3000

36. 14. G. 3

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V.E. II ROMA
36
14
G
3

36. 14. G. 3

14. 32. 9. 14-15

Digitized by Google

DIVI AMBROSII EPI SCOPI MEDIOLANENSIS OMNIA OPERA, PER

eruditos uiros, ex accurata diuerſorum codicum collatione emendata, Græcis quæ uel aberant, uel erant corruptiſſima pleriſq; in locis ſe liciter reſtitutis, in quatuor ordines digeſta, quorum primus habet mores, ſecundus pugnas aduerſus hæreti/cos, tertius orationes, epiſtolas, & concio nes ad populum, Quartus expla nationes uoluminum uete ris & noui teſta/menti.

Inſpice lector & comperies alium Ambroſium quàm antehac habuiſti.

IOAN. FROB.

APVD INCLYTAM BASILEAM.
AN. M. D. XXVII.

Dom. Probat. Rom. Schol. Piar.
ex P. Ildefonso.

ERASMVS ROTERODAMVS PIO LECTORI. S. D.

PRIMVS hic Tomus continet τὰ ἠθικὰ hoc eſt, quæ ad mores Chriſtianorum inſtituendos faciunt, quorum oportet primam eſſe curam. Quæ uidebantur νόθα non ſemouimus. Vel quia pauca ſunt, uel quia non indigna lectu cuiuſcunq; ſunt. Pagina centeſima ſeptuageſimaquarta, libellus cui titulus ad uirginem deuotam, nihil prorſus habet Ambroſij, nec in phraſi, nec in ſententijs. Ad id perſuadendum, ſatis arbitror monuiſſe lectorem ut inſpiciat.

Pagina centeſima ſeptuageſima octaua, Libellus qui hunc proxime ſequitur titulo ad uirginem lapſam, uidetur non ineruditus, Apparet declamationem eſſe, qualis eſt illa Sancti Hieronymi de matre & filia reconciliandis. & habetur inter huius opera, ſi titulis habenda fides: quanquam hic, ne deprehenderetur fucus, ſcriba omiſit principium, & in fine quædam adiecit, aliaq; nonnulla uariauit. Huius extrema pars in qua conſolatur uirginem, non eſt nouus libellus ut à typographis diſtinctus eſt, ſed extremum caput ſuperioris.

In huius initio uerſu nono pro rupit lege ruit. Et pagina centeſima octuageſima uerſu ſecundo ante corrumpi, dele, ante. Hinc uerſu decimoquinto pro aditum, lege adytum, ſignificat enim arcanum turpitudinis.

CATALOGVS.

Officiorum libri.	III
De uirginibus.	III
Ad uirgines exhortatio.	I
Inſtitutio uirginis	I
Ad uirginem deuotam	
Ad uirginem lapſam	
De uiduis	I
De pœnitentia	II
Exhortatio ad pœnitentiam	
De fuga ſeculi	I
De bono mortis	I

REVERENDISSIMO

DOMINO D. IOANNI A LASCO ARCHIEPISCOPO Gneſnenſi, ac totius Poloniæ primati, Eraſmus Rot. S. D.

PRISCI mortales, ornatiſſime præſul, quod æternum cunctiſq; uenerandum eſſe uolebant, numini cuipiam dedicabant, ut uel religio petulantiam hominum deterreret ab iniuria. Exemplum hoc à lucis ac templis paulatim demigrauit ad ſtudia, ut ſi quid noui operis pararetur æditioni, celebri cuipiam gratioſoq; nomini conſecraretur. Id tot iam ſeculis adeo receptum eſt, ut aduerſus ratiõis exactores, uel ſola ſufficiat præſcriptio. Illud tamen ineptum uideri poteſt, quod quidam aliena dicant uiris primatibus, nec aliena modo, uerum etiam ea quibus ipſorum opera nihil prorſus acceſſit, niſi forte q̃d eadẽ deprauatiora reddiderunt. Alioqui quũ nũc nouorum librorum γάργαρα, ut habet uetus comœdia, penè nos obruant, mihi præclarius eſſe facinus uidetur, ueterum autorum monumenta temporũ iniuria ſcribarumq; temeritate collapſa reſtituere, q̃ noua cudere uolumina, præſertim quum quod ſua ætate uere dixit Eccleſiaſtes, nihil eſſe nouum ſub ſole, & ſcribendi plures libros nullum eſſe finem, in hoc ſeculum multo uerius dici poſſit. Inter priſcos autem eccleſiæ doctores latinos, uix alium arbitror eſſe digniorem cuius extent integræ lucubrationes, q̃ diuum Ambroſium. Hoc & ex animo dictum uideri uelim, & citra cuiuſquã contumeliam. Sit linguarum ac ſcripturarũ peritior Hieronymus, ſit elaboratioris phraſeos Hilarius, ſit in quæſtionũ nodis explicandis argutior Auguſtinus, alijs item dotibus excelluerint alij, ſed quem mihi dabis, qui pari ſynceritate tractet ſacras literas, qui cautius uitarit ſuſpecta dogmata, qui ſic ubiq; gerat Chriſtianum Epiſcopum, qui ſic ſpiret paterna uiſcera, qui ſummã præſulis autoritatem, cũ ſumma manſuetudine cõiunxerit? Vbiq; ſentias illum hoc affici quod loquitur. Et adeſt dictioni modeſta quædam ac pia iucunditas, grataq; ciuilitas. Eſt quẽ non omnino ſine cauſa doctorem mellifluum uocant. At hic iuxta nomen ſuũ uere cœleſti manat Ambroſia, dignus qui ſit q̃d dicitur Ambroſius, hoc eſt, immortalis, non ſolum apud Chriſtum, uerum etiã apud homines. Quantum aũt ſudoris exhauſtum ſit in hoc reſtituendo, dum collatione ueterum codicũ emendantur deprauata, reſtituuntur amputata, reſecantur aſſuta, reponunt̃ græca, quæ uel aberãt prorſus, uel figuris nihil ſignificantibus fuerant addita, tuæ prudẽtiæ fuerit æſtimare. Vt autem tam inſignem eccleſiæ doctorẽ tui nominis auſpicio potiſſimũ ueluti renatum in lucem prodire uellem, cum primis in cauſa fuit Ioannes à Laſco, te patruum non minus morum ornamentis quàm nomine referens. Nam iuuenis ſenem ſic exprimit, ut in eo ueluti renatus uideri queas. Is tui ſimulacrum quoties mihi depingebat oratione, toties agnoſcebam in narrante imaginis expreſſæ antitypon. Adeo dum patruum depingit, ſeipſum depingebat imprudens. Hunc mihi

conuictorem pauculos licet menſes contigiſſe, non in poſtrema felicitatis parte pono. Vtinam mihi liceret per adulationis inuidiam prædicare dei dotes quas in illo & amaui, & ueneratus ſum. Illud nó poſſum nõ fateri, ſenex iuuenis cõuictu factus ſum melior, ac ſobrietatem, temperantiam, uerecundiam, linguæ moderationem, modeſtiam, pudicitiam, integritatem quam iuuenis à ſene diſcere debuerat, à iuuene ſenex didici. O gentem pietati natam. Nec alio nomine mihi uidetur felicior Polonia, quàm quod talem regem, talem ſortita ſit Archiepiſcopum, quorum inſignis pietas pari ſtudio certat hos fatales bellorum & opinionum tumultus componere, prolapſosq; Chriſtiani populi mores inſtaurare. Quamq; eò proceſſerit tua ueneranda ſenectus, ut merito poſſit à negocijs impetrare dimiſſionem, tamen ad eccleſiæ patriæq; commoda procuranda iuuenis es. Hic igitur ueteris prouerbij uenit in mentem, ὡς αἰεὶ τὸν ὅμοιον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὅμοιον. Itaq; uiſum eſt pulcre congruere ut proficiſceretur Ambroſius præſul ad præſulem, claris natalibus inſignis, ad nobiliſſimum, pius ad pietatis antiſtitem, eruditus ad eruditionis eximium patronum, uirgo & uirginitatis præco facundiſſimus, ad omnis pudicitiæ exemplar incomparabile, deniq; pacificator ad epiſcopum pacis ac tranquillitatis publicæ ſtudioſiſſimum, Cui rei dicas Ambroſium diuinitus fuiſſe datum. Hoc agebat illa facunda lingua quum Liguriæ conſularem ageret præſidem, ſedabat tumultus, ſarciebat concordiam non minus accurate quàm dextre ac feliciter: nec id ſolum in his regionibus, ubi fungebatur magiſtratu, uerum etiam quoties res apud alios ſpectabant ad ſeditionem, Ambroſius ueluti peritus ac felix nauclerus ad ſedandam tempeſtatem accerſebatur. Ac ne multa commemorans, plus æquo præfationem extendam, Quum extincto Auxentio, qui fouerat Arianos, Mediolani per Epiſcopos ageretur de præſule ſubrogando, tantaq; ſtudiorum uariantium contentione flagraret comitia, dum pars Arianæ factionis, pars orthodoxorum flagitat epiſcopum, ut res ad extremos tumultus tendere uideretur, Theodoſius, Cæſarum piiſſimus, eò legat Ambroſium, ut rerum exitiales motus componeret. Is dum pro delegato munere templum ingreſſus, ſingulari facundia ſuadet concordiam, ſubito cuncta populi modo diſſidentis ſtudia in unum conuerſa ſunt, iamq; iunctis uocibus ſuffragijsq; concordibus, Ambroſium epiſcopum flagitant. Multa cauſatur ille, ſe prophanæ functionis hominem eſſe, ſacrarum rerum imperitum, nondum ſacro lauacro renatum, quum Paulus uetet etiam neophytum ad eccleſiæ gubernacula admoueri. Sed hic fruſtra facundus erat. Quo uehementius ille detrectat, hoc magis accenduntur populi ſtudia. Quid multis? imperator perſpiciens diuinitus geri negocium, populi conſtantem approbat uoluntatem. Ambroſius fruſtra reluctans pro præſide conſulari, fit præſul infulatus, pro faſcibus ſumit pedum, ante præfectus gregi dominico, quàm in gregem dominicum cooptatus: exitiabile diſſidium extinguitur, & eccleſiæ ſua redditur concordia. Sed quod Inſubrium uni gratulamur eccleſiæ, hoc iam dudum optamus eccleſiæ catholicæ, uidelicet ut exoriatur aliquis Ambroſio ſimilis, qui paribus auſpicijs hunc miſerandum orbis tumultum, quo nulla ætas uidit quicquam pernicioſius, redigat in tranquillitatem. Saltem talis quiſpiam nobis exoriatur ex pontificum theologorum aut monachorum ordine, qualis tunc prodijt Ambroſius è claſſe catechumenorum eoq; propha-

no

no magiſtratu. Magnum pondus habet morum integritas, magnam habet auto-
ritatem coniuncta manſuetudini conſtantia, deniq; plurimum ualet eloquentiæ co
pulata prudentia. Sed hoc malum non ſimplex, hæc lues quæ non ſolum eccleſiam
tot opinionibus diſcidit, uerum etiam principum animos implacabili diſſidio com
mittit, hominem requirit datum cœlitus, cuius autoritatem reuereatur populus, cu
ius conſtantiæ cedat & principum ſublimitas. Nulla ex uictoria armis parta, plus
laudis tulit Theodoſius, quàm quod ab Ambroſio ſe uinci paſſus eſt. Babylæ pa-
rum feliciter ceſſit, quod imperatorem impia cæde funeſtatum, templo prohibuit,
imo feliciter ceſſit ipſi, qui præſulis autoritatem ſua morte confirmauit. At Ambro-
ſio ceſſit felicius, qui ſumma conſtantia ſuam tuens autoritatem, ipſum etiam Cæ-
ſarem Christo lucrifecit, ac pulcherrimum exemplum omnibus monarchis ædidit;
quanta ſit epiſcoporum dignitas, ſi modo uere ſint quod audiũt. Nec dubito, quin
tales ſimus habituri principes aliquot, qualis fuit Theodoſius, ſi tales haberemus
epiſcopos qualis erat Ambroſius, & haberemus opinor, niſi populi mores aliena-
rent benigni numinis fauorem. Quoq; magis liqueat quod dicimus, primum rem,
deinde perſonas expendamus. Theſſalonicæ quidam è comitatu cæſaris, per popu
li tumultum fuerat interfectus, Cæſar ira diſſimulata, plebem ad ludos Circenſes
euocat, Ibi repente circũfuſa militibus inermi multitudine, promiſcue ſæuitum eſt
in noxios iuxta & innoxios, pœnaq; non meritis eſt data, ſed furori. Id factum ho
die iuſtum uideri poſſet. Quoties enim in bello trucidantur, quibus ex pacto dedi-
tionis, erat promiſſa incolumitas? Quoties oppido capto, ſæuitur propemodum
atrocius in immerentes, quàm in nocentes? & ſæuitiam excuſat odium criminis.
Hæc de re. Iam mihi cogita Ambroſium unius ciuitatis epiſcopũ, quæ tum, ut opi
nor, minus erat ampla minusq; frequens, quàm nunc eſt, nullis alijs armatum præ
ſidijs, quàm quæ decent epiſcopum, lingua, precibus & uitæ ſanctimonia: ex aduer-
ſo conſidera, Cæſarum illius temporis potentiam, cui ſi conferas horum temporum
ditionem eam duntaxat, quam Cæſaris titulus addit electis (Nam Carolus & ſine
Cæſaris titulo principum maximus eſt) rem uix ſeriam eſſe dicas, & tamen talis epi
ſcopus, talem Cæſarem, ob præcipitatum uindictæ ius, ab eccleſiæ foribus ſubmo-
uit, exprobrans crudelitatis immanitatem, docensq; illum à conſortio Chriſtiani
gregis alienum eſſe. Reuerſus eſt in regiam Cæſar, agnoſcens æquiſſimum eſſe, ut
Chriſti legibus cedat humanæ potentiæ faſtigium. Ibi poſt ſex menſes mœrore la
chrymisq; tranſactos, per Ruffinum aulæ præfectum agit, ut anathematis uincu-
lo ſolueretur, quo ſaltem ferijs natalicijs, nam inſtabant, liceret intereſſe. Nihil agit
Ruffinus, ipſe Cæſar impatiens non iræ ſed mœroris, adit Ambroſium, nõ in tem
plum, ne iterum repelleretur, ſed in locum quem Græci domum ſalutatoriam ap-
pellant. Nam ibi forte tum ſedebat epiſcopus omnibus expoſitus, ſi quis quid
uellet conſulere. Patienter fert obiurgantem, nec prius abſoluitur, quàm, præter ſo-
lennem pœnitentibus ſatiſfactionem, etiam legem aduerſus ædictorum imperia-
lium ſæuitiam polliceretur. Ilico prodita lex, ut ſi qui per ædictum Cæſaris iube-
rentur occidi, in triceſimum uſq; diem proferretur executio, quo ſpacium eſſet co-
gnoſcendi, locusq; daretur uel Chriſtianæ dementiæ, uel neceſſariæ ſeueritati: mox
poſito regis diademate, Cæſaris perſonam exuit; pœnitentis ſuſcepit, humi pro-

ſtratus ac lachrymis ubertim effuſis rigans ſolum, ſupplici uoce precatus eſt domini miſericordiam. Cui hæc non uiderentur in Cæſare pluſquàm ſatis? Sed mane dum auditurus, quod & inuictam epiſcopi conſtantiam, & Cæſaris non fucatam pietatem magis illuſtret. Quum ex more munus detuliſſet ad altare, rediens conſtitit intra cancellos. Id uidens Ambroſius, per diaconum percontatur, quur ibi moraretur. Reſpondenti, ut uideam peragi myſteria, rurſum miſſo diacono renunciauit, ut agnoſceret ſuum locum, nam eum, in quo conſiſteret, eſſe ſacerdotibus deſignatum. Purpura inquit, imperatorem facit, ſacerdotem nequaquam. Quid expectas? ut Cæſaris uicta lenitas tandem excandeſcat? Nequaquam, uerum excuſat ſe quod non in contemptum loci reſtiterit illic, ſed quod quoniam Conſtantinopoli repperiſſet hunc morem, ut Cæſar intra cancellos uideret peragi myſteria, crediſſet idem eſſe receptum Mediolani. His placide dictis, abijt in locum præſcriptum. Nec eo contentus, ubi reuerſus eſt Conſtantinopolim, etiam quum inuitaretur ut intra cancellos ex more conſiſteret, dum peraguntur myſteria, negauit ſe facturum, addens ſe neminem noſſe, qui uere ſciret epiſcopum gerere præter unum Ambroſium. O noſtri ſeculi prolapſos mores. Si nunc dignetur princeps quilibet templum adire, extruitur illi tabernaculum altari ſublimius: & intra cancellos non modo conſiſtunt proceres aulæ, uerum etiam ſordidi negociatores, quos Cicero uix recipit inter honeſtos ciues, decanos & eccleſiæ primores è ſellis ſuis deturbant. Quanto minus faſtus addebat Theodoſio ſceptrum ac diadema, quàm iſtis addit, ſordido quæſtu, nec ſemper iuſto, pauxillum partum pecuniæ. Simili conſtantia reſtitit Iuſtinæ Auguſtæ, minitanti ut aut Arianos reciperet, aut iret in exilium. Ille uero nihil paueſactus, non prodam inquit, lupis gregem mihi commiſſum. Hic occide ſi libet. Sed nemo poteſt Ambroſium agere, niſi qui pro pietate mori paratus eſt. Imò difficillimum eſt cuiquam uere ſacerdotem agere, qui libenter aliud eſt quàm ſacerdos. Onera ſunt uerius quàm ornamēta, quæ libertatem adimunt cum dignitate, fitq; nonnunquam, ut dum utrunq; uolunt eſſe, nec principes ſint nec ſacerdotes. Sed deſino, ne uitæ Ambroſianæ uidear hiſtoriam texere. In hoc diuerticulum me deduxit horum temporum miſeranda calamitas. Nunc ad inſtitutum reuertimur. Quemadmodum ſingularis quædam huius uiri integritas, cum ſumma conſtantia pariq; manſuetudine coniuncta fecit, ut nec regali faſtigio cederet, nec malorum improbitati ſuccumberet, gratus autem eſſet ac uenerandus etiam alienis ac parum amicis, ita nullius unquam ſcripta latius inclaruerunt, aut minus obnoxia fuerunt inuidiæ quàm huius. Quibuſdam ſero contigit ſua gloria, nonnullis diu luctamen fuit cum æmulis, complurium labores penitus interciderunt. Ne quid horum accideret Ambroſio, cauſam ego præcipuam arbitror, perpetuam quandam in ſcriptis omnibus moderationem, quæ nec in redarguendis hominum uitijs obliuiſcitur Chriſtianæ manſuetudinis, dicas eum dolere, non iraſci: nec uſquam excurrit in leuitatis aut oſtentationis ſpeciem, ut ubiq; pectus uere Romanum imò Chriſtianum agnoſcas. Erant qui Cyprianum uerterent in Caprianum, Origenes ne mortuus quidem hydram inuidiæ potuit effugere, Hieronymo ad extremum uſq; uitæ diem, amarulenta cum æmulis rixa fuit. Tertullianus bis perierat, primum deprauatione, deinde ſitu, niſi nuper Beatus Rhenanus eum luci reddidiſſet.

didiſſet. Idem euenerat propemodũ Irenæo tam indigno qui periret. Ambroſius à nemine non honorifice citatur, etiam ab hæreticis: tanta erat nominis autoritas ui uo, quæ uix alijs à rogo contigit. Alius fortaſſe diſertius laudauit uirginitatem, ſed huius mellita facundia uirgines ex ultimis mundi regionibus, hoc eſt, è Mauritania Mediolanum pellexit, ambientes illic ſacro uelo decorari. Alius fortaſſe uehementius diſputauit. Sed hic grandem illum cetum in eccleſiæ ſagenam pertraxit, Auguſtinum. Vnus Hieronymus, quanquam illum aliquot locis multa cum honoris præfatione citat, tamen alicubi minus candide de libris eius ſentire uidetur. Siquidem in præfatione in Didymi librum de ſpiritu ſancto ab ipſo uerſum, taxat libellos cuiuſdam de ſpiritu, ex græcis bonis latinos non bonos, in quibus nulla uis ſit argumentorum, ſed tantum orationis facies exquiſitis hinc inde colori bus pigmentata. Rurſus in præfatione, qua præfatur in homilias in Lucam, recitante Ruffino, nam opus hoc intercidit, taxat illum in commentarijs in Lucam, ut uerbis ludentem, ſententijs dormitantem, deniq; græcorum plumis ſeſe uenditantem. Verum ſiue hoc uere ſcripſit in Ambroſium, ut inimicus exprobrat Ruffinus, ſiue in alium, certe à nomine temperauit, quod ipſum uenerandæ cuiuſdam autori tatis eſt argumentum. In catalogo ſcriptorum, nec laudat eum, nec uituperat, Ne in alterutram inquit, partem aut adulatio in me reprehendatur aut ueritas. Ac ne lucubrationes quidem illius recenſet, qđ tamen in alijs ſolet. Ex quo diuinare licet Hieronymo quædã in Ambroſij libris diſplicuiſſe, quæ ob ſingularẽ hominis autoritatem ſupprimere maluerit quàm euulgare. Nec ea res quicquam officit gloriæ ſacri doctoris. Nam & Hieronymus erat homo, & nihil eſt humanum ex omni parte beatum, nec eadem placent omnibus. Illud confitendum, at non improbandum, quod pleraq; quæ ſcripſit Ambroſius hauſit è græcorum commentarijs, præſertim Origenis, ſed ita, ut quod ſanum eſſet excerperet, quod à ſynceritate doctrinæ catholicæ alienum aut contentioſum, diſſimularet, nec errorem proferens, nec autorem prodens, quorum alterum non erat tutum, alterum inuidioſum. Quod in illo comprobat etiam diuus Hieronymus epiſt. ad Pammachium & Oceanum. Nuper inquiens, ſanctus Ambroſius ſic Hexaëmeron illius compilauit, ut magis Hippolyti ſententias Baſilijq; ſequeretur. Rurſus ad Pammachium & Marcellam. Habuit inquit Ambroſium, cuius penè omnes libri Origenis ſermonibus pleni ſunt. Nec Ciceroni quiſquam uitio uertit, quod in philoſophicis argumentis, græcos ſequeretur, non ut interpres, ſed ut imitator. Nec erat corniculæ furtum, quod græcorũ noĩa, quæ pleraq; tũ apud Latinos magna laborabant dogmatũ improbatorũ inuidia, preſſit, ſed cauti paſtoris oẽm offendiculi diſſidijq; materiam exdu dentis. Porrò dicendi character, nec flaccidus eſt, nec humilis, quo nomine taxare uidetur libellos de ſpiritu ſancto Hieronymus, excuſante Auguſtino, quod rem licet grandem, tamẽ ſubtilem docenti non laudanti conueniret oratio demiſſior: ſed habet interim ſuos aculeos, ubi res poſtulat, propius tamen accedens ad argutam iucunditatem, quàm ad δείνωσιν illam & affectus penè tragicos, in quos interdum exardeſcit Hieronymus & Hilarius. Ac plerunq; totus fere ſermo ex uarijs ſenten tiarum generibus uelut ex teſſellis contextus eſt, quo dicendi genere ſupra modum delectatus uidetur Seneca. Hoc non minus creber eſt Ambroſius, ſed tamen

mollior, ut fruſtra reclamante Fabio, qui uult orationem eſſe ueluti luminibus diſtinctam, non uelut emblematibus compactam, frequenter & diuiſionem, & argumentum & tranſitum, et concluſionem ſiue clauſulam argumentationis per ſententiam efferat. Interdum totus apparatus collectionis, hoc eſt propoſitio, aſſumptio, ratio, confirmatio, expolitio meris conſtat ſententijs. Paſſim accinuntur epiphonemata, uixq; alius crebrius aut frequentius utitur ſententiarum genere, quas appellant νοήματα, in quibus latet aliquid arguti ſenſus, quod quum non exprimatur, intelligitur, ob hoc ipſum gratius, quia dictum obſcurius. Porrò denſitatis ſatietatem ac tedium excludit uarietas, tam felix, ut naturæ rem eſſe dicas non affectationis, quod hoc dicendi genus à puero imbiberat. Nonnunquam eandem ſententiam aliter atq; aliter uariatam repetens, uelut infigit animis, quod elabi non uult. Interim plurimum addit iucunditatis, illa paucis uerbis modulata breuitas. Nuſquam enim ſermo longis ambagibus uix tandem abſoluens periodum, obſcuritate moleſtus eſt, quod in Auguſtini ſcriptis offendit Hieronymum, ſed cõmatibus, & colis, concentu nonnunquam, numero plerunq; iucundus, tinnulus & compoſitus incedit. Horum omnium non pigeret ex ipſius libris exempla proferre, niſi non ſolum perlongum uideretur, uerum etiam hic intempeſtiuum. Auguſtinus in libris de doctrina Chriſtiana quædam huius generis commonſtrauit. In ſumma, hæc rhetorices imperitis fruſtra dicerentur, peritis in procliui fuerit animaduertere, præſertim ſi legant huius libros de uirginibus & uiduis. Nam hic uelut in argumento plauſibili magis expromit, ne dicam oſtentat, dictionis ornamenta. Igitur Ambroſium ſi minus omni ex parte reſtitutum, certe multo minus deprauatum dedimus. Supereſt ut huic conatui faueat Roma quæ genuit Ambroſium, faueat Liguria, quæ præſidem meruit, faueat Inſubria, quæ præſulẽ aſciuit, deniq; faueat quacunq; patet orbis Chriſtianus, inſigni Chriſtianæ pietatis doctori. Vixit Inſubribus, ſed ſcripſit omnibus. Proinde hoc quicquid eſt ſtudij noſtri præſulum ſanctiſſime, ſi tua celſitudo comiter approbarit, alios qui plus quàm ego præſtare ualent, ad ſimilem induſtriam extimulabit. Bene uale. Datum Baſileæ Id. Auguſt. Anno M. D. XXVII.

NIHIL ex his quæ prius fuerant excuſa detraxi. Quæ uidebantur eſſe notha, ſuis tomis indicaui. Primus nihil habet, in quod cadat ulla ſuſpicio. Nam libros de uocatione gentium in aliud ſemouimus uolumen, de quo noſtram opinionem & illud cofirmat, quod Auguſtinus libris ad Bonifacium, quum ex Ambroſianis lucubrationibus recenſeat aliquot teſtimonia aduerſus Pelagianam hæreſim, multo poſt exortam quàm illa ſcriberet Ambroſius, tamen ex his libris, qui uelut ex profeſſo pugnant aduerſus illorum dogmata, nullum adfert: ut alterutrum fuerit neceſſe, aut Ambroſium extrema ſenectute cõgreſſum cum Pelagianis, aut opus alterius eſſe, quod mihi ſit probabilius. Extra controuerſiam eſt, Ambroſium iam uita defunctum quum Auguſtinus ſcriberet aduerſus Iulianum: lege primum librum. Creditur Hegeſipppum de excidio urbis Hieroſolymitanæ uertiſſe è græco, quod opus non addidimus, uel quia uix credibile eſt eſſe Ambroſij, uel quia iam toties excuſum nuſquam non eſt ad manum. Sanctus Auguſtinus libro ad Bonifacium quarto, capite undecimo, non ſemel profert teſtimonium ex Ambroſij commentarijs quibus expoſuit Eſaiam. Quod opus ſanè dolemus hactenus inueniri non potuiſſe. Rurſus contra Iulianum Pelagianæ hæreſeos inſtauratorem, refert eius uerba, ex commentarijs in pſalmũ quadrageſimũ octauum, nec hos hactenus inuenire licuit. Idem aduerſus eundem libro ſecundo crebro refert Ambroſij teſtimoniũ ex libro de ſacramento regenerationis, uel de philoſophia. Ioannes Tritenhemius abbas in catalogo refert, illius in pſalmos libros undecim, quos tamen negat ſibi cõſpectos eſſe. Idem recẽſet librum de iudicijs, de quadragintaduabus manſionibus, nec hos repertos. Addit librum Hymnorum & Præfationum, quę intercidiſſe doleo. Declarant enim hæc fragmenta quæ nunc in templis canũtur deprauatiſſima, illum in modulandis lyricis haud quaquam infelici fuiſſe uena. Et tamen his ſubmotis quidam maluerunt nugaces nænias, fortaſſe deliri cuiuſpiam, in quibus nec ſenſus eſt ſanus, nec latinitas pura, nec ulla metri ratio. Hoc tãtum præferunt Ambroſianis, quod ab eiuſdem ordinis ſodali uenerint. Ex Anglia quidam docti miſerunt ad me ſpeciminis loco paginam deſcriptam ex commentarijs in epiſt. ad Hebræos, quibus præfixum erat Ambroſij nomẽ, ſed tota phraſis magis referebat Remigium aut Anſelmum, aut alium eius notæ ſcriptorem, ꝙ Ambroſium. Qui uitã Ambroſij deſcripſit, titulo S. Paulini, meminit cuiuſdã libri, quem Ambroſius ſcripſerit infanti, quem excitarat à mortuis, de quo ſentiens neſcio. Porro ſi quis me roget, quid de hoc hiſtorico ſentiã, dicam paucis, hac lege, ut nihilo ſecius ſuo quiſꝗ fruatur iudicio. Idem eſt artifex, qui tam multa contaminauit in ſcriptis Hieronymianis, & Auguſtinianis, natus ad hunc ludum. Habebat hiſtoriam Ambroſianæ uitæ, ei attexuit præfationẽ ut uides lepidam, Intertexuit interloquutiones, addidit coronidem, & affinxit aliquot prodigia. Adiungerem cauſas quur ita ſentiam, ſed apud impitos id fruſtra fecero, peritos monuiſſe ſatis fuerit. Cõferat qui uolet Paulini ſtilum, cum huius aſſutis pannis, deinde perpendat quanta ſit orõnis inæqualitas, Poſtremo quot locis ſic frigeat, ut facile appareat illum fingere. Bene uale lector, & fruere quod damus bonis auſpicijs.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI VITA, TITVLO PAVLINI EPIſcopi ad beatum Auguſtinum conſcripta.

HORTARIS uenerabilis pater Auguſtine, ut ſicut beati uiri, Athanaſius epiſcopus & Hieronymus presbyter, ſtilo proſecuti ſunt uitas ſanctorum Pauli & Antonij in heremo poſitorũ, ſicut etiam Martini uenerabilis epiſcopi Turonenſis eccleſiæ, Seuerus ſeruus dei ſermone contexuit, ſic etiam ego beati Ambroſij epiſcopi Mediolanẽſis eccleſiæ, meo proſequar ſtilo. Sed ego ut meritis tantorum uirorum, qui muri eccleſiarum ſunt & eloquentiæ fontes, ita etiam ſermone me imparẽ noui. Tamen quia abſurdum eſſe opinor quod præcipis declinare, ea quæ à probatiſſimis uiris qui illi ante me aſtiterũt, & maxime ab ſorore ipſius uenerabili Marcellina didici, uel quæ ipſe uidi cum illi aſtarẽ, uel quæ ab his agnoui qui illum in diuerſis prouincijs poſt obitum ipſius ſe uidiſſe narrarunt, uel quæ ad illum ſcripta ſunt cum adhuc obijſſe neſciretur, Adiutus orationibus tuis & meritis tanti uiri, licet inculto ſermone breuiter ſtrictimq́ꝫ deſcribam: Vt lectoris animum & ſi ſermo offendit, tamen breuitas ad legendum prouocet, ne uerborum fucis ueritatem obducam: Ne dum ſcriptor elegantiæ pompam requirit, lector tantarum uirtutum amittat ſcientiam, Quem non magis uerborum phaleras pompasq́ꝫ ſermonum, quàm uirtutes rerum, gratiamq́ꝫ ſpiritusſancti ſpectare conuenit. Siquidem nouerimus uiatores gratiorem habere aquam breui uena ſtillantem, forte cum ſitiunt, q̃ profluentis fontis riuos, quorum copiam non ſitis tempore reperire poſſunt. Et hordeaceus panis dulcis ſolet eſſe, etiam his qui centenis uicibus ferculorum quotidiani conuiuij copias ructare conſuerunt. Sed & hortorum amœna mirantibus herbæ agreſtes placere conſuerunt. Quamobrem obſecro uos omnes in quorum manibus liber iſte uerſabitur, ut credatis uera eſſe quæ dicimus. Nec putet me quiſquam ſtudio amoris aliquid quod fide careat poſuiſſe. Quandoquidem melius ſit penitus nihil dicere, quàm aliquid falſi proferre, cum ſciamus nos omnium ſermonum noſtrorum reddituros eſſe rationem. Nec dubi-
Matt. 12. tem & ſi non ab omnibus omnia, tamen ab diuerſis diuerſa ſciri, & ea cognita nonnullis eſſe, quæ etiam minus ipſe aut audire aut uidere potui. Vnde ab die natiuitatis eius narrandi initium ſumam, ut gratia uiri ab incunabulis quæ fuerit agnoſcatur. Igitur poſito in adminiſtratione præfecturæ Galliarum patre eius Ambroſio; natus eſt Ambroſius, qui infans in area prætorij in cunabulis poſitus, cum dormiret aperto ore, ſubito examen apum adueniens, faciem eius atq; ora compleuit, ita ut ingrediendi egrediendiq́ꝫ frequentarent uices. Quæ pater qui prope cum matre uel filia deambulabat, ne abigerẽtur ab ancilla quæ curam nutriendi infantis ſuſceperat, prohibens, ſollicita enim erat ne infanti nocerent, Expectabat tamen patrió affectu, quo fine illud miraculum clauderetur. At illæ poſt aliquandiu euolantes, in tantam aẽris multitudinem ſubleuatæ ſunt, ut humanis oculis minime uiderentur. Quo facto territus pater ait: Si uixerit infantulus iſte, aliquid magni erit. Operabatur enim iam tunc dominus in ſeruuli ſui infantia, ut impleretur quod dictum eſt: Fauum mellis ſermones boni. Illud enim examen apum, ſcriptorum ipſius nobis

genera-

generabat fauos, qu: cœleſtia dona annunciarent, & mentes hominum de terre-
nis ad cœlum erigerent. Poſtea uero cum adoleuiſſet, & eſſet in urbe Roma con-
ſtitutus cum matre uidua & ſorore quæ uirginitatem iam fuerat profeſſa, comite
alia uirgine, cuius uirginis ſoror Candida, & ipſa eſt eiuſdem profeſſionis quæ nūc
Carthagine degit iam anus, cum uideret ſacerdotibus à domeſtica ſororis uel ma-
tris manus oſculari, ipſe ludens offerebat dexteram, dicens, & ſibi id ab eis fieri
oportere, ſiquidem epiſcopum ſe futurum eſſe memoraret: Loquebatur enim in
illo ſpiritusſanctus: qui illū ad ſacerdotiū nutriebat. Illa uero ut adoleſcētē & neſciē-
tem quid diceret reſpuebat. Sed poſtq̄ edoctus eſt liberalibus diſciplinis, ex urbe
egreſſus eſt: Profeſſuſq́ue in auditotio præfecturæ prætorij, ita ſplendide cauſas
perorabat, ut eligeretur à uiro illuſtri, Probo, tunc præfecto prætorij ad conſilium
tribuendum. Poſt quod conſularitatis ſuſcepit inſignia, ut regeret Liguriam Æmi-
liamq́ue prouincias, uenitq́ue Mediolanum. Per idem tempus mortuo Auxentio
Arrianæ perfidiæ epiſcopo (qui Dionyſio beatæ memoriæ confeſſore ad exilium
deſtinato, incubabat eccleſiam) cum populus ad ſeditionem eſſet, quæ illi cura ſe-
dandæ ſeditionis, ne populus ciuitatis in periculum ſui uerteretur, perrexit ad eccle
ſiam. Ibiq́ue cum alloqueretur plebem, ſubito uox fertur infantis in populo ſonu
iſſe, Ambroſium epiſcopum. Itaque qui antea turbulentiſſime diſſidebant, quia &
Arriani ſibi & catholici ſibi epiſcopū cupiebant, ſuperatis alterutris ordinari repēte
in hunc unū mirabili & incredibili concordia conſenſerūt. Quo ille cognito, egreſ-
ſus eccleſiam tribunal ſibi parari fecit, quippe mox futurus epiſcopus altiora cōſcen
dit. Tūc contra conſuetudinem ſuam tormenta iuſſit perſonis adhibere. Quod cū
faceret, populus nihilominus acclamabat: Peccatū tuum ſuper nos. Sed non ſimili-
ter is populus tunc clamauit ſicut populus Iudæorum. Illi enim uocibus ſuis ſangui
nem dominicū effuderunt, dicentes: Sanguis huius ſuper nos: Iſti uero catechume
num ſcientes, fideli uoce remiſſionē illi peccatorum omniū per baptiſmatis gratiā
promittebant. Tūc ille turbatus reuertens domum, philoſophiam profiteri uoluit,
futurus ſed uerus philoſophus Chriſti, qui contēptis ſecularibus pōpis, piſcatorum
ſecuturus eſſet ueſtigia, qui Chriſto populos congregarunt: Non fucis uerborum,
ſed ſimplici ſermone & ueræ fidei ratione, miſſi ſine pera, ſine uirga, etiam ipſos phi-
loſophos conuerterunt. Quod ubi ne faceret reuocatus eſt, publicas mulieres pu-
blice ad ſe ingredi fecit. ad hoc tantum, ut uiſis his, populi intentio reuocaretur.
At uero populus magis magiſq́ue clamabat: Peccatum tuum ſuper nos. At ille
cum uideret nihil intentionem ſuam proficere poſſe, fugam parauit. Egreſſus
noctis medio ciuitatem, cum Ticinum ſe pergere putaret, mane ad portam ciui-
tatis Mediolanenſis, quæ Romana dicitur, inuenitur. Deus enim qui eccleſiæ ſuæ
catholicæ murum parabat aduerſus inimicos ſuos, & turrem erigebat, dabat con
tra faciem Damaſci, hoc eſt perfidiam hæreticorum, fugam illius impediuit.
Qui inuentus cum cuſtodiretur à populo, miſſa relatio eſt ad clementiſſimum
imperatorem tunc Valentinianum, qui ſummo gaudio accepit quod iudices à ſe
directi ad ſacerdotium peterentur. Lætabatur etiam Probus præfectus, quod
uerbum eius impleretur in Ambroſio. Dixerat enim proficiſcenti cum man-
data ab eodem darentur ut moris eſt: Vade age non ut iudex, ſed ut epiſcopus.
Pendente itaque relatione iterū fugā parauit, atque in poſſeſſione cuiuſdā Leon-

tij clariſ

tij clariſſimi uiri aliquandiu delituit. Sed ubi relationi reſponſum eſt, ab eodem Leontio proditur, præceptum enim erat uicario ut ſiſteret rebus perficiendis. Qui iniuncta ſibi cum uellet implere, propoſito edicto, conuenit omnes, ut ſi uellent, ſibi conſulere rebusq; ſuis, proderent uirum. Productus itaq; & adductus Mediolanum, cum intelligeret circa ſe dei uoluntatem, nec ſe diutius poſſe reſiſtere, poſtulauit non ſe niſi à catholico epiſcopo debere baptizari. Sollicitam enim habebat perfidiam Arrianorum. Baptizatus itaq; fertur omnia Eccleſiaſtica officia impleſſe ad quæ octaua die epiſcopus ordinatus eſt cum ſumma gratia & lætitia cunctorum. Igitur poſt annos aliquot ordinationis ſuæ, ad urbem Romam, hoc eſt ad proprium ſolum perrexit, ibiq; ſanctam puellam de qua ſupra memorauimus, cui manum offerre ſolitus erat, in domo propria cum germana ſicut reliquerat, inuenit, iam matre defuncta. Atq; cum illa dexteram illius oſcularetur, ſubridens ait illi: Ecce ut dicebam tibi ſacerdotis manum oſculatis. Per idem tempus cum trans Tyberim apud quandam clariſſimam inuitatus, ut ſacrificium in domo offerret, quædam balneatrix atq; paralytica in lecto iacebat. Cum cognouiſſet ibidem eſſe domini ſacerdotem, in ſellula ſe ad eandem domum ad quam ille inuitatus aduenerat, portari fecit, atque oranti & imponenti manus, ueſtimenta attigit. Quæ cum exoſcularetur, ſtatim ſanitate recepta ambulare cœpit, ut impleretur illud dominicum dictum ad Apoſtolos: Etiam maiora his facietis, credentes in nomine meo. Quod tamen ſignum ſanitatis ut mirabile fuit, ita etiam Gionem poſt annos plurimos ſanctis uiris referentibus poſitus in urbe cognoui. Sirmium uero cum ad ordinandum epiſcopum Anenmium perrexiſſet, ibiq; Iuſtinæ tunc temporis reginæ potentia & multitudine coadunata de eccleſia pelleretur, ut non ab ipſo, ſed ab hæreticis Arrianis epiſcopus in eadem eccleſia ordinaretur, eſſetq; conſtitutus in tribunali, nihil curans eorum quæ à muliere excitabantur, una de uirginibus Arrianorum impudentior cæteris, tribunal conſcendens, apprehenſo ueſtimento ſacerdotis, cum illum attrahere uellet ad partem mulierum, ut ab ipſis cæſus de eccleſia pelleretur, audiuit (ut ipſe ſolitus erat referre) Et ſi ego indignus tanto ſacerdotio ſum, tamen te non conuenit uel profeſſionem tuam in qualemcunque ſacerdotem manus inijcere, unde debes uereri dei iudicium, ne tibi aliquid eueniat. Quod dictum exitus confirmauit. Nam alio die mortuam ad ſepulchrum uſque deduxit, gratiam pro contumelia rependens. Sed hoc factum non leuē aduerſarijs incuſſit metum, pacemq; magnam eccleſiæ catholicæ, in ordinando epiſcopo tribuit. Ordinato itaque catholico ſacerdote Mediolanum reuertitur, ibiq; ſupradictæ Iuſtinæ mulieris innumeras inſidias ſuſtinuit, quæ muneribus atque honoribus aduerſus ſanctum uirum oblatis, populum excitabat: ſed infirmorum mentes talibus promiſſis decipiebantur. Promittebat enim tribunatus, & diuerſas alias dignitates, his qui illum de eccleſia raptum ad exilium perduxiſſent. Quod cum multi conarentur, ſed deo præſule, perficere non ualuerunt, unus infelicior cæteris nomine Eutimius, tanto furore excitatus eſt, ut iuxta eccleſiam ſibi domum pararet, atque in eadem carrum conſtitueret, quo facilius raptum ſuperpoſitum carpento ad exilium perduxiſſet. Sed iniquitas eius in uerticem ipſius deſcendit. Poſt annum eodem die quo illum rapere ſe arbitrabatur, in eodem carpento impoſitus, de eadem domo ipſe ad exilium deſtinatus eſt, reputans

Ioan. 14

ſibi

ſibi iuſto iudicio dei id in ſe eſſe conuerſum, ut in eodem carpento dirigeretur ad
exilium, quod ipſe parauerat ſacerdoti. Cui non minimum ſolatij ſacerdos præbuit
dando ſumptus, uel alia quæ erant neceſſaria. Sed hæc confeſſio hominis nec mulie
ris furorem, nec uoces ſonorum Arrianorum clementia repreſſit. Maiore enim ac/
cenſi demẽtia, baſilicam Portianam inuadere nitebantur. Exercitus etiam armatus
ad cuſtodiendas fores eccleſiæ eſt directus, ut nemo auderet catholicam eccleſiã in/
gredi. Sed dominus qui de aduerſarijs ſuis eccleſiæ ſuæ triumphos donare conſue/
uit, ad eccleſiæ ſuæ munimẽtum militũ corda conuertit, ut aduerſis ſcutis eccleſiæ fo/
res ſeruarent, nec egredi dimitterent, ſed ingredi eccleſiam plebem catholicã minime
prohiberent. Sed nec hoc ſatis erat miſſis militibus, niſi ut etiã pro catholica fide cũ
plebe pariter acclamaretur. Hoc in tempore primo antiphonæ, hymni ac uigiliæ in
eccleſia Mediolanenſi celebrari cœperunt: Cuius celebritatis deuotio uſque in ho/
diernum diem, non ſolum in eadem eccleſia, uerum per omnes penè prouincias oc/
cidentis manet; Per idem tempus ſancti martyres Prothaſius & Geruaſius ſe ſa/
cerdoti reuelauerunt. erant enim in baſilica poſiti in qua ſunt hodie corpora Nabo/
ris & Felicis martyrum. Sed ſancti martyres Nabor & Felix celeberrime frequen/
tabantur: Prothaſij uero & Geruaſij martyrum, ut nomina, ita etiam ſepultura inco
gnita erant, intantum ut ſupra ipſorum ſepulchra ambularent omnes qui uellent
ad cancellos peruenire, quibus ſanctorum Naboris & Felicis martyrum corpora,
ab iniuria ſepulchri defendebantur: Sed ubi ſanctorum martyrum ſunt corpora
leuata & in lectis poſita, multorum ibi ſanatæ ægritudines perdocentur, Cæcus
etiam Seuerus nomine, qui nunc uſque in eadem baſilica quæ dicitur Ambroſia/
na, in qua martyrum corpora ſunt tranſlata religioſe ſeruit, ubi ueſtem marty/
rum attigit, ſtatim lumen recepit. Obſeſſa etiam corpora ab ſpiritibus immundis
curata ſumma cum gratia domum repetebant. Sed his beneficijs martyrum inquã
tum creſcebat fides eccleſiæ catholicæ, intantũ Arrianorum perfidia minuebatur.
Deniq; ex hoc tempore ſedari cœpit perſecutio quæ Iuſtinæ furore accendebatur,
ut ſacerdos de eccleſia pelleretur: Tamen quoniã intra palatiũ multitudo Arriano/
rum cum Iuſtina conſtituta deridebat tantam dei gratiam, quã eccleſiæ ſuæ catholi/
cæ dominus Ieſus meritis martyrum ſuorũ conferre dignatus eſt, uenerabilẽq; uirũ
Ambroſium narrabat pecunia cõparaſſe homines qui ſe uexari ab immundis ſpiri
tibus mentirent́, atq; ut ab illo, ſicut & à martyribus ſe torqueri dicerent: Sed hoc Iu
daico ore loquebantur Arriani ſuppares ſcilicet eorum: Illi enim de domino dicebãt
quoniam in Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Iſti de martyri/
bus uel de domini ſacerdote loquebantur, q̃ nõ dei gratia quæ per ipſos operabat́
immũdi ſpiritus pellerentur, ſed accepta pecunia ſe torqueri mentirent́. Clamabãt
eñ dæmones, Scimus uos martyres, Et Arriani dicebant: Neſcimus eſſe martyres.
Iam hoc & in euangelio legimus, ubi dixerunt dæmones ad dominum, Scimus te
quia ſis dei filius. Et Iudæi dixerunt: Hic aũt ũñ ſit neſcimus. Sed non hic teſtimoni
um accipitur dæmonum, ſed confeſſio. Vnde miſeriores Arriani uel Iudæi, ut quod
confitentur dæmones, illi negant. Deus tamen qui gratiam eccleſiæ ſuæ augere
cõſueuit, non paſſus eſt diu inſultari à perfidis, ſanctis ſuis: Vnus itaque ex ipſa
multitudine, ſubito arreptus ſpiritu immundo, clamare cœpit, ita torqueri eos
ut ipſe torquebatur qui negarent martyres, uel qui non crederent in trinitatis uni/

tatem quam docet Ambroſius. At illi hac uoce confuſi qui conuerti debuerant,& dignam tali confuſione agere pœnitẽtiam,in piſcina demerſum nominem necauerũt, perfidiæ homicidium iungentes, Deduxit enim illos ad hunc finem digna neceſſitas. Sanctus uero Ambroſius epiſcopus maioris humilitatis uir factus, donatã ſibi à domino gratiam reſeruauit,creſcebatq; quotidie fide & amore coram deo & hominibus. Per idem tempus erat quidam uir de hæreſi Arrianorũ, acerrimus nimiũ diſputator & doctus,atq; incõuertibilis ad fidem catholicam. Is conſtitutus in eccleſia tractante epiſcopo, uidit (ut ipſe poſtmodum loquebatur) angelum ad aures epiſcopi tractantis loquentẽ,ut uerba angeli populo epiſcopus renunciare uideret. Quo uiſo cõuerſus,fidem quam expugnabat,cœpit ipſe defendere. Fuerũt etiã duo cubicularij tunc tẽporis Gratiani imperatoris de hæreſi Arrianorum,qui tractandã epiſcopo quæſtionem proponerent: Ad quam audiendam altero die ad Baſilicam Portianam ſe affuturos promiſerant: Erat enim quæſtio de incarnatione domini. Sed alio die miſerandi homines ſuperbiæ tumore completi,nec memores promiſſorum,contemnentes deum in ſacerdote ipſius, nec plebis expectantis conſiderantes
Math.18. iniuriam, immemores etiam dictorũ dominicorum: Quoniã qui ſcandalizauerit unum ex minimis iſtis, oportet ut mola aſinaria collo eius alligetur, & demergatur in profundum maris, conſcendentes in equos quaſi gratia geſtandi,ciuitatem egreſſi ſunt, expectante ſacerdote & plebe in eccleſia cõſtituta. Sed huius cõtumaciæ qui finis fuerit, horreſco referens, Subito enim præcipitati, miſeras animas emiſerunt, atque corpora illorum ſepulturæ ſunt tradita. Sanctus uero Ambroſius cum ignoraſſet quod factum eſſet,nec diutius poſſet plebem tenere, aſcendens pro tribunali, de eadem quæſtione quæ fuerat propoſita, ſermonẽ adorſus eſt dicens: Debitũ fratres curo ſoluendũ,ſed heſternos meos nõ inuenio creditores,& reliqua quæ ſcripta ſunt in libro qui de incarnatione domini intitulatur. Occiſo itaq; Gratiano imperatore, recipiendi corporis eius cauſa, ſecundam ad Maximum ſuſcepit legationẽ: Apud quem q̃ constanter egerit, qui uoluerit cognoſcere,ipſius legationis epiſtolã ad Valentinianum iuniorem datam cum legerit approbabit. Nobis enim alienũ à promiſſione uiſum eſt illa inſerere, ne adiunctæ epiſtolæ prolixitas faſtidium legenti afferret. Ipſum uero Maximum à cõmunionis conſortio ſegregauit,admonẽs ut effuſi ſanguinis dñi ſui,& quod eſt grauius,innocẽtis ageret pœnitentiã, ſi ſibi apud deũ uellet eſſe conſultũ. Sed ille cũ pœnitentiã declinat ſuperbo ſpiritu,nõ ſolũ futurã,ſed etiã præſentẽ ſalutẽ amiſit, regnũq; quod arripuerat, fœmineo quodãmodo timore depoſuit, ut procuratorẽ ſe reipublicæ nomine præfuiſſe cõfiteret. Mortua uero Iuſtina quidã aruſpex Innocẽtius nomine,nõ ope,in cauſa maleficiorum cũ à iudice torqueret,aliud q̃ interrogaret fateri cœpit: Clamabat eñ,ab angelo maiora tormẽta ſibi adhiberi eo qui cuſtodiret Ambroſiũ, q̃m temporibus Iuſtinæ ad excitãda odia populorũ in ep̃m,cacumẽ tecti eccleſiæ cõſcendẽs medio noctis ſacrificauerit: Sed quãto inſtantius & ſollicitius opera maligna exercebat, tãto magis amor populi circa fidẽ Catholicã & dñi ſacerdotẽ cõualeſcebat: Miſiſſe etiã ſe & dæmones q illũ internecarẽt fatebat: Sed dæmones renũciaſſe, ſe nõ ſolũ ad ipſum appropinquare minime poſſe, uerum etiã nec ad fores domus in q̃ manebat ep̃s, quia ignis inſuperabilis omne illud ædificiũ cõmuniret,ut etiã longe poſiti urerẽtur, atq; ita ceſſaſſe artes ſuas, quibus aduerſus domini ſacerdotem ſe aliquid poſſe arbitrabatur,

Alius

Alius etiam gladium ferens ad cubiculum uſq; peruenit, ut interficeret ſacerdotẽ,
ſed cum eleuaſſet manum deſtricto gladio dextera obrigente remanſit. Tunc ſe miſ-
ſum à Iuſtina poſtq̃ confeſſus eſt, brachium quod inique cum extenderetur rigue-
rat, ſanatum eſt cõfeſſione. Per idem tempus cũ uir illuſtris Probus, puerum ſuum
notarium, qui ſpiritu immũdo grauiter uexabatur, direxiſſet ad epiſcopũ, egreſſum
urbe dimiſit diabolus, timens ad uirũ ſanctum perduci: Atq; ita puer q̃diu Medio
lani apud ep̃m fuit, nulla cõminatio diaboli apparuit. Sed ubi egreſſus de Mediola
no eſt, & prope urbẽ peruenit, idem ſpiritus qui illũ antea habuerat, uexare cœpit.
Qui cũ interrogaretur ab exorciſtis, cur q̃diu Mediolani fuit, nõ in illo apparuiſſet,
cõfeſſus eſt diabolus timuiſſe ſe Ambroſium, & ideo receſſiſſe ad tẽpus, atq; expe-
ctaſſe in illo loco ubi ab illo receſſerat, donec reuerteretur, quo reuertente, uas quod
deſeruerat repetiſſet. Extincto itaq; Maximo, poſito Theodoſio impatore Medio
lani, Ambroſio uero epiſcopo conſtituto Aquileiæ, in partibus orientis in quodam
caſtello à Chriſtianis uiris ſynagoga Iudæorum & lucus Valentinianorum incẽdio
cõcremata ſunt, propterea quod Iudæi uel Valentiniani inſultarẽt monachis Chri-
ſtianis. Valentinianorum enim hæreſes triginta deos colunt. Sed de huiuſmodi fa
cto comes orientis ad imperatorem relationẽ direxit: Qua acta imperator præcepe
rat ut ſynagoga ab epiſcopo reædificaretur. Sed huius præcepti tenor cum ad aures
perueniſſet uenerabilis uiri Ambroſij epiſcopi, direxit ad imperatorẽ epiſtolã, quia
ipſe in tempore excurrere non poterat, qua illum conuenit ut id quod ab eodem ſta-
tutum fuerat reuocaretur, ſeruariq; ſibi deberi ab eo audientiam, quoniam ſi dignus
non eſſet qui ab eo audiretur, dignus etiam non eſſet qui pro illo audiretur, uel cui
preces ſuas aut cui ſua uota cõmitteret. Paratum etiam ſe eſſe pro tali negocio mor-
tem ſubire, ne diſſimulatione ſui præuaricatorem faceret imperatorem, qui tam iniu
ſta contra eccleſiam præcepiſſet. Poſtea uero cum Mediolanũ reuertitur, poſito im-
peratore in eccleſia de eadem cauſa tractauit in populo. In quo tractatu introduxit
domini perſonam loquentis imperatori: Ego te ex ultimo imperatorem feci: ego ti-
bi exercitum inimici tui tradidi, ego copias quas ille aduerſum te exercitui ſuo præ-
parauerat dedi, ego inimicum tuũ in poteſtate tua redegi, ego de ſemine tuo ſupra
ſolium regni conſtitui, ego te triumphare ſine labore feci, & tu de me inimicis meis
donas triumphos. Cui deſcendenti exedram imperator ait: Contra nos poſuiſti
hodie epiſcope. At ille reſpondens ait: Non ſe contra ipſum ſed pro ipſo fuiſſe locu
tum. Tũc imperator: Reuera inquit dura præceperã cõtra epiſcopũ de ſynagoga re
parãda. In monachos uero uindicandum eſſe, à comitibus qui in tempore aderant
dicebatur. Quib⁹ epiſcopus: Ego quidẽ cũ imperatore nũc ago, uobiſcũ uero mihi
aliter agendum eſt: Atq; ita obtinuit, ut illa quæ ſtatuta fuerant reuocarentur. Nec
prius ad altare accedere uoluit, niſi fide ſua imperator illum agere debere teſtare-
tur. Cui epiſcopus: Ergo ago fide tua. Reſpõdit imperator: Age fide mea. Qua ſpõſi-
one iterata, iam ſecurus peregit ſacerdos diuina myſteria. Hæc autẽ ſcripta ſunt in
epiſtola quàm ad germanam ſuam fecit: In qua tractatum inſeruit, quem eodẽ die
habuit de baculo nuceo, qui à propheta Hieremia uiſus eſſe deſcribitur. Per idẽ tem
pus cauſa Theſſalonicẽſis ciuitatis non minima ſucceſſit tribulatio ſacerdoti, cum pe-
nè cõperiſſet ciuitatem deletam: Promiſerat enim illi imperator ſe ueniã daturum ci
uibus ſupradictæ ciuitatis, ſed agentibus comitibus occulte cũ imperatore, ignorãte

ſacerdote uſq; in horam tertiam gladio ciuitas eſt donata: atq; plurimi interempti innocentes. Quod factum ubi compeꝛiſſet ſacerdos, copiam imperatori ingredien/ di eccleſiam denegauit: Nec prius dignum iudicauit coetui eccleſiæ uel ſacramento/ rum communioni quàm publicam ageret pœnitentiam. Cui imperator contra afſe/ rebat: Dauid adulterium ſimul & homicidiũ perpetraſſe: Sed reſponſum ilico eſt: Qui ſecutus es errantem, ſequere corrigentem. Quod ubi audiuit clementiſſimus imperator: ita ſuſcepit animo, ut publicam pœnitentiam non abhorreret: Cuius correctionis profectus ſecundam illi parauit uictoriam. Per idem tempus duo potẽ tiſſimi & ſapientiſſimi uiri Perſarum ad famam ſacerdotis uenere Mediolanum, de ferentes ſecum plurimas quæſtiones, ut ex illis probarent ſapientiam uiri. Cum quo ab hora diei prima uſq; ad horam fere tertiã noctis per interpretem diſputauerũt, admiranteſq; diſceſſerunt ab eo. Et ut ſe probarent non ob aliam cauſam ueniſſe ni ſi ut certo certius noſſent uirum quem fama compererant: Alia die ualefacientes im peratori, profecti ſunt urbem Romã, illic uolentes cognoſcere potentiam illuſtris uiri Probi. qua cognita ad propria reuerterunt. Sed egreſſo Theodoſio de Italia, & Conſtantinopoli conſtituto, Valentiniano auguſto intra gallias poſito, directa re/ latio eſt ſub nomine ſenatus à Symmacho tunc præfecto urbis de repetẽda ara ui/ ctoriæ & ſumptibus cæremoniarum. Sed ubi comperit ſacerdos, miſſo libello ad im/ peratorem poſtulauit ut ad ſe relationis exemplaria dirigerentur, quibus ipſe pro partibus ſuis reſponſurus eſſet. Qua relatione accepta, præclariſſimum libellum con ſcripſit, ut contra nihil unquam auderet Symmachus uir eloquentiſſimus reſpõdere Sed poſtq; auguſtæ memoriæ Valẽtinianus in Viennenſi ciuitate (quæ eſt galliarũ ciuitas) uitam finiuit, Eugenius ſuſcepit imperium, qui ubi imperare cœpit, non multo poſt petẽtibus tunc Flauiano præfecto & Arbogaſte comite, aram uictoriæ & ſumptus cæremoniarum, quod Valẽtinianus auguſtæ memoriæ adhuc in iunio ribus annis conſtitutus, petentibus denegauerat, oblitus fidei ſuæ conceſſit. Hoc ubi audiuit ſacerdos, relicta ciuitate Mediolanenſi, ad quam ille feſtinato ueniebat, ad Bononienſem ciuitatem emigrauit, atq; inde Fabentiam uſq; perrexit. Vbi cum aliquantis degeret diebus, inuitatus à Florentinis, ad Thuſciam uſq; deſcendit, de clinans magis aſpectum ſacrilegi uiri, non formidans imperantis iniuriam. Nam epiſtolam ad eundem dedit, in qua conuenit conſcientiam illius, de qua pauca de multis ponenda duxi. Et ſi imperatoria poteſtas magna ſit, tamen conſiderato quantus ſit deus qui corda hominum uidet, conſcientiam interiorem interrogat. Nouit omnia antequã fiant, nouit interna pectoris tui. Ipſi falli uos non patimini, & deum uultis celare. Non cecidit in animum tuum quicq;, ſi illi agebant tam per/ ſeueranter, nónne tuum fuit imperator pro dei ſummi & ueri & uiui ueneratione perſeuerantius obſiſtere & negare quod erat iniuria ſacrilegis? Et iterum: Quomo do igitur meis uocibus & apud deum & apud omnes homines teneor? Aliud mihi non licere intellexi, aliud non oportere niſi conſulerem mihi, quia non potui tibi. In ſupradicta itaq; ciuitate Florentinorum, cum in domo clariſſimi quondam uiri Decentis, & quod eſt amplius, Chriſtiani, maneret filius ipſius Panſophius no/ mine admodum paruulus, cum ſpiritu immundo laboraret, frequenti oratione & impoſitione manus ſacerdotis ipſius eſt ſanatus. Sed poſt aliquantos dies ſubi/ ta infirmitate correptus infantulus exhalauit ſpiritum: Cuius mater ualde religi/ oſa

oſa & plena fide ac timore dei, ablato illo de ſuperiore parte domus, ad inferiora deſcendit, ac in lecto ſacerdotis ipſo abſente compoſuit: Quemcũ reuertens ſacerdos in lectulo inueniſſet, Erat enim illóque in tempore extra domum poſitus, miſeratus matrem & fidem ipſius contemplatus, Heliſæo ſimilis ſupra corpus infantis ſe ipſe compoſuit, atque orando meruit uiuum reddere matri quem mortuum inuenerat. Ad quem etiam infantulum libellum conſcripſit, ut quod ætatis infantia ſcire non poterat legendo agnoſceret. Verumtamen factum ſcriptis ſuis non commemorauit, ſed quo affectu declinauerit commemorare, non eſt noſtrũ iudicare. In eadem etiam ciuitate baſilicam conſtituit, in qua depoſuit reliquias martyrum Vitalis & Agricolæ, quorum corpora in Bononienſi ciuitate leuauerat. Poſita enim erant corpora martyrum inter corpora Iudeorum. Nec erat cognitum populo Chriſtiano, niſi ſe ſancti martyres ſacerdoti ipſi reuelarent. Quæ cum deponerentur ſub altari quod in eadem baſilica conſtitutum eſt, magna illic totius plebis ſanctæ lætitia atque exultatio fuit, pœnæ dæmonum confitentium martyrum merita. Per idem tempus Arbogaſtes comes aduerſum gentem ſuam, hoc eſt Francorum, bellum parauit, atque pugnando non paruam multitudinem manu fudit, cum reſiduis uero pacem firmauit. Sed cum in conuiuio à regibus gentis ſuæ interrogaretur, Vtrum ſciret Ambroſium, & reſpondiſſet noſſe ſe uirum, & diligi ab eo, atque frequenter cum illo conuiuari ſolitum: Audiuit: Inde hoc uincis omnes. quia ab illo uiro diligeris qui dicit ſoli, ſta, & ſtat. Quod ego ideo poſui, ut cuius famæ fuerit uir ſanctus etiam apud Barbaras gentes, legentes agnoſcant. Nam & nos referente iuuene in quodam Arbogaſtis, admodum religioſum cognouimus qui tunc interfuit. Erat enim in tempore quo hæc loquebatur uini miniſter. Profectus itaque ſacerdos de Thuſciæ partibus Mediolanum reuertitur. Iam inde egreſſo Eugenio contra Theodoſium imperatorem, ibique Chriſtiani imperatoris præſtolabatur aduentum ſecurus de dei potentia quod non traderet credentem in ſe hominibus iniuſtis, nec relinqueret uirgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, ne extenderent iuſti ad iniquitates manus ſuas. Promiſerat enim Arbogaſtes tunc comes, & Fabianus præfectus de Mediolano egredientes cum uictores reuertiſſent, ſtabulum ſe eſſe facturos in baſilica eccleſiæ Mediolanenſis, atque clericos ſub armis probaturos, Sed miſerandi homines cum dæmonibus ſuis male creduli ſunt, & aperiunt os ſuum in blaſphemiam ad deum, ſpem ſibi uictoriæ ademerunt. Cauſa autem commotionis hæc fuit, quia munera imperatoris qui ſe ſacrilegio commiſcuerat, ab eccleſia reſpuebantur, nec orandi illi cum eccleſia ſocietas tribuebatur: Sed dominus qui eccleſiam ſuam tueri conſueuit, de cœlo iaculatus eſt iudicium, atque omnem uictoriam ad religioſum imperatorem trãſtulit Theodoſium. Extincto itaque Eugenio à ſatellitibus eius, cum ſcripta acciperet imperatoris, non illi alia cura maior fuit quàm ut pro his interueniret quos rena tos inuenerat: obſecratus eſt primo ſcriptis imperatorem miſſo diacono, poſtea uero quàm directus eſt Ioannes tunc tribunus & notarius, qui nunc præfectus eſt ad tuitionem eorum qui ad eccleſiam confugerunt, etiam ipſe Aquileiam perrexit, precatus pro eis: quibus ſceleris uenia impetrata eſt, quia Chriſtianus imperator prouolutus pedibus ſacerdotis, teſtabatur meritis & orationibus eius ſaluatum ſe eſſe. Re

uertens itaq; de urbe Aquileienſi, uno die præceſſit imperatorem. Nec diu clementiſſimæ memoriæ Theodoſius impator ſuſceptis filijs in eccleſi. & traditis ſacerdoti in hac luce fuit. Poſt cuius obitum ferè triennium ſuperuixit. Quo in tempore ſancti Nazarij martyris corpus, quod erat in horto poſitum extra ciuitatem, leuatum ad baſilicam Apoſtolorum quæ eſt in Romana, tranſtulit. Vidimus enim in ſepulchro quo iacebat corpus martyris, qui quando ſit paſſus, uſque in hodiernum diem ſcire non poſſumus, ſanguinem martyris ita recentem, quaſi eadem die fuiſſet, effuſus: Caput etiam ita integrum atque incorruptum cum capillis capitis atq; barba, ut nobis uideretur eodem tempore quo leuabatur, lotum atq; compoſitum in ſepulchro. Et quid mirum, quandoquidem dominus hoc in euangelio ante promiſit, quod capillus de capite eorum non periret. Etiam odore tanto repleti ſumus, ut omnium aromatum uinceret ſuauitatem. Leuato corpore martyris & in lectica compoſito, ſtatim ad ſanctum Celſum martyrem, qui in eodem horto poſitus eſt, cum ſancto ſacerdote ad orationem perreximus. Nunq; tamen illum antea oraſſe in eodem loco compertum habemus. Sed hoc erat ſignum reuelati martyris, ſi ſanctus ſacerdos ad locum ad quem nunq; antea fuerat oratum, iſſet. Cognouimus tamen à cuſtodibus loci ipſius, quod à parentibus illis traditum ſit, non diſcedere de loco illo per om̃em generationem & progeniẽ ſuorum, eo quod theſauri magni in eodem loco poſiti eſſent, Et uere magni theſauri, quos non erugo neq; tinea exterminat, neque fures effodiunt & furantur, quia cuſtos eorum Chriſtus eſt, & locus eorum aula cœleſtis eſt, quibus uiuere Chriſtus fuit, & mori lucrum. Tranſlato corpore martyris ad baſilicam Apoſtolorum, ubi pridie ſanctorum apoſtolorum reliquiæ ſumma omnium deuotione poſitæ fuerant, cum tractaret epiſcopus, quidam de populo repletus ſpiritu immundo, clamare cœpit ſe torqueri ab Ambroſio. At ille conuerſus ad eum ait: Obmuteſce diabole, quia non te torquet Ambroſius, ſed fides ſanctorũ & inuidia tua, quoniam illo uides aſcẽdere homines unde tu deiectus es. Nam Ambroſius non ſcit inflari. Quo dicto, ille qui clamabat obmutuit, proſtratuſque in terra eſt, nec amplius uocem quam obſtrepi poſſit emiſit. Per idem tẽpus cum conſulatus ſui imperator Honorius in urbe Mediolanẽſi Libycarum ferarum exhiberet munus, populo illuc cõcurrẽte data copia eſt: Miſſis militibus ab Stilicone comite, hortatu Euſepij præfecti, ut Creſconius quidam de eccleſia raperetur. Quem cõfugientem ad altare domini, ſanctus epiſcopus cum clericis qui in tempore aderant defendendum circumdedit: Sed multitudo militum, quæ duces ſuos habebat de perfidia Arrianorum præualuit aduerſum paucos. Atque ablato Creſconio exultantes ad amphitheatrũ reuerterunt, eccleſiæ luctum nõ modicum relinquẽtes: Nam ſacerdos proſtratus ante altare domini factum diu fleuit. Sed in tempore cum reuertiſſent & renunciaſſent his à quibus fuerant deſtinati milites, dimiſſi leopardi ſaltu celeri ad eundem locum in quo ſederant qui de eccleſia triumphabant, aſcendentes grauiter laniatos reliquerunt. Quod ubi uidit tunc Stilico comes, pœnitentia motus eſt, ita ut per multos dies ſatiſfaceret ſacerdoti, & illeſum quidem illum qui ablatus fuerat dimiſerat. Sed quia grauiſſimorum criminum erat reus, & aliter emendari non poterat, ad exilium deſtinatur, non multo poſt indulgentia proſequente. Per idem tempus cum ad palatium pergeret, quem pro loco officij noſtri ſequeremur, Theodolo tunc notario, qui poſtea ſumma cum gratia Vtinen

ſem

ſem rexit eccleſiam,cum caſu quidam pede eſſet lapſus, atque proſtratus iaceret in terra,ridente:Conu ſus ſacerdos ait,& tu qui ſtas uide ne cadas.Quo dicto ſtatim is qui alienum lapſum riſerat ſuum doluit. Per idem tempus Fritigil quædam regina Marcomannorũ,cum à quodam Chriſtiano uiro qui ad illam ſorte de Italiæ partibus aduenerat, referente ſibi audiret ſamam uiri,Chriſto credidit, cuius illum ſeruulum recognouerat, miſſiſque muneribus placatos ab eccleſia poſtulauit, ut ſcriptis ipſius qualiter credere deberet informaretur. Ad quam ille epiſtolam fecit præclaram in modum catechiſmi, in qua etiam admonet ut ſuaderet uiro Romanis pacem ſeruare. Qua accepta epiſtola mulier ſuaſit uiro,& cũ populo ſuo ſe Romanis tradidit. Quæ cum adueniſſet Mediolanum,plurimum doluit quod ſanctũ ſacerdotem ad quem feſtinarat minime repperiſſet: Iam enim de hac luce migrauerat. Temporibus uero Gratiani (ut retro redeam) cum ad prætorium Macedonij tunc magiſtri officiorum pro quodam intercedendo perrexiſſet, atque præcepto ſupradicti uiri fores inueniſſet clauſas, nec copiam ingrediẽdi adeptus eſſet ait: Et tu quidem uenies ad eccleſiam, nec clauſas ianuas inuenies quam ingrediaris. Quod factum eſt:Mortuo Gratiano,cõfugiens etenim Macedonius ad eccleſiam, patentibus ianuis aditum reperire non poterat. Ipſe autem uir uenerabilis epiſcopus erat multæ abſtinentiæ,& uigiliarum multarum & laborum, quotidiano ieiunio macerans corpus. Cui prandendi nunquam conſuetudo fuit niſi die ſabbato & dominico,uel cum natalicia celeberrimorum martyrum eſſent. Orandi etiam aſſiduitas magna die ac nocte. Nec operam declinabat ſcribendi propria manu libros,niſi cum aliqua infirmitate corpus eius attenuaretur. Erat enim in illo ſollicitudo omniũ eccleſiarum,interueniẽdi etiam magna aſſiduitas & conſtantia. In rebus etiam diuinis implendis fortiſſimus labor, intantum ut quod implere ſolitus erat circa baptizandos, quinque poſtea epiſcopi tempore quo deceſſit uix implerent. Sollicitus etiam pro pauperibus & captiuis nimium: Nam in tempore quo epiſcopus ordinatus eſt, aurum omne atque argentum quod habere poterat, eccleſiæ uel pauperibus contulit. Prædia etiam quæ habebat, reſeruato uſu fructu germanæ ſuæ, donauit eccleſiæ ſuæ: Nihil ſibi quod hic ſuum diceret derelinquens, ut nudus atque expeditus miles Chriſti dominum ſequeretur. Qui cum diues eſſet, propter nos pauper factus eſt, ut nos eius inopia ditaremur. Erat enim gaudens cum gaudentibus, & flens cum flentibus. Siquidem quotienſcunque illi aliquis ob percipiendam pœnitentiam lapſus ſuos confeſſus eſſet, ira flebat ut & illum flere compelleret. Videbatur etiam ſibi cum iacente iacere. Cauſas autem criminum quas illi cõfitebantur, nulli niſi domino ſoli apud quẽ intercedebat,loquebat: Bonũ relinquẽs exemplũ poſteris ſacerdotibus ut interceſſores apud deũ ſint, magis ꝗ̃ accuſatores apud homines. Nã & ſecundũ apoſtolũ,circa huiuſmodi hominem confirmanda charitas eſt,quia ipſe ſui accuſator eſt. Nec expectat accuſatorem ſed præuenit,ut confitendo ſuum alleuet ipſe delictum,nec habeat quod aduerſarius criminetur. Ideoq́ ſcriptura dicit: Iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Vocem enim eripit aduerſario & quaſi dentes quoſdã paratos ad prædam criminationis infeſtæ peccatorum ſuorum confeſſione confringit,dans honorem deo, cui nuda ſunt omnia, & qui uult uitam magis peccatoris quàm mortem: Nam ipſi

pœnitenti non ſufficit ſola confeſſio, niſi ſubſequatur emendatio facti, ut pœnitens non faciat pœnitenda. Humiliet etiam animam ſuam ſicut David ſanctus, qui poſt quàm audiuit à propheta, dimiſſum eſt peccatum tuũ, humilior factus eſt in emendatione peccati, ita ut ciuerem ſicut panem manducaret, & potum ſuum cum fletu miſceret. Flebat etiam amariſſime quotienſcunqꝫ forte nunciatum illi fuerat de cuiuſcunqꝫ ſancti obitu ſacerdotis, intantũ ut nos illũ conſolari uideremur, ignorantes pium affectum uiri, nec qua ratione ita fleret intelligentes. Quibus ille huiuſmodi reſponſum reddebat: Non ſe flere quia receſſerat qui fuerat mortuus nunciatus, ſed quia ſe præceſſerat: Vel quia difficile eſſet inuenire uirum qui ſummo ſacerdotio dignus haberetur. Ipſe autem de ſua morte ante prædixit quod uſqꝫ Paſcha nobiſcum futurus eſſet, quod quidem meruit dominum obſecrando, quo maturius hinc liberaretur. Ingemiſcebat enim uehementer cum uideret radicem omnium malorum auariciam pullulare, quæ neqꝫ copia neqꝫ inopia minui poteſt, magis magiſqꝫ increſcere hominibus, & maxime in his qui in poteſtatibus erant conſtituti, ita ut interueniendi illi apud illos grauiſſimus labor eſſet, quia omnia precio diſtrahebantur. Quæ res primo omne malum innexit Italiæ, & exinde omnia uerguntur in peius. Et quid dicam ſi in huiuſmodi perſonis ita rabiem ſuam exercent, qui ſolent aut filiorum aut propinquorum cauſas prætendere, ad excuſandas excuſationes in peccatis. Quandoquidem pleroſque ceperit etiam cœlibes ſacerdotes uel Leuitas, quibus portio deus eſt, ut etiam ipſi illam appetant. Et uæ mihi miſero quia nec fine mundi prouocamur, ut tam graui iugo ſeruitutis liberari uelimus, quo dimergimur ad profundum inferni, ut faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis, qui nos recipiant in æterna tabernacula. Attamen beatus ille qui quando conuerſus diruptis uinculis, atque proiecto iugo huiuſmodi dominationis, tenebit & allidet paruulos eius ad petram, hoc eſt, omnes intentiones eius allidet ad Chriſtum, qui ſecundum Apoſtolum petra eſt, quæ omnes ad ſe alliſos interimit, ipſa inuiolabilis manens, nec reum faciens eum qui ad ſe alliſerit nequiſſimi uteri deteriores partus, ſed innocentem: Ita ut ſecurus poſſit dicere, Portio mea dominus, Quia cui nihil in ſeculo eſt, illi uero portio eſt Chriſtus: Et qui contempſerit pauca, multa percipiet, inſuper & uitam æternã poſſidebit. Ante paucos uero dies c̄ꝫ lectulo detineret̃, cũ quadrageſimũ tertiũ pſalmũ dictaret, me excipiente & uidente, ſubito in modũ ſcuti breuis ignis caput eius cooperuit, atqꝫ paulatim per os ipſius tanqꝫ in domo habitator ingreſſus eſt. Poſt qđ facta eſt facies eius uelut nix. Poſtea uero reuerſus eſt uultus eius ad ſpeciẽ ſuã Quod cũ fieret, ſtupore percuſſus obrigui, nec potui ſcribere quæ ab illo dicebantur, niſi poſteaqꝫ uiſio ipſa tranſibat. Dicebat enim in tp̄e teſtimoniũ ſcripturæ diuinæ, quod ego optime retinebã. Nam ſcribendi uel dictandi ipſo die finem fecit. Sed quidẽ ipſum pſalmũ explere nõ potuit: Ego uero id qđ uiſum à me fuerat, honorabili uiro Caſto diacono (ſub cuius cura degebã) ſtatim retuli. At ille repletus gratia dei, ſpiritusſancti aduentum me in illo uidiſſe edocuit lectione Actuũ apoſtolorũ. Superioribus autẽ diebus cũ Stiliconis tunc comitis ſeruus qui dæmonio laborauerat, cum in Ambroſiana baſilica iã ſanus maneret, cõmendatus à dño ſuo, ferebatur eñ ꝙ libenter ab eodem haberetur, facere falſas epiſtolas tribunatus compertũ eſt: intantũ ut teneret̃

hommes

homines qui ad miniſtrandum pergebant. Sed ubi ad perſonã ſerui ſui peruenit co
mes Stilico, ipſe in ſeruo ſuo noluit uindicare. Homines etiã qui decepti fuerãt inter
uentu ſacerdotis dimiſit, de ipſo uero ſeruo ſacerdoti queſtus eſt. Quẽ uir ſanctus
cum de eccleſia Ambroſiana egrederetur, requiri fecit atq; ad ſe perduci. Quem cum
interrogaſſet & deprehendiſſet auctorem tanti flagitij, ait: Oportet illũ tradi ſatha
næ in interitum carnis, ne talia aliquis in poſterum audeat admittere. Quẽ eodem 1. Cor. 5.
momẽto cum adhuc ſermo eſſet in ore ſacerdotis ſancti, ſpiritus immũdus arreptũ
diſcerpere cœpit. Quo uiſo, nõ minimo timore repleti ſumus & admiratione. Mul-
tos etiã diebus ipſis imponente illo manus & imperante, ab ſpiritibus immũdis ui-
dimus eſſe purgatos. Per idem tẽpus Nicẽtius quidã ex tribuno & notario quodã
pedũ dolore tenebatur, ut raro in publico uideretur: Cum ad altare acceſſiſſet ut ſa
cramẽta perciperet, calcatuſq; caſu à ſacerdote exclamare audiuimus: Vade & amo-
do ſaluus eris. Nec ſe amplius doluiſſe pedes teſtabatur tempore quo ſanctus ſacer
dos de hac luce migrauit, lachrymis teſtabatur. Sed poſt dies hos ordinato ſacer-
dote eccleſiæ Ticinẽſi incidit in infirmitatẽ: Qua cum plurimis diebus detineretur in
lectulo, comes Stilico dixiſſe fertur. Quod tanto uiro recedente de corpore interitus
immineret Italiæ: Vnde cõuocatis ad ſe nobilibus uiris illius ciuitatis, quos diligi à
ſancto ſacerdote cognouerat, partim interminatus eſt illis, partim blando ſermone
perſuaſit ut pergerẽt ad ſanctum ſacerdotẽ, ſuaderent illi ut ſibi uiuendi peteret à do.
mino cõmeatum. Quod ille ubi ab illis audiuit, reſpondit: Nõ ita inter uos uixi ut
pudeat me uiuere, nec timeo mori quoniam dominũ bonum habemus. Per idẽ tẽ-
pꝰ cũ in extrema parte porticus in q̃ iacebat, in uno poſiti Caſtus, Polemius, Vene
rius & Felix tunc diaconi ſecũ tractarent, uoce ita repreſſa ut uix inuicem ſe audirẽt,
qui poſt obitũ illius epiſcopus ordinãdus eſſet, atq; cũ de nomine ſancti loquerenẽ.
Simpliciani, tãq; intereſſet tractatui cum longe poſitus ab ipſis iaceret, approbãs ex
clamauit tertio: Senex, ſed bonus, Erat enim Simplicianus æui maturior. Qua uoce
audita expaueſcentes fugerunt. Defuncto tamen eo non alius illi ſucceſſit in ſacer-
dotio niſi is quẽ ille bonum ſenem trina uoce ſignauerat. Cui Simpliciano Venerius
quem ſupra memorauimus ſucceſſor fuit. Felix uero nunc uſq; Bononienſem re-
git eccleſiam. Caſtus autẽ & Polemius nutriti ab Ambroſio bonæ arboris boni fru
ctus, in eccleſia Mediolanenſi diaconij funguntur officio. In eodem tamen loco in
quo iacebat (ſicut referẽte ſancto Baſiano epiſcopo Laudenſis eccleſiæ, qui ab eodẽ
audierat didicimus, cum oraret unà cum ſupradicto ſacerdote) uiderat do-
minum Ieſum aduenisſe ad ſe, & arridentem ſibi. Nec multos poſt dies ablatus
eſt. Sed eodem tempore quo à nobis migrauit ad dominum ab hora circiter unde-
cima diei, uſq; ad illam horam qua emiſit ſpiritum, expanſis manibus in modum
crucis orauit: Nos uero labia illius moueri uidebamus, uocem autẽ non audieba-
mus. Horatus aũt ſacerdos eccleſiæ Vercellẽſis, cũ in ſuperiora domus ſequi eũ cõpo
ſuiſſet, tertio uocẽ uocãtis ſe audiuit, dicẽtiſq; ſibi: Surge, feſtina, quia modo eſt re-
ceſſurus. Qui deſcendẽs obtulit ſancto dñi corpus, Quo accepto ubi glutiuit, emiſit
ſpiritũ. Bonũ uiaticũ ſecũ ferẽs, ut in uirtute eſcæ anima refectior, angelorũ nũc con-
ſortio quorũ uita uixit in terris & Heliæ ſocietate lætẽ: Quia ut Helias nũq; regi-
bus uel ullis poteſtatibus, ita & iſte pro dei timore loq ueritus eſt. Atq; inde ad eccle
ſiã maiorẽ antelucana hora q̃ defũctus eſt, corpus ipſius portatũ eſt: Ibiq; eadẽ fuit.

nocte

noćte quam uigilamus in paſcha, quem plurimi infantes baptizati cũ à fonte ueni-
rent uiderũt, ità ut aliqui ſedentẽ in cathedra tribunali dicerent, alij uero aſcenden-
tem ſuis parentibus digito oſtenderent, ſed illi uidẽtes uidere nõ poterant, quia mũ
datos oculos nõ habebãt. Plurimi aũt ſtellam ſupra corpus eius ſe uidere narrabãt:
Sed luceſcente die dominico cum corpus illius peraćtis ſacramẽtis diuinis de eccleſia
leuaretur, portandũ ad Baſilicam Ambroſianã in qua poſitus eſt, ita ibi dæmonũ
turba clamabat ſe ab illo torqueri, ut eiulatus eorum ferri nõ poſſit. Quæ gratia ſa-
cerdotis, nõ ſolum in illo loco, uerum etiã in plurimis prouincijs uſq; in hodiernum
manet. Iaćtabant etiam turba uirorũ ac mulierum oraria uel ſemicinćtia ſua, ut cor
pus ſanćti aliquatenus ab ipſis cõtingeretur. Erat enim exequiarum turba innũera-
bilis totius dignitatis, totiuſq; ſexus, omniũq; penè ætatum, non ſolum Chriſtiano
rum, ſed etiam Iudeorũ & paganorum, maiore tamẽ gratia ordo præcedebat eorũ
qui fuerãt baptizati. Eadẽ qua obijt die, ſicut textus epiſtolæ loquit̃, qui à ſucceſſore
eius uenerabili uiro Simpliciano ſuſceptus eſt, de partibus oriẽtis ad ipſum tãq; ad
huc nobiſcũ uiuẽte direćta, quæ nũc uſq; Mediolani habet̃ in monaſterio cuiuſdã
uiri ſanćti, apparuit, orãs cum illis, & imponẽs illis manus. Habet em̃ diem epiſtola
quæ direćta eſt: Qua lećta inuenimus diem eſſe quo ille defunćtus eſt. Intra Thu
ſciã ciuitate Florẽtiana, ubi nũc uir ſanćtus Zenobius nomine, eps̃ eſt, quia promi
ſerat ſe petẽtibus illis illos ſe ſæpi9 uiſitaturũ, frequẽter ad altare quod eſt in baſilica
Ambroſiana, quæ ibidẽ ab ipſo cõſtituta eſt, uiſum orare, ipſo ſanćto uiro ſacerdote
Zenobio referẽte didicimus. In eadem etiã domo in qua declinans Eugeniũ miſit
tempore quo Ragadaiſus ſupradićtã ciuitatem obſedebat, cum iã de ſe penitus de-
ſperaſſent uiri ciuitatis, per uiſum cuidam apparuit, & promiſit alio die ſalutem illis
affuturam. Quo referente ciuiũ animi ſunt erećti: Nam altero die adueniente Sti-
licone tũc comite cum exercitu, faćta eſt de hoſte uićtoria. Hæc Pãſophia religioſa
fœmina, matre pueri Panſophij referente cognouimus. Maſcezeli etiam deſperante
de ſalute ſua uel exercitus quẽ ducebat contra Gildonem, baculum tenens manu in
uiſu noćtis apparuit, atq; cũ prouolueretur ad pedes ſanćti uiri, Maſcezel, percutiẽs
in terra ſenex baculo quo regebatur tertio, hac enim illi ſpecie apparuerat & ait: Hic
hic hic, ſignans locum, deditq; intellećtum uiro, quem uiſitatione dignum fuerat
arbitratus, ut agnoſceret in ipſo loco in quo ſanćtum domini uiderat ſacerdotẽ, die
tertia uićtoriã adepturum, atq; ita ſecurus bellum & inchoauit & cõſummauit: Nos
tamen ea Mediolani poſiti, ipſo Maſcezeli referente cognouimus: Nam & in hac
prouincia in qua nunc poſiti deſcribimus, plurimis hoc ipſum retulit ſacerdotibus,
quibus etiam referentibus ſecurius ante nobis cognita huic libro adiungere arbitra-
ti ſumus. Siſinni etiam & Alexandri martyrũ, qui noſtris temporibus, hoc eſt, poſt
obitũ ſanćti Ambroſij in Anauniæ partibus perſequẽtibus gẽtilibus uiris, martyrij
coronam adepti ſunt, cum reliquias Mediolanenſes ſumma cũ deuotione ſuſcepe-
runt, adueniente quodã cæco & referente cognouimus, qui eodẽ taćto lećtulo, in
quo ſanćtorum reliquiæ portabãtur, lumen recepit, eo q; per uiſum noćtis uidiſſet
nauem appropinquare littori, in qua erat multitudo ablatorum: Quibus deſcendẽ-
tibus ad terram cũ unum de turba precaretur, ut ſciret qui eſſent ij uiri, audierit, Am
broſium eiuſq; cõſortes. Quo audito nomine, cum deprecaretur ut lumen reciperet,
audierit ab eo: Perge Mediolanũ, & occurre fratribus meis qui illò uenturi ſunt, de

ſignans

ſignans diem, & recipies lumen. Erat enim uir (ut ipſe diſſerebat) de littore Dalmateno, nec ſe ante uenuſe in ciuitatem aſſerebat, priuſq̃ recto itinere reliquijs ſanctorum occurriſſet, nondum uidens, ſed tacto loculo uidere cœpiſſe. His itaq; decurſis, non arbitror graue uideri, ſi paululum promiſſi noſtri metas exceſſerimus, ut dñi dictum quod per os ſanctorum prophetarum locutus eſt, completum eſſe doceamus: Sedētem aduerſus fratrem ſuum & detrahentem occulte, perſequebar. Et alibi: Noli diligere detrahere, ne eradiceris. Vt quicunq; forte huiuſmodi captus eſt conſuetudine, cum legerit qualiter in his qui ſancto uiro detrahere auſi ſunt, fuerit uindicatum, ipſe etiam in alijs emēdetur. Igitur Donatus quidam natione Apher, presbyter tamen eccleſiæ Mediolanenſis, cum in cōuiuio poſitus in quo erant nonnulli militares religioſi, detraheret memoriæ ſacerdotis, aſpernantibus illis & deferentibus linguam nequam, ſubito uulnere percuſſus graui, de eodem loco in quo iacebat, alienis manibus ſubleuatus, in lectulum poſitus eſt, atq; inde ad ſepulchrũ uſq; perductus. In urbe etiam Carthaginēſi, cum apud Fortunatum diaconum fratrem uenerabilis uiri Aurelij epiſcopi ad conuiuium cōueniſſem, unà cum Vincentio Coloſſitano epiſcopo, Murano etiam epiſcopo Bolitano, ſed & alijs epiſcopis & diaconibus, tunc Maurano epiſcopo detrahenti ſancto uiro, retuli exitum preſbyteri ſuperius memorati, quod ille de alio dictum de ſe oraculum, maturo ſuo exitu comprobauit. Nam de eodem loco in quo iacebat, cum ſubito uulnere ingenti eſſet percuſſus, alienis manibus ad lectumq; portatus eſt, atq; inde ad domum in qua hoſpitabatur reductus, diem clauſit. Is finis uirorum detrahentium fuit, quem uidentes qui tunc aderant admirati ſunt. Vnde hortor & obſecro omnem hominem qui hunc librum legerit, ut imitetur uitam uiri, laudet dei gratiam, declinet detrahentium linguas, ſi uult magis cōſortium habere cum Ambroſio in reſurrectione uitæ, quàm cum detrahentibus illi ſubire ſupplicium, quod nullus ſapiens non declinat. Tuam etiam precor beatitudinem pater Auguſtine, ut pro me humillimo & peccatore Paulino cum omnibus ſanctis qui tecum inuocant nomen domini noſtri Ieſu Chriſti in ueritate orare digneris, ut quia in adipiſcenda gratia cum tanto uiro non ſum dignus habere conſortium, adeptus meorum ueniam peccatorum, ſit mihi præmium fugiſſe ſupplicium.

Pſal. 49
Pſal. 100

CAPITA LIBRI PRIMI OFFICIORVM.

Epiſcopi proprium munus, docere populum. Caput. I

Tacendo fugimus periculum, & diſcimus recte dicere. Cap. II

Taciturnitatem moderandam eſſe, & q; in ira ſilendum ſit. Cap. III

Orationem non affectus promat ſed ratio. Hinc enim inſidias loquenti tendit hoſtis inuiſibilis. Cap. IIII

Quod etiam carnales inimicos cum nos inſtinctu diaboli ad conuitia prouocant, patientia ſuperare debeamus. Cap. V

Exēplũ patiētiæ Dauid. Ca. VI

Qđ pſalmus. 38. nō ſolũ ſilētij laude, ſed etiã contēptu rerũ ualde ſit mirabilis. VII

Quod nomen officij nō ſolũ philoſophis, ſed etiã noſtris uſitatũ ſit. Ca. VIII

Officij diuiſio, & honeſtũ atq; utile unde metiant᷑ Chriſtiani. Cap. IX

De decoro, & q; primum officium ſit linguæ moderatio. Cap. X

Officium omne aut medium aut perfectum eſſe. Cap. XI

Non externis ſed internis & æternis bonis æſtimatur felicitas Ca. XII

Deum

Deum,etiam cum non putatur,regere omnia quæ creauit. Cap. XIII
Deũ nihil pterire,& ſcripturarũ teſtimonijs,& ſolis cõprobać exẽplo. Ca. XIIII
His quibus diſplicet,quod bonis male & malis ſit bene,ſatiſfacere debere Lazari & Pauli exempla. Cap. XV
Commemoratis beatitudinib.de Euang.hic laborem dicit eſſe,mercedem in cœlo. Caput. XVI
Adoleſcentis officia,& exempla huic ætati propoſita. Cap. XVII
De bono uerecũdiæ,quod maxime in ſancta dei eminuit genitrice, & quod geſtus exterioris hominis perſæpe qualitatem interioris oſtendat. Cap. XVIII
In omnibus actis uiriliter agendum,nec quicquam affectatum aut fœmineum attentandum. Cap. XIX
Intemperantium hominũ conſortia,mulierũ quocꝫ cõmertia uitanda. Ca. XX
De iracundia in ſe reprimenda,& in alijs mitiganda. Cap. XXI
De cogitationib.& appetitu,& decoro ſermonis ĩ cõfabulãdo & ĩ diſceptãdo. XXII
Qd' ioca q̃ philoſophi põnũt inter officia penitus ab eccleſia ſint remouẽda. XXIII
De tribus quæ in uita actiua neceſſario ſunt obſeruanda,& quod appetitum rationi cedere conueniat. Cap. XXIIII
Qd' uirtutes.4.principales,in patribus noſtris nõ mediocriter ſint cõſũmatæ XXV
Quid in ueritatis inueſtigatione ſeruandum ſit. Cap. XXVI
Qd' uirtutes quatuor ita pplexæ ſint,ut ab inuicẽ ſeparari nequeãt. Cap. XXVII
Primum quod philoſophi dicunt & ſecundũ iuſticiæ munus apud nos excludi,tertium uerò à noſtris mutuatum. Cap. XXVIII
Iuſticiam & fidem hoſtibus etiam exhibendam. Cap. XXIX
De beneficentia. ca. XXX De reddẽdo beneficio Cap. XXXI
Beneuolentiam liberalitate potiorem eſſe. Cap. XXXII
Beneuolentiã in eccleſia maxime,& earundẽ uirtutũ hoĩbus perſeuerare. XXXIII
Laus beneuolentiæ. Cap. XXXIIII De fortitudine. Cap. XXXV
Fortitudinem maxime in aio & contemptu rerũ cõſtare labentiũ. Ca. XXXVI
Mala æquanimiter toleranda & interdum etiã declinanda. Cap. XXXVII
Quod prouidentia magnũ munimen fortitudinis ſit. Ca. XXXVIII
Fortitudinem aduerſus omnia uitia dimicare debere. Cap. XXXIX
Virtutem bellicam noſtris etiam non inuſitatam. Cap. XL
Fortitudinem non ſolũ in uincendo,ſed etiam plus in tolerando cõſtare. Ca. XLI
Poteſtates non irritandas, & adulationibus nõ attendendum. Cap. XLII
De temperantia & eius partibus. Cap. XLIII
Officio ſibi congruo quencꝫ ſtudere debere. Cap. XLIIII
De pulchro & honeſto. Ca. XLV
Qd' pulchra & honeſta ſint naturalia. Turpia uero cõtra naturã. Ca. XLVI
Quarum paſſionũ reſtrictione,pulchrum illud poſſit acquiri. Cap. XLVII
De tribus generibus hominum, iniurias accipientium. Cap. XLVIII
De uanitate calcanda. Cap. XLIX
Quod officiorum gratia miniſtris altaris maxime deceat. Cap. L

A DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANEN. OFFICIORVM LIB. PRIMVS.

Epiſcopi proprium munus, docere populum. CAP. I.

NON arrogans uideri arbitror, ſi inter filios ſuſcipiam affe-
ctum docendi, cum ipſe humilitatis magiſter dixerit, Ve-
nite filij audite me, timorem domini docebo uos. In quo
licet & humilitatem uerecundiæ eius ſpectare & gratiam.
Dicendo enim, timorem domini, qui communis uidetur
eſſe omnibus, expreſſit inſigne documentum uerecundiæ.
Et tamen cum ipſe timor initium ſapientiæ ſit & effector
beatitudinis (quoniam timentes deum beati ſunt) præce-
ptorem ſe ſapientiæ edocendæ, & demonſtratorem beatitudinis adipiſcendæ, †cui- Aliâs pudẽter
denter ſignificauit. Et nos ergo ad imitandam uerecundiam ſeduli, ad conferendam
gratiam non uſurpatores, quæ illi ſpiritus infudit ſapientiæ, ea per illum nobis ma-
nifeſtata & uſu comperta atq; exemplo, uobis quaſi liberis tradimus, cum iam effu-
gere nõ poſſimus officium docendi, quod nobis refugientibus impoſuit ſacerdotij
B neceſſitudo. Dedit enim deus quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem pro- Ephe. 4.
phetas, alios uero euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores. Non igitur mihi
apoſtolorum gloriam uindico. Quis enim hoc, niſi quos ipſe filius elegit dei? Non
prophetarũ gratiam, Non uirtutem euangeliſtarũ, Non paſtorum circunſpectio-
nem, ſed tantũmodo intentionem & diligentiam circa ſcripturas diuinas opto aſſe-
qui, quam ultimam poſuit apoſtolus inter officia ſanctorum, & hanc ipſam, ut do-
cendi ſtudio poſſim diſcere. Vnus enim uerus magiſter eſt, qui ſolus non didicit,
quod omnes doceret. Homines autẽ diſcunt prius quod doceant, & ab illo accipiũt
quod alijs tradant. Quod ne ipſum quidem mihi accidit. Ego enim raptus de tribu-
nalibus atq; adminiſtrationis infulis ad ſacerdotiũ, docere uos cœpi, quod ipſe nõ
didici. Itaq; factum eſt, ut prius docere inciperem, quàm diſcere. Diſcendum igitur
mihi ſimul & docendũ eſt, quoniam nõ uacaui ante diſcere. Et quantumlibet quiſq;
profecerit, nemo eſt qui doceri non egeat dum uiuit.

Tacendo fugimus periculum, & diſcimus recte dicere. Cap. II.

QVid autem præ cæteris debemus diſcere quàm tacere, ut poſſimus lo-
qui, ne prius me uox condemnet mea quàm abſoluat aliena? Scriptum
eſt enim: Ex uerbis tuis condemnaberis. Quid opus igitur, ut properes
periculum ſuſcipere cõdemnationis loquendo, cum tacendo poſſis eſſe
tutior? Complures uidi loquendo peccatum incidiſſe, uix quenquã tacendo. Ideoq;
tacere noſſe quàm loqui, difficilius eſt. Scio loqui pleroſq; cum tacere neſciant. Ra-
rum eſt tacere quenquam, cum ſibi loqui nihil proſit. Sapiens eſt ergo qui nouit ta-

C cere. Deniq; ſapientia dei dixit: Dominus dedit mihi linguam eruditionis, ut ſciam
quando oporteat ſermonem dicere. Merito ergo ſapiens, qui a domino accipit quo
Eccle. 10. tempore ſibi loquendum ſit. Vnde bene ait ſcriptura: Homo ſapiens tacebit uſque
Aliâs peccato adiuncta. ad tempus. Ideo ſancti domini qui ſciebant, quia uox hominis plerũq; peccati an/
nuncia eſt, & initiũ erroris humani ſermo eſt hominis, amabant tacere. Deniq; ſan
ctus domini ait: Dixi, cuſtodiam uias meas, ut non delinquam in lingua mea. Scie/
bat enim & legerat diuinæ eſſe protectionis, ut homo à linguæ ſuæ flagello abſcon
deretur, & à conſcientiæ ſuæ teſtimonio. Verberamur enim tacito cogitationis no/
ſtræ opprobrio, & iudicio conſcientiæ, uerberamur uocis noſtræ uerbere, cum loqui
mur ea, quorum ſono cæditur animus noſter, & mens conſauciatur. Quis enim eſt,
qui mundum cor à peccatorum habeat colluuione, aut nõ delinquat in lingua ſua?
Et ideo quia neminẽ ſciebat caſtum os ſeruare poſſe ab immunditia ſermonis, ipſe
ſibi ſilentio legem impoſuit innocentiæ, ut tacendo culpam declinaret, quam uix ef/
Pſal. 38. fugere poſſet loquendo. Audiamus ergo cautionis magiſtrũ: Dixi, cuſtodiam uias
meas, Hoc eſt, tacito cogitationis præcepto, indixi mihi, ut cuſtodirem uias meas.
Aliæ ſunt uiæ, quas debemus ſequi, aliæ quas cuſtodire. Sequi uias domini, cuſtodi
re noſtras, ne in culpam dirigantur. Potes autem cuſtodire, ſi non cito loquaris. Lex
Deut. 6. dicit: Audi Iſraël dominum deum tuum. Non dicit loquere, ſed audi. Ideo Eua la/
pſa eſt, quia locuta eſt uiro, quod non audierat à domino deo ſuo. Prima uox dei
dicit tibi: Audi. Si audias, cuſtodis uias tuas, & ſi lapſus es, cito corrige. In quo enim
corrigit iunior uiam ſuam, niſi in cuſtodiendo uerba domini? Tace ergo prius & au
D di, & non delinques in lingua tua. Graue malum, ut aliquis ore ſuo condemnetur.
Etenim ſi pro ocioſo uerbo reddet unuſquiſq; rationem, quantomagis pro uerbo
impuritatis & turpitudinis? Grauiora ſunt enim uerba præcipitationis quàm ocio/
ſa. Ergo ſi pro ocioſo uerbo ratio poſcitur, quantomagis pro ſermone impietatis
pœna exoluitur?

Taciturnitatem moderandam eſſe, & quod in ira ſilendum ſit. Cap. III.

Eccle. 3. QVID igitur? Mutos nos eſſe oportet? Minime. Eſt enim tempus tacen
di, & tempus loquendi. Deinde ſi pro ocioſo uerbo reddemus rationẽ,
uideamus ne reddamus & pro ocioſo ſilentio. Eſt enim & negocioſum
ſilentium, ut erat Suſannæ, quæ plus egit tacendo, quàm ſi eſſet locuta.
Tacendo enim apud homines, locuta eſt deo. Nec ullum maius indicium ſuæ caſti
tatis inuenit quàm ſilentium. Conſcientia loquebatur, ubi uox nõ audiebatur, nec
quærebat pro ſe hominũ iudicium, quæ habebat domini teſtimonium. Ab illo igi/
tur uolebat abſolui, quem ſciebat nullo modo poſſe falli. Ipſe dominus in euange/
lio tacens operabatur ſalutem hominum. Recte ergo Dauid, non ſilentium ſibi in
dixit perpetuum, ſed cuſtodiam. Cuſtodiamus ergo cor noſtrum, cuſtodiamus os
Prouerb. 4. noſtrum. Vtrunq; enim ſcriptũ eſt, Hic ut cuſtodiamus os. Alibi tibi dicitur: Omni
cuſtodia ſerua cor tuum. Si cuſtodiebat Dauid, tu non cuſtodies? Si immunda la/
Eſaie. 6. bia habebat Eſaias qui dixit: O miſer ego quoniã compunctus ſum, quia cum ſim
homo & immunda labia habeam. Si propheta domini immunda habebat labia,
Eccle. 28. quomodo nos munda habemus? Et cui, niſi unicuiq; noſtrũ ſcriptum eſt: Sepi poſ/

A ſeſſionem tuam ſpinis, & aurum & argentum tuum alliga, & ori tuo fac oſtium &
uectem, & uerbis tuis iugum & ſtateram? Poſſeſſio tua, mens tua eſt. Aurum tuũ,
cor tuum eſt. Argentum tuum, eloquium tuum eſt. Eloquia domini, eloquia caſta, Pſal.11.
argentum igne examinatum. Bona etiam poſſeſſio, mens bona. Deniq; poſſeſſio
precioſa, homo mundus. Sepi ergo hanc poſſeſſionem, & circumuallato cogitatio-
nibus, munito ſpinis ſollicitudinũ, ne in eam irruant & captiuam ducant irrationa-
biles corporis paſſiones, ne incurſent motus graues, ne diripiant uindemiam eius
tranſeuntes uiam. Cuſtodi interiorem hominem tuum, Noli eum quaſi uilem ne-
gligere ac faſtidire, quia precioſa poſſeſſio eſt. Et merito precioſa, cuius fructus non
caducus & temporalis, ſed ſtabilis atq; æternæ ſalutis eſt. Cole ergo poſſeſſionem
tuam, ut ſint tibi agri. Alliga ſermonem tuum, ne luxuriet, ne laſciuiat, & multilo-
quio peccata ſibi colligat. Sit reſtrictior, & ripis ſuis coherceatur. Cito lutum colli-
git amnis exundans. Alliga ſenſum tuum, non ſit remiſſus ac defluus, ne dicatur
de te, Non eſt malagma ponere, neque oleum, neque alligaturam. Habet ſuas ha-
benas mentis ſobrietas, quibus regitur & gubernatur. Sit ori tuo oſtium, ut clauda-
tur ubi oportet, & obſeretur diligentius, ne quis in iracundiam excitet uocem tuam
& contumeliam rependas contumeliæ. Audiſti hodie lectum: Iraſcimini & nolite Pſal.4.
peccare. Ergo & ſi iraſcimur, quia affectus naturæ eſt, non poteſtatis, malum ſermo-
nem non proferamus de ore noſtro, ne in culpam ruamus. Sed iugũ ſit uerbis tuis
& ſtatera, hoc eſt, humilitas atque menſura, ut lingua tua menti ſubdita ſit. Reſtrin-
gatur habenæ uinculis, frenos habeat ſuos, quibus reuocari poſſit. Ad menſuram
B ſermones proferat libra examinatos iuſticiæ, ut ſit grauitas in ſenſu, in ſermone pō-
dus, atque in uerbis modus.

Orationem non affectus promat, ſed ratio. Hinc enim inſidias loquenti
tendit hoſtis inuiſibilis. Caput IIII.

HAEC ſi cuſtodiat aliquis, fit mitis, manſuetus, modeſtus. Cuſtodien-
do enim †os ſuum, & retinendo linguã ſuam, nec prius loquendo quàm Aliàs cor.
† interroget, & expendat atque examinet uerba ſua, ſi dicendum hoc, Aliàs interro-
ſi dicendum aduerſum hunc, ſi tempus ſermonis ſit huius, is profecto getur.
exercet modeſtiam, ac manſuetudinem, & patientiam, ut nõ ex indignatione & ira
in ſermonem erumpat, non alicuius paſſionis indicium det in uerbis ſuis, non ar-
dorem libidinis flammare in ſermone ſuo indicet, & ineſſe dictis ſuis ſtimulos ira-
cundiæ, poſtremo ne ſermo qui commendare interiora debet, uitium aliquod eſſe
in moribus aperiat & prodat. Tunc enim maxime inſidiatur aduerſarius, quando
uidet nobis paſſiones aliquas generari, tunc fomites mouet, laqueos parat. Vnde
non immerito (ſicut audiſtis hodie legi) propheta dicit: Quia ipſe liberauit me de Pſal.90.
laqueo uenantiũ, & à uerbo aſpero. Symmachus iritationis uerbum dixit, Alij per-
turbationis. Laqueus aduerſarij eſt ſermo noſter, ſed etiam ipſe non minus aduer-
ſarius eſt nobis. Loquimur plerunq; quod excipiat inimicus, & quaſi noſtro gladio
nos uulneret. Quanto tolerabilius eſt, alieno gladio quàm noſtro perire? Explorat
ergo aduerſarius noſtra arma, & concutit ſua tela. Si uiderit moueri me, inſerit acu-
leos ſuos, ut ſeminaria iurgiorum excitet. Si emiſero uerbum indecorum, laqueum

C ſuum ſtringit. Interdum mihi eſcam proponit uindictæ poſſibilitatem, ut dum uindicare cupio, ipſe me inſeram laqueo, & nodum mortis aſtringam mihi. Si quis ergo hunc aduerſarium ſentit præſentem eſſe, tunc magis cuſtodiam adhibere debet ori ſuo, ne det locum aduerſario. Sed non multi hunc uident.

Quod etiam carnales inimicos cum nos inſtinctu diaboli ad conuitia prouocant, patientia ſuperare debeamus. Huius rei exemplum inducitur Dauid laceſſitus à Semei. Cap. V.

SED etiam ille cauendus eſt, qui uideri poteſt, quicunq; iritat, quicunq; incitat, quicunq; exaſperat, quicunq; incentiua luxuriæ aut libidinis ſuggerit. Quando ergo aliquis nobis conuitiatur, laceſſit, ad uiolentiam prouocat, ad iurgium uocat, tunc ſilentium exerceamus, tunc muti fieri non erubeſcamus. Peccator eſt enim qui nos prouocat, qui iniuriam facit, & nos ſimiles ſui fieri deſiderat. Deniq; ſi taceas, ſi diſſimules, ſolet dicere, Quid taces? Loquere ſi audes. Sed non audes, Mutus es, elinguem te feci. Si ergo taceas, plus rumpitur, uictum ſe reputat, irriſum poſthabitum atque illuſum. Si reſpondeas, ſuperiorem ſe factum arbitratur, quia parem inuenit. Si enim taceas, dicetur, Ille conuitiatus eſt huic, contempſit iſte. Si referas contumeliã, dicetur: Ambo conuitiati ſunt. Vterq; condemnatur, nemo abſoluitur. Ergo illius eſt ſtudium, ut iritet, ut ſimilia illi loquar, ſimilia agam. Iuſti eſt autem diſſimulare, nihil loqui, tenere bonum fru-
D ctum conſcientiæ, plus committere bonorum iudicio, quàm criminantis inſolentiæ, contentum eſſe grauitate morum ſuorum. Hoc eſt enim ſilere à bonis, quia bene ſibi conſcius, falſis non debet moueri, nec æſtimare plus ponderis in alieno eſſe conuitio, quàm in ſuo teſtimonio. Ita fit, ut etiam humilitatem cuſtodiat. Si autem nolit humilior uideri, talia tractat, & dicit ipſe ſecum, Hic ergo ut me contemnat, & in conſpectu meo loquatur talia aduerſum me, quaſi non poſſim ego ei aperire os meum, Cur non etiam ego dicam, in quibus eum mœſtificare poſſim? Hic ergo ut mihi iniurias faciat, quaſi uir non ſim, quaſi uindicare me nõ poſſim? Hic ut me criminetur, quaſi ego non poſſim grauiora in eo componere? Qui talia dicit, non eſt mitis atque humilis, non eſt ſine tentatione. Tentator eum exagitat, ipſe ei tales opiniones inſerit. Plerunq; adhibet hominem atq; apponit nequam ſpiritus qui hæc illi dicat. Sed tu in petra fixum ueſtigium tene. Et ſi ſeruus conuitium dicat, iuſtus tacet. Et ſi infirmus contumeliam faciat, iuſtus tacet. Etſi pauper criminetur, iuſtus nõ reſpondet. Hæc ſunt arma iuſti, ut cedendo uincat. Sicut periti iaculandi cedentes ſolent uincere, & fugientes grauioribus ſequentem uulnerare ictibus.

Exemplum patientiæ Dauid. Caput VI.

Pſal.38. QVID enim eſt opus moueri, cũ audimus conuitia? Cur non imitamur dicentem: Obmutui & humiliatus ſum, & ſilui à bonis? An hoc dixit tantũmodo, non etiam fecit Dauid? Imò & fecit. Nam cum ei conuitiaretur Semei filius Gemini, tacebat Dauid, & quãuis ſeptus armatis nõ retorquebat conuitiũ, nõ ultionem quærebat, euſq; ut dicente ſibi Saruiæ filio

quod

A quod uindicare in eum uellet, non permiſerit. Ibat ergo tanquam mutus & humiliatus, ibat tacens, nec mouebatur, cum uir appellaretur ſanguinis, qui erat conſcius propriæ manſuetudinis. Non ergo mouebatur conuitijs, cui abundabat bonorum operum conſcientia. Itaque is qui cito iniuria mouetur, facit ſe dignum uideri contumelia, dum uult ea indignus probari. Melior eſt itaque qui contemnit iniuriam, quàm qui dolet. Qui enim contemnit, quaſi non ſentiat ita deſpicit, qui autem dolet quaſi ſenſerit torquetur.

Quod pſalmus xxxviij. non ſolum ſilentij laude, ſed etiam contemptu rerum ualde ſit mirabilis. Caput VII.

NEQVE improuide ad uos filios meos ſcribens, huius pſalmi procemio uſus ſum, quem pſalmum propheta Dauid ſancto Idithun canendum dedit. Ego uobis tenendum ſuadeo, delectatus eius ſenſu profundo & uirtute ſententiarum. Aduertimus enim ex his quæ breuiter libauimus, & ſilendi patientiam, & oportunitatem loquendi, & in poſterioribus contemptum diuitiarum, quæ maxima uirtutum fundamenta ſunt, hoc pſalmo doceri. Dum igitur hunc pſalmum conſidero, ſucceſſit animo de officijs ſcribere. De quibus etiã ſi quidam philoſophiæ ſtudentes ſcripſerunt, ut Panætius, & filius eius apud Græcos, Tullius apud Latinos, nõ alienum duxi à noſtro munere, ut & ipſe ſcriberem. Et ſicut Tullius ad erudiendum filium, ita ego quoque ad uos informandos filios meos. Neque enim minus uos diligo quos in Euangelio genui, quàm ſi coniugio
B ſuſcepiſſem. Non enim uehementior eſt natura ad diligendum, quàm gratia. Plus certe diligere debemus, quos perpetuo nobiſcum putamus futuros, quàm quos in hoc tantum ſeculo. Illi degeneres naſcuntur frequenter, qui dedeceant patrem, uos ante elegimus ut diligamus. Itaque illi neceſſitate diliguntur, quæ non ſatis idonea atque diuturna eſt ad perpetuitatem diligendi magiſtra, uos iudicio, quo magnum charitati pondus ad uim diligendi adiungitur, probare quos diligas, & diligere quos elegeris.

Quod nomen officij, non ſolum philoſophis, ſed etiam noſtris uſitatum ſit. Caput VIII.

ERGO quoniã perſonæ conueniunt, uideamus utrum res ipſa cõueniat ſcribere de officijs, Et utrum hoc nomẽ philoſophorum tantummodo ſcholæ aptum ſit, an etiam in ſcripturis reperiatur diuinis. Pulchre itaq; dum legimus hodie Euangelium (quaſi adhortaretur ad ſcribendum) ſpiritus ſanctus obtulit nobis lectionem, qua confirmaremur etiam in nobis officium dici poſſe. Nam cum Zacharias ſacerdos obmutuiſſet in templo, & loqui nõ poſſet, factum eſt, inquit, ut impleti ſunt dies officij eius, abijt in domum ſuam. *Luce.1.*
Legimus igitur officium dici à nobis poſſe. Nec ratio ipſa abhorret, quandoquidem officium ab efficiendo dictum putamus, quaſi efficium, ſed propter decorem ſermonis una immutata litera, officium nuncupari. Vel certe, ut ea agas, quæ nulli officiant, proſint omnibus. *Officiũ unde.*

C

Officij diuiſio, & honeſtum atque utile unde me[illegible]ntur Chriſtiani. Caput IX.

OFFICIA autem ab honeſto & utili duci exiſtimauerunt, & de ijs duobus eligere quid præſtet. Deinde incidere ut duo concurrant honeſta, & duo utilia, & quæratur quid honeſtius, & quid utilius. Primum igitur in tres partes officium diuiditur, honeſtum & utile, & quid præſtantius. Deinde hæc tria in quinque genera diuiſerunt, In duo honeſta, & duo utilia, & eligendi iudicium. Prima igitur pertinere dicunt ad decus honeſtatemq́ꝫ uitæ. Secunda ad uitæ commoda, copias, opes, facultates. De ijs eligendi ſubeſſe iudicium. Hæc illi. Nos autem nihil omnino niſi quod deceat & honeſtum ſit, futurorũ magis quàm præſentium metimur formula, Nihilq́ꝫ utile niſi quod ad uitæ illius æternæ proſit gratiam definimus, non quod ad delectationem præſentis. Neque aliqua commoda in facultatibus & copijs opum conſtituimus, ſed incommoda hæc putamus, ſi non reijciantur, eáque oneri magis cum ſint æſtimari, quàm diſpendio cum erogantur. Non ſuperfluum igitur ſcriptionis noſtræ eſt opus, quia officium diuerſa æſtimamus regula, atq; illi æſtimauerunt. Illi ſeculi commoda in bonis ducunt, Nos hæc etiam in detrimentis, quoniam qui hic recipit bona, ut ille diues, illic cruciatur, & Lazarus qui mala hic pertulit, illic conſolationẽ inuenit. Deinde qui illa non legunt noſtra legent ſi uolent, qui non ſermonum ſuppellectilem neque artem dicendi, ſed ſimplicem rerum exquirunt gratiam.

De decoro, & quod primum officium ſit linguæ moderatio. Caput X.

D Pſal. 64. Titum. 2. Hebræ. 2.

DECORVM autem in noſtris ſcripturis primo conſtitui loco (quod Græce πρέπον dicitur) inſtruimur & docemur, legentes: Te decet hymnus deus in Syon, Vel græce σοὶ πρέπει ὕμνος ὁ θεὸς ἐν σιών. Et apoſtolus ait: Loquere quæ decent ſanam doctrinam. Et alibi: Decebat autem eum per quem omnia, & propter quem omnia, multis filijs in gloriam adductis, ducem ſalutis eorũ per paſſionẽ conſummari. Nunquid prior Panætius, nunquid Ariſtoteles, qui & ipſe diſputauit de officio, quàm Dauid, cum & ipſe Pythagoras qui legitur Socrate antiquior, prophetam ſecutus Dauid, legem ſilentij dederit ſuis? Sed ille, ut per quinquennium diſcipulis uſum inhiberet loquendi, Dauid autem non ut naturæ munus imminueret, ſed ut cuſtodiam proferendi ſermonis doceret, Et Pythagoras quidem, ut non loquendo loqui doceret, Dauid ut loquendo magis diſceremus loqui. Quomodo enim ſine exercitio doctrina, aut ſine uſu profectus? Qui diſciplinam bellicam uult aſſequi, quotidie exercitatur armis, & tanquã in procinctu poſitus præludit prælium, & uelut coram poſito prætendit hoſte, atq; ad peritiam uiresq́ꝫ iaculandi, uel ſuos explorat lacertos, uel aduerſariorum declinat ictus, & uigilanti exit obtutu. Qui nauim in mari regere gubernaculis ſtudet, uel remis ducere, prius in fluuio præludit. Qui canendi ſuauitatem & uocis affectant præſtantiam, prius ſenſim canendo uocem excitant. Et qui uiribus corporis legitimoq́ꝫ luctandi certamine coronã petunt, quotidiano uſu palæſtræ durantes membra, nutrientes patientiam, laborem aſſueſcunt. Necnon ipſa natura nos in paruulis

uulis

A uulis docet, quod prius ſonos meditantur loquendi, ut loqui diſcant. Itaq; ſonus ex Aliâs exerci-
citatio quædam & palæſtra uocis eſt. Ita ergo qui uolunt diſcere cautionem loquen tato.
di, quod naturæ eſt non negent, quod cuſtodiæ eſt exerceant, ut qui in ſpecula ſunt,
ſpeculando intendant, non dormiendo. Omnis enim res proprijs ac domeſticis ex
ercitijs augetur. Ergo Dauid tacebat, non ſemper ſed pro tempore. Non iugiter ne
que omnibus, ſed iritanti aduerſario, prouocanti peccatori non reſpondebat. Et ſi-
cut alibi ait, Loquentes uanitatem & cogitantes dolum, non audiebat quaſi ſurdus Pſal. 37.
& quaſi mutus nõ aperiebat illis os ſuum. Quia & alibi habes: Noli reſpondere im Prouerb. 26.
prudenti ad imprudentiam eius, ne ſimilis illi fias. Primum igitur officium eſt, lo-
quendi modus. Hoc ſacrificium laudis deo dependitur. Hoc reuerentia exhibetur,
cum ſcripturæ diuinæ leguntur. Hoc honorantur parentes. Scio loqui pleroſq; cum
tacere neſciant. Rarum eſt tacere quenquam, cum ſibi non proſit loqui. Sapiens ut
loquatur, multa prius conſiderat, quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tempo-
re. Eſt ergo & tacendi & loquendi modus. Eſt etiam factis modus. Pulchrum eſt
igitur tenere menſuram officij.

Officium omne aut medium, aut perfectum eſſe.
Caput XI

OFFICIVM autem omne, aut medium aut perfectum eſt, quod æque
ſcripturarum autoritate probare poſſumus. Habemus etenim in euan-
gelio dixiſſe dominum: Si uis in uitam æternam uenire, ſerua mandata. Math. 19.
B Dicit ille: Quæ? Ieſus autem dixit illi: Non homicidium facies, Non
adulterabis, Non facies furtum, Non falſum teſtimonium dices, Honora patrem
& matrem, Et diliges proximum tuum ſicut teipſum. Hæc ſunt media officia, qui-
bus aliquid deeſt. Denique dicit illi adoleſcens: Omnia hæc cuſtodiui à iuuentute
mea. Quid adhuc mihi deeſt? Ait illi Ieſus, Si uis perfectus eſſe, uade uende bona
tua, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & ueni ſequere me. Et ſupra
habes ſcriptum, ubi diligendos inimicos, & orandum dicit pro calumniantibus & Math. 5.
perſequentibus nos, & benedicere maledicentes, Hoc nos facere debemus, ſi uolu-
mus perfecti eſſe, ſicut pater noſter qui in cœlo eſt, qui ſuper bonos & malos ſolem
ſuum iubet radios ſuos effundere, & pluuia & rore terras uniuerſorum, ſine ulla di-
ſcretione pingueſcere. Hoc eſt igitur perfectum officium quod κατόρθωμα dixerunt
Græci, quo corriguntur omnia, quæ aliquos potuerunt lapſus habere. Bona etiam
miſericordia, quæ & ipſa perfectos facit, quia imitatur perfectũ patrem. Nihil tam
cõmendat Chriſtianam animã, quàm miſericordia. Primũ in pauperes, ut cõmunes
iudices partus naturæ, quæ omnibus ad uſum generat fructus terrarũ, ut quod ha-
bes largiaris pauperi, & conſortem & cõformem tuũ adiuues. Tu nummũ largiris,
ille uitam accipit. Tu pecuniã das, ille ſubſtantiã ſuam æſtimat. Tuus denarius cen
ſus illius eſt. Ad hæc plus ille tibi confert, cum ſit debitor ſalutis. Si nudum ueſtias,
teipſum induis iuſticiam. Si peregrinũ ſub tectum inducas tuum, ſi ſuſcipias egen-
tem, ille tibi acquiret ſanctorum amicitias & æterna tabernacula. Non mediocris
iſta gratia. Corporalia ſeminas, & recipis ſpiritalia. Miraris iudicium domini de
ſancto Iob, mirare uirtutem eius, qui poterat dicere, Oculus eram cæcorum, Iob. 29

C pes claudorum. Ego eram infirmorum pater, uelleribus agnorum meorum calefa-
cti ſunt humeri eorum. Foris non habitabat peregrinus. Oſtium autem meum o-
mni uenienti patebat. Beatus planè de cuius domo nunquã uacuo ſinu pauper exi
uit. Neque enim quiſquam magis beatus quàm qui intelligit ſuper pauperis neceſ-
ſitatem, & infirmi atq; inopis ærumnam. In die iudicij habebit ſalutem à domino,
quem habebit ſuæ debitorem miſericordiæ.

Non externis, ſed internis & æternis bonis æſtimatur felicitas.
Caput XII.

SED plerique reuocantur ab officio diſpenſatricis miſericordiæ, dum pu
tant hominis actus non curare dominum, aut neſcire eum quid in oc-
cultis geramus, quid teneat noſtra cõſcientia, aut iudicium eius nequa
quam iuſtum uideri, quando peccatores diuitijs abundare uident, gau
dere honoribus, ſanitate, liberis, contra autem iuſtos inopes degere, inhonoros, ſi-
ne liberis, infirmos corpore, luctu frequenti. Nec mediocris ea quæſtio, quando
quidem tres illi reges amici Iob, propterea eum peccatorem pronunciabant, quia
inopem factum ex diuite, orbatum liberis ex fœcundo parente, perfuſum ulceri-
Aliâs uibicib. bus, inhorrentem †uili cibo, exaratum uulneribus à capite uſque ad pedes uidebant.
Iob.21. Quibus hanc ſanctus Iob proponit aſſertionem: Si ego propter peccata mea hæc
patior, cur impij uiuunt? Inueterauerunt autem, & in diuitijs ſemen eorum ſecun-
dum uoluntatem, filij eorum in oculis, domus eorum abundant, timor nuſquam,
D flagellum autem à domino non eſt ipſis. Hæc uidens infirmus corde exagitatur, &
ſtudium auertit ſuum. Cuius dicturus ſermones ante, ſanctus præmiſit Iob, di-
cens: Portate me, ego autem loquar, deinde ridete me. Nam & ſi arguor, quaſi ho
mo arguor. Portate ergo onus ſermonũ meorum. Dicturus enim ſum, quod non
probo, ſed ad uos redarguendos, proferam ſermones iniquos. Aut certe, quia ita
eſt uerſus. Quid autem? Nunquid ab homine arguor? Hoc eſt, homo me non po
teſt redarguere, quia peccaui. Etſi argui dignus ſum, quia non ex euidenti culpa me
arguitis, ſed ex iniurijs æſtimatis merita delictorum. Videns ergo infirmus abun-
dare iniuſtos ſucceſſibus proſperis, ſe autem atteri, dicit domino, Diſcede à me,
uias tuas ſcire nolo. Quid prodeſt, quia ſeruimus ei? Aut quæ utilitas, quia occur
rimus ipſi? In manibus eorum omnia bona, opera autem impiorum non uidet.
Laudatur in Platone, quod in Politia ſua poſuit, eum qui contra iuſticiam diſpu-
tandi partes recepiſſet, poſtulare ueniam dictorum quæ non probaret, & ueri in-
ueniendi atque examinandæ diſputationis gratia, illam ſibi impoſitam perſonam
dicere. Quod euſquè Tullius probauit, ut ipſe in libris quos ſcripſit de republica,
eam ſententiam dicendam putauerit. Quanto antiquior illis Iob, qui hæc primus
repperit? Nec eloquentiæ phalerandæ grãtia, ſed ueritatis probandæ præmitten-
da æſtimauit. Statimq; ipſe quæſtionem enodem reddidit, ſubijciens, quod extin
guatur lucerna impiorum, & futura ſit eorum euerſio. Non falli deum doctorem
ſapientiæ & diſciplinæ, ſed eſſe ueritatis iudicem. Et ideo non ſecundum forenſem
abundantiam æſtimandam beatitudinem ſingulorum, ſed ſecundum interiorem
conſcientiam, quæ innocentium, & flagitioſorum merita diſcernit, uera, atque in-
corrupta

A corrupta pœnarum ... æmiorumq; arbitra. Moritur innocens in poteſtate ſimpli-citatis ſuæ, in abundantia propriæ uoluntatis, ſicut adipe repletam animã gerens. At uero peccator quamuis foris abundet, & delitijs diffluat, odoribus fragret, in amaritudine animæ uitam exigit, & ultimum diem claudit, nihil ſecum eorum quæ epulatus fuerat referens, bonorum nihil ſecum auferens, niſi precia ſcelerum ſuorũ. Hæc cogitans, nega ſi potes diuini eſſe iudicij remunerationẽ. Ille ſuo affectu beatus, hic miſer. Ille ſuo iudicio abſolutus, hic reus. Ille in exitu lætus, hic mœrens. Cui abſolui poteſt, qui nec ſibi innocens eſt? Dicite, inquit, mihi, ubi eſt protectio tabernaculorũ eius? Signum eius non inuenietur. Vita etenim facinoroſi, ut ſomniũ. Aperuit oculos tranſiuit requies eius, euanuit delectatio, licet ipſa quæ uidetur etiã dum uiuunt impiorum requies in inferno ſit. Viuentes enim in inferna deſcendũt, *Pſal. 54.* Vides conuiuium peccatoris, interroga eius conſcientiam. Nónne grauius omnibus fœtet ſepulchris? Intueris lætitiam eius, & ſalubritatem miraris corporis, filiorum atque opum abundantiam. Introſpice ulcera & uibices animæ eius, cordíſque mœſtitudinem. Nam de opibus quid loquar, cum legeris; Quia in abundantia eſt uita eius, cum ſcias quia & ſi tibi uideatur diues, ſibi pauper eſt, & tuum iudiciũ ſuo refellat? De multitudine quoque filiorum, & de indolentia quid loquar, cum ſe ipſe lugeat, & ſine hærede futurum iudicet, cum imitatores ſui ſucceſſores ſuos eſſe nolit? Nulla enim hæreditas peccatoris. Ergo impius ipſe ſibi pœna eſt. Iuſtus autem ipſe ſibi gloria. Et utrique aut bonorum aut malorum operum merces ex ſeipſo ſoluitur.

B

Deum, etiam cum non putatur, regere omnia quæ creauit. Caput XIII.

SED reuertamur ad propoſitum, ne diuiſionem factam præteriſſe uideamur, quia occurrimus opinioni eorum, qui uidentes ſceleratos quoſq;, diuites, lætos, honoratos, potentes, cum plerique iuſtorum egeant atq; infirmi ſint, putant uel nihil deum curare de nobis, ut Epicurei dicunt, uel neſcire actus hominum, ut flagitioſi putant, uel ſi ſcit omnia, iniquum eſſe iudicem, ut bonos egere patiatur, abundare improbos. Nec ſuperfluus uelut quidam excurſus fuit, ut opinioni huiuſmodi, ipſorum affectus reſponderet quos beatos iudicant, cum ipſi ſe miſeros putent. Arbitratus enim ſum, quod ipſi ſibi facilius quàm nobis crediderint. Quo decurſo, procliue æſtimo, ut refellam cætera. Et primo eorum aſſertionem, qui deum putant curam mundi nequaquam habere, ſicut Ariſtoteles aſſerit, uſque ad lunam eius deſcendere prouidentiam. Et quis operator negligat operis ſui curam? Quis deſerat & deſtituat, quod ipſe condendum putauit? Si iniuria eſt regere, nónne eſt maior iniuria feciſſe, cum aliquid non feciſſe nulla iniuſticia ſit, non curare quod feceris, ſumma indementia? Quod ſi aut deum creatorem ſuum abnegant, aut ferarum & beſtiarum ſe haberi numero cenſent, quid de illis dicamus, qui hac ſe condemnant iniuria? Per omnia deum ire ipſi aſſerunt, & omnia in uirtute eius conſiſtere, uim & maieſtatem eius per omnia elementa penetrare, terras, cœlum, maria, & putant iniuriam eius, ſi mentem hominis qua nihil nobis ipſe præſtantius dedit,

C dedit,penetret, & diuinæ maieſtatis ingrediatur ſcientia? Sed horum magiſtrum uelut ebrium,& uoluptatis patronum,ipſi qui putantur ſobrij irrident philoſophi. Nam de Ariſtotelis opinione quid loquar, qui putat deum ſuis contentum eſſe finibus, & præſcripto regni modo degere,ut poëtarum loquuntur fabulæ, qui mundum in tres ferunt eſſe diuiſum,ut alij cœlum,alij mare,alij inferna coherceenda imperij ſorte obuenerint,eoſq; cauere, ne uſurpata alienarũ partium ſollicitudine,inter ſe bellum excitent. Similiter ergo aſſerit, quod terrarum curam non habeat, ſicut maris uel inferni nõ habet,Et quomodo ipſi excludunt,quos ſequũtur poëtas?

Deum nihil præterire & ſcripturarum teſtimonijs,& Solis comprobatur exemplo, qui licet creatura ſit, tamen uel lumine uel calore cuncta penetrat. Cap. XIIII.

SEQVITVR illa reſponſio,utrum deum,ſi operis ſui cura non præterierit, prætereat ſcientia. Ergo qui plantauit aurem non audit? qui finxit oculum, non uidet, non conſiderat? Non prætetijt hæc uana opinio ſanctos prophetas. Deniq; Dauid inducit eos loquentes, quos ſuperbia inflatos aſſerit. Quid enim tam ſuperbũ, quàm cum ipſi ſub peccato ſint, alios
Pſal.93. indigne ferant peccatores uiuere,dicẽtes: Vſquequo peccatores domine, uſquequo peccatores gloriabuntur? Et infra: Et dixerunt, Non uidebit dominus, nec intelliget deus Iacob. Quibus reſpondet propheta dicens: Intelligite nunc inſipientes in populo,& ſtulti aliquando ſapite. Qui plantauit aurem,non audiet, aut qui finxit oculum, non conſiderat? Qui corripit gentes nõ arguet, qui docet hominem ſcientiam? Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam uanæ ſunt. Qui ea quæ ua
D na ſunt deprehendit, ea quæ facta ſunt neſcit, & ignorat quod ipſe fecit? Poteſt opus ſuum ignorare artifex? Homo eſt,& in opere ſuo latentia deprehendit,& deus opus ſuum neſcit? Altius ergo profundum in opere,quàm in autore. Et fecit aliquid quod ſupra ſe eſſet, cuius meritum ignoraret autor, cuius affectum neſciret
Hiere.17. arbiter. Hæc illis. Cæterum nobis ſatis eſt ipſius teſtimoniũ qui ait:Ego ſum ſcru-
Luce.5. tans corda & renes. Et in euangelio quod ait dominus Ieſus: Quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Sciebat enim quod cogitarent mala. Deniq; euangeliſta teſta-
Luce.6. tur dicens: Sciebat enim Ieſus cogitationes eorum. Quorum non poterit ſatis mouere opinio, ſi facta eorum conſideremus. Nolunt ſupra ſe eſſe iudicem, quem nihil fallat. Nolunt ei dare occultorum ſcientiam, qui metuunt occulta ſua prodi.
Iob.24. Sed etiam dominus ſciens opera eorum, tradidit eos in tenebras. In nocte,inquit, erit fur. Et oculus adulteri ſeruabit tenebras, dicens: Non conſiderabit me oculus, & latibulum perſonæ oppoſuit ſuæ. Omnis enim qui lucem fugit, diligit tenebras, ſtudens latere,cum deum latere non poſſit,qui intra profundum abyſſi,& intra hominum mentes,non ſolum tractata, ſed etiam uoluenda cognoſcit. Denique & ille
Eccle.23. qui dicit in Eccleſiaſtico: Quis uidet me, & tenebræ cooperiunt me & parietes? Quem uereor? quamuis in lecto poſitus hæc cogitet,ubi nõ putauerit comprehenditur. Et erit inquit dedecus, quod non intellexerit timorem dei. Quid autem tam ſtolidum quàm putare quod deum quicquam prætereat, cum ſol qui miniſter luminis eſt, etiam abdita penetret, & in fundamenta domus uel ſecreta conclauis

A nis caloris eius irrum[illegible] Quis neget uerna temperie tepefieri interiora terrarum, quas glacies hiberna conſtrinxerit? Norunt ergo arborum occulta uim caloris uel frigoris, adeo ut radices arborum, aut urantur frigore, aut fotu ſolis uireſcant. Denique ubi clementia cœli arriſerit, uarios terra ſe fundit in fructus. Si igitur radius ſolis fundit lumen ſuum ſuper omnem terrã, & in ea quæ clauſa ſunt ſe inſerit, nec uectibus ferreis aut grauium ualuarum obicibus, quo minus penetret impeditur, quomodo non poteſt intelligibilis dei ſplendor in cogitationes hominum & corda ſemet quæ ipſe creauit inſerere, ſed ea quæ ipſe fecit non uidet, & fecit ut meliora ſint quæ facta ſunt, & potentiora quàm ipſe eſt qui ea fecit, ut poſſint quando nolunt cognitionem ſui operatoris latere? Tantam ergo uirtutem & poteſtatem inſeruit mentibus noſtris, ut eam comprehendere cum uelit ipſe non poſſit?

His quibus diſplicet quod bonis male & malis ſit bene, ſatisfacere debere Lazari & Pauli exempla. Cap. XIIII.

DVO abſoluimus, & ut arbitramur non incongrue nobis huiuſmodi cecidit diſputatio. Tertium genus quæſtionis reſidet huiuſmodi: Cur peccatores abundent opibus & diuitijs, epulentur iugiter, ſine mœrore, ſine luctu, iuſti autem egeant, & affliciantur aut coniugum amiſſione, aut liberorum. Quibus ſatisfacere debuit illa euangelij parabola, quod diues byſſo & purpura induebatur, & epulas copioſas exhibebat quotidie, pauper autem plenus ulceribus de menſa eius colligebat reliquias. Poſt obitum uero utriuſq;, pauper erat in ſinu Abrae requiem habens, diues in ſupplicijs. Nonne euidens eſt, meritorum aut præmia aut ſupplicia poſt mortem manere? Et recte, quia in certamine labor eſt, poſt certamen alijs uictoria, alijs ignominia. Nunquid priuſquam curſus conficiatur, palma cuiquam datur, aut defertur corona? Merito Paulus certamen, inquit, bonum certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, quod reliquum, repoſita eſt mihi corona iuſticiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iuſtus iudex. Non ſolum autem mihi, ſed & omnibus qui diligũt aduentum eius. In illa, inquit, die reddet, non hic. Hic autem in laboribus, in periculis, in naufragijs, quaſi athleta bonus decertabat, quia ſciebat, quoniam per multas tribulationes oportet nos introire in regnum dei. Ergo non poteſt quis præmium accipere, niſi legitime certauerit. Nec eſt glorioſa uictoria, niſi ubi fuerint laborioſa certamina.

Lucæ.16.

B

2.Timoth.4.

Commemoratis beatitudinibus de euangelio, hic laborem dicit eſſe, mercedem in cœlo, ponens exemplum athletarum & ſpectatorum. Caput XVI.

NONNE iniuſtus eſt, qui ante quærat præmium quam certamen fuerit abſolutum? Ideoq; dominus in euangelio ait, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Non dixit, Beati diuites, ſed pauperes. Inde incipit beatitudo iudicio diuino, ubi ærumna æſtimatur humano. Beati qui eſuriunt, quia ipſi ſaturabuntur. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem habebunt. Beati miſericordes, quoniam ipſis miſerebitur deus. Beati mundo corde, quoniam ipſi deum uidebunt. Beati qui perſecutionem

Math.5.

C ſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.
Beati eſtis, cum uobis maledicent homines & perſequentur, & dicent omne malum
aduerſum uos, propter iuſtitiam. Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra co-
pioſa eſt in cœlo. Futuram non præſentem, in cœlo non in terra, mercedem promi-
ſit eſſe reddendam. Quid alibi poſcis, quod alibi debetur? Quid præpropere coro-
nam exigis antequam uincas? Quid detergere puluerem? quid requieſcere cupis?
Quid epulari geſtis antequam ſtadium ſoluatur? Adhuc populus ſpectat, adhuc
athletæ in ſtemmate ſunt, & tu iam ocium petis? Sed forte dicas, Cur impij lætan-
tur? Cur luxuriantur? Cur etiam ipſi non mecum laborant? Quoniã qui non ſub-
ſcripſerint ad coronam, non tenentur ad laborem certaminis. Qui in ſtadium non
deſcenderint, non ſe perfundunt oleo, non obliniunt puluere. Quos manet gloria,
expectat iniuria. Vnguentati ſpectare ſolent, non decertare, nõ ſolem, æſtus, pulue-
rem, imbresq; perpeti. Dicant ergo & ipſis athletæ, Venite, nobiſcum laborate. Sed
reſpondebũt ſpectatores, Nos hic interim de uobis iudicamus, uos autem ſine no-
bis coronæ (ſi uiceritis) gloriam uendicabitis. Iſti igitur qui in delitijs, qui in luxu-
ria, rapinis, quæſtibus, honoribus ſtudia poſuerunt ſua, ſpectatores magis quàm
præliatores ſunt. Habent lucrum laboris, fructum uirtutis non habent. Fouent o-
cium, aſtutia & improbitate aggerant diuitiarum aceruos, ſed exoluent (feram li-
cet) nequitiæ ſuæ pœnam. Horum requies in inferno, tua uero in cœlo. Horum do
Iob.21. mus in ſepulchro, tua in paradiſo. Vnde pulchre, uigilare eos in tumulo Iob dixit,
quia ſoporem quietis habere non poſſunt, quem ille dormiuit qui reſurrexit. Noli
D igitur ut paruulus ſapere, ut paruulus loqui, ut paruulus cogitare, ut paruulus uen-
dicare ea quæ ſunt poſterioris ætatis. Perfectorum eſt corona. Expecta ut ueniat
1.Cor.13. quod perfectum eſt, quando nõ per ſpeciem & in ænigmate, ſed facie ad faciem for
mam ipſam redopertæ ueritatis poſſis cognoſcere. Tunc qua cauſa ille diues fue-
rit, qui erat improbus & raptor alieni, qua cauſa potens alius, qua cauſa ille abunda
uerit liberis, ille fultus honoribus reuelabitur. Fortaſſe ut dicatur raptori, diues eras
qua cauſa aliena rapiebas? Egeſtas non compulit, inopia non coëgit. Nónne ideo
te diuitem feci, ut excuſationem habere non poſſis? Dicatur etiam potenti, cur non
affuiſti uiduæ, orphanis quoq; iniuriam patientibus? Nunquid tu infirmus eras?
Nunquid non poteras ſubuenire? Ideo te feci potentem, ut nõ inferres uiolentiam,
Eccle.4. ſed repelleres. Nónne tibi ſcriptum eſt: Eripe iniuriam patientem? Nónne tibi ſcri
Pſal.81. ptum eſt: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate? Dicatur etiã
abundanti liberis: Honoribus cumulaui te, ſalubritatem corporis conceſſi tibi, cur
non ſecutus es præcepta mea? Famule meus quid feci tibi, aut quid contriſtaui te?
Nónne ego tibi liberos dedi, honores contuli, ſalutem donaui? Cur me negabas?
Cur æſtimabas quod ad ſcientiam meam quæ gereres non peruenirent? Cur tene-
bas dona mea, deſpiciebas mandata mea? Deniq; de Iuda proditore hæc collige-
re licet, qui & apoſtolus inter duodecim electus eſt, & loculos pecuniarũ quas pau-
peribus erogaret, commiſſos habebat, ne uideretur, aut quaſi inhonorus, aut quaſi
egenus dominum prodidiſſe. Et ideo ut iuſtificaretur in eo dominus, hæc ei cõtulit,
ut non quaſi iniuria exaſperatus, ſed quaſi præuaricatus gratiam, maiori eſſet offen
ſæ obnoxius.

Adoleſcentis

A Adoleſcentis officia, & exempla huic ætati propoſita. Cap. XVII.

QVoniam igitur & pœnam improbitati, & uirtuti fore præmium, ſatis claruit, de officijs aggrediamur dicere, quæ nobis ab adoleſcentia ſpectanda ſunt, ut cum ætate accreſcant ſimul ſtudia bonorum actuum. Eſt igitur bonorum adoleſcentium timorem dei habere, deferre parentibus honorem, habere ſenioribus reuerentiam, caſtitatem tueri, non aſpernari humilitatem, diligere clementiam ac uerecundiam, quæ ornamento ſunt minori ætati. Vt enim in ſenibus grauitas, in iuuenibus alacritas, ita in adoleſcētibus uerecūdia, uelut quadam dote commendatur naturæ. Erat Iſaac deum timens, utpote Abrahæ indoles, honorem deſerēs patri uſq; eo, ut aduerſus paternam uoluntatē nec mortem recuſaret. Ioſeph quoq; cum ſomniaſſet quod ſol & luna & ſtellæ adorarent eum, ſedulum tamen obſequium deferebat patri, Caſtus ita ut ne ſermonem quidem audire uellet niſi pudicum, humilis uſq; ad ſeruitutem, uerecundus uſq; ad fugam, patiens uſq; ad carcerem, remiſſor iniuriæ uſq; ad remunerationem. Cuius tanta uerecundia fuit, ut comprehenſus à muliere, ueſtem in manibus eius fugiens mallet relinquere, quàm uerecundiam deponere. Moyſes quoq; & Hieremias electi à domino, ut oracula dei prædicarent populo, quod poterant per gratiam, excuſabant per uerecundiam.

De bono uerecundiæ, quod maxime in ſancta dei eminuit genitrice, & quod geſtus exterioris hominis perſæpe qualitatem interioris oſtendat. Cap. XVIII.

B PVlchra igitur uirtus uerecundiæ, & ſuauis gratia, quæ non ſolum in factis, ſed etiam in ipſis ſpectatur ſermonibus, ne modum progrediaris loquēdi, ne quid indecorum ſermo reſonet tuus. Speculum enim mentis, plerunq; in uerbis refulget. Ipſum uocis ſonum libret modeſtia, ne cuiuſquam offendat aurem uox fortior. Deniq; in ipſo canendi genere, prima diſciplina uerecundia eſt, immo etiam in omni uſu loquendi, ut ſenſim quis aut pſallere, aut canere, aut poſtremo loqui incipiat, ut uerecunda principia commēdent proceſſum. Silentium quoq; ipſum in quo eſt reliquarum uirtutum ocium, maximus actus uerecundiæ eſt. Deniq; ſi aut infantiæ putatur, aut ſuperbiæ, probro datur, ſi uerecundiæ, laudi ducitur. Tacebat in periculis Suſanna, & grauius uerecundiæ q̃ uitæ damnum putabat, nec arbitrabatur periculo pudoris tuendam ſalutem. Deo ſoli loquebatur, cui poterat caſta uerecundia eloqui, refugiebat ora intueri uirorū. Eſt enim & in oculis uerecundia, ut nec uidere uiros fœmina, nec uideri uelit. Neq; uero quiſq; ſolius hanc laudem caſtitatis putet. Eſt enim uerecundia pudicitiæ comes, cuius ſocietate caſtitas ipſa tutior eſt. Bonus enim regēdæ caſtitatis pudor eſt comes, qui ſi ſe prætendat ad ea quæ prima pericula ſunt, pudicitiam temerari non ſinat. Hic primus in ipſo cognitionis ingreſſu domini matrem commendat legentibus, & tanquam teſtis locuples, dignam quæ ad tale munus eligeretur, aſtruit, qd' in cubiculo, quod ſola, quod ſalutata ab angelo tacet, & mota eſt in introitu eius, quod ad uirilis ſexus ſpeciem peregrinam turbatur aſpectus uirginis. Itaq; quam

C uis eſſet humilis, præ uerecundia tamen non reſalutauit, nec [illegible]lum reſponſum retu-
lit, niſi ubi de ſuſcipienda domini generatione cognouit, ut qualitatem effectus di-
ſceret, non ut ſermonem refelleret. In ipſa quoq; oratione noſtra multum uerecun-
dia placet, multum conciliat gratiæ apud deum noſtrum. Nónne hæc prætulit pu-
blicanum, & commendauit eum qui nec oculos audebat ad cælum leuare? Ideo iu-
ſtificatur magis domini iudicio, q̃ ille phariſæus, quem deformauit præſumptio.
Ideoq; oremus in incorruptione quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt ante deum locu-
1.Pet.3. ples, ut ait Petrus: Magna igitur modeſtia, quæ cum ſit etiam ſui iuris remiſſior:
nihil ſibi uſurpans, nihil uendicans, & quodammodo inter uires ſuas contractior,
diues eſt apud deum, apud quem nemo diues. Diues eſt modeſtia, quia portio dei
eſt. Paulus quoq; orationẽ deferri præcepit cum uerecundia & ſobrietate. Primam
hanc & quaſi præuiam uult eſſe orationis futuræ, ut non glorietur peccatoris ora-
tio, ſed quaſi colore pudoris obducta, quo plus defert uerecundiæ de recordatione
Tullius lib. 1. de officio decori. delicti, eo uberiorem mereatur gratiam. Eſt etiam in ipſo motu, geſtu, inceſſu, te-
nenda uerecundia. Habitus enim mentis, in corporis ſtatu cernitur. Hinc homo cor-
dis noſtri abſconditus, aut leuior, aut iactantior, aut turbidior, aut contra grauior,
& conſtantior & purior, & maturior æſtimatur. Itaque uox quædam eſt animi, cor-
poris motus. Meminiſtis filij quendam amicum cum ſedulis ſe uideretur com-
mendare officijs, hoc ſolo tamen in clerum à me non receptum, quod geſtus eius
plurimum dedeceret. Alterum quoque cum in clero reperiſſem, iubere me ne un-
quam præiret mihi, quia uelut quodam inſolentis inceſſus uerbere oculos feriret
D meos. Idque dixi, cum redderetur poſt offenſam muneri, hoc ſolum excepi, nec fe-
fellit ſententia. Vterque enim ab eccleſia receſſit, ut qualis inceſſu prodebatur, talis
perfidia animi demonſtraretur. Namque alter Arianæ infeſtationis tempore fi-
dem deſeruit, alter pecuniæ ſtudio ne iudicium ſubiret, ſacerdotem ſe noſtrum ne-
gauit. Lucebat in illorum inceſſu imago leuitatis, ſpecies quædam ſcurrarum per-
curſantium. Sunt etiam qui ſenſim ambulando imitantur hiſtrionicos geſtus, &
quaſi quædam fercula pomparum, & ſtatuarum motus nutantium, ut quotienſ-
cunque gradum transferunt, modulos quoſdam ſeruare uideantur. Nec curſim am-
bulare honeſtum arbitror, niſi cum cauſa exigit alicuius periculi, uel iuſta neceſ-
ſitas. Nam plerunque feſtinantes anhelos uidemus torquere ora, quibus ſi cau-
ſa deſit feſtinationis neceſſariæ, næuus iuſtæ offenſionis eſt. Sed non de his di-
co, quibus rara properatio ex cauſa naſcitur, ſed quibus iugis & continua in na-
turam uertitur. nec in illis ergo tanquam ſimulacrorum effigies probo, nec in iſtis
tanquam excuſſorum ruinas. Eſt etiam greſſus probabilis, in quo ſit ſpecies aucto-
ritatis, grauitatisq; pondus, tranquillitatis ueſtigium, ita tamen ſi ſtudium deſit at-
què affectatio, ſed motus ſit purus ac ſimplex: Nihil enim fucatum placet, motum
natura informet. Si quid ſane in natura uitij eſt, induſtria emendet, ut ars deſit,
non deſit correctio. Quod ſi etiam iſta ſpectantur altius, quantomagis cauendum
eſt, ne quid turpe ore exeat. Hoc enim grauiter coinquinat hominem. Non enim
cibus inquinat hominem, ſed iniuſta obtrectatio, ſed uerborum obſcœnitas. Hæc
etiam uulgo pudori ſunt, In noſtro uero officio, nullum uerbum quod inhoneſte
cadat, non incutit uerecundiam. Et non ſolum nihil ipſi indecorum loqui, ſed ne au-
rem quidem

A rem quidem debemus huiuſmodi præbere dictis, ſicut Ioſeph ne incongrua ſuæ audiret uerecundiæ,ueſte fugit relicta,quoniam quem delectat audire, alterum loqui prouocat. Intelligere quoque quod turpe ſit,pudori maximo eſt. Spectare uero ſi quid huiuſmodi fortuito accidat,quanti horroris eſt? Quod ergo in alijs diſplicet,nunquid poteſt in ſeipſo placere? Hæc ipſa natura nos docet, quæ perfecte quidem omnes partes noſtri corporis explicauit, ut & neceſſitati conſuleret & gratiam uenuſtaret, Sed tamen eas quæ decoræ aſpectu forent, in quibus formæ apex quaſi in arce quadam locatus, & figuræ ſuauitas, & uultus ſpecies emineret, operandiq; uſus eſſet paratior, obuias atque apertas reliquit. Eas uero in quibus eſſet naturalis obſequium neceſſitatis,ne deforme ſui præberent ſpectaculum,partim tanquam in ipſo emendauit atque abſcondit corpore, partim docuit & ſuaſit tegendas. Nónne igitur ipſa natura eſt magiſtra uerecundiæ? Cuius exemplo modeſtia hominum (quam à modo ſcientiæ quid deceret appellatam arbitror) id quod in hac noſtri corporis fabrica abditum repperit,operuit & texit ,ut oſtium illud tegebatur quod ex tranſuerſo faciendum in arca illa Noe iuſto dictum eſt, in qua uel eccleſiæ uel noſtri figura eſt corporis, per quod oſtium egeruntur reliquiæ ciborum. Ergo naturæ opifex, ſic noſtræ ſtuduit uerecundiæ, ſic decorum illud & honeſtum in noſtro cuſtodiuit corpore, ut uelut ductus quoſdam aquæ, exitus cuniculorum noſtrorum poſt tergum relegaret, atque ab aſpectu noſtro auerteret, ne purgatio uentris uſum oculorum offenderet. De quo pulchre Apoſtolus ait: Quæ uidentur, inquit, membra corporis infirmiora,neceſſariora ſunt. Et quæ putamus ignobiliora eſſe membra corporis, his abundantiorem honorem

alias commendauit. *1.Cor.12.*

B circundamus, & quæ inhoneſta ſunt noſtra, honeſtatem abundantiorem habent. Etenim imitatione naturæ induſtria auxit gratiam. Quod alio loco etiam altius interpretati ſumus,ut non ſolum abſcondamus ab oculis, uerumetiam quæ abſcondenda accepimus, eorum indicia uſuſque membrorum ſuis appellationibus nuncupare indecorum putemus. Denique ſi caſu aperiantur hæ partes, confunditur uerecundia, ſi ſtudio, impudentia æſtimatur. Vnde & filius Noe Cham offenſam retulit, quia nudatum uidens patrem riſit. Qui autem operuerunt patrem,acceperunt benedictionis gratiam. Ex quo mos uetus,& in urbe Roma,& in pleriſque ciuitatibus fuit, ut filij cum parentibus puberes,uel generi non lauarent, ne paternæ reuerentiæ auctoritas minueretur, licet pleriq; ſe & in lauacro quantum poſſunt tegant, ne uel illic ubi nudum totum eſt corpus, huiuſmodi intecta portio ſit. Sacerdotes quoq; ueteri more, ſicut in Exodo legimus, brachas accipiebant, ſicut ad Moſen dictum eſt à domino: Et facies illis brachas lineas, ut tegatur turpitudo pudoris, à lumbis uſq; ad femora erunt, & habebit eas Aaron & filij eius, cum intrabunt in tabernaculum teſtimonij, & cum accedent ſacrificare ad aram ſancti,& non inducent ſuper ſe peccatum,ne moriantur. Quod nonnulli noſtrorum ſeruare adhuc feruntur, pleriq; ſpiritali interpretatione ad cautionem uerecundiæ,& cuſtodiam caſtitatis dictum arbitrantur.

Gen.9. *Exo.28.*

C

In omnibus actis uiriliter agendum, nec quicquam affectatum aut fœmineum attentandum. Caput. XIX.

DELECTAVIT me diutius in partibus demorari uerecundiæ, quia ad uos loquebar, qui aut bona eius ex uobis recognoſcitis, aut damna ignoratis. Quæ cum ſit omnibus ætatibus, perſonis, temporibus & locis apta, tamen adoleſcentes, iuuenilesq; annos maxime decet. In omni autem ſeruandum ætate, ut deceat quod agas, & cōueniat, & quadret ſibi ordo uitæ ſuæ. Vnde Tullius etiam ordinem putat in illo decoro ſeruari oportere, idq; poſitum dicit in formoſitate, ordine, ornatu ad actionem apto. Quæ difficile ait loquendo explicari poſſe, & ideo ſatis eſſe intelligi. Formoſitatem autem cur poſuerit, non ſatis intelligo, quamuis ille etiam uires corporis laudet, nos certe in pulchritudine corporis locum uirtutis non ponimus, gratiam tamen non excludimus, quia uerecundia & uultus ipſos ſolet pudore perfundere, gratioresq; reddere. Vt enim artifex in materia commodiore melius operari ſolet, ſic uerecundia in ipſo quoq; corporis decore plus eminet, ita tamen ut etiam ipſe non ſit affectatus decor corporis, ſed naturalis, ſimplex, neglectus magis quàm expetitus, non precioſis & albentibus adiutus ueſtimentis, ſed communibus, ut honeſtati uel neceſſitati nihil deſit, nihil accedat nitori. Vox ipſa non remiſſa, non fracta, nihil fœmineum ſonans, qualem multi grauitatis ſpecie ſimulare conſuerūt, ſed formam quandam & regulam ac ſuccum uirilem reſeruans. Hoc eſt enim pulchritudinem uiuendi tenere, conuenientia cuiq; ſexui & perſonæ reddere. Hic ordo geſtorū optimus, hic ornatus, ad omnem

Tullius lib. 1. de officio decori.

D actionem accommodus. Sed ut molliculum & infractum, aut uocis ſonum, aut geſtum corporis non probo, ita neq; agreſtem ac ruſticum. Naturam imitemur. Eius effigies, formula diſciplinæ, forma honeſtatis eſt.

Intemperantium hominum conſortia, mulierum quoq; commercia uitanda. Cap. XX.

HABET ſane ſuos ſcopulos uerecundia, non quos ipſa inuehit, ſed quos ſæpe incurrit, ſi intemperantium incidamus conſortia, qui ſub ſpecie iocunditatis uenenum infundūt bonis, hi ſi aſſidui ſint, & maxime in conuiuio, ludo, ac ioco, eneruāt grauitatem illam uirilem. Caueamus itaq; ne dum relaxare animum uolumus, ſoluamus omnem harmoniā, quaſi cōcentum quendam bonorum operum. Vſus enim cito inflectit naturam. Vnde & prudenter factis conuenire eccleſiaſticis, & maxime miniſtrorum officijs arbitror, declinare extraneorum conuiuia, uel ut ipſi hoſpitales ſitis peregrinantibus, uel ut ea cautione nullus ſit opprobrio locus. Conuiuia quippe extraneorum occupationes habēt, tum etiam epulandi produnt cupiditatem. Surrepunt etiam fabulæ frequenter de ſeculo ac uoluptatibus, claudere aures non potes, prohibere, putať ſuperbiæ; ſurrepunt etiam præter uoluntatem pocula. Melius eſt tuæ domui ſemel excuſes, quàm alienæ frequenter: & ut ipſe ſobrius ſurgas, tamen ex aliena inſolentia condemnari non debet præſentia tua. Viduarum ac uirginum domos, niſi uiſitandi gratia, iuniores adire nō eſt opus, Et hoc cum ſenioribus, hoc eſt, uel cum epiſcopo, uel ſi grauior eſt cauſa cum presbyteris. Quid neceſſe eſt, ut demus obtrectandi locum ſecularibus? Quid opus eſt, ut illæ quoque uiſitationes crebræ accipiant autoritatem? quid ſi

A Quid ſi aliqua illarum forte labatur? Cur alieni lapſus ſubeas inuidiam? Quàm multos etiam fortes illecebra decepit? quanti non dederunt errori locum, & dederunt ſuſpicioni? Cur non illa tempora quibus ab eccleſia uacas, lectioni impendas? Cur non Chriſtum reuiſas, Chriſtum alloquaris, Chriſtum audias? Illum alloquimur cum oramus, illum audimus cum diuina legimus oracula. Quid nobis cũ alienis domibus? Vna eſt domus, quæ omnes capit. Illi potius ad nos ueniát, qui nos requirunt. Quid nobis cum fabulis? Miniſterium altaribus Chriſti, non obſequium hominibus deferendum recepimus. Humiles nos eſſe decet, mites, manſuetos, graues, patientes, modum tenere in omnibus, ut nullum uitium eſſe in moribus, uel tacitus uultus, uel ſermo annunciet.

De iracundia in ſe reprimenda, & in alijs mitiganda. Cap. XXI.

CAVEATVR iracundia, aut ſi præcaueri non poteſt, cohibeatur. Mala enim lex peccati indignatio eſt, quæ ita animum perturbat, ut rationi non relinquat locum. Primum eſt igitur, ſi fieri poteſt, ut morum tranquillitas uſu quodam affectioni propoſito in naturam uertat. Deinde quoniam ita plerunq; motus infixus eſt naturæ ac moribus, ut euelli atq; euitari non queat, ſi præuideri potuerit, ratione opprimatur. Aut ſi prius occupatus fuerit animus ab indignatione, quàm conſilio proſpici ac prouideri potuerit, ne occupare Roma.12. tur, meditare quomodo motum animi tui uincas, iracundiam temperes. Reſiſte iræ Gen.27. ſi potes, cede ſi non potes, quia ſcriptum eſt: Date locum iræ. Iacob fratri indignanti pie ceſſit, & Rebeccæ, id eſt, patientiæ inſtructus conſilio, abeſſe maluit & peregri-
B nari, quàm excitare fratris indignationem, & tũc redire, cum fratrem mitigatum putaret. Et ideo tantam apud deum inuenit gratiam. Quibus deinde obſequijs, quantis muneribus fratrem ipſum reconciliauit ſibi, ut ille prærepte benedictionis non meminiſſet, meminiſſet delatæ ſatiſfactionis. Ergo ſi præuenerit & præoccupauerit mentem tuam iracundia, & aſcenderit in te, non relinquas locum tuum. Locus tuus patientia eſt, locus tuus ſapientia eſt, locus tuus ratio eſt, locus tuus ſedatio indignationis eſt. Aut ſi te contumacia reſpondentis mouerit, & peruerſitas impulerit ad indignationem, ſi non potueris mitigare mentem, reprime linguam tuam. Sic enim Pſal.33. ſcriptum eſt: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Deinde inquire pacem, & ſequere eam. Pacem illam ſancti Iacob uide, qua primum ſedato animum. Si non præualueris, frenos linguæ impone tuæ. Deinde reconciliationis ſtudium non prætermittas. Hæc oratores ſeculi de noſtris uſurpata in ſuis poſuere libris. Sed ille ſenſus huius habet gratiam, qui prior dixit. Vitemus ergo aut temperemus iracundiam, ne ſit eius aut in laudibus exceptio, aut in uitijs exaggeratio. Non mediocre eſt, mitigare iracundiam, non inferius quàm omnino non commoueri. Hoc noſtrum eſt, naturæ illud. Illæ deniq; commotiones in pueris innoxiæ ſunt, quæ plus habent gratiæ, quàm amaritudinis. Et ſi cito pueri inter ſe mouentur, facile ſedantur, & maiori ſuauitate in ſe recurrunt. Neſciunt ſe ſubdole artificioſeq; tractare. Nolite hos contemnere pueros, de quibus dominus ait: Niſi conuerſi Mat.18. fueritis & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnũ cælorum. Itaq; & ipſe dominus, hoc eſt, dei uirtus, ſicut puer cum malediceretur, non remaledixit, cum percu-

C teretur, non repercuſſit. Ita ergo te compara, ut quaſi puer iracundiam non teneas, ma
liciam non exerceas, omnia à te innocenter proficiſcantur. Non conſideres quid ab
alijs in te referatur, locum tuum ſerua, ſimplicitatem & puritatem tui pectoris cuſto
di. Noli reſpondere irato ad iracundiam eius, ſiue imprudenti ad imprudentiã eius.
Cito culpa culpam excutit. Si lapides teras, nõne ignis erumpit? Ferunt gentiles, ut
in maius omnia uerbis extollere ſolent, Archytæ Tarentini dictũ philoſophi, quod
ad uillicum ſuum dixerit: O te infœlicem, quàm te afflictarem niſi iratus eſſem.
Sed etiam Dauid, & armatam dexteram in indignatione compreſſerat. Et quanto
plus eſt non remaledicere, quàm non uindicare? & bellatores aduerſus Nabal ad
ultionem paratos, Abigail deprecatione reuocauerat. Vnde aduertimus, tempeſti-
uis quoq; intercesſionibus non ſolum cedere nos, ſed etiam delectari oportere. Eo-
uſq; autem delectatus eſt, ut benediceret interuenĩetem, quod ab ſtudio uindictæ
Pſal. 54. reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis ſuis: Quoniam declinauerunt in me
iniquitates, & in ira moleſti erant mihi: Audiamus turbatus in ira quid dixerit:
Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & uolabo & requieſcam? Illi ergo ad ira-
cundiam prouocabant, hic tranquillitatem eligebat. Iam dixerat: Iraſcimini & no-
Pſal. 4. lite peccare. Moralis magiſter, qui naturalem affectum inflectendum magis ratio-
ne doctrinæ, quàm extirpandum nouerat, moralia docet. Hoc eſt: Iraſcimini ubi
culpa eſt, cui iraſci debeatis. Non poteſt enim fieri, ut non rerum indignitate mo-
ueamur, alioquin non uirtus, ſed lenitudo & remiſſio iudicatur. Iraſcimini ergo ita,
ut à culpa abſtineatis. Vel ſic: Si iraſcimini, nolite peccare, ſed uincite ratione ira-
D cundiam. Vel certe ſic: Si iraſcimini, uobis iraſcimini, quia commoti eſtis, & nõ pec-
cabitis. Qui enim ſibi iraſcitur quia cito commotus eſt, deſinit iraſci alteri. Qui aũt
Prouer. 16. uult iram ſuam iuſtam probare, plus inflammatur, & cito in culpam cadit. Melior
eſt autem ſecundum Salomonem, qui iracundiam continet, quàm qui urbem ca-
pit, quia ira etiam fortes decipit. Cauere igitur debemus, ne in perturbationes pri-
us incidamus, quàm animos noſtros ratio componat. Exanimat enim mentem
plerunq; aut ira, aut dolor, aut formido mortis, & improuiſo percellit ictu. Ideo
præuenire pulchrum eſt cogitatione, quæ uoluendo mentem exerceat, ne repen-
tinis excitetur commotionibus, ſed iugo quodam rationis & habenis conſtricta
miteſcat.

De cogitationibus & appetitu, & decoro ſermonis in confabulando, & in diſceptando. Caput. XXII.

SVNT autem gemini motus, hoc eſt cogitationum & appetitus, alteri co
gitationum, alteri appetitus, non confuſi, ſed diſcreti & diſpares. Cogita
tiones uerum exquirere & quaſi emolere muneris habent, appetitus ad
aliquid impellit agendum atq; excitat. Itaq; ipſo genere naturæ ſuæ, &
cogitationes tranquillitatem ſedationis infundunt, & appetitus motum agendi
excutit. Ita ergo informati ſimus, ut bonarum rerum ſubeat animum cogitatio,
appetitus autem rationi obtemperet (ſi uere ut illud decorum cuſtodiamus, ani-
mum uolumus intendere) ne rationem excludat rei alicuius affectus, ſed ratio
quid honeſtati conueniat, examinet. Et quoniam ad conſeruationem decoris ſpe-

A ctare diximus,ut ſ[illegible]mus in factis dictisúe quis modus, prior autem ordo loquendi quàm faciendi eſt,ſermo in duo diuiditur, In colloquium familiare, & in tractatum diſceptationemq́ꝫ fidei atqꝫ iuſticiæ. In utroqꝫ ſeruandum ne ſit aliqua perturbatio,ſed tanquam mitis & placidus,& beneuolentiæ plenus & gratiæ,ſine ulla ſermo ducatur contumelia. Abſit pertinax in familiari ſermone contentio, quæſtiones enim magis excitare inanes,quàm utilitatis aliquid afferre ſolet. Diſceptatio ſine ira,ſuauitas ſine amaritudine ſit, monitio ſine aſperitate, hortatio ſine offenſione. Et ſicut in omni actu uitæ id cauere debemus,ne rationem nimius animi motus excludat,ſed teneamus conſilij locum, ita etiam in ſermone formulam eam tenere conuenit,ne aut ira excitetur,aut odium,aut cupiditatis noſtræ,aut ignauiæ aliqua exprimamus indicia. Sit igitur ſermo huiuſmodi de ſcripturis maxime. Quid enim magis nos oportet loqui,quàm de conuerſatione optima, adhortatione obſeruationis,diſciplinæq́ꝫ cuſtodia? Habeat caput eius rationem,& finis modum. Sermo enim tedioſus iras excitat. Quàm uero indecorum,ut cum omnis confabulatio habere ſoleat incrementum gratiæ, habeat næuum offenſionis. Tractatus quoqꝫ de doctrina fidei,de magiſterio continentiæ, de diſceptatione iuſticiæ, de hortatione diligentiæ,non unus ſemper,ſed ut ſe dederit lectio,nobis & arripiendus eſt,& pro ut poſſumus proſequendus: neqꝫ nimium prolixus,neqꝫ cito interruptus,ne uel faſtidium derelinquat,uel deſidiam prodat atqꝫ incuriam. Oratio ſit pura, ſimplex, dilucida,atqꝫ manifeſta,plena grauitatis & ponderis, non affectata elegantia, ſed non intermiſſa gratia.

B

Quod ioca quæ philoſophi ponunt inter officia,penitus ab eccleſia ſint remouenda. Caput. XXIII.

MVLTA præterea de ratione dicendi dant præcepta ſeculares uiri,quæ nobis prætereunda arbitror,ut de iocandi diſciplina. Nam licet interdum honeſta ioca ac ſuauia ſint, tamen ab eccleſiaſtica abhorrent regula. Quoniam quæ in ſcripturis ſanctis non reperimus,ea quemadmodum uſurpare poſſumus? Cauendum eſt etiam in fabulis,ne inflectant grauitatem ſeuerioris propoſiti. Væ uobis qui ridetis quia flebitis,ait dominus,& nos ridẽdi materiam requirimus,ut hic ridentes,illic fleamus? Non ſolum profuſos, ſed omnes etiam iocos declinandos arbitror, plenum tamen ſuauitatis & gratiæ ſermonem eſſe non indecorum. Nam de uoce quid loquar,quam ſimplicem & puram eſſe ſatis arbitror? Canoram autem eſſe, naturæ eſt, non induſtriæ. Sit ſanè diſtincta pronunciationis modo,& plena ſucci uirilis, ut agreſtem ac ſubruſticum fugiat ſonum,non ut rithmum affectet ſcænicum,ſed myſticum ſeruet. Luc. 6.

De tribus quæ in uita actiua neceſſario ſunt obſeruanda, & quod appetitum rationi cedere conueniat. Cap. XXIIII.

DE ratione dicendi ſatis dictum puto, nunc de actione uitæ quid congruat conſideremus. Tria autem in hoc genere ſpectanda cernimus. Vnum, ut rationi appetitus, non reluctetur. Hoc enim ſolum modo poſſunt officia noſtra illi decoro conuenire. Si enim appetitus rationi obediat,facile id quod deceat in omnibus officijs conſeruari poteſt. Deinde ne ma

C iore ſtudio quàm res ipſa eſt quæ ſuſcipitur, uel minore, aut paruam magno ambitu ſuſcepiſſe, aut magnam inferiore deſtituiſſe uideamur. Tertium de moderatione ſtudiorum operumq; noſtrorum. De ordine quoq; rerum, & de opportunitate temporum, non diſſimulandum puto. Sed primum illud quaſi fundamentum eſt omnium, ut appetitus rationi pareat. Secundum & tertium, idem eſt, hoc eſt, in utroq; moderatio. Vacat enim apud nos ſpeciei liberalitas, quæ pulchritudo habetur, & dignitatis contemplatio. Sequitur de ordine rerum, & de opportunitate temporum. Ac per hoc tria ſunt, quæ uideamus, utrum in aliquo ſanctorum conſummata poſſimus docere. Primum igitur ipſe pater Abraam, qui ad magiſterium futuræ ſucceſſionis informatus & inſtructus eſt, iuſſus exire de terra ſua, & de cogna-
Gen. 12 tione ſua, & de domo patris ſui, nónne multiplicitate neceſſitudinis perſtrictus affectu, tamen appetitum rationi obedientem præbuit? Quẽ enim terræ ſuæ, cognationis, domus quoq; propriæ gratia, non delectaret? Et hunc ergo mulcebat ſuorum ſuauitas, ſed imperij cæleſtis & remunerationis æternæ conſideratio mouebat amplius. Nónne conſiderabat uxorem imbecillem ad labores, teneram ad iniurias, decoram ad incentiua inſolentium, ſine ſummo non poſſe duci periculo? Et tamen ſubire omnia, quàm excuſare conſultius dijudicauit. Deinde cum deſcenderet in Ægyptum, monuit, ut diceret ſe ſororem eſſe, non uxorem ipſius. Aduerte quanti appetitus. Timebat uxoris pudori, timebat propriæ ſaluti, ſuſpectas habebat Ægyptiorum libidines, & tamẽ præualuit apud eum ratio exequendæ deuotionis. Conſiderauit enim quod dei fauore ubiq; tutus eſſe poſſet, offenſo autem domino, eti-
D am domi non poſſet illæſus manere. Vicit igitur appetitum ratio, & obedientem ſibi præſtitit. Capto nepote, non perterritus, neq; tot regum turbatus populis, bellum repetijt, uictoria potitus, prædæ partem cuius ipſe fuit autor recuſauit. Promiſſo quoq; ſibi filio, cum conſideraret emortui corporis ſui uires depoſitas, ſterilitatem coniugis, & ſupremam ſenectutem, etiam contra uſum naturæ deo credidit. Aduerte conuenire omnia. Appetitus non defuit, ſed repreſſus eſt, animus æqualis gerendis, qui nec magna pro uilibus, nec minora pro magnis duceret. Moderatio pro negocijs, ordo rerum, opportunitas temporum, menſura uerborum. Fide primus, iuſticia præcipuus, in prælio ſtrenuus, in uictoria non auarus, domi hoſpitalis, uxori ſedulus. Sanctum quoq; eius nepotem Iacob delectabat domi ſecurum degere, ſed mater uoluit eum peregrinari, ut daret fraternæ iracundiæ locum. Vicit appetitum, conſilij ſalubritas. Exul domo, profugus à parentibus, ubiq; tamen conuenientem menſuram negocijs tenuit, & temporibus opportunitatem reſeruauit. Acceptus domi parentibus, ut alter maturitate prouocatus obſequij benedictionem daret, alter amore pio propenderet. Fraterno quoq; iudicio prælatus, cum cibum ſuum fratri cedendum putaſſet, delectabatur utiq; alimento ſecundum naturam, ſed ſecundum pietatem ceſſit petito. Paſtor domino gregis fidus, ſocero gener ſedulus, impiger in labore, in conuiuio parcus, in ſatiſfactione præuius, in remuneratione largus. Deniq; ſic fraternam mitigauit iracundiam, ut cuius uerebatur inimicitias, adipiſceretur gratiam. Quid de Ioſeph loquar, qui utiq; habebat cupiditatem libertatis, & ſuſcepit ſeruitij neceſſitatem? Quàm ſubditus in ſeruitute, quàm in uirtute conſtans, quàm benignus in carcere, ſapiens in interpretatione, in pote-

ſtate mo

A ſtate moderatus, in ubertate prouidus, in fame iuſtus, ordinem laudis rebus ad-iungens,& opportunitatem temporibus, æquitatem populis officij ſui moderatio ne diſpenſans? Iob quoq; iuxta ſecundis atq; aduerſis rebus irreprehenſibilis, patiens, gratus deo atq; acceptus, uexabatur doloribus, ſed ſe conſolabatur. Dauid etiam fortis in bello, patiens in aduerſis, in Hieruſalem pacificus, in uictoria manſuetus, in peccato dolens, in ſenectute prouidus, rerum modos, uices temporũ, per ſingularum ſonos ſeruauit ætatum, ut mihi uideatur non minus uiuendi genere, ꝙ canendi ſuauitate prædulcis moralem deo ſui fudiſſe meriti cantilenam. Quod his uiris principalium uirtutum officium defuit? Quarum primo loco conſtituerunt prudentiam, quæ in ueri inueſtigatione uerſatur, & ſcientiæ plenioris infundit cupiditatem. Secundo iuſticiam, quæ ſuum cuiq; tribuit, alienum non uendicat, utilitatem propriam negligit, ut communem æquitatem cuſtodiat. Tertio fortitudinem, quæ & in rebus bellicis excelſi animi magnitudine, & domi eminet, corporiſq; præſtat uiribus. Quarto temperantiam, quæ modum ordinemq; ſeruat omnium, quæ uel agenda uel dicenda arbitramur.

Alias immortalem.

Quod uirtutes quatuor principales, in patribus noſtris non mediocriter ſint conſummatæ. Cap. XXV.

HAEC forſitan aliquis dicat primo loco poni oportuiſſe, quoniam ab his quatuor uirtutibus naſcuntur officiorum genera. Sed hoc artis eſt, ut primo officium definiatur, poſtea certa in genera diuidatur. Nos autem artem fugimus, exempla maiorum proponimus, quæ neq; ob-
B ſcuritatem afferunt ad intelligendum, neque ad tractandum uerſutias. Sit igitur nobis uita maiorum, diſciplinæ ſpeculum, non calliditatis commentarium, imitandi reuerentia, non diſputandi aſtutia. Fuit igitur in ſancto Abraam primo loco prudentia, de quo dicit ſcriptura: Credidit Abraam deo, & reputatum eſt illi ad iuſticiam. Nemo enim prudens, qui deum neſcit. Denique inſipiens dixit: Quia non eſt deus. Nam ſapiens non diceret. Quomodo enim ſapiens, qui non requirit autorem ſuum, qui dicit lapidi: Pater meus es tu, qui dicit diabolo, ut Manichæus: Autor meus es tu? Quomodo ſapiens ut Arianus, qui mauult imperfectum autorem habere atque degenerem, quàm uerum atque perfectum? Quomodo ſapiens, ut Marcion atque Eunomius, qui malunt deum malum quàm bonum habere? Quomodo ſapiens, qui deum ſuum non timet? Initium enim ſapientiæ timor domini. Et alibi habes: Sapientes non declinant de ore domini, ſed tractant in confeſſionibus ſuis. Simul quoque dicendo ſcriptura: Reputatum eſt ei ad iuſticiam, alterius uirtutis gratiam ei detulit. Primum igitur noſtri definierunt prudentiam in ueri conſiſtere cognitione. Quis enim illorum ante Abraam, Dauid, Salomonem? Deinde iuſticiam ſpectare ad ſocietatem generis humani. Denique Dauid ait: Diſperſit dedit pauperibus, iuſticia eius manet in æternum. Iuſtus miſeretur, iuſtus commodat. Sapienti & iuſto, totus mundus diuitiarum eſt. Iuſtus communia pro ſuis habet, ſua pro communibus. Iuſtus ſeipſum priuſquam alios accuſat. Ille enim iuſtus, qui nec ſibi parcit, & occulta ſua latere non patitur. Vide quàm iuſtus Abraam. In ſenectute ſuſceperat

Gen.15 *Pſal.52.* *Eccle.1.* *Pſal.111.* *Prouer.18.*

C erat filium per repromiſſionem, repoſcenti domino negandum ad ſacrificium (quamuis unicum) non putauit. Aduerte hic omnes uirtutes quatuor, in uno facto. Fuit ſapientiæ deo credere, nec filij gratiam anteferre autoris præcepto. Fuit iuſticiæ, acceptum reddere, Fuit fortitudinis, appetitum ratione cohibere. Ducebat hoſtiam pater, interrogabat filius, tentabatur affectus patrius, ſed non uincebatur, Repetebat filius appellationem paternam, compungebat paterna uiſcera, ſed non minuebat deuotionem. Accedit & quarta uirtus temperantia. Tenebat iuſtus & pietatis modum, & executionis ordinem. Deniq; dum ſacrificio neceſſaria uehit, dum ignem adolet, dum filium ligat, dum gladium educit, hoc immolandi ordine meruit, ut filium reſeruaret. Quid ſapientius ſancto Iacob, qui deum uidit facie ad faciem, & meruit benedictionem? Quid iuſtius, qui ea quæ acquiſierat oblatis muneribus cum fratre diuiſit? Quid fortius, qui cum deo luctatus eſt? Quid modeſtius, qui modeſtiam ita & locis & temporibus deferebat, ut filiæ iniuriam mallet prætexere coniugio quàm uindicare, eo quod inter alienos poſitus amori potius conſulendum, quàm odia colligenda cenſebat? Noe quàm ſapiens, qui tantam fabricauit arcam? Quàm iuſtus, qui ad ſemen omnium reſeruatus, ſolus ex omnibus & præteritæ generationis ſuperſtes eſt factus, & autor futuræ, mundo potius & uniuerſis magis quàm ſibi natus? Quàm fortis, ut diluuium uinceret? Quàm temperans, ut diluuium toleraret? quãdo introiret, qua moderatione degeret, quando coruum, quando columbam dimitteret, quando recipere reuertentes, quando exeundi oportunitatem captaret, agnoſceret?

D

Quid in ueritatis inueſtigatione ſeruandum ſit. Cap. XXVI.

ITAQVE tractant in ueri inueſtigatione tenendum illud decorum, ut ſummo ſtudio requiratur quid uerum ſit, non falſa pro ueris ducere, non obſcuris uera inuoluere, non ſuperfluis uel implexis atque ambiguis occupare animum. Quid tam indecorum, quàm uenerari ſigna quæ ipſi faciunt? Quid tam obſcurum, quàm de aſtronomia & geometria tractare quod probant, & profundi aëris ſpacia metiri, cœlum quoq; & mare numeris includere, relinquere cauſam ſalutis, erroris quærere? An non ille eruditus in omni ſapientia Ægyptiorum Moyſes probauit iſta? Sed illam ſapientiam detrimentum & ſtulticiam iudicauit, & auerſus ab ea, intimo deum quæſiuit affectu. Ideoq; uidit, interrogauit, audiuit loquentem. Quis magis ſapiens, quàm ille quem docuit deus, qui omnem ſapientiam Ægyptiorum, omniumq; artium potentias operis ſui uirtute euacuauit? Non hic incognita pro cognitis habebat, hiſq; temere aſſentiebatur. Quæ duo in hoc maxime naturali atq; honeſto loco uitanda dicunt, qui ſibi nec contra naturam eſſe nec turpe iudicant ſaxa adorare, & à ſimulacris auxilium petere, quæ nihil ſentiant. Quanto igitur excelſior uirtus eſt ſapientia, tanto magis enitendum eſſe arbitror nobis, ut aſſequi eam poſſimus. Itaque ne quid contra naturam, ne quid turpe atque indecorum ſentiamus, duo hæc, id eſt, & tempus & diligentiam ad conſiderationem rerum examinandi gratia conferre debemus. Nihil eſt enim magis quo homo cæteris animantibus præſtet, quàm quod

A rationis eſt particeps, cauſas rerum requirit, generis ſui auctorem inueſtigandum putat, in cuius poteſtate uitæ neciſq; noſtræ poteſtas ſit, qui mundum hunc ſuo nu tu regat, cui ſciamus rationem eſſe reddendam noſtrorum actuum. Nihil eſt enim quod magis proficiat ad uitam honeſtam, quàm ut credamus eum iudicem futurum, quẽ & occulta non fallant, & indecora offendant, & honeſta delectent. Omnibus igitur hominibus ineſt ſecundũ naturam humanam uerum inueſtigare, quod ad ſtudium cognitionis & ſcientiæ trahit, & inquirendi infundit cupiditatem. In quo excellere uniuerſis pulchrum uidetur, ſed paucorum eſt aſſequi, qui uoluendo cogitationes, conſilia examinando, non mediocrem impendunt laborem, ut ad illud beate honeſteq; uiuendum peruenire poſſint, atque operibus appropinquare. Non enim qui dixerit, inquit, mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui fecerit ea quæ dico. Nam ſtudia ſcientiæ ſine factis, haud ſcio an etiam inuoluant magis. *Matth. 7.*

Quod uirtutes quatuor ita perplexæ ſint, ut ab inuicem ſeparari nequeant. Cap. XXVII.

PRIMVS igitur officij fons prudentia eſt. Quid enim tam plenum officij, quàm deferre auctori ſtudium atq; reuerentiam? Qui tamen fons & in uirtutes deriuatur cæteras. Neq; enim poteſt iuſticia ſine prudentia eſſe, cum examinare quid iuſtum, quid ue iniuſtum ſit, non mediocris prudentiæ ſit. Summus in utroque error. Qui enim iuſtum iudicat iniuſtum, iniuſtum uero iuſtum, execrabilis erit apud deum. Vt quid abundant iuſticiæ im- *Tullius li. 1. de origine honeſti ex quatuor fontibus.*

B prudenti, Salomon ait? Neque iterum prudentia ſine iuſticia eſt. Pietas enim in deum, initium intellectus. Quo aduertimus illud ab huius ſæculi translatum magis quàm inuentum ſapientibus, quia pietas fundamẽtum eſt omnium uirtutum. Iuſticiæ autem pietas eſt prima in deum, ſecunda in patriam, tertia in parentes. Itẽ in omnes, quæ & ipſa ſecundum naturæ eſt magiſterium. Siquidem ab ineunte ætate ubi primum ſenſus infundi cœperit, uitam amamus tanquam dei munus, patriã parenteſq; diligimus. Deinde æquales quibus ſociari cupimus. Hinc charitas naſcitur, quæ alios ſibi præfert, non quærens quæ ſua ſunt, in quibus eſt principatus iuſticiæ. Omnibus quoq; animantibus innaſcitur, primum ſalutem tueri, cauere quæ noceant, expetere quæ proſint, ut paſtũ, ut latibula, quibus ſe à periculis, imbribus, ſole defendant, qđ eſt prudentiæ. Succedit quoq; ut oĩm genera animantiũ, cõgregabilia natura ſint, primo generis ſui ac formæ conſortibus, tum etiam cæteris, ut uidemus boues armentis, equos gregibus, & maxime pares paribus delectari. Ceruos quoq; ceruis, & plerunq; hominibus adiungi. Iam de procreandi ſtudio & ſobolis, uel etiã generantiũ amore, quid loquar, in quo eſt forma iuſticiæ præcipua? Liquet igitur & has & reliquas cognatas ſibi eſſe uirtutes. Siquidẽ & fortitudo quæ uel in bello tuetur à barbaris patriam, uel domi defendit infirmos, uel à latronibus ſocios, plena ſit iuſticiæ, & ſcire quo conſilio defendat atque adiuuet, captare etiam temporum & locorum oportunitates, prudentiæ ac modeſtiæ ſit. Et temperantia ipſa ſine prudentia modũ ſcire non poſſit, oportunitatem noſcere, & ſecundum menſuram reddere ſit iuſticiæ. Et in oĩbus iſtis magnanimitas neceſſaria ſit, & quæ-

dam

C dam fortitudo mentis, plerunq; & corporis, ut quis quod uelit poſſit implere.

Primum quod philoſophi dicunt & ſecundum iuſticiæ munus apud nos excludi, tertium uero à noſtris mutuatum. Cap. XXVIII

IVſticia igitur ad ſocietatem generis humani, & ad communitatem refertur. Societatis enim ratio diuiditur in duas partes, iuſticiam & beneficentiam, quam eandem liberalitatem & benignitatem uocant. Iuſticia mihi excelſior uidetur, liberalitas gratior. Illa cenſuram tenet, iſta bonitatem. Sed primum ipſum quod putant philoſophi iuſticiæ munus, apud nos excluditur. Dicunt enim illi eam primam eſſe iuſticiæ formam, ut nemini quis noceat niſi laceſſitus iniuria. Quod Euangelij auctoritate uacuat. Vult enim ſcriptura, ut ſit in nobis ſpiritus filij hominis, qui uenit conferre gratiam, non inferre iniuriam. Deinde formam iuſticiæ putauerũt, ut quis communia, id eſt, publica pro publicis habeat, priuata pro ſuis. Nec hoc quidem ſecundum naturam. Natura enim omnia omnibus in cõmune profudit. Sic enim deus generari iuſſit omnia, ut paſtus omnibus communis eſſet, & terra ergo foret omnium quædam communis poſſeſſio. Natura igitur ius commune generauit, uſurpatio ius fecit priuatum. Quo in loco aiunt placuiſſe ſtoicis, quæ in terris gignãtur, omnia ad uſus hominum creari. Homines autem hominum cauſa eſſe generatos, ut ipſi inter ſe alijs alij prodeſſe poſſint. Vnde hoc, niſi de noſtris ſcripturis dicendum ſumpſerunt? Moyſes enim ſcripſit, quia
Gen. 1. dixit deus: Faciamus hominem ad imaginem noſtram & ſecundũ ſimilitudinẽ, &
D habeat poteſtatem piſcium maris, & uolatilium cœli, & pecorum, & omniũ repen-
Pſal. 8. tium ſuper terram. Et Dauid ait: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues & boues uniuerſas, inſuper & pecora campi, uolucres cæli, & piſces maris. Ergo omnia ſubiecta eſſe homini de noſtris didicerunt, & ideo cenſent propter hominem eſſe generata. Hominem quoq; hominis cauſa generatum eſſe in libris Moyſi reperimus, di
Gen. 2. cente domino: Non eſt bonum eſſe hominẽ ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Ad adiumentũ ergo mulier data eſt uiro, quæ generaret, ut homo homini adiumento foret. Deniq; antequam mulier formaretur, dictum eſt de Adam: Non eſt inuentus adiutor ſimilis illi. Adiumentum enim homo niſi de homine habere non poterat. Ex omnibus igitur animantibus nullum animal ſimile, & ut abſolute dicamus, nullus adiutor hominis inuentus eſt. Muliebris igitur ſexus adiutor expectabatur. Ergo ſecundum dei uoluntatem, uel naturæ copulam, inuicem nobis eſſe auxilio debemus, certare officijs, uelut in medio omnes utilitates ponere, & ut uerbo ſcripturæ utar, adiumentum ferre alter alteri, uel ſtudio, uel officio, uel pecunia, uel operibus, uel quolibet modo, ut inter nos ſocietatis augeatur gratia, nec quiſq; ab officio uel periculi terrore reuocetur, ſed omnia ſua ducat, uel aduerſa uel proſpera. Deniq; ſanctus Moyſes pro populo patrum bella ſuſcipere grauia non reformidauit, nec regis potentiſſimi trepidauit arma, nec barbaricæ immanitatis expauit ferociam, ſed abiecit ſalutem ſuam, ut plebi libertatem redderet. Magnus itaq; iuſticiæ ſplendor, quæ alijs potius nata quàm ſibi, cõmunitatem & ſocietatem noſtram adiuuat, excelſitatem tenet, ut ſuo iudicio omnia ſubiecta habeat, opem alijs ferat, pecuniam conferat, officia non abnuat, pericula ſuſcipiat aliena. Quis non cuperet
hanc

A hanc uirtutis arcem tenere, niſi prima auaricia infirmaret atq; inflecteret tantæ uirtutis uigorem? Etenim dũ augere opes, aggerare pecunias, occupare terras poſſeſſionibus cupimus, præſtare diuitijs, iuſtitiæ formam exuimus, beneficentiam cõmunem amittimus. Quomodo enim poteſt iuſtus eſſe, qui ſtudet eripere alteri quod ſibi quærat? Potentiæ quoque cupiditas, formã iuſtitiæ uirilem effœminat. Quõ enim poteſt pro alijs interuenire, qui alios ſibi ſubijcere conat, & infirmo aduerſus potentes opem ferre, qui ipſe grauem libertati affectat potentiam?

Iuſticiam & fidem hoſtibus etiam exhibendam. Cap. XXIX.

QVANTA autem iuſticia ſit, ex hoc intelligi poteſt, q; nec locis, nec perſonis, nec temporibus excipitur, quæ etiam hoſtibus reſeruatur, ut ſi conſtitutus ſit cum hoſte, aut locus aut dies prælio, aduerſus iuſticiam putetur, aut loco præuenire, aut tempore. Intereſt enim utrum aliquis pugna aliqua & conflictu graui capiatur, an ſuperiore gratia, uel aliquo euentu. Si quidem uehementioribus hoſtibus & infidis, & his qui amplius læſerint uehemẽtior refertur ultio, ut Madianitis, qui per mulieres ſuas pleroſq; peccare fecerãt ex plebe iudæorum, unde & dei in populum patrum iracundia effuſa eſt. Et ideo factum eſt, ut nullum Moyſes uictor ſupereſſe pateretur: Gabaonitas aũt qui frau de magis quã bello tentauerant plebem patrum, non expugnaret Ieſus, ſed conditionis impoſitæ afficeret iniuria: Syros uero Heliſæus quos obſidentes in ciuitatem duxerat momentaria cæcitate percuſſos, cum quo ingrederentur uidere non
B poſſent, uolenti regi iſrael percutere nõ acquieſceret, dicens: Non percuties quos nõ captiuaſti in lancea & in gladio tuo, pone eis panem & aquam ut manducent & bibant, & remittantur, & eant ad dominum ſuum: ut humanitate prouocati gratiã repræſentarent. Denique poſtea in terram iſrael uenire piratæ ſyriæ deſtiterunt. Si ergo in bello iuſticia ualet, quanto magis in pace ſeruanda eſt? Et hanc gratiam propheta his detulit, qui ad eum corripiendum uenerant. Sic enim legimus: quod in obſidionẽ eius miſerat rex ſyriæ exercitum ſuum, cognito quod Heliſæus eſſet, qui conſilijs & argumentationibus eius obuiaret omnibus. Quem uidens exercitũ Giezi ſeruus prophetæ, de ſalutis periculo trepidare cœpit. Cui dixit propheta: Noli timere, quoniam plures nobiſcum ſunt, quam cum illis. Et rogante propheta ut aperirentur oculi ſeruo ſuo, aperti ſunt. Vidit itaq; Giezi totum montem equis repletum & curribus in circuitu Heliſæi. Quibus deſcendentibus ait propheta: Percutiat dominus cæcitate exercitũ ſyriæ. Quo impetrato dixit ad Syros: Venite poſt me, & ducam uos ad hominem quem quæritis. Et uiderunt Heliſæum quem corripere geſtiebant, & uidentes tenere non poterant. Liquet igitur etiam in bello fidẽ & iuſticiam ſeruari oportere, nec ullũ decorum eſſe poſſe, ſi uioletur fides. Deniq; etiam aduerſarios molli ueteres appellatione nominabant, ut peregrinos uocarẽt. Hoſtes enim antiquo ritu peregrini dicebantur. Quod æque etiam ipſum de noſtris aſſumptum dicere poſſumus. Aduerſarios enim ſuos hebræi allophylos, hoc eſt, alienigenas, latino appellabant uocabulo. Deniq; in libro regnorum primo ſic legimus: Et factum eſt in diebus illis, conuenerunt alienigenæ in pugnã ad Iſrael. Fundamentum ergo eſt iuſticiæ fides. Iuſtorum enim corda meditãtur fidem, & qui ſe iuſtus accuſat, iuſticiam ſupra fidem collocat. Nam tũc iuſticia eius apparet,

4. Reg. 6.

1. Reg. 4.

C ſi uera fateatur. Deniq; & dominus per Eſaiam: Ecce,inquit,mitto lapidem in fun A
Eſa.28. damentum Syon,id eſt, Chriſtum in fundamẽtum eccleſiæ. Fides enim omnium Chriſtus. Eccleſia autem quædam forma iuſticiæ eſt, commune ius omnium. In commune orat,in commune operatur,in commune tentatur. Deniq; qui ſeipſum ſibi abnegat,ipſe iuſtus,ipſe dignus Chriſto eſt. Ideo & Paulus fundamentum poſuit Chriſtum,ut ſupra eum opera iuſticiæ locaremus, quia fides fundamẽtum eſt, In operibus autem aut malis iniquitas,aut bonis iuſticia eſt.

De beneficentia. Caput. XXX.

Tullius lib. 1. quẽadmodum ex beneficẽtia quæ iuſticiæ coniuncta eſt officia manẽt

SED iam de beneficentia loquamur,quæ diuiditur etiam ipſa in beneuolentiam & liberalitatẽ. Ex his igitur duabus conſtat beneficentia, ut ſit perfecta. Non enim ſatis eſt beneuelle, ſed etiam benefacere. Nec ſatis eſt iterum benefacere, niſi id ex bono fonte,hoc eſt, ex bona uoluntate proficiſcatur.
2.Cor.9. Hilarem enim datorem diligit deus. Nam ſi inuitus facias, quæ
1.Cor.9. tibi merces eſt? Vnde Apoſtolus generaliter inquit: Si nolens hoc ago, mercedem habeo:ſi inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt. In Euangelio quoq; multas diſciplinas accepimus iuſtæ liberalitatis. Pulchrum eſt igitur bene uelle, & eo largiri conſilio,ut proſis,non ut noceas. Nam ſi luxurioſo ad luxuriæ effuſionem,adultero ad mercedem adulterij largiendum putes, non eſt beneficentia iſta ubi nulla eſt beneuolentia. Officere enim iſtud eſt,nõ prodeſſe alteri:ſi largiaris ei qui conſpiret aduerſus patriam,qui congregare cupiat tuo ſumptu perditos,qui impugnent eccleſiam. Non eſt hæc probabilis liberalitas,ſi adiuues eum qui aduerſus uiduam & pu
D pillos graui decernit iurgio,aut ui aliqua poſſeſſiones eorum eripere conatur. Non probatur largitas,ſi quod alteri largitur,alteri quis extorqueat,ſi iniuſte quærat, & iuſte diſpenſandum putet, niſi forte,ut ille Zachæus,reddas quadruplum prius ei quem fraudaueris, & gentilitatis uitia fidei ſtudio & credentis operatione compenſes. Fundamentum igitur habeat liberalitas tua. hoc primum quæritur,ut cum fide conferas, fraudem non facias oblatis, ne dicas te plus conferre & minus conferas. Quid enim opus eſt dicere? Fraus promiſſi eſt:in tua poteſtate eſt largiri quod ue
Act.5. lis. Fraus fundamentum ſoluit,& opus corruit. Nunquid Petrus ita indignatione efferbuit: ut Ananiam extingui nellet,uel uxorem eius? Sed exemplo eorum noluit perire cæteros. Nec illa perfecta eſt liberalitas,ſi iactantiæ cauſa magis quàm miſericordiæ largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodo à te proficiſcitur, ſic æſtimatur. Vides quàm moralem iudicem habeas? Te conſulit;
Mat.6. quomodo opus tuum ſuſcipiat,mentem tuam prius interrogat. Neſciat inquit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. Non de corpore loquitur,ſed etiam unanimus tuus,frater tuus quod facis neſciat,nedum hic mercedẽ quæris iactantiæ, illic remunerationis fructũ amittas. Perfecta aũt eſt liberalitas,ubi ſilentio quis tegit opus ſuũ & neceſſitatibus ſingulorũ occulte ſubuenit,quẽ laudat os pauperis,& nõ labia ſua. Deinde perfecta liberalitas fide,cauſa,loco,tempore cõmendatur,ut primũ operetis circa domeſticos fidei. Grandis culpa,ſi ſciente te fidelis egeat,ſi ſcias eũ ſine ſumptu eſſe,fame laborare,ærumnam perpeti,qui præſertim egere erubeſcat: ſi in cauſam ciderit,aut captiuitatis ſuorum,aut calumniæ,& non adiuues:ſi ſit in carcere, & pœnis & ſupplicijs propter debitũ aliqđ iuſtus excrucietur. Nam & ſi omnibus

debetur

A debetur miſericordia,tamē iuſto amplins:ſi tempore afflictionis ſuæ nihil à te im-
petret,ſi tempore periculi quo rapitur ad mortē, plus apud te pecunia tua ualeat,
quā uita morituri.De quo pulchre Iob dixit : Benedictio perituri in me neniebat.
Perſonarum qnidem deus acceptor non eſt,quia nouit omnia.Nos autem omni- Iob. 29.
bus quidem debemus miſericordiam.Sed quia pleriq; fraude eam quærunt, & fin
gunt erumnam,ideo ubi cauſa manifeſtatur,perſona cognoſcitur,tēpus urget, lar-
gius ſe debet profundere miſericordia.Non enim auarus dominus eſt, ut plurimū
quærat.Beatus quidē qui dimittit omnia,& ſeqtur eū.Sed & ille beatus eſt, qui qđ
habet ex affectu facit. Deniq; duo æra uiduæ illius diuitum muneribus prætulit, Luc. 21.
quia totum illa quod habuit cōtulit. Illi autem ex abundanti partem exiguam con
tulerunt. Affectus igitur diuitem collationem aut pauperem facit, & preciū rebus
imponit.Cæterum deus nō uult ſimul effundi opes,ſed diſpēſari ,niſi forte ut Heli
ſæus qui boues ſuos occidit,& pauit pauperes ex eo quod habuit, ut nulla cura te-
neretur domeſtica,ſed relictis omnibus in diſciplinam ſe propheticam daret.Eſt e-
tiam illa probanda liberalitas,nt proximos ſeminis tui nō deſpicias,ſi egere cogno
ſcas. Melius eſt enim ut ipſe ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab alijs ſumptū de- 3. Reg. 19.
poſcere,aut alicui poſtulare ſubſidium neceſſitati,non tamen ut illi ditiores eo fie-
ri uelint,quod tu poſſes conferre inopibus.Cauſa enim præſtat, nō gratia.Neque
enim propterea te domino dicaſti,ut tuos diuites facias,ſed ut nitam tibi perpetuā
fructu boni operis acquiras , & pretio miſerationis peccata redimas tua. Putant ſe
parum poſcere ,pretium tuū quærūt,uitæ tuæ fructum adimere cōtendunt.Et accu
B ſat quod eum diuitem non feceris , cum te ille uelit æternæ uitæ fraudare mercede.
Conſilium præmiſimus , autoritatem petamus.Primū igitur neminem debet pu-
dere ,ſi ex diuite pauper fiat ,dū largitur pauperi, quia Chriſtus pauper factus eſt
cum diues eſſet,ut nos ſua inopia ditaret. Dedit regulam quam ſequamur, ut bo-
na ratio ſit exinaniti patrimonij,ſi quis pauperum famem reppulit , inopiam ſuble
uauit. Vnde & conſiliū in hoc do,Apoſtolus dicit,Hoc enim uobis utile eſt,ut chri
ſtum imitemini.Conſilium bonis datur ,correptio errantes coercet.Denique quaſi 2. Cor. 8.
bonis dicit:Qui nō tantū facere ſed & uelle cœpiſtis ab anno præterito.Perfectorū
utrūq; eſt non pars.Itaq; docet,& liberalitatem ſine beneuolentia,& beneuolentiā
ſine liberalitate non eſſe perfectam. Vnde ad perfectū hortatur dicens:Nūc ergo
& facere conſummate ,ut quemadmodū prompta eſt in uobis noluntas faciendi:
ita ſit & perficiendi ex eo quod habetis .Si enim uoluntas prompta eſt,ſecundū id
quod habet accepta eſt ,nō ſecundū id quod nō habet . Non enim ut alijs refectio
ſit,uobis aūt anguſtia,ſed ex æqualitate in hoc tempore ueſtra abundantia ſit ad il
lorum inopiam, nt & illorum abūdantia ſit ad ueſtrā inopiā,ut fiat æqualitas,ſicut
ſcriptū eſt:Qui multū,non abundauit ,& qui modicū nō minorauit . Aduertimns
quemadmodū & beneuolentiā, & liberalitatem, & modum comprehendit,& fru-
ctū atq; perſonas.Ideo modū,quia imperfectis dabat conſiliū. Nō enim patiunt
anguſtias ,niſi imperfecti. Sed & ſi quis eccleſiā nolēs grauare in ſacerdotio aliquo
cōſtitutns,aut miniſterio,non totū quod habet conferat,ſed operetur cū honeſtate
quantum officio ſatis eſt, nō mihi imperfectus uidetur.Et puto quod hic anguſtiā
non animi ſed reifamiliaris dixerit .De perſonis autem puto dictū,ut ueſtra abun
dantia ſit ad illorū inopiā,& illorū abundantia ad ueſtrā inopiam,id eſt,ut populi

C abundantia ſit bonæ operationis ad illorum ſubleuandam alendo inopiam,& illorum abundantia ſpiritalis, adiuuet in plebe inopiam meriti ſpiritalis, & conferat ei gratiam. Vnde exemplum optimum poſuit: Qui multum,nõ abundauit, & qui modicũ,nõ minuit. Bene hortatur ad officium miſericordiæ omnes homines iſtud exemplum,quoniã & qui plurimum auri poſſidet non abundat,quia nihil eſt quicqd in hoc ſeculo eſt,& qui exiguũ habet nõ minuit,quia nihil eſt quod amittit. Res ſine diſpendio eſt,qua rota diſpendium eſt. Eſt etiã ſic intellectus bonus: Qui plurimum habet, & ſi non donat ,non abundat,quia quantũuis acquirat,eget ſemper qui plus concupiſcit. Et qui exiguũ habet ,non minuit,quia non multum eſt quod pauperem paſcit. Similiter ergo & ille pauper qui confert ſpiritalia ꝓ pecuniarijs, & ſi plurimum habeat gratiæ ,non abundat. Non enim onerat gratia, ſed alleuat

Luc.7. mentem. Sed etiam ſic poteſt intelligi: Non abundas ó homo. Quantum eſt enim quod accepiſti,& ſi tibi multum eſt? Iohannes quo nemo maior eſt inter natos mulierum,inferior tamen erat eo qui minor eſt in regno cœlorum. Poteſt & ſic intelligi: Non abundat dei gratia corporaliter, quia ſpiritalis eſt. Quis eius poteſt aut magnitudinem aut latitudinem comprehendere quam non uidet? Fides ſi fuerit ſicut granũ ſinapis,montes transferre poteſt,& non tibi datur ultra granũ ſinapis. Si in te abũdet gratia,eſt uerendum ne mens tua tanto munere incipiat extolli, qa multi ſunt qui ab altitudine cordis ſui grauius corruerũt, quàm ſi nullã habuiſſent dei gratiam. Et qui parum habet,non minuit,quia non eſt corporeum ut diuidať, & quod parum uidetur habenti,plurimum eſt cui nihil deeſt. Conſideranda etiam in largiendo ætas atq; debilitas, nonnũquã etiã uerecundia, quæ ingenuos prodit

D natales, ut ſenibus plus largiaris, qui ſibi labore iam non queunt uictum quærere. Similiter & debilitas corporis,& hæc iuuanda promptius. Tũ ſi quis ex diuitijs cecidit in egeſtatẽ,& maxime ſi nõ uitio ſuo ,ſed aut latrocinijs,aut proſcriptiõe, aut calũnijs quæ habebat amiſit. Sed forte dicat aliquis: Cæcus uno loco ſedet & præteritur,& iuuenis ualidus frequenter accipit. Verum eſt, quia obrepit propter importunitatem. Non eſt illud iudicij, ſed tedij. Nam & dominus ait in euangelio,de eo qui iam clauſerat oſtium ſuum, ſi quis oſtium eius procacius pulſet,quia ſurgit & dat illi propter importunitatem.

De reddendo beneficio. Caput XXXI.

PVLCHRVM quoq; eſt,propenſiorem eius haberi rationem, qui tibi aut beneficium aliquod aut munus contulit,ſi ipſe in neceſſitatem incidit. Quid enim tam contra officium, q̃ non reddere quod acceperis? Nec menſura pari ſed uberiore reddendum arbitror, & uſum penſandum beneficij, ut tanto ſubuenias,quanto eius ærumnam repellas. Etenim ſuperiorem non eſſe in referendo q̃ in conferendo beneficio, hoc eſt minorem eſſe, quoniam qui prior contulit,tempore ſuperior eſt,humanitate prior. Vnde imitãda nobis eſt in hoc quoq; natura terrarũ,quæ ſuſceptum ſemen multiplicatiori ſolet numero reddere quã acceperit. Ideo eſt tibi ſcriptũ: Sicut agricultura eſt homo inſipiens,& tanquam uinea homo egens ſenſu. Si reliqueris eum deſolabitur. Sicut agricultura ergo etiã ſapiens,ut tanquam fœnerata ſibi maiore menſura ſemina ſuſcepta reſtituat. Terra ergo aut ſpontaneos fructus germinat, aut creditos uberiore

cumulo

A cumulo refundit ac reddit. Vtrunq; debes quodam hæreditario uſu parentis, ne re
linquaris ſicut infœcundus ager. Eſto tamen ut aliquis excuſare poſſit quod nõ de
derit, quomodo excuſare poteſt quod nõ reddiderit? Non dare cuiquã uix licet, nõ
reddere uero non licet. Ideo pulchre Salomon ait: Si ſederis cœnare ad mẽſam po Prouer.23.
tentis, ſapienter intellige ea quæ apponuntur tibi. & mitte manum tuã, ſciens quod
oportet te talia præparare. Si autem inſatiabilis es, noli concupiſcere eſcas eius, hæc
enim obtinent uitã falſam. Quem nos imitari cupientes, ſentẽtias ſcripſimus. Con
ferre gratiam, bonũ eſt, at qui referre neſcit, duriſſimus. Humanitatis exemplũ, ipſa
terra ſuggerit. Spontaneos fructus miniſtrat quos non ſeueris, multiplicatũ quoq;
reddit quod acceperit. Negare tibi pecuniã numeratam nõ licet, quõ licet acceptam
non referre gratiã? In Prouerbijs quoq; habes, quod ita plurimum redhibitio iſta
gratiæ apud deum cõſueuit ualere, ut etiã in die ruinæ inueniat gratiam, qñ poſſunt
præponderare peccata. Et quid alijs utar exẽplis, cũ dñs ipſe remunerationẽ uberio
rem ſanctorũ meritis in euangelio polliceatur, atq; exhortet̃ ut operemur bonum
opus dicẽs: Dimittite, & dimittetur uobis: date & dabitur uobis, menſurã bonam, Luc.6.
cõmotam, ſupereffluentem dabunt in ſinum ueſtrum? Itaq; & illud conuiuium Sa
lomonis, non de cibis ſed de operibus eſt bonis. Quo enim melius epulantur ani
mi q̃ bonis factis? Aut quid aliud tam facile põt iuſtorum explere mentes, q̃ boni
operis conſcientia? Qui aũt iocundior cibus, q̃ facere uoluntatẽ dei? Quem cibum
ſibi ſolũ dominus abũdare memorabat, ſicut ſcriptũ eſt in euangelio: Meus cibus Ioh.4.
eſt, ut faciam uoluntatẽ patris mei qui eſt in cœlo. Hoc cibo delectemur, de quo ait
B propheta: Delectare in domino. Hoc cibo delectãtur qui ſuperiores delectationes Pſal.36.
mirabili ingenio cõprehenderunt, qui poſſunt ſcire, qualis ſit illa munda & intelligi
bilis mẽtis delectatio. Edamus ergo panẽ ſapientiæ, & ſaturemur in uerbo dei, quia
nõ in ſolo pane ſed in omni uerbo dei uita eſt hominis facti ad imaginem dei. De Deu.8.
poculo uero ſatis expreſſe dicit ſanctus Iob: Sicut terra expectans pluuiam, ſic & Iob.29.
iſti ſermones meos.

Beneuolentiam liberalitate potiorem eſſe. Cap. XXXII.

PVLCHRVM eſt ergo ut diuinarũ ſcripturarum humeſcamus alloquio, &
quaſi ros ſic in nos dei uerba deſcendãt. Cum igitur ſederis ad illam men
ſam potentis, intellige quis ſit iſte potens, & in paradiſo delectationis po
ſitus, atq; in conuiuio ſapientiæ collocatus, conſidera quæ apponuntur tibi. Scriptu
ra diuina, conuiuium ſapientiæ eſt, ſinguli libri, ſingula ſunt fercula. Intellige prius
quæ habeantur in ferculis dapes, & tunc mitte manũ, ut ea quæ legis uel quæ acci
pis à dño deo tuo, operibus exequaris, & collatã in te gratiã officijs repræſentes, ut
Petrus & Paulus, qui euangelizando uicẽ quandã largitori muneris reddiderunt,
ut poſſint ſinguli dicere: Gratia aũt dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me ege
na non fuit, ſed abundãtius illis omnibus laboraui. Alius ergo fructum accepti be 1. Cor.15.
neficij, ut aurum auro, argentum argẽto rependit, alius laborem, alius, haud ſcio an
etiam locupletius, ſolũ reſtituit affectum. Quid enim ſi reddendi nulla facultas ſup
petit? In beneficio reddendo plus animus q̃ cenſus operatur, magiſq; præponde
rat beneuolentia, q̃ poſſibilitas referẽdi muneris. Gratia enim in eo ipſo quod ha
betur refertur. Magna igitur beneuolentia, quæ etiã ſi nihil conferat plus exhibet,
& cum in patrimonio nihil habeat, largitur pluribus, idq; facit ſine ullo ſuo diſpen

C dio,& lucro omnium.Et ideo præſtat beneuolētia ſupra ipſam liberalitatē. Ditior
hæc moribus,ꝙ̃ illa muneribus. Plures enim ſunt qui indigent beneficio, q̃ qui
abundant.Eſt autem beneuolentia coniuncta liberalitati,à qua ipſa liberalitas pro
ficiſcitur:cū largitatis affectum ſequitur largiendi uſus , eſt ſeparata atq; diſcreta.
Vbi enim deeſt liberalitas ,beneuolentia manet cōmunis quædam parens omniū,
quæ amicitiā cōnectit & copulat,in cōſilijs fidelis,in proſperis læta, in triſtibus mœ
ſta,ut unuſquiſq; beneuolētis ſe magis ꝙ̃ ſapientis credat cōſilio,ut Dauid cū eſſet
prudentior,Ionathæ tamen iunioris conſilijs acquieſcebat. Tolle ex uſu hominum
beneuolentiam,tanquā ſolem è mūdo tuleris,ita erit: quia ſine ea uſus hominum
eſſe non poteſt,ut peregrinanti monſtrare uiam, reuocare errantem,deferre hoſpi
Iob.31. tiū.Non igitur mediocris uirtus ,de qua ſibi plaudebat Iob dicens:Foris aūt nō ha
bitabat hoſpes ,ianua mea omni uenienti patebat. Aquam de aqua profluenti da
re,lumen de lumine accendere. Beneuolentia itaq; in his eſt omnibus,tanquā fons
aquæ reficiēs ſitientē,tanquā lumen quod etiam in alijs luceat,nec illis deſit, qui de
ſuo lumine alijs lumen accenderint.Eſt etiā illa beneuolentiæ liberalitas,ut ſi quod
habes debitoris chirographum,ſcindēs reſtituas,nihil à debitore conſecutus debi-
ti.Quod exemplo ſui facere nos debere Iob ſanctus admonet. Nam qui habet nō
mutuat,qui non habet,non liberat ſyngraphā. Quid igitur etiā ſi ipſe non exigas,
auaris hæredibus reſeruas,quā potes cum beneuolētiæ laude ſine damno pecuniæ
repræſentare? Atq; ut plenius diſcutiamus,beneuolentia à domeſticis primum ꝑ-
fecta perſonis,id eſt,à filijs, parentibus,fratribus,per coniunctionum gradus in ci
uitatum peruenit ambitū, & de paradiſo egreſſa mundū repleuit. Deniq; cū in ui-
D ro & fœmina beneuolentem deus poſuiſſet affectum,dixit:Erūt ambo in una car-
ne,& in uno ſpiritu . Vnde ſe Eua ſerpenti credidit,quoniam quæ beneuolentiā ac-
ceperat,eſſe maleuolentiam non opinabatur.

Beneuolentiam in eccleſia maxime ,& earundem uirtutum hominibus perſeuerare. Caput XXXIII.

AVGETVR beneuolentia cœtu eccleſiæ, fidei cōſortio ,initiandi ſocietā
te,percipiendæ gratiæ neceſſitudine,myſteriorū cōmunione . Hæc enim
etiam appellationes neceſſitudinum ,reuerentiam filiorū ,auctoritatem
& pietatem patrum,germanitatem fratrum ſibi uendicant,Multum igi
tur ad cumulādam ſpectat beneuolentiam neceſſitudo gratiæ,Adiuuant etiam pa
riū ſtudia uirtutū.Siquidē beneuolētia etiā morū facit ſimilitudinē. Deniq; Iona-
Pſal.17. thas filius regis imitabatur ſancti Dauid manſuetudinē ,ꝓpter quod diligebat eū.
Vnde & illud: Cū ſancto ſanctus eris, nō ſolū ad cōuerſationē,ſed etiā ad beneuo
lentiā deriuandū uidetur. Nam utiq; & filij Noë ſimul habitabāt , & nō erat in his
morū concordia. Habitabant etiam in domo patris Eſau & Iacob ,ſed diſcrepabāt.
Non enim erat beneuolentia inter eos ,quæ ſibi præferret alterum , ſed magis con-
tentio,quæ præriperet benedictionem. Nā cū alter prædurus , alter māſuetus eſſet,
inter diſpares mores,& ſtudia compugnantia,beneuolentia eſſe non poterat . Ad-
de quia ſanctus Iacob paternæ degenerem domus uirtuti ,præferre non poterat.
Nihil autem tam conſociabile , quàm cum æquitate iuſticia , quæ uelut compar &
ſocia beneuolentiæ, facit ut eos quos pares nobis credimus diligamus. Habet

autem

A autem in ſe beneuolentia etiam fortitudinem. Nam cum amicitia ex beneuolentiæ fonte procedat, non dubitat pro amico grauia uitæ ſuſtinere pericula.. Et ſi mala, mihi, inquit, euenerint, per illum ſuſtineo.

Laus beneuolentiæ. Caput. XXXIIII.

BENEVOLENTIA etiam gladium iracundiæ extotquere conſueuit. Beneuolentia facit, ut amici uulnera utilia magis quàm uoluntaria inimici oſcula ſint. Beneuolentia facit, ut unus fiat ex pluribus, quoniam & ſi plures amici ſint unus fiunt, in quibus unus ſpiritus & una ſententia eſt. Simul aduertimus etiam correptiones in amicitia gratas eſſe, quæ aculeos habent, dolorem non habent. Compungimur enim cenſorijs ſermonibus, ſed beneuolentiæ delectamur ſedulitate. Ad ſummam, non omnibus eadem ſemper officia debentur, nec perſonarum ſemper, ſed plerunque cauſſarum & temporum prælationes ſunt, ut uicinum quis interdum magis quàm fratrem adiuuerit. Quoniam & Salomon dicit: Melior eſt uicinus in proximo, quàm frater longe habitans. Et ideo plerunque amici ſe beneuolentiæ quiſque committit, quàm fratris neceſſitudini. Tantum ualet beneuolentia, ut plerunque pignora uincat naturæ. Prouerb. 17.

De fortitudine, quam ſine iuſticia uirtutem non eſſe manifeſtis declaratur indicijs. Caput. XXXV.

B SATIS copioſe iuſticiæ loco honeſti naturam & uim tractauimus. Nũc de fortitudine tractemus, quæ uelut excelſior cæteris, diuiditur in res bellicas & domeſticas. Sed bellicarum rerum ſtudium à noſtro officio iam alienum uidetur, quia animi magis quàm corporis officio intendimus, nec ad arma iam ſpectat uſus noſter, ſed ad pacis negocia. Maiores autem noſtri, ut Ieſus Naue, Hieroboal, Samſon, Dauid, ſummã rebus quoque bellicis retulere gloriam. Eſt itaque fortitudo uelut excelſior cæteris, ſed nunquam incomitata uirtus. Non enim ſeipſam cõmittit ſibi, alioquin fortitudo ſine iuſticia, iniquitatis materia eſt. Quo enim ualidior eſt, eo promptior eſt, ut inferiorem opprimat, cum in ipſis rebus bellicis iuſta bella an iniuſta ſint, ſpectandum putetur. Nunquam Dauid niſi laceſſitus bellum intulit. Itaque prudentiam fortitudinis comitem habuit in prælio. Nam & aduerſus Goliam immani mole corporis uirum, ſingulari certamine dimicaturus, arma quibus oneraretur reſpuit. Virtus enim ſuis lacertis magis quàm alienis integumentis nititur. Deinde eminus quo grauius feriret, ictu lapidis hoſtem interemit, poſtea nunquam niſi conſulto domino bellum adorſus eſt. Ideo in omnibus uictor prælijs, uſque ad ſummam ſenectam manu promptus, bello aduerſum Titanas ſuſcepto, ferocibus bellator miſcebatur agminibus, gloriæ cupidus, incurioſus ſalutis. Sed non hæc ſola præclara fortitudo eſt, ſed etiam illorum glorioſam fortitudinem accipimus, qui per fidem magnitudine animi obſtruxerunt leonum ora, extinxerunt uirtutem ignis, effugarunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate fortes, qui non comitatu & legionibus ſuccincti, communem cum multis uictoriam, ſed nuda uirtute animi ſingularem de perfidis retulerunt triumphum. Quàm inſuperabilis Daniel, qui circa latera ſua rugientes non expauit leones. Fremebant beſtiæ, & ille epulabatur. Heb. 11.

C Fortitudinẽ maxime in animo & contẽptu rerũ conſtare labentiũ. Cap. XXXVI.

NON igitur in uiribus corporis & lacertis tantummodo fortitudinis glo-
ria eſt, ſed magis in uirtute animi. Neq; in inferenda ſed in depellenda
iniuria lex uirtutis eſt. Qui enim non repellit à ſocio iniuriam ſi poteſt,
tã eſt in uitio, quàm ille qui facit. Vnde ſanctus Moyſes hinc prius orſus
Exo. 2. eſt tentamenta bellicæ fortitudinis. Nam cũ uidiſſet Hebræũ ab Ægyptio iniuriã
accipientem, defendit ita ut Ægyptiũ ſterneret, atque in arena abſconderet. Salo-
Prouerb. 24. mon quoq; ait: Eripe eum qui ducitur ad mortẽ. Vnde igitur hoc, uel Tullius, uel
etiã Panætius, aut ipſe Ariſtoteles tranſtulerint apertũ eſt ſatis, quanquã etiam his
duobus antiquior dixerit Iob: Saluum feci pauperem de manu potentis, & pupil-
Iob. 29. lum cui adiutor non erat, adiuui. Benedictio perituri in me ueniebat. Nõne hic for
tiſſimus, qui tam fortiter pertulit impetus diaboli, & uicit eũ in uirtute mẽtis ſuæ?
Neque uero de eius dubitandum fortitudine, cui dicit dominus: Accinge ſicut uir
Iob. 40. lumbos tuos, ſuſcipe altitudinem & uirtutem, omnem autem iniurioſum humilia-
Heb. 6. to. Apoſtolus quoque ait: Habetis fortiſſimam conſolationem. Eſt ergo fortis qui
ſe in dolore aliquo cõſolatur. Et reuera iure ea fortitudo nocatur, quando unuſquiſ
que ſeipſum uincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur,
non aduerſis perturbatur, non extollitur ſecundis, & quaſi uento quodam ua-
riarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelſius & magnificentius,
quàm exercere mentem, afficere carnem & in ſeruitutem redigere, ut obediat
imperio, conſilijs obtemperet, ut in adeundis laboribus impigre exequatur propo
D ſitum animi ac uoluntatem? Hæc igitur prima uis fortitudinis, quoniã in duobus
generibus fortitudo ſpectatur animi. Primo ut externa corporis pro minimis ha-
beat, & quaſi ſuperflua deſpicienda magis quàm expetenda ducat. Secundo, ut ea
quæ ſumma ſunt, omneſq; res in quibus honeſtas & illud πρέπον cernitur, præclara
animi intentione uſque ad effectũ perſequatur. Quid enim tam præclarũ, quã ut
ita animum tuum informes, ut neq; diuitias, neque uoluptates, neque honores in
maximis conſtituas, neque in his ſtudium omne conteras? Quod cum ita affectus
animo fueris, neceſſe eſt ut illud honeſtum ac decorum præponendum putes, illiq;
mentem ita intendas tuam, ut quicquid acciderit quo frangi animi ſolent, aut patri
monij amiſſio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infidelium, quaſi ſuperior
non ſentias. Deinde ut te ſalutis ipſius pericula pro iuſticia ſuſcepta non moueant.
Hæc uera fortitudo eſt, quam habet chriſti athleta, qui niſi legitime certauerit non
Ro. 5. coronatur. An mediocre tibi uidetur præceptum fortitudinis? Tribulatio patientiã
operatur, patientia probationem, probatio uero ſpẽ. Vide quot certamina, & una
corona. Quod præceptum non dat, niſi qui eſt confortatus in chriſto Ieſu, cuius ca-
2 Cor. 7. ro requiem non habebat, afflictio undique: foris pugnæ, intus timores. Et quãuis
in periculis, in laboribus plurimis, in carceribus, in mortibus poſitus, animo tamen
non frangebatur, ſed præliabať, adeo ut potẽtior ſuis fieret infirmitatibus. Itaque
conſidera quemadmodum eos qui ad officia eccleſiæ accedunt, deſpicientiã rerum
Col. 2. humanarum habere doceat. Si ergo mortui eſtis cum chriſto ab elementis huius
mundi, quid adhuc uelut uiuentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, ne atta
minaueritis, ne guſtaueritis, quæ ſunt omnia ad corruptelã ipſo uſu. Et infra: Si er-
go conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite. Et iterũ: Mortificate ergo
membra

A membra ueſtra, quæ ſunt ſuper terrã. Et hæc quidẽ adhuc omnibus fidelibus. Tibi
aũt fili contemptũ diuitiarũ, prophanarũ quoq; & aniliũ fabularũ ſuadet declina-
tionem, nihil permittẽs niſi qđ te exerceat ad pietatem, quia corporalis exercitatio
nulli rei uſui eſt, pietas aũt ad omnia utilis. Exerceat ergo te pietas ad iuſticiã, conti 1. Timo. 4.
nentiam, manſuetudinẽ, ut fugias iuuenilia opera, confirmatus & radicatus in gra-
tia, bonũ fidei ſubeas certamen, nõ te implices negocijs ſecularibus, qm̃ deo militas.
Etenim ſi is qui imperatori militat à ſuſceptionibus litiũ, actu negociorum foren-
ſium, uenditione mercium prohibetur humanis legibus, quanto magis qui fidei ex
ercet militiam, ab omni uſu negociationis abſtinere debet, agelluli ſui contẽtus fru-
ctibus ſi habet, ſi non habet, ſtipendiorum ſuorum fructu? Siquidem bonus teſtis
eſt, qui dicit: Iuuenis fui & ſenui, & non uidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quæ Pſal. 36.
rens panem. Ea eſt enim tranquillitas animi & temperantia. quæ neq; ſtudio quæ-
rendi afficitur, neq; egeſtatis metu angitur.

Mala æquanimiter toleranda, & interdũ etiã declinanda. Ca. XXXVII.

EST etiam quæ dicitur uacuitas animi ab angoribus, ut neq; in dolori-
bus molliores ſimus, neq; in proſperis elatiores. Quod ſi hi qui ad ca-
peſſendã rempublicã adhortant̃ aliquos, hæc præcepta dant, quanto-
magis nos qui ad officiũ eccleſiæ uocamur, talia debemus agere quæ
placeant deo, ut & prætẽdat in nobis uirtus Chriſti, & ita ſimus noſtro ꝓbati impe
ratori, ut mẽbra noſtra arma iuſticiæ ſint, arma nõ carnalia in quibus peccatũ re-
B gnet, ſed arma fortia deo, quibus peccatum deſtruatur? Moriatur caro noſtra, ut in
ea omnis culpa moriatur, & quaſi ex mortuis uiuẽtes, nouis reſurgamus operibus
ac moribus. Hæc ſunt plena honeſti & decori officij ſtipẽdia fortitudinis. Sed quia
in omnibus q̃ agimus, nõ ſolũ quid honeſtũ, ſed etiã quid poſſibile ſit quærimus,
ne forte aggrediamur aliquid qđ nõ poſſimus exequi: unde nos tẽpore perſecutio
nis de ciuitate in ciuitatẽ cedere, imò ut ipſius uerbo utar, fugere uult dominus, ne
temere aliquis dũ martyrij deſiderat gloriã, offerat ſe periculis, quæ fortaſſe caro in
firmior aut remiſſior animus ferre ac tolerare non queat.

Quod prouidentia magnum munimen fortitudinis ſit. Ca. XXXVIII.

NEC rurſus propter ignauiã cedere quis ac deſerere fidẽ debet, metu peri
culi. Qua gratia p̃parandus eſt animus, exercẽda mens, ſtabilienda ad
conſtantiã, ut nullis ꝑturbari animus poſſit terroribus, nullis frãgi mo-
leſtijs, nullis ſupplicijs cedere. Quæ difficile quidẽ ſuſtinent̃. Sed quia
omnia ſupplicia grauiorũ ſuppliciorũ uincunt̃ formidine, ideo ſi cõſilio firmes ani-
mum tuũ, nec à rõne diſcedendũ putes, & ꝓponas diuini iudicij metũ, perpetui ſup
plicij tormenta, potes animi ſubire tolerantiã. Hoc igitur diligẽtiæ eſt, ut quis ita ſe
cõparet, Illud ingenij, ſi quis põt uigore mẽtis præuidere quæ futura ſunt, & tanq̃
ante oculos locare, quid poſſit accidere, & quid agere debeat, ſi ita acciderit, defini-
re, interdũ duo & tria ſimul uoluere aio, quæ cõijciat, aut ſingula aut cõiuncta acci-
dere poſſe, & aut ſingulis aut coniunctis diſponere actus quos intelligat ꝓfuturos.
Fortis ergo eſt uiri, nõ diſſimulare cũ aliquid immineat, ſed prætendere & tanq̃ ex-
plorare de ſpecula quadam mentis, & obuiare cogitatione prouida rebus futuris,

C ne forte dicat poſtea: Ideo iſta incidi, quia nõ arbitrabar poſſe euenire. Deniq; niſi
exploratur aduerſa, cito occupant: Vt in bello improuiſus hoſtis uix ſuſtinetur, &
ſi imparatos inueniat facile opprimit, ita animum mala inexplorata plus frangunt.
In his ergo duobus illa eſt animi excellentia, ut primũ animus tuus bonis exercita-
Matth. 5. tus cogitationibus, mũdo corde qđ uerum & honeſtũ eſt uideat, Beati enim mun-
do corde, quia ipſi etiam deum uidebunt: atq; id quod honeſtum eſt ſolũ bonum
iudicet. Deinde nullis ꝑturbetur occupatiõibus, nullis cupiditatibus fluctuet. Neq;
uero id quiſquã facile facit. Quid eñ tam difficile, q̃ deſpicere tanq̃ ex arce aliqua
ſapientiæ, opes aliaq; omnia, quæ pleriſq; uidentur magna & præcelſa? Deinde ut
iudiciũ tuum ſtabili ratione confirmes, & quæ iudicaueris leuia, tanq̃ nihil profutu
ra contẽnas. Deinde, ut ſi quid acciderit aduerſi, idq; graue & acerbũ putetur, ita fe-
Iob. 1. ras, ut nihil præter naturã accidiſſe putes, cũ legeris: Nudus ſum natus, nudus exi-
bo, quæ dñs dedit dñs abſtulit: & uti q; & filios amiſerat & facultates: ſerueſq; in o-
mnibus perſonã ſapientis & iuſti, ſicut ille ſeruauit qui ait: Sicut dño placuit ita fa-
Iob. 2. ctum eſt, ſit nomen dñi benedictum. Et infra: Sicut una inſipientiũ mulierũ locuta
es. Si bona ſuſcepimus de manu dñi, quæ mala ſunt non ſuſtinebimus?

Fortitudinem aduerſus omnia uitia dimicare debere, præcipue
aduerſus auaritiam. Caput. XXXIX.

NON eſt igitur mediocris nec diſcreta à cæteris animi fortitudo, quæ
bellum cum uirtutibus gerat, ſed quæ ſola defendat ornamenta uirtu
tum omnium & iudicia cuſtodiat, & quæ inexpiabili prælio aduer-
D ſus omnia uicia decernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigi-
dior aduerſus uoluptates, dura aduerſus illecebras, quibus autem deferre neſciat,
nec (ut dicitur) aue dicat, pecuniam negligat, auariciam fugiat tanquam labem
quandam quæ uirtutem effœminet. Nihil enim tam contrarium fortitudini,
quàm lucro uinci. Frequenter pulſis hoſtibus inclinata in fugam aduerſariorum
acie, dum exuuijs cæſorum capitur prædiator, inter ipſos quos ſtrauit miſerandus oc
cubuit, & triumphis ſuis deiectæ legiones dum ſpolijs occupantur, hoſtem in ſe re-
uocarunt qui fugerat. Fortitudo igitur tam immanem peſtem repellat & proterat,
nec tentetur cupiditatibus, nec frangatur metu, quia uirtus ſibi conſtat, ut fortiter
omnia perſequatur uitia, tanquam uirtutis uenena: iracundiam uelut quibuſdam
propulſet armis, quæ tollit conſilium, & tanquam ægritudinem uitet. Gloriæ quo-
que caueat appetentiam, quæ frequenter nocuit immoderatius appetita, ſemper
autem uſurpata. Quid horum ſancto Iob, uel in uirtute defuit, uel in uitio ob-
repſit? Quomodo laborem ægritudinis, frigoris, famis, pertulit? Quomodo
deſpexit ſalutis periculum? Nunquid rapinis diuitiæ coaceruatæ, de quibus tan-
ta inopibus affluebant? Nunquid auaricia, cenſus, aut uoluptatis ſtudia cupidita
teſq; excitauit? Nunquid trium regum iniurioſa contentio, uel ſeruorum contu-
melia in iram excuſſit? Nunquid gloria ſicut leuem extulit, qui imprecabatur gra-
uia ſibi, ſi unquam uel non uoluntariam celauiſſet culpam, uel reueritus eſſet mul-
titudinem plebis, quo minus annunciaret eam in conſpectu omnium? Neq; enim
conſentaneæ ſunt uitijs uirtutes, ſed ſibi conſtant. Quis igitur tam fortis, quàm ſan
ctus Iob? Cui ſecundus adiudicari poteſt, qui parem uix reperit?

Virtutem

A Virtutem bellicam noſtris etiam non inuſitatam. Caput. XXXX.

SED fortaſſe aliquos bellica defixos gloria tenet, ut putent ſolam eſſe prælialem fortitudinem, & ideo me ad iſta deflexiſſe, quia illa noſtris deforet. Quàm fortis Ieſus Naue, ut uno prælio quinq; reges captos ſterneret cum populis ſuis? Deinde cum aduerſum Gabaonitas ſurgeret prælium, & ueretur ne nox impediret uictoriam, magnitudine mentis & fidei clamauit: Stet ſol, & ſtetit dum uictoria conſummaretur. Gedeon in trecentis uiris de ingenti populo & acerbo hoſte reuexit triumphum. Ionathas adoleſcens uirtutem fecit in magno prælio. Quid de Machabæis loquar? Sed prius de populo dicam patrum, qui cum eſſent parati ad repugnandum pro templo dei, & pro legitimis ſuis, dolo hoſtium die laceſſiti ſabbati, maluerunt uulneribus offerre nuda corpora quàm repugnare, ne uiolarent ſabbatum. Itaq; omnes læti ſe obtulerunt morti. Sed Machabæi conſiderantes quod hoc exemplo gens omnis poſſet perire, ſabbato etiam cum ipſi in bellum prouocarentur, ulti ſunt innocentium necem fratrum ſuorum. Vnde poſtea ſtimulatus rex Antiochus, cum bellum accenderet per duces ſuos Lyſiam, Nicanorem, Gorgiam, ita cum orientalibus ſuis & Aſſyrijs attritus eſt copijs, ut quadraginta & octo milia in medio campi à tribus militibus proſternerentur. Virtutem ducis Iudæ Machabæi de uno eius milite conſiderate. Nanq; Eleazarus cum ſupereminentem cæteris elephantem lorica ueſtitum regia aduerteret, arbitratus quod in eo eſſet rex, curſu concito in mediũ legionis ſe
B proripuit, & abiecto clypeo utraq; manu interficiebat beſtiam, atq; intrauit ſub eam, & ſubiecto gladio interemit eam. Itaq; cadens beſtia oppreſſit Eleazarum, atq; ita mortuus eſt. Quanta igitur uirtus animi, primo ut mortem non timeret, deinde ut circũfuſus legionibus inimicorum, in cõfertos raperet hoſtes, medium pene traret agmẽ, & contẽpta morte ferocior, abiecto clypeo, utraq; manu uulneratæ mole beſtiæ ſubiret ac ſuſtineret, poſt infra ipſam ſuccederet, quo pleniori feriret ictu, cuius ruina incluſus magis q̃ oppreſſus, ſuo eſt ſepultus triũpho. Nec fefellit opinio uirũ, quis regius fefellerit habitus. Tãto enim uirtutis ſpectaculo defixi hoſtes, inermem occupatũ incurſare non auſi, poſt caſum ruentis beſtiæ ſic trepidauerũt, ut impares ſe oẽs unius uirtuti arbitrarentur. Deniq; rex Antiochus, qui cũ centũ uiginti milibus hominũ armatus uenerat, & cũ triginta duobus elephãtis, ita ut ad ortum ſolis per ſingulas beſtias uelut mõtes quidã armorũ coruſco tanq; lampadibus ardentibus refulgerent, unſus territus fortitudine pacem rogaret. Itaq; Eleazarus hæredem uirtutis ſuæ pacem reliquit. Sed hæc triumphorum ſint.

Fortitudinem non ſolum in uincendo, ſed etiam plus in tolerando conſtare. Caput. XLI.

VERVM quia fortitudo non ſolum ſecundis rebus, ſed etiam aduerſis probatur, ſpectemus Iudæ Machabæi exitum. Is enim poſt uictũ Nicanorem regis Demetrij ducem, ſecurior aduerſus uiginti milia exercitus regis, cum nongentis uiris bellum adorſus, uolentibus his cedere nè multitudine opprimerentur, glorioſam magis mortem, q̃ turpẽ fugam ſuaſit: Nè crimen inquit noſtræ relinquamus gloriæ. Itaq; cõmiſſo prælio, cum à primo ortu diei in ueſperam dimicaretur, dextrum cornu in quo ualidiſſimam manum aduertit hoſtium 1.Macha.9.

C tit hoſtium, aggreſſus facile auertit. Sed dum fugientes ſequitur, à tergo uulneri locum prabuit. Ita glorioſiorem triumphis mortē inuenit. Quid Ionathan fratrem eius attexam, qui cum parua manu aduerſus exercitus regios pugnans, deſertus à ſuis & cum duobus tantum relictus reparauit bellum, auertit hoſtem, fugitantes ſuos ad ſocietatem reuocauit triumphi? Habes fortitudinem bellicam, in qua non mediocris honeſti ac decori forma eſt, quod mortem ſeruituti præferat ac turpitudini. Quid aūt de martyrum dicam paſſionibus? Et ne longius euagemur, nō minorem de ſuperbo rege Antiocho Machabæi pueri reuexerunt triumphum, q̄ parentes proprij, Siquidem illi armati, iſti ſine armis uicerunt. Stetit inuicta ſeptem puerorum cohors, regijs cincta legionibus, defecerunt ſupplicia, ceſſerunt tortores, non defecerunt martyres. Alius corium capitis exutus, ſpeciem mutauerat, uirtutē auxerat. Alius linguam iuſſus amputandā promere, reſpondit: Non ſolos dn̄s audit loquentes, qui audiebat Moyſen tacentem. Plus audit tacitas cogitationes ſuorū, q̄ uoces omniū. Linguæ flagellum times, flagellū ſanguinis nō times? Habet & ſanguis uocē ſuam, qua clamat ad deū, ſicut clamauit in Abel. Quid de matre loquar, quæ ſpectabat læta filiorū, quot funera tot trophæa, & morientium uocibus tanq̄ pſallentiū cantibus delectabatur, pulcherrimā uentris ſui citharā in filijs cernens, & pietatis harmoniā omni lyræ numero dulciorē? Quid de bimulis loquar, qui ante palmā uictoriæ acceperunt, q̄ ſenſum naturæ? Quid de ſancta Agne, quæ in duarum maximarū rerum poſita periculo, caſtitatis & ſalutis, caſtitatē protexit, ſalutē cū immortalitate cōmutauit. Non prætereamus etiā ſanctū Laurentiū, qui cū uide

2. Machab. 7

D ret Sixtū epiſcopū ſuū ad martyrium duci, flere cœpit, nō paſſionē illius, ſed ſuā remanſionē. Itaq; his uerbis appellare cœpit: Quó progrederis ſine filio pater? Quó ſacerdos ſancte ſine diacono properas. Nunq̄ ſacrificiū ſine miniſtro offerre cōſueueras. Quid in me ergo diſplicuit pater? Num degenerem probaſti? Experire certe, utrum idoneum miniſtrū elegeris. Cui cōmiſiſti dn̄ici ſanguinis conſecrationē, cui conſummandorū conſortium ſacramentorū, huic cōſortiū tui ſanguinis negas. Vide ne periclitetur iudiciū tuum, dum fortitudo laudatur. Abiectio diſcipuli, detrimentum eſt magiſtri. Quid quod illuſtres & præſtantes uiri diſcipulorū certaminibus q̄ ſuis uincunt? Deniq; Abraam filiū obtulit, Petrus Stephanū præmiſit: Et tu pater oſtende in filio uirtutem tuam, offer quem erudiſti, ut ſecurus iudicij tui comitatu nobili perueniās ad coronam. Tunc Sixtus: Non ego te fili relinquo ac deſero, ſed maiora tibi debentur certamina. Nos quaſi ſenes leuioris pugnæ curſum recipimus, te quaſi iuuenem manet glorioſior de tyrāno triumphus. Mox uenies, flere deſiſte, poſt triduum me ſequeris. Inter ſacerdotem & leuitam hic medius numerus decet. Non erat tuum ſub magiſtro uincere, quaſi adiutorem quæreres. Quid conſortium paſſionis meæ expetis? Totam tibi hæreditatem eius dimitto. Quid præſentiam meam requiris? Infirmi diſcipuli magiſtrum præcedant, fortes ſequantur, ut uincant ſine magiſtro, qui iam non indigent magiſterio. Sic & Helias Heliſæum reliquit. Tibi ergo cōmendo noſtræ uirtutis ſucceſſionem. Talis erat contentio, digna ſanè, de qua certarent ſacerdos & miniſter, quis prior pateretur p̄ Chriſti nomine. In fabulis ferunt tragicis, excitatos theatri magnos eſſe plauſus, cū ſe Pylades Oreſtem diceret, Oreſtes, ut erat, Oreſtem ſe eſſe aſſeueraret, ille ut pro Oreſte necaret, Oreſtes ne Pyladem pro ſe pateret necari. Sed illis nō licebat uiuere, quod

uterq;

A uterꝗ eſſet parricidij reus, alter qui feciſſet, alter qui adiuuiſſet. Hic Laurentiũ ſanctum ad hoc nullus urgebat niſi amor deuotionis, tamen & ipſe poſt triduũ, cum illuſo tyranno impoſitus ſuper craticulam exureretur, Aſſum eſt, inquit, uerſa & manduca. Ita animi uirtute uincebat ignis naturam.

Poteſtates non iritandas, & adulationibus non attendendũ. Cap. XLII.

CAVENDVM etiam reor, ne dum aliqui nimia gloriæ ducuntur cupiditate, inſolentius abutantur poteſtatibus, & plerunꝗ auerſos à nobis animos gentilium, in ſtudia perſecutionis excitent atꝗ inflammẽt ad iracundiam. Itaꝗ ut illi perſeuerare poſſint & ſupplicia uincere, quãtos perire faciunt? Proſpiciendum etiam, ne adulantibus aperiamus aurem. Emolliri enim adulatione, non ſolum fortitudinis non eſſe, ſed etiam ignauiæ uidetur.

De temperantia & eius partibus. Caput XLIII.

QVONIAM de tribus uirtutibus diximus, reſtat ut de quarta uirtute dicamus, quæ tẽperantia ac modeſtia uocatur. In qua maxime trãquillitas animi, ſtudiũ manſuetudinis, moderationis gratia, honeſti cura, decoris conſideratio ſpectatur & quæritur. Ordo igitur quidam uitæ nobis tenendus eſt, ut à uerecundia prima quædam fundamenta ducantur, quæ ſocia ac familiaris eſt mentis placiditati proteruiam fugitans, ab omni aliena luxu, ſobrietatem diligit, honeſtatem fouet, decorum illud requirit. Sequatur cõuerſati-
B onis electio, ut adiungamur probatiſſimis quibuſcꝗ ſenioribus. Namꝗ ut æqualium uſus dulcior, ita ſenum tutior eſt, qui magiſterio quodam & ductu uitæ colorat mores adoleſcentium, & uelut murice probitatis inficit. Namꝗ ſi hi qui ſunt ignari locorum, cum ſollertibus uiarum iter adoriri geſtiunt, quanto magis adoleſcẽtes cum ſenibus debent nouum ſibi iter uitæ aggredi, quo minus errare poſſint, & à uero tramite uirtutis deflectere? Nihil enim pulchrius, quàm eoſdem & magiſtros uitæ & teſtes habere. Quærendum eſt etiam in omni actu, quid perſonis, temporibus conueniat atque ætatibus, quid etiam ſingulorum ingenijs ſit accõmodum. Sæpe enim quod alterum decet, alterum non decet. Aliud iuueni aptũ, aliud ſeni: aliud in periculis, aliud in rebus ſecundis. Saltauit ante arcam domini Dauid, non ſaltauit Samuel. Nec ideo ille reprehenſus, ſed magis iſte laudatus. Mutauit uultum coram rege, cui nomen Achis. At hoc ſi feciſſet remota formidine quo minus cognoſceretur, nequaquã leuitatis reprehenſione carere potuiſſet. Saul quoque uallatus choro prophetarum, etiam ipſe prophetauit, & de ſolo quaſi indigno memoratum eſt: Et Saul inter prophetas.

Officio ſibi congruo quenꝗ ſtudere debere. Cap. XLIIII.

VNVSQVISQVE igitur ſuũ ingeniũ nouerit, & ad id ſe applicet qđ ſibi aptum elegerit. Itaꝗ quid ſequatur prius conſideret. Non ſolũ nouerit bona ſua, ſed etiam uitia cognoſcat, æqualemꝗ ſe iudicem ſui præbeat, ut bonis intendat, uitia declinet. Alius diſtinguendæ lectioni aptior: alius pſalmo gratior: alius exorcizãdis qui malo laborant ſpiritu ſollicitior: alius ſacrario opportunior habetur. Hæc omnia ſpectet ſacerdos, & qđ cuique cõgruat

C id officij deputet. Quo etenim unumquenq; ſuum ducit ingenium, aut quod offi-
cium decet,id maiore implet gratia.Sed id cũ in omni uita difficile ſit,tum in noſtro
actu difficillimum eſt.Amat enim unuſquiſq; ſequi uitam parentum. Deniq; ple-
riq; ad militiam feruntur,quorum militauerunt parentes,alij ad actiones diuerſas.
In eccleſiaſtico uero officio nihil rarius inuenias, quàm eum qui ſequatur inſtitutũ
patris,uel quia graues deterrent actus,uel quia in lubrica ætate difficilior abſtinen-
tia,uel quia alacri adoleſcentiæ uidetur uita obſcurior,& ideo ad ea cõuertuntur ſtu
dia,quæ plauſibiliora arbitrantur. Præſentia quippe plures quàm futura præferũt.
Illi autem præſentibus,nos futuris militamus. Vnde quo præſtantior cauſa,eo de-
bet eſſe cura attentior.

De pulchro & honeſto. Cap. XLV.

TENEAMVS igitur uerecundiam, & eam que totius uitæ ornatũ attol-
lit modeſtiam. Non enim mediocre eſt,rebus ſingulis modum ſeruare
atq; impartiri ordinem,in quo uere prælucet illud quod decorũ dicitur,
quod ita cum honeſto iungitur ut ſeparari non queat.Siquidẽ & quod
decet,honeſtum eſt,& quod honeſtum eſt decet, ut magis in ſermone diſtinctio ſit
quàm in uirtute diſcretio.Differre enim ea inter ſe intelligi poteſt,explicari non po
teſt.Et ut conemur aliquid eruere diſtinctionis,honeſtas uelut bona ualitudo eſt,et
quædam ſalubritas corporis,decus autem tanquã uenuſtas & pulchritudo ſit.Sicut
ergo pulchritudo ſuper ſalubritatem ac ualetudinem uidetur excellere,& tamen ſi-
ne his eſſe non poteſt,neq; ullo ſeparari modo,quoniam niſi bona ualetudo ſit,pul
D chritudo eſſe ac uenuſtas nõ poteſt: ſic honeſtas decorum illud in ſe continet, ut ab
ea profectum uideatur,& ſine ea eſſe non poſſit. Velut ſalubritas igitur totius ope
ris actuſq; noſtri honeſtas eſt, & ſicut ſpecies eſt decorũ, quod cum honeſtate con-
fuſum opinione diſtinguitur. Nam & ſi in aliquo uideatur excellere,tamen in radi-
ce eſt honeſtatis,ſed flore præcipuo,ut ſine ea decidat,in ea floreat. Quid enim eſt
honeſtas,niſi quæ turpitudinem,quaſi mortem fugiat? Quid uero inhoneſtum,ni
ſi quod ariditatem ac mortem afferat? Virente igitur ſubſtantia uirtutis,decorum il
lud tanquam flos emicat,quia radix ſalua eſt. At uero propoſiti noſtri radice uitio-
ſa,nihil germinat. Habes hoc in noſtris aliquãto expreſſius. Dicit enim Dauid: Do
Pſal.92. minus regnauit,decorem induit. Et Apoſtolus ait: Sicut in die, honeſte ambulate.
Rom.13. Quod Græce dicitur εὐσχημόνως. Hoc autẽ proprie ſignificat,bono habitu,bona ſpe
cie. Deus ergo primum hominem cum conderet,bona habitudine,bona membro-
rum compoſitione formauit,& optimam ei ſpeciem dedit,remiſſionem non dede-
rat peccatorum: ſed poſteaquam renouauit eum ſpiritu,& infudit ei gratiam,qui ue
nerat in ſerui forma,& in hominis ſpecie,aſſumpſit decorem redemptionis huma-
næ. Et ideo dixit propheta: Dominus regnauit,decorem induit. Deinde alibi dicit:
Pſal.64. Te decet hymnus deus in Syon. Hoc eſt dicere, Honeſtũ eſt,ut te timeamus, te dili
1.Cor.14. gamus, te precemur, te honorificemus. Scriptum eſt enim: Omnia ueſtra honeſte
fiant. Sed poſſumus & hominem timere,diligere,rogare,honorare. Hymnus ſpecia
1.Timoth.2. liter deo dicitur. Hoc tanquam excellentius cæteris credere eſt decorum,quod deferi
mus deo. Mulierem quoq; in habitu ornato orare conuenit,ſed ſpecialiter eam de
cet orare uelatam,& orare promittentem caſtitatem cum bona conuerſatione.

Quod

A Quod naturalia pulchra ſint & honeſta: Turpia uero contra naturam. Caput XLVI.

EST igitur decorum quod præminet, cuius diuiſio gemina eſt. Nam eſt decorum, quaſi generale, quod per uniuerſitatem funditur honeſtatis, & quaſi toto ſpectatur corpore. Eſt etiam ſpeciale, quod in parte aliqua enitet. Illud generale ita eſt, ac ſi æquabilem formam atque uniuerſitatem honeſtatis in omni actu ſuo habeat concinentem, cũ omnis ſibi eius uita conſentit, nec in nlla aliqua re diſcrepat. Hoc ſpeciale, cum aliquem actum in ſuis habet uirtutibus præminentem. Simul illud aduerte, quod & decorum eſt, ſecundum naturam uiuere, ſecundum naturam degere, & turpe eſt quod fit contra naturam. Ait enim Apoſtolus quaſi interrogans: Decet mulierem nõ uelatam orare 1. Cor. 11.
deum? Nec ipſa natura nos docet. Quod uir quidem ſi comam habeat ignominia eſt illi, quoniam contra naturam eſt. Et iterum dicit: Mulier uero ſi capillos habeat, gloria eſt illi. Eſt enim ſecundum naturam, qnoniamquidem capilli pro uelamine ſunt. Hoc eſt enim naturale uelamen. Perſonã igitur nobis & ſpeciem natura ipſa diſpenſat, quam ſeruare debemus, utinamq; & innocentiã eius cuſtodire poſſimus, nec acceptam noſtra malicia mutaret. Habes hunc decorem generalem, quia fecit deus mũdi iſtius pulchritudinem. Habes & per partes, quia cum faceret deus lucem, & diem noctemq; diſtingueret, cum conderet cœlum, cum terras & maria ſepararet, cum ſolem & lunam & ſtellas cõſtitueret lucere ſuper terram, probauit ſingula. Ergo decorum hoc, quod in ſingulis mundi partibus elucebat, in uniuerſitate
B reſplenduit, ſicut probat ſapientia, dicens: Ego eram cui applaudebat, cum lætare- Prouerb. 8.
tur orbe perfecto. Similiter ergo & in fabrica humani corporis grata eſt uniuſcuiuſque membri portio. Sed plus in cõmune compoſitio membrorum apta delectat, quod ita ſibi quadrare & conuenire uideantur.

Quarum paſſionum reſtrictione, pulchrum illud poſſit acquiri. Cap. XLVII.

SI quis igitur æquabilitatem uniuerſæ uitæ, & ſingularum actionũ modos ſeruet, ordinem quoq; & conſtantiam dictorum atque operum, moderationemq; cuſtodiat, in eius uita decorum illud excellit, & quaſi in quodam ſpeculo elucet. Accedat tamen ſuauis ſermo, ut conciliet ſibi affectum audientium, gratumq; ſe uel familiaribus, uel ciuibus, uel ſi fieri poteſt omnibus præbeat, neque adulantem ſe, neq; adulandum cuiquã exhibeat. Alterũ enim calliditatis eſt, uanitatis alterum. Non deſpiciat quid de ſe unuſquiſq;, & maxime uir optimus ſentiat. Hoc enim modo diſcit bonis deferre reuerentiam. Nam negligere bonorum iudicia, uel arrogantiæ, uel diſſolutionis eſt, quorum alterum ſuperbiæ aſcribitur, alterum negligẽtiæ. Caueat etiam motus animi ſui. Ipſe enim ſibi & obſeruandus & circumſpiciendus eſt, & ut aduerſum ſe cauendus, ita etiam de ſe tuendus. Snnt enim motus, in quibus eſt appetitus ille, qui quaſi quodã prorumpit impetu. Vnde græce ὁρμὴ dicitur, quod ui quadam ſe repente proripiat. Non mediocris in his uis quædam animi atq; naturæ eſt. Quæ tamen uis gemina eſt. Vna in appetitu, altera in ratione poſita, quæ appetitum refrenet & ſibi obedientem præſtet, & ducat quó uelit, & tanquam ſedulo magiſterio edoceat quid fieri, quid euitari oporteat, ut bonæ dominatrici obtẽperet. Solliciti enim debemus

C eſſe,ne quid temere aut incurioſe geramus, aut quicquam omnino cuius probabilem non poſſimus rationem reddere. Actus enim noſtri cauſa, & ſi non omnibus redditur,tamē ab omnibus examinatur. Nec uero habemus,in quo nos poſſimus excuſare. Nam & ſi uis quædam naturæ in omni appetitu ſit,tamen idem appetitus rationi ſubiectus eſt lege naturæ ipſius,& obedit ei. Vnde boni ſpeculatoris eſt, ita prætendere animo,ut appetitus neq; præcurrat rationem neq; deſerat,ne præcurrendo perturbet atq; excludat,eámque deſerendo deſtituat. Perturbatio tollit conſtantiam,deſtitutio prodit ignauiam,accuſat pigritiam. Perturbata enim mente latius ſe ac longius fundit appetitus, & tanquam efferato impetu frenos rationis non ſuſcipit,nec ulla ſentit aurigæ moderamina, quibus poſſit reflecti. Vnde plerumque non ſolum dum animus exagitatur amittitur ratio,ſed etiam inflammatur uultus, uel iracundia, uel libidine,palleſcit timore,uoluptate ſe non capit,& nimia geſtit lætitia. Hæc cum fiunt, abijcitur illa naturalis quædam cenſura grauitasq; morum,nec teneri poteſt illa quæ in rebus gerendis atq; conſilijs ſola poteſt auctoritatem ſuam,atque illud quod deceat tenere conſtantia. Grauior autem appetitus ex indignatione nimia naſcitur, quàm acceptæ plærumq; accendit iniuriæ dolor. De quo ſatis nos Pſalmi quem in præfatione poſuimus præcepta inſtruunt. Pulchre autem & hoc accidit,ut ſcripturi de officijs,ea præfationis noſtræ aſſertione uteremur,quæ & ipſa ad officij magiſterium pertineret.

De tribus generibus hominum,iniurias accipientium. Cap. XLVIII.

D SED quia ſupra,ut oportebat,perſtrinximus,quemadmodum unuſquiſque cauere poſſit ne excitetur accepta iniuria,uerentes ne præfatio prolixior fieret,nunc de eo uberius diſputandum arbitror. Locus enim oportunus eſt,ut in partibus temperantiæ dicamus,quemadmodū reprimatur iracundia. Tria itaq; genera eſſe hominum,iniuriam accipiētium,in ſcripturis diuinis demonſtrare uolumus ſi poſſumus. Vnum eſt eorū quibus peccator inſultat,cōuiciatur,inequitat. Iis quia deeſt iuſticia,pudor creſcit,augetur dolor. Horum ſimiles plurimi de meo ordine,de meo numero. Nam mihi infirmo ſi quis iniuriam facit,forſitan, licet infirmus,donē iniuriā meam. Si crimen obijciat,nō ſum tantus,ut ſim contentus conſcientia mea, etiam ſi me eius obiecti alienū nouerim,

Deut.19. ſed cupio abluere ingenui pudoris notā tanq̄ infirmus. Ergo oculū ꝓ oculo & dētem ꝓ dente exigo, & conuitiū conuitio rependo. Si uero is ſum qui proficiam,& ſi nondum perfectus,non retorqueo contumeliam, & ſi influat ille conuitijs & inundet aures meas contumelijs, ego taceo, & nihil reſpondeo. Si uero perfectus ſim (uerbi gratia loquor, nam ueritate infirmus ſum) ſi ergo perfectus ſim, benedico

1.Cor.4. maledicentem, ſicut benedicebat & Paulus, qui ait: Maledicimur & benedicimus.

Math.5. Audierat enim dicentem: Diligite inimicos ueſtros,orate pro calumniantibus & perſequentibus uos. Ideo Paulus perſecutionem patiebatur & ſuſtinebat,quia uincebat & mitigabat humanum affectum, propoſitæ mercedis gratia, ut filius dei fieret, ſi dilexiſſet inimicum. Tamē & ſanctum Dauid in hoc quoque genere uirtu

2.Reg.16. tis imparem Paulo non fuiſſe edocere poſſumus: Qui primo quidem cum malediceret ei filius Semei, & crimina obijceret,tacebat & humiliabatur,& ſilebat à bonis ſuis, hoc eſt, bonorum operum conſcientia, deinde expetebat male

dici

A dici ſibi,quia maledicto illo diuinam exquirebat miſericordiam. Vide autem quo-
modo & humilitatem & iuſticiam & prudentiam emerendæ à domino gratiæ re-
ſeruauerit. Primo dicit:Ideo maledicit mihi, quia dominus dixit illi, ut maledicat.
Habes humilitatem,quia ea quæ diuinitus imperabâtur,æquanimiter quaſi ſeruu-
lus ferenda arbitrabatur.Iterũ dixit:Ecce filius meus qui exiuit de nentre meo quæ
rit animã meam.Habes inſticiam. Si enim à noſtris grauiora patimur,cur indigne
ferimus quæ inferuntur ab alienis? Tertio ait: Dimitte illum ut maledicar, quoniã
dixit illi dominus, ut uideat humiliationem meam, & retribuet mihi dominus pro
maledicto hoc. Nec iam ſolum conuitiantem pertulir, ſed etiam lapidantem & ſe-
quentem,illæſum reliquit,quinetiam poſt uictoriam petenti neniam libenter igno
uit.Quod eo inſerui,ut euangelico ſpiritu ſanctum Dauid non ſolum inoffenſum,
ſed etiam gratum fuiſſe conuitianti docerem,& delectatum potius quàm exaſpera-
tum iniurijs,pro quibus mercedem ſibi reddendam arbitrabatur.Sed tamẽ quam-
uis perfectus, adhuc pfectiora quærebat. Incaleſcebat ininriæ dolore quaſi homo,
ſed uincebat ſpiritu,quaſi bonus miles.Tolerabat quaſi athleta fortis,patientiæ au-
tem finis promiſſorum expectatio,& ideo dicebat:Notum fac mihi domine finem
meum,& numerum dierum meorum,qui eſt,ut ſciam quid deſit mihi.Finem illum *Pſal.38.*
quærit promiſſorum cœleſtium,uel illum quando unuſquiſq; ſurget in ſuo ordine,
primitiæ Chriſtus,deinde hi qui ſunt Chriſti,qui in aduentum eius crediderunt,de *1.Cor.15.*
inde finis.Tradito enim regno deo & patri, & euacuatis omnibus poteſtatibus, ut
Apoſtolus dixit,perfectio incipit.Hic ergo impedimentũ,hic infirmitas etiam per-
B fectorũ,illic plena perfectio.Ideo & dies illos requirit uitæ æternæ qui ſunt,non qui
prætereunt,ut cognoſcat qnid ſibi deſit,quæ terra ſit repromiſſionis,perpetuos fru-
ctus ferens,quæ prima apud patrem manſio,quæ ſecũda,quæ tertia, in quibus pro
ratione meritorum unuſquiſq; requieſcit.Illa ergo nobis expetenda in quibus perfe
ctio,in quibus neritas eſt. Hic umbra,hic imago,illic neritas. Vmbra in lege, ima-
go in euangelio,ueritas in cœleſtibus.Ante agnus offerebatur,offerebatur uitulus,
nunc Chriſtus offertur, ſed offertur quaſi homo,qnaſi recipiens paſſionẽ,& offert
ſeipſe quaſi ſacerdos,ut peccata noſtra dimittat. Hic in imagine, ibi in ueritate,ubi
apud patrem pro nobis quaſi aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ambula-
mus,in imagine uidemus,illic facie ad faciem, ubi plena perfectio,quia perfectio o-
mnis in ueritate eſt.

De uanitate calcanda. Caput XLIX.

ERGO dum hic ſumus,ſeruemus imaginem,ut ibi perueniamus ad ue-
ritatem.Sit in nobis imago iuſticiæ,ſit imago ſapiẽtiæ, quia ueniemus
ad illum diem,& ſecũdum imaginem æſtimabimur. Non inueniat in
te aduerſarius imaginem ſuam,non rabiem,non furorem.In his enim
imago nequitiæ eſt. Aduerſarius enim diabolus ſicut leo rugiens quærit quem occi *1.Petri.5.*
dat,quem deuoret.Non inueniat auri cupiditatem,non argenti aceruos,non uitio-
rum ſimulacra,ne auferat tibi uocem libertatis.Vox enim libertatis illa eſt,ut dicas,
Veniet huius mundi princeps,& in me inueniet nihil.Itaq; ſi ſecurus es,quod nihil *Iob.14*
in te inueniat,cũ uenerit perſcrutari,dices illud quod dixit ad Laban Iacob patriar-
cha: Cognoſce ſi quid tuorum apud me eſt. Merito beatus Iacob apud quem nihil *Gen.31.*

C Laban ſuum potuit reperire. Abſconderat enim Rachel ſimulacra deorum eius au-
rea & argentea. Itaque ſi ſapientia, ſi fides, ſi contemptus ſeculi, ſi gratia tua abſcon-
dat omnem perfidiam, beatus eris, quia non reſpicis in uanitates & inſanias falſas.
An mediocre eſt tollere uocem aduerſario, ut arguendi te non habere poſſit autori-
tatem? Itaq; qui non reſpicit in uanitates, non cõturbatur, qui enim reſpicit contur-
batur, & uaniſſime quidem. Quid eſt enim congregare opes, niſi uanũ? quia cadu-
ca quærere, uanum eſt ſatis. Cnm autem congregaueris, qui ſcias, an poſſidere liceat
tibi? Nónne uanum eſt ut mercatot noctibus ac diebus conficiat iter, quo aggera-
re poſſit theſauri aceruos, merces congerat, conturbetur ad precium ne forte mino-
ris uendat quàm emerit, aucupetur locorum precia, & ſubito aut latrones in ſe in-
uidia famoſæ negociationis excitet, ant non expectatis ſerenioribus flatibus, dum
lucrum quærit, naufragium impatiens moræ incidat? An non conturbatur etiàm
ille uane, qui ſummo labore coaceruat, quod neſciat cui hæredi relinquat? Sæpe qđ
auarus ſumma congeſſerit ſollicitudine, præcipiti effuſione dilapidat hæres luxurio-
ſus, & diu quæſita, turpis helluo, præſentium cæcus, futuri improuidus, quadam ab-
ſorbet uoragine. Sæpe etiam ſperatus ſucceſſot innidiam partæ acqnirit hæredita-
tis, & celeri obitu extraneis aditæ ſucceſſionis tranſcribit compendia. Quid ergo ua-
ne araneam texis, quæ inanis & ſine fructu eſt, & tanquam caſſes ſuſpendis inutiles
diuitiarum copias, quæ & ſi fluant nihil proſunt, imò exunnt te imaginem dei, & in-
duunt terreni imaginem? Si tyranni aliquis imaginem habeat, nõne obnoxius eſt
damnationi? Tu deponis imaginem æterni imperatoris, & erigis in te imaginem
mortis. Eijce magis de ciuitate animæ tuæ imaginem diaboli, & attolle imaginem
D Chriſti. Hæc in te fulgeat in tua ciuitate, hoc eſt in anima reſplendeat. quæ obliterat
Pſal.72. uitiorum imagines. De quibus ait Dauid: Domine, in cinitate tua, ad nihilũ dedu-
ces imagines eorum. Cum enim depinxerit illam Hieruſalem dominus ad imagi-
nem ſuam, tunc aduerſariorum omnis imago delebitur.

Quod officiorum gratia miniſtros altaris maxime deceat, quod teſti-monio Leuitici comptobatur. Cap. L.

QVOD ſi euangelio domini etiam popnlus ipſe ad deſpicientiam opum
informatus atq; inſtitutus eſt, quãtomagis uos leuitas oportet terrenis
nõ teneri cupiditatibus, quorum deus portio eſt. Nam cum diuideretur
à Moyſe poſſeſſio terrena patrũ populo, excepit leuitas dominus à ter-
renæ poſſeſſionis conſortio, quod ipſe illis eſſet funiculus hæreditatis. Vnde ait Da-
Pſal.15. uid: Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Deniq; ſic appellatur Leuita, ipſe
meus, uel ipſe pro me. Magnũ ergo munns eius, ut de eo dominus dicat, ipſe meus.
Matth.17. Vel quemadmodũ Petro dixit de ſtatere in ore piſcis reperto: Dabis eis pro me &
1.Timoth.3. pro te. Vnde & Apoſtolus cum epiſcopum dixiſſet debere eſſe ſobrium, pudicum,
ornatum, hoſpitalem, docibilem, non auarum, non litigioſum, domui ſuæ bene præ-
poſitum, addidit, diaconos ſimiliter oportet eſſe graues, non bilingues, non multo
uino deditos, non turpe lucrum ſectantes, habentes myſterium fidei in conſcientia
pura. Et hi autem probentur primnm, & ſic miniſtrent, nullum crimẽ habentes. Ad-
uertimus quanta in nobis requirantur, ut abſtinens ſit à uino miniſter domini, ut te-
ſtimonio bono fulciatur, non ſolum fidelium, ſed etiam ab his qui foris ſunt. Decet
enim

A enim actuum operumq́ꝫ noſtrorum teſtem eſſe publicam exiſtimationem & atte-
ſtationem,ne derogetur muneri, ut qui uidet miniſtrum altaris congruis ornatum
uirtutibus,autorē prædicet,& dominum ueneretur,qui tales ſeruulos habeat.Laus
enim domini,ubi munda poſſeſſio, & innocens familiæ diſciplina. De caſtimonia
autem quid loquar,quando una tantum nec repetita permittitur copula? Et in ipſo
ergo coniugio lex eſt,non iterare coniugiū,nec ſecundæ coniugis ſortiri coniunctio
nem.Quod pleriſqꝫ mirum uidetur,cur etiam ante baptiſmum iterato coniugio ad
electionem muneris & ordinationis prærogatiuam impedimenta generentur,cum
etiam delicta obeſſe non ſoleant,ſi lauacri remiſſa fuerint ſacramento.Sed intellige
re debemus,quia in baptiſmo culpa dimitti poteſt,lex aboleri non poteſt.In coniu
gio non culpa ſed lex eſt:Quod culpæ eſt igitur in baptiſmate relaxatur,quod legis
eſt,in coniugio non ſoluitur.Quomodo autem poteſt hortator eſſe uiduitatis, qui
ipſe coniugia frequentauerit? Inoffenſum autem exhibendum & immaculatū mi-
niſterium, nec ullo coniugali coitu uiolandum cognoſcitis, qui integro corpore,in-
corrupto pudore, alieni etiam ab ipſo conſortio coniugali, ſacri miniſterij gratiam
recepiſtis.Quod eo non præterij,quia in pleriſqꝫ abditioribus locis cum miniſteriū
gererent,uel etiam ſacerdotium, filios ſuſceperunt, & id tanquam uſu ueteri defen-
dunt, quando per interualla dierum ſacrificium deferebatur, & tamē caſtificabatur
etiam populus per biduum aut per triduum,ut ad ſacrificium purus accederet,ut in
ueteri teſtamento legimus:Et lauabat ueſtimenta ſua.Si in figura tanta obſeruan- Exodi.19.
tia,quanta in ueritate? Diſce ſacerdos atqꝫ Leuita, quid ſit lauare ueſtimenta tua,
ut mundum corpus celebrandis exhibeas ſacramentis. Si populus ſine ablutione
B ueſtimentorum ſuorum prohibebatur accedere ad hoſtiam ſuam,tu illotus mente
pariter & corpore,audes pro alijs ſupplicare,audes pro alijs miniſtrare? Nō medio
cre officium Leuitarum,de quibus dicit dominus:Ecce eligo Leuitas de medio filio Numeri.3.
rum Iſraël pro omni primogenito aperiente uuluam in filijs Iſraël, redemptiones
eorum erunt iuſti, & erunt mihi Leuitæ. Mihi enim ſanctificaui primogenitum in
terra Ægypti.Cognouimus,quia nō inter cæteros Leuitæ computantur,ſed omni-
bus præferuntur, qui eliguntur ex omnibus, & ſanctificantur, ut primogenita fru-
ctuum atqꝫ primitiæ quæ domino deputantur,in quibus eſt uotorum ſolutio,& re
demptio peccatorum.Non accipies,inquit,eos inter filios Iſraël,& conſtitues Leui-
tas ſuper tabernaculū teſtimonij, & ſuper omnia uaſa eius, altare & ſuper quæcun-
que ſunt in ipſo. Ipſi tollant tabernaculum,& omnia uaſa eius,& ipſi miniſtrent in
eo, & in circuitu tabernaculi caſtra ipſi conſtituant,& promouendo, tabernaculum
ipſi deponant Leuitæ,& conſtituendo caſtra, ruſum ipſum tabernaculum ipſi ſta-
tuant.Alienigena quicunqꝫ acceſſerit,morte moriatur.Tu ergo electus ex omni nu
mero filiorum Iſraël, inter ſacros fructus quaſi primogenitus æſtimatus, præpoſi-
tus tabernaculo,ut prætendas in caſtris ſanctitatis & fidei, ad quæ ſi alienigena ac-
ceſſerit morte morietur,poſitus ut operias arcam teſtamenti. Non enim omnes ui-
dent alta myſteriorum,quia operiuntur à Leuitis,ne uideant qui uidere nō debent,
& ſumant qui ſeruare nō poſſunt. Moyſes deniqꝫ circuncisionem uidit ſpiritalem,
ſed operuit eam ut in ſigno circunciſionē præſcriberet. Vidit & azyma ſynceritatis
& ueritatis,uidit paſſionem domini,operuit azymis corporalibus azyma ueritatis,
operuit paſſionem dñi,agni uel uituli immolatione,& boni Leuitæ ſeruauerūt my-

C ſterium fidei ſuæ ſub hoc tegmine,& tu mediocre putas, quod commiſſum eſt tibi. Primum ut alta dei uideas,quod eſt ſapientiæ,deinde ut excubias pro populo deferas,quod eſt iuſticiæ,caſtra defendas,tabernaculumq́ tuearis,quod eſt fortitudinis,teipſum continentem ac ſobrium præſtes,quod eſt temperantiæ. Hæc uirtutum genera principalia,conſtituerunt etiam hi qui foris ſunt.ſed cõmunitatis ſuperiorē ordinem quàm ſapientiæ iudicauerunt,cum ſapientia fundamentum ſit,iuſticia opus ſit,quod manere non poteſt niſi fundamentum habeat. Fundamentum autem

1.Cor.3. Chriſtus eſt. Prima ergo fides,quæ eſt ſapientia,ut Salomon dicit,ſecutus patrem,

Eccle.1. Initium ſapientiæ timor domini. Et lex dicit: Diliges dominū deum tuum, diliges

Deut.6. proximum tuum. Pulchrum eſt igitur,ut gratiam tuam atq; officia in ſocietatē humani generis conferas. Sed primum illud decorū eſt,ut quod habes precioſiſſimū, hoc eſt mentem tuam(qua nihil habes præſtantius)deo deputes. Cum ſolueris autori debitum, licet ut opera tua in beneficentiam & adiumenta hominum cõferas, atque opem feras neceſſitatibus,aut pecunia,aut officio,aut etiam quocunq; munere,quod late patet in ueſtro miniſterio. Pecunia,ut ſubuenias,debito obligatum liberes. Officio,ut ſeruanda ſuſcipias,quæ metuit amittere,qui deponenda credidit.

Quando non ſit reddendum depoſitum.

Officium eſt igitur depoſitum ſeruare ac reddere. Sed interdum cõmutatio fit,aut tempore,aut neceſſitate, ut non ſit officium reddere quod acceperis, Vt ſi quis contra patriam opem Barbaris ferens pecuniam apertus hoſtis repoſcat, aut ſi cui reddas cum aſſit qui extorqueat,ſi furenti reſtituas cum ſeruare non queat,ſi inſanienti gladium depoſitum non neges quo ſe ille interimat,nónne ſoluiſſe contra officiū

D eſt? Si furto quæſita ſciens ſuſcipias, ut fraudetur qui amiſerat, nónne contra officium eſt? Eſt etiam contra officium nonnunquam ſoluere promiſſum, ſacramentum cuſtodire,ut Herodes,qui iurauit quoniā quicquid petitus eſſet daret filiæ He

Matth.14. rodiadis, & necem Iohannis præſtitit, ne promiſſum negaret. Nam de Iepte quid

Iudic.11. dicam,qui immolauit filiam, quæ ſibi uictori prima occurrerat, quo uotum impleret quod ſpoponderat,ut quicquid ſibi primum occurriſſet offerret deo. Melius fuerat nihil tale promittere,quàm promiſſum parricidio ſoluere. Hæc quanti conſilij ſit proſpicere,non ignoratis. Et ideo eligatur leuita, qui ſacrarium cuſtodiat,ne fallatur conſilio,ne fidem deſerat,ne mortem timeat,ne quid intemperantius gerat,ut ſpecie ipſa grauitatem præferat, nec ſolum animum, ſed etiam oculos continentes habere quem deceat, ne uel ipſe frontem ſobrietatis fortuitus uiolet occurſus, Quo

Matth.5. niam qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam,adulterauit eam in corde ſuo. Ita adulterium non ſolum facti colluuione, ſed etiam aſpectus intentione committitur. Magna hæc uidentur ac nimis ſeuera, ſed in magno munere non ſuperflua, quando tanta eſt Leuitarum gratia, ut de his Moyſes in benedictionibus diceret:

Deut.33. Date Leui ueros eius,date Leui manifeſtos eius, date Leui ſortem ſuffragij ſui, & ueritates eius uiro ſancto, quem tentauerunt in tentationibus, maledixerunt ſuper aquam contradictionis,Qui dicit patri ſuo & matri ſuæ,non noui te,& fratres ſuos non cognouit, & filios ſuos abdicauit, hic cuſtodit uerba tua, & teſtamentū tuum obſeruabit. Illi ergo ueri eius & manifeſti eius, qui nihil in corde doli habeant, nihil fraudis occultent, ſed uerba eius cuſtodiant, & in corde ſuo conferant,ſicut conferebat & Maria, qui ſuos parentes officio ſuo non nouerint præferendos, qui uiolatores oderint caſtitatis, pudicitiæ ulciſcantur iniuriam, nouerint officiorum tempora,

A pora, quod maius, quod minus ſit, quod cuiq; aptũ ſit tempori, & ut id ſolũ ſequantur quod honeſtum eſt. Sanè ubi duo honeſta, id quod honeſtius eſt, præponendum putent. Hi iure benedicti. Si quis ergo manifeſtet iuſticias dei & incenſum ponat, benedic domine uirtutem ipſius, opera manuũ eius ſuſcipe, ut gratiã propheticæ benedictionis inueniat apud eum qui uiuit & regnat in ſecula ſeculorũ. Amẽ.

CAPITVLA LIBRI SECVNDI OFFICIORVM.

Honeſtate uitam acquiri beatam. Caput I.

Beatitudinem multis & diuerſis modis philoſophos æſtimaſſe, ſed iuxta noſtros in cognitione diuina ſolummodo & bonis operibus conſtare. Cap. II.

Omnia philoſophorum apud nos argumenta uaneſcere, qui aut in ſola rerum ſcientia, aut uoluptate, aut commoditate corporis & externa beatitudinẽ conſtituere. Caput III.

Beatitudinẽ doloribus & neceſſitatibus adipiſci, exempla de patribus. Cap. IIII.

Quæ putantur bona plerunq; impedimento eſſe ad beatam & ad æternã uitam, & quæ mala, materias quaſdam eſſe uirtutũ & æternarũ beatitudinũ. Cap. V.

De utili non quæſtuoſo illo, ſed iuſto & honeſto. Cap. VI.

Vtilitatem præcipue fide & dilectione & æquitate metiendam, exempla de Dauid & Moyſe, qui idcirco maxime diligebantur à populis, quia pro ipſis ſeſe obiectarent periculis. Cap. VII.

Conſilia plurimũ ad cõciliationẽ ualere aliorũ, qđ claruit in Salomone. C. VIII.

Virtutes omnes indiuiduas ſed opinione uulgi ſeiunctas, nec tamen apud ipſum uulgus alteram ſine altera comprobari, nõ ſolum à philoſophis, ſed plus etiam intimatur à noſtris. Cap. IX.

Myſtica interpretatio ſuper Salomone & regina Saba. Cap. X.

Quod à probis uiris conſilium ſit requirendum, exempla de patribus. Cap. XI.

Improbos homines licet prudentes uideantur fugiendos. Cap. XII.

Sapientiam uitioſos homines ſibi uendicare non debere, quippe quæ nullum conſortium cum uitijs poteſt habere. Cap. XIII.

Quod prudentia omnibus uirtutibus ſit aſſocia, maxime in cupiditate calcanda. Caput XIIII.

De liberalitate quæ non ſolum facultatum diſperſione ſed & beneuolentia conſtat & conſilio. Cap. XV.

De ſobrietate quæ & temperantia, in liberalitate ſeruãda, exemplum de Ioſeph & eius prudentiſſimo per interpretationem ſomnij conſilio. Cap. XVI.

A qualis meriti uiro conſilium ſit requirendum. Introducuntur Paulus & Ioſeph. Caput XVII.

Quod mali conſiliarij ſæpe fiant in ruinam, Introducitur Roboam conſilio iuuenũ deceptus. Cap. XVIII.

Iuſticia & beneuolentia & affabilitate non fucata plurimos poſſe conciliari. Caput XIX.

Ad commendationes hominum plurimum ualere ſi probatis adhæreant, exempla de pa

C de patribus,& diſpares etiam ætate,uitæ delectari ſimilitudine,exemplum ponitur de petro & Iohanne. Cap. XX.
De laude miſerationis & hoſpitalitatis, & malo productionis & inanis fauoris, & hoc maxime in ſacerdotibus reprehenditur qui omnia ornate & ordinate agere debent. Cap. XXI.
De modo inter remiſſionem & ſeueritatem cõſeruando,& quod ſimulata remiſſio grauiores aliquando cauſas adoriatur,exemplũ de Abſalon. Cap. XXII.
Quod pecunia redempti non diu fidem cuſtodiant. Cap. XXIII.
Bonis tantum artibus ad honores nitendum, maxime eccleſiaſticos, nec inferiores ordines ſimulatis uirtutibus epiſcopo derogare, nec item epiſcopũ clero eſſe inuidum,ſed iuſtum in omnibus maxime in iudicando. Cap. XXIIII.
Fauores & beneficia plus pauperibus quàm diuitibus eroganda, quia de eo quod diues forte dedignatur pauper maximam tibi habet gratiam,& quod beneficia non ſola pecunia fiant. Cap. XXV.
De malo auaritiæ,exempla de Balaam,& Acham,& Dalila. Cap. XXVI.
De benignitate,& quod excõmunicatio tardius ſit exerenda. Cap. XXVII.
De bono compaſſionis,& quod ſacris eccleſiarũ theſauris nõ ſit parcendũ tempore neceſſitatis,Exempli cauſa inducitur Laurẽtius,& ipſe Ambro. Cap. XXVIII.
Depoſita uiduarũ, imò omniũ fideliũ in eccleſia cum ſui etiã periculo cõſeruanda, exemplũ de Onia & Heliodoro,& ſeipſo,& Ticinenſi epiſcopo. Cap. XXIX.
Qui fugiendi,& qui ſint in bono zelandi. Cap. XXX.

D

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS OFFICIORVM LIBER SECVNDVS.

Honeſtate uitam acquiri beatam. Caput I.

SVPERIORE libro de officijs tractauimus,quæ cõuenire honeſtati arbitrabamur,in qua uitam beatã poſitam eſſe minime dubitabamus,quã ſcriptura appellat uitam æternam. Tantus enim ſplendor honeſtatis eſt,ut uitam beatam efficiant,tranquillitas cõſcientiæ,& ſecuritas innocentiæ.Et ideo ſicut exortus ſol,lunæ globum & cætera ſtellarum abſcõdit lumina,ita fulgor honeſtatis,ubi uero & incorrupto uibrat decore,cætera quæ putant̃ bona ſecundũ uoluptatẽ corporis, aut ſecundũ ſeculũ clara & illuſtria,obũbrat. Beata planè,quæ nõ alienis æſtimat̃ iudicijs, ſed domeſticis percipit̃ ſenſibus, tanq̃ ſui iudex. Neq; enim populares opiniones pro mercede aliqua requirit, neq; pro ſupplicio pauet. Itaq; quo minus ſequitur gloriam,eo magis ſuper eam eminet. Nam qui gloriã requirunt,his iam merces præſentiũ, umbra futurorũ eſt, quæ impediat uitã æternã.

quod

A quod in Euangelio ſcriptum eſt: Amen dico uobis,receperunt mercedem ſuam,de *Math.6.*
his ſcilicet qui uelut tuba canendo uulgare liberalitatem ſuam quam faciunt circa
pauperes geſtiunt. Similiter & de ieiunio quod oſtentationis cauſa faciũt, Habent
inquit mercedem ſuam.Honeſtatis igitur eſt uel miſericordiam facere uel ieiunium
deferre in abſcondito,ut mercedem uidearis à ſolo deo tuo quærere, non etiam ab
hominibus. Nam qui ab hominibus quærit, habet mercedem ſuam , qui autem à
deo,habet uitam æternam,quam præſtare non poteſt niſi autor æternitatis, ſicut il
lud eſt:Amen dico tibi,hodie mecum eris in paradiſo.Vnde expreſſius ſcriptura ui *Luce.23.*
tam æternam appellauit eam quæ ſic ſit beata, ut non hominum opinionibus æſti
manda relinqueretur,ſed diuino iudicio committeretur.

Beatitudinem multis & diuerſis modis philoſophos æſtimaſſe, ſed iu/xta noſtros in cognitione diuina ſolummodo & bonis operi/bus conſtare. Caput II.

ITAQVE philoſophi uitam beatam, alij in non dolendo poſuerunt,ut
Hieronymus,Alij in rerum ſcientia,ut Herillus, qui audiens ab Ariſto
tele & Theophraſto mirabiliter laudatam eſſe rerum ſcientiam, ſolam
eam quaſi ſummũ bonum poſuit,cum illi eam quaſi bonũ,nõ quaſi ſo/
lum bonũ laudauerint. Alij uoluptatem dixerunt, ut Epicurus. Alij ut Calipho,&
poſt eum Diodorus,ita interpretati ſunt,ut alter ad uoluptatem, alter ad uacuita/
tem doloris, conſortiũ honeſtatis adiungerent, quod ſine ea non poſſit eſſe beata
uita. Zenon ſtoicus, ſolum & ſummũ bonum quod honeſtũ eſt: Ariſtoteles autẽ
B & Theophraſtus & cæteri Peripatetici,in uirtute quidem, hoc eſt,in honeſtate uitã
beatam eſſe.ſed compleri eius beatitudinem etiam corporis uoluptatibus atq; exter
nis bonis aſſeruerunt. Scriptura autem diuina,uitam beatam in cognitione poſuit
diuinitatis,& fructu bonæ operationis. Deniq; utriuſq; aſſertionis euangelicũ ſup
petit teſtimonium. Nam & de ſcientia ita dicit dominus Ieſus:Hæc eſt autem uita *Ioan.17.*
æterna,ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtũ. Et de
operibus ita reſpondit:Omnis qui reliquerit domum,uel fratres,aut ſorores,aut pa *Math.19.*
trem aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centu/
plum accipiet, & uitam æternam poſſidebit. Sed ne æſtimetur hoc recens eſſe, &
prius tractatum à philoſophis,quàm in euangelio prædicatum,anteriores euange
lio philoſophi,id eſt,Ariſtoteles, & Theophraſtus uel Zenon atque Hieronymus
ſed poſteriores prophetis, accipiant, quàm longe antequam philoſophorum no/
men audiretur, per os ſancti Dauid utrunq; aperte uideatur expreſſum. Scriptum
eſt enim : Beatus homo quem tu erudieris domine , & de lege tua docueris eum. *Pſal.93.*
Habemus & alibi : Beatus uir qui timet dominum, in mandatis eius cupiet nimis. *Pſal.111.*
Docuimus de cognitione, cuius præmium æternitatis fructum eſſe cõmemorauit,
adijciens propheta,quæ ſunt in domo huius timentis dominum, uel eruditi in lege,
& cupientis in mandatis diuinis: Gloriæ,inquit, & diuitiæ in domo eius, & iuſticia *Ibidem.*
eius manet in ſeculum ſeculi. De operibus quoque in eodem pſalmo ſubiunxit,ui/
tæ æternæ ſuppetere præmium uiro iuſto , Denique ait : Beatus uir qui miſere/
tur & commodat , diſponet ſermones ſuos in iudicio , quia in ſeculum non com/
mouebitur . In memoria æterna erit iuſtus . Et infra : Diſperſit dedit pauperibus,

C iuſticia eius manet in æternum.Habet ergo uitam æternam fides, quia fundamen/
tum eſt bonum. Habent & bona facta,quia uir iuſtus & dictis & rebus probatur.
Nam & ſi exercitatus ſit iu ſermonibus, & deſidioſus in operibus, prudentiã ſuam
factis repellit,& grauius eſt ſcire quid facias, nec feciſſe quod faciendũ cognoueris.
Contra quoq; ſtrennuum eſſe in operibus,affectu infidum,ita eſt ac ſi uitioſo fun/
damento pulchra culminum uelis eleuare faſtigia,quod quo plus ſtruxeris,plus cor
ruit,quia ſine munimento fidei,bona opera, non poſſunt manere. Infida ſtatio in
portu nauem perforat,& arenoſum ſolum cito cedit,nec poteſt impoſitæ ædificatio
nis ſuſtinere onera. Ibi ergo plenitudo præmij,ubi uirtutum perfectio, & quædam
in factis atq; dictis æqualitas eſt ſobrietatis.

Omnia philoſophorum apud nos argumenta uaneſcere, qui aut in ſo/ la rerum ſcientia, aut uoluptate, aut commoditate corporis & externa beatitudinem conſtituere. Cap. III.

ET quoniam ſola rerum ſcientia exploſa eſt,uel quaſi inanis ſecundũ phi
loſophiæ diſputationes ſuperfluas,uel quaſi ſemiperfecta ſententia,cõ/
ſideremus quàm enodem de eô diuina ſcriptura abſoluat ſententiam;
de quo tam multiplices & implicatas atq; cõfuſas uidemus eſſe quæſtio
nes philoſophiæ. Nihil enim bonum ſcriptura niſi quod honeſtum aſſerit, uirtu/
temq; in omni rerum ſtatu beatam iudicat,quæ neq; augeatur bonis corporis, uel
externis,neq; minuatur aduerſis,nihilq; beatum, niſi quod à peccato alienũ ſit,ple
D num innocentiæ,plenum gratiæ dei. Scriptum eſt enim:Beatus uir qui non abijt in
Pſal.1. conſilio impiorum,& in uia peccatorum non ſtetit,& in cathedra peſtilentiæ non ſe
Pſal.118. dit,ſed in lege domini fuit uolũtas eius.Et alibi:Beati immaculati in uia,qui ambu/
lant in lege domini.Innocentia igitur & ſcientia beatum faciunt.Bonæ quoque ope
rationis mercedem eſſe beatitudinem uitæ æternæ,ſuperius aduertimus.Reſtat igi
tur,ut ſpreto patrocinio uoluptatis,aut doloris metu(quorum alterum quaſi infra/
ctum & molliculum,alterum quaſi euiratum & infirmum deſpuitur)in ipſis dolori
Matth.5. bus uitam beatam eminere demonſtrem. Quod facile doceri poteſt, cũ legerimus:
Beati eſtis,cum uobis maledicent & perſequentur, & dicent omne malũ aduerſum
Matth.16. uos,mentientes propter iuſticiam. Gaudete & exultate,quoniam merces ueſtra co/
pioſa eſt in cœlo.Sic eñ perſecuti ſunt & prophetas ante uos. Et alibi:Qui uult ue/
nire poſt me,abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam & ſequatur me.

Beatitudinem doloribus & neceſſitatibus adipiſci,exempla de patribus. Caput IIII.

EST ergo beatitudo & in doloribus,quos plena ſuauitatis uirtus compri
mit & cohercet,ipſa ſibi domeſticis opibus abundans, uel ad conſcien/
tiam uel ad gratiam.Neq; enim parum beatus Moyſes,cum Ægyptio
rum uallatus populis,& mari clauſus, per fluctus ſibi & populo patrũ,
pedeſtrem uiam pijs meritis inueniſſet. Quando aũt fortior,quàm tunc erat Moy
ſes,cum extremis circũuentus periculis,non deſperabat ſalutem,ſed exigebat trium
phum? Quid Aaron,quando ſe beatiorem credidit,quàm tunc quando medius ſte
tit inter uiuos ac mortuos, & obiectu ſui ſtatuit mortem, ne ad uiuorum tranſiret

agmina

A agmina à cadaueribus mortuorum? Quid de puero Daniele loquar, qui tam ſa-
piens erat, ut inter leones fame exaſperatos, nulla beſtialis ſæuitiæ formidine fran-
geretur, Ita alienus à metu ut poſſet epulari, nec uereretur ne ad paſtum exemplo
ſui feras prouocaret? Eſt ergo & in dolore uirtus, quæ ſibi bonæ ſuauitatem exhi-
beat conſcientiæ, & ideo indicio eſt, quod non minuat dolor uirtutis uoluptatem.
Sicut ergo nulla uirtuti deceſſio beatitudinis per dolorem, ita etiam nulla acceſſio
per uoluptatem corporis, aut commodorum gratia. De quibus pulchre Apoſto-
lus ait: Quæ mihi lucra fuerunt, hæc duxi propter Chriſtum detrimenta eſſe. Et ad Phil.3
didit: Propter quem omnia duxi damna, & æſtimo ut ſtercora, ut Chriſtum lucri-
faciam. Deniq; Moyſes damnum ſuum credidit theſauros eſſe Ægyptiorum, & Hebr.11.
opprobrium dominicæ crucis prætulit, nec tunc diues cum abundaret pecunia, nec
poſtea pauper cum egeret alimento, niſi forte tunc alicui minus beatus uidetur
fuiſſe, cum in deſerto quotidiana alimonia ſibi & populo ſuo deforet. Sed quod
ſummi boni ac beatitudinis nemo negare audeat, manna ei, hoc eſt, panis angelo-
rum miniſtrabatur è cælo, carnes quoq; quotidiana pluuia totius plebis epulis re-
dundabant. Heliæ quoq; ſancto panis ad uictum deerat, ſi quæreretur, ſed non
uidebatur deeſſe, quia non quærebatur. Itaq; diurno coruorum obſequio, mane
panis, caro ad ueſperam deferebatur. Nunquid ideo minus beatus, quia pauper
erat ſibi? Minime. Immo eo magis beatus, quia deo diues. Alijs enim quàm ſibi
diuitem eſſe præſtat, ut iſte erat, qui tempore famis cibum à uidua petebat, largitu-
rus ei ut hydria farinæ per triennium & ſex menſes non deficeret, & per quotidia-
B nos uſus olei uas uiduæ inopi ſufficeret ac miniſtraret. Merito ibi uolebat Petrus
eſſe, ubi iſtos uidebat, Merito in monte cum Chriſto in gloria apparuerunt, quia
& ipſe pauper factus eſt, cum diues eſſet. Nullum ergo adminiculum præſtant di-
uitiæ ad uitam beatam. Quod euidenter dominus in euangelio demonſtrauit di-
cens: Beati pauperes quoniam ueſtrum eſt regnum dei. Beati qui nunc eſuriunt & Luc.6.
ſitiunt iuſticiam, quia ipſi ſaturabuntur. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Itaq;
paupertatem, famem, dolorem, quæ putantur mala, non ſolum impedimento non
eſſe ad uitam beatam, ſed etiam adiumento, euidentiſſime pronunciatum eſt.

Quæ putantur bona pleruncq; impedimento eſſe ad beatam & æternam uitam, & quæ mala, materias quaſdam eſſe uirtutum & æternarum beatitudinum. Caput. V.

SED & illa quæ uidentur bona, diuitias, ſatietatem, læticiam, expertem do-
loris, detrimento eſſe ad fructum beatitudinis, dominico declaratum
iudicio liquet, cum dicitur: Væ uobis diuitibus, qui habetis conſolatio
nem ueſtram: Væ uobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis, Et illis qui ri-
dent, quia lugebunt. Sic ergo non ſolum adminiculo non ſunt ad uitam beatam,
corporis aut externa bona, ſed etiam diſpendio ſunt. Inde enim beatus Nabuthe 3.Reg.21.
etiam cum lapidaretur à diuite, quia pauper & infirmus aduerſus opes regias ſolo
erat affectu & religione diues, ut pecunia regali nō commutaret paternæ uineæ hæ-
reditatem, eoq; perfectus, quia ſanguine proprio defenderet iura maiorum ſuo-
rum, Inde quoq; miſer Achab, etiam ſuo iudicio, quia pauperem necari fecerat, ut
eius poſſideret uineam, Certum eſt, ſolū & ſummum bonum eſſe uirtutem, eamq;

C abundare ſolam ad uitæ fructum beatæ, nec externis aut corporis bonis, ſed uirtu-
te ſola uitam præſtari beatam, per quam uita æterna acquiritur. Vita enim beata
fructus præſentium, uita autem æterna ſpes futurorum eſt. Sunt tamen qui in hoc
corpore tam infirmo, tam fragili, impoſſibilem uitam beatã putant, in quo neceſſe
eſt angi, dolere, deplorare, ægreſcere, quaſi uero ego in corporis exultatione dicam
uitam beatam conſiſtere, & non in altitudine ſapientiæ, ſuauitate conſcientiæ, uirtu
tis ſublimitate. Non enim in paſſione eſſe, ſed uictorem eſſe paſſionis beatum eſt,
nec frangi temporalis motu doloris metuentem accidere hæc quæ grauia ad uim
doloris feruntur, cæcitatem, exilium, famem, ſtuprum filiæ, amiſſionem liberorum.
Quis neget beatum Iſaac, qui non uidebat in ſenectute, & beatitudines ſuis bene-
dictionibus conferebat? An non beatus Iacob, qui profugus patria domo, mer-
cennarius paſtor exilium ſuſtinuit, filiæ pudicitiam ingemuit eſſe temeratam, fa-
mem pertulit? Non ergo beati, quorum fide deus accipit teſtimonium, cum dici-
tur: Deus Abraam, deus Iſaac, deus Iacob? Miſera eſt ſeruitus, ſed non miſer Io-
ſeph, immo plane beatus, cũ dominæ libidines in ſeruitute poſitus coërceret. Quid
de ſancto Dauid loquar, qui trium filiorum deplorauit obitum, Ammon & Abſa
lon, atq; infantuli ex ea quæ fuit Vriæ nati, & quod his durius, inceſtum filiæ Tha-
mar? Quomodo non beatus, de cuius ſucceſſione beatitudinis autor exortus eſt,
Iob.20. qui plurimos fecit beatos? Beati enim qui non uiderunt & crediderunt. Fuerunt
& ipſi in ſenſu infirmitatis, ſed conualuerunt de infirmitate fortes. Quid laborio-
ſius autem ſancto Iob, uel in domus incendio, uel filiorum decem interitu momen-
D tario, uel doloribus corporis? Nunquid minus beatus, quàm ſi illa non pertuliſſet,
in quibus magis probatus eſt? Eſto tamen, fuiſſe in illis aliquid acerbitatis, quem
uirtus animi non abſcondit dolorem? Neq; enim profundum mare negauerim,
quia uadoſa ſunt littora: Neq; cœlum lucidum, quia interdum obtexitur nubibus;
neque terram fœcundam, quia aliquibus locis ieiuna glarea eſt, aut lætas ſegetes,
quia intermixtam ſolent habere ſterilem auenam. Similiter puta, beatæ meſſem
conſcientiæ interpellari aliquo acerbo dolore. Nonne totius manipulis uitæ bea-
tæ, ſi quid forte accidit aduerſi atq; amaritudinis, tanquam ſterilis auena abſcon-
ditur, aut tanquam lolij amaritudo frumenti ſuauitate obducitur? Sed iam ad
propoſita pergamus.

De utili, non quæſtuoſo illo, ſed iuſto & honeſto. Cap. VI.

SVPERIORE libro ita diuiſionem fecimus, ut primo loco eſſet honeſtum
ac decorum, à quo officia ducerentur, ſecundo loco quid utile. Et quem-
admodum in primo diximus, quia inter honeſtum & decorũ eſt quæ-
dam diſtinctio, quæ magis intelligi quàm explicari poſſit, ſic & cum
utile tractamus, conſiderandum uidetur quid utilius. Vtilitatem autem non pecu-
niarij lucri æſtimatione ſubducimus, ſed acquiſitione pietatis, ſicut Apoſtolus ait:
1.Tim.4. Pietas autem ad omnia utilis eſt, promiſſionem habens uitæ præſentis & futuræ.
Itaq; in ſcripturis diuinis, ſi diligẽter quæramus, ſæpe inuenimus quod honeſtum
1.Cor.6. eſt, utile uocari. Omnia mihi licent, ſed nõ omnia utilia ſunt. Supra de uitijs loque-
batur. Nunc ergo dicit: Licet peccare, ſed non decet. In poteſtate ſunt peccata, ſed
non ſunt honeſta. Luxuriari promptũ eſt, ſed non iuſtum. Non enim deo eſca, ſed

A uentri colligitur. Ergo quia quod utile, id etiam iuſtum, iuſtum eſt, ut ſeruiamus
Chriſto, qui nos redemit. Ideo iuſti qui pro eius nomine morti ſe obtulerunt, In/
iuſti qui declinauerunt, de quibus dicitur: Quæ utilitas in ſanguine meo, dum
deſcendo in corruptionem? Id eſt, quis iuſticiæ meæ profectus? Vnde & illi: Allige Pſal. 29
mus iuſtum, quia inutilis eſt nobis, id eſt, iniuſtus, qui nos arguit, condemnat, corri
pit. Licet hoc poſſit etiam ad auaritiam hominum impiorum deriuari, quæ perfi/
diæ uicina eſt. Sicut in Iuda proditore legimus, qui auariciæ ſtudio & pecuniæ cupi
ditate, laqueum proditionis incurrit atq; incidit. De hac igitur tractandum eſt uti/
litate, quæ ſit plena honeſtatis, ſicut ipſis uerbis definiuit Apoſtolus dicens: Hoc au 1. Cor. 7.
tem ad utilitatem ueſtram dico, non ut laqueũ iniiciam uobis, ſed ad id quod hone
ſtum eſt. Liquet igitur quod honeſtum eſt, utile & iuſtum eſſe, & quod utile, hone/
ſtum & iuſtum, & quod iuſtum, utile & honeſtum. Neq; enim mihi ad mercatores
lucri cupidine auaros, ſed ad filios ſermo eſt, & ſermo de officiis, quæ uobis (quos
elegi in miniſterium domini) inculcare geſtio atq; infundere, ut ea quæ mentibus
ac moribus ueſtris uſu atq; inſtitutione inolita atq; impreſſa ſunt, etiam ſermone
ac diſciplina aperiãtur. Itaq; de utilitate dicturus, utar illo uerſiculo prophetico: De
clina cor meum in teſtimonia tua, & non in auariciam, ne utilitatis ſonus excitet pe/ Pſal. 118.
cuniæ cupiditatem. Deniq; aliqui habent: Declina cor meum in teſtimonia tua, &
non ad utilitatem, hoc eſt, illam quæſtuum nundinas aucupãtem utilitatem, illam
uſu hominum ad pecuniæ ſtudia inflexam ac deriuatam. Vulgo enim hoc ſolum
dicunt utile quod quæſtuoſum. Nos autem de ea tractamus utilitate, quæ damnis
quæritur, ut Chriſtum lucremur, cuius quæſtus eſt pietas cum ſufficientia. Magnus
B profecto quæſtus quo pietatem acquirimus, quæ apud deum diues eſt, non cadu/
cis facultatibus, ſed muneribus æternis, in quibus non tentatio lubrica, ſed cõſtans
& perpetua ſit gratia. Eſt ergo utilitas, alia corporalis, alia pietatis, ſicut diuiſit Apo
ſtolus. Corporalis enim exercitatio ad modicum inquit utilis eſt, pietas autem ad 1. Timo. 4.
omnia utilis eſt, Quid autem tam honeſtum, quàm integritas? Quid tam deco/
rum, quàm immaculatum ſeruare corpus, & inuiolatum atq; incontaminatum
pudorem? Quid etiam tam decorum, quàm ut uidua uxor defuncto coniugi fi/
dem ſeruet? Quid etiam hoc utilius, quo regnum cœleſte acquiritur? Sunt enim
qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum.

Vtilitatem præcipue fide ac dilectione & æquitate metiendam, exempla
de Dauid & Moyſe, qui idcirco maxime diligebantur à po/
pulis, quia pro ipſis ſeſe obiectarent periculis. Cap. VII.

EST igitur non ſolum familiare cõtubernium honeſtatis & utilitatis, ſed
eadem quoq; utilitas quæ honeſtas. Ideo & ille qui regnum cœlorum
uolebat omnibus aperire, nõ quod ſibi utile quærebat ſed quod omni/
bus. Vnde ordo quidam nobis & gradus faciendus eſt, etiam ab his
uſitatis & communibus ad ea quæ ſunt præcellentia, ut ex pluribus utilitatis colliga
mus profectum. Ac primum nouerimus nihil tam utile quàm diligi, nihil tam inutile
quàm nõ amari. Nam odio haberi, exitiale ac nimis capitale arbitror, Itaq; id aga/
mus, ut omni ſedulitate commendemus exiſtimationem opinionemq; noſtram, ac
primum placiditate mentis & animi benignitate influamus in affectũ hominum.

C Popularis enim & grata eſt omnibus bonitas,nihilq́ꝫ quod tam facile illabatur hu manis ſenſibus.Ea ſi manſuetudine morũ ac facilitate animi,moderatione præcepti & affabilitate ſermonis,uerborumq́ꝫ honore,patienti quoq; ſermonum uice, modeſtiæq́ꝫ adiuuetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim non ſolum in priuatis, ſed etiam in ipſis regibus,quantum facilitas blandæ affabilitatis profecerit,aut ſuperbia uerborumq́ꝫ obfuerit tumor,ut regna ipſa labefactaret,& poteſtatem ſolueret.Iam ſiquis conſilio,uſu,miniſterio, officijs popularem cõprehendat gratiam,aut ſiquis periculum ſuũ pro uniuerſa plebe offerat,nõ eſt dubium quod tantũ charitatis à plebe in eum refundatur, ut populus ſalutem eius & gratiam ſibi præferat. Quantas Moyſes à populo illatas abſorbebat contumelias,& cũ dominus in inſolentes uindicare uellet, ſe tamen pro populo offerebat frequenter, ut indignationi diuinæ plebem ſubduceret. Quàm miti ſermone poſt iniurias appellabat populum,conſolabatur in laboribus,delinibat oraculis,fouebat operibus. Et cum deo conſtanter loqueretur, homines tamen humili & grata appellatione affari ſolebat.Merito æſtimatus eſt ſupra homines,ut & uultui eius non poſſent intendere,& ſepulturam eius non repertam crederent, quia ſic ſibi totius plebis mentes deuinxerat, ut plus eum pro manſuetudine diligerent, q̃ꝫ pro factis admirarent̃.Quid eius imitator ſanctus Dauid, electus ex omnibus ad plebem regendã,quàm mitis & blandus,humilis ſpiritu,ſedulus corde, facilis affatu? Ante regnum ſe pro omnibus offerebat,rex cum omnibus æquabat ſuam militiam,& partiebatur laborem,fortis in prælio, manſuetus in imperio,patiens in cõ

D uitio,ferre magis promptus quàm referre iniurias.Ideo tam carus erat omnibus,ut iuuenis ad regnum etiã inuitus peteretur,& reſiſtens cogeretur, ſenex ne prælio intereſſet à ſuis rogaretur, quod mallent omnes pro ipſo periclitari, quàm illum pro omnibus.Ita ſibi gratis officijs plebem obligauerat. Primum ut in diſcordijs populi exulare in Hebron mallet,quàm in Hieruſalem regnare. Deinde ut etiam in hoſte poſitam uirtutem diligeret, iuſticiam etiam his qui arma contra ſe tulerant æque ac ſuis præſtandam putaret.Deniq; fortiſſimum aduerſæ partis propugnatorem Abner ducem,& inferentem prælia miratus eſt,& orantem pacis gratiam, nõ aſpernatus honorauit conuiuio,interemptum inſidijs,doluit & fleuit,proſequutus exequias,honeſtauit,mortem ultus,cõſcientiæ fidem præſtitit, quam filio inter hæreditaria iura tranſcripſit,magis ſollicitus,ne innocentis mortem inultam relinqueret,quàm quo ſuam mortem doleret.Non mediocre iſtud præſertim in rege,ſic obire humilitatis munia,ut communem ſe exhiberet etiam infimis, alieno periculo cibum non quærere,potum recuſare,peccatum fateri,ſeq; ipſum pro populo offerre morti,ut in ſe diuina indignatio conuerteretur,cum ferienti angelo offerens ſe diceret:Ecce ſum ego qui peccaui, & ego paſtor malum feci, & iſte grex quid fecit? Fiat manus tua in me.Nam quid alia dicam, quod dolum meditantibus os ſuum non aperiebat,& tanquam non audiens,nullum ſermonem referendũ putabat.Non reſpondebat conuitijs,cum ſibi derogaretur orabat,cum malediceretur benedicebat. Ambulans in ſimplicitate,& ſuperborum fugitans arrogantiam,ſectator extitit immaculatorum.Qui cinerem miſcebat alimentis ſuis, cum peccata propria deploraret, & potum ſuum temperabat fletibus. Merito ſic expetitus eſt ab uniuerſo populo,ut uenirent ad eum omnes tribus Iſraël dicentes: Ecce nos oſſa tua & caro tua ſumus,&

2.Reg.24. Pſal.101. 2.Reg.5.

A ſumus,& heri & nudiuſtertius cum eſſet Saul & regnaret ſuper nos, tu eras qui producebas & inducebas Iſraël. Et dixit tibi dn̄s: Tu paſces populum meum. Et quid plura de eo dicam, de quo huiuſmodi dei proceſſit ſententia, ut de eo diceret: Inueni Dauid ſeruum meum ſecundū cor meum? Quis enim in ſanctitate cordis & iuſticia ſicut iſte ambulauit, ut impleret uoluntatem dei? Propter quem & delinquentibus poſteris eius uenia data, & prærogatiua eſt reſeruata hæredibus. Quis igitur non diligeret eum, quem uidebat ita carum amicis, ut quia ipſe ſyncere amicos diligebat, æque diligi ſe à ſuis amicis arbitraretur? Deniq; parentes cum filijs ſuis, filij pferebant parētibus. Vnde grauiter indignatus Saul, percutere Ionathan filiū ſuū 1. Reg. 20. haſta uoluit, quia pluris apud eum ualere Dauid amicitiā iudicabat, quàm uel pietatem uel autoritatem paternam. Etenim ad incentiuum charitatis cōmunis plurimum proficit, ſi quis uicem amātibus reddat, nec minus redamare ſe probet, quàm ipſe amatur, idq; amicitiæ fidelis patet exemplis. Quid enim tam populare q̄ gratia? Quid tam inſitum naturæ, quàm ut diligentem diligas? Quid tam inolitū atq; impreſſum affectibus humanis, q̄ ut eum amare inducas in animum, à quo te amari uelis? Merito ſapiens dicit: Perde pecuniam propter fratrem & amicum. Et alibi: Eccl. 29. Eccl. 22. Amicum ſalutare non erubeſcam, & à facie illius non me abſcondam. Siquidem uitæ & immortalitatis medicamentum in amico eſſe, eccleſiaſticus ſermo teſtatur. Et ſummum in caritate præſidium nemo dubitauerit, cum Apoſtolus dicat: Omnia 1. Cor. 13. ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet, charitas nunquā cadit. Ideo Dauid non cecidit, quia carus fuit omnibus, & diligi à ſubiectis q̄ timeri maluit. Timor enim tēporalis tutaminis ſeruat excubias, neſcit diuturnitatis cuſtodiam. Itaq; B ubi timor deceſſerit, audacia obrepit, quoniam fidem non timor cogit, ſed affectus exhibet. Prima ergo ad cōmendationem noſtri eſt charitas. Bonum eſt ergo teſtimonium habere de plurimorum dilectione. Hinc naſcitur fides, ut committere ſe tuo affectui non uereantur etiam alieni, quem pluribus carum aduerterint. Similiter etiam per fidem ad charitatem peruenitur, ut qui uni aut duobus præſtiterit fidem, tanquam influat in animos uniuerſorum, & omnium acquirat gratiam.

Cōſilia plurimorū ad conciliationē ualere aliorū, qđ claruit in Salomone. Ca. VIII.

Dvo igitur hæc ad commendationem noſtri plurimum operantur, charitas & fides, & tertium hoc ſi habeas quod in te admiratione dignum pleriq; exiſtiment, & iure honorandum putent. Et quia conſiliorū uſus maxime conciliat homines, ideo prudentia & iuſticia in unoquoq; deſiderantur, & ea expectātur à pluribus, ut in quo ea ſint illi deferatur fides, quo poſſit utile conſilium ac fidele deſideranti dare. Quis enim ei ſe committat, quem non putet plus ſapere, q̄ ipſe ſapiat qui quærit conſilium. Neceſſe eſt igitur, ut præſtantior ſit à quo conſilium petitur, quàm ille eſt qui petit. Quid enim conſulas hominem, quem non arbitreris poſſe melius aliquid reperire, q̄ ipſe intelligis? Quod ſi eum inueneris qui uiuacitate ingenij, mentis uigore atq; autoritate præſtet, & accedat eò ut exemplo & uſu paratior ſit, præſentia ſoluat pericula, proſpiciat futura, denunciet imminentia, argumenta expediat, remedium ferat in tēpore, paratus ſit nō ſolum ad conſulendum ſed etiam ad ſubueniendum, huic ita fides habetur, ut dicat qui conſilium petit: Et ſi mala mihi euenerint, per illum ſuſtineo. Huiuſmodi igitur

C uiro ſalutem noſtram & exiſtimationem cōmittimus, qui ſit ut (ſupra diximus) iu-
ſtus & prudens. Facit enim iuſticia, ut nullus ſit fraudis metus, facit etiā prudentia,
ut nulla erroris ſuſpitio ſit. Promptius tamen nos iuſto uiro ꝗ prudenti committi-
mus, ut ſecundū uſum uulgi loquar. Cæterū ſapientū definitione, in quo una uir-
tus eſt, concurrunt cæteræ, nec poteſt ſine iuſticia eſſe prudentia. Quod etiam in no-
Pſal. 36. ſtris inuenimus. Dicit em̄ Dauid: Iuſtus aūt miſeret & fœnerat. Quid fœneret iu-
Pſal. 111. ſtus, alibi dicit, Iocundus uir qui miſeretur & fœnerat, diſponet ſermones ſuos in iu
dicio. Ipſum illud nobile Salomonis iudicium, nōne ſapiētiæ plenū ac iuſticiæ eſt?
Itaq; ſpectemus illud ſi ita eſt. Duæ inquit mulieres in conſpectu regis Salomonis
ſteterunt, & dixit una ad eum: Audi me dn̄e, Ego & hæc mulier in uno habitātes cu
biculo, ante diem tertium partu edito ſingulos filios ſuſcepimus, & eramus unà, ar-
biter nullus domi, nec ulla alia fœmina nobiſcum niſi nos ſolæ, & mortuus eſt filius
eius hac nocte, ut obdormiuit ſuper eū, & ſurrexit media nocte, & accepit filiū meū
de ſinu meo, & collocauit eum in ſinu ſuo, & filium ſuum mortuum poſuit in ſinu
meo. Et ſurrexi mane ut lactarem paruulum, & inueni eum mortuum. Et conſide-
raui illum diluculo, & non erat filius meus. Et reſpōdit altera: Non, ſed filius meus
eſt hic qui uiuit, filius autem tuus qui mortuus eſt. Et hæc erat cōtentio, cum utraq;
filium ſibi uēdicaret ſuperſtitem, defunctum autem ſuum negaret. Tunc rex iuſſit
afferri machæram, & infantem diuidi, & ſingulas partes dari ſingulis, dimidiā uni,
& dimidiam alteri. Exclamauit mulier quæ uero erat affectu percita: Nequaquam
dn̄e infantem diuidas, detur potius illi & uiuat, & nō interficias eum. At reſpondit
D altera: Neq; meus neq; huius ſit infans, diuidite eum. Et ſtatuit rex dari infantem ei
mulieri quæ dixerat: nolite interficere eum, ſed date eum illi mulieri, quia mota ſunt
inquit uiſcera eius in filio ſuo. Itaq; non immerito æſtimatus eſt intellectus dei in
eo eſſe, in quo occulta ſunt dei. Quid autem occultius, quàm internorum uiſcerum
teſtimonia, in quæ ſapientis intellectus uelut quidam pietatis deſcendit arbiter, &
uelut quandam genitalis alui uocem eruit, qua maternus patuit affectus, qui elege
rat filium ſuum uel apud alienam uiuere, quam in conſpectu matris necari? Sapi-
entiæ igitur fuit, latentes diſtinguere conſcientias, ex occultis eruere ueritatem, & ue
lut quadam machæra ita ſpiritus gladio penetrare, non ſolum uteri, ſed etiam ani-
mæ & mentis uiſcera. Iuſticiæ quoq; ut quæ ſuum necauerat, alienum non tolleret,
ſed uera mater reciperet ſuum. Deniq; etiam ſcriptura hoc pronunciat. Audiuit in-
quit omnis Iſraël hoc iudicium, quod iudicauit rex, & timuerunt à facie regis, eo ꝙ
intellectus dei in eo eſſet, ut faceret iuſticiam. Deniq; & ipſe Salomon ita popoſcit
ſapientiam, ut daretur ſibi cor prudens audire & iudicare cum iuſticia.

Virtutes omnes indiuiduas, ſed opinione uulgi ſeiunctas, nec tamen
apud ipſum uulgus alteram ſine altera comprobari, non ſo-
lum à philoſophis, ſed plus etiam intimatur à
noſtris. Caput. IX.

LIQVET igitur etiam ſecundum ſcripturam diuinam quæ antiquior
eſt, ſapientiam ſine iuſticia eſſe non poſſe, quia ubi una earum uirtu-
tum, ibi utraq; eſt. Daniel quoq; quàm ſapienter alta interrogatione
fraudulentæ accuſationis deprehendit mendacium, ut calumniatorum

ſibi reſpon

A ſibi reſponſio non conueniret. Prudentiæ igitur fuit uocis ſuæ teſtimonio reos
prodere, Iuſticiæ quocꝗ nocentes ſupplicio dare, innocentem ſubducere. Eſt ergo
indiuiduum ſapientiæ atcꝗ iuſticiæ cõtubernium, ſed uulgi uſu diuiditur una quæ-
dam forma uirtutum, ut temperantia ſit in deſpiciendis uoluptatibus, fortitudo
ſpectetur in laboribus & periculis, prudentia in delectu bonorum, ſciens commo-
da & aduerſa diſtinguere, iuſticia quæ ſit bona cuſtos iuris alieni, & uindex pro-
prietatis, ſuum cuicꝗ conſeruans. Sit igitur nobis communis opinionis gratia, qua-
dripartita hæc facta diuiſio, ut ab illa ſubtili diſputatione philoſophiæ ſapien-
tiæcꝗ, quæ limandæ ueritatis cauſa quaſi ex adyto quodam eruitur, retrahentes pe
dem, forenſem uſum ac popularem ſenſum ſequamur. Hac igitur diuiſione ſerua-
ta, reuertamur ad propoſitum. Prudentiſſimo cuicꝗ cauſam noſtram committi-
mus, & ab eo conſilium promptius quàm à cæteris poſcimus. Præſtat tamen fidele
iuſti conſilium uiri, & ſapientiſſimi ingenio frequenter præponderat. Vtilia enim Prouer. 27.
uulnera amici, quàm alienorum oſcula.

Myſtica interpretatio ſuper Salomone & regina Saba. Caput X.

DENIQVE quia iuſti iudicium eſt, ſapiẽtis autem argumentum. In illo
cenſura diſceptationis, in hoc calliditas inuentionis. Quod ſi utruncꝗ
connectas, erit magna conſiliorum ſalubritas, quæ ab uniuerſis ſpecta
tur admiratione ſapientiæ & amore iuſticiæ, ut omnes quærant audi-
B re ſapientiam eius uiri, in quo utriuſcꝗ uirtutis copula ſit. Sicut quærebant omnes
reges terræ uidere faciem Salomonis, & audire ſapientiam eius, ita ut & Saba re- 3. Reg. 10.
gina ueniret ad eum, & tentaret eum in quæſtionibus. Et uenit inquit, & omnia lo-
cuta eſt quæ habebat in corde ſuo, & audiuit omnem ſapientiam Salomonis, nec
ullum uerbum prӕteriuit eam, Quæ ſit iſta, quam nihil prætereat, nec ſit aliquid
quod ei non annunciauerit uerus Salomon, cognoſce ô homo ex his quæ audis lo
quentem, Verus eſt inquit ſermo quem audiui in terra mea de ſermonibus tuis,
& de prudentia tua, & non credidi his qui dicebant mihi, donec ueni, & uiderunt
oculi mei, & nunc non eſt nec dimidia quidem pars ſecundum ea quæ annuncia-
bantur mihi: Appoſuiſti bona ſuper omnia quæ audiui in terra mea. Beatæ mu-
lieres tuæ, & beati pueri tui qui aſſiſtunt tibi, qui audiunt omnem prudentiam tu-
am, Intellige conuiuium ueri Salomonis, & quæ apponuntur in eo conuiuio in-
tellige ſapienter, & conſidera in qua terra congregatio nationum audierit famam
ſapientiæ ueræ atcꝗ iuſticiæ, & quibus eum uiderit oculis, contemplantibus uticꝗ
quæ non uidentur. Quoniam quæ uidentur temporalia ſunt, quæ autem non ui- 2. Cor. 4.
dentur æterna. Quæ ſunt beatæ mulieres, niſi illæ de quibus dicitur: Quia multæ
uerbum dei audiunt & pariunt? Et alibi: Quicuncꝗ enim uerbum dei fecerit, ipſe Matt. 12.
meus frater & ſoror & mater eſt. Qui etiam pueri tui beati qui aſſiſtunt, niſi Pau-
lus qui dicebat: Vſcꝗ in hunc diem ſto proteſtans minori ac maiori, & Symeon
qui expectabat in templo ut uideret conſolationem Iſraël? Quomodo ergo di-
mitti poſceret, niſi quia aſſiſtens domino, diſcedendi habere facultatem non pote-
rat: niſi uoluntatem domini adeptus eſſet? Exempli cauſa propoſitus eſt nobis Sa
lomon, à quo certatim ut audiretur eius ſapientia poſtulabatur.

C Quod à probis uiris conſilium ſit requirendum: Exemplum de patribus. Cap. XI.

IOSEPH quoq; nec in carcere feriatus erat, quo minus de rebus incertis conſuleretur. Cuius conſilium Ægypto uniuerſæ profuit, ut non ſentiret ſeptem annorum ſterilitatem, alioſq; populos miſeræ famis leuaret ieiunio. Daniel ex captiuis regalium conſultorum arbiter factus, conſilijs ſuis emendauit præſentia, annunciauit futura. Ex his enim quæ frequenter interpretatus oſtenderat ueri ſe eſſe annuncium, fides ei in omnibus deferebatur. Sed etiam tertius locus de his qui admiratione digni æſtimarentur, Ioſeph, Salomonis & Danielis exemplo decurſus uidetur. Nam quid de Moyſe loquar, cuius omnis iſraël quotidie conſilia præſtolabatur, quorum uita fidem faciebat prudentiæ, admirationemq; eius augebat? Quis ſe non committeret conſilio Moyſi, cui ſeniores ſi qua ſupra ſuũ intellectũ & uirtutẽ eſſe arbitrarentur dijudicanda ſeruabant? Quis Danielis conſilium refugeret, de quo ipſe deus dixit: Quis Daniele ſapientior? Aut quomodo dubitare homines de eorum mentibus poſſent, quibus deus tantam conferebat gratiam? Moyſi conſilio bella conficiebantur, Moyſi meritis de cœlo affluebat alimonia, potus è petra. Quàm purus Danielis animus, ut mulceret barbaros mores, mitigaret leones? Quæ in illo temperantia? quanta animi & corporis continentia? Nec immerito mirabilis factus omnibus, quãdo quod uehementer admirantur homines, regalibus fultus amicitijs, aurum non quærebat, nec delatum ſibi honorem pluris faciebat quàm fidem. Quinetiam periclitari malebat pro lege domini, quàm pro gratia hominis inflecti. Nam de ſancti Ioſeph quem pene prætericram caſtimonia & iuſticia quid dicam, quarum altera illecebras heriles reſpuit, refutauit præmia, altera mortem contempſit, metum repulit, carcerem præoptauit? Quis hũc priuatæ cauſæ ad conſulendum idoneum non iudicaret, cuius ferax animus & mens fertilis, temporis ſterilitatem quodam conſiliorum & cordis ubere fœcundauit?

Ezech. 28.

D

Improbos homines licet prudentes uideantur fugiendos. Cap. XII.

ADVERTIMVS igitur, quod in acquirendis conſilijs plurimum adiungat uitæ probitas, uirtutum prærogatiua, beneuolentiæ uſus, frugalitatis gratia. Quis enim in cœno fontem requirat? Quis è turbida aqua potum petat? Itaq; ubi luxuria eſt, ubi intemperantia, ubi uitiorum confuſio, quis inde ſibi aliquid hauriendum exiſtimet? Quis non deſpiciat morum colluuionem? Quis utilem cauſæ alienæ iudicet, quem uidet inutilem uitæ ſuæ? Quis iterum improbum, maleuolum, contumelioſum, non fugiat, & ad nocendum paratum? Quis non eum omni ſtudio declinet? Quis uero, quis inſtructum ad conſilij opem, difficilem tamen acceſſu, ambiat, in quo ſit illud, tanquam ſiquis aquæ fontem præcludat? Quid enim prodeſt habere ſapientiam, ſi conſilium neges? Si conſulendi intercludas copiam, clauſiſti fontem, ut nec alijs influat, nec tibi proſit. Pulchre autem & de illo conuenit, qui habens prudentiam, commaculat eam uitiorum ſordibus, eo quod aquæ exitum contaminet. Degeneres animos uita arguit. Quomodo enim cum potes iudicare conſilio ſuperiorem, quem uideas inferiorem moribus?

A ribus? Supra me debet eſſe, cui me committere paro. An uero idoneum eum puta bo, qui mihi det conſilium, quod non dat ſibi, & mihi eum uacare credam, qui ſibi non uacet, cuius animum uoluptates occupent, libido deuinciat, auaricia ſubiuget, cupiditas perturbet, quatiat metus? Quomodo hic conſilij locus, ubi nullus quieti? Admirandus mihi & ſuſpiciendus conſiliarius, quem propitius dominus patribus dedit, offenſus abſtulit. Huius imitator debet eſſe, qui poteſt conſilium dare, & alienam à uitijs cuſtodire prudentiam, quia nihil iniquitatum in illam incurrit.

Sapientiam uitioſos homines ſibi uendicare non debere, quippe quæ nullum conſortium cum uitijs poteſt habere. Cap. XIII.

QVIS igitur tantam uultu ſpeciem præferat pulchritudinis, & beluinis poſterioribus ac ferinis unguibus formæ ſuperioris dehoneſtet gratiã, cum tam admirabilis & præclara forma uirtutum ſit, & ſpecialiter pulchritudo ſapientiæ, ſicut ſeries ſcripturæ indicat? Eſt enim hæc ſpecioſior ſole, & ſuper omnem ſtellarum diſpoſitionem, luci comparata inuenitur purior. Lucem etenim hanc ſuſcipit nox, ſapientiam autem non uincit malicia. Diximus de eius pulchritudine, & ſcripturæ teſtimonio comprobauimus, ſupereſt ut doceamus ſcripturæ auctoritate nullum ei contubernium cum uitijs eſſe, ſed indiuiduam cum cæteris uirtutibus coniunctionem, cuius ſpiritus eſt diſertus, ſine inquinamento, certus, ſanctus, amans bonum, acutus, qui nihil uetet benefacere, be

B nignus, ſtabilis, ſecurus, omnem habens uirtutem, omnia proſpiciens.

Quod prudentia omnibus uirtutibus ſit aſſocia, maxime in cupiditate calcanda Caput XIIII.

OMNIA igitur operatur prudentia, cum omnibus bonis habet conſortium. Nam quomodo poteſt utile conſilium dare, niſi habeat iuſticiã, induat conſtantiam, mortem non formidet, nullo terrore, nullo reuocetur metu, nulla adulatione à uero deflectendum putet, exilium non refugiat, quæ nouerit ſapienti patriam mundum eſſe, egeſtatem non timeat, quæ nihil deeſſe ſapienti ſciat, cui totus mundus diuitiarum eſt? Quid enim præcelſius illo uiro, qui auro moueri neſciat, contemptum habeat pecuniarum, & uelut ex arce quadam deſpiciat hominum cupiditates? Quod qui fecerit, hũc homines ſupra hominem eſſe arbitrantur. Quis eſt inquit, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in uita ſua. Quomodo enim non admirandus, qui diuitias ſpernit, quas plerique ſaluti propriæ prætulerunt? Decet igitur omnes cenſura frugalitatis, conti- Eccl.31. nentiæ auctoritas, & maxime eum qui honore præſtet, ne præminentem uirum theſauri poſſideant ſui, & pecunijs ſeruiat, qui præeſt liberis. Illud magis decet, ut ſupra theſaurum ſit animo, & infra amicum obſequio. Humilitas enim gratiam auget. Hæc plena laudis & digna primario uiro, nõ communem cum Tyrijs negociatoribus & Galathis mercatoribus habere turpis lucri cupidinem, nec omne bonum locare in pecunia, & tanquam mercennario munere quotidianos numerare quæſtus calculari compendio.

De libe-

C

De liberalitate, quæ non ſolum facultatum diſperſione, ſed & beneuolentia conſtat & conſilio. Caput XV.

QVOD ſi ab his ſobrium gerere animum, laudabile eſt, quãto illud præſtantius ſi dilectionem multitudinis liberalitate acquiras, neq; ſuperflua circa importunos, neque reſtricta circa indigentes? Plurima aũt genera liberalitatis ſunt, non ſolũ quotidiano ſumptu egentibus, quo uitam ſuam ſuſtinere poſſint, diſponere ac diſpenſare alimoniam: uerumetiã his qui publice egere uerecundantur conſulere ac ſubuenire, quatenus communis egenorum alimonia non exhauriatur. De eo enim loquor qui præeſt alicui muneri, ut ſi officium ſacerdotis gerat, aut diſpenſatoris, ut de his ſuggerat epiſcopo, nec reprimat ſi quem poſitum in neceſſitate aliqua cognouerit, aut deiectũ opibus ad inopiæ neceſſitatem redactum, maxime ſi non effuſione adoleſcentiæ, ſed direptione alicuius & amiſſione patrimonij in eam reciderit iniuriam, ut ſumptum exercere diurnum non queat. Summa etiam liberalitas, captiuos redimere, eripere ex hoſtiũ manibus, ſubtrahere neci homines, & maxime fœminas turpitudini, reddere parẽtibus liberos, parẽtes liberis, ciues patriæ reſtituere. Nota ſunt hæc nimis Illyrici uaſtitate & Thraciæ, quãti ubiq; uenales erãt toto captiui orbe, quos ſi reuoces unius prouinciæ numerum explere non poſſint. Fuerunt tamen qui etiam quos eccleſiæ redemerunt in ſeruitutem reuocare uellent, ipſa grauiores captiuitate, qui inuiderent alienam miſericordiam. Ipſi ſi in captiuitatem ueniſſent ſeruirent liberi, ſi uenditi fuiſſent ſeruitutis miniſterium non recuſarent, & uolunt alienam libertatem reſcindere, qui ſuam ſeruitutem non poſſent reſcindere, niſi forte precium recipere

D emptori placeret, in quo tamen non reſcinditur ſeruitus, ſed redimitur. Præcipua eſt igitur liberalitas, redimere captiuos, & maxime ab hoſte barbaro qui nihil deferat humanitatis ad miſericordiam, niſi quod auaricia reſeruauerit ad redemptionem: æs alienum ſubire, ſi debitor ſoluendo non ſit, atque artetur ad ſolutionem quæ ſit iure debita, & inopia deſtituta: enutrire paruulos, pupillos tueri. Sunt etiã qui uirgines orbatas parentibus tuendæ pudicitiæ gratia connubio locent, nec ſolum ſtudio ſed etiam ſumptu adiuuent. Eſt etiam genus illud liberalitatis quod

1. Timot. 5. Apoſtolus docet, ſi quis fidelis habet uiduas ſubminiſtret illis, ut earum alimonijs eccleſia non grauetur, ut his quæ uere uiduæ ſunt ſufficiat. Vtilis igitur huiuſmodi liberalitas, ſed non communis omnibus. Sunt enim plerique etiam uiri boni, qui tenues ſunt cenſu, contenti quidem exiguo ad ſui uſum, ſed non idonei ad ſubſidium leuandæ paupertatis alienæ. Tamen ſuppetit aliud beneficentiæ genus, quo iuuare poſſint inferiorem. Eſt enim duplex liberalitas, una quæ ſubſidio rei adiuuat, id eſt, uſu pecuniæ, altera quæ operarum collatione impenditur, multo frequenter ſplendidior, multóque clarior. Quanto illuſtrius Abraam captũ armis uictricibus recepit nepotem, quàm ſi redemiſſet? Quanto utilius regem Pharaonem ſanctus Ioſeph conſilio prouidentiæ iuuit, quàm ſi contuliſſet pecuniam? Pecunia enim unius ciuitatis non redemit ubertatem, proſpicientia totius Ægypti per quinquennium famem reppulit. Facile autem pecunia conſumitur, conſilia exhauriri neſciunt. Hæc uſu augentur, pecunia minuitur, & cito deficit atque ipſam deſtituit benignitatem, ut quo pluribus largiri uolueris, eo pauciores adiuues, & ſæpe tibi deſit quod alijs conferendum putaueris.

A ris. Conſilij autem operiſq; collatio, quo in plures diffunditur, eo redundantior manet,& in ſuum fontem recurrit. In ſe enim refluit ubertas prudentiæ,& quo pluribus fluxerit,eo exercitius fit omne quod remanet.

De ſobrietate,quæ & temperantia, in liberalitate ſeruanda. Exemplum de Ioſeph & eius prudentiſſimo per interpretationem ſomnij conſilio. Caput. XVI.

LIQVET igitur debere eſſe liberalitatis modum, ne fiat inutilis largitas, cuius ſobrietas tenenda eſt, maxime ſacerdotibus, ut non pro iactantia, ſed pro iuſticia diſpenſent. Nuſquam enim maior auiditas petitionis: Veniunt ualidi, ueniunt nullam cauſam niſi uagandi habentes, & uolunt ſubſidia uacuare pauperum,exinanire ſumptum,nec exiguo contenti maiora quærunt,ambitu ueſtium captantes petitionis ſuffragium,& nataliũ ſimulatione licitantes increměta quæſtuum.His ſi quis facile deferat fidem, cito exinanit pauperum alimonijs profutura compendia.Modus aſſit largiendi,ut nec illi inanes recedant, neq; tranſcribatur uita pauperum in ſpolia fraudulentorum. Ea ergo menſura ſit,ut neq; humanitas deſeratur,nec deſtituatur neceſſitas.Pleriq; ſimulant debita:ſit ueri examen.Exutos ſe per latrocinia deplorant:aut iniuria fidem faciat,aut cognitio perſonæ,quo propenſius iuuentur. Ab eccleſia relegatis ſumptus impartiendus,ſi deſit eis alendi copia.Itaq; qui modum ſeruat,auarus nulli,ſed largus omnibus eſt. Non enim ſolas aures præbere debemus audiendis precantium uocibus,ſed etiam oculos conſiderandis neceſſitatibus.Plus clamat operatori bono debilitas,quàm uox pauperi. Neq; uero fieri poteſt, ut non extorqueat amplius importunitas uociferantium,ſed non ſemper impudentiæ locus ſit. Videndus eſt ille qui te non uidet,requirendus ille, qui erubeſcit uideri. Ille etiam clauſus in carcere, occurrat tibi,ille affectus ægritudine mentem tuam perſonet,qui aures non poteſt. Quo plus te operari uiderit populus,magis diliget. Scio pleroſq; ſacerdotes,quo plus contulerunt plus abundaſſe,quoniam quicunq; bonum operarium uidet,ipſi confert,quod ille ſuo officio diſpenſet,ſecurus quod ad pauperě ſua perueniat miſericordia.Nemo enim uult niſi pauperi proficere ſuam collationem.Nam ſi quem aut immoderatum aut nimis tenacem diſpenſatorem uiderit, utrunq; deſpiciet, ſi aut ſuperfluis erogationibus diſſipet alieni fructus laboris,aut recondat ſacculis.Sicut igitur modus liberalitatis tenendus eſt, ita etiam calcar plerunq; adhibendum uidetur.Modus ideo,ut quod benefacis id quotidie facere poſſis, ne ſubtrahas neceſſitati quod indulſeris effuſioni.Calcar propterea,quia melius operatur pecunia in pauperis cibo quàm in diuitis ſacculo. Caue ne intra loculos tuos includas ſalutem inopum, & tanquam in tumulis ſepelias uitam pauperum. Potuit donare Ioſeph totas opes ægypti,& effundere theſauros regios,noluit tamen de alieno effuſus uideri:maluit frumenta uendere,quàm donare eſurientibus, quia ſi paucis donaſſet pluribus defuiſſet.Eam liberalitatem probauit,quæ abũdaret omnibus. Patefecit horrea ut omnes emerent ſubſidium frumentarium,ne gratis accipiendo cultus terrarum relinquerent,quoniam qui alieno utitur ſuum negligit.Itaq; primum omnium coaceruauit pecunias,deinde inſtrumenta cætera, ad poſtremum iura terrarum regi acquiſiuit,non ut omnes exueret ſuo,ſed fulciret, publicum tributum cõ

B (margin, beside "bus,ſed etiam oculos")

ſtitueret

C ſtitueret,quo ſua tutius habere poſſent. Quod ita fuit gratum omnibus quibus ter
ras ademerat,ut non uenditionem ſui iuris,ſed redemptionem ſalutis putarent. De
Gen. 47. niq; dixerunt: Sanaſti nos,inuenimus gratiam in conſpectu domini noſtri. Nam
& de proprietate nihil amiſerāt,qui ius receperant,& de utilitate nihil perdiderant,
qui acquiſierant perpetuitatem. O uirum magnum qui non largitatis ſuperfluæ
temporalem captauit gloriam,ſed perpetuam commoditatem conſtituit prouiden
tiæ. Fecit enim ut tributis populi ſe iuuarent ſuis, nec in tempore neceſſitatis aliena
ſubſidia deſiderarent. Melius enim fuit conferre aliquid de fructibus,quàm totum
de iure amittere. Quintam portionem collationis ſtatuit, & in prouidendo perſpi-
Gen. 41. cacior,& in tributo liberalior. Deniq; nunquam poſtea Ægyptus huiuſmodi fa-
mem pertulit. Quàm præclare autem collegit futura, Primum quàm argute regalis
interpres ſomnij ueritatem expreſſit. Somnium regis primum hoc fuit. Septem iu-
uencæ aſcendebant de flumine uiſu decoræ,& pingues corpore, & ad oram paſce-
bantur fluminis. Aliæ quoq; uitulæ uiſu deformes ac ieiunæ corpore, poſt illas iu-
uencas aſcendebant de flumine,& iuxta eas in ipſo riparum thoro paſcebantur,&
uiſæ ſunt hæ uitulæ tenues atq; exiles deuorare illas quæ præſtabant & forma &
gratia. Et ſomnium ſecundum hoc fuit, Septem ſpicæ pingues,electæ & bonæ de
terra ſurgebant,& poſt eas ſeptem ſpicæ exiles & uento corruptæ ac marcidæ ſe ſub
ijcere moliebantur,& uiſum eſt quod lætas & uberes ſpicas, ſteriles ſpicæ & tenues
deuorauerunt. Hoc ſomnium ita aperuit ſanctus Ioſeph, eo quod ſeptem iuuen
cæ ſeptem anni forent,& ſeptem ſpicæ ſimiliter ſeptem anni forent, ex fœtu & fru-
D ctu interpretatus tempora. Fœtus enim iuuencæ annum exprimit, & fructus ſege-
tis annum conſumat integrum. Quæ ideo aſcendebant de flumine,quod dies anni
ac tempora, fluminis prætereunt modo & curſim labuntur. Annos itaq; ſeptem
priores,uberes terræ fertiles ac fœcundos declarat futuros. Poſteriores autem alios
ſeptem annos ſteriles atque infœcundos, quorum ſterilitas abſumptura foret uber
tatem ſuperiorum. Qua gratia proſpiciendum admonuit, ut uberioribus annis
congregaretur ſubſidium frumentarium, quod ſuſtentare poſſet inopiam futuræ
infœcunditatis. Quid primum mirer? Ingenium quo in ipſum ueritatis deſcendit
cubile,an conſilium quo tam graui atq; diuturnæ proſpexit neceſſitati, an uigilan-
tiam atq; iuſticiam, quarum altera impoſito ſibi tanto munere congregauit tam
multiplices commeatus,altera æqualitatem per omnes ſeruauit? Nam de magna
nimitate quid loquar? quod uenditus à fratribus in ſeruitutem non retulit iniu-
riam, ſed famem depulit? Quid de ſuauitate qua dilecti fratris præſentiam pia
fraude quæſiuit,quem ſimulato per elegantiam furto reum ſtatuit rapinæ, ut obſi-
Gen. 49. dem teneret gratiæ? Vnde merito ei à patre dicitur: Filius ampliatus meus Io-
ſeph,filius meus ampliatus,zelotes filius meus,filius meus adoleſcentior. Adiuuet
te deus meus, & benedicat te benedictione cœli à ſummo, benedictione terræ ha-
bentis omnia propter benedictiones patris tui & matris tuæ. Præualuit ſuper be-
Deut. 33. nedictiones montium manentium & deſideria collium æternorum. Et in Deute-
ronomio: Qui uiſus eſt inquit in rubo, ueniat ſuper caput Ioſeph, & ſuper uerticē
ipſius,honorificus inter fratres ſuos primitiuus,tauri decus eius, cornua unicornis
cornua ipſius. In ipſis gentes uentilabit ſimul uſq; ad extremum terræ. Ipſi decem
milia Effraim,& ipſi milia Manaſſes.

A qualis

A A qualis meriti uiro conſilium ſit requitendum, Introducuntur Paulus & Ioſeph. Caput XVII.

TALIS itaq; debet eſſe qui conſilium alteri det, ut ſeipſum formam alijs
præbeat ad exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate,
in grauitate, ut ſit eius ſermo ſalubris atque irreprehenſibilis, conſilium
utile, uita honeſta, ſententia decora. Talis erat Paulus, qui cõſilium da-
bat uirginibus, magiſterium ſacerdotibus, ut primum ſeipſum præberet nobis for- 1. Cor. 7.
mam ad imitandum. Ideo & humiliari ſciebat, ſicut ſciuit & Ioſeph, qui ſummo or
tus patriarcharum genere, non dedignatus degenerem ſeruitutem, exhibebat eam
obſequijs, illuſtrabat uirtutibus. Sciuit humiliari, qui & uenditores & emptorem
paſſus eſt, & dominum appellabat eum. Audi humiliantem ſe: Si dominus meus Gen. 39.
præter me nihil ſcit in domo ſua, & omnia quæcunq; habet dedit in manus meas,
neq; ſubtractum eſt à me quicquam præter te, quæ uxor illius es, quomodo faciam
uerbum malum hoc, & peccabo coram domino? Plena uox humilitatis, plena caſti
moniæ. Humilitatis, quia domino deferebat honorificentiam, quia referebat gra-
tiam. Plena quoq; caſtimoniæ, quia turpi flagicio contaminari, graue peccatum pu
tabat. Talis igitur debet eſſe conſiliarius, qui nihil nebuloſum habeat, nihil fallax,
nihil fabuloſum, nihil ſimulatum quod uitam eius ac mores refellat, nihil improbũ
ac maleuolum, quod auertat conſulentes. Alia ſunt enim quæ fugiuntur, alia quæ
contemnuntur. Fugimus ea quæ poſſunt nocere, quæ malicioſe poſſunt in noxam
ſerpere, ut ſi is qui conſulitur dubia ſit fide, & pecuniæ auidus, ut poſſit precio muta
B ri, ſi iniurioſus, hic fugitur ac declinatur. Qui uero uoluptuarius, intemperans, & ſi a-
lienus à fraude, tamen auarus & cupidior lucri turpis, hic contemnitur. Quod enim
ſpecimen induſtriæ, quem fructum laboris ædere poteſt, quàm recipere animo cu-
ram ac ſollicitudinem, qui ſe torpori dederit atq; ignauiæ? Ideo boni uir conſilij di-
cit: Ego autem didici, in quibus ſum ſufficiens eſſe. Sciebat enim omnium malorũ
radicem eſſe auaritiam, & ideo ſuo contentus erat, alienũ non requirebat. Satis mi
hi, inquit, eſt quod habeo, ſiue parum ſiue plurimum habeam, mihi plurimum eſt.
Expreſſius aliquid dicendum uidetur. Signato uerbo uſus eſt. Sufficit mihi, inquit,
in quo ſum, id eſt, nec deeſt nec ſuperfluit. Nõ deeſt, quia nihil quæro amplius. Nõ
ſuperfluit, quia non ſoli mihi habeo, ſed pluribus. Hoc de pecunia. Cæterum de o-
mnibus dici poteſt, quia ſufficiebant illi præſentia, hoc eſt, non honorem maiorem,
non obſequia uberiora deſiderabat, non gloriæ immodicæ cupidus, aut gratiam in
debite quærebat, ſed debiti finem certaminis, patiens laboris, ſecurus meriti præſto
labatur. Scio, inquit, & humiliari. Non ergo indocta humilitas, ſed quæ habeat ſui
modeſtiam & ſcientiã, laudi datur. Eſt enim humilitas formidinis, eſt & imperitiæ
atq; ignorantiæ. Ideo & ſcriptura ait: Et humiles ſpiritu ſaluabit. Præclare ergo di- Pſal. 33.
xit: Scio & humiliari, id eſt, quo in loco, qua moderatione, quo fine, in quo officio,
in quo munere. Neſciuit Phariſæus humiliari, ideo deiectus eſt, ſciuit publicanus,
ideo iuſtificatus eſt. Sciebat & abundare Paulus, qui animum habebat diuitem, &
ſi theſaurum diuitis non habebat. Sciebat abundare, quia non quærebat datum in
pecunia, ſed requirebat fructum in gratia. Poſſumus & ſic intelligere, quia ſciebat
abundare, qui poterat dicere: Os noſtrum patet ad uos ô Corinthij, cor noſtrũ di- 2. Corinth. 6.
latatum eſt. In omnibus erat imbutus, & ſaturari & eſurire. Beatus qui ſciebat ſatu-

C rari in Chriſto.Non ergo illa corporalis ſed ſpiritalis eſt ſaturitas,quã operatur ſci/
Deut.8. entia.Et merito ſcientia opus eſt,quia nõ in pane ſolo uiuit homo,ſed in omni uer/
bo dei.Ergo qui ſic ſciebat ſaturari & ſic eſurire,ſciebat ut ſemp noua quæreret,eſuri
re & ſitire dominum.Sciebat eſurire,qui ſciebat,quia eſurientes manducabunt,ſcie/
bat & poterat abundare,qui nihil habebat,& poſſidebat omnia.

Quod mali conſiliarij ſæpe fiant in ruinam,Introducitur Roboam con/ ſilio iuuenum deceptus. Cap. XVIII.

EGREGIE itaque uiros alicui præſidentes muneri commendat iuſticia, Econtra iniquitas deſtituit atque impugnat.Exemplo nobis eſt ſcriptu/
3 Reg. 12. ra quæ dicit, cum populus Iſraël poſt mortem Salomonis rogaſſet fi/lium eius Roboam, ut releuaret ceruices eorum à ſeruitute dura, & pa/terni imperij temperaret auſteritatem,illum ſpreto ſenili cõſilio de ſuggeſtione ado leſcentium reſponſum dediſſe huiuſmodi,quod & onus adijceret ſuper patris iugũ & leuiora grauioribus ſupplicijs mutaret.Quo reſponſo exaſperati populi reſpon/derunt, Non eſt uobis portio cum Dauid,neq; hæreditas in filijs Ieſſe. Reuertere unuſquiſq; in tabernacula tua Iſraël, quoniam hic homo neq; in principem neque in ducem erit uobis.Itaque deſertus à populo ac deſtitutus,uix duarum tribuũ pro pter Dauid meritum habere potuit ſocietatem.

Iuſticia & beneuolentia & affabilitate non fucata plurimos poſſe conciliari. Cap. XIX.

D CLARET ergo quoniam & æquitas imperia cõfirmet,& iniuſticia diſſol uat.Nam quomodo poteſt malicia regnũ poſſidere,quæ ne unam qui/dem priuatã poteſt regere familiam? Summa igitur benignitate opus eſt, ut non ſolum publica gubernacula, ſed etiam priuata iura tueamur. Plurimum iuuat beneuolentia,quæ omnes ſtudet beneficijs amplecti,deuincire of/ficijs,oppignerare gratia. Affabilitatem quoq; ſermonis diximus ad conciliandam gratiam ualere plurimũ.Sed hanc uolumus eſſe ſynceram ac ſobriam ſine ulla adu latione,ne ſimplicitatem ac puritatem alloquij dedeceat ſermonis adulatio. Forma enim eſſe debemus cæteris,non ſolum in opere,ſed etiam in ſermone,in caſtitate,ac fide.Quales haberi uolumus,tales ſimus,& qualem affectum habemus,talem ape riamus.Neq; dicamus in corde noſtro uerbum iniquum, quod abſcondi putemus ſilentio ab eo qui audit in occulto dicta,qui occulta facit,& cognoſcit ſecreta uiſcerũ qui ſenſum uiſceribus infudit.Ergo tanquam ſub oculis conſtituti iudicis, quicquid gerimus,in luce poſitum putemus,ut omnibus manifeſtetur.

Ad cõmendationes hominũ plurimũ ualere ſi probatis adhæreant:Exem pla de patribus. Et diſpares etiã ætate,uitæ delectari ſimilitu/dine,Exemplũ ponitur de Petro & Iohãne. Ca. XX.

PLVRIMVM itaq; prodeſt unicuiq; bonis iungi. Adoleſcẽtibus quo/que utile, ut claros & ſapientes uiros ſequantur, quoniã qui congredit̃ ſapientibus,ſapiens eſt, qui autẽ cohæret imprudentibus imprudens agnoſcitur. Et ad inſtructionẽ itaq; bonis iungi plurimũ proficit, & ad probitatis

A ꝓbitatis teſtimonium .Oſtendunt enim adoleſcentes eorum ſe imitatores eſſe ,qui
bus adhæſerint,& ea conualeſcit opinio ,quod ab his uiuendi acceperint ſimilitudi
nem,cũ quibus cõuerſandi hauſerint cupiditatem.Inde tãtus Ieſus Naue,quod cũ
non ſolum erudiuit ad legis ſcientiam Moyſi copula,uerumetiam ſanctificauit ad
gratiam. Deniq; cum in eius tabernaculo diuina refulgeret præſentia, & uideretur
maieſtas dñi, ſolus erat in tabernaculo Ieſus Naue.Moyſes cum deo loquebatur:
Ieſus pariter nube ſacra tegebatur. Preſbyteri & populus deorſum ſtabant: Ieſus
cum Moyſe ad accipiendam legem aſcendebat. Omnis populus intra caſtra erat,
Ieſus extra caſtra in tabernaculo teſtimonij: Cum columna nubis deſcenderet &
loqueretur cũ Moyſe,quaſi fidus aſtabat miniſter. Nec exibat de tabernaculo iu-
uenis,cum ſeniores longe poſiti diuina trepidarent miracula. Vbiq; igitur inter ad-
miranda opera & reuerẽda ſecreta ſancto Moyſi indiuiduus adhærebat. Vnde fa
ctum eſt,ut qui fuerat ſocius conuerſationis , fieret ſucceſſor poteſtatis .Merito uir
huiuſmodi euaſit,ut ſiſteret fluminũ curſus,diceret:Stet Sol,& ſtaret Sol quaſi eius
ſpectator, uictoriæ noctem differret ,diẽ produceret. Quod quidẽ Moyſi negatũ
eſt, ſolus eligeretur, ut populum introduceret in terrã repromiſſionis. Magnus uir
fidei miraculis,magnus triũphis .Illius auguſtiora opera,huius proſperiora. Vter
q; igitur diuina ſubnixus gratia,ultra humanam proceſſit cõditionem . Ille mari,
hic cœlo imperauit. Pulchra itaque copula ſeniorum atq; adoleſcentium. Alij te-
ſtimonio :alij ſolatio ſunt:alij magiſterio:alij delectationi. Omitto quod Abrahæ
adhæſit Loth adoleſcentulus etiam proficiſcenti , ne forte hoc propinquitatis ma-
B gis fuiſſe exiſtimetur,& neceſſariæ potius q̃ uoluntariæ adiunctionis. Quid de He-
lia atque Heliſæo loquamur? Licet nõ expreſſe Heliſæum iuuenem ſcriptura ſigni-
ficauerit,aduertimus tamen & colligimus iuniorem fuiſſe. In actibus Apoſtolorũ
Barnabas Marcum aſſumpſit, Paulus Silan,Paulus Timotheum,Paulus Titum.
Sed illis ſuperioribus uidemus diuiſa officia , ut ſeniores conſilio præualerent , iu-
uentiores miniſterio. Plerumque etiam uirtutibus pares,diſpares ætatibus, ſui dele
ctantur copula ,ſicut delectabãtur Petrus & Iohannes. Nam adoleſcentẽ legimus
in Euangelio Iohannem & ſua uoce, licet meritis & ſapientia nulli fuerit ſeniorum
ſecundus.Erat enim in eo ſenectus uenerabilis morum ,& cana prudentia. Vita e- *ſap.4.*
nim immaculata ,bonæ ſenectutis ſtipendium eſt.

De laude miſerationis & hoſpitalitatis, & malo prodigalitatis & inanis fauoris,& hoc maxime in ſacerdotibus reprehẽditur, qui omnia ornate & ordinate agere debent. Caput XXI.

ADIVVAT hocquoque ad profectum bonæ exiſtimationis ,ſi de po-
tentis manibus eripias inopem , de morte damnatum eruas,quantum
ſine perturbatione fieri poteſt , ne uideamur iactantiæ magis cauſa fa-
cere,quàm miſericordiæ, & grauiora inferre uulnera,dũ leuioribus me
deri deſideramus. Iam ſi oppreſſum opibus potentis, & factione magis quàm ſce
leris ſui precio grauatum liberaueris , egregiæ conualeſcit opinionis teſtimonium.
Commendat pleroſque etiam hoſpitalitas. Eſt enim publica ſpecies humanitatis,
ut peregrinus hoſpitio non egeat , ſuſcipiatur officioſe , pateat aduenienti ianua.
Valde id decorum totius eſt orbis exiſtimatione , peregrinos cũ honore ſuſcipere,

C nõ deeſſe menſæ hoſpitalitatis gratiã,occurrere officijs liberalitatis,explorare ad-
uentus hoſpitum. Quod Abrahæ laudi eſt datum,qui ante ianuam ſuam ſpecula-
batur ,ne forte præteriret peregrinus aliquis , & diligenter prætendebat excubias
ut occurreret,ut præueniret,ut rogaret,ne tranſiret hoſpes,dicens: Domine ſi inue
Gen.18. ni gratiam ante te,ne prætereris puerũ tuum . Et ideo pro hoſpitalitatis mercede
Gen.19. fructum poſteritatis recepit. Loth quoq; nepos eius,non ſolũ genere,ſed etiã uirtu
te proximus,propter hoſpitalitatis affectum,Sodomitana à ſe ſuiſq; ſupplicia de
torſit. Decet igitur hoſpitalem eſſe ,benignum,iuſtum,non alieni cupidum,immò
de ſuo iure cedentẽ potius aliqua ,ſi fuerit laceſſitus, q̃ aliena iura pulſantẽ,fugitan
tem litiũ,abhorrentem à iurgijs,redimentẽ concordiã & tranquillitatis gratiam. Si
quidem de ſuo iure uirum bonũ aliquid relaxare ,non ſolũ liberalitatis , ſed plerũ
que etiam commoditatis eſt . Primũ diſpendio litis carere non mediocre eſt lucrũ.
Deinde accedit ad fructum quo augetur amicitia,ex qua oriuntur plurimæ cõmo-
ditates,quæ contemnenti aliquo in tempore poſtea fructuoſæ ſint . In officijs autẽ
hoſpitalibus omnibus quidem humanitas impartienda eſt, iuſtis autẽ uberior de
Matth.10. ferenda honorificentia. Quicunq; enim iuſtũ receperit in nomine iuſti, mercedem
iuſti accipiet,ut dominus pronũciauit. Tanta aũt eſt apud deũ hoſpitalitatis gra-
tia,ut ne potus quidẽ aquæ frigidæ à præmijs remunerationis immunis ſit . Vides
quia Abraam deum recepit hoſpitio dum hoſpites quærit? Vides quia Loth ange
los ſuſcepit? Qui ſcis an & tu cum ſuſcipis hoſpitem ſuſcipias Chriſtũ? Licet in ho
ſpite ſit Chriſtus,quia Chriſtus in paupere eſt, ſicut ipſe ait: In carcere eram,& ue-
D niſtis ad me,nudus eram ,& operuiſtis me. Suaue eſt igitur non pecuniæ,ſed gra-
tiæ ſtudere. Verum hoc malum iamdudũ humanis influxit mentibus , ut pecunia
honori ſit ,& animi hominũ diuitiarum admiratione capiantur . Inde ſe immerſit
auaricia ,ueluti quædam bonorum ariditas officiorum,ut homines damnũ putẽt,
quicquid præter morem impenditur .Sed etiam in hoc aduerſus auariciã,ne quod
Prouer.15. afferre poſſit impedimentum ,proſpexit ſcriptura uenerabilis ,dicens: Quia meli-
or eſt hoſpitalitas cum oleribus . Et infra : Melior eſt panis in ſuauitate cum pace.
Non enim prodigos nos docet eſſe ſcriptura , ſed liberales. Largitatis enim duo
ſunt genera . Vnum liberalitatis , alterum prodigæ effuſionis. Liberale eſt hoſpi-
tio ſuſcipere , nudum ueſtire, redimere captiuos , non habentes ſumptum iuuare.
Prodigum eſt, ſumptuoſis effluere conuiuijs & uino plurimo . Vnde legiſti: Pro-
Prouer.20. digum eſt uinum ,& contumelioſa ebrietas . Prodigum eſt popularis fauoris gra-
tia exinanire proprias opes. Quod faciunt qui ludis circenſibus uel etiam theatrali
bus & muneribus gladiatorijs uel etiam uenationibus patrimonium dilapidant
ſuum,ut uincant ſuperiorum celebritates,cũ totum illud ſit inane quod agunt. Qñ
quidem etiã bonorũ operũ ſumptibus immoderatũ eſſe non deceat. Pulchra libe
ralitas erga ipſos quoq; pauperes menſuram tenere, ut abũdes pluribus,nõ com-
ciliandi fauoris gratia ultra modũ fluere. Quicqd ex affectu puro ac ſynceto p̃mi-
tur,hoc eſt decorũ,nõ ſuperfluas ædificatiões aggredi, nec p̃termittere neceſſarias.
Et maxime ſacerdoti hoc conuenit,ornare dei templum decore cõgruo ,ut etiã hoc
cultu aula domini reſplendeat , impenſas miſericordiæ conuenientes frequentare,
quantum oporteat largiri peregrinis ,non ſuperflua ſed competentia,non redun-
dantia,ſed cõgrua humanitati,ne ſumptu pauperum , alienam ſibi quærat gratiã,
ne re-

A ne reſtrictiorem erga clericos aut indulgentiorem ſe præbeat. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum, ſi aut ſumptus deſit neceſſitati eorum, quos à ſordidis negociationis aucupijs retrahere debeas, aut uoluptati ſuperfluat.

De modo inter remiſſionem & ſeueritatem conſeruando, & quod ſimulata remiſſio grauiores aliquando cauſas adoriatur, exemplum de Abſalon. Caput XXII.

QVINETIAM uerborum ipſorum & præceptorũ eſſe menſuram cõuenit, ne aut nimia remiſſio uideatur, aut nimia ſeueritas. Plerique enim remiſſiores malunt eſſe, ut uideantur boni. Sed nihil ſimulatũ & fictum ueræ uirtutis eſſe certum eſt, quinetiã diuturnum eſſe non ſolet. In principio uernat, in proceſſu tanquã floſculus diſſipatur & ſoluitur, quod autem uerum ac ſyncerũ alta radice fundatur. Et ut exemplis aſſertiones noſtras probemus (quoniam quæ ſimulata ſunt diuturna eſſe non poſſunt, ſed tanquam ad tempus uirentia cito decidunt) ex ea familia ex qua nobis plurima ad uirtutis profectũ exempla acceſſiuimus, unũ ſimulationis & fraudis proferamus teſtimoniũ. Abſalon erat David regis filius decore inſignis, egregius forma, præſtans iuuenta, ita ut uir talis in Iſraël non reperiretur, à ueſtigio pedis uſque ad uerticẽ immaculatus. Is fecit ſibi currus, & equos, & uiros quinquaginta, qui præcurrerent ante eum. Surgebat diluculo, & ſtabat ante portã in uia, & ſi quem aduertiſſet regis iudicia quærentẽ, accedebat ad eum, dicens: Ex qua ciuitate es tu? Reſpondit ille: Ex una tribu ſum de tribubus 2. Reg. 15.
B Iſraël ſeruus tuus. Referebat Abſalon: Verba tua bona ſunt & directa, & qui te audiat non eſt tibi datus à rege. Quis cõſtituet me iudicem? Et quiſquis ad me ueniet, cuicunque fuerit iudicium neceſſariũ, iuſtificabo illum. Talibus delinibat ſingulos ſermonibus. Et cum accederent adorare eum, extendens manus ſuas, apprehendebat atque oſculabatur eos. Sic conuertit in ſe corda omniũ, dum blanditiæ huiuſmodi intimorum tangunt uiſcerum ſenſum. Sed delicati iſti & ambitioſi, elegerunt honorabilia & grata ad tempus & iocunda. Vbi autem parua proceſſit dilatio, quam prudens omniũ propheta pauliſper cedendo interponendam putauit, non potuerunt tolerare ac ſuſtinere. Denique non dubitans de uictoria Dauid, cõmendabat filiũ dimicaturis, ut ei parcerent. Ideoque nec prælio intereſſe maluit, ne uel referre arma parricidæ licet uideretur, ſed tamen filio. Liquet igitur ea eſſe perpetua ac ſolida quæ uera ſunt, & quæ ſyncere potius quàm dolo congregantur. Ea uero quæ ſimulatione atque aſſentatione parta ſunt, non poſſe diu perſeuerare. Aliàs filioli.

Quod pecunia redempti non diu fidem cuſtodiant, quia quos ſemel pecunia redemeris, ſemper ſe remiſſione & adulatione putant redimendos. Caput XXIII.

QVIS igitur uel illos qui pecunia ad obedientiam redimuntur, uel eos qui aſſentatione inuitãtur, fidos ſibi arbitretur? Nam & illi frequenter ſe uendere uolunt, & iſti imperia dura ferre nõ poſſunt, Leui aſſentatiuncula facile capiuntur, ſi perſtrinxeris uerbo, immurmurant, deſerunt, infeſti abeunt, indignantes relinquũt, imperare malunt quàm obedire. Quaſi obnoxios beneficio, ſubiectos ſibi debere eſſe exiſtimant, quos præpoſitos ſibi habere debeant. Quis igitur

C ſibi fideles putet,quos uel pecunia uel adulatione ſibi obligandos crediderit? Nam
& ille qui pecuniam acceperit, uilem ſe & deſpectum indicat, niſi ſæpe redimatur,
itaque frequenter expectat precium ſuum: & ille qui obſecratione ambitus uidetur,
uult ſemper rogari.

Bonis tantum artibus ad honores nitendum,maxime eccleſiaſticos, nec inferiores ordines ſimulatis uirtutibus epiſcopo dero-gare, nec item epiſcopum clero eſſe inuidum, ſed iuſtum in omibus, maxime in iudicando. Cap. XXIIII.

ERGO bonis artibus & ſyncero propoſito nitendum ad honorem arbi-
trot, & maxime eccleſiaſticũ,ut neq; reſupina arrogãtia,uel remiſſa ne-
gligentia ſit,neq; turpis affectatio,& indecora ambitio. Ad omnia ab-
nndat animi directa ſimplicitas, ſatisq; ſeipſa cõmendat. In ipſo uero
muriere,neq; ſeueritatem eſſe duram conuenit,nec nimiam remiſſionẽ,ne aut pote-
ſtatem exercere,aut ſuſceptũ officiũ neqnaquã implere uideamur. Enitendũ quoq;
ut beneficijs atq; officijs obligemus plurimos,& collatam reſeruemus gratiã,ne iure
beneficij fiant immemores,qni ſe grauiter læſos dolent. Sæpe eñ uſu uenit,ut qnos
gratia foueris uel aliquo ſuperiore cumnlaueris gradu,auertas ſi indigne aliquẽ eis
præponendũ iudices. Sed & ſacerdotem beneficijs ſuis uel iudicijs fauere conuenit,
ut æquitatem cuſtodiat,& presbytero uel miniſtro deferre ut parenti. Neq; eos qui
D ſemel probati ſunt arrogantes eſſe oportet,ſed magis tanquã memores gratiæ,hu-
militatem tenere: neq; offendi ſacerdotem,ſi aut presbyter,aut miniſter,aut quiſquã
de clero,aut miſericordia,aut ieiunio,aut integritate,aut doctrina, aut lectione exi-
ſtimationem accumulet ſnam. Gratia enim eccleſiæ,lans doctoris eſt,bonum opus
alicuius prædicari,ita tamen ſi nullo ſtudio fiat iactãtiæ. Laudent enim unũqnenq;
proximorũ labia,& nõ os ſuũ,& cõmendent opera nõ ſtudia ſua. Cæterũ ſi qnis nõ
obediat epiſcopo,extollere atq; exaltare ſeſe deſiderans,obumbrare merita epiſco-
pi ſimulata affectatione doctrinæ,aut humilitatis,aut miſericordiæ, is à uero deui-
us ſuperbit, Quoniam ueritatis ea eſt regula, ut nihil facias cõmendandi tui cauſa,
quo minor alius fiat,neque ſi qnid boni habeas,id ad deformationẽ alterius & uitu-
perationem exerceas. Non defendas improbũ,& ſancta indigno cõmittenda arbi-
treris, neq; iterũ urgeas & impugnes,cuius crimen nõ deptehenderis. Nam cum in
omnibus iniuſticia cito offendat,tum maxime in eccleſia,ubi æquitatẽ eſſe oportet,
ubi æqualitatẽ haberi decet,ut nihil ſibi potentior plus uindicet,nihil uſurpet ditior
Siue enim pauper ſiue diues in Chriſto unũ ſunt. Nihil ſanctior plus ſibi arroget,
Ipſum enim par eſt eſſe humiliorẽ. Sed nec perſonã alterius accipiamus in iudicio,
gratia abſit,cauſam merita decernant. Nihil ſic opinionẽ,imò fidem grauat,qnàm
ſi in iudicãdo potentiori dones cauſam inferioris, uel panperem innocentẽ arguas,
diuitem excuſes reum culpæ. Pronum quippe eſt genus hominũ fauere honoratio-
ribus,ne læſos ſe putent,ne uicti doleant. Sed primũ ſi offenſam uereris,nõ recipias
iudicium,ſi ſacerdos es,aut ſi quiſquã alius, non laceſſas. Licet tibi ſilere in negocio
duntaxat pecuniario, qnanqnã ſit conſtantiæ adeſſe æqnitati. In cauſa autem dei,
ubi cõmunionis periculum eſt,etiam diſſimulare,peccatum eſt non leue.

Fauores

A Fauores & beneficia plus pauperibus quàm diuitibus eroganda, quia de eo quod diues forte dedignatur, pauper maximam tibi habet gratiam, & quod beneficia non ſola fiant pecunia.

Caput XXV.

QVID aũt tibi prodeſt fauere diuiti? An quia citius amantem remune-
ret? His enim fauemus frequentius, à quibus referendæ uicẽ ſperamus
gratiæ. Sed eo magis infirmo & inopi nos ſtudere cõuenit, quia pro eo
qui non habet, remunerationẽ ſperamus à domino Ieſu, qui ſub ſpecie
conuiuij generalem uirtutis ædidit formã, ut his potius noſtra cõferamus beneficia
qui nobis ea nõ poſſunt repræſentare, dicens, ad conuiuiũ atq; epulas non eos qui
diuites ſunt, ſed pauperes inuitãdos. Diuites enim rogari uidentur, ut ipſi quoq; no
bis reddant cõuiuiũ. Pauperes (quia nõ habent quod reſtituant) cum acceperint, re-
muneratorem nobis faciunt dominũ, qui ſe pro paupere obligandum obtulit. Ad
ipſum quoque ſeculi uſum collatio beneficij facta in pauperes magis quàm in locu
pletes, plus iuuat, quia diues dedignatur beneficiũ, & pudet eũ debitorẽ eſſe gratiæ,
Quinetiã id quod collatũ eſt ſibi, meritis ſuis arrogat, quod uel ut debitũ acceperit,
uel ideo datum ſit, eo quod is qui dedit, reddendũ ſibi à diuite uberius æſtimauerit.
Ita in accipiendo beneficio, eoipſo quod acceperint diuites, dediſſe ſe magis q̃ acce
piſſe exiſtimant. Pauper uero & ſi nõ habet unde reddat pecuniã, refert gratiam. In
quo certum eſt, quod plus reddat q̃ acceperit. Pecunia enim numo ſoluitur, gratia
nunq̃ exinanit̃. Reddendo uacuatur pecunia, gratia aũt & habendo ſoluitur, & ſol
uendo retinet̃. Deinde quod diues refugit, pauper fatetur, quod ſit obligatus debi-
B to, ſibiq; ſubuentũ, non honori ſuo delatũ putat, donatos ſibi arbitratur filios, uitã
redditã, ſeruatã familiã. Quanto igitur melius, apud bonos quàm apud ingratos lo
care beneficiũ? Vnde dominus ad diſcipulos ait: Nolite poſſidere aurũ, neq; argen *Math.10.*
tum, neq; pecuniã, qua uelut falce, pullulantẽ in pectoribus humanis ſuccidit auari-
tiam. Petrus quoq; claudo (qui ex utero matris ſuæ portabatur) ait: Argentũ & au- *Act.3.*
rum nõ habeo, ſed quod habeo do tibi. In nomine Ieſu Chriſti Nazareni, ſurge &
ambula. Itaq; pecuniã nõ dedit, ſanitatẽ dedit. Quanto melius eſt ſalutẽ habere ſine
pecunia, q̃ pecuniã ſine ſalute. Surrexit claudus qđ nõ ſperabat, pecuniã nõ accepit
quã ſperabat. Sed hæc uix in ſanctis domini reperiuntur, ut diuitiæ cõtemptui ſint.

De malo auaritiæ, Exempla de Balaam, & Acham, & Dalila. Cap. XXVI.

CAETERVM ita incubuerunt mores hominũ ad admirationem diuitia
rum, ut nemo niſi diues honore dignus putetur. Neque hic recens uſus,
ſed iamdudũ, quod peius eſt, inoleuit hoc uitiũ humanis mentibus. Si-
quidem cum Hierico magna ciuitas tubarũ ſacerdotalium ſono corruiſ
ſet, & Ieſus Naue potiretur uictoria, cognouit infirmatã eſſe uirtutẽ populi per aua
ritiam atq; auri cupiditatẽ. Nam cum de ſpolijs urbis incenſæ, ſuſtuliſſet Acham ue
ſtem aureã & ducenta argenti didrachmata, & linguã auream, oblatus domino ne-
gare nõ potuit, ſed prodidit furtũ. Vetus igitur & antiqua auaritia eſt, quæ cũ ipſis
diuinæ legis cœpit oraculis, imò propter ipſam reprimendam lex dei data eſt. Pro-
pter auaritiam Balac putauit Balaam præmijs poſſe tentari, ut malediceret popu-
lum patrum, & uiciſſet auaritia, niſi dominus à maledicto eum abſtinere uetuiſſet.

C Et propter auaritiã præcipitatus Acham, in exitiũ deduxerat totam plebem paren
tum. Itaq; Ieſus Naue, qui potuit ſolem ſiſtere ne procederet, auaritiã hominũ non
potuit ſiſtere, ne ſerperet. Ad uocem eius ſol ſtetit, auaritia nõ ſtetit. Sole itaq; ſtan-
te confecit Ieſus triumphũ, auaritia autẽ procedente penè amiſit uictoriã. Quid for
tiſſimum omnium Samſon? nónne Dalilæ mulieris auaritia decepit? Itaq; ille qui
rugientem leonẽ manibus diſcerpſit ſuis, qui uinctus & alienigenis traditus, ſine ul-
lo adiutore ſolus diſſolutis uinculis, mille ex his peremit uiros, qui funes inrextos
neruis uelut mollia ſparti fila dirupit, is ſuper genua mulieris inflexa ceruice trunca
tus inuicti crinis ornatum prærogatiuã ſuæ uirtutis amiſit. Influxit pecunia in gre-
mium mulieris, & à uiro diſceſſit gratia. Feralis igit' auaritia, illecebroſa pecunia, quæ
habẽtes cõtaminat, nõ habentes nõ iuuat. Eſto tamẽ ut aliquãdo adiuuet pecunia,
inferiorẽ tamen & ipſum deſiderantẽ. Quid ad eũ, qui nõ deſiderat, qui nõ requirit,
qui auxilio eius nõ indiget, ſtudio nõ flectitur? Quid ut alijs ſit ille copioſior qui ha
bet? Nunquid idcirco honeſtior quia habet quo honeſtas plerunq; amittitur, quia
habet quod cuſtodiat, magis q̃ quod poſſideat? Illud enĩ poſſidemus quo utimur,
Quod aũt ultra uſum eſt, nõ utiq; habet poſſeſſionis fructũ, ſed cuſtodiæ periculũ.

De benignitate, & quod excõmunicatio tardius ſit exerenda. Cap. XXVII.

AD ſummã nouimus quod pecuniæ cõtẽptus iuſticiæ forma ſit, & ideo
auaritiam declinare debemus, & omni ſtudio intendere, ne quid facia-
mus unquã aduerſus iuſticiã, ſed in omnibus geſtis & operibus cuſto-
D diamus eam. Si uolumus commendare nos deo, charitatẽ habeamus,
unanimes ſimus, humilitatẽ ſequamur, alter alterũ exiſtimantes ſuperiorẽ ſibi. Hæc
eſt enim humilitas, ſi nihil ſibi quis arroget, ſed inferiorẽ ſe eſſe exiſtimet. Epiſcopus
ut membris ſuis utatur clericis, & maxime miniſtris qui ſunt uere filij, quẽ cuiq; uide
rit aptũ muneri ei deputet. Cum dolore amputatur etiã quæ putruit pars corporis
& diu tractatur ſi poteſt ſanari medicamentis, ſi nõ poteſt, tunc à medico bono ab-
ſcinditur. Sic epiſcopi affectus boni eſt, ut optet ſanare infirmos, ſerpentia auferre
ulcera, adurere aliqua, nõ abſcindere, poſtremo quod ſanari nõ poteſt cum dolore
abſcindere. Vnde pulcherrimũ illud præceptũ magis eminet, ut cogitemus nõ quæ
noſtra ſunt, ſed quæ aliorũ. Hoc enim modo nihil erit, quod uel irati noſtro indul-
geamus affectui, uel fauentes noſtræ plus iuſto tribuamus aliquid uoluntati.

De bono compaſſionis, & quod ſacris eccleſiarũ theſauris non ſit parcen dum tempore neceſſitatis, Exempli cauſa inducitur Laurentius & ipſe Ambroſius. Cap. XXVIII.

HOC maximum incentiuũ miſericordiæ, ut cõpatiamur alienis calami-
tatibus, neceſſitates aliorũ quantum poſſumus iuuemus, & plus inter-
dum quàm poſſumus. Melius eſt enim pro miſericordia cauſas præ-
ſtare, uel inuidiã perpeti, q̃ prætendere inclementiã. Vt nos aliquando
in inuidiam incidimus, qui confregerimus uaſa myſtica, ut captiuos redimeremus,
quod Arrianis diſplicere poterat, nec tam factum diſplicere, quàm ut eſſet quod in
nobis reprehenderent. Quis aũt eſt tam durus, immitis, ferreus, cui diſpliceat quod
homo redimitur à morte, fœmina ab impuritatibus Barbarorum, quæ grauiores

morte

A morte ſunt,adoleſcentulæ,uel pueruli,uel infantes ab idolorũ cõtagijs,quibus mor
tis metu inquinabantur? Quã cauſam nos etſi non ſine ratione aliqua geſſimus,ta
men ita in populo proſecuti ſumus,ut cõfiteremur,multoq́ꝫ fuiſſe cõmodius aſtrue
remus,ut animas dño quàm aurũ ſeruaremus.Qui enim ſine auro miſit apoſtolos,
& eccleſias ſine auro cõgregauit.Aurum eccleſia habet,nõ ut ſeruet,ſed ut eroget,&
ſubueniat in neceſſitatibus.Quid opus cuſtodire quod nihil adiuuat? An ignora-
mus quantũ auri atqꝫ argenti de templo domini Aſſyrij ſuſtulerint? Nõne melius
conflat ſacerdos propter alimoniã pauperũ,ſi alia ſubſidia deſint, quàm ſacrilegus
contaminata aſportet hoſtis? Nõne dicturus eſt dñs: Cur paſſus es tot inopes fa-
me emori?Et certe habebas aurũ,ut miniſtraſſes alimoniã.Cur tot captiui deducti
in cõmertium ſunt,nec redempti? Cur tot ab hoſte occiſi ſunt? Melius fuerat,ut ua
ſa uiuentiũ ſeruares,q̃ꝫ metallorũ.His nõ poſſet reſponſum referri.Quid enim dice
res? Timui ne templo dei ornatus deeſſet.Reſponderet:Aurũ ſacramenta non quæ
runt,neqꝫ auro placent,quæ auro nõ emuntur. Ornatus ſacramentorũ,redemptio
captiuorũ eſt.Et uere illa ſunt uaſa precioſa,quæ redimunt animas à morte. Ille ue
rus theſaurus eſt domini,qui operatur quod ſanguis eius operatus eſt. Tũc uas do
minici ſanguinis agnoſco,cum in utroqꝫ uidero redemptionẽ,ut calix ab hoſte redi
mat,quos ſanguis à peccato redemit.Quàm pulchrũ ut cũ agmina captiuorũ ab ec
cleſia redimũtur,dicatur:Hos Chriſtus redemit,Ecce aurũ quod probari poteſt,Ec-
ce aurũ utile,Ecce aurũ Chriſti,quod à morte liberat,Ecce aurũ quo redimitur pudi
citia,ſeruatur caſtitas. Hos ergo malui uobis liberos tradere,q̃ꝫ aurũ reſeruare. Hic
B numerus captiuorũ,hic ordo præſtantior eſt,q̃ꝫ ſpecies poculorũ.Huic muneri pro
ficere debuit aurũ redemptoris, ut redimeret periclitantes. Agnoſco infuſum auro
ſanguinẽ Chriſti,non ſolũ irrutilaſſe,uerũetiam diuinæ operationis impreſſiſſe uir
tutem redemptionis munere. Tale aurũ ſanctus martyr Laurentius domino reſer-
uauit,à quo cũ quærerentur theſauri eccleſiæ,promiſit demonſtraturũ ſe, Sequenti
die pauperes duxit. Interrogatus ubi eſſent theſauri quos promiſerat,oſtendit pau
peres,dicẽs:Hi ſunt theſauri eccleſiæ. Et uere theſauri,in quibus Chriſtus eſt,in qui-
bus Chriſti fides eſt. Deniqꝫ apoſtolus ait: Habemus theſaurũ in uaſis fictilibus. 2.Cor.4.
Quos meliores theſauros habet Chriſtus,quàm eos in quibus ſe eſſe dixit? Sic eñ
ſcriptum eſt:Eſuriui, & dediſtis mihi manducare:ſitiui,& dediſtis mihi bibere, ho- Matth.25.
ſpes eram,& collegiſtis me.Et infra:Quod eñ uni horũ feciſtis,mihi feciſtis. Quos
meliores Ieſus habet theſauros,quàm eos in quibus amat uideri.Hos theſauros de
monſtrauit Laurentius, & uicit, quod eos nec perſecutor potuit auferre. Itaqꝫ Ioa-
chim qui aurũ in obſidione ſeruabat,nec diſpenſabat alimoniæ comparandæ,& au
rum uidit diripi,& ſe in captiuitatẽ deduci. Laurentius qui aurũ eccleſiæ maluit ero-
gare pauperibus, q̃ꝫ perſecutori reſeruare, pro ſingulari interpretationis uiuacitate
ſacrã martyrij accepit coronã. Nunquid dictũ eſt ſancto Laurentio: Non debuiſti
erogare theſauros eccleſiæ,uaſa ſacramentorũ uendere? Opus eſt,ut quis fide ſynce
ra & perſpicaci prouidentia munus hoc impleat.Sanè ſi in ſua aliquis deriuat emo-
lumenta,crimen eſt,Sin uero pauperibus erogat,captiuũ redimit, miſericordia eſt.
Nemo eñ poteſt dicere,cur pauper uiuit. Nemo poteſt queri,quia captiui redem-
pti ſunt. Nemo poteſt accuſare,quia templum dei ædificatũ eſt. Nemo poteſt indi-
gnari,quia humãdis fideliũ reliquijs ſpacia laxata ſunt. Nemo poteſt dolere,qa in

ſepulturis

C ſepulturis Chriſtianorũ,requies defunctorũ eſt. In his tribus generibus uaſa eccle-
ſiæ etiam initiata confringere,conflare,uendere licet. Opus eſt ut de eccleſia myſtici
poculi forma nõ exeat,ne ad uſus nefarios ſacri calicis miniſteriũ transferatur. Ideo
intra eccleſiam primum quæſita ſunt uaſa quæ initiata nõ eſſent, deinde cõminuta,
poſtremo cõflata,per minutas erogationes diſpenſata egentibus,captiuorũ quoq;
precijs profecerũt. Quod ſi deſunt noua,& quæ nequaquã initiata uideantur,in hu
iuſmodi uſus quos ſupra diximus,arbitror omnia pie poſſe conuerti.

Depoſita uiduarũ,imò omniũ fidelium in eccleſia cum ſui etiam periculo conſeruanda. Exemplum de Onia & Heliodoro, & ſeipſo,& Ticinenſi epiſcopo. Cap. XXIX.

ILLVD ſanè diligenter tuendum eſt,ut depoſita uiduarum intemerata
maneant,ſine ulla ſeruentur offenſione,nec ſolum uiduarum, ſed etiam
omnium. Fides enim exhibenda omnibus, ſed maior eſt uiduarũ cauſa
& pupillorum. Deniq; hoc ſolo uiduarũ nomine(ſicut in libris Macha-
2. Machab. 3. bæorum legimus)cõmendatũ templo omne ſeruatum eſt. Nam cum indicium fa-
ctum eſſet pecuniarũ,quas in templo Hieroſolymis maximas reperiri poſſe Symõ
nefarius Antiocho regi prodidit,miſſus in Hierũſalem Heliodorus ad templũ ue-
nit,& ſummo ſacerdoti aperuit indicij inuidiã,& aduentus ſui cauſam. Tunc ſacer-
dos depoſita eſſe dixit uiduarũ uictualia & pupillorũ,quædam aũt Hircani Tobiæ
uiri ſancti,eaq; demonſtrauit. Argenti talenta quadringenta erant,auri uero ducen
ta. Quæ cũ Heliodorus ereptũ ire uellet,& regis uendicare cõmodis,ſacerdotes ante
D altare iactauerunt ſe,induti ſacerdotales ſtolas,& deum uiuũ qui depoſitis legẽ de-
derat, flentes inuocabant cuſtodem ſe præceptorũ præſtare ſuorũ. Vultus uero &
color ſummi ſacerdotis immutatus,declarabat dolorẽ animi,& mentis intentæ ſol-
licitudinem. Flebant oẽs,quod in cõtemptũ locus uenturus foret,ſi nec in dei tem-
plo tuta fidei ſeruaret' cuſtodia,accinctæq; mulieres pectus, & clauſæ uirgines pul-
ſabant ianuas,ad muros alij currebant,per feneſtras alij proſpectabant, omnes ad
cœlũ tendebãt manus,orãtes,ut ſuis dominus adeſſet legibus. Heliodorus aũt nec
his territus,quod intẽderat urgebat,& ſatellitibus ſuis ærariũ ſepſerat. Tum ſubito
apparuit illi terribilis eques, armis præfulgẽs aureis,equus aũt eius erat inſigni orna
tus opertorio. Alij quoq; duo iuuenes apparuerũt in uirtute indyta, decore grato,
cũ ſplendore gloriæ,ſpecioſi amictu,qui circũſteterũt eũ,& utraq; ex parte flagella
bant ſacrilegũ,ſine ulla intermiſſione cõtinuato uerbere. Quid multa? Circũfuſus ca
ligine in terrã concidit,& euidenti diuinæ operationis indicio exanimatus iacebat,
nec ulla ſpes in eo reſidebat ſalutis. Oborta eſt lætitia metuentibus,metus ſuperbis,
deiectiq; ex amicis Heliodori quidã rogabant Oniam ut uitam poſceret ei,quoniã
ſupremũ gerebat ſpiritũ. Rogante itaq; ſacerdote ſummo,ijdem iuuenes iterũ,He-
liodoro apparuerũt, ijſdem amicti ueſtibus,& dixerũt ad eum: Oniæ ſummo ſacer
doti gratias age, propter quem tibi uita eſt reddita. Tu autẽ expertus flagella dei,
uade & nuncia tuis omnibus,quantam cognoueris templi religionẽ,& dei poteſta-
tem. His dictis non cõparuerunt. Heliodorus itaq; recepto ſpiritu, hoſtiã domino
obtulit,Oniæ ſacerdoti gratias egit,& cũ exercitu ad regem reuertitur,dicẽs: Si quẽ
habes hoſtem aut inſidiatorẽ rerũ tuarũ,illuc eum dirige,& flagellatũ recipies eum.

A Seruanda eſt igitur filij depoſitis fides, adhibenda diligentia. Egregie hinc ueſtrum eniteſcit miniſterium, ſi ſuſcepta impreſſio potentis quam uel uidua uel orphani tolerare non queant, eccleſiæ ſubſidio cohibeatur, Si oſtendatis plus apud uos mandatum domini, quàm diuitis ualere gratiã. Meminiſtis ipſi quotiens aduerſus regales impetus pro uiduarũ, imò omniũ depoſitis certamen ſubierimus. Cõmune hoc uobiſcũ mihi: recẽs exemplũ eccleſiæ Ticinenſis proferã, quæ uiduæ depoſitũ quod ſuſceperat amittere periclitabaẽ. Interpellante enim eo qui ſibi illud imperiali reſcripto uendicare cupiebat, clerici non tenebant autoritatem, honorati quoq; & interceſſores dati, nõ poſſe præceptis imperatoris obuiare ferebant. Legebatur reſcripti forma directior, magiſter officiorum ſtatuta agens in rebus imminebat. Quid plura? Traditũ erat. Tamen cõmunicato mecũ conſilio, obſedit ſanctus epiſcopus ea conclauia, ad quæ tranſlatum illud depoſitũ uiduæ cognouerat. Quod ubi non potuit auferri, receptũ ſub chirographo eſt. Poſtea iterũ flagitabatur ex chirographo. Præceptũ imperator iterauerat, ut ipſe per ſemetipſum nos conueniret. Negatũ eſt, & expoſita diuinæ legis autoritate, & ſerie lectionis, & Heliodori periculo, uix tandem rationem imperator accepit. Poſt etiam tentata fuerat obreptio, ſed præuenit ſanctus epiſcopus ut redderet uiduæ quod acceperat. Fides interim ſalua eſt, oppreſſio non eſt formidini, quia iam res non fides periclitatur.

Qui fugiendi, & qui ſint in bono zelandi. Cap. XXX.

FILII fugite improbos, cauete inuidos. Inter improbum & inuidũ hoc intereſt. Improbus ſuo delectatur bono, inuidus torquetur alieno. Ille diligit mala, hic bona odit, ut propè tolerabilior ſit, qui ſibi uult bene, quàm qui male omnibus. Filij ante factum cogitate, & cum diutius
B
cogitaueritis, tunc facite quod probatis. Laudabilis mors cum occaſio datur, rapienda eſt ilico. Dilata gloria fugit, nec facile cõprehenditur. Fidem diligite, quoniã per fidem & deuotionem Ioſias magnum ſibi ab uniuerſis amorem acquiſiuit, quoniã celebrauit paſcha domini, cũ eſſet annorũ decẽ & octo, quemadmodũ nemo ante eum. Zelo itaque ut uicit ſuperiores, ita & uos filij zelũ dei ſumite. Exquirat uos dei zelus & deuoret, ut unuſquiſq; ueſtrum dicat: Exquiſiuit me zelus domus tuæ. Apoſtolus Chriſti zelotes dictus eſt, Quid de apoſtolo dico? Ipſe dominus ait: Zelus domus tuæ comedit me. Sit ergo inter uos dei zelus, nõ iſte humanus quẽ inuidia generat, Sit inter uos pax, quæ ſuper omnẽ ſenſum eſt. Amate uos inuicem. Nihil charitate dulcius, nihil pace gratius. Et uoſipſi ſcitis, quod præ cæteris uos ſemper dilexi & diligo. Quaſi unius patris filij, coaluiſtis in affectũ germanitatis. Quæ bona ſunt tenete, & deus pacis & dilectionis erit uobiſcum in domino Ieſu, cui eſt honor, gloria, magnificentia, poteſtas, cum ſpiritu ſancto in ſecula ſeculorum Amen.

CAPITVLA LIBRI TERTII OFFICIORVM.

Quod ſancti & in quiete maxima operentur & mira, oſtenditur ex Moyſe & Heliſæo. Cap. I.

Honeſtum & utile apud Chriſtianos unum eſſe, qui non commoda temporalia ſequimur ſed æterna. Cap. II.

De ca

De calumnia reprimenda,& beneficentia cũctis exhibenda,Exemplum de harmonia membrorũ,quæ ſingula ſingulis obſequuntur. Cap. III.
Alienis incõmodis noſtra lucra non quærenda. Cap. IIII.
Nihil à ſapientibus niſi quod honeſtum ſit expetendũ,& honeſtati ſalutem quoq; poſtponendã,in quo Dauid maxime cõmendatur & Iohannes. Cap. V.
Famis tempore ſubueniendũ,nec auaræ partis incubandũ,uel precia captanda,Exempla de Ioſeph,& diuite auaro in euangelio. Cap. VI.
Peregrinos tempore famis urbe non arcendos,quod nõ ſolum inhoneſtum, ſed & inutile propoſitis comprobatur exemplis. Cap. VII.
Honeſtatem ſaluti quoq; prælatam à deo comprobari,Exempla de Ioſue & Caleb & cæteris exploratoribus. Cap. VIII.
Fraudes & turpia lucra clericos maxime dedecere, & omnes honeſtatem Dauid & Nabuthe imitari debere. Cap. IX.
Vitia uirtutibus obliterari, & perfidis etiam ac fraudulentis fidem oportere cuſtodiri,quod Ioſue Gabaonitis intimatur exhibuiſſe. Cap. X.
Auaros & fraudulentos interdum cupitis fraudari,ſemper autem apud deum maleuolentiæ reatu obnoxios teneri. Fabula de quodã Syracuſano, & paradigma de Doech Idumæo,& Anania. Cap. XI.
De malo temerarij iuramẽti,paradigma de Herode & Iepte,& quod filia eius ſponte ſua die condicta reuerſa, fidem illorũ præcellat Pythagoreorum, qui ſe uades inuicem dederunt. Cap. XII.
Quantum periculum Iudith honeſtatis intuitu ſubierit. Cap. XIII.
Quod ſemper honeſtatem ſequatur utilitas, quod licet apud homines aliter ſæpe contingere uideatur, apud deum tamen perpetuo ita eſſe comprobatur multis exemplis. Cap. XIIII.
Laus honeſtatis,magnanimitate Heſter, & fide Ionathæ commendatur & Abimelech. Cap. XV.
De moderamine amicitiæ conſeruandæ,clauditur uolumen. Cap. XVI.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS OFFICIORVM LIBER TERTIVS.

Quod ſancti & in quiete maxima operentur & mira,oſtenditur ex Moyſe & Heliſæo. Cap. I.

DAVID propheta docuit nos, tanquã in ampla domo deambulare in corde noſtro, & conuerſari cum eo tanquam cum bono cõtubernali,ut ipſe ſibi diceret,& loqueretur ſe-
Pſal.38. cum,ut eſt illud:Dixi,cuſtodiã uias meas. Salomon quoque filius eius ait:Bibe aquam de tuis uaſis, & de puteorũ
Prouerb.5. tuorum fontibus,hoc eſt,tuo conſilio utere. Aqua enim alta,conſilium in corde uiri. Nemo,inquit,alienus particeps ſit tibi, fons aquæ tuæ ſit tibi proprius, & iocundare cum tua,

A tua uxore,quæ eſt tibi à iuuentute. Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum cõfabulen
tur tecum. Non ergo primus Scipio ſciuit ſolus non eſſe,cum ſolus eſſet, nec minus
negocioſus cum ocioſus eſſet. Sciuit ante ipſum Moyſes,qui cum taceret clamabat,
cum ocioſus ſtaret præliabatur,nec ſolum præliabatur,ſed etiam de hoſtibus quos
non contigerat triumphabat, Adeo ocioſus ut manus eius alij ſuſtinerent, nec mi-
nus quàm cæteri negocioſus qui ocioſis manibus expugnabat hoſtem,quẽ non po
terant uincere qui dimicabant. Ergo Moyſes & in ſilẽtio loquebatur, & in ocio ope
rabatur. Cuius autẽ maiora negocia,quàm huius ocia, qui quadraginta diebus po
ſitus in monte,totam legem complexus eſt,& in illa ſolitudine qui cum deo loque-
retur non defuit? Vnde & Dauid ait: Audiam quid loquatur in me deus. Et quãto Pſal.48.
plus eſt,ſi cum aliquo deus loquatur quàm ipſe ſecum? Tranſibant Apoſtoli: & um
bra eorum curabat infirmos. Tangebantur ueſtimenta eorum,& ſanitas defereba-
tur. Sermonem locutus eſt Helias,& pluuia ſtetit,nec cecidit ſuper terram tribus an 3.Reg.17.
nis & ſex menſibus. Iterum locutus eſt,& hydria ſarinæ nõ defecit, & uas oleo toto
famis diuturnæ tempore non eſt exaninatum. Et quoniã pleroſqꝫ delectant belli-
ca, Quid eſt præſtantius exercitus magni lacertis, an ſuis meritis cõfeciſſe prælium?
Sedebat Heliſæus in uno loco, & rex Syriæ magnam belli molem inferebat popu 4.Reg.6.
lo patrum,diuerſiſqꝫ cõſiliorum acerbabat fraudibus, & circũuenire inſidijs molie-
batur,ſed omnes eius apparatus propheta deprehendebat,& uigore mentis ꝑ gra
tiam dei ubiqꝫ præſens,cogitatiões hoſtium ſuis annunciabat, & monebat quibus
cauerent locis. Quod ubi regi Syriæ manifeſtatum eſt, miſſo exercitu clauſit pro-
phetã. Orauit Heliſæus,& omnes illos cæcitate percuti fecit,& captiuos intrare Sa-
B mariam,qui uenerant obſidere eum. Conferamus hoc ocium cũ aliorum ocio. Alij
enim requieſcendi cauſa abducere animum à negocijs ſolent,& à conuentu cœtuqꝫ
hominum ſubtrahere ſeſe, & aut ruris petere ſecretum, captare agrorũ ſolitudines,
aut intra urbem uacare animo,indulgere quieti & tranquillitati. Heliſæus autẽ,aut
in ſolitudine Iordanem tranſitu ſuo diuidit, ut pars defluat poſterior,ſuperior au-
tem in fontem recurrat,aut in Carmelo reſoluta difficultate generandi,inopina ſte
rilem conceptione fœcundat, aut reſuſcitat mortuos,aut ciborum temperat ama-
ritudines,& facit farinæ admixtione dulceſcere,aut decem panibus diſtributis reli-
quias colligit plebe ſaturata: aut ferrum ſecuris excuſſum,& in fluuij Iordanis mer-
ſum profundo, miſſo in aquas ligno facit ſupernatare, aut emundatione lepro-
ſum, aut ſiccitatem imbribus, aut famem mutat ſœcunditate. Quando ergo iu-
ſtus ſolus eſt, qui cum deo ſemper eſt? Quando ſolitarius eſt, qui nunquam ſe-
paratur à Chriſto? Quis nos, inquit, ſeparabit à dilectione Chriſti? Confido Roma.8.
quia neqꝫ mors, neqꝫ uita, neqꝫ angelus. Quando autem feriatur à negocio, qui
nunquam feriatur à merito, quo conſummatur negocium. Quibus autem locis
circumſcribitur, cui totus mundus diuitiarum poſſeſſio eſt? Qua æſtimatione
definitur, qui nunquam opinione comprehenditur? Etenim quaſi ignoratur &
cognoſcitur, quaſi moritur & ecce uiuit, quaſi triſtis & ſemper lætior, ut egenus
& largus, ut qui nihil habeat & poſſideat omnia. Nihil enim ſpectat uir iu-
ſtus, niſi quod conſtans & honeſtum eſt. Et ideo etiam ſi alij uideatur pau-
per, ſibi diues eſt, qui non eorum quæ caduca, ſed eorum quæ æterna ſunt æſti-
matione cenſetur.

H Honeſtum

C

Honeſtum & utile apud Chriſtianos unum eſſe, qui non commoda temporalia ſequimur ſed æterna. Cap. II.

ET quoniam de duobus ſuperioribus locis diximus,in quibus honeſtũ
illud & utile tractauimus,ſequitur utrum honeſtatem & utilitatẽ inter
ſe comparare debeamus, & quærere quid ſit ſequendum. Sicut enim
ſupra tractauimus,utrum honeſtum illud an turpe eſſet,& ſecundo lo
co,utrum utile an inutile,ſimiliter hoc loco,utrũ honeſtum ſit an utile, nonnulli re/
quirendum putant.Nos autem monemus,ne hæc inter ſe uelut compugnantia in/
ducere uideamur, quæ iam ſupra unum eſſe oſtendimus, nec honeſtum eſſe poſſe
niſi quod utile,nec utile,niſi quod honeſtum, quia nõ ſequimur ſapientiam carnis,
apud quam utilitas pecuniariæ iſtius commoditatis pluris habetur,ſed ſapientiam
quæ ex deo eſt,apud quam ea quæ in hoc ſeculo magna æſtimantur pro detrimen
to habentur.Hoc enim catorthoma quod perfectum & abſolutũ officium eſt,à ue
ro uirtutis fonte proficiſcitur. Cui ſecundum eſt cõmune officium,quod ipſo ſermo
ne ſignificatur,non eſſe arduæ uirtutis ac ſingularis,quod poteſt plurimis eſſe com
mune.Nam pecuniæ compendia captare familiare multis, elegantiori conuiuio &
ſuauioribus delectari epulis uſitatum eſt. Ieiunare autem & continentem eſſe pau-
corum eſt,& alieni cupidum non eſſe rarum eſt. Contra autẽ detrahere uelle alteri
& non eſſe contentum ſuo.Nam in hoc cum pleriſq; conſortiũ eſt. Alia igitur pri/
ma,alia media officia.Prima cum paucis,media cũ pluribus. Deniq; in iiſdem uer/
bis frequenter diſcretio eſt.Aliter enim bonum deum dicimus,aliter hominem,ali/
ter iuſtum deum appellamus, aliter hominem.Similiter & ſapiẽtem deum aliter di
D cimus,aliter hominem.Quod & in euangelio docemur:Eſtote ergo uos perfecti,ſi/
Matt.5. cut & pater ueſter qui in cœlis eſt perfectus eſt. Ipſum Paulum lego perfectũ & nõ
Phil.3. perfectum.Nam cum dixiſſet:Non quod iam acceperim,aut iam perfectus ſim, ſe
quar aũt ſicut comprehendam,ſtatim ſubiecit: Quicunq; ergo perfecti ſumus. Du
plex eſt enim forma perfectionis,Alia medios, alia plenos numeros habens. Alia
hic,alia ibi.Alia ſecundum hominis poſſibilitatem,alia ſecundum perfectionem fu
turam.Deus autem iuſtus per omnia,ſapiens ſuper omnia, perfectus in omnibus.
Inter ipſos quoq; homines diſtantia eſt. Aliter Daniel ſapiens,de quo dictum eſt:
Ezech.28. Quis Daniele ſapientior, aliter alij ſapientes. Aliter Salomon, qui repletus eſt ſa/
pientia ſuper omnem ſapientiam antiquorum, & ſuper omnes ſapientes Ægypti.
Aliud eſt enim cõmuniter ſapere,aliud ſapere perfecte.Qui communiter ſapit,pro
temporalibus ſapit,pro ſe ſapit,ut alteri aliquid detrahat,& ſibi adiungat.Qui per
fecte ſapit,neſcit ſua ſpectare commoda,ſed ad illud quod æternum eſt,quod deco
rum atq; honeſtum toto affectu intendit,quærens non quod ſibi utile eſt,ſed quod
omnibus.Itaq; hæc ſit formula,ut inter duo illa honeſtum atq; utile errare nequea
mus,eò quod iuſtus nihil alteri detrahẽdum putet, nec alterius incommodo ſuum
1.Cor.10. commodum augeri uelit. Hanc formam tibi præſcribit Apoſtolus dicens:Omnia
licent, ſed non omnia expediunt.Omnia licent, ſed non omnia ædificant. Nemo
quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius. Hoc eſt,nemo cõmodum ſuum quærat,
Phil.2. ſed alterius,nemo honorem ſuum quærat,ſed alterius. Vnde & alibi dicit: Alter al/
terum exiſtimantes ſuperiorem ſibi, non quæ ſua ſunt ſinguli cogitantes, ſed quæ
aliorum. Nemo etiam ſuam gratiam quærat, nemo ſuam laudem, ſed alterius.

Quod

A Quod euidenter etiam in Prouerbijs declaratum eſſe aduertimus, dicente ſancto per Salomonem ſpiritu: Fili ſi ſapiens fueris, tibi ſapiens eris & proximis. Si autem malus euaſeris, ſolus hauries mala. Sapiens enim alijs conſulit ſicut iuſtus, quando quidem conſors ſui eſt utriuſq; forma uirtutis.

De calumnia reprimenda. & beneficentia cunctis exhibenda. Exemplum de harmonia membrorũ, quæ ſingula ſingulis obſequunť. Ca. III.

Si quis igitur uult placere omnibus per omnia, quærat nõ quod ſibi utile eſt, ſed quod multis, ſicut quærebat & Paulus. Hoc eſt enim cõformari Chriſto, alienũ non quærere, nihil alteri detrahere ut acquirat ſibi. Chriſtus enim dñs cum eſſet in forma dei, exinaniuit ſe ut formã ſuſciperet hominis, quã operum ſuorum locupletaret uirtutibus. Tu ergo expolias, quẽ Chriſtus induit? Tu exuis, quem ueſtiuit Chriſtus? Hoc enim agis, quando alterius detrimento, tua commoda augeri expetis. Conſidera ó homo, unde nomen ſumpſeris, ab humo utiq; quæ nihil cuiquã eripit, ſed omnia largitur omnibus, & diuerſos in uſum omnium animantium fructus miniſtrat. Inde appellata humanitas, ſpecialis & domeſtica uirtus hominis, quæ conſortẽ adiuuet. Ipſa te doceat forma tui corporis, mẽbrorumq; uſus. Nunquid membrum tuũ alterius membri officia ſibi uendicat, ut oculus officium oris, aut os oculi officiũ ſibi uendicet, aut manus pedũ miniſterium, aut pes manuum? Quinetiam ipſæ manus dextera ac ſiniſtra diſpartita habẽt officia pleraq;, ut ſi uſum cõmutes utriuſq; aduerſum naturam ſit, priuſꝗ
B totum hominem exuas, ꝗ membrorũ tuorũ miniſteria conuertas, ſi aut de ſiniſtra cibum ſuggeras, aut de dextera fungaris miniſterio ſiniſtræ, ut reliquias ciborũ abluas niſi forte poſcat neceſſitas. Finge hanc & da oculo uirtutem, ut poſſit detrahere ſenſum capiti, auditũ auribus, menti cogitationes, odoratum naribus, ori ſaporem & ſibi conferat, nõne omnem ſtatum diſſoluet naturæ? Vnde pulchre Apoſtolus ait: Si totũ corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? Omnes ergo unum corpus ſumus & diuerſa membra, ſed omnia corpori neceſſaria. 1.Cor.12. Non em̃ poteſt membrũ membro dicere, non es mihi neceſſariũ, quinetiam ipſa quæ uidẽtur infirmiora membra eſſe, multomagis neceſſaria ſunt, & maiorẽ plerunq; tuendi ſe requirunt ſollicitudinem. Et ſiquid dolet membrũ unum, cõpatiuntur ei membra omnia. Vnde ꝗ graue eſt ut detrahamus aliquid ei cui nos compati oportet, & cui debemus conſortium miniſterij ei fraudi & noxæ ſimus? Hæc utiq; lex naturæ eſt, quæ nos ad oẽm ſtringit humanitatem, ut alter alteri tanꝗ unius partes corporis inuicem deferamus. Nec detrahendum quicquã putemus, cũ contra naturæ legẽ ſit, non iuuare. Sic enim naſcimur ut conſentiant membra mẽbris, & alterũ alteri adhæreat, & obſequantur ſibi mutuo miniſterio. Quod ſi unũ deſit officio ſuo, impediantur & cætera. Vt ſi eruat oculum manus, nõne ſibi operis ſui uſum negauit? Si pedem uulneret, quantorũ ſibi actuum profectũ inuiderit? Et quanto grauius eſt totum hominẽ ꝗ unum membrũ detrahi? Iam ſi in uno membro totũ corpus uiolatur, utiq; in uno homine cõmunio totius humanitatis ſoluitur, uiolatur natura generis humani, & ſanctæ eccleſiæ congregatio, quæ in unum connexum corpus atq; compactum unitate fidei & charitatis aſſurgit. Chriſtus quoq; dñs qui pro uniuerſis mortuus eſt, mercedem ſanguinis ſui euacuatã dolebit. Quid ꝙ etiã ipſa lex dñi

C hanc formam tenendam edocet,ut nihil alteri detrahas tui commodi ſeruandi gratia, cum dicit: Non transferas terminos antiquos quos ſtatuerunt patres tui, cum uitulum errantem fratris tui reducendum præcipit, cum furem mori iubet, cum uetat mercennarium debita mercede fraudari, cum pecuniam ſine uſuris reddendam cenſet? Subuenire enim non habenti humanitatis eſt,duritiæ autem plus extorquere quàm dederis.Etenim ſi ideo inops auxilio tuo eguit, quia non habuit, unde de ſuo redderet,nonne impium eſt,ſi ſub humanitatis ſimulatione amplius ab eo poſcas,qui non habebat unde minus ſolueret? Abſoluis igitur alteri debitorem,ut cõdemnes tibi,& hanc humanitatẽ uocas,ubi eſt iniquitatis auctio. Hoc præſtamus cæteris animantibus,quod alia genera animantium conferre aliquid neſciunt.Feræ

Pſal.36. autem eripiunt,homines tribuunt. Vnde & Pſalmiſta ait:Iuſtus miſeretur & tribuit.Sunt tamen quibus & feræ conferant.Siquidem collatione ſobolem ſuam nutriunt,& aues cibo ſuo pullos ſatiant ſuos,homini autem ſoli tributũ eſt,ut omnes tanquam ſuos paſcat.Debetur iſtud ipſo naturæ iure. Quod ſi non licet non dare, quomodo detrahere licet? Nec ipſæ leges nos docent, quæ ea quæ detracta ſunt alicui,cum iniuria perſonæ aut rei ipſius cumulo,reſtitui iubent,quo furem à detrahendo,aut pœna deterreant,aut mulcta reuocent.Pone tamen quod aliquis poſſit aut pœnam nõ timere,aut mulctæ illudere.Nunquid dignum eſt ut aliqui alteri detrahant? Seruile hoc uitium,& familiare ultimæ conditioni,adeo contra naturam, ut inopia magis hoc extorquere uideatur,quàm natura ſuadere. Seruorum tamen occulta furta,diuitum rapinæ publicæ.Quid autem tam contra naturã,quàm uiolare alterum tui commodi cauſa,cum pro omnibus excubandum, ſubeundas mo-

D leſtias,ſuſcipiendum laborem,naturalis affectus perſuadeat,& glorioſum unicuiq; ducatur,ſi periculis proprijs quærat uniuerſorum tranquillitatẽ,multoq; ſibi unuſquiſq; arbitretur gratius excidia patriæ reppuliſſe,quàm propria pericula,præſtantiusq; eſſe exiſtimet, quod operam ſuam patriæ impenderit, quàm ſi in ocio poſitus tranquillam uitam uoluptatum copijs functus egiſſet?

Alienis incommodis,noſtra lucra non quærenda. Ca. IIII.

HINC igitur colligitur,quod homo qui ſecũdum naturæ formatus eſt directionem ut obediat ei, nocere non poſſit alteri. Quod ſi cui noceat naturam uiolet, neq; tantum eſſe commodi quod adipiſci ſeſe putet, quantum incommodi quod ex eo ſibi accidat. Quæ enim pœna grauior,quàm interioris uulnus conſcientiæ? Quod ſeuerius iudicium quàm domeſticum,quo unuſquiſq; ſibi eſt reus,ſeq; ipſe arguit quod iniuriam fratri indigne fecerit? Quod non mediocriter ſcriptura condemnat dicens:Ex ore ſtultorum baculus contumeliæ.Stulticiæ igitur condemnatur,qui contumeliam facit.Nonne hoc magis fugiendum,quàm mors,quàm diſpendium,quàm inopia,quàm exilium quàm debilitatis dolor? Quis enim uitium corporis,aut patrimonij damnum,non leuius ducat uitio animi,& exiſtimationis diſpendio? Liquet igitur id expetendum & tenendum omnibus, quod eadem ſingulorum ſit utilitas, quæ ſit uniuerſorum, nihilq; iudicandum utile, niſi quod in commune proſit. Quomodo enim poteſt uni prodeſſe,quod inutile ſit omnibus? Mihi certe nõ uidetur,qui inutilis eſt omnibus, ſibi utilis eſſe poſſe.Etenĩ ſi una lex naturæ omnibus, una utiq; utilitas uniuerſorũ.

Quod

A Quod ſi una utilitas uniuerſorum, ad cōſulendum utiq; omnibus naturæ lege con ſtringimur. Non eſt ergo eius qui conſultum uelit alteri ſecundum naturam, nocere ei aduerſus legem naturæ. Etenim ſi hi qui in ſtadio currunt, ita feruntur præceptis informari atq; inſtrui, ut unuſquiſq; celeritate, non fraude contendat, curſuq; quantum poteſt ad uictoriam properet, ſupplantare autem alterum aut manu deijcere non auſit, quanto magis in hoc curſu uitæ iſtius, ſine fraude alterius & circumſcriptione quærenda nobis uictoria eſt? Quærunt aliqui, ſi ſapiens in naufragio poſitus, inſipienti naufrago tabulam extorquere poſſit, utrum debeat. Mihi quidem, & ſi præſtabilius communi uideatur uſui, ſapientem de naufragio quàm inſipientem euadere, tamen non uidetur quod uir Chriſtianus, & iuſtus & ſapiens quærere ſibi uitam aliena morte debeat, utpote qui etiam ſi in latronem armatum incidat, ferientem referire non poſſit, ne dum ſalutem defendit, pietatem cōtaminet. De quo in euangelij libris aperta & euidens ſententia eſt: Reconde gladium tuum. Omnis enim qui gladio percuſſerit, gladio ferietur. Quis latro deteſtabilior, quàm perſecutor qui uenerat ut Chriſtum occideret? Sed noluit ſe Chriſtus perſecutorum defendi uulnere, qui noluit ſuo uulnere omnes ſanare. Cur enim te potiorem altero iudices, cum uis ſit Chriſtiani præferre ſibi alterum, nihil ſibi arrogare, nullum ſibi honorem aſſumere, non uendicare meriti ſui precium? Deniq; cur non tuum tolerare potius incommodum, quàm alienum cōmodum diripere aſſueſcas? Quid tam aduerſus naturam, quàm non eſſe contentum eo quod habeas, aliena quærere, ambire turpiter? Nam ſi honeſtas ſecundum naturam (omnia enim fecit deus bona ualde) turpitudo utiq; contraria eſt. Non poteſt ergo honeſtati conuenire & turpi B tudini, cum hæc inter ſe diſcreta naturæ lege ſint. Matt. 26.

Nihil à ſapientibus niſi quod honeſtum ſit expetendum, & honeſtati ſalutem quoq; poſtponendam, In quo Dauid maxime commendatur. Caput. V.

SED iam ut etiam in hoc libro ponamus faſtigium, in quo uelut in fine diſputationis noſtræ dirigamus ſententiam, ut nihil expetendum ſit niſi quod honeſtum. Nihil nanq; agit ſapiens, niſi quod honeſtum ſit, niſi quod cum ſynceritate ſine fraude ſit, neq; quicquam facit, in quo ſe crimine quoquam obliget, etiam ſi latere poſſit. Sibi enim eſt reus priuſquam cæteris, nec tam pudenda apud eum publicatio flagitij, quàm conſcientia eſt. Quod nō fictis fabulis ut Philoſophi diſputant, ſed uerißimis iuſtorum uirorum exemplis docere poſſumus. Non igitur ego ſimulabo terræ hiatum, quæ magnis quibuſdam diſſiluerit ſoluta imbribus, in quem deſcendiſſe Gyges, atque ibi fabularium illum equum æneum offendiſſe à Platone inducitur, qui in lateribus ſuis fores haberet, quas ubi aperuit animaduertiſſe anulum aureum in digito mortui hominis, cuius illic exanime corpus iaceret, auriq; auarum ſuſtuliſſe anulum. Sed cum ſe ad paſtores recepiſſet regios, de quorum ipſe numero foret, caſu quodam quod palam eius anuli ad palmam conuerterat, ipſe omnes uidebat, atq; à nullo uidebatur, deinde tum in locum ſuum reuocaſſet anulum, uidebatur ab omnibus. Cuius ſolers factus miraculi per anuli opportunitatem reginæ ſtupro potitus, necem regi intulit, cæterisq; interemptis quos necandos putauerat, ne ſibi impedimento forent, Lydiæ re-

C gnum adeptus eſt. Da inquit hunc anulum ſapienti, ut beneficio eius poſſit latere,
cum deliquerit. Non minus fugiet peccatorum contagium, quàm ſi non poſſit late-
1. Tim. 1. re. Non enim latebra ſapienti ſpes impunitatis, ſed innocentia eſt. Deniq; lex non
iuſto eſt poſita, ſed iniuſto, quia iuſtus legem habet mentis ſuæ, & æquitatis ac iu-
ſticiæ ſuæ normam. Ideoq; non terrore pœnæ reuocatur à culpa, ſed honeſtatis re
gula. Ergo ut ad propoſitum redeamus, non fabuloſa pro ueris, ſed uera pro fabu-
loſis exempla proferamus. Quid enim mihi opus eſt fingere hiatum terræ equum
æneum, anulumq; aureum in digito defuncti repertum, cuius anuli tanta ſit uis, ut
pro arbitrio ſuo qui eum ſit indutus anulum, appareat cum uelit, cum autem no-
lit, conſpectui ſe præſentium ſubtrahat, ut præſens non poſſit uideri? Nempe eò
tendit iſtud, utrum ſapiens etiam ſi iſto utatur anulo, quo poſſit propria flagitia ce
lare & regnum aſſequi, nolit ne peccare, & grauius ducat ſceleris contagium, pœna-
rum doloribus, an uero ſpe impunitatis utatur ad perpetrandum ſcelus. Quid in-
quam mihi opus eſt figmento anuli, cum poſſim docere ex rebus geſtis, quod uir ſa
piens cum ſibi in peccaro non ſolum latendum ſed etiam regnandum uideret ſi pec
catum admitteret, contra autem periculũ ſalutis cerneret ſi declinaret flagitium, eli-
geret tamen magis ſalutis periculum ut uacaret flagitio, quàm flagitiũ quo ſibi re-
1. Reg. 26. gnum pararet. Deniq; Dauid cum fugeret à facie regis Saul, cum eum rex cum tri
bus milibus uirorum electorũ ad inferendam necem in deſerto quæreret, ingreſſus
in caſtra regis, cum dormientem offendiſſet, non ſolum ipſe nõ percuſſit, ſed etiam
protexit, ne ab alio qui ſimul ingreſſus fuerat, perimeretur. Nam cũ diceret ei Abi-
ſai: Concluſit hodie dominus inimicum tuum in manibus tuis, & nunc occidam eũ,
D reſpõdit: Non cõſumas illum, quoniam quis inijciet manum ſuam in chriſtum do
mini, & purus erit? Et addidit: Viuit dominus, quia niſi dominus percuſſerit illum,
aut niſi hora illius uenerit ut moriatur, uel in pugnam deſcenderit, & apponatur
mihi, non ſit à domino inijcere manum meam in chriſtum domini. Itaq; non per-
miſit necari eum, ſed ſolam lanceam quæ erat ad caput eius, & lẽticulam tulit aquæ,
dormientibus cunctis, egreſſus de caſtris tranſiuit in cacumen mõtis, & coarguere
cœpit ſtipatores regios, & præcipue principem militiæ Abner, quod nequaquam fi
dam cuſtodiam regi & domino ſuo adhiberet. Deniq; demonſtraret ubi eſſet lan-
cea regis, uel lenticula quæ erat ad caput eius. Et appellatus a rege lãceam reddidit.
& dominus inquit reſtituat unicuiq; iuſticias ſuas, & fidẽ ſuam, ſicut tradidit te do-
minus in manus meas, & nolui inijcere manum meam in chriſtum domini. Et cum
hoc diceret, timebat tamen inſidias eius & fugit, ſedem exilio mutans. Nec tamen
alias potuiſſet ſalutem prætulit innocentiæ, cum iam ſecũdo facultate ſibi tributa regis necãdi * nó
luiſſet uti occaſionis beneficio, quæ & ſecuritatem ſalutis metuenti, & regnum offe-
rebat exuli. Vbi opus fuit Iohanni Gygeo anulo, qui ſi tacuiſſet, nõ eſſet occiſus ab
Herode? Præſtare hoc illi potuit ſilentium ſuum, ut & uideretur & non occidere
tur. Sed quia non ſolum peccare ſe propter ſalutis defenſionem paſſus non eſt, ſed
ne alienum quidem peccatum ferre ac perpeti potuit, ideo in ſe cauſam necis excita
uit. Certe hoc negare non poſſunt, potuiſſe fieri ut taceret. qui de illo Gyge negant
potuiſſe fieri, ut anuli beneficio abſconderetur. Sed fabula, & ſi uim non habet ueri-
tatis, hanc tamen rationem habet, ut ſi poſſit celare ſe uir iuſtus, tamẽ ita peccatum
declinet, quaſi celare non poſſit, nec perſonam ſuam indutus anulum, ſed uitã ſuam

A Chriſtum indutus abſcondat,ſicut Apoſtolus ait: Quia uita noſtra abſcondita eſt Col. 3.
cum Chriſto in deo. Nemo ergo hic fulgere quærat,nemo ſibi arroget,nemo ſe ia-
ctet. Nolebat ſe Chriſtus hic cognoſci, nolebat prædicari in euangelio nomen ſuũ
cum in terris uerſaretur,uenit ut lateret ſeculum hoc. Ergo & nos ſimili modo ab-
ſcondamus uitam noſtram Chriſti exemplo,fugiamus iactantiam, prædicari non
expetamus. Melius eſt hic eſſe in humilitate,ibi in gloria. Cum inquit Chriſtus ap ibidem
paruerit,tunc & uos cum illo apparebitis in gloria.

Famis tpe ſubueniendũ,nec auare partis incubandũ,uel precia captanda.
Exempla de Ioſeph, & diuite auaro in euangelio. Cap. VI.

NON uincat igitur honeſtatem utilitas,ſed honeſtas utilitatem. Hãc di-
co utilitatem,quæ æſtimatur ſecundum uulgi opinionem. Mortifice-
tur auaritia,moriatur concupiſcentia. Sanctus in negociationem in-
troiſſe ſe negat,quia preciorũ captare incremẽta,non ſimplicitatis, ſed
uerſutiæ eſt. Et alius ait: Captans precia frumenti,maledictus in plebe eſt. Definita Prouer. 11.
eſt ſentẽtia,nihil diſputationi relinquens: quale controuerſiarum genus ſolet dicen-
di eſſe,cum alius alleget agriculturã laudabilem apud omnes haberi,fructus terræ
ſimplices eſſe triplos,plus qui ſeminauerit eum probatiorem fore,uberiores reditus
induſtriæ non fraudari,negligentiam magis & incuriam ruris inculti reprehendi ſo
lere. Araui inquit ſtudioſius,uberius ſeminaui,diligentius excolui,bono collegi pro
uentu,ſollicitus recõdi,ſeruaui fideliter,prouide cuſtodiui. Nunc in tempore famis
B uendo,ſubuenio eſurientibus,uendo frumentum non alienum, ſed meum,nõ plu-
ris quàm cæteri, immo etiã minori precio. Quid hic fraudis eſt, cum multi poſſent
periclitari ſi non haberẽt quod emerent. Nũ induſtria in crimen uocatur? Num di
ligentia reprehenditur? Num prouidentia uituperatur? Fortaſſe dicat: Et Ioſeph fru
menta in abundantia collegit,in charitate uendidit. Num carius aliquis emere com
pellitur, Num uis adhibetur emptori? Omnibus defertur emendi copia, nulli irro-
gatur iniuria. His igitur quantum cuiuſq; fert ingenium diſputatis,exurgit alius di
cens: Bona quidem agricultura quæ fructus miniſtrat omnibus, quæ ſimplici indu
ſtria accumulat terrarum fœcunditatem,nihil doli,nihil fraudis interſerens. Deniq;
ſiquid uitij fuerit,plus diſpẽdij eſt,quia ſi bene aliquis ſeuerit melius metet, & ſi ſyn-
cerum tritici granũ ſeminauerit,puriorem ac ſyncerã meſſem colliget. Fœcunda ter-
ra multiplicatum reddit quod acceperat,fidelis ager fœneratos ſolet reſtituere pro-
uentus. De redditibus igitur uberis glebæ expectare debes tui mercedem laboris,
de fertilitate pinguis ſoli,iuſta ſperare compendia. Cur ad fraudem conuertis natu
ræ induſtriam & indulgentiam? Cur inuides uſibus hominũ publicos partus? Cur
populis minuis abundantiã? Cur affectas inopiã? Cur optari facis à pauperibus
ſterilitatẽ? Cum enĩ non ſentiant beneficia fœcunditatis, te auctionante preciũ, te
condente frumentũ,optant potius nihil naſci,q̃ te de fame publica negociari. Am-
bis frumentorũ indigentiã,alimentorum penuriã,uberis ſoli partus ingemiſcis,fles
publicam fertilitatẽ,horrea frugũ plena deploras, exploras quã ſterilior prouentus
ſit,quãdo exilior partus,uotis tuis gaudes arriſiſſe maledictũ,ut nihil uſq; naſcere-
tur. Tunc meſſem tuam ueniſſe lætaris, tunc tibi de omnium miſeria congeris
opes, & hanc tu induſtriam uocas, hanc diligentiam nominas, quæ calliditatis

C uerſutia,quæ aſtutia fraudis eſt:& hoc tu remedium uocas, quod eſt commentum
nequiciæ. Latrocinium hoc an fœnus appellem? Captantur tanquam latrocinij
tempora, quib⁹ in niſcera hominũ durus inſidiator obrepas. Augetur preciũ tanq̃
ſorte cumulatũ fœnoris,quo periculũ capitis aceruatur. Tibi conditæ frugis multi-
plicatur uſura,tu frumentum quaſi fœnerator occultas,quaſi uenditor auctionaris.
Quid imprecaris male omnibus,quia maior futura ſit fames, quaſi nihil frugũ ſu-
perſit,quaſi infœcundior annus ſequatur? Lucrum tuũ damnum publicum eſt. Io-
ſeph ſanctus omnibus aperuit horrea,non clauſit,nec precia captauit annonæ, ſed
perenne ſubſidium collocauit,nihil ſibi acquiſiuit, ſed quẽadmodum fames etiã in
poſterum uiuceretur, prouida ordinatione diſpoſuit. Legiſti quemadmodũ hunc
frumentarij precij captatorem exponat in euangelio dñs Ieſus,cuius poſſeſſio diui-
Luc.12. tes fructus attulit,& ille quaſi egens dicebat:Quid faciam,nõ habeo quò congregẽ.
Deſtruam horrea mea,& maiora faciam,cum ſcire non poſſet, utrũ ſequenti nocte
anima ſua ab eodem repeteretur. Neſciebat quid faceret,quaſi ei alimenta deeſſent
hærebat ambiguo.Non capiebãt horrea annonam,& ille ſe egere credebat. Recte
Prouer.11. igitur Salomon:Qui continet inquit frumentum,relinquet illud nationibus nõ hæ
redibus,qm̃ auariciæ emolumentum ad ſucceſſorum iura nõ peruenit. Quod non
legitime acquiritur, quaſi uentis quibuſdam ita extraneis diripientibus diſſipatur.
Et addidit: Captans annonã maledictus in plebe eſt, benedictio aũt in capite eius
qui participat. Vides ergo qđ largitorẽ frumenti eſſe deceat,nõ precij captatorem.
Non eſt igit̃ iſta utilitas,in qua plus honeſtati detrahitur,q̃ utilitati adiungit̃.

D Peregrinos tempore famis urbe non arcendos, quod non ſolum inho-
neſtum ſed & inutile propoſitis cõprobatur exemplis. Ca. VII.

SED & illi qui peregrinos urbe prohibent,nequaquam probãdi,expelle
re eo tempore quo deberent iuuare, ſeparare à commercijs communis
parẽtis,fuſos omnibus partus negare,inita iam cõſortia uiuendi *auer
alias auocare runcare, cum quibus fuerint communia iura,cum his nolle in tempore
neceſſitatis ſubſidia partiri. Feræ non expellunt feras,& homo excludit hominem?
Feræ ac beſtiæ communem putãt omnibus uictum,quem terra miniſtrat. Illæ etiã
conformem ſui generis adiuuant,homo impugnat,qui nihil à ſe alienum debet cre
dere quicquid humani eſt. Quanto ille rectius, qui cum iam prouecta proceſſiſſet
ætate,& famem toleraret ciuitas,atq; ut in talibus ſolet,peterent uulgo,ut peregrini
urbe prohiberentur, præfecturæ urbanæ curam cæteris maiorem ſuſtinens,conuo
cauit honoratos,& locupletiores uiros popoſcit,ut in medium conſulerent, dicens:
quàm immane eſſet peregrinos eijci,quàm hominem exueret, qui cibum morienti
negaret. Canes ante menſam impaſtos eſſe non patimur,& homines extrudimus?
Quàm inutile quoq; tot populos mundo perire,quos dira conficeret labes, quan-
tos urbi ſuæ perire,q̃ ſolerent adiumento eſſe,uel in conferendis ſubſidijs,uel in cele
brandis commercijs, neminem fame aliena iuuari, protrahere ut plurimum diem
poſſe,non inopiam repellere,immo tot cultoribus extinctis,tot agricolis occidenti-
bus,occaſura in perpetuum ſubſidia frumentaria. Hos igitur excludimus qui uictũ
nobis inferre conſuerunt. Hos nolumus in tp̃e neceſſitatis paſcere,q̃ nos omni æta
Deut.8. te pauerunt. Quãta ſunt quæ ab ipſis nobis hoc ipſo tp̃e miniſtrant̃? Non in ſolo
pane

A pane uiuit homo. Noſtra illic familia, pleriq; etiã noſtri parentes ſunt. Reddamus quod accepimus. Sed ueremur ne cumulemus inopiam. Primũ omnium miſericordia nunq̃ deſtituitur, ſed adiuuatur. Deinde ſubſidia annonæ quæ his impartienda ſunt collatione redimamus, reparemus auro. Nũquid his deficientibus, nõ alij nobis redimendi cultores uidẽtur? Quãto uilius eſt paſcere q̃ emere cultores? Vbi etiam repares? Vbi inuenias quẽ reformes? Adde: ſi inuenias quem ignarum & alieni uſus, numero poſſis ſubſtituere, nõ cultui. Quid plura? Collato auro, coacta frumenta ſunt. Ita nec abundantiã urbis minuit, & peregrinis alimoniã ſubminiſtrauit. Quantæ hoc cõmendationis apud deum fuit ſanctiſſimo ſeni? Quantæ apud homines gloriæ? Hic magnus uere probatus, qui uere potuit imperatori dicere: demonſtrans prouinciæ totius populos. Hos tibi omnes reſeruaui, hi uiuũt beneficio tui ſenatus, hos tua curia iam morti abſtulit. Quanto hoc utilius, q̃ illud quod proxime Romæ factũ eſt, eiectos eſſe urbe ampliſſima, qui iam plurimam illic ætatẽ tranſegerant, flentes cum filijs abijſſe, quibus uelut ciuibus amoliendum exiliũ deplorarent, interruptas complurium neceſſitudines, direptas affinitates. Et certe arriſerat anni fœcunditas, inuectitio urbs ſola egebat frumento, potuiſſet iuuari, ſi peterent ab Italis frumentum, quorũ filij expellebantur. Nihil hoc turpius, excludere quaſi alienum, & exigere quaſi ſuum. Quid illũ eijcis, qui de ſuo paſcitur? Quid illũ eijcis, qui te paſcit? Seruum retines, trudis parentem? Frumentum ſuſcipis, nec affectum impartis? Victum extorques, nec rependis gratiam? Quàm deforme hoc q̃ inutile? Quomodo enim poteſt utile eſſe quod nõ decet? Quãtis corporatorũ ſubſidijs, dudum Roma fraudata eſt? Potuit & illos non amittere, & euadere famem,

B expectatis uentorum oportunis flatibus, & ſperatarum commeatu nauiũ. Quàm uero illud ſuperius honeſtum atq; utile? Quid enim tam decorum atq; honeſtũ, quàm collatione locupletum iuuare egentes, miniſtrare uictum eſurientibus, nulli cibum defore? Quid tam utile, quàm cultores agrorum reſeruari, non interire plebem ruſticanorum? Quod honeſtum igitur utile, & quod utile honeſtum. Econtra, quod inutile, indecorum, quod autem indecorum, id etiam inutile.

Honeſtatem ſaluti quoque prælatam à deo comprobari. Exempla de Ioſue & Caleb, & cæteris exploratoribus. Cap. VIII.

QVANDO maiores noſtri ſeruitio exire potuiſſent, niſi id nõ ſolum turpe, ſed etiam inutile crediđiſſent, regi ſeruire Ægyptiorum? Ieſus quoque & Caleb miſſi ad explorandam terram, uberem quidem terrã, ſed à ferociſſimis inhabitari gentibus nunciauerũt. Terrore belli populus infractus, recuſabat terræ eius poſſeſſionem. Suadebant miſſi exploratores Ieſus & Caleb terram eſſe utilem, indecorum putabant cedere nationibus, lapidari potius eligebant, quod minabaẽ populus, quàm decedere de honeſtate. Diſſuadebant alij, plebs reclamabat, dicens: Aduerſus diras & aſperas gentes bellum fore, cadendum ſibi in prælio, mulieres ſuas & pueros direptioni futuros. Exarſit domini indignatio, ut omnes uellet perdere, ſed rogante Moyſe temperauit ſententiam, ultionem diſtulit, Satis eſſe perfidis ſupplicij iudicans, ut ſi parceret interim, nec percuteret incredulos, ad eam tamen terram quam recuſauerant propter incredulitatis ſuæ precium non peruenirent, ſed pueri & mulieres qui non immur-

mura-

C muraucrant,uel ſexu, nel ætate ueniabiles caperent eius terræ promiſſam hæredita
tem.Deniq; quicunq; erant à uiceſimo anno & ſupra,in deſerto eorum membra ce
ciderunt,ſed aliorum dilata eſt pœna. Qui autem aſcenderunt cum Ieſu & diſſua-
dendum putauerunt,plaga mala ſtatim mortui ſunt. Ieſus uero & Caleb cum in-
noxia ætate uel ſexu in terram promiſſionis intrarunt. Pars igitur melior gloriam
ſaluti prætulit, deterior ſalutem honeſtati. Diuina autem ſententia eos probauit,
qui honeſta utilibus præſtare arbitrabantur.Eos uero condemnauit,apud quos ea
quæ uidebantur ſaluti potius q̃ honeſtati accommoda præponderabant.

Fraudes & turpia lucra clericos maxime dedecere, & omnes honeſtatem Dauid & Nabuthe imitari debere. Cap. IX.

NIHIL itaq; deformius,quàm nullum habere amorẽ honeſtatis,&uſu
quodã degeneris mercaturæ quæſtu ſollicitari ignobili, auaro æſtua-
re corde, diebus ac noctibus inhiare in alieni detrimenta patrimonij,
non eleuare animum ad honeſtatis nitorem,non cõſiderare ueræ lau-
dis pulchritudinem.Hinc naſcuntur aucupia quæſitæ hæreditatis, cõtinentiæ atq;
grauitatis ſimulatiõe captatæ,qđ abhorret à propoſito Chriſtiani uiri. Omne eñ
quod arte elicitũ & fraude compoſitũ eſt, caret merito ſimplicitatis.In ipſis q nullũ
eccleſiaſtici ordinis officiũ receperint, incongrua iudicatur affectatæ ambitio hære
ditatis.In ſupremo fine uitæ poſitos ſuũ habere iudiciũ, ut libere teſtent̃ quod ſen
tiunt,qui poſtea non ſunt emendaturi, cum honeſtũ non ſit cõpendia alijs uel de-
bita,uel parata auertere, cum uel ſacerdotis uel miniſtri ſit prodeſſe ſi fieri poteſt
D omnibus,obeſſe nemini.Deniq; ſi nõ poteſt alteri ſubueniri,niſi alter lædatur, com
modius eſt neutrum iuuari, quàm grauari alterum. Ideoq; in cauſis pecuniarijs in-
teruenire non eſt ſacerdotis,in quibus non poteſt fieri, quin frequẽter lædatur alter
qui uincitur,qm̃ interceſſoris beneficio ſe uictũ arbitrat̃. Sacerdotis eſt igitur nulli
nocere,prodeſſe uelle omnibus,poſſe aũt ſolius eſt dei. Nam in cauſa capitis noce-
re ei quem iuuare debeas periclitantem,non ſine peccato eſt graui.In cauſa aũt pe-
cuniæ odia quærere inſipientiæ eſt,cum pro ſalute hominis graues frequenter fiant
moleſtiæ,in quo etiam periclitari glorioſum ſit. Propoſita igitur forma in ſacerdo-
tis officio teneatur,ut nulli noceat,ne laceſſitus quidẽ & aliqua iniuria offenſus. Bo
Pſal.7. nus eñ eſt uir qui dixit:Si reddidi retribuentibus mihi mala. Quæ eñ eſt gloria,ſi
eum non lædimus,qui nos non læſerit? Sed illa uirtus eſt,ſi læſus remittas. Quàm
honeſtũ,quod Dauid cũ potuiſſet regi inimico nocere,maluit parcere? Quàm etiã
utile,quia ſucceſſori hoc profuit,ut diſcerent oẽs fidẽ regi proprio ſeruare, nec uſur-
pare imperium,ſed uereri? Itaq; & honeſtas utilitati prælata eſt, & utilitas ſecuta
eſt honeſtatem. Parũ eſt qđ pepercit,addidit q etiã in bello doluit occiſum,& fle-
2.Reg.1. biliter deplorauit dicens:Montes qui eſtis in Gelboe neq; ros neq; pluuia cadat ſu
per uos.Montes mortis,qm̃ ibi ſublata eſt protectio potentiũ,protectio Saul. Nõ
eſt unctus in oleo, ſed ſanguine uulneratorũ,& ex adipe belligerantiũ.Sagitta Io-
nathæ non eſt retro reuerſa,& gladius Saul non eſt reuerſus uacuus.Saul & Iona-
thas ſpecioſi & chariſſimi,inſeparabiles in uita ſua, & in morte nõ ſunt ſeparati.Su
per aquilas leuiores,ſup leones potentiores.Filiæ Iſraël plorate ſup Saul,qui ueſtie
bat uos ueſtimenta coccinea cũ ornamento ueſtro, qui imponebat aurũ ſup ueſti-
menta

A menta ueſtra. Quomodo ceciderunt potentes in media pugna? Ionathas in morte uulneratus eſt. Doleo in te frater Ionatha, ſpecioſus ualde. Ceciderat amor tuus in me, ſicut amor mulierum. Quō ceciderunt potentes, & perierūt arma concupiſcenda? Quæ mater unicum ſic defleret filium, quemadmodum hic defleuit inimicum? Quis gratiæ auctorem tantis proſequeretur laudibus, quātis iſte proſecutus eſt inſidiatorem capitis ſui? Quàm pie doluit, quanto ingemuit affectu? Aruerūt montes ꝓphetico maledicto, & diuina uis ſententiam maledicentis impleuit. Itaq; pro regiæ necis ſpectaculo pœnam clemēta ſoluerūt. Quid uero ſancto Nabuthæ, quæ fuit cauſa mortis, niſi honeſtatis contemplatio? Nam cū ab eo uineā rex poſceret, pecuniam daturū ſe pollicens, indecorum precium pro paterna recuſauit hæreditate, maluitq; morte declinare hmōi turpitudinem. Non mihi inquit fiat à domino, ut dem tibi hæreditatem patrū meorū. Hoc eſt, tantū mihi opprobriū non fiat, nō permittat deus tātū extorqueri flagitiū. Nō utiq; de uitibus dicit. Neq; em̄ de uitibus cura eſt deo, neq; de terreno ſpacio, ſed de iure loquitur patrum. Potuit utiq; & aliam uineā de uineis regis accipere, & in amicis eſſe, in quo non mediocris ſeculi huius utilitas æſtimari ſolet, ſed quod turpe erat iudicauit non uideri utile, maluitq; periculum cum honeſtate, quàm utilitatem cum opprobrio. Vulgarē utilitatem loquor nō illā in qua etiam honeſtatis gratia eſt. Deniq; & ipſe rex potuit extorquere, ſed impudens arbitrabatur, ſed occiſum doluit. Dominus quoq; mulieris immanitatem, quæ honeſtatis immemor, turpe antetulit lucrum, cōgruo ſupplitio plectendā annūciauit. Turpis eſt itaq; omnis fraus. Deniq; etiam in rebus uilibus execrabilis eſt ſtateræ fallacia, & fraudulenta menſura. Si in foro rerum uenali B um in uſu cōmerciorum fraus plectitur, poteſt ne irreprehenſibilis uideri inter officia uirtutum? Clamat Salomon: Pondus magnum & exiguum, & menſuræ duplices, immunda ſunt apud deum. Supra quoq; ait: Statera adultera abominatio eſt domino, pondus autem æquum, acceptabile eſt illi.

3.Reg.21.

Prouer.20.

Vitia uirtutibus obliterari, & perfidis ac etiam fraudulentis fidem oportere cuſtodiri, quod Ioſue Gabaonitis intimatur exhibuiſſe. Cap. X.

IN omnibus igitur decora eſt fides, iuſticia grata, menſura æquitatis iocunda. Quid aūt loquar de contractibus cæteris, ac maxime de coëmptione prædiorum, uel tranſactionibus atque pactis? Nonne formulæ ſunt, dolum malum abeſſe, eūq; cuius dolus fuerit deprehenſus, duplici pœnæ obnoxium fore? Vbiq; igitur honeſtatis præponderat cōſideratio, quæ dolū excludit, fraudē eijcit. Vnde recte generalem Dauid Propheta ꝓmpſit ſententiā dicens: Nec fecit proximo ſuo malū. Non ſolū itaq; in contractibus in quibus etiam uitia eorum quæ ueneunt prodi iubentur, ac niſi intimauerit uenditor, quis in ius emptoris tranſcripſerit, doli actione uacuantur, ſed etiam generaliter in omnibus dolus abeſſe debet, aperienda ſimplicitas, intimanda ueritas eſt. Veterem aūt iſtā de dolo nō iuriſperitorū formulā, ſed patriarcharū ſententiā ſcriptura diuina euidenter expreſſit in libro teſtamēti ueteris, qui Ieſu Naue inſcribitur. Nam cū exiſſet fama per populos, ſiccatū eſſe mare in Hebræorum trāſitu, fluxiſſe aquā de petra, de cœlo diurnam miniſtrari alimoniā, tot populi milibus abundantem, corruiſſe muros Hierico, ſacro tubarum ſono ictos & ululatu plebis arietatos,

Pſal.14.

gethæo-

C Gethæorum quoq; regem uictum & ſuſpenſum in ligno uſq; ad ueſperam, Ga-
baonitæ metuentes ualidam manum, uenerunt cum uerſutia ſimulantes ſe de terra
longinqua eſſe, diuq; peregrinatos dirupiſſe calciamenta, detriuiſſe amictus ue-
ſtium, quarum ueterefcentium indicia monſtrarent. Cauſam aũt tanti laboris eme
rendæ pacis, & ineundæ cum Hebræis eſſe amicitiæ cupiditatem, & cœperunt ab Ie
ſu Naue poſcere ut ſecum firmaret ſocietatem. Et quia adhuc erat ignarus locorũ,
atq; incolarum inſcius, non cognouit fraudes eorum, neq; dñm interrogauit, ſed ci
to credidit. Adeo ſancta erat illis temporibus fides ut fallere aliquos poſſe non cre
deretur. Quis hoc reprehendat in ſanctis, qui cæteros de ſuo affectu æſtimant? Et
quia ipſis amica eſt ueritas, mentiri neminem putant, fallere quid ſit ignorant, liben
ter credunt quod ipſi ſunt, nec poſſunt ſuſpectum habere quod non ſunt. Hinc Sa
Prouer. 14. lomon ait: Innocens credit omni uerbo. Non uituperanda facilitas, ſed laudanda
bonitas. Hoc eſt innocentem eſſe, ignorare quod noceat: & ſi circumſcribitur ab ali-
quo, de omnibus tamẽ bene iudicat, qui fidem eſſe in omnibus arbitratur. Hac igi-
tur mentis ſuæ deuotione inclinatus ut crederet, teſtamentum diſpoſuit, pacem de
dit, cõfirmauit ſocietatem. Sed ubi in terras eorum uentum eſt, deprehenſa fraude,
quod cum eſſent finitimi aduenas ſe eſſe ſimulauerant, circũſcriptum ſeſe populus
patrum indignari cœpit. Ieſus tamẽ pacem quam dederat reuocandã non cenſuit,
quia firmata erat ſacramenti religione, nedum alienam perfidiam arguit, ſuam fi-
dem ſolueret. Mulctauit tamen eos uilioris obſequio miniſterij. Clementior ſenten
tia, ſed diuturnior. Manet enim officijs pœna ueteris aſtutiæ, hæreditario in hunc
D diem miniſterio deputata.

Auaros & fraudulentos interdum cupitis fraudari, ſemper autem apud
deum maleuolentiæ reatu obnoxios teneri. Fabula de quo-
dam Syracuſano, & paradigma de Doech Idumæo,
& Anania. Caput. XI.

NON ego in hæreditatibus adeundis digitorũ percuſſiones, & nudi ſuc
ceſſoris ſalutationes notabo: Nam hæc etiam uulgo notabilia, non ſi
mulatæ piſcationis cõpoſitas copias ut emptoris illiceretur affectus.
Cur enim tam ſtudioſus luxuriæ ac delitiarum repertus eſt, ut huiuſ-
modi fraudẽ pateretur? Quid mihi tractare de Syracuſano illo amœno ſecretoq;
ſeceſſu, & de Siculi hominis calliditate, qui cum peregrinum aliquem repeiſſet, co
gnito quod cupidus eſſet hortorum uenalium, ad cœnam in hortos rogauit. Pro-
miſit inuitatus poſtridie ſe uenire. Veniens offendit illic magnam piſcatorum
multitudinem, exquiſitis copijs adornatum conuiuium, in proſpectu cœnantium
ante hortulos compoſitos piſcatores, ubi nunquã ante iaciebant retia: unuſquiſq;
quod cœperat certatim offerebat epulantibus, ſupra menſam piſces ingerebantur,
oculos recumbentium reſilientes uerberabant. Mirari cœpit hoſpes tantã copiam
piſcium, tantumq; numerum cymbarum. Reſponſum quærenti, aquationem illic
eſſe, dulcis aquæ gratia, innumerabiles eò piſces cõuenire. Quid multa? Pellexit ho
ſpitem, ut ſibi extorqueret hortos, uendere uolens cogitur, precium grauatim ſuſci-
pit. Sequenti die ad hortos emptor cum amicis uenit, nauigium nullũ inuenit. Per-
contanti num aliqua piſcatoribus eo eſſet die feriarũ ſolennitas, reſpõdetur, nulla,
nec unquam

A nec unquã illic præter heſternũ diem piſcari ſolitos. Quàm hic redarguendi habe-
ret autoritatem doli,qui tam turpe captarit aucupiũ delitiarũ? Qui enim alterũ pec
cati arguit,ipſe à peccato debet alienus eſſe.Non ergo huiuſmodi nugas ego in hãc
eccleſiaſticæ cenſionis autoritatem uocabo,quæ generaliter condemnat omnem lu-
cri turpis appetentiam,breuiq́ʒ ſermonis cõpendio excludit leuitatem ac uerſutiã.
Nam de illo quid loquar,qui de eo teſtamẽto quod ab alijs licet factum,falſum ta-
men cognouerit,hæreditatem ſibi aut legatum uendicet,& lucrum quærat alieno cri
mine, cum etiam leges publicæ eum qui ſciens falſo utitur, tanquã reum aſtringant
facinoris? Regula autem iuſticiæ manifeſta eſt,quod à uero declinare uirum nõ de
ceat bonũ,nec damno iniuſto afficere quenq́ʒ,nec doli aliquid annectere,fraudiſue
componere. Quid euidentius eo, quod Ananias, quia fraudauit de precio agri ſui *Act.5.*
quem ipſe uendiderat,& portionem precij tanquam ſummæ totius numerum ante
pedes poſuit apoſtolorum,ſicut reus fraudis interijt? Licuit utiq́ʒ illi nihil offerre,&
hoc ſine fraude feciſſet. Sed quia fraudem admiſcuit,non liberalitatis gratiã repor-
tauit,ſed fallaciæ pœnam exoluit. Et dominus in euangelio cum dolo accedentes re *Math.8.*
pudiauit,dicens: Vulpes foueas habent,quoniã in ſimplicitate cordis & in innocen-
tia nos iubet uiuere.Dauid quoq́ʒ ait,Sicut nouacula acuta feciſti dolum:nequitiæ *Pſal.51.*
arguens proditorem,eo quod inſtrumentum huiuſmodi ad hominis adhibetur or
natum,& plerunq́ʒ ulcerat.Si quis igitur prætendat gratiã,& dolum nectat,Doech
proditoris exemplo, ut eum quẽ celare & protegere debeat,prodat ad mortẽ,inſtru
menti iſtius cõparatione cenſetur,quod ebriæ mentis & titubantis uitio manus uul
B nerare cõſueuit,Sicut iſte maliciæ ebrius uino per funeſtæ proditionis indiciũ Abi- *1.Reg.22.*
melech ſacerdoti necem detulit,eo quod prophetam hoſpitio ſuſcepiſſet,quem rex
inuidiæ accenſus ſtimulis perſequebatur.

De malo temerarij iuramenti,paradigma de Herode & Iepte,& quod fi lia eius ſponte ſua die condicta reuerſa, fidem illorũ præcellat Pythagoreorũ qui ſe uades inuicẽ dederũt. C. XII.

PVRVM igitur ac ſyncerum oportet eſſe affectum,ut unuſquiſq́ʒ ſimpli
cem ſermonem proferat,uas ſuum in ſanctificatione poſſideat,nec fra-
trem ſuum circumſcriptione uerborum inducat,nihil promittat inho-
neſtum:at ſi promiſerit,tolerabilius eſt promiſſum non facere,q̃ʒ face-
re quod turpe ſit.Sæpe pleriq́ʒ conſtringunt ſeipſos iuriſiurandi ſacramento,& cum
ipſi cognouerint promittendũ non fuiſſe, ſacramenti tamen contemplatione faciũt
quod ſpoponderunt. Sicut de Herode ſupra ſcripſimus,qui ſaltatrici præmium tur *Matth.14*
piter promiſit,crudeliter ſoluit.Turpe quod regnum pro ſaltatione promittitur,cru
dele quod mors prophetæ pro iuriſiurãdi religione donatur.Quãto tolerabilius ta
li fuiſſet periuriũ ſacramento,ſi tamen periuriũ poſſit dici,quod ebrius inter uina iu
rauerat, quod euiratus inter ſaltantiũ choros promiſerat. Infertur diſco prophetæ
caput,& hoc æſtimatũ eſt fidei eſſe,quod amentiæ fuit.Neq́ʒ unquã adducar ut cre
dam non incaute principem promiſiſſe Iepte,ut immolaret deo quicquid ſibi reuer *Iudic.11.*
tenti intra limen domus ſuæ occurreret, cum & ipſum uoti pœnituerit ſui,poſtquã
filia occurrit ſibi.Deniq́ʒ conſcidit ueſtimẽta ſua,& dixit: Heu me filia,impediſti mi
hi,impediſti mihi,in ſtimulũ dolorũ facta es mihi.Qui licet pio metu ac formidine
acerbitatem duræ ſolutionis impleuerit,tamen luctum annuũ etiam poſteris deplo

C randum ſtatuit ac dereliquit. Dura promiſſio,acerbior ſolutio, quã neceſſe habuit
lugere etiam ipſe qui fecit. Deniq; factum eſt præceptũ & decretum in Iſraël ex die
bus in dies. Ambulabunt,inquit,filiæ populi Iſraël,lugentes filiam Iepte Galaditæ
quatuor diebus in anno. Non poſſum accuſare uirum qui neceſſe habuit implere
quæ uouerat,ſed tamẽ miſerabilis neceſſitas quæ ſoluitur parricidio. Melius eſt nõ
Gen.22. uouere,quàm uouere id quod ſibi cui promittitur nolit exolui. Deniq; in Iſaac ha
bemus exemplum,pro quo arietem deus ſtatuit immolari ſibi. Non ſemper igitur
promiſſa ſoluenda omnia ſunt. Deniq; ipſe dominus frequẽter ſuam mutat ſenten
tiam,ſicut ſcriptura indicat. Nam & in eo libro qui inſcribitur Numeri,propoſuerat
Numeri.14. percutere morte,& perdere populũ,ſed poſtea rogatus à Moyſe,recõciliatus eſt po
Numeri.16. pulo ſuo. Et iterum ad Moyſen & Aaron ait: Diuidite uos de medio ſynagogæ, &
conſumabo eos ſimul. Quibus diſcedentibus à cœtu, Dathan & Abiron,atq; Cho
re ſubito impios terra prærupto ſoluta hiatu abſorbuit. Præcellentius & antiquius
Iudic.11. iſtud exemplũ de filia Iepte,quàm illud quod memorabile habetur apud philoſo
phos de duobus Pythagoreis. Quorũ alter cum à tyrãno Dionyſio capitis damna
tus eſſet,præſcripto mortis die, popoſcit ut domũ pergendi ei facultas daretur,quo
cõmendaret ſuos. Ac ne reuertendi nutaret fides,uadem mortis obtulit,ea conditio
ne,ut ſi ipſe deforet ad conſtitutũ diem,uas eius ſibi pro eo moriendum agnoſceret.
Nec qualitatem ſponſionis qui offerebatur recuſauit, conſtantiq; animo diem ne
cis præſtolabatur. Itaq; alter ſe nõ ſubtraxit,alter ad diem repedauit. Quod eouſq;
fuit mirabile,ut tyrannus eos ſibi in amicitiam aſciſceret,quorum urgebat periculũ.
Quod ergo in ſpectatis & eruditis uiris plenũ miraculi eſt,hoc in uirgine multo ma
D gnificentius,multoq; illuſtrius deprehenditur,quæ ingemiſcenti patri ait: Fac mihi
ut exiuit de ore tuo. Sed ſpacium duorũ popoſcit menſium,ut cum æqualibus con
uentum ageret in montibus,quæ uirginitatem eius prædeſtinatam neci pio affectu
proſequerentur. Nec fletus æqualium mouit puellam,nec dolor flexit, nec gemitus
retardauit,nec dies præterijt,nec fefellit hora. Redijt ad patrem,quaſi ad uotum re
diret,& uoluntate propria cunctãtem impulit, fecitq; arbitratu ſpontaneo,ut quod
erat impietatis fortuitum fieret pietatis ſacrificium.

Quantum periculum Iudith honeſtatis intuitu ſubierit. Cap. XIII.

Ecce tibi Iudith ſe offert mirabilis, quæ formidatũ populis uirum Ho
lofernem adijt, Aſſyriorũ triumphali ſeptũ caterua. Quem primo for
mæ gratia & uultus decore perculit, deinde ſermonis circumſcripſit ele
gantia. Primus triumphus eius quod integrũ pudorem de tabernacu
lo hoſtis reuexit. Secundus,quod fœmina de uiro reportauit uictoriam,fugauit po
pulos conſilio ſuo. Horruerunt Perſæ audaciam eius. Vtiq; (quod in illis Pythago
reis duobus mirantur) nõ expauit mortis periculũ, ſed nec pudoris quod eſt graui
us bonis fœminis: nõ unius ictum carnificis, ſed nec totius exercitus tela trepidauit.
Stetit inter cuneos bellatorũ fœmina, inter uictricia arma, ſecura mortis. Quantũ
ad molem ſpectat periculi, moritura proceſſit, quantũ ad fidem dimicatura. Hone
ſtatem igitur ſecuta eſt Iudith, & dum eam ſequitur utilitatẽ inuenit. Honeſtatis eñ
fuit prohibere, ne populus dei ſe prophanis dederet, ne ritus patrios & ſacramenta
proderet, ne ſacras uirgines, uiduãs graues, pudicas matronas, Barbaricæ ſubijceret
impuritati,

A impuritati, ne obſidionē deditiōe ſolueret. Honeſtatis fuit ſe malle ꝓ omnibus pe
riclitari, ut oēs eximeret periculo. Quāta honeſtatis auctoritas, ut conſiliū de ſum
mis rebus fœmina ſibi uendicaret, nec principibus populi committeret, Quanta ho
neſtatis auctoritas, ut deum adiutorem præſumeret, quanta gratia ut inueniret.

Quod ſemper honeſtatem ſequatur utilitas, quod licet apud homines aliter ſæpe contingere uideatur, apud deum tamen perpetuo ita eſſe comprobatur multis exemplis. Caput XIIII.

QVID uero Heliſæus niſi honeſtatem ſecutus eſt, cū exercitū Syriæ, qui
ad obſidendum eum uenerat, captiuum introduxit in Samariā, cuius 4. Reg. 6.
oculos cæcitate obduxerat, & dixit: Domine aperi oculos eorum
ut uideant, & uiderunt? Itaque cum rex Iſraël percutere ingreſſos uel-
let, eamque ſibi dari à propheta facultatem poſceret, reſpondit: non percutiendos
quorum captiuitatem nō eſſet manu operatus, armiſq; bellicis, ſed magis ſubſidio
alimentorum iuuandos. Deniq; epularibus refecti copijs, nunq̃ poſtea in terram
Iſraël Piratæ Syriæ reuertendū putarūt. Quāto hoc ſublimius q̃ illud Græcorū:
quod cū duo populi aduerſū ſe de gloria imperioq; decertarēt, & alter ex his habe
ret copiā, quēadmodū naues alterius populi clanculo exureret, turpe credidit, ma-
luitq; minus poſſe honeſte, q̃ plus turpiter. Et iſti quidē ſine flagitio hæc facere ne
qbant, ut eos qui cōſummandi belli Perſici gratia in ſocietatē cōuenerāt, hac fraude
deciperent, quā licet poſſent negare, nō poſſent tñ non erubeſcere. Heliſæus autem
B non fraude deceptos licet ſed poteſtate domini percuſſos, maluit tamen ſeruare q̃
perdere, quia decorum foret hoſti parcere, & aduerſario donare uitā, quā potuiſ-
ſet auferre, niſi perpeciſſet. Liquet igitur id quod decorū eſt, ſemper eſſe utile. Nā &
Iudith ſancta decoro contēptu ꝓpriæ ſalutis ſoluit obſidionis periculū, & publicā
honeſtate ꝓpria acqſiuit utilitatē. Et Heliſæus glorioſius ignouit q̃ perculit, & utili
us reſeruauit hoſtes q̃ cœperat. Quid aūt aliud Iohannes, niſi honeſtatem conſide
rauit, ut inhoneſtas nuptias etiā in rege non poſſet perpeti dicens: Non licet tibi il-
lam uxorem habere? Potuit tacere, niſi indecorū ſibi iudicaſſet mortis metu uerum Marci 6.
non dicere, inclinari regi, propheticā auctoritatem adulatione ſubtexere. Sciebat
utiq; moriturū ſe eſſe, quia regi aduerſabatur, ſed honeſtatem ſaluti prætulit. Et ta-
men quid utilius q̃ quod paſſionis uiro ſancto aduexit gloriā? Sancta quoq; Su- Daniel. 13.
ſanna denūciato falſi teſtimonij terrore, cū hinc ſe uideret urgeri periculo, inde op-
probrio, maluit honeſta morte uitare opprobriū, quàm ſtudio ſalutis turpem uitā
ſubire ac ſuſtinere. Itaq; dū honeſtati intendit, etiā uitam reſeruauit, quæ ſi id q̊d
ſibi uidebatur ad uitam utile præoptauiſſet, non tantam reportaſſet gloriā, immò
etiam id quod non ſolum inutile ſed etiam periculoſum foret, pœnā criminis for-
ſitan non euaſiſſet. Aduertimus igitur quia id quod turpe eſt, nō poteſt eſſe utile,
neq; rurſus id quod honeſtū eſt inutile, quia cōplex honeſtatis eſt ſemper utilitas,
& utilitatis honeſtas. Memorabile ferunt rhetores, quod dux Romanorum cum
ad eū aduerſarij regis medicus ueniſſet, pollicens daturum ſe regi uenenū, uinctū
eum ad hoſtem remiſerit. Et reuera præclarum ut qui uirtutis certamē ſuſceperat,
nollet fraude uincere. Non enim in uictoria honeſtatem ponebat, ſed ipſam, ni-
ſi honeſtate quæſitam, uictoriam turpem pronunciabat. Redeamus ad noſtrum

C Moyſen,atq; ad ſuperiora reuertamur, ut quanto præſtantiora, tanto antiquiora promamus.Nolebat Ægypti rex populum dimittere patrum.Dixit Moyſes ſacer doti Aaron,ut extenderet uirgam ſuam ſuper omnes aquas Ægypti.Extendit Aaron,& conuerſa eſt aqua fluminis in ſanguinem, & nemo poterat bibere aquã, omnesq; Ægyptij ſiti peribant, ſyncera autem fluenta patribus abundabant.Iactauerunt fauillam in cœlum ,& facta ſunt ulcera ,& ueſicæ cadentes in hominibus & quadrupedibus.Deduxerunt grandinem in igne flammeo,contrita erãt ſuper terram omnia.Rogauit Moyſes,& uniuerſa in ſuam gratiam reuerterunt.Grando ſedata eſt,ſanata ulcera, ſolitos potus flumina præbuerunt.Iterum caligantibus tenebris operta erat terra per triduum,ex quo Moyſes manũ leuauerat,& tenebras infuderat.Moriebatur omne primogenitũ Ægyptiorum, cum Hebræorũ omnis eſſet inoffenſa progenies. Rogatus Moyſes, ut his quoq; finem exitijs daret,orauit & impetrauit.In illo prædicandũ,quod à fraudis conſortio tẽperauerit, in hoc mirabile,qm̃ diuinitus intenta ſupplicia,uirtute propria etiam ab hoſte detorſerit. Vere nimiũ,ſicut ſcriptum eſt,manſuetus & mitis,ſciebat quod fidem rex non ſeruaret promiſſi,tamen honeſtũ putabat ut rogatus oraret, læſus benediceret,appetitus remitteret.Proiecit uirgã,& ſerpens factus eſt q deuorauit ſerpentes Ægyptiorũ,ſignificãs quod uerbũ caro fieret,quæ ſerpentis diri uenena uacuaret per remiſſionẽ & indulgentiã peccatorũ.Virga eſt em̃ uerbum directũ,regale plenũ poteſtatis,inſigne imperij.Virga ſerpens facta eſt ,quoniã qui erat filius dei ex deo patre natus,filius hominis factus eſt natus ex uirgine,q quaſi ſerpens exaltatus in cruce,

D medicinã uulneribus infudit humanis.Vnde & ipſe dominus ait:Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet filium hominis. Deniq; & alterũ ſignũ ad dominũ Ieſum pertinet quod fecit Moyſes: Manũ ſuam miſit in ſinũ,& protulit eam,& facta eſt manus eius ſicut nix.Iterũ miſit & protulit eã,& erat ſicut carnis humanæ ſpecies,ſignificans domini Ieſu primũ fulgorem diuinitatis,poſtea ſuſceptionem carnis,in qua fide credere omnes gentes populoſq; oporteret. Merito mannũ miſit,quia dextera dei Chriſtus eſt, in cuius diuinitatẽ & incarnationẽ ſi quis non crediderit,quaſi reprobus flagellat̃,ſicut iſte rex,qui qm̃ ſignis non credidit euidentibus poſtea flagellatus orabat,ut ueniã mereretur.Quantus igit̃ honeſtatis affectus eſſe debeat,ex his probatur,& eo maxime quod ſe obijciebat pro populo dicẽs:ut remitteret populo deus,aut certe de libro uiuẽtiũ ſe deleret.Tobias quoq; formã expreſſit honeſtatis euidẽtius, cũ relicto cõuiuio mortuos ſepeliret,& ad cibos pauperis mẽſæ inuitaret inopes:Raguel præcipue, q contẽplatione honeſtatis,cũ rogaretur ut filiã ſuã in cõiugiũ daret,uitia quoq; filiæ nõ tacebat,ne circũuenire petitorẽ uideretur tacendo. Itaque cũ Tobias filius Tobiæ poſceret ut ſibi daret puellam,reſpondit:lege quidẽ ipſi eã deberi tanq̃ propinquo,ſed dediſſe ſe eam iam ſex uiris,& omnes eos eſſe mortuos.Iuſtus itaq; uir plus alienis timebat,& mallebat innuptã ſibi manere filiam,q̃ propter nuptias eius extraneos periclitari.Quàm breuiter abſoluit omnes quæſtiones philoſophorũ. Illi de uitijs tractant domorũ,tegẽda an prodẽda à uẽditore uideantur,hic noſter,nec filiæ uitia celanda arbitratus eſt.Et certe nõ ipſe affectabat ut eã traderet,ſed rogabatur.Quãto utique iſte honeſtior ſit illis, dubitare non poſſumus, ſi conferamus quanto præſtantior ſit filiæ cauſa quàm rei uenalis pecunia. Conſideremus aliud quod in ca-

Tobiæ 2. *Tobiæ 7.*

A in captiuitate geſtum ſummũ tenuit honeſtatis decorem. Nullis enim aduerſis ho
neſtas impeditur,quæ in his eminet,& magis præcellit quàm in proſperis. Inter uin
cula itaq;,inter arma,flammas,ſeruitutẽ quæ liberis om̃i ſupplicio grauior eſt, inter
pœnas morientiũ,excidia patriæ,uiuorũ formidinem, ſanguinem peremptorũ, nõ
excidit tamẽ cura honeſtatis maioribus noſtris,ſed inter euerſæ patriæ cineres & fa
uillas,in affectibus pijs reſplenduit & refulſit. Nam cum in Perſidem ducerẽtur pa- 2. Machab. 1.
tres noſtri,qui tunc dei omnipotẽtis cultores erant, acceptũ ignem de altari ſacerdo
tes domini occulte in ualle abſconderũt. Erat illic uelut patens puteus,aquæ receſſu
infrequens,nec populari uſui patens, ignoto & ab arbitris remoto loco,ibi obſigna
uerunt indicio ſacro pariter ac ſilentio ignem recõditum. Non illis ſtudio fuit aurũ
defodere,argentum abſcondere,quod ſeruarent poſteris ſuis,ſed inter extrema ſua
honeſtatis curam habẽtes, ſacrum ignem ſeruandũ putarũt,ne eum uel impuri con
taminarent,uel defunctorũ ſanguis extingueret, uel deformium ruinarum aceruus
aboleret. Abierunt itaq; in Perſidem ſola religione liberi,quoniã ſola illis per capti-
uitatem extorqueri nequiuit. Poſt plurimũ uero temporis, quando placuit deo,de
dit hanc mentem regi Perſarũ ut inſtaurari in Iudæa templũ, & legitimos reparari
Hieroſolymis ritus iuberet. Cuius gratia muneris,Neemiam ſacerdotẽ rex Perſarũ
direxit. At ille ſecũ deduxit illorũ ſacerdotũ nepotes,qui profecturi de patrio ſolo,
ſacrum ne periret ignem abſconderant. Venientes aũt,ut patrũ ſermone eſt prodi-
tum,nõ inuenerũt ignem,ſed aquam craſſam. Et cum deeſſet ignis quo adolerent al
taria,haurire eos aquã,Neemias ſacerdos ſibiq; deferre,& aſpergere ſuper ligna iuſ
B ſit. Tunc uiſu mirabile,cum eſſet cœlum intextum nubibus,ſol repente illuxit,accen
ſus eſt magnus ignis,ita ut omnes in tam euidenti domini gratia,factum ſtupentes
lætitia perfunderentur. Orabat Neemias, pſallebant ſacerdotes hymnũ deo uſque
quo conſumptum eſt ſacrificium. Iuſſit iterum Neemias reſidua aqua maiores per
fundi lapides. Quo facto flamma accenſa eſt,lumen autem refulgens ab altari con
ſumptum ilico eſt. Hoc patefacto indicio, rex Perſarum eo loco in quo ignis fuerat
abſconditus,& poſtea reperta eſt aqua,templũ fieri mandauit,cui inferebantur do
na plurima. Appellauerũt autẽ illud qui erant cum ſancto Neemia,Epathar,quod
interpretationem habet purificationis,à plurimis Nephthe uocatur. Inuenitur au-
tem in deſcriptionibus Hieremiæ prophetæ, quod iuſſerit accipere de igne eos qui
poſtea eſſent futuri. Hic eſt ignis qui cecidit ſuper ſacrificium Moyſi, & conſumpſit
illud,ſicut ſcriptũ eſt: Quia exiuit ignis à domino,& conſumpſit uniuerſa quæ erant
ſuper altare holocauſta. Hoc igne oportebat ſanctificari ſacrificium. Ideoq; & filios
Aaron qui alienũ ignem inferre uoluerũt, exiuit iterum ignis à domino & conſum
pſit eos,ita ut mortui extra caſtra proijcerentur. Veniens autem Hieremias in locũ,
inuenit domũ in modum ſpeluncæ,& tabernaculũ, & arcam,& altare incenſi intulit
illuc,& obſtruxit oſtium. Quod cum hi qui ſimul uenerant curioſius perſcrutarent̃,
ut notarent ſibi locũ,nequaq; cõprehendere atq; inuenire potuerunt. Vt aũt cogno
uit Hieremias quod affectaſſent,dixit: Ignotus erit locus,donec cõgreget deus con
gregationem populi,& propitius fiat. Tunc deus oſtendet hæc,& apparebit maie-
ſtas domini. Congregationem populi tenemus,propitiationem domini dei noſtri
agnoſcimus, quã propitiator in ſua operatus eſt paſſione. Arbitror quod nec ignẽ
iſtum poſſimus ignorare,cũ legerimus,quia baptizat dominus Ieſus in ſpiritu ſan-

C ſcto & igni,ſicut in euangelio dixit Iohannes. Merito conſumebatur ſacrificiũ,quoniam pro peccato erat. Ille autẽ ignis typus ſpiritus ſancti fuit,qui deſcenſurus erat poſt domini aſcenſionem,& remiſſurus peccata omniũ, qui quaſi ignis inflammat

Hiere.20. animum ac mentem fidelem. Vnde ait Hieremias accepto ſpiritu: Et factum eſt in corde meo ut ignis ardens,flammigerans in oſſibus meis,& diſſolutus ſum undiq;, & ferre non poſſum. Sed & in actibus apoſtolorũ cum decidiſſet ſuper apoſtolos ſpiritus ſanctus,& pleroſq; qui expectabant promiſſa domini,tanq; ignem diſperſas eſſe linguas legimus. Deniq; ſic uaporabatur ſingulorũ animus,ut muſto repleti eſſe æſtimarentur,qui acceperãt linguarũ diuerſitatem. Quid ergo ſibi uult quod ignis aqua factus eſt,& aqua ignẽ excitauit,niſi quia ſpiritalis gratia per ignem exurit,per aquam mundat peccata noſtra? Eluitur enim peccatum,& exuritur. Vnde &

1.Cor.3. apoſtolus ait: Vniuſcuiuſq; opus quale ſit ignis probabit. Et infra: Si cuius opus arſerit,detrimentum patietur,ipſe autem ſaluus erit,ſic tamen quaſi per ignem. Quod ideo poſuimus,ut probaremus per ignem exuri peccata. Notum eſt ergo hunc eſſe uere ignem ſacrum,qui tunc in typo futuræ remiſſionis peccatorum deſcendit ſuper ſacrificium. Hic igitur ignis abſconditur captiuitatis tempore quo culpa regnat,tempore autem libertatis promitur. Et licet in aquæ ſpeciem mutatus, tamen ſeruat ignis naturam, ut conſumeret ſacrificium. Nec mireris,cum legeris,quia pater deus

Hiere.2. dixit: Ego ſum ignis conſumens. Et alibi: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ. Ipſe quoq; dominus Ieſus quaſi ignis inflammat audientium corda, quaſi fons refrigerat. Nam ipſe in euangelio ſuo dicit, quod ideo uenerit ut ignem in terras mitteret, & potum ſitientibus aquæ uiuæ miniſtraret. Heliæ quoq; tempore deſcendit

D

3.Reg.18. ignis,quando prouocauit prophetas gentiũ ut altare ſine igne accenderent. Et cum illi nequiſſent facere,hoſtiam ſuã tertio ipſe perfudit aqua, & manabat aqua in circuitu altaris,& exclamauit,& cecidit ignis à domino de cœlis,& cõſumpſit holocauſtum. Hoſtia illa tu es,Conſidera tacitus ſingula. In te deſcendit uapor ſpiritus ſancti,te uidetur exurere cum tua peccata conſumit. Deniq; quod conſumptũ eſt ſacrificium Moyſi tempore,ſacrificium pro peccato erat. Vnde Moyſes ait,ſicut in Machabæorum ſcriptũ eſt libro,eo quod nõ ſit manducatũ quod erat pro peccato,conſumptum eſt. Nõne tibi conſumi uidetur,quãdo in baptiſmatis ſacramento interit

Rom.6 homo totus exterior? Vetus homo noſter exterior crucifixus eſt cruci,apoſtolus clamat. Illic ſicut patrũ exempla te docent Ægyptius demergitur,Hebræus reſurgit ſancto renouatus ſpiritu,qui etiã per mare rubrũ inoffenſo tranſiuit ueſtigio,ubi bapti

2.Cor.4. zati ſunt patres ſub nube,& in mari. In diluuio quoq; Noẽ tempore mortua eſt omnis caro,iuſtus tamẽ cũ ſua progenie ſeruatus eſt. An nõ cõſumitur homo,cũ abſorbetur mortale iſtud à uita? Denique exterior corrũpitur,ſed interior renouatur. Nec ſolũ in baptiſmate,ſed etiã in pœnitentia fit carnis interitus ad profectũ ſpũs,

1.Cor.5. ſicut apoſtolica docemur autoritate,dicẽte ſancto Paulo: Iudicaui ut præſens eum qui ſic operatus eſt tradere huiuſmodi ſatanæ in interitũ carnis,ut ſpũs ſaluus ſit in die dñi noſtri Ieſu Chriſti. Prolixior excurſus admirãdi gratia myſterij factus uidetur,dum ſtudemus reuelatũ plenius ſacramentum pandere,quod eouſq; plenũ honeſtatis eſt ut ſit plenum religionis. Quanta aũt honeſtatis cura maioribus fuit, ut unius mulieris iniuriã ſtupro illatam intemperantiũ bello perſequerentur,& uicto populo tribus Beniamin obteſtarentur in coniugiũ ſe eis proprias filias nõ daturos.

A Remanſerat tribus ſine ullo poſteritatis ſubſidio,niſi fraudis neceſſariæ accepiſſet licentiam. Quæ tamē indulgentia cõgruo intemperãtiæ ſupplicio nõ uidetur uacare, quãdo illis hoc ſolũ permiſſum eſt,ut raptu inirent cõiugia,nõ connubij ſacramēto. Et reuera dignũ fuit, ut qui alienũ contuberniũ ſoluerant, ipſi nuptiarũ amitterent ſolennitatē. Quàm plena aũt miſerationis hiſtoria, Vir,inquit,Leuita acceperat ſibi iugalem,quã à cõcubitu cõcubinã appellatã arbitror, quæ aliquãto poſt quibuſdam,ut fieri ſolet,offenſa rebus ad patrem ſe cõtulit,& fuit illic quatuor menſibus. *Iudic.19.* Exurrexit uir eius & abijt ad ſoceri ſui domũ, ut cũ ſua iugali repararet gratiã,& reuocaret eam,ac reduceret.Occurrit mulier,atq; in domũ patris ſui introduxit maritum.Lætatus adoleſcentulæ pater,uenit obuiã,& ſedit cum eo tribus diebus,& epulati ſunt,& quieuerũt.Et ſequenti die ſurrexit Leuita diluculo, & retentus eſt à ſocero,ut tam cito nõ deſereret conuiuij iocunditatē.Et alio & tertio die nõ permiſit pater adoleſcentulæ proficiſci generũ ſuum,donec lætitia & gratia inter eos omnis conſummaretur.Sed die ſeptimo cũ iam ad ueſperũ declinaret dies,poſt menſas & læta cõuiuia,cum prætexeret finitimæ noctis uiciniã,ut apud ſuos potius ꝗ apud extraneos requieſcendũ putaret,nequiuit tenere,& dimiſit unà cũ filia ſua uirũ. Verũ ubi facta eſt aliqua progreſſio,cũ ueſper iam propior urgeret, & appropinquandũ foret ad urbem Iebuſæorũ, dicente ſeruulo ut ad eam dñs ſuus deflecteret, non acquieuit dominus ſuus,quia nõ erat ea ciuitas filiorũ Iſraël,ſed intendit peruenire uſque Gabaa,quæ habitabatur à populo tribus Beniamin.Nec erat quiſquã qui aduenientes reciperet hoſpitio,niſi uir peregrinus progreſſa ætate.Qui cum aſpexiſſet

B eos,interrogauit Leuitã: quò uadis,uel unde uenis? quo reſpõdente quod eſſet uiator,& repeteret montem Effrem,& nõ eſſet qui colligeret eum,hoſpitiũ obtulit, adornauit cõuiuium. At ubi ſatietas epulandi facta eſt,& menſæ remotæ,irruentes peſtilentes uiri circũierunt domum. Tunc ſenior filiam ſuam uirginem,& coæqualem eius cum qua cubitare ſolita eſſet offerebat uiris iniquitatis, tantum ne uis irrogaretur hoſpiti. Verum ubi parum ratio proceſſit & ius præualuit, ceſſit Leuites iugalem ſuam.Et cognouerunt eam,& tota nocte illuſerunt ei. Qua atrocitate uel dolore uicta iniuriæ,ante hoſtiũ hoſpitij quo uir ſuus diuerterat proiecit ſe atq; exhalauit ſpiritum,ſupremo licet uitæ munere affectum bonæ coniugis ſeruans, ut exequias ſaltem ſui funeris marito reſeruaret. Quo cognito (ne multis morer) omnis propè populus Iſraël in bellum exarſit, dubioq; euentu cum anceps maneret prælium, tertia tamen præliandi uice traditus eſt populus Beniamin populo Iſraël, & diuina iudicatus ſententia pœnas intemperantiæ luit.Condemnatus quoque ne quis ei ex numero patrum filiam ſuam daret in uxorem.Id confirmatũ iuriſiurandi ſacramento eſt.Sed compuncti quod tam acerbam in fratres tuliſſent ſententiã,ita ſeueritatem eius temperauerũt, ut orbatas parentibus uirgines in coniugiũ ſibi aſciſcerent,quorũ patres pro delicto perempti forent,uel raptu copulam ſociarent,quia pro tam turpis cõmiſſi facinore, qui alieni matrimonij ius uiolauerant indignos ſe impetrando exhibuere matrimonio. Sed ne periret una populo tribus, fraudis indulta eſt cõniuentia.Quanta igitur honeſtatis cura maioribus fuerit,hinc proditur, ut quadraginta milia uirorum ſtringerent gladium aduerſus fratres ſuos de tribu Beniamin, dum ulciſci uolunt iniuriam impudicitiæ, quia temeratores caſtitatis † non ſufferebantur. Itaque eo bello cæſa ſunt utrinque ſexagintaquinque milia *Aliâs nõ offerebantur.*

C bellatorũ, & exuſtæ urbes. Et cum inferior primo fuiſſet populus Iſraël, tamen nec
aduerſi metu belli percitus uindicandæ caſtitatis ſequeſtrauit dolorem. Ruebat in
prælium, uel ſanguine ſuo parans cõmiſſi flagitij diluere notam. Et quid mirũ ſi po
pulo dei decorũ illud atq; honeſtũ curæ fuit, quãdo etiam leproſis (ſicut in libris Re
4.Reg.6. gnorum legimus) honeſtatis non defuit conſideratio? Fames erat magna in Sama
ria, quia obſederat eam Syrorũ exercitus. Rex militares excubias ſupra murum ſol-
licitus reuiſebat, Interpellauit eum mulier dicens: Perſuaſit mihi hæc mulier ut affer
rem filium meum, & attuli, & coximus & comedimus eum, & promiſit ut & ipſa po-
ſteà filium ſuum afferret, & carnes illius ſimul manducaremus. Nunc autem filium
ſuum abſcondit, & non uult eum afferre. Motus rex quod non ſolum humanis ſed
etiam parricidalibus cadaueribus mulieres paſtæ uiderentur, & tam atrocis calami-
tatis exemplo percitus, Heliſæo prophetæ mandauit necem, cuius in poteſtate fore
crederet, ut obſidionem ſolueret, propulſaret famem, uel quia non permiſerat regi
ut percuteret Syros quos cæcitate perfuderat. Sedebat Heliſæus cum ſenioribus in
Bethel, & priuſquã introiret ad eum regis nuncius ait ad ſeniores uiros: Si uidiſtis,
quoniã filius homicidæ illius miſit auferre caput meũ? Et introiuit nuncius, & man-
datum regis pertulit, denuncians præſens capitis periculum. Cui reſpondit prophe
4.Reg.7. ta: Hac hora diei craſtina, menſura ſimilaginis ſiclo, & duæ menſuræ hordei ſiclo in
porta Samariæ. Et cum miſſus à rege nuncius non credidiſſet, dicens, Si plueri do-
minus de cœlo abundantiã frumenti, ne ſic quidem id poſſe effici: dixit ad eum He
liſæus: Quia non credidiſti, oculis uidebis tuis, & non manducabis. Et factus eſt ſu-
D bito in caſtris Syriæ uelut quadrigarũ ſonus, & uox multitudinis & uox magnæ uir
tutis atque ingens belli tumultus, & arbitrati ſunt Syrij, quod rex Iſraël in ſocietatẽ
aduocaſſet prælij regem Ægypti, & regem Amorræorũ, & fugerunt diluculo, relin-
quentes tabernacula ſua, quoniã uerebantur ne improuiſo aduentu nouorũ oppri-
merentur hoſtium, & coniunctis regum uiribus non poſſent reſiſtere. Id incognitũ
Samariæ erat, quoniam uicti metu & fame tabidi, nec prætendere audebant. Erant
autem leproſi quatuor ad portã ciuitatis, quibus uita erat ſupplicium, & mori lucrũ,
& dixerunt ad ſe inuicem: Ecce nos hic ſedemus, & morimur. Si ingredimur urbem
moriemur fame, ſi manemus hic, nullum ſubſidiũ uiuendi ſuppetit nobis: Eamus in
caſtra Syriæ, aut cõpendium mortis erit, aut ſalutis remediũ. Perrexerunt itaq; & in
trauerunt caſtra, & ecce omnia nuda hoſtiũ. Ingreſſi tabernacula, primũ repertis ali
mentis fugauerunt famem, deinde auri & argenti quantũ potuerunt diripuerũt. Et
cum ſoli poſſent prædæ incubare, elegerunt tamẽ regi nunciare fugiſſe Syrios, quia
id honeſtum arbitrabantur, quàm repreſſo indicio fouere fraudis rapinam. Quo
indicio egreſſus eſt populus, & diripuit caſtra Syriæ, & commeatus hoſtium: Abun
dantiam fecit annonæ, uilitatem reddidit, ut ſecundum propheticũ dictum menſu-
ra ſimilaginis ſiclo, & duæ menſuræ hordei pari precio conſtarent. In hac lætitia ple
bis, nuncius ille in quo requieſcebat rex, conſtitutus in porta, inter exeuntiũ feſtina-
tionem & remeantium exultationem, conculcatus à plebe mortuus eſt.

Laus honeſtatis, magnanimitate Heſter, & fide Ionathæ cõmen datur & Abimelech. Cap. XV.

QVID Heſter regina, nónne ut populum ſuum periculo exueret (quod erat de
corum atque honeſtum) morti ſe obtulit, nec immitis regis trepidauit furorẽ?
Ipſe

A Ipſe quocq; rex Perſarum ferox atq; tumido corde, tamen decorum iudicauit indici
inſidiarum quæ ſibi paratæ forent gratiam repræſentare, populumcq; liberum à ſer
uitute eripere, eruere neci, nec parcere neci eius qui tam indecora ſuaſiſſet. Denique
quem ſecundum à ſe præcipuũ inter omnes amicos haberet, cruci tradidit, quod de
honeſtatum ſe eius fraudulentis conſilijs animaduertiſſet. Ea enim amicitia proba
bilis quæ honeſtatem tuetur, præferenda ſanè opibus, honoribus, poteſtatibus, ho
neſtati nero præferri non ſolet, ſed honeſtatem ſequi. Qualis fuit Ionathæ. qui pro
pietate nec offenſam patris, nec ſalutis periculũ refugiebat. Qualis fuit Abimelech,
qui pro hoſpitalis gratiæ officijs necem potius ſui quàm proditionẽ fugientis ami-
ci ſubeundam arbitrabatur.

De moderamine amicitiæ conſeruandæ, clauditur uolumen. Cap. XVI.

NIHIL igitur præferendum honeſtati, quæ tamẽ ne amicitiæ ſtudio præ
tereatur, etiam hoc ſcriptura admonet. Sunt enim pleræq; philoſopho-
rum quæſtiones, utrum amici cauſa quiſquã contra patriam ſentire nec
ne debeatut, amico obediat: utrum oporteat ut fidem deſerat, dum in-
dulget atq; intendit amici cõmoditatibus. Et ſcriptura quidem ait: Claua & gladius Prouer. 25.
& ſagitta ferrata, ſic homo eſt teſtimoniũ dans falſum aduerſus amicũ ſuum. Sed
conſidera quid aſtruat. Non teſtimonium reprehendit dictum in amicum, ſed fal-
ſum teſtimonium. Quid enim ſi dei cauſa, quid ſi patriæ cogatur aliquis dicere teſti
monium? Nunquid præponderare debet amicitia religioni, præponderare charita
B ti ciuium? In his tamen ipſis rebus requirenda eſt ueritas teſtimonij, ne amicus ap-
petatur amici perfidia, cuius fide abſolui debebat. Amicus itaq; neq; noxio gratifi-
cari debet, neq; innocenti inſidiari. Sanè ſi neceſſe ſit dicere teſtimonium, ſi quid in
amico uitij cognouerit corripere occulte, ſi non audierit corripere palàm. Sunt enim
bonæ correptiones, & plerunq; meliores, quàm tacita amicitia. Et ſi lædi ſe putat
amicus, tu tamen corripe. Et ſi amaritudo correptionis animum eius uulneret, tu ta
men corripere ne uerearis. Tolerabiliora ſunt enim amici uulnera, quàm adulantiũ Prouerb. 27.
oſcula. Errantem igitur amicum corripe, innocentem amicum ne deſeras. Conſtans
enim debet eſſe amicitia, perſeuerare in affectu, nõ puerili modo amicos mutare ua
ga quadam debemus ſententia. Aperi pectus tuum amico, ut fidelis ſit tibi, & ca-
pias ex eo uitæ tuæ iocunditatem. Fidelis enim amicus, medicamentũ eſt uitæ & im
mortalitatis gratia. Defer amico nt æquali, nec te pudeat ut præuenias amicum offi
cio. Amicitia enim neſcit ſuperbiam. Ideo ſapiens dicit: Amicum ſalutare nõ erube- Eccle. 22.
ſcas. Nec deſeras amicum in neceſſitate, nec derelinquas eum, neque deſtituas, quo
niam amicitia uitæ adiumentum eſt. Ideo in ea onera noſtra portemus, ſicut apo-
ſtolus docuit. Dicit enim his quos eadem complexa eſt charitas. Etenim ſi amici ſe
cundæ res amicos adiuuant, cur non & in aduerſis amici rebus amicorum adiumen
tum ſuppetat? Iuuemus conſilio, conferamus ſtudia, compatiamur affectu. Si ne-
ceſſe eſt, toleremus propter amicum etiam aſpera. Plerunque inimicitiæ ſubeundæ
ſunt propter amici innocentiam, ſæpe obtrectationes, ſi reſtiteris uel reſponderis
cum amicus arguitur & accuſatur: nec te pœniteant einſmodi offenſiones. Iuſti e-
nim uox eſt: Et ſi mala mihi euenerint propter amicum ſuſtineo, In aduerſis enim
amicus probatur. Nam in proſperis amici omnes uidentur. Sed ut in aduerſis

amici

C amici patientia & tolerantia neceſſaria, ſic in proſperis autoritas congrua eſt, ut in ſolentiam extollentis ſe amici reprimat & redarguat. Quàm pulchre in aduerſis po
Iob.19 ſitus Iob dicit: Miſeremini mei amici mei miſeremini. Non quaſi abiecta uox iſta eſt, ſed quaſi cenſoria. Nam cum iniuſte argueretur ab amicis, reſpondit: Miſeremini mei amici, hoc eſt, miſericordiã debetis facere. Opprimitis autẽ uos & impugnatis hominem, cuius ærumnis cõpati pro amicitia uos oportebat. Seruate igitur filij initam cum fratribus amicitiã, qua nihil eſt in rebus humanis pulchrius. Solatium quippe uitæ huius eſt, ut habeas cui pectus aperias tuũ, cum quo arcana participes, cui cõmittas ſecretum pectoris, ut colloces tibi fidelem uirum, qui in proſperis gratuletur tibi, in triſtibus cõpatiatur, in perſecutionibus adhortetur. Quàm boni amici Hebræi pueri, quos à ſui amore nec fornacis ardentis flamma diuiſit. De quo lo
2.Reg.1. co, ut ſuperius diximus, bene ait ſanctus Dauid, Saul & Ionathas ſpecioſi & chariſſimi, inſeparabiles in uita ſua, & in morte nõ ſunt ſeparati. Hic eſt amicitiæ fructus, non ut fides propter amicitiam deſeratur. Non poteſt enim homini amicus eſſe, qui deo fuerit infidus. Pietatis cuſtos amicitia eſt, & æqualitatis magiſtra, ut ſuperior inferiori ſe exhibeat æqualem, inferior ſuperiori. Inter diſpares enim mores nõ poteſt eſſe amicitia, & ideo conuenire ſibi utriuſq; debet gratia. Nec autoritas deſit inferiori, ſi res popoſcerit, nec humilitas ſuperiori. Audiat quaſi parem, quaſi æqualem, & ille quaſi amicus moneat, obiurget non iactantiæ ſtudio, ſed affectu charitatis. Neque monitio aſpera ſit, neque obiurgatio contumelioſa. Sicut enim adulationis fugitans amicitia debet eſſe, ita etiam aliena inſolentiæ. Quid eſt enim ami
D cus, niſi conſors amoris, ad quem animum tuum adiungas atq; applices, & ita miſceas ut unum uelis fieri ex duobus, cui te tanquam alteri tibi committas, à quo nihil timeas, nihil ipſe commodi tui cauſa inhoneſtum petas? Non enim uectigalis amicitia eſt, ſed plena decoris, plena gratiæ. Virtus eſt enim amicitia, non quæſtus, quia non pecunia quæritur, ſed gratia, nec licitatione preciorũ, ſed concertatione beneuolentiæ. Deniq; meliores amicitiæ ſunt inopum plerunq; quàm diuitum, & frequenter diuites ſine amicis ſunt, quibus abundant pauperes. Non eſt enĩ uera amicitia, ubi eſt fallax adulatio. Diuitibus itaq; pleriq; aſſentatorie gratificantur, Erga pauperem nemo ſimulator eſt. Verum eſt, quicquid defertur pauperi, huius amicitia inuidia uacat. Quid amicitia precioſius, quæ angelis cõmunis & hominibus eſt?
Lucæ.16. Vnde & dominus Ieſus dicit: Facite uobis amicos de iniquo mammona, qui recipiant uos in æterna tabernacula ſua: Ipſe nos deus amicos ex ſeruulis facit, ſicut
Ioan.15. ipſe ait: Iam uos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio uobis. Dedit formam amicitiæ quã ſequamur, ut faciamus amici uoluntatẽ, ut aperiamus ſecreta noſtra amico quæcunq; in pectore habemus, & nos illius arcana nõ ignoremus. Oſtenda
Ibidem. mus illi nos pectus noſtrum, & ille nobis aperiat ſuũ. Ideo inquit, Vos dixi amicos, quia omnia quæcunq; audiui à patre meo nota feci uobis. Nihil ergo occultat amicus ſi uerus eſt, effundit animũ ſuum, ſicut effundebat myſteria patris dñs Ieſus. Ergo qui facit mandatũ dei amicus eſt, & hoc honoratur nomine. Qui eſt unanimis, ipſe amicus eſt. quod unitas animorũ in amicis ſit, neq; quiſq; deteſtabilior, quàm qui amicitiam læſerit. Vnde in proditore dominus hoc grauiſſimum inuenit quo eius condemnaret perfidiam, quod gratiæ uicem nõ præſentauerit, & cõuiuijs ami
Pſal.54. citiæ uenenũ maliciæ miſcuerit. Itaq; ſic ait: Tu uero homo unanimis dux meus &

notus

A notus meus, qui ſemper mecum dulces capiebas cibos. Hoc eſt, non poteſt ſuſtineri iſtud, quia unanimis appetiſti eum, qui tibi donauerat gratiã. Nam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique, & ab eo qui me oderat abſconderem me. Inimicus uitari poteſt, amicus non poteſt, ſi inſidiari uelit. Illum cauemus cui nõ cõmittimus conſilia noſtra: hunc cauere nõ poſſumus, cui commiſimus. Itaq; ad aceruandam peccati inuidiam non dixit, tu uero ſeruus meus, apoſtolus meus, ſed unanimis meus, hoc eſt, non meus ſed etiam tuus proditor es, qui unanimũ prodidiſti. Dominus ipſe cũ à tribus regibus offenſus eſſet, qui ſancto Iob honorẽ nõ detuliſſent, ignoſcere his per amicũ maluit, ut amicitiæ ſuffragiũ remiſſio fieret peccatorũ. Itaq; rogauit Iob, & dñs ignouit. Profuit illis amicitia, quibus obfuit inſolentia.

HAEC apud uos depoſui filij, quæ cuſtodiatis in animis ueſtris, quæ utrum aliquid profectus habeant uos probabitis. Interim copiã multam exemplorum afferunt. Nam propè omnia maiorũ exempla, plurima quoq; dicta, his tribus incluſa libris tenentur, ut etſi ſermo nihil deferat gratiæ, ſeries tamen uetuſtatis quodam compendio expreſſa, plurimum inſtructionis conferat.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS AD MARCELLINAM ſororem ſuam de uirginibus liber primus.

B SI IVXTA cœleſtis ſententiã ueritatis, uerbi totius quodcunq; ocioſum fuerimus locuti, habemus præſtare rationem, uel ſi unuſquiſq; ſeruus credita ſibi talenta gratiæ ſpiritualis quæ nummularijs diuidenda forẽt, ut creſcentibus multiplicarentur uſuris, intra terrã ſuam, uel quaſi timidus fœnerator, uel quaſi auarus poſſeſſor abſconderit, non mediocrem dño reuertẽte offenſam incidere iure nobis uerendum eſt, quibus licet ingeniũ tenue, neceſſitas tamẽ maxima, eloquia dei credita populi fœnerare mẽtibus, ne uocis quoq; noſtræ poſcat uſuram, præſertim cũ ſtudiũ à nobis dñs nõ profectũ requirat. Vnde ſcribendi aliquid ſententia fuit. Maiore ſiquidẽ pudoris periculo auditur uox noſtra q̃ legitur. Liber enim nõ erubeſcit. Equidẽ ingenio diffiſus, ſed diuinæ miſericordiæ prouocatus exemplis, ſermonẽ meditari audeo. Nam uolente deo etiam aſina locuta eſt. Quod ſi mihi ſub iſtius ſeculi oneribus cõſtituto aſſiſtat angelus, ego quoq; muta diu ora laxabo. Poteſt eñ ſoluere impedimẽta imperitiæ, qui in illa aſina ſoluit naturæ. In arca ueteris teſtamẽti uirga floruit ſacerdotis, facile deo eſt, ut in ſancta eccleſia de noſtris quoq; nodis flos germinet. Cur aũt deſperandũ ꝙ dñs loquat̃ in hominibus, qui eſt locutus in ſentibus nec rubũ eſt dedignatus? Atq; utinã meas quoq; illuminet ſpinas. Erũt fortaſſe qui etiã in noſtris ſentibus aliquẽ mirentur lucere fulgorẽ, erũt q̃s ſpina noſtra nõ urat, erũt quibus de rubo audita uox noſtra ſoluat de pedibus calciamẽtũ, ut impedimẽtis corporalibus exuat̃ mẽtis inceſſus. Sed hæc ſanctorũ

merita

C meritauirorum. Vtinam me ſub illa infructuoſa adhuc ficu iacentem ex aliqua Ieſus parte reſpiceret, ferret poſt triennium fructus & noſtra ficus. Sed unde tantum
Luce.13. peccatoribus ſpei? Vtinam ſaltem ille euangelicus dominicæ cultor uineæ ficum noſtram fortaſſe iam iuſſus excidere,remittat illam & hoc anno,uſque dum fodiat,&
Pſal.112. mittat cophinum ſtercoris,nam forte de terra ſuſcitet inopem, & de ſtercore erigat pauperem. Beati qui ſub uite & olea equos ſuos alligant, Laborem curſuum ſuorũ paci & lætitiæ conſecrantes,ne ficus adhuc,id eſt,illecebroſa delitiarũ obumbret prurigo mundi,humilis ad altitudinem,fragilis ad laborem,mollis ad uſum,ſterilis ad fructum. Ac fortaſſe miretur aliquis,cur ſcribere audeo qui loqui nequeo. Attamen ſi repetamus quæ legimus in euangelicis ſcripturis,& ſacerdotalibus factis,ac nobis ſanctus Zacharias propheta documento ſit, inuenies eſſe quod uox non explicet, ſtilus ſignet. Quod ſi nomen Iohannis reddidit patri uocem, ego quoq; deſperare non debeo,quin uocem licet mutus accipiam,ſi loquar Chriſtum,cuius quidem generationem iuxta propheticum dictum quis enarrabit? Et ideo quaſi ſeruus domini familiam prædicabo. Immaculatus enim dominus,immaculatam ſibi familiam etiam in hoc pleno colluuionum fragilitatis humanæ corpore conſecrauit. Et bene procedit,ut quoniam hodie natalis eſt uirginis,de uirginibus ſit loquendum, & ex prædicatione libet ſumat exordiũ. Natalis eſt uirginis,integritatem ſequamur. Natalis eſt martyris,hoſtias immolemus. Natalis eſt ſanctæ Agnes,mirentur uiri,non deſperent paruuli,ſtupeant nuptæ,imitentur innuptæ. Sed quid dignum ea loqui poſſumus, cuius ne nomen quidem eſt uacuum luce laudis? Fuit deuotio ſupra
D ætatem, uirtus ſupra naturam, ut mihi uideatur non hominis habuiſſe nomen, ſed oraculum martyris, quæ indicauit quid eſſet futura. Habeo tamen unde mihi ſubſidium comparetur. Nomen uirginis titulus eſt pudoris. Appellabo martyrem. Prædicaui ſatis,prolixa laudatio eſt quæ non quæritur,ſed tenetur. Faceſſant igitur ingenia,eloquentia conticeſcat. Vox una præconium eſt. Hanc ſenes,hanc iuuenes,hanc pueri canant. Nemo eſt laudabilior quàm qui ab omnibus laudari poteſt. Quot homines,tot præcones qui martyrem prædicant dum loquuntur. Hæc duodecim annorum martyrium feciſſe traditur. Quo deteſtabilior crudelitas quæ nec minuſculæ pepercit ætati. Imò magna uis fidei quæ etiam ab illa teſtimonium inuenit ætate. Fuit ne in illo corpuſculo uulneri locus? Et quæ non habuit quo ferrũ reciperet,habuit quo ferrũ uinceret. At iſtius ætatis puellæ toruos etiam uultus parentum ferre non poſſunt,& acu diſtricta ſolent puncta flere quaſi uulnera. Hæc inter cruentas carnificum impauida manus, hæc ſtridentium grauibus immobilis tractibus catenarum, nunc furentis mucroni militis totum offerre corpus, mori adhuc neſcia,ſed parata,uel ſi ad aras inuita raperetur,tendere Chriſto inter ignes manus atq; in ipſis ſacrilegis focis trophæũ domini ſignare uictoris,nunc ferratis colla manusq; ambas inſerere nexibus. Sed nullus tam tenuia membra poterat nexus includere. Nouum martyrij genus, Nondum idonea pœnæ, & iam matura uictoriæ,certare difficilis,facilis coronari,magiſterium uirtutis impleuit,quæ præiudicium uehebat ætatis. Non ſic ad thalamum nupta properaret,ut ad ſupplicij locum, læta ſucceſſu,gradu feſtina uirgo proceſſit,non intorto crine caput compta,ſed Chriſto,nõ floſculis redimita,ſed moribus. Flere omẽs,ipſa ſine fletu. Mirari pleriq; quod tam facile uitæ ſuæ prodiga,quam nondum hauſerat,iam quaſi perfuncta donaret. Stupere

A pere uniuerſi, quod iam diuinitatis teſtis exiſteret quæ adhuc arbitra ſui per ætatẽ eſſe non poſſet. Effecit deniq; ut ei de deo crederetur, cui de homine adhuc non cre/deretur, quia quod ultra naturam eſt, de autore naturæ eſt. Quanto terrore egit car nifex ut timeretur, quãtis blanditijs ut ſuaderet, quantorum uota ut ſibi ad nuptias prouenirent. At illa: Et hæc ſponſi iniuria eſt, inquit, expectare placiturã. Qui me ſibi prior elegit, accipiet. Quid pcuſſor moraris? Pereat corpus quod amari poteſt ocu/lis quibus nolo. Stetit, orauit, ceruicẽ inflexit. Cerneres trepidare carnificẽ, quaſi ipſe addictus fuiſſet, tremere percuſſoris dextram, pallere ora alieno timentis periculo, cum puella non timeret ſuũ. Habetis igitur in una hoſtia duplex martyrium, pudo ris & religionis. Et uirgo permanſit, & martyrium obtinuit. Inuitat nunc integrita/tis amor, & tu ſoror ſancta uel mutis tacita moribus, ut aliquid de uirginitate dica-mus, ne ueluti tranſitu quodam præſtricta uideatur, quæ principalis eſt uirtus. Nõ enim ideo laudabilis uirginitas, quia in martyribus reperitur, ſed quia ipſa marty/res faciat. Quis autem humano eam poſſit ingenio cõprehendere, quam nec natu/ra ſuis incluſit legibus? Aut quis naturali uoce complecti, quod ſupra uſum naturæ ſit? E cœlo arceſſiuit quod imitaret in terris. Nec immerito uiuẽdi ſibi uſum quæſi/uit è cœlo quæ ſpõſum ſibi inuenit in cœlo. Hæc nubes aëra angelos ſideraq; tranſ/grediens, uerbũ dei in ipſo ſinu patris inuenit, & toto hauſit pectore. Nam quis tan tum cum inuenerit relinquat boni? Vnguentum enim exinanitũ eſt nomen tuum. *Cant.1.* Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te & attraxerũt te. Poſtremo non meum eſt il/lud, quoniã quæ nõ nubunt neq; nubentur, erunt ſicut angeli dei in cœlo. Nemo er *Math.22.*
B go miretur ſi angelis comparentur, quæ angelorũ domino copulantur. Quis igitur neget hanc uitam fluxiſſe de cœlo, quã non facile inuenimus in terris? Niſi poſtquã deus in hæc terreni corporis membra deſcendit, tunc in utero uirgo concepit, & uer/ *Ioan.1.* bum caro factum eſt, ut quod caro factum eſt, caro fieret dei. Dicet aliquis: Sed etiã Helias nullis corporei coitus fuiſſe permixtus cupiditatibus inuenit, Ideo ergo cur/ru raptus ad cœlum, ideo cum domino apparet in gloria, ideo dominici uẽturus eſt præcurſor aduentus, Et Maria ſumens tympanum pudore uirgineo choros duxit. Sed conſiderate cuius illa ſpeciem tunc gerebat, Nõnne eccleſiæ, quæ religioſos po/puli cœtus qui carmina diuina cõcinerent, immaculato uirgo ſpiritu copulauit? Nã etiam templo Hieroſolymis fuiſſe legimus uirgines deputatas. Sed quid apoſtolus dicit: Hæc aũt in figura contingebant illis ut eſſent indicia futurorum. Figura enim *1.Cor.10.* in paucis eſt, uita in pluribus. At uero poſteaquã dominus in corpus hoc ueniens, contuberniũ diuinitatis & corporis ſine ulla concretæ confuſionis labe ſociauit, tunc toto orbe diffuſus corporibus humanis, uitæ cœleſtis uſus inoleuit. Hoc illud eſt quod miniſtrantes in terris angeli decantarunt futurum genus, quod miniſterium domino immaculati corporis obſequijs exhiberet. Hæc eſt cœleſtis illa militia, quã laudantium exercitus angelorum promittebat in terris. Habemus ergo autoritatẽ uetuſtatis à ſeculo, plenitudinẽ profeſſionis à Chriſto. Certe non eſt hoc mihi cõ-mune cum gentibus, non populare cum Barbaris, non cum cæteris animantibus uſitatum, cum quibus & ſi unum eundemq; uitalem aëris huius carpimus ſpiritũ, uulgarem terreni corporis participamus ſtatum, generandi quoq; nõ diſcrepamus uſu, hoc ſolo tamen naturæ parilis conuitia declinamus, quod uirginitas affecta-tur à gentibus, ſed conſecrata uiolatur, incurſatur à Barbaris, neſcitur à reliquis.

K Quis

C Quis mihi prætendit Veſtæ uirgines & Palladis ſacerdotes? Qualis iſta eſt nõ morum pudicitia ſed annorum, quæ non perpetuitate, ſed ætate præſcribitur? Petulantior eſt talis integritas, cuius corruptela ſeniori ſeruatur ætati. Ipſi docent uirgines ſuas non debere perſeuerare nec poſſe, qui uirginitati finem dederunt. Qualis autẽ eſt illa religio, ubi pudicæ adoleſcentes iubentur eſſe, impudicæ anus? Sed nec illa pudica eſt quæ lege tenetur, & illa impudica quæ lege dimittitur. O myſteria, ô mores, ubi neceſſitas imponit᷑ caſtitati, autoritas libidini datur. Itaq; nec caſta eſt quæ metu cogitur, nec honeſta quæ mercede conducitur, nec pudor ille qui intemperantium oculorum quotidiano expoſitus conuitio flagitioſis aſpectibus uerberatur. Conferuntur immunitates, offeruntur precia, quaſi non hoc maximum petulantiæ ſit indicium, caſtitatem uendere. Quod precio promittitur, precio addicitur, & precio remuneratur. Neſcit redimere caſtitatẽ quæ uendere ſolet. Quid de ſacris Phrygijs loquar, in quibus impudicitia diſciplina eſt, atque utinam ſexus fragilioris? Quid de Orgijs Liberi, ubi religionis myſterium eſt incentiuum libidinis? Qualis igitur poteſt ibi uita eſſe ſacerdotum, ubi colitur ſtuprum deorum? Non habent igitur ſacram uirginem. Videamus ne forte aliquam uel philoſophiæ præcepta formauerint, quæ magiſterium ſibi omnium ſolent uendicare uirtutum. Pythagoræa quædam una ex uirginibus celebratur fabulis: cum à tyranno cogeretur ſecretum prodere, ne quid in ſe ad extorquendam confeſſionem uel tormentis liceret, morſu linguam abſcidiſſe fertur, atque in tyranni faciem deſpuiſſe, ut qui interrogandi finem non faciebat, non haberet quã interrogaret. Eadem tamen forti animo ſed tumenti utero, exemplum taciturnitatis & proluuiũ caſtitatis, uicta eſt cupiditatibus,

D quæ tormẽtis uinci nequiuit. Igitur quæ mentis potuit tegere ſecretum, corporis nõ texit opprobrium. Vicit naturam, ſed non tenuit diſciplinam. Quàm uellet in uoce munimentum ſui pudoris exiſtere: eò fortaſſe erudierat illam pœnitentia, ut culpã negaret. Non igitur inuicta undique. Nam & tyrannus licet non potuerit inuenire quod interrogabat, tamen quod nõ interrogabat inuenit. Quanto noſtræ uirgines fortiores, quæ uincunt etiam quas non uident poteſtates, quibus non tantũ de carne & ſanguine, ſed etiam de ipſo mundi principe ſeculiq; rectore uictoria eſt. Ætate utiq; Agne minor, ſed uirtute maior, triumpho numeroſior, conſtantia confidentior, non ſibi linguam propter metum abſtulit, ſed propter trophæum reſeruauit. Nihil enim habuit quod prodi timeret, cuius non erat criminoſa ſed religioſa confeſſio. Itaq; illa ſecretũ tantũmodo celauit, hæc probauit deum, quem quia ætas nõdum poterat confiteri, natura cõfeſſa eſt. In laudationibus ſolet patria prædicari & parentes, ut in cõmemoratione autoris dignitas ſucceſſionis exaggeretur. Ego licet laudationẽ non ſuſceperim uirginitatis ſed expreſſionẽ, ad rem tamen pertinere arbitror, ut quæ ſit ei patria, quis autor appareat. Ac prius ubi ſit patria definiamus. Si enim ibi eſt patria, ubi genitale domicilium, in cœlo profecto eſt patria caſtitatis. Itaq; hic aduena, ibi incola eſt. Quid autem eſt caſtitas uirginalis, niſi expers contagionis integritas? Atq; eius autorem quem poſſumus exiſtimare niſi immaculatũ dei filium, cuius caro non uidit corruptionem, diuinitas non eſt experta contagionem? Videte igitur quãta uirginitatis merita ſint. Chriſtus ante uirginem, Chriſtus ex uirgine, A patre quidẽ natus ante ſecula, ſed ex uirgine natus ob ſecula. Illud naturæ ſuæ, hoc noſtræ utilitatis eſt. Illud erat ſemper, hoc uoluit. Spectate aliud uirginitatis

A nitatis meritũ.Chriſtus uirginis ſponſus,& ſi dici poteſt,Chriſtus uirgineæ caſtita
tis. Virginitas enim chriſti,nõ uirginitatis eſt chriſtus. Virgo eſt ergo quæ nupſit,
uirgo quæ nos ſuo utero portauit, uirgo quæ genuit, uirgo quæ proprio lacte nu-
triuit.De qua legimus quanta fecit uirgo Hieruſalem. Non deficient de petra ube
ra,neque nix à libano, aut declinauit aqua ualida uento quæ portatur. Qualis eſt
hæc uirgo quæ trinitatis fontibus irrigatur, cui de petra fluunt aquæ, non deficiũt
ubera,mella funduntur? Petra autem eſt iuxta Apoſtolũ chriſtus. Ergo à chriſto 1.Cor.10.
non deficiunt ubera,claritas à deo,flumen à ſpiritu.Hæc eſt trinitas quæ eccleſiam
ſuam irrigat,pater,chriſtus & ſpiritus. Sed iam à matre deſcendamus ad filias.De ibidem 7.
uirginibus,inquit apoſtolus,præceptum domini non habeo,conſilium autem do.
Si doctor gentium nõ habuit,habere quis potuit?Et præceptũ quidẽ non habuit,
ſed habuit exemplum.Nõ enim imperari poteſt uirginitas,ſed optari.Nã quæ ſu-
pra nos ſunt,in uoto magis q̃ in magiſterio ſunt.Sed uolo uos inquit,ſine ſollicitu
dine eſſe.Nam qui ſine uxore eſt,ſollicitus eſt quæ domini ſunt,quomodo placeat
deo.Et uirgo cogitat quæ domini ſunt,ut ſit ſancta corpore & ſpiritu.Nã quæ nu-
pta eſt,cogitat quæ mũdi ſunt,quomodo placeat uiro. Nõ ego quidem diſſuadeo
matrimonium,ſed uirginitatis attexo beneficiũ. Qui infirmus eſt inquit,olera mã Rom.14.
ducet.Aliud exigo,aliud admiror.Alligatus es uxori,noli quærere ſolutionem.So
lutus es ab uxore ne quæſieris uxorem. Hoc præceptum eſt copulatis. De uirgini-
bus autem quid ait: Et qui matrimonio iungit uirginem ſuam benefacit,& qui nõ
iungit melius facit.Illa non peccat ſi nubat, hæc ſi non nubat,æterna eſt.Ibi reme-
B diũ infirmitatis,hic gloria caſtitatis.Illa non reprehenditur, iſta laudatur. Confe-
ramus ſi placet bona mulierũ cũ ultimis uirginũ. Iactet licet fœcũdo ſe mulier no-
bilis partu,quo plures generauerit,plus laborat.Numerat ſolatia filiorum,ſed nu-
meret pariter & moleſtias.Nubit & plorat. Qualia ſunt uota quæ flentur? Conci-
pit & graueſcit.Prius utiq; impedimentum fœcunditas incipit afferre quàm fru-
ctum.Parturit & ægrotat.Quàm dulce pignus quod à periculo incipit,& in pericu
lis definit, prius dolori futurum quàm uoluptati.Periculis emitur,nec pro arbitrio
poſſidetur. Quid recenſeam nutriendi moleſtias inſtituendi & copulandi? Felici-
um ſunt iſtæ miſeriæ. Habet mater hæredes,ſed auget dolores.Nam de aduerſis
non oportet dicere,ne ſanctiſſimorum parentum animi contremiſcant.Vide mi ſo
ror quàm graue ſit pati quod non oportet audiri.Et hæc in præſenti ſæculo.Veni-
ent autem dies, quando dicãt:Beatæ ſteriles,& uentres quæ non genuerunt. Filiæ
enim huius ſeculi generantur & generant,filia autem regni abſtinet à uoluptate ui
ri & à uoluptate carnis, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu. Quid ego famulatus gra-
ues & addicta uiris ſeruitia replicem fœminarum, quas ante iuſſit deus ſeruire,q̃
ſeruos?Quæ eò ꝓſequor,ut indulgentius obſequãtur. Quibus hoc ſi probæ ſunt,
merces eſt caritatis:ſi improbæ, pœna delicti. Hinc illa naſcũtur incentiua uitiorũ,
ut quæſitis coloribus ora depingant,dum uiris diſplicere formidant, & de adulte-
rio uultus meditentur adulterium caſtitatis.Quanta hæc amentia,effigiem muta-
re naturæ,picturam quærere,& dum uerentur maritale iudicium,prodere ſuũ? Pri
or enim de ſe pronunciat,quæ cupit mutare quod nata eſt. Ita dum alij ſtudet pla
cere, prius ſibi ipſa diſplicet.Quẽ iudicẽ mulier ueriorem requirimus deformitatis
tuæ,quàm te ipſam quæ uideri times? Si pulchra es, quid abſconderis? Si defor-

C mis,cur te formoſam eſſe mentiris, nec tuæ conſcientiæ, nec alieni gratiam erroris
habitura? Ille enim alteram diligit, tu alteri uis placere,& iraſceris ſi amet aliã qui
adulterare in te docetur. Male magiſtra es iniuriæ tuæ. Lenocinari refugit etiã quæ
paſſa lenonem eſt. Ac licet uilis mulier,non alteri tamen ſed ſibi peccat, tolerabilio-
ráque prope modum in adultero crimina ſunt. Ibi enim pudicitia,hic natura adul
teratur. Iam quanto precio opus eſt,ne etiam pulchra diſpliceat. Hinc præcioſa col
lo dependent monilia, inde per humum ueſtis trahitur aurata. Emitur igitur hæc
ſpecies an habetur? Quid quod etiam odorum uariæ adhibentur illecebræ, gem-
mis onerãtur aures,oculis color alter infũditur? Quid ibi remanet ſuũ, ubi tam
multa mutantur? Senſus ſuos amittit mulier & uiuere poſſe ſe credit? Vos uero
beatæ uirgines quæ talia tormenta potius quàm ornamenta neſcitis, quibus pu-
dor ſanctus uerecunda ſuffuſus ora, & bona caſtitas eſt decori, non humanis ad-
dictæ oculis, alieno errore merita ueſtra penſatis. Habetis ſane & nos ueſtræ mi-
litiam pulchritudinis, cui uirtutis militat forma non corporis, quam nulla extin-
guet ætas,nulla eripere mors poteſt,nulla ægritudo corrumpere,ſolus formæ arbi-
ter petitur deus, qui etiam in corpore minus pulchro diligit animas pulchriores.
Non uteri onus notum, non dolor partus,& tamen numeroſior ſoboles piæ men-
tis, quæ omnes pro liberis habet, fœcunda ſucceſſoribus, ſterilis orbitatibus, ne-
ſcit funera, nouit hæredes. Sic ſancta eccleſia immaculata coitu, fœcunda partu,
uirgo eſt caſtitate, mater eſt prole. Parturit itaque nos uirgo, non uiro plena, ſed
ſpiritu. Parit nos uirgo, non cum dolore membrorum, ſed cum gaudijs ange
D lorum. Nutrit nos uirgo, non corporis lacte ſed apoſtoli,quo infirmam adhuc cre
ſcentis populi lactauit ætatem. Quæ igitur nupta plures liberos habet quàm ſan-
Eſa.54. cta eccleſia,quæ uirgo eſt ſacramentis, mater eſt populis, cuius fœcunditatem eti
am ſcriptura teſtatur dicens: Quoniam plures filij deſertæ magis quàm eius quæ
habet uirum? Noſtra uirum non habet ſed habet ſponſum,eo quod ſiue eccleſia in
populis, ſiue anima in ſingulis,ſacræ doctrinæ uerbis ſine ullo flexu pudoris,qua-
ſi ſponſo innubit æterno,effœta iniuriæ, fœta rationis. Audiſtis parentes quibus e-
rudire uirtutibus,quibus inſtituere diſciplinis filias debeatis,ut habere poſſitis qua
rum meritis ueſtra delicta redimantur. Virgo dei donum eſt, munus parentum,
ſacerdotium caſtitatis. Virgo matris hoſtia eſt, cuius quotidiano ſacrificio uis
diuina placatur. Virgo indiuiduum pignus parentum, quæ non dote ſollicitet,
non emigratione deſtituat, non offendat iniuria. Sed nepotes aliquis habere
deſiderat, & aui nomen acquirere. Primum ſuos tradit, dum quærit alienos.
Deinde certis defraudari incipit, dum ſperat incertos, confert opes proprias,&
adhuc poſcitur, niſi dotem ſoluat exigitur. Si diu uiuat oneroſus eſt. Emere i-
ſtud eſt generum non acquirere, qui parentibus filiæ uendat aſpectus. Ideo
ne tot menſibus geſtatur utero, ut in alienam tranſeat poteſtatem? Ideo com-
mendandæ uirginis cura ſuſcipitur, ut citius parentibus auferatur. Dicet ali-
quis: Ergo diſſuades nuptias? Ego uero ſuadeo, & eos damno qui diſſuadere
conſuerunt,ut pote qui Saræ ac Rebeccæ & Rachel cæterarumq́ue ueterum coniu-
gia fœminarum pro documentis ſingularium uirtutum recenſere ſoleam. Qui e-
nim copulam damnat,damnat & filios, & ductam per ſucceſſionũ ſeriem, generis
ſocietatem damnat humani. Nam quemadmodũ duratura in ſæculum ætas ſucce

dere

A dere poſſet ætati,niſi gratia nuptiarũ procreandæ ſtudiũ ſobolis incitaret? Aut quo modo prædicari poteſt qđ immaculatus Iſaac ad altaria dei uictima paternæ pietatis acceſſit,quod Iſraël humano ſitus in corpore deum uidit,& religioſum populo dedit nomen,quorum originem damnat? Vnum ſanè licet ſacrilegi homines habent, quod in his etiam à ſapientiſſimis probetur, qui coniugia damnando profitentur,ipſi non debuiſſent naſci. Non utiq; diſſuadeo nuptias,ſi fructus ſacræ uirginitatis enumero. Paucarũ quippe hoc munus eſt,illud omniũ. Nec poteſt eſſe uirginitas niſi habeat unde naſcatur. Bona cum bonis comparo,quo facilius quid præſtet eluceat. Neq; meã ſententiã affero,ſed eam repeto,quã edidit ſpiritus ſanctus per prophetã. Melior eſt,inquit, ſterilitas cum uirtute. Primũ enim quod nupturæ præ cæteris cõcupiſcunt,ut ſpõſi decore ſe iactent,eo neceſſe eſt impares ſacris ſe ſateantur eſſe uirginibus,quibus ſolis contingit dicere: Speciosus forma præ filijs hominum,diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Quis eſt iſte ſponſus? Nõ uilibus addictus obſequijs,non caducis ſuperbus diuitijs,ſed cuius ſedes in ſeculũ ſeculi, filiæ regum in honore eius Aſtitit regina à dextris eius in ueſtitu deaurato, uarietate circũamicta uirtutum. Audi igitur filia & uide & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populũ tuum & domũ patris tui,quoniã cõcupiuit rex ſpeciẽ tuam, quia ipſe eſt deus tuus. Et aduerte quantũ tibi ſpiritus ſanctus ſcripturæ diuinæ teſtificatione detulerit. Regnum,aurũ, pulchritudinẽ. Regnũ uel quia ſponſa es regis æterni,uel quia inuictũ animũ gerens,ab illecebris uoluptatũ nõ captiua haberis, ſed quaſi regina dominaris. Aurũ quia ſicut illa materies examinata igne precioſior eſt, ita corporis ſpecies uirginalis ſpiritu cõſecrata diuino,formæ ſuæ acquirit augmentũ. Pulchritudinẽ uero quis poteſt maiorẽ exiſtimare decore eius quæ amatur à rege,probatur à iudice, dicatur domino, conſecratur deo, ſemper ſponſa, ſemper innupta, ut nec amor finem habeat,nec damnum pudor. Hæc profecto uera pulchritudo eſt, cui nihil deeſt,quæ ſola meretur audire à domino: Tota es formoſa proxima mea,& reprehenſio non eſt in te. Veni huc à Libano,tranſibis & pertranſibis à principio fidei à capite Sanir & Hermon,à latibulis leonũ à montibus pardorũ. Quibus indicijs oſtenditur perfecta & irreprehenſibilis uirginalis animæ pulchritudo,altaribus conſecrata diuinis, inter occurſus & latibula ſpiritualiũ beſtiarũ non inflexa mortalibus,ſed intenta myſterijs dei meruiſſe dilectũ, cuius ubera plena lætitiæ. Vinũ enim lætificat cor hominis. Et odor,inquit,ueſtimentorũ tuorũ ſuper omia aromata. Et infra: Et odor,inquit, ueſtimentorũ tuorũ ſicut odor Libani. Vide quẽ nobis tribuas uirgo proceſſum. Primus enim odor tuus ſuper omnia aromata quæ in ſaluatoris miſſa ſunt ſepulturã. Et mortuos corporis motus, membrorũq; redolet obiiſſe delicias. Secũdus odor tuus ſicut odor Libani dominici corporis, integritatẽ uirgineæ florẽ caſtitatis exhalat. Fauũ itaq; mellis tua opera cõponãt. Digna enim uirginitas quæ apibus cõparetur,ſic laborioſa,ſic pudica,ſic cõtinens. Rore paſcitur apes,neſcit concubitus,mella cõponit. Ros quoq; uirginis eſt ſermo diuinus,quia ſicut ros dei uerba deſcendũt. Pudor uirginis eſt intemerata natura. Partus uirginis fœtus labiorũ, expers amaritudinis fertilis ſuauitatis,in cõmune labor cõmunis eſt fructus. Quàm te uelim filia imitatricem eſſe huius apiculæ,cui cibus flos eſt,ore ſoboles legitur,ore componitur. Hanc imitare tu filia, uerba tua nullũ doli uelamen obtendant, nullũ habeant fraudis inuolucrũ,ut & puritatẽ habeant,& plena grauitatis ſint,meritorũ

Pſal.44.

Cant.4.

Pſal.103.

Cant.4.

C quoq; tuorũ tibi æterna poſteritas tuo ore pariatur. Nec ſoli tibi, ſed etiã pluribus
congreges. Quis ſcit enim quando à te anima tua repoſcatur? Nec receptacula hor/
reorũ frumẽtis coaceruata dimittens, nec uitæ tuæ uſui profutura, nec meritis, rapia
ris eò quo theſaurũ tuum ferre non poſſis. Diues igitur eſto ſed pauperi, ut naturæ
participes tuæ, participes ſint etiam facultatũ. Florem quoq; tibi demonſtro carpen
Cant.2. dum. Illum utiq; qui dixit: Ego flos campi, & lilium cõuallium, tanq̃ liliũ in medio
ſpinarũ: quod eſt euidentis indicij ſpiritualiũ nequitiarũ ſentibus uirtutes obſideri:
Vnde nemo fructum referat niſi qui cautus accedat. Sume igitur alas uirgo ſed ſpi/
ritus, ut ſuperuoles uitia ſi cõtingere cupis Chriſtũ. In altis habitat, & humilia reſpi
cit. Et ſpecies eius ſicut cedrus libani, quæ comam nubibus, radicem in terris inſerit.
Principiũ enim eius in cœlo, poſteriora eius in terris, fructus cœlo proximos ædide
runt. Scrutare diligentius tam bonum florem, nec ubiq; eum in pectoris tui conual
le reperies, humilibus enim frequẽter inhalatur. Amat generari in hortis, in quibus
eum Suſanna dum deambularet inuenit, mori prius quàm uiolari parata. Qui ſint
Ibidem.4. aũt horti, ipſe demonſtrat dicens: Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus con/
cluſus fons ſignatus: eo quod in hortis huiuſmodi impreſſam ſignaculis imaginem
dei, ſynceri fontis unda reſplendeat, ne uolutabris ſpiritualiũ beſtiarũ, ſparſo cœno
fluenta turbentur. Hinc ille murali ſeptus ſpiritu pudor clauditur, ne pateat ad rapi
nam. Itaq; ſicut hortus furibus inacceſſus uitẽ redolet, fragrat oleã, roſam renidet,
ut in uite religio, in olea pax, in roſa pudor ſacratæ uirginitatis inoleſcat. Hic eſt o/
Gen.27. dor quẽ Iacob patriarcha fragrauit, quando meruit audire: Ecce odor filij mei ſicut
D odor agri pleni. Nam licet plenus omnibus ferè fructibus patriarchæ ſancti fuerit
ager, ille tamen fruges maiore uirtutis labore generauit, hic flores. Accingere itaq;
uirgo, & ſi uis huiuſcemodi tibi ut hortus aſpiret, propheticis eum claude præceptis.
Pſal.140. Pone cuſtodiã ori tuo, & oſtium circunſtantiæ labijs tuis, ut etiam tu poſſis dicere:
Tanquam malus in lignis nemoris, ita fraternus meus in medio filiorũ. In umbra
eius concupiui & ſedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Inueni quẽ dilexit ani/
ma mea, tenui eum, & non relinquam eum. Deſcendat fraternus meus in hortum
ſuum & manducet fructum pomorũ ſuorum. Veni fraterne mi, exeamus in agrũ,
pone me ut ſigillum in cor tuum, & uelut ſignaculum ſuper brachium tuum. Frater/
Cant.5. nus meus candidus & rubeus. Decet enim ut plene noueris uirgo quem diligis, atq;
omne in eo & ingenitæ diuinitatis & aſſumptæ myſterium incorporationis agno/
ſcas. Candidus merito, quia patris ſplendor, rubeus quia partus eſt uirginis, color
in eo fulget & rutilat utriuſq; naturæ. Memento tamen antiquiora in eo diuinitatis
inſignia quàm corporis ſacramenta, quia non cœpit à uirgine, ſed qui erat uenit in
uirginem. Ille diſcretus à militibus, ille lancea uulneratus, ut nos ſacri uulneris cruore
ſanaret, reſpõdebit tibi profecto, eſt enim mitis & humilis corde, blandus aſpectu.
Ibidem 4. Exurge aquilo, & ueni auſter, aſpira hortũ meum, & fluant aromata mea. Ex omni
bus enim partibus mũdi odor ſanctæ religionis adoleuit, dilectæ quo uirginis mem
bra fragrarunt. Formoſa es proxima mea, ut bona opinio, pulchra ut Hieruſalem.
Non caduci itaq; corporis pulchritudo uel morbo peritura uel ſenio, ſed nullis ob/
noxia caſibus opinio bonorum nunquam moritura meritorum uirginibus eſt de/
cori. Et quoniã non humanis iam ſed cœleſtibus, quorum uita uiuis in terris, digna
es comparari, accipe à domino præcepta quæ ſerues. Pone me ut ſigillum, inquit, in
cor

A cor tuum,& uelut ſignaculum ſuper brachium tuũ. Quo ſignatiora prudentiæ tuæ
factorumq́ documenta promantur, in quibus figura dei Chriſtus eluceat, qui pa-
ternæ ambitũ exæquans naturæ,totum quicquid à patræ diuinitatis aſſumpſit,ex-
preſſit. Vnde etiam apoſtolus in ſpiritu nos dicit eſſe ſignatos,Quoniã patris ima-
ginem habemus in filio,ſigillũ filij habemus in ſpiritu . Hac trinitate ſignati cauea-
mus diligentius , ne quod accepimus pignus in cordibus noſtris, aut morum leui-
tas, aut ullius adulterij fraus reſignet. Sed faceſſat hic ſacris uirginibus metus, qui-
bus tanta præſidia tribuit,primum eccleſia,quæ teneræ prolis ſollicita ſucceſſu, ipſa
quaſi murus abundantibus in modum turrium increſcit uberibus,donec ſoluto ob-
ſidionis hoſtilis incurſu,pacẽ ualidæ iuuentutis maternæ præſidio uirtutis acquirat,
Vnde & propheta ait: Fiat pax in uirtute tua, & abundantia in turribus tuis: Tum *Pſal.121.*
ipſe pacis dñs poſtquã ualidioribus brachijs cõmiſſa ſibi uineta cõplexus palmites
ſuos gemmare cõſpexerit,uultu præſule naſcentibus fructibus auras temperat,ſicut
ipſe teſtatur dicẽs: Vinea mea eſt in conſpectu meo. Mille Salomoni & ducenti qui *Cant.7.*
ſeruant fructũ eius.Supra ait:Sexaginta potentes in circuitu propaginis eius ſtri-
ctis armatos telis,& eruditos præliaribus diſciplinis, hic mille ducentos. Creuit nu-
merus ubi creuit & fructus,quia quo ſanctior quiſq́ eo munitior.Sic Heliſæus pro
pheta exercitus angelorũ præſidio ſibi adeſſe mõſtrauit.Sic Ieſus Naue ducem mi-
litiæ cœleſtis agnouit.Poſſunt igitur fructum in nobis cuſtodire,qui poſſunt etiam
militare pro nobis.Vobis autẽ uirgines ſanctæ ſpeciale præſidium eſt, quæ interne
rato pudore ſacrum domini ſeruatis cubile.Neq́ mirũ ſi pro uobis angeli militant,
B quæ angelorũ moribus militatis.Meretur eorum præſidium caſtitas uirginalis,quo
rum uitam meretur.Et quid pluribus exequar laudem caſtitatis? Caſtitas enim an-
gelos fecit.Qui eam ſeruauit angelus eſt,qui perdidit diabolus. Hinc teligio etiã no
men accepit. Virgo eſt quæ deo nubit,Meretrix quæ deos fecit.Nam de reſurrectio
ne quid dicã,cuius præmia iam tenetis? In reſurrectione aũt neq́ nubent,neq́ nu- *Matth.22*
bentur,ſed erũt ſicut angeli,inquit,in cœlo. Quod nobis promittitur,uobis præſto
eſt,uotorũq́ noſtrorũ uſus apud uos eſt.De hoc mũdo eſtis,& nõ eſtis in hoc mũ-
do.Seculum uos habere meruit,tenere nõ potuit.Quàm præclarũ aũt angelos pro
pter intẽperantiã ſuã in ſeculũ cecidiſſe de cœlo,uirgines propter caſtimoniã in cœlũ
tranſiſſe de ſeculo. Beatæ uirgines quas nõ illecebra ſollicitat corporum,nõ colluuio
præcipitat uoluptatũ. Cibus parſimoniæ,potus abſtinentiæ,docet uitia neſcire,qui
docet cauſas neſcire uitiorũ.Cauſa peccandi etiã iuſtos ſæpe decepit.Hinc populus *Exodi.32*
dei poſtquã ſedit bibere, deum negauit. Hinc Loth concubitus filiarũ ignorauit & *Gen.19*
pertulit.Hinc inuerſis ueſtigijs filij Noë patri quondã pudenda texerunt,quæ pro- *Ibidem.9*
cax uidit, modeſtus erubuit, pius texit,offenſurus ſi & ipſe uidiſſet. Quanta uis eſt
uini,ut quem diluuia non nudauerunt,uina nudarent. Quid illud? Quantæ felicita
tis eſt quod nulla uos habendi cupiditas inflammat? Pauper quod habes poſcit,
quod non habes non requirit: fructus laboris tui theſaurus eſt inopi, & duo æra ſi
ſola ſint,cenſus eſt largientis. Audi ergo ſoror quantis careas. Nam caue quid de-
beas.Nec meum eſt docere,nec tuum diſcere. Perfectæ enim uirtutis uſus magiſte-
rium nõ deſiderat, ſed informat. Cernis ut pomparum ferculis ſimilis incedat, quæ
ſe componit ut placeat, omnium in ſe uultus & ora conuertens , eo ipſo quo ſtu-
det placere,deformior.Prius enim populo diſplicet quàm placeat uiro.At in uobis

C reiecta decoris cura plus placet,& hoc ipſum quod uos nó ornatis,ornatus eſt. Cer-
te laceræ uulneribus aures,& depreſſæ onera miſeræ ceruicis, non ſunt alleuamenta
pœnarũ,ſed diſcrimina metallorũ.Hinc collũ catena conſtringit,inde pedem com-
pes includit.Nil refert,auro corpus oneret an ferro. Si ceruix premit,ſi grauatur in
ceſſus,nil precium iuuat, niſi quod uos mulieres ne pereat uobis pœna,trepidatis.
Quid intereſt,utrum aliena ſententia an ueſtra uos damnet? Hinc uos etiam miſe-
rabiliores ꝙ qui publico iure damnantur, quod illi optant exui, uos ligari. Quàm
uero miſerabilis illa conditio,quod tanꝙ mancipij forma uenalis nuptura licitatur,
& qui precio uicerit emat.Tolerabilius tamen mancipia ueneũt,quæ ſæpe ſibi domi
nos legũt.Virgo ſi eligat,crimen eſt,ſi nó eligat, cótumelia. Quæ quãuis pulchra ſit
& decora,& timet uideri & cupit. Cupit ut ſe carius uendat,timet ne hoc ipſum de-
deceat quod uidetur.Quanta aũt uotorum ludibria & ad procorũ euentus ſuſpecti
metus,ne pauper illudat,ne diues faſtidiat,ne pulcher irrideat,ne nobilis ſpernat.
Dicet aliquis: Tu nobis quotidie uirginũ canis laudes:quid faciã qui eadem quoti-
die cantito & proficio nihil? Sed nó mea culpa.Deniqꝫ de Placentino ſacrandæ uir-
gines ueniũt,de Bononienſi ueniũt, de Mauritania ueniũt, ut hic uelentur.magnã
rem uidetis:hic tracto & alibi perſuadeo.Si ita eſt,alibi tractemus ut uobis perſua-
deamus.Quid quod etiã qui me nó audiũt ſequuntur,qui audiũt,nó ſequũtur.Nã
pleraſqꝫ uirgines cognoui uelle,& prohiberi etiã prodire à matribus, & qđ eſt gra-
uius,uiduis,cũ quibus hic mihi ſermo eſt. Nempe ſi hominẽ amarent filiæ ueſtræ,
per legem poſſent eligere quẽ uellent.Quibus igitur hominẽ eligere licet,deũ nó li-
D cet? Contuemini quàm dulcis pudicitiæ fructus ſit,qui Barbaricis quoqꝫ inoleuit af
fectibus.Ex ultimis infra ultraqꝫ Mauritaniæ partibus deductæ uirgines hic ſacrari
geſtiunt, & cum ſint omnes familiæ in uinculis, pudicitia tamen neſcit eſſe captiua.
Profitetur regnũ æternitatis,quæ mœret iniuriã ſeruitutis. Nam quid de Bononi-
enſibus uirginibus loquar,fœcũdo pudoris agmine, quæ mundanis ſe delitijs abdi
cantes ſacrariũ uirginitatis incolũt ſine cótubernali ſexu, cótubernali pudore proue
ctæ ad uicenariũ numerũ,& centenariũ fructum,relictoqꝫ parentũ hoſpitio tendũt
in tabernaculis Chriſti indefeſſæ milites caſtitatis? Nunc canticis ſpiritualibus per-
ſonant,nunc uictũ operibus exercent.Liberalitatis quoqꝫ ſubſidiũ manu quærunt.
Quod ſi inueſtigandæ uirginitatis inoleuerit odor, namque præ cæteris ſpeculandi
uenatũ pudoris explorant,totis curarũ ueſtigijs prædam latentẽ uſqꝫ ad ipſa cubi-
lia perſequunt: aut ſi liberior alicuius uolatus affulſerit,totis om̃nes uideas aſſurge-
re alis,concrepare pennis,emicare plauſu,ut caſto.pudicitiæ choro cingant uolantẽ,
donec albenri delectata comitatu in plagas pudoris & indaginẽ caſtitatis, domus
patriæqꝫ oblita,ſuccedat. Bonũ itaqꝫ ſi uirgini ſtudia parentũ quaſi flabra pudoris
aſpirent.Sed illud glorioſius,ſi teneræ ignis ætatis,etiam ſine ueteribus nutrimentis
ſponte ſe rapiat in fomitem caſtitatis.Dotem negabũt parentes,ſed habes diuitem
ſponſum,cuius cótenta theſauro patriæ ſucceſſionis emolumenta nó quæras.Quan
to dotalibus præſtat cópendijs caſta paupertas:& tamẽ quã audiſtis aliquãdo pro-
pter ſtudiũ integritatis legitime factam ſucceſſiotis extorrem? Contradicũt paren-
tes,ſed uolunt uinci, reſiſtunt primo,qui credere timent.Indignantur frequenter, ut
diſcas uincere:abdicationem minantur ut tentent,ſi potes damna ſeculi nó timere.
Quæſitis blandiuntur illecebris,ut uideant ſi uariarũ mollire te nó queat blanditia
uoluptatũ.

A uoluptatũ. Exercetis uirgo dum cogeris. Et hæc tibi prima certamina,anxia paren/
tum uota proponunt,uince prius puella pietatem. Si uincis domum,uincis & ſecu/
lum.Sed eſto,maneant uos damna patrimonij. Nónne caducarum & fragilium di
ſpendium facultatum,futura cœli regna compenſant? Quanquam ſi uerbis cœleſti
bus credimus,nemo eſt qui reliquerit domum aut parentes,aut fratres,aut uxorem Luc.19.
aut filios propter regnum dei, & non recipiat ſepties tantum in hoc tempore,in ſe/
culo autem uenturo uitam æternã poſſidebit. Crede fidem tuam deo,quæ homini
pecuniam credis,fœnerare Chriſto. Bonus depoſitæ ſpei cuſtos, multiplicatis fidei
tuæ talentũ ſoluit uſuris. Non fallit ueritas,nõ circũſcribit iuſticia,nõ decipit uirtus.
Quod ſi nõ creditis oraculo,uel exemplis credite. Memoriæ noſtræ puella dudũ no
bilis in ſeculo,nunc nobilior deo, cum urgeretur ad nuptias à parentibus & propin
quis,ad ſacroſanctũ altare cõfugit. Quò eñ melius uirgo recurreret,ꝙ ubi ſacrariũ
uirginitatis offert? Ne is quidẽ finis audaciæ. Stabat ad aram dei pudoris hoſtia,
uictima caſtitatis,nũc capiti dexterã ſacerdotis imponens,precem poſcens,nunc iu/
ſtæ impatiens moræ,ac ſummũ altari ſubiecta uerticẽ,Num melius,inquit,ꝙ alta/
re uelabit,quod ſanctificat ipſa uelamina,frontẽ? Plus talis decet flammeus,in quo
caput omniũ Chriſtus quotidie cõſecratur. Quid agitis uos propinqui? quid exqui
rendis adhuc nuptijs ſollicitatis animũ? Iam dudũ prouiſas habeo. Sponſum offer
tis,meliorẽ repperi. Quaſlibet exaggerate diuitias,iactate nobilitatẽ,potentiã præ/
dicate. Habeo eum cui nemo ſe comparet,diuitẽ mundo,potentem imperio,nobi/
lem cœlo. Si talem habetis non refuto optionẽ,ſi non reperitis,nõ prouidetis mihi,
B ſed inuidetis. Silentibus cæteris unus abruptius,quid ſi,inquit,pater tuus uiueret,in
nuptã te manere pateretur? Tum illa maiori religione,moderatiore pietate,& ideo
fortaſſe defecit,ne quis impedimentũ poſſet afferre. Quod ille reſponſum de patre
de ſe oraculũ,maturo ſui probauit exitio. Ita cæteri eadem quiſꝗ metuentes,fauere
cœperunt qui impedire quærebant, nec diſpendium debitarũ attulit uirginitas fa/
cultatum,ſed etiam emolumentum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis
præmium,parentes cauete offenſionis exemplum.

DIVI AMBROSII EPISCO
PI MEDIOLANENSIS DE VIRGINIBVS
liber Secundus.

SVPERIORE libro quantũ uirginitatis munus ſit, euolui
mus,nõ enim potuimus explicare , ut per ſe cœleſtis gratia
muneris inuitet legentẽ. Secundo libro uirginẽ inſtitui de/
cet,& tanꝗ cõpetentiũ præceptorũ magiſterijs erudiri. Sed
quoniã nos infirmi ad monẽdũ ſumus,& impares ad do/
cendũ,debet eñ is q docet ſupra eũ qui docet̃ excellere,ne
uel ſuſceptũ deſeruiſſe munus, uel nobis arrogaſſe amplius
uideremur, exẽplis potius ꝙ præceptis putauimus imbu/
endã:licet amplius ꝓficiat̃ exẽplo,quoniã nec difficile ꝗ iam factũ eſt exiſtimat̃,&
utile qđ ꝓbatũ, & religioſũ q̊d hæreditario q̊dã paternæ uirtutis uſu,in nos eſt ſuc

C ceſſione transfuſum. Quod ſi quis nos præſumptionis arguit,arguat potius ſeduli
tatis,quia rogantibus uirginibus ne hoc quidē putaui negandū.Malui enim me in
periculū deduci pudoris,ꝙ nō obſequi uoluntati earū,quarū ſtudijs etiam deus no
ſter placido ſe indulget aſſenſu.Sed neq; præſumptio notari poteſt,quoniam cum
haberent unde diſcerent,affectum potius quàm magiſterium quæſiuerunt meum.
Et excuſari ſedulitas nō poteſt,quoniam cum haberent autorē matris ad obſeruan
tiam diſciplinæ, nō ſuperfluū iudicaui, ſi noſtri ſermonis blanditiam deriuarent ad
profeſſionis illecebram.Ille docere facilis qui ſeuero uitia coherceт affectu.Nos qui
docere nō poſſumus,blandiamur. Et quoniā pleræq; abſentes noſtri deſiderabant
ſermonis uſum,uolumen hoc condidi,quo profectæ ad ſe uocis meæ munus tenen
tes deeſſe nō crederent quem tenerēt.Sed propoſita proſequamur. Sit igitur nobis
tanꝗ in imagine deſcripta uirginitas uitaq; beatæ Mariæ,de qua uelut ſpeculo re-
fulget ſpecies caſtitatis & forma uirtutis.Hinc ſumatis licet exempla uiuēdi,ubi tan
quā in exemplari magiſteria expreſſa probitatis,quid corrigere,quid effugere,quid
tenere debeatis oſtendūt.Primus diſcendi ardor,nobilitas eſt magiſtri.Quid nobi-
lius dei matre? quid ſplendidius ea,quā ſplendor elegit? quid caſtius ea quæ corpus
ſine corporis cōtagione generauit? Nam de cæteris eius uirtutibus qd loquar? Vir-
go erat non ſolum corpore, ſed etiā mente,quæ nullo doli ambitu ſyncerū adultera
ret affectum.Corde humilis,uerbis grauis,animi prudens,loquendi parcior,legen-
di ſtudioſior,nō in incerto diuitiarū, ſed in prece pauperis ſpem reponens. Intenta
operi,uerecūda ſermone,arbitrū mentis ſolita nō hominē ſed deum quærere. Non
D lædere reos,bene uelle omnibus,aſſurgere maioribus natu,æqualibus nō inuidere,
fugere iactantiā,rationē ſequi,amare uirtutem. Quando iſta nultu læſit parentes?
quando diſſenſit propinquis? quādo faſtidiuit humilē? quādo deriſit debilē? quan
do uitauit inopem,eos ſolos ſolita cœtus uirorū inuiſere, quos miſericordia nō eru
beſceret neq; præteriret uerecundia? Nihil toruū in oculis,nihil in uerbis procax,ni
hil in actu inuerecundū:nō geſtus fractior,nō inceſſus ſolutior,nō uox petulantior:
ut ipſa corporis ſpecies ſimulacrū fuerit mentis,figura probitatis.Bona quippe do-
mus in ipſo ueſtibulo debet agnoſci,ac primo prætendat ingreſſu,nihil intus latêre
tenebrarū,ut mens noſtra nullis repagulis corporalibus impedita tanꝗ lucernæ lux
intus poſita foris luceat.Quid ego exequar ciborū parſimoniā,officiorū redundan-
tiam,alterū ultra naturā ſuperfuiſſe,alterū penè ipſi naturæ defuiſſe? Illic nulla in-
termiſſa tēpora,hic cōgeminatos ieiunio dies? Et ſi quando reficiendi ſucceſſiſſet uo
luntas,cibus plerūq; obuius qui mortē arceret,nō delitias miniſtraret. Dormire nō
prius cupiditas ꝙ neceſſitas fuit.Et tamen cum quieſceret corpus, uigilaret animus,
qui frequenter in ſomnis aut lecta repetit,aut ſomno interrupta cōtinuat,aut diſpo
ſita gerit,aut gerenda prænunciat. Prodire domo neſcia,niſi cū ad eccleſiā conueni-
ret,& hoc ipſum cum parentibus aut propinquis. Domeſtico operoſa ſecreto,foren
ſi ſtipata comitatu,nullo meliore tamen ſui cuſtode quàm ſeipſa, quæ inceſſu affe-
ctuq; uenerabilis,non tam ueſtigiū pedis tolleret quàm gradū uirtutis attolleret:&
tamen alios habeat uirgo membrorū cuſtodes ſuorū, morum aūt ſuorū ſe habeat
ipſa cuſtodē. Plures erunt de quibus diſcat,ſi ipſa ſe doceat,quæ uirtutes magiſtras
habet,quia quicqd egerit diſciplina eſt.Sic Maria intēdebat omibus quaſi à pluri-
bus moneret,ſic implebat omia uirtutis officia,ut nō tā diſceret ꝗ doceret. Talē hāc
euan

A euangeliſta monſtrauit,talem angelus reppenit,talem ſpiritus ſanctus elegit.Quid
enim in ſingulis morer,ut eam parentes dilexerint,extranei prædicauerint, quæ di-
gna fuit ex qua dei filius naſceretur? Hæc ad ipſos ingreſſus angeli inuenta domi in
penetralibus ſine comite,ne quis intentionē abrumperet,ne quis obſtreperet.Neq;
em̄ comites fœminas deſiderabat,quæ bonas comites cogitationes habebat.Quin
etiam tum ſibi minus ſola uidebatur,cum ſola eſſet.Nam quemadmodum ſola,cui
tot libri adeſſent,tot archangeli,tot prophetæ? Deniq; & Gabriel eam ubi reuiſere
ſolebat inuenit,& angelum Maria quaſi uiri ſpecie mota,trepida quaſi non incogni
tum audito nomine recognouit. Ita peregrinata eſt in uiro,quæ non eſt peregrina-
ta in angelo,ut agnoſcas aures religioſas,oculos uerecūdos.Deniq; ſalutata obmu-
tuit,& appellata reſpondit,ſed quæ primo titubauerat aſpectu, poſtea promiſit ob
ſequiū.Quàm uero religioſa in propinquas fuerit,ſcriptura diuina ſignificat. Nam
& humilior facta eſt ubi ſe à deo cognouit electā,& ſtatim ad cognatā ſuā in mon-
tana proceſſit,non utiq; ut exemplo crederet quæ iam crediderat oraculo.Beata em̄ *Luce.1.*
inquit,quæ credidiſti.Et tribus cum ea menſibus manſit.Tanti autē interuallo tem-
poris non fides quæritur,ſed pietas exhibetur.Et hoc poſteaquam in utero paren-
tis exiliens puer matrem domini ſalutauit,prius compos deuotionis quàm naturæ.
Inde tot ſequentibus ſignis cum ſterilis pareret, uirgo cōciperet, loqueretur mutus,
adoraret magus,expectaret Symeon, ſidera nunciarent, Maria mobilis ad introi-
tum,immobilis ad miraculum. Conſeruabat,inquit,hæc omnia in corde ſuo.Quā- *Ibidem.2.*
uis mater domini,diſcere tamen præcepra domini deſiderabat,& quæ deum genue
B rat, deum tamen ſcire cupiebat. Quid quod annis quoq; omnibus ibat in Hieruſa
lem ſolenni die Paſchæ, & ibat cum Ioſeph? Vbiq; in uirgine comes ſingularū uir-
tutum eſt pudor,Hic indiuiduus debet eſſe uirginitati,ſine quo non poteſt eſſe uir-
ginitas.Nec ad templū igitur Maria ſine pudoris ſui cuſtode proceſſit. Hæc eſt ima
go uirginitatis . Talis enim fuit Maria, ut eius unius uita omnium diſciplina ſit. Si
igitur autor non diſplicet,opus probemus, ut quæcūq; ſibi eius exoptat præmium,
imitetur exemplum.Quantæ in una uirgine ſpecies uirtutū emicant.Secretum uere
cundiæ, uexillum fidei,deuotionis obſequium,uirgo intra domū,comes ad myſte-
rium,mater ad templū.O quantis illa uirginibus occurret,quātas complexa ad do-
minum trahet dicēs:Hæc thorum filij mei,hæc thalamos nuptiales immaculato ſer
uauit pudore.Quemadmodū eas ipſe dominus cōmendabit patri.Nimirum illud
repetens ſuum,Pater ſancte iſtæ ſunt quas ſeruaui tibi, in quibus filius hominis ca
put reclinans quieuit,peto ut ubi ego ſum,& ipſæ ſint mecum.Sed non ſolū ſibi de-
bent prodeſſe,quæ non ſolæ uixerunt ſibi, hæc parentes redimat,hæc fratres. Pater
iuſte mundus me non cognouit, iſtæ autem me cognouerunt & mundum cogno-
ſcere noluerūt. Quæ pompa illa,quanta angelorū lætitia plaudentiū,quod habita
re mereatur uirgo in cœlo,quæ cœleſtē uitā uixit in ſeculo? Tunc etiā Maria tympa
num ſumēs choros uirginales excitabit cantātes dn̄o,q; per mare ſeculi ſine ſeculari
bus fluctibus tranſierūt. Tūc unaquæq; exultabit dicēs:Introibo ad altare dei mei, *Pſal. 42.*
ad deū qui lætificat iuuentutē meā.Immolo deo ſacrificiū laudis,& reddo altiſſimo
uota mea.Neq; em̄ dubitauerim uobis patere altaria,quarū mentes altaria dei con *Pſal.49.*
fidēter dixerim,in quibus q̊tidie pro redēptione corporis Chriſtus immolat̃. Nam
ſi corpus uirginis dei templū eſt,animus qd eſt,qui tanq̃ mēbrorū cineribus excitatis,
ſacerdotis

C ſacerdotis æterni redopertus manu uaporem diuini ignis exhalat? Beatæ uirgines
quæ tam immortali ſpiratis gratia, ut horti floribus, ut templa religione, ut altaria
ſacerdote. Ergo ſancta Maria diſciplinam uitæ informet, Thecla doceat immolari,
quæ copulam fugiens nuptialem, & ſponſi furore damnata, naturam etiam beſtia-
rum uirginitatis ueneratione mutauit. Nanq; parata ad feras cum aſpectus quoq;
declinaret uirorũ, ac uitalia ipſa ſæuo offerret leoni, fecit ut qui impudicos detulerãt
oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingentem pedes beſtiam, cubitare humi, mu
to teſtificantem ſono, quod ſacrum uirginis corpus uiolare non poſſet. Ergo adora
bat prædam ſuam beſtia, & propriæ oblita naturæ naturam induerat quam homi-
nes amiſerant. Videres quadam naturæ tranſfuſione homines feritatem indutos ſæ
uitiam imperare beſtiæ, beſtiam exoſculantem pedes uirginis docere quid homi-
nes facere deberent. Tantum habet uirginitas admirationis, ut eam etiã leones mi-
rentur. Non impaſtos cibus flexit, non citatos impetus rapuit, nõ ſtimulatos ira ex
aſperauit, non uſus decepit aſſuetos, non feros natura poſſedit. Docuerunt religio-
nem, dum adorant martyrem, docuerunt etiam caſtitatem dum uirgini nihil aliud
niſi plantas exoſculantur, demerſis in terram oculis tanquã uerecundantibus ne ma
res aliqui uel beſtia uirginem nudam uideret. Dicet aliquis: Cur exemplum attuli-
ſti Mariæ, quaſi reperiri queat quæ matrem domini poſſit imitari? cur etiam The-
clæ quam gentiũ doctor inſtituit? Da huiuſcemodi doctorem, ſi diſciplinã requiris
huiuſmodi. Recens uobis exemplum profero, ut intelligatis apoſtolũ nõ unius eſſe
doctorem, ſed omnium. Antiochiæ nuper uirgo quædam fuit fugitãs publici uſus,
D ſed quo magis uirorũ euitabat aſpectum, eo amplius incendebat. Pulchritudo eñ
audita nec uiſa plus deſideratur, duobus ſtimulis cupiditatum amoris & cognitio-
nis, dum & nihil occurrit quod minus placeat, & plus putatur eſſe quod placeat, qđ
non iudex oculus explorat, ſed animus amator exoptat. Itaq; ſancta uirgo ne diu-
tius alerentur potiendæ ſpe cupiditatis, integritatem pudoris profeſſa ſic reſtinxit
improborum faces, ut non iam amaretur, ſed produceretur. Ecce perſecutio. Puella
fugere neſcia, certe pauida ne incideret in inſidiatores pudoris, animum ad uirtu-
tem parauit, tam religioſa ut mortem non timeret, tam pudica ut expectaret. Ve-
nit coronæ dies maxima omnium expectatio, producitur puella, duplex profeſſa
certamen & caſtitatis & religionis. Sed ubi uiderunt conſtantiam profeſſionis, me-
tum pudoris, paratam ad cruciatus, erubeſcentem ad aſpectus, excogitare cœpe-
runt, quemadmodum ſpecie caſtitatis religionem tollerent, ut cum id abſtuliſ-
ſent quod erat amplius, etiam id eriperent quod reliquerant. Aut ſacrificare uir-
ginem, aut lupanari proſtitui iubent. Quomodo deos ſuos colunt qui ſic uindi-
cant, aut quemadmodum ipſi uiuunt qui ita iudicant? Hic puella non quod de re-
ligione ambigeret, ſed de pudore trepidaret, ipſa ſecum, Quid agimus hodie? Aut
martyr, aut uirgo, altera nobis inuidetur corona. Sed nec uirginis nomen agnoſci-
tur, ubi uirginitatis autor negatur. Nam quemadmodum uirgo ſi meretricem co-
las, quemadmodum uirgo ſi adulteros diligas, quemadmodum uirgo ſi amo-
rem petas? Tolerabilius eſt enim mentem uirginem quàm carnem habere.
Vtrunque bonum ſi liceat, ſi non liceat ſaltem non homini caſtæ ſed deo ſimus.
Et Raab meretrix fuit, ſed poſtquam deo credidit, ſalutem inuenit. Et Iudith ſe ut
adultero placeret, ornauit, quæ tamẽ quia hoc religione non amore faciebat, nemo
eam

A eam adulteram iudicabat. Bene ſucceſſit exemplum. Nam ſi illa quæ ſe commiſit re ligioni, & pudorem ſeruauit & patriam, fortaſſis & nos ſeruando religionem ſerua bimus etiam caſtitatem. Quod ſi Iudith pudiciciam religioni præferre uoluiſſet, perdita patria etiam pudiciciam perdidiſſet. Itaq; talibus informata exemplis ſi/ mul animo tenens uerba domini quibus ait: Quicunq; perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam, Fleuit & tacuit, ne eam uel loquentem adulter audiret, nec pudoris elegit iniuriam, ſed Chriſti recuſauit. Exiſtimate utrum adulterare po/ tuerit corpus, quæ nec uocem adulterauit? Iam dudum uerecundatur oratio mea, & quaſi audire geſtorum ſeriem criminoſam atq; explanare formidat. Claudite au rem uirgines dei, ducitur puella dei ad lupanar. Sed aperite aurem uirgines dei, uir go proſtitui poteſt, adulterari non poteſt. Vbicunq; dei uirgo eſt, dei templum eſt. Nec lupanaria infamant caſtitatem, ſed caſtitas etiam loci abolet infamiam. Ingés petulantium concurſus ad fornicem. Diſcite martyrum miracula ſanctæ uirgines, dediſcite locorum uocabula. Clauditur intus columba, ſtrepunt accipitres foris, cer/ tant ſinguli qui prædam primus inuadat. At illa manibus ad cœlum leuatis quaſi ad domum ueniſſet orationis non ad libidinis diuerſorium: Chriſte inquit qui do muiſti Danieli uirgini feros leones, potes etiam domare hominum feras mentes. Chaldæis rorauit ignis, Iudæis ſe unda ſuſpendit miſericordia tua non natura ſua. Suſanna ad ſupplicium genu fixit, & de adulteris triumphauit. Aruit dextera quæ templi tui dona uiolabat, nũc templum ipſum attrectatur tuum, ne patiaris ince/ ſtum ſacrilegij, qui non paſſus es furtum. Benedicatur & nunc nomen tuum, ut quæ Matt.10.

B ad adulterium ueni, uirgo diſcedam. Vix compleuerat precem, & ecce uir militis ſpe cie terribilis irrupit: quemadmodum eũ uirgo ut uidit, tremuit, cui populus tremẽs ceſſit? Sed non illa immemor lectionis: Et Daniel inquit ſupplicium Suſannæ ſpe ctaturus aduenerat, & quam populus damnauit, unus abſoluit. Poteſt & in hoc lu/ pi habitu ouis latere. Habet & Chriſtus milites ſuos, qui etiam legiones habet. Aut fortaſſe percuſſor intrauit, ne uereare anima, talis ſolet martyres facere. O uirgo fi/ des tua te ſaluam fecit. Cui miles: Ne quæſo paueas ſoror: Frater huc ueni, ſaluare animam non perdere. Serua me, ut ipſa ſerueris. Quaſi adulter ingreſſus, ſi uis mar tyr egrediar. Veſtimenta mutemus, conueniunt mihi tua, & mea tibi, ſed utraq; Chriſto. Tua ueſtis me uerum militem faciet, mea te uirginem. Bene tu ueſtieris, ego melius exuar, ut me perſecutor agnoſcat. Sume habitum qui abſcondat fœmi/ nam, trade qui conſecret martyrem. Induere chlamydem quæ occultet mẽbra uirgi nis, ſeruet pudorem. Sume pileum qui tegat crines, abſcondat ora. Solent erubeſce re qui lupanar intrauerint. Sanè cum egreſſa fueris, ne reſpicias retro, memor uxo/ ris Loth quæ naturam ſuam quia impudicos licet caſtis oculis reſpexit, amiſit. Nec uereare ne quid pereat ſacrificio: Ego pro te hoſtiam deo reddo, tu pro me militem Chriſto, habens bonam militiam caſtitatis, quæ ſtipendijs militat ſempiternis, lo/ ricam iuſtitiæ quæ ſpiritali munimine corpus includat, ſcutum fidei quo uulnus re/ pellas, galeam ſalutis. Ibi enim eſt præſidium noſtræ ſalutis, ubi Chriſtus eſt: Quo niam mulieris caput uir, uirginis Chriſtus. Et intra hæc uerba chlamydem exuit, ſu ſpectus tamen adhuc habitus, & perſecutoris & adulteri. Virgo ceruicem, chlamy/ dem cœpit miles offerre. Quæ pompa illa, quæ gratia, cum in lupanari de marty/ rio certarent? Addantur perſonæ, miles & uirgo, hoc eſt, diſſimiles inter ſe natu/

C ra,ſed dei miſeratione conſimiles,ut cõpleatur oraculum,tunc lupi & agni ſimul pa
ſcentur.Ecce agna & lupus,non ſolum paſcuntur ſimul,ſed etiã immolantur.Quid
plura?Mutato habitu euolat puella de laqueo,iam non ſuis alis,utpote quæ ſpiri-
talibus ferebatur:& quod nulla unq̃ꝫ uiderunt ſecula , egreditur de lupanari uirgo,
ſed Chriſti.At illi qui uidebant oculis & nõ uidebant , ceu raptores ad agnam lupi
fremere ad prædam.Vnus qui erat immodice diſtrictior introiuit. Sed ubi hauſit
oculis rei textum: Quid hoc inquit eſt?Puella ingreſſa eſt,uir uidetur.Ecce non fa-
buloſum illud,ceruа pro uirgine,ſed qđ uerum eſt,miles ex uirgine. At etiã audie-
ram & nõ crediderã,ꝙ aquas Chriſtus in uina cõuertit, iam mutare cœpit & ſexus.
Recedamus hinc dũ adhuc qui fuimus ſumus.Nunqd & ipſe mutatus ſum,qui ali
ud cerno q̃ꝫ credo?Ad lupanar ueni,cerno uadimoniũ:& tñ mutatus egrediar, pu
dicus exibo qui adulter intraui.Indicio rei quia debebať tanto corona uictori, da-
mnatus eſt pro uirgine qui pro uirgine cõprehenſus eſt.Ita de lupanari non ſolum
uirgo,ſed etiã martyres exierunt. Fertur puella ad locũ ſupplicij cucurriſſe, certaſſe
ambo de nece,cum ille diceret,ego ſum iuſſus occidi,te abſoluit ſententia qñ me te-
nuit,At illa clamare cœpit:Nõ ego te mortis uadem elegi,ſed prædẽ pudoris opta-
ui.Si pudor quæritur,manet nexus:ſi ſanguis expoſcitur, fideiuſſorẽ non deſidero,
habeo unde diſſoluã. In me lata eſt iſta ſentẽtia quæ pro me lata eſt. Certe ſi pecu-
niæ te fideiuſſorẽ dediſſem,& abſente me iudex tuũ cenſum fœneratori adiudicaſ-
ſet,eadẽ me ſententia conuenires,meo patrimonio ſoluerẽ tuos nexus . Si recuſarẽ,
qs me indignã morte cẽſeret?Quãto maior eſt capitis huius uſura?Moriar innocẽs
ne moriar nocẽs.Nihil hic mediũ ẽ,hodie aut rea ero tui ſanguinis,aut martyr mei.
D Si cito redij,qs me audet excludere?Si morã feci,qs audet abſoluere? Plus legibus
debeo rea nõ ſolũ fugæ meæ,ſed etiã cædis alienæ. Sufficiunt membra morti, q̃ nõ
ſufficiebant iniuriæ.Eſt in uirgine uulneri locus,qui nõ erat cõtumeliæ.Ego oppro-
briũ declinaui,nõ martyriũ tibi ceſſi. Veſtem,nõ profeſſionẽ mutaui. Quod ſi mihi
præripis mortem non redemiſti me,ſed circũueniſti.Caue ne quæſo cõtendas, caue
ne contradicere audiaris.Noli eripere beneficiũ quod dediſti. Dum mihi hanc ſen
tentiam negas, illam reſtituis ſuperiorem.Sententia enim ſententia ſuperiore mu-
tatur Si poſterior me non tenet,ſuperior tenet.Poſſumus uterq; ſatiſfacere ſenten-
tiæ,ſi me prius patiaris occidi.In te nõ habent aliã quam exerceant pœnam,in uir-
gine obnoxius pudor eſt.Itaq; glorioſior eris,ſi uidearis de adultera martyrẽ feciſ-
ſe,q̃ꝫ de martyre adulteram reddidiſſe.Quid expectatis?Duo contenderunt,& am
bo uicerũt,nec diuiſa eſt corona,ſed addita. Ita ſancti martyres inuicem ſibi benefi
cia conferentes,altera principium martyrio dedit,alter dedit effectũ. At etiã Philo-
ſophorum gymnaſia Damonem & Pythiam Pythagoræos in cœlum ferunt,quo-
rum unus cũ eſſet morti adiudicatus,cõmendandorum ſuorũ tẽpus popoſcit. Ty-
rannus aũt aſtutiſſimus quod reperiri eũ nõ poſſe exiſtimaret , petiuit ut ſponſorẽ
daret qui pro ſe feriretur,ſi ipſe faceret moram.Quid de duobus præclarius neſcio,
utrunq; præclarũ,alter mortis uadem inuenit,alter ſe obtulit . Itaq; cũ reus moram
ſupplicio faceret,fideiuſſor uultu ſereno mortẽ non recuſauit.Cum duceretur,ami-
cus reuerſus eſt,ceruicẽ ſubſtituit,colla ſubiecit. Tunc admiratus tyrannus chariorẽ
philoſophis amicitiã q̃ uitam fuiſſe,petiuit ut ipſe ab his quos damnauerat,in ami
citiã reciperetur . Tanta uirtutis eſt gratia,ut & tyrannũ inclinaret:digna laude, ſed
minora

A minora noſtris. Nam illic ambo uiri, hic una uirgo, quæ primo etiam ſexum uinceret. Illi amici, iſti incogniti. Illi tyranno uni ſe obtulerunt, iſti tyrannis pluribus, hoc etiam crudelioribus, quod ille pepercit, iſti occiderũt. Inter illos in uno obnoxia neceſſitas, in his amborum uoluntas libera. Hoc quoq; iſti prudentiores quod illis ſtudij ſui finis amicitiæ gratia, iſtis corona martyrij. Illi enim certauerunt hominibus, iſti deo. Et qm̃ rei iſtius fecimus mentionẽ, par eſt contexere quid de dijs ſuis ſenſerit, quo magis infirmos iudicetis, quos irrident ſui. Nãq; is cum ueniſſet in templũ Iouis, amictum aureum quo operiebat̃ ſimulacrũ eius detrahi iuſſit, imponi laneũ dicens: aurum hyeme frigidum, æſtate onerosum eſſe. Sic deum irriſit ſuum, ut nec onus ferre poſſe, nec frigus putaret. Item cum Æſculapij barbã uidiſſet aureã, tolli imperauit, incongruũ eſſe appellans ut filius barbã haberet, cum Apollo pater eius adhuc non haberet. Itẽ ſimulacris tenẽtibus aureas pateras ademit, allegans accipere ſe debere quod dij darẽt, Qm̃ hæc ſunt uota, inquit, hominũ, ut à dijs quæ bona ſunt adipiſcamur. Nihil aũt auro melius, quod tñ ſi malum eſt, habere deos nõ debere. Si malum non eſt, habere magis homines debere qui uti ſcirent. Ita ludibrio habiti ſunt, ut neq; Iupiter ueſtem ſuã defendere potuerit, nec barbã Æſculapius, nec Apollo pubeſcere adhuc cœperit, neq; oẽs qui dicuntur dij, retrahere potuerint pateras quas tenebant, non tam furti reatũ timẽtes q̃ ſenſum non habentes. Quis igit̃ eos colat, qui nec defendere ſe quaſi dij, nec abſcõdere quaſi homines poſſunt? At in tẽplo dei, nõne cum Hieroboam rex ſceleratiſſimus dona quæ pater eius poſuerat auferret, ac ſup ſanctũ altare libaret idolis, dextera eius quã tetendit aruit,

B nec ſua ei quæ inuocabat idola profuerunt? Deinde conuerſus ad dñm rogauit ueniam, ſtatimq; manus eius quæ aruerat ſacrilegio, ſanata eſt religione. Tam maturum in uno & miſericordiæ diuinæ & indignationis exemplum extitit, ut ſacrificanti ſubito dextera adimeretur, pœnitẽti uenia daretur. Hæc ego uobis ſanctæ uirgines nondum triennalis ſacerdos munuſcula paraui, licet uſu indoctus, ſed ueſtris edoctus moribus, Quantus etenim adoleſcere uſus potuit, in tam parua initiatæ religionis ætate? Si quos hic flores cernitis de ueſtræ uitæ collectos legite ſinu. Non ſunt hæc præcepta uirginibus, ſed de uirginibus exempla. Veſtræ uirginitatis effigiem noſtra depinxit oratio, ueſtræ grauitatis imaginẽ quaſi in ſpeculo quodã ſermonis iſtius cernitis refulgere. Vos ſi quam noſtro gratiam inhalaſtis ingenio, ueſtrum eſt quicquid iſte redolet liber. Et qm̃ quot homines tot ſententiæ, ſiquid defæcatum eſt in ſermone noſtro, oẽs legant, ſi quid decoctum maturiores probent, ſiquid modeſtum, pectoribus inhæreat, genas pingat, ſiquid florulentum, ætas florulenta non improbet. Debuimus ſponſæ citare amorem. Scriptum eſt enim: Diliges dñm deum tuum. Debuimus in nuptijs calamiſtris quibuſdã crines ſaltẽ orationis ornare. Scriptum eſt enim: Plaude manu, & percute pede. Debuimus perpetuos ſpargere thalamos roſis: Etiam & in his coniugijs tẽporalibus nubenti prius plauditur, q̃ imperatur, ne ante dura offendant imperia, q̃ blanditijs amor fotus inoleſcat. Equorum uis plauſæ ſonitum diſcit amare ceruicis, ne recuſet iugum. Deniq; prius aſſueſcit̃ uerbo laſciuiæ, q̃ uerbere diſciplinæ. Aſt ubi colla ſubdiderit iugo, & habena conſtringit, & ſtimulus urget, & compares trahunt, & iugalis inuitat. Sic etiam uirgo noſtra debuit prius amore pio ludere, aurea thori regni cœleſtis fulcra mirari, in ipſo ueſtibulo nuptiarum, & poſtes frondiũ ſertis cernere coronatos,

Deut. 6.
Ezech. 21.

C & choti ſtrepentis interius haurire delitias, ne ſe prius dñico iugo timefacta ſubdu
ceret, ꝗ́ uocata inclinaret. Veni igitur huc à Libano ſponſa, ueni huc à Libano,
tranſibis & pertrãſibis. Sæpius enim nobis iſte uerſiculus recantandus eſt, ut uel do
minicis uocata uerbis, ſequatur, ſi qua non credit humanis. Hoc nos magiſterium
Cant.1. non inuenimus ſed accepimus, ſic inſtituit myſtici carminis doctrina cœleſtis. Oſcu
letur me ab oſculo oris ſui, quia bona ubera tua ſuper uinum, & odor unguentorũ
tuorum ſuper omnia aromata. Vnguentum exinanitum eſt nomen tuum. Totus
iſte delitiarum locus ludum ſonat, plauſum excitat, amorem prouocat. Ideo, inquit,
adoleſcentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te retro. In odorem unguentorum tuo-
rum curramus. Induxit me rex in tabernaculũ ſuũ. Ab oſculis cœpit, ut ad taberna
culum perueniret. Atq; illa tam patiens duri laboris exercitatæq́; uirtutis, ut aperiat
manu clauſtra, in agrum exeat, in caſtellis maneat, in principio tamẽ retro odorem
currit unguenti, mox cum in tabernaculum uenerit, unguẽtum mutatur à caſtellis.
Deniq; quò euadat uidete: Si murus inquit eſt, ædificemus ſuper eum turres ar-
genteas. Quæ ludebat oſculis, iam turres erigit, ut precioſis ſanctorum turrita faſti-
gijs, non ſolum hoſtiles fruſtretur incurſus, uerum etiam bonorum propugnacula
ſtruat tuta meritorum.

DIVI AMBROSII MEDIO
LANEN. EPISCOPI DE VIRGINIBVS LIBER III.

D VONIAM quæ habuimus digeſſimus ſuperioribus li-
bris duobus, tempus eſt ſoror ſancta, ea quæ mecum con
ferre ſoles, beatæ memoriæ Liberij præcepta reuoluere, ut
quo uir ſanctior, eo ſermo accedat gratior. Nanq; is, cũ in
ſaluatoris natali, ad apoſtolum Petrũ, uirginitatis profeſ-
ſionem, ueſtis quoq; mutatione ſignares (quo eñ melius
die ꝗ́ quo uirgo poſteritatem acquiſiuit) atq; aſtantibus
etiam puellis dei cõpluribus quæ certarẽt inuicẽ de tua ſo-
cietate, bonas, inquit, filia nuptias deſideraſti. Vides quãtus ad natalẽ ſponſi tui po
Ioan.2. pulus conuenerit, & nemo impaſtus recedet? Hic eſt q rogatus ad nuptias aquã in
uina cõuertit, In te quoq; ſyncerũ ſacramentũ cõferet uirginitatis, quæ pri⁹ eras ob
Matt.15. noxia uilibus naturæ materialis elementis. Hic eſt q quinq; panibus & duobus pi-
ſcibus quatuor milia populi in deſerto pauit. Sed plures pauiſſet, ſi iã tunc qui paſce
rent᷑ fuiſſent. Deniq; ad tuas nuptias plures uocauit. Sed iã nõ panis ex ordeo, ſed
corpus miniſtrat᷑ è cœlo. Hodie qdem ſecundũ hoĩem hõ natus ex uirgine, ſed ante
omnia generatus ex patre, q matrẽ corpore, uirtute referat patrẽ. Vnigenitus in ter-
ris, unigenitus in cœlo. Deus ex deo, partus ex uirgine. Iuſticia de patre, uirtus de
potente, lumen ex lumine. Non impar generãti, nõ poteſtate diſcretus, nõ uerbi ex
tenſione aut prolatione confuſus, aut cũ patre mixtus. Sed ut à patre generationis
iure diſtinctus ſit, ipſe eſt fraternus tuus, ſine quo nec cœleſtia nec marina nec terre
na conſiſtunt. Verbũ patris bonum quod erat in principio. Habes eius æternitatẽ.
Et erat, inquit, apud patrem, Habes indiſcretã à patre inſeparabilemq́; uirtutẽ. Et
deus erat uerbum, Habes ingenitam eius diuinitatem. De compendio enim tibi fi-
des eſt

A des eſt haurienda. Hunc filia dilige, quia bonus eſt. Nemo enim bonus niſi ſolus Luc.18.
deus. Si enim non dubitatur quia deus filius, deus autem bonus, utiq; non dubita-
tur, quia bonus filius deus. Hunc inquã dilige. Ipſe eſt quẽ pater genuit ante lucife-
rum ut æternum, ex utero generauit ut filium, ex corde eructauit ut uerbũ. Ipſe eſt
in quo complacuit pater. Ipſe eſt patris brachium, quia creator eſt omnium. Patris
ſapientia, quia ex dei ore proceſſit. Patris uirtus, quia diuinitatis in eo corporaliter
habitat plenitudo. Quem pater ita diligit ut in ſinu portet, ad dexteram locet, ut ſa-
pientiam dicat, uirtutem nouerit. Si igitur uirtus dei Chriſtus, nunquid aliquãdo ſi-
ne uirtute deus? Nũquid aliquãdo ſine filio pater? Si ſemper utiq; pater, utiq; ſem
p & filius. Perfecti ergo patris pfectus eſt filius. Nã qui uirtuti derogat, ei derogat
cuius eſt uirtus. Inæqualitatem nõ recipit perfecta diuinitas. Dilige igitur quẽ pa-
ter diligit, honorifica quem honorificat pater. Qui enim non honorificat filium, nõ Iohan.5.
honorificat patrem. Et qui negat filium, nec patrem habet. Hæc quãtum ad fidem.
Sed interdum etiam cum fides tuta eſt, iuuentus ſuſpecta eſt. Modico itaq; uino
utere, ne infirmitatem corporis augeas, non ut uoluptatem excites. Incendunt enĩ
pariter duo, uinum & adoleſcentia. Infrenent etiam teneram ætatem ieiunia, & par
ſimonia cibi retinaculis quibuſdam indomitas cohibeat cupiditates. Ratio reuocet,
mitiget ſpes, reſtringat metus. Nã qui moderari neſcit cupiditatibus, ſicut equus ra
ptatur indomitus, uoluitur, obteritur, laniatur, affligitur. Quod aliquando iuueni
ob amorem Dianæ contigiſſe proditur. Sed poëticis mendacijs coloratur fabula, ut
Neptunus prælati riualis dolore incitatus, equis dicatur furorẽ immiſiſſe, quo eius
B magna potentia prædicetur, quod iuuenem non in uirtute uicit, ſed fraude decepit.
Vnde eius ſacrificium quotãnis inſtaurant Dianæ, ut equus ad eius immolet aras
Quam uirginem dicunt, quæ id quod etiam meretrices erubeſcere ſolent, amare po
tuit non amantem. Sed habeant per me licet fabulæ ſuã autoritatem, quaſi non, li-
cet ſceleſtum utrũq;, minus tamen ſit iuuenem amore adulteræ ſic flagraſſe ut peri-
ret, quàm duos (ut ipſi dicunt) deos de adulterio certaſſe: Iouem autem dolore ſcor
tantis filiæ in medicum uindicaſſe adulteri, quod eius curaſſet uulnera, qui Dianã
in ſyluis adulteraſſet, uenatricem ſanè optimam non ferarum ſed libidinum, ſed fe-
rarum etiam ut nuda uenetur. Dent igitur Neptuno dominatum furoris, ut aſtru
ant crimen inceſti amoris. Dent Dianæ regnum in ſyluis quas incolebat, ut confir
ment adulterium quod gerebat. Dent Æſculapio quod mortuum reformauerit,
dummodo profiteantur quod fulminatus ipſe non euaſerit. Dent etiam Ioui ful-
mina quæ non habuit, ut teſtificentur quæ habuit opprobria. Sed à fabulis ad pro
poſita reuertamur. Eſcis quoque omnibus quæ gignant membris calorem, parce
utendum puto. Carnes enim etiam aquilas uolantes deponunt. In nobis quoq;
ales interior illa de qua legimus: Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua, ſublime te
nens uirgineo prope uolatu ſuperfluæ carnis neſciat appetentiam. Conuiuiorum
deuitandæ celebritates, fugiendæ ſalutationes, ipſas uiſitationes in iunioribus eſſe
pauciores uolo, ſi forte deferendum ſit parẽtibus aut æqualibus. Teritur officijs pu
dor, audacia emicat, riſus ſubrepit, modeſtia ſoluitur, dum affectatur urbanitas, in
terroganti nõ reſpondere infantia, reſpondere fabula eſt. Deeſſe igitur ſermonem
uirgini quàm ſupereſſe malo. Nam ſi mulieres etiam de rebus diuinis in eccleſia iu 1.Cor.14.
bent tacere, domi uiros ſuos interrogare, de uirginibus quid cautum putamus, in

C quibus pudor ornat ætatem, taciturnitas commendat pudorem? An uero medio cre pudoris exēplum eſt, quod Rebecca cū ueniret ad nuptias, & ſponſum uidiſſet, uelamen accepit, ne prius uideretur quàm iungeretur? Et utiq; pulchra uirgo nō decori timuit ſed pudori. Quid Rachel? quēadmodum extorto oſculo fleuit & gemuit? Nec flere deſiſſet, niſi proximum cognouiſſet: Ita & pudoris ſeruauit officiū, & pietatis non amiſit affectum. Quod ſi uiro dicitur, uirginem non conſideres, ne quādo ſcandalizet te, quid dicendum ſacræ uirgini, quæ ſi amet, animo peccat, ſi amatur, & facto? Maxima eſt uirtus tacendi, præſertim in eccleſia. Nulla te diuinarum ſententia fugiet lectionum, ſi aurem admoueas, uocem premas. Nullū ex ore uerbum qđ reuocare uelis, proferas, ſed parcior loquendi fiducia ſit. Copioſum quippe in multiloquio peccatū. Homicidæ dictum eſt: Peccaſti, quieſce, ne peccaret amplius. Sed uirgini dicendū eſt, quieſce ne pecces. Conſeruabat enim Maria, ut legimus, omnia in corde ſuo quæ de filio dicebantur, & tu cum legitur aliquid quo Chriſtus aut uenturus annunciatur, aut ueniſſe oſtenditur, noli fabulando obſtrepere, ſed mentem admoue. An quicquam eſt indignius quàm oracula diuina circumſtrepi ne audiantur, ne credantur, ne reuelentur: circumſonare ſacramenta confuſis uocibus ut impediatur oratio pro ſalute deprompta omnium, cum gentiles idolis ſuis reuerentiam tacendo deferunt? Vnde illud exemplum proditur: Alexandro ſacrificante Macedonum rege, puerulum barbarū qui ei lumen accenderet, excepiſſe ignem brachio, atq; aduſto corpore manſiſſe immobilem, nec dolorem prodidiſſe gemitu, nec tacito pœnam indicaſſe fletu. Tanta in puero barbaro fuit diſciplina reuerentiæ, ut naturam uinceret: atq; ille non deos qui nulli erant, ſed regem timebat. Quid enim timeret eos qui, ſi idem ignis eos contigiſſet, arſiſſent? Quid quod quidam in conuiuio patris adoleſcens iubetur, ne meretricios amores indicijs inſolētibus prodat? Et tu in miniſterio dei uirgo gemitus excreatus tuſſes riſus abſtine. Quod ille in cōuiuio pōt, tu in miniſterio dei nō potes? Vocis uirginitas prima ſignetur, claudat ora pudor, debilitatem excludat religio, inſtituat conſuetudo naturam. Virginem mihi prius grauitas ſua nunciet, pudore obuio, gradu ſobrio, uultu modeſto, & prænuncia integritatis anteeant ſigna uirtutis. Non ſatis probabilis uirgo eſt quæ requirit̄ cum uidetur. Frequens ſermo eſt, cum plurima ranarū murmura religioſæ auribus plebis obſtreperent, ſacerdotem dei præcepiſſe ut conticerent, ac reuerentiam ſacræ deferrent orationi, tunc ſubito circūfuſos ſtrepitus quieuiſſe. Silent igitur paludes, homines non ſilebunt? Et irrationabile animal per reuerentiam recognoſcit quod per naturam ignorat? Hominum tantam eſſe immodeſtiam, ut pleriq; deferre neſciant mentium religioni quod deferunt aurium uoluptati. Hæc tecum ſanctæ memoriæ Liberius, quæ apud alios maiora uerbis, apud te minora exemplis, ita oēm diſciplinam non ſolum uirtute adæquaſti, ſed etiam æmulatione uiciſti. Nāq; ieiunium in præceptis habemus, ſed ſingulorū dierum. Tu autē multiplicatis noctibus ac diebus innumera tempora ſine cibo tranſigis, & ſi quādo rogaris ut cibū ſumas, pauliſper deponas codicem, reſpondeas illico: Non in pane ſolo uiuit homo, ſed in omni uerbo dei. Ipſe epularum uſus cibus obuius, ut edendi faſtidio ieiuniū deſideretur, potus è fonte, fletus in prece, ſomnus in codice. Hæc iunioribus conuenere annis, donec mens æui matura caneſceret. Aſt ubi domiti trophæū corporis uirgo ſuſtulerit, moderandū labori, ut magiſtra ſuppari ſeruetur ætati. Cito fœcundis onerata

Gen. 4. (margin, beside "tiloquio peccatū. Homicidæ dictum eſt")

D (margin, beside "turam uinceret")

A rata palmitibus emeritæ ætatis uitis crepat, niſi aliquando reprimatur. Eadem ta-
men donec adoleſcit exuberat, & inueterata amputatur, ne ſilueſcat ſarmentis, aut
fœtu nimio exinanita moriatur. Bonus agricola optimã uitem & fotu terræ cohi-
bet & defendit à frigore, & ne meridiano ſole uratur explorat. Agrũ quoq; uicibus
exercet, uel ſi non patitur ocioſum, diuerſa alternat ſemina, mutatis ut fœtibus arua
requieſcant. Tu quoq; uirgo ueterana pectoris tui colles, diuerſis ſaltem ſeminibus
ſere, nunc alimonijs mediocribus, nunc ieiunijs parcioribus, lectione, opere, prece, ut
mutatio laboris, induciæ ſint quietis. Non totus meſſem generat ager. Hinc de colli
bus uineta conſurgunt, illinc purpuraſcentes cernas oliuas, hic olentes roſas. Sæpe
etiam relictis aratris ipſe ualidus agricola digito ſolum ſcalpit, ut florum deponat
radices, & aſperis manibus quibus luctantes inter uineta flectit iuuencos, molliter
ouium preſſat ubera. Eo quippe melior ager, quo numeroſior fructus. Ergo & tu
boni agricolæ exemplum ſecuta non perennibus ieiunijs tanquam depreſſis uo-
meribus humum tuam findas. Floreat in hortis tuis roſa pudoris, lilium mentis,
& irriguum ſacri ſanguinis uiolaria bibant fontem. Vulgo hoc ferunt: Quod uelis
prolixe facere, aliquando ne feceris. Debet eſſe aliquid quod quadrageſimæ die-
bus addatur, ſed ita ut nihil oſtentationis cauſa fiat, ſed religionis. Oratio quoq;
nos deo crebra commendet. Si enim propheta dicit: Septies in die laudem dixi ti- *Pſal. 118.*
bi, qui regni erat neceſſitatibus occupatus, quid nos facere oportet qui legimus: Vi- *Matt. 26.*
gilate & orate ne intretis in tentationem? Certe ſolennes orationes cum gratiarum
actione ſunt deferendæ, cum è ſomno ſurgimus, cum prodimus, cum cibum para-
B mus ſumere, cum ſumpſerimus, & hora inceñ, cum deniq; cubitum pergimus. Sed
etiam in ipſo cubili uolo pſalmos cum oratione dominica frequenti contexas uice,
uel cum euigilaueris, uel antequam corpus ſopor irriget, ut te in ipſo quietis exor-
dio rerum ſecularium cura liberam, diuina meditantem ſomnus inueniat. Deniq;
etiam ille philoſophiæ ipſius qui nomen inuenit, quotidie priuſquã cubitum iret, ti
bicinẽ iubebat molliora canere, ut anxia curis ſecularibus corda mulceret. Sed ille ſi
cut is qui laterem lauat, ſecularia ſecularibus fruſtra cupiebat abolere. Magis enim
ſe oblinebat luto, qui remedium à uoluptate quærebat. Nos autem terrenorum ui-
tiorum colluuione deterſa, ab omni inquinamento carnis mentium interna mun-
demus. Symbolum quoq; ſpecialiter debemus tanquam noſtri ſignaculum cordis
antelucanis horis quotidie recenſere. Quod etiam cum horremus aliquid, animo re
currendum eſt. Quando enim ſine militiæ ſacramento miles in tentorio, bellator
in prælio? Iam illud quis non ad noſtram inſtitutionem dictum intelligat, quod
ait ſanctus propheta: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis *Pſal. 6.*
ſtratum meum rigabo? Nam ſiue lectum iuxta literam intelligas, tantam uberta-
tem oſtendit profundi oportere lachrymarum ut lauetur lectus, ſtratum rigetur
fletibus obſecrãtis. Fletus enim præſentium, merces eſt futurorum. Quoniam bea- *Luc. 6.*
ti qui fletis, ipſi enim ridebitis. Siue pro corpore accipiamus propheticum dictum,
delicta corporis pœnitentiæ lachrymis abluamus. Fecit enim ſibi lectum Salo- *Cant. 3.*
mon ex lignis Libani, columnæ eius argenteæ erant, acclinatorium eius aureum,
dorſum eius gemmatum ſtratum. Quis eſt iſte lectus, niſi noſtri corporis ſpecies?
Nanque in gemmis aër ſpecie fulgoris oſtenditur, in auro ignis, aqua in ar-
gento, terra per lignum, ex quibus corpus humanum quattuor conſtat ele-

C mentis,in quo noſtra recubat anima,ſi non aſpero montium, non humi arido ex-
pers quietis exiſtat,ſed ſublimis à uitijs ligno fulta requieſcat. Vnde & Dauid dicit:
Pſal.40. Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius. Nam lectus doloris eſſe qui po
teſt,cum dolere non poſſit qui non habet ſenſum? Corpus autem doloris, ſicut cor
Roma.7. pus eſt mortis. Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Et
quoniam uerſiculum induximus,in quo dominici corporis fecimus mentionem,ne
quem forte perturbet legentem,quod dominus corpus ſuſcepit doloris,recordetur
quia Lazari mortem doluit & fleuit, & in paſſione eſt uulneratus, atq; ex uulnere
ſanguis & aqua exiuit,ſpiritumq; exhalauit. Aqua ad lauacrũ, ſanguis ad potum,
ſpiritus ad reſurrectionem. Vnus enim eſt Chriſtus nobis ſpes,fides,charitas. Spes
in reſurrectione,fides in lauacro,charitas in ſacramento. Tamen ut corpus ſuſcepit
doloris,ita etiam ſtratum in infirmitate uerſauit,quia conuertit in commodum car
nis humanæ. Nam paſſione infirmitas eſt ſoluta,mors reſurrectione,& tamẽ mœ-
Ibidem.12. rere pro ſeculo,gaudere debetis in domino,triſtes ad pœnitentiam,alacres ad gra-
tiam. Licet & flere cum flentibus, & gaudere cum gaudentibus, oportere gentium
doctor ſalutari præceptione præſcripſerit. Verum qui penitus enodare cicatricem
Col.3. omnem deſiderat quæſtionis, ad eundem confugiat Apoſtolum. Omne enim in-
quit quodcunq; facitis in uerbo aut in facto, omnia in nomine domini noſtri Ieſu
Chriſti,gratias agentes deo patri per ipſum. Omnia ergo dicta noſtra factaq; re-
feramus ad Chriſtum,qui uitam fecit ex morte,lucem creauit ex tenebris. Nanq;
ut corpus ægrotum nunc calidioribus fouetur, nunc frigidioribus temperatur, re-
D mediorumq; mutatio ſi iuxta præceptum fiat medici, ſalutaris eſt, ſi contra man-
datum uſurpetur,languoris augmentum eſt: Ita medico noſtro quicquid penditur
Chriſto,remedium eſt,quicquid uſurpatur,incommodum. Debet igitur bonæ con
ſcientiæ mentis eſſe lætitia,non inconditis comeſſationibus, non nuptialibus exci-
tata ſymphonijs. Ibi enim intuta uerecundia,illecebra ſuſpecta eſt, ubi comes deli-
tiarum eſt extrema ſaltatio. Ab hac uirgines dei procul eſſe deſidero. Nemo enim,
ut dixit quidam ſecularium doctor,ſaltat ſobrius, niſi qui inſanit. Quod ſi iuxta ſa
pientiam ſecularem ſaltationis,aut temulentia autor eſt,aut dementia,quid diuina
rum ſcripturarum cautum putamus exemplis,cũ Ioannes prænuncius Chriſti ſal-
tatricis optione iugulatus exemplo ſit, plus nocuiſſe ſaltationis illecebram quàm
ſacrilegi furoris amentiam. Et q̃m talis uiri non ſtrictim prætereunda eſt recorda-
tio,intereſt, ut quis & à quibus & quam ob cauſam, quomodo & quo tempore ſit
occiſus,aduertere debeamus. Ab adulteris iuſtus occiditur, & à reis in iudicem capi
talis ſceleris pœna conuertitur. Deinde præmium ſaltatricis, mors eſt prophetæ.
Poſtremo quod etiam omnes barbari horrere conſuerunt,inter epulas atq; conui-
uia conſummandæ crudelitatis profertur edictum. Et à conuiuio ad carcerem, de
carcere ad conuiuium feralis flagicij circumfertur obſequium. Quanta in uno faci-
nore ſunt crimina. Extruitur regifico luxu ferale conuiuium, & explorato quando
maior ſolito turba conuenerit,reginæ filia intimis mandata ſecretis in conſpectum
uirorum ſaltatura producitur. Quid enim potuit filia de adultera matre diſcere niſi
damnum pudoris? An quicquam eſt tam pronum ad libidines quàm inconditis
motibus ea quæ uel natura abſcondit, uel diſciplina uelauit, membrorum operta
nudare, ludere oculis, rotare ceruicem, comam ſpargere? Merito inde in iniuriam
diuini-

A diuinitatis proceditur. Quid enim ibi uerecũdiæ poteſt eſſe ubi ſaltatur, ſtrepitur,
concrepatur. Tunc rex, inqnit, delectatus dixit puellæ, ut peteret de rege quod uel-
let. Deinde iurauit, quod uel dimidium regni. ſi petiſſet, concederet. Vide quemad
modum ſæculares ipſi de ſæcularibus ſnis iudicent poteſtatibus, ut pro ſaltatione
etiam regna donentur. Puella autem admonita à matre ſua, popoſcit afferri ſibi
in diſco caput Iohannis. Quod dicit; Rex contriſtatus eſt, non pœnitentia regis,
ſed confeſſio iniqnitatis eſt: quam diuinæ habet conſuetudo ſententiæ, ut qui geſ-
ſerunt impia, ipſi propria confeſſione ſe damnent. Sed propter diſcumbentes, in-
quit. Quid indignius quàm ut homicidium fieri iuberet, ne diſcumbentibus diſpli
ceret? Et propter ius, inquit, iurandum. O religionem nouam. Tolerabilius peieraſ
ſet. Vnde non immerito dominus in Euãgelio iubet non eſſe iurandũ, ne ſit cauſa
periurij, ne ſit neceſſitas delinquendi. Itaque ne iuſiurandum niolaretur, percutitur
innocens. Quid prius horreſcam neſcio. Tolerabiliora periuria quàm ſacramenta
ſunt tyrannorum. Quis non cum è conuiuio ad carcerem curſari uideret, putaret p-
phetam iuſſum eſſe dimitti? Quis inquam cum audiſſet natalem eſſe Herodis, ſo-
lenne conuiuium, puellæ optionem eligendi qnod uellet datam, miſſum ad Iohan
nem ob ſolutionem non arbitraretur? Quid crudelitati cum delitijs, qnid cum fu-
neribus uolnptati? Rapitur ad pœnam propheta conuiuiali tempore, conuiuiali
præcepto, qno non cuperet uel abſolui: perimitur gladio, caput eius affertur in diſ-
co. Hoc crudelitati ferculum debebatur, quo inſatiata epulis feritas ueſceretur. Intu
ere rex acerbiſſime tuo ſpectacula digna conuiuio. Porrige dexteram ne quid ſæui
B tiæ tuæ deſit, ut inter digitos tuos riui defluant ſacri cruoris. Et quoniam non exa-
turari epulis fames, non reſtingui poculis potuit inauditæ ſæuiciæ ſitis, bibe ſangui
nem ſcaturientibus adhuc uenis execti capitis proflnentem. Cerne oculos in ipſa
morte ſceleris tui teſtes, auerſantes conſpectum delitiarum. Clanduntur lnmina,
non tam mortis neceſſitate, quàm horrore luxuriæ. Os aureum illud exãgue, cuius
ſententiam ferre non poteras, conticeſcit & adhuc timetur. Lingua tamen, quæ ſolet
etiam poſt mortem officium ſeruare niuentis, palpitante licet motu damnabat in
ceſtum. Portatur hoc caput ad Herodiadem, lætatur, exnltat, quaſi crimẽ euaſerit,
quia iudicem trucidanit. Quid dicitis uos ſanctæ fœminæ? Videtis quid docere,
quid etiam dedocere filias debeatis? Saltet, ſed adulteræ filia: Quæ nero pudica
eſt, quæ caſta eſt, filias ſuas religionem doceat non ſaltationem. Vos autem gra-
ues & prudentes uiri, diſcite deteſtabilium hominum epulas euitare. Talia ſunt
conuiuia, qualia indicia perfidorum. Iam ad finem orationis uela pandenti bene
ſuggeris ſoror ſancta, quid ſuper eorum meritis exiſtimandum ſit, qui ſe præcipita
uere ex alto, uel in fluuium demerſerunt, ne perſecutorum inciderent manus, cum
ſcriptura diuina uim ſibi chriſtianum prohibeat inferre. Et quidem de uirginibus
in neceſſitate cuſtodiæ conſtitutis enodem habemus aſſertionem, cum martyrij ex
tet exemplum. Sancta Pelagia apud Antiochiam quõdam fuit, annorum ferè
quindecim, ſoror nirginum, & ipſa nirgo. Hæc primo domi claſſico perſecuti-
onis incluſa, cum ſe à prædonibus fidei uel pudoris circumſederi uideret, ab-
ſente matre & ſororibus, uacua præſidio, ſed deo plenior: quid agimus, inquit,
niſi proſpicias captina uirginitas? Et uotum eſt, & metus eſt mori, quia mors
non excipitur, ſed aſciſcitur. Moriamur ſcilicet, uel ſi nolunt licere, moria-
mur.

C mur. Deus remedio non offenditur, & facinus fides ableuat. Certe ſi uim ipſam no-
minis cogitemus, quæ uis uolũtaria: illa magis eſt uis mori uelle nec poſſe, Nec dif-
ficultatem ueremur, Quis enĩ eſt qui uult mori & non poſſit, cum ſint ad mortem
tam prodiues uiæ? Iam enim ſacrilegas aras præcipitata ſubuertam, & accenſos fo
cos cruore reſtinguam. Non timeo ne dextera deficiens non peragat ictum, nec pe-
ctus ſe dolore ſubducat. Nullum peccatum carni relinquã, non nerebor ne deſit gla
dius. Poſſumus mori noſtris armis, poſſumus mori ſine carnificis beneficio. Matris
in gremio fertur ornaſſe caput, nuptialem induiſſe ueſtem, ut non ad mortẽ ire di-
ceres, ſed ad ſponſum. Aſt ubi deteſtandi perſecutores ereptam ſibi uiderunt præ-
dam pudoris, matrem & ſorores cœperunt quærere. Verum illæ ſpirituali uolatu
iam campum caſtitatis tenebant, cum ſubito hinc perſecutoribus imminentibus,
inde torrente fluuio excluſæ à fuga, incluſæ ad coronam, quid ueremur inquiunt?
Ecce aqua, quis nos baptizari prohibet? Et hoc baptiſma eſt, quo peccata donan-
tur, regna quæruntur. Et hoc baptiſma eſt, poſt quod nemo delinquit. Excipiat nos
aqua quæ regenerare conſueuit. Excipiat nos aqua quæ uirgines facit. Excipiat nos
aqua quæ cœlum aperit, infirmos tegit, mortem abſcondit, martyres reddit. Te re-
rum conditor precamur deus, ne exanimata ſpiritu corpora uel unda diſpergat, ne
mors ſeparet funera, quarum nitam non ſeparauit affectus, ſed ſit una conſtantia,
una mors, una etiam ſepultura. Hæc effatæ & ſuſpenſæ paululũ, incincto ſinu quo
pudorem tegerent, nec greſſum impedirent, cõſertis manibus tanquam choros du
cerent, in medium progrediuntur alueum, ubi unda torrentior, ubi profundum ab
ruptius illuc ueſtigia dirigentes, Nulla pedem retulit, nulla ſuſpendit inceſſum, nul-
D la tentanit ubi greſſum figeret, anxiæ cum terra occurreret, offenſæ nado, lætæ pro-
fundo. Videres piam matrem ſtringentem nodo manus, gaudere de pignore, ti-
mere de caſu, ne ſibi filias uel fluctus auferret. Has tibi inquit hoſtias Chriſte im-
molo, præſules uirginitatis, duces caſtitatis, comites paſſiõis. Sed quis iure miretur
tantam uiuentibus fuiſſe cõſtantiam, cum etiam defunctæ immobilem ſtationem
corporum uendicauerint? Non cadauera unda nudanit, non rapidi curſus flumi-
nis uolutarunt. Quin etiam ſancta mater licet ſenſu carens pietatis, tamen adhuc
ſeruabat amplexum, & religioſum quem ſtrinxerat nodum nec morte laxabat, ut
quæ religioni debitum ſoluerat, pietate hærede mereretur. Nam quas ad marty-
rium iunxerat, uſque ad tumulum uendicabat. Sed quid alienigenis apud te ſoror
utor exemplis, quam hæreditariæ caſtitatis inſpirata ſucceſſio parentis infuſione
martyris erudiuit. Vnde enim didiciſti, quæ non habuiſti, unde diſceres conſti-
tuta in agro, nulla ſocia uirgine, nullo informata doctore? Non ergo diſcipulam
quod fieri ſine magiſtro non poteſt, ſed hæredem uirtutis egiſti. Qui enim fieri
poſſet, ut ſancta Soteris tibi non eſſet mẽtis auctor, cui auctor eſt generis, quæ per-
ſecutionis ætate, ſeruilibus quoq; contumelijs ad faſtigium paſſionis euecta, etiam
uultum ipſum qui inter cruciatus totius corporis liber eſſe conſueuit iniuriæ, & ſpe-
ctare potius tormenta quàm perpeti, carnifici dedit. Tam fortis & patiens, nt cum
teneras pœnæ offerret genas, prius carnifex cædendo deficeret, quàm martyr iniu-
riæ cederet. Non uultum inflexit, non ora conuertit, non gemitum, uon lachry-
mam dedit. Deniq; cum cætera pœnarum genera uiciſſet, gladium quem quære-
bat inuenit. Nobile apud ueteres Salomonis illud fertur fuiſſe iudiciũ, cũ à duabus

A litigantibus mulietibus interpellatus eſſet, quarũ altera conuerſa per ſomnũ cũ in-
fantem oppreſſiſſet ſuũ, poſtulabat alienũ, Altera ueri amotis conſcia & culpæ ne
ſcia filium iure proprium uendicabat. Vtraq; igitur perſeueranter nitente, cognito
ris hæſit intentio. Non enim poterat Salomon arbiter eſſe interioris arcani, cũ pe-
tentis utriuſq; mens eſſet occultior. Euentu conuẽtus ambiguo machæram promi-
iuſſit, mandatoq; miniſtris quo ſimularent triſte miniſterium, diuidi iuſſit infan-
tem, ut ſingulæ mulieres ſingulas partes adipiſcerentur. Quo audito illa quæ pete-
bat alienum, non ſolum acquieuit, ſed etiam diuiſionem paruuli depoſcit, nullo
affectu conuenta materno. Illa quæ ſuum ſciebat infantem, non uinci metuens, ſed
orbari, nec iam ſolatio proprio, ſed pignori ſuo conſulens, orare occœpit, ut inco-
lumis magis puer traderetur, alienæ quàm ſectus in partes matri propriæ reddere-
tur. Vnde Salomon qui non maieſtate diuina, ſed argumentis ut homo interiorẽ
interrogabat affectũ, illi potius iudicauit paruulũ eſſe reddendũ, quã ueram matrẽ
dolor proprius prodidiſſet. Illã uero quã morituri paruuli miſericordia nõ moue-
bat, exortẽ pronunciauit eſſe naturæ, quã exortem uidit eſſe pietatis. Veritas ergo
nõ latuit, ſed tamen per ſimulationẽ alterius fluctuauit. Diuq; etiã bona mater euẽ
tu hæſit ambiguo, dũ iudicij periditatur incerto. Hæc licet in figura ſuperioribus ſint
facta tempotibus, ſcripta ſunt tamen ad correptionem noſtrã, ut intelligamus ꝓdi
omnia poſſe quæ facta ſunt, & omnia cõpoſita reuelari. Duæ igitur iſtæ, qm̃ pro-
poſitũ eſt nobis hoc loco non tractare de mulieribus, Duæ inquã iſtæ, fides eſt at-
que tentatio. Tentatio inq̃ cõmunis ab initio autor erroris, quæ poſtquã poſterita
B tem ſuã carnalis uitio conuerſationis & ſomno mẽtis amiſit, poſteritatis fructus au
ferre conatur alienæ. Itaq; dũ tentatio litigat, fides fluctuat, donec machæra Chriſti
latentes diſtinguat affectus. Quæ eſt hæc machæra Chriſti? Illa de qua ſcriptũ eſt: Mat. 10.
Gladiũ ueni mittere in terrã. Eſt enim gladius de quo ſcriptũ eſt: Et tuã ipſius ani Luc. 2.
mã pertranſibit gladius. Qui aũt ſit hic gladius, quæ machæra cognoſce. Verbũ in- Heb. 4.
quit acutũ & ualidũ & penetrabilius omni gladio acutiſſimo, penetrans uſq; ad di-
uiſionem animæ & ſpiritus artuumq; & medullarum. Bonus gladius uerbũ dei, bo
nus gladius utpote ſcrutator cordis & renis, qui mẽdaciũ à ueritate diſcernat, atq;
eos quorũ animã pertrãſierit, non interficiat ſed reſeruet. Hæc igitur de regnorũ di
cta ſint libro aſſumpta de cauſa, de hiſtoria recẽſita, de cõſcientia uſurpata, & fide
prompta. Nũc decurſæ ex libro Iudicũ inſpiciamus ſeriem lectionis. Nõ enim oci
oſis parricidiũ fuit auribus audiendũ. Itaq; repetamus hiſtoriã. Iepte iudex Iude- Iudic. 11.
orũ fuit. Is euẽtu belli cõflictatus ambiguo, præliorũq; ueritus incerta, uotũ nouit
huiuſmodi, ſi aduerſarios depuliſſet, ut quicquid ei primum intra domus ſuæ limẽ
occurriſſet, hoſtiam immolaret deo ſuorum præſuli triumphorũ. Itaque bello po-
titus fuſiſq; hoſtibus domũ redijt, cui in ipſo ueſtibulo filia memor pietatis, ignara
oblationis occurrit. Sed recordatus ilico pater, & propriæ ſponſionis admonitus, in
gemuit ſoluendi muneris ſponſiones. Heu me inquit filia, perdidiſti me. Ego enim
aperui os meum de te ad dominum. Tum illa: O pater ſi in me aperuiſti os tuum
ad dominum, fac mihi ita ut exiuit de ore tuo. Duorum tamen tãtum menſium
inducias poſtulauit, donec in montem aſcenderet, & ſuper uirginitatem ſuam fle-
ret. Deinde duobus poſt exactis menſibus remeauit ad patrem. Votum ille cõple-
uit. His enim uerbis utendũ eſt, quando ſcriptura diuina effectũ rei non prodidit,
ſed re-

C ſed refugit parricidij mentionem. Quid igitur hoc probamus? Minime iure gentiũ Sed tamen & ſi parricidium non probo, aduerto præuaricandæ metum & formidinem ſpõſionis. Deniq; ad Abraam dictum eſt: Nũc ſcio quia amas dominum deũ tuum, quia non pepercisti unico filio tuo. Habes igitur indiciũ quo docetur præuaricandum temere non eſſe promiſſum. Verum deo parricidium non probari, in eadem aſſerit lectione, cum pro filio ouis ſubijcitur, ut ipſa potius quàm filius feriretur. Habuit igitur Iepte quod ſequeretur exemplum, quia dominus ſanguine non delectaretur humano. In uno enim oraculo ad Abraham prompto docuit filiorum ſalutem religionis obſequio poſthabendam, offerri à parentibus deo debere filios, non debere iugulari. Certe cum hæc filia tam ſollicita fuerit de patris uoto, cur pater non dubitauerit de filiæ parricidio, & cum illa paternum caueret mẽdacium, iſte filiæ non caueret interitum? Dicet aliquis: Qua ratione illic deus non permiſerit parricidiũ fieri, hic ſit paſſus impleri? Nunquid acceptor perſonarũ deus? Non, ſed meritorum atq; uirtutum. Certe dum conſilium eſſet ambiguum, ſignare debuit oraculum, quid ad præſens facto & in reliquum conueniret exemplo. Vbi uero iam præceſſiſſet exemplum, neceſſarium non iudicauit oraculũ, cum facti forma ueteris quid fieri oporteret oſtenderit. Aut fortaſſe quia non una forma meritorũ, ideo non una forma factorum. Pater doluit, fleuit filia, uterq; de dei miseratiõe dubitauit. Non doluit Abraam, nec conſuluit parentis affectum. Vbi audiuit diuinitatis oraculum, non diſtulit ſacrificium, ſed maturauit obſequium. Non dubitauit Iſaac, cum imparibus ſequeretur patrem paſſibus. Non fleuit cum ligaretur, non dilationem popoſcit, cum offerretur. Et ideo miſericordia largior, ubi fides promptior. Et bene non fleuit factum patris, quia riſus eſt matris. Pro qua deuotionis

D exultatione ouis pro illo iuſſa eſt immolari, quia ſe ipſe nõ diſtulerat immolandũ, nec de dei miſeratione ambiguus, nec de ſui deuotione ſollicitus. Nemo igitur inuentus eſt qui tam cruentum patris reuocaret affectum, quia omnis promiſſio muneris cõueniebat officio. Sacrificium itaq; ſanguinis immolatur, & nemo eſt qui reſiſtat. Sacrificium caſtitatis offertur, & qui prohibeat non inuenitur. Pater parricidium promiſit, & ſoluitur. Pater integritatem filiæ uouit, & tam piæ oblationis nõ inuidetur affectus. Illic filia dolens ſanguinem ſuum obtulit pro patria ſponſione. Hic tam pium promiſſum nec hæreditario munere, nec propria ſoluitur uoluntate. Quo in negocio etiam nos uocamur in culpam. Quã tandem? Quia nuptias prohibuimus illicitas. Vocent ergo in eandem culpam etiam Ioannem Baptiſtam. Et cum aliud nihil forte habeamus quod probetur in nobis, hoc ſolum condemnetur in nobis quod probatum eſt in Propheta. An erubeſcendum protulimus autorẽ? Quam uero cauſam aliam habuit ille martyrum, repetite animo. Cauſa illius paſ-

Matt. 14. ſionis certe hæc fuit, Non licet inquit tibi eam uxorem habere. Si hoc de uxore hominis, quanto magis de uirgine conſecrata? Si hoc dictum eſt regi, quanto magis dicendum eſt priuatis? Gratias itaq; diuinitati quod hic nullus Herodes, atq; utinam nulla Herodias. Non licuit ergo pro uirginitate ſermonem dicere? Et cur ſcriptum eſt: Iudicate pupillo, & iuſtificate uiduam? Et cur ſcriptum eſt: Patris or-

Pſal. 67. phanorũ & iudicis uiduarum? Ergo caſtimoniæ & integritati deditas deſeremus, aut etiam condemnabimus? At certe ipſis gentilibus inter aras & focos uenerabilis ſolet eſſe uirginitas, & in quibus nulla meritorum eſt pietas, nulla mentis integritas, in

A gritas,in ijs tamē carnis uirginitas prædicatur. A prophanis igitur ceremonijs uirgi
nes nemo prohibebit, ab eccleſia dei uirginitas arcebitur? Illic coguntur quod non
docentur, hic interdicitur quod non licet non doceri. Illic præmijs reuocantur à nu-
ptijs,hic ad nuptias coartabuntur iniurijs. Illic uiolentia fit ut capiantur, hic fier uio
lentia ne profiteantur. Et poteſt eſſe patientia ſacerdotū, ut non uel morte oblata,ſi
ita neceſſe eſt,integritatis ſacrificiū uendicetur. Conſiderate quia uirgines præ apo-
ſtolis reſurrectionē domini uidere meruerunt. Certe hoc docuit hodierna quæ de-
curſa eſt lectio. Nam cum in nouo monumento (ſicut Ioannes dixit) corpus poſitū *Ioh.19*
eſſet domini Ieſu,in ſuo autem monumento (ſicut eſt ſecundū librū euangelij Mat
thæi) poſuiſſet Ioſeph domini corpus,obſeruabāt uirgines. Bene & Matthæus mo *Matth.27.*
numentum dixit nouum,ne ex monumento ueteri reſurrexiſſe alius crederetur. Be-
ne etiam ſecundum ſpiritum iuſti in monumentū poſitum eſt,quia Chriſtus à mor
tuis in nouo iuſti reſurgit affectu. Bene etiam ſecundum literam alienū monumen
tum fuit, quia ſuum monumentū dominus non quæſiuit. Habeant tumulum qui
ſub lege ſunt mortis. Victor mortis ſuum tumulum non habebat. Non enim ille ſe
pulchrū mortis deſiderabat,qui de morte trophæa referebat. Vidit ergo Maria re-
ſurrectionem domini,& prima uidit & credidit. Vidit & Maria Magdalena,quam
uis adhuc iſta nutaret. Hoc loco nō mediocrem aduertite quæſtionem,ne ſubdubi-
tare de reſurrectione domini uirgines debeatis. Videte quod meritū, Non ſola car-
nis uirginem facit,ſed etiam mentis integritas. Deniq; Maria Magdalena dominū
prohibetur tangere, quia nutabat de reſurrectionis fide. Illa igitur tangit Chriſtū,
B quæ fide tangit. Magdalena aūt ſtabat ad monumentum foris plorans. Quæ foris
eſt plorat,nam quæ intus eſt plorare nō nouit. Plorat autem quia corpus nō uidet
Chriſti,& periſſe putat,quia ipſa nō cernit. Ergo Maria foris,ſed nō Petrus,non Io
annes foris. Deniq; illi currentes intrauerūt,& ideo nō plorauerūt, & gratulantes re
ceſſerunt. Illa quæ nō introiuit,fleuit,non credidit,fraude ſublatū putauit,nec cū an
gelos cerneret,credendū arbitrabatur. Et ideo dicunt ei angeli: Mulier quid ploras? *Ioh.20*
quem quæris? Hoc angeli dicūt,& dn̄s poſtea ijſdem uerbis repetiuit,ut ſciatis quia
angelorū uerba mandata ſunt domini. Deniq; eadem (ut dixi) etiā dn̄s uerba repe
tiuit dicens: Mulier quid ploras? quē quæris? Quæ nō credit,mulier eſt: nam qui cre
dit,in uirum perfectum reſurgit,in menſurā ætatis plenitudinis Chriſti. Mulier,in- *Ephe.4.*
quit,non de ſexu,ſed de cunctatione conuitiū eſt. Et bene mulier quæ nutabat,quia
uirgo iam crediderat. Quid ploras? hoc eſt,tu tibi es cauſa plorandi,tu tibi es autor
flendi,quæ es Chriſti incredula. Ploras quia non uides Chriſtum,crede & uidebis.
Adeſt Chriſtus,nec unquā ijs à quibus quæritur deeſt. Quid ploras? hoc eſt,nō la-
chrymis opus eſt,ſed fide prompta & deo digna. Noli cogitare mortalia,& nō plo
rabis: noli cogitare peritura,& flendi cauſam habere nō poteris. Cur inde ploras,un
de alij gratulantur? Quem quæris? hoc eſt, Non uides quia adeſt Chriſtus? non ui-
des quia Chriſtus eſt dei uirtus? quia Chriſtus eſt dei ſapientia, quia Chriſtus eſt
ſanctitas, quia Chriſtus eſt caſtitas, quia Chriſtus integritas, quia Chriſtus natus
eſt ex uirgine,quia Chriſtus ex patre,& apud patrē,& in patre ſemper? Natus non
factus,nec degener,ſed ſemper uerus deus ex deo uero. Tulerunt,inquit,dominum *Ioh.20.*
de monumento,& neſcio ubi poſuerunt eum. Erras mulier quæ putas ab alijs Chri
ſtum de monumento eſſe ſublatū, & non poteſtate propria reſuſcitatū. Sed nemo

C tulit dei uirtutem,nemo tulit dei ſapientiã,nemo tulit uenerabilem caſtitatem. Nõ tollitur Chriſtus de monumento iuſti,nec de ſuæ uirginis ſecreto & piæ mentis arca no,& ſi qui uolunt tollere,auferre non poſſunt. Tunc ait illi dominus:Maria reſpi ce ad me. Quando nõ credit,mulier eſt,quando conuerti incipit Maria uocatur,hoc eſt,nomẽ eius accipit quæ parturit Chriſtum.Eſt enim anima quæ ſpiritualiter pa rit Chriſtum. Reſpice,inquit,ad me. Qui Chriſtum reſpicit,emendatur,Errat autẽ quæ Chriſtum non uidet.Et ideo illa conuerſa reſpexit & dixit: Rabbi,quod inter pretatur magiſter. Quæ reſpexit conuertitur,quæ conuertitur plenius intuetur,quæ uidet proficit.Et ideo magiſtrum appellat quem mortuum eſſe credebat. Alloqui tur quem putabat amiſſum Noli,inquit, me tangere, hoc eſt, Etſi correptionis ten tamenta ſunt,non tangit tamen Chriſtum nutantis affectus.Noli,inquit,me tan gere,hoc eſt,noli tangere dei uirtutem,dei ſapientiã,reuerendam integritatem,ho norabilem caſtitatem.Sed uade ad fratres meos,Quid eſt aliud dicere, niſi iam no li foris flere? Vade ad electos & ad obſeruantiſſimos ſacerdotes,& dic illis: Aſcen do ad patrem meum, & patrem ueſtrum, deum meum & deum ueſtrum. Quid eſt aliud dicere, niſi ne mulier hinc moueas quæſtionem? Certe à perfectioribus quæ re,dicent tibi, quæ diſtinctio ſit inter patrem meum & patrem ueſtrũ. Nam qui iu xta diuinam generationem pater mihi eſt,is iuxta adoptionem pater ueſter eſt.Pa trem meum dicendo, à creaturis ſe dei filius ſeparauit.Patrem ueſtrũ dicendo,ado ptionis ſpiritalis gratiam deſignauit.Ita & deum meum dicendo,myſterium ſuæ in carnationis oſtendit,ut quem patrem naturaliter habet,deum appellet propter ſu ſcepti corporis ſacramentum.Deum quoq; ueſtrum cum dicit,profectum in nobis

Ioan.20.

D ſuæ opationis oſtendit.Et uere deus noſter factus eſt nobis,ex quo paſſus eſt Chri ſtus,quando ut alia omittam, pro integritate ſeruanda mori uirgines ſunt paratæ. Nihil de cauſa,nihil de perſona loquor. Vbi enim domini gratia,ibi debet eſſe pax domini. Nec quenq; publicis arguo, ſed meipſum defenſatũ uenio. Accuſati enim ſumus,& niſi fallor,accuſatores noſtri pleriq; de nobis ſunt.Horum ego affectus re darguere malo,quàm perſonas prodere.Criminis autem inuidia hæc eſt,quia ſua deo caſtitatem.Qui hoc non libenter accipit,ipſe ſe prodit. Virginitatem,inquit,do ces,& perſuades plurimis. Vtinam conuincerer,utinam tanti criminis probaretur ef fectus.Non uererer inuidiam,ſi efficaciam recognoſcerem. Atq; utinã me exemplis potius argueretis quàm ſermonibus cæderetis. Sed uereor ne præuaricatores mihi appoſuiſſe uidear,qui me alienis cõmendent laudibus. Initiatas,inquit,ſacris myſte rijs,& conſecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinam potuiſſem reuocare nupturas. Vtinã poſſem flammeũ nuptiale pio integritatis uelamine mutare. An indignum uidetur, ut ſacratæ uirgines à ſacroſanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet ſponſum eligere,non licet deum præferre? In me ergo facti conditio mutatur,ut pro opprobrio mihi cedat quod ſemper ſpectauit ad gratiam ſacerdotũ,iacere ſemina integritatis,& uirginitatis ſtudia prouocare. Quæro enim utrum quaſi improbũ hoc,an quaſi nouum,an quaſi inutile reprehendatur? Si qua ſi improbũ, improba ergo uota ſunt omnium, improba uita eſt angelorum, quam gratia reſurrectionis imitatur.Qui enim non nubunt neq; nubentur,erunt ſicut an geli in cœlo,qui hoc utiq; reprehendit,reſurrectionis uota condemnat.Itaq; impro bum uideri non poteſt, quod hominibus pro præmio conſtitutum eſt. Nec poteſt eius

A eius rei ſpecies diſplicere, cuius ueritas & in fructu eſt & in noto. Sed eſto, nõ ſit im
probũ, nunquid nouum eſt? Nos enim noua omnia quæ Chriſtus nõ docuit iure
damnamus, quia fidelibus uia Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quod
docemus, etiã nos id deteſtabile iudicamus. Diſcutiamus ergo utrũ Chriſtus inte
gritatem docuerit, an repudiandã putauerit? Et ſunt, inquit, ſpadones, qui ſeipſos *Matth. 19.*
caſtrauerũt propter regnũ cœlorũ. Eſt ergo præclara militia quæ regno cœlorũ mi
litat. Itaq; iam tũc dominus docuit, eſſe debere intemerata ſtudia caſtitatis. Vnde
& Apoſtoli eam cæteris præeminere cernentes, ſi ita eſt cauſa, aiunt, uiri cum uxore,
non expedit nubere. Quo dicto & grauiora iudicarũt onera uinculi cõiugalis, & ue
ræ integritatis gratiã prætulerũt. Sed dominus qui ſciret prædicandã omnibus in-
tegritatẽ, imitandã paucis, non omnes, inquit, capiunt uerbũ iſtud, ſed quibus da-
tũ eſt, hoc eſt, non eſt cõmunis plurimis & uulgaris integritas, nec pro infirmitate
permittitur, ſed pro uirtute cõcedit̃. Deniq; cũ dixiſſet: Et ſunt ſpadones q ſeipſos
caſtrauerunt propter regnũ cœlorũ, ut oſtenderet hoc non mediocris eſſe uirtutis,
Qui poteſt, inquit, capere capiat. Et ideo poſt hoc uerbũ offerunt̃ pueri ad benedi-
cendũ, qui corruptelæ expertes, integritatis munus immaculata ætate ſeruarent. Ta
liũ enim eſt regnũ cœlorũ, qui in puerilem caſtimoniam tanq̃ in naturam infantiũ
corruptelæ ignorãtia remeauerint. Eſt ergo etiã cœleſti uoce probata uirginitas, do
minicisq; expetẽda præceptis. Quo loco magiſteriũ diuinæ uocis imitemur. Nam
cũ in ſuperioribus coniugiũ memorauerit nõ eſſe ſoluendũ niſi ex cauſa fornicatio-
nis, in poſterioribus integritatis gratiam donũq; cõtexuit, ut doceret non damnã-
das eſſe nuptias, ſed probandas, nuptijs tamen ipſis integritatis ſtudia praeferẽda.
B Quis enim tã auerſus à uero qui nuptias damnet? Sed quis tã alienus à ratione, q *1. Cor. 4.*
coniugij onera nõ ſentiat? Etenim mulier innupta & uirgo, cogitat quæ ſunt domi
ni, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu. Nã quæ nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quo
modo placeat uiro. Et præter has moleſtias quãuis nubendo non peccet, contritio-
nem tamen habebit carnis huiuſmodi. Grauis enim partus labor eſt, grauis crean-
dorũ & erudiendorũ liberorũ moleſtia. Quibus ante præſcripſit, ne qs huiuſmodi
auerteretur iniurijs. Multæ enim in partus doloribus cõſtitutæ coniugio ſe renun-
ciare dicunt. Multi etiã matrimonij onera nõ ferentes, alieno ab uxore auertunt̃ af-
fectu. Et ideo Apoſtolus ante præmiſit. Iunctus es uxori, noli quærere ſolutio-
nem. Et bene ait: Iunctus es. Quodam enim uir & uxor nexu inter ſe amatorio co-
pulantur, & quibuſdam inuicem ſibi habenis amoris aſtricti ſunt. Bona igitur uin
cula nuptiarum, ſed tamen uincula, & ſi uincula, tamen uincula charitatis. Bonũ cõ-
iugiũ, ſed tamẽ à iugo tractũ, & iugo mundi, ut uiro potius cupiat placere, q̃ deo.
Bona etiam uulnera charitatis, & oſculis præferenda. Vtiliora enim uulnera amici, *Pro. 27.*
q̃ uoluntaria oſcula inimici. Deniq; Petrus uulneratur, Iudas oſculatur. Illũ oſcula
condẽnant, hunc uulnera emendant. Illius oſculis proditionis uulnera funduntur,
iſtius lachrymis culpa lauatur. Itaque ut oſtenderet ſermo propheticus bona uul-
nera charitatis, eccleſia dicit in Canticis canticorũ. Quia uulnerata charitate ego ſũ
Nemo ergo uel qui cõiugiũ elegit, reprehendat integritatem, uel qui integritatem
ſequitur, condẽnet coniugiũ. Nanq; huius ſententiæ aduerſarios interpretes dãna-
uit iamdudũ Eccleſia, eos ſcilicet qui audiãt ſoluere copulam coniugalẽ. Audite enĩ
quid dicat ſacroſancta eccleſia: Veni frater meus exeamus in agrũ, requieſcamus in

C caſtellis,diluculo ſurgamus in uineas, uideamus ſi floruit uitis. Multos ager fru ctus habet, ſed ille melior eſt qui & fructibus redundat & floribus. Eſt ergo eccle ſiæ ager diuerſis fœcundus copijs. Hic cernas germina uirginitatis flore uernantia illic tanquam in campis ſiluæ uiduitatem grauitate pollentem, alibi tanquam ube ri fruge coniugij eccleſiæ ſegetem replentem mundi horrea, ac ueluti maritatæ ui neæ fœtibus torcularia Ieſu domini redundantia, in quibus fidelis coniugij fru ctus exuberat. Nec improbum igitur nec nonum integritatis eſt ſtudium. Vi deamus ne forte inutile iudicetur. Nonnullos enim dixiſſe audiui quod perijt mundus, defecit genus hominum, coniugia labefactata ſunt. Quæro quis tan dem quæſiuit uxorem, qui non inuenerint? Quādo fuerint bella pro uirgine? Quis unquam pro uirgine ſit peremptus? De coniugijs autem iſta naſcuntur, ut perima tur adulter uxoris, raptor prælijs appetatur. Iſta reipublicæ ſemper damno fue runt. Pro uirgine ſacra nemo damnatus eſt, quia caſtitatem non pœna cohi bet, ſed religio auget, fideſque conſeruat. Si quis igitur putat conſecratione uirginum minui genus humanum, conſideret quia ubi paucæ uirgines, ibi etiam pauciores homines, ubi uirginitatis ſtudia crebriora, ibi numerum quoque ho minum eſſe maiorem. Diſcite quantas Alexandrina, totiuſque orientis & Aphri cana eccleſia quotannis ſacrare conſueuerint. Pauciores hic homines prodeunt, quàm illic uirgines conſecrantur. Ex ipſius igitur orbis terrarum uſu non inutilis uirginitas exiſtimatur, præſertim cum per uirginem ſalus uenerit orbem fœcun datura Romanum. Quod ſi quis hoc prohibet, prohibeat igitur pudicas uxores

D degere, quia frequentius poſſunt parere incontinentes. Nulla peregrinanti marito fidem ſeruet, ne damnum faciat prolis futuræ, & partus frequentioris amittat æta tem. Sed difficilior fit uia adoleſcentibus ad nuptias impetrandas. Quid ſi for te commodior? Quæro enim cum his aliquem habere tractatum, qui arcen dæ uirginitatis ſententiam gerunt. Itaque qui ſunt iſti, diſcutere debemus, utrum qui uxores habent, an qui non habent. Si qui habent, timere non de bent, uxores eorum iam uirgines eſſe non poſſunt. Si qui non habent, non ſibi iniuriam faciant, quod eius tantum nuptias ſperauerint, quæ nuptura non eſſet. An fortaſſe patres pro filiarum coniunctione ſolliciti, moleſte ferunt uirgines conſecrari? Nec hi quod uereantur habent, ſi ſequatur conſilium. Inter paucas ſuæ citius eligentur. Aiunt etiam plerique maturioris ætatis uirgi nes eſſe uelandas. Neque ego abnuo, ſacerdotalis eſſe cautionis debere, ut non temere puella ueletur. Spectet planè, ſpectet ætatem ſacerdos, ſed fidei uel pudoris. Spectet & maturitatem uerecundiæ, examinet grauitatis canici em, morum ſenectam, pudicitiæ annos, animos caſtitatis. Tamen deinde ſi matris tuta cuſtodia, comitum ſobria ſedulitas, ſi hæc præſto ſunt, non deeſt uirgini longæua canicies. Si hæc deſunt, differatur puella moribus quàm an nis. Non ergo ætas reijcitur florentior, ſed animus examinatur. At certe Thedam non ſenectus ſed uirtus probauit. Et hinc quid plura contexam, cum omnis ætas habilis deo, perfecta ſit Chriſto? Denique non uirtutem æ tatis appendicem dicimus, ſed uirtutis ætatem. Nec mirere in adoleſcen tulis profeſſionem, cum legeris in paruulis paſſionem. Scriptum eſt enim:

Ex ore

A Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. An dubitamus, ſi eum uſque ad *Pſal.8.*
continentiam ſequatur adoleſcentia, quem uſque ad mortem confitetur infantia?
Et quaſi incredibile putamus, ſi puellæ nubiles Chriſtū ſequantur ad regnum, quē
etiam pueri ſequebantur in deſertum? Sicut legimus, quia ſaturata ſunt de quinq; *Matth.14*
panibus quatuor milia hominum, exceptis, inquit, pueris & mulieribus. Nolite ergo
à Chriſto arcere infantes, quia & ipſi pro Chriſti nomine ſubiere martyrium.
Talium eſt enim regnum cœlorum. Vocat eos dominus, & tu prohibes? De ipſis
enim dominus ait: Sinite eos uenire ad me. Nolite adoleſcentulas arcere, de quibus *Ibidem.19.*
ſcriptum eſt: Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te nimis, & introduxerunt te *Cant.1.*
in domum matris ſuæ. Nolite poſtremo à Chriſti charitate etiam paruulos ſeparare,
quem etiam intra matris uterum adhuc poſiti exultatione prophetica fatebantur.
In ipſis adhuc eccleſiæ principijs turbæ requirebant eum. Qua ratione? Quia
manus, inquit, imponens curabat eos. Nec tempus ad ſanandum, nec locus quæritur.
Omnibus enim locis omnibusq; temporibus non eſt prætermittenda medicina.
Intra domum Maria ab angelo benedicitur, intra domum Dauid ungitur in
prophetam. Vbiq; Ieſus curat, ubique ſanat, in itinere, in domo, in deſerto. In itinere
curatur quæ fimbriam tetigit, In domo principis ſynagogæ filia reſuſcitatur. *Luce.8.*
In deſerto turba ſanatur. Denique ſic habes, Cum ſol autem occidiſſet, omnes qui *Ibidem.4*
habebant infirmos uarijs languoribus, ducebant illos ad eum. At ille ſingulis manus
imponens curabat eos. Sanabat ergo & in deſerto, & occidente iam ſole, & ſanabat
imponens manus, ut & deum ſe & hominem demonſtraret. Non immeri-
B to igitur facta iam die turbæ requirebant eum. Vide ordinem. Sole occidente ægri
deferuntur ad Chriſtum, facta autem die turbæ requirebant eum. Quando enim
niſi per diem quæritur Chriſtus? Nam qui in luce ambulat, non recedit à Chriſto.
Itaque nox habebat adhuc ægrotantium gemitus, dies iam fidem plebis, iam lætitiam
ſanatorum, ut quod ſcriptum eſt compleretur. Ad ueſperum demorabitur fletus, *Pſal.29.*
& ad matutinum lætitia. Quæ enim turbæ maior gratia quàm ut etiam in deſertum
locum Chriſtum ſequatur? In quo ille docet, à perfecto abeſſe debere iactantiam.
Non enim ſanandorum copiam, ſed operum iactantiam declinabat. Et
nos igitur ſi ſalui eſſe deſideramus, uel ſi iam meremur ſanitatem, procul à luxuria,
procul à laſciuia, tanquam in arido uitæ iſtius & ieiuno ſolo, quadam ſiti corporis
fugitantem delitiarum Chriſtum ſequamur. Sequamur per diem. Adeſt eccleſiæ
dies, quem Abrahā uidit & gauiſus eſt. Sequamur ergo per diem Chriſtum. Non *Ioan.8.*
enim in noctibus reperitur. In cubili, inquit, meo, in noctibus quæſiui quem dilexit
anima mea, quæſiui eum & non inueni eum, uocaui eum & non obaudiuit me.
Non in foro, non in platæis Chriſtus reperitur. Denique nec illa eum in foro & in
platæis potuit reperire, quæ dicit: Exurgam ibo, & circumibo in ciuitate, in foro, &
in platæis, & quæram quem dilexit anima mea. Quæſiui eum, & non inueni eum.
Vocaui eum, & non obaudiuit me. Nequaquam igitur ibi quæramus Chriſtum,
ubi inuenire non poſſumus. Non eſt Chriſtus circumforanus. Chriſtus enim eſt
pax, in foro lites. Chriſtus iuſticia eſt, in foro iniquitas. Chriſtus operator eſt, in foro
inane ocium. Chriſtus charitas eſt, in foro obtrectatio. Chriſtus fides eſt, in foro
fraus atque perfidia. Chriſtus in eccleſia eſt, in foro idola. Et ut illa uidua quam
in alio perſtrinximus libro, cognoſcat non obtrectandi me locutum illa ſtudio, ſed

C monendi, méque non aſperum, ſed ſollicitum, gratiam reconciliationis accipiat. In eccleſia uidua iuſtificatur, in foro circunuenitur. Fugiamus ergo forum, fugiamus plateas. Prudentiam autem notam aſſume tibi, & cuſtodias te à muliere aliena. Per feneſtram enim de domo ſua in plateis proſpicit. Fugiamus plateas. Non enim iniuria tantummodo eſt non inueniſſe quem quæras, ſed etiam plerunque ubi non oportet quæſiſſe uulnus eſt, quæſiſſe in domibus uirorum qui ſibi falſò doctorum nomen aſſumunt, quæſiſſe procacius quàm uerecundius. Ergo caueamus exemplo eccleſiæ illius, ne qui nos cuſtodes inueniant qui circumeunt ciuitatem. Inuenerunt, inquit, me cuſtodes qui circumeunt ciuitatem, percuſſerunt & uulnerauerunt me, & tulerunt pallium meum à me cuſtodes murorum. Non in ſe filiæ, non, inquam, in ſe filiæ, ſed in nobis uulneratur eccleſia. Caueamus igitur ne lapſus noſter uulnus eccleſiæ fiat, ne quis à nobis pallium auferat, hoc eſt, amictum prudentiæ, inſigne patientiæ, quo mollioris ambitio ueſtis exuitur. Qui enim mollioribus ueſtibus induuntur, in domibus regum ſunt. Nobis autem pallium dedit Chriſtus, quo apoſtolos ſuos & corpus ſuum ipſe ueſtiuit. Quod denique iubet te dare ſi quis à te tunicam petat, ut dimittas ei & pallium, id eſt inſigne philoſophiæ tuæ tradas, & quaſi amictu prudentiæ tuæ eum qui ante nudus fuerat, circunueſtias. Ibi igitur filiæ Chriſtum quæramus, ubi quærit eccleſia, in montibus boni odoris, qui excelſorum ſublimitate factorum, ſuauem uitæ odorem pro meritorum uerticibus exhalant. Fugit enim plateas, fugit conuentus & ſtrepitus fori, iuxta quod ſcriptum eſt: Fuge fraternus meus, & ſimilis efficere ceruo aut hinnulo cerui in montes aromatum. Serpentinis enim inuiſus colubris effugitans canum, atque humi reptantibus infeſtus ſerpentibus, neſcit habitare niſi in ſublimitate uirtutum, neſcit commorari niſi in talibus eccleſiæ filiabus quæ poſſunt dicere: Chriſti enim bonus odor ſumus deo, ſed quibuſdam odor mortis in mortem in ijs qui pereunt, quibuſdam odor uitæ in uitam, in ijs utique qui odorem reſurrectionis dominicæ uiuida fide ſperant. Iſti ſunt aromatum montes, qui domini corpus Ieſu acceperunt, & in linteis cum aromatibus ligauerunt. Quicunque enim crediderunt, quia Ieſus mortuus eſt, & ſepultus eſt, & reſurrexit, in excelſum ueræ cacumen fidei uirtutum faſtigijs extulerunt. Vbi ergo Chriſtus quæritur? In pectore prudentis ſcilicet ſacerdotis. Et quoniam de deſerto tractatus hic ſumitur, ubi quærendus ſit, etiam ipſe monſtrat dicens: Ego flos campi & lilium conuallium, tanquam lilium in medio ſpinarum. Ecce alius locus, in quo ſolet dominus diuerſari, immo nō in uno loco, ſed in pluribus. Ego, inquit, flos campi, quia patentem ſimplicitatem puræ mentis frequentat. Et lilium conuallium. Flos enim humilitatis eſt Chriſtus, non luxuriæ, non uoluptatum atque laſciuiæ, ſed flos ſimplicitatis, flos humilitatis, tanquam lilium in medio ſpinarum. Nónne inter aſperitates laborum contritionésque animorum boni flos odoris aſſurgit, quia contrito corde deus placatur? Hoc eſt deſertum filiæ quod ducit ad regnum. Hoc eſt etiam deſertum quod floret ut lilium, iuxta quod ſcriptum eſt: Lætare ſterilis & exulta deſertum, & floreat ut lilium. In hoc deſerto filiæ, arbor illa bona fructifera, quæ bonos fructus facit, incipit brachia factorum ſuorum diffundere, uerticem diuinitatis attollere. Iuxta quam

Marginal notes: Cant. 5. (at "tem. Inuenerunt"); Matth. 11. (at "lioribus ueſtibus"); Cant. 2. D (at "quod ſcriptum eſt: Fuge"); 2. Cor. 2. (at "neſcit commorari"); Cant. 2 (at "ſit, etiam ipſe"); Eſaie. 35. (at "Hoc eſt deſertum")

A quam noſtræ ligna ſylvæ fruteſcant, quia ſicut arbor mali inter ligna ſylvæ, ita frater meus inter medium filiorum. Et uidens hoc eccleſia lætetur & gaudeat dicens: In umbra eius concupiui & ſedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Videns, inquam, hoc eccleſia, & fidei noſtræ iam læta ſucceſſu dicat, Inducite me in domo uini, & ordinate in me charitatem. Charitas non poteſt eſſe ſine fide. Tres enim ſunt uelut uades eccleſiæ, ſpes, fides, charitas. Cum ſpes præceſſerit, fides fundata fuerit, ordinatur charitas, eccleſia copulatur. Didiciſti ergo ubi Chriſtum requiras, diſce etiam quemadmodum poſſis mereri, ut ille te quærat. Excita ſpiritum ſanctum dicens: Exurge aquilo & ueni auſter, aſpira hortum meum, & profluant aromata mea. Deſcendat fraternus meus in hortum ſuum, & manducet fructum pomiferarum ſuarum. Hortus uerbi animæ uernantis affectus eſt, & in pomiferis uirtutis eſt fructus. Venit ergo & ſiue manduces ſiue bibas, ſi Chriſtum inuocas, adeſt dicens: Venite manducate panes meos, & bibite uinum meum. Siue etiam dormias pulſat ad ianuam. Venit, inquam, frequenter, & per proſpectum mittit manum ſuam, ſed non ſemper nec ad omnes, ſed ad eam animam quæ poteſt dicere: Nocte exui me tunicam meam. Etenim in hac ſeculi nocte prius tibi corporalis uitæ amictus eſt exuendus. Exuit enim ſe carne dominus, ut pro te de dominationibus & poteſtatibus mundi iſtius triumpharet. Quomodo induam illam? Vide anima deo deuota quid dicat. Sic ſe actus corporis & terrenos exuit mores, ut neſciat quomodo etiam ſi uelit rurſus poſſit induere. Quomodo induam illam? Hoc eſt, qua uerecundia? quo

Cant. 2.

Prouerb. 9.

Cant. 5.

B pudore? qua poſtremo memoria? Conſuetudo enim boni, uſum prauitatis ueteris amiſit. Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Didiciſti in euangelio quod pedes lauare, fidei myſterium, humilitatis inſigne ſit, iuxta quod ſcriptum eſt: Si ego laui pedes ueſtros dominus & magiſter, quanto magis uos debetis alter alterius pedes lauare? Sed hoc ad humilitatem pertinet. Quantum uero ad myſterium, pedes debet lauare ſuos qui uult partem habere cum Chriſto. Si enim non lauero, inquit, tibi pedes, non habebis partem mecum. Cum hoc Petro dicitur, quid de nobis cenſetur? Qui lauit igitur pedes non neceſſe habet iterum lauare, & ideo caueat ne inquinet eos. Et bene ſancta eccleſia dicit: Laui pedes meos. Non dicit quomodo iterum lauabo eos, ſed quomodo iterum inquinabo eos, quaſi oblita maculæ ueteris, oblita contagij. Admonet igitur in miniſterio corporali, quemadmodum ſpirituale debeamus actuũ noſtrorum diluere ueſtigium. Itaque pedes cum ſemel laueris æterni fontis irriguo & myſterij mundaueris ſacramento, caue iterum corporeæ cupiditatis illuuiem ne lutulenti actus ſordibus inquinentur. Iſti ſunt pedes quos Dauid lauit in ſpiritu, qui te docet quemadmodum eos inquinare non poſſis, dicens: Stantes erant pedes noſtri in atrijs tuis Hieruſalem. Vtiq; hic non corporis, ſed animi intelligе pedes. Quomodo enim terrenus homo in cœlo haberet corporis pedes? Hieruſalem enim, ſicut Paulus te docuit, in cœlo eſt. Et idem te docuit quemadmodũ in cœlo ſtare poſſis, cum dicit: Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. Conuerſatio morum, cõuerſatio factorũ, cõuerſatio fidei. Quiſquis ſic uiuit, poteſt dicere: Frater meus miſit manũ ſuam per proſpectũ, & uenter meus turbatus eſt ad illum, ſurrexi

Ioan. 13.

Pſal. 121.

Philip. 3.

C aperire fratri meo. Bonum eſt ut ad aduentum domini interiora turbentur. Si ad angeli aduentum Maria turbata eſt, quantomagis ad Chriſti nos turbamur aduentum? Influentibus quippe diuinis, corporeus peregrinatur affectus, & uſus ille exterioris hominis exoleſcit. Et tu turbare,& tu feſtina. Feſtinantes illi agnum manducare præcipiuntur. Surge aperi,ad ianuã Chriſtus eſt,ueſtibula domus tuæ pulſat, ſi aperueris, introibit, & introibit cum patre. Nec ſolum cum ingreſſus fuerit, mercedem relinquit, ſed etiam prius quàm ingrediatur, mercedem præmittit. Adhuc anima turbatur, adhuc parietes domus ſuæ palpat, adhuc oſtium quærit ubi Chriſtus eſt,adhuc ſoluit uinculum carnis & corporis clauſtrum,adhuc Chriſtus foris pulſat. Manus,inquit,meæ ſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni in manibus clauſuræ. Quam myrrham ſtillant animæ manus, niſi illam quam obtulit iuſtus ille Nicodemus magiſter in Iſraël, ille qui meruit lauacri primus audire myſterium, qui attulit mixturam myrrhæ & aloës quaſi libras centum, & miſit in corpus Ieſu? Perfectum utiq; odorem fidei attulit. Hunc odorem fragrat anima quæ Chriſto aperire incipit, ut accipiat primum odorem dominicæ ſepulturæ, & credat quia caro eius non uidit corruptionem, nec odore aliquo mortis emarcuit, ſed æterni illius floris & ſemper uirentis odore condita ſurrexit. Quomodo enim poterat uel in carne marceſcere, cuius nomen unguentum exinanitum eſt? Exinaniuit ſe,ut ſpiraret tibi. Semper unguentum hoc erat, ſed erat apud patrem,erat in patre, olebat tantum angelis & archangelis,tanquam intra uas cœli. Aperuit os pater dicens: Ecce poſui te in teſtamentum generis mei in lucem gentium, ut ſis in ſalutem uſque

Cant.5.

Eſaie.49.

D ad extremum terræ. Deſcendit filius, repleta ſunt omnia nouo odore uerbi. Eructauit cor patris uerbum bonum, fragrauit filius, ſpiritus ſanctus exhalauit, atque per omnium corda diffudit. Diffuſa eſt enim charitas dei in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum. Ipſe dei filius in corpore tanquam in uaſe odorem primo cohibebat ſuum operiens tempus ſicut ait: Dominus dat mihi linguam eruditionis, ut ſciam quando oporteat me dicere ſermonem. Venit hora, aperuit os, exiuit unguentum,quando uirtus exibat de eo. Hoc unguentum exinanitum eſt ſupra Iudæos,& collectum eſt à gentibus. Exinanitum in Iudæa,& redoluit in omnibus terris. Hoc unguento uncta eſt Maria, & uirgo concepit, uirgo peperit bonum odorem dei filium. Hoc unguentũ effuſum eſt ſuper aquas,& ſanctificauit aquas. Hoc unguento uncti ſunt tres pueri, & humorẽ iis flamma rorauit. Hoc Daniel unctus eſt,& leonum ora molliuit feritatemq; permulſit. Fluit hoc unguentum quotidie,& nunquam deficit. Accipe uas tuum uirgo & accede, ut poſſis hoc unguento repleri. Accipe unguentum æſtimatum trecentis denariis,ſed gratis datum, nõ uenditum, ut omnes haberent. Gratis uirgo ungere, noli contriſtari ſicut Iudas, quia hoc unguentum effunditur,ſed conſepeli te in Chriſtum. Claude ſanè uas tuũ,ne unguentum effluat. Claude integritatis claue,loquendi uerecundia, abſtinentia gloriandi. Hoc quæ habet unguentum,Chriſtum recipit. Et ideo quæ habebat ait: Aperui,inquit,fratri meo,frater meus tranſiuit. Quomodo tranſiuit? id eſt mentis interna penetrauit, ſicut dictum eſt Mariæ: Et tuam ipſius animã pertranſibit gladius. Viuũ enim uerbum dei ſicut gladius acutus penetrans corporalium repagula cogitationum,cordis interna rimatur. Et tu igitur anima una de populo,una de plebe,neque enim Chriſtus ſtupet aliqua ſecularium diſcrimina dignitatũ,nec auratam ueſtem,

Rom.5.

Luce.2.

Hebre.4.

aut

A aut monile precioſum, aut nobilia coruſcantium gemmarũ ſerta miratur, quorum diſpendijs ſæpe lis mouetur in eccleſia, pax fugatur. Certe tu una de uirginibus, quæ corporis tui gratiam ſplendore mentis illuminas, Propior enim es quæ eccleſiæ compareris. Tu, inquam, in cubiculo tuo & nocturno tempore conſtituta, ſemper meditare Chriſtum, & eius aduentum omnibus ſperato momentis. Si tardare tibi uidetur, exurge. Tardare uidetur cum diu dormis, tardare uidetur cum ab oratione uacas, tardare uidetur cum uocem non excitas pſalmis. Primitias uigiliarum tuarum Chriſto dicato, primitias actuum tuorum Chriſto immola. Audiſti in ſuperioribus quia uocauit te dicens: Veni à Libano ſponſa, ueni à Libano, tranſibis & pertranſibis à principio fidei. Tranſibis in ſeculũ certatura, pertranſibis ad Chriſtum triumphatura de ſeculo. Audiſti quia te à leonum & pardorum, id eſt, à ſpiritualium nequitiarum incurſionibus ſeparauit. Audiſti quia placet ei tuarum pulchritudo uirtutum. Audiſti quia ueſtimentorum tuorum aromata, hoc eſt bonum odorem integritatis omnibus odoribus prætulit. Audiſti quia hortus es clauſus, ſuauium pomiferarũ refertus fructibus. Pete igitur ut aſpiret tibi ſpiritus ſanctus, ſpiret ſupra cubile tuum, atque odorem piæ mentis & gratiæ ſpiritualis accumulet. Reſpondebit tibi: Ego dormiui, & cor meum uigilat. Audis uocem pulſantis ad ianuam & dicentis: Aperi mihi ſoror mea, ſurge proxima mea, columba mea, perfecta mea, charitate proxima, ſimplicitate columba, uirtute perfecta, quia caput meum plenum eſt rore. Sicut enim ros cœli nocturnas amouet ſiccitates, ita ros domini noſtri Ieſu Chriſti nocturnis & ſecularibus tenebris æternæ uitæ ſtillauit humorem. Hoc eſt caput quod æſtu mundi neſciuit areſcere. Vnde ait: Quia ſi in humido hoc faciunt, in arido quid facient? Hoc igitur caput rorat alijs, ſibi abundat. Et bene abundat caput Chriſti, quia caput tuũ Chriſtus eſt, qui plenus eſt ſemper, nec liberalitatibus exhauritur ſuis, aut diuturna deficit largitate. In hoc caput ferrũ non aſcendit, quod eſt inſtrumentũ belli, inſigne diſcordiæ. Nunc expecta & uide, ros ille qualis ſit, ſcilicet nõ uulgaris humoris. Cincinni autem ſunt in eo guttarũ noctis. Noli proxima mea accipere cincinnos corporalium capillorum. Non illa ornamenta ſed crimina ſunt. Lenocinia formæ, non præcepta uirtutis. Alios cincinnos Nazaræus habet, quibus ferrum non aſcendit, quos nemo præcidit, qui non calamiſtris compoſiti & arte digeſti, ſed multiplici criſpante uirtutum nitentium gratia refulſerunt. Diſce in hiſtoria quales Nazaræus cincinnos habeat, quos quandiu Samſon habuit, intactus nunquam uinci potuit. Cincinnos perdidit, & meritum uirtutis amiſit. Audita igitur uirtute uerbi, quam exueras tunicam nocte, ne quæſieris quemadmodum induas eam, Offunditur enim & frequenter offertur per nequitiam ſpiritalem. Quemadmodum, inquam, induas eam, obliniſcaris & neſcias, Et quaſi iam dominus aſſiſtat, exors corporalium uinculorum turbata conſurgas, internam orationibus præpares mentem dum ſurgis, ut ex humilibus ad ſuperna contendas, & ſtudeas fores tui cordis aperire: dum manus tuas tendas ad Chriſtum, fidelem tua geſta ſpirabũt odorem. Admoue igitur manus naribus tuis, & odorem actuũ tuorum indefeſſa ac peruigili alacritate mentis explora. Mulcebit te odor dexteræ tuæ, & fragrantiã reſurrectionis tua membra redolebunt, myrrham digiti tui ſudabunt, hoc eſt fidei ueræ gratiã ſpiritualia geſta fragrabunt. Capis ergo uirgo ex interiore tuo corpore uoluptatem, & ipſa tibi dulcis, ipſa tibi ſuauis es, ipſa tibi quod peccati bus

Cant. 4.

Cant. 5.

B

Luce. 23.

C bus ſæpe contingit, non incipis diſplicere. Plus enim tibi placebit nuda ſimplicitas corporeæ fraudis exuta tegminibus. Talem te Chriſtus deſiderauit, talem te Chriſtus elegit. Aperto itaq; ingreditur oſtio. Neque enim poteſt fallere, qui ſe ingreſſurum eſſe promiſit. Complectere igitur quem quæſiſti, accede ad ipſum, & illumi naberis: tene illum, roga ne cito abeat, obſecra ne recedat. Verbum enim dei currit, faſtidio non capitur, negligentia non tenetur. Obeat anima tua in uerbo eius, &
Cant. 5. cœleſtis ſermonis inſiſte ueſtigio, cito enim tranſit. Denique quid ait illa? Quæſiui eum, & non inueni illum, uocaui eum, & non obaudiuit me. Ne putes diſplicere te,
Luc. 4. quæ uocaſti, quæ rogaſti, quæ aperuiſti quod tam cito abijt. Sinit nos ſæpe tentari. Denique turbis rogantibus ne recederet, quid ait in Euangelio? Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare uerbum dei, quia ideo miſſus ſum. Sed etiam ſi tibi ille abiſſe uidetur, tu rurſus explora, noli iam deo deuota illos metuendos circunforanos intelligibiles timere cuſtodes, noli timere eos qui circumeunt ciuitatem, noli uulnera formidare, quæ ſequentibus Chriſtum nocere non poſſunt. Etiam ſi corpus tuum, hoc eſt uitam corporis tui auferant, uicinus eſt Chriſtus, quem cum inueneris, ubi cum eodem cõmorari debes agnoſce, ne forte ante diſcedat. Cito enim deſerit negligentes. Quis igitur te niſi ſancta eccleſia debet docere, quemadmodũ Chriſtum teneas? Immò iam docuit, ſi quæ legis intelligas. Quàm modicum, inquit, fuit cum tranſij ab ipſis, donec inueni quem dilexit anima mea, tenui eum, & non relinquam eum. Quibus igitur Chriſtus tenetur? Non iniuriæ nexibus, non reſtium nodis, ſed uinculis charitatis, mentis habenis ſtringitur, & animæ tene-
D tur affectu. Si uis & tu tenere Chriſtum, quære iugiter, nec pœnam metuas. Inter enim ſupplicia frequenter corporis, inter ipſas perſecutorum manus Chriſtus melius inuenitur. Quàm modicum, inquit, fuit, cum tranſiui ab ipſis. Exiguo enim ſpacio breuiq; momento cum perſecutorum manus euaſeris, nec ſuccubueris poteſtatibus mundi, tibi Chriſtus occurrit, nec te diu tentari patitur. Quæ ſic Chriſtum
Cant. 8. requirit, quæ Chriſtum inuenit poteſt dicere: Tenui eum, nec relinquam eum, donec introducam eum in domum matris meæ, & in cubiculum eius quæ me concepit. Quæ eſt domus matris tuæ & cubiculum eius, niſi internũ tuæ ſecretumq; naturæ? Hanc domum ſerua, huius domus mundato penetralia, ut cum immaculata domus fuerit, nec ullius adulterinæ conſcientiæ ſordibus inquinata, ſpiritualis domus in ſacerdotium ſanctum lapide angulari coaugmentata conſurgat, & ſpiritus ſanctus habitet in ea. Quæ ſic Chriſtum requirit, quæ ſic Chriſtum obſecrat, non relinquitur ab eo, immò etiam frequenter reuiſetur. Eſt enim nobiſcum uſque ad conſummationem mundi. Ergo Chriſtus repertus eſt & tenetur, & repertus eſt ille qui per feneſtram tuam manum miſit. Quæ eſt feneſtra noſtra niſi per quam opera Chriſti uidemus, oculus ſcilicet animi & mentis obtutus. Et ideo uirgo per feneſtram tuam Chriſtus introëat, Chriſtus manum ſuam mittat per feneſtram, tibi ueniat uerbi non corporis amor. Si igitur per feneſtram tuam manum mittit dei uerbum, uide quemadmodum feneſtras tuas præpares, uide quemadmodum ab omni puluere delictorum detergere debeas. Nihil tetrum habeat, nihil adulterinum feneſtra uirginis. Procul ſtibium & cæteras affectati nugas decoris, procul adulterini amoris illecebras. Similis aurium cauſa eſt, quibus non ſuſpendenda onera, non figenda uulnera, ſed unus ornatus eſt audire quod

proſit.

A proſit. Ianuam quoque tuam diſce temporibus obſerare nocturnis, non facile quiſ-
quam patentem reperiat. Sponſus ipſe uult clauſam eſſe cum pulſat. Ianua noſtra
os noſtrum eſt. Chriſto propemodum ſoli debet aperiri, nec aperiatur niſi ante
pulſauerit dei uerbum. Denique ideo ſcriptum eſt: Hortus concluſus ſoror mea *Cant. 4.*
ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus. Nec facile aperiat os ſuum, ne uulgari dedi-
gnet alloquio. Neque de ipſis diuinis decet niſi uerbo dei interpellata reſpondeas.
Quid tibi cum cæteris? Soli Chriſto loquere, ſoli fabulare Chriſto. Si enim mulie-
res in eccleſia taceant, quantomagis non decet patere uirginis ianuam, non decet ui-
duæ patere fores? Cito inſidiator pudoris obrepit, cito uerbum excidit quod reuo-
care deſideres. Si Euæ clauſa fuiſſet ianua, nec Adam deceptus fuiſſet, nec reſpon-
diſſet interrogata ſerpenti. Introiuit mors per feneſtram, hoc eſt per Euæ oſtium. *Hiere. 9.*
Ingreditur mors per oſtium tuum, ſi falſum loquaris, ſi turpiter, ſi procaciter, poſtre-
mo ſi ubi non oportet loquaris. Clauſæ ſint igitur labiorum fores tuorum, & obſe-
ratum maneat uocis ueſtibulum, tūc fortaſſe reſerandum cum audieris dei uocem,
cum audieris dei uerbum. Tunc tibi myrrha ſudabit, tunc tibi baptiſmatis aſpira-
bit gratia, ut ab elementis mundi commoriare cum Chriſto, & cum Chriſto reſur-
gas. Quid adhuc, inquit, uelut uiuentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, ne
attaminaueritis, ne guſtaueritis quæ ſunt ad corruptionē ipſo uſu. Corruptela eñ
abeſſe debet à caſtis. Itaque carnis & mundi ſepelite curam, quia cum Chriſto re-
ſurrexiſtis, quæ ſurſum ſunt quærite ubi Chriſtus eſt. Cum Chriſtum quæritis, pa-
trem deum uidetis. Chriſtus enim in dextera dei ſedet. Sed ea quæ Chriſtum requi-
B rit, non debet eſſe uulgaris, non debet eſſe in foro, non in platæis uoce querula, greſ-
ſu lubrica, facilis auditu, uilis aſpectu. Terrenum tibi apoſtolus conſortium negat,
& ultra naturæ propemodum terminos alis ad cœlum docet ſpiritualibus euolan-
dum. Quæ ſurſum ſunt, inquit, ſapite, non quæ ſuper terram. Sed quia hoc impoſ- *Col. 3.*
ſibile erat in hoc corporis uelut clauſtro recluſis, & quia defunctis corporibus ani-
ma fertur ad ſuperiora reuolare, alligata dum uiuimus quadam noſtræ lege natu-
ræ, ideo addidit: Mortui enim eſtis, & uita ueſtra abſcondita eſt cum Chriſto in *Ibidem.*
deo. Si abſcondita eſt cum Chriſto in deo, nō appareat mūdo. Chriſtus enim mor-
tuus eſt mundo, uiuit deo. Vide nunc quemadmodum deſiderari amet Chriſtus,
confabulationes non amet. Aperuit uirgo illa ſuas fores dei uerbo, Sed tranſiuit,
inquit, & exiuit anima mea in uerbo eius. Exiuit à mundo, exiuit à ſeculo, remāſit in
Chriſto. Quæſiui, inquit, eum & non inueni eum. Amat enim Chriſtus diu requi- *Cant. 5.*
ri. Inuenerunt illam cuſtodes murorum. Fortaſſe ſunt & alij cuſtodes quos magis
intelligere debeamus. Eſt enim ciuitas quæ portas murorum clauſas non habet, de
qua dictum eſt: Et portæ eius nō claudentur per diem. Nox enim non erit amplius *Apoc. 21.*
in ea, afferent gloriā & honorē gentes in illam. Illa eſt ergo ciuitas Hieruſalem quæ
in cœlo eſt, intra quā iam quaſi perfecta & imaculata ſeruaris. Non enim intrat in
eam omne cōmune. Cōmunis caſtitas nō eſt, cōmunis pudicitia nō eſt, quæ in libro
uitæ ſcribitur. Si igitur inuenimus ciuitatem, ingrediamur in eam, uideamus lumen
eius, uideamus muros, uideamus tribus, uideamus fundamenta muralia, uideamus
etiam cuſtodes murorum. Sed quomodo ingrediamur in eam? In hac ciuitate uita
eſt, & una eſt uia quæ ducit ad uitā. Via ergo Chriſtus eſt. Ergo Chriſtū ſequamur
Sed ipſa in cœlo eſt ciuitas. Quomodo igitur aſcendamus ad cœlū, docet te euāge-

C ſta qui dicit: Et eduxit me ſpiritus in montem magnum & altum, & oſtendit mihi
Apoc. 21. ciuitatem ſanctā Hieruſalem deſcendentē de cœlo. Aſcendamus ergo ſpiritu, quia caro aſcendere ad eam non poteſt. Aſcendamus nos interim ad cœlū, ut ad nos poſtea de cœlo illa deſcendat, in qua lumē eſt ſimile lapidis precioſiſſimi, ut lapidis hiaſpidis & cryſtalli. Habet murum magnum & altum. Didiciſti lumen, didiciſti murum, diſce portas, diſce cuſtodes. Habet, inquit, portas duodecim, & in portis angelos duodecim, in quibus duodecim tribuum filiorum Iſraël ſuperſcripta ſunt nomina. In portis patriarcharum nomina cōtinentur, in muro apoſtolorum. Fundamenta enim ciuitatis apoſtoli, & lapis angularis eſt Chriſtus, in quo om̄is ſtructura conſurgit. Deus extra, deus intus, deus ubiq; eſt. Habet enim, inquit, ciuitas maieſtatem dei. Ergo & uos ſanctæ uirgines, & quicunq; iuſti eſtis, & immaculatā animæ geritis caſtitatem, ciues ſanctorū eſtis & domeſtici dei. Sed tunc nobilitatem iſtam patriæ poſſidebitis, ſi Chriſtum intra ciuitatis huius præſepia quæritis, ingreſſi per fidem, actusq; precioſos patriarcharum, clarificati lumine, fundati ſuper apoſtolos, uerſantes inter angelos. Quomodo igitur iſti cuſtodes angeli ſunt, qui caſtæ animæ pallium tollunt? Aliud pallium uirginum eſt, aliud adoleſcentiæ circumforanæ. Illa quæ in foro Chriſtum requirit, pallium etiam quod habebat amiſit. Prudentia enim non in foro & in platæis, ſed in eccleſia poſſidetur. Et fortaſſe, ut cum ipſis quoq; ueniamus in gratiam, atque omnium miſericordem deum eſſe doceamus, quia & illi Chriſtum aliquando reperiunt, ſi tamen iugiter quærant: palliū hoc amictus corporis eſt. Ergo qui quæſiuit in cubili Chriſtum, ſi tamen ſic quæſiuit, ſi-
D cut ille qui dixit: Si memor fui tui ſuper ſtratum meum. Si quæſiuit iuxta quod ſcriptum eſt: In noctibus extollite manus ueſtras in ſancta. Si quæſiuit in ciuitate, in foro, & in platæis, in ciuitate dei noſtri. In foro fortaſſe in quo iudex ille diuini iuris ſedet. In platæis unde collecti ſunt, qui ad cœnam dominicam conuenerunt. Poteſt cuſtodientibus ciuitatem dei angelis dum diu quærit occurrere. Quinetiam ex cœleſti cuſtodum natura cœleſtem intelligere poſſumus ciuitatem, cœleſte forum iuſtitiæ ſempiternæ, non uiles platæas, ſed fortaſſe in quibus ſuperfluere fons ille con-
Prouerb. 5. ſueuit, de quo ſcriptum eſt: Superfluant tibi aquæ de tuo fonte, & in platæis tuis diffundantur tuæ aquæ. Qui ſic ergo Chriſtum requirit, ad angelos peruenit. Sed ſi bonis ad angelos meritis peruenitur, cur qui peruenerit uulneratur? Eſt & gladius bonus, cuius gladij bonum uulnus. Vulnerat dei uerbū, ſed non ulcerat. Eſt uulnus boni amoris, ſunt uulnera charitatis. Ideoq; dixit: Vulnerata charitate ego ſum Quæ perfecta eſt, uulneratæ charitatis eſt. Bona ſunt igitur uerbi uulnera, bona
Prouerb. 27. ſunt amantis uulnera. Vtilia enim uulnera amici, quàm uoluntaria oſcula inimici. Vulneratæ charitatis Rebecca eſt, quæ derelictis parentibus migrauit ad ſponſum Vulneratæ charitatis Rachel, quæ zelauit ſororem, amauit maritum. Sorori enim quod abundaret filijs, ipſa adhuc ſterilis inuidebat, quia typum gerebat eccleſiæ, cui
Gal. 4. dicitur: Lætare ſterilis quæ nō paris, erumpe & clama quæ non parturis. Inuenerūt ergo cuſtodes & uulnerauerūt eā, & tulerunt ei palliū. hoc eſt, actus corporales inuolucrū ſuſtulerūt, ut nuda mentis ſimplicitas quæreret Chriſtū, quia nemo poteſt amictu ueſtitus philoſophiæ, in habitu ſcilicet ſapientiæ ſecularis Chriſtū uidere. Et bene tollitur ei amictus philoſophiæ, ne quis eam per philoſophiā deprędet. Bene tollit' ei palliū quæ ad Chriſtū propinquat, ut deū uiſura mūdo corde gradiat'. Bea-

A ti enim mundo corde, quia ipſi deum uidebũt. Deniq; ubi mundauit cor, uerbum
repperit, deum uidit. Quære ergo illum uirgo. Immo quæramus omnes: Anima
enim ſexum non habet. Sed ideo fortaſſe fœmineum nomen accepit, quod eam
uiolentior æſtus corporis angit. Ipſa autem impetus carnis amore ſui molli qua-
dam & blanda ratione demulcet. Ergo orationibus & obſecrationibus deum inui-
tare debemus, ut quaſi bonus auſter afflare dignetur, uerbiq; nobis auram cœ-
leſtis aſpiret, quæ fructiferas arbores non turbare uento graui, ſed leni ſpirami-
ne flatuq; molli conſueuit agitare. Vnde ſcriptum eſt: Poſuit me currus Amina
dab, eo quod anima noſtra coniungitur corpori, Velut quidam equorum fremen
tium currus rectorem ſui quærat aurigam. Aminadab enim pater Naaſon fuit, ſi-
cut in Numeris legimus, qui erat princeps populi Iudæ. Cuius figura refertur ad
Chriſtum, qui uerus populi princeps animam iuſti uelut currum agitator aſcendẽs,
uerbi habenis gubernat, ne uiolentorum equorum furore in abrupta rapiatur. Sũt
enim eius uelut quatuor equi, quatuor affectiones, ira, cupiditas, uoluptas, timor.
Quibus furentibus cũ cœperit agi, nequaquam ſeipſa cognoſcit. Corruptibile enĩ Sap. 9.
corpus animam grauat, & tanquam irrationabilium animalium curſus inuitam ra
pit, uoluentibus curis uelut quodam impetu proruentem, donec memoratæ corpo-
ris paſſiones uerbi uirtute miteſcant. Hæc uerbi tanquam boni agitatoris eſt pro-
uidentia, ne illi animæ quæ in ſe non eſt morti obnoxia, corpus mortale coniunctũ
agitationem ſui faciat eſſe difficilem. Primo igitur hos ueloces motus corporis do-
mitet, & nexu rationis infrenet, dein caueat ne diſpari motu ſe uelut equi implicent,
B ut bonum aut improbus decoloret, aut tardus impediat, aut turbidus inquietet.
Fremit enim equus maliciæ, ſeſeq; iactando currum lædit, grauat iugalem. Hunc
bonus auriga demulcet, & in campum ueritatis mittit, fraudis declinat anfractus.
Tutus ad ſuperiora curſus eſt, periculoſus ad inferiora deſcenſus. Inde quaſi emeri-
ti qui bene portauerint iugum uerbi, uſq; ad domini præſepe ducuntur, in quo nõ
fœnum eſt eſca, ſed panis qui deſcendit e cœlo. Huius currus rotæ ſunt, de quibus
dixit propheta: Et ſpiritus uitæ erat in rotis, eo quod currus animæ teres & rotun- Ezech. 1.
dus ſine ulla offenſione uoluatur. Sed ne longius labamur, inuitatur dei uerbum in
hortum nucis, in quo fructus propheticæ lectionis & ſacerdotalis eſt gratiæ, quæ
amara in tentationibus, dura in laboribus, in uirtutibus interioribus fructuoſa
eſt. Vnde etiam uirga Aaron nucea floruit, non iam natura ſua, ſed uirtute ſecreta.
Deſcendat ergo in hortum ſuum, ut uindemiet fidem, capiat odores, pabulum cœ
leſte reperiat, ſuauitatem noſtri mellis epuletur dicens: Vindemiaui myrrham me- Can. 5.
am cum aromatibus meis, manducaui panem meum cum melle meo. Quod diuer
ſarum uirtutum cõcretum floribus, illarum apum, quæ ſapientiam prædicant, con
ſono opere congregatum, ſancta eccleſia in fauis cõdit, ut cibus Chriſti ſit. Omnia
igitur habemus in Chriſto, omnis anima accedat ad eum, ſiue corporalibus ægra
peccatis, ſiue clauis quibuſdam ſecularis cupiditatis infixa, ſiue imperfecta adhuc
quidem, ſed intenta tamen meditatione proficiens, ſiue multis aliqua ſit iam perfe-
cta uirtutibus, omnis in domini poteſtate eſt, & omnia Chriſtus eſt nobis. Si uul-
nus curare deſideras, medicus eſt. Si febribus æſtuas, fons eſt. Si grauaris iniquita-
te, iuſticia eſt. Si auxilio indiges, uirtus eſt. Si mortem times, uita eſt. Si cœlum deſi
deras, uia eſt. Si tenebras fugis, lux eſt. Si cibũ quæris, alimentũ eſt. Guſtate igitur Pſal. 33.

C & uidete, quoniam ſuauis eſt dominus, beatus uir qui ſperat in eo. Sperauit in eo illa quæ fluxu ſanguinis laborabat, & continuo ſanata eſt, ſed quia fidelis acceſſit, & tu cum fide filia uel fimbriam eius attinge. Iam ſecularium fluxus uoluptatum modo torrentis exundans, uerbi ſalutaris calore ſiccabitur, ſi cum fide accedas tamen. ſi pari deuotione diuini ſermonis extremam ſaltem fimbriam comprehendas, ſi tremens procidas ante domini pedes. Vbi ſunt pedes uerbi niſi ubi eſt corpus Chriſti? O theſauris omnibus opulentior fides. O uirtutibus corporis omnibus fides fortior. O medicus omnibus ſalutarior. Simul ut acceſſit mulier, uirtutem ſenſit, medicinam impetrauit. Et ſi oculum lumini admoueas, illuminatur antequã ſentias, & operatio lucis præuenit apparatum. Paſſio inueterata, paſſio immedicabilis, quæ & artis omnem uicerat excogitationem & pecuniarum ſubminiſtrationem, ſolo fimbriæ curatur attactu. Illius igitur fœminæ tibi uirgo & in adeundo ſeruanda uerecundia, & in fide imitanda deuotio eſt. Quanta uero illa gratia, quod ea quæ uideri erubeſcebat, uitium tamen non erubuit confiteri? Noli ergo lapſus oc-

Hiere.17. culere tuos, fatere quod ille iam nouit, noli erubeſcere quod non erubuerunt prophetæ. Audi Hieremiam dicentem: Sana me domine & ſanabor. Sic & illa dixit cum tangeret fimbriam: Sana me domine, & ſanabor, ſalua me domine, & ſaluabor, quia gloria mea tu es. Sola enim ſana eſt, quam tu ſanaueris. Siquis tamen ti-

Matt.27. bi dicat, quia ſic plerunque tentãtur fideles, Vbi eſt uerbum domini, ueniat. Dictum eſt enim de domino: Deſcendat nunc de cruce & credimus ei: confidit in deo, liberet nunc eum ſi uult. Siquis ergo tibi inſultando hoc dixerit, & te in fabulas uoluerit euocare, noli reſpondere ei. Noluit enim talibus reſpondere Chriſtus. Solum

D Chriſtum interroga. Illis enim ſi dixeris, non credent, ſi interrogaueris, non reſpondebunt tibi. Dic ſoli uerbo: Non laboraui ſequens poſt te, & diem hominis non concupiui. Hoc dixit illa mulier, & ſtetit ſanguis. Quamuis fatigata, quamuis ægra

Hiere.17. quæ diu quæſierat Chriſtum, dixit tamen: Non laboraui ſequens poſt te. Neque enim laborat quæ Chriſtum ſequitur, cum laborantes ad ſe ut requieſcant euocet. Ergo ipſum ſequamur. Quamdiu ipſum ſequimur, non laboramus, quia non eſt labor in Iacob. Et in Eſaia: Qui expectant dominum, current & non laborabunt.

Eſa.40. Deinde cum quæreret Chriſtus, quis tetigiſſet eum, nónne tibi uidetur illa dixiſſe, quid interrogas? Domine tu ſcis, quæ prodeunt per labia mea, ante faciem tuam ſunt. Et ideo non confundor peccata propria confiteri. Confundantur qui perſe-

Luc.5. quuntur me, & non confundar ego. Non confuſus eſt Petrus dicere: Exi à me domine, quia peccator ſum ego. Vir enim ſapiens & grauis, in quo eſſet eccleſiæ firmamentum & magiſterium diſciplinæ, nihil utilius ſibi eſſe proſpexit, quàm ne ſecundantis operis extolleretur euentu. Et ideo, Exi, inquit, à me domine. Non rogat ut deſeratur, ſed ne infletur. Paulus quoque carnis ſtimulo gloriatur, quod ſibi ne extolleretur, prouiſum eſt. Illecebroſa iactantia eſt, quã etiam Paulus ueretur, Lubrica, quæ etiam in Paulo cauetur. Sed nõ iſte facili mobilis caſu, qui reuelationibus timebat extolli. Et ideo quaſi fortis athleta lætatur, quod uulnere corporis emere didicerat animæ ſanitatem. Ergo & tu ſi munera diuina ſuperfluere in te & redundare cognoueris, tuam metire uirtutem, gratiam deo redde, contemplationemque corporis, uelut nauis ſabburram ſuſcipe, ne te in tantis mundi fluctibus iactantiæ alicuius aura circumferat. Apes illa ſapiens cum aëris motus ſuſpectos habet, la-

pillis

A pullis ſæpe ſublatis per inania ſe librat nubila, ne leue alarum remigium præcipi/
tent flabra uentorum. Paulus & Barnabas putauerunt ſe grauari, cum cernerent ſe *Act.14.*
adorari. Et tu caue uirgo illius apiculæ modo ne alarum tuarũ uolatum aura mun/
di huius extollat. Habet enim anima uolatus ſuos. Et ideo dictum eſt: Qui ſunt *Eſa.60.*
iſti qui ſicut nubes uolant, & ſicut columbæ cum pullis ſuis? Habet ergo anima ſpi
rituales uolatus, quæ breui momento totum percurrit orbem. Liberæ enim ſunt co
gitationes prudentium. Quanto ad altiora & diuiniora ſe ſubrigunt, tanto magis
ſine ullo terrenæ molis impedimento feruntur. Itaq; adhærens deo, & imaginis in
ſe referens cœleſtis effigiem, ubi curſus ſuos ab equorum perturbatione placidaue
rit, in illum æthereũ purumq; locum plauſu ſpiritualiũ euecta pennarum deſpicit
oia q̃ in hoc mũdo ſunt, & æternis intenta uirtutibus ſupra mundũ labitur. Supra
mundũ eñ iuſticia eſt, ſupra mundũ caſtitas, ſupra mundũ bonitas, ſupra mundũ
eſt ſapientia, & ſi in hoc mundo ſit, ſupra mundum tamen eſt. Supra mundum erat *Matt.4.*
iuſticia, cum omnia regna mundi & uniuerſam eius gloriam diabolus offerret. Su/
pra mundum fuit, quæ de mundo nihil attigit. Deniq; ait: Venit huius mundi prin *Iohan.14.*
ceps, & in me inuenit nihil. Diſcite ergo in hoc mundo ſupra mundum eſſe, & ſi cor
pus geritis, uolitet in uobis ales interior. Supra mundum eſt ille qui tollit deum in
corpore ſuo. Sed deum imitari non poſſumus, imitemur apoſtolos quos mundus
odio habuit, quia non erant de hoc mundo. Hos imitare, hos ſequere. Sed arduum
putas humana uirtute ſupra mundum aſcendere. Bene aſſeris: Nam & Apo/
ſtoli non quaſi conſortes, ſed quaſi diſcipuli ſequendo dominum ſupra mundum
B eſſe meruerunt. Et tu eſto Chriſti diſcipula, Chriſti æmula, & pro te rogat, qui pro
illis rogauit. Non enim pro Apoſtolis tantum inquit rogo, ſed & pro ijs qui cre/
dent per ſermonem eorum in me, ut omnes unum ſint. Vnum igitur nos eſſe uult
dominus, ut ſupra mundum ſimus omnes, ut una ſit caſtitas, una uoluntas, una bo
nitas, una gratia. His enim alitur & augetur animæ uolatus. Ergo non pigreſca/
mus deſerere terrena. Ea eſt enim natura pennarum, ut agitando ſe uirtutem capi/
at, eo iuuatur uolatus quo anima delectatur. Quæ ſi ſemper deum ſequatur, atq;
in domo domini habitare deſideret, & eius delectatione paſcatur, ac miraculis uir/
tutum alatur cœleſtium, foris relinquet inuidiam, quæ extra chorum eſt angelo/
rum, foris cupiditates corporis, quæ templum dei maculare non debent. Et ideo
quoniam templum dei ſumus, materiales à nobis ſollicitudines abdicemus. Ac ne
forte philoſophica alicui aut poëtica uſurpaſſe uideamur, ut currus, equos, alas ani/
mæ diceremus, quæ illi magis aſſumpſere de noſtris, domeſticis nos uſos ſubſidijs,
propheticæ ſeries lectionis oſtendit, quæ in hunc modum à ſancto Ezechiel ſcri/
pta eſt. Et facta eſt illic ſuper me manus domini, & uidi, & ecce ſpiritus urgens uenie *Ezech.1.*
bat ab aquilone, & nubes magna erat in eo, & ignis refulgens, & lumen in eo, & in
medio ſicut lumen electri in medio ignis, & lumen in eo, & in medio ſicut ſimilitu/
do quatuor animalium. Vides igitur animalia iam quatuor eſſe deſcripta. Cuiuſ/
modi ſint animalia iſta debemus aduertere. Similitudo inquit uultus eorum facies
hominis, & facies leonis à dextris illorum quatuor, & facies uituli à ſiniſtris ipſo/
rum quatuor, & facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor, & alæ eorum extenſæ.
Hic quoq; animam deſcribi accepimus, cuius quatuor animalia, quatuor affectio/
nes ſunt, ſed non ita ut illæ quas ſupra deſcripſimus. Adhuc enim illæ erudiuntur

C animæ, proceſſumq́ accipiunt, hæc iam perfecta deſcribitur. Deniq́ illæ inuitan-
tur ad cœlum, hæc in cœlo eſt cum dei uerbo. Habet autem quatuor affectiones, id
eſt ſimilitudini hominis, leonis, uituli & aquilæ comparandas. Quas formas libro-
rum euangelicorum proprietate accepimus figuratas. Et ideo hic quoq́ in homine
rationabilis, in leone impetibilis, in uitulo concupiſcibilis, in aquila uiſibilis, per fi-
guras animalium, ſpecies affectionis expreſſa eſt. Nam in omni ſapiente uiro pru-
dentes græciæ eſſe memorauerunt, λογιστικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, διορατικὸν,
Latini uero prudentiam, fortitudinem, temperantiam atq́ iuſticiam. Prudentia
enim rationis humanæ eſt. Fortitudo uim quandam ferocientis uirtutis habet
mortisq́ contemptum. Temperātia ſacratæ uinculo charitatis myſteriorumq́ con
templatione cœleſtium negligit corporis uoluptates. Iuſticia in alto quodam ſug-
geſtu locata uidet exploratq́ omnia, quæ alijs potius nata quàm ſibi, non tam ſu-
as utilitates quàm publica emolumenta rimatur. Meritoq́ anima operata iuſti-
ciam, formā aquilæ accipit, quod terrena defugiens, totaq́ cœleſti ſublimis & inten
ta myſterio reſurrectionis gloriam precio æquitatis adipiſcitur. Propter quod ad
Pſal.102. eam dictum eſt: Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua. Eſt ergo & iuxta Da-
uid, alis ſpiritualibus fulta, quam euſq́ uolucrem nobis noluit declarare, ut alibi
Pſal.123. quoq́ diceret: Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantium. Et alibi:
Pſal.10. In domino confido quomodo dicitis animæ meæ, tranſmigra in montes ſicut paſ-
ſer. Habet igitur alas anima ſuas, quibus ſe poſſit libera leuare de terris. Ala-
rum autem remigium non materialis compago pennarum, ſed continuus ordo
D bonorum factorum eſt. Qualis ille dominicus, cui benedicitur: In umbra alarum
tuarum ſperabo. Non ſolum enim manus domini affixæ cruci in modum uolan
tis extentæ, ſed etiam facta cœleſtia, uelut umbra refrigerante ſalutis æternæ, mun
di feruentis incendia temperarunt. Ergo quia uolandi nobis data eſt copia, ex-
citet in ſe unuſquiſq́ gratiam dei, ac poſteriora obliuiſcens, priora appetens, ad
deſtinata contendat. Procul à militiæ honoribus, procul ab æſtibus mundi, ne
quod fabulæ ferunt, æſtu ſolis cera reſoluta Icareos uolatus penna relabente de-
ſtituat. Nam licet grauitas dictorum abſit, poëtico tamen ſale declarare uolue-
runt, prudentium maturitati tutos uolatus eſſe per ſeculum, iuuenilem uero leui-
tatem obnoxiam cupiditatibus mundi, refluentibus pennis, & per obliuia uerita-
tis meritorum compage reſoluta, maiore pernicie in terram relabi. Haud facilis
uolatus omnibus, difficilis etiam diſcordantibus in terris animalibus uitæ curſus
humanæ eſt. At ſi ſibi actus noſtri ordo conueniat, uidebit & in nobis propheta
rotam illam unam ſuper terram coniunctam animalibus quatuor. Videbit ergo
rurſus Ezechiel, uidet enim adhuc & uiget, & uigebit. Videbit inquam rotam in
medio rotæ ſuper terram ſine offenſione labentem. Rota enim ſuper terram,
uita eſt corporis ad animæ aptata uirtutem, & ad euangelicum cohærenti curſu
formata præceptum. Rota autem in medio rotæ, ueluti uita intra uitam, quod
ſanctorum ſibi uita non diſſonet, ſed qualis fuerit ſuperioris ætatis, talis ſit & ſe-
quentis: uel quod in hac uita corporis uitæ uoluatur uſus æternæ. Cum iſta
congruerint, tunc diuina uox reſultet, tunc ſuper ſimilitudinem throni ſimilitu-
do ſicut ſpecies hominis apparebit. Hic homo uerbum eſt, quia uerbum caro
factum eſt. Hic homo noſtrorum eſt agitator animalium, noſtrorum rector eſt

A moꝛum,qui pro noſtrorum ratione meritorum, aut currum plerunq; aut montem
aſcendit aut nauem,ſed nauem in qua aut Apoſtoli nauigāt, aut piſcatur Petrus.
Nec enim uilis eſt nauis quæ ducitur in altum,hoc eſt,ab incredulis ſeparatur. Cur
enim nauis eligitur in qua Chriſtus ſedeat,turba doceatur, niſi quia nauis eccleſia
eſt,quæ pleno dominicæ crucis uelo ſancti flatu ſpiritus in hoc bene nauigat mun-
do. In hac naui piſcatur Petrus,& nunc retibus,nunc hamo piſcari iubetur. Gran
de myſterium. Spiritalis enim uidetur eſſe piſcatio qua doctrinæ hamum mitte-
re iubetur in ſeculum,ut primum illum martyrem Stephanum de mari uerrat,qui
cenſum Chriſti in interioribus contineret. Martyr enim Chriſti theſaurus eccleſiæ.
Martyr igitur ille qui de mari cœlum primus aſcendit, captus à Petro, miniſter al-
taris,non reti ſed hamo leuatus,ut riuo ſui ſanguinis eleuaretur. Cuius in ore the-
ſaurus erat cum Chriſtum in confeſſione loqueretur. Qui enim theſaurus in nobis
eſt,niſi dei uerbum? Ergo & retibus & hamo piſcat' perfectior, ut rete concludat,
hamo adurat, Sed reti turba concluditur,hamo ſingularis eligitur. O ſi mihi li-
ceret illum hamum uorare qui adureret os meum,& leui daret ſalutem uulnere. In-
trate igitur filiæ in Apoſtolorum retia, quæ non hominis autoritate, ſed dei uoce
laxantur. Rete enim ſapientiæ ſpiritalis atq; doctrinæ regnum cœlorum eſt,quia
ſcriptum eſt: Simile eſt regnum cœlorum reti miſſo in mare. Audiſtis hodie di- *Matt.13.*
centem dominum Ieſum Simoni: Duc in altum, & laxate retia ueſtra in captu- *Luc.5.*
ram. Ante non ducebat in altum Petrus,quando piſcabatur in ſtagno. Et ſi mare
erat, altum non erat. Altum mare ſcriptura neſcit. Quid ergo ſit altum, accipe.
B Aqua alta, conſilium in corde uiri. Altum cor uiri eſt ubi nihil uadoſum eſt. Duc
ergo in altum diſputationis tuæ fideiq; remigium,duc in cor uiri. Per parabolam
hic uocat ad eccleſiam Petrum, quem ſecundum Matthæum ſimplici uocauit ſer-
mone dicens: Venite,& faciam uos piſcatores hominum. Eſt & aliud myſterium. *Matt. 4.*
Duc in altum, quia ante in arena erat quando in ſynagoga erat, alta non erat
aqua iudææ. Deniq; Samaritana & puteum altum putabat dicens: Et puteus al- *Ioan.4.*
tus eſt,unde mihi aquam uiuam habes dare? Non ergo ducere in altum poterat,
quando cum Iudæis credebat, qui etiam de puteo aquam haurire non poterant.
Ideo dicitur Petro: Duc in altum,hoc eſt,duc ad Chriſtum. Altus enim Chriſtus,
de quo dicitur ad Iohannem à patre: Et tu puer propheta altiſſimi uocaberis. Duc *Luc.1.*
ergo ad Chriſtū. Et bene altum, in quo eſt altitudo diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ *Ro.11.*
dei. Duc in altum,quia altus ſuper altum cuſtodiet & exaltabit. Ibi ergo altæ aquæ
ubi Chriſtus eſt,hoc eſt,fides altæ aquæ, quæ timent deum,qualis ille: Viderunt te *Pſal.76.*
aquæ deus,uiderunt te aquæ & timuerunt. Apud Iudæos aqua alta non erat in *Matt.15.*
corde uiri. Ideoq; dominus ait. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum *Ibidem.12.*
longe eſt à me. In corde amat eſſe Chriſtus. Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti
tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit & filius hominis in corde terræ tribus die-
bus & tribus noctibus, Deniq; ut ſcias quia de fide dicit: Duc in altum: Ait Pe- *Luc.4*
trus: Præceptor,per totam noctem laborantes nihil cepimus, ſed in uerbo tuo la-
xabo retia. Noctem habebat Petrus, antequam Chriſtum uideret. Nondum
enim uenerat dies, quia ueram non uiderat lucem. Synagoga nox eſt,dies eccle-
ſia eſt. Vnde & Paulus dicit: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Bona *Rom.13.*
lux quæ perfidiæ excuſſit caliginem, fidei diem fecit. Dies factus eſt Petrus, dies

C Paulus. Ideoq; hodie natali eorum ſpiritusſanctus increpuit dicens: Dies diei eru
Pſal.18. ctat uerbum, hoc eſt, ex intimo theſauro cordis fidem prædicant Chriſti. Et bonus uterq; dies, qui nobis uerum lumen euomuit. Hæc in euangelio legimus: Et fortaſſe in cœlo hodie de nobis Chriſti & Petri iſte ſit ſermo. Quotidie piſcatur Petrus, quotidie ei dicit dominus: Duc in altum. Videor mihi audire dicentem Petrum: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus. Nox fuit cum pauciores ad uigilias conuenerunt. Laborabat in nobis Petrus, quando noſtra labo-
2.Cor.11. rabat deuotio. Laborabat & Paulus. Deniq; audiſtis dicentem hodie: Quis infirmatur & ego non infirmor? Nolite facere ut pro uobis laborent Apoſtoli. Ergo dicunt ei: Per totam noctem laborantes nihil cepimus. Nullus certe de ditioribus
1.Petri.1. ieiunauit. Quibus hodie bene reſpondit Petrus: In timore hoc incolatus ueſtri tempus conuerſamini, ſcientes quod non corruptibilibus argento uel auro redempti eſtis de uana ueſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed precioſo ſanguine quaſi agni incontaminati & immaculati Chriſti Ieſu. Non ergo aurum & argentum uos liberauit, ſed probatio fidei multo precioſior auro quod perit. Bonus ſeruus precium ſtudet præparare domino quod pro ſe ſolutum eſt. Noli aurum parare filia, noli argentum. Non diuitijs iſtis te Chriſtus redemit. Paratum habeto precium, non ſemper exigeris, ſed ſemper debes. Sanguinem ſoluit, ſanguinem debes. Ille pro te ſoluit, tu pro te redde. Eramus oppignerati malo creditori peccatis. Contraximus chirographum culpæ, pœnam ſanguinis debebamus. Venit dominus Ieſus, ſuum pro nobis ſanguinem obtulit. Sed non potes ſanguinem reddere. Bonus quidem ſeruus debet precium ſuum reparare domino ſuo. Sed ſi non
D poteſt precium reddere, uel hoc faciet, ne precio uideatur indignus. Ergo & tu dignum te gere tali precio, ne ueniat Chriſtus qui te mundauit, qui te redemit, & ſi te
Pſal.29. in peccato inuenerit dicat tibi: Quæ utilitas in ſanguine meo? Quid profeci tibi, dum deſcendo in corruptionem? Sed ne mireris quomodo deſcenderit in corru-
Act.2. ptionem, cuius caro ut alibi ſcriptum eſt, non uidit corruptionem. Deſcendit quidem in locum corruptionis, qui penetrauit inferna, ſed corruptionem incorruptus excluſit. Verum ut iam ad ſuperiora redeamus, rogate ut & mihi dicatur: Duc in altum, & laxate retia ueſtra in capturam. Quis enim eſt qui ſine deo piſcetur hanc plebem, præſertim cum tantæ tempeſtates & procellæ mundi huius obſiſtant? Sed quando uult dominus, iubet laxare retia, & capitur multitudo piſcium. Nec ſolum una, ſed etiam altera nauis impletur, quia plures eccleſiæ immaculata plebe complentur. Et bene accidit quia nos laboraturos dominus ſciebat, & auxilium de ſocijs miniſtrauit. Adeſt piſcator eccleſiæ Bononienſis aptus ad hoc piſcandi genus. Da domine piſces, quia dediſti adiutores. Nec tamen noſtris ſed Apoſtolicis utimur retibus. In illos ſinus & quoſdam Apoſtolicarum diſputationum receſſus ueſtrum ô filiæ cogatur agmen. Viuificet uos Petrus filiæ, qui & pro uidua interuenit, quanto magis pro uirgine? Qui diutius uiduas flere non paſſus, motus earum lachrymis ſuſcitauit altricem. Viuificet uos Paulus qui uos præcepit honora-
1.Cor.7. ri, qui ait: Bonum eſt ſi ſic maneant ſicut & ego. Honore prouocat, magiſterio docet, inuitat exemplo. Viuificet ille qui relictis ſuis omnibus ſecutus eſt dominum, ſecutus eſt Petrus, ſecutus eſt Iohannes. Vide quid piſcator etiam iſte profecerit, dum in mari lucrum ſuum quærit, uitam inuenit omnium. Lembum deſe-

A ruit, deum repperit. Scalmum reliquit, uerbum inuenit. Lina laxauit, fidem uinxit.
Plicauit retia, homines eleuauit. Mare ſpreuit, cœlum acquiſiuit. Hic ergo piſcator,
dum ipſe turbato agitatur ſalo, mobili mentes ſtatione nutantes fundauit in pe-
tra. Aſtruamus igitur piſcatoris artem frequentius, ut plenius de uirtute creda-
mus. Fuerit miniſter ignobilis, ut ſit euangeliſta nobilior. Paupertate egens, ut
uirtute locupletior. Vilis ad honorem uidetur, ſed precioſus ad fidem. Quanto mi-
nus creditur piſcatori, tanto amplius creditur, quia non ſua, ſed diuina ſunt quæ lo
cutus eſt. Obſequitur plebeia conditio, expectationem aufert ſapientiæ ſecula-
ris, opinionem auget ſapientiæ ſpiritalis. Qui legem non didicit, & quæ legis ſunt
ſapit, ipſe ſibi lex eſt. Qui legem non didicit, & ultra legem loquitur, ab eo accipit
à quo ipſa lex uenit. Quæ tam repentina dignitas? Piſcatores duo in monte do-
mini, uni latori legis, executori alteri conferuntur. Videte qualis iſte piſcator ſit.
Moyſes quidem terrena omnia & mundanæ ſapientiæ altitudinem ſupergreſſus,
uſq; ad cœlum & ſidera prudentia mentis aſcendit. Piſcatoris iſtius mens non nu-
bibus caligatur, non temporibus includitur, non myſterijs naturæ cœleſtis excludi-
tur, ſed omnem corporalem materiam ſupergreſſa, uerbum apud deum uidit, &
quod uerbum ipſum deus eſſet aſpexit. Nec obtutu carnis in Petro infirmata tre-
pidauit, ſed dei filium etiam in homine deprehendit, ut aſſumptio corporis ad ius
diuinitatis aſſumentis aſcita, in nomen tranſiret auctoris. Et Moyſes quidem cum
dicit: Et dixit deus, & fecit deus, patrem filiumq; ſignauit. Sed ille non ignorabat,
ego adhuc ignorabam. Denique poſt legem populus errauit, poſt euangelium
B credidit. Magna in diuerſis uirtutibus dei gratia. In illo quia mundum deſcri-
pſit, in iſto quia mundum ignorauit.

FINIS.

DIVI AMBROSII MEDIO LANENSIS EPISCOPI AD VIRGINES EXHORTATIO.

QVI ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta ſe-
cum referre conſuerunt. Ego ad Bononienſe inuitatus cõ
uiuium, ubi ſancti martyris celebrata tranſlatio eſt, apo
phoreta uobis plena ſanctitatis & gratiæ reſeruaui. Apo-
phoreta autem ſolent habere triumphos principum, &
hæc apophoreta triumphalia ſunt. Chriſti enim noſtri
principis triumphi ſunt martyrum palmæ. Nec uero huc
dirigebam iter, ſed quia petitus à uobis ſum, debui mecum deferre, quæ alijs para
bantur, ne minor ad uos uenirem, ut quod in me minus eſt quàm præſumebatur,
in martyre plus inueniretur. Martyri nomen Agricola eſt, cui Vitalis ſeruus fuit

C ante, nunc conſors & collega martyrij. Præceſſit ſeruus ut prouideret locum, ſecu-
tus eſt dominus, ſecurus quod fide ſeruuli iam inueniret paratum. Non aliena lau
damus. Paſſio em̄ ſerui dn̄i diſciplina eſt. Hic inſtituit, ille impleuit. Nihil illi decer
pit, Quomō enim minui pōt quod Chriſtus donauit? Egregie & ille qui homini
ſeruiuit, ſeruiendo didicit, quomodo Chriſto placeret. Hic tamen geminam lau
dem acquiſiuit. In illo magiſterij, in ſe martyrij. Certauerunt tamen inter ſe inui-
cem beneficijs, poſtquam æquales eſſe meruerunt. Hic illum ad martyrium præ-
miſit, iſte illum accerſiuit. Nullum ergo ad commendationem hominis conditio
affert impedimentum, nec dignitas proſapiæ meritum, ſed fides affert. *Siue ſer-
uus ſiue liber, omnes in Chriſto unum ſumus*, & unuſquiſq; quodcunq; fecerit bo-
num, hoc recipiet à domino. Nec ſeruitus derogat, nec libertas adiuuat. Vide ad
eam rem q̄ nihil in conditione momenti ſit. Seruus inquit uocatus es, non ſit tibi
curæ. Qui enim uocatus eſt in domino ſeruus, libertus eſt domini. Similiter qui
liber uocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Vide inquam uim Apoſtoli. Plus putatur
dediſſe ei qui ſeruus, quàm ei qui liber uocatus eſt. Ex ſeruo enim libertus Chriſti
fit, ex libero ſeruus. Sed nulli plus dedit, uerum utriq; æqualem menſuram diui-
ſit. Apud Chriſtum enim ſeruitus & libertas æqua lance penduntur, nec ullo diſcer
niculo bonæ ſeruitutis & libertatis merita diuiduntur, quia nulla maior eſt digni-
Rom. 1. tas quàm ſeruire Chriſto. Deniq; Paulus ſeruus Chriſti Ieſu. Hæc enim ſeruitus
glorioſa eſt, in qua gloriatur Apoſtolus. An non ſumma gloria eſt, quando tali
precio æſtimati ſumus, ut ſanguine domini redimeremur? Sed pergamus ad cæte
ra. Cumq; ſanctus Vitalis cogeretur à perſequentibus ut Chriſtum negaret, &
D ille amplius profiteretur dominum Ieſum Chriſtum, omnia tormentorum gene-
ra in eum exercentes ut non eſſet in corpore eius ſine uulnere locus, orationem fu-
dit ad dominum dicens: Domine Ieſu Chriſte ſaluator meus, & deus meus, iu-
be ſuſcipi ſpiritum meum, quia iam deſidero ut accipiam coronam, quam angelus
tuus ſanctus mihi oſtendit. Et completa oratione emiſit ſpiritum. Sanctus uero
Agricola mitior habebatur moribus, ut ab ipſis etiam inimicis diligeretur, Ideoq;
differebant eius paſſionem. Sed hæc perſecutorum honorificentia, omni erat im-
manitate acerbior, quæ inuidebat martyrium. Deniq; ubi non acquieuit ſanctus
Agricola, crucifixus eſt, ut aduertamus illas blanditias eorum non ſedulitatis fuiſ-
ſe, ſed fraudis. Supplicio ſerui, dominum terrere uoluerunt. Vertit hoc Chriſtus
in gratiam, ut martyrio ſerui dominus inuitaretur. Vtriq; nomen aptum marty-
rio, ut deſignati ad martyrium ipſis uocabulis uiderentur. Ille Vitalis dictus eſt,
quaſi qui contemptu iſtius uitæ, ueram illam uitam æternam ſibi haberet acquire-
re: Iſte Agricola qui bonos fructus ſpiritalis gratiæ ſeminaret, & ſacri ſanguinis
effuſione, meritorum ſuorum omnium uirtutumq; rigaret plantaria. Sepulti au
tem erāt Agricola & Vitalis in Iudæorum ſolo inter ipſorum ſepulchra. Iudæi am
bierunt cum ſeruulis ſepulturæ habere conſortium, quorum dominum negaue-
Nume. 23. runt. *Sic & aliquando Balaam dixit: Moriatur anima mea pro animis iuſto-
rum*, & tamen non communicauit eorum operibus cum uiueret, quorum in ani-
mis cupiebat mori. Et iſti quos uiuentes perſecuti ſunt, mortuos honorabant. Illic
igitur martyris exuuias requirebamus, tanquam inter ſpinas roſam legentes, cir-
cumfundebamur iudæis, cum ſacræ reliquiæ eueherentur, Aderat populus eccle-
ſiæ cum

A ſiæ cum plauſu & lætitia. Dicebant Iudæi: Flores uiſi ſunt in terra, cum uiderent
martyres. Dicebant Chriſtiani: tempus inciſionis adeſt. Iam qui metit, merce-
dem accipit. Alij ſeminauerunt, & nos metimus martyrum fructus. Iterum audi-
entes Iudæi uoces plaudentis Eccleſiæ, dicebant inter ſe: Vox turturis audita eſt Canti. 2.
in terra noſtra. Vnde bene lectum eſt: Dies diei eructat uerbum, & nox nocti Pſal. 18.
indicat ſcientiam. Dies diei, Chriſtianus chriſtiano. Nox nocti, Iudæus Iudæo.
Indicabant ergo Iudæi quod haberent ſcientiam martyrum, ſed non ſcientiam
uerbi. Id eſt, non ſecundum illam ſolius boni, & ſolius ueri ſcientiam. Ignoran-
tes enim dei iuſtitiam, & uolentes ſe iuſtificare, iuſticiam dei non receperunt. De- Rom. 10.
tuli ergo uobis munera, quæ meis legi manibus, id eſt, crucis trophea, cuius gra
tiam in operibus agnoſcitis. Certe & ipſi dæmones confitentur. Condant alij
aurum atque argentum, ac de latentibus eruant uenis. Legant precioſa monili-
um ſerta. Temporalis ille theſaurus eſt, & ſæpe habentibus pernicioſus. Nos le-
gimus martyris clauos, & multos quidem, & plura fuerunt uulnera quàm mem-
bra. Clamare martyrem diceres ad populum Iudæorum, cum clauos eius collige-
remus. Mitte manus tuas in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Col- Iohan. 20.
legimus ſanguinem triumphalem, & crucis lignum. Hæc ſanctæ uiduæ negare
non potuimus poſtulanti. Munera itaque ſalutis accipite, quæ nunc ſub ſacris al-
taribus reconduntur. Ea igitur uidua ſancta eſt Iuliana, quæ hoc domino tem-
plum parauit atque obtulit quod hodie dedicamus, digna tali oblatione, quæ in
ſobole ſua, templa iam domino pudicitiæ atque integritatis ſacrauit. Dum Iulia-
B nam uolui dicere, Iudæam dixi. Non errauit lingua, ſed definiuit. Iudæa enim
eſt anima quæ Chriſtum fatetur. Denique notus in Iudæa deus. Id eſt, ubi agno Pſal. 75.
ſcebatur deus non ubi negabatur. Eſt ergo in ſpiritu Iudæa, ubi maior portio in-
tellectus & ſyncerior, quia ſalus ex Iudæis eſt. Linguæ igitur error teſtimonium Iohan. 4.
ſanctitatis inuenit. Honoremus ergo hanc uiduam, quia ſcriptum eſt: Viduas
honora quæ uere uiduæ ſunt. Licet uerborum noſtrorum honorem non am-
biat quæ Apoſtoli mandatum adæquauerit, habens in bonis operibus teſtimo-
nium, quæ bene filios educauerit, melius inſtituerit. Quis hanc non ut deſtitu-
tam & miſerabilem deplorauit, quando amiſit maritum? At iſta miniſtrum
ſacris ereptum altaribus, amplius ingemuit, quam ſibi coniugem, aut patrem
filijs. Nam etſi præſidio eſſet mariti uiduata & ſolatio, tamen apud piam men 1. Timoth. 5.
tem cauſa Eccleſiæ præponderabat. Succinxit itaque mentis uiſcera, & circum-
fuſam ſe uidens numero filiarum trium, & unius filij, quo ſolent terreri cæteræ,
hoc fortior facta tali filios alloquio conuenit. Filij amiſiſtis patrem, ma-
trem habetis. Melior quidem fuiſſet illa commutatio, ſi pater uiueret, mater
deeſſet. Tamen infirma licet & deſolata oſtendo uobis ſi uultis ſequi, quo ar-
bitremini patrem uobis non deceſſiſſe. Habebitis enim meliorem de cœlo pa-
rentem. Ille eſt qui & hos ſuffulſit patres. Quid enim aliud iam supereſt
ſpei? Pater uobis fuit diues gratia non pecunia, opulentus miniſterio non pa
trimonio, cuius hæreditas fides eſt locuples deo, ſed egena ſeculo. Satis uos di-
uites reliquit, ſi propoſitum eius ſequamini. Sola eſt fides utrique indiſcreta
ſexui, cenſus uirorum, dos uirginum. Et tu quidem fili aliquanto propior
patri, agnoſce quæ matri debeas, quod domui uocabulum reddas. Ætas

te excuſat,

C te excuſat,ſed hæreditas uocat.Iocundentur fili pater & mater in te. Noli matrem
contemnere quaſi imprudentem. Regis admonitio inquit, quæ mater ſua, qui fi-
lius,qui ſeruat dictiones dei.Primogenite tibi dico fili,qui filius mei uentris, qui na
tus mearum orationum, ne dederis mulieri tuam honeſtatem. Audis quid ſa-
piens dicat, quid ſcriptura aſſerat. Conſidera quis te ut naſcereris iuuerit, filius es
uotorum magis quàm dolorum meorum. Conſidera cui te mulieri pater tali no-
mine deſignauerit qui uocauit Laurentium. Ibi uota depoſuimus, inde nomen
aſſumpſimus. Vota effectus ſecutus eſt,redde martyri quod debes martyri. Ille te
nobis impetrauit, tu reſtitue quod de te huiuſmodi nominis appellatione promi-
ſimus. Quid autem eſt fili aliud quod eligendum putes, niſi deum patrum tuo-
rum? Ipſe enim pauperes & diuites facit, humiles & excelſos facit: Suſcitat à ter-
ra pauperem,& de ſtercore inopem, & ſedere eum facit cum potentatibus in tribu-
nali honoris & hæreditatis.Dat uotum optāti,& benedicet annos iuſti. Quid hoc
fili præcellentius,aut quid eſt uita hominis in hac terra, niſi leuis curſor? En tranſi-
uimus & nihil uidimus. Atq; utinam hunc curſorem imitaremur, ut nihil uidere-
mus, & nulla portaremus onera. Sed quod eſt grauius, curſus uacuus & onera
inania. Inania quidem ſed non leuia, neq; delicti uacua, quia graue fœnus pec-
Iob.7. cati eſt.Vnde clamat ſanctus Iob: Nónne tentatio eſt uita hominis in terra? aut
ſicut mercennarij quotidiani uita eius, & ſicut ſeruus timens dominum ſuum, qui
umbram inuenerit, & ſicut mercennarius expectans mercedem ſuam, ſic ego ex-
pectaui in uacuum. Noctes autem dolorum datæ ſunt mihi. Si dormiero, dico
quando dies? Cum ſurrexero, iterum quando ueſper. Plenus ſum dolorum à
D ueſpere uſq; mane. Vita autem mea leuior quàm fauilla.Perijt autem in uana ſpe.
Nihil igitur eſt homo,niſi tu domine intendas in eum, & uiſitationem eius facias
uſq; mane,& in requiem cum inducas. Arbor ſi excidatur, repullulat & floret ab
aquæ odore: Homo cum ceciderit, nihil eſt, ingruunt ſuper eum dolores. Hanc
igitur tentationem tantarum neceſſitatum, ſi uultis filij uitare, integritas corpo-
ris expetenda uobis eſt, quam ego pro conſilio ſuadeo, non pro imperio præci-
pio, Sola eſt enim uirginitas quæ ſuaderi poteſt,imperari non poteſt. Res ma-
gis uoti quàm præcepti.Quod enim gratiæ eſt, non iubetur, ſed deſideratur, ele-
1.Cor.7. ctioniſq; magis eſt quàm ſeruitutis. Vnde & Apoſtolus dicit: De uirginibus au
tem præceptum domini non habeo, conſilium autem do tanquam miſericordi-
Eſa.56. am conſecutus à domino. Legerat enim dixiſſe dominum ſpadonibus: Qui-
cunq; cuſtodierint præcepta mea, & elegerint quæ ego uolo, & amplectentur te-
ſtamentum meum,dabo illis in domo mea, & in muro meo locum nominatum,
meliorem filiorum & filiarum, nomen æternum dabo illis & non deficient. Me-
liorem inquit locum uobis dabo, ſpadonibus dicit: Iis uidelicet qui ſe reſecta ge-
nitali parte abſciderint. Ipſi ſunt ergo qui habent in cœlo præmia cæteris præ-
Matt.19. ſtantiora. Hoc in euangelio ſuo prædicat dei filius. Dicētibus em̄ Apoſtolis,quia
ſi ita eſt cauſa uiri,ut non liceat illi uxorem dimittere, niſi ex ſola cauſa fornicatio-
nis, non expedit nubere, reſpondit dominus: Non omnes capiunt uerbum
iſtud, ſed quibus datum eſt: Hoc eſt: non capit hoc conditionis humanæ infir-
mitas, ut omnibus pateat, ſed illis ſolis facile eſt ad capiendum, quibus diuina re-
fulſit gratia, ut caſtrare ſe poſſint, quo regnum cœlorum adipiſcantur. Audi-

ſti fili

A ſti filii quantum ſit præmium integritatis. Regnum acquiritur, & regnum cæleſte uitam angelorum exhibet. Hoc nobis ſuadeo, quo nihil pulchrius, ut inter homines angeli ſitis, qui nulla ſibi ligantur nuptiali copula. Quoniam quæ non nubunt, & qui uxores non ducunt, ſicut angeli in terris ſunt, ut tribulationem carnis non ſentiant, ſeruitutem ignorent, à mundanæ cogitationis ableuentur contagio, diuinis rebus mentem intendant, ut tanquam exuti corporis infirmitate, non quæ hominis ſunt, ſed quæ dei ſunt, cogitent. Conſiderate filiæ ſi uelitis nubere, quantum uobis deſit quibus pater deeſt. Deeſt opima dos, quod ipſum tamen ſi abundaret, timeretis magno precio ſeruitutem. Nũc uero quis nõ deſpiciat deſtitutas patre? Quò confugietis? Vnde auxilium poſtulabitis aduerſus uirorum iniurias? Quanta in ipſis coniugijs incommoda ſunt? Quàm graues plerunque contumeliæ? Quanta uincula? Primum ipſum coniugium uinculum eſt quo alligatur uiro nupta, & ei ſubiectione aſtringitur. Bonum quidem charitatis uinculum eſt, ſed tamen uinculum, de quo cum uelit ſe exuere nupta non poſſit, nec liberum ſui habere arbitrium. Denique Apoſtolus dicit: Mulier ſui corporis poteſtatem non habet ſed uir. Et quid mirum de muliere, quandoquidem & uir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier? Si qui fortior eſt, poteſtatem non habet, quanto minus infirmior? Non ergo abſoluit mulierem communis ſeruitus, ſed grauius aſtringit. Videte itaque quid ſcriptura dicat, quid Apoſtolus ſuadeat. Quis nobis poteſt melius conſilium dare, quàm ille uas dominicæ electionis? Quid igitur dicat percipite auribus. Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum. Et iterum dicit de nõ nuptis & uiduis: Bonũ eſt illis, ſi ſic maneant ſicut & ego. Volo uos imitatrices eſſe tanti Apoſtoli, ut uitam eius ſequamini, qui coniugij uinculum refugit, ut uinctus eſſet Chriſti Ieſu. Non potuiſſet ad tantam apoſtolatus ſui peruenire gratiam, ſi fuiſſet alligatus coniugij contubernio. Quod ſi ille qui & doctrina præſtantiſſimus erat, & tantum Chriſti donum habebat, iudicauit tantum momenti eſſe ſi abſtineret ab uſu copulæ coniugalis, & ideo ſic manſit, ne plurimum ſuo muneri decerperetur, quod neque orationi uacare ſemper liceret, neque ſemper diuinis intendere mandatis, quem coniugij cura reuocaret, ut placere uxori eſſet neceſſe, quid utique uos eligere oportet, quibus ſola uirginitas poteſt libertatem dare? Quoniam quæ nupſerit, ad ſeruitutem pecunia ſua uenditur. Meliori conditione mancipia quàm coniugia comparantur. In illis meritum emitur ſeruitutis, in iſtis precium ad ſeruitutem additur. Nupta uenalis auro grauatur, auro æſtimatur. Experta ſum filiæ labores copulæ, coniugij indignitates. Et ſub bono coniuge, nec tamen ſub bono marito libera fui. Seruiebam uiro, & laborabam placere. Miſeratus eſt dominus, & fecit miniſtrum, continuoq́ & mihi & uobis raptus eſt. Et fortaſſe miſerante domino, ne diceretur maritus. Videtis filiæ longæuam matrem doloribus, & adhuc immaturam uiduitatis ſtipendijs. Videtis amiſſum omne præſidium & ornamentum. Nec auxilium uiri habeo, nec uirginitatis gratiam. Et de me leuis cura. Vos mœreo, uos conſidero. Remanſerunt mihi onera coniugij, abiere adiumenta. Quanto mallem in hos nunquam ueniſſe uſus. Poteſtis tñ excuſare patrẽ, ableuare matrem. Si quid in nobis amiſſũ eſt, in uobis repræſẽtetur. Hoc ſolo nos cõiugij nõ pœnitebit, ſi uobis labor noſter ꝓfecerit. Proximum putabo matrem eſſe uirginum, ac ſi uirginitatem tenerem. Cõſiderate filiæ

1. Cor. 7.

B

C filiæ quam ſibi ueniens in has terras, dominus Ieſus matrem elegerit, ſalutem mun-
do daturus. Per uirginẽ uenit, & mulieris lapſus partu uirginis ſoluit. Veſtra quoq;
integritas meos ſoluat errores. Quid boni ſit uirginitas conſiderate, deſtitutam me
eſſe certum eſt, præſidio egere. Sed ſi uolueritis ſic manere, nullius opem requiram,
abundabit mihi ad omnem opitulationem ueſtræ integritatis corona. Quis non
dicet beatam, quam nunc miſeram putant? Quis non honorabit tot uirginum ma-
trem? Quis non uenerabitur aulam pudoris? Multas fœminas ſcriptura diuina in
lucem euexit, palmam tamen publicæ ſalutis ſolis uirginibus dedit. In ueteri teſta-
mento terra ac mari clauſum hebræorum populum uirgo per maria pedes duxit.
In euangelio autorem mundi & redemptorem uirgo generauit. Virgo eſt eccleſia,
quam ſtuduit Apoſtolus uirginem caſtã aſſignare Chriſto. Virgo eſt filia Syon,
Virgo eſt ciuitas illa Hieruſalẽ quæ in cœlo eſt, in quã nihil cõmune intrat atq; im
mundũ. Virgo ẽ & illa quã uocat Ieſus, cui & dixit: Ades huc à Libano ſpõſa ades
huc à Libano, tranſibis & pertranſibis. A principio fidei, nõ ſolum tranſit uirgo, ſed
etiã pertrauſit quæ feſtinat ad ſponſum. Tranſit ſeculum, ptranſit ad Chriſtum, uel
quia ea quæ Chriſto ſe dicauerit, tranſeundo ad cœleſtia, terrena pertranſeat. Nam
& ipſe ſponſus ſic uenit ad ſponſam ſuam, ut ſaliat ſuper montes, tranſiliat ſuper
Cant.4. colles. Addit adhuc ad laudem uirginitatis: Hortus clauſus ſoror mea ſponſa, hor-
tus clauſus, fons ſignatus, quod meliores afferat fructus clauſtro pudoris ſepta uir
ginitas, in qua intemerata permaneant caſtitatis ſignacula. Hunc hortum animæ
ueſtræ, hunc fontem ſeruate puri liquoris, ut eum in uobis nemo perturbet, nemo
D deſignet, quem genitalis in uobis origo ſignauit. Nemo auferat animæ ueſtræ ui-
neam, & uilia olera ſerat. Vinea enim quidam fructus uirginalis eſt: Coniugia ue-
lut olerum plantaria ſunt, in quibus frequens zelus eſt. Et ideo, ſicut olera herba-
rum, cito cadunt atq; marceſcunt, niſi finem imponat ſenectus, aut ad perfectum
uehat continentia. Non ueniat ergo in uobis Achab, qui concupiſcat uineam ue-
ſtram delere & extinguere. Nec ueniat in uobis Iezabel, uanum illud & ſeculare
profluuium, hoc enim ſignificatur uocabulo, uana & uacua redundantia. Sed ue-
niat Nabuthe qui uenit à patre, ſicut indicat nominis ipſius interpretatio, qui uine-
am ſanguine defendat ſuo; & pro ea mortem offerat: Hic eſt qui lapidatus pro no
2.Cor.8. bis eſt, pro nobis mortuus, pro nobis falſis appetitus teſtimonijs, Qui pauper huc
uenit cum diues eſſet, ut uos eius inopia ditaremini. Hic eſt uitis qui redundanti-
bus gratiæ ſuæ fructibus repleuit uniuerſum orbem terrarum. Hic in ueſtris pecto
ribus alta maneat defixus radice, ut & fructus ueſter exuberet, & liquore gratiæ ſpi-
Eſa.19. ritualis corporei uaporis incendia temperentur. Hic eſt qui uenit in nube leui, ſicut
dixit propheta: Ecce dominus ſedet ſuper nubem leuem & ueniet in Ægyptum,
Significans quod in Ægyptum, id eſt, in afflictionem iſtam mundi huius ueniret
per uirginem. Nubem itaq; Mariam dixit, quia carnem gerebat: leuem, quia uirgo
erat nullis oneribus grauata coniugij. Ipſa eſt uirga germinans florem, quia pura,
& ad dominum libero corde directa uirginitas, quæ nullis in hoc ſeculo curarum
anfractibus reflectatur. Ideo illam dominus de cruce diſcipulo ſuo dilectiſſimo ſi-
bi tradidit ſancto Iohanni, qui dixit patri & matri ſuæ non noui uos. Deniq; uo-
catus à Chriſto reliquit patrem, uerbum ſecutus. Huic traditur uirgo, qui ſuos ne-
ſciat. Huic traditur uirgo, qui de pectore Chriſti hauriat ſapientiam. Huic traditur
uirgo

A uirgo qui fratres ſuos non cognouit,& filios ſuos non ſciuit. Ideoq́; benedicit eum
lex: Date Leui ueros eius, date Leui ſortes eius. Vnde & matrem domini ipſe ſu-
ſcepit, Scriptum enim habemus, quia ex illa hora ſuſcepit eam diſcipulus in ſua. *Ioan.19.*
Quid eſt in ſua,cum reliquerit patrem,& Chriſtum ſecutus ſit? Aut quomodo in
ſua, cum ipſi Apoſtoli dixerint: Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te? *Matt.19.*
Quæ ſua habebat Iohannes,qui mundana & ſecularia non habebat, quia de mun
do non erat? Quæ ergo habebat ſua,niſi ea quæ à Chriſto acceperat? Bonus uer-
bi ſapientiæq́; poſſeſſor,bonus receptor gratiæ, Audite quæ Apoſtoli à Chriſto
acceperint: Accipite,inquit,ſpiritum ſanctum,quorum remiſeritis peccata,remiſſa *Iohan.20.*
erunt,& quorum detinueritis,detenta. Neq; enim mater domini Ieſu niſi ad poſ-
ſeſſorem gratiæ demigraret,ubi Chriſtus habebat habitaculum. Date ergo & uos
filij mei uero illi Leui ueros eius. Eſtote nubes ſed leues.Eritis ꝑfecto ſi ableuet uir
ginitas onera conditionis, & tenebras huius limoſæ carnis illuminet. Ideo dicit
illa: Nigra ſum & decora filiæ Hieruſalem. Nigra per carnem,decora per uirgini- *Cant.1.*
tatem. Nubes itaq; ſunt & graues nubes quæ nupſerint. Nanq; à nubibus uer-
bum nubentium tractum arbitror. Denique operiuntur & nubes, cum acceperint
nupturæ uelamina. Et uere graues nubes quæ ſuſtinent ſarcinam matrimonij.
Nam etiam grauari aluo feruntur,cum ſemina conceptionis acceperint,Date ergo
Leui ueros eius.Quid tam uerũ quàm intemerata uirginitas, quæ ſignaculum pu-
doris & clauſtrum integritatis genitale cuſtodit? At uero cum uſu coniugij iuuen-
cula defloratur,amittit quod ſuum eſt,quando ei miſcetur alienum. Illud ergo ue-
B rum quod naſcimur,non in quod mutamur,quod à creatore accepimus,non quod
de cõtubernio aſſumpſimus.Date ergo uero illi Leui,illi ſacerdotum principi, uero
Aaron,uero Melchiſedech ueros eius,quales ipſe condidit,non quales ſeculi huius
uſus efficit, ut opus ſuum in uobis & illud genitale ſignaculum inuiolatum atq; in-
tegrum recognoſcat. Date illi & exhibete illum Adam qui fuit ante peccatum, il-
lam Euam quæ fuit antequam lubricum ſerpentis hauriret uenenum, priuſquam
eius ſupplantarentur inſidijs, quando non habebant quo confunderentur. Nam
utiq; nunc licet bona ſint coniugia, tamen habent quod inter ſe ipſi coniuges eru-
beſcant. Tales ergo eſtote filij quales Adam & Eua in paradiſo fuerunt. De qui-
bus ſcriptum eſt, quod poſtea quàm de paradiſo eſt eiectus Adam, cognouit
Euam uxorem ſuam, & illa concepit & peperit filium cui nomen Abel. Melior
itaq; ſecundus quàm prior fructus,quia iſte immaculatus, ille maculoſus. Iſte ad-
hærens deo, & totus à domino, ille mundana & terrena poſſeſſio. Deniq; in iſto
mundi redemptio annunciatur,ab illo mundi ruina. In hoc Chriſti ſacrificium, in
illo diaboli parricidium. Nihil ergo uobis ſit filij cum poſſeſſione ſeculi, nec ter-
renæ uobis & Iudaicæ poſſeſſionis ullos uendicandos eſſe ſortitus arbitremini.
Legimus quidem quia Moyſes,id eſt lex,terras bello & cæde quæſitas, ſorte diſtri-
buendas Hebræorum populo cenſuerit, quarum poſſeſſionem ſibi Salphæ filiæ
poſtularunt. Sed quia Salphæ filiæ. Tamen idem Moyſes Leuitis non diuiſit ter-
ram,quorum non erat terrenus,ſed ſuperior incolatus. Sed ijs ſine labore terreno
ſacri ſtipendia miniſterij deputauit. Salphæ autem filiæ quid ſunt quæ terram pe-
tunt,niſi ut interpretatio docet,oris obumbratio, quæ utiq; in illis eſt, quibus non
eſt uerbum in ore ipſorum,nec in ſermone eorum ueritas? Sicut in populo Iudæo-

C rum qui nolunt Chriſtum deum dei filium confiteri. Tales igitut terrã requirunt,&
huiuſmodi poſtulant poſſeſſionem,in qua tota uitæ ſuæ ætate deſudãt, & pro fru
ctibus ſpinas curarũ & ſollicitudinũ metant. Fugite ergo filiæ umbrã oris,quæ in lu
men æternum creditis quod illuminat omnem hominem,qui non tanquam in um
Eſa.9. bra Chriſtum ſed in lumine cõfitemini. Populus qui ſedebat in umbra mortis, lux
orta eſt illis. Fuimus ergo in umbra, ſed nunc iam non ſumus qui Chriſtum fa-
temur. Atq; utinam licuiſſet & mihi dicere,qui Chriſto profitemur. Et tamen profi
teamur,ego uiduitatem, uos uirginitatem. Fiat in uobis ore ad ſalutem confeſſio.
Date ergo Leui,illi ſalutari noſtro ſortes eius. Sors eius Leuitica eſt, ſors eius uirgi
nitas eſt,ſors eius uiduitas eſt,quoniam nõ ſolum uirgo,ſed etiam mulier innupta
Ephe.1. cogitat quæ ſunt domini. Vnde & Apoſtolus dixit: In quo & ſorte cõſtituti ſumus.
Sicut enim in ueteri teſtamento terra ſorte diuiſa eſt,ita in Euãgelio ſorte quadam
Iohan.19. domino deputamur. Vnde & ſcriptũ eſt de Euangeliſtis: Diuiſerunt ſibi ueſtimen
ta mea,& ſupra ueſtimentum meum miſerunt ſortem. Et Apoſtoli cum eligendus
eſſet duodecimus apoſtolus in locum Iudæ,ſorte munus apoſtolatus deferendum
Act.1. arbitrati ſunt. Itaq; oratione facta ut de duobus dominus quem uellet, eligeret,
ſors cecidit ſuper Matthiam. Illa igitur uetus terrena ſortitio,hæc ſpiritualis. In illa
cenſus ſeculi materialis,in hac perſonalis officij. Ibi poſſeſſio curarũ, hic diuiſio gra
tiarum. Illic poſſidemus arua plena laboris atq; mœſticiæ,hic poſſidemur à Chri-
Pſal.138. ſto. Vnde ſanctus domini dicit: Poſſediſti renes meos. Hic filij poſſideat renes uẽ
ſtros,ut in illis ſeminaria maneant caſtitatis,incentiua uirtutum. Ideoq; dicate uos
Chriſto,confitemini ei,ut dicatis: Portio mea dominus. Non poteſt hoc nupta dice
D re,ſed innupta. Nupta enim quærit uiro ſuo, innupta autem Chriſto placere. Illa
mundi,hæc Chriſti poſſeſſio eſt. Chriſti poſſeſſio Leuita eſt qui nihil ſibi de terris
uendicat. Qui quærit uxorem, non poteſt dicere: Portio mea dominus. Denique
Act.3. Chriſti miniſter quid ait? Argentum & aurum non habeo, ſed quod habeo do ti-
bi: In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Hoc enim acceperat,quoniã
aurum non deſiderauerat. Deniq; miſſus erat ſine uirga, ſine ſacculo, ſine pecunia.
Et ideo gloriabatur, quia non habebat quod non acceperat. Non enim erubeſce-
bat in paupertate,quem pauper redemerat. Ideoq; dixit: Surge & ambula, quia le
Pſal.33. gerat: Iſte pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum. Sit ergo uobis portio do-
minus,dominus qui ſterilem & parientem facit. Vtranq; facit,ſed altera in triſticia
Eſa.54. parit,altera in ſterilitate lætatur. Cui dicitur: Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe
& exclama quæ non parturis. Habet filios ſine partus dolore. Vnde & dicitur de ec
Eſa.66. cleſia: Quis audiuit ſi parturiuit terra uno die,& gens nata eſt ſimul? Vno autem
die terra non parturit,ſed parit gratia. Venit paſchæ dies, in toto orbe baptiſmi ſa-
cramenta celebrãtur,uelantur ſacræ uirgines. Vno ergo die ſine aliq̃ dolore multos
filios & filias ſolet eccleſia parturire. Ideoq; pulchre dicitur, Et gẽs nata eſt ſimul,de
populo cõſecrato. Videtis myſteria,uidetis gratiam Chriſti,gratiam ſpiritusſancti
Gal.3. quæ uelut quadam ſorte defertur,quoniam nõ ex operibus, ſed ex fide unuſquiſq;
iuſtificatur à domino. Sicut enim ſortis euentus non in noſtra eſt poteſtate, ſed
quem caſus attulerit, ſic gratia domini non quaſi ex mercedis merito, ſed quaſi ex
uoluntate defertur. Vnde & Apoſtolus ait de diuiſionibus gratiarum quæ diuerſo
1.Cor.12. modo dei ſeruulis deferũtur. Hæc autem omnia operatur unus atq; idem ſpiritus,
diuidens

A diuidens ſingulis prout uult. Pro ut uult inquit,non prout debetur. Deniq; & do-
minus ait illis, uberiorem mercedem pro opere poſtulantibus & conquerentibus
quod parem accepiſſent cũ ijs qui poſterius aduenerant:Si ego bonus, oculus tuus *Matt.20.*
quare nequam eſt? Date ergo filij ſortes ueſtras ei qui ultra meritum laboris remu
nerationem ſuis donare conſueuit.Date ueritatem ipſius uiro ſancto,id eſt,integri
tatem. Ipſius enĩ eſt integritas qui immaculatus aduenit. Veritas itaq; uirginitas,
corruptela mendacium eſt.State ergo in corde ueſtro,ſicut bona uinea in propagi-
ne ſua. Multæ enim tentationes ſunt,ideoq; ait ſcriptura:Tentauerunt eum in ten- *Pſal.105.*
tatione,& maledixerunt ei ſuper aquam contradictionis Cades. Tentatur uirgini
tas à pleriſq; petitoribus. Et cum uoluerit uirgo perſeuerare,exiſtunt qui contradi-
cant.Contradicit petitor,& refutatus maledicit. In opprobrio eſſe uidetur innupta
uel uirgo uel uidua. Cades enĩ innupta eſt,quæ eſt ſancta corpore & ſpiritu,& do-
mino ſe dicauit,quæ reliquit parentes,& non facit uoluntatem eorum,qui ſolent di
cere:Debes nobis filia nepotes. Cades eſt quæ filios neſcit. Quod ſi illa diuitijs ſe-
culi præfert opprobrium Chriſti,quod neceſſe eſt ſubeat qui quærit Chriſto place-
re,quanto magis uos,quos pater prouocat ad integritatem, mater hortatur id ſe-
qui quod conuenit.Bonum eſt ergo uirginitas. Deniq; qui iudicauit inquit in cor- *1.Cor.7.*
de ſuo ſeruare uirginem ſuam benefacit.Igitur & qui matrimonio iungit uirginem
ſuam benefacit,& qui non iungit,melius facit. Ille benefacit propter laqueum, hic
melius facit propter utilitatem.Illud pro remedio,iſtud pro præmio. Beatior autẽ
erit quæ ſic manſerit ſecundum meum conſilium. Puto enim quod & ego ſpiritum
B dei habeam.Sequimini ergo filiæ conſilium Apoſtoli, donum ſpiritusſancti. Su-
mite ergo & uos ſicut ſumpſit Maria ſoror Moyſi & Aaron tympanum in mani-
bus ueſtris,& exite dicentes: Cantemus domino,glorioſe enim honorificatus eſt. *Exo.15.*
equum & aſcẽſorem proiecit in mare:Mortificate membra ueſtra,ut tympani mo-
do nulla in ijs laſciuia carnis exæſtuet, omniſq; flagrantiæ corporalis ſenſus intere
at. Neſciat in ijs niſi in mortuis corporis uoluptatibus ſolus ſpiritus reſultare. Si
enim mortui fueritis peccato,uiuetis deo. Viuetis autem ſi non regnet in corpore ue
ſtro mortuo ulla concupiſcentia. Verſate manibus ueſtris crucem domini Ieſu,&
in ueſtris eam operibus ableuantes,calcate mundi huius profundũ, & pertranſite,
ut ille ſicut equus adhinniens in libidinem,nullum locum inueniat in uobis,& qui-
cunq; uoluerit perſequens comprehendere uos, demergatur. Dextera leuaq; circa
uos aquæ murus ſit,ut uapor omnis corporis temperetur, donec ad illos intelligi-
biles duodecim fontes, & ſeptuaginta arbores palmarum,ad illam magni requiem
ſabbati diuina uos dignatio perducat,& in monte hæreditatis ſuæ plantare digne
tur ubi ſancta Maria choros ducit.Induite ergo filiæ dominum Ieſum Chriſtum,
quærite ueram ſapientiam,de qua dicit Iob:Sapientia autem unde inuẽta, aut qui *Iob.28.*
locus diſciplinæ? Abyſſus dixit,Non eſt in me,Mare dixit,Non eſt mecum. Bene
abyſſus dixit,non eſt in me,quia reſurrexit. Non enim habet quem tenere non po
tuit. Deniq; habes in euangelio, quia angeli dixerũt mulieribus ad ſepulchrum ue
nientibus:Ieſum qui crucifixus eſt,quæritis,non eſt hic,ſed ſurrexit. Quid eſt non *Matt.28.*
eſt hic,id eſt, non eſt in ſepulchro, non eſt in infernis, ſed in cœleſtibus eſt. Mare
quoq;,hoc eſt,ſeculum dicit:Mundus hic dicit,non eſt mecum,quia ſupra mũdum
eſt,quem uitæ humanæ lapſus atq; illecebra non immutauit, quia peccatũ non fe-

 cit,nec

C cit,nec eſt dolus inuẽtus in ore eius. Abyſſus ergo dixit: Non eſt in me, Mare dixit:
non eſt mecum. Sed cœlum uon dixit, quia non eſt apud ſe quem receperat reſur/
gentem. Paradiſus uon dixit: nou eſt iu me, quem regnare in ſe abſoluto quoq; la/
Luc.23. trone cognouerat, ſicut ipſe dominus dixit: Hodie mecum eris in paradiſo. Attrahi/
te filiæ ſapiẽtiam in interiora ueſtri cordis promptuaria, quouiam ea eſt omni auro
argento'q; precioſior, quam mors neſcit, quia non mortui laudant domiuũ, ſed ui/
uentes. Et uos igitur ut uiuatis, laudate dñm, & laudate eum diebus ac noctibus.
Laudabitis aũt, ſi ab eo nulla uos auertat cupiditas matrimonij, & cura mundi, qm̃
quæ coniugium ſortiunt', ſollicitautur mundi huius uegocijs. Cõſiderate filiæ quid
uotis debeatis parentum. Aperuimus ad deum os uoſtrum, uotũ eſt uoluntas pa
rentum. Nos orauimus, uos ſoluite. Quanta uis ſit in uobis parentum, Iepte Ga/
laditæ filia uos debet docere, quæ ne fruſtraretur oblationem patriam, etiam mor/
tem ſuam obtulit. Nam cum ille ſollicitus de belli periculo uouiſſet, ſi proſperior pu
gnæ euentus foret, id quod regredienti domũ ſuam primo ſibi occurreret, deo ſe im
molaturũ: ubi uictoria potitus eſt, occurrit filia læta præ cæteris gaudio uictoriæ
& pietatis officio. Ingemuit pater uon affectus immemor ſed memor uoti. Quæſi/
uit cauſam filia, reſpõdit ille quid domino promiſiſſet. Tum illa hortata eſt, ut pro/
miſſum deo munus impleret. Itaq; incautam patris oblationẽ ſanguine ſuo ſoluit.
Hæc uobis filiæ ſunt cõmunia. Tu aũt fili quẽ mihi uerus Helcana, id eſt dei dedit
poſſeſſio, poſtulatus meus, petitus meus. Inde enim etiam Samuel uomen accepit.
Tu iuquam impetratus meus & uotiuus meus, qui quomodo in uterum meum ue
D neris neſcio, Iam enim deſperaueram ſobolem ſexus uirilis, quẽ mihi uota mea uõ
aliqua ſolẽnis cœtus ſecreta formarunt. Tu inquam fili agnoſce à quo douatus ſis
mihi. Ille tua ora plaſmauit, ille tua membra diſtinxit, ille mea orata ſuſcepit, cuius
templo, cuius obſequio te antequam naſcereris ſacraui. Non pareutibus, non tibi,
ſed deo natus es, cuius antequã de uulua matris exires eſſe cœpiſti. Et oẽs quidem
illius ſumus, ſed tamen tu ſpecialiter promiſſus dño tu redderis, quia ſcriptum eſt:
Pſal.75. Vouete & reddite dño deo ueſtro. Ego miſera, ego indigna, & tamen quaſi Anna
promiſi, ut omnibus uitæ tuæ diebus ac noctibus à cõſpectu dñi uon recedas. Ego
promiſi, tu exequere. Dominus ſibi hoſtiæ ſuæ munus implebit. Hæc & alia pia ma
ter, quæ poſtquam congruentem filiorum uidit affectum, ablactatum ſuum uberi/
1.Reg.2. bus gratiæ ſpiritualis iu templum domini deducens conuerſa ad preces: Coufirma
tum eſt inquit cor meum in domino, exaltatũ eſt cornu meũ iu domiuo. Dilatatũ
eſt os meũ ſuper inimicos meos, lætor in ſalutari tuo, qm̃ nõ eſt ſanctus alius quõ
dominus, & non eſt iuſtus quõ deus noſter, & nõ eſt ſanctus p̃ter te. Iſta igitur ad
filios mater dicit, quæ ſimul & uiduitatis in ſe, & integritatis in liberos titulos in do
mum ſuã intulit quaſi quoſdam fœmineos principatus. Egregia ſanè fœmina, quæ
ſibi nihil reliquit, totũ quod habuit, deo obtulit. Cuius uita inſtitutio diſciplinæ eſt,
& quædã formula caſtitatis, Bono propoſito & meliore magiſterio. Exemplũ eñ
uiduitatis & uirginitatis magiſteriũ eſt. Procedit iu eccleſiã filiarũ uirginũ ſepta co/
mitatu, domeſticũ decus inuehens, & inuenit in eccleſia quod ſuũ dicat, filiũ ſacra/
rum lectionum oracula perſonantẽ, ut uideant' ſibi ſorores domi diſcere, cũ frater
auditur. Mater quoq; ad imitationẽ cœleſtis exẽpli gaudet ſe ꝓficere de filio, & oĩa
legẽtis uerba pio mandat affectu & ſedulo corde cõſeruat. Sed q̃uis nil maternis
defuerit

A defuerit hortatiõibus,ego quoqꝫ uos filiæ uel paucis alloquor:Quærite dominum
Ieſum qui nos monet ut quæramus regnum dei,& ecce omnia inquit ſuppetent uo
bis.Sed malo ego uos ante meritum deferre,& ſic exigere mercedem,bona merces
ſed diuinior diſpenſator mercedis & auctor muneris. In regno merces,in Chriſto
remunerandi poteſtas. Quærite illam in ſcripturis diuinis, ibi Chriſtus inuenitur.
Et dicite ſicut illa dicebat: Annuncia mihi quem dilexit anima mea. Sed ſynago/ Cant.1.
ga quærebat quem amiſerat,uos quærite quem non amittatis. Sed cur ſynagoga
dicis,quem dilexi,& non dicis quem diligo: ideo non tenes, quia dilexiſſe te dicis.
Cur non potius adhuc diligis,ut poſſis tenere? Verum illam omittamus. Tu uirgo
cum cœperis quærere,adeſt.Neqꝫ enim fieri poteſt ut deſit quærentibus ſe, qui pa/
lam factus eſt non quærentibus & inuentus eſt non interrogantibus.Dum tractas
& cogitas præſto eſt.Diſce interrogare cũ uenerit,ubi paſcat, ubi maneat, ſicut illa
dicebat:Vbi paſcis,ubi manes in meridiano? Vbi enim Chriſtus manet,niſi ubi iu
ſticiæ meridies fulget? Ideoqꝫ ſacratæ ſcripturæ docetur teſtimonio, quæ dicit: In Pſal.18.
ſole poſuit tabernaculum ſuum. Vnde & alibi idem dicit propheta: In lumine tuo Pſal.35.
uidebimus lumen. Lumen filius eſt,lumen & pater qui uidetur in filio. Quoniam
filius ſplendor gloriæ patris,& imago ſubſtantiæ eius eſt.Sed etiam in tuo lumine Heb.1.
uirgo Chriſtum require,in bonis cogitationibus,in bonis operibus quæ luceant co
ram patre tuo qui in cœlis eſt.Quære in noctibus, quære in cubili tuo, quoniam &
nocte uenit & pulſat ianuam tuam. Vult em̃ te omnibus inuigilare momentis,uult
ianuam tuæ mentis patentem inuenire.Eſt & illa ianua quam uult patere ut aperia
B tur,ut reſonet os tuũ laudem domini, gratiam ſponſi,crucis cõfeſſionem, cum ſym
bolum recenſes,pſalmos in cubiculo tuo concinis.Ergo cum uenerit,uigilãtem te in
ueniat,ut parata ſis,Dormiat caro tua,uigilet fides,dormiant illecebræ corporis, ui
gilet cordis prudẽtia,membra tua redoleant crucem Chriſti,& ſepulturæ odorem,
ut nihil ijs ſomnus caloris infundat,nullos excitet motus.Ipſa eſt anima q̃ ſe Chri/
ſto aperit,quam nulli uapores carnis exagitant,Cum hæc inuenerit ſponſus tranſi/
bit,Anima tua illum ſequatur,diſcedat à cubili ſuo,exeat in uerbo eius,ſicut ſcriptũ
eſt:Exiuit anima mea in uerbo tuo,id eſt,peregrinet à corpore ut deo adſit,quoniã
cum eſt in corpore peregrinatur à Chriſto. Vnde & Apoſtolus ait:Audemus ergo 2.Cor.5.
& contendimus magis peregrinari de corpore,& adeſſe ad dominum,Et ideo con/
tendimus ſiue abſentes ſiue præſentes placere illi.Omnes em̃ nos manifeſtari opor
tet ante tribunal Chriſti,ut reportet unuſquiſqꝫ propria corporis ſicut geſſit ſiue bo
num ſiue malum.Quàm cito cauſam probauit,qua corpus reſurgit. Oportet enim
carnem reſurgere,quæ remunerationem ſuorum eſt adeptura geſtorum, ut quæ in
corpore geſſimus,in corpore recipiamus. Vult igitur ſe dominus ſæpius quæri, di/
ſcedit,currit ut reſuſcitet gratiã quam uult à te etiam in te reſuſcitari,ſicut habemus
ad Timotheum ſcriptum: Propter quam cauſam admoneo te ut reſuſcites gratiã
dei quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. Quæ autem reſuſcitauerit 2.Tim.1.
gratiam fit uulnerata charitatis, ſicut illa dixit, quia uulnerata charitatis ego ſum.
Si ſuſcitaueritis & reſuſcitaueritis charitatem,quid iſtud ſit,poterimus intelligere ſi
repetamus,quia ſagitta eſt dominus Ieſus,cui dicit pater:Poſui te ſicut ſagittam ele Eſa.49.
ctam.Et quia ipſe eſt charitas,ſunt utiqꝫ iacula charitatis quibus uulnerat ſeſe quæ/
rentes. Deniqꝫ & alligati uinculis ipſum ſequuntur, quia quos uulnerat ligat. Er/

C go ſunt etiam uincula charitatis,quibus ligatus eſt Paulus,qui ait: Paulus uinctus
Ad Philemo. Ieſu Chriſti. Vulnera autem charitatis eſſe docet Iob, quo nemo amplius Chri-
ſtum dilexit,qui diligebat etiam in ipſis ſui corporis cruciatibus. Vnde dicebat:Sa-
Iob.6. gittæ autem domini in meo corpore ſunt,quarum furor ebibit ſanguinem meum,
cum cœpero loqui compungunt me.Sunt ergo charitatis uulnera,& bona uulnera.
Prouer.27. Deniq; meliora uulnera amici quàm uoluntaria oſcula inimici. Hieremias quoq;
Hiere.37 æſtuabat,& ignem charitatis quo inflammabatur ad officium prophetandi, ferre
non poterãt.Deniq; demergebatur in lacum, quia Iudæis futura excidia annuncia
Act.7 bat,& tacere non poterat.Lapidabatur Stephanus,& illa pro Chriſto uulnera qua-
ſi uulnera charitatis pio excipiebat affectu. Vapulabant Apoſtoli, & congratula-
bantur. Quàm bonus eſt dominus,pro quo dulces & iniuriæ ſunt & grata mors.
Eccl.9. Et bene grata quæ acquirit immortalitatem. In omni inquit tempore ſint ueſti-
menta tua candida. Quid candidius uirginitate, quid nitidius intacti ueſtimento
pudoris? Bona quidem caſtitas coniugalis,& caſtitas uiduitatis.Munda omnis ca
ſtitas,ſed forte non oĩs candida aut nõ cãdida in omni tpe. Non candida, qñ non
habet quis ſui corporis poteſtatem,quando ad tempus ſequeſtratur oratio.De uir
ginitate ergo pulchre dicitur:In omni tempore ſint ueſtimenta tua candida, & ole-
um in capite tuo,ut faces tuæ ſemper poſſint lucere, nec extinguantur cum cœperit
ſponſus ille cœleſtis uenire. Quam autem unctionem in capite tuo Eccleſiaſtes di-
xerit, de prouerbijs colligimus, quia oculi hominis in capite eius, id eſt ſapientiæ
tuæ ſenſus.Ideo forte & euangelica mulier illa laudatur, quæ pedes domini capillis
ſuis terſit,quod fide ſe humiliauerit,ne per carnis elata ſapientiam uideretur,quam
D legi ſubditam uerus occultorum interpres Paulus negauit, eo quod Chriſto ſubij-
ceretur. Et pulchre hoc poſſumus intelligere etiam corporaliter, quoniam in pro-
pheticis ſcriptis reprehenduntur filiæ Syon, quod alta ceruice procederent, nuti-
bus oculorum,& itinere pedum trahentes ſimul tunicas, & ludentes pedibus. Et
ideo gloriã ueſtis earũ,& ornatus earũ,crines & cincinnos dñs ablaturum eſſe ſe di
cit.Recte iſta mulier ſparſit capillos ſuos, ut nodos criniũ euãgelica ſolueret diſcipli
1.Petri.3. na. Vnde & Apoſtoli dixerunt: Non in plicatu capillorum, ſicut Petrus docuit,
1.Tim.2. neq; in tortis crinibus aut auro & margaritis uel ueſte precioſa, ut Paulus aſſeruit,
ſed magis interioris hominis ornamenta fœminis requirenda,quoniam ille abſcon
ditus cordis homo qui eſt pauper ſeculo, ipſe eſt locuples deo. Audiſtis filiæ quia
pauperes uos uocatis, quis autem eſt homo diues, cum multis egeat, niſi ille cui
non eſt graue peccatum in conſcientia? Bona eſt enim inquit ſubſtantia, cui non
eſt peccatum in conſcientia. Audiſtis inquam in quo poſſitis apud deum eſſe lo-
cupletes, ut ſit in uobis incorruptibilis & modeſtus ſpiritus. Bonæ enim diuitiæ
ſunt innocẽtiæ atq; ſimplicitatis, quibus peccatum non imputatur, quia nulla in ijs
doli fraudiſq; uerſutia eſt. Omnis enim ſimplex obtrectare non nouit, neſcit in-
uidere, ſuo contentus eſt, aliena non quærit. Et ſi egeat, ſibi diues uidetur,ſi ſup-
petat quod alimento eſt ſatis. Denique pulchre Apoſtolus Paulus: Et profun-
da inquit paupertas eorum abundauit in diuitijs ſimplicitatis eorum. Et quia ec-
cleſia congruis erat ornatibus compta, & de Chriſto lumen recipiens refulgebat.
Cant.1. Poteſt etiam ſic locus ille accipi,eo quod ſynagoga ad eccleſiam dicat: Vbi paſcis,
ubi manes in meridiano, ne forte fiam circumamicta ſuper greges ſodalium tuo-
rum

A rum. Mercennaria eſſe deſiderat, quæ ſibi uendicabat ante dominatum. Quàm
damnoſa perfidia eſt. Sed quia incredula, immitis, ſacrilega, ideo eam à gre-
gibus eccleſiæ ſuæ ſeparat Chriſtus, dicens: Niſi ſcias te ô decora in mulieribus,
hoc eſt, prius te quæ ſis ipſa cognoſce, & tunc pete ut meis gregibus appropin-
ques. Et bene in mulieribus decora dicitur ſynagoga, non in uirginibus, quia
Euam mulierem ſequebatur, per quam lapſus aduenit: Eccleſia autem decora in
uirginibus eſt, quia uirgo ſine ruga eſt. Scire ergo debet ſiue uir ſiue mulier, quia
ad imaginem dei eſt & ſimilitudinem. In quo enim ad imaginem dei ſumus, ni-
ſi in animæ ſubſtantia & mentis uigore? Hæc noſtra omnis portio. Denique
Dauid inquit: In deo ſperabo, non timebo quid faciat mihi caro. Non ergo ca- *Pſal.55.*
ro ſumus, ſed ſpiritus. De Iudæis autem dictum eſt: Non permanebit in ijs *Gen.6.*
ſpiritus meus, quia carnes ſunt. Non aurum ſumus, non pecunia, non diuitia-
rum copiæ. Illa enim noſtra. Et ideo tibi dicit Moyſes: Attende tibi, hoc eſt,
animæ tuæ ne pereat, ne carnalis fias. Attende tibi, hoc eſt, imagini quam à Chri-
ſto accepiſti, ſimilitudini ad quam factus es. Ipſam ſerua imaginem, quam
Chriſtus in te operibus ſuis pinxit. Sicut ipſe ait ad Hieruſalem, id eſt, ad ani-
mam pacificam: Ecce ego Hieruſalem pinxi muros tuos. Attende ergo tu præ-
cipue fili: Attende tibi ut læteris in iuuentute tua. Cui dicit ſcriptura: Lætare ado *Eccl.11.*
leſcens in iuuentute tua. Non unius tibi dicit tempus ætatis. Eſt quaſi quidam
flos uitæ, bonorumque ætas operum, de qua ſcriptum eſt: Renouabitur ſicut *Pſal.102.*
aquilæ iuuentus tua. Et oblectet, inquit, te cor tuum in diebus adoleſcentiæ
B tuæ, & ambula in uia cordis tui ſine macula, & in aſpectu oculorum tuorum &
non in audacia oculorum tuorum. In aſpectu utique ſpirituali, non audacia ſe-
culari. Et ſcito quod ſuper hæc omnia adducet te deus in iudicium, & repellet
iram à corde tuo, & amouebit nequitiam à carne tua. Attende tibi uirgo & tu,
ut inſiſtas orationi, & uultus tuus aſſidua obſecratione palleſcat. Sed ante ora- *Eccl.18.*
tionem præpara animam tuam, ut non uidearis tentare deum cum deprecaris,
ut id quod oras, mores tui loquantur, fides adiuuet, opera commendent. At-
tende tibi, quod dico tibi, cuicunque uirgini loquor. Nam tibi piæ non deeſt in-
ſtitutionis magiſtra. Attende inquam uirgo ſacræ præſertim profeſſionis, & ab
hominis irreuerentis oculis caue. Et ſi ad tempus prætererit quaſi uiator, tamen
os ſuum aperit, & ab omni aqua proxima bibet, ut te inebriet. Nullus ſit tuus ſi-
ne matre progreſſus, quæ ſit anxia cuſtos pudoris. Ipſa quoque ad eccleſiam pro-
greſſio rarior ſit adoleſcentulis. Conſidera quanta fuerit Maria, & tamen nuſ-
quam alibi niſi in cubiculo reperitur cum quæritur. Illa te doceat quid ſequaris.
Angelum in ſpecie uiri uidit & pauebat corde, peregrinabatur aſpectu. Vnde di-
cit ad eam Angelus: Ne timeas Maria. Decet ſolitudo uerecundiam, & gym- *Luc.1.*
naſium pudoris, ſecretum eſt. Quid enim tibi uel ad proximam facile accedere?
Pes fatui facilis in domum proximi, qui autem ſapiens eſt, uerecundatur. Inde na-
ſcuntur fabulæ, de quibus pulchre admoneris ut caueas, cum dicit tibi uir ſapiens:
Quis dabit diſciplinæ meæ cuſtodiam, & ſupra labia mea ſignaculũ certũ, ne cadã *Eccl.22.*
ab illis, & lingua mea perdat me? Si uirilis ſexus iubet tacere corã ſenioribus, quanto in-
decorũ eſt uirgines loqui, & uarios ſerere ſermones? Eſto ut imperes tibi ſilentium,

Q 4 nunquid

C nunquid potes alijs imperare ne audias? Poteſt quis aliquando frenos ori ſuo imponere, & uerbis ſtateram, auribus non poteſt. Loqui enim in nobis eſt, audite ex aliena pendet poteſtate. Sæpe enim audimus quod nolumus. Quid deinde aliud nos ſcriptura admoneat conſideremus. Non iurandum inquit facile, quia plerunque multi caſus accidunt, ut non poſſimus implere quod iurauerimus. Qui autem non iurat, utique non peierat, qui autem iurat, aliquando neceſſe eſt incidat periurium, quia omnis homo mendax. Noli ergo iurare, ne incipias peierare. Nec ipſam quidem liberiorem læticiam in uirginibus decet eſſe. Quæ ſi non habent quod fleant, lapſus fleant peccantium. Etenim quæ aliorum lapſus fleuerit, ſuos cauebit. Fleant poſtremo uel illa contemplatione, ut hic flentes, illic accipiant conſolationem, ne ſicut diues ille qui hic luxuriatus eſt, illic pœnas graues ſubire domini declaratur ore

Luc.16. culo, & tu audias: Recepiſti bona in uita tua. Quanto beatius Lazarus qui hic fleuit, & illic exultauit, hic eſuriuit, & illic epulatur. Si uis ergo & tu bonam læticiam ſe-

Eccl.9. qui, demonſtrat tibi Eccleſiaſtes liber quam ſequi debeas, qui ait: Veni, manduca in læticia panem tuum, quoniam iam placuerunt deo facta tua. Quid autem idem Eccleſiaſtes monuerit nos omnes de immoderatione ridendi, conſideremus. Sicut uox inquit ſpinarum ſub olla, ita riſus ſtultorum. Nempe ſpinæ cum ardent ſonāt,

Pſal.117. & cito exuruntur, ut nullus caloris ſit effectus. Vnde & Iudæis dictum eſt: Exarſerunt ſicut ignis in ſpinis. Exuſti ſunt enim ſuo riſu, & conflagrarunt in domini paſ-

Pſal.21. ſione, quando in animæ ſuæ iocabantur incendium dicentes: Sperauit in domino, eripiat eum, ſaluum faciat eum, quoniam uult eum. Et deridentes percutiebant calamo caput eius, & ſpinis eum coronabant, atque acetum ei ut biberet offerebant. Il-

D le riſus ſynagogam incendit in æternum. Sic ergo eſt riſus ſtultorum qui ſine gratia ſonat, & ollam ſui corporis urit. Merito negabat Sara quia riſerat, ne uideretur ridendo de effectu promiſſorum dubitaſſe cœleſtium, & tamen ille riſus plenus grauitatis fuerat & pudoris, quem nemo alius teſtis niſi deus ſolus cognoſceret, quem

Eccl.7. occulta non fallunt. Quàm pulchrum & illud: Noli feſtinare in ſpiritu tuo iraſci, quia ira in ſinu ſtultorum requieſcit, hoc eſt, & ſi cauſa ſit quæ moueat indignationem, non ſit feſtina uindicta, ne immoderatus calor indignationis exæſtuet. Non poteſt igitur auferre quod naturalis eſt motus, ſed moram inſerit ut medicina con

Pſal.4 ſilij temperet iracundiam. Sic enim Dauid ante iam dixerat: Iraſcimini, & nolite peccare. Non quo imperaret iracundiam, ſed quod id quod naturæ eſſet auferre non poſſet, & quaſi bonus medicus remedium daret, ut ipſa iracundia non noceret. Denique etiam ſi quis prolapſus eſſet corde, quoniam ira neſcit tenere moderamen, ſuadet ut compungatur in cubilibus ſuis, & ſuum unuſquiſque condemnet errorem. Sic enim ſcriptum eſt: Quæ dicitis in cordibus ueſtris & in cubilibus ueſtris compungimini. Voluit itaque omnes homines ſuorum delictorum eſſe cenſores, ut & qui publico teſtimonio nō tenetur, ſeipſum iudicem qui in occulto lapſus eſt erubeſcat, & aculeo quodam coërceat amaritudinis & pudoris. Quid de parſimonia

Eccl.23. loquar, cum ſapiens dicat: Aufer à me uentris concupiſcentias, & concubitus cupiditas ne apprehendat me. Nec infirmitatem ex ieiunio & abſtinentiam reformides. Infirmitas enim grauis ſobriam facit animam. Quomodo etiam docent Salo-

Prouer.22. monis prouerbia, bonæ opinioni ſtudendum, dicendo: Potius eſt nomen bonum quàm diuitiæ multæ. Quid eſt enim patrimonium niſi bona illa gubernatio,

unde

A unde ſanctus Iob dicit: Benedictio morituri ſuper me ueniat, & os niduæ me benedicat. Oculus eram cœcorum, & pes claudorum, inualidorum pater. Si uidi nudum prætereuntem, & non ueſtiui, ſi me non benedixerunt egentes, & de uelleribus ouium mearum humeros eorum non calefeci, ſi abſcondi aliquando peccatum meum, quod uel imprudens non ex uoluntate commiſerim, ſi aliquando permiſi uacuo ſinu exire inopem ianuam meam? His enim nomen bonum paratur. Præ cæteris tamen in uirgine præcellit ſtudium ſobrietatis. Sobrietatem dico non uini abſtinentiam, ſed corporalis laſciuiæ, qua grauius quàm uino inebriamur. Dat enim calicem ruinæ & iræ poculum. Vnde & dicit dominus ad Hieruſalem: Audi humiliata & ebria non à uino. Ecce accepi de manu tua calicem ruinæ & poculum iræ. Si hunc calicem exinaniuerit ſynagoga, non bibant filiæ eccleſiæ. De Iudæis enim dictum eſt: Filiæ eorum compoſitæ circumornatæ quomodo ſimilitudo templi. Vos autem templum dei eſtis, filiæ eius qui non transfiguratur in angelum lucis, ſed uerum lumen de uero eſt lumine. Ideo in uobis non ſimilitudo ſed ueritas ſit. Multæ autem cum ſtudium caſtitatis profiteantur, affectant adminicula pulchritudinis, ut comptiores prodeant, nitidiore uultu quàm ſacras domini decet, quibus apoſtolico ſermone reſpôdeo: Quæ mortuæ eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi, quid adhuc uelut uiuentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, inquit, ne attaminaueritis, ne guſtaueritis quæ ſunt omnia ad corruptelam. At non ſancta Soteris, ut domeſticum piæ parentis proferamus exemplum. Habemus enim nos ſacerdotes noſtram nobilitatem præfecturis & conſu-

Eſa. 51.

Pſal. 143.

Col. 2.

B latibus præferendam. Habemus inquam fidei dignitates quæ perire non norunt. At non, ut dixi, Soteris uultus ſui curam gerebat, quæ cum eſſet decora facie ualde, & nobilis uirgo maiorum proſapia, conſulatus & præfecturas parentum ſacra poſthabuit fide, & immolare iuſſa non acquieuit. Quam perſecutor immanis palmis cædi præcepit, ut tenera uirgo dolori cederet aut pudori. At illa ubi audiuit hanc uocem, uultum aperuit ſoli inuelata atque intacta martyrio, & uolens iniuriæ occurrit, uultum offerens, ut ibi martyrij fieret ſacrificium, ubi ſolet eſſe tentamentum pudoris. Gaudebat enim diſpendio pulchritudinis, periculum integritatis auferri. Sed illi potuerunt quidem uultum eius uulnerum uibicibus exarare, faciem tamen uirtutis eius & gratiam decoris interni nequaquam exarare potuerunt. Hetruſcum iuuenem ueteres fabulæ ferunt, cum propter admirandam oris proprij pulchritudinem in amorem accenderet fœminas, ſtigmatibus inaraſſe uultum ſuum, ne qua eum adamare poſſet. Videro utrum caſtus fuerit illius animus, affectus tamen non innocens, propter quem in ſe ipſe animaduerteret. Ille tamen ſola excepit uulnera ne noceret: hæc triumphales retulit martyrij cicatrices, ut imaginem dei quã acceperat reſeruaret. Seruate & uos hanc imaginem filiæ, ſeruatæ ſcripturæ præcepta diuinæ, ut omne os iniq obſtruatur. Scriptũ eſt enim: Beatus quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Bonus dominus erudit & docet, & plerunque arguit. Sed etiam quem arguit beatum facit. Beatus enim homo quem arguit dominus. Et ideo increpationes eius non refugias, quia charitatis & gratiæ ſunt. Ipſe enim percutit, & quaſi bonus medicus manibus ſuis ſanat. Septies de neceſſitatibus te liberat, in ſeptimo autem non te contingit malum. In fame eripiet te à morte, in pugna autem de

Pſal. 93.

C manu ferri te exuet, à flagello linguæ te abſcondit. Si enim tu nulli putaueris dero
gandum, alienæ linguæ flagella non metues. Mire autem ſermones maledicorum
expreſſit dicendo, linguæ flagellum, cuius ſonus late reſultet. A quo nos ſeparare cu
1.Petri.3. piens Petrus Apoſtolus monet, nt non reddamus malum pro malo, & maledictũ
pro maledicto, ſed magis cum maledicitur nobis benedictionis referamus gratiã.
Et ideo dicit: Cohibe linguam tuam à malo, tanquam linguæ flagello, nec timeas
uerborum ſonum, ſi munda eſt conſcientia tua. Bonum eſt quidem nullum ſi fieri
poteſt locum obtrectationi dare, ſed quia pleriq; non uitijs ſed uirtutibus dero/
gant, reprehendant qnod laudis eſt, non inueniant qđ erroris eſt. Sed quod peius
eſt non ſolum ab aliena lingua, ſed etiam à noſtra flagellamur. Et hæc ſunt grauio
ra uerbera, cum ex multiloquio peccatũ incurrimus. Et ideo cuſtodi uirgo uias tuas,
ut non delinquas in lingua tua. Et bona loqui plerunque crimen eſt nirginis. Sed
quid miraris de uirgine, cum mulier in ſilentio iubeatur diſcere? Bonus eſt pudor,
quem commendant ſilentia. Suſanna periclitabatur & tacebat, ut melius tacito pu
dore loqueretur. Deniq; innenit nerecundia defenſorem qui defenderet caſtita/
tem. De qua bene dicitur quod eam à flagello linguæ dominus abſcõdit. Quid de
fœminis dicimus? Ioſeph tacuit accuſatus, ut melius eum innocentia quàm lingua
defenderet. Tacuit Daniel omnibus ſapiẽtior, & ora clauſit leonum. Vnde pulchre
Pſal.38. ſanctus Dauid dicit: Poſui inqnit ori meo cuſtodiam, dum conſiſteret aduerſum
me peccator. Quid enim nis loqui? Vereris ne te tacente obiecta credantur. Sed au
di bonum magiſtrum dicentem ſanctum Iob: Ecce rideo opprobrium, & non lo/
D quor, clamabo & nuſquam iudicium. Id eſt criminator aliquis opprobria iacit, ha/
bes quod intra te rideas, ſi crimen conſcientiæ non recognoſcis. Quid enim referas
uerba uerbis? Nondum eſt iudicium. Et ſi clames non appropinquat. Debentur ti/
bi in hoc ſeculo multa certamina. Vicerat ſanctus Iob damni dolorem, uicerat im/
mo excluſerat luctus acerbitatem in amiſſionibus filiorum, uicerat uulnerum aſpe
ritates, uibices corporis, adhibentur mulieris tentamenta, & ipſa non ſenſit. Adhuc
amicorum increpationes ad certamen ei ultimum reſeruãtur. Luctatus fuerat cum
affectu patrio, luctatus cum dolore corporis & ægritudine, oportebat eum ſubire
etiam ſermonum tentationes. Ergo quando nides niduam diſpendijs aliquibus la
borare aut filiorum incommoditate uel morte, iuſtum iniurijs affici, noli ex iſtius ſe
culi incommodis merita eius penſare, aut mirari quod derelictus à domino ſit. Hic
quidem luctamur, ſed alibi coronamur. Non de me tantum, ſed de omnibus homi
nibus communiter ſum locutus. Nam unde mihi tantũ meriti, cui indulgentia pro
corona eſt? Hic lucta, illic brauium. Hic militia, illic ſtipẽdium eſt. Ergo dum in hoc
mundo ſum adhuc luctor, adhuc decerto, adhuc impellor ut decidam. Sed potens
eſt dominus, qui impulſum ſuſcipiat, labentem ſtatuat, nutantem erigat. Quid er/
go miraris aliquem laborare? Donec uita eſt iſta, certamen nõ deerit. Non exit co/
rona, nullus probatur, niſi qui perſeuerauerit uſq; in finem, ut poſtea poſſit qui le/
gitime certauerit coronari. Quis fortior Paulo? quis beatior? Ille tamẽ uas electio/
nis dñicæ, nõ ante ſibi coronã uendicauit q̃ certamẽ omne cõſummaret. Ideoq; ait:
2.Tim.4. Certamẽ bonũ certaui, curſum cõſummaui, fidẽ ſeruaui: Quod reliquũ, repoſita eſt
mihi corona iuſticiæ. Quã non ſolũ ſibi, ſed etiã omnibus diligẽtibus aduentũ do/
mini dicit eſſe reddendam. Pulchre dixit, aduentum Chriſti diligentibus. Nemo
enim

A enim feſtinat ad iudicium, niſi de innocentia ſecurus, aut qui de labore præſumit, cui aut gratia domini, aut pia pro Chriſto certamina ſuffragantur. Quam utique habebit prærogatiuam & ea uidua quæ bene filios educauerit, & in liberis gratulabitur, & maxime quæ omnes quos ſuſcepit, domino dedit. Vnde & illa Euangelica uidua diuitibus antefertur. Non ſolum enim quia totum quod habuit, ad uictum pauperum miſit, ſed etiam quod duo æra detulit, dominica uoce laudatur, id eſt plenam fidem. Denique ad hominis ſanitatem & ille Samaritanus duo æra ſtabulario dedit, quibus ulcera curaret illius à latronibus uulnerati. Ergo quia & ſecundum uetus teſtamentum Mariæ ſororis Aaron uirginitatem, & ſecundum nouum ſanctæ Mariæ matris domini integritatem ſtudio ſuæ prolis imitata eſt, remunerationem fidei diuino iudicio conſequetur, quæ nihil ſibi ad ſeculi ſubſidium reſeruauit, ſed totum domino ſobolis piæ munus impendit. Te nũc domine precor, ut ſupra hanc domum tuam, ſupra hæc altaria quæ hodie dedicantur, ſupra hos lapides ſpirituales quibus ſenſibile tibi in ſingulis templum ſacratur, quotidianus præſul intendas, orationeſq; ſeruorum tuorum quæ in hoc loco funduntur, diuina tua ſuſcipias miſericordia. Fiat tibi in odorem ſanctificationis omne ſacrificiũ quod in hoc templo fide integra, pia ſedulitate defertur. Et cum ad illam reſpicis hoſtiam ſalutarem per quam peccatum mundi huius aboletur, reſpicias etiam ad has piæ hoſtias caſtitatis, & diuturno eas tuearis auxilio, ut fiant tibi in odorem ſuauitatis hoſtiæ acceptabiles, Chriſto domino placentes, & integrum ſpiritum eorum animam & corpus ſine querelæ loco uſque in diem domini Ieſu Chriſti filij
B tui ſeruare digneris. Amen.

FINIS.

CAPITA INSTITVTIONIS VIRGINIS.

De cõmendatione Euſebij quod Ambroſiã filiam ſuam deo deuouerit, ac de laude huiuſcemodi oblationis, uirtute quoq; taciturnitatis & loco orãdi. Cap. I.
De commẽdatione ordinis in oratione ſeruandi, & quod à diuinis laudibus inchoandus ſit, & quomodo uirgo tria in ſe ſeruare debeat. Caput II.
Quod ſexus muliebris non ſit culpandus propter erroris cauſam quam Eua inuexit. Et quomodo omnium animantium gratia foris, hominis autem intus exiſtat. Caput III.
Quomodo per mulierem Eccleſiæ gratia figuratur. Quodq; mulier lapſus ſui in peccatum excuſationem habeat quam uir habet. Caput IIII.
Quomodo mulierem audire uir iubeatur. Quomodo etiam Maria nõ ſolum uirginitatis incentiuum attulit, ſed & deum intulerit. Et de confutatione hæreticorum qui ſanctiſſimam Mariam perſeueraſſe uirginem negauerũt. Cap. V.
Quomodo non derogauerit uirginitati Mariæ quod coniunx Ioſeph nominata fuerit. Caput VI.
Quod Maria pudorem nunquã mutauerit quæ nec animũ mutauerat. Cap. VII.
Quod Maria ſit porta illa clauſa quam Ezechiel deſcripſit, in qua ſedit Chriſtus & exiuit. Caput VIII.
Quemadmodum uirgo Maria ſit uirga & hortus clauſus, ac paradiſus & fons ſignatus, atq; porta clauſa. Caput IX.

Quod

C Quod Chriſtus qui corona eſt uirginum ſit unus ſicut & pater unus eſt, & ſpiritus unus,& quomodo in perſonis diuinis ſit æqualitas. Cap.x.
Quod nulli alijs laborare aut ſeruire debeamus, niſi ſoli Chriſto qui primus eſt. Et quomodo aliquando ſecundus & nouiſſimus dicatur. Cap.xi.
Quomodo Chriſtus dicatur iuuenis ſecundus & finis omni populo eius. Quomodo etiam uirgo Maria dicatur aula regalis. Cap.xii.
Quomodo Mariana uirginitas dicatur leuis nubes, ſuper quam dominus ſedit. quæ alijs uirginibus pluuiam ſpiritalem irrorat & unguentum integritatis. Caput. xiii.
Quomodo greſſus Mariæ ſpecioſi dicantur in calciamentis, Et quod moduli femorum ſuorum ſimiles ſint torquibus. Et umbilicus crater tornatilis. Et uenter ſicut aceruus tritici minuti inter lilia. Cap.xiiii.
Quomodo ſacræ uirgines dicantur lilia Chriſti, & de anno dominicæ benignitatis. Caput. xv.
Quomodo filiæ Hieruſalem egredi iubeantur ad uidendum regem Salomonem &c. Et de ſtola piæ operationis quam induere debent uirgines. Cap.xvi.
Quomodo in uirginibus uideatur angelorum uita in terris, quam in paradiſo amiſeramus. Et de deuota deprecatione quam Ambroſius fecit ſuper uirginem uelandam. Cap.xvii.

D

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI

Inſtitutio uirginis, ad Euſebium.

De commendatione Euſebij quod Ambroſiam filiam ſuam deo deuouerit, ac de laude huiuſcemodi oblationis, uirtute quoq; taciturnitatis & loco orandi. Caput. i.

COMMENDAS mihi pignus tuum, quod æque eſt meum, Ambroſiam domini ſacram, & pio eius affectu tibi aſſeris præſtantiorem reliqua ſobole ſollicitudinem. Et uere ita eſt apud mentem fidelem. Cæteros enim inſtituis, ut emittas domo atq; alienis copules, iſtam tecum ſemper habebis. In cæteris quoq; paternæ uteris pietatis neceſſitudine, in hac ultra patrem procedis, uotoq; & ſtudio progrederis, ut placeat deo. Quæ cum ſit præſtantior cauſa uotorum, ſola tamen ſoluat quicquid pro ſe & pro omnibus filijs debes. Hoc eſt ſacrificium quod abel obtulit ex primitiuis ouium ſuarum fœtibus. Quod &
1.Cor.7. Apoſtolus præ cæteris laudat ad Corinthios dicẽs: Quoniam qui ſtatuit in corde ſuo firmus, & iudicauit in corde ſuo ſeruare uirginem ſuam, benefacit. Igitur & qui matrimonio iungit uirginem ſuam bene facit, & qui non iungit melius facit. Vnde

pulchre

A pulchre Dauid cum deſcripſiſſet eccleſiæ gratiam,cuius omnis gloria intus eſt non
foris,in bonis enim cogitatiõibus atq; immaculato caſtitatis affectu & ſynceræ pro
poſito conſcientiæ ſumma eſt laus,ſubtexuit dicens: Afferentur regi uirgines poſt Pſal.44.
eam.Et conuerſus ad dominum patrem: Proximæ,inquit, eius afferentur tibi,affe
rentur in lætitia & exultatione,adducẽtur in templum regis.Quæ eſt proxima, niſi
quæ Chriſto propinquat,cui dicit deus uerbum: Exurge,ueni proxima mea, for- Cant.2.
moſa mea,columba mea,quia ecce hyems præterijt. Antequam uerbum dei recipe
ret,hyems erat,inhonora,ſine fructu:ubi uerbum dei recepit,& mundus ei eſt cruci-
fixus,æſtas eſt facta.Deniq; feruore ſancti ſpiritus uaporata,flos eſſe cœpit, & ſpi-
rare odorem fidei, fragrantiã caſtitatis, ſuauitatem gratiæ. Vnde & alibi addidit:
Oculi tui columbæ extra taciturnitatem tuam,eo quod tota ſpiritalis & ſimplex ſi- Can.4
cut columba,in cuius ſpecie uiſus eſt à Iohanne deſcendere ſpiritusſanctus,ſpirita-
lia uideat,& nouerit ea quæ uiderit tacere myſteria. Non enim mediocris uirtus ta
cere.Eſt enim & tempus tacendi,ſicut tempus loquendi,ſicut & ſcriptum eſt:Domi Eccl.3.
nus dat mihi linguam eruditionis, quando oporteat dicere ſermonem.Virginita-
tis itaq; dos quædam eſt uerecundia,quæ commendatur ſilentio. Ideo eccleſiæ glo
ria intus eſt,non utiq; in multiloquio,ſed in ſenſibus uel in penetralibus ſacramen
torum,ſicut ipſa dicit ad ſponſum: Quis dabit te fratrẽ mihi lactentem ubera ma Cant.8
tris meæ,& inueniens te foris oſculabor te? Et quidem non ſpernent me, aſſumam
te & ducam te in domum matris meæ,& in ſecretum eius quæ cõcepit me. Et ſupra
ait: Introduxit me rex in cubiculum ſuum. Foris oſculatur eccleſia Chriſtum, & ab Cant.2.
B eo in cubiculum introducitur. Oſculatus eſt eam foris, quando tanquam ſponſus
procedens de thalamo ſuo,exultauit tanquam gigas ad currendam uiam.Tanquã Pſal.18.
gigas foris eſt,quia non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, formam ſerui
accepit. Foris ergo factus eſt,qui erat intus. Vide illum intus,quando legis quod
in ſinu eſt patris.Cognoſce illum foris,quando nos quærit ut redimat.Foris ſibi fa-
ctus eſt,ut mihi intus eſſet,& fieret medicus noſter.Ibi ergo ſimus ubi Chriſtus me
dicus eſt,radicatus & fixus in cordibus noſtris.Et ideo ſicut ipſe præcepit: Cũ oras, Matt.6.
intra in cubiculum tuum,& effunde ſuper te animam tuam.Cubiculum tuum inte
riorum ſecretum eſt,cubiculum tuum cõſcientia tua eſt. Deniq; Eccleſiaſtes tibi di-
cit:Et quidem in conſciẽtia tua regi ne maledixeris, & in penetralibus cubiculorum
ne maledicto deuoueris diuitem. Ibi ergo ora,& ora in occulto ut audiat te qui in
occulto audit, & ora ſine ira & diſceptatione, abdicato occulta dedecoris.Iuſtus enĩ
non proditionem criminis metuit,ſed contagionem.

De commendatione ordinis in oratione ſeruandi, & quod à diuinis lau
dibus inchoandus ſit. Et quomodo uirgo tria in ſe ſeruare debeat.
Capuт II.

QVAM bona oratio cum miſericordia. Bona orãtio quæ ordinem ſer-
uat,ut primo à diuinis inchoẽmus laudibus.Si enim cum apud homi
nem agimus beneuolum uolumus iudicem facere,quanto magis cum
dominum noſtrum precamur? Primo ergo immolemus deo ſacrifi-
cium laudis,ut & Apoſtolus dicit:Obſecro ergo primo omniũ fieri orationes,ob- 1.Tim.2.
ſecrationes,poſtulationes,gratiarumactiones. Doceat te Dauidicus pſalmus octa

C uus, qui cœpit à dei laudibus. Domine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in uniuerſa terra, Quoniam eleuata eſt magnificẽtia tua ſuper cœlos, Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Hactenus oratio. Inde ſequitur obſecratio, ut deſtruatur inimicus, Poſtulatio, ut lunam & ſtellas uideat, lunam eccleſiam, ſtellas filios eccleſiæ cœleſtis gratiæ luce fulgẽtes, & quod petit prophetico ſpiritu, uiſurum ſe eſſe promittit. Gratiarum actio quod tuetur dominus hominem, & hunc limum corporis noſtri diuina uiſitatione confirmat, uel quod homini animantium genera uniuerſa ſubiecit. Similiter & dominica oratio omnia comprehendit, quam uulgare non opus eſt. Tu autem qui legis, quemadmodum diſtinguere debeas recognoſcis, præcipue tamen, ut dixi, commendanda eſt oratio ſicut præmiſi, placiditate animi & tranquillitate, ut unuſquiſq; ſibi conſtet & congruat, & fiat illud quod ſcriptum eſt: Si duobus ex uobis conuenerit ſuper terrã, de omni re quãcunq; petierint, fiet à patre meo qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorũ. Qui ſunt iſti duo, niſi anima & corpus? Vnde & Paulus caſtigabat carnem ſuã & ſeruituti redigebat, ut eſſet animæ tanquam imperatrici ſuæ caro ſubdita, & mentis imperijs obtemperaret, ne eſſet in uno homine diſſidium, ac bellum intra ſe gereret, & legi mentis repugnaret lex corporis. Duo igitur iſta diuerſa ratione quadam & pace iungebat, ſecundum qđ ipſe aſſeruit dicens: Quia Chriſtus eſt pax noſtra qui fecit utraq; unum, & medium parietem ſepis, ſoluit inimicitias in carne ſua: ne id ageret quod nollet, atq; id faceret quod odiſſet. Iſti ergo ſunt duo anima & caro. Vnde & Dauid ait: Non timebo

Matt.18. *1.Cor.9.* *Ephe.2* *Pſal.55.*

D quid faciat mihi caro, quam aduerſariam animæ ſuæ noſſet. Quæ tamen duo ut euidentius exprimamus, non ſolum duo ſunt, ſed etiam duo homines, unus interior, alter exterior. Iſti duo ſi ſibi propoſiti in æqualitatem concurrant, ut cogitationes factis & cogitationibus facta conueniant, uitæ noſtræ rota ſine ulla offenſione uoluetur, ut quemadmodum ſcriptum eſt: Fiat uox tonitrui in rota. Iſti igitur duo unum ſunt, nec ſolum unum ſed unus homo. Vnde & Apoſtolus ait: Vt duos cõderet in uno homine, faciens pacem, & reconciliaret utroſq; in uno corpore deo, per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo, ut in utriſq; acceſſum habeamus in uno ſpiritu ad patrem. Sunt etiam duo homines, uetus & nouus. Vetus ille peccato obnoxius & obſoletus, ac ueſtimenti ueteris ſimilitudine attritus & ſciſſus, quem in baptiſmate affigimus cruci. Vnde Apoſtolus ait: Quia uetus homo noſter ſimul crucifixus eſt cruci, ut deſtruatur corpus peccati, ut ultra non ſeruiamus peccato. Vetus ergo affigitur, ut moriatur peccato, ut nouus reſurgat, qui renouatur per gratiam. Diximus de duobus. Fortaſſe dicat aliquis: Quid de tribus dicis, quoniam ſic habet ſcriptura: Vbi enim ſunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum? Hinc quoq; ratio manifeſta eſt, quia idem Apoſtolus dicit: Ipſe autem deus pacis ſanctificet uos per omnia, ut integer ſpiritus ueſter & anima & corpus ſine querela in die domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Vbi ergo tres iſti integri, ibi Chriſtus eſt in medio eorum, qui hos tres intus gubernat & regit, ac fideli pace componit. Hæc igitur tria, integra præ cæteris in ſe uirgo cuſtodiat, ut nullam det ſacræ uirginitatis querelam, & ſit inoffenſa, ſine ruga, ſine macula. De qua licet frequentibus libris dixerimus, tamen memorati pignoris cauſa, hunc ad te librum condendum arbitrati ſumus.

Pſal.76. *Ephe.2* *Rom.6.* *Matt.18.* *1.Theſ.5.*

Quod

A Quod ſexus muliebris non ſit culpandus propter erroris cau/
ſam quam Eua inuexit. Et quomodo omnium ani/
mantium gratia foris, hominis autem in/
tus exiſtat. Cap. III.

BONA uirginitas quæ ſexum utrumq; non ſolum abſoluit à crimine,
uerumetiam prouocauit ad gratiam. Accuſamus autem plerunq; fœ/
mineum ſexum quod erroris cauſam inuexerit, & non conſideramus
quanto iuſtius in nos obiurgatio retorqueatur. Nam ut repetamus à
priucipio, & rerum exordia interrogemus, quantum ei delatum ſit inueſtigabimus
& quam in miſera conditionis humanæ fragilitate, fœmina inuenerit gratiam.
Nam cum omnia opera ſua laudauerit deus, cœlum, terram, maria, noctem & di/
em, quod iſta proficerent ad uſum laboris, illa ad fructum quietis, laudauerit fe/
ras, beſtias, ubi ad hominem uentum eſt, ſolus nou uidetur eſſe laudatus, propter
quem generata omnia ſunt. Quæ igitur cauſa eſt, niſi forte ea, quia alia in ſpecie
ſunt, homo in occulto? Nihil in beſtijs plus reperias, quàm quod uidetur, in homi/
ne nihil eſt iuferius, quàm quod uidetur, qui cum ex animo conſtet & corpore, hoc
utiq; in eo ſeruit quod uidetur, illud autem in eo regit hominem quod non uide/
tur. Merito ergo alia in exordio laudantur, iſtius laudatio uon promitur ſed re/
ſeruatur, quia aliorum gratia foris, huius intus eſt. Aliorum in natiuitate, huius in
corde. Quid enim tam altum & tam profundum quàm mens hominis, quæ quaſi
inuolucro quodam corporis tegitur & occultatur, ut eam haud facile quiſquam in/
B troſpicere & ſpeculari queat? Ideo ergo homo non ante laudatur, quia non in fo
renſi pelle, ſed in interiore homine ante probandus ſic prædicandus eſt, quem præ
clare definiuit Apoſtolus Petrus dicens: Abſconditum eſſe cordis hominem in in/ 1.Petri.3.
corruptione quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt ante deum locuples. Merito ergo
differtur ut ſequatur uenerata eius laudatio, cuius dilatio non diſpendium ſed in/
crementum eſt. Nemo ergo ſe deſpiciat quaſi uilem, nec contuitu corporis ſeſe æſti/
met. Nam & ſi dixerit ſanctus Iob: Nudus exiui de uentre matris meæ, nudus & Iob.1.
hinc abibo, habuit tamen quo non ſolum inter homines, ſed etiam apud deum di/
ues inueniretur. Quid autem locupletius, quàm quod ad imaginem dei eſt ac ſi/
militudinem? Ad imaginem autem interior eſt homo, non iſte exterior, ille qui
ſenſu æſtimatur, non oculis comprehenditur. Ille ergo uobis expectandus eſt, qui
ſerius inueſtigatur. Ideo deus non putauit hominis fabricam eſſe laudandam,
quia maior eius uirtute eſt portio. Præclara quidem ſpecies, & præſtantior cæteris
animantibus, ſed irrationabilia ſpecie corporis æſtimentur, ea autem quæ rationis
plena ſunt, communem laudem ſequeſtrent. Homo igitur mihi non tam uultu
quàm affectu admirandus emineat atq; excellat, ut in his laudetur, in quibus eti/
am deus prophetico iudicio laudatur, de quo ſcriptum eſt: Terribilis in conſilijs ſu Pſal.65.
per filios hominum, cuius opera coram deo luceant, qui bona iugibus operibus fa/
cta contexat. Et ideo laudatio eius non in exordio ſed in fine eſt. Nemo enim niſi 2.Tim.2.
legitime certauerit coronabitur. Ideoq; ſapiens tibi dicit: Ante mortem non lau/ Eccl.11.
des hominem quenquam. Qua ratione hoc dixerit, ſuperioribus docuit dicens:
Quia in fine hominis nudantur opera eius. Spectemus tertium, in quo manifeſta
uit deus ſententiam ſuam. Cum enim feciſſet hominem & poſuiſſet in paradiſo

C operari & cuſtodire, dixit: Non eſt bonum ſolum eſſe hominem: Faciamus, inquit, ei adiutorium ſecundum ſe. Sine muliere igitur homo non habet laudem, in muliere prædicatur. Nam cum dicit: Non eſt bonum ſolum eſſe hominem, confirmat utiq; bonum eſſe hominum genus ſi uirili ſexui fœmineus ſexus accedat. Simul illud conſiderandum, quia ille de terra factus & limo eſt, iſta de uiro. Et caro quidem limus, ſed ille adhuc informis, iſte informatus. Iam illud præclarum Apoſtolicum arceſſamus exemplum quod habemus ſcriptum: Quia relinquet homo
Ephe.5 patrem & matrem & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in eccleſia.

Quomodo per mulierem eccleſiæ gratia figuratur. Quodq; mulier lapſus ſui in peccatum excuſationem habeat quam uir habet. Caput IIII.

ADVERTIMVS itaq; per mulierem cœleſte illud impletum eſſe myſterium eccleſiæ, in ea gratiam figuratam, propter quam Chriſtus deſcendit, & æternum illud opus humanæ redemptionis abſoluit. Vnde & Adam uocauit nomen mulieris ſuæ uitam. Nam & in populis per mulieren ſucceſſionis humanæ ſeries & propago diffunditur, & per eccleſiam uita conquiritur æterna. Sanè negare non poſſumus quod errauerit mulier. Quid miraris tamen ſi infirmior lapſus eſt ſexus, cum ſit lapſus etiam fortior? Mulier excuſa-
D tionem habet in peccato, uir non habet. Illa ut ſcriptura aſſerit à ſapientiſſimo omnium ſerpente decepta eſt, tu à muliere, id eſt, illam ſuperior creatura decepit, te inferior. Te enim mulier decepit, illam malus licet tamen angelus. Si tu inferiori non potuiſti reſiſtere, quomodo illa potuit ſuperiori? Culpa tua illam abſoluit. Si
Gen.3. de merito culpæ dubitas, interrogemus ſententiam qua illi dictum eſt: In triſticia paries filios, & ad uirum tuum conuerſio tua, & ipſe tibi dominabitur. Viro autem dicitur: Terra es & in terram ibis. Et uere iuxta hanc ſententiam, quandoquidem ſi Adam quod à domino deo audierat ſeruare non potuit, quomodo potuit ſeruare mulier quod audiuit à uiro? Si illum dei uox non confirmauit, quomodo iſtam uox firmaret humana? Deniq; Adam conuentus quod contra diuina quæ coram audierat præcepta guſtaſſet, nihil habuit quod diceret, niſi quod ſibi mulier dediſſet & manducaſſet, mulier autem ait: Serpens traduxit me & manducaui. Quanto maior mulieris abſolutio? Ille arguitur, hæc interrogatur. Adde illud quod & prior culpam fatetur. Etenim quæ ſe dicit eſſe ſeductam teſtatur errorem. Erroris igitur medicina confeſſio eſt. In iudicio ipſo quanto clementior mulier uiro? Ille mulierem ſuam accuſauit, iſta ſerpentem, hoc eſt, nec accuſata crimen retorſit, ſed ipſum accuſatorem ſuum maluit ſi poſſet abſoluere q̄ ligare. Habes igitur & culpæ abſolutionem in cõfeſſione, & ſententiæ in executione. In triſticia, inquit, paries filios. Condemnationis ſuæ pondus agnoſcit, munus pœnalis cõditionis exequit̃. Pro te mulier doloribus ſuis militat, & remuneratiõe ex pœna inuenit, ut ꝑ filios per quos affligit̃ liberetur. Facta eſt itaq; gratia ex iniuria, ſalus ex infirmitate. Scri-
1.Tim.2. ptum eſt enĩ: Quia ſalua erit per filiorũ generationẽ. Cũ ſalute itaq; parit ꝗs in triſticia

A ſticia parturiuit, & ad laudem educat quos peperit cum dolore. Sed dicis ô uir, quia mulier tentatio fuerit uiri. Verum eſt etiam: Si eſt decora, ecce alia tentatio. Tamen Abraæ deſcendenti in Ægyptum, uxoris pulchritudo non nocuit, immo magis profuit, honoratus eſt enim per uxorem, non ludibrio habitus in uxore. Cur autem tu uultus decorem in coniuge magis quàm morum requiras? Placeat uxor honeſtate magis quàm pulchritudine. Illa eligatur quæ Saram moribus referat. Non eſt uitium mulieris, eſſe quod naſcitur, ſed uitium uiri eſt quærere in uxore quo ſæpe tentetur, in quo ſi infirmior fuerit mulier, ipſa labatur, ſi fortior, uir periclitetur. Non poſſumus reprehendere diuini artificis opus: ſed quem delectar corporis pulchritudo, multo magis illa delectet uenuſtas, quæ ad imaginem dei eſt intus non foris comptior. Si ergo uxor tentatio eſt, eſto cautior, quære remedium aduerſus tentationis periculum: Vigilate, inquit, & orate, ne intretis in tentationem. (Matt. 26.) Dominus hoc dixit, uir audiuit, mulier impleuit. Quotidie mulieres ieiunant, & non indicta præſtant ieiunia, peccatum agnoſcunt, accerſunt remedium. Semel de interdicto mulier manducauit, & quotidie ieiunium ſoluit. Qui ſecutus es errantem, ſequere corrigentem. Ambo manducaſtis, cur ſola ieiunat? hoc eſt, ambo deliquiſtis, cur ſola remedium quærit errori?

Quomodo mulierem audire uir iubeatur. Quomodo etiam Maria non ſolum uirginitatis incentiuum attulit, ſed & deum intulerit. Et de confutatione hæreticorum qui ſanctiſſimam Mariam perſeueraſſe uirginem negauerunt. Caput V.

B

VENI Eua iam ſobria, ueni Eua, & ſi in te aliquando intemperans, ſed iam in prole ieiuna. Veni Eua iam talis ut non de paradiſo excludaris, ſed rapiaris ad cœlum. Veni Eua, iam Sara, quæ parias filios non in triſticia, ſed in exultatione, non in mœrore, ſed riſu. Iſaac tibi multiplex naſcetur. Veni iterum Eua, iam Sara, de qua dicatur uiro: Audi Sarai uxorem tuam. (Gen. 21.) Sis tu licet uiro ſubdita quia eſſe te deceat, cito tamen ſoluiſti ſententiam, ut uir te audire iubeatur. Si typum Chriſti illa pariendo à uiro meretur audiri, quantum proficit ſexus, qui Chriſtum, ſalua tamen uirginitate, generauit? Veni ergo Eua, iam Maria, quæ nobis non ſolum uirginitatis incentiuum attulit, ſed etiam deum intulit. Vnde lætus & exultans tanto munere dicit Eſaias: Ecce uirgo in utero concipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, quod eſt interpretatum, nobiſcum deus. (Eſa. 7.) Vnde hoc munus? Non de terra utiq;, ſed de cœlo uas ſibi hoc per quod deſcenderet Chriſtus elegit & ſacrauit templum pudoris. Per unam deſcendit, ſed multas uocauit. Vnde & ſpeciale Maria domini hoc nomen inuenit, quod ſignificat deus ex genere meo. Dictæ ſunt & ante Mariæ multæ, nam & Maria ſoror Aaron dicta fuit, ſed illa Maria amaritudo maris uocabatur. Venit ergo dominus in amaritudinem fragilitatis humanæ, ut conditionis amaritudo dulceſceret uerbi cœleſtis ſuauitate & gratia temperata. Hoc ſignificauit fons Mara per lignum dulcoratus, eo quod populus nationum amarus ante peccatis, uel caro noſtra temperamento paſſionis dominicæ in uſus alteros mutaretur. Egregia igitur Maria, quæ ſignum ſacræ uirginitatis extulit, & intemeratæ integritatis pium

C Chriſto uexillum leuauit. Et tamen cum omnes ad cultum uirginitatis ſanctæ Ma-
riæ aduocentur exemplo, fuerunt qui eam negarent uirginem perſeueraſſe. Hoc
tantum ſacrilegium ſilere iam dudum maluimus, ſed quia cauſa uocauit in me-
dium, ita ut eius prolapſionis etiam epiſcopus argueretur, indemnatum non puta
uimus relinquendum: Et maxime quia & mulierem eam legimus, ſicut in Chana
Iohan. 2. Galilææ ipſe dominus dicenti ſibi: Vinum non habent fili, reſpondit: Quid mihi
Matt. 1. & tibi eſt mulier? Et alibi legimus quod dixerit Matthæus de Ioſeph & Maria: In-
uenta eſt antequam conuenirent in utero habens de ſpiritu ſancto. Et infra: Non
cognouit eam donec peperit. Et iterum de Ioſeph: Noluit eam traducere. Et fra-
tres domini uidentur ſignificare quod de Maria ſuſcepti ſint. Et Apoſtolus ait:
Gal. 4 Poſtquam uenit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum factum ex muliere, fa
ctum ſub lege. Quæ ſingula notanda nobis ſunt, ut qui illa legit, ſermonis huius
modi uinculo non alligetur. Reſpondeamus itaque ſuo ordine. De mulieris nomi-
ne quid mouemur? Ad ſexum retulit, non enim corruptelæ ſed ſexus uocabulum
eſt. Vulgi uſus non præiudicat ueritati. Denique uirginitas primum hoc nomen ac-
cepit. Nam cum ſumpſiſſet deus unam de coſtis Adæ, & ſuppleuiſſet carnem in lo
cum ipſius: Ædificauit, inquit eam in mulierem. Vtique adhuc uirum non cognoue
rat, & iam mulier uocabatur. Rationem quoque nominis huius ſcriptura non tacuit
Gen. 2 dicens: Quia dixit Adam: Os de oſſibus meis, & caro de carne mea. Hæc uocabi-
tur mulier, quoniam de uiro ſuo ſumpta eſt. Quia ſumpta eſt, inquit, de uiro ſuo,
non quia uirum experta. Itaque quamdiu in paradiſo fuit, mulier uocata eſt, & co-
D gnita uiro non erat. Vbi autem eiecta eſt de paradiſo, tunc legitur, quia Adam co
Gen. 4 gnouit Euam mulierem ſuam, & tunc concepit & peperit filium. Primus igitur ſo-
lutus eſt nodus. Secunda quæſtio, quia ſcriptum eſt: Antequam conuenirent, in-
uenta eſt in utero habens. Conſuetudo autem ſcripturæ diuinæ eſt, ut cauſam
quæ ſuſcepta eſt aſtruat, incedentem differat. Quo ſoluitur etiam tertia quæ-
ſtio, qua dictum eſt: Non cognouit eam donec peperit filium. Quid ergo? Poſt-
ea cognouit? Minime. Denique ſcriptum eſt: Ego ſum deus, & donec ſeneſcatis ego
ſum. Nunquid igitur poſtquam ſenuerunt, quia dictum erat, deus eſſe deſiuit?
Pſal. 109. Item in propheta Dauid legimus: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris
meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Nunquid ſubiectis
populis nationum qui ante uidebantur inimici, cum ſalutis autorem negarent, ſi-
mulachris ſeruirent, ad dexteram patris filius ſedere deſiuit, aut in perpetuum non
ſedebit? Quid autem præiudicat Mariæ, ſi cœleſtis conſilij myſterium Ioſeph non
intellexit, & putauit uirginem non eſſe quam prægnantem uideret? Reſurrectio-
Pſal. 23. nem eius angeli ignorauerunt, quod ſignificant uerſiculi: Tollite portas principis
ueſtri & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: Quis eſt iſte rex gloriæ?
Interrogant quaſi ignorent, & alij reſpondent: Dominus fortis & potens, dominus
potens in prælio, ipſe eſt rex gloriæ. Et repetiuit propheta eoſdem uerſiculos, & ni-
hilominus illi quaſi ignorantes iterum interrogauerunt. Sic enim ſcriptum eſt:
Tollite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex glo-
riæ. Quis eſt iſte rex gloriæ? Quomodo ergo homo potuit diuinum ſcire ſecretum,
Eſa. 63. quod angeli neſciebant? Et in Eſaiæ libro habes: Quis eſt iſte qui aduenit ex Edom,

A rubor ueſtimentorum ex Boſor? Et utiq; minus erat hominem reſurrexiſſe,quàm
uirginem parturire.Etenim iam Heliæ precibus,Heliſæi orationibus,mortui reſur
rexerant,nunquam autem ante,nunquam poſtea uirgo generauit.Hoc autem opi
natus eſt quod traduceret eam quaſi ream, antequã ab angelo moneretur, poſtea
autem quaſi fidelis nec dubius uirginitatis eius ſeruauit oraculum.

Quomodo non derogauerit uirginitati Mariæ quod coniunx Ioſeph nominata fuerit. Caput. VI.

NEC illud moueat quod ait: Quia Ioſeph accepit coniugem ſuam &
profectus eſt in Ægyptum. Deſponſata enim uiro coniugis nomen
accepit.Cum enim initiatur coniugium, tunc coniugij nomen aſciſci/
tur. Non enim defloratio uirginitatis facit coniugium, ſed pactio
coniugalis. Deniq; cum iungitur puella coniugium eſt,non cum uirili admixtione
cognoſcitur. Quod autem fuit deſponſata connubio licet alibi plenius dixerimus,
libare ſatis eſt cauſam cœleſtis myſterij,ut ab his qui Mariam grauem utero cerne
rent,non adulterium uirginitatis, ſed deſponſatæ partus legitimus crederetur.Ma
luit enim dominus aliquos de ſua generatione, quàm de matris pudore dubitare.
Fratres autem gentis & generis, populi quoq; conſortio nuncupari, docet domi/
nus ipſe qui dicit. Narrabo nomen tuum fratribus meis,in medio eccleſiæ lauda/ Pſal.21.
bo te. Paulus quoque ait: Optabam ego ipſe anathema eſſe pro fratribus meis. Rom.9.
B Potuerunt autem & fratres eſſe ex Ioſeph non ex Maria. Quod quidem ſiquis di
ligentius proſequatur inueniet. Nos ea perſequenda non putauimus, quoniam
fraternum nomen liquet pluribus eſſe commune. An uero dominus Ieſus eam ſi/
bi matrem eligeret,quæ uirili ſemine aulam poſſet inceſtare cœleſtem? Quaſi eam
cui impoſſibile eſſet uirginalis pudoris ſeruare cuſtodiam? Cuius exemplo cæteræ
ad integritatis ſtudium prouocantur, ipſa ab huiuſmodi quod per ſe cæteris pro/
poſitum foret munere deuiaret? Et quæ eſſet, cui maius quàm matri dominus me
ritum reponeret, præmium reſeruaret? Nulli enim uberiora quàm uirginitati de/
putauit munera, ſicut ſcriptura nos docet. Sic enim per Eſaiam dominus locutus Eſa.56.
eſt: Ne dicat ſpado, quia ego ſum lignum aridum. Hæc dicit dominus ſpadoni/
bus: Quicunque cuſtodierint præcepta mea & elegerint quæ ego uolo, & ample/
ctentur teſtamentũ meum, dabo illis in domo mea & in muro meo locum nomi/
natum meliorem filiorum & filiarum,nomen æternum dabo illis,& non deficient.
Alijs promittit ut non deficiant: matrem ſuam deficere patiebatur? Sed non de/
ficit Maria, non deficit uirginitatis magiſtra, nec fieri poterat, ut quæ deum por/
tauerat, portandum hominem arbitraretur. Nec Ioſeph uir iuſtus in hanc pro/
ruiſſet amentiam, ut matri domini corporeo concubitu miſceretur. Sed tamen
Maria ſuis, non alienis moribus defendatur. Non defecit ut dixi. Ipſe te/
ſtis eſt filius dei, qui cum eſſet in cruce, diſcipulum matri commendabat ut fi/ Iohan.19.
lium, diſcipulo eam tradebat ut matrem. Docuit hoc Iohannes qui myſti/
ca magis ſcripſit. Alij enim Euangeliſtæ ſcripſerunt, quod in paſſione do/
mini terra contremuit,ſol refugit,perſecutoribus uenia poſtulata eſt.Iſte dilectus

C domini qui è pectore eius hauſerat ſecreta ſapientiæ & piæ uoluntatis arcana, ab aliis dicta prætermiſit, hoc diligentius proſecutus eſt, ut maternæ uirginitatis perſe- uerantiam ſuo iudicio comprobaret, quaſi filius de matris pudore ſollicitus, ne quis eam tanto conuitio temeratæ integritatis aſpergeret. Dignum quippe erat, ut qui latroni ueniam donabat, matrem dubio pudoris abſolueret. Dicit ergo ad ma- trem: Mulier, ecce filius tuus. Dicit & ad diſcipulum: Ecce mater tua. Ipſe eſt di- ſcipulus, cui mater commendabatur. Quomodo marito uxorem tolleret, ſi fuerat Maria mixta coniugio, aut uſum thori coniugalis cognouerat. A

Quod Maria pudorem nunquam mutauerit, quæ nec animum mutauerat. Caput. VII.

CLAVDITE ora impii, aperite aures pii, audite quid Chriſtus loquatur. Teſtatur de cruce dominus Ieſus, & paulíſper publicam differt ſalutem, ne matrem inhonoram relinquat. Subſcribitur Iohannes in teſtamento Chriſti. Legatur matri pudoris defenſio, teſtimonium integritatis. Legatur & diſcipulo matris cuſtodia, pietatis gratia commendatur. Et ex illo ſuſcepit eam diſcipulus in ſua. Non utique Chriſtus faciebat diuortium, non Maria relinquebat uirum. Sed cum quo uirgo habitare debebat, quàm cum eo quem filii hæredem integritatis ſciret eſſe cuſtodem? Stabat ante crucem mater, & fugientibus uiris ſtabat intrepida. Videte utrum pudorem mutare potuerit mater Ieſu, quæ animum non mutauit. Spectabat piis oculis filii uulnera, per B
D quem ſciebat omnibus futuram redemptionem. Stabat non degeneri mater ſpectaculo quæ non metueret peremptorem. Pendebat in cruce filius, mater ſe perſecutoribus offerebat. Si hoc ſolum eſſet ut ante filium proſterneretur, laudandus pietatis affectus, quod ſuperſtes filio eſſe nolebat: ſin uero ut cum filio moreretur, cum eodem geſtiebat reſurgere, non ignara fuit myſterii quod genuiſſet reſurrecturum: ſimul quia publico uſui impendi mortem filii nouerat, præſtolabatur ſi forte etiam ſua morte publico muneri aliquid adderetur. Sed Chriſti paſſio adiutore non eguit, ſicut ipſe dominus longe ante prædixit: Et reſpexi & non erat adiutor, & attendi & nemo ſuſcipiebat, & liberabo eos brachio meo. Quomodo ergo extorqueri potuit integritas Mariæ, quæ fugientibus Apoſtolis ſupplicia non timebat? Sed ipſa ſe offerebat periculis, cuius tanta gratia, ut non ſolum in ſe uirginitatis gratiam reſeruaret, ſed etiam his quos uiſeret integritatis inſigne conferret. Viſitauit Iohannem Baptiſtam, & in utero matris priuſquam naſceretur exultauit. Ad uocem Mariæ exultauit infantulus, obſecutus antequam genitus. Nec immerito manſit integer corpore, quem in tribus menſibus oleo quodam ſuæ præſentiæ & integritatis unguento domini mater exercuit. Eademq́ poſtea Iohanni Euangeliſtæ eſt tradita coniugium neſcienti. Vnde non miror præ cæteris locutum myſteria diuina, cui præſto erat aula cœleſtium ſacramentorum. Nunc mihi dicant qui hanc quæſtionem ſerunt, Quid eſt quod ait dominus per prophetam,
Ezech. 39. Nunc reuocabo captiuitatem Iacob, & miſerebor adhuc domus Iſraël? Et infra: Congregabo, inquit, eos de gentibus, & congregabo illos de regionibus nationum, & ſanctificabor in his in conſpectu gentium, & ſcient quod ego ſum dominus

A nus deus ipſorum, dum apparebo illis inter nationes & non auertam amplius faciem meam ab eis, pro eo quod effudi iram meam in domum Iſraël dicit dominus. Et infra dicit propheta, uidiſſe ſe in monte alto nimis ædificationem ciuitatis, cuius portæ plurimæ ſignificantur, una tamen clauſa deſcribitur, de qua ſic ait: Et conuerti me ſecundum uiam portæ ſanctorum exterioris, quæ reſpicit ad orientem, & hæc erat clauſa. Et ait ad me dominus: Porta hæc clauſa erit, & non aperietur, & nemo tranſibit per eam, quoniam dominus deus Iſraël tranſibit per eam. Eritq́ue clauſa, quoniam dux hic ſedebit in ea ut manducet panem in conſpectu domini. Secundum uiam portæ intrabit, & ſecundum uiam eius exibit. Quæ eſt hæc porta niſi Maria, ideo clauſa quia uirgo? Porta igitur Maria per quam Chriſtus intrauit in hunc mundum, quando uirginali fuſus eſt partu, & genitalia uirginitatis clauſtra non ſoluit. Manſit intemeratum ſeptum pudoris, & inuiolata integritatis durauere ſignacula, cum exiret ex uirgine, cuius altitudinem mundus ſuſtinere non poſſet. *Ezech. 44.*

Quod Maria ſit porta illa clauſa quam Ezechiel deſcripſit, in qua ſedit Chriſtus & exiuit. Caput VIII.

HAEC inquit, porta clauſa erit & non aperietur. Bona porta Maria quæ clauſa erat & non aperiebatur. Tranſiuit per eam Chriſtus ſed non aperuit. Et ut doceamur quia portam habet omnis homo per quam B Chriſtus ingreditur. Tollite inquit, portas principis ueſtri & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quanto magis ergo porta erat in Maria in qua ſedit Chriſtus corporaliter & exiuit? Eſt enim & porta uentris. Vnde ait Iob ſanctus: Intenebreſcant, inquit, ſtellæ noctis illius, quia non concluſit portas uentris matris meæ. Eſt ergo & porta uentris, ſed non omnis clauſa ſemper, uerum una ſola potuit manere clauſa, per quam ſine diſpendio clauſtrorum genitalium, uirginis partus exiuit. Ideo ait propheta: Porta hæc clauſa erit & non aperietur, & nemo tranſibit per eam, hoc eſt, nemo hominum, quoniam dominus inquit deus Iſraël tranſibit per eam. Eritq́ue clauſa, id eſt, & poſt tranſitum domini erit clauſa & non aperietur à quoquam. Nec aperta eſt, quoniam habuit ſemper ianuam ſuam Chriſtum qui dixit: Ego ſum ianua, quam nemo ab ea potuit auellere. Hæc porta ad orientem aſpiciebat, quoniam uerum lumen effudit, quæ generauit orientem pepericq́; ſolem iuſticiæ. Audiant ergo imprudentes, clauſa inquit hæc porta eſt, quæ ſolum recepit deum Iſraël. Si igitur de eo dictum eſt ad eccleſiam: Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum, ſuam portam confortare non potuit? Sed confortauit profecto & ſeruauit intactam. Denique non eſt aperta. audiant igitur prophetam dicentem: Non aperietur, eritq́ue clauſa, hoc eſt, non aperietur ab eo cui deſponſabitur. Non licebit enim ut aperiatur per quam dominus tranſibit. Et poſt eum inquit erit clauſa: hoc eſt, non aperiet eam Ioſeph, quoniam dicetur ei: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim ex ea naſcetur, de ſpiritu ſancto eſt. Porta ergo clauſa uirginitas eſt, & hortus clauſus uirginitas, & fons ſignatus uirginitas.

Pſal. 23. *Iob. 3.* *Eccle. 44.* *Iohan. 10.* *Pſal. 147.* *Matth. 1.*

Quemadmo

C

Quemadmodum uirgo Maria ſit uirga & hortus clauſus, ac paradiſus & fons ſignatus atq; porta clauſa. Caput. IX. A

AVDI uirgo diligentius apertis auribus, & clauſo pudore, aperi manus ut te pauper agnoſcat, claude oſtium ne temerator irrepat, aperi mentem, ſerua ſignaculum. Virga quoque à radice uirginitas eſt. Sic
Eſa.11. enim ſcriptum eſt: Exiet uirga à radice Ieſſe, & flos à radice aſcendet. Non cauata eſt hæc uirga, ſed ſolida. Nemo ergo adurat uirgam tuam, ut florem ſuum cuſtodiat. Virga es ô uirgo, non curueris, non inflectaris in terram, ut in te flos paternæ radicis aſcendat. Hortus clauſus es uirgo, ſerua fructus tuos, non aſcendant in te ſpinæ, ſed uuæ tuæ floreant. Hortus clauſus es filia, nemo
Eccl.10. auferat ſepem tui pudoris, quia ſcriptum eſt: Et deſtruentem ſepem mordebit ſerpens. Sed illam ſolam auferat de qua dictum eſt: Quid inciſa eſt ſepis? Nemo parietem tuum deſtruat, ne ſis in conculcationem. Paradiſus es uirgo, Euam caue. Fons ſignatus es uirgo, nemo aquam tuam polluat, nemo conturbet, ut imaginem tuam in fonte tuo ſemper attendas. Porta clauſa es uirgo, nemo aperiat ianuam tuam, quam ſemel clauſit ſanctus & uerus, qui habet clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit: & claudit & nemo aperit. Aperuit tibi ſcripturas, nemo eas
Apo.3. claudat, clauſit pudorem tuum, nemo aperiat eum.

D

Quod Chriſtus qui corona eſt uirginum ſit unus ſicut & pater unus eſt & ſpiritus unus, & quomodo in perſonis diuinis ſit æqualitas. Cap. X.

VENIO, inquit, cito, tene quod habes, nemo accipiat coronam tuam. Quæ eſt corona tua, niſi illa de qua dictum eſt: Et eris corona decoris in manu domini? Quis hoc dicit: niſi ille de quo dixit Eccleſiaſtes:
Eccl.4. Eſt unus & non eſt ſecundus? Quis eſt iſte: niſi ille de quo dictum eſt?
Matt.23. Magiſter ueſter unus eſt Chriſtus? Vnus eſt, quia unigenitus dei filius, unus
Iob.9. quia ſolus, ut ſcriptum eſt: Qui expandit cœlum ſolus, & ambulat ſicut in terra ſuper mare. Hic ergo non eſt ſecundus, quia primus eſt. Non eſt ſecundus, quia
1.Cor.8. unus eſt. Vnus deus pater ex quo omnia, & nos in illo, & unus dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia & nos per ipſum. Vnus deus pater, & unus dei filius,
1.Cor.12. & unus ſpirituſſanctus, ſicut ſcriptum eſt: Hæc autem omnia operatur unus atq; idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult. Vnus, inquit, unus quia unus deus. Nullus ſecundus, quia quod uult facit, non quod imperatur. Vnus ergo pater deus, & unus dei filius. Vnus & unus, quia non duo dij. Vnus filius, quia cum
Iohan.10. patre unum eſt, ſicut ipſe dixit: Ego & pater unum ſumus. Et unus ſpiritus, quia
Matt.28. unitas trinitatis eſt, non ordine diſtincta, non tẽpore. Sed dicunt lectum: Ite baptizate gentes in noĩe patris & filij, & ſpirituſſancti. Et obijciunt, quia primo patrẽ no
Ioan.1. minauit, ſecũdo filiũ, tertio ſpiritumſanctũ. Nunq̃d ergo, quia dicit euangelium: In principio erat uerbũ & uerbũ erat apud deũ, inferiorẽ ſignificauit patrẽ, quia primo uerbũ dei in principio ſemp̃ eſſe ac fuiſſe memorauit? Aut cũ dixit Apoſtolus:

A In regno chriſti & dei, ordinem fecit? Aut cũ dicit ipſe dominus Ieſus: Spiritus do-
mini ſuper me eo quod unxit me, euangelizare pauperibus miſit me, prædicare ca- Luc.4.
ptiuis remiſſionem, eminentiorem filio dei ſpiritũ eſſe teſtatus eſt? Aduertis uirgo
quemadmodum iſta ſoluantur. Aperi ad hæc aures tuas, os tuum claude. Aperi au
res ut fidem audias, claude os ut teneas uerecundiam. Deinde illud legunt, quia di-
xit: In nomine patris & filij & ſpiritusſancti, & non intelligunt quid ante præmiſe-
rit. In nomine, inquit: Tres perſonas quidem ſignificauit, ſed unum trinitatis nomẽ
aſſeruit. Vnus itaque deus, unum nomen, una diuinitas, una maieſtas. Nullus
ergo ſecundus, quia principium omnium trinitas eſt, & trinitatis primatus ſuper
omnia eſt. Ergo unus & non eſt ſecundus. Vnus eſt qui ſecundum non habet, qa
unicus ſolus ſine peccato, ſolus ſine adiutorio, qui ait: Reſpexi & nõ erat adiutor.

Quod nulli alij laborare aut ſeruire debeamus niſi ſoli chriſto qui primus eſt. Et quomodo aliquando ſecundus & nouiſſimus dicatur. Caput XI.

NON eſt finis labori eius, quia pro omnibus aduocatus noſter eſt apud
patrem, & infirmitates noſtras ſuſcepit, & pro nobis dolet & infirma-
tur, ſicut ait: Æger eram & nõ uiſitaſtis me, cuius oculus non ſatiatur di
uitijs, quia ipſe eſt altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, in quo Math.25.
ſunt theſauri myſteriorum cæleſtium. Cur ergo ſeculo potius laboramus, & frau- Col.2.
damus animam noſtram tantæ bonitatis diſpendio, qui nulli alij niſi huic ſeruire
B domino deberemus? Hic ergo non eſt ſecundus. Ego certe hoc teſtimonium defe-
ro. Lego quia primus eſt, lego quia non eſt ſecundus, illi qui ſecundum aiunt, do-
ceant lectione. Sed dicit aliquis, quia ſcriptum eſt: Primus homo de terra terrenus,
ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Verum, ante uideamus de quo dicat. Secundus 1.Cor.15.
inquit homo, quaſi hominem ſecundum dixit. Et ego dico quia primus eſt ſecun-
dum diuinitatem ante quem nullus, ſecundus autem ſecundum carnem, quia poſt
Adam. Ego plus dico, non ſolum ſecundum lego hominem ſed etiam nouiſſimũ.
Denique ſic habes. Factus eſt primus homo Adam in animam uiuentem, nouiſſi
mus Adam in ſpiritum uiuificantem. Vide clementiam chriſti, ipſe eſt primus &
nouiſſimus. Qui primus erat, propter nos ſe nouiſſimum fecit. Primus quia per i-
pſum omnia, nouiſſimus quia per ipſum reſurrectio. Deſcendit enim & proiecit ſe
ut caderet, infra omnes ſe faciens, ut omnes iacẽtes leuaret. Vnde & ait Eccleſiaſtes:
Quia ſi ceciderit unus eriget ſocium ſuum, & uæ illi qui unicus ceciderit, & non eſt ſe
cundus ut eum erigat. Et quidem ſi dormiant duo eſt calor illis, & unus quomo-
do calefiet? Hoc eſt qui Chriſtum habet ſecum & ſi ceciderit reſurget, & ſi mor Eccle.4.
tuus fuerit reuiuiſcet, quia adeſt ille qui uenit ignem in terram mittere. Deni-
que & Heliſæus cum puerum reſuſcitaret, inſufflauit illi, ut infunderet uitæ calo-
rem. Habeto ergo tecum hunc ignem in pectore tuo, qui te reſuſcitet, ne frigus 4.Reg.4.
tibi perpetuæ mortis irrepat. Hic ergo iuuenis ſe proiecit qui uenit per Mariam,
& infundebat uitæ calorem pectoribus audientium. Vnde dicunt illi in Euan-
gelio: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis ſcripturas.

Quomodo Luc.24.

C Quomodo Chriſtus dicatur iuuenis ſecundus,& finis omni populo eius. Quomodo etiam uirgo Maria dicatur aula regalis. Ca. XII.

HIc eſt iuuenis ſecundus,ut dicit Eccleſiaſtes. Vidi uniuerſos qui uiuunt, qui ambulant ſub ſole cum iuuene ſecundo,quis reſurget pro eo? Quis enim pro Chriſto reſurget, cum ille pro omnibus reſurrexerit,& in illo omnes reſurrexeriut,cum ſpem reſurrectiouis acceperint? De Chriſto autem dictum liquet,quando aduertis cougruere iſtum locum cum benedictioue
Gen.49. uel prophetia Iacob, qui ait de Iuda: Quis ſuſcitabit eum? Non utiq; alter,quia
Iohan.2. ipſe ſe ſuſcitauit,ſicut ipſe ait: Soluite templum hoc & in triduo reſuſcitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis ſui. Illud quoq; uere Chriſto conuenit ſoli quod addidit: Non eſt finis omni populo eius,quia populus Chriſti innumerabilis finem non habet,cui fides reſurrectionis æternæ, perpetuæ uitæ acquirit ætatem. Secundum carnem itaq; & iuuenem dictum & cadere uel reſurgere dubium
2.Cor.8. uon eſt. Deniq; & illud attexuit,quia optimus puer pauper & ſapiens. Pauper eſt factus eſt,cum diues eſſet. Ipſe ergo rex Iſraël tranſiuit hanc portam,ipſe dux ſedit
Ioan.1. in ea,quando uerbum caro factum eſt,& habitauit in nobis,quaſi rex ſedens in au
Pſal.59. la regali uteri uirginalis,uel in olla feruenti,ſicut ſcriptum eſt: Moab aula ſpei, uel olla ſpei meæ. Vtrũq; enim diuerſis iu codicibus inueuitur. Aula regalis eſt uirgo, quæ nou eſt uiro ſubdita,ſed deo ſoli. Eſt & olla uterus Mariæ,quæ ſpiritu feruenti qui ſuperuenit in eam,repleuit orbem terrarum,cum peperit ſaluatorem. Qui man
Iohan.4. ducauit in porta ſedens,utiq; cibum illum de quo dixit: Meus cibus eſt,ut faciam
D uoluntatem patris mei qui in cœlo eſt.

Quomodo Mariana uirginitas dicatur leuis nubes, ſuper quam dominus ſedit, quæ alijs uirginibus pluuiam ſpiritalem irrorat & unguentum integritatis. Caput. XIII.

Esa.19. DIVITIAS Marianæ uirginitatis,quaſi olla ferbuit,& quaſi nubes pluit in terras gratia Chriſti. Scriptum eſt enim de ea: Ecce dominus uenit,ſedens ſuper nubem leuem. Vere leuem, quæ coniugij onera ne ſciuit. Vere leuem,quæ leuauit hunc mundum de graui fœnore peccatorum. Leuis erat quæ remiſſionem peccatorum utero geſtabat. Deniq; eleuauit Iohannem in utero conſtitutum, qui ad uocem eius exiliuit, & infans exultauit in gaudio,prius ſenſu deuotionis,quàm ſpiritus infuſioue uitalis animatus. Excipite igitur,excipite ſacræ uirgines nubis huius pluuiam ſpiritalem,temperamentum fla grantiæ corporalis,ut corporis omues reſtiuguatis ardores, atq; interna mentis ue ſtræ humeſcaut. Huius imbrem nubis ſacratæ,patres noſtri annuuciauerunt nobis ſalutem mundi futurum. Huncimbrem ſignificabaut eſſe uenturum ſtillicidia ſtillantia ſuper terram,quæ Hierobaal popoſcit & meruit. Bonam nubem ſequimini, quæ fontem iutra ſe genuit,quo rigauit orbem terrarum. Excipe ergo uoluntariam pluuiam,pluuiam benedictionis, quam hæreditati ſuæ domiuus effudit. Excipe aquam & non effluat uobis:quia uubes eſt,diluat uos & ſacro humore perfundat: quia olla eſt, ſpiritu uaporet æterno. Excipite itaq; ex hac Moabitide olla gratiæ cœleſtis unguẽtum,nec uereamini,ne deficiat quod exinanitum eſt, & plus redundat,

A dat.quandoquidem in omnem terram odor eius exiuit,ſicut ſcriptum eſt: Vnguen Cant.1
tum exinanitum nomen tuum, propterea adoleſcentulæ dilexerunt te. Deſcendat
iſtud unguentum in animæ præcordia,uiſcerumq́ꝫ ſecreta, quo nõ deliriarum odo
res ſancta Maria,ſed diuinæ gratiæ ſpiramenta redolebat.Hæc pluuia Euæ reſtin-
xit appetẽtiam,hoc unguentum fœtorem hæreditarij erroris abſterſit, hoc unguen
tum Maria ſoror Lazari in pedes Chriſti effudit,& tota domus pio repleta odore Luc.7
fragrauit.Nec ulla ſe pauperem putet,nulla ſe arbitretur inopem, nulla metuat ne
precioſum hoc unguentum emere non poſſit, aut fontem iſtum putet eſſe uena-
lem.Qui ſititis,inquit,ite ad aquam,& quicunqꝫ non habetis argentum, ite & emi- Eſa.55.
te & bibite ſine argento.Et ſupra ait: Gratis uenundati eſtis ,& ſine argento redi- Eſa.52
memini.Ideo pauper factus eſt dominus cum diues eſſet,ut eum omnes emant, &
egenos præcipue ſua paupertate locupletet. Parate igitur uaſa domini ut excipia-
tis hunc fontem aquæ uiuæ,fontem uirginitatis,integritatis unguentum,odorem ſi
dei & ſuauis miſericordiæ gratia florulentum, induamini agni eius innocentiam, 1.Petri.2.
qui cum malediceretur,non remaledixit,cum percuteretur non repercuſſit.

Quomodo greſſus Mariæ ſpecioſi dicantur in calciamentis. Et quod moduli femorum ſuorum ſimiles ſint torquibus.Et umbilicus crater tornatilis.Et uenter ſicut aceruus tritici minuti inter lilia. Caput XIIII.

HANC imitamini filiæ, cui pulchre conuenit illud quod de eccleſia pro-
B phetatum eſt: Specioſi facti ſunt greſſus tui in calciamentis filia Ami-
nadab,eo quod ſpecioſe eccleſia Euãgelij prædicatione proceſſit.Spe- Cant.7.
cioſe procedit anima,quæ corpore uelut calciamento utitur,ut quo ue-
lit ſuum poſſit ſine impedimento ullo circumferre ueſtigium. In hoc calciamento
ſpecioſe proceſſit Maria,quæ ſine ulla commixtione corporeæ conſuetudinis, auto
rem ſalutis uirgo generauit. Vnde egregie Iohannes ait: Non ſum dignus ſoluere Ioan.1.
corrigiam calciamenti eius,id eſt: Non ſum dignus incarnationis myſterium com-
prehendere anguſtijs mentis humanæ,atqꝫ inopis uilitate ſermonis abſoluere. Vn
de & Eſaias dixit: Generationem eius quis enarrabit? Specioſi ergo greſſus uel Ma Eſa.53.
riæ uel eccleſiæ,quoniam ſpecioſi pedes euãgelizantium. Quàm pulchra etiam illa
quæ in figura eccleſiæ de Maria prophetata ſunt, ſi tamen non membra corporis
ſed myſteria generationis eius intendas. Dicitur enim ad eam: Moduli femorum Can.7.
tuorum ſimiles torquibus,opera manuum artificis. Vmbilicus tuus crater tornati-
lis non deficiens mixto. Venter tuus ſicut aceruus tritici minuti inter lilia, eo quod
continens ſibi ſit in omnibus Chriſti ortus ex uirgine. Sicut uictores ſolent ſecula-
rium præliorum,ſtrenuorum uirorum donatis torquibus honorare ceruices: ita iu-
gum noſtrum leuauit,ut fidelium colla uirtutis inſignibus coronaret. Vere autem
aluus ille Mariæ crater tornatilis in quo erat ſapientia, quæ miſcuit in cratere ui-
num ſuum,indeficientem cognitionis piæ gratiam,diuinitatis ſuæ plenitudine ſub-
miniſtrans. In quo uirginis utero, ſimul aceruus tritici & lilij floris gratia germina-
bat,quoniam & granum tritici generabat,& lilium. Granum tritici ſecũdum quod
ſcriptum eſt: Amen amen dico uobis, niſi granum tritici cadens in terram mor- Ioh.12

C tuum fuerit, ipſum ſolũ manet. Sed quia de uno grano tritici aceruus eſt factus,
Pſal.64. completum eſt illud propheticum: Et conualles abundabunt frumento, quia gra-
num illud mortuum plurimum fructum attulit. Hoc itaq; granum, omnes homi-
nes perpetua cœleſtium munerum eſca ſaturauit. Conſummatum eſt illud prophe
Pſal.80. tici oris eloquium, dicente eodem Dauid: Cibauit eos ex adipe frumenti, & de pe-
tra melle ſaturauit eos. In hoc grano eſſe etiam lilium diuina teſtantur oracula,
Cant.2. quia ſcriptum eſt: Ego ſum flos campi & lilium conuallium, ſicut lilium in medio
ſpinarum. Chriſtus erat lilium in medio ſpinarum, quando erat in medio Iudæo-
rum.

Quomodo ſacræ uirgines dicantur lilia Chriſti, & de anno dominicæ benignitatis. Caput XV.

AVDI uirgo quid dicat: Lilium, inquit, conuallium, id eſt, humilium
animarum & mitium. Eſto ergo mitis, humilis atq; manſueta, ut in te
Cant.5 ſicut lilium germinet Chriſtus, de quo & alibi habes: Labia eius lilia
ſtillantia myrrham plenam, id eſt, qui Chriſti paſſionem loquuntur,
& ſuo ore concelebrant, ac mortificationem eius in ſuo circumferunt corpore. Chri-
ſti lilia ſunt ſpecialiter ſacræ uirgines, quarum eſt ſplendida & immaculata uirgini-
Cant.2. tas. Vnde pleriq; accipiunt quod eccleſia uideatur dicere: Ego ſum flos campi & li-
lium conuallium, quæ in hac conualle iſtius mundi gratiam boni odoris exhalat ſe-
dula confeſſione pietatis. Deniq; & alibi dicit: Frater meus deſcendat in hortum
ſuum in phialas aromatis, paſcere in hortis & colligere lilia. Ego fratri meo & fra-
D ter meus mihi qui paſcit inter lilia. Ex illo ergo utero Mariæ diffuſus eſt in hunc
mundum aceruus tritici minuti inter lilia, quando natus eſt Chriſtus, cui dicit pro-
Pſal.64. pheta Dauid: Benedices coronam anni benignitatis tuæ. & campi tui replebuntur
ubertate. Pingueſcent fines deſerti, exultatione colles accingentur, induti ſunt arie-
tes ouium, & conualles abundant frumento etenim clamabunt & hymnum dicẽt.
Eſa.49. Quis eſt annus dominicæ bonitatis, niſi ille de quo ſcriptura dicit: Tempore acce-
pto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te, quando populorum fide eccleſiam fœ-
2.Cor.6. cundauit, iuſticia induit ſacerdotes. Vnde & Apoſtolus dicit: Ecce nunc tempus ac-
ceptabile, ecce nunc dies ſalutis, quando uenit dominus prædicare annum domini
acceptum & diem retributionis. Sicut in euangelio ſuo ipſe memorauit dicens: Spi-
Luc.4. ritus domini ſuper me propter quod unxit me. &c. Tunc ergo dominus operibus
ſuis, & gloria & honore ſui tempus coronauit aduentus. Totus enim ille annus con
uerſationis eius in hoc mundo diuerſarum habuit certamina paſſionum. Vicit He
rodem paruulus, de quo in paſſione infantium triumphauit: Eſuriuit, ſitiuit, pro no
bis uapulauit, pro nobis contumeliarum indigna tolerauit, crucem aſcendit, mor-
tuus eſt pro nobis.

Quomodo filiæ Hieruſalem egredi iubeantur ad uidendum regem Salomonem &c. Et de ſtola piæ operationis quam induere debent uirgines. Caput XVI.

VIDES quanta certamina paſſus eſt, ſed tamen non auarus exactor
præmij cui abundauit una cœleſtis corona uirtutis. Vnde egredimini
filiæ Hieruſalem, ſicut uos hortatur ſcriptura diuina in Canticis Can-
ticorum

A ticorum: Egredimini & uidete regem Salomonem in corona qua coronauit eum Cant.5.
mater eius in die ſponſalium eius & iocunditatis cordis eius, quia fecit ſibi, inquit,
charitatem à filiabus Hieruſalem, hoc eſt, egredimini ex his anguſtijs & ſollicitudi
nibus corporalibus, egredimini ex hac delectatione carnali, peregrinamini de cor-
pore ut adeſſe domino poſſitis, quoniam qui in carne ſunt, domino ſuo placere nō
poſſunt. Dicatur ergo uobis quia non eſtis in carne ſed in ſpiritu. Eritis autē in ſpi-
ritu ſi potueritis comprehendere Salomonis ueri illius pacifici charitatem quam fe-
cit ſibiipſe, & ideo coronam accepit à matre, beata matre Hieruſalē. Beatus & Ma-
riæ uterus, qui tantum dominum coronauit quando formauit. Coronauit eum
quando generauit, quia & ſi eum ſine aliqua ſui operatione formauerit, qa ſpiritus
ſanctus ſuperuenit in uirginem, Vnde & ipſe ait: Inoperatum meum uiderunt ocu Pſal.138.
li tui: tamen hoc ipſo quod ad omnium ſalutem eum concepit & peperit, coronam
capiti eius æternæ pietatis impoſuit, ut per fidem credentium fieret omnis uiri ca-
put Chriſtus. Inoperata ergo eſt caro Chriſti, quam ut Maria uirgo conciperet, in-
uſitato quodam nouoq́ incarnationis myſterio, ſine ulla uirilis ſeminis admixtio-
ne diuinæ gratia diſpoſitionis quod erat carnis aſſumpſit ex uirgine, atq; in illa no-
uiſſimi Adam, immaculati hominis membra formauit. Hominem audis, ſed ſupra
hominem intellige, quia ſcriptum eſt: Non coques agnum in lacte matris ſuæ. Et Exo.34.
alibi legis: Et homo eſt, & quis agnoſcet eum? Ergo non debes agnum illum in
quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, conditionis humanæ uiribus æſti
mare, & maieſtatem incomprehenſibilis poteſtatis degeneris cognitionis infirmi-
B tate concludere. Non enim illū perfectæ fidei cibum Iacob coxit in lacte, quo Iſaac
pater ita eſt delectatus, ut ei prærogatiuam omnem benedictionis prophetica ſo-
brietate conferret. Et ideo Apoſtolus ſcripſit, ſuccum lactis tenuis cibum eſſe do-
ctrinæ dicens: Quia omnis qui alitur lacte expers eſt uerborum iuſticiæ, paruulus Heb.5
enim eſt, perfectorum autem eſt ſolida eſca. Et tu ergo filia, ſume ſtolam illam mu
lieris piæ operationis ſtudio contextam, quæ manus ſuas aperit pauperi, & lucerna
eius non extinguitur in tota nocte, atq; indue te, & huiuſmodi epulas affer ad pa-
trem, ut dicat: Quid eſt quod tam cito ueniſti filia, laudet in tenera adhuc ætate pru Gen.27.
dentiam, piæ quoq; deuotionis affectum, & dicat tibi: Accede ad me filia, odora-
tusq́ odorem ueſtimentorum tuorum benedicat te dicens: Ecce odor filiæ meæ, ſi-
cut odor agri pleni quem benedixit dominus, & det tibi dominus à rore cœli deſu-
per, & ab ubertate terræ abundantiam. Atq; his adiungat: Qui maledixerit tibi ma
ledictus erit, & qui benedixerit te benedictus erit. Hac ſtola indutus Iacob, homi-
nem uidit, & ab eo quaſi à domino deo benedictionem popoſcit, & appellauit lo-
cum uiſio dei. Hac ſtola indutus, uidit illam ſtolam Chriſti, de qua ait: Lauauit in
uino ſtolam ſuam. Et benedixit Ioſeph dicens: Filius ampliatus meus Ioſeph, fi- Gen.49.
lius ampliatus zelatus meus, filius meus adoleſcentior ad me reuertere, ſignificans
dominicæ reſurrectionis inſigne. Et addidit: Benedictio patris tui & matris tuæ
præualuit ſuper benedictiones montium manentium, & deſideria collium æterno-
rum, id eſt, ſuper regem gratiæ. Hanc ſume ſtolam ut induas Chriſtum, atq; in eius
agnitione renoueris. Indue ergo ſicut electa dei uiſcera miſericordiæ, benignitatem,
humilitatem, patientiam, modeſtiam, charitatem quæ eſt unitatis uinculum, ut ne-
mini quicquam debeas, niſi inuicem ſororem tuam diligas, nec gratiæ eius inui-

C deas,ſed quo probatiorem uideris imiteris, ut ſit in te pax Chriſti & gratia, & uerbum dei habitet in corde tuo,atq; huius mundi fugias cogitationes.Semel mundo mortua,ne quæſo tetigeris, ne attaminaueris quæ ſunt iſtius ſeculi, ſed ſemper in pſalmis & hymnis & canticis ſpiritualibus abducas te ab huius ſeculi conuerſatione,non homini ſed deo cantans. Et ſicut ſancta faciebat Maria, conferas in corde tuo.Quaſi bona quoq; agnicula rumines in ore tuo præcepta diuina,ut dicas & tu:
Pſal.118. Exercebor in mirabilibus tuis, nec dormitet aut ſtillet anima tua præ tædio. Stillicidia enim eijciunt hominem tempore hyemali,anima autem perfecta non ſtillat,in qua nulla grauioris eſt rima peccati, ſed manet in domo ſua, & inoffenſæ habitationis nouitate lætatur & fruitur. Ac ſi aliquid forte nutauerit dicas: Confirma me in uerbis tuis.

Quomodo in uirginibus uideatur angelorum uita in terris,quam in paradiſo amiſeramus: Et de deuota deprecatione quam Ambroſius fecit ſuper uirginem uelandam. Cap. XVII.

NVNC ad te decurſis omnibus pater gloriæ uota cõuerto, cuius pietati inceſſabiles gratias agimus, quod in uirginibus ſacris angelorum uitam uidemus in terris,quam in paradiſo quondã amiſeramus. Quid enim uel ad inuitanda uirginum ſtudia confirmandamq; uirtutem uel ad concelebrandam uirginitatis gloriam plus conferre potuiſti, quàm ut deus ex uirgine naſceretur? Amplius nobis profuit culpa quàm nocuit, in quo redem-
D ptio quidem noſtra diuinum munus inuenit.Sed ipſe quoq; unigenitus filius tuus uenturus in terras ſuſcipere quod amiſſum eſt, puriorem carnis ſuæ generationem reperire non potuit,quàm ut habitatione cœleſtis aulam uirginis dedicaret, in qua eſſet & immaculatæ caſtitatis ſacrarium & dei templum. Quid autem illud attexam, quod diuino tuo munere cum ſanctis Moyſe & Aaron uirgo pedes per fluctus duxit Hebræorum exercitum? Relinquo uetera, priuata non quæro, ſatis eſt iſta nobilitas familiæ uirginali. Te quæſo ut tuearis hanc famulam tuam quæ tibi ſeruire,tibi animam ſuam, tibi integritatis ſuæ ſtudium dicare præſumpſit. Quam ſacerdotali munere offero,affectu patrio commendo, ut propitius & præſul conferas ei gratiam, quo cœleſtium thalamorum immorãtem adytis,ſponſum excutiat, mereatur uideri, introducatur in cubiculum dei ſui regis, mereatur audire dicen-
Can.4 tem ſibi: Ades huc à Libano ſponſa,ades huc à Libano, tranſibis & pertranſibis à principio fidei,ut tranſeat ſeculum,ad illa æterna pertranſeat. Intende igitur pater in tuum munus,cui ſanctificando nullius conſilium requiſiſti,ſed ipſe ſine ullo petitore atq; arbitro tantam contuliſti gratiam, quantam ante oracula diuina credere nemo potuiſſet, ut in ſuo utero deum uirgo portaret. Cuius prærogatiua muneris prouocata crebreſcũt ſtudia uirginitatis & ſacræ integritatis exempla. Quibus hæc quoq; famula tua ad huiuſcemodi uirtutis gratiã laceſſita tuis aſſiſtit altaribus,nõ rutilanti cæſarie,flauum deferens crinem, flãmeo nuptiali dicatum, ſed illum crinẽ quo euãgelica illa mulier ſancta Maria pedes Chriſti ſedula pietate deterſit, & domũ totã effuſo impleuit unguẽto,ſacro offerens uelamine conſecrandũ.Adeſt puella quã nõ nuptiarũ feſta,nõ pmia,nõ onerati põdus uteri,uotiuo nupturis dolore ſollicitent,ſed q̃ immaculatos ſibi fidei partus & pietatis expoſcat, ut in utero acci-
piat

A piat de ſpiritu ſancto, & ſpiritum ſalutis deo fœta parturiat. Sed ut iſta procedere
poſſit meritorum gratia, tu deus pater omnipotens ſuffragia commendationis ad-
iunge. Non enim ſolitaria dos pudoris eſt. Succingat ſacræ uirginis crinem, mode-
ſtia, ſobrietas, continentia, ut uirtutum accincta comitatu, purpureo dominici ſan-
guinis redimita uelamine, mortificationem domini Ieſu in ſua carne circumferat.
Hæc ſunt enim meliora uelamina, quæ ſunt indumenta uirtutum, quibus culpa ob
tegitur, innocentia reuelatur. His igitur famulam tuam indue ueſtimentis, quæ in
omni tempore munda ſint. Mundum enim manet, quicquid nulla interueniens cul
pa fuſcauerit, ut ei iure dicatur: Quoniam placuerunt deo facta tua. In omni tem- Eccl.9.
pore ſint ueſtimenta ſua candida, & oleum in capite non deſit, quo faces ſuas myſti
cas poſſit accendere, ut cum uenerit ſponſus, inter illas ſapiẽtes uirgines cœleſti tha
lamo digna numeretur, quæ deuotionis ac fidei ſuæ grauitatisq; lumine munus ſa
cræ profeſſionis illuminet. Tuere igitur ancillam tuam pater charitatis & gloriæ, ut
quaſi in horto clauſo & fonte ſignato teneat clauſtra pudicitiæ, ſignacula ueritatis.
Agrum ſuum colere nouerit quem colebat ſanctus Iacob, & ſexageſimos & centeſi
mos quoq; fructus capeſſat in huius uirtutibus & fortitudinibus agri. Suſcites in
ea gratiam, & reſuſcites charitatem. Inueniat quem dilexit, teneat eum nec dimittat
eum donec bona illa uulnera charitatis excipiat, quæ oſculis præferuntur. Semper
parata, noctibus & diebus, toto ſpiritu mentis inuigilet, ne unquam uerbum eam
inueniat dormientem. Et quoniam uult ſe dilectus tuus ſæpius quæri, ut exploret
effectum recurrentem, ſequatur, exeat fides, & anima eius in uerbo tuo peregrine-
B tur corpore, ut aſſit deo, uigilet cor eius, caro dormiat ne male icipiat uigilare pecca
tis. Tu domine adiunge alios ſacræ uirginitatis ornatus, Adiunge ſedulos pios cul-
tus, ut nouerit poſſidere uas ſuum, nouerit humiliari, dilectionem teneat, ueritatis
murum, pudoris ſeptum non pineæ, uelamen eius non uincant cupreſſi, pudicitiam
eius non turtures, ſimplicitatem eius non uincant columbæ. Sit in corde ſimplici-
tas, in uerbis modus, erga omnes pudor, pietas erga propinquos, circa egenos & in
opes miſericordia, quod bonum eſt teneat, ab omni ſpecie abſtineat mala, ueniat
ſuper eam benedictio morituri, & os uiduæ benedicat eam. Pone uerbum tuum ut
ſignaculum in brachio eius, ut in omnibus ſenſibus & operibus eius Chriſtus elu-
ceat. Chriſtum intendat, Chriſtum loquatur. Aqua multa non poſſit eius exclude-
re charitatem, nec perſecutio, nec gladius, nec periculum, ſed confirmata in omni uer
bo & opere bono, gloriam tuam induat, & in tua gratia cõuerſetur in hoc mundo.
Sanctifices eam in ueritate, in uirtute confirmes, in charitate connectas, atq; ad il-
lam cœleſtem gloriam pudicitiæ & integritatis coronã illibatam immaculatamq;
diuino tuo fauore perducas, ut illic agni tui ſequatur ueſtigia, in meridiano paſcat,
in meridiano maneat, nec in greges ſodaliũ incidat, ſed agnis tuis admixta ſine of-
fenſione uerſetur comes uirginum, pediſſequa Mariarum. Egredere itaq; tu domi-
ne Ieſu in die ſponſalium tuorum, ſuſcipe iam dudum deuotam tibi ſpiritu, nunc
etiam profeſſione, imple agnitione uoluntatis tuæ, aſſume ab initio in ſalutem in
ſanctificatione ſpiritus & fide ueritatis, ut dicat famula tua Tenuiſti manum dexte Pſal.72.
ram meam, & in uoluntate tua deduxiſti me, & in gloria aſſumpſiſti me. Aperi ma
num tuam & imple animam eius benedictione, ut ſaluam facias ſperantem in te,
& fiat uas in honorem ſanctificatum utile domino ad omne opus bonum pro-

C batum, per illam æternalem crucem, per illam uenerabilem gloriam trinitatis, cui eſt honor, gloria, perpetuitas, patri deo & filio & ſpiritui ſancto, à ſeculis nunc & ſemper, per omnia ſecula ſeculorum Amen.

FINIS.

CAPITA LIBRI AD VIRGINEM DEVOTAM.

Qua ratione uirgo deuota nullum tractatum habere debeat cum ſecularibus hominibus, nec aliquid apud illos quærere. Cap. I.

De repulſione excuſationis quam uirgo prætendere poſſet, alijsq́ pulchris admonitionibus, ut ſecularium hominum conuerſationem deuitet. Cap. II.

Quemadmodum uirgo intrare debeat in cubiculum, & clauſo oſtio patrem orare ut det ei mentem bonam & intellectum, ut ſciat quos ſequi & quos uitare debeat, cum puchra inſtructione de cauendis & agendis. Ca. III.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI LIBER AD VIRGINEM DEVOTAM.

D

Qua ratione uirgo deuota nullum tractatum habere debeat cum ſecularibus hominibus, nec aliquid apud illos quærere. Cap. I.

Pſal.44. AVDI filia & uide & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum & domũ patris tui, quoniam concupiuit rex ſpeciem tuam, quoniã ipſe eſt dominus deus tuus, & adorabunt eum. Ipſius te deuouiſti eſſe ſpõſam, deuota deo diceris. Quid tibi cum hominibus ſecularibus, aut quem tractatum habes cum illis? Quid uis ſcire cum ipſis, perditionem quam ipſi ſequuntur? Si caſtitatem quæris, hanc illi nõ habent. Si fidem quæris, quis eſt fidelis in illis, quẽ tu comitaberis? Si autẽ Chriſtum quæris, non manet in illis. Neſcio quid quæras, quales amicitias uel quales fabulas habeas cum illis? Deuouiſti animam tuam ad deſtruenda omnia quæ ſunt huius ſeculi. Quomodo autem, quid quæris ſeculum
1.Petri.2. cui renunciaſti? Reuerti uis ad uomitum tuum ſicut canis, aut uelut ſus lota iterum
Gal.2. in uolutationem, ſicut ſcriptum eſt dicente Apoſtolo: Si quæ deſtruxi iterum reædificabo, præuaricatorem legis me conſtituo. Iterum ipſe repetit dicens: Quicquid in ſeculo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorũ, quod non eſt de deo, ſed de hoc mũdo eſt. Item alibi dicit: Si quis uoluerit amicus eſſe huius mundi, inimicus dei cõſtituetur. Quid dicis deuota deo? Quid uis hominibus placere? Quid deſideras uel quid quæris? Si deum quæris, tecum eſt, Si autem hominem quæris,

non

A non hoc deuouiſti. Quid ſunt homines? Homines huius ſeculi. Et ſeculum tranſit, 1. Ioh. 2.
& concupiſcētia eius. Qui autem fecerit quæ ſcripta ſunt, manet in æternum. Quid
deſideras neſcio. Si aurum, argentum, ſi uitam, ſi ueſtem ſplendidam, hoc tibi non
placuit cum deo, hoc deus non admiratur, ſed cor contritum & humiliatum. Quid
quæris homines ſeculi, quos ſanctus Apoſtolus iudicat Paulus dicens: Quorum Phil. 3.
deus uenter eſt & gloria in pudendis ipſorum qui terrena ſapiunt, noſtra autem cō
uerſatio in cœlis eſt? Si ergo couerſationē in cœlo habemus, quæ ſurſum ſunt quæ- Col. 3.
rere debemus, ubi Chriſtus eſt, non quæ ſuper terram. Rogo ſoror, qui ſunt iſti ho
mines huius ſeculi? Fratres tuos ſpiritales homines non ſequeris, & ſequeris carna-
les, qui ſi non ſaturentur murmurabunt. Miſiſti margaritas tuas ante porcos, qui
conculcēt eas pedibus ſuis, & conuerſi elidant te. Non audiſti: Vitate canes, uitate Phil. 3.
malos operarios. Qui ſunt iſti? Homines huius ſeculi, qui non ſequuntur ueſtigia
Chriſti. Rogo te quid tibi demonſtrant? Dic mihi, caſtitatem quam non habent?
Quid, fidem quam non inueniunt? Doctrinam quam non ſequuntur, niſi diaboli
cam ſapientiam huius ſeculi? Ieiunium quod odiunt? Abſtinentiam quam iudi-
cant? Humilitatem quam opprimunt? Sobrietatem quam negligunt? Synceram
mentem quam non habent niſi duplicem? Verecundiam quam proijciunt à ſe?
Neſcio autem quid uis ſtudere cum ipſis.

De repulſione excuſationis quam uirgo prætendere poſſet, alijſq; pul- chris admonitionibus ut ſecularium hominum conuerſatio- nem deuitet. Caput. II.

B SED quid dicis? Ego autem conuerto eos ad me. Si autem ad te conuerſi
fuerint, non tibi expedit. Quid quærit lupus cum agno? Vel quid quæ
rit canis niſi panem? Quare autē rugit leo niſi pro præda? Tu te ipſam
caſtam cuſtodi ſi potes, quid uis docere quod tu ipſa non facis? Sicut
dicit Apoſtolus: Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex deo ſunt. 1. Ioh. 4.
Si autem ab ipſis doctrinam accipias, docebunt te quod faciunt uel quod ſequun-
tur, concupiſcentiam, fornicationem, libidinem, auaritiam, fraudem, immundici-
am, impudicitiam, luxuriam, ebrietatem, improbitatem, turpiloquium, ſtulticiam,
maleficia, homicidia, iram, rixam, & omnem maliciam. Quid dicis miſera uel quid
excuſas? Deuouiſti animam tuam ut ab ipſis hominibus recederes, nunc autem
quid quæris? Rogo non confunderis, quando de te illi ſibi fabulas faciunt dicen-
tes: Ecce deuota deo quæ nos ſequitur. Dereliquit enim uiam ſuam & per termi-
nos agri ſui errauit, uiam habitationis ſuæ non inuenit: Venite præoccupemus
eam & ducemus in uiam noſtram. Cecidiſti miſera in uia lata & ſpacioſa quæ du-
cit ad mortē. Videtur tibi eſſe bona quæ mala eſt, ſequeris eos amans, & neſcis quo
niam rectà in foueam cadis, memor non es artam & anguſtam uiam quæ ducit ad
uitam? Laborioſa tibi uidetur eſſe quæ bona eſt, oblita es dictū fuiſſe: Quia p mul Act. 14.
tas tribulationes nos oportet in regnū cœlorum introire? Nunc aūt uoluntari tuæ
uis ſtudere. Non legiſti Salomonem dicentem: Bonis bona creata ſunt ab initio, ſi-
militer impijs & peccatoribus bona & mala. Item ipſo dicente: Initiū uitæ hoīs ſpi- Eccl. 39.
ritaliter arguetur. Spiritalis oīa iudicat, ipſe aūt à nemine iudicatur: Vbi es deo de- 1. Cor. 2.
uota? Spiritalis quidem de alijs iudicans, tu ipſa iudicaris. Quid quæris cum illis?

C Quæ pars fideli cũ infidele? Vel quæ pars ſancti hois ad canem? Virgo potes eſſe
2.Cor.6. corpore ſed non mente corrupta. Oculi autem tui obcæcati ſunt nimio ardore libi-
dinis, in quibus trabes ſubiacet. Aures tuæ plenæ ſunt omni ſpurcicia uirili. Pedes
uero tui ueloces ſunt & nõ ſunt pigri ad ianuã ſoris. Vbi ſanctitas, ubi uerecundia,
ubi ſobrietas, ubi grauitas, ubi caſtitas, ubi modeſtia, ubi fides, ubi cõtinẽtia, ubi pu
ra mens? Vbi ſunt illa oĩa pro qbus fidẽ tuã oppoſueras quã pdidiſti? Melius eñ
Matt.6. ſuerat te non uouiſſe & facere, q̃ uouere & nõ facere. Non potes duobus dominis
Pſal.17. ſeruire, aut deo, ant mãmonæ, ſicut ſcriptũ eſt. Cũ puerſo ſubuerteris. Non põt cõ-
Matt.9. mitti pannũ uetus cũ nouo. Tollit eñ fortitudinẽ eius, & peior ſciſſura fit. Volati-
Eccl.27. lia ad ſibi ſimilia cõueniunt, & ueritas ad eos qui operant̃ eam reuertetur. Abſit ut
tu mihi ſorot eſſe dicaris, quæ cũ talibus cõuerſaris. Aut facite arborẽ bonam & fru
Matt.7. ctus eius bonos, aut facite arborẽ malam & fructus eius malos. Vnaquæq; arbor
Gen.8 ex fructu ſuo cognoſcit̃. Quicũq; aũt qualis fuerit cũ tali ſe iungit. Colũba dimiſſa
de manu hominis, ſtatim reuerſa eſt ad eum in arcam. Nam coruus dimiſſus, car-
nem ſecutus eſt, quẽ tu quoq; uis ſeqni, ut non reuertaris ad ianuã Chriſti. Eſt tibi
conuerſatio cum beſtijs agri, & cũ uolatilibus cœli, ſicut & coruus non memoraris
dñm qui te de diluuio liberauit, nõ quæris cubile tuum umbroſum & bonũ, ubi re-
quiem temporalem habuiſti: Non tibi ante oculos eſt tẽpeſtas, atq; oblita es chari
tatem Chriſti, & tenes charitatem hominum huius ſeculi, qui nõ habent charitatẽ
in ſe niſi diabolicam. Illi aũt aliam carnem ſequuntur & non deſinunt quoadusq;
moriuntur. Recede miſera de illis hominibus, ne carnes tuas electas comedãt, & ta
D los tuos euertant, & relinquaris nuda, & ſpoliata ſicut in cucumerario. Modo autẽ
quid facies, quia nuda es & ſpoliata? Ibis ad uicinos tuos quos ante oderas, petens
ab ipſis operimentum pudoris? Illi aũt dare nolunt dicentes: Vbi eſt ueſtimẽtum
tuum ſplendidũ quod ante portare ſolebas? Quid dicis, & quid reſpondes eis quã
frigus obligauit? Gratulantur aũt in malis tuis quæ tibi uenerunt. Tunc te planges
dicendo: Heu mihi miſeræ, cui talia uenerunt. Quid mihi profuit illa captiuitas quæ
Pſal.138. me captauit miſeram & infelicem? Quõ ibo à ſpiritu tuo, & à facie tua quõ fugiã?
Si aſcendero in cœlum tu illic es, ſi deſcendero ad infernum ades. Si ſumpſero pen-
nas meas ante lucem, & habitauero in extremo maris, etenim illuc manus tua dedu
Oſee.2. cet me, & tenebit me dextera tua. Tunc dices: Vadam & reuertar ad uirum meũ pri
marium, quia melius mihi erat tunc magis q̃ modo, qui mihi dabat ueſtimenta
mea & oleum meum in tempore ſuo. Modo autẽ quid facio? Tũc reuerteris in do
mum tuam cum fletu unde exieras gaudens. Sedebis in angulo domus tuæ, lugens
& contriſtata plorans die ac nocte, quærens qui ſimul tecũ contriſtetur, & nõ erit, &
conſolantes te & non inuenies. Et dabunt tibi eleemoſynam quos ante oderas, &
mouebunt capita ſua ſuper te dicẽtes: Ecce quæ erat deuota deo, modo facta eſt ut
ſtercora terræ, & ſicut ciuitas quæ expugnat̃. Vbi eſt caſtitas illius? Vbi ſunt omnia
illa quæ eam ſequebantur? Dereliquerunt enim illam, quia caſtitas erat dux eorũ,
perdidit caſtitatem & fugerunt omnia illa. Modo aũt quid facies miſera? Vbi ſunt
illi quos inſequebaris? Rediment te ſi poſſunt. Quam potes dare commutationẽ
pro anima tua quam fraudaſti per inobedientiã tuam, ut non audires fratres tuos
uel ſorores quæ tibi demonſtrabant, ne te iungeres cum hominibus ſecularibus?
Nũc aũt quid faciemus tibi, uel quid dicemus quos audire noluiſti, niſi ut noſipſos

plangamus

A plangamus ſuper te dicentes: Parce domine, parce. Qui forte fletum noſtrũ & ge
mitũ exaudire dignetur, ut det tibi animum conuertendi ad ipſum denuo, ut reme-
mores peccata tua dicendo: Quantis panibus mercenarij patris mei abundant, ego *Luce 15.*
autem fame pereo? Surgam itaq; & uadam ad patrem meum, & dicam illi: Pater
peccaui in cœlum & coram te, iam non ſum digna uocari filia tua, ſuſcipe me ſicut
unam ex ancillis tuis ut uiuam. Quid ſi forte pro te occiderit uitulum illum ſagina-
tum? Zelans enim te, zelor, deſponſaui enim te uni uiro uirginem caſtam exhibe- *2. Cor. 11.*
re Chriſto. Timeo enim ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ſic tui ſenſus cor
rumpantur & excidant à charitate quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Quemadmodũ uirgo intrare debeat in cubiculum & clauſo oſtio patrem orare ut det ei mentem bonã & intellectũ, ut ſciat quos ſequi & quos uitare debeat, cũ pulchra inſtructione de cauendis & agendis. Cap. III.

VIDE ergo & caue de iſtis hominibus, ut mihi ſoror & domina nomine
ris. Intra in cubiculum, clauſo oſtio ora patrem tuum ut det tibi men- *Matth. 6.*
tem bonam & intellectũ, ut ſcias quos debeas ſequi & quos uitare, qa
multi ſunt qui fingũt ſe eſſe quod nõ ſunt, ſed mentiunť, & neſcis quo-
niam de anima tua agitur, ne ducant te captiuam ſicut bouẽ qui ad occiſionẽ duci-
tur, aut uelut canem, ut alligetur. Ne feſtines ſicut auis in laqueum. Audi me, re-
moue pedem tuum de illis, ſede ſedula in domo tua, operare manibus tuis quod
bonum eſt, ut habeas unde communicare poſſis neceſſitatem ſuſtinentibus. Ora *1. Theſ. 5.*
B ſine intermiſſione, ne facilis uidearis in plateis. Certa bonum certamen, curre uelo- *1. Timoth. 6.*
cius ut comprehendas in quo comprehenſa es à Chriſto. Audiant te homines &
lætentur de bono animo, & de mente qua uiuis. Da eleemoſynam, & ecce omnia *Luc. 11.*
munda erunt tibi. Non te pigeat uiſitare infirmos. Ex his enim in dilectione firma
beris. Non iurabis omnino, neq; per uerum neq; per mendacium, ſed ſit ſermo tu *Iacobi 5.*
us: eſt eſt, non non. Quod autem amplius eſt, à malo eſt. Iraſcere & noli peccare. *Pſal. 4.*
Ad excuſandas excuſationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatẽ. *Pſal. 140.*
Humilia te filia ante dominum, quoniam deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem *1. Pet. 5.*
dat gratiam. Accede ad dominũ ut illuminet te, & non erubeſces in conſpectu il-
lius. Recede de uoluptate ſeculi & indue te conſtantia uirtutis, Depone ueſtimen-
ta huius ſeculi & indue te tunica perpetuitatis, Derelinque cibos iſtius ſeculi, & ac-
cipe tibi ſancta ſanctorũ. Memorare Sidrach, Miſach, Abdenago & Daniel recu *Daniel.*
ſaſſe carnes & uinum gentilium, & accepiſſe ſibi olera & legumina. Memento
Machabæam propter carnes porcinas paſſam fuiſſe, & filios ipſius aſſatos uel fri
xos in oleo. Ambula filia in habitu ſancto cum uerecundia & ſobrietate & graui
tate, depone mendaciũ, loquere ueritatem cũ proximo tuo. Ora filia ſine intermiſſi
one, ieiuna frequenter & da eleemoſynã, quoniã eleemoſyna à morte liberat & nõ *Tobie 4.*
patitur ire in tenebras. Munus bonũ eſt eleemoſyna, quæ purgat omnem ſordẽ et
ſqualorẽ. Beata eris, ſi hæc omnia cũ legeris facias. Zelare qđ bonũ eſt, ut qđ ma-
lũ eſt obliuiſcaris. Benedicat te pater & filius & ſpiritusſãctus, benedictiõe qua pa-
tres noſtros benedicere dignatus eſt, Abraã, Iſaac, & Iacob. Ora ꝓ me filia, qa & e-
go ſollicitus ſũ de te, ſicut ſcriptũ eſt: Orate pro inuicem. Itẽ frater fratrem adiuuãs
exaltabitur. Exaltet te dominus in ſanctitatem & dilectionem, ſicut ſcriptum eſt:

Qui

C Qui diligit fratrem ſuum legem impleuit. Impleat dominus omnes petitiones tu- as. Præſtet hoc tibi deus pater per Ieſum Chriſtum filium ſuum dominum & de- um, regem, iudicem, ſaluatorem, redemptoremq; noſtrum, qui eſt benedictus cum ſpiritu ſancto per omnia ſecula ſeculorum Amen. Roma.15.

FINIS.

CAPITA LIBRI AD VIRGINEM LAPSAM.

Quod pro corruptione deo dicatæ uirginis omnes boni conlugere debeant. Ca. I.
Increpatio eiuſdem corruptæ, quod corruptorem admiſerit. Ca. II.
Quod læſa corruptæ cõſcientia, neq; cœlũ neq; terrã tute cõtuere audeat. Ca. III.
Qualem excuſationem corruptæ afferre ſoleant. Cap. IIII.
Quæ ſolita ſint obſeruari in uelatione ſacræ uirginis. Cap. V.
Quibus ſe defendere debeat refugijs, uirgo de ſtupro ſollicitata. Cap. VI.
Quam diligentiam ſuperior facere teneatur circa uirgines conſecratas. Ca. VII.
Remedium adhibendum corruptæ uirgini. Cap. VIII.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI LIBER AD VIRGINEM LAPSAM.

D

Quod pro corruptione deo dicatæ uirginis omnes boni conlugere debeant. Caput. I.

AVDITE me nunc qui prope eſtis & qui longe, qui timetis deum, & eccleſiæ eius gaudio congaudetis, & triſticiæ conlugetis, ſicut ſcriptum eſt: Gaudere cum gaudẽtibus & flere cum flentibus. Vos inquam appello qui charitatem Chriſti ueriſſimam tenetis, & ſuper iniquitate non gaudetis, ſed potius ingemiſcitis: Aduertite uerba oris mei, & an ex iuſto dolore procedant iudicate, & detecti ſceleris qualitatẽ mecũ pariter phorrete. Virgo nobilis, dicata Chriſto, ſapiens, erudita, rupit in foueam turpitudinis, concepit dolorẽ & peperit iniquitatem. Se perdidit & eccleſiã maculauit. Hinc omnis anima Chriſtiana graue uulnus excepit, quia ſanctũ datũ eſt canibus, & margaritæ miſſæ ſũt ante porcos. A rabidis eñ hominibus nomẽ ſceleratũ eſt ſanctitatis, & ab immũdis & luteis precioſum cõculcatum eſt propoſitum caſtitatis. Hinc æſtus animo meo, hinc inſanus dolor, quia unum malum, bona plurima ſecũ trahit, & una nubecula peccatricis, penè totam lucem obſcurauit eccleſiæ. Aſſumam ergo uocem propheticam, & flebiliter dicam: Audite me omnes populi, & uidete dolorem meum, uirgines meæ & iuuenes mei abierunt in captiuitatẽ. Vere hæc eſt captiuitas, ubi animæ à peccato captiuæ ducuntur ad mortem, & à diabolica dominatione poſſidentur. Rom.12. Thren.1.

Increpatio

A

Increpatio eiuſdem corruptæ, quod corrupto rem admiſerit. Cap. II.

AD TE ergo nunc ſermo ſit, quæ caput horum & cauſa malorum es, quæ multipliciter miſera cum gloria uirginitatis nomẽ etiam perdidiſti. Ne fas eſt enim Suſannam uocari non caſtam, non licet nominari quod non es. Vnde incipiam? Quod primum quod ultimum dicam? Bona commemorem quæ perdidiſti, aut mala defleam quæ inueniſti? Eras uirgo in paradiſo dei, utique inter flores eccleſiæ. Eras ſponſa Chriſti, eras templum dei, eras habitaculum ſpiritusſancti. Et cum dico totiens eras, neceſſe eſt ut totiens ingemiſcas, quia non es quod fuiſti. Incedebas in eccleſia tanquam columba illa de qua ſcriptũ Pſal. 67. eſt: Pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius in pallore auri. Splendebas ut argentum, fulgebas ut aurum, quando cum ſyncera conſcientia procedebas. Eras tanquam ſtella in manu domini, nullum uentum, nullius belli nebulas pertimeſcebas. Quæ iſta ſubitanea conuerſio? Quæ iſta repentina mutatio? De dei uirgine, facta es corruptio Sathanæ, de habitaculo ſpiritusſancti tugurium diaboli. Quæ incedebas ut columba, nunc lates in tenebris ſicut ſtellio. Quæ fulgebas ut aurum propter uirginitatis honorem, nunc uilior facta es luto platearum, ut etiam indignorum pedibus conculceris? Quæ fueras ſtella radians in manu domini, uelut i de alto ruens cœlo, lumen tuum extinctum eſt, & conuerſa es in carbonem.

Quod læſa corruptæ conſcientia, neque cœlum neque terrã tute contueri audeat. Caput III.

B

VAE tibi miſera, & iterum uæ, quæ tanta bona propter parui temporis luxuriam perdidiſti. Quam tibi ſpem apud Chriſtum dominum reliquiſti, cuius membra tollẽs feciſti membra meretricis? Quis te ſpiritusſanctus uiſitabit, cum eum repudiaſti, qui ſe quoq; à cogitationibus ſordidis longe faciat? Sed ueniamus ad humana, ut illa diuina noſcantur. Aſpice quis ſanctorum aut quæ ſanctarum tibi approximare non horreat, aperi oculos tuos ſi potes, erige frontem, uales aliquem ſanctorum fiducialiter intueri? Nonne tuam faciem conſcientiæ commiſſum tanquam plumbum inclinat & premit? Nonne tenebræ ante oculos tuos & dura caligo uerſatur? Nonne timor & tremor animam tuã & membra quaſſant? Si ergo homines in carne conſtitutos & alicuius forſitan delicti obnoxios non potes intueri, tam graui confuſione ſepulta, quid facies coram caſtis Apoſtolis? Quid facies coram Helia, Daniele, & tantorum exercitu prophetarum? Quid facies coram Iohanne? Quid facies coram Maria, Tecla, & Agne, & immaculato thoto puritatis? Quid denique coram angelis ſanctis. Nonne ſplendore & claritate immaculatorum quaſi fulminibus percuſſa combureris?

Qualem excuſationem corruptæ afferre ſoleant. Caput IIII.

SED dictura es forſitan: Non potui ſuſtinere, quia carnem fragilem circumferebam. Reſpondebit tibi beata Tecla cum ſuis innumerabilibus ſocijs. Et nos eadem carne amictæ fuimus, non tamen plenum propoſitum caſtitatis noſtræ aut fragilitas carnis potuit mutilare,

aut ſæ

C aut ſæuitia tyrannorum per uaria tormenta potuit deijcere. Reuera non poteſt caro ante corrumpi, niſi mens fuerit ante corrupta. Remanebit ergo in crimine anima quæ carnem præcedit in uoluptate. Sed dicis: Nolui hoc malum, ſed uiolentiam paſſa ſum. Reſpondebit tibi fortiſſima illa Suſanna cuius tu nomen fallaciter baiulas: Ego etenim inter duos presbyteros poſita, inter duos utiq; iudices populi, inter ſyluas paradiſi ſola conſtituta uinci non potui, quia nec uolui. Tu ab uno ineptiſſimo aduleſcente & in media ciuitate, quomodo uim potuiſti perferre, niſi quia ultro uoluiſti uiolari? Quis deniq; tuas uoces audiuit? Quis obluctationes ſenſit? Vt autem hæc omittam, certe poſt illatam uiolentiam prodere ſcelus ſi non alijs uel parentibus uel tuis ſororibus debuiſti. Eſſet enim excuſatio infelicitatis, eſſet conſcientiæ plena purgatio, ſi hoſtem pudicitiæ tuæ deduxiſſes in publicum. Sed erubuiſti forſitan ne te uiolatam multi cognoſcerent. Et quid timuiſti ubi non erat timor, niſi ut tacendo crimen cum adulterio ſæpius ſociares? Eſto autem, pudor prohibuit cõfiteri. Quid de ſecunda commixtione dicis? Quid de tertia? Quid de frequenti commertio fœditatis? Ceſſet, ceſſet iam uiolentiæ figmentum, ceſſet ruboris augmentum, ubi totiens membra illa dicata Chriſto, ſceleſto mœcho ſuis uiſceribus polluenda præbuiſti. Horret, horret animus, mens tabeſcit, cum ad aditum ſceleris peruenitur. Nam & medicus quamuis fortis ſit animo, tamen cum altius ſecat uulnus, puto ex parte aliqua ſuſtinebit horrorem. Heu perdita, iam ne intelligis omnes uias excuſationis omnimodis clauſas? Iam ne ſentis, quantum tibi mali & in carne & in anima nefaria libido contulerit? Non iſtam confuſionem de te tuus expectauerat pater, qui te ſibi ſingularem gloriam computabat. Non hunc lu-
D ctum & has lachrymas ex te ſibi naſci tua crediderat mater, quæ partus ſui gemitum per tuam uirginitatem conſolabatur. Non fratres tui, non ſorores hoc ex te dedecus expectabant, quos omnes quaſi uno gladio tui ſceleris grauiter ſauciaſti. Si fuiſſes communi ſorte defuncta, fleſſent te modicum propter deſiderium parentes, ſed exultaſſent granditer quia immaculatam præmiſerant uirginem, hoſtiam uiuam, domino propitiatricem ſuorum uidelicet delictorum. At nunc plangunt mortuam & non mortuam, lugent uiuam & non uiuam, Mortuam utiq; gloria uirginitatis, uiuam dedecore turpitudinis. Ingratus eſt pater ſuis uiſceribus de quibus nata es, maledicit ſuo utero mater ex quo in hanc lucem infeliciter proceſſiſti. Nec tamen modum ſuo dolori reperiunt, niſi hoc ſolum planè uidentur habere ſolatium, quia te nec pater compulit, nec mater coëgit, ut uirginitatem profitereris quam ultro & propria uoluntate profeſſa es. Nam ſcio cum multas difficultates tibi tuus genitor proponeret, cum arduum eſſe iter ſeruandæ uirginitatis ingereret, te non ſolum pertinaciter perſtitiſſe, ſed etiam reuelationes tibi datas dixiſti terribiles. Inquantum ſibi ergo ſperabant mercedem ex eo quod non tuo propoſito reſtiterunt, intantum tibi intellige miſera pondus iudicij creſcere, quia non ſeruaſti quod ultro promiſiſti. Quibus te ſpinis ſerpens ille nequiſſimus obligauit? Quibus te uenenis infecit ille qui Euam decepit, ut tanta te cæcitate percuteret, tantam animæ tuæ faceret obliuionem.

A Quæ ſolita ſint obſeruari in uelatione ſacræ uirginis. Cap. V.

NON es memorata diei ſanctæ dominicæ reſurrectionis,in quo diuino altari te obtuliſti uelandam. In tanto itaq; ſolenni conuentu eccleſiæ dei, inter lumina illa ſplendida, inter candidatos regni cœleſtis quaſi regina regi nuptura proceſſeras. Non es memorata qualis allocutio facta eſt illa die ad te: Aſpice filia & intuere & obliuiſcere populum tuum & domum patris tui,& concupiſcet rex decorem tuum,quia ipſe eſt dominus deus tuus.Aſpice ergo quantus ad ſponſi tui & domini nuptias conuenerit populus. Seruare te oportuit fidem, quã ſub tantis teſtibus pollicita es,ſemper cogitare cui uirginitatem ſpoponderis. Facilius te oportuit ſanguinem cum ſpiritu fundere, quàm perdere caſtitatem tuam.His tunc in illo die conſecrationis tuæ dictis,& multis ſupra caſtitatem tuam præconijs, ſacro uelamine tecta es,ubi omnis populus dotem tuam ſubſcribens,non atramento ſed ſpiritu,pariter clamauit,amen. Vincor lachrymis cum hæc recordor,compungor ſtimulis cum hæc exempla conſidero.Nam ſi inter decem teſtes confectis ſponſalijs,nuptijs conſummatis,quæuis uito fœmina coniuncta mortali non ſine magno periculo perpetrat adulterium, quid putes fore ſi inter innumerabiles teſtes eccleſiæ,coram angelis,exercitibus cœli facta copula ſpiritalis per adulterium ſoluitur? Neſcio an poſſit ei digna mors an pœna cogitari. Dicit aliquis: Melius eſt ergo nubere quàm uri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nõdum uelatam. Cæterum quæ ſe ſpopondit Chriſto,& ſanctum uelamen accepit,iam nupſit,iam immortali iuncta eſt uiro. Et iam ſi uoluerit nubere communi lege coniugij,adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita eſt,quid de illa dicendũ eſt quæ occulta & furtiua turpitudine conſtupratur, & fingit ſe eſſe quod non eſt? Habitu uirgo,facto non uirgo.Bis adultera,& in actu & in aſpectu. Pſal.44. 1.Cor.7. B

Quibus ſe defendere debeat refugijs uirgo de ſtupro ſollicitata. Caput VI.

SED ad te iterum redeo, quæ obliuionem tantorũ paſſa bonorum, receptaculum tantorũ malorum facta es. Quomodo tibi in actu illo ignominioſo non uenit in mentem habitus uirginitatis, proceſſus in eccleſiã inter uirgineos choros? Quomodo oculos tuos non perſtringebat lux uigiliarum? Aures tuas non penetrabat hymnorum ſpiritalium cantus? Mentem tuam non uentilabat lectionum cœleſtium uirtus? Hinc uel maxime clamante apoſtolo: Fugite fornicationem, quia omne peccatum quodcunq; fecerit homo extra corpus eſt, qui autem fornicatur in corpus ſuũ peccat. Et cum dicit, In corpus ſuũ,tamen in Chriſto eũ peccare demõſtrat. Nam ſubiungit: Non eſtis ueſtri. Empti eñ eſtis precio magno, glorificate & portate deũ in corpore ueſtro. Et iterum dicit: Fornicatio autem & omnis immũdicia nec nominetur inter uos,ſicut decet ſanctos. Et ſepoſita omni adulatione ſententiam figit apoſtolus: Hoc, inquit, ſcitote intelligentes,quia omnis fornicator, aut immundus,aut auarus non erit hæres in regno dei. Hæc tanta & tam terribilia non tibi ueniebant in mentem, cum ad illud opus nefarium tua membra peterentur? Sed mortifera te obliuio tanquã in gurgitem altiſſimum demergebat,& quaſi captiuam execrabilis libido ducebat. Nõne uel illum locum tabulis ſeparatum in quo in eccleſia ſtabas recordari debuiſti,ad quem religio- 1.Cor.6. Ephe.5.

C ſæ matronæ & nobiles certatim currebãt, tua oſcula petentes, quæ ſanctiores & meliores te erant? Nõnne uel illa præcepta quæ oculis tuis ipſe ſcriptus paries ingere-
1. Cor. 7. bat, recordare debuiſti? Diuiſa eſt mulier & uirgo, quæ non eſt nupta, cogitat quæ domini ſunt, quomodo ſit ſancta corpore & ſpiritu. Tu autem in cõtrariũ uertens dictũ, ita cogitans, ita agens, ut nec corpore eſſes ſancta nec ſpiritu. Corpore quidẽ fornicãdo, ſpiritu aũt uirginitatẽ mentiendo. Proh nefas, ſolet fama ſubſequi factũ tua autem ad malum fama præuenit. Nam cum ante triennium rumor quidam & ſuſurratio de te fuiſſet, tu ſynceritatem prætendebas, uindictam de maledicis in eccleſia poſtulabas publice. Quos æſtus ego ſuſtinui? Quos pater tuus pro tua ſuſtinuit opinione labores, requirentes ſingulos, ſingulos aſtringẽtes, ut ad autorem infamiæ ueniremus. Graue enĩ erat nobis & intolerabile de dei uirgine, uel turpe aliquid dici uel credi. Nec hoc uerita es, nec ante oculos habuiſti, ne uenires inimicis tuis in gaudium, & eos haberes infenſos qui pro tua opinione laborabant. Multũ audax, multum temeraria, ut te conſcientia tua nõ terreret, ſimulata uirginitate, pu-
Matth. 10. tares te etiam deum poſſe decipere. Sed ille qui dixit: Nihil occultum quod non reueletur, Et uos, inquit, feciſtis in occulto, ego autẽ in manifeſto uos faciam. Ille qui non mentitur, furtiuum ſcelus deduxit in publicum, & in conſpectu ſolis huius tenebrarum ueſtrarum opera denudauit. O quicquid prætendit ſermo crudeliora occurrunt, & cupiens moderari non inuenit modum. Oblita es propoſitum, oblita parentes, oblita es eccleſiam, oblita gloriam dignitatis tuæ, oblita honorem uirginitatis, etiam oblita promiſſionem regni, oblita iudiciũ terribile, amplexa es corruptionẽ,
D protuliſti fructũ confuſionis, finem uero mortẽ ſæuiſſimam & interitũ ſempiternũ.

Quam diligentiam ſuperior facere teneatur circa uirgines conſecratas. Cap. VII.

ET certe non habes quod de noſtra negligentia conquераris. Quodcunque enim ad officium paſtoris pertinet, & tibi & omnibus non negatũ eſt. Dilectio ſpiritalis adhibita, commonitio ſancta non deſijt. Oblita domum patris tui, ut ſcriptum eſt, ad monaſterium uirginale tranſiſti. Non dico tuta eſſe debueras inter tot poſita ſi uoluiſſes, ſed etiam tutelam alijs præſtare potuiſſes. Sed fruſtra hæc & alia prouiſa ſunt. Hymnum uirginitatis expoſui, quo & gloriam propoſiti & obſeruantiã pariter decantantes, Seminaui ſecus uiam, ſeminaui in ſpinis, ſeminaui in petroſa. Aut enim ex corde tuo uerba mea uolucres id eſt, dæmones rapuerunt, aut malis tuis cogitationibus ſuffocata ſunt, aut aruerunt nimio æſtu libidinis. Heu me quia ubi putaui ædificare aurum, argentum, lapides precioſos, inuentus ſum ligna, fœnum, ſtipulam, arſuras materias laboraſſe. Dicam & ego ſecundum prophetam: Heu me quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulã in meſſe. Equidem ſi tibi ſola damnum feciſſes, erat quidem triſtitia, ſed forſitan tolerabilis: Nunc uero quantas animas tuo ſcelere fauciaſti, quantas animas propter te de propoſito ſuo pœnitere feciſti? Quanta labia etiam fidelium inquinata ſunt, uiam domini blaſphemando? Aperuit in nos gentilitas os ſuum aduerſus ſanctã eccleſiam. Synagoga Iudæorum per tuum dedecus exultauit. Quod ſi is qui unum
Matth. 18. ſcandalizauerit, mola circũligatus iactari debet in mari, quid de te pronuncias, per cuius ſcelus omnis anima ſauciata eſt, & nomen domini in gentibus blaſphematũ eſt?

A eſt? Nonne quotiens dicitur: O uirgines, totiens tibi cumulus iniquitatis augetur? Iaces ecce uulnerata. Iaces ecce proſtrata.

Remedium adhibendum corruptæ uirgini. Caput VIII.

CVPIO prodeſſe, ſed ſubuenire non poſſum, quia totum caput in dolore, & totũ cor in mœſticia eſt, à pedibus uſq; ad caput, ſicut ait Eſaias: Non eſt malagma imponere. Infirmitas tua, omne humanæ medicinæ excluſit auxilium. Et licet tam boni quàm mali iuſta indignatione permoti, te omni depopulatione dignam, omni tormentorum genere diſcruciatam iudicent morte mulctandam, aut ignibus exurendam, Ego tamen qui ſcio grauiora facinoroſis ſeruari tormenta, & ſine fine impias animas cruciatus manere, non temporales utique ſed æternos, alijs te uolo cruciatibus affici, profuturis utique non animam perdituris. Ego ſecundum diuinam ſententiam dabo conſilium: Solum enim & unicum tentandum eſt remedium, illud quod diuina uox per Ezechielem miſeris porrigit. Nolo, inquit, mortem peccatoris, ſed tantum ut conuertatur & uiuat. Et iterum: Poſt hæc, inquit, dixi: Conuertere ad me, nunquid reſina non eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? Quare non aſcendit ſanitas filiæ populi mei? Hæc utique dicta pœnitentiam ſapiunt, hæ ſententiæ dei uocant ad pœnitentiam peccatores. Pœnitudo enim neceſſaria eſt, ſicut uulneratis ſunt neceſſaria medicamina. Sed quanta putas & qualis neceſſaria pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certe excedat? Vide ergo ſi ſimplex hoc peccatum adulterij eſt, an duplex ſit per illam necem quæ facta dicitur in occulto, & ſecundum conſcientiæ molem exhibenda eſt pœnitentiæ magnitudo. Pœnitentia ergo non uerbis agenda eſt, ſed & actu. Hæc autem ſic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro uitæ nomen tuum deletum ſit, & ſi te iam credas prope ipſas poſitam tenebras exteriores, ubi erit fletus oculorum & ſtridor dentium ſine fine. Cum hæc certa fide ſicut eſt animo conceperis, quia neceſſe eſt præuaricatricem animam tartareis pœnis & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium conſtitutum eſſe poſt baptiſmum quàm pœnitentiæ ſolatium, quantamuis afflictionem, quantumuis laborem & indecorem ſubire, eſto contenta, dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Ergo hæc tu tecum cogitans, & mente retractans, proprij facti tu ipſa iudex eſto crudelior. In primis omnis cura uitæ huius interimenda tibi eſt, & quaſi mortuam te exiſtimans ſicut es, quomodo poſſis reuiuiſcere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda eſt ueſtis, & mens ac membra ſingula digna caſtigatione punienda. Amputentur crines, qui per uanam gloriam occaſionem luxuriæ præſtiterunt. Defluant oculi lachrymas qui maſculum ſimpliciter non aſpexerunt. Palleſcat facies, quæ quondam uiruit impudice. Deniq; totum corpus incuria maceretur, cinere aſperſum & opertum cilicio perhorreſcat, quia male ſibi de pulchritudine placuit. Cor uero ſit liqueſcẽs ſicut cæra, ieiunijs inquietãs ſeipſum, & cogitationibus uentilans quare ſit ab inimico ſubuerſũ. Sẽſus etiam crucietur, quia in membra corporis cũ haberet dominationem, malo ceſſit imperio. Talis uita, talis actio pœnitentiæ ſi fuerit, perſeuerans audebit ſperare, & ſi non gloriam, certe pœnæ uacuationem. Dicit enim deus: Conuertimini ad me & conuertar ad uos. Conuertimini ex toto corde ueſtro, in ieiunio & fletu & in planctu, dirũpite corda ueſtra, & nõ

Ezech. 33. Hiere. 8. Nota. Iohel. 2.

B

C ueſtimentum, quoniam pius & miſericors ſum. Sic cõuerſus magnus ille Dauid iu ſtificatus eſt. Sic Niniue peccatrix illa ciuitas incumbentem ſibi euaſit interitũ. Peccator ergo ſi ſibiipſi non pepercerit, à deo illi parcitur. Et ſi futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo uitæ ſpatio compenſauerit, ſeipſum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ, alta & prolixa opus eſt medicina. Grande ſcelus grãdem habet neceſſariam ſatisfactionem. Nam nõ eſt dubium leuius eſſe crimen, ubi peccatum ſuum ultro homo confitetur & pœnitet. At ubi celans mala ſua inuitus detegitur & nolens publicatur, illud grauius ſcelus eſt, quod tibi utique proueniſſe negare non poteris. Et ideo fortius eſt dolendum, quia peccatum eſt fortius. Si mente cernerent homines peccatores quale iudicium imminet mundo, ſenſus humanus non diſpergeretur uanitate ſeculari, ſi non infidelitate grauaretur. Quantũuis & qualemuis cruciatum longior uita duceret optarent, dummodo in illas pœnas æterni ignis non incurrerent. Sed tu quæ iam ingreſſa es agonem pœnitentiæ, inſiſte miſera fortiter, inhære tanquam naufragus tabulæ, ſperans per ipſam te de profundo criminum liberari. Inhære pœnitentiæ uſque ad extremũ uitæ, nec tibi præſumas ab humano die poſſe ueniam dari, quia decipit te qui hoc tibi polliceri uoluerit. Quæ enim proprie in dominum peccaſti, ab illo ſolo te conuenit in die iudicij expectare remedium.

CORRVPTORIS OBIVRGATIO

De te autem fili ſerpẽtis, miniſter diaboli, uiolator templi dei, qui uno ſcelere duo crimina perpetraſti. Adulterium utique & ſacrilegium. Sacrilegium planè, ubi uas Chriſto oblatum, domino dedicatum, dementi temeritate polluiſti. Balthaſar ille rex Perſarum, qui in uaſis domini quæ

D Daniel. 5. de templo Hieroſolymis fuerant à patre eius ablata, bibere cum ſuis amicis & concubinis uſurpauit, ipſa nocte angeli manu percuſſus, crudeli morte punitus eſt. Quid de te arbitraris perdite pariter & perditor, qui uas rationabile conſecratum Chriſto, ſanctificatum ſpiritui ſancto impie temeraſti, polluiſti ſacrilege, & tui propoſiti immemor, & iudicij diuini contemptor? Melius enim fuerat omnino te non eſſe natum, quàm ſic natum ut te ſibi gehenna proprium filium uendicaret. Et licet

Prouerb. 28. ipſa conſcientia ſceleris te agat per diuerſa præcipitem, Fugit enim impius nemine perſequente ſe, licet te duræ imagines peccati dormientem quoq; perterreant, nõ ſolum uigilantem, Tamen ne quid à paſtore etiam oui morbidæ uel morituræ medicaminis denegatum ſit, do conſilium: Petas ultro carcerem pœnitentiæ, obſtringas catenis uiſcera, animam tuam gemitibus ieiunijsq; diſcrucies, ſanctorum petas au-

Rom. 2. xilium, iaceas ſub pedibus electorum, ut non per cor impœnitens theſaurizes tibi iram in die iuſti iudicij dei, qui reddet ſingulis ſecundum opera ſua. Nec te in eorũ

2. Cor. 12. numero conſtituas, quos luget Paulus: Qui ante peccauerunt & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia & fornicatione & libidine quæ geſſerunt. Nec tibi de multitudine peccantium ſimilium blandiaris & dicas: Non ſolus hoc ego egi, multos habeo ſocios, ſed recogita, quia multitudo ſociorum impunitatem non facit criminum. Nam Sodoma & Gomorrha in totis quinque ciuitatibus innumerabiles utique habitabant populi, & omnes pariter qui libidinoſe corpora ſua tractauerunt, igneis imbribus conflagrati ſunt: Solus autem Loth de illo inevitabili incendio euaſit, quia ab illa turpitudine ſe alienum præſtiterat.

Exclude

A Exclude ergo uel nunc infelix de corde tuo blandimenta ſerpentis, & luctu & fletu
contin[n]o,dum in corpore tuo immundo anima illa tenebroſa uerſatur, remedium
tibi in die neceſſitatis acquire, ſemper ante oculos tuos habens apoſtoli ſententiã:
Quia omnes nos oportet manifeſtari ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque 2.Cor.5.
propria corporis ſui ſecundum quæ geſſit,ſiue bonum ſiue malum.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS AD VIRGINEM lapſam exhortatio.

QVIS conſoletur te uirgo filia Sion,quia magna facta eſt ſi- Thren.2.
cut mare contritio tua. Effunde ſicut aquam cor tuum an-
te faciem domini,Extolle ad eum manus pro remedio ani-
mæ tuæ & peccatorũ tuorum. Accipe igitur lamentum,Et
primũ quidem nullo die quinquageſimus pſalmus inter-
mittatur,quia in negocio tali cantatus eſt.Et uſq; uerſiculũ
illum: Cor contritũ & humiliatũ deus non ſpernit,cum la-
chrymis gemituq; percurrens.Inſuper etiam hanc lamen-
B tationem non ſine compunctione cordis in conſpectu dei iudicis funde: Quis da- Hier.9.
bit capiti meo aquam,& oculis meis fontem lachrymarum,ut defleam uulnera ani-
mæ meæ? Conuerſi ſunt dies feſti mei in luctum,& cantica in lamentationem,receſ-
ſit ſonus hymnorũ & lætitia pſalmorũ, & ſucceſſit ſtridor dentium & fletus oculo- Pſal.38.
rum. Obmutui & humiliata ſum & ſilui à bonis,& dolor meus renouatus eſt. Con-
caluit cor meum intra me,& in meditatione mea exardeſcet ignis, Timor & tremor
uenerunt ſuper me, & contexerunt me tenebræ. Abyſſus circũdedit me, poſtremo
merſit caput meum in fiſſuras montium. Heu me quia facta ſum ſicut Sodoma &
Gomorra. Cõbuſta ſum,quis miſerebitur cineres meos? Durius offendi quàm So-
doma,quia illa legem neſciens deliquerat,ego autẽ accepta gratia peccaui in domi-
num. Si homo peccet in hominẽ,erit qui interueniat:Ego quæ peccaui in dominũ,
quem propitiatorem inueniam? Concepi dolorem,& peperi iniquitatem.Lacũ ape- Pſal.7.
rui & effodi eum,& incidi in foueã quam feci:Ideo conuerſus eſt dolor meus in capi-
te meo,& in uertice meo iniquitas mea deſcendit.Immũditia mea ante pedes meos,
non fui memor nouiſſimorũ meorum, & cecidi miſerabiliter, nec eſt qui conſoletur
me. O quàm acerbus fructus luxuriæ, amarior felle,crudelior gladio. Quomodo fa-
cta ſum in deſolationem? Subito defeci,perij propter iniquitatem meam,uelut è ſo-
mno exurgens,ideo in ciuitate domini uilificata eſt imago mea. Deletũ eſt de libro
uitæ nomen meum,facta ſum ſicut noctua in domicilio,ſicut paſſer unicus in ædifi- Pſal.101.
cio,non eſt qui conſoletur me. Conſidero à dextris & uidebo,& nõ eſt qui agnoſcat Pſal.141.
me. Perijt fuga à me,& nõ eſt qui requirat animã meam. Facta ſum ſicut uas perdi- Pſal.30.
tum, quoniam audiui uituperationem omnium circa me habitantium. Væ diei illi
in quo me infelix uterus genuit, & lux iſta crudelis excepit. Oportuerat me potius

C non fuiſſe natam, quàm ſic in gentibus fabula fierem. Propter me confuſio & im-
properium factum eſt omnibus famulis domini, & eum digne colentibus. Lugete
me montes & colles, lugete me fontes & flumina, quia fletus filia ego ſum. Lugete
me beſtiæ ſiluarum, reptilia terræ, & uolucres cœli, & omnis anima quæ uita frue-
ris. Nam uos beatæ feræ & uolucres quibus nullus metus de inferis, neq; poſt mor
tem reddenda eſt ratio, nos manet pœna crudelis tartari, qui habentes ſenſum de-
linquimus, & ideo non eſt pax peccatoribus. Meum eſt peccatum, mea iniquitas.
Non ſunt ſimilia offenſa hominum, quia horribilis hæc impietas eſt, carne pollici-
ta ſeruare uirginem & caſtitatem profeſſa publice mentita ſum domino, ideo non
eſt mihi fiducia inuocandi dominum altiſſimum, quia obſtructum eſt os delinquē
Pſal. 72. tium, Nam meum malum propheta cecinit. Quod qui elongant ſe à deo peribūt,
Pſal. 21. diſperdit omnem fornicantem à ſe. Et iterum: Adheſit anima mea faucibus meis,
& in puluerē mortis deducta ſū. Veruntamē clamabo ad dominū cū adhuc tēpus
Pſal. 37. eſt, dū datur ſpatiū, quia in morte non eſt memoria, & in inferno nō eſt confeſſio.
Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Quoniā ſagittæ
tuæ infixæ ſunt mihi, & nō eſt ſanitas in carne mea à uultu iræ tuæ. Nō eſt pax oſſi
bus meis à facie iræ tuæ. Quoniā iniquitates meæ ſuperpoſuerūt caput meum, ſicut
onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Computruerunt & deteriorauerunt cicatrices
meæ, à facie inſipiētiæ meæ. Miſerijs afflicta ſum uſq; in finem, rugio à gemitu cor
dis mei. Cor meum conturbatum eſt intra me, dereliquit me uirtus mea, & lumen
oculorum meorum & ipſum non eſt mecum. Deus repuliſti me & deſtruxiſti
D me, oſtendiſti mihi dura, potaſti me uino compunctionis, expulſa ſum ab oculis
tuis, iam non adijciam ut reſpiciam ad templum ſanctum tuum, & facta ſum in ex
terminio. Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? Nunqd
mortuis facies mirabilia, aut medici ſuſcitabunt? Tuus ſermo eſt, tua promiſſio eſt.
Ezech. 33. Nolo mortem peccatoris ſed conuerſionem ut poſſit uiuere. Ad te deus meus con
uerſio, quia ſolus potes renouare omnia, & ab inferis animas reuocas. Tu ſoluis cō
Pſal. 118. peditos, tu deus eliſos erigis, cæcos illuminas, mortuos ſuſcitas. Erraui ſicut ouis per
Pſal. 2. dita, require famulam tuam, ne lupus crudelis glutiat me. Multi dicūt animæ meæ,
non eſt ſalus in deo eius. Sed tuum conſilium tecum eſt. Quot ſunt dies famulæ
tuæ, quando facies mecum iudicium? Defecit in ſalutari tuo anima mea, defecerūt
Pſal. 38. in lachrymis oculi mei, effuſa eſt in terra gloria mea. Quando reſpiciens reſtitues
animam meam? Propter iniquitatem corripuiſti me, & tabeſcere feciſti ſicut arane-
am animam meam. Memento domine quod puluis ſum, uide humilitatem meā
Iob. 9. & laborem meum, & remitte omnia peccata mea. Remitte mihi ut refrigerer pri-
uſquam abeam & amplius non ero, nec in inferno erit confeſſio. Potens es domine
dirumpere uincula mea quibus ligata ſum atq; conſtricta, qui Raab ſordidam nō
aſpernatus es. Iram tuam domine aufer à me, quia peccaui tibi crudeliter, donec iu-
ſtifices cauſam meam & educas me in lumine deus uirtutum. Da pœnitentiæ effe-
ctum, confeſſionis perſeuerantiam, ne me induret deceptor animæ. Hoc mihi do-
num, hanc mihi gratiam de tuo fonte præſtari cupio deus ut in æternum tibi con-
fitear, Qui uiuis & regnas in trinitate in ſecula ſeculorum, Amen.

FINIS.

A

DIVI AMBROSII EPISCO PI MEDIOLANEN. DE VIDVIS LIB. VNVS.

BENE accidit fratres, ut quoniam tribus libris ſuperioribus
de uirginum laudibus diſſeruimus, uiduarū tractatus in-
cideret. Neque enim inhonoras debuimus præterire, & à
uirginū præconio ſeparare, quas apoſtolica ſententia cum
uirginibus copulauit. Iuxta quod ſcriptū eſt: Et mulier in- 1.Cor.7.
nupta, & uirgo cogitat quæ ſunt domini, ut ſit ſancta cor-
pore & ſpiritu. Quodammodo enim magiſteriū uirgini-
tatis, uiduarū ualeſcit exemplis. Quæ cum uiro caſtum cu-
bile cuſtodiunt, documento uirginibus ſunt, integritatē deo eſſe ſeruandam. Et pro
pemodum non inferioris uirtutis eſt eo abſtinere coniugio quod aliquādo delecta
uerit, quàm coniugij oblectamenta neſcire. In utroq; fortes, ut eas & coniugij non
pœniteat cui fidem ſeruent, & coniugalia oblectamenta non alligent, ne uideantur
infirmæ, quæ ſibi adeſſe non poſſunt. In hac ipſa tamen uirtute præmia ſunt repoſi
ta libertatis. Mulier enim uincta eſt quanto tempore uir eius uiuit, quod ſi dormi-
uerit uir eius, libera eſt, cui uult nubat, tantū in domino. Beatior autem erit ſi ſic per
manſerit, ſecundū meum conſilium dico. Puto enim quod & ego ſpiritū dei habeā.
B Euidenter igitur expreſſit apoſtolus quid interſit, cū aliā uinctam eſſe dixerit, aliam
beatiorē eſſe memorauerit. Idq; non tam ex ſuo iudicio ꝗ diuini ſpiritus docuit in
fuſione depromptū, ut cœleſtis iſta nō humana ſentētia uideretur. Quid uero illud
quod temporibus ijs quibus fames om̄e genus urgebat humanū, Helias ad uiduā
deſtinatus eſt? Et uide quemadmodū propria ſingulis gratia reſeruet. Angelus ad
uirginem, propheta ad uiduā. Adde quod Gabriel ille, hic Helias, ut ex angelorū &
prophetarū numero præſtantiſſimi principes uideantur electi. Sed non ſimplex ui
duitatis laus eſt, niſi uirtus etiā uiduitatis accedat. Nam utiq; multæ uiduæ, ſed una
omnibus antefertur. In qua nō tam cæteræ reuocantur ab ſtudio quàm uirtutis pro
uocantur exemplo. Sollicitas igitur aures præſagio facit, quamuis ſimplicitas intelle
ctus ipſa moralis ſit, quæ ad uirtutis exemplū uiduas cohortetur, quia nō profeſſio
ne, ſed merito uidetur unaquæq; præſtare, & hoſpitalitatis apud deum gratiā non
perire, qui potum aquæ frigidæ, ſicut in Euangelio ipſe memorauit, præmio æterni-
tatis remuneret ampliſſimo, & farinæ breuis oleiq; menſuram indeficienti affluen-
tium copiarum ubertate compenſet. Nam ſi quis de gentilibus dixit, communia o-
mnia amicorū eſſe debere, quantomagis debent eſſe cōmunia cognatorum? Co-
gnati enim ſumus, qui in unam ſeriem corporis copulamur. Sed tamen nō præſcri-
pto quodam hoſpitalitatis fine cōcludimur. Cur enim proprium id quod in ſeculo
eſt putes, cum cōmune ſit ſeculū? Aut cur priuatos terræ deputes fructus, cum terra
cōmunis ſit? Reſpicite, inquit, uolatilia cœli, quoniā nō ſerunt neq; metūt, Etenī qui Matth.6.
bus nihil eſt propriū, nihil deeſt. Et ſententiæ ſuæ deus arbiter nouit ſeruare promiſ
ſum. Deniq; aues nō cōgregant & redūdant, qa pater cœleſtis paſcit illas. Nos autē

C generalis monimenta ſententiæ ad uſus proprios deriuantes: Omne, inquit, lignũ
Gen. 1. quod habet in ſe fructus ſeminis ſatiui, erit uobis in eſcam, & omnibus beſtijs, & omnibus auibus, & omnibus ſerpentibus ſuper terram, congregando egemus, & congregãdo euacuamur. Nõ poſſumus enim ſperare promiſſum qui nõ ſeruamus oraculum. Salubre eſt igitur præceptũ quoq; hoſpitalitatis aduertere, ut hoſpitibus deferamus, quia nos quoq; ſumus hoſpites mundi. Quã uero ſancta uidua, quæ cum fame urgeretur extrema, uenerationẽ deo debitam reſeruabat. Nec ſolũ ſibi uſurpabat alimenta, ſed cũ filio diuidebat, ne caro pignori ſuperuiueret. Magnũ pietatis officium, ſed religionis uberius. Nam ſicut neminẽ filio oportuit anteferri, ita propheta dei & filio præferri debuit & ſaluti. Cui non exiguũ uictũ, ſed uitæ ſuæ omne ſubſidium exiſtimanda eſt detuliſſe, quæ nihil reliquit ſibi, tam hoſpitalis ut totum daret, tam fidelis ut cito crederet. Ergo uidua nõ abſtinentia corporis tantũ definitur, ſed uirtute deſignatur. Cui præcepta nõ do ego, ſed Apoſtolus tribuit. Honorificen-
1. Thim. 5. tiam nõ ſolus impartior, ſed gentiũ doctor prius detulit dicẽs: Viduas honora quæ uere uiduæ ſunt. Si qua autẽ uidua filios aut nepotes habet, diſcat primũ ſuam domum regere, & mutuam uicem reddere parentibus. Vnde aduertitur utrunq; pietatis affectum uiduæ ineſſe debere, ut filios diligat, parentibus deferat. Ita dum obſequium parentibus rependit, magiſterium exercet in filios, ſuoq; ſeipſa remuneratur officio, cũ id quod alijs defert, ſibi proficit. Hoc enim acceptũ eſt coram deo. Et ideo ſi cogitas uidua quæ dei ſunt, debes id ſequi quod deo placere didiciſti. Et ſupra quidem ſanctus apoſtolus ad cõtinentiæ ſtudium uiduas cohortatus, dixit eas cogita-
D re quæ ſunt domini. Alibi autem ubi eligitur uidua quæ probata eſt, nõ ſolum cogitare præcipitur, ſed etiã ſperare de domino. Quæ enim uere uidua eſt, inquit, & deſolata, ſperat in dominũ, & inſtat obſecrationibus & orationibus die ac nocte. Nec immerito has irreprehenſibiles oſtendit eſſe debere, quibus ut opus uirtutis indicitur, ita etiam honorificentia larga defertur, ut etiam ab epiſcopis honorentur. Qualis autem eligi debeat, ipſo doctoris ſermone deſcribitur. Non minus, inquit, ſexaginta annorũ, quæ fuerit unius uiri uxor. Non quo ſenectus ſola uiduam faciat, ſed quo uiduitatis merita, ſtipendia ſenectutis ſint. Nam utiq; illa præclarior quæ calorem adoleſcentiæ & iunioris ferueſcentem edomat ætatis ardorem, nec mariti gratiam, nec uberiora liberorũ oblectamenta deſiderans, quàm quæ effœta iam corpore, frigida ſenectute, matura æui, nec calere uoluptatibus poteſt, nec ſperare de partu. Neque uero ſi qua in ſecundas nuptias inciderit, quas utiq; apoſtolica præcepta non damnant, quaſi fructu pudoris amiſſo, ſi rurſus ſoluta fuerit uiro, ab affectu uiduitatis arcetur. Habebit illa quidem uel ſeræ meritum caſtitatis. Sed probatior erit quæ alterius non fuerit experta coniugium. In illa enim eminet ſtudium caſtitatis, huic aut ſenectus aut pudor modum uidetur feciſſe nubendi. Nec ſola tamen caſtitas corporis uiduæ fortitudo eſt, ſed magna & ubertima diſciplina uirtutis, quæ in operibus bonis teſtimoniũ habeat, ſi filios educauerit, ſi hoſpitio receperit, ſi ſanctorum pedes lauerit, ſi tribulationem patientibus ſubminiſtrauerit, ſi poſtremo omne opus bonum fuerit ſubſecuta. Vides quàm multas uirtutum comprehenderit diſciplinas: Primo pietatis officium, Secundo hoſpitalitatis ſtudium & humilitatis obſequium, Tertio miſericordiæ miniſterium liberalitatiſq; ſubſidium, ad ſummam omnis executionem boni operis flagitauit. Et ideo adoleſcentiores deuitan-

das

A das putat, eo quod non ualeant tantæ opera implere uirtutis. Etenim uicina eſt la-
pſibus adoleſcentia, quia uariarum æſtus cupiditatum, feruorem calentis inflam-
mat ætatis. Boniq; doctoris eſt materiam arcere peccati. Prima enim inſtitutionis
eſt diſciplina culpam auertere, ſecũda uirtutem infundere. Tamen cum ſciuerit apo
ſtolus Annam illam ab adoleſcentia octogenariam uiduam dominicorũ operum
extitiſſe prænunciam, non puto quod iuniores reuocandas putarit à uiduitatis affe
ctu, maxime cum dixerit: Melius eſt nubere quàm uri. Nam utiq; pro remedio nu- 1. Cor. 7.
ptias ſuaſit, ut peritura ſanetur, non pro electione præſcripſit, caſta & cõtinens quid
ſequatur. Aliud eſt enim ſubuenire labenti, aliud ſuadere uirtuti. Et quid de huma-
nis iudicijs loquar, cum diuinis iudicijs in nullo grauius Iudæi dominũ læſiſſe pro-
dantur, quàm quod uiduæ gratiam minorumq; iura uiolarent? Hæc propheticis
cauſa uocibus cõclamatur, quæ meritum Iudæis refectionis inuexerit. Hæc ſola cau
ſa delicti inuidiam mitigatura memoratur, ſi honoretur uidua in honoribus, æqui
iuſticia iudicij deferatur. Sic enim habes: Iudicate pupillo, & iuſtificate uiduã, & ue- Eſaie. 1.
nite diſputemus dicit dominus. Et alibi: Pupillum & uiduam ſuſcipiet. Et alibi: Vi- Pſal. 145.
duam eius benedicens benedicam. In quo eccleſiæ quoq; figura prætexitur. Videtis Pſal. 131.
igitur ſanctæ uiduæ nequaq; lubrico munus ſtudio deferendũ, quod diuinæ bene-
dictionis ſubſidijs honoratur. Quid uero illud, ut ad ſuperiora redeamus, quod cũ 3. Reg. 17.
in omni terra eſſet fames maxima, uiduæ tamen deo cura non defuit, atque ad alen
dam eam propheta directus eſt? In quo cum me admoneat dominus, quod in ueri
tate dicturus ſit, ad myſteriũ uidetur ſollicitare aures. Quid enim uerius Chriſti &
B eccleſiæ poteſt eſſe myſterio? Non igitur ocioſe inter multas uiduas una præfertur.
Quæ enim talis, ad quam tantus propheta, qui ad cœlum raptus eſt, dirigatur, eo
præſertim tempore quo clauſum eſt cœlum annis tribus & menſibus ſex, cum fa-
cta eſſet fames magna in omni terra? Vbiq; ergo fames erat, & adhuc tamen hæc
uidua non egebat. Qui ſunt hi tres anni? Forte illi quibus dominus uenit in terras,
& fructum in ficulnea inuenire non potuit. Iuxta quod ſcriptum eſt: Ecce anni tres Luce. 13.
ſunt, ex quo ueni quærens fructum in ficulnea hac, & nõ inuenio. Hæc eſt profecto
uidua illa, de qua dictum eſt: Lætare ſterilis quæ non parturis, erumpe & exclama Eſaie. 54.
quæ non parturis, quoniam multi filij deſertæ magis quàm eius quæ habet uirum.
Et bene uidua cui benedicitur. Ignominiæ & uiduitatis tuæ non eris memor, quia
ego dominus qui facio te. Et fortaſſe ideo uidua quæ amiſit quidem uirum ſecun-
dum corporis paſſionem, ſed in die iudicij filium hominis quem amiſiſſe uiſa eſt re
ceptura. Tempus enim breue, inquit, dereliqui te, ut glorioſius ſcilicet fidem relicta
ſeruares. Habent itaq; omnes quod imitentur exemplũ, uirgines, nuptæ & uiduæ.
Et fortaſſe ideo eccleſia, uirgo, nupta, uidua, quia unũ corpus in Chriſto ſunt. Hæc
igitur illa uidua eſt, propter quã uerbi cœleſtis ſiccitas cũ eſſet in terris, ꝓphetæ ſunt
deſtinati. Erat enim uidua quæ ſterilis erat, ſed partũ ſuo tẽpori reſeruabat. Vnde
nec illius nobis uidetur perſona mediocris, qui aridã terrã uerbi rigauit rore cœleſti,
clauſumq; cœlũ nõ humana utiq; poteſtate reſerauit. Quis eñ eſt qui cœlũ poteſt
aperire niſi Chriſtus, cui quotidie de peccatoribus cibus eccleſiæ cumulo cõgregat?
Neq; enim humanæ facultatis eſt dicere: Hydria farinæ nõ deficiet, & uas olei non 3. Reg. 17.
deficiet uſq; in diem quo dabit dñs pluuiã ſuper terrã. Nam licet mos ſit ita præfari
prophetis, tamẽ hic uera dei uox eſt. Ideo præmiſſum eſt: Quia hæc dicit dominus.

C Domini enim eſt perpetuitatē ſacramentorū ſpondere cœleſtium,& non defuturā ſpiritalis exultationis gratiam polliceri. Largiri munimenta uitæ,fidei ſignacula,dona uirtutum. Quid eſt autem: Vſq; in illum diem quo dabit dominus pluuiā ſuper
Pſal.71. terrā,niſi quia deſcendet ſicut pluuia in uellus,& ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terrā. In quo ueteris myſterium reſeratur hiſtoriæ, quo ſanctus Gedeon myſtici certaminis præliator,futuræ capiens inſigne uictoriæ, ſpiritale ſacramentum uigore mentis agnouit,pluuiam illam uerbi rorem eſſe diuini,quæ primo pluit in uellus,cum terra omnis perpetuis ſiccitatibus æſtuaret. Secūdo uero indicio uniuerſam terrā fuſo imbre madefecit,cum ſiccitas eſſet in uellere. Aduertit enim uir præſagus futuræ eccleſiæ creſcentis inſigne. Nam primo intra Iudæam diuini cœpit ros ſermonis humeſcere.
Pſal.75. Notus enim in Iudæa deus,cū arido fidei totius orbis uniuerſa torrerent. Sed ubi Ioſeph greges deum negare cœperūt, & auſu nefario immaniū delictorū contrahere diuinitatis offenſam,tunc per omnes terras fuſo imbris rore cœleſtis,populus Iudæorū æſtu perfidiæ ſuæ cœpit areſcere,cum eccleſiā ſanctam ex omnibus terrarum partibus cōgregatā, propheticæ nubes & ſalutaris imber apoſtolicus irrigarent. Hæc eſt illa pluuia non terrarū humido,nō nebuloſo concreta montiū, ſed cœleſtium ſcripturarū ſalubri per totū orbem imbre diffuſa. Oſtenditur exemplo igitur,nō omniū eſſe diuinæ mereri miracula poteſtatis,ſed eorū quibus religioſæ deuotionis ſtudia ſuffragentur. Et diuini eos fructu operis abdicari,qui reuerentiæ cœleſtis ſunt exortes. Oſtenditur etiā in myſterio,quod ad inſtaurandā eccleſiā dei filius humani corporis ſacramenta ſuſceperit,abdicato populo Iudæorū,quibus con
D ſiliarius & propheta beneficiorumq; adempta ſunt miracula diuinorū, eo quod ciuico quodam inuidiæ næuo in dei filium credere noluerunt. Docuit igitur ſcriptura quāta collatio gratiæ,quantū etiam ſit munus diuinæ benedictionis in uiduis. Quibus quoniā honorificentia à deo tanta cōfertur,facile eſt aduertere qualis debeat uita cōpetere. Docet enim Anna quales deceat eſſe uiduas,quæ immaturo mariti obitu deſtituta,maturæ tamen à deo remunerationem laudis inuenit,non minus religionis officio quàm ſtudio caſtitatis intenta. Vidua,inquit,octoginta & quatuor annorū,uidua quæ nō diſcedebat de templo,uidua quæ ieiunijs & obſecrationibus die ac nocte ſeruiret. Vides qualis uidua prædicetur,unius uiri uxor,ætatis quoque probata iam proceſſu,uiuida religioni,& effœta iam corpore,cui diuerſoriū in templo, colloquium in prece,uita in ieiunio,quæ dierum noctiumq; temporibus indefeſſæ deuotionis obſequio,cum corporis agnoſceret ſenectutem,pietatis tamen neſciret ætatem. Sic inſtituitur à iuuentute uidua,ſic prædicatur in ſenectute ueterana, quæ uiduitatem non occaſione temporis, nō imbecillitate corporis,ſed uirtutis magnanimitate ſeruauerit. Etenim cum dicit ſeptem annis eam cum uiro fuiſſe à uirginitate ſua, ab adoleſcentiæ utique ſtudijs inchoata prædicat ſubſidia ſenectutis.

Docemur itaque triplicem caſtitatis eſſe uirtutem, Vnam coniugalem,aliam uiduitatis, tertiam uirginitatis. Non enim aliam ſic prædicamus, ut excludamus alias. Suis quibuſq; profeſſionibus iſta cōducūt. In hoc eccleſiæ opulens diſciplina,quod quos præferat habet,quos reijciat nō habet,atq; utinam habere nunquā poſſit. Ita igitur uirginitatem prædicamus,ut uiduas non reijciamus, ita uiduas honoramus, ut ſuus honor coniugio reſeruetur. Non noſtra hoc præcepta, ſed diuina teſtimonia docent. Reminiſcamur itaq; quemadmodum Maria, quemadmodum Anna,

quemadmodū

A quemadmodum Suſanna laudentur. Et quoniam non laudes earum tantũmodo prædicandæ ſunt, ſed diſciplinæ etiam ſunt ſequendæ, reminiſcamur ubi Suſanna, ubi Anna, ubi Maria ſint repertæ, & aduertamus quemadmodũ ſingulæ aptis laudibus prædicentur, & ubi nam commorantur. Nupta in paradiſo, uidua in templo, uirgo in ſecreto, ſed in illis tardior fructus, in uirgine maturior. Illas ſenectus probat, uirginitas laus ætatis eſt, nec adiumenta quærit annorũ, quæ omniũ eſt fructus ætatum. Adoleſcentiam decet, iuuentutem ornat, amplificat ſenectutem, omniq; æuo habet iuſticiæ ſuæ canos, maturitatem grauitatis, uelamen pudoris, qui deuotionem non impediat, religionem augeat. Aduertimus enim ex ſequentibus, quia quotannis in die ſolenni paſchæ ſancta Maria cum Ioſeph Hieruſalem petebat: ubique impigra deuotio, ubique aſſiduus uirgini comes pudoris adiungitur. Nec inflatur domini mater quaſi ſecura de meritis, ſed quo meritũ maius agnouit, eo uotum uberius exoluit, officiũ copioſius detulit, munus religioſius uexit, myſticũ tempus impleuit. Quanto igitur uos magis cõuenit intentas eſſe ſtudio caſtitatis, ne locum ſiniſtræ relinquatis opinioni, quæ pudicitiæ teſtimonium in ſolis habetis moribus? Virgo enim licet in ea quoq; maior ſit morũ prærogatiua quàm corporis, calumniam tamẽ integritate carnis abiurat. Vidua quæ probandæ ſubſidiũ uirginitatis amiſerit, nõ in uoce obſtetricis, ſed in ſuis moribus habet caſtitatis examẽ. Docuit igitur ſcriptura, ꝙ attentus uiduæ eſſe debeat & religioſus affectus. Docuit etiã lib. eodem, ſed alio loco, ꝙ miſericordẽ in pauperes & liberalem eſſe cõueniat. Nec paupertatis debere cõtemplatione reuocari, quia liberalitas nõ cumulo patrimonij,

B ſed largitatis definitur affectu. Deniq; dominica uoce illa uidua omnibus antefert, de qua dictum eſt: Vidua hæc plus omnibus miſit. In qua moraliter dominus inſti- *Luc. 21.* tuit uniuerſos, ne quis à collatione miniſterij paupertatis pudore reuocetur. Nec ſibi diuites blandiantur quod plus uideantur conferre quàm pauperes. Vberior eſt enim nummus è paruo, ꝙ theſaurus è maximo, quia nõ quantũ detur, ſed quantũ reſideat expenditur. Nemo plus tribuit, quàm qui nihil ſibi relinquit. Quid tu diues egeni cõparatione te iactas, & cum tota onereris auro, precioſam per humũ trahẽs ueſtem, quaſi inferior tuis & parua diuitijs honorari deſideras, quia inopem collatione uiciſti? Et flumina ſuperfluũt cũ redundant. Gratior tamen hauſtus è riuulo eſt. Spumãt & muſta dum feruent, nec damnũ putat agricola quod defluxerit. Gementibus areis dum cæditur meſſis, frumenta defolliũt. Sed deficientibus meſſibus nõ deficit hydria de farina, & plena olei teſta deſudat. Exinaniuit tamen, dolia diuitum ſiccitas, cum uiduæ pauxillulũ oleariũ redundaret. Non ergo quid faſtidio expuas, ſed quantum deuotione conferas, æſtimandũ eſt. Deniq; nulla plus tribuit, ꝙ illa quæ de filiorũ alimentis pauit prophetã. Et ideo quia nulla plus contulit, nulla plus meruit. Hæc moraliter. nec myſtice tamen deſpexeris hanc mulierem in gazophylaciũ duo æra mittentẽ. Magna planè fœmina quæ diuino iudicio meruit omñibus anteferri, ne forte illa ſit quæ de fide ſua ad ſubſidium hominũ duo teſtamenta contulerit, Et ideo nulla plus fecit. Nec quiſquam hominum quantitatem potuit collationis eius æquare, quæ fidem cum miſericordia copulauit. Et tu igitur quæcunque uitam ſtudio uiduitatis exerces, ne dubites ad gazophylacium duo æra deferre uel fidei plena uel gratiæ, Felix illa quæ de theſauro ſuo integram regis imaginem profert. Theſaurus tuus ſapientia, theſaurus tuus caſtitas atque iuſticia eſt, the-

C ſaurus tuus intellectus bonus, Qualis ille theſaurus fuit, de quo magorum uiri, aurum, thus & myrrham cum adorarent dominum, protulerunt, Auro regis potentiã declarantes, deum thure uenerantes, myrrha reſurrectionẽ corporis cõfitentes. Ha-
2.Cor.4. bes & tu theſaurum hunc, ſi in te requiras. Habemus etenim theſaurum in uaſis fictilibus. Habes aurum quod conferas. Non enim renitentis metalli precium de te deus exigit, ſed illud aurum quod iudicij die nequeat ignis exurere. Nec dona preciosa depoſcit, ſed odorem fidei, quem altaria tui cordis exhalent, & religioſæ mentis ſpiret affectus. Ex hoc igitur theſauro, nõ ſolum magorũ tria munera, ſed etiam duo uiduæ æra promuntur, in quibus integra cœleſtis imago regis effulgeat, ſplendor gloriæ eius & imago ſubſtantiæ. Bona & illa planè laborioſæ ſtipendia caſtitatis, quæ de ſuo opere quotidiano quoque penſo conferat uidua, nocturnis pariter ac diurnis iugi exercens labore penſa temporibus, & pudicitiæ quæſtuoſæ peruigil opere mercedem congregans, ut intemeratũ defuncti coniugis cubile cuſtodiat, alere dulces liberos poſſit, miniſtrare pauperibus. Hæc eſt præferẽda diuitibus. Hæc eſt quæ Chriſti iudicium non timebit. Hanc æmulamini filiæ. Bonum eſt enim æmulari in
1.Cor.12. bono ſemper. Æmulamini meliora chariſmata. Spectat nos dominus ſemper, ſpectat, inquam, Ieſus cum ad gazophylaciũ accreditis, & de bonorũ operum mercedibus ſtipem portatis egentibus conferendam. Quantum eſt igitur ut æra tua conferas, & Chriſti corpus acquiras? Noli ergo uacua prodire in conſpectu domini dei tui, uacua miſericordiæ, uacua fidei, uacua caſtitatis. Non enim inanes dominus, ſed uirtutibus opimas ſpectare Ieſus & laudare conſueuit. Videat te adoleſcentula la-
D borantem, uideat miniſtrantem. Hæc eſt enim merces quam deo debes, ut de aliarũ quoque profectibus mercedem deo tuo conferas. Nulla merces deo melior, quàm ea quæ habet pietatis munera. An uero mediocris tibi uidua illa uidetur Noëmi, quæ uiduitatem ſuam meſſis manipulis ſuſtentabat alienæ, quã æuo grauem alebat nurus? Nam hoc quoque & ad ſubſidium & ad gratiam uiduarum proficit, ut ita inſtituant nurus ſuas, quo poſſint in his maturæ habere ſubſidium ſenectutis, & quaſi ſtipendium magiſterij, mercedem quoque ſuæ capere diſciplinæ. Etenim quæ bene inſtituerit, bene erudierit nurum ſuam Ruth, ei deeſſe non poterit, quæ uiduitatem ſocrus paternæ domui præferat. Et ſi uir quoque eius mortuus fuerit, nõ relinquat tamen, alat inopem, ſoletur mœrentem, nec dimiſſa diſcedat. Neſcit enim egere optima diſciplina. Sic illa Noëmi duobus deſtituta filijs & marito, quæ fructus fœcunditatis amiſerat, pietatis emolumenta non perdidit. Nam & ſolatium mœroris, & ſubſidium paupertatis inuenit. Videtis igitur ſanctæ fœminæ quàm fœcunda ſit ui dua prole uirtutum meritorumque ſuorum ſobole, quæ perire nõ poſſit. Bona igitur uidua egere non nouit, & ſi feſſæ fuerit ætatis & ſupremæ paupertatis, eruditionis tamen ſuæ ſolet habere mercedem. Etſi proximi defuerint, inuenit tamen extraneos qui matrem colant, reuereantur parentem, paruiſque alimentorum ſumptibus mercedem cupiant ſuæ cõmendationis acquirere. Plus enim uiduæ rependunt merita, quàm cibus quærit, ſumptus impendit. Sed triſtes uidetur ducere dies, & lachrymis tempus exigere, Hæc beatior quod perpetua ſibi gaudia exiguis fletibus emit, par-
Luc.6. uiſque momentis tempora acquirit æterna. Quibus bene dicitur: Beatæ triſtes, ipſæ enim ridebitis. Quis igitur falſas præſentium imagines gaudiorum, futuræ ſecuritatis præferat uoluptati? An deſpicabilis nobis autor uidetur ille dominici corporis,

autor

A autor electus qui cinerem ſicut panem manducabat, & potũ cum fletu miſcebat,ut *Pſal.102.*
ueſpertinis lachrymis,matutinæ ſibi lætitiã redemptionis acquireret? Vnde igitur
plurimum gaudere meruit,niſi quia plurimũ fleuit,& tanquam lachrymarũ precio
ſuarum futuræ ſibi gloriæ gratiam comparauit? Habet igitur uidua bonam cõmen
dationis ſuæ materiã,ut dum uirum luget,fleat ſeculũ,& in promptu ſint lachrymæ
redemptrices,dum penduntur mortuis uiuentibus profuturæ. Paratus eſt mœſtitu
dine animi fletus oculorũ,miſericordiã conciliat,laborem minuit,dolorem ableuat,
ſeruat pudorem, nec iam miſera ſibi uidetur quæ conſolationẽ in lachrymis habet,
in quibus ſunt charitatis ſtipendia, pietatis officia. Sed nec fortitudo bonæ uiduæ
deeſſe conſueuit. Hæc enim uera eſt fortitudo,quæ naturæ uſum,ſexus infirmitatẽ,
mentis deuotionem tranſgreditur. Qualis in illa fuit, cui nomen Iudith, quæ uiros
obſidione fractos,perculſos metu,tabidos fame, ſola potuit à colluuione reuocare,
ab hoſte defendere. Etenim ut legimus,cum Holophernes ſucceſſu multorum terri
bilis præliorum intra muros innumera uirorũ milia coëgiſſet, armatis pauentibus,
& de extrema iam ſorte tractantibus, extra murum proceſſit, & in illo præſtantior
exercitu quem liberauit, & eo fortior quem fugauit. Sed ut diſcas maturæ uiduita-
tis affectum, ſeriem ipſam proſequere ſcripturarum. A diebus enim uiri ſui quibus *Iudith.8.*
ille defunctus eſt,ueſtem iocũditatis depoſuit,mœroris aſſumpſit, per omnes dies
intenta ieiunio, ſabbato tantum & dominica, ſacratarũq; temporibus feriarum nõ
refectioni indulgens,ſed religioni deferens. Hoc eſt enim,ſiue manducatis ſiue bibi *1.Cor.10*
tis,in nomine domini Ieſu Chriſti agenda eſſe omnia,ut etiam ipſa refectio corpo
B ralis ſacro religionis cultui deferatur. Diuturnis igitur mœroribus & quotidianis ro
borata ieiunijs ſancta Iudith,quæ ſeculi oblectamenta non quæreret, periculi negli *Iudith.10*
gens, mortiſq; contemptu fortior, ut commento strueret dolum, ueſtem illam io-
cunditatis,quam uiuente uiro ueſtiri ſolebat, ſe induit,quaſi placitura uiro ſi patriã
liberaret. Sed uirum alium uidebat,cui placere quærebat. Illum utiq; de quo dictũ
eſt: Poſt me uenit uir qui ante me factus eſt. Et bene coniugales pugnatura reſum- *Ioan.1.*
pſit ornatus,quia monimenta cõiugij arma ſunt caſtitatis. Neque enim uidua alijs
aut placere poſſet aut uincere. Quid cætera proſequamur, quod inter tot milia ho-
ſtium caſta permanſit? Quid eius ſapientiam prædicemus, quod huiuſcemodi eſt
commenta conſilium,ut dum potentem elicit intemperantia, à ſe inferiores arceret,
occaſionem pararet uictoriæ, abſtinentiæ meritum, pudicitiæ gratiam reſeruaret.
Nec cibo enim ut legimus maculata nec adultero, non minus ſeruatæ caſtitatis ex
hoſtibus reuexit trophæum,quàm patriæ liberatæ. Quid ſobrietatem loquamur?
Temperantia enim uirtus eſt fœminarum. Inebriatis uino uiris,& ſomno ſepultis,
abſtulit uidua gladium, exeruit manũ, bellatoris abſcidit caput, per medias hoſtiũ
acies intemerata proceſſit. Aduertatis igitur quantũ nocere mulieribus poſſit ebrie-
tas,quando uiros uina ſic ſoluunt ut uincantur à fœminis. Eſto igitur uidua tempe-
rans,caſta primum à uino, ut caſta poſſis eſſe ab adultero. Nequaquam te ille ten-
tabit,ſi uina non tentent. Nam ſi Iudith bibiſſet,dormiſſet cum adultero. Sed quia
non bibit, haud difficile ebrios exercitus unius ſobrietas & uincere potuit & elude-
re. Nec dexteræ tantũ hoc opus, ſed maiora trophæa ſapientiæ. Nam manu ſolũ
Holophernem uiciſſet, Conſilio autem omnium hoſtium uicit exercitum. Suſpen-
ſo enim Holophernis capite,quod uirorum conſilio non potuit excogitari,ſuorum

C erexit animos, hoſtiũ fregit, ſuos pudore excitans, hoſtes quoq; terrore percellens, eo quod cæſi ſunt & fatigati. Ita unius uiduæ temperantia atque ſobrietas non ſolum naturam ſuam uicit, ſed quod eſt amplius, fecit uiros etiam fortiores. Nec his tamen elata ſucceſſibus, cui utiq; gaudere & exultare licebat iure uictoriæ, uiduitatis reliquit officium, ſed contemptis omnibus qui eius nuptias ambiebant, ueſtem iocunditatis depoſuit, uiduitatis reſumpſit, nec triumphorum ſuorum amauit ornatus? Illos exiſtimans eſſe meliores quibus uitia corporis, quàm quibus hoſtium arma uincuntur. Ac ne una uidua tantum hoc opus imitabile alijs uideatur impleſſe, plures alias uel pariles uel proximæ fuiſſe uirtutis, nequaquã dubitandum uidetur. Bona enim ſeges plurimas ſpicas fructu refertas ferre conſueuit. Nec dubites illam ueterum ſegetem temporum in complurium fœminarum moribus fœcũdaſſe. Sed quia prolixum eſt complecti omnes, cognoſcite aliquas, & præcipue Debboram, cuius nobis prodidit ſcriptura uirtutem. Hæc enim docuit non ſolum uiri auxilio uiduas non egere, uerum etiam uiris poſſe eſſe ſubſidio, quæ nec ſexus infirmitate

Iudic. 4. reuocata munia uirorum obeunda ſuſcepit, & ſuſcepta cumulauit. Deniq; cum Iudæi iudicum regerentur arbitrio, qui uirili non poterant uel æquitate regi uel uirtute defendi, bellis hincinde ardentibus, Debboram ſibi cuius regerentur iudicio, coptarunt. Itaq; multa milia uirorum una uidua & in pace rexit, & ab hoſte defendit. Multi iudices in Iſraël, ſed nulla ante iudex fœmina: Multi iudices poſt Ieſum, ſed nullus propheta. Et ideo lectum iſtius puto eſſe iudicium, & geſta eius arbitror eſſe deſcripta, ne mulieres à uirtutis officio muliebris ſexus infirmitate reuocentur. Vidua populos regit, uidua ducit exercitus, uidua duces eligit, uidua bella diſponit,

D mandat triumphos. Non ergo natura rea eſt culpæ, nec infirmitati obnoxia. Strenuos enim non ſexus, ſed uirtus facit. Et in pace quidem nulla querimonia, nullus error mulieris inuenitur, cum pleriq; non mediocrium peccatorum autores populo ſuo iudices extitiſſent. Vbi uero Chananæa gens ferox prælio, & affluentium copiarum opima ſucceſſu, hoſtiles in populum Iudæorum animos extulerunt, uidua præ cæteris bellicos inſtruit apparatus. Et ut diſcas non publicis copijs domeſticas neceſſitates fuiſſe ſubnixas, ſed domeſticis diſciplinis, munus publicum gubernatum, domo propria filium ducem producit exercitus, ut agnoſcatis quod poſſit inſtituere uidua bellatorem. Quem quaſi mater erudijt, quaſi iudex propoſuit, quaſi fortis inſtituit, quaſi prophetes uictoriæ certa tranſmiſit. Denique in mulieris ma-

Iudic. 4. nu ſummam fuiſſe uictoriæ, docet Barach filius dicens: Niſi tu ueneris mecum, nõ ibo, quia non noui diem in qua dirigit dominus angelum ſuum mecum. Quanta ergo fœminæ iſtius uirtus, cui dux dicit exercitus: Niſi tu ueneris, non ibo? Quanta, inquam, uiduæ fortitudo, quæ à periculis filium nec materno reuocat affectu, immo ad uictoriam filium ſtudio matris hortatur dicens: quod in manu mulieris ſit ſumma uictoriæ. Debbora ergo prælij probauit euentum, Barach iuſſus produxit exercitum, Hialech cœpit triumphum. Huic enim prophetia Debboræ militauit. Quæ myſtice nobis ortum ſurrecturæ ex gentibus eccleſiæ reuelauit, cui triumphus de Siſara ſpiritali, hoc eſt de aduerſarijs poteſtatibus quæreretur. Nobis igitur prophetarum oracula dimicarunt, nobis illa prophetarum iudicia & arma uicerunt. Et ideo non populus Iudæorum, ſed etiam Hialech uictoriam de hoſte quæſiuit. Infelix ergo populus qui hoſtem quem fugauit, perſequi fidei uirtute non potuit.

A tuit, Itaque illorum delicto ſalus gentibus, illorum deſidia nobis ſeruata uictoria
eſt. Hialech ergo proſtrauit Siſaram, quem tamen coruſco duce, hoc enim ſignifi-
cat interpretatio Barach, manus ueterum fugauerat Iudæorum. Frequenter enim
ut legimus, orationibus & meritis prophetarum cœleſtia patribus affuere ſubſidia,
ſed his iam tunc de nequicijs ſpiritalibus uictoria parabatur, quibus dicitur in Euã
gelio: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum uobis regnum à conſtitu Matth. 25.
tione mũdi. Ergo principium uictoriæ à maioribus, finis in eccleſia. Eccleſia autem 2. Cor. 10.
non armis ſecularibus uincit aduerſarias poteſtates, ſed armis ſpiritualibus quæ
ſunt fortia deo ad deſtruendas munitiones, & altitudinem nequiciæ ſpiritualis. Et
ideo Siſaræ ſitis, lactis poculo reſtinguitur, quia oratione ſuperatur. Quod eñ no-
bis ſalutare ad eſcam, hoc aduerſariæ poteſtati letale ad infirmitatem. Arma eccle
ſiæ fides, arma eccleſiæ oratio eſt, quæ aduerſarium uincit. Ergo ſecundum hiſtori-
am ad prouocandos animos fœminarum, fœmina iudicauit, fœmina diſpoſuit, fœ
mina prophetauit, fœmina triumphauit, & præliaribus intermixta copijs imperio
uiros docuit militare fœmineo. Secundum myſterium ueræ fidei, militia eccleſiæ
uictoria eſt. Non ergo habetis quod per naturam uos excuſetis fœminæ. Non ha-
betis uiduæ quod ad infirmitatem ſexus, ad amiſſionem ſubſidij maritalis mobili
tatem ueſtram referre poſſitis. Satis unicuique præſidij eſt, ſi uirtus animi non de-
ſit. Et ipſe in uiduis frequens proceſſus ætatis munimen pudoris eſt, & ipſe amiſſi
coniugis dolor, uſus operis, domus cura, ſollicitudo liberorum noxiam pudori ſo-
let arcere laſciuiam. Atq; ipſe lugubris habitus, pompa funebris, fletus aſſiduus, &
B mœſtæ fronti inarantibus rugis impreſſa triſtitia, petulantium premit oculos, re-
ſtinguit libidines, procaces auertit aſpectus: bonus cuſtos pudoris, pietatis dolor,
non obrepit culpa ſi cura non deſit. Didiciſtis igitur uiduæ ſubſidio uos non ege-
re naturæ, & poſſe ſalubritatem tenere conſilij, nec domeſtico indigere præſidio,
quæ etiam publicæ poteſtis apicem potentiæ uendicare. Sed fortaſſe dicit aliqua,
ei tolerabiliorem uiduitatem cui profluant res ſecundæ, aduerſis uero uiduas ci-
to frangi, facile ſuccumbere. De quo & ſi ipſo doceamur uſu, læta uiduis lubri-
ca magis eſſe quàm ſeria, tamen ſcripturarum inſtruimur exemplis, infirmitati-
bus quoque uiduarum non deeſſe ſolere ſubſidia, faciliuſq; quàm cæteris diuina
atque humana ſuppetere, ſi bene filios inſtituant, generos legant. Denique cum ſo Luc. 4.
crus Simonis magnis febribus detineretur, Petrus & Andreas rogauerunt domi-
num pro ea. Et ſtans ſuper illam, imperauit febri, & remiſit illam, & continuo ſur-
gens miniſtrabat illis, Magnis inquit, tenebatur febribus, & rogauerunt illum
pro ea. Et tu habes proximos, qui deo pro te ſupplicent. Habes Apoſtolos pro-
ximos, habes martyres proximos, ſi ipſa martyribus deuotionis ſocietate, miſe-
ricordiæ quoque muneribus appropinques. Proximus eſt enim qui miſericordi-
am facit. Fac & tu miſericordiam, & eris Petro proxima. Non ſanguinis neceſſitu-
do, ſed uirtutis cognatio facit proximos, quia non in carne ambulamus, ſed in ſpi
ritu. Ama ergo propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, ut pro te rogent, &
recedant cupiditates tuæ uerbo dei pulſæ. Surges ilico, quæ in terris iacebas, ut
Chriſto miniſtres. Noſtra enim conuerſatio in cœlis eſt, unde & ſaluatorem Philip. 3.
expectamus dominum Ieſum. Nemo enim iacens Chriſto miniſtrat: miniſtra
pauperi, & miniſtraſti Chriſto. Quod enim uni horũ feciſtis, mihi inquit feciſtis. Matth. 25.

C Habetis ergo uiduæ auxilium, ſi tales uobis generos poſteritatis ueſtræ patronos, tales proximos eligatis. Ergo rogauerunt pro uidua Petrus & Andreas. Vtinam exiſtat aliquis qui tam cito poſſit rogare pro nobis, uel certe iſte qui ꝓ ſocru rogat, Petrus & Andreas frater eius. Tunc enim pro affinitate poterant, nunc iam poſſunt pro nobis & pro omnibus impetrare. Videtis enim quod magno peccato obnoxia, minus idonea ſit quæ pro ſe precetur, certe quæ pro ſe impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Ægri enim niſi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro ſe rogare non poſſunt. Infirma eſt caro, mens ægra eſt, & peccatorum uinculis impedita. Ad medici illius ſedem debile non poteſt explicare ueſtigium, obſecrandi ſunt angeli pro nobis, qui nobis ad præſidium dati ſunt, martyres obſecrandi, quorum uidemur nobis quoddam corporis pignore patrocinium uendicare. Poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui proprio ſanguine etiam ſi qua habuerũt peccata, lauerunt. Iſti enim ſunt dei martyres, noſtri præſules, ſpeculatores uitæ actuúmque noſtrorum. Non erubeſcamus eos intercesſores noſtræ infirmitatis adhibere, quia ipſi infirmitatem corporis etiam cum uincerent cognouerunt. Inuenit ergo Petri ſocrus qui pro ſe rogarent. Et tu uidua inuenis qui pro te ſupplicent, ſi quaſi uere uidua & deſolata in deum ſperes, inſtes obſecrationibus, inſiſtas orationibus, afficias corpus tuum quaſi quotidie moriens, ut
1.Tim.5. moriendo reuiuiſcas. Fugias delitias, ut etiam ægra ſaneris. Nam uidua quæ in delitijs eſt, uiuens mortua eſt. Sublata eſt tibi cauſa nubendi, habes qui pro te intercedant, ne dixeris, deſtituta ſum: Querela nupturæ eſt. Ne dixeris, ſola ego ſum.
D Caſtitas ſolitudinem quærit, pudica ſecretum, impudica conuentum. Sed negocium habes, & interceſſorem aduerſarij uereris, apud iudicem pro te dominus interuenit dicens: Iudicate pupillo & iuſtificate uiduam. Sed patrimonium uis tueri, maius pudoris eſt patrimonium, quod melius regit uidua quàm nupta. Seruus peccauit, ignoſce. Melius eſt enim alterius culpam feras, quàm tuam prodas. Sed uis nubere, licet non habet crimen ſimplex uoluntas, cauſam non quæro, cur fingitur? Si honeſtum putas, fatere, ſi incongruum, ſile, ne accuſes deum, ne accuſes propinquos quod præſidia tibi deſint. Vtinam non deſit uoluntas, ne te conſulere liberis dicas, quibus matrem eripis. Eſt etiam quod facultati licet, ætati non licet. Cur maternæ parantur nuptiæ inter nuptias filiarum, & plerunque poſt nuptias? Cur adulta filia diſcit prius ſponſum matris quàm ſuum erubeſcere? Suaſimus fateor ut ueſtem mutares, non ut flammeum ſumeres, ut à ſepulchro recederes, non ut thalamũ præparares. Quid ſibi uult noua nupta poſt generos? Quàm indecorum eſt iuniores habere liberos quàm nepotes. Sed ad propoſitum reuertamur, ne qui noſtrorum dolemus uulnera peccatorum, medicum relinquimus, & dum alienis medemur ulceribus, ulcera noſtra cumulemus. Rogatur ergo hic medicus. Ne timeas, quia magnus eſt dominus & fortaſſe ad ægram non dignatur uenire. Venit enim ad nos ſæpe de cœlo, nec ſolum diuites, ſed etiam pauperes ſolet & ſeruulos pauperum uiſitare. Venit & nunc rogatus ad Petri ſocrum, & ſtans ſuper illam imperauit febri & remiſit illam, & continuo ſurgens miniſtrabat illi. Sicut dignus memoria, ita dignus deſiderio, dignus etiam charitate dominicæ in ſingulos dignationis affectus, & facta miranda, uiſitare uiduas non dedignatur, & tugurij uilis penetralia anguſta ſuccedere. Quaſi deus imperat, quaſi homo uiſitat.

A uiſitat. Gratias euangelio, per quod etiam nos qui oculis noſtris uenientem in hunc mundum non uidimus Chriſtum, uidemur ei dum facta eius legimus intereſſe, ut ſicut illi quibus appropinquabat fidem mutuabātur ex eo, ita etiam nobis dum geſtis eius credimus appropinquet. Vides qualia habeat genera ſanitatū, imperat febri, imperat ſpiritibus immūdis, alibi ipſe imponit manus. Non ſolum igitur uerbo ſed etiam tactu ægros curare conſueuit. Et tu igitur quæ uarijs mundi æſtuas cupiditatibus, uel formā uiri alicuius cupis uel pecuniam, roga Chriſtum, adhibe medicum, porrige ei dexteram tuam, & tangat interiora tua dei manus, uerbiq; cœleſtis gratia interiorū uenas ſcrutetur animorū. Pulſet dei dextera ſecreta cordis. Alij oculos luto illiniuit, ut uidere poſſet, Creatorq; omniū docet nos noſtræ memores debere eſſe naturæ, & corporis cernere uilitatem. Nemo enim magis poteſt uidere diuina, niſi qui humilitate cōſcia ſui, neſcit extolli. Alius ſacerdoti ſe offerre præcipitur, ut carere in perpetuum lepræ poſſit exuuijs. Solus enim mentis & animi poteſt ſeruare munditiam, qui ei ſacerdoti ſe nouit offerre, quem pro peccatis noſtris accepimus aduocatum, Illum utiq; cui dicitur: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Nec uereare moram aliquā ſanitatis, neſcit indumentum qui ſanatur à Chriſto. Opus eſt ut remedium adhibeas quod acceperis. Simul enim ut præceptum dederit, cæcus uidet, paralyticus ambulat, mutus loquitur, ſurdus audit, febriens miniſtrat, lunaticus liberatur. Et tu igitur quæcūq; in decore alicuius rei cupiditate langueſcis, obſecra dominum, fidem defer. nec ullam timeas moram, ubi adeſt oratio, adeſt uerbum, fugatur cupiditas, libido diſcedit. Ne confeſſionis uerecan- Pſal. 109.

B ris offenſam, immo magis præſume prærogatiuam, Incontinentia enim qua corporis morbo antea laborabas, Chriſto incipias miniſtrare. Poteſt etiam hoc loco uideri Petri ſocrus affectio uoluntatis, ex qua ſibi uelut ſemen futuræ poſteritatis aſſumpſerat, quod unicuiq; uoluntas ſua poſteritatis eſt autor. Ex uoluntate enim ſapientia naſcitur, quam ſapiens in matrimonium aſciſcit ſibi dicens: Propoſui ergo hanc adducere ego mihi in coniugium. Ergo uoluntas illa quæ primo uariarum cupiditatum æſtibus madefacta languebat, poſtea per apoſtolatus officium in miniſterium Chriſti iam robuſta ſurrexit. Simul qualis eſſe debeat quæ Chriſto miniſtrat oſtenditur. Oportet eam primo carere uariarum illecebris uoluptatum, uitare internum corporis animiq; languorē, ut corpus & ſanguinem Chriſti miniſtret. Neq; enim poteſt quiſquam peccatis ſuis æger minimeq; ſanus, immortalium ſanitatū remedia miniſtrare. Vide quid agas ſacerdos, ne febrienti manu corpus Chriſti attingas, prius curare, ut miniſtrare poſſis. Si mundos eos qui ante fuerant lepro ſi, Chriſtus iubet occurrere ſacerdotibus, quantomagis mundum ipſum conuenit eſſe ſacerdotem? Non habet igitur quod moleſte ferat illa uidua quod ſibi non pepercerim, quando nec mihi parco. Surrexit itaque Petri, inquit, ſocrus, & miniſtrabat illis. Et bene ſurrexit. Sacramenti enim typum apoſtolica iam gratia miniſtrabat. Proprium eſt autem ſurgere Chriſti miniſtros. Iuxta quod ſcriptum eſt: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Didicimus igitur nec ſumptibus egere uiduas, quæ donare conſueuerint, nec ſubſidio, quibus ſæpe in periculis maximis defenſæ ſunt uirorum copiæ. Maritalia ijs quoque officia uel à generis uel à proximis facile ſolere reparari, eſſe etiam in eas diuinam miſericordiam promptiorem. Et ideo cum ſuppetere non uideatur cauſa, nubendi ſtudium abeſſe debere. Quod tamen pro conſi Sapien. 8. Ephe. 5.

C lio dicimus, non pro præcepto imperamus, prouocantes potius uiduam quàm li-
gantes. Neq; enim prohibemus ſecundas nuptias, ſed nõ ſuademus. Alia eſt enim
infirmitatis contemplatio, alia gratia caſtitatis. Plus dico, non prohibemus ſecun-
das nuptias, ſed non probamus ſæpe repetitas. Neq; enim quicquid licet, & decet.
1.Cor.6. Omnia mihi licent, dicit apoſtolus, ſed non omnia ſunt utilia. Et uinum bibere li-
cet, ſed plurimũ non decet. Licet ergo nubere, ſed pulchrius eſt abſtinere. Sunt enim
uincula nuptiarum. Vultis ſcire quæ uincula? Quæ ſub uiro eſt mulier, uiuente ui-
1.Cor.7. ro alligata eſt legi. Si autem mortuus fuerit uir, ſoluta eſt à lege uiri. Probatum eſt
igitur uinculum eſſe coniugium, quo mulier ligatur & ſoluitur. Bona mutui amoris
gratia, ſed maior eſt ſeruitus. Neque enim mulier ſui corporis poteſtatem habet,
ſed uir. Et ne forte tibi non coniugij uideatur iſta ſeruitus eſſe, ſed ſexus, ſimiliter &
uir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Quanta igitur coniugij neceſſi-
tas quæ ſubijcit alteri etiam fortiorem. Mutuis enim neceſſitatibus ab utroque ſer-
uitur. Nec temperanti licet iugo ſubducere caput, cum alterius intemperantiæ ſerui-
endum ſit. Precio, inquit, empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. Videtis quàm eui
dens ſit coniugalis definitio ſeruitutis. Non ego hoc dico, ſed apoſtolus, nec ille, ſed
Chriſtus qui loquebatur in eo. Et hanc utique ſeruitutem de bonis coniugibus de-
finiuit. Nanq; ſupra ſic habes: *Sanctificatus eſt* uir infidelis per uxorem fidelem,
Et ſanctificata eſt mulier infidelis per maritum fidelem. Et infra: Quod ſi infidelis
diſcedit, diſcedat. Non eſt ſeruituti deditus frater aut ſoror in talibus. Si igitur bo-
D num coniugium ſeruitus eſt, malum coniugium quid eſt, quando nequeunt ſe inui
cem ſanctificare ſed perdere? Sed ut ad gratiam uirtutis uiduas adhortamur, ita e-
tiam ad eccleſiæ diſciplinam fœminas prouocamus, quæ eccleſia conſtat ex omni-
bus. Et licet Chriſti grex conſtet ex omnibus, grex tamen in alijs pabulo ueſcitur,
in alijs adhuc lacte nutritur, quibus lupi illi qui latent in ueſtimento ouium, ſunt ca
uendi, abſtinentiæ ſpeciem prætendentes, prouocantes autem intemperantiæ fœ-
ditatem. Etenim quia ſciunt ualida onera caſtitatis, cum ipſi ea attingere digitis nõ
queant, ab alijs ſupra modum exigunt, cum ipſi ſeruare nec modum poſſint, ſed in-
iuſto ſub faſce ſuccumbant. Menſura enim oneris pro menſura debet eſſe geſtan-
tis, alioquin impoſiti oneris fit ruina, ubi uectoris infirmitas eſt. Nam & infantium
fauces ſtrangulat eſca robuſtior. Et ideo ſicut multitudo uectorum, non paucorum
uiribus æſtimatur, nec tamen fortioribus de aliorum infirmitate præſcribitur, ſed
unicuique quantum oneris ſubire cupiat, relaxatur, manente mercedis cumulo in
uirtutis augmento: ita etiam fœminis, non laqueus inijciendus, non ſupra uires ab
ſtinentiæ grauioris uectura ſubeunda eſt: Sed relinquendum ut unaquæq; ſe pen-
dat, non autoritate aliqua coacta præcepti, ſed incremento gratiæ prouocata. Et
ideo diuerſis uirtutibus merces diuerſa propoſita eſt. Nec aliud reprehenditur, ut
aliud prædicetur, ſed omnia prædicantur, ut quæ meliora ſunt præferantur. Hono
rabile itaque coniugium, ſed honorabilior integritas, nam & qui matrimonio iun-
git uirginem ſuam, benefacit, & qui non iungit, melius facit. Quod igitur bonum
1.Cor.7. eſt, non uitandum eſt, & quod eſt melius eligendum eſt. Itaque non imponitur,
ſed præponitur. Et ideo bene Apoſtolus dixit: De uirginibus autem præceptum
domini non habeo, conſilium autem do. Etenim præceptum in ſubditos fertur, con

ſilium

A ſilium amicis datur. Vbi præceptum eſt, ibi lex eſt, ubi conſilium, ibi gratia eſt. Præceptum ut ad naturam reuocet, conſilium ut ad gratiam prouocet. Et ideo lex Iudæis lata eſt, gratia autem electioribus reſeruata eſt. Lex ut à naturæ finibus culpæ ſtudio demeantes, ad naturæ obſeruantiam pœnæ terrore reuocaret: Gratia autem ut electos tum ſtudio bonorum, tum propoſitis etiam præmijs prouocaret. Et ut intelligas diſtantiam præcepti atque conſilij, illum recorderis cui in Euangelio ante præſcribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falſum teſtimoniũ dicat. Præceptum etenim ibi eſt, ubi eſt pœna peccati. At uero cum ſe præcepta legis memoraſſet impleſſe, conſilium ei datur ut uendat omnia, & ſequatur dominum. Hæc enim non præcepto imperantur, ſed pro conſilio deferuntur. Duplex nanque forma mandati eſt, una præceptiua, altera uoluntaria. Vnde & dominus in alia dicit: Non occides, ubi præcepit. In alia: Si uis perfectus eſſe, uende omnia tua. Ergo hic liber eſt à præcepto, cuius defertur arbitrio. Itaq; qui præceptũ implerint, poſſunt dicere: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. Hoc *Luc.17.* uirgo non dicit. Non dicit ille qui bona ſua uendidit, ſed quaſi repoſita expectat præmia, ſicut ſanctus apoſtolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, *Matth.19.* Quid ergo erit nobis? Non enim quaſi inutilis ſeruus, quod debuit facere feciſſe ſe dixit, ſed quaſi utilis domino, qui commiſſa ſibi talenta quæſitis multiplicauit uſuris, mercedem fidei atque uirtutis, bene ſibi conſcius meritorumq; ſecurus expectat. Et ideo ei cum cæteris dicitur: Vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & ipſi ſuper duodecim ſedes, B iudicantes tribus Iſraël. At uero illi qui talenta ſeruauerit, & ſi præmia, minora tamen præmia pollicetur, dicens: Quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam. Fides igitur ex debito, miſericordia in præmio. Qui bene credidit, ut ei credatur emeruit. Qui bene contulit, quoniam ſuum non quæſiuit, quod cœleſte eſt impetrauit. Ideo ergo præceptum non datur, conſilium datur. Præceptum enim caſtitatis eſt, conſilium integritatis. Sed non omnes capiunt uerbum iſtud, ſed *Matth.19.* quibus datum eſt. Sunt enim ſpadones qui de matris utero ſic nati ſunt, in quibus naturæ neceſſitas uirtus non eſt caſtitatis. Et ſunt ſpadones qui ſeipſos caſtrauerũt uoluntate utique non neceſſitate. Et ſunt ſpadones qui facti ſunt ab hominibus. Et ideo magna in ijs continentiæ gratia, quia uoluntas facit, non infirmitas continentem. Nam decet integrum diuini operis ſeruare munus, nec illis forte parum ſit, lubrico corporis non teneri. Nam etſi erepta eſt ſubeundi iſtius palma certaminis, erepta etiam materia periculi. & quamuis non queunt coronari, non queunt tamẽ uinci. Habent alia genera uirtutum quibus commendare ſe debeant, ſi fides firma ſit, profluа miſericordia, aliena auaritia, frequens gratia. Sed in iſtis nulla culpa, quia facti ignorantia. Non eadem cauſa eorum qui in ſeipſos ferro utuntur, quos non imprudenter deflexímus. Sunt enim qui uirtutis loco ponant, ferro culpam compeſcere. De quibus & ſi noſtram uolumus proferre ſententiam, quamuis ſint ſtatuta maiorum, conſiderent tamen, ne quis id ad profeſſionem infirmitatis trahat, non ad firmitatis gloriam. Ergo nemo militet ne aliquando uincatur, nec pedis utatur obſequio qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intendat officio, qui concupiſcentiæ timet lapſum. Sed quid prodeſt carnem abſcindere, cum etiam ipſa culpa ſit in aſpectu? Nam & qui uiderit mulierem *Matth.5.*

C ad concupiſcendum,iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Et quæ ſimiliter nirum in concupiſcentia uiderit,adulteratur. Caſtos ergo non infirmos eſſe nos conuenit. Pudicos oculos habere non debiles. Nemo igitur ut pleriq; arbitrātur,ſe debet abſcindere,ſed magis uincere. Victores enim recipit eccleſia,non uictos. Et quid argumentis? Preſto ſit apoſtolici forma præſcripti. Sic enim habes: Vtinam & abſcindantur qui uolunt uos circumcidi. Cur enim coronæ occaſio & uirtutis uſus eripitur homini qui ad laudem natus eſt,ad uictoriam præparatus eſt,qui ipſe potius uirtute animi caſtrare ſe poſſit? Sunt enim ſpadones qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnū cœlorū. Sed hoc nō omnibus imperatur,ſed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretorum,ſemper tenere debet menſuram,& qui penſa diſtribuit,æquitatem debet examinis reſeruare. Statera enim fallax abominatio eſt apud deum. Eſt ergo minus pondus & maius. Sed utrunque non recipit eccleſia. Pondus enim maius & minimum, & menſuræ duplices immunda in conſpectu domini. Vtraque ſunt penſa quæ diuidit ſapientia. Et ita diuidit uirtutem, ut uires æſtimet ſingulorum. Et ideo dicit: Qui poteſt capere capiat. Scit enim creator omnium, affectus eſſe uarios ſingulorū. Et ideo præmijs uirtutem prouocauit,non infirmitatem uinculis alligauit. Scit & ille gentium doctor bonus morum auriga noſtrorum,& quidam interiorum rector affectuum,qui de ſeipſo didicerat,legi mentis,legem corporis repugnare, eandem tamen Chriſti gratiæ cedere. Scit,inquā,uarios curſus mentium repugnare. Et ideo neque in tantum adhortationem integritatis intendit, ut aboleret gratiam nuptiarum,neq; ita coniugium prætulit, ut ſtudia integritatis ex-

D tingueret. Sed à continentiæ perſuaſione incipiens,ad incōtinentiæ remedia deſcendit. Et cum brauium ſupernæ uocationis fortioribus demonſtraſſet, deficere tamen in uia neminem paſſus eſt, ita plaudens prioribus, ut non deſpiceret & ſequentes. Didicerat enim & ipſe, quia dominus Ieſus alijs panem ordeaceum ne in uia deficerent,alijs corpus ſuum ut ad regnum cōtenderent miniſtrauit. Nec dominus ipſe præceptum impoſuit,ſed uoluntatem inuitauit. Nec apoſtolus præceptum ſtatuit, ſed conſilium dedit. Sed non hoc humanum conſilium,humanarum uirium habere menſuram. Diuinæ munus miſericordiæ confitetur in ſe eſſe collatum, ut fideliter ſciret prima præferre,ſecunda diſponere. Et ideo exiſtimo,inquit,non ſtatuo. Et exiſtimo bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem. Non ergo copula nuptialis quaſi culpa uitanda,ſed quaſi neceſſitatis ſarcina declināda. Lex enim aſtrinxit uxorem,ut in laboribus & in triſtitia filios generet,& cōuerſatio eius ad uirum ſit,quod ei ipſe dominetur. Ergo laboribus & doloribus in generatione filiorū addicitur nupta,non uidua,& dominatui uiri ſola ſubditur copulata,non uirgo. Omniū autem horum uirgo libera eſt, quæ uerbo dei ſuum ſpopondit affectum, quæ ſponſum benedictionis cum facibus expectat,bonæ lumine uoluntatis accenſo. Et ideo prouocatur conſilijs, non uinculis alligatur. Sed nec uidua præceptum accipit, ſed conſilium. Conſilium autem non ſemel datum, ſed ſæpe repetitum. Et primo dixit: Bonum eſt enim mulierem non tangere. Et iterum: Volo ſic omnes homines eſſe,ſicut & meipſum. Et tertio: Bonum eſt illis,ſi ſic maneant ſicut & ego. Et quarto: Bonum eſt propter inſtantem neceſſitatem, & hoc placere domino, & hoc honeſtum eſſe. Poſtremo beatiorem eſſe in uiduitate perſeuerantem, non tantum ſuo conſilio,ſed etiam dei ſpiritu definiuit. Quæ nam igitur talis cōſiliatrij benignitatem recuſet,qui

& uo

Marginal notes: Gal. 5. — Prouerb. 11. — 1. Cor. 7.

A & uoluntati habenas indulgeat,& id ſuadeat aliјs quod in ſe expertus utile iudicauit, non facile comprehendi,nec faſtidioſis æquari? Quæ igitur refugiat, ſancta fieri corpore & ſpiritu, cum ſupra laborem ſit præmium, ſupra uſum gratia, ſupra opus merces? Atq; hoc ita dico,non ut laqueũ cæteris iniјciam, ſed ut commiſſi mihi ruris operarius agrum hunc eccleſiæ fertilem cernam, nunc integritatis flore uernantem, nunc uiduitatis grauitate pollentem,nunc etiam coniugiј fructibus redundantem. Nam & ſi diuerſi, unius tamen agri fructus ſunt, nec tanta hortorum lilia, quantæ ariſtæ ſegetum, meſſium ſpicæ, complurium(q́ ſpacia camporum recipiendis aptantur ſeminibus, quàm redditis nouales fructibus feriantur. Bona ergo uiduitas, quæ totiens apoſtolico iudicio prædicatur. Hæc enim magiſtra fidei, magiſtra eſt caſtitatis. Vnde & illi qui deorum ſuorum adulteria & probra uenerantur, cœlibatus & uiduitatis ſtatuere pœnas, ut æmuli criminum mulctarent ſtudia uirtutum, Specie quidem qua fœcunditatem quærerent, ſed ſtudio quo propoſitum caſtitatis abolerent. Nam confectis & miles ſtipendiјs arma deponit, & relicto officio quod gerebat ad propria ueteranus rura dimittitur, ut & ipſe exercitæ laboribus uitæ requiem cõſequatur, & alios ſpes futuræ quietis ſubeundis faciat operibus promptiores. Agricola quoque maturior torquenda aliјs æſtiua committit, & iuuenili grauatus opere prouidentiam curæ ſenilis explorat, Vitem facilis tondere quàm premere, ut iuueneſcentem luxuriam reprimat, & adoleſcentem laſciuiã falce ſuccidat, parcorum quandam partuum caſtitatem docens etiam in uitibus expetendam. Similis huic uidua uelut emeritis ueterana ſtipendiјs caſtitatis,& ſi coniugiј arma deponat, domus tamen totius pacem gubernat, & ſi uehendis oneribus ocioſa, maritandis tamen iunioribus prouida. Vbi cultus utilior, ubi fructus uberior ſit, quorum copiam aptior ſenili grauitate diſponit. Itaque ſi maturioribus potius quàm iunioribus committitur ager, cur putes utiliorem nuptam eſſe quàm uiduam? Quod ſi perſecutores fidei, perſecutores fuerunt etiam uiduitatis, utique fidem perſequentibus, uiduitas non pro ſupplicio fugienda eſt, ſed tenenda pro præmio. Sed fortaſſe aliquibus propter ſuſcipiendos liberos coniugia iteranda uideantur. Quod ſi filiorum ſtudium cauſa nubendi eſt, utique ubi eſt fructus filiorum, cauſa non ſuppetit, quanquam cuius conſiliј ſit iterum experiri uelle, fruſtra tentat fœcunditatem aut ſubire quam pertulerit orbitatem. Hæc enim iterandi cauſa eſt filios non habentibus. Ergo illa quæ liberos ſuſcepit & perdidit, cum ipſa enim maior contentio quæ ſpem generandi habet, Illa,inquam,nónne ſibi uidetur inter ipſa repetitarum fœdera nuptiarum amiſſorum prætexere funera filiorum? Nónne iterum paſſura quod repetit, & ad ipſos uotorum tumulos exceptarum orbitatum imagines lamentorum ſtrepitus perhorreſcit? Vel cum accenſis funalibus nox ducitur, nónne pompæ funebris exequias magis putat quàm thalamum præparari? Cur igitur filia dolores magis quos times repetis, quàm filios quos iã non ſperas requiris? Si grauis eſt dolor, ſubterfugienda cauſa eius eſt,non petenda. Nam tibi quid conſiliј tribuam quæ liberos habes? Quæ tibi cauſa nubendi, niſi forte leuitatis error, & intemperantiæ uſus, & ſauciј cogit pectoris conſcientia? Sed conſilium ſobriјs non ebriјs datur. Et ideo apud liberam conſcientiam mihi ſermo eſt, cui utrunque integrum eſt. Habeat ſaucia remedium, honeſta

C honeſta conſilium. Tu, inquam, filia quid moliris? Cur hæredes quæris extraneos, cum habeas tuos? Non filios deſideras quos habes, ſed ſeruitutem quam non habes. Hæc eſt enim uera ſeruitus, in qua infractior amor, quã non deflorata pignus uirginitatis, & plena ſancti pudoris & gratiæ ætas prima commendat. Vbi offenſa grauior, ſuſpectior inſolentia, concordia infrequentior, quam nõ temporibus inolitus amor, non uigens annis forma conciliat. Moleſta pietas, ut amare liberos metuas, aſpicere liberos erubeſcas, atque inde oriatur cauſa diſcordiæ, unde ſolet mutuus amor mulcere affectus parentũ. Generare liberos uis, non fratres futuros tuorum, ſed aduerſarios filiorũ. Quid eſt ergo generare alios liberos, niſi ſpoliare quos habes liberos? Quibus pariter auferuntur & pietatis officia, & compendia facultatum? Lex diuina cœleſti inter ſe coniuges autoritate conſtrinxit, & difficile manet mutuus amor. Tulit enim coſtam de uiro, & formauit fœminam, ut ſibi eos inuicem Gen. 2. copularet dicens: Et erunt duo in carne una. Non hoc de ſecũdis ſed primis nuptijs dixit. Neque enim Eua ſecundum accepit uirum, neque ſancta eccleſia ſecundum Ephe. 5. agnouit uirum. Sacramentum enim illud magnum eſt in Chriſto & in eccleſia. Et ideo cuſtodiendũ eſt. Sed neq; Iſaac aliam præter Rebeccam ſciuit uxorem. Neq; Abraham patrem cum alia, niſi cum Saram ſepeliuit uxorem. Nam in ſancta Rachel magis figura myſterij fuit quàm ordo coniugij. Et tamẽ in ea quoq; habemus quod ad primi cõiugij gratiam referre poſſimus. Si quam primo ſponſam habuit, plus amauit, nec fraus excluſit affectum, nec ſponſæ amorem coniugij interuentus aboleuit. Itaq; ſanctus patriarcha nos docuit, quantum deferre primis nuptijs de-
D beamus, cum tantum primis ſponſalibus ipſe detulerit. Cauete igitur filiæ ne & gratiam nuptiarum tenere nequeatis, & moleſtias augeatis.

CAPITA PRIMI LIBRI DE POENITENTIA.

De commendatione moderationis erga peccatores ſeruandæ ab his qui illorũ morbos curare debent, per exempla, ſcripturã, atq; rationem, cum acri reprehenſione eorũ qui dura pro mitibus ſequenda opinantur, & cũ ipſi quærant miſericordiam dñi, alijs eam denegant, cuiuſmodi ſunt doctores Nouatianorũ. Cap. I

De repulſione reſponſionũ quibus Nouatiani errorẽ ſuũ defendere conant. C. II.

De ſententia ſcripturæ in ſuperiori capitulo adductæ, & quemadmodũ fieri poſſit ut aliquis qui uictus ſupplicijs deum ſermone negauerit & corde adorauerit, per pœnitentiam mereatur ueniam peccatorum. Cap. III.

De dictorum in ſuperiori capitulo multiplici probatione ex ſacrarum ſcripturarum teſtimonijs. Cap. IIII.

De confutatione erroris Nouatianorũ qui ſpem ueniæ excludunt per exemplum de illo ſemiuiuo relicto à latronibus, quẽ pius Samaritanus dominus Ieſus miſericordia motus curauit, & ſupra ſuum iumentum impoſuit uulneratum, & à ſacerdote atque leuita prætereuntibus, per quos Nouatiani intelliguntur, fuit neglectus. Cap. V.

De eccleſia Chriſti per cœnam ſignificata, ad quam omnes uocati ſunt, ſiue boni ſiue mali, & qui ſe excuſauerunt Nouatiani ſunt atque cæteri hæretici, qui partem cum

A cum Chriſto non habebunt, eo quod pœnitentiæ lauacrũ reſpuant. Cap. VI.
De multiplici poteſtate data diſcipulis à Chriſto, cum reprehenſione Nouatianorum, qui remiſſionem in baptiſmo concedunt, ſed pœnitentiæ lauacrum negant, cum nihil interſit inter utrunq; ſacramentum. Cap. VII.
De falſo intellectu ſcripturæ quo Nouatianus errorem ſuum probare contendit, quẽ autor hic efficaciter reprobat fultus ſcripturæ ſacræ teſtimonijs. Cap. VIII.
Qualiter intelligenda ſint uerba Ioannis in canonica ſua dicentis: Eſt peccatum ad mortem, non de illo dico ut oret quis: Cum ſanctus Iohannes non ignorauerit Moyſen atque Hieremiam atque Stephanum pro ſalute aliorum oraſſe atque exauditos fuiſſe. Cap. IX.
De eo quod nullus fidem habens excluſus ſit à uenia, Quod hi quoq; qui poſt pœnitentiam coronam martyrij meruerunt, maius etiam donum fidei perceperunt. De forma quoque pœnitentis in ſemiuiuo à latronibus relicto conuenienter expreſſa. Cap. X.
De alijs quibuſdã ſcripturis quibus eliditur error Nouatiani ueniam poſt lapſum negantis, cum dominus Ieſus uenerit in mundum non uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Cap. XI.
Quemadmodum teſtimonijs ipſius Dauid atque ſancti Pauli reprobetur falſitas Nouatiani, quia caſtigat deus omnem filiũ quem recipit, & quẽ caſtigauit morti non tradidit. Cap. XII.
Quod peccantes tradantur plerunq; à deo atque ab eius eccleſia in poteſtatem dia
B boli, in afflictionem carnis ut ſpiritus ſaluetur. De cuſtodia quoq; oculorum ſeruanda, & uelamine mulierum. Atq; exemplo Ioſeph colloquia pudica eſſe ſeruanda. Cap. XIII.
De exhortatione ad caſtimoniæ puritatem, atq; fomentorum luxuriæ reſecationẽ. Quod ſatan quoq; autor ſit debilitatis, in cuius poteſtatem per excõmunicationis cenſuram plerīq; dantur ad tempus, ut ſpiritus ſaluetur. Cap. XIIII.
De eccleſiæ farina, & fermentum peccatorum quemadmodum expurgetur, fermentumq; hæreticorum quomodo in eccleſiæ farina abſcondatur. De paſcha quoq; noſtro Chriſto immolato pro peccatoribus, quos inuidus à tanta gratia excluſit Nouatianus. Cap. XV.
De miſericordia domini Ieſu. Et quemadmodum hi qui eius dementiam non imitantur ſpiritus ipſius non ſint. Et quod miſericordia facta pœnitentibus in præſenti, teſtimonium ſit remunerationis futuræ. Cap. XVI.
De indulgentia & pietate fienda emendatis, atque ſeueritate erga pertinaces. Et qui ſint qui circũueniantur à ſatana. Et quod per interitum carnis nõ intellexerit apoſtolus eius conſumptionem, ſed caſtigationem atque uitiorum repreſſionem. Caput XVII.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE POENITENTIA LIBER PRIMVS.

De commendatione moderationis erga peccatores ſeruandæ ab his
qui illorum morbos curare debent, per exempla, ſcripturam atq; ratio-
nem, cum acri reprehenſione eorum qui dura pro mitibus ſequenda opi-
nantur, & cum ipſi quærant miſericordiam domini, alijs eam denegant,
cuiuſmodi ſunt doctores Nouatianorum. Caput I.

Si uirtutum finis ille eſt maximus, qui plurimorum ſpectat
profectum, moderatio propè omnium pulcherrima eſt,
quæ ne ipſos quidem quos damnat offendit, & quos da-
mnauerit, dignos ſolet facere abſolutione. Deniq; ſola eſt
quæ domini quæſitam ſanguine eccleſiam propagauerit,
imitatrix beneficij cœleſtis, & redemptionis uniuerſorum
ſalubri ſiue temperans, quem ferre poſſint aures hominũ
mentes non refugere, nõ pauere animi. Etenim qui ſtudet
D humanæ infirmitatis emendare uitia, ipſam infirmitatẽ ſuis debet ſuſtinere, & quo
dammodo penſare humeris, nõ abijcere. Nam paſtor ille euangelicus laſſam ouem
Eccle.7. uexiſſe legitur, non abieciſſe. Et Salomon ait: Noli iuſtus eſſe nimium. Debet enim
iuſticiam temperare moderatio. Nam quemadmodum ſe tibi curandum præbeat
quem faſtidio dedas, qui contemptui ſe nõ compaſſioni medico ſuo putet futurũ?
Ideo dominus Ieſus compaſſus nobis eſt, ut ad ſe uocaret, non deterreret. Mitis ue
Matth.11. nit, uenit humilis. Deniq; ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, &
ego uos reficiam. Reficit ergo dominus, non excludit neq; abijcit, meritoq; tales di-
ſcipulos elegit, qui dominicæ uoluntatis interpretes, plebem dei colligerent nõ repu-
diarent. Vnde liquet eos inter Chriſti diſcipulos non eſſe habendos, qui dura pro
mitibus, ſuperba pro humilibus ſequenda opinantur, & cũ ipſi quærant domini mi
ſericordiam, alijs eam denegant, ut ſunt doctores Nouatianorũ, qui mundos ſe ap
Iob.15. pellant. Quid his ſuperbius, cum ſcriptura dicat: quia nemo mundus à peccatis, nec
Pſal.50. unius diei infans, Et Dauid clamet: A delicto meo munda me? Sanctiores iſti q̃
Dauid, de cuius naſci familia Chriſtus incarnationis elegit myſterio, cuius poſteri-
tas aula cœleſtis eſt, utero uirginali ſuſcipiens mundi redemptorem. Quid autẽ du-
rius quàm ut indicant pœnitentiam quam non relaxent, cum utiq; ueniam negan
do incentiuum auferant pœnitentiæ? Nemo enim poteſt bene agere pœnitentiã,
niſi qui ſperauerit indulgentiam. Sed negant his oportere reddi cõmunionem, qui
præuaricatione lapſi ſunt. Si unum tantum crimen exciperent, dure quidem, ſed ta-
men diuinis tantum redargui uiderentur ſententijs, aſſertionibus tamen ſuis cõue-
nirent. Dominus enim crimen nullum excepit, qui peccata donauit omnia. At cum
omnia peccata Stoicorum quodam more paribus putent æſtimanda menſuris, &
æque

A æque eum qui gallum, ut aiunt gallinarium, atque illum qui patrem ſuffocauerit, in perpetuum aſſerant cœleſtibus abdicandū myſterijs, quomodo unius criminis obijciunt reos, cum indigniſſimum eſſe, non poſſint etiam ipſi negare, ut paucorum pœna ueniat ad multos?

De repulſione reſponſionum quibus Nouatiani errorem ſuum defendere conantur. Caput II.

SED aiunt ſe domino deferre reuerentiam, cui ſoli remittendorum criminum poteſtatem reſeruent: imò nulli maiorem iniuriam faciūt, quàm qui eius uolunt mādata reſcindere, cōmiſſum munus refundere. Nam cum ipſe in euangelio ſuo dixerit dominus Ieſus: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittūtur eis, & quorū retinueritis detenta erūt. (Ioan. 20.) Quis eſt ergo qui magis honorat, utrum qui mandatis obtemperat, an qui reſiſtit? Eccleſia in utroq; ſeruat obedientiā, ut peccatum & alliget & relaxet. Hæreſis in altero immitis, in altero inobediens, uult ligare quod nō reſoluat, nō uult ſoluere quod ligauit, in quo ſe ſua damnat ſententia. Dominus enim par ius & ſoluendi eſſe uoluit & ligandi, qui utrunq; pari conditione permiſit. Ergo qui ſoluendi ius non habet, nec ligandi habet. Sicut enim ſecundum dominicā ſententiā, qui ligandi ius habet, & ſoluendi habet: ita iſtorum aſſertio ſeipſam ſtrangulat, ut quia ſoluendi ſibi ius negant, negare debeant & ligandi. Quomodo igitur poteſt alterum licere, alterū non licere? Si quibuſdam datum utrunq; eſt licere, aut utrunq; non licere, certū eſt B eccleſiæ utrunq; licere, hæreſi utrunq; non licere. Ius enim hoc ſolis permiſſum ſacerdotibus eſt. Recte igitur eccleſia uendicat, quæ ueros ſacerdotes habet, hæreſis uendicare non poteſt, quæ ſacerdotes dei non habet. Non uendicando autem ipſa de ſe pronunciat, quod cum ſacerdotes non habeat, ius ſibi uendicare non debeat ſacerdotale. Ita in impudenti contumacia, pudentem cernimus confeſſionem. Spectat etiam illud, quoniam qui ſpiritum ſanctum accipit, & ſoluendi peccati poteſtatem & ligandi accipit. Sic enim ſcriptum eſt: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur, & quorū retinueritis detenta erunt: ergo qui ſoluere non poteſt peccatum, non habet ſpiritum ſanctum. Munus ſpiritus ſancti eſt officium ſacerdotis, ius autem ſpiritus ſancti, in ſoluendis ligandiſq; criminibus eſt. Quomodo igitur munus eius uendicāt, de cuius diffidunt iure & poteſtate? Quid quod inſolentiores ſunt? Nam cum ad miſericordiam promptior quàm ad ſeueritatem ſit ſpiritus dei, quod ait ſe uelle id nolunt, quod nolle hoc agunt, cum uindicare iudicis ſit, remittere miſericordis. Tolerabilius igitur Nouatiane remitteres quàm ligares. Aliud enim quaſi delinquendi parcens uſurpares, aliud quaſi ærumnæ compaſſus ignoſceres. Sed aiunt ſe exceptis grauioribus criminibus relaxare ueniam leuioribus. Non hoc quidem autor ueſtri erroris Nouatianus ait, qui nemini pœnitentiam dandam putauit, ea ſcilicet contemplatione, ut quod ipſe non poſſet ſoluere, non ligaret, ne ligando ſperari à ſe faceret ſolutionem. In eo igitur patrem ueſtrum propria damnatis ſententia, qui diſtinctionem peccatorum facitis, quæ ſoluenda à uobis putetis, & quæ ſine remedio eſſe arbitremini. Sed deus diſtinctionem non facit, qui miſericordiam ſuam promiſit omnibus, & relaxandi licentiam ſacerdotibus ſuis ſine ulla exceptione conceſſit. Sed qui culpam exaggerauerit, exaggeret etiam

C pœnitentiam. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus, ità nec Nouatianus probatur qui ueniam interclusit omnibus, nec uos imitatores eiuſdem & condemnatores, qui ibi minuitis ſtudia pœnitentiæ ubi augeri oportet, quia grauiora peccata maioribus ſuſtentanda fulcris docuit Chriſti miſericordia. Quæ autē iſta peruerſitas eſt, ut uobis uendicetis poſſibilia conceſſa, deo ut ipſi dicitis impoſſibilia reſeruetis? hoc eſt ſibi eligere cauſas ignoſcendi, deo materiem feriendi relinquere. Et

Rom. 3. ubi eſt illud: Sit autem deus uerax, omnis autem homo mendax, ſicut ſcriptum eſt: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & uincas cum iudicaris? Vt cognoſcamus igitur deum miſericordiæ magis indulgentem eſſe quàm ſeueritatis tenacem, ipſe ait: Miſericordiam malo quàm ſacrificium. Quomodo igitur ueſtrum poteſt acceptum eſſe ſacrificiū deo qui negatis miſericordiam, cum ipſe dicat, Nolle ſe mortem

Rom. 8. peccatoris, ſed correctionem? Cuius interpres apoſtolus ait: Quia deus filium ſuū mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iuſtificatio legis impleretur in nobis. Nō ſimilitudine carnis ait, quia Chriſtus ueritatem ſuſcepit carnis humanæ, non ſimilitudinem, neq; in ſimilitudine peccati ait, quia peccatum non fecit, ſed peccatum pro nobis factus eſt, ſed uenit in ſimilitudine carnis peccati, hoc eſt, ſuſcepit ſimilitudinem carnis peccatricis. Ideo ſimilitudinē, quia ſcriptum eſt: Et homo eſt, & quis agnoſcit eum? Homo erat carne, ſecundum hominem qui agnoſceretur, uirtute ſupra hominem qui non agnoſceretur, ita & hic carnem habebat noſtrā, ſed carnis huius uitia non habebat. Non enim ſicut omnis homo eſt, ex uirili erat & fœminea permixtione generatus, ſed natus de ſpiritu ſan-

D cto & uirgine immaculatū corpus ſuſceperat, quod non ſolum nulla uitia maculauerant, ſed nec generationis aut cōceptionis cōcretio iniurioſa ſuſcauerat. Nam om̄es homines ſub peccato naſcimur, quorum ipſe ortus in uitio eſt, ſicut habes lectum di

Pſal. 50. cente Dauid: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me ma

Rom. 7. ter mea. Ideo Pauli caro corpus mortis erat, ſicut ipſe ait: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Chriſti autem caro damnauit peccatum quod naſcendo nō ſenſit, quod moriendo crucifixit, ut in carne noſtra eſſet iuſtificatio per gratiā, ubi erat ante colluuio per culpam. Quid ergo dicemus ad hæc, niſi quod dixit apoſtolus: Si

Rom. 8. deus pro nobis, quis contra nos? Qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo nō etiā cum illo omnia nobis donauit? Quis accuſabit aduerſum electos dei? Deus qui iuſtificat. Quis eſt qui damnet? Chriſtus qui mortuus eſt, imò qui & reſurrexit, qui eſt in dextera dei, qui etiā interpellat pro nobis. Pro quibus ergo Chriſtus interpellat, eos Nouatianus accuſat. Quos Chriſtus ad ſalutem redemit, eos Nouatianus damnat ad mortem. Quibus Chriſtus dicit:

Matth. 11. Tollite iugum meum ſuper uos & diſcite à me quia mitis ſum, Nouatianus dicit, immitis ſum. Quibus Chriſtus dicit: Inuenietis requiē animabus ueſtris, iugū enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue eſt, his graue onus & durū imponit iugū Nouatianus. Quàm propenſus igitur ad miſericordiā ſit dominus Ieſus, licet iſta ſatis inſtruant, tamen ipſe etiā te doceat, quia cum aduerſus impreſſionē perſecutionis in

Matth. 10. ſtruere nos nellet, ait: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animā aūt nō poſſunt occidere, ſed potius eum timete qui poteſt animā & corpus mittere in gehennam. Et infra: Omnis ergo qui confeſſus me fuerit coram hominibus, cōfitebor & ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis. Qui aūt negauerit me coram hominibus, negabo

& ego

A &c ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis. Vbi cõfitetur, pro omnibus confitet̃, omnes cõplectitur, ubi negat non omnes negat. Sicut eñ ſupra habetur: Omnis q me confeſſus fuerit, confitebor &c ego eũ, hoc eſt, omnem. Conſequens erat, ut infra quoq; ſic diceret: Omnis aũt q negauerit me, Sed ne oẽs negare uideret̃, ita ſubiecit: Qui aũt negauerit me coram hominibus, negabo &c ego eum. Gratiam promittit omnibus, nõ omnibus minatur iniuriam: quod eſt miſerationis exaggerat, quod ultionis extenuat. Atq; ita ſcriptum eſt, non ſolum in eo libro qui ſecundum Matheum ſcribitur euangelij domini Ieſu, ſed etiam in eo lectum eſt, quem ſecũdum Luc.12. Lucam reperimus, ut ſcias non ocioſe id poſuiſſe utrunq;.

De ſententia ſcripturæ in ſuperiore capitulo adductæ, &c quẽadmodũ fieri poſſit, ut aliquis q uictus ſupplicijs deũ ſermone negauerit &c corde adorauerit, per pœnitentiam mereatur ueniã peccatorum. Cap. III.

DIXIMVS quid ſcriptum ſit, colligamus ſententiam. Omnis inquit, qui me cõfeſſus fuerit, id eſt, ex quacunq; uita, ex quocunq; ſtatu, q confeſſus me fuerit, habebit remuneratorẽ me confeſſionis ſuæ. Cum dicitur: Omnis, nullus à remuneratione q fuerit confeſſus excludit̃. Non ſimiliter, omnis q negauerit, negabitur. Poteſt enim fieri ut aliqs uictus ſupplicijs, ſermone neget, &c corde adoret. Nũquid eadẽ cauſa eſt eius qui ſpõte neget, &c eius quẽ tormẽta inclinauerint ad ſacrilegium, non uoluntas? Quàm indignũ aũt, cum apud homines ualeat certaminis gratia, ut apud deũ non ualere aſſerat̃? Nã ſæpe B in hoc athletarũ ſeculari certamine etiã uictos quorũ fuerint certamina ꝓbata, uulgus hominũ cũ uictoribus coronare cõſueuit, maxime quos uiderit, aut forte dolo aut fraude exciſos uictoria. Chriſtus ergo athletas ſuos quos uiderit grauibus pauliſper ceſſiſſe ſupplicijs, ſine uenia patietur manere? Nũquid non habebit remunerationem laboris, qui etiã q̃s proijcit nõ in æternũ proijcit? Dicit enim Dauid: Nõ Pſal. 76. in æternũ proijciet deus. Et cõtra hũc audiemus hereſim dicentẽ: Proijcit in æternũ. Nec in finẽ inquit miſericordiã ſuam abſcidet à generatione in generationem, aut obliuiſcetur miſereri deus, clamat propheta: Et ſunt qui diuinæ miſerationis quædam inducãt obliuia? Sed aiunt ideo ſe iſta aſſerere, ne mutabilem deum facere uideantur, ſi his quibus fuerat iratus ignoſcat.

De dictorum in ſuperiori capitulo multiplici probatione ex ſacrarum ſcripturarum teſtimonijs. Caput IIII.

QVID ergo? Repudiabimus diuina oracula, &c opiniones iſtorum ſequemur? Sed non deus alienis aſſertionibus ſed ſuis æſtimandus uocibus eſt. Quid enim promptius ædere poſſumus in fine eius miſericordiæ, q̃ quod ipſe per prophetã Oſee, quibus tanq̃ iratus minabatur, continuo Oſee.11. tanq̃ reconciliatus indulget. Ait enim: Quid tibi faciã Effrẽ, aut quid tibi faciã Iuda? Et infra: Quõ te cõſtituã? Velut Adama efficiã te &c ſicut Seboim. In ipſa indignatione uelut patrio quodam affectu heret, quõ ad pœnã tradat errantẽ. Et ſi Iudæus miretur, deus tamẽ adhuc ſecũ examinat. Sed cõtinuo qui dixerat: Sicut Adama faciã te &c ſicut Seboim, q̃ duæ urbes ex uicinia Sodomorũ parilis excidij traxere conſortiũ, Conuerſũ eſt inqt cor meũ, in eo ipſo cõturbata eſt pœnitẽtia mea,

C Non faciam ſecundum iracundiam furoris mei. Nonne apparet quod ideo nobis
peccantibus indignetur dominus Ieſus, ut indignationis ſuæ nos furore conuertat?
Indignatio ergo eius nõ ultionis executio, ſed magis abſolutionis operatio eſt. Sic
enim dixit: Si conuerſus ingemueris ſaluus eris. Expectat gemitus noſtros, ſed tem
porales, ut remittat perpetuos. Expectat lachrymas noſtras, ut profũdat pietatem
ſuam. Sic in Euãgelio, uiduæ matris lachrymis compaſſus, filium eius reſuſcitauit.
Expectat conuerſionem noſtram, ut reuertamur & ipſi ad gratiam, quæ ſi nullus
lapſus nobis irreperet, in nobis perſeueraret. Sed quia peccaris noſtris cõtrahimus
offenſam, indignatur ut humiliemur, humiliamur ut digni ſimus magis miſeratio
Thre. 3, ne quàm pœna. Doceat te certe Hieremias dicens: Quia non repellet in æternũ do/
minus, quoniam cũ humiliauerit inquit miſerebitur ſecundum multitudinem miſe
ricordiæ ſuæ. Quia non humiliauit toto corde ſuo, neq; reppulit filios hominum.
Hoc certe in threnis Hieremiæ legimus. Et ex his uel cæteris quæ ſequuntur aduer/
timus, quia ideo humiliat ſub pedes ſuos omnes uinctos terræ, ut iudiciũ eius de/
clinemus. Sed nec toto corde humiliat peccatorem uſq; àd terram, qui etiam de ter
ra ſuſcitat inopem & de ſtercore erigit pauperem. Non enim ex toto corde humili
at, qui ſe ueniæ reſeruat. Quod ſi non ex toto corde omnem humiliat peccatorem,
Eſa. 29. quanto magis eum qui non ex toto peccauit? Nam ſicut dixit de Iudæis: Populus
hic labiјs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me, fortaſſe & de aliquibus la
pſis dicat: Iſti labiјs me negarunt, ſed corde mecum ſunt. Vicit eos pœna, non auer
tit perfidia. Sine cauſa autem his aliqui ueniam negant, quorum fidem eo uſq; cõ/
D ſectatus perſecutor eſt, ut eam ſtuderet expugnare tormentis. Negarunt ſemel,
ſed quotidie confitẽtur. Negarunt ſermone, ſed confitentur gemitibus. Confitẽtur
eiulatibus, confitentur fletibus, confitentur liberis non coactis uocibus. Ceſſerunt
quidem ad tempus diaboli tentationi, ſed etiam diabolus poſtea receſſit ab his
quos ſibi uendicare non potuit. Ceſſit ergo fletibus, ceſſit pœnitentiæ. Quos inua/
ſerat alienos, perdidit ſuos. Nonne ita iſtud eſt, ac ſi quis captiuum uictæ urbis po
pulũ abducat? Captiuus abducitur ſed inuitus qui in alienas terras neceſſitate con
tendat, intimo tamen non migret affectu, patriam ſecum animo uehat, quærat co/
piam quemadmodũ reuertatur. Quid ergo? Cum huiuſmodi reuertitur? Num eſt
aliquis qui perſuadeat eũ non recipiendũ, minore ſcilicet honore, ſed ſtudio propẽ
ſiore, ne habeat in quo inſultet aduerſarius? Si armato ignoſcis ei qui pugnare non
potuit, non ignoſcis ei in quo ſola pugnabat fides? Ipſius diaboli de huiuſmodi la
pſis ſi requiramus ſententiam, nonne uidetur dicere: Populus hic labiјs me hono/
rat, cor autem eorum longe eſt à me? Quomodo enim mecum eſt, qui non recedit
à Chriſto? Sine cauſa autem me colere uidentur, qui doctrinam Ieſu cuſtodiunt.
Ego autem putabam quod mea docerẽt, plus damnant dum comperta deſerunt.
Luc. 15. Certe Ieſus in his amplius gloriatur, dum recipit reuertentes. Exultant omnes an/
geli, quia gaudium maius eſt in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente,
quàm in nonaginta & nouẽ iuſtis qui non indigent pœnitentia. De me in cœlo, de
me in terris triumphus ſumitur, nihil Chriſto periјt, quandó hi qui ad me cum fle/
tu uenerunt, cum deſiderio ad eccleſiam reuertuntur. Et horum exemplo etiam de
meis peridiror, q didicerint nihil hic eſſe ubi homines præſentibus prouocãtur præ
miјs, & plurimum illic, ubi gemitus, lachrymæ, ieiunia, meis epulis præferũtur.

De confu/

A De confutatione erroris Nouatianorũ qui ſpem ueniæ excludunt per
exemplũ de illo ſemiuiuo relicto à latronibus, quem pius Samaritanus
dominus Ieſus miſericordia motus curauit,& ſupra ſuum iumentum im
poſuit uulneratũ,& à ſacerdote atq; leuita prætereuntibus,per quos No
uatiani intelliguntur,fuit neglectus. Cap. V.

HOc ergo Nouatiani excluditis. Quid eſt enĩ aliud excludere, niſi ſpem
ueniæ negare? Sed neq; ſemiuiuũ illũ derelictũ à latronibus, Samarita-
nus præterijt,ſed uulnera eius oleo uinoq; curauit, prius infundẽs oleũ
quo foueret, & ſupra iumentum ſuum impoſuit uulneratũ, in quo eius
peccata uexit omnia,nec ouem paſtor deſpexit errantẽ. Vos autem dicitis: Noli me
tangere,uos dicitis uolentes iuſtificare uoſipſos, Nõ eſt proximus noſter,ſuperbio
res quàm legiſperitus. Ille Chriſtũ tentare cupiebat. Ille enim dixit: Quis eſt meus
proximus? Ille interrogat,uos negatis. Sicut ſacerdos ille deſcendens,& ſicut Leuita
præteriens, quem curandum ſuſcipere debuiſtis, nec recipientes hoſpitio, pro quo
Chriſtus duos numerauit denarios, cuius te proximũ fieri Chriſtus iubet,ut facias
in eum miſericordiam. Ipſe enim eſt proximus,quem non ſolum conformis natura
coniunxerit,ſed etiam miſericordia copulauerit. Ab eo te alienum ſuperbia facis,ex
tollens te fruſtra inflatus mente carnis tuæ & non tenens caput. Si enim caput tene Col. 2.
res,aduerteres non tibi eum deferendum pro quo Chriſtus mortuus eſt. Si caput te
neres,aduerteres corpus omne compaginando potius quàm ſoluendo in incremen
tum dei per copulam charitatis & redemptionẽ creſcere peccatoris. Cum igitur fru-
ctum omnem aufertis pœnitentiæ, quid aliud dicitis,niſi hoc: Nemo de uulneratis
B noſtrum ingrediatur hoſpitium,nemo ſanetur in noſtra eccleſia? Apud nos non cu
rantur ægroti,ſani ſumus, medicum non habemus neceſſarium,quia ipſe ait: Non Matth. 9.
opus eſt ſanis medicus,ſed his qui male habent.

De eccleſia Chriſti per cœnam ſignificata,ad quam omẽs uocati ſunt
ſiue boni ſiue mali,& qui ſe excuſauerunt Nouatiani ſunt, atq; cæteri hæ
retici qui partem cum Chriſto non habebunt,eo quod pœnitentiæ laua-
crum reſpuant. Caput VI.

ERGO domine Ieſu ad eccleſiam tuam totus adueni, quoniã Nouatia-
nus excuſat. Nouatianus dicit: Iuga boum emi,qui iugum Chriſti ſua- Luc. 14.
ue non ſuſcipit,& onus graue collo imponit ſuo,quod portare nõ que-
at. Nouatianus ſeruos tuos à quibus inuitabatur tenuit, & contumelia
affectos occidit,quos iterati baptiſmatis labe inquinauit. Mitte ergo ad exitus uia-
rum,& collige bonos & malos,& debiles & cæcos & claudos introduc in eccleſiã tuã
Iube impleatur domus tua,introduc omnes ad cœnã tuam, quia quem tu uocaue-
ris,dignũ facies ſi ſequatur. Ille ſanè reijcitur qui nõ habuerit ueſtem nuptialem,hoc
eſt amictum charitatis,uelamen gratiæ. Mitte,inquã,ad uniuerſos,nõ excuſat eccle-
ſia tua à cœna tua. Excuſat Nouatianus. Non dicit familia tua,ſana ſum,medicum
nõ requiro: ſed dicit, Sana me domine & ſanabor,ſalua me & ſaluabor. Deniq; ec-
cleſiæ tuæ ſpecies eſt in illa quæ acceſſit retro & tetigit fimbriã ueſtimenti tui, dicens Hiere. 17.
intra ſe: Quia ſi tetigero ueſtimentũ eius,ſalua ero. Hæc ergo eccleſia confitetur uul Matth. 9.
nera ſua,hæc curari cupit. Et tu quidẽ domine,omẽs cupis,ſed nõ omnes curari uo-

C lunt. Non uult Nouatianus, qui ſe putat eſſe ſanum. Tu domine ægrũ te eſſe dicis, A
& in minimo noſtram ſentis infirmitatẽ dicens: Æger eram & uiſitaſtis me. Noua-
tianus illum minimũ uiſitare neſcit, in quo tu deſideras uiſitari. Tu dicis Petro excu
Ioan.13. ſanti, ne ei pedes lauares: Niſi lauero tibi pedes, non habebis partem mecũ. Quod
ergo iſti poſſunt conſortiũ tecum habere, qui claues regni non ſuſcipiunt, negantes
quod dimittere peccata debeant? Quod quidem recte de ſe fatentur, nõ habent enĩ
Petri hæreditatem, qui Petri fidem non habent, quam impia diuiſione diſcerpunt.
Sed hoc improbe, quod etiã in eccleſia donari peccata negant poſſe, cum Petro di-
Matth.16. ctum ſit: Tibi dabo claues regni cœlorũ, & quæcunq; ligaueris ſuper terram erunt li
gata & in cœlo, & quæcunq; ſolueris ſuper terrã, erunt ſoluta & in cœlis. Cum & ipſe
2.Cor.2 uas electionis dominicæ dicat: Si cui autem quid donaſtis & ego, nam & ego quod
donaui propter uos in perſona Chriſti. Cur igitur Paulum legunt, ſi eum tam im-
pie arbitrantur erraſſe, ut ius ſibi uendicaret domini ſui? Sed uendicauit acceptum,
non uſurpauit indebitum.

De multiplici poteſtate data diſcipulis à Chriſto, cum reprehenſione
Nouatianorũ qui remiſſionem in baptiſmo cõcedunt, ſed pœnitentiæ la
uacrum negant, cum nihil interſit inter utrunq; ſacramentũ. Cap. VII.

VOLT dominus plurimum poſſe diſcipulos ſuos, uult à ſeruis ſuis ea fie-
Ioan.14. ri in nomine ſuo, quæ faciebat ipſe poſitus in terris. Deniq; ait: Et maio
ra his facietis. Dedit ut mortuos ſuſcitarent. Et cum ipſe Saulo reddere
poſſet uſum uidendi, eum tamen ad Ananiam diſcipulum ſuum miſit,
D ut eius benedictione Saulo refunderentur oculi quos amiſerat. Petrum quoq; ſecũ
in mari iuſſit ambulare, & quia titubauit, reprehendit ilico, eo quod dona gratiarũ
fidei pauxillitate minuiſſet. Dedit etiam diſcipulis ut lux mundi eſſent per gratiam,
qui erat ipſe lux mundi. Et quia deſcenſurus eſſet è cœlo, & in cœlum aſcenſurus, He
liam ad cœlum leuauit, inde eum terris placito redditurus tempore. Baptizaturus
quoque in ſpiritu ſancto & igni, per Iohannem baptiſmatis ſacramenta præmiſit.
Mar.16. Omnia deniq; donauit diſcipulis ſuis, de quibus ait: In nomine meo dæmonia eij-
cient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non
eos nocebit, ſupra ægros manus imponent & bene habebũt. Omnia ergo dedit, ſed
nulla in his hominis poteſtas eſt, ubi diuini muneris gratia uiget. Cur ergo manus
imponitis, & benedictionis opus creditis, ſi quis forte reualuerit ægrotus? Cur præ-
ſumitis aliquos à colluuione diaboli per uos mundari poſſe? Cur baptizatis, ſi per
hominem peccata dimitti non licet? In baptiſmo utiq; remiſſio peccatorum omniũ
eſt. Quid intereſt, utrum per pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius ſibi datum ſa-
cerdotes uendicent? Vnum in utroq; miniſteriũ eſt. Sed dices, quia in lauacro ope-
ratur myſteriorum gratia. Quid in pœnitentia? Nónne dei nomẽ operatur? Quid
ergo? Vbi uultis uendicatis uobis dei gratiam: ubi uultis repudiatis? Sed hoc inſo
lentis arrogantiæ, non ſancti timoris eſt, ut faſtidio uobis ſint qui uolunt agere pœ
nitentiam. Perpeti uidelicet flentium lachrymas non poteſtis. Non ferunt oculi ue
ſtri uilia ueſtimentorum, illuuiem ſordidatorum, ſuperbo oculo & tumido corde de
Ioan.20. licati mei, arroganti uoce dicentes ſinguli: Noli me tangere, quia mundus ſum. Di-
xit quidem dominus ad Mariam Magdalenam: Noli me tangere, ſed non dixit,
quia

A quia mundus ſum qui mundus erat,tu audes Nouatiane mundum te dicere,qui &
ſi operibus mundus eſſes,hoc ſolo uerbo fieres immundus? Eſaias dicit:O miſer e- Eſa.6.
go & compunctus corde,quia cum ſim homo & immunda labia habeam,in medio
quoq; populi immunda labia habentis inhabitem:& tu dicis mundus ſum,cũ mun Iob.15
dus nõ ſit,ut ſcriptum eſt,nec unius diei infans? Dauid dicit:Et à delicto meo mun Pſal.50
da me,quem utiq; miſericordiæ ſæpe domini iuſtificauit gratia:tu mũdus cum tam
iniuſtus ſis,ut non miſerearis,ut feſtucam in oculo fratris tui uideas, trabem autem
quæ in oculo tuo eſt non conſideres? Immundus enim apud deum omnis iniquus.
Quid autem iniuſtius,quàm ut uelis tibi dimitti peccata tua, cum roganti ipſe non
putes remittenda? Quid iniuſtius,quàm ut te iuſtifices in quo damnas alterũ,cum
grauiora committas? Deniq; remiſſionem celebraturus peccatorum noſtrorum do
minus Ieſus dicenti ſibi Ioanni:Ego à te debeo baptizari & tu uenis ad me,reſpon- Matth.3.
dit:Sine modo,ſic enim decet nos implere omnem iuſticiam.Et dominus quidẽ ue-
nit ad peccatorem,cum peccatum ipſe non haberet, & baptizari uoluit cui munda-
ri neceſſe non erat:

De falſo intellectu ſcripturæ,quo Nouatianus errorem ſuum proba-
re contendit,quem autor hic efficaciter reprobat fultus ſcripturæ ſacræ te
ſtimonijs. Caput VIII.

VOS quis ferat qui putatis uobis opus non eſſe mundari per pœniten-
tiam,quia mũdatos dicitis uos eſſe per gratiã, quaſi iam peccare uobis
B impoſſibile ſit? Sed dicent. Scriptũ eſt:Si peccauerit homo in hominẽ
orabunt pro eo ad dominũ,ſi aũt in dominum peccauerit homo, quis
orabit pro eo? Primum ut ſupra iam dixi,tunc te iſta paterer obijcere, ſi ſolis præua
ricatoribus non relaxares pœnitentiã. Tamen quid ſcrupuli iſta afferret quæſtio?
Non enim ſcriptũ eſt: Nullus orabit pro eo, ſed quis orabit,hoc eſt, quis ille ſit qui
in tali cauſa orare poſſit,quæritur,nõ excludit. Deniq; habes in pſal.xiiij.Dñe quis Pſal.14.
habitabit in tabernaculo tuo,aut quis requieſcet in mõte ſancto tuo.Non enim nul
lus,ſed probatus habitabit.Nec hoc dicit quod nemo requieſcat, ſed requieſcat ele-
ctus,ut ſcias hoc eſſe uerum quod non multo poſt in pſal.xxiij.ait:Quis aſcendet in Pſal.23.
montem domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius, id eſt, non quicunq; de uulgo
nec plebeiæ uilitatis aliquis,ſed uitæ egregiæ ſingulariſq; meriti. Et ut ſcias quia cũ
dicitur, quis, nõ intelligitur nullus,ſed aliquis ſignificatur,Cum dixiſſet,Quis aſcen
det in montem domini,ſubiecit, Innocens manibus & mundo corde,qui non acce-
pit in uanum animam ſuam. Et alibi: Quis ſapiens & intelliget hæc? Nunquid Oſee.14.
dicit, quia nullus intelliget? Et in Euangelio: Quis fidelis diſpenſator & pru- Luc.12.
dens, quem conſtituet dominus ſuper familiam ſuam, ut det illis in tempore tri-
tici menſuram? Et ut comprehendas quia de eo dixit qui utique eſt, non de
eo qui non eſt, ſubiunxit: Beatus ille ſeruus quem cum uenerit dominus inue-
nerit ſic facientem. Et illud ita opinor dictum: Deus quis ſimilis tibi, non uti- Pſal.82.
que nullus, quia imago patris filius eſt. Similiter igitur accipiendum: Quis o-
rabit pro eo, hoc eſt, ſingularis uitæ aliquis debet orare pro eo qui peccauit
in dominum, quia quo maior culpa, eo maiora ſunt quærenda ſuffragia.
Non enim quicunque de uulgo pro Iudæorum populo, ſed Moyſes rogauit,

C quando uituli caput fidei immemores adorauerunt. Nunquid errauit Moyſes? At certe quia non errauit, quod rogauit & meruit & impetrauit. Quid enim talis affe-
Exodi.32. ctus nõ impetraret, quando ſe obiecit pro populo dicens: Et nunc ſi dimittis illis peccatum dimitte, ſin autem, dele me de libro uitæ? Vides quia non tanquam delitioſus interceſſor & faſtidij plenus ſibi conſulat, ne offenſionem contrahat quod Nouatianus metuere ſe dicit, ſed magis omnium memor, ſui immemor, offendere non timebat ipſe, ut plebem ab offenſionis periculo exueret & liberaret. Merito ergo ſcriptum eſt: quis orabit pro eo, hoc eſt, talis qualis Moyſes qui ſe offerat pro peccantibus, talis qualis Hieremias, cui prophetæ cum eſſet dictũ à domino deo noſtro: no-
Hiere.7. li orare pro populo iſto, tamen orauit & ueniam promeruit. Denique interceſſione prophetica & obſecratione tanti uatis inflexus dominus dicit ad Hieruſalem, quo-
Baruch.3. niam ea quoq; pœnitentiam pro delictis egerat dicens: Domine omnipotẽs deus Iſraël, anima in anguſtijs & ſpiritus anxius clamat ad te. Audi domine & miſerere. Et iubet luctus ueſtimenta deponi, & abijci gemitus pœnitentiæ. Sic enim ſcriptũ
Baruch.5. eſt in fine libri: Exue te Hieruſalem ſtola luctus & uexationis tuæ, & indue te decorem eius quæ à deo tibi data eſt gloriæ in æternum.

Qualiter intelligenda ſint uerba Ioannis in canonica ſua dicentis: Eſt peccatum ad mortem, non de illo dico ut oret quis, cum ſanctus Ioannes non ignorauerit Moyſen atque Hieremiam atque Stephanum pro ſalute aliorum oraſſe atq; exauditos fuiſſe. Cap. IX.

D TALES igitur precatores in delictis maximis ſunt requirendi. Nam ſi quicunq; de populo orent non exaudiuntur. Vnde nec illa quæſtio ueſtra quicquam poterit ferre ponderis, quam ſumitis de epiſtola Ioan-
1.Ioan.5. nis dicentis: Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatũ non ad mortem, petat & dabit illi uitam deus, quia non peccat ad mortem. Eſt peccatũ ad mortem, nõ de illo dico ut oret. Non enim ad Moyſen & Hieremiam loquebatur, ſed ad populum, qui ſuotum peccatorum alium precatorem deberet exhibere, cui ſatis eſt ſi pro leuioribus delictis deum precetur, grauiorũ ueniam iuſtorũ orationibus teſeruandam putet. Nam quomodo Ioannes diceret nõ orandum pro delicto grauiore, qui legiſſet Moyſen rogaſſe & impetraſſe, ubi erat præuaricatio uoluntaria, qui ſciret etiam Hieremiam rogaſſe? Quomodo Ioannes diceret non orandum pro peccato
Apoc.2. quod eſſet ad mortem, qui ipſe in Apocalypſi ſcripſit mandatũ angelo eccleſiæ Pergami: Habes illic tenentes doctrinam Balaam qui docebat Balach mittere ſcandalum coram filijs Iſraël, manducare immolata & fornicari, ita & tu habes tenẽtes doctrinam Nicolaitarum, ſimiliter age pœnitentiam, alioquin uenio tibi? Vides quod deus qui pœnitentiam exigit, ueniam pollicetur? Deniq; & tibi dicit: Qui habet aures audiat, quid ſpiritus dicat eccleſijs. Vincenti dabo manducare manna. Nonne ipſe Ioannes cognouerat Stephanũ pro perſecutoribus ſuis, qui Chriſti nomen au-
Act.7. dire non poterant, deprecatum, cum de ipſis à quibus lapidabatur diceret: Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum, cuius precationis effectum in apoſtolo uidemus? Paulus enim qui lapidantium Stephanum ueſtimenta ſeruabat, non multo poſtea per gratiam Chriſti factus apoſtolus eſt, qui fuerat ante perſecutor.

De eo

A De eo quod nullus fidem habens excluſus ſit à uenia. Quod hi quoq;
qui poſt pœnitentiam coronam martyrij meruerunt, maius etiam donū
fidei perceperunt. De forma quoq; pœnitentis in ſemiuiuo à latronibus
relicto conuenienter expreſſa. Cap. X.

ERGO quia de Iohannis generali epiſtola ſermo eſt, ipſius Iohannis in
euangelio ſcripta interrogemus, utrum cum ueſtra interpretatione con-
ueniant. Scribit enim dixiſſe dominū: Quia ſic dilexit deus hunc mun- Ioan. 3.
dum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipſo non
pereat, ſed habeat uitam æternam. Si quem ergo lapſum reuocare cupias, ut credat
an ut non credat hortaris? Vtiq; ut credat. Sed qui credit iuxta domini ſententiam,
habebit uitam æternam. Quomodo ergo prohibebis orare pro eo cui æterna uita
debetur, cum diuinæ ſit gratiæ fides, ſicut apoſtolus in diuiſionibus gratiarū docet, 1. Cor. 12.
quia alij datur in eodem ſpiritu fides, Et diſcipuli domino dicant: Adauge nobis fi-
dem? Qui ergo fidem habet, habet uitam æternam, qui uitam habet, non eſt exclu- Luc. 17.
ſus à uenia. Omnis, inquit, qui credit in eum, non pereat. Cum omnis dicitur, nullus
excluditur, nullus excipitur. Non enim excipit eum qui lapſus eſt, ſi tamē poſtea be-
ne credat. Plurimos comperimus ſe reformaſſe poſt lapſum, & pro nomine dei paſ-
ſos. Num poſſumus his martyrum conſortia negare, quibus dominus Ieſus nō ne-
gauit? Audemus igitur dicere non eſſe his uitam redditā, quibus Chriſtus coronā
reddidit? Sicut ergo poſt lapſum pleriſq; ſi patiantur corona redditur, ita ſi credant
& fides redditur. Quæ fides dei donum eſt, ſicut habes ſcriptum: Quia à deo uo-
B bis datum eſt, non ſolum ut credatis in eum, ſed etiam ut pro illo patiamini. Nun-
quid is qui dei donum habet, poteſt non habere indulgentiam? Non una autem
ſed duplex gratia eſt, ut omnis qui credit & patiatur pro domino Ieſu. Habet igi-
tur qui credit ſuam gratiam, habet autem alteram ſi fides eius paſſionibus corone-
tur. Neque enim priuſquam pateretur Petrus, ſine gratia fuit, ſed ubi paſſus eſt ac-
quiſiuit alterā. Et pleriq; qui nō habuerunt gratiā ut pro Ieſu paterentur, habuerūt
tamen gratiā ut in Ieſum crederent. Ideo dicitur: Vt omnis qui credit in eum nō pe- Ioan. 3.
reat. Omnis, inquit, hoc eſt, ex quocūq; ſtatu, ex quocunq; lapſu, ſi credat, perire nō
timeat. Poteſt enim fieri ut aliquem de Hieruſalem deſcendentem in Hiericho, hoc
eſt de martyrij certamine relapſum in iſtius uitæ cupiditatem ſecularemq; gratiam,
uulneratum à latronibus, hoc eſt à perſecutoribus & ſemiuiuum relictum, euangeli-
cus ille Samaritanus inueniat, qui noſtrarum cuſtos animarum eſt. Samaritanus
enim cuſtos dicitur, & non prætereat eum, ſed curet & ſanet: fortaſſe ideo non præ-
terit eum, quia aliquid in eo uitale agnoſcit unde poſſit uitam reſumere. Nónne uo-
bis uidetur ille qui lapſus eſt, ſemiuiuus eſſe, ſi uitale aliquid fides ſpiret? Nam qui
penitus deum ex ſuo corde abijcit, ille mortuus eſt, qui ergo non penitus abijcit, ſed
per impreſſionem tormentorum ad tempus negauit, ſemiuiuus eſt. Aut ſi mortuus
eſt, cur ei dicitis agendam pœnitentiam, qui iam curari nō poteſt? Si ſemiuiuus eſt,
infunde uinum & oleum, non uinum ſine oleo, ſed quod & foueat & remordeat.
Tolle eum in iumentum tuum, trade ſtabulario, duo æra ad eius curam impende,
eſto ei proximus. Proximus autem eſſe non potes, niſi facias miſericordiā. Nemo
enim poteſt dici proximus, niſi qui curauerit, non occiderit. Si autem uis dici proxi-
mus, dicit tibi Chriſtus: Vade & tu fac ſimiliter. Luc. 10.

De

C De aliis quibuſdam ſcripturis quibus eliditur error Nouatiani ueniã
poſt lapſum negantis, cum dominus Ieſus uenerit in mundum non uo-
care iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Cap. XI.

ALIVD ſimile conſideremus. Qui credit in filium, habet uitam æternã,
qui autem non credit filio, non uidebit uitam, ſed ira dei manet ſuper
eum. Quod manet utiq; iam cœpit, & ex delicto aliquo cœpit, quia an-
te nõ credidit. Vbi ergo quis credit, ira dei diſcedit, uita autem accedit.
Ioan.3. Credere ergo in Chriſtũ, lucrum uitæ eſt. Qui enim credit in eum, nõ iudicatur. Sed
referunt hoc loco, quoniã is qui credit in Chriſtũ, cuſtodire debeat ſermonem eius.
Ioan.12. Sic enim aiunt ſcriptum dicente dño: Ego lux in hũc mundũ ueni, ut omnis qui cre
dit in me, in tenebris nõ maneat, & ſi quis audierit ſermonẽ meum & cuſtodierit eũ,
ego non iudico eum. Ille non iudicat, & tu iudicas? Ille dicit, ut qui credit in me, in te-
nebris non maneat, hoc eſt, & ſi fuit in tenebris non permaneat in eis, errorem emẽ-
Ezech.33. det, culpam corrigat, cuſtodiat mandata mea. Dixi enim: Nolo mortem peccatoris:
Ioan.3. ſed cum dixi ſupra: Quoniam qui in me credit non iudicatur, & hoc cuſtodio. Non
enim ueni ut iudicem mundũ, ſed ut ſaluetur mundus per me. Libẽter ignoſco, prõ-
pte indulgeo, miſericordiam malo quàm ſacrificium, quia per ſacrificiũ iuſtus com-
Math.9. mendatur, per miſericordiam peccator redimitur. Non ueni uocare iuſtos ſed pecca
tores. In lege ſacrificium, in Euangelio miſericordia eſt, lex per Moyſen data eſt, per
me gratia. Quid hoc euidentius? Deniq; & ſubter ait: Qui ſpernit me & non accipit
uerba mea, habet qui iudicet eum. Num tibi uidet' accipere uerba Chriſti, qui ſe nõ
correxerit? Profecto non uidetur. Qui ergo corrigit ſe accipit uerbum eius. Hoc eſt
D enim uerbum eius ut ſe unuſquiſq; reuocet à culpa. Aut excludas igitur neceſſe eſt
hanc eius ſententiã, aut ſi negare non potes, acquieſcas. Oportet eum quoque man-
data cuſtodire dominica, qui peccare deſiit, delictis renunciauit. Non ergo de eo de
bes interpretari dictũ, qui ſemper cuſtodierit. Si enim hoc ſenſiſſet, addidiſſet ſem-
per. Non addendo autem de eo pronuntiauit, qui quod audiuit cuſtodierit. Audi
uit autem ut corrigeret errorem. Cuſtodiuit igitur quod audiuit.

Quemadmodum teſtimoniis ipſius Dauid atque ſancti Pauli repro-
betur falſitas Nouatiani, quia caſtigat deus omnem filium quem recipit
& quem caſtigat morti non tradit. Cap. XII.

QVàm uero durum ſit ut ad pœnam uocetur perpetuam, qui uel poſtea
cuſtodit domini mandata, ipſe te doceat qui etiam non cuſtodientibus
Pſal.88. mãdata ſua ueniã nõ negauit, ſicut habes in pſalmi corpore: Si iuſtitias
meas prophanauerint & mãdata mea nõ cuſtodierint, uiſitabo in uirga
iniquitates eorũ & in flagellis delicta eorũ, miſericordiã aũt meã nõ diſpergã ab eis
Omibus igitur promittit miſericordiã. Sed ne ſine iudicio hanc eſſe miſericordiã pu
tes, eſt diſcretio inter eos qui perpetuã detulerint obedientiã mãdatis cœleſtibus, &
inter eos qui aliqñ uel errore uel neceſſitate lapſi ſint. Et ne noſtro circũſcribi te argu
Luc.12. mento putes, Chriſti iudiciũ accipe. Etenim ait: Si ſciens ſeruus uoluntatẽ domini
& non fecit, uapulabit multis, ſi autem neſciuit, uapulabit paucis. Vterq; igitur ſi cre
dat recipitur, Quia caſtigat omnem filiũ deus quem recipit, & quem caſtigat mor-
Pſal.117. ti utiq; non tradit, quia ſcriptũ eſt: Caſtigans caſtigauit me dominus, & morti non
tradidit

A tradidit me. Deniq; Paulus docet,non deſerendos eos qui peccatũ ad mortem fece
rint,ſed potius lachrymarũ panibus & potu cohercendos flebili, ita tamen ut ipſa
moderata eſſet triſtitia.Hoc enim ſignificat: Et potũ dabis eis in lachrymis in men-
ſura,ut ipſa mœſtitia menſurã habeat,ne forte abundantiore triſtitia abſorbeatur,
qui agit pœnitentiam, ſicut ſcripſit ad Corinthios Paulus: Quid uultis,in uirga ue/ 1.Cor.4.
niam ad uos,an in charitate & ſpiritu manſuetudinis? Sed nec uirga grauis eſt,quo
niam legerat: Tu quidem percuties eum uirga,animam autem eius à morte libera/ Prou.23.
bis. Quid eſſet in uirga uenire, docet inuectio fornicationis,accuſatio inceſti,repre/
henſio tumoris quod inflati eſſent,quos magis lugere oporteret, poſtremo conde/
mnatio rei,ut tolleretur à conſortio communionis & traderetur aduerſario,non ad
interitum animæ ſed carnis. Sicut enim dominus in animam ſancti Iob poteſtatẽ
non dedit, ſed in carnem eius permiſit licentiam, ita & hic traditur ſatanæ in interi/
tum carnis,ut ſerpens terram eius lingeret,animæ non noceret. Moriatur ergo caro
noſtra cupiditatibus,ſit captiua,ſit ſubdita,nec legi mentis noſtræ repugnet,ſed bo
næ ſeruituri ſubiecta. Moriatur ſicut in Paulo qui caſtigabat corpus ſuum ut ſerui/
tuti redigeret, quo probabilior fieret prædicatio ſi lex carnis eius cum lege mentis
congrueret & conueniret. Interit enim caro, cum ſapientia eius tranſit in ſpiritum,
ut iam non quæ carnis ſunt ſapiat, ſed quæ ſunt ſpiritus. Vtinam uideam infirma/
ri carnem meam, utinam non trahar captiuus in legem peccati,utinam non in car/
ne uiuam, ſed in fide Chriſti. Et ideo maior in infirmitate corporis gratia quàm in
ſalute.Denique & Paulum quem multum dilexit, noluit liberare ab infirmitate car
B nis, cui petenti ut diſcederet à ſe infirmitas,reſpondit: Sufficit tibi gratia mea, nam 2.Cor.12.
uirtus in infirmitate perficitur. Et Paulus plus ſibi in infirmitatibus placet dicens:
Cum infirmor tunc potens ſum. Conſummatur enim carnis in infirmitatibus,ani/
mæ fortitudo.

Quod peccantes tradantur plerunq; à deo atq; ab eius eccleſia in po
teſtatem diaboli,in afflictionem carnis ut ſpiritus ſaluetur. De cuſtodia
quoq; oculorum ſeruanda,& uelamine mulierum.Atq; exemplo Ioſeph
colloquia pudica eſſe ſeruanda. Cap. XIII.

EXPLANAVIMVS Pauli ſententiam,nunc uerba ipſa conſideremus,
qua ratione dixerit,quod tradiderit eum ſatanæ in interitũ carnis,quia
tentator noſter diabolus eſt.Nam debilitates membris ſingulis infer/
re & ægritudines toto ſolet mouere corpori.Deniq; percuſſit ſanctum
Iob ulcere malo à pedibus uſq; ad caput,quia in poteſtatẽ acceperat interitũ carnis
eius,dicente deo:Ecce trado tibi eũ,tantũmodo animã eius cuſtodi.Hoc iiſdem uer Iob.2.
bis apoſtolus tranſtulit dicens:quod tradiderit huiuſmodi hominẽ ſatanæ in interi
tum carnis,ut ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Magna poteſtas,
magna gratia, quæ imperat diabolo ut ſe ipſe deſtruat. Se enim deſtruit cum ho/
minem quem tentando ſupplantare ſtudet, ex infirmo fortiorem efficit, quia dum
carnem debilitat,mentẽ eius corroborat.Ægritudo enim carnis peccatũ repellit,lu/
xuria autẽ carnis culpam adolet.Illuditur ergo diabolus,ut ipſo mortis ſuæ uulne/
re cõtra ſe armet,quem debilitandũ putauit. Sed & ſanctũ Iob magis armauit po/
ſtea quàm uulnerauit, qui totum corpus diris perfuſus ulceribus, diaboli quidem
morſum

C morſum pertulit,ſed uenena non ſenſit. Et ideo bene ei dictum eſt: Adduces draconem in hamo, ludes eum ſicut auem, ligabis eum ſicut paſſerẽ, puer imponet ſuper eum manum. Vides quemadmodum à Paulo illudatur, ut in cauernam eius ſicut puer ille propheticus manũ mittat,& nihil ſerpens noceat ei, de latebris eruat eum, de ueneno eius faciat ſpiritale antidotũ, ut quod uenenum eſt, medicamentũ fiat, uenenum ad interitum carnis, medicamentum ſit ad ſalutem ſpiritus. Quod enim nocet corpori,iuuat ſpiritum. Manducet ergo terram meam ſerpens, dentem carni infigat,conterat corpus,dicat dominus & de me, trado tibi eum tantummodo animam eius cuſtodi.Quanta uis Chriſti,ut cuſtodia hominis imperetur,etiã ipſi diabolo qui ſemper uult nocere.Dominum ergo Ieſum nobis propitiemus, Imperante Chriſto & diabolus ipſe ſit prædæ ſuæ cuſtos: Vel inuitus mãdatis obſecũdat cœleſtibus, & quamuis inuitus, tamen manſuetis obſequitur imperijs. Sed quid ego cõmendo obſequium eius? Sit ille ſemper malus,ut ſit bonus deus ſemper,qui malitiam eius nobis in gratiam cõuertit. Vult nocere ille,ſed non poteſt ſi Chriſtus ob-

Eſaie.65. ſiſtat. Carnem ulcerat,ſed cuſtodit animam. Terram deuorat,ſed reſeruat ſpiritũ. Deniq; ſcriptum eſt: Tunc lupi & agni ſimul paſcentur, leo & bos paleam manducabunt,ſerpens autem terram ut panem, & non nocebunt neq; uaſtabunt in monte ſancto meo dicit dominus. Damnati enim ſerpentis hæc eſt ſentẽtia:Erit tibi ter-

Gen.3. ra cibus.Quæ terra? Ea utiq; de qua dictum eſt: Terra es & in terrã ibis. Hanc terram ſerpens manducat,ſi propitius eſt nobis dominus Ieſus,ut non cõpatiatur ani-

1.Cor.7. ma carnis debilitati,non accendatur uapore corporis & calore membrorũ. Bonum

D eſt nubere magis quàm uri. Eſt enim flamma quæ interna urit. Vnde hunc ignem nõ alligemus in ſinu mentis & receſſu pectoris,nec interioris noſtri uramus exuuias, & forenſe hoc noſtræ animæ ueſtimentũ uelamenq; carnale, edax libidinis flãma conſumat,ſed tranſeamus per ignem. Et ſi quis incidit amoris incendium,tranſiliat & non alliget adulterinam cupiditatem uinculis cogitationũ,nullos ſibi nodos aſſiduæ nexu meditationis aſtringat,non intendat ſæpius in formam mulieris meretricis,nec adoleſcentula ad uultum iuuenis oculos leuet. Et ſi fortuitu aſpexit, & capta eſt,quantomagis capietur ſi curioſa aſpexerit? Vel conſuetudo nos doceat. Ideo uelamine obnubit caput ſuum mulier,ut etiam in publico tuta uerecundia ſit,non facile uultus eius in adoleſcentis oculos occurrat,nuptiali uelamine tecta ſit,ne uel fortuitis occurſibus pateat ad uulnus uel alienum uel ſuum, ſed utrunq; ſuum uulnus eſt. Quod ſi tegmine caput uelat,ne temere aut uideatur aut uideat, dum eñ caput uelatur uultus abſconditur,quantomagis uelare ſe debet pudoris tegmine,ut etiam in publico habeat ſuum ipſa ſecretum? Verum eſto inciderit oculus,ſed non intendat affectus. Non enim uidiſſe crimen eſt,ſed cauendum ne origo criminis ſit. Videt carnalis oculus, ſed premat cordis oculos, mentis maneat uerecundia. Habe-

Prouerb.5. mus immortalem & indulgentem dominum. Dixit quidem propheta: Nolo in-

Matth.5. tendas in formam mulieris fornicariæ. Sed tamen dominus dixit:Qui uiderit mulierem ad cõcupiſcendum eam, iam adulterauit eam in corde ſuo. Non dixit ſi quis uiderit adulterauit,ſed ſi quis ad cõcupiſcendum uiderit:non aſpectum ſed affectũ quæſiuit. Bonus tamen pudor qui ipſos corporis oculos ſic premere conſueuit,ut ſæpe nõ uideamus etiam quod uidemus. Etenim ſpecie aſpicere uidemur quicquid occurrerit: ſed ſi non miſceatur animi intentio,hic quoq; ſecundum carnis officiũ noſter

A ſter aſpectus uaneſcit,ita plus uidemus animo ꝙ corpore. Et ſi uiderit caro,ignem
non alligemus in ſinu, hoc eſt, in ſecreto mentis animiꝗ arcano. Non implicemus
ignem hunc oſſibus,non ipſi nobis nodos inijciamus,non miſceamus ſermonẽ ali-
quem cum huiuſmodi,unde exæſtuet ignis. Adulterinus ſermo iuuenculæ, nodus
adoleſcentium eſt. Verba adoleſcentis uincula ſunt amoris. Vidit hunc ignem Io-
ſeph qñ eum adulterij cupida mulier allocuta eſt,uoluit eum capere ſermone, miſit
laqueos labiorum ſuorum, ſed pudicum uirum ligare non potuit. Soluit eñ uincu
la mulieris,uox pudoris,ſermo grauitatis, habena cautelæ, fidei cuſtodia, caſtimo-
niæ diſciplina. Capere igitur eum retibus ſuis impudica nõ potuit, miſit manum &
apprehendit ueſtem eius ut nodum ſtringeret. Verba petulantis mulieris cupidita
tum retia ſunt,manus eius amoris nodus eſt. Sed nec retibus capi potuit mens pu
dica nec nodo,excuſſa ueſtis,ſolutus eſt nodus, & ideo quia non alligauit ignem in
ſinu mentis ſuæ,non combuſſit corpus ſuum.

De exhortatione ad caſtimoniæ puritatem atꝗ fomentorum luxuriæ
reſecationem. Quod ſathan quoꝗ autor ſit debilitatis,in cuius poteſta-
tem per excõmunicationis cenſuram pleriꝗ dantur ad tempus ut ſpiri-
tus ſaluetur. Cap. XIIII.

VIDES ergo,quia animus noſter culpæ autor eſt. Itaꝗ innocens caro,ſed
pleruncꝗ peccati miniſtra. Ergo non te uincat formæ concupiſcentia. Mul
ta retia tendũtur à diabolo,multi laquei. Oculus meretricis laqueus ama
B toris eſt. Ipſi nobis oculi noſtri retia ſunt,& ideo ſcriptum eſt: Neꝗ capiaris oculis
tuis. Ipſi nobis ergo tendimus retia,quibus inuoluimur & implicamur. Ipſi nobis
uincula nectimus,ſicut legimus,quia uinculis peccatorum ſuorum unuſquiſꝗ con-
ſtringit̃. Et ideo tranſeamus ignẽ adoleſcentiæ ardoremꝗ iuuenilis ætatis,tranſea-
mus aquam,nõ remaneamus in aqua,ne flumina nos profunda cõcludant. Tranſe
amus magis,ut & nos dicamus: Torrentem pertranſiuit anima noſtra. Qui enim *Pſal.123.*
tranſit ſaluus eſt. Deniꝗ dñs ſic ait: Si tranſeas per aquam, flumina te non condu- *Eſa.43*
dent. Et propheta dicit: Vidi impium ſuperexaltatum ultra cedros Libani,& tranſi *Pſal.36.*
ui & ecce non erat. Tranſi ſecularia,& cecidiſſe aſpicies altitudines impiorum. Moy
ſes quoꝗ tranſiens ſecularia flumina,uidit uiſum magnum & ait: Trãſiens uidebo *Exo.3.*
hoc uiſum. Si enim fuiſſet in corporis uitijs & ſeculi iſtius lubricis uoluptatibus, tan
ta non uidiſſet myſteria. Tranſeamus ergo & nos ignem hũc libidinis, quem timẽs
Paulus,ſed nobis timens,qui caſtigando corpus ſuum fecerat ut iam nõ timeret ſi-
bi,dicit nobis: Fugite fornicationẽ. Fugiamus ergo tanꝗ ſequentem,quæ non poſt *1.Cor.6.*
nos ſed in nobis ſequitur. Noſmetipſos ergo uideamus diligenter,ne dum illam fu
gimus,nobiſcũ eam portemus. Volumus eñ pleruncꝗ fugere,ſed nõ penitus eam
de noſtro excutimus animo. Tollimus eam magis ꝙ relinquimus. Trãſiliamus er- *Eſa.50*
go eam ne nobis dicatur: Ambulate in igne flammæ ueſtræ quã accendiſtis,qm̃ ſi-
cut ille qui alligat ignem in ſinu,ueſtimẽta cõburet,ſic qui ambulat ſuper ignem,pe
des cõburat neceſſe eſt,qm̃ ſcriptũ eſt: Ambulabit quis ſuper carbones ignis,pedes *Prouer.6.*
aũt non cõburat? Grauis ignis eſt,& ideo non demus illi alimẽta luxuriæ. Paſcitur
libido conuiuijs,nutritur delitijs,uino accenditur,ebrietate flãmatur. Grauiora his
ſunt fomenta uerborũ,quæ uino quodam Sodomitanæ uitis mentẽ inebriant. Ca

C ueamus tamen & huius abundantiam uini. Vbi enim caro inebriatur, mens titubat, animus uacillat, cor fluctuat. Ideo ad utrunq; utile præceptum eſt, quo monet

1.Tim.5. Timotheus his uerbis: Vino modico utere, ꝑpter frequẽtes tuas infirmitates. Cũ calet corpus tradit uaporem, cũ alget morbi frigore caro, refrigerat animã tuam, cũ dolet corpus tuum, triſtis eſt mens tua, ſed triſticia tua in gaudiũ ueniet. Noli ergo timere ſi manducetur caro tua, anima tua non deuoratur. Ideo Dauid non timere

Pſal.26. ſe dicit, quia carnem eius nõ animã, inimici edebant, ſicut legimus: Dum appropinquant ſup me nocentes, ut edant carnes meas: Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt & ceciderunt. Ruinam igitur ſolã facit ſibi ſerpens, ideo ſerpenti tradit qui à ſerpente eliſus eſt, ut quem deiecit hunc erigat, & fiat ruina ſerpẽtis hominis reſurrectio. Sathanã aũt corporalis huius contritionis & carnalis autorem debilita

2.Cor.12. tis ſcriptura oſtẽdit Paulo dicente: Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus ſathanæ ut me colaphizet ut non extollar. Sic eñi curare Paulus didicit, quemadmodum ipſe ſanatus eſt. Bonus itaq; doctor dum promittit alterũ de duobus, utrũq; donauit. Venit in uirga, quia à cõmunione ſacra conuictum remouit. Et bene dicit tradi ſathanæ qui ſeparatur à Chriſti corpore. Venit etiã in charitate ſpirituq; manſuetudinis, uel quia ſic tradidit ut ſpiritum eius ſaluũ faceret, uel quia eum quẽ ante

1.Cor.5. ſequeſtrauerat, poſtea ſacramentis reddidit. Nam & ſequeſtrati oportet grauiter lapſum, ne modicum fermentum totam maſſam corrumpat. Expurgandum eſt uetus fermẽtum, uel in ſingulis uetus homo, hoc eſt exterior homo cum actibus ſuis, uel in populo inueteratus peccatis uitijsq; concretus. Bene dixit, expurgandũ non

D proijciendum. Quod enim expurgatur, non totum iudicatur inutile. Ideo enim purgatur, ut utile ab inutili ſeparet. Quod aũt proijcitur, nihil utile habere creditur.

De eccleſiæ farina, & fermentum peccatorum quemadmodum expurgetur, fermentumq; hæreticorum quomodo in eccleſiæ farina abſcondatur. De paſcha quoq; noſtro Chriſto immolato ꝓ peccatoribus, quos inuidus à tanta gratia excluſit Nouatianus. Cap. XV.

IAM tunc igitur Apoſtolus addendum ſacramentis iudicauit cœleſtibus ſi purgari ſe ipſe uellet. Et bene ait: Expurgate. Velut operibus enim quibuſdam totius populi purgatur & plebis lachrymis abluitur, qui orationibus & fletibus plebis redimitur à peccato, & in homine mundatur interiore. Donauit enim Chriſtus eccleſiæ ſuæ, ut unum per oẽs redimeret, quæ dñi Ieſu meruit aduentum, ut per unum oẽs redimerentur. Hic ſenſus Pauli eſt, quem uerba obſcuriorem faciunt. Conſideremus ipm Apoſtoli ſermonẽ: Expurgate, inquit, uetus fermentum, ut ſitis noua cõſperſio ſicut eſtis azymi. Siue q; tota eccleſia ſuſcipiat onus peccatoris, cui compatiendũ & fletu & orõne & dolore eſt, & quaſi fermento eius ſe totam conſpergat, ut per uniuerſos ea quæ ſuperflua ſunt in aliquo pœnitentiam agẽte, uiritim miſericordiæ aut cõpaſſionis uelut collatiua quadã admixtione pur

Luc.13. gentur: Siue ut illa mulier euangelica docet, quæ typum prætendit eccleſiæ, eo q; fermentum abſcondit in farina ſua donec fermentetur totum. ut mundũ omne ſuma

Matt.16 tur. Docuit me dñs in euangelio quid ſit fermentũ dicens: Non intelligitis, quia nõ de pane dixi: Attendite à fermento phariſæorũ & ſaducæorũ. Tunc inqt intellexerunt, quia non dixit à panibus, ſed à doctrina phariſæorũ & ſaducæorum attende

rent

A rent ſibi. Hoc ergo fermentũ, hoc eſt doctrinã phariſæorũ & diſputationẽ ſaducæo
rum, abſcõdit eccleſia in farina ſua, cum literã legis duriorẽ ſpiritali interpretatione
molliuit, & uelut mola quadã ſuæ diſputationis infregit, proferẽs uelut de ſolliculis
literarum myſteriorũ interna ſecreta, & reſurrectionis fidem aſtruens, qua dei miſe
ricordia prædicatur, qua reparari uita creditur mortuorũ. Non abſurda aũt uidetur
ad hunc locum aſſumptio cõparationis huius. Siquidẽ regnum cœlorum eſt pecca
toris redemptio, & ideo farina eccleſiæ cõſpergamur oẽs boni & mali, ut ſimus oẽs
in noua conſperſione. Quis aũt non uereretur, ne fermẽti uitioſioris admixtio maſ-
ſã decoloraret? Ideo dixit: Vt ſitis noua cõſperſio ſicut eſtis azymi, hoc eſt, tales con
ſperſio uos reddat, qualis erat innocentiæ ueſtræ pura ſynceritas. Ita ſi miſereamur,
non fuſcamur peccato alieno, ſed redẽptionẽ eius acquirimus noſtræ gratiæ, ut qua-
lis erat puritas pſeueret. Et ideo addidit: Etẽ pascha noſtrũ immolatus eſt Chri-
ſtus, hoc eſt paſſio dñi omnibus profuit, & peccatoribus donauit redẽptionem, quos
flagitij pœnituit admiſſi. Itaq; epulemur bonũ cibum pœnitentiã gerentes, læti re-
demptiõe. Nullus enim cibus eſt beneuolẽtia & pietate dulcior epulis noſtris atq;
læticiæ, nulla de peccatore ſeruato inuidia admiſceatur, ne ſeipſe à domo patris quẽ
admodum expoſitus in euangelio inuidus ille frater excludat, qui fratrẽ receptũ do
luit quẽ in perpetuũ gaudebat excluſum. Cuius uos ſimiles eſſe Nouatiani non po
teſtis negare, qui ideo, ut dicitis in eccleſiã non cõuenitis, quia per pœnitentiã tribu-
ta ſpes fuerat his qui lapſi ſunt reuertendi. Sed hoc prætentum eſt ſpecie, cæterum
epiſcopatus amiſſi dolore ſuccẽſus Nouatianus, ſchiſma cõpoſuit. Sed non intelli-
B gitis quia de uobis quoq; pphetauit Apoſtolus & uobis dicit: Et uos inflati eſtis, 1.Cor.5.
& non magis luctum habuiſtis, ut tollatur de medio ueſtrum qui hoc opus fecit?
Vtiq; tunc penitus tollitur, cum aboletur peccatum eius. Non eñ excludendum
ab eccleſia dicit Apoſtolus, qui ſuadet eſſe purgandum.

De miſericordia dñi Ieſu. Et quẽmadmodũ hi qui eius clementiam nõ
imitant̃ ſpiritus ipſius non ſint. Et q; miſericordia facta pœnitentibus in
præſenti, teſtimonium ſit remunerationis futuræ. Cap. XVI.

CVM igitur Apoſtolus peccatũ remiſerit, qua uos autoritate dimittendũ
negatis? Quis reuerentior Chriſti: Nouatianus an Paulus? Sed noue-
rat Paulus dñm miſericordem, nouerat dñm Ieſum ſeueritate magis di
ſcipulorũ offenſum, q̃ miſericordia. Deniq; Iacobum & Iohannẽ dicen
tes, quod ignem de cœlo peterent, qui conſumeret eos qui dñm recipere nolebant,
confutauit Ieſus dicẽs: Neſcitis cuius ſpũs eſtis, filius eñ hominis nõ uenit animas Luc.9.
hominũ perdere, ſed ſaluas facere. Et illis quidem dixit: Neſcitis cuius ſpũs eſtis, qui
ipſius erant ſpũs. uobis aũt dicit: Non eſtis ſpũs mei, qui meã clementiã non tene-
tis, qui meã refutatis miſericordiã, qui excluditis pœnitentiã, quã ego per apoſtolos
meos p̃dicari nolui in nomine meo. Fruſtra eñ dicitis nos prædicare pœnitentiam
qui tollitis fructum pœnitẽtiæ. Homines eñ ad aliquod ſtudium aut præmijs aut
fructibus incitant̃. Omne aũt ſtudiũ torpeſcit dilatione. Et ideo dñs ut p̃ſentiũ fru
ctu cumularet̃ deuotio diſcipulorũ, dixit qm̃ qui dimiſiſſet omnia ſua & deum ſecu
tus eſſet, ſepties tantũ reciperet & hic & in futurum. Prius hic promiſit, ut faſtidia di
lationis auferret, addidit & in futurum, ut hic diſceres credere, in futurũ quoq; ſol-

C uenda tibi præmia. Remuneratio igitur præſentium, teſtimonium futurorum eſt. Si quis igitur occulta crimina habens, propter Chriſtum tamen ſtudioſe pœnitentiam egerit, quomodo iſtic recipit ſi ei communio non refunditur? Volo ueniam reus ſperet, petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, ut ignoſcatur, obſecret, & cum ſecundo & tertio fuerit dilata eius communio, credat remiſſius ſe ſupplicaſſe, fletus augeat miſerabilior, poſtea reuertatur, teneat pedes brachijs, oſculetur oſculis, lauet fletibus, nec dimittat ut de ipſo dicat dominus Ieſus:
Luc. 7. Remiſſa ſunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cognoui quoſdam in pœnitentia ſulcaſſe uultum lachrymis, exaraſſe continuis fletibus genas, ſtrauiſſe corpus ſuum calcandum omnibus, ieiuno ore ſemper & pallido mortis ſpeciem ſpiranti in corpore prætuliſſe.

Quibus indulgentia, quibus ſeueritas exhibenda. Cap. XVII.

QVID expectamus ut mortui mereantur ueniam, qui mortem ſibi intulerũt cum uiuerent? Satis eſt, inquit, ei qui talis eſt, obiurgatio hæc quæ fit à pluribus, ita ut econtrario magis donetis & conſolemini, ne forte abundantiore triſticia abſorbeatur. Si ſatis ad condemnationem eſt obiurgatio quæ fit à pluribus, ſatis eſt quoq; ad remiſſionẽ peccati obſecratio quæ fit à pluribus. Moralis magiſter & noſtræ fragilitatis conſcius & pietatis diuinæ interpres, uult donari peccatũ, uult conſolationẽ adhiberi, ne triſticia pœnitentẽ tædio lõgæ dilationis abſorbeat. Ideo ergo donauit Apoſtolus, nec ſolũ donauit, ſed
D etiã cõfirmari in eũ charitatẽ uoluit. Qui carus eſt nõ habet duritiã, ſed mãſuetudinem. Non ſolũ donauit ipſe, ſed uoluit etiã oẽs donare, & ſe propter alios donaſſe
2. Cor. 2. dixit, ne multi propter unũ diutius contriſtarent̃. Si cui, inquit, donaſtis, & ego, nã & ego propter uos in perſona Chriſti, ut nõ circũueniamur à ſathana. Nec eñ uerſutias eius ignoramus. Recte poteſt ſerpentẽ cauere qui eius poteſt uerſutias non ignorare. Quæ multæ ad nocendum ſunt, uult eñ ſemper nocere, ſemper circũuenire ut mortẽ inferat. Sed debemus cauere ne remedium noſtrũ fiat eius triumphus. Circũuenimur eñ ab eo, ſi p nimiã triſticiã pereat, qui põt liberari per indulgentiã.
1. Cor. 5. Et ut ſciremus quia de baptizato dicit, addidit: Scripſi nobis in epiſtola, ne cõmiſceamini fornicarijs, nõ utiq; fornicarijs huius mundi. Et infra ſubiunxit: Nũc aũt ſcripſi nobis, nõ cõmiſceri. Si quis frater nominat̃ fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens. Quos ſimul ſubiunxit ad pœnam, ſimul uoluit etiã ad ueniam pertinere. Si quis aũt talis eſt, inquit, cũ hoc nec cibũ ſumas. Quàm ſeuerus pertinacibus, tã indulgens rogantibus. Aduerſum illos Chriſti armatur iniuria, his Chriſti inuocatio ſuffragatur. At ne quis forte eo moueatur, quia ſcriptum eſt: Tradi hmõi hominẽ ſathanæ in interitũ carnis, & dicat: Quõ potuit ad ueniam pertinere, cuius omnis interierit caro, cum manifeſtum ſit in utroq; redemptũ hoiem, in utroq; ſaluari, neq; animã ſine carne, neq; carnem ſine anima, cũ ſibi ſint geſtorũ operũ conſortijs copulatæ, ſine cõſortio uel pœnæ eſſe uel p̃mij? Is ſibi reſpõſum hoc habeat, q interitus nõ conſummatã abſumptionẽ carnis ſignificet, ſed caſtigationẽ. Sicut eñ mortuus peccato, deo uiuit: ita illecebra carnis interit, & cupiditatibus ſuis morit̃ caro ut caſtitati cæteriſq; bonis operibus reuiuiſcat. Et quod aptius exemplum quàm de matre ſumamus? Nanq; ipſa de qua aſſumpti ſumus terra, intermiſſo exercitio cultuq; uidetur

A uidetur deſerta,& àut uinetis quibus conſitus eſt ager aut oleis moritur,ſuccum tamen proprium uel quandam ſui animam non amittit. Denicꝫ repetitur à cultione &creditis ſeminibus quibus habilis æſtimatᷣ,feracior aſſurgit fructibus. Non ergo alienum ſi etiam noſtra caro interire ſic dicitur,ut repreſſa magis quàm abſumpta credatur.

FINIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI DE POENITENTIA LIBER II.

Quod pœnitentia nõ ſolũ ſollicite,ſed & mature ſit agenda. Cap. I.

ET ſi non pauca quæ ad cohortationẽ pœnitentiæ proficiãt ſcripta ſint libro ſuperiore,tñ cũ adijci poſſint cõplura, ne uelut ſemeſas uerborũ noſtrorũ epulas reliquiſſe uideamur, inceptũ proſequamur conuiuiũ. Agenda eſt em̃ pœnitẽtia,nõ ſolũ ſollicite, ſed etiã mature, ne forte euãgelicus ille paterfamiliâs qui arborẽ ficũ plantauit in uinea ſua ueniat,& quærẽs fructũ in ea,ſi nõ inuenerit dicat cultori uineæ:Succide illam,ut quid etiã terram occupat? Et niſi cultor uineæ interueniat dicens:Dñe remitte illam & hoc anno uſcꝫ dum fodiam circa illã & mittã cophinum ſtercoris,excidatᷣ ficulnea. Stercoremus ergo & nos agrũ hunc quẽ poſſi
B demus,& imitemur laborioſos agricolas quos nõ pudet fimo pingui ſatiare terrã, & immundo cinere agrũ aſpergere,ut fructus uberiores colligãt. Et quẽadmodum ſtercoremus docet Apoſtolus dicens:Et æſtimo ſtercora ut Chriſtum lucrifaciã,qui *Phil.3.* per infamiã & bonam famã meruit Chriſto placere. Legerat em̃ ꝙ Abraam dum *Gen.18.* ſe ſtercus & cinerem fatetur,ſumma humilitate inuenit dei gratiam. Legerat quod Iob in ſtercore ſedens,omnia quæ amiſerat recuperauit. Legerat prophetantẽ Dauid quod deus de terra ſuſcitat inopẽ,& de ſtercore erigit pauperẽ. Et nos ergo nõ erubeſcamus fateri dño peccata noſtra. Pudor eſt ut unuſqſcꝫ crimina ſua prodat. Sed ille pudor agrum ſuũ arat,ſpinas tollit perpetuas,ſentes amputat,fructus adolet quos in te mortuos eſſe credebas. Sequere illum qui bene arando agrum ſuũ fructus quæſiuit æternos. Maledicimur, inquit,& benedicimus,perſecutionẽ patimur *1.Cor.4.* & ſuſtinemus. Blaſphemamur & obſecramus, tanꝗ purgamenta huius mundi facti ſumus. Si & tu ſic araueris,ſeminabis ſpiritalia. Ara ut peccatũ auferas,fructũ acqras. Ille arauit,ut pſecutoris in ſe eradicaret affectũ. Quid plus potuit nobis cõferre Chrs ad ſtudiũ correctiõis ꝗ ut cõuerteret & daret nobis ex pſecutore doctorẽ?

De redargutorum hæreticorum obniſu, autoritatem apoſtolicæ ſententiæ ſuo errori ſuffragari iactantium,& defenſionis illius repulſione, ex dictis Apoſtoli qui ſibi contrarius eſſe non potuit. Cap. II.

CVM igitur tam euidenti & ipſius Apoſtoli & ſcriptorum eius exemplo redarguantᷣ,tamen adhuc obniti uolunt & autoritatẽ aiunt apoſtolicæ ſibi ſuffragari ſententiæ,allegantes ſcriptum ad Hebræos: Impoſſibile *Heb.6.* eſt em̃ hos qui ſemel illuminati ſunt & guſtauerunt donum cœleſte &

C participes facti ſunt ſpiritusſancti, & bonũ guſtauerunt dei uerbum, uirtutesq́ꝫ fu
turi ſeculi, lapſos iterum reuocari in pœnitentiam, rurſus crucifigentes filium dei &
oſtentatione triumphantes. Nunquid Paulus aduerſus factũ ſuum prædicare po-
tuit? Donauit Corinthio peccatum per pœnitentiã: Quó hic potuit ſententiã ſuam
ipſe reprehendere? Ergo quia nó potuit quod ædificauerat deſtruere, nó contrariũ
dixiſſe eum ſed diuerſum aduertimus. Quod eñ contrariũ eſt, ſeipſum impugnat:
quod diuerſum eſt, diſtinctã ſolet habere rõnem. Ita aũt contrarium non eſt, ut al-
terum ſuffragetur alteri. Etenim quia de remittenda prædicauit pœnitentia, debuit
& de his qui iterandum putant baptiſmũ non ſilere: & prius ſollicitudinem nobis
auferri oportuit, ut ſciremus etiã poſt baptiſmum ſi qui peccarent donari eis poſſe
peccatũ, ne ſpe ueniæ deſtitutos iterandi baptiſmatis opinio uana peruerteret. De-
inde iterandum non eſſe baptiſma, rationabili diſputatione ſuadendum fuit. De
baptiſmate aũt dictum uerba ipſa declarant, quibus ſignificauit impoſſibile eſſe la
pſos renouari in pœnitentiã. Per lauachrum eñ renouamur, per quod renaſcimur,
Rom. 6. ſicut ipſe Paulus dicit: Conſepulti eñ ſumus cum illo per baptiſmum in morte, ut
quemadmodũ ſurrexit Chriſtus ex mortuís per gloriã patris, ita & nos in nouitate
Ephe. 4. uitæ ambulemus. Et alibi: Renouamini ſpiritu mẽtis ueſtræ, & induite nouum ho
Pſal. 102. minem qui ſecundum deum creatus eſt. Et alibi: Renouabit̃ ſicut aquilæ iuuentus
tua, quod etiam aquila cũ fuerit mortua ex ſuis reliquijs renaſcatur, ſicut per baptiſ-
matis ſacramẽtum cum fuerimus peccato mortui, renaſcimur deo ac reformamur.
Vnum ergo baptiſmũ docet, ſicut alibi: Vna fides, unũ inqt baptiſma. Illud quoq́ꝫ
D euidẽs q̃ in eo qui baptizatur crucifigitur filius dei, quia nó potuit caro noſtra abo-
Roma. 6. lere peccatum niſi crucifixa eſſet in Chriſto Ieſu. Deniq́ꝫ ſcriptum eſt, quia quicũq́ꝫ
baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Et infra: Si enim
complantati ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus, ſcientes
Col. 2. quia uetus homo noſter ſimul confixus eſt cruci. Et ad Coloſſenſes ait: Conſepulti
ei in baptiſmo, in quo & conſurrexiſtis. Quod ideo ſcriptum eſt, ut credamus quia
ipſe crucifigit̃ in nobis, ut per illum peccata noſtra mundent̃, ut ipſe chirographũ
noſtrum affigat cruci, qui ſolus põt donare delicta. Ipſe in nobis principatus & po
teſtates triũphet, qm̃ de ipſo ſcriptũ eſt: Principatus & poteſtates oſtentauit trium
phans eos in ſemetipſo. Ergo q̃d ait in hac epiſtola q̃ ſcribit̃ ad Hebræos: Impoſſi
bile eſſe lapſos renouari in pœnitentiã, ac rurſus crucifigẽtes filium dei, & oſtentatio
ne triumphantes, eò ſpectat ut de baptiſmo dictum credamus in quo crucifigimus
filiũ dei in nobis, ut per illum nobis mũdus crucifigat̃: quia quadã triumphamus
ſpecie, dum ſimilitudinẽ mortis eius aſſumimus, q principatus & poteſtates in ſua
cruce oſtentauit ac triumphauit, ut in mortis eius ſimilitudine, nos quoq́ꝫ de princi-
patibus quorũ iugum deponimus triũphemus. Semel aũt crucifixus eſt Chriſtus,
ſemel peccato mortuus, & ideo unum non plura baptiſmata. Quid q̃ & ſupra do-
ctrinam baptiſmorũ præmiſit? Et quia multa erant baptiſmata in lege, merito re-
prehendit illos qui perfecta dimittant & principia uerbi requirant. Docet nos ſcire
oportere deſtructa eſſe uniuerſa legis baptiſmata, unum baptiſma eſſe in eccleſia.
Hortatur aũt nos, ut relinquẽtes initium uerbi ad perfectũ tendamus. Et hoc facie
Heb. 6 mus, inquit, ſi quidẽ permiſerit deus. Non põt eñ ſine fauore dei aliquis eſſe perfe-
ctus. Poſſem quidẽ etiam illud dicere ei qui hoc de pœnitentia dictum putat, quia

quæ

A quæ impoſſibilia ſunt homini, poſſibilia ſunt apud deum, & potẽs eſt deus quando uult donare nobis peccata, etiam quæ putamus non poſſe concedi: Et ideo qđ nobis impoſſibile impetratu uidetur, deo donare poſſibile eſt. Nam & impoſſibile uidebatur ut peccatum ablueret aqua. Deniq; Naaman Syrus, lepram ſuam mundari per aquam poſſe non credidit. Sed quod impoſſibile erat, fecit deus poſſibile eſſe, qui tantam nobis donauit gratiam. Similiter impoſſibile uidebatur per pœnitentiam peccata dimitti. Conceſſit hoc Chriſtus Apoſtolis ſuis, quod ab Apoſtolis ad ſacerdotũ officia tranſmiſſum eſt. Factum eſt igiť poſſibile, qđ impoſſibile uidebatur. Sed tñ de baptiſmo dictum, ne quis iteraret, uera ratione perſuadet. 4.Reg.5.

Quod Apoſtolus non uenerit contra euidentem doctrinam Chriſti, qui de peccatore pœnitentiam habente comparationem poſuit filij prodigi, & quemadmodum ex hoc ad ſpem ueniæ per pœnitẽtiam prouocemur. Caput. III.

NEQUE enim Apoſtolus contra euidentem Chriſti doctrinã ueniret, qui de peccatore pœnitentiam agente cõparationem poſuit, eo q; peregre profectus acceptam à patre oẽm ſubſtantiam deuorauerit uiuendo luxurioſe, & poſtea panem patris deſiderauerit cum ueſceretur ſiliquis, & meruit ſtolam, anulum, calciamentum, immolationẽ quoq; uituli, quæ ſpeciem habet paſſionis dominicæ, per quam cœleſte ſacramentum nobis donatũ eſt. Bene dicitur, quia peregre profectus eſt, qui erat à ſacris altaribus ſeparatus, hoc eſt
B enim ab Hieruſalem illa quæ in cœlo eſt ciuico quodam & domeſtico ſanctorũ ſeparari domicilio. Vnde & Apoſtolus ait: Ergo iam nõ eſtis aduenæ atq; peregrini, ſed ciues ſanctorum & domeſtici dei. Et conſumpſit, inquit, ſubſtantiam ſuam. Merito conſumpſit eam, cuius fides in operibus claudicabat. Fides eñ eorum quæ ſperantur ſubſtantia, rerum argumentum non apparentium. Et bona ſubſtantia fides, in qua ſpei eſt noſtræ patrimonium. Nec mirũ ſi fame peribat qui diuino alimẽto egebat, cuius deſiderio cõpulſus: Surgam, inquit, & ibo ad patrem meum & dicam illi: Pater peccaui in cœlum & coram te. Nõne aduertiſtis id euidẽter iam nobis expoſitum, quod merendi gratia ſacramẽti ad precandum impellimur, & hoc auferre uultis propter quod agitur pœnitentia? Tolle gubernatori perueniendi ſpem, & in medijs fluctibus incertus errabit. Tolle luctatori coronam, lentus iacebit in ſtadio. Tolle piſcatori capiendi efficaciam, deſinit iactare retia. Quomodo ergo poteſt q famem patitur animæ ſuæ, ſtudioſius deum precari, ſi ſacram deſperet alimoniam? Peccaui, inquit in cœlum & coram te. Fatetur utiq; peccatum ad mortem, ne quem uos agentem cuiuſlibet criminis pœnitẽtiam iure exdudi putaretis, qñ is qui in cœlum peccauit, uel in regnum cœleſte, uel in animã ſuam, quod eſt peccatum ad mortem, & peccauit coram deo, cui ſoli dicitur: Tibi ſoli peccaui & malum coram te feci, tam cito ueniam meretur, ut uenięti & adhuc longe poſito occurrat pater, & oſculũ tribuat, quod inſigne eſt ſacræ pacis, ſtolam proferri iubeat, quæ ueſtis eſt nuptialis, quam ſi quis non habuerit à conuiuio nuptiali excluditur. Det anulum in manũ eius, quod eſt fidei pignus & ſancti ſpiritus ſignaculum: Calciamenta deferri præcipiat. Celebraturus eñ paſcha dñi, epulaturus agnum, tectũ debet aduerſus oẽs incurſus beſtiarum ſpiritalium morſuſq; ſerpentis habere ueſtigium. Vitulum præ- Ephe.2 Luc.15. Pſal.50.

C cipiat occidi, quia paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Etenim quotienſcunq;
1.Cor.11 ſanguinem domini ſumimus, mortem domini annunciamus. Sicut ergo ſemel pro omnibus immolatus eſt, ita quotienſcunq; peccata donantur, corporis eius ſacramentum ſumimus, ut per ſanguinem eius fiat peccatorum remiſſio. Ergo euidentiſſime domini prædicatione mandatum eſt, etiam grauiſſimi criminis reis, ſi ex toto corde & manifeſta confeſſione peccati pœnitentiam gerant, ſacramenti cœleſtis refundendam gratiam. Vnde nihil uobis ad excuſationem reſediſſe certum eſt.

De ſpiritu blaſphemiæ qui non remittetur hic neq; in futuro, & quomodo intelligatur illud de hæreticis atq; ſchiſmaticis, qui eccleſiam ſeparāt, quibus indulgentia negatur quamdiu tanti criminis merita non depoſuerint. Caput. IIII.

Matt.12. PERLATVM eſt tamen ad nos, etiam illud uos obijcere ſolere, quod dicatis ſcriptum eſſe: Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemia non remittetur hominibus: Et quicūq; dixerit uerbum contra filium hominis remittetur ei, qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum non remittetur ei, neq; in hoc ſeculo neq; in futuro. Quo exemplo omnis aſſertio ueſtra deſtruitur & abſoluitur. Scriptum eſt enim: Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus. Cur igitur non remittitis? Cur ligatis uincula quæ non ſoluitis? Cur nodos nectitis quos non relaxatis? Remittite cæteris, agite de his quos peccantes in ſpiritum ſanctum euangelica autoritate in
D perpetuum aſtringi putatis. Et tamen quos aſtringat conſideremus, repetentes ſuperiora lectionis ipſius, ut euidentius comprehendamus. Dicebant Iudæi: Hic non eijcit dæmonia, niſi in Beelzebub principe dæmoniorū. Rñdit Ieſus: Omne regnū diuiſum contra ſe deſtruetur, & omnis ciuitas uel domus diuiſa contra ſe, nō ſtabit. Si enim ſathanas ſathanam eijcit, aduerſum ſe diuiſus eſt, quomodo ergo ſtabit regnum eius. Quod ſi ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij ueſtri in quo eijciūt? De his utiq; expreſſum uidemus, qui dominum Ieſum in Beelzebub eijcere dæmonia loquebantur, quibus ſic reſpōdit dominus, quod ſathanæ hæreditas in his eſſet qui ſathanæ compararent ſaluatorem omnium, & in regno diaboli conſtituerent Chriſti gratiam. Et ut cognoſceremus, quia de hac dixit blaſphemia, adiunxit: Progenies uiperarum, quomodo poteſtis bona loqui cum ſitis mali? Hos ergo qui hæc loquuntur, negat ad ueniam pertinere. Deniq; Petrus Symoni, qui magicæ artis conſuetudine deprauatus, putaſſet quod gratiā Chriſti per impoſitionem manus atq;
Act.8. infuſionem ſpiritusſancti, cōpararet pecunia, ait: Non eſt tibi pars neq; ſors in hac fide, quia cor tuum non eſt rectum apud deum. Pœnitentiam itaq; age ab hac nequitia tua, & precare dominum, ſi forte remittatur tibi recordatio cordis tui. In obligatione enim iniquitatis & amaritudine fellis uideo te eſſe. Vides quod hunc magica uanitate blaſphemantem in ſpiritumſanctum, apoſtolica autoritate cōdemnet, & eo magis, quia puram conſcientiam fidei non habebat, & tamen non interclusit ei ſpem ueniæ, quē inuitauit ad pœnitentiam? Reſponſum eſt igiť à dño blaſphemiæ phariſæorū, & ideo his poteſtatis ſuæ gratiā negat, quæ in remiſſionē peccatorum eſt, qui cœleſtem eius poteſtatē diabolico fultā ſuffragio uendicarent. Eos ꝗq; aſſerit diabolico uti ſpū qui ſepararent eccleſiam dei, ut omniū temporū hæreticos

&

A & ſchiſmaticos comprehenderet,quibus indulgentiā negat,quod omne peccatū cir ca ſingulos eſt,hoc in uniuerſos. Soli enim ſunt qui uolunt ſoluere Chriſti gratiā, qui eccleſiæ membra diſcerpunt, propter quā paſſus eſt dominus Ieſus, ſpirituſq; ſanctus datus eſt nobis. Deniq; ut ſciatis quia de diſperſoribus dicit, ſic habemus ſcriptū: Qui non eſt mecū contra me eſt,& q non colligit mecū,diſpergit. Et ut ſcire Matth. 12. mus de his dictū,ſtatim ſubiūxit. Ideo dico uobis, omne peccatū & blaſphemia re mittetur hominibus, ſpiritus aūt blaſphemia nō remittetur hominibus. Cū dicit: Ideo dico uobis,nōne euidēter hoc p̄ cæteris à nobis intelligi uoluit? Meritoq; ad iūxit: Arbor bona bonos fructus facit,mala aūt arbor malos fructus facit. Cōgre gatio enim mala,bonū facere fructū non poteſt. Arbor itaq; congregatio eſt,fru ctus boni arboris, filij eccleſiæ ſunt. Et ideo reuertimini ad eccleſiā,ſi qui uos ſepara ſtis impie. Omnibus enim cōuerſis pollicetur ueniā,quia ſcriptū eſt: Omnis quicun Iohel. 2. q; inuocauerit nomē domini ſaluus erit. Deniq; etiā Iudæorū populus qui dicebat de dn̄o Ieſu: demoniū habet,q dicebat: In beelzebub eijcit dæmonia,q crucifixit do minū Ieſū,Petri prædicatione uocatur ad baptiſmū,ut ſceleris tāti merita deponat.

De infructuoſa pœnitentia Iudæ,qui non corā deo, ſed coram Iudæis pœnituit,quodq; pœnitētia debeat eſſe ſyncera nō doloſa. Et quō intelli gēda ſint uerba apoſtoli Petri,qbus nouatiani errorē ſuū defendūt. De differēti quoq; acceſſu ad baptiſmū atq; pœnitentiā. Caput V.

SED quid mirum,ſi ſalutem negatis alijs,qui ueſtrā recuſatis? Licet illi ni B hil deferāt qui à uobis pœnitentiā petūt. Arbitror enim quod etiā Iu das potuiſſet tāta dei miſeratione nō excludi à uenia, ſi pœnitentiā nō apud Iudæos,ſed apud Chriſtū egiſſet. Peccaui,inquit,quod tradideri Matth. 27. ſanguinem iuſtum. Reſpōderunt: Quid ad nos? Tu uideris. Quæ uox alia ueſtra eſt, cum etiam minoris peccati reus uobis factum proprium confitetur? Quid re ſpondetis aliud niſi hoc, quid ad nos,tu uideris. Hunc ſermonem laqueus ſequitur, eo feralior eſt pœna,quo culpa eſt minor. Sed ſi iſti non conuertuntur,uel uos reuer timini,qui lapſu uario de innocētiæ fideiq; præcelſo faſtigio decidiſtis: bonum do minum habemus, qui uelit donare omnibus,qui te per prophetam uocauit dicēs. Ego ſum,ego ſum,qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero,tu autem memor Eſa. 43. eſto & iudicemur. Referunt tamen quæſtionem de uerbo apoſtoli Petri, qa dixit: Si forte,& putant non confirmaſſe Petrum,ut agenti pœnitentiam peccatū remit teret. Sed conſiderent de quo loquatur,hoc eſt, de Simone,qui non ex fide crede ret,ſed dolū cogitaret. Deniq; & dominus dicenti ei, cuius non plenam ſynceritatē uideret, Sequar te,ait: Vulpes foueas habēt. Quē ergo dominus ante baptiſmū p hibuit ſequi,quoniā fraudulentū uidebat,miraris ſi poſt baptiſmū præuaricātē nō Matth. 8. abſoluit apoſtolus,quē in obligatione iniqtatis manere pronunciat? Sed hoc illis reſponſum ſit. Ego autem nec Petrum dubitaſſe dico,nec uerbi unius præiudicio tā tā cauſam ſtrāgulandā arbitror. Nam ſi putant dubitaſſe Petrum, nūquid & deus dubitauit qui ait ad Hieremiam prophetam: Sta in atrio domus domini, & reſpō Hiere. 26. ſum dabis omni Iudæ, his qui ueniunt adorare in domo domini, omnia uerba quæ conſtitui tibi reſpondere illis, noli auferre uerbum,forſitan audient & auerten tur? Dicant ergo dominū ignoraſſe quid eſſet futurū. Sed nō ignorātia eo uerbo

 exprimitur,

C exprimitur,ſed in ſcripturis diuinis frequens huiuſmodi conſuetudo aduertitur, eo
Ezech.3. quod ſimplex ſit elocutio. Siquidem & ad Ezechiel dicit dñs: Fili hominis mittam
ego te ad domũ Iſraël,eos qui me exacerbauerunt,ipſi & patres eorum uſq; in ho
diernum,& dices ad eos:Hæc dicit dñs,ſi forte audient & terrebunt̃. Neſciebat ergo
eos poſſe aut nõ poſſe cõuerti? Non ergo ſemp̃ dubitantis iſta eſt elocutio. Deniq;
ipſi ſapientes ſeculi,qui oẽm gloriam ſuã ſtatuunt in expreſſione uerborũ, quod la
tine,forte dicimus,græce τάχα, non ubiq; pro dubitatione poſuerunt. Aiunt itaq;
dixiſſe primũ ſuorum poëtam ἦ τάχα χῆρα ἔσομαι,quod eſt,cito uidua ero. Et alibi:
Iliad.3. τάχα γάρ σε κατακτανέουσιν Ἀχαιοί, πάντες ἐφορμηθέντες. Non eñ dubitaret omnibus ſi-
mul inſurgentibus,unum facile ab uniuerſis poſſe proſterni. Sed nos noſtris magis
q̃ alienis utamur. Deniq; habes in euãgelio,quia ipſe filius de patre ait, cũ miſiſſet
Matt.21 ſeruos ad uineam ſuã & occiſi eſſent, dixiſſe patrẽ: Mittã filium meũ dilectiſſimũ,
Ioh.8. forſitan ipſum uerebuntur. Et alibi ex ſua perſona filius ait: Neq; me ſcitis,neq; pa
trem meum. Si eñ me ſciretis,& patrẽ meũ forſitan ſciretis. Si ergo his uerbis uſus
eſt Petrus,quibus dñs uſus eſt ſine præiudicio ſententiæ ſuæ,cur non accipiamus &
Petrum his uſum ſermonibus ſine ſuæ fidei præiudicio? Neq; poterat dubitare de
Chriſti munere,qui ſibi ſoluendorũ peccatorum dederat poteſtatẽ, præſertim cum
uerſutijs hæreticorum,locum nõ deberet relinquere,qui ideo uolunt ſpem hominũ
deſtituere,ut iterandi baptiſmatis apud deſperantes facilius inducant perſuaſionẽ.
Sed Apoſtoli hoc habentes ſecundum Chriſti magiſterium pœnitentiã docuerũt,
Pſal.31. ſpoponderunt ueniã,culpam relaxauerũt. Sicut & Dauid docuit dicens: Beati quo
D rum remiſſæ ſunt iniquitates,& quorũ tecta ſunt peccata: Beatus uir cui non impu
tauit dñs peccatum. Vtrunq; eñ beatũ dixit, & cuius iniquitas remittitur per laua-
chrum,& cuius peccatum tegit̃ operibus bonis. Qui eñ agit pœnitentiã, nõ ſolum
diluere lachrymis debet peccatum ſuũ, ſed etiã emendationibus factis operire & te
gere delicta ſuperiora,ut non ei imputet̃ peccatum. Ergo tegamus lapſus noſtros
poſterioribus factis,mũdemus fletibus, ut audiat nos dñs deus noſter ingemiſcen
tes,ſicut audiuit lachrymantẽ Effrem,quẽadmodum ſcriptum eſt dicente deo: Au-
Hiere.31. diens audiui Effrem lachrymantem. Et ipſa uerba Effrem lamentantis expreſſit di
cens: Caſtigaſti me & caſtigatus ſum,ſicut uitulus nõ ſum edoctus. Vitulus eñ lu-
dit,& præſepe deſerit,& ideo Effrem ſicut uitulus nõ eſt edoctus lõge poſitus à præ
ſepi,quia præſepe dñi deſeruit & Hieroboam ſecutus,uitulos adorauit, quod pro-
phetia futurum per Aaron indicauerat, ſic lapſurum populum Iudæorum. Ideoq;
agens pœnitentiã dicit: Conuerte me & cõuertar,quia tu dñs meus,quia in nouiſſi-
mo captiuitatis meæ pœnitentiã egi, & poſtq̃ cognoui ingemui ſuper dies cõfuſio-
nis,& ſubiectus ſum tibi,quia accepi opprobrium & demonſtraui te.

De inſtructione atq; exhortatione ad lamenta pœnitentiæ ex diuerſis ſa
cræ ſcripturæ ſententijs atq; exemplis. Cap. VI.

ADVERTIMVS quomodo agẽda ſit pœnitẽtia, quibus ſermonibus,
quibus fletibus, ut peccati dies confuſionis appellet. Confuſio eſt eñ
qñ Chriſtus negat̃. Et ideo ſubijciamus nos deo, ut non ſubditi ſimus
peccato,& delictorũ noſtrorum memoriã recẽſentes tanq̃ opprobriũ
erubeſcamus,non uelut quandã gloriam prædicemus, ſicut quidam expugnata pu
dicitia

A dicitia,oppreſſa iuſticia glorian̄t,& tanta fiat conuerſio,ut qui deum nō agnoſceba mus,ipſi eum iam alijs demonſtremus. Motus aūt dn̄s tali conuerſione noſtra reſpondeat: A iuuentute mea es tu filius dilectus mihi Effrem,ut puer in delitijs,qm̄ eo q̄ ſermones mei in ipſo ſunt,memoria memor ero eius,propterea feſtinaui ſup illum,miſericordia miſerebor eius dixit dn̄s. Quā aūt miſericordiam nobis polliceatur infra oſtendit dicens,Inebriaui oēm animā ſitientem,& oēm animā eſurientē ſatiaui. Ideo exurrexi & uidi & ſomnus meus mihi dulcis eſt. Aduertimus q̄ peccātibus dn̄s ſacramēta promittat ſua,& ideo oēs conuertamur ad dn̄m. Si iſti nō conuertuntur,uel uos reuertimini qui lapſu uario de innocentiæ fideiq́; præcelſo faſtigio decidiſtis. Bonū dn̄m habemus qui uelit donare omnibus,qui te per prophetam uocauit dicens:Ego ſum,ego ſum qui deleo iniquitates tuas,& memor nō ero, tu autem memor eſto ut iudicemur. Ego,inqnit,memor non ero,tu autem memor eſto,hoc eſt,non reuoco illa,quæcunq; delicta donaui tibi,uelut quadam obliuione tecta ſint,tu autem memor eſto. Ego,inquit,memor nō ero propter gratiam, tu memor eſto propter correctionem: memor eſto ut ſcias donatum eſſe peccatum, ne glorieris quaſi innocens,ne te iuſtificando plus ingraueris,ſed ſi uis iuſtificari fatere delictum tuum. Soluit enim criminum nexus uerecunda cōfeſſio peccatorum. Vides quid à te exigat deus tuus,ut memor ſis eius quam accepiſti gratiæ. Nō glorieris quaſi non acceperis. Vides qua remiſſionis pollicitatione te prouocet ad confitendum. Vide ne reluctando mandatis cœleſtibus indeuotionem Iudæorum incidas,quibus dicit dominus Ieſus: Cantauimus uobis & nō ſaltaſtis, lamentauimus

Hiere. 31.

Luc. 7.

B & non ploraſtis. Vilis ſermo,ſed nō uile myſterium. Et ideo cauendum ne quis uulgari quadam ſermonis huius deceptus interpretatione,putet nobis ſaltationis lubricæ hiſtrionicos motus, & ſcænæ deliramenta mandari. Hæc etiam in adoleſcentula ætate uitioſa ſunt,ſed ſaltationem eam mandauit, qua ſaltauit Dauid ante arcam domini. Totum enim decet quicquid defertur religioni,ut nullum obſequium quod proficiat ad cultum & obſeruantiam Chriſti erubeſcamus. Non ergo illa deliciarum comes atq; luxuriæ ſaltatio prædicatur, ſed qua unuſquiſq; corpus attollat impigrum,nec humi pigra iacere membra uel tardis ſinat torpere ueſtigijs. Saltabat ſpiritaliter Paulus cum ſe pro nobis extenderet,& poſteriora obliuiſcens,priora appetens,contenderet ad brauium Chriſti. Tu quoq; cum ad baptiſmum uenis,manus eleuare, pedes quibus ad æterna conſcendas ueloclores habere admoneris. Hæc ſaltatio fidei ſocia,gratiæ comes. Hoc eſt ergo myſterium. Cantauimus uobis noui utiq; canticum teſtamenti, & non ſaltaſtis, hoc eſt, non eleuaſtis animum ad ſpiritalem gratiam. Lamentauimus & non ploraſtis, hoc eſt, non egiſtis pœnitentiam. Et ideo derelictus eſt Iudæorum populus, quia nec egit pœnitētiam & gratiam refutauit. Per Iohannem pœnitentia,per Chriſtum gratia. Iſtam quaſi dn̄s donat, illam quaſi ſeruus annunciat. Vtrunq; igitur eccleſia cuſtodit, ut & conſequatur gratiam, & non abijciat pœnitentiam. Gratia enim munus largientis eſt, pœnitētia delinquentis remedium. Sciuit Hieremias magnum remedium eſſe pœnitentiæ,quam in Threnis ſuis ſuſcepit pro Hieruſalem,& ipſam inducit agentem Hieruſalem dicēs:Plorans plorauit in nocte, & lachrymæ eius in maxillis eius, nec eſt qui cōſoletur ab omnibus qui diligunt eam. Viæ Syon lugent. Et adiecit: In his ergo fleo,oculi mei caligauerunt à fletu,quia elongauit à me qui me conſolabatur.

Phil. 3.

Thren. 1.

Aduertimus

C Aduertimus quod hunc malorum ſuorum acerbiſſimum cumulum arbitrabatur,
quia deerat qui conſolaretur mœrentem. Quomodo ergo uos ipſam conſolatio-
nem aufertis qui ſpem relaxandæ negatis pœnitentiæ? Sed audiant qui agunt pœ
nitentiam, quomodo agere debeant, quo ſtudio, quo affectu, qua mentis intentio-
ne, qua intimorum concuſſione uiſcerum, qua cordis cõuerſione. Vide, inquit, dñe,
quia tribulor, uenter meus turbatus eſt à fletu meo, cõuerſum eſt cor meum in me.
Cognouiſti intentionem animi, fidem mentis cognoſce & habitum corporis. Sede
Thren. 2. runt, inquit, in terra, tacuerunt ſeniores filiæ Syon, & impoſuerũt terrã ſuper caput
ſuum, præcinxerunt ſe cilicio, deduxerunt in terram principes, uirgines Hieruſalem
defecerunt in lachrymis, oculi mei caligauerunt. Turbatus eſt uẽter meus, effuſa eſt
Ionæ. 3. in terra gloria mea. Sic fleuit & Niniuæ populus, & denunciatum excidium ciuita-
tis, euaſit. Tanta eſt enim pœnitentiæ medicina, ut mutare uideatur ſuam deus ſen
tentiam. In te eſt igitur ut euadas, uult ſe rogari dominus, uult de ſe ſperari, uult ſibi
ſupplicari. Homo es & uis rogari ut ignoſcas, & putas deum tibi non roganti igno
ſcere. Ipſe dñs Hieruſalem fleuit, ut quia ipſa flere nolebat, dñi lachrymis ad ueniã
pertineret. Ipſe nos flere uult, ut euadere poſſimus, ſicut habes ſcriptum in euange-
Luc. 23. lio: Filiæ Hieruſalem nolite me flere, ſed uoſipſas flete. Fleuit Dauid & meruit ut
2. Reg. 24 mortem populi pereuntis diuina remoueret miſericordia, quãdo tribus ſibi propo
ſitis optionibus, eam tamen in qua maiorem domini miſerationem experiretur ele
git. Quid erubeſcis tu peccata tua flere, cum deus prophetas iuſſerit flere pro popu
Ezech. 2. lis. Deniq; & Ezechiel iuſſus eſt flere Hieruſalem, & accepit librum in cuius capite
D ſcripta erant, lamentatio & melos & uæ, duo triſtia, & unum delectabile, q̃m ille ſal
Eccl. 7 uus erit in futurũ, qui in hoc ſeculo plus fleuerit. Cor eñ ſapientiũ in domo luctus,
& cor ſtultorũ in domo epularũ. Et ipſe dñs ait: Beati qui nũc fletis, quia ridebitis.

De Lazaro ſuſcitato & fletu ſororum eius. De lachrymatione quoq;
Ieſu, ubi ſpiritalis reſurrectio peccatorum innuitur. De inuidia quoq; Iu
dæorum qui Lazarum interficere cogitabãt, quorum duriciæ Nouatia-
ni ſucceſſores ſunt, qui ꝑ pœnitentiã ſuſcitatos interficere uolũt. Ca. VII.

FLEAMVS igitur ad tempus, ut exultemus in æternũ. Timeamus do
minum, præueniamus eum cõfitendo peccata noſtra. Corrigamus la-
pſus noſtros, emẽdemus errorem, ut & de nobis dicatur: Heu me ani-
ma quia perijt timor tuus à terra, & qui corrigat in hominibus nõ eſt.
Eſa. 43. Quid uereris apud bonum dominum tuas iniquitates fateri? Dic, inquit, iniquita-
tes tuas ut iuſtificeris. Adhuc reo culpæ, iuſtificationes præmia proponuntur. Ille
Prouer. 18. enim iuſtificatur, qui proprium crimen ſponte agnouerit. Deniq; iuſtus in exordio
ſermonis accuſator eſt ſui. Nouit omnia dominus, ſed expectat uocem tuam, non
ut puniat, ſed ut ignoſcat: non uult ut inſultet tibi diabolus, & celantem peccata tua
arguat. Præueni accuſatorem tuum, ſi teipſe accuſaueris, accuſatorem nullum time
bis, ſi te detuleris ipſe, & ſi mortuus fueris reuiuiſces. Veniet ad monumẽtum Chri-
ſtus, & ſi uiderit flere pro te Martham boni fœminam miniſterij, flere Mariam,
quæ attente audiebat uerbum dei, ſicut ſancta eccleſia quæ optimam partem ſibi
elegit, mouebitur miſericordia, cum uiderit in tuo obitu lachrymas plurimorum &
dicet: Vbi poſuiſtis eum, hoc eſt, in quo rerum ſtatu eſt, in quo pœnitentium ordi-
ne? Videam

A ne? Videam quem fletis, ut lachrymis ſuis ipſe me moueat, uideam ſi iam peccato
ei cuius uenia poſcitur defunctus eſt. Dicet plebs: Veni & uide. Quid eſt ueni?
Hoc eſt ueniat peccatorum remiſſio, ueniat defunctorum uita, mortuorum reſur-
rectio, ueniat & in hunc peccatorem regnum tuum. Veniet itaq; & leuari lapidẽ iu-
bebit, quem ceruicibus peccatoris lapſus impoſuit. Potuit remouere lapidem impe
rio ſermonis, Iubenti enim Chriſto etiam inſenſibilis ſolet natura obedire: Poterat
tacita ui operationis occultæ tranſferre ſaxum ſepulchri, in cuius paſſione remotis
lapidibus plurima defunctorum ſepulchra patuerunt: ſed hominibus iuſſit ut remo
uerent lapidem: in ueritate quidem, ut increduli crederent quod uidebant & aſpice
rent reſurgentem mortuum, In typo autem quod nobis donaret ut leuaremus de-
lictorum onera, moles quaſdam reorum. Noſtrum eſt onera remouere, illius eſt re
ſuſcitare, illius educere de ſepulchris exutos uinculis. Videns itaq; graue onus pec-
catoris illachrymat dominus Ieſus, ſolã enim flere non patitur eccleſiam. Compa
titur dilectæ ſuæ & dicit defuncto: Veni foras, hoc eſt, quid iaces in tenebris conſci
entiæ & delictorum tuorum ſordibus quodam reorum carcere? Exi foras, delictũ
proprium prode ut iuſtificeris: Ore confeſſio fit ad ſalutẽ. Si confeſſus fuerit à Chri
ſto uocatus, clauſtra rumpentur, & omnia ſoluentur uincula. Et ſi corruptelæ cor-
poreæ fœtor grauis ſit, Quatriduũ enim habebat ille cuius fœtebat in tumulo caro
cuius aũt caro nõ uidit corruptionẽ, triduo fuit in ſepulchro, Carnis enim uitia neſci
uit, q̃ ex quattuor conſtat elementorũ ſubſtantijs: quantuſlibet ergo mortui fœtor
ſit, aboletur omnis ubi ſacrum redoleuerit unguentũ, & ſurgit defunctus, & ſolue-
B re iubentur eius uincula quæ adhuc in peccato ſunt, tollere uelamẽ de facie eius, qd'
ueritatem gratiæ quam acceperat obumbrabat. Sed quia uenia donatus eſt, reue-
lare faciem, aperire uultum iubetur. Nõ habet enim quod erubeſcat, cui peccatum
remiſſum eſt. In tanta uero domini gratia tantoq; diuini muneris miraculo, cum
oporteret uniuerſos lætari, cõmouebantur impij & aduerſus Chriſtum conſilium
congregabant: Lazarum quoq; interficere uolebant. Nónne merito eorum ſucceſ-
ſores, uos fore cognoſcitis, quorum duritiæ hæredes eſtis? Nam & uos indignami-
ni, & contra eccleſiam congregatis concilium, quia uidetis mortuos in eccleſia reui-
uiſcere, & peccatorum indulta uenia reſuſcitari. Itaq;, quod in uobis eſt, per inuidiã
rurſus uultis interficere ſuſcitatos. Sed Ieſus non reuocat beneficia, immo cumulo
ſuæ liberalitatis amplificat. Reuiſit ſollicite reſuſcitatum, & celebratæ reſurrectionis
gratia lætus ad cœnam uenit, quam ei ſua præparauit eccleſia, in qua ille qui fue-
rat mortuus unus inter diſcumbentes cum Chriſto inuenitur. Tunc mirantur o-
mnes qui uident puro utique obtutu mentis, qui inuidere non norunt. Tales e-
nim eccleſia filios habet. Mirantur ut dixi, quomodo ille qui iacebat in tumu-
lo heri & nudiuſtertius, unus ſit de diſcumbentibus cum domino Ieſu. Ipſa Ma
ria mittit unguentum in pedes domini Ieſu. Ideo forte in pedes, quia unus de
infimis ereptus eſt morti. Omnes enim corpus Chriſti ſumus, ſed alij forte ſupe-
riora membra ſunt. Os erat Chriſti apoſtolus qui dicebat: Experimentum quæ- 2. Cor. 13.
ritis eius qui in me loquitur Chriſtus. Os eius prophetæ, per quos loquebatur fu-
tura. Vtinam ego pes eius eſſe merear, & mittat in me Maria unguentum ſu-
um precioſum, & ungat & peccata extergat.

De ſpi-

C

De ſpiritalibus unguentis,atq; inibi autor quædam modeſte de ſeipſo ſubijcit. Caput. VIII.

QVOD igitur de Lazaro legimus, in unoquoq; debemus conuerſo pec
catore credere,qui licet ſœtorem habeat, tamen fidei precioſæ emenda
tur unguento. Tantum enim gratiæ fides habet,ut ubi ante diem ſœ-
tebat mortuus,illic bono odore tota repleatur domus.Fœtebat Corin
1.Cor.5. thia domus , quando ſcriptum eſt de ea : Auditur inter uos fornicatio, & talis for-
nicatio,qualis nec inter gentes.Fœtor enim erat,quia modicũ fermentum totã maſ-
2.Cor.2. ſam corruperat. Cœpit bene olere,cũ dicit':Si cui qd donaſtis & ego. Nã & ego qđ
donaui propter uos in perſona Chriſti. Itaq; liberato peccatore factũ eſt in eo gau
diũ magnũ,& redoluit domus tota ſuauitate gratiæ. Vñ bene cõſcius qđ oẽs apo
ſtolicæ remiſſionis pfudiſſet unguento ait: Chriſti bonus odor ſumus deo in his q
ſalui fiunt.Huius igit' effuſione unguẽti lætant' oẽs,ſolus Iudas cõtradicit. Ergo &
nunc qui p̄uaricator eſt cõtradicit,rep̄hendit qui proditor, ſed à Chriſto ipſe repre
hendit',qui dñicæ remediũ mortis ignorat,& tñ myſterium ſepulturæ nõ intelligit.
Ideo em̃ & paſſus & mortuus eſt dñs,ut nos redimeret à morte. Hoc excellẽtiſſimũ
iudicat preciũ ſuæ mortis,q̊ pctõr abſoluit',& in nouã aſſumit' gratiã, ut ueniant &
Luc.15. mirent' oẽs quõ cũ Chriſto recũbat,& laudantes deũ dicãt:Manducemus & epule
mur,quia hic mortuus erat & reuixit,perierat & inuẽtus eſt. Si qs aũt infidelis obie
Matt.9. cerit,quare cũ publicanis & pctõribus manducet:Rñdetur ei:Nõ opus eſt ſanis me
dicus,ſed his qui male habent.Oſtende igitur medico uulnus tuũ ut ſanari poſſis,
D &ſi nõ monſtraueris nouit,ſed à te expedit audire uocem tuam. Abſterge lachry-
mis cicatrices tuas.Sic peccatũ mulier illa in euãgelio fœtoremq; ſui erroris abſter-
ſit,ſic culpã diluit,dũ Ieſu pedes lachrymis lauit. Vtinam mihi quoq; pedũ tuorum
lutum Ieſu referues,quos dum in me deambulas inquinaſti. Vtinã ſordes ueſtigio
rum tuorũ detergendas mihi offeras,quas ego actu meo tuis affixi greſſibus. Sed
unde mihi aqua uiua,qua pedes tuos poſſim lauare? Si aquã nõ habeo, habeo la-
chrymas,quibus dũ pedes tuos lauo,utinã me ipſum diluam. Vnde mihi ut de me
Luc.7. dicas:Dimiſſa ſunt ei peccata multa , quia dilexit multũ ? Plus debuiſſe me fateor,
& plus dimiſſum mihi,qui de forẽſium ſtrepitu iurgiorum,& à publicæ terrore ad-
miniſtrationis,ad ſacerdotium uocatus ſum,& ideo uereor ne ingratus inueniar, ſi
minus diligam cui plus dimiſſum eſt. Sed nõ omnes mulierem iſtam æquare poſ-
ſunt, quæ etiam Simoni qui prandiũ domino dabat merito prælata eſt,quæ omni
bus qui uolunt ueniam promereri magiſterium præſtitit , oſculando pedes Chri-
ſti, lachrymis lauando,tergẽdo crinibus,ungendo unguento. In oſculo inſigne cha
Cant.1. ritatis eſt, & ideo dicit dñs Ieſus: Oſculet' me ab oſculo oris ſui. Capilli quid ſignifi
cant,niſi ut mouearis inclinata omni infularũ dignitate ſeculariũ ad obſecrandã in-
dulgentiam,ad terrã te ipſe proſternas,ut humi iacens moueas miſericordiam. Vn
guento quoq; bonæ conuerſationis exprimitur odor. Rex nẽpe erat Dauid,& dice
Pſal.6. bat: Lauabo per ſingulas noctes lectum meũ,lachrymis ſtratum meum rigabo. Et
ideo tantã gratiam meruit,ut ex eius familia uirgo eligeretur quæ nobis partu pro
prio Chriſtum ederet. Ideo & iſta in euãgelio prædicatur mulier. Tñ ſi hanc æqua
re non poſſumus ſcit dñs Ieſus & infirmis ſubuenire,ubi non eſt quæ poſſit parare
conuiuium,quæ deferre unguentum,fontem aquæ uiuæ ſecum portare. Venit ipſe
ad ſepul-

A ad ſepulchrum. Vtinam ergo ad hoc monumentũ meum digneris accedere domi ne Ieſu, tuis me lachrymis laues, quoniam durioribus oculis non habeo tantas lachrymas, ut poſſim mea lauare delicta. Si illachrymaueris pro me ſaluus ero, ſi dignus fuero lachrymis tuis, fœtorem abſtergo delictorum omniũ, ſi fuero dignus ut paulisper illachrymes, uocabis me de monumẽto huius corporis, & dices: Exi foras, ut non intra corporis huius anguſtias incluſæ teneãtur cogitationes meæ, ſed egrediantur ad Chriſtum, in lumine uerſentur, ut non cogitem opera tenebrarum ſed opera lucis. Qui enim peccatũ cogitat, intra ſuã conſcientiã ſtudet ſe ipſe includere. Voca ergo foras ſeruum tuũ. Quamuis ligatus uinculis peccatorũ meorũ uinctos habeam pedes, innexas manus, & cogitationibus & operibus mortuis iam ſepultus, te uocante liber egrediar & inueniar unus de diſcumbentibus in conuiuio tuo, & domus tua precioſo repleatur unguento, ſi quẽ redimere dignatus es cuſtodieris. Dicetur enim: Ecce ille non in eccleſiæ nutritus ſinu, non edomitus à puero, ſed raptus à tribunalibus, abductus uanitatibus ſeculi huius, à præconis uoce ad pſalmiſtæ aſſueſactus canticum, in ſacerdotio manet nõ uirtute ſua ſed Chriſti gratia, & inter conuiuas menſæ cœleſtis recũbit. Serua domine munus tuũ, cuſtodi donum qd' cõtuliſti etiã refugienti. Ego ſciebam quod nõ erã dignus uocari epiſcopus, quoniã dederã me ſeculo huic, ſed gratia tua ſũ quod ſũ, & ſum quidẽ minimus omniũ epiſcoporũ & infimus merito, tñ quia & ego laborẽ aliquẽ ꝓ ſancta eccleſia tua ſuſcepi, hunc fructũ tuere, ne quẽ perditũ uocaſti ad ſacerdotiũ, eum ſacerdotẽ perire pariaris: ac primũ ut cõdolere norimus peccãtibus affectu intimo. Hæc enim ſũma

B uirtus, qa ſcriptũ eſt: Et nõ gaudebis ſuper filijs Iuda in die perditõis eorũ, & ne magna loquaris in die tribulationis eorum, ſed quotieſcũq; peccatũ alicuius lapſi exponitur cõpatiar, nec ſuperbæ increpẽ, ſed lugeã & defleã: ut dũ aliũ fleo, meipſũ defleã dicẽs: Iuſtificata eſt magis Thamar q̃ ego. Fortaſſe adoleſcentula lapſa ſit, occaſionibus quæ delictorũ fomites ſunt decepta ac præcipitata ſit, peccamus & ſeniores. Repugnat in nobis lex huius carnis, legi mẽtis noſtræ, & captiuos nos trahit in peccatũ, ut faciamus quod nolumus. Illi de ætate ſuppetit excuſatio, mihi iã nulla. Illa enim debet diſcere, nos docere. Ergo iuſtificata eſt magis Thamar q̃ ego. Incuſamus alicuius auariciã, recordemur ſi nihil ipſi auare fecimus, & ſi fecimus qm̃ radix eſt malorũ auaricia, & tanq̃ ſub terra occulte in noſtro ſerpit corpore, dicamus ſinguli: Iuſtificata eſt magis Thamar q̃ ego. Si cõmoti fuerimus in quẽq; grauiter, leuiorẽ cauſã laicus habet q̃ epiſcopus, eo quod cõmotus egerit aliqd, retractemus nobiſcũ & dicamus: Iuſtificatus eſt magis iſte qui cõmotionis arguitur q̃ ego. Hæc enim ſi dicamus, ipſi nobis cauemus, ne dicat nobis dominus Ieſus, aut quiſquã de diſcipulis eius: Feſtucã in oculo fratris tui uides, trabẽ aũt quæ in oculo tuo eſt nõ uides? Hypocrita eijce primũ trabẽ de oculo tuo, & tũc uidebis eijcere feſtucã de oculo fratris tui. Non ergo erubeſcamus dicere, grauiorẽ noſtrã culpã eſſe q̃ eius quẽ arguendũ putamus, qa dixit hoc Iudas q arguebat Thamar, & recordatus ſuã ipſe culpã ait: Iuſtificata eſt magis Thamar q̃ ego. In quo & altitudo myſterij eſt, & morale præceptũ, & ideo culpæ eius deputatũ non eſt, quia ipſe ſe accuſauit prius q̃ ab alijs accuſaretur. Nõ ergo gaudeamus ſuper alicuius peccatũ, ſed magis lugeamus qa ſcriptũ eſt: Noli ſupergaudere mihi inimica mea qa cecidi, ſed reſurgã, qm̃ ſi ſedero in tenebris dñs illuminabit me. Iram dñi ſuſtinebo, qa peccaui ei, donec iuſtificet cauſam

Gen. 38. Matth. 7. Michę. 7.

A uices,quas bene Chriſto non auro inclinarent,quæ ſeipſas flere debebant, q̃ mar/
garitam quæ de cœlo eſt perdiderunt. Sunt etiam qui arbitrentur hoc eſſe pœniten
tiam,ſi abſtineāt à ſacramentis cœleſtibus. Hi ſæuiores in ſe iudices ſunt qui pœnā
præſcribunt ſibi, declinant remedium, quos uel pœnam ſuam conueniebat dolere,
quia cœleſti fraudarentur gratia. Alij propoſita ſpe agendæ pœnitentiæ licentiam
ſibi delinquendi propagatam putant,cum pœnitentia remedium peccati ſit,nō pec
candi incentiuum. Vulneri enim medicamentum neceſſarium eſt,non uulnus me/
dicamento,quia propter uulnus medicamentū quæritur, non propter medicamen
tum uulnus deſideratur. Infirma deinde ſpes quæ cōmittitur tempori, cum omne
tempus incertum ſit,non omni ſpes tempori ſit ut ſuperſtes.

Quod pœnitentia ſit facienda cum humilitate & oratione atq; fletu,
quorum neceſſitas exemplis ſcripturæ probatur. De pœnitentia quoq;
publica in eccleſia non iteranda. Et de renunciatione ſui ipſius, atq; priſti
næ uitæ atq; crucis dñicæ baiulatione pœnitentibus oportunis. Ca. x.

AN quiſquam ferat ut erubeſcas deum rogare, qui non erubeſcis rogare
hominem, & pudeat te deo ſupplicare quem non lates, cum te non pu/
deat peccata tua homini quem lateas confiteri? An teſtes precatio/
nis & conſcios refugis, cum ſi homini ſatis faciendum ſit, multos neceſſe
eſt ambias, obſecres, ut dignentur interuenire, ad genua teipſe proſternas, oſculeris
ueſtigia, filios offeras culpæ adhuc ignaros, paternæ etiam ueniæ precatores. Hoc
B ergo in eccleſia facere faſtidis, ut deo ſupplices, ut patrocinium tibi ad deum obſe/
crandum ſanctæ plebis requiras, ubi nihil eſt quod pudori eſſe debeat, niſi nō fate/
ri, cum omnes ſimus peccatores, ubi ille laudabilior qui humilior, ille iuſtior qui ſibi
abiectior. Fleat pro te mater eccleſia, & culpā tuam lachrymis lauet, uideat te Chri
ſtus mœrentem, ut dicat: Beati triſtes, quia gaudebitis. Amat ut pro uno multi ro/
gent. Deniq; in euangelio motus uiduæ lachrymis, quia plurimi pro ea flebant, fili
um eius reſuſcitauit. Ideo citius exaudiuit Ieſus Petrum ut Dorcas reſurgeret, quia
pauperes mortem mulieris ingemiſcebāt. Ideo ipſi Petro ſtatim dimiſit, quia ama/
riſſime fleuit. Et tu ſi amariſſime fleas, Chriſtus ad te reſpiciet, culpa diſcedet. Vſus
doloris ablegat luxuriam criminis, erroris delicias. Ita dum dolemus admiſſa, ad/
mittenda excludimus, & fit quædam de condemnatione culpæ, diſciplina innocen/
tiæ. Nil ergo te reuocet à pœnitētia, hæc tibi communis cum ſanctis eſt. Vtinamq;
imitanda talis, qualis ſanctorum deploratio. Dauid manducabat ſicut panem cine
rem, & potum ſuum lachrymis tēperabat. Ideo nunc amplius gaudet qui amplius
fleuit. Per exitus aquarum deſcenderunt inquit oculi mei. Iohannes multum plora
uit, & reuelata ſibi dicit Chriſti myſteria. At uero illa mulier, quæ, cū eſſet in pecca/
tis & deberet flere, gaudebat, & ueſte purpurea atq; coccinea operiebatur, & auro ſe
multo & precioſis lapidibus ornabat, æterni fletus luget erumnā. Merito reprehen
dūtur qui ſæpius agendam pœnitētiam putāt, quia luxuriantur in Chriſto. Nam
ſi uere agerent pœnitentiam, iterandam poſtea non putarent, quia ſicut unum ba/
ptiſma, ita una pœnitentia, quæ tamen publice agitur. Nam quotidiani nos debet
pœnitere peccati, ſed hæc delictorum leuiorum, illa grauiorum. Facilius autem in/
ueni qui innocentiam ſeruauerint, quàm qui congrue egerint pœnitentiā. An quiſ/

C quam illam pœnitentiam putat, ubi acquirendæ ambitio dignitatis, ubi uini effu
ſio, ubi ipſius copulæ coniugalis uſus? Renunciandum ſeculo eſt, ſomno ipſi mi-
nus indulgendum quàm natura poſtulat, interpellandus eſt gemitibus, interrum-
pendus eſt ſuſpirijs, ſequeſtrandus orationibus, uiuendum ita, ut uitali huic moria
mur uſui, ſeipſum ſibi homo abneget, & totus mutetur. Sicut quendam adoleſcen
tem fabulæ ferunt poſt amores meretricios peregre profectum, & abolito amore,
regreſſum poſtea ueteri occurriſſe dilectæ, quæ ubi non interpellatam mirata puta
uerit non recognitam, rurſus occurrens dixerit: Ego ſum: reſponderit ille: Sed ego
Matt. 16 non ſum ego. Vnde bene dominus ait: Qui uult poſt me uenire abneget ſeipſum
ſibi, & tollat crucē ſuam & ſequatur me. Etenim qui mortui & ſepulti Chriſto ſunt
non debent iterum uelut uiuentes de hoc mundo decernere. Ne tetigeritis, inquit,
nec attaminaueritis, quæ ſunt omnia ad corruptelam ipſo uſu, eo quod ipſe huius
uitæ uſus corruptela ſit integritatis.

De non differendo pœnitentiam. Et de grauitate pœnæ conſcientiæ præteritorum peccatorum memoris, & qua ratione ſeipſam abſcondere non poſſit. De motibus quoque ſenſitiuis menti repugnantibus quomodo ad petram Chriſtum elidi debeant. Cap. XI.

BONA ergo pœnitentia quæ ſi non eſſet, omnes ad ſenectutem differ-
rent ablutionis gratiam. Quibus ſatis reſpōſū ſit, quia melius eſt ut ha-
beam quod ſarciam, quàm non habeam quo ueſtiar. Sed ſicut ſemel aſſu-
D ta redintegrantur, ita frequenter ſuta ſoluunt. Eos aūt qui pœnitentiā
Matt. 3. differunt, ſatis ipſe dn̄s admonuit dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit em̄
regnum cœlorum. Neſcimus qua hora fur ueniat, neſcimus an proxima nocte à no
bis repoſcatur anima. Adam poſt culpam ſtatim de paradiſo deus eiecit, non diſtu
lit, ſed ſtatim ſeparauit à delitijs ut ageret pœnitētiam, ſtatim tunicam ueſtiuit pel-
liceam non ſericam. Quid enim quod differas? An ut plura peccata committas? Er
go quia deus bonus eſt, ideo tu malus, & diuitias bonitatis eius & patientiæ con-
temnis? Sed bonitas domini magis ad pœnitentiam te debet adducere. Ideo ad o-
Pſal. 94. mnes ſanctus Dauid dicit: Venite adoremus & procidamus ante eum, & ploremus
ante dominum noſtrum qui fecit nos. De peccatore autem ſine pœnitētia mortuo,
quia nihil aliud ſupereſt niſi grauiter mœrere, niſi flere, habes plorantē ipſum & di-
2. Reg. 19. centem: Filius meus Abſalon. Qui enim penitus eſt mortuus, ſine ulla exceptione
defletur. De his qui exules atque peregrini limitū paternorum, quos lex Moyſi ſan-
Pſal. 136. cta præſcripſit, mundanis implicabantur erroribus, audis canentem: Super flumi-
na Babylonis illic ſedimus & fleuimus dum recordaremur Syon. Inducit em̄ lapſo
rum gemitus in ipſo tempore præſentium, & rerum labentium adhuc poſitos ſta-
tu debere reſipiſcere, & eorum uidelicet exemplo qui propter peccati precium dedu
cti erant in captiuitatis ærumnam. Nihil eſt autem quod tam ſummo dolori ſit quàm
ſi unuſquiſque poſitus ſub captiuitate peccati recordatur unde lapſus ſit, atque unde de-
ciderit, eo quod ad corpoream atque terrenam ab illa ſpecioſa ac pulchra diuinæ co-
gnitionis intentione deflexerit. Sic habes Adam abſcōdentem ſe ubi deum cogno
uit eſſe præſentem & quæſitū latere uoluiſſe, & uocatum à dn̄o ea uoce quæ laten-
tis morderet affectum, hoc eſt, Adam ubi es? hoc eſt, cur te abſcondis? Cur lates?
Cur

A Cur fugis eum quem uidere deſiderabas? Ita grauis culpa eſt conſcientiæ, ut ſine iudice ipſa ſe puniat & uelare ſe cupiat, & tamen apud deum nuda ſit. Et ideo nemo in peccato poſitus, arrogare ſibi debet autoritatem, aut uſurpationem ſacramentorum, quia ſcriptum eſt: Peccaſti, quieſce. Quod in præſenti pſalmo Dauid dicit: In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra. Et infra: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Si enim caro menti repugnat, nec ſubdita eſt animi gubernaculo & mentis imperio, aliena eſt terra, quæ non domatur exercitio cultoris, & ideo non poteſt fructus charitatis, patientiam pacis afferre. Melius eſt ergo tunc quieſcere, cum exercere non queas opera pœnitentiæ, ne in ipſa pœnitentia fiat quod poſtea indigeat pœnitentia. Quæ ſi ſemel fuerit uſurpata, nec iure celebrata, nec prioris fructum obtinet, & aufert uſum poſterioris. Sane & cum caro repugnat, mens ad dominum debet eſſe intenta, & ſi opera non ſequuntur, fides deſideret, & ſi impugnant, uel carnis illecebræ, uel poteſtates aduerſariæ, maneat mens deo dedita. Tunc enim maximè urgemur cum caro cedit, & ſunt qui nehementer incumbant miſeræ animæ, quærentes omne auferre præſidium. Vnde illud eſt: Exinanite exinanite uſq; ad fundamentum in ea. Quam miſeratus Dauid ait: Filia Babylonis miſera. Miſera utiq;, quia Babylonis filia eſt, quæ dei filia eſſe deſiuit. Cui tamen medicum inuitat dicens: Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram, hoc eſt, qui infirmas & lubricas cogitationes elidat ad Chriſtum: Qui omnes irrationabiles motus ſui reuerentia & diſceptatione comminuat, ut ſi adulterino quis amore raptatur, excludat ignem copulamq; meretricis, & ſe ſtudio
B ſuo abdicet ut Chriſtum acquirat. Didicimus ergo & agendam pœnitentiam, & eo agendam tempore quo culpæ deferueſcat luxuria, & in captiuitate peccati poſitos, reuerentiores nos non uſurpatores eſſe debere. Nam ſi Moyſi propius accedere geſtienti, ut cognitionem myſterij cœleſtis hauriret, dicitur: Solue calciamentum pedum tuorum, quanto magis nos animæ noſtræ pedes exuere uinculis corporalibus, & greſſus omnes mundi iſtius nexu debemus abſoluere.

Gen. 4.
Pſal. 136.

FINIS.

DIVI AMBROSII AD POENITENTIAM agendam exhortatio.

ADMONEO uos fratres in conſpectu dei, timori ueſtro adiungere timorem meum. Qui autem non timet, timentem me contemnit, ſed malo ſuo. Audite ergo quæ dicturus ſum. Certus ſum quia homo baptizatus, ſi uitam, non audeo dicere ſine peccato, ſed ſi uitam ſine crimine duxerit, & alia peccata habuerit, quæ quotidie dimittantur in oratione dicenti: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, & alijs faciat quod ſibi à deo cupit fieri, quando diem finierit, uitam non finit, ſed tranſit de uita in uitam. Siue iſte noluntate ſua currat ad baptiſmum, ſiue in periculo conſtitutus, baptizetur & exeat, ad dominum uadit, ad requiem uadit. Baptizatus homo ſi poſtea deſertor uiolatorq; ſacramenti fuerit peccat, & deum repellit à ſe. Si autem agat pœnitentiam ex toto corde, ubi deus uidet, ſaluabitur, ſicut ui-

C dit cor Dauid, quando increpatus à propheta grauiter poſt comminationes terribiles dei exclamauit dicẽs: Peccaui, & mox ut audiuit abſtulit peccatũ ſuum. Quantum ualent tres ſyllabæ. Tres enim ſyllabæ ſunt: Peccaui, ſed in iſtis tribus ſyllabis flamma ſacrificij cordis eius ad cœlum aſcendit. Ergo qui egerit ueraciter pœnitentiam, & ſolutus fuerit à ligamento quo erat conſtrictus, & à Chriſti corpore ſeparatus, & bene poſt pœnitentiam uixerit, & poſt reconciliationem cum defunctus fuerit ad dominum uadit, ad requiem uadit, à regno dei non priuabitur, & à populo diaboli ſeparabitur. Qui autem poſitus in ultima neceſſitate ægritudinis ſuæ acceperit pœnitentiam, & mox reconciliatus fuerit & uadit, id eſt, exit de corpore, fateor uobis non illi negamus quod petit, ſed non præſumo dicere, quia bene hinc exit. Non præſumo, non polliceor, non dico, non uos fallo, non uos decipio, non uobis promitto. Fidelis bene uiuens, ſecurus hinc exit. Agens pœnitẽtiam dum ſanus eſt & reconciliatus, ſi poſtea bene uixerit, ſecurus eſt. Sed dicis: Quid eſt ſi bene uixerit, uel in hoc nos inſtrue ſacerdos bone ut hoc ſciamus? Illud neſcire te dicis, an ille qui infirmus & impotens eſt peccare, ſi pœnitentiam acciperet mox tranſit, facinora ſua relaxantur in die iudicij: Hinc nullam ſecuritatem nobis das. Quid eſt bene uiuere poſt pœnitentiam, doce nos? Dico uobis, abſtinere ab ebrioſitate, à concupiſcẽtia, à furto, à malo eloquio, ab ipſo immoderato riſu, à uerbo ocioſo, unde reddituri ſunt homines rationem in die iudicij. Ecce quàm leuia dixi ut tacerem grauia & peſtifera. Et aliud dico. Non ſolum poſt pœnitentiam ab iſtis intus homo obſeruare ſe debet, ſed & ante pœnitentiã dum ſanus eſt, quia neſcit ſi poſſit ipſam

D pœnitentiam accipere & confiteri deo & ſacerdoti peccata ſua. Ecce quod dixi poſt pœnitentiam, dico ante pœnitentiam melius. Agens uero pœnitentiam ad ultimũ, & reconciliatus ſi exierit, an ſecurus hinc exeat, ego non ſum ſecurus. Pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum. Quod dico attendite. Ego illud planius expono, ne aliquis me male intelligat. Nunquid dico damnabitur? non dico, ſed nec liberabitur dico. An aliud mihi dicis, ſancte epiſcope? Quid tibi dicam, neſcio. Dixi non præſumo, non promitto, prorſus neſcio de dei uoluntate. Vis te frater à dubio liberari, uis quod incertum eſt euadere: Age pœnitentiam dum ſanus es. Si enim agis ueram pœnitentiam dum ſanus es, & inuenerit te nouiſſimus dies, ſecurus es. Ergo curre & reconcilieris. Si ſic agis, ſecurus es. Quare ſecurus? Vis dicam tibi: Quia egiſti pœnitentiam eo tempore quo & peccare potuiſti. Ecce dixi, quare ſecurus es. Si autem tunc agere uis ipſam pœnitentiam quando peccare iam non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa. Sed unde ſcis, inquit, ſi forte deus mihi miſereatur, & dimittat mihi peccata mea? Bene dicis frater, bene dicis, unde ſcio, & ideo tibi do pœnitentiam quia neſcio. At ille inquit: Ergo dimitte cauſam meam deo. Quid tu me uerbis affligis, & non iudici me deo dimittis? Illius iudicio te committo, eius iudicio me commendo. Nam ſi ſcirem nihil tibi prodeſſe, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res ſunt, aut ignoſcetur tibi, aut non tibi ignoſcetur. Quid horum tibi futurum ſit neſcio, ſed do conſilium: Dimitte incertum, & tene certum. Et dum uiuis age pœnitentiam ueram, ut cum ueneris in iudicium dei, non à deo confundaris, ſed ab eo in regnum inducaris, hoc præſtante domino noſtro Ieſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum.

FINIS.

Capita

Qua ratione homo impediatur, ut à terrenis ſe exuere mentemq; eleuare & ſemper aſcendere ſine diuino auxilio non poſſit. Et quod aſcendere uolens, non læta ſeculi & amœna, ſed plena doloris & luctus ſequi debeat. Quod etiam ſaluus eſſe uolens, à Chriſto doceatur, ut ſupra mundum aſcendat, & hoc ſeculum fugiat. Caput. I.

Quod etiam lex doceat ſeculum eſſe fugiendum & deum ſequendum. Et de abſolutione quatuor quæſtionum ſecundum myſticum intellectum per adaptationem ad diuerſa genera uirtutum, iuxta quatuor quæ poſita ſunt in lege circa urbes ad refugia diſpoſitas. Cap. II.

Quod præmemorata uirtutum genera etiam in Apoſtolo non adumbrata, ſed expreſſa habeantur, ut ex dictis ipſius aperte demonſtratur. Cap. III.

Quid ſit fugere ſeculum, cum exhortatione, ut fidei ſuffragio ſubnixi, accedamus ad ſedem gratiæ, hoc ſeculum & eius contagionem fugientes, neq; fugere erubeſcentes, cum glorioſum ſit ita fugere, quemadmodum ex fuga Iacob, & aliorum ſanctorum patrum demonſtratur. Et quàm beata etiam ſit fuga quam Iacob ſuſcepit. Cap. IIII.

Cur hinc fugere debeamus, & quomodo tranſire cum Moyſe ut uideamus deum, calciamenta pedum ſoluendo. Quomodo etiam relinquere umbram huius uitæ, & cum ſancto Dauid euolare, & ſi non nt aquila, ſaltem ut paſſer, etiam ſi non ad cœlum, ſaltem ad montes. Cap. V.

Qua ratione uolens fugere, uelociter & diligenter fugere debeat, quò etiam fugiendum ſit, & ad quod bonum animas noſtras erigere debeamus. Cap. VI.

Quod non mediocris ſit cauſa cur hinc fugere debeamus. Quodq; nō impigre malicia huius ſeculi fugienda ſit, & quid ſit hinc fugere. Cur etiam malicia in terris uerſetur & ſæuiat. Qua præterea ratione dominus Ieſus uindictam diaboli autoris maliciæ diſtulerit, neque eadem ſententia in ipſum & in hominem dicta ſit. Cap. VII.

Quomodo hinc animo fugere poſſimus, & ſi corpore retineamur. Quod etiam hinc quia tempus breue eſt fugiamus, ne cum prætereunte figura mundi, opera noſtra noſq; ipſi prætereamus, quod ſi cauere uelimus, mandata dei non prætereamus, neq; diſciplinæ alicuius profectum, quemadmodum Ioſeph fecit, & in Sara oſtenditur, & ſicut Iacob executus eſt. Cap. VIII.

De exhortatione quod hinc fugiamus, ſicut fugit de patria ſanctus Iacob, & ſicut cerui fugiunt ad fontes aquarum, quos & Dauid ſitiebat. Quis quoq; ſit iſte fons, & quid hunc fontem deſiderans facere debeat, exemplo Suſannæ. Quomodo etiam ſicut Paulus & Loth fugerunt, nos fugere debeamus. Quibus præterea modis quis bene fugere poſſit. Caput. IX.

C

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE FVGA SECVLI LIBER VNVS.

Qua ratione homo impediatur ut à terrenis ſe exuere, mentemq́ eleuare & ſemper aſcendere ſine diuino auxilio non poſſit. Et quod aſcendere uolens, non læta ſeculi & amœna, ſed plena doloris & luctus ſequi debeat. Quod etiam ſaluus eſſe uolẽs, à Chriſto doceatur, ut ſupra mundum aſcendat, & hoc ſeculum fugiat. Caput. I.

FREQVENS nobis de effugiendo ſeculo iſto eſt ſermo, atq́ utinam q̃ facilis ſermo, tã cautus & ſollicitus affectus. Sed quod peius eſt frequẽter irrepit terrenarũ illecebra cupiditatum, & uanitatum offuſio mẽtem occupat, ut quod ſtudeas uitare, hoc cogites, animoq́ uoluas. Quod cauere difficile eſt homini, exuere autem impoſſibile. Deniq́ uoti magis eam eſſe rem q̃ effectus, teſtatur propheta dicen
Pſal. 118. do: Declina cor meũ in teſtimonia tua, & non in auaritiã.
D Non enim in poteſtate noſtra eſt cor noſtrum, & noſtræ cogitationes, quæ impro
uiſo offuſæ, mentem animumq́ confundunt, atq́ aliò trahunt q̃ tu propoſueris.
Ad ſecularia reuocant, mundana inferunt, uoluptuaria ingerunt, illecebroſa inte
xunt, ipſoq́ in tempore quo eleuare mentem paramus, inſertis inanibus cogitatio
nibus ad terrena plerunq́ deijcimur. Quis autem tam beatus qui in corde ſuo ſem
per aſcendat? Sed hoc ſine auxilio diuino quomodo fieri poteſt? Nullo profecto
Pſal. 83. modo. Deniq́ ſupra eadem ſcriptura dicit: Beatus uir cuius eſt auxilium abs te do
mine, aſcenſus in corde eius. Beatus planè, quem delectatio non reuocat, quem uo
luptas non inclinat, qui ad inferiora nõ reſpicit. Quod nec ipſius Loth uxor potuit
Phil. 3. euadere. Quo admonitus exẽplo Apoſtolus, poſteriora obliuiſcens, & ea quæ ſunt
priora appetẽs, feſtinabat ad brauium & peruenire meruit, quia ante ſe Chriſtum
uidebat, à quo ad iuſticiæ uocabat' coronam. Sed peruenit ille qui ſeipſum ſibi ab
negauit, ut Chriſtum lucraret'. Deniq́ nõ ipſe uiuebat, ſed uiuebat in eo Chriſtus.
Nam quis inter tot paſſiones huius corporis, inter tantas illecebras huius ſeculi, tu
tum atq́ intemeratum ſeruare poteſt ueſtigium? Reſpexit oculus, & ſenſum men
tis euertit, audiuit auris, & intentionem inflexit, inhalauit odor & cogitationem im
Hiere. 9. pediuit, os libauit & crimẽ reddidit, tactus cõtigit & ignem adoleuit. Intrauit mors
Matt. 5. per feneſtram, dixit propheta. Feneſtra tua eſt oculus tuus. Si uideris mulierem ad
concupiſcendum, intrauit mors, ſi audias ſermones meretricios, intrauit mors, ſi lu
xuria ſenſus tuos capiat, penetrauit mors. Et ideo qui uult aſcendere, non læta ſeculi,
Eccl. 7 non amœna, non delectabilia, ſed plena doloris & fletus ſequatur. Melius eſt enĩ
ire in domum luctus, q̃ in domum gaudij. Deniq́ nec Adam de paradiſo deſcen
diſſet, niſi delectatione deceptus eſſet. Pulchre igitur Dauid, qui periculoſos homi

nes

A nes etiã ipſo aſpectu fuerat expertus, beatũ illum dicit, cui ſpes omnis in dei nomi
ne eſt. Sic enim non reſpicit in uanitates & inſanias falſas, ſi ſemper Chriſtum intẽ
dat, ſi ſemper Chriſtum interioribus oculis aſpiciat. Vnde iterum ad ſeipſum con/
uerſus ait: Auerte oculos meos ne uideant uanitatem. Vanitas circus eſt, quia nihil Pſal. 118.
prodeſt, uanitas eſt equorum uelocitas, quia mendax ad ſalutem eſt, uanitas thea/
trum eſt, uanitas ludus omnis. Omnia uanitas, inquit eccleſiaſtes, quæ in hoc ſecu/ Eccle. 4.
lo ſunt. Deniq; qui ſaluus eſſe uult, ſupra mundum aſcẽdat, quærat uerbum apud
deum, fugiat hunc mundum, terras relinquat. Non enim poteſt percipere illud
quod eſt & eſt ſemper, niſi prius hinc fugerit. Vnde & dominus uolens patri deo
appropinquare apoſtolos ait: Surgite eamus hinc. Iohan. 14.

Quod etiam lex doceat ſeculum eſſe fugiendum & deum ſequendũ. Et de abſolutione quatuor quæſtionum ſecundũ myſticũ intellectũ per adaptationẽ ad diuerſa genera uirtutũ, iuxta quatuor quæ poſita ſunt in lege circa urbes ad refugia diſpoſitas. Caput II.

DOCET te etiam lex fugiendum ſeculum, deum ſequendũ. Quid enim
aliud docet cum dicit: Diſponetis uobis ciuitates ad refugium, & erũt Nume. 35.
uobis refugia quò refugiat homicida omnis, qui percuſſerit animã in/ Ioſue 20.
uitus. Et infra: Sex ciuitates ad refugia erunt uobis, tres ciuitates dabi/
tis trans Iordanem, & tres ciuitates dabitis in terra Chanaan? Aperte quidẽ cõfugi
entibus ob crimẽ homicidij, refugia propoſita ſunt. Sed ſi cõſideremus altius, qua/
B tuor ſunt quæ admonent profundius eſſe expectãda arcana lectionis iſtius. Vnũ,
qua ratione ex his ciuitatibus quæ Leuitis in portionẽ ſorte obuenerũt, ſex ciuita/
tes ad refugium datæ ſint homicidij crimine laborantibus, cur non etiã aliarum tri
buum ciuitates ad hoc munus deputatæ? Secundum, qua ratione ſex numero, nõ
enim ocioſe numerus hic præſcriptus uidetur, neq; pluriũ neq; pauciorũ ciuitatũ?
Tertium, cur tres ultra Iordanem ciuitates, & tres in regione Chananæa diſpoſitæ
ſint, quæ refugio peccantibus forent? Quartum, cur denumeratio & definitio tem/
poris comprehenſa ſit, intra quod habitet homicida in ciuitate refugij, quoad mo/
riatur ſacerdos magnus, & poſt mortem ſacerdotis magni reuertatur homicida in
ciuitatẽ habitationis ſuæ? De ſingulis ergo oportet dicere, atq; eo ordine quo pro/
poſuimus, quæſita abſoluere. Competẽter itaq; Leuitarum ciuitates datas ad refu
gium, primo explicandũ eſt. Congrue autem prouiſum liquet, quia Leuitæ fugitan
tes ſunt mundi huius, ut placeant deo: relinquũt patriã, parentes, filios, omnem co/
gnationẽ, ut adhæreant uni deo. Deniq; & Abrahæ dictum eſt: Exi de terra tua, & Gen. 12.
de cognatione tua, & de domo patris tui. Sed forte dicas: Leuita non erat. Sed ha/
bebat in lũbis ſuis Leuin, ut legimus ad hebræos ſcriptum. Et dominus Leuitis di Heb. 7.
cit cum diſcipulis ſuis, hoc eſt apoſtolis dicit: Si quis uult poſt me uenire abneget Lucæ 9.
ſemetipſum & tollat crucem ſuam & ſequatur me, quanq̃ ad omnes iam dictũ ſit,
Vos autem genus electum, regale ſacerdotiũ, gens ſancta, populus in adoptionẽ. 1. Pet. 2.
Venit plenitudo, reliquiæ ceſſarũt. Chriſtus enim omnes uocauit, omnibus profe/
cto patet ut oẽs ſequãt, omnibus regnũ ꝓpoſitũ, & uita æterna. Ergo cui deus por
tio eſt, nihil debet curare niſi deũ, ne alterius impediatur neceſſitatis munere. Quod
enĩ ad alia officia cõfert, hoc religionis cultui, atq; hic noſtro officio decerpit. Hæc

C enim uera eſt ſacerdotis fuga,abdicatio domeſticorum,& quædã alienatio chariſ-
ſimorũ,ut ſuis ſe abneget,qui ſeruire deo geſtit. Recte ergo fugaces fugacibus com
mendauit æternæ legis ſanctio, ut qui hunc mundum obliti ſunt,eos recipiant,qui
peccata ſua condemnantes atq; opera,obliuionem uitæ ſuperioris exoptent, & ſe-
cularia quæ geſſerint abolere deſiderent. Fugitãs igitur eſt ſuorum, ſacri altaris eius
miniſter. Vnde dominus quaſi princeps ſacerdotum, formam leuitis in euangelio
Matt.12. dans ſuo dixit: Quæ eſt mater mea, aut qui ſunt fratres mei? Hoc eſt, non agno-
ſco matrem,non recognoſco fratres,ignoro proximos. Mater mea & fratres mei hi
ſunt,qui audiunt uerbum dei & faciunt. Solum ergo uerbum dei nouit miniſter,
cum eos nouit in quibus operatur dei uerbum. Et ideo exul eſt mundi,fugitans cor
poris,fugitans paſſionum,qui abdicat ſe omnibus,ut ſolus remaneat, ſicut Helias
3.Reg.19 dixit: Et ego relictus ſum ſolus. Sed non erat ſolus cum quo erat Chriſtus. Et ipſe
Ioh.16. dominus relictus eſt ſolus. Sed non ſum, inquit,ſolus, quoniam pater mecum eſt.
Eſt etiam illa cauſa,quia leuitæ miniſtri ſunt dei. Et ideo ipſorum ciuitates ſugienti
bus homicidis per legem deputantur,quia ipſius eſt diuina mandata exequi, circa
eos qui crimen mortale admiſerint. Neſcit eccleſia publicas leges,ſuas nouit. Vt do
1.Cor.5. minico ſacerdos obediat imperio,audi leuitam dicentem: Tradidi huiuſmodi ſa-
thanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti.
Percuſſus igitur leuitico gladio moriatur ſenſus carnis in nobis, ut uiuat anima no
ſtra. Niſi enim ſenſus carnis occiderit, nullus poteſt eſſe uitæ fructus æternæ. Sex
autem ciuitatum refugia ſunt, ita ut prima ciuitas ſit cognitio uerbi, & ad imagi-
nem eius forma uiuendi. Quicunq; eam cognitionem fuerit ingreſſus, tutus à pœ
D na eſt,ſecundũ quod & dominus ait: Iam uos mundi eſtis propter ſermonem
Iohan.15. quem locutus ſum uobis. Et alibi: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſo-
Ioh.17 lum deum uerum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Hæc eſt igitur ciuitas uelut Me
tropolis, cui adiacent aliæ quinq; ciuitates leuitarum. Secunda eſt ciuitas, conſide-
ratio diuinæ operationis,qua creatus eſt mundus. Tertia ciuitas, contemplatio po
teſtatis regiæ & maieſtatis æternæ. Quarta ciuitas, propitiationis diuinæ contui-
tus. Quinta ciuitas, legis diuinæ contemplatio, quæ præcipit quid faciendum ſit.
Sexta quoq; ciuitas,portio legis,quæ præſcribit quid non faciendum ſit. Quanta
abundantia diuinæ miſericordiæ,quantæ diuitiæ pietatis eius, ut ſingulorum ſtu-
dia fragilitatesq; humanæ conditionis conſiderans, quibus & inuiti ac reluctantes
ad culpam ducimur,& non uoluntaria delicta uicti illecebris frequenter committi-
mus,diuerſa nobis refugia proponat, ſex uidelicet urbium, ut quo numero mun-
dus formatus eſt, eodem numero aduerſus mundana uitia & ſeculi huius naufra-
gia remedium prouideretur. Primum igitur eſt remedium,ut ſi boni propoſiti ui
ro culpa irrepſerit,is ſine ulla comperendinatiõe, ſi perfectam uelit habere ſecurita-
tem,ad ipſam rerum omniũ arcem properet,ubi uerbum eſt dei in illo ſinu patrio,
id eſt,arcano ac receſſu dei,ubi eſt fons ſapientiæ,unde pro morte,uitæ æternæ hau
riat potum immortalem. Secundum eſt remedium,ut qui non poteſt cognitionem
boni illius prælibare,& tardior uel ingenio eſt,uel fidei comprehenſione,qm̃ ueloci
mentis uigore atq; ingenij acumine ad cognitiõis ſummã contenditur, ſaltem opa
dñi cõſideret,atq; ex his quæ facta ſunt tanti cõtempletur operis autorẽ, qm̃ ex his
bonis q̃ ſunt in cõſtitutione iſtius creaturæ (Bona em̃ ualde ſunt,ſicut dñs dixit) bo

num

A num illud ſummum atq; æternum comprehenditur. Qui ordo rerum, quæ diſcipli-na, quæ gratia: Nónne his quamuis tardum ingenium diligere autorem ſuum pro uocatur? Etenim ſi parentes quia nos genuerunt, amamus, quanto magis diligere debemus creatorem parentum autoremq; noſtrum? Ergo operatoria uirtus dei, & ſi non uidetur, tñ ex ſuis operibus æſtimat͛, operatoremq; opera ſua produnt, ut intelligatur qui nõ comprehenditur. Vnde & dñs ait: Si mihi non creditis, uel operibus credite. Bona igitur etiã hæc ciuitas ad refugium, quæ ædificatoris ſui teſtificat͛ gratiam, & affectum noſtrum excitat, ut eius ſimus cupidiores, qui tantã nobis fabricæ huius uideat͛ contuliſſe pulchritudinem. Tertius ordo eſt regalis poteſtatis contemplatio, ut ſubijciamur regi, ſi non deferimus tanq; parenti. Metu eñ præſidentis plerunq; fit obediens poteſtati, qui eſt ſaluti ingratus, ut neceſſitatem ſobrietatis agnoſcat, qui noluit ac nequiuit gratiã pietatis agnoſcere. Corrigit ergo neceſſitas, quem pietas prouocare debuerat. Hæ ſunt tres ciuitates trans Iordanem, perfectiori prudentiæ ad refugium datæ, ut primo culpã fugiamus inductione animi conformis ad imaginem dei. Ita eñ creati ſumus dicente deo: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtram. Hæc ergo primæ illius ciuitatis lex eſt. Deinde ſi per fragilitatẽ carnis & mundi illecebras ita mentẽ noſtram formare nõ poſſumus, reuerẽtia paternæ generatiõis, & ſedulitate prolis peccatũ leuemus. Charitas eñ multitudinem peccatorũ operit. Qui ergo ad imaginem dei eſſe nõ potuerit, ſit ad plenitudinem charitatis. Illa ciuitas culpã excludit, hæc ſoluit. Hæc deniq; lex ſecundæ ciuitatis: Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex

Ioh.10 *1.Petri.4.* *Deut.6.*

B tota uirtute tua. Sed ſi rurſus anguſtiamini, & imminuti ſunt qui abundantiã charitatis & gratiã recipere nõ poſſunt, habes tertiã ciuitatẽ, ut diuinæ poteſtatis formido te ſobriũ faciat & inflectat metus. Et hæc lex tertia: Dñm deum tuũ adorabis, & ipſi ſoli ſeruies. Hæ igitur præcipue uirtutes, & ideo paucorũ nõ pluriũ ſupra Iordanem poſitæ, ut exprimas quaſi imago archetypum, diligas quaſi filius patrẽ, adores quaſi ſubditus regem. Qui eñ iordanem tranſierint, iordanis aũt deſcenſio eorum dicit͛, Qui deſcenderint ergo ex illis ſuperioribus uirtutibus ad hæc inferiora, id eſt, in quibus integritas, charitas, humilitas uacillauerit, habẽt propria homini refugia quæ petant, ut q obnoxij delictis & inflexi uitijs ſunt non uoluntarijs, ſperent dñm ſibi reconciliari poſſe ſi ueniã petant, ſperẽt poſſe ſe corrigi ſi præcepta ſequant͛ cœleſtium mandatorum, quibus aut informamur ad innocentiã, aut reuocamur à culpa. Hæ igitur intra Iordanem ciuitates ſequẽdæ ſunt, ut propitiemus nobis deum, ſequamur quæ iubet, uitemus quæ prohibet. Sit ergo propitiandæ diuinitatis ambitio, ſequendæ p̃ceptionis obeditio, interdictæ præuaricationis cautio, quibus propitiatoriam dei miſericordiam & nomotheticen eius prouidentia uel inſtitutorum obſequio, uel interdictorum declinatione ueneremur. Quartum ſupereſt, quod ait: Quia uſq; ad illud tempus erit in ciuitate refugij homicida ille, donec moriatur ſacerdos magnus. In quo ſecundum literam hæret interpretatio. Primum ipſa fuga ſorte magis quàm æquitate alicuius examinis definita, deinde in cauſis paribus impar euentus. Poterat enim fieri ut poſt homicidæ illius refugium ſequenti die obiret magnus ſacerdos. Quæ autem ſub incerto ſententia? Ergo quia hæret litera, quæramus ſpiritalia. Quis eſt iſte magnus ſacerdos, niſi dei filius, uerbum dei, cuius aduocationem pro nobis habemus apud patrem, qui exors eſt omnium

Matt.4 *Ioſue.20.*

uolun

C uoluntariorum & accidentium delictorum, in quo conſiſtunt omnia quæ in terris ſunt, & quæ in cœlo? Vinculo enim uerbi conſtricta omnia ſunt, & eius continentur potentia, & in ipſo conſtant, quoniam in ipſo creata ſunt omnia, & in ipſo habitat omnis plenitudo. Et ideo omnia manent, quia diſſolui illa non ſinit quæ ipſe conſtringit, quoniam in eius uoluntate conſiſtunt. Omnia enim quoad uult ſuo imperio coërcet & regit, & naturali concordia ligat. Viuit igitur uerbum dei, & maxime in animis uiuit piorum, nec unquã moritur plenitudo diuinitatis. Nunquam enim moritur ſempiterna diuinitas, & æterna dei uirtus. Sanè moritur nobis ſi à noſtra anima ſeparatur, non quo morte corrumpatur, ſed quo diſſoluatur atq; exuatur mens noſtra ab eius coniunctione. Mors enim uera eſt, uerbi & animæ ſeparatio. Deniq; ſtatim incipit anima peccatis patere uoluntarijs.

Quod præmemorata uirtutum genera etiã in Apoſtolo non adumbrata, ſed expreſſa habeant, ut ex dictis ipſius aperte demonſtrat. Cap. III.

Rom. 1. HABEMVS hæc genera, non adumbrata ſed expreſſa, uirtutum in Apoſtolo, dicẽte eo: Ita quod in me eſt, promptus ſum & uobis qui Romæ eſtis euangelizare. Non enim erubeſco euãgelium. Virtus enim dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo primũ & Græco. Iuſticia enim dei in eo reuelatur, id eſt, in eo qui credidit. Deniq; addidit: Ex fide in fidem, ſicut ſcriptũ eſt: Iuſtus autem ex fide uiuit. In quo igitur iuſticia dei reuelatur, niſi in eo qui conformis eſt imaginis dei? Habes primum præceptum ad imaginem. Secũdum, quia D inuiſibilia illius per ea quæ facta ſunt intelliguntur, id eſt, ſempiterna uirtus eius, & diuinitas operibus eius cognoſcitur, hæc eſt operatoria uirtus. Tertium de imperiali poteſtate, quia uerbum dei regale eſt & iudiciale, & plenum iuſticiæ ſacerdotalis, remunerationem bonorum actuum, & retributionem malorum uenturis in iudi-
Roma. 2. cium ſuum ſeruans. De quibus ait Apoſtolus: Scimus autem quoniam iudicium dei eſt ſecundum ueritatem in eos qui talia agunt. Itaq; qui ueritatem & iuſticiam dei cognouit, non debet ea agere quæ morte digna ſint. Sequitur bonitas dei propitiatoria, utiq; de qua dicit: An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam bonitas dei ad pœnitentiam te adducit? id eſt, debet te adducere, prouocare, ut quia bonus eſt deus, ſperare poſſis tuorum peccatorum indulgentiam. Non uult enim uindicare, qui eſt paratus ignoſcere. Subtexuit etiam legiſlationẽ, id eſt, nomotheticen, ut ſi quis contemplatione diuinæ bonitatis reſoluitur, & magis ad negligentiam quàm ad pœnitentiam prouocatur, legem ſequatur. Quoniam & quicunq;, inquit, ſine lege peccauerunt, ſine lege & peribunt, & quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Lex autem gemina eſt, naturalis & ſcripta. Naturalis in corde, ſcripta in tabulis. Omnes ergo ſub lege, ſed naturali. Sed non eſt omnium, ut unuſquiſq; ſibi ſit lex. Ille autem ſibi lex eſt, qui facit ſponte quæ legis ſunt, & in corde ſuo ſcriptum opus legis oſtendit. Habes quæ bona legis ſint, quæ tamen non ſolum ſcire uel audire perſunctorie, ſed etiam facere debemus. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Cognouiſti etiam quæ mala ſint. Primum natura ipſa boni operis magiſtra eſt. Scis non furandum, & ſeruum tuum ſi furtum tibi fecerit uerberas, & ſi quis ad uxorem tuam affectauerit, perſequendum putas. Quod ergo in alijs reprehendis

A hendis,ipſe committis? Qui prædicas non furandum,furaris? Qui dicis non adul-
terādum,adulteras? Secuta eſt etiam lex quæ data eſt per Moyſen. Per legem aūt
agnitio peccati. Accepiſti etiam quid declinares,et ea agis quæ prohibita cognoſcis.
Lex autem quid operatur,niſi ut omnis mundus fieret ſubditus deo,quia non ſolū
hebræo lata eſt,uerum etiam aduenam uocauit,quæ non excluſit proſelytum?
Sed quia & lex os omnium potuit obſtruere, non potuit mentem conuertere,ideo
ultimum remedium poſtremæ illius ciuitatis debebatur,in quo eſſet refugium ſalu
tare,ut mors principis ſacerdotum ab omni nos mortis liberaret formidine atque
exueret metu. Quis ille eſt niſi de quo lectum eſt: Ecce agnus dei, ecce qui tollit pec Iohan. 1.
cata mundi,quem propoſuit deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius ad Rom. 3.
oſtēſionem iuſticiæ ſuæ? Accipe autem quia ipſe princeps eſt ſacerdotum magnus,
pater iurauit de eo dicens: Tu es ſacerdos in æternum. Recte in æternum,quia alij Pſal. 109.
temporales omnes ſub peccato:hic autem inpræuaricabile habet ſacerdotium, O-
mnes ſub morte,hic autem ſemper uiuens, quoniā qui ſaluare alios poteſt,ipſe pe-
rire quemadmodum poſſet? Talis enim, inquit, nobis decebat. Recta elocutio. Si- Heb. 7.
quidem & apud eos qui uerborum & elocutionum delectum habuerūt, huiuſmo
di inuenitur,dicente alio,loco editiore ꝙ uictoribus decebat. Quod ideo non præ-
terij,ut ſciamus quia apoſtolus naturalibus magis, q̄ uulgaris aut ſecundum artē,
utitur uerbis. Talis ergo,inquit,decebat,ut eſſet princeps ſacerdos,iuſtus,ſanctus,
innocens,immaculatus,ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cœlis factus. Hoc eſt
igitur uerbum,quod ſupra cœlos habitans illuminat omnia. Vnde & unctus na-
B turaliter legitur à deo patre, quia lumen eſt uerum quod illuminat omnem ho
minem uenientem in hunc mundum. Hoc eſt uerbum dei in quo eſt magnū ſacer
dotium,cuius Moyſes in illo ueſtimento principis ſacerdotum indumenta deſcri-
bit intelligibilia,quod uirtute ſua induit mūdū,& tanq̄ eo amictus fulget in omni-
bus. Induit etiam cognationē generis humani per huius corporis ſuſceptionem,&
inenarrabilem charitatem,infundens ſe omnibus ſpiritu & plenitudine diuinitatis
ſuæ,de cuius plenitudine omnes accepimus, ut ſciamus ſupereminentē ſcientiæ cha
ritatē Chriſti,& impleamur in omnem plenitudinē dei. Caput eſt enim omnium
Chriſtus,ex quo totum corpus producitur, & mutua ſibi connexione coniungitur,
incrementū ſui in ædificationē charitatis accipiēs,Hoc eſt igitur uerbū,quod ſuper
eminet,q̄ď Moyſi in illius arcæ teſtimōij ædificatiōe dicit: Immittes in arcā teſtimo Exo. 25.
nia quæcūq; dabo tibi,& facies impoſitionē ꝓpitiatorij. Et infra: Impones ꝓpitia-
toriū ſuper arcā deſup,& imittes teſtimōia q̄ dabo,& innoteſcā tibi inde, & loquar
tibi deſup,hoc eſt,inde ubi ſuper cœlos eſt,ubi apud patrem eſt,inde tibi loquar.

Quid ſit fugere ſeculū, cum exhortatione ut fidei ſuffragio ſubnixi acceda
mus ad ſedē gratiæ,hoc ſeculū & eius cōtagionē fugiētes, neq; fugere erubeſ
cētes,cū glorioſū ſit ita fugere, quēadmodū ex fuga Iacob & aliorū ſāctorū
patrū demonſtratˀ. Et q̄ beata etiā ſit fuga quā Iacob ſuſcepit. Cap. IIII.

ACCEDAMVS itaq; fidei ſuffragio ſubnixi, & eius remigijs ſubleuati,ad
illā ſedē gratiæ,fugiētes hoc ſeculū,& eius cōtagionem. Hoc eſt aūt fuge
re,abſtinere à peccatis,ad ſimilitudinē & imaginē dei formā uirtutū aſſu
mere,extēdere uires noſtras ad imitationē dei ſecūdū mēſurā noſtræ poſſibilitatis.

Vir

C Vir enim perfectus,imago & gloria eſt dei. Vnde & dñs ait:Perfecti eſtote,ſicut &
Matt.5. pater ueſter qui in cœlis eſt,perfectus eſt.Hoc eſt igitur ſimilem eſſe dei, habere iu-
ſticiam,habere ſapientiã,& in uirtute eſſe perfectum. Deus em̃ eſt ſine peccato. Et
ideo qui peccatum fugit ad imaginem eſt dei. Non eſt igitur dubiũ ꝙ is qui à pec-
1.Cor.6. cato eſt abſtinẽs fugit. Vnde & Apoſtolus clamat:Fugite fornicationẽ. Perſequun-
tur enim nos peccatorum illecebræ,perſequitur libido. Sed tu fuge tanq̃ furioſam
dominam,quæ ſi comprehenderit,nec die nec nocte requieſcere ſinit,exagitat, urit,
incendit.Fuge auaritiam,ne te interius comprehendat.Fuge inuidiam, quæ non ſo
lum alienos,uerum multo magis cum quẽ poſſederit lacerare conſueuit. Fuge perfi
Matt.10. diam,ne te ſuis inuoluat retibus. Vnde & dominus ait:Cum autẽ perſequẽtur uos
in ciuitate iſta,fugite in aliam.Quod ſi in alia perſequent̃ nos fugite in aliam: Amẽ
dico uobis,non conſummabitis ciuitates Iſraël,donec ueniat filius hominis. Etem̃
quamuis propter infirmitatem carnis fugam nobis ſuadere uideatur, tamẽ melius
fugit,qui fugit illecebram ſecularem, ut nõ teneatur diuitiarum ſuarum ſollicitudi-
ne,non theſauri contemplatione,nõ uitæ iſtius cupiditate,ſed directa animi inten-
tione feſtinet ad gloriam regni cœleſtis,properet ad coronam, nec terrenorum con
tuitu à ſui corporis paſſione reuocetur.Fuga ergo mors eſt uel celebrata uel adum-
brata.Et forte illas exprimit refugij legitimi ciuitates, ut confugiamus ad uirtutum
Luc.19. culmina,quas pro præmijs bono fœneratori alibi diſpenſat dicens:Quia in modi-
co fidelis fuiſti,eris poteſtatem habens ſuper decem ciuitates. Sed quia legẽ imple-
Matt.5. uit qui potuit dicere:Non ueni ſoluere legem ſed implere, perfectiorem numerũ re
D muneratiónis indulget. Nõ ergo erubeſcamus fugere. Glorioſa enim hæc fuga eſt,
Gen.27. fugere à facie peccati.Sic fugit Iacob matre ſua dicente. Dixit enim Rebecca: Exur-
gens fuge in Meſopotamiam.Sic fugit & Moyſes à facie regis Pharao, ne eũ aula
regia coinquinaret,ne irretiret potentia.Deniq; precioſius Ægypti diuitijs æſtima-
uit opprobrium Chriſti.Sic fugit etiam Dauid à facie regis Saul, à facie Abſalon.
Deniq; fugiens augebat incremẽta pietatis. q & inſidiatori pepercit,& parricidæ ſa
lutem rogauit. Sic fugit & populus Hebræorum, ut fides eius & uita inter fluctus
ſibi aperiret uiam.Fuga illa erat trames innocentiæ,uirtutis uia,pietatis aſſumptio.
Audeo dicere:Sic fugit Ionas in Tharſis,non corporis fuga,ſed mentis aſcenſione,
Iona.2. qui uſq; ad Chriſti aſcẽdit ſimilitudinem ut fieret typus Chriſti. Sicut enim fuit Io
nas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit & filius hominis in corde
terræ tribus diebus & tribus noctibus.Nam ſi ſic non fugiſſet,nunquam de uentre
ceti eſſet auditus. Sed ſi dubitas, doceat te Rebecca, ꝙ beata ſit fuga, quã ſuſcepit
Iacob.Suaſit Rebecca:Fuge,inquit,in Meſopotamiam.Et Iſaac dicit:Surgens ua-
de in Meſopotamiam in domum Bathuël.In hymnis uel oraculis à pleriſq;,ut an
te nos ſcriptum eſt,Bathuël ſapiẽtia dicitur,interpretatione aũt latina, filia dei ſigni
ficatur.In domum ergo ſapientiæ mittitur Iacob,& accipere admonetur uxorem à
filiabus Laban,qui habitabat in Charris,quod ſignificat cauernas, in qbus ſpecies
eſt ſenſuum, qui ſunt tanq̃ in cauernis corporis, ut uiſus in oculis, auditus in auri-
bus,odoratus in naribus,in ore ſapor.Qui em̃ delectatur hoc mundo, & tripudiat
in uoluptatibus corporis,obnoxius eſt ſenſuũ paſſionibus,atq; in his habitat & di
uerſatur. Vnde ei dicit Rebecca, habitando paucos dies cum illo,nõ multo tempo-
re,ne corporeis coloretur uoluptatibus, & ſeculi capiat̃ illecebris. Perſuadet autem
habitare

A habitare ut diſcat ſtudioſius diſciplinæ uirtutes ſenſuum, & uelut ſitus quoſdã car-
nis atq; regiones, ut ſe cognoſcat & nouerit uehementiam carnis, quid & qua cauſa
creatum ſit, quemadmodum unuſquiſq; ſenſus operetur. Qui uiderit, inquit, mulie- Matt.5.
rem ad concupiſcendum eam: Male ſic uidet oculus. Videat ergo oculus & funga-
tur ſuo munere, non lubricæ mentis imperio dirigatur ad lapſum, ut uitium referat
pro officio. Breue ergo tempus ad cognoſcendos ſenſus, uel potius experiendos da-
tur, & fortaſſe tenerioris adoleſcentiæ prima exordia, ſtatimq; reuocatur, ne diutius
titubet in lubrico, & diuidua quadam inundatione corporis huius ſeculi mergan-
tur animi interiora ueſtigia. Cum autem uel expertus fuerit, uel ſteterit in inſtabili
& incerto atq; humido ſolo, reuocatur à matre patientia uel perſeuerantia quæ di-
cit: Mittam ad te & accerſiam te inde, ut & illic in lubrico tutum portum inueni-
as ſapientiæ, quæ te non ſinat tanquam in naufragio fluctuare, & reuerſus perſeue-
rare circa dei noueris cultum, & ſis in conuentu gentium, ſignificans eius fide eccle-
ſiam gentium congregandam. His igitur patientiæ & perſeuerantiæ inſtructus di-
ſciplinis, profectus Iacob copulam ſibi acquiſiuit de ſapientiæ domo, conſortem
propoſiti opimam dote prudentiæ, cum qua uitæ tẽpora ſine ulla offenſione tranſ-
curreret. Audito igitur theſauro ſapientiæ, uariarum ſibi ouium inſtituit gregem, ſe-
dulum rationabilem, uirtutum plurimarum diuerſitate fulgẽtem. Vnde & iactan-
tia carnis eius recidit, quod ſignificat femoris ſtupor, ſalua ſacra interpretatione my-
ſterij. His ergo uirtutibus uelut gradibus quibuſdam mens eius aſcendit in cœlũ, &
dei ſecreta cognouit, & confirmatus eſt & repletus, ut Laban ſcrutans domum eius
B nihil apud eum inane, nihil uacuum reperiret, nulla ſimulachra, nullã effigiem ua-
nitatis. Non enim apud eum erat imago ſed ueritas, nõ effigies ignauiæ, ſed ſolida
forma iuſticiæ, & ueræ uirtutis expreſſio intelligibilis. Itaq; Laban perſcrutatus eſt
domum eius ſpiritalem, & non inuenit effigies. Plena enim erat non figurarum, ſed
negociorum. Potuiſſet autem inuenire fundamenta uirtutum & culmina, niſi cæci-
tatem cordis, & perfidæ mentis caliginem detuliſſet. Deniq; ea improbitatis cæci-
tate ſuffuſi mentem Sodomitæ, oſtium nequaquam ſancti Loth inuenire potue-
runt. Vnde enĩ mens impia uidere potuit uiri ſancti uel exitũ uel ingreſſum? Ipſe
quoq; dñs in euangelio ait: Venit enim princeps mundi huius, & in me inuenit ni- Ioh.14
hil. Quomodo nihil inuenire potuit in eo in quo plenitudo diuinitatis habitabat,
& habitabat corporaliter, de quo uirtus exibat & ſanabat omnes? Quomodo ni-
hil inuenire potuit in ſoliditate uirtutis, ubertate ſapientiæ, integritate iuſticiæ? Ipſe
dixiſti domine: Plenus ſum, ipſe dixiſti: Mitte manum tuam in latus meum, & noli Ioh.20
eſſe incredulus, ſed fidelis. Miſit manum qui non credebat, & dominum te & deum
repperit. Non ergo tu uacuus, ſed ille cæcus & inanis princeps iſtius mundi, qui ne-
ſcit niſi ſua cernere, neſcit niſi ſua inuenire, ea quæ Chriſti ſunt neſcit agnoſcere. Aut
ſi ſic quemadmodum pleriq; habent, non inueniet in me nihil, hoc eſt, nõ inueniet
in me maliciam, quia malicia nihil eſt, non inueniet mortuum, quia mortuus non
eſt. Sed quomodo mortuum inueniret in eo, qui uiuificat mortuos, & uocat ea quæ
non ſunt, tanquam ea quæ ſunt? Non inueniet, inquit, peccatum in me, qui mun-
di peccatum abſtuli. Quomodo enim nihil habet, qui omnia habet? Et quod plus
eſt, omnia habet quæ pater habet, ſicut ipſe ait: Omnia quæ pater habet mea Ioh.16
ſunt.

C Cur hinc fugere debeamus, & quomodo tranſire cum Moyſe, ut uideamus deum calciamenta pedum ſoluendo, Quomodo etiam relinquere umbram huius uitæ, & cum ſancto Dauid euolare, & ſi nõ ut aquila, ſaltem ut paſſer, etiam ſi non ad cœlum, ſaltem ad montes.

Caput. V.

FVGIAMVS ergo hinc ubi nihil eſt, ubi inane eſt omne quod magnificum putatur eſſe, ubi & qui ſe putat aliquid eſſe nihil eſt, & omnino non eſt. Vidi, inquit, impium ſuperexaltatum & eleuatum ultra cedros Libani, & tranſiui, & ecce non erat. Et tu tranſi ſicut Dauid,
Pſal.36.
tranſi ſicut bonus ſeruus, ut dicatur tibi: Tranſi recumbe. Tranſi ſicut Moyſes, ut uideas deum Abraam, Iſaac & Iacob, & uideas uiſum magnum. Sed ſi uidere uis, ſolue calciamentum pedum tuorum, ſolue omne uinculum iniquitatis, ſolue uincula ſeculi, relinque calciamentum quod terrenum eſt. Ideo Ieſus ſine calciamento auro & argento Apoſtolos deſtinauit, ne ſecum terrena portarent. Qui enim bonum quærit, non in calciamento, ſed pedum uelocitate & decore laudatur, dicente
Eſa.52. ſcriptura: Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Solue ergo calciamentum pedum tuorum ut ſpecioſi ſint ad euangelizandum. Solue dixit, non liga. ſolue ut tranſeas, & illum quem mirabaris in terra impium, nihil illic eſſe nihil poſſe reperias. Tranſi igitur, hoc eſt, fuge de terris, ubi malicia eſt,
Pſal.33. ubi auaricia. Ideo dicit tibi Dauid: Declina à malo & fac bonum. Declinare, fugere eſt utiq;. Malum autem in terris, bonum in cœlo eſt. Vnde & addidit: Inquire
D pacem & ſequere eam. Pax in cœlo eſt. Deniq; de cœlo ueniens dicit: Pacem meam
Ioh.14 do uobis, pacem relinquo uobis. Ergo quia fugienda & declinãda ſunt mala, mala autem in terris, in terris iniquitates, Fugiamus terrena ne nos comprehendant iniquitates, quæ etiam ſanctum comprehenderunt Dauid, ſicut ipſe teſtatur dicens:
Pſal.39. Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui, ut uiderem, eo quod fumo iniquitatis oculus animæ cæcatur, ne uideat quæ ſunt lucida. Sic ergo & Laban bona Iacob uidere non potuit, & princeps huius mundi gloriam Chriſti. Sed forte dicas: Cur igitur Iacob ad Laban miſſus eſt, ſi Laban reprehenſibilis? Si nomen conſideremus candidus dicitur Latine. ergo ad ſplendidiora iubetur egredi Iacob. Sed quia carnalis erat, melius intelligimus ſplendidiora uitæ huius. Quaſi nõdum perfectus, primo ad eum uadit, apud quem ad horam exultaret in luce eius. Filios autem deteriores habebat, id eſt, tolerabilius nomen quàm opera. Et ideo & in matris conſilio & diuino oraculo, & ipſius Iacob amatoris diſciplinæ uoluntate cito deſeritur ac derelinquitur. Vbi condit autem ſimulachra ſancta Rachel, id eſt, eccleſia uel prudentia? Quæ eccleſia inanes ideas & uanas neſcit ſimulachrorum figuras, ſed ueram nouit trinitatis ſubſtantiam. Deniq; umbram aboleuit, ſplendorem gloriæ manifeſtauit. Relinquamus ergo umbram qui ſolem quærimus, deſeramus fumum qui lumen ſequimur. Fumus iniquitas eſt, quia ſicut fumus oculis, ſic iniquitas utentibus ea umbra eſt uitæ. Vmbra eſt̃ eſt noſtra hæc uita in terra, ſicut Iob dixit. Quid aũt hic niſi tentationes? Omne tempus in ſollicitudine, omnis uita in moleſtijs. In medio, inquit, laqueorũ ambulabis. Et alius in uia qua ambulabat extentos ſibi, ſed abſconditos laqueos querebatur, ne deprehenſus caderet. Volebat fugere ſicut paſſer, ſed adhuc laqueus contritus non erat. Perijt, inquit, fuga à me. Grauatas

A uatas habebat pennas per illam tenebroſam aquam in nubibus aëris, & fortaſſe euolare non poterat. Deniq; illas pẽnas quærebat accipere ut euolaret & requieſceret, ſicut ſcriptum eſt: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & uolabo & requieſcam? Vbi enim uolatus, ibi requies. Deniq; alibi dicit: Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ. Sed fortaſſe dicas: Quomodo ergo hic dicit fugam à ſe periſſe, qui ſupra dixerat: Si ſumpſero pennas meas ante lucem? Nunquid contrarium eſt? Abſit. Multa enim iuſtorum certamina. Nunquid ſemel Athleta luctatur? Quotiens poſt coronas multas uincitur? In alio certamine quotiens qui ſæpe uicerat, interdum fluctuat, & in incerto hæret, & ſæpe fit ut fortibus fortis congrediatur, maioraq; oriantur certamina, ubi maiora uirium documenta, Ergo Dauid ubi fugam quærebat ut euaderet aduerſarium, & non inueniebat pennas ſuas, ancipiti fluctuabat certamine. Siquidem ubi in poteſtate habet pennas ſuas, titulus pſalmi in finem eſt, id eſt, perfectionem & conſummationem uictoriæ. Deniq; quaſi uictor dicit: Domine probaſti me & cognouiſti me, tu cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam. Merito habebat facultatem uolandi, qui pennas reſurrectionis acceperat. Hic autem adhuc in ſpelunca eſt, id eſt, in carne, in antro quodam iſtius corporis, cum rege Saul filio duritiæ, & intelligibilis illius principis poteſtate decertans, qui non uidetur, ſed intelligitur, unde & pſalmi titulus, intellectus eſt, quem tamen Dauid poſitus in carne concluſit, ſed ut cõcluderet rogando meruit. Deniq; à uoce precationis cœpit. Adde illud quod ille ex perſona ſaluatoris pſalmus dicitur, iſte ex perſona Dauid, qui in poteſtate

B non habebat uictoriam, ſed ſperabat à Chriſto, & ipſe tamen poſteaquàm expandit ad deum manus ſuas, tanquam pennas animæ ſuæ, & confugit ad dominum, & ſpiritusſancti deductionem popoſcit, quo cognoſceret uiam per quam poſſit aſcendere, inclinari uidit cœlos ut Chriſtus deſcenderet, & rogauit, ut eum leuaret manu ſua. Aut forte ideo pennas ſuas iam non quærebat, quia perfectior factus, manum Chriſti deſiderabat. Qui uult igitur manu Chriſti leuari, ante ipſe euolet, habeat pennas ſuas, Qui fugit ſeculum pennas habet, & ſi ſuas non habet: Ne forte ille ſolus non habeat ſuas, qui poteſtatem habet uolandi: ſi ſuas inquam non habet, ab eo qui habet accipiat. Qui fugit ergo ſeculum uolat. Ecce, inquit, elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. Euolauit ergo Dauid, ſicut nycticorax in domicilio. Si autem ad Chriſtum referas, euolauit in corporis paſſione, ut ſub umbra alarum ſuarum protegeret populos nationum: Euolauit diuinitate, manſit corpore, atq; habitauit in deſerto, ut plures fierent deſertæ filij, quàm eius quæ habebat uirum. Illud ergo corpus ſequamur ut & nos reſurgamus. Vbi enim corpus, ibi & aquilæ. Qui non poteſt ut aquila uolare, uolitet ut paſſer. Qui non poteſt ad cœlum, uolet ad montes, fugiat ante ualleſtria, quæ cito corrumpuntur humore, & ad montes tranſeat. Tranſiuit ad montes Segor nepos Abraæ & ſaluus factus eſt, quæ autem non potuit aſcendere affectu fœmineo, reclinata ſalutem amiſit. Appropinquantibus montibus æternis, dominus dicit per Micheam prophetam: Surgite hinc, quia non eſt uobis hic refrigeratio. Propter ſpurcitiam corrupti eſtis corruptione, perſecutionem paſſi eſtis. Et dominus dicit: Tunc qui in Iudæa ſunt fugiant ad montes, ubi mons Syon, & ciuitas pacis Hieruſalem, non terrenis, ſed uiuis conſtructa lapidibus, & decem milia angelorum, primitiuorum eccleſia, perfectorum

Pſal. 54 *Pſal. 67* *Pſal. 138.* *Pſal. 54* *Mich. 2.* *Luc. 21.*

C ctorum ſpiritus,iuſtorum deus,qui in ſanguine ſuo melius locutus eſt quàm Abel.
Ille enim uindictam clamauit,hic indulgentiam. Ille peccatum fratris accuſat, hic
peccatum mundi remiſit. Ille prodidit crimen, hic texit, ſecundum quod ſcriptum
eſt: Beati quorum tecta ſunt peccata.

Qua ratione uolens fugere,uelociter & diligenter fugere debeat, quò etiam fugiendum ſit, & ad quod bonum animas noſtras erigere debeamus. Caput. VI.

SED qui fugit,uelociter fugiat ne comprehendatur, uelociter deprædetur hunc mundum,ut Hebræus Ægyptum. Qui parturit parturiat, ne onuſto & degrauato iniquitatibus, mentis utero fugere non poſſit: & fugiat non quaſi lactantem ferens, ſed quaſi expeditum, non paruulum geſtans,ſed perfectum in Chriſto exhibens: fugiat non quaſi feriatus in ſabbato,ſed tanquam operarius in negocio,nec tanquam ſterilis in frigore,ſed tanquã
Matt.24. opimus in meſſe. Ideo enim dictum eſt: Orate,ne fiat fuga ueſtra hyeme uel ſabbato. Fuga ergo hæc fœcunda uirtutũ eſt,non effœta meritorum. Fuga hæc neſcit frigus timoris,tremorem mortis,contractionem ſollicitudinis,diſſolutionis ocium laſciuiæ ferias, torporem lentitudinis, ſed uitæ cœleſtis requirit impigrum uiatorem,regni ſuperioris competitorem ſtrenuum,diuitem agricolam,qui fructus ſuos
Deu.10. cogat,& cogẽdo diripiat. Quid enim aliud à te ô homo quæritur,niſi ut timeas dominum,requiras eum,poſt ipſum ambules, comprehendas uias eius? In quo, in-
D quit,comprehendam dominum? Si comprehendam in holocauſtis? Non in decem milibus hædorum,non in milibus arietum: non in fructibus impietatis reconciliatur dominus,& peccata redimũtur, ſed in bona uita domini gratia comprehenditur. Renunciatum eſt,inquit,tibi homo quid ſit bonum,aut quid dominus requirat à te. Quid aliud niſi ut facias iuſticiam, & diligas miſericordiam, & paratus ſis ire cum domino deo tuo? Dicit ergo euangelium: Surgite eamus hinc. Dicit tibi
Ioh.14 lex: Poſt dominum deum tuum ambulabis. Didiciſti quomodo hinc fugias: Quid
Matt.3. moraberis? Dicit tibi euãgelium iterum: Progenies uiperarum,quis uobis demonſtrauit fugere ab ira uentura? Et dicit hoc illis qui ueniebant ad baptiſmum pœnitentiæ. Ergo pœnitentia fuga eſt bona. Gratia dei fuga eſt bona, in qua eſt aſſumptio fugientis. Deſertum fuga eſt bona,ad quod fugit Helias, Heliſæus, Iohannes
3.Reg.19 baptiſta. Fugit Helias mulierem Iezabel,id eſt,effuſionẽ uanitatis,& fugit ad montem Oreb,quod ſignificat exiccationem,ut ſiccaretur in eo carnalis profluuium uanitatis,& cognoſceret plenius deum. Erat enim ad torrentem Chorrad,quod eſt cognitio,ubi abundantiam profluentem diuinæ cognitionis hauriret,ita fugiens ſeculum,ut nec cibum corporis huius exquireret,niſi quem aues detuliſſent miniſtræ, quanquam eſca eius plerunq; terrena nõ fuerit. Deniq; quadraginta diebus in uirtute eſcæ quam acceperat,ambulabat. Vtiq; non mulierem fugiebat propheta tantus ſed ſeculum. An mortem timebat qui ſe obtulerat requirenti, & qui dicebat ad dominum: Recipe animam meam? tædium uitæ iſtius ſuſtinens nõ cupiditatem: ſed fugiebat ſecularem illecebram,& conuerſationis maculoſæ contagionem,& impiæ ac præuaricatricis nationis ſacrilegia. Salomon quoq; in mulieris illius ſpecie corruptelam ſeculi huius exponit,& meretricias artes declinandas edocet. Hæc eſt

A mulier aliena & fornicaria, à qua te ut cuſtodias adhortatur. Ne declines in uias ſeculi cor tuum, ſed colloces illud in manu dñi, in qua eſt cor regis. Qui enim ſeipſum regit, quod pluris eſt, q̃ alijs imperare, cor eius in manu dei eſt, & quò deus uult cõuertit illud: Nou mirum ſi conuertit in bonum, qui perfectæ bonitatis eſt. In mauu ergo dei ſumus ut bonum quæramus, illud bonum incorruptibile atq; incommutabile, de quo dicit Amos propheta: Exquirite bonum & nou malignum, ut uiuatis, & ſic erit uobiſcũ dominus deus omnipotens. *Amos.5.* Quomodo dixiſtis: Odio habuimus mala, & dileximus bona: Vbi ergo bonus deus, ibi bona ſunt quæ deſiderauit uidere Dauid, & uiſurum ſe credidit, ſicut ipſe ait: Credo uidere bona domini in terra uiuentium. *Pſal.26* Illa enim bona ſunt quæ manent ſemper, quæ uõ queunt temporis uel ætatis mutatione corrumpi. In illis bonis eſt, qui deum quæſiuerit & inuenerit. Vbi enim cor hominis, ibi & theſaurus eius eſt. *Matt.6.* Nou enim ſolet bonum datum deprecantibus dominus denegare. Ergo quia bonus dominus eſt, & maxime ſuſtinẽtibus ſe bouus eſt, ipſi adhæreamus, cũ ip̃o ſimus tota anima noſtra, toto corde, tota uirtute, ut ſimus in lumine eius, & uideamus eius gloriã, & delectationis ſupernæ fruamur gratia. Ad illud igit' bonũ erigamus animas noſtras, ut in illo ſimus, atq; in ipſo uiuamus. Ipſi adhæreamus, quod eſt ſupra omnem mentem, & omnẽ conſideratiouem, & pace utitur perpetua ac tranquillitate. Pax autẽ ſupra omnem mentem eſt, & ſupra omnem ſenſum. Hoc eſt bonum quod penetrat omnia, & omues in ipſo uiuimus atq; ex ipſo pendemus: Ipſum autẽ ſupra ſe nihil habet, ſed eſt diuinum. Nemo enim bouus niſi unus deus. *Mar.10.* Quod ergo bonũ, diuinum: & qđ diuinum, bonum. Et ideo dicitur: Aperiẽte te manum, implebuntur omnia bonitate. *Pſal.103.*

B Per bonitatẽ euim dei nobis uniuerſa tribuuutur, merito bona, quibus nihil admixtum eſt mali. Hæc bona promittit ſcriptura fidelibus dicens: Quæ bona ſunt terræ manducabitis. Boni ergo illius ſimiles ſimus, ut quæ boua ſunt adipiſcamur. Bouum quod eſt, ſine iniquitate eſt, ſiue dolo, ſine aſperitate, cum gratia, cum pietate, cum ſynceritate & beneuoleutia, charitate, iuſticia. Itaq; omnes uirtutes, bonitas tanquam mater fœcunda amplectitur.

Quod non mediocris ſit cauſa cur hinc fugere debeamus. Quodq́; nõ impigre malicia huius ſeculi fugienda ſit. Et quid ſit hinc fugere. Cur etiam malicia in terris uerſetur & ſæuiat. Qua præterea ratione dominus Ieſus uindictam diaboli autoris maliciæ diſtulerit, neq; eadem ſententia in ipſum & in hominem dicta ſit. Cap. VII.

EST igitur non mediocris cauſa cur hinc fugere debeamus, ut perueniamus à malis ad bona, ab incertis ad fidelia & plena ueritatis, à morte ad uitam. Ipſe quoq; dominus dicendo: Poſui ante te bouum & malum, uitam & mortem, demõſtrauit quia bonum uita eſt, ſed æterna. Si enim hæc obnoxia ſeculo, atq; eius malignitati, utiq; illa eſt bona, quæ nou corrumpitur & mutatur, quæ nullo uitio degenerat, quæ uirtute acquiritur. Fugiamus ergo maliciam ſeculi huius, in quo ipſi dies, inquit, mali ſunt, & fugiamus impigre. Ideoq́; Eſaias clamat: Conualeſcite manus remiſſæ, & genua diſſoluta, id eſt, non corporis ſed animæ genua couualeſcite, ut directum ad cœli altiſſima mentis ueſtigium poſſit attolli, ut ſit doctrina ſolidior, uita maturior, gratia plenior, prudentia

C circumſpectior. Hoc eſt enim fugere, ſcire quò tendas, ablevare ſe à ſeculo, ablevare ſe à corpore, ne iterum fruſtra ſe aliquis extollat, & inflata mente carnis ſuæ non teneat caput, & dicatur de his: Fugerunt & non uiderunt. Sed hoc eſt fugere hinc, mori elementis iſtius mundi, abſcondere uitam in deo, declinare corruptiones, nō attaminare cupiditates, neſcire quæ ſunt mundi iſtius, qui nobis uarios gignit dolores, exinanit cum repleuerit, cum exinaniuerit replet. Et hæc omnia inania & uacua, in quibus nullus ſolidus eſt fructus. Mortuus eſt diues, & nihil habet, quia nō eſt in deū diues, & ideo inſipiens, quia ſapientia cultura eſt dei, abſtinere autem à malis, diſciplina eſt. Quis ergo non fugiat maliciæ locum, officinam improbitatis quæ interire neſciat? Denique non ocioſe ſignum poſitum eſt ſupra Cain, ne quis eū occideret, ut ſignificaret quod non extinguatur & auferatur à terris malicia. Timebat Cain ne occideretur, qa fugere neſciebat. Augetur enim & cumulatur ipſo uſu malicia, & eſt ſine moderatione, ſine fine dolo & fraude decernens, quæ factis ſuis proditur & ſanguine peremptorū, ſicut & Cain proditus eſt. Verſatur itaque in terris malicia, & ideo rogamus uoluntatem dei fieri in terris ſicut & in cœlis, ut & hic ſit innocentia. Itaque malicia quōm illic iam locū non habet, hic circuit, hic ſæuit, ſeſeque infūdit, non mundano illo merſa diluuio, non Sodomitano exuſta incendio. Denique grauius poſtea in ſeminarijs pullulauit, uſque in ipſum parricidales ac ſacrilegas iniiciens manus uniuerſorū autorē ſalutis. Lex factū damnat, nō aufert maliciā. Ipſe dominus Ieſus peccatū donauit, autorem eius diſtulit, ut eſſet per quē iuſti probarentur. Etenim quia malū deus non fecit, ſed nequitia diaboli inſeruit, uindictā deus diſtulit, ut ab ipſis quos deceperat diabolus uinceretur. Exerceantur ergo decepti ut & pre-

D cium luant facilitatis, & ſumant ſtudia uirtutis, induſtriā cautionis. Vnde ait: Eſtote

Matth. 10. aſtuti ſicut ſerpentes. Quare ſicut ſerpentes? Vt & ille ſpolietur ſuo, & qui alios exuere uoluit, amittat quæ ſunt ipſius, non uenena ſed merita naturæ. Denique deijcitur

Luc. 10. ille, cum tu aſcenderis: Scriptum eſt enim: Videbam ſathanam ſicut fulgur cadentē de cœlo. Non fulgur, inquit, ſed ſicut fulgur, quia ſuum lumē amiſit, quod habebat antequam tibi tuū lumen uellet auferre. Verum forte dicas, quia & de ſaluatore le-

Luc. 17. gimus: Quia ſicut fulgur coruſcās de ſub cœlo, ita erit & aduentus filij hominis. Bene & hic ſicut fulgur, quia hic ſupra fulgur. Denique fulgur de ſub cœlo, lumen autem uerum ſupra cœlū. Ergo ſathanas ſicut fulgur, quia amiſit quod habuit, tu autem recepiſti quod amiſeras. Non enim ita circa illum ſicut circa te ſoluta eſt ſententia. Nā Chriſti gratia quæ te reſoluit, illum aſtrinxit. Manet enim maledictio directa in ſerpentem propter tuam deceptionem. Sic enim dictum eſt ad eum: Maledictus tu

Gen. 3. ab omnibus pecoribus terræ. Omnium enim communis inimicus eſt, qui fuit hoſtis bonorum, & pro his damnatur quos adhuc non læſerat, quoniam qui hominem læſit cui illa omnia ſubiecta ſunt, læſit omnia. Communem etenim legem ſoluit, qua & ipſe homini cum cæteris ſubditus eſt, ideo communi odio omnium atque execratione maledictio eius oneratur. Genus autem damnationis, non mors ſed pœna diuturna eſt. Super pectus, inquit, tuum & uentrem ambulabis. Premēda enim fuit noxia conſcientia, & proterenda malicia, fraudulentumque ſecretum tāquam à dei facie relegandum, ſimul oſtenditur quod terrena malicia ſit, quæ in terram recurruetur. Denique addidit: Et terrā edes omnes dies uitæ tuæ. Deſcribi quidem his natura ſerpentis uidetur, ſed magis omne uas maliciæ deſcribitur, omnis

ſerpens

A ſerpens improbitatis,qui in uentrem ſe deijcit,atq; intra ſe uenenũ ſuum claudit, &
intus in pectore ſuo uoluit,cogitatiõibus ſuis lubricus,& ſuper fraudes ſuas ambu
lans,ſuis dolis ſe ipſe implicans,mouens ſemper atq; exagitans ſua uenena cũ cogi
tat, uentrem quoq;,hoc eſt,ſeminariũ cordis ſui proterens. Vnde pulchre Dauid
ait: Alienati ſunt peccatores ab utero,errauerũt à uentre,locuti ſunt falſa.Furor illis Pſal.57.
ſecundum ſimilitudinẽ ſerpentis,ſicut aſpidis ſurdæ & obſtruentis aures ſuas, quæ
non exaudiet uocem incantantium,& uenefici cum incantatur à ſapiente. Propter
hoc etiam illud pulchre dictum uidetur,quod in libro prophetico legimus: Ventrẽ Hiere.4.
meum doleo,uentrẽ meũ doleo,q̃a ibi eſt malicia,ubi debet eſſe innocẽtia, & illud
plus laborat quod in nobis debet eſſe tranquillius,atq; id nequitiæ ueſtigijs proculcatur,ſtimulatur unguibus,proceſſu quodam improbitatis incremento'q; concuti/
tur,ubi eſt genitale ſeminarium poſteritatis æternæ. Videt̃ quidem hoc ad id eſſe
referendum quod dolebat,periſſe quos creauit filios & ſuſcepit,ſed multo magis q;
in uentre ſuo uerbi ſeminarium non habebant. Ideo uentrem ſuum dicit,quaſi pre
cioſiſſimum. Precioſus enim mentis uterus eſt,in quo fœcũda ſeges conſiliorũ uer/
bi ſemine pullulare conſueuit, & uitæ totius ſolent atq; uirtutum ac diſciplinarum
quædam membra formari. Sed ut reuertamur ad propoſitum,quod maliciã deus
reprimendam,interim'q; abolendam putauerit,ait ad ſerpentẽ: Et inimicitias ponã Gen.3.
inter te & inter mulierem,& ſemẽ tuum & ſemen mulieris. Ipſa tibi ſeruabit caput,
& tu illius calcaneum. Vbi inimicitiæ ſunt,diſcordia eſt nocẽdiq; ſtudiũ,ubi nocen
di ſtudium,ibi malicia ponitur. Ergo diſcordia inter ſerpentem & mulierem,diſcor
B diæ malicia ſubeſt. Non eſt ergo ſublata malicia. Deniq; ſeruatũ eſt ſerpenti ut cal
caneum mulieris & ſeminis eius obſeruet,quo noceat, & uenenum ſuum infundat.
Non ergo ambulemus in terrenis,& ſerpens nobis nocere non poteſt. Sumamus
euangelicum calciamentum quo uenenum ſerpentis excluditur, morſus eius hebe/
tatur,ut ſimus calciati pedes in euangelium. Et fortaſſe ideo Moyſes iubetur ſolue
re calciamentum pedum ſuorum,ut ſumeret calciamentum euangelij,uel quia non
Moyſi,id eſt,nõ prophetis,ſed Apoſtolis p̃dicatio euangelij debebatur. Ea eſt quã
ſupra diximus dicta in ſerpentem ſentẽtia,in hominem quoq; cuiuſmodi dicta ſit
conſideremus. Maledictus eſt ille qui autor eſt culpæ, ſed non maledictus eſt iſte
qui aliena fraude deceptus eſt,tamen quia non ſeruauit mandatum dei, operũ ſuo
rum labore damnatur. Maledicitur ſanè terra,ſed in operibus peccatoris,& maledi
citur donec reſoluatur in terram. Ideo ergo deus ſuſcepit carnẽ, ut maledictum car/
nis peccatricis aboleret,& factus eſt pro nobis maledictum, ut benedictio abſorbe
ret maledictionem,integritas peccatum,indulgentia ſententiam,uita mortem. Su/
ſcepit enim & mortem,ut impleretur ſententia,ſatis fieret iudicato per maledictum
carnis peccatricis uſq; ad mortẽ. Nihil ergo factũ eſt cõtra ſententiã dei,cũ ſit diui/
næ conditio impleta ſentẽtiæ. Maledictũ em̃ uſq; ad mortẽ,poſt mortẽ aũt gratia.
Mortui ergo ſeculo ſumus,quid adhuc ſeculo deſeruimus? Mortui ſumus cũ Chri/
ſto,q̃d adhuc uitæ huius actus requirimus? Mortẽ em̃ Chriſti in corpe noſtro cir/
cumferimus,ut & uita Chriſti in nobis manifeſtet̃. Non ergo iã noſtrã illã uitã,ſed
Chriſti uitã uiuimus,uitã innocentiæ,uitã caſtimoniæ,uitã ſimplicitatis,oim'q; uir/
tutum. Cum Chriſto reſurrexerimus, in ipſo uiuamus, in ipſo aſcendamus,ut ſer/
pens calcaneum noſtrum quod uulneret, in terrenis reperire non poſſit.

C Quomodo hinc animo fugere poſſimus,& ſi corpore retineamur. Q&
etiam hinc quia tempus breue eſt fugiamus, ne cum prætereunte figura
mundi, opera noſtra, noſq; ipſi prætereamus, quod ſi cauere uelimus,
mandata dei non prætereamus, neq; diſciplinæ alicuius profectũ, quem-
admodum Ioſeph fecit, & in Sara oſtenditur, & ſic Iacob executus eſt.
Caput. VIII.

FVGIAMVS hinc. Potes animo fugere, & ſi retineris corpore. Potes & hic eſſe & adeſſe ad dñm, ſi illi adhæreat anima tua, ſi poſt ipſum cogitationibus tuis ambules, ſi fide nõ ſpecie uias eius ſequaris, ſi ad ipſum confugias. Eſt eñ refugium & uirtus, cui dicit Dauid: Ad te confugi & non ſum deceptus. Ergo quia deus refugium, deus aũt in cœlo & ſupra cœlos, utiq; hinc illò confugiẽdum eſt, ubi pax, ubi requies ab operibus, ubi epulemur ſabbatũ magnum, ſicut dixit Moyſes: Et erũt ſabbata terræ uobis eſcæ. Epulatorium eñ & plenum iocunditatis & tranquillitatis eſt, requieſcere in deo, & eius delectationem uidere. Qui ergo confugimus ad deum, ad mundũ reuertemur? Qui peccato mortui ſumus, peccata repetemus? Qui renũciauimus ſeculo & uſui eius, iterum in luto eius hærebimus? Fugiamus hinc, quia tempus breue eſt. Audi quomodo fugias.
1.Cor.7. Et qui habent uxores, ita ſint, ac ſi non habeant, & qui flent tanquam non flentes, & qui gaudent, tanq; non gaudentes: & qui emunt, tanq; non poſſidentes: & q hoc mundo utuntur, tanq; non utantur. Præterit eñ figura huius mundi. Non ergo cũ prætereunte figura mundi opera noſtra prætereant, ne etiam ipſi prætereamus, ſed
D maneamus in ueritate. Si maneamus in Chriſto, manemus in ueritate, & cũ eo ma-
Pſal.128. nebimus, & nõ præteribimus, ſed dicemus: Benedictio dñi ſuper uos, benediximus uobis in nomine dñi. Qui enim prætereunt non poſſunt dicere, quia non dixerunt prætereuntes uiam: benedictio dñi ſuper uos, quẽadmodum dixit propheta. Itaq; ſi uolumus non præterire opera noſtra, non prætereamus mandata dei, non prætereamus requirendi Ieſu dñi diligentiam, emerendi eius gratiam. Non præteriuit eum illa mulier, quæ uſq; in phariſæi domũ ingreſſa, in qua Chriſtus recumbebat, in pedes eius ſuperfudit unguentum. Non prætereamus diſciplinæ alicuius profectum, ſicut etiã Ioſeph adoleſcẽtulus nõ præteriuit, quia fratres ſuos requirebat, & ad eum feſtinabat locum in quo paſcebãt oues, & cũ cognouiſſet quia in Dothaim ſunt, perrexit eò. Significatur aũt illo uerbo Dothaim defectus idoneus, id eſt, uanarum opinionũ defectus non mediocris, ſed perfectus & plenus, in quo profectus eſt animæ. Sapiens eñ qñ monuit, addidit: Deficiunt eñ ſeculares opiniones, quæ mulieribus infirmis comparantur. Vnde pulchre quo oſtenderetur Sara ad profe-
Gen.18. ctum ueniſſe ut generaret riſum & læticiam, Defecerunt, inquit, Saræ fieri muliebria. Bona ergo defectio cupiditatum, defectio uanitatis, quia ueritatis adiectio eſt. Vnde & ſanctus Dauid ait: Defecit in ſalutare tuum anima mea. Paritura eñ erat quæ conceſſerat & promiſerat deus, paritura læticiam, & ſobriam illam iocunditatis ebrietatem, paritura ante expectatum ingenium celeritate partus, fœta ſapi-
Exo.1. pientiæ. Deniq; & de alijs Hebræis mulieribus habes, quia Hebrææ prius pariunt quàm ueniant obſtetrices, eo q animæ iuſtorum non expectent artes & diſciplinas propter inuentionũ genera, nec requirant adiumenta generandi, ſed ſponte partus ſuos fundãt, expectationemq; pueniant. Nec minus impiger ad inueniendũ q̃ ad

exequendum

A exequendum Iacob, cui cum mater dixiſſet ut inferret patri eſcas, definitionum ge nera ſuppetiſſe cernimus. Nam & cito inuenit, & inuentorum ſuorum autorem teſtificatus eſt deum, in quo & diligentiæ palma & ingenij ſanctificatur ubertas. Prima ergo definitio in inuentione. Quod inuenitur quæritur, & quod quærit tempo ris eſt, quod temporis eſt, utiq; diligentiæ eſt. Ingenium igitur diuini eſt muneris, quod autem diuini muneris, hoc naturæ. Ingenium ergo naturæ eſt, inuentio diligẽtiæ. Illud ſine tempore, hoc indiget tempore. Ideoq; illud in tẽpore præſto eſt, hoc in ſpacio temporis inueſtigatur. Illud ſupra nos, hoc uero ad nos refertur. Quærenti igitur patri cibum uerbi, Non enim in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo dei, Talem cibum quærebat Iſaac, Talem cibum eſuriuit Petrus qñ uidit crediturigentilis populi myſteria. Eſau præſto non habuit cibum ſpiritalis & uelocioris ingenij. Dum ille uenat̃ & quærit, & prædarum atq; agreſtem ſermonẽ ſuggerere parat, præuenit Iacob celeri inuentione & miti, & prope domeſtica reſponſione ſuaue uerbum miniſtrans, quo eum mulceret ac delectaret. Vnde miratus pater ait: Quid eſt hoc quod tã cito inuenire potuiſti fili mi? Reſpondit Iacob: Quod tradidit dominus deus tuus in manus meas. Prima definitio in interrogatione eſt, ſecunda in reſponſo. Plena igitur omnia reperiens pater quæ erant uel ingenij uel diligentiæ, definitionis conſumationem concluſit dicens: Ecce odor filij mei tanquam odor agri pleni, cui benedixit dominus. Ager eñ & naturale habet fertilitatis ingeniũ, & culturæ diligentiam temporalem, meritóque in eo eſt plenitudo, cui utrunque non deeſt ſimul. Cum addiderit, quem benedixit dominus, uidetur naturæ gratiã prætuliſſe inuentionis labori. Et confirmauit Eſau dicens: Iuſte uocatum eſt nomen illius Iacob. Supplantauit enim me iam bis, & primogenita mea accepit. Sed forte dicas: In quo moram fecit, qui ad uenationem à patre miſſus eſt? Sed conſidera, quia & pater pronunciauit, quia paratum habere non poſſet quod ſpiritaliter petebatur, & ideo quia deficiebat ingenio, uel diligentiæ ſubſidium ut adiungeret exigebat. Celeritatis quoque admonet qui ait: Cape arcum & ſagittam. Accepit tamen & diligentiæ fructum, qui agnoſcit ſuperius & ſui ingenij munus. Nec immerito domeſticos cibos detulit, qui de domeſticis ſeminis ſui ſapientiæ ſibi acquiſiuit copulam. Bona autem diligentia cũ ſapientia, & inuentio cum ingenio naturali. Deniq; habẽs in prõptu ſapientiæ copulam ſanctus Iſaac, deambulabat in campo, imò abalienabatur. Et nos primo ſapientiæ copulemur, & ſic exeamus in campum, quærere & inuenire cupientes. Multi enim ſine ſapientia male quærunt. Et ideo Cain, q̃a nõ acceperat à deo prudentiã, male quæſiuit, male exiuit in campum. Abel bene qui perfectum ſacrificij munus impleuit. Bonum enim ſapientiæ ſacrificium, bona eſt hoſtia fides, & omnis uirtus. Deniq; ſapientia interfecit ſuas hoſtias, & miſcuit in cratere uinum ſuum. Et ideo ut inſipiẽtibus gentilibus potum fidei daret, ad creatorẽ ſuũ cõuocauit eos dicẽs: Qui eſt inſipiẽs, diuertat ad me. Et egẽtibus ſenſu dixit: Venite & edite de meis panibus, & bibite uinũ quod miſcui uobis. De hoc craterePlato in ſuos libros transferendum putauit, ad cuius potum uocauit animas, ſed eas explere neſciuit, qui potũ non fidei, ſed perfidiæ miniſtrabat.

Matth. 4.

Gen. 27.

B

Prouer. 9.

De exhortatione quod hinc fugiamus ſicut fugit de patria ſanctus Iacob, & ſicut cerui fugiunt ad fontes aquarum, quos & Dauid ſitiebat. Quis quoque ſit iſte fons, & quid hunc fontem deſiderans facere

C debeat,exemplo Suſannæ. Quomodo etiam ſicut Paulus & Loth fuge/
runt,nos fugere debeamus. Quibus præterea modis quis bene fugere
poſſit. Caput. IX.

FVGIAMVS hinc ſicut fugit de patria ſanctus Iacob. Sciebat enim
ueram patriam eſſe ſuperiorem. Fugiamus ſicut cerui ad fontes aqua
rum,quos ſitiebat Dauid. Sitiat & anima noſtra. Quis eſt ille fons?
Pſal. 35. Audi dicentem:Quoniam apud te eſt fons uitæ.Huic fonti dicat ani
ma mea: Quando ueniam & parebo ante faciem tuam? Fons enim deus eſt. Sed
qui hunc fontem deſiderat, effundat ſuper ſe animam ſuam, ut nihil poſſeſſioni
carnis relinquat,ſed ubiq; anima ſuperfluat.Pulchre eam effudit Suſanna,ut eua/
porare in ea non poſſent incendia corporis, mortis formidines, uitæ cupiditates.
Effuſa ſuper ipſam anima, omne reſtinxit carnale deſiderium, ſeculare ſtudium.
Quæ etiam prodigioſorum ſenum & imprudentium presbyterorum potuit flam
mas reſtinguere,niſi in his libidinis profluuium redundaſſet.A quibus cum inten/
Dan. 13. deretur calumnia,ſi aſſenſus negaretur adulterio, ingemuit Suſanna, & dixit:An/
guſtiæ mihi aſſunt undiq;: Si enim hoc fecero,morte æterna peribo, ſi autem non
fecero,non effugiam manus ueſtras.Melius tamen iudicauit crimen potius fugere,
quàm periculum Plorauit itaq; cum crimen obijceretur,plorauit cum ſibi de pudi/
ca & caſta,adulteri iudicium uendicarent,non mortem deplorãs,ſed caſtitatis calu/
mniam.Religionis iniuriam plorauit, & effudit ſuper ſe non corpus, ſed animam.
Effudiſſet eñ corpus,ſi carnalibus acquieuiſſet.Deniq; cum morte damnaretur,ex
D clamauit quaſi iudex reorũ,arbitra calumniantium:& innocẽtis conſcientiæ autori/
tate,diuinam ſibi in iudicium accerſiuit cognitionem,nõ timore mortis percita, ſed
arguentis cenſuræ poteſtate præcelſa.Suſanna ergo fugit ſeculũ, & ſe deo credidit,
ad illam arcẽ ciuitatis æternæ fugiẽs,quæ totũ mundum cõplectitur, qm̃ intra deũ
2. Cor. 11 ſunt omnia. Fugit & Paulus,ut euaderet per feneſtram in ſporta demiſſus.Spartũ
Eccl. 4 eñ triplex corrumpi nõ poſſe nouerat.Sed fugit ut euangeliũ dñi toto orbe prædi/
caret,& ideo in paradiſum raptus eſt.Et nos fugiamus per feneſtrã, audientes præ
cepta dñi,& niſu ſobrio,atq; oculorum caſtitate ſeruãtes.Fugiamus ſicut Loth, So
domitana crimina,amplius q̃ ſupplicia formidãs.Magis eñ pius certa ſcelerum fu
git contagia,q Sodomitanis domũ clauſit,nec cohabitans,nec cogitans eos,quorũ
flagitia neſciebat & opprobria auerſabatur,nec fugiens reſpexit eos,quorũ conuer
ſationes nõ deſiderabat. Fugit ergo ſicut Loth,q renũciat uitijs, abdicat ſe incolarũ
moribus,qui poſt ſe non reſpicit,qui ſuperiorẽ illã ciuitatẽ ingredit' introitu cogita
tionum ſuarum,nec recedit ex ea donec moriat' princeps ſacerdotum qui tulit pec/
catum mundi:mortuus quidem ſemel eſt, ſed moriatur unicuiq; qui baptizatur in
morte Chriſti,ut conſepeliamur cum eo,& reſurgamus cum eo,& in nouitate uitæ
illius ambulemus.Bene fugis,ſi cor tuum non imitetur peccatorum conſilia, cogita
tiones eorũ.Bene fugis,ſi oculus tuus fugiat calices & phialas,ne fiat libidinoſus dũ
moratur in uino, ſi oculus tuus aliena declinet,ut lingua tua ueritatẽ cuſtodiat. Be/
ne fugis,ſi non reſpondeas imprudenti ad imprudentiam illius.Bene fugis,ſi aufe/
ras greſſum pedũ tuorũ ex ore inſipientiũ.Cito eñ malis ducibus errat'.Sed ſi uis
bene fugere,lõge fac uias tuas ab eorum ſermonibus.Mortuus eſt tibi princeps ſa/
cerdotum, tibi crucifixus eſt, ut clauis eius adhæreas. Te enim in illa carne & tua

peccata

A peccata ſuſcepit, affixa ſunt in patibulo tuorum delictorum chirographa, ut iam mundo nihil debeas, cui ſemel renunciaſti. Et recte nihil debes cui ſuppetit dicere: Mihi enim mundus crucifixus eſt, & ego mundo, ut iam mortem non timeas, ſi geras Chriſtum in quo potes dicere: Vbi eſt mors uictoria tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Etenim cum uetus homo noſter affixus eſt cruci, deſtructũ eſt peccatum, obtuſus aculeus, uacuata culpa, ut ulterius ſeruire flagitijs deſinamus. Abijt eñ uetus homo in nobis. Nunc aũt iam non uetus homo in nobis, ſed noua eſt creatura, habens in ſe ſimilitudinem Chriſti, cuius mortis ſimilitudini conſepulti, imaginẽ uitæ eius aſſumpſimus, alas gratiæ ſpiritalis accepimus. Sic igitur uolate ut dicať de nobis: Qui ſunt iſti qui ut nubes uolant, & ſicut columbæ cum pullis ſuis, ut nebulæ ueſtræ rorent iuſticiam & columbæ pariant ſimplicitatem. Sic nauigate quaſi tranſfretantes mundũ non pererrantes, quaſi naues Tharſis, ut ad intelligibiles portus curſum dirigatis, & cõuehatis diuitias maris. Sic feſtinate ut dicať de uobis: Leues facti ſunt ſuper aquilas. Ab ira eñ uentura fugiendũ uidetis, quã declinare poterunt qui ꝑ pœnitentiã ſibi ſpem locauerint euadendi, & recõciliationis futuræ fidẽ hauſerint, per dñm noſtrũ, cui regnum eſt à ſeculis, & nunc & ſemꝑ, & in oĩa ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE BONO MORTIS.

De cauſa facilitatis ſcribendi de bono mortis, & qua ratione mors bona uel mala uideri poſſit, cum argumento ex deſcriptione uitæ & mortis accepto, quo mors di-
B cenda uideatur mala. Caput. I.

De tribus mortis generibus. Et quod mors tertia quæ eſt animæ & corporis ſeceſſio, cum omnes abſoluat, paucos delectet. Quodq; hoc non eius ſit uitiũ, ſed noſtræ infirmitatis, qui delectatione uitæ iſtius capimur. In qua cum plus ſit amaritudinis quàm uoluptatis, mors quæ eſt finis illius bona eſt, nec uita iſta tantopere deſideranda. Cap. II.

Quid ſecundũ ſcripturã ſit mors & quid uita. Et ꝙ in hac uita ſit quædã mors bona, cum ſcilicet quis in hac uita poſitus ſpeciẽ mortis imitatur, & ita ſe agit, ut ei moriantur oẽs corporis delectationes, & etiam ipſe cupiditatibus omnibus mundiq; illecebris moriatur. Ad quam & ipſe Apoſtolus nos hortatur, docens iſtam mortẽ in hac uita poſitis expetendam. Et quomodo quis ſic mortẽ imitetur. Quibus etiã rebus deflectatur & abducatur. Cap. III.

De ſolutione obiectionis qua mors arguiť non eſſe bona, quia deus eã non fecerit, & qua rõne omnifariã mors ſit bonũ. Quodq; ideo fruſtra hoĩes mortẽ timeãt, præſertim cum ſit finis peccati, & ꝙ ipſa mundum redemerit. Cap. IIII.

Qua rõne cõmunis omniũ mors nõ ſit timenda. Quõ etiã dũ in corpore ſumus, uſum mortis imitantes abducere nos debeamus à nexu corꝑis, omniaq; terrena relinquere, conſcendere ad diuina, ſurgere de mundanis, fugere hæc mala, & exaltare animã ad imaginẽ & ſimilitudinem dei, eamq; munire muris ac ſpeculatore. Quomodo etiam ipſa debeat ingredi in hortos atq; paradiſum, & ex illo abundantiam uirtutum transferre, & in hortum mentis tranſplantare, in quem uerbum dei inuitatum deſcendat & paſcatur: & cognoſcere quos fructus & cibos epuletur quibúſue delectetur. Caput. V.

Quomo

C Quomodo cauendi ſint laquei principatuum aëreorum qui nos recte gradientes & ad altiora tendentes impedire quærunt,& ad terrena reuocare. Cap. VI.

Quomodo noſtri nobis ſint laquei cauendi. Et de moleſtijs huius uitæ, propter quas totam uitam odio habuit Eccleſiaſtes, & mortem laudauit. Quodq; impio amarior ſit uita quàm mors, cum grauius ſit ad peccatum uiuere, quàm in peccato mori. Ex quibus concluditur mortem non eſſe malum. Cap. VII.

Qua ratione nō mors ipſa quæ terribilis apud uiuentes æſtimatur, ſit terribilis, ſed opinio de morte,& de confutatione duarum cauſarum, ob quas mortem inſipientes uerentur. Quodq; mors generaliter non ſit mala, licet ſpecialiter peſſima ſit mors peccatorum. Cur præterea Græci finem appellauerint mortem. Et quantam morti ſanctus Iob laudem tribuerit. Cap. VIII.

Quemadmodum ex recapitulatione de bono mortis, probetur anima non mori cum corpore, & quod in bonis demoratura ſit. Quid etiam nobis cauendum ſit, & quid faciendum, ſi uelimus poſt mortē huius corporis, in iſtis bonis eſſe. Ca. IX.

De diuino teſtimonio quo demonſtratur quod anima non moriatur cum corpore. Et de errore hominum qui precioſa ſtruunt ſepulchra, tanquam animæ & corporis receptacula, cum animarum ſuperiora eſſe habitacula ſcripturæ teſtimonijs ualde probetur. Cap. X.

De iuſtarum animarum ingenti lætícia per ſeptenarium ordinem digeſta. Ac de admonitione ut & nos ſtudium adhibeamus, quo anima noſtra deo appropinquet,& ab eo non ſeparemur. Quo etiam modo hoc facere debeamus. Quodq; nō

D uereamur illum omnibus debitum finem, in quo Heſdras remuneratione ſuæ deuotionis inuenit. Cap. XI.

De conſolatiua exhortatione, ut intrepide pergamus ad redemptorem noſtrum Ieſum Chriſtum,& ad patriarcharum concilium, ſanctorum cœtum, iuſtorumq; conuentum, ubi paradiſus iocunditatis, parataq; ſeruulis Ieſu promiſſæ manſiones. Qua ratione præterea illuc feſtinare debeamus. Caput. XII.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE BONO MORTIS LIBER VNVS.

De cauſa facilitatis ſcribendi de bono mortis,& qua ratione mors bona uel mala uideri poſſit, cum argumēto ex deſcriptione uitæ & mortis accepto, quo mors dicenda uideatur mala. Caput. I.

QVONIAM de anima ſuperiore libro ſermonem aliquem contexuimus, faciliorem uiam putamus de bono mortis conficere aliquid. Quæ ſi animæ noceat malum uideri poteſt, ſi nihil aūt officiat animæ, ne malum quidem. Quod autem malum non eſt, id etiam bonum, quoniam quod uitioſum id malum, quod autem uitio caret, id bonum, ideoq; bona malis contraria ſunt,& mala bonis. Deniq; innocentia eſt, ubi non eſt nocendi uolūtas,& noxius dicitur

A citur qui non ſit innoxius, miſericors qui remittat, immiſericors qui ignoſcere atq; inflecti neſciat. Sed forte aliquis aſſerit: Quid tam contrarium quàm uita morti? Si ergo uita bona putatur, quomodo mors non eſt mala? Et ideo quid ſit uita, quid etiam mors conſideremus. Vita eſt ſpirandi munere frui, mors priuari. Hoc autem ſpirandi munus apud pleroſq; in bonis ducitur. Hoc eſt ergo uita, frui bonis: mors contrà, bonis exui. Et ſcriptura dicit: Ecce dedi ante faciem tuam uitam & mortem, bonum & malum, uitam bonum appellans, mortem malum, & illa ſibi priora, & hæc ſibi conferens. Deniq; ut lectionis diuinæ exemplo utamur, in paradiſo eſt poſitus homo, ut ederet de ligno uitæ, & cæteris paradiſi lignis, de ligno autem in quo eſſet cognitio boni & mali non ederet, qua die autem ederet morte moreretur. Nõ ſeruauit præceptum, & caruit fructu, atq; eiectus de paradiſo mortem guſtauit. Malum igitur mors quæ precio damnationis infertur.

De tribus mortis generibus. Et quod mors tertia, quæ eſt animæ & corporis ſeceſſio cum omnes abſoluat, paucos delectet. Quodq; hoc non eius ſit uitium, ſed noſtræ infirmitatis, qui delectatione uitæ iſtius capimur. In qua cum plus ſit amaritudinis quàm uoluptatis, mors quæ eſt finis illius bona eſt, nec uita iſta tantopere deſideranda. Ca. II.

SED mortis tria ſunt genera. Vna mors peccati eſt, de qua ſcriptum eſt: Anima quæ peccat ipſa morietur. Alia mors myſtica, quando quis peccato moritur & deo uiuit, de qua ait idem Apoſtolus: Cõſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem. Tertia mors qua curſum uitæ huius & munus explemus, id eſt, animæ corporiſq; ſeceſſio. Aduertimus igitur quod una mors ſit mala, ſi propter peccatum moriamur, alia mors bona ſit, qua is qui fuerit mortuus iuſtificatus eſt à peccato. Tertia mors media ſit. Nam & bona iuſtis uidetur, & pleriſq; metuenda. Quæ cum abſoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis eſt uitium, ſed noſtræ infirmitatis, qui uoluptate corporis & delectatione uitæ iſtius capimur, & curſum hunc conſummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quàm uoluptatis eſt. An non ſancti ac ſapientes uiri, qui longæuitatem peregrinationis huius ingemiſcebant, diſſolui & cum Chriſto eſſe pulchrius æſtimantes, denique diem generationis ſuæ execrabantur, ſicut ille qui ait: Pereat dies illa in qua natus ſum? Quid enim eſt quo hæc uita delectatur, plena ærumnarum & ſollicitudinum, in qua innumeræ calumniæ, & multæ moleſtiæ, & multæ lachrymæ eorum qui affligantur moleſtijs, & non eſt, inquit, qui eos conſoletur? Et ideo laudat Eccleſiaſtes defunctos magis quàm uiuentes: Et optimus, inquit, ſupra hos duos qui nondum natus eſt, qui non uidit hoc malum. Et alibi idem Eccleſiaſtes, meliorem longæuo uiro aſſeruit, quem abortu eiecit mater ſua, quia non uidit hæc mala quæ fiunt in hoc mundo, nec in has uenit tenebras, nec in uanitate ambulauit ſeculi, & ideo requiem hic magis habebit qui in hanc uitam non uenit, quàm ille qui uenit. Quid enim boni eſt homini in hac uita, qui in umbra uiuit, nec expleri poteſt cupiditatibus ſuis? Et ſi repleatur diuitijs, fructum quietis amittit, quia cogitur cuſtodire, qđ miſera auiditate quæſierit, ut miſerius eas poſſideat, cui prodeſſe nõ poterunt. Quid enim miſerius, quàm ut cuſtodia torqueat, quarum abundantia nihil proſit?

Ezech. 18.
Roma. 6.
B
Eccl. 4.

C ſit: Itaq; ſi plena oneris uita,utiq; finis eius alleuamentum eſt. Alleuamentum au
tem bonum mors,mors autem finis. Mors igitur bonum eſt. Neq; enim aliter ga
Luc.2. uiſus eſt & Symeon,qui reſpõſum acceperat,non uiſurum ſe mortem niſi prius ui-
deret Chriſtum domini,& cum eum parentes in templum ducerent,ſuſcepit mani-
bus ſuis & dixit: Nunc dimittis domine ſeruum tuum in pace,quaſi neceſſitate qua
dam teneretur in hac uita,non uoluntate. Ita dimitti petit,quaſi à uinculis quibuſ-
dam ad libertatem feſtinaret. Sunt enim uelut uincula quædam corporis huius, &
quod eſt grauius, uincula tentationum, quæ nos alligant, & ad iniuriam captiuita-
tis aſtringunt quadam lege peccati. Denique in exitu ipſo uidemus,quemadmo-
dum anima decedentis paulatim ſoluat ſe uinculis carnis,& ore emiſſa euolet tan-
quam carcereo corporis huius exuta gurguſtio. Denique feſtinabat etiam ſan-
Pſal.38. ctus Dauid de hoc loco peregrinationis exire dicens: Aduena ego ſum apud te in
terra & peregrinus,ſicut omnes patres mei. Et ideo tanquam peregrinus ad illam
ſanctorum communem omnium patriam feſtinabat, petens pro huius commora
tionis inquinamento remitti ſibi peccata priuſquam diſcederet de uita. Qui enim
hic non acceperit remiſſionem peccatorum, illic non erit. Non erit autem,quia ad
uitam æternam non potuerit peruenire, quia uita æterna remiſſio peccatorum eſt.
Ideoq; dicit: Remitte mihi ut refrigerer priuſquam eam,& amplius non ero. Quid
igitur tantopere uitam iſtam deſideramus,in qua quanto diutius quis fuerit, tan-
Matt.6. to maiore oneratur ſarcina peccatorum? Ipſe dominus ait: Sufficit diei malicia
Gen.47. ſua. Et Iacob dixit: Dies annorum uitæ meæ quos habeo, centum triginta minimi
D & mali,non quia dies mali, ſed quia nobis acceſſu dierum maliciæ incrementa cu-
mulantur. Nullus enim dies ſine noſtro peccato præterit. Vnde egregie Apoſto-
Phil.1. lus ait: Mihi uiuere Chriſtus eſt & mori lucrũ, aliud ad neceſſitatem uitæ referens,
aliud ad mortis utilitatem. Chriſtus enim nobis uiuere cui ſeruimus,cui oportet ut
à ſanctis ſuis in euangelij prædicatione deferatur obſequium. Deniq; & Symeon
qui ait: Nunc dimittis ſeruum tuum,propter Chriſtum expectabat. Chriſtus enim
rex noſter eſt,& ideo quod rex iubet,deſerere nõ poſſumus & contemnere. Quan-
tos imperator terræ huius in peregrinis locis, aut honoris ſpecie, aut muneris ali-
cuius cauſa iubet degere: Nunquid hinc cõſulto imperatore diſcedunt? Et quanto
amplius eſt diuinis parere quàm humanis? Viuere ergo ſancto Chriſtus eſt,& mo
ri lucrum. Quaſi ſeruus enim non refugit uitæ obſequium,& quaſi ſapiens lucrum
mortis amplectitur. Lucrum eſt euaſiſſe incrementa peccati, lucrum fugiſſe deterio-
ra,& ad meliora tranſiſſe. Et addidit: Diſſolui & cum Chriſto eſſe multo enim me
lius, permanere autem in carne magis neceſſarium propter uos. Aliud melius,
aliud neceſſarium, Neceſſarium propter fructum operis, melius propter gratiam
& copulam Chriſti.

6. Quid ſecundum ſcripturam ſit mors, & quid uita. Et quod in hac ui-
ta ſit quædam mors bona, cum ſcilicet quis in hac uita poſitus ſpeciem
mortis imitatur,& ita ſe agit ut ei moriantur omnes corporis delectatio-
nes, & etiam ipſe cupiditatibus omnibus mundiq; illecebris moriatur,
ad quam & ipſe Apoſtolus nos hortatur, docens iſtam mortem in hac
uita poſitis expetendam. Et quomodo quis ſic mortem imitetur. Qui-
bus etiam rebus deflectatur & abducatur.

Cap.

A CAPVT TERTIVM.

ERGO quoniam docuit apoſtolus eũ qui euaſerit ex hoc corpore, ſi me-
ruerit tamen, cum Chriſto futurum, quid ſit mors, quid etiam uita con
ſideremus. Itaque ſcriptura docente cognouimus, quia mors abſolutio
eſt animæ & corporis, & quædam hominis ſeparatio. Soluimur enim
hoc nexu animæ & corporis cum recedimus. Vnde & Dauid ait: Dirupiſti uincula Pſal. 115.
mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Vincula autem uitæ huius, id eſt, coniunctio-
nis noſtræ quæ ex anima conſtat & corpore, ſignificari docet ſupior uerſiculus pſal-
mi huius: Precioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius. Et ideo quaſi pro
pheta præuidens ſe cum ſanctis, & qui pro deuotione animas ſuas in Chriſto de-
poſuerunt futurum, lætatur, quia & ipſe obtulit ſe fideliter pro dei populo aduer-
ſus Goliam ſingulari certamine dimicare, ut ſolus commune periculum & crimen
refelleret, uel cum ſe morti pro domini placanda offenſione promptus obijceret,
uel cum ſe pro ſalute populi laborantis diuinæ ultioni paratus offerret. Sciebat e-
nim glorioſius eſſe pro Chriſto mori, quàm regnare in hoc ſeculo. Quid enim præ
ſtantius q̄ fieri Chriſti hoſtiam? Itaq; cum frequenter ab eo legamus domino ob
lata eſſe ſacrificia, hoc tamen loco addidit: Tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Non ſa
crifico, inquit, ſed ſacrificabo, ſignificans illud perfectũ eſſe ſacrificiũ, quando unuſ
quiſq; domino corporis huius uinculis abſolutus aſſiſteret, & offerret ſe hoſtiã lau
dis, quia ante mortem nulla eſt perfecta laudatio. Neq; quiſq̄ in hac uita poteſt de
finito præconio prædicari, cũ poſteriora eius incerta ſint. Mors igit᷑ abſolutio eſt a-
B nimæ & corporis. Deniq; & in apoſtolo docuimus lectũ, Diſſolui & cũ Chriſto eſ-
ſe multo melius. Solutio autẽ iſta quid aliud agit, niſi ut corpus reſoluat᷑ & qeſcat,
anima aũt cõuertat᷑ in requiem ſuã & ſit libera, quæ ſi pia eſt cũ Chriſto futura ſit?
Quid igitur in hac uita aliud iuſti agũt, niſi ut exuant ſe huius corporis cogitationi
bus, quæ uelut uincula nos ligãt, & ſe ab his moleſtijs ſeparare contẽdant, renunci-
ent uoluptatibus ſuis atq; luxuriæ, fugiant flãmas libidinũ? Nõne igitur unuſquiſ
que in hac uita poſitus ſpeciem mortis imitat᷑, qui poteſt ita ſe agere ut ei moriant᷑
omnes corporis delectationes, & cupiditatibus om̃ibus mũdiq; illecebris etiã ipſe
moriatur, ſicuti mortuus erat Paulus dicẽs: Mihi em̃ mundus crucifixus eſt, & ego Gala. 6.
mundo? Deniq; ut ſciamus quia eſt mors in hac uita, & bona mors, hortat᷑ nos ut
mortẽ Ieſu in corpore noſtro circũferamus. Qui em̃ habuerit in ſe mortẽ Ieſu, is &
uitam domini Ieſu in corpore ſuo habebit. Operetur igitur mors in nobis ut opere
tur & uita. Bona uita poſt mortem, hoc eſt, bona uita poſt uictoriã, bona uita ab-
ſoluto certamine, ut iam lex carnis legi mentis repugnare nõ nouerit, ut iam nobis
nulla ſit cum corpore mortis contentio: ſed ſit in corpore mortis uictoria, atq; haud
ſcio ipſe, an maioris uirtutis mors iſta q̄ uita ſit. Certe apoſtoli moueor autoritate
dicentis: Ergo mors in nobis operatur, uita autem in uobis. Vnius mors quantorũ
populorũ uitam ædificabat. Itaque docet & iſtam mortem in hac uita poſitis ex-
petendam, ut mors Chriſti in corpore noſtro eluceat, & illam beatam qua cor-
rũpitur exterior ut renouetur interior homo noſter, & terreſtris domus noſtra diſ-
ſoluatur, ut habitaculum nobis cœleſte referetur. Imitatur igitur mortem qui ſe à
communione carnis huius abducit, atq; illis uinculis ſoluit, de quibus tibi dicit do-
minus per Eſaiã: Solue omnẽ colligationem iniuſticiæ, diſſolue obligationes uiolẽ- Eſa. 58

C tarum cõmutationum,dimitte cõfractos in remiſſionem,& omnem circumſcriptionem iniquam dirumpe.Imitatur & ille mortem qui ſe uoluptatibus exuit,& à terrenis cogitationibus attollit atq; ableuat, & in illo cœleſti habitaculo locat, in quo Paulus cum adhuc uiueret conuerſabatur. Aliter enim non diceret: Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt,quod pariter ad præſumptionem meriti poteſt meditationemq; conferri.Illic enim erat eius meditatio, illic animæ eius conuerſatio, illic eius prudentia,quæ utiq; intra anguſtias carnis huius hærere non ſolebat. Sapiẽs enim cum illud diuinum requirit,abſoluit animam ſuam corpore,& eius abnegat contubernium, cum illam ueri tractat ſcientiam,quam uelut nudam ſibi & apertam deſiderat demonſtrari, & ideo retibus quibuſdam & nebulis huius corporis ſe quærit exuere. Neq; enim manibus iſtis aut oculis atq; auribus comprehendere illam

2.Cor.4. ſupernam poſſumus ueritatem.Quoniam quæ uidentur temporalia ſunt, quæ autem non uidentur æterna. Deniq; ſæpe fallimur uiſu,& aliter pleraq; quàm ſunt uidemus. Fallimur etiam auditu, & ideo non contemplemur illa quæ uidentur, ſed quæ non uidentur ſi nolumus falli.Quando igitur anima noſtra non fallitur,quando ſolium ueritatis attingit,niſi quando ſe ab iſto ſecernit corpore,neq; ab ipſo decipitur & illuditur? Illuditur enim uiſu oculorum, illuditur auditu aurium,& ideo

Col.2. relinquat illud & deſerat. Vnde Apoſtolus clamat: Ne tetigeritis,ne attaminaueritis, ne guſtaueritis omnia quæ ſunt ad corruptelam. In corruptelam enim ſunt, quæ ſunt in corporis indulgentia. Et ideo oſtendens non per corporis diligentiam,ſed per animæ eleuationem & cordis humilitatem inueniſſe quod uerum eſt,

D addidit.Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. Ibi igitur quærat quod uerum eſt, quod eſt & manet,ſeq; in ſeſe colligat,& congreget omnem aciem uirtutis ſuæ, neque alijs committat & credat,ſed ſeipſum cognoſcat & intelligat, & quod ſibi uidetur uerum eſſe hoc ſequendum nouerit. quod delectatione carnali eligendum æſtimauerit,hoc ſciat falſum,ab eo fugiat & recedat,quia fraudis eſt plenum. Merito ergo depreciauit & dehoneſtauit hoc corpus,corpus mortis appellans. Quis enim oculis potuit uidere uirtutum ſplendorem? quis iuſticiam manibus comprehendere? quis ſapientiam oculorum obtutibus intueri? Denique quando aliquid cogitamus, neminem nobis occurrere,neminem uolumus obſtrepere auribus noſtris, atque ita intendimus animo ut plerunq; non uideamus præſentia. Quinetiam in noctibus ſyncerius cogitamus, & tunc melius quæ mouent, corde meditamur. Vnde & propheta ait: Quæ dicitis in cordibus ueſtris, in cubilibus ueſtris

Pſal.4. compungimini.Sæpe etiam aliqui claudũt oculos,ſiquid profunde uolunt niſu cogitationis eruere,oculorũ impedimenta uitantes. Sæpe etiã ſolitudines captamus, ne cuius ſermo noſtris auribus inſuſurret,& quaſi ſemita quædam inhærentem cogitationi animam abducat à uero,atq; ab intentione deflectat.Multas igitur occupationes nobis corporis huius neceſſitas gignit,atq; uſus inuehit, quibus impedit̃

Iob.10. animæ uigor,ac reuocatur intẽtio.Vnde de ſe pulchre dicit ſanctus Iob:Memento quia lutum me finxiſti.Si ergo lutum eſt corpus,oblinit nos utiq; nõ diluit, & coinquinat aĩam inquinamẽto intẽperantiæ.Cutẽ & carnẽ me,inqt induiſti,oſſibus& neruis intexuiſti. Ligat̃ itaq; & diſtendit̃ aĩa noſtra iſti9 corpis neruis,& ideo interdũ rigeſcit,ſæpe curuat̃.Et addidit:Ab iniqtate innocẽtẽ me nõ feciſti.Si.n.impius fuero,uæ mihi,ſi aũt ſim iuſtus,nõ potuero me reclinare.Plenus eñ cõfuſiõis ſum:

Induxiſti

A Induxiſti ſuper me tentationes. Quid enim eſt aliud hæc uita, niſi plena laqueorũ?
Inter laqueos ambulamus,inter plurimas uerſamur tentationes. Denique idem ſu-
pra ait: Nunquid non tentatio eſt uita hominis in terra? Bene addidit in terra,quia Iob.7.
eſt uita hominis & in cœlo. Sicut mercenarij,inquit, merces uita eius,in labore ſcili-
cet & tepore,leuior fabulis, & fluitans & natans uerbis,cuius habitatio in luteis do-
mibus & ipſa uita in luto,nulla firmitudo ſententiæ,nulla conſtantia. In die nox de-
ſideratur,in nocte dies quærit̃,ante eſcam gemitus,inter cibos fletus,lachrymæ,do-
lores,timores,ſollicitudines,nulla requies à perturbationibus,nulla à laboribus re-
clinatio,iræ & indignationis motus horridior. Pleriq; cupiunt mortem,& nõ impe-
trant,ſi autem impetrauerint gratulantur,quia ſola eſt mors requies uiro.

De ſolutione obiectionis qua mors arguitur nõ eſſe bona,quia deus eam non fecerit, & qua ratione omnifariam mors ſit bonum. Quódque ideo fruſtra homines mortem timeant,præſertim cum ſit finis peccati,& quod ipſa mundum redemerit. Cap. IIII.

SED dicet aliquis ſcriptũ eſſe,quia deus mortem nõ fecit. Vita erat in pa- Sapien.1.
radiſo ubi lignũ uitæ, & uita erat lux hominũ, Mors igitur mala, quæ
acceſſit & ſubintrauit. Sed quomodo mors mala,ſi aut ſecundum gen-
tiles ſenſu caret,aut ſecundũ Apoſtolum lucrum Chriſtus eſt,cum quo Philip.1.
eſſe multo melius? Quomodo igitur mors nobis malum,ſi nullus poſt mortẽ ſen-
ſus eſt? Vbi enĩ nullus ſenſus,nullus utiq; iniuriæ dolor, quia dolor ſenſus eſt. Aut
quia eſt poſt mortem ſenſus,eſt utiq; uita poſt mortem,& ſuperſtes mortis eſt ani-
B ma,quæ ſenſu utitur,& uita fungitur. Cum aũt manet poſt mortẽ uita atq; anima,
manet bonũ, nec morte amittitur ſed augetur, nec ullo impedimento mortis retar-
datur anima,ſed operatur magis,quia operatur quæ ſua ſunt,ſine ulla ſocietate cor-
poris,quod animæ maiori oneri quàm uſui eſt. Quid igitur mali eſt animæ,quæ pu-
ritatem ſuam cuſtodierit,& uirtutũ diſciplinam ſeruauerit? Aut ſi nõ ſeruauerit,nõ
mors malum,ſed uita,quia uita nõ fuit. Quæ eſt enim uita,uitijs peccatiſq; obſita?
Quid igitur accuſamus mortem , quæ aut uitæ preciũ luit, aut abolet eius dolorem
atque cruciatum? Itaq; mors aut ſuæ quietis bono utitur,aut malo alieno laborat.
Nunc illud ſpecta: Si uita oneri, mors abſolutioni,ſi uita ſupplicio,mors remedio,
aut ſi iudicium poſt mortẽ, etiam uita poſt mortem. Mors igitur ea non eſt bona?
Aut ſi hic uita bona,quomodo mors illic nõ eſt bona,cum ibi nullus ſit terribilis iu-
dicij metus? Sed ipſa hæc uita bona ſi eſt,quibus rebus bona eſt? Virtute utique &
bonis moribus. Non ergo ſecundũ animæ & corporis copulam bona eſt, ſed quia
per uirtutem quod malum eſt ſuũ repellit. Quod autẽ bonũ eſt mortis adipiſcitur,
ut quod animæ eſt magis ꝗ̃ id quod contubernij & coniunctionis operetur. Quod
ſi uita bona quæ animæ ſe à corpore ſeparantis eſt ſpeculũ,et ſi anima bona quæ ſe
eleuat atq; abducit à corporis contubernio,& mors utiq; eſt bonũ,quæ animã à ſo-
cietate carnis huius abſoluit & liberat. Omnifariã igitur mors eſt bonũ,& quia cõ-
pugnantia diuidit,ne ſe inuicem impugnent,& quia portus quidã eſt eorũ qui ma-
gno uitæ iſtius iactati ſalo,fide quietis ſtationẽ requirunt. Et quia deteriorem ſtatũ
non efficit, ſed qualem in ſingulis inuenerit, talem iudicio futuro reſeruat , & quiete
ipſa fouet,& præſentiũ inuidiæ ſubducit,& futurorũ expectatione componit. Ac-

A temus,dum prædium inuadimus alligamur.Quid inuanum quærimus lucrũ, preciosæ animæ detrimentum?Exiguus tibi eſt totus mundus pro unius animæ diſpẽdio.Quid enim prodeſt homini,ſi hunc mundum lucretur, animæ uero ſuæ detrimentũ patiatur?Aut quam cõmutationem dabis pro anima tua?Nõ auro redimitur,non argento, immo auro amittitur. Quin etiã mulieris decus dum tentat, aſtringit. Clauus eſt libido, clauus triſticia, clauus iracundia,claui ſunt omnes paſſiones quæ uelut ueru quodam animam noſtrã penetrant, & infigunt corpori, uiſceribuſq; eius annectunt.Fugiamus ergo hæc mala, & exaltemus animam noſtram ad illam imaginem dei & ſimilitudinem.Fuga malorum ſimilitudo dei eſt,& uirtutibus imago dei acquiritur.Ideo qui nos pinxit quaſi autor, pinxit uirtutum coloribus.Ecce ego,inquit ad Hieruſalem,pinxi muros tuos. Non detergamus penicillo negligentiæ,depicta animæ noſtræ firmamenta muralia. Ideo dixit:Muros pinxi, quibus hoſtem poſſimus auertere. Habet anima muros ſuos de quibus eminet,& de quibus ait:Ego ciuitas munita,ego ciuitas obſeſſa.His munitur muris,his obſeſſa defenditur. Et uere murus anima,quæ prætenditur in caſtris. Vnde & ipſa ait in canticis:Ego murus,& ubera mea ut turres,Bonus murus quem pinxit dominus,ſicut ipſe ait:In manibus meis pinxi muros tuos,& in conſpectu meo es ſemper.Bona anima quæ habet ſpeculatorem deum, & in manibus eius eſt, ſicut anima prophetica,quæ in manus domini commẽdatur ut ſpiritus,& quæ in cõſpectu dei eſt. Oculi enim domini ſuper iuſtos,ſicut & ipſe ait:Ego eram in oculis eius, tanquã inueniens pacem.Bonas turres habet,quæ habet & de intelligibilibus uerbum, & de

Luc.9. Cantic.8. Pſal.33.

B moralibus diſciplinam.Ideoq; hæc anima habens gratiam ſuorum uberum ingreditur in hortos, & inueniens illic ſponſum ſedentem & diſputantem cũ amicis, ait: Qui ſedes in hortis,uocem tuam inſinua mihi.Mihi inquit non amicis.Fuge frater meus.Hortatur ut fugiat ſponſus,quia iã ſequi poteſt etiã ipſa terrena fugientem. Dicit ut ſimilis ſit dãmulæ,quæ euadit de retibus.Vult eñ & ipſa fugere & euolare ſupra mundũ,Hinc hortũ illum ſibi Plato compoſuit,quem Iouis hortum alibi,alibi hortũ mentis appellauit. Iouem enim & deum & mentem totius mundi dixit: In hũc introiſſe animam quam Venerem nuncupat,ut ſe abũdantia & diuitijs horti repleret,in quo repletus potu iaceret,purum qui nectar effunderet.Hoc igitur ex libro Cãticorum cõpoſuit,eo quod anima deo adhærens in hortum mentis ingreſſa ſit,in quo eſſet abundantia diuerſarum uirtutũ, floreſcẽ ſermonũ. Quis autem ignorat,quod ex paradiſo illo quem legimus in Geneſi habentem lignum uitæ, & lignum ſciẽtiæ boni & mali,& ligna cætera,abundantiam uirtutum putauerit transferendam, & in hortum mentis eſſe plantandam? Quem in canticis canticorum Salomon hortum animæ ſignificauit, uel ipſam animam. Sic enim ſcriptum eſt: Hortus clauſus ſoror mea ſponſa,hortus clauſus,fons ſignatus,tranſmiſſiones tuæ paradiſus.Et infra ait anima:Exurge aquilo, & ueni auſter, perfla hortum meum, & defluant unguenta mea. Deſcendat frater meus in hortum ſuum. Quanto hoc pulchrius quod anima ornata uirtutum floribus hortus ſit, uel in ſe paradiſum habeat germinãtẽ.In quem hortum inuitat uerbũ dei deſcẽdere, ut anima illa uerbi imbre cœleſtis,& eius copijs irrigata fructificet. Verbum autem dei paſcitur animæ uirtutibus quoties obedientem ſibi & opimam inuenerit,& carpit fructus eius atque his delectatur. Cum autem deſcenderit in eam dei uerbum, defluunt ex

Cant.4.

C ea ſalubrium unguenta uerborum, & diuerſarum fragrant longe lateque redolentia gratiarum ſpiramina. Vnde ait ſponſus (Sponſus autem animæ deus uerbũ eſt,
Cant.5. cui anima legitimo quodam connubij fœdere copulatur) Ingreſſus ſum in hortum meum ſoror mea ſponſa, uindemiaui myrrham meam cum unguentis meis, manducaui panem meum cum melle meo, bibi uinum meum cum lacte meo. Edite proximi mei & bibite, & inebriamini fratres mei. Ego dormio, & cor meum uigilat. Cognoſcamus quos fructus & cibos epuletur deus, quibuſue delectetur. Delectatur eo ſi quis mortificet peccatũ ſuum, obliteret culpam ſuam, ſepeliat atq; abolefaciat iniquitates ſuas. Myrrha enim eſt ſepultura mortuorum. Mortua autem peccata ſunt quæ uitæ ſuauitatem habere non poſſunt. Perfunduntur autẽ diuini ſermonis unguentis, & fortiore cibo uerbi uelut pane, & ſuauiore ſermone uelut melle curantur quædam uulnera delictorum. Sermones autem cibos eſſe docet & alibi Salomon,
Prouerb.16. dicens: Faui mellis ſermones boni. In illo ergo horto ſermones boni ſunt, alius qui culpam coherceat, alius qui iniquitatem corripiat, alius qui mori faciat inſolentiam, & uelut ſepeliat eam, quando correptus aliquis erroribus ſuis renunciat. Eſt etiam ſermo fortior qui confirmat cor hominis ualidioribus ſcripturæ cœleſtis alimentis. Eſt etiam ſermo ſuaſorius dulcis ut mel, & tamen peccatoris conſcientiam in ipſa ſuauitate compungens. Eſt etiam feruentioris ſpiritus ſermo, qui inebriat ſicut uinum, & cor hominis lætificat. Eſt etiam lacteus ſermo, purus & candidus. Hos cibos dulcium utiliumq; ſermonum epulandos ſponſus proximis ſuis dicit. Proximi autem ſunt, qui eum ſequuntur, & nuptijs eius interſunt. Quo cibo & potu re-
D pleta anima (bibit enim unuſquiſq; aquam de ſuis uaſis, & de puteorũ ſuorum fontibus) atque inebriata, ſeculo dormiebat, uigilabat deo. Et ideo ſicut poſteriora docẽt, aperiri ſibi deus uerbum, eius ianuam poſtulabat, ut eam ſuo repleret ingreſſu. Hinc ergo epulatores illi Platonici, hinc nectar illud ex uino & melle prophetico, hinc ſonus ille translatus eſt, hinc uita illa perpetua, quam deus dixit ſuos epulari, quia Chriſtus uita eſt. Ideoq; talium ſermonum ſeminibus animæ eius repletus eſt uenter, atque ipſa exiuit in uerbo. Quæ autem exit anima à ſeruitio iſto, & eleuat ſe à corpore, uerbum ſequitur.

Quomodo cauendi ſint laquei principatuũ aëreorum qui nos recte gradientes & ad altiora tendentes impedire quærunt, & ad terrena reuocare. Caput VI.

SED ſunt principatus aërij, & poteſtates mundi, qui nos uelut de muro deijcere animæ, uel impedire recte gradientes, uel ad altiora tendentes quærunt deponere, & ad terrena reuocare. Sed nos multomagis ad ſublimia mentem erigamus, uerbum ſequentes dei. Illi principatus offerunt ſecularia, quibus tuam mentem incuruent, Tu magis ad Chriſtum anima dirige greſſus tuos. Inijciunt cupiditatem auri, argenti, uicinæ poſſeſſionis, ut acquirendæ eius gratia excuſes à cœna illius qui ad nuptias uerbi te inuitauit: Tu caue ne excuſes, ſed ueſtem te indue nuptialem, & utere conuiuio diuitis, ne diues qui te inuitauerat, cum excuſaueris tu, dum es ſecularibus occupatus, alios inuitet, & tu excludaris. Inijciunt etiam honoris appetentiam, poteſtates mundi, ut te extolas ſicut Adam, & dum uis adæquari deo ſimilitudine poteſtatis, diuina præcepta

deſpicias,

A deſpicias,& quæ habebas incipias amittere. Qui enim nõ habet,& quod habet au- *Matth.13.*
feretur ab eo. Quotiens in oratione nobis qua maxime deo appropinquamus, of-
funduntur ea quæ plena ſunt opprobrij alicuius aut ſceleris,quo nos à ſtudio preca
tionis auertant. Quotiens inimicus cordi noſtro conatur inſerere,quo nos reflectat
à ſanctitatis propoſito & pijs uotis.Quotiens corporeos inflammat ardores.Quo-
tiens occurſare facit oculos meretricios,quibus caſtum iuſti tentet affectũ,ut impro
uiſo amoris ſpiculo feriat imparatum.Quotiens inſerit animo tuo uerbum iniquũ,
& cogitationes cordis abſconditas,de quo tibi dicit lex:Attende tibi ne fiat uerbum *Deut.8.*
abſconditum in corde tuo iniquũ,& dicat tibi dominus: Quid cogitas mala in cor-
de tuo? Neue cum abundaueris auro & argento, & opimis agrorum fructibus uel
honoribus,dicas: Virtus mea dedit mihi hæc, & obliuiſcaris dominũ deum tuum.
His ergo anima quæ cupit euolare deponitur. Sed tu obluctare quaſi bonus miles
Chriſti Ieſu,& inferiora obliuiſcens,terrena deſpiciens,ad cœleſtia & æterna cõten-
de.Attolle animam tuam,ne eam illiciat eſca laqueorũ. Voluptates ſeculi,eſcæ quæ
dam ſunt,& quod peius eſt eſcæ malorũ,eſcæ tentationũ.Dum uoluptatem quæris
laqueos incurris.Oculus enim meretricis,laqueus amatoris eſt. Oculus ergo mere-
tricis eſt laqueus.Laqueus eſt etiam ſermo meretricis qui obdulcat ad tempus fau-
ces tuas,& poſtea exaſperat eas amaritudine cõſcientiæ peccatricis.Laqueus eſt alie
na poſſeſſio plena amœnitatis. Omne iter iſtius uitæ,plenum laqueorũ eſt. Vnde
iuſtus dicit:In uia hac qua ambulabam,abſconderunt laqueos mihi. In uia,inquit, *Pſal.141.*
hac abſconderunt. Ideo tu illam uiam ambula quæ dicit:Ego ſum uia,ueritas,& ui *Ioan.14.*
B ta,ut dicas:Animam meam cõuertit, deduxit me ſuper ſemitas iuſticiæ propter no *Pſal.22.*
men ſuum.Moriatur igitur uobis hoc ſeculũ,moriatur nobis carnis iſtius ſapientia
quæ inimica eſt deo. Subijciamus animã noſtram ſoli Chriſto,ut dicat unuſquiſq;
Nonne deo ſubiecta eſt anima mea? Non ſeculo ſubdita,nõ mundo,inquit,ſubdi- *Pſal.61.*
ta.Non poteſt hoc pecunioſus,nõ poteſt auarus dicere, ſed dicit iuſtus & cõtinens.
Auarus autem dicit: Anima habes multa bona in annos multos poſita, requieſce, *Luc.12.*
manduca,bibe,epulare,quia auari anima ſubdita eſt luxuriæ corporali,iuſti autem
anima utitur corpore ut inſtrumento, aut organo, quæ uelut præclara artifex quò
uult obſequiũ corporis ducit,& effingit de eo ſpeciem quam elegerit, & eas quas uo
luerit facit in eo reſonare uirtutes, pangens nunc modulos caſtitatis,nunc modulos
temperantiæ,ſobrietatis carmen,integritatis dulcedinem,uirginitatis ſuauitatẽ,gra-
uitatem uiduitatis.Interdũ tamen modulator compatitur organo ſuo,Et ideo ho-
neſta modulare,ut ſit honeſta compaſſio. Nam & ille qui uidet uidendo plerunq;
& audiens audiendo afficitur. Et ideo dicit ſcriptura:Oculi tui recta uideant. Et in-
fra:Ne multus fueris ad alienam.Noli intendere in oculos iuuenculæ,noli intende- *Prouerb.4.*
re in uerba meretricis.

Quomodo noſtri nobis ſint laquei cauendi.Et de moleſtijs huius ui-
tæ, propter quas totam uitã odio habuit eccleſiaſtes, & mortẽ laudauit.
Quodq; impio amarior ſit uita q̃ mors,cũ grauius ſit ad peccatũ uiuere,
quàm in peccato mori.Ex quibus cõcluditur mortẽ nõ eſſe malũ.C.VII.

ET quid de extraneis laqueis loquor? Noſtri nobis laquei ſunt cauendi.In
ipſo hoc corpore noſtro laquei circũfuſi nobis ſunt, quos debemus uita-
re. Non credamus nos huic corpori,non miſceamus cum eo animam no
 ſtram.

A. crementa facerent peccatorũ. De quo ſublimis eſt ſententia apoſtoli dicentis, quod non ſolum hi qui flagitioſa agunt, ſed etiam qui ea approbant digni morte ſunt: ſed & illos qui talia condemnant in alijs qualia ipſi agunt inexcuſabiles haberi, ut & ſua damnet eos ſententia, cum enim alios condemnant ſeipſos condemnant. Nec ſibi eos blandiri oportere, quia pœnarum ad tempus immunes uidentur, & exortes reatus, cum grauiores pœnas intra ſe luant, & ſibi rei ſint qui alijs non uidentur, atque in ſe intorqueant grauiorem conſcientiæ ſententiam, cum de aliorum peccatis iudicant. Sed noli, inquit, ò homo diuinæ bonitatis & patientiæ theſauros contemnere. Bonitas enim dei ad pœnitentiam te prouocat, ad correctionem inuitat, duritia autem tua qua in erroris pertinacia perſeueras, futuri iudicij auget ſeueritatem, ut dignam retributionem tuorum accipias delictorum. Non igitur mors malum. Nam neque apud uiuentes mors eſt, neq; apud defunctos. Apud alios enim non eſt, quia adhuc uiuunt, alij tranſierunt. Itaq; neque apud eos mala eſt qui eam adhuc neſciunt, hoc ipſo quia neſciunt: neq; apud eos qui iam & ſecundum corpus nihil ſentiunt, & ſecundum animam liberati ſunt. Rom. 1.

Qua ratione nõ mors ipſa quæ terribilis apud uiuentes æſtimatur ſit terribilis, ſed opinio de morte. Et de confutatione duarum cauſarum ob quas mortem inſipientes uerentur. Quodq; mors generaliter non ſit mala, licet ſpecialiter peſſima ſit mors peccatorũ. Cur præterea Græci finem appellauerint mortem. Et quãtam morti ſanctus Iob laudem tribuerit.

Caput VIII.

B Q VOD ſi terribilis apud uiuentes æſtimatur, non mors ipſa terribilis eſt, ſed opinio de morte, quam unuſquiſq; pro ſuo interpretatur affectu, aut pro ſua conſcientia perhorreſcit. Suæ igitur unuſquiſq; conſcientiæ uulnus accuſet, non mortis acerbitatem. Denique iuſtis mors quietis eſt portus, nocentibus naufragium putatur. Certe his quibus grauis eſt timor mortis, nõ eſt graue mori, ſed graue eſt uiuere ſub metu mortis. Non ergo mors grauis, ſed metus mortis. Metus autem opinionis eſt, opinio uero noſtræ infirmitatis contraria ueritati. Nam per ueritatem uirtus, per opinionem infirmitas. Opinio autem non mortis utique, ſed uitæ eſt. Ergo illud graue uita magis inuenitur eſſe. Liquet igitur quia mortis metus non ad mortem referendus eſt, ſed ad uitam. Non enim habemus quod in morte metuamus, ſi nihil quod timendum ſit uita noſtra commiſit. Etenim prudentibus delictorum ſupplicia terrori ſunt, delicta autem non mortuorum actus ſunt, ſed uiuentiũ. Vita igitur ad nos refertur, cuius actus in noſtra poteſtate eſt, mors autem nihil ad nos. Eſt enim ſeparatio animæ & corporis. Anima abſoluitur, corpus reſoluitur. Quæ abſoluitur gaudet, quod reſoluitur in terram ſuam, nihil ſentit. Quod nihil ſentit, nihil agnoſcit. Tamen ſi mors malum, quomodo iuuenes non timent fieri ſenes, nec finitimam mortis uerentur ætatem? Patientiusq; deficit qui præſumpta morte deficit, quàm qui inopinata. His quoque qui mortem malum putant, aptum reſpõſum arbitror, quia per uitam ad mortem eſt tranſitus, per mortem autem ad uitam reditus. Neque enim niſi qui mortui fuerint poſſunt reſurgere. Inſipientes autem mortem quaſi ſummum malorum refor-

C midant, ſapientes quaſi requiem poſt labores & finem malorũ expetunt. Duabus
autem ex cauſis mortem inſipientes uerentur. Vna quod eam interitum appellant:
interitus autem hominis eſſe non poteſt, cum anima ſuperſtes corpori ſit, ſaluo eo
quod ipſum corpus maneat reſurrectio. Altera autem cauſa quod pœnas reformi-
dent, poëtarũ uidelicet fabulis territi, latratus canis infernalis Cerberi, & Cocyti flu
minis triſtem uoraginem, & nautam inferni gurgitis Charonem triſtiorem, furiarũ
agmina, aut prærupta tartarea, in quibus hydra ſæuior ſedem habeat, Tityi quoq;
uiſcera reparandis fœcũda ſupplicijs, quæ uultur immanis ſine ullo fine depaſcitur,
Ixionij quoque orbis perpetuam ſub pœnæ atrocitate uertiginem, & ſaxi deſuper
imminentis ſuper capita accubantiũ inter epulas impendentem ruinam. Hæc plena
ſunt fabularũ, nec tamẽ negauerim pœnas eſſe poſt mortem. Sed quid ad mortẽ
id quod poſt mortem eſt? Si aũt quæ poſt mortem ſunt referantur ad mortem, ea-
dem etiam quæ poſt uitam ſunt referantur ad uitam. Nulla ergo erunt ſupplicia
quæ referantur ad mortem. Mors enim ut ſupra diximus abſolutio eſt & ſeparatio
Philip.1. animæ & corporis. Non eſt aũt mala ſolutio, quia diſſolui & eſſe cum Chriſto mul-
Pſal.33. to melius. Non igitur mala mors. Deniq; mors peccatorũ peſſima. Nõ utiq; mors
peſſima generaliter, ſed peſſima ſpecialiter peccatorũ. Deniq; precioſa iuſtorũ. Vn-
de liquet acerbitatem non mortis eſſe, ſed culpæ. Pulchre autẽ Græci à fine mortem
appellauerunt. τελευτὴν enim mortem appellant, eo quod finis iſtius uitæ ſit. Sed etiã
Ioan.11. ſomnũ ſcriptura nuncupat mortẽ, ſicut eſt illud: Lazarus amicus noſter dormit, ſed
Pſal.3. uadam ut ſuſcitem eum. Somnus autem bonus, quoniã quies eſt, ſicut ſcriptum eſt:
D Ego dormiui & requieui, & ſurrexi, quoniã dominus ſuſcepit me. Dulcis igitur quies
mortis. Denique dominus ſuſcitat quieſcentes, quia dominus eſt reſurrectio. Illud
Eccle.11. quoq; egregium, quod ait ſcriptura: Ante mortem non laudaueris quenquã. Vnuſ-
quiſque enim in nouiſſimis ſuis cognoſcitur, & in filijs ſuis æſtimatur, ſi bene filios
ſuos inſtituit, & diſciplinis competentibus erudiuit. Siquidem ad negligentiam pa
tris, refertur diſſolutio filiorum. Dum enim unuſquiſq; quandiu uiuit obnoxius eſt
Gen.25. lapſui, nec ſenectus immunis à crimine. Ideo legis, quia Abraham mortuus eſt in
ſenectute bona, eo quod in bonitate propoſiti ſui permãſit. Mors igitur uitæ eſt te-
ſtimonium. Nam ſi laudari ante gubernator non poteſt, quàm in portum nauem
deduxerit, quomodo laudabis hominem priuſquam in ſtationem mortis ſucceſſe-
rit? Et ipſe ſui eſt gubernator, & ipſe uitæ huius iactatur profundo. Quandiu in ſa
lo iſto, tandiu inter naufragia. Dux ipſe niſi confecto prælio non ſumit lauream, nec
miles arma deponit, nec ſtipendij mercedem adipiſcitur, niſi hoſte ſuperato. Mors
igitur ſtipendiorum plenitudo, ſumma mercedis, gratia miſſionis eſt. Quantum au
Iob.29. tem morti dedit ſanctus Iob, qui dixit: Benedictio morituri in me ueniat. Nam &
ſi Iſaac benedixerat filios ſuos moriens, & Iacob benedixerat patriarchas, tamen be
nedictionis illius gratia poterat ſolis benedicentium meritis deputari, uel pietati pa
ternæ. Hic uero nulla prærogatiua meritorum eſt, nulla pietatis, ſed ſolius mortis
priuilegium, cum benedictio cuiuſce morituri tantum uirtutis habeat ut eam ſibi
ſanctus propheta optauerit. At per hoc cogitemus ſemper hunc uerſiculum, & cor-
de teneamus, Si quem uidemus pauperem moriturũ ſumptu iuuemus, dicat unuſ-
quiſque noſtrum: Benedictio morituri in me ueniat. Si quem uiderimus debilem

non

A non deſeramus, ſi quem in extremis poſitum non relinquamus, occurrat & nobis dicere: Benedictio morituri in me ueniat. Laudet & te unuſquiſq; moriturus, unuſquiſq; depoſitus æuo, unuſquiſq; confectus uulnere graui, unuſquiſq; morbo abſumptus, etiam morti proximus. Hic uerſiculus quantos benedici fecit, quotiens mihi pudorem incuſſit, ſi moriturum præterij, ſi non uiſitaui grauiter ægrum, ſi faſtidiui inopem, ſi captiuum non redemi, ſi ſenem ſpreui. Sit ergo in corde ſemper, ut ſtimulet duriores, ut admoneat promptiores. Reſonent te poſtrema uerba morituri, & benedictionẽ tui egrediens corpore anima ſecum uehat. Eripe etiam eum *Prouerb.24.* qui ad mortẽ ducitur, qui periturus erat niſi tu ſubueniſſes, ut dicas: Benedictio mo *Iob.29.* rituri ueniat in me.

Quemadmodũ ex recapitulatione de bono mortis, probetur anima nõ mori cum corpore, & quomodo in bonis demoratura ſit. Quid etiam nobis cauendum ſit, & quid faciendũ ſi uelimus poſt mortem huius corporis in bonis eſſe. Caput. IX.

QVIS igitur dubitet de bono mortis, cum id quod inquietum, id quod erubeſcendum, id quod inimicũ nobis eſt, id quod uiolentum, id quod procelloſum & ad omnia uitia illecebroſum eſt conquieſcat & iaceat, & quaſi feruida cauea claudatur ſepulchri, relinquatur rabies eius exanimis & emortua compago uiſcerũ in terram reſoluatur, Id aũt quod familiare uirtutibus, amicum diſciplinis, ſtudioſum gloriæ, ſequax boni, deo ſubditum eſt, ad illud B ſublime euolet, & cum illo puro & perpetuo bono atq; immortali maneat, ipſi adhæreat, & cum ipſo ſit de quo cognationem ducit, ut quidam ait: Cuius & genus ſu *Act.17.* mus? Non enim mori animã cum corpore manifeſtum eſt, quia nõ eſt de corpore. Non eſſe autẽ eam de corpore ſcriptura multis modis edocet. Nam & Adam à do *Gen.2.* mino deo noſtro accepit ſpiritũ uitæ, & factus eſt homo in animã uiuentem. Et Dauid ait: Cõuertere anima mea in requiem tuam, quia dñs benefecit mihi. Et in quo *Pſal.114.* benefecerit audi. Quia liberauit, inquit, pedes meos à lapſu. Vides gratulari eũ mortis huius remedio, quia finis factus eſt erroris, quia culpa nõ natura defecit. Deniq;, quaſi exutus & liber, dicit: Placebo dño in regione uiuorũ. Illa eſt eñ uiuorũ regio. Deniq; illam animarũ requiem dicit, terram eſſe dicit uiuentiũ, quò peccata non penetrant, ubi uirtutũ uiuit gloria. Iſta autẽ regio plena eſt mortuorũ, quia plena delictorum, meritoq; dictũ eſt: Relinque mortuos ſepelire mortuos ſuos. Sed & ſupra *Matth.8.* ſimiliter ait: Anima eius in bonis demorabitur, & ſemen eius hæreditabit terrã, hoc *Pſal.24.* eſt: Anima timentis deum habitabit in bonis, ut ſemper in eis ſit & ſecundum ea. Quod poteſt etiam de eo accipi qui ſit in corpore, & ut ipſe ſi timeat deum in bonis habitet, & in cœleſtibus ſit, & poſſideat corpus ſuum, & dominetur ei quaſi in ſeruitutem redacto, & poſſideat hæreditatem gloriæ & cœleſtium promiſſorum. Vnde & nos ſi uolumus poſt mortem corporis huius in bonis eſſe, caueamus ne adglutinetur anima noſtra huic corpori, ne commiſceantur, ne inhæreat, ne trahatur à corpore, & tanquam ebria perturbationibus eius uacillet & fluitet, nec ſe ei credat atq; eius delectationibus, ut cõmittat ſe eius ſenſibus. Nam & oculus eius error & fraus eſt, quia fallitur uiſus, & auris eius deceptio eſt, quia & auditus illudit, & ſapor eius

C deceptio eſt. Denique non ocioſe dictum eſt: Oculi tui recta uideant, & lingua tua
Prouerb. 4. non loquatur peruerſa. Quod nō eſſet dictum, niſi frequenter errarent. Vidiſti meretricem, captus es uultu eius, & forma decoram putaſti: errauerunt oculi tui, peruerſa uiderunt, alia nunciauerunt. Nam ſi uera uidiſſent, uidiſſent deformem meretricis affectum, inhærentem procaciam, indecentem impudicitiā, marcentes libidines,
Matth. 5. tetram colluuionem, animæ uulnera, conſcientiæ cicatrices. Qui uiderit, inquit, mulierem ad concupiſcendum eam. Vides quod iſte falſum quæſiuit, qui nō ueritatem ſed adulterium requiſiuit. Videre enim quæſiuit ut concupiſceret, non ut uerum cognoſceret. Errat igitur oculus ubi errat affectus. Affectus ergo deceptio eſt, dece-
Prouerb. 6. ptio uiſus. Et ideo tibi dicitur: Neque capiaris oculis, id eſt, non capiatur anima tua. Mulier enim uirorū precioſas animas capit. Deceptio auditus. Deniq; blandimento multo ſermonis, mulier fornicaria ſæpe iuuenis cor ſeduxit, decepit, illuſit. Ergo non laqueis nos credamus & retibus his quæ decipiunt & illudunt, quia corda tentantur, impediuntur cogitationes, quæ impediuntur uiſu, impediuntur auditu, odore, tactu, ſapore. Non ſequamur illecebroſa & ſeductoria, ſed ſequamur illud quod bonum eſt, illi adhæreamus, illud imitemur, illius præſentia, illius cōmunicatio nos meliores faciat, mores noſtros coloret, illius quædam nos ſocietas informet. Qui e-
Pſal. 17. nim bono adhæret aſſumit inde quod bonū eſt, quia ſcriptum eſt: Cum ſancto ſanctus eris, & cum peruerſo peruerſus eris, & cum innocente innocens eris. Aſſiduitate enim atq; imitatione quædā ſimilitudinis imago formatur. Ideoq; addidit: Quoniam tu illuminas lucernam meam domine. Etenim qui appropinquat lumini ci-
D tius illuminatur, & plus in eo ſplendor æterni luminis refulget è proximo. Ergo anima quæ illi adhæret inuiſibili bono deo atq; immortali, & ipſa corporea hæc fugit, & terrena & mortalia derelinquit, fitq; illius ſimilis quod deſiderat, & in quo uiuit & paſcitur, & quia immortali intendit, non eſt ipſa mortalis. Quæ enim peccat moritur, non utique aliqua ſui diſſolutione, ſed merito moritur deo, quia uiuit peccato. Ergo quæ non peccat non moritur, quia manet in ſubſtantia ſui, manet in uirtute & gloria. Nam quomodo ſubſtantia eius interire poteſt, cum utique anima ſit quæ uitam infundit? Et cui anima infunditur, uita infunditur, à quo anima diſcedit, uita diſcedit. Anima ergo uita eſt, Quomodo poteſt mortem recipere, cum ſit contraria? Sicut enim nix calorem non recipit, nam ſtatim ſoluitur, & lux non recipit tenebras, nam ſtatim diſcutit, Infuſo enim lumine tenebrarum horror aufertur, ſicut admoto igne niuium rigor deſinit: Ita & anima quæ uitam creat mortem non recipit, non moritur.

De diuino teſtimonio quo demonſtratur quod anima nō moriatur cum corpore. Et de errore hominum qui precioſa ſtruunt ſepulchra tanquam animæ & corporis receptacula, cum animarum ſuperiora eſſe habitacula ſcripturæ teſtimonijs ualde probetur. Caput X.

Ioan. 10. HAbemus ergo rationē, ſed hæc humana, illud diuinū quod ait dn̄s: Poteſtatē habeo ponendi animā meā, & poteſtatē habeo iterū ſumendi eam. Vides igitur quia nō moritur cū corpore, quæ & ponitur & reſumitur, & in manus dei patris cōmendat. Sed ne forte dicas ſpeciale eſſe qđ Chriſti eſt, & q̄puis ille quæ ſunt hoīs

ſuſceperit,

A ſuſceperit,tamen quia alterius eſt cauſa & iſtud aſtruere, ne tempus craſtinetur,au-
di dicentem: Quid ſcis an nocte hac à te tua anima repoſcatur? Nunquid dixit,mo
riatur in te anima tua? Sed repoſcatur à te. Quæ data eſt repoſcitur,uel repetunt à
te. Repetitur enim anima,non interimitur. Quod repetitur manet,quod interimi-
tur nõ manet. Quomodo enim interimitur,de qua dixit ſapientia dei: Non timen-
dum quenquam qui poteſt corpus occidere,animã autem non poteſt? De qua di-
cit propheta: Anima mea in manibus tuis ſemper. Semper inquit non in tempore. Pſal.118.
Et tu commenda animam tuam in manus domini. Non ſolum cum recedit è cor-
pore,ſed etiam cum eſt in corpore,eſt in manibus domini, quia non uides eam un-
de ueniat,aut quo uadat. Eſt & in te,& eſt cum deo. Deniq; cor regis in manu do-
mini,ab eo regitur & gubernatur. Cor repletur mente, & mẽs animæ principale eſt,
& uirtus animæ eſt. Nõ eam uirtutẽ dico quæ in lacertis, ſed quæ in conſilijs,tempe
rantia,pietate, atq; inſticia eſt. Si cor hominis in manu domini, multo magis ani-
ma. Si anima in manu dei eſt, non utiq; anima noſtra ſepulcro ſimul cum corpore
induditur:nec buſto tenetur,ſed quiete pia fungitur. Et ideo homines fruſtra precio
ſa ſtruunt ſepulchra,quaſi ea animæ & non ſolius corporis receptacula ſint. Anima-
rum aũt ſuperiora eſſe habitacula,ſcripturæ teſtimonijs ualde probatur. Siquidem
& in Heſdræ libris legimus: Quia cũ uenerit iudicij dies,reddet terra defunctorum 4.Eſdr.7.
corpora,& puluis reddet eas quæ in tumulis requieſcunt reliquias mortuorum. Et
habitacula inquit reddent animas quæ his commendatæ ſunt, & reuelabitur altiſſi-
mus ſuper ſedẽ iudicij. Hæ ſunt habitationes de quibus dicit dominus,multas man
B ſiones eſſe apud patrem ſuum,quas ſuis pergens ad patrem diſcipulis præpararet.
Sed Heſdræ uſus ſum ſcriptis,ut cognoſcant gentiles ea quæ in Philoſophiæ libris
mirantur,tranſlata de noſtris. Atq; utinam nõ ſuperflua his & inutilia miſcuiſſent,
ut dicerent animas hominum pariter ac beſtiarum eſſe communes, earũq; ſummũ
præmium, ſi magnorum philoſophorum animæ in apes aut luſcinias demigrarẽt,
ut qui ante hominũ genus ſermone pauiſſent,poſtea mellis dulcedine,aut cãtus ſu
auitate mulcerẽt. Satis fuerat dixiſſe illis,quod liberatæ animæ de corporibus ἀίδην
peterent,id eſt locum qui non uidetur. Quem locum latine infernum dicimus. De-
nique & ſcriptura habitacula illa animarum promptuaria nuncupauit, quæ occur-
rens querelæ humanæ,eo quod iuſti qui præceſſerunt uideantur uſq; ad iudicij di-
em per plurimum ſcilicet temporis debita ſibi remuneratione fraudari,mirabiliter
ait,coronæ eſſe ſimilem iudicij diem,in quo ſicut nouiſſimorum tarditas,ſic non pri
orum uelocitas. Coronæ enim dies expectatur ab omnibus, ut intra eũ diem & ui-
cti erubeſcant,& uictores palmã adipiſcantur uictoriæ. Illud quoq; non reliquit oc
cultum,eo quod ſuperiores uideãtur qui ante generati ſunt, infirmiores qui poſtea.
Comparauit eñ utero mulieris partus huius ſeculi,quoniã fortiores ſunt qui in uir
tute iuuentutis nati ſunt,infirmiores qui tempore ſenectutis. Defecit enim multitu-
dine generationis hoc ſeculũ tanq; uulua generantis, & tanq; ſeneſcens creatura ro
bur iuuẽtutis ſuæ,uelut marcenti iam uirium ſuarum uigore deponit. Ergo dum ex
pectat plenitudo tẽporis,expectãt animæ remuneratioñe debitã. Alias manet pœ
na,alias gloria:& tamẽ nec illæ interim ſine iniuria,nec iſtæ ſine fructu ſunt. Nam &
illæ uidentes ſeruantibus legẽ dei,repoſitã eſſe mercedem gloriæ,conſeruari earũ ab
angelis habitacula,ſibi autem diſſimulationis & contumaciæ ſupplicia futura & pu
dorem

C dorem & confuſionem,ut intuentes gloriam altiſſimi, erubeſcant in eius conſpectũ uenire,cuius mandatum temerauerunt. Sicut enim præuaricatio Adæ,ita & confuſio,quoniam ſicut ille per incuriam mandatorũ cœleſtium lapſus eſt, & pudore ſe prolapſionis abſcondit, fulgorem diuinæ præſentiæ uerecundia peccatricis conſcientiæ ſubire non auſus: ita & animæ peccatorum uibrantis luminis eius ſplendorem non ſuſtinebunt,quo teſte ſe reminiſcentur erraſſe.

De iuſtarum animarum ingenti lætitia per ſeptenarium ordinem digeſta, Ac de admonitione ut & nos ſtudium adhibeamus quo anima noſtra deo appropinquet, & ab eo non ſeparemur, Quo etiam modo hoc facere debeamus. Quodq; non uereamur illum omnibus debitũ finem in quo Eſdras remunerationem ſuæ deuotionis inuenit. Cap. XI.

IVSTARVM autem animarum per ordines quoſdam digeſta lætitia. Primum quod uicerint carnem, nec illecebris eius inflexæ ſint. Deinde quod precio ſedulitatis & innocentiæ ſuæ ſecuritate potiantur, nec quibuſdam ſicut impiorum animæ erroribus & perturbationibus implicentur,atq; uitiorum ſuorum memoria torqueantur,& exagitentur quibuſdam curarũ æſtibus. Tertio quod ſeruatæ à ſe legis diuino teſtimonio fulciantur,ut factorum ſuorum incertum ſupremo iudicio non uereantur euentum. Quarto quia incipiũt intelligere requiem ſuam,& futurã ſui gloriam præuidere,eaq; ſe conſolatione mulcentes in habitaculis ſuis cũ magna tranquillitate requieſcent,ſtipatæ præſidijs an-
D gelorum. Quintus autem ordo exultationis uberrimæ habet ſuauitatem, quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in lucem libertatẽq; peruenerint, & repromiſſam ſibi poſſideant hæreditatem. Eſt enim ordo quietis,quia eſt & reſurrectionis. Sicut
1.Cor.15. enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto, inquit, omnes uiuificabuntur. Vnuſquiſq; autem in ordine ſuo, Primitiæ Chriſtus,deinde qui ſunt Chriſti,qui in aduentu eius crediderunt, deinde finis. Erit igitur ordo diuerſus claritatis & gloriæ, ſicut erit ordo meritorum. Proceſſus quoq; ordinum,proceſſum exprimit claritatis. Deniq; ſexto ordine demonſtrabitur his,quod uultus earum ſicut ſol incipiat refulgere, & ſtellarum luminibus comparari, qui tamen fulgor earum corruptelam iam ſentire non poſſit. Septimus uero ordo is erit,ut exultent cũ fiducia,& ſine ulla cunctatione confidant,& ſine trepidatione lætentur,feſtinantes uultum eius uidere,cui ſedulæ ſeruitutis obſequia detulerunt, de quo innoxiæ cõſcientiæ recordatione præſumant glorioſam mercedem laboris exigui,quam incipiẽtes recipere, cognouerint indignas eſſe huius temporis paſſiones,quibus remunerationis æternæ gloria tanta refertur. Hic ordo, inquit, animarũ quæ ſunt iuſtorum, quos etiam immortales non dubitauit dicere in quinto ordine,eo quod ſpatiũ,inquit,incipiunt recipere fruentes & immortales. Hæc eſt,inquit,requies earũ per ſeptem ordines,& futuræ gloriæ prima perfunctio,priuſquã in ſuis habitationibus quietæ cõgregationis munere perfruãtur. Vnde ait propheta ad angelũ: Ergo dabitur tempus animabus poſtquam ſeparatæ fuerint de corpore,ut uideant de quo modo dixiſti? Et dixit angelus: Septem dies erit libertas earũ,ut uideant in ſeptem diebus qui prædicti ſunt ſermones,& poſtea cõgregabuntur in habitaculis ſuis. Hoc ideo plenius de iuſtorũ ordine expreſſa ſunt,quam de paſſionibus impiorũ,quia melius eſt cognoſcere quomodo

A modo innocentes ſaluentur, quàm quomodo crucientur flagitioſi. Ergo quia iuſti hanc remunerationem habent ut uideant faciem dei, & lumen illud quod illuminat omnem hominẽ, ab hinc induamus huiuſmodi ſtudium, ut appropinquet anima noſtra deo, appropinquet oratio, adhæreat illi noſtrum deſiderium, nõ ſeparemur ab eo. Et hic quidem poſiti meditando, legendo, quærendo copulemur deo, cognoſcamus eum ut poſſumus. Ex parte enim hic cognoſcimus, quia hic imperfecta, illic perfecta omnia, hic paruuli, illic robuſti. Videmus, inquit, nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Tunc reuelata facie gloriam dei ſpeculare licebit, 1.Cor.13. quam nunc animæ corporis huius concretis uiſceribus inuolutæ, ex quibuſdam carnis huius maculis & colluuionibus obumbratæ ſyncere uidere non poſſunt. Quis Exodi.33 enim, inquit, uidebit uultum meum & uiuet? Et recte. Nam ſi ſolis radios oculi noſtri ferre non poſſunt, & ſi quis diutius è regione ſolem intenderit, cæcari ſolere perhibetur, Si creatura creaturã ſine fraude atq; offenſione ſui non poteſt intueri, quomodo poteſt ſine periculo ſui uibrantem cernere uultũ creatoris æterni, corporis huius opertus exuuiis? Quis enĩ iuſtificatur in conſpectu dei, cum unius quoq; diei infans mundus à peccato eſſe nõ poſſit, & nemo poſſit de ſui cordis integritate & caſtimonia gloriari? Non timeamus igitur recipi ab hominibus, nõ uereamur illum debitum omnibus finem, in quo Eſdras remunerationẽ ſuæ deuotionis inuenit, dicente ei domino: Tu enim recipieris ab hominibus, & cõuerſaberis reſiduũ cũ filio meo & cũ ſimilibus tuis. Quod ſi illi glorioſum & iocundũ erat cum ſimilibus conuerſari, quanto nobis glorioſius erit & iocundius ad meliores pergere, & conuerſari cũ his

B quorũ facta miramur? Quis utiq; prior, Eſdras an Plato? Nam Paulus Eſdræ, nõ Platonis ſecutus eſt dicta. Eſdras reuelauit ſecundũ collatam in ſe reuelationem, iuſtos cum Chriſto futuros, futuros & cũ ſanctis. Hinc & Socrates ille feſtinare ſe dicit ad illos ſuos deos, ad illos optimos uiros. Noſtra ſunt utiq; quæ in philoſophorum literis præſtant. Et ille poſuit ea quorũ propriũ teſtimoniũ nõ habebat, nos diuini præcepti habemus autoritatẽ. Moyſes & Helias cũ Chriſto apparuerũt. Abraham duos alios cum deo ſuſcepit hoſpitio, Iacob dei caſtra cõſpexit, Daniel iuſtos ſicut ſolem & ſtellas fulgere in cœlo, reuelante ſibi ſpiritu ſancto declarauit.

De conſolatiua exhortatione ut intrepide pergamus ad redemptorẽ noſtrum Ieſum Chriſtum, & ad patriarcharũ concilium, ſanctorum cœtum, iuſtorumq; cõuentum, ubi paradiſus iocunditatis, parataeq; ſerui lis Ieſu promiſſæ manſiones. Qua ratione præterea illuc feſtinare debeamus. Cap. XII.

HIS igitur freti, intrepide pergamus ad redemptorẽ noſtrũ Ieſum, intrepide ad patriarcharũ concilium, intrepide ad Abraham patrem noſtrũ, cum dies aduenerit proficiſcamur, intrepide pergamus ad illũ ſanctorũ cœtum, iuſtorũq; conuentũ. Ibimus enim ad patres noſtros, ibimus ad illos noſtræ fidei præceptores, ut etiã ſi opera deſint, fides opituletur, defendatur hæreditas. Ibimus & ubi ſinum ſuũ Abraham ſanctus expandit, ut ſuſcipiat pauperes ſicut ſuſcepit & Lazarũ, in quo ſinu requieſcunt, qui in hoc ſeculo grauia atq; aſpera pertulerũt. Sed nunc pater etiam atq; etiam extende ad ſuſcipiendũ hinc pauperẽ manus tuas, aperi gremium tuum, expande ſinus tuos ut plures ſuſcipiás, quia plurimi in deum crediderũt. Sed tamẽ quamuis fides creuerit, abundat iniquitas, refrigeſcit

A petua,hæreditas animarū pia, & ſecura tranquillitas,nō morti ſubiecta, ſed erepta
de morte,ubi nullæ lachrymæ,nullus eſt fletus. Vnde enim illic fletus,ubi nullus eſt
lapſus,ubi ſunt ſancti tui erroribus & ſollicitudinibus,inſipientia atq; ignorantia,ti
more ac metu, cupiditatibus atq; omnibus corporeis colluuionibus & paſſionibus
abſoluti,ubi regio uiuentiū eſt? Et ut aſſertioni huic adiūgamus autoritatē,de quo
bono propheta dicit:Conuertere anima mea in requiem tuā,quia dn̄s benefecit ti
bi,quoniā eripuit animā meam de morte,oculos meos à lachrymis,pedes meos à la
pſu,Placebo dn̄o in regione uiuorū.Placebo dixit,nō placeo,hoc eſt,de tempore ſi
bi blanditur futuro.Contraria ſunt aūt præſentibus futura,& temporalibus æterna *Pſal.114*
Et ideo quoniā ibi uiuorū regio,hic utiq; mortuorū. An non mortuorū hæc regio,
ubi umbra mortis,ubi porta mortis,ubi corpus eſt mortis? Deniq; donatur Petro,
ne forte portæ inferi præualeant ei. Portæ inferi iſtæ ſunt terrenæ. Vnde & ille ait:
Qui exaltas me de portis mortis.Sicut enim ſunt portæ iuſticiæ,in quibus ſancti do
mino cōfitentur,ita ſunt criminū portæ,in quibus impij dominū negauerunt.Audi
quoniā regio iſta ſit mortuorū.Si quis igitur mortuū tetigerit,immundus erit.Im
mundus aūt in conſpectu domini omnis iniquus.Si quis igitur tetigerit iniquitatē,
immundus,ſi quis in delitijs,mortuus,quoniā quæ in delitijs eſt,uiuens mortua eſt.
Et qui infideles ſunt,deſcendūt in infernū uiuentes,etſi nobiſcū uidentur uiuere,ſed
in inferno ſunt. Si quis uſurā acceperit rapinā facit, uita non uiuit,ut habes in Eze
chiel. Si quis autē iuſtus iuſtificationes domini cuſtodit ut faciat eas,uita,inquit,ui *1.Timoth.5.*
uet,& uiuet in eis.Ipſe eſt ergo in regione uiuorū,in illa regione ubi uita nō abſcon
B dita eſt,ſed libera,ubi nō umbra ſed gloria.Hic enim nec ipſe Paulus uiuebat in glo
ria.Deniq; in corpore mortis ingemiſcebat,Audi dicentē:Nunc eīn uita noſtra ab *Ezech.33.*
ſcondita eſt cū Chriſto in deo,cum aūt Chriſtus apparuerit uita noſtra,tunc & nos
cum illo apparebimus in gloria.Feſtinemus ergo ad uitā,Si quis uitā tangit,uiuet.
Deniq; tetigit illa mulier quæ tetigit fimbriā eius, & à morte dimiſſa eſt,cui dicitur: *Col.3.*
Fides tua te ſaluā fecit,uade in pace.Si enim qui mortuū tangit immundus eſt,ſine
dubio qui uiuentē tangit ſaluus eſt. Quæramus ergo uiuentē. Sed iterū uideamus
ne eū quæramus inter mortuos,& dicatur nobis ſicut & mulieribus illis: Quid quæ
ritis uiuentem cū mortuis? Non eſt hic,ſed ſurrexit.Ipſe quoq; dominus ubi ſe quæ *Luc.8.*
ri uellet oſtendit,dicens: Vade ad fratres meos,& dic eis: Aſcendo ad patrem meū
& ad patrem ueſtrū,deum meū & deum ueſtrū. Ibi ergo quæramus eum,ubi quæ *Luc.24.*
ſiuit Iohannes,& inuenit.Ille eum in principio quæſiuit,& inuenit uiuentē apud ui
uentem, filiū apud patrem. Nos eum in temporū fine quæramus & cōplectamur *Ioan.20.*
pedes eius,& adoremus eum, ut dicat & nobis:Nolite timere,id eſt, nolite timere à
peccatis ſeculi,nolite timere ab iniquitatibus mūdi,nolite timere à fluctibus corpo
ralium paſſionū,ego ſum peccatorū remiſſio, nolite timere à tenebris,ego ſum lux,
nolite timere à morte ego ſum uita,Quicunq; ad me uenit, mortem non uidebit in
æternum,quoniā ipſe eſt plenitudo diuinitatis,& ipſi eſt gloria,decus,perpetuitas à
ſeculis,& nunc,& ſemper,& in omnia ſecula ſeculorum, Amen.

OPERVM AMBROSII PRIMI TOMI FINIS.

DIVI AMBROSII OPE
RVM TOMVS SECVNDVS PVGNAS CONTINENS,
hoc eſt, ea quæ pertinent ad confutationem hæreti/
corum ac Gentium.

ERASMVS ROTEROD. PIO LECTORI S. D.

Hic ſecundus tomus optime lector exhibebit tibi pugnas aduerſus hæreticos, quanquam ea res frequenter & in cæteris operibus incidit, præſertim in enarrationibus. In hoc ordine ſunt duo libelli de uocatione omnium gentium, quos arbitror alterius eſſe. Cuius rei ſi nullum eſſet aliud argumentum, tanta tamen eſt totius phraſeos diſſimilitudo, ut primo ſtatim guſtu lector deprehendat alium loqui quàm Ambroſium. Atque utinam tales multos libellos Ambroſianis admiſcuiſſet, qui hos admiſcuit. Tales impoſturas facile tulerimus, quæ pro auro ſupponant aurum. Ineptum autem ſit nec admodum refert diuinare quis fuerit, quum ætas illa tot habuerit eruditos ac eloquentes uiros. Res ipſa loquitur hominem fuiſſe in ſacris literis diligenter exercitatum, ingenio ſano & acuto. Ipſa phraſis ſic Iſocraticis illis ſchematibus modulata tinnulaque eſt, ut, quod eſt in hac affectatione difficillimum, præſertim in argumēto ſubtili, nuſquam deſideres ſermonis perſpicuitatem, nuſquam offendaris odio captatæ concinnitatis, nec uſquam frigeat affectatio ſententiarū argutularū, ſed quod puer in rhetorum ſcholis didicerat, feliciter accommodat ad ſeriam ſcripturarum tractationem. Nec deeſt orationis copia, idque citra tædij ſenſum. Pelagianorum meminit cap. 7. quos haud ſcio an nouerit Ambroſius. Siquidem Pelagius ſub extremam Hieronymi ætatem cœpit apud Italos impietate celebris eſſe. Nec Hieronymus in catalogo meminit librorum quos ſcripſit aduerſus Pelagium. Contexuit autem catalogum uiuo etiamnum Ambroſio. Rurſus lib. 2. cap. 8. refert hæc uerba, ex libro cuiuſdam Pelagiani, habet gratia quod adoptet, non habet unda quod diluat. Capite decimo, hoc eſt ultimo ſubindicat ſe fuiſſe Romanum aut certe Italum, hunc in modum loquens. At alij barbari dum Romanis auxiliantur, quod in ſuis noſſe non poterant, in noſtris didicere regionibus, & ad ſuas ſedes cum Chriſtianæ religionis inſtitutione remearunt. Quanquam fateor hoc argumentum eſſe dilutius, eo quod id temporis pleræque mundi regiones parebant imperio Romano. Stilus non prorſus abhorret à phraſi Eucharij Lugdunenſis epiſcopi. In ueteris teſtamenti citatiōe nuſquam utitur noſtra tranſlatione, ne in nouo quidem per omnia conuenit cum hac noſtra, quod ſanè uetuſtatis eſt indicium. In his pag. 115. quod eſt in margine aſcriptum, lege προσέδωκεν, ſiue προσέθηκεν. Nam duo uerba incuria operarum ſunt omiſſa.

CATALOGVS.

De uocatione Gentium.	II
De fide ad Gratianum	V
De ſpiritu ſancto ad eundem.	III
De fide contra Arianos.	I
De incarnatiōis dn̄icæ ſacramēto.	I
De myſterio Paſchæ.	I

A

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANEN. DE VOCATIONE OMNIVM GENTIVM LIBER PRIMVS.

De propoſitione quæſtionum quæ inter defenſores liberi arbitrij,& prædicatores gratiæ dei uertuntur,intentione quoꝗ autoris, ac tractandorum ordine, iuxta quem primitus de uoluntatis humanæ motibus & gradibus diſputandum eſt. De redargutione præterea quorundam non ſane inter uoluntatem & gratiam dei diſcernentium. Caput I.

INTER defenſores Liberi arbitrij & prædicatores gratiæ dei,magna & difficilis dudum uertitur quæſtio. Quæritur enim utrum uelit deus omẽs homines ſaluos fieri. Et quia negari hoc non poteſt,cur uoluntas omnipotentis nõ impleatur,inquiritur. Cumꝗ hoc ſecundum uoluntates hominum fieri uideatur, gratia uidetur excludi,quæ ſi meritis redditur,conſtat eam nõ donum eſſe ſed debitum. Vnde iterum quæritur, cur hoc donum ſine quo nemo ſaluus B eſt,ab eo qui omnes ſaluari uult,non omnibus conferatur. Atque ita contrariarum diſputationum nullus terminus reperitur, dum non diſcernitur quid manifeſtum, quid ſit occultũ. De hac igitur compugnantia opinionũ, qua menſura & temperantia ſentiendũ ſit,quantum dominus adiuuerit,annitar inquirere,exercens atꝗ diſcutiens modulum facultatis meæ in his quæ cordi meo ſobrie(quantũ arbitror)inhæſerunt:ut ſi in eas regulas proceſſerit ſtilus,quæ nihil offenſionis,nihil habeant prauitatis,nõ ſolum nobis,ſed & alijs utile ſit, ad aliquem nos limitem perueniſſe, quẽ non debeamus excedere. Primitus itaꝗ de uoluntatis humanæ motibus & gradibus diſputandum eſt. Inter quam & gratiam dei quorundã non ſana diſcretio eſt, exiſtimantium quod prædicatione gratiæ liberum negetur arbitrium,nec aduertentium eadem regula ſibi poſſe obijci,quod gratiã negent,cum eam humanæ uoluntatis non ducem uolunt eſſe ſed comitem. Si enim tollitur uoluntas,ubi ipſa eſt uerarum origo uirtutum? Si tollitur gratia,ubi ipſa eſt bonorum cauſa meritorum?

Quod omni humanæ uoluntati naturaliter qualiſcunꝗ inſit uoluntas. Et de diſtinctione uoluntatis in naturalem,animalem,& ſpiritalem. Quod etiam diuina prouidentia quamuis electum ſibi populum ſpecialibus ad pietatem direxerit inſtitutis,nulli tamen nationi hominum bonitatis ſuæ dona ſubtraxerit. Caput II.

SED iam auxiliante Chriſto quod tractando concepimus, inchoẽmus. Omni animæ humanæ quantũ intelligere atꝗ experiri datur, naturaliter qualiſcunꝗ ineſt uoluntas, qua aut appetitur quod placet, aut declinatur quod diſplicet. Huius uoluntatis(quantũ ad naturalem pertinet

C motum ex uitio primæ præuaricationis infirmũ)genera ſunt duo,ſecundũ quæ uo-
luntas hominis aut ſenſualis aut animalis eſt. Sed cũ adeſt gratia dei,accedit ei per
donum ſpiritus tertium genus,ut poſſit fieri ſpiritalis,& per hũc excellentiorem mo
tum omnes affectus undecunq; naſcentes ſupernæ rationis lege diiudicet. Senſua-
lis igitur uoluntas quam & carnalem poſſumus dicere,non erigitur ſupra eum mo-
tum qui de corporis ſenſibus naſcitur,qualis eſt in animis paruulorum,qui licet nul
lo iudicio rationis utantur, oſtendunt tamen aliquid ſe uelle, aliquid nolle,cum ui-
dendo,audiendo,odorando, guſtando,tangendo, & ea quibus delectantur amãt,
& ea quibus offenduntur oderunt. Quid autem eſt amare, niſi uelle ? aut quid eſt
odiſſe niſi nolle ? Habent ergo etiam ipſi uoluntatem ſuam, quæ etſi prouidendi
& conſulendi impos atque ignara ſit, in his tamen amat agere quæ carnis ſenſibus
blandiuntur,donec uigor ratio nalis ingenij per maturiora miniſteria corporis exci
tetur,& ad famulantium ſibi membrorum uſum,non alieno motu,ſed ſua lege mo
ueatur. Ab hoc ergo ſenſuali appetitu,in quo remanent hi quos etiam in annis ma
ioribus excordes uidemus & fatuos, ad animalem ſurgitur uoluntatem: quæ prinſ-
quam ſpiritu dei agatur,etiã ſi ſupra ſenſualem motum ſeſe attollere poteſt, tamen
ſine ſui amoris participatione,in terrenis occiduisq; uerſatur. In hac humana etiam
ingenia ſi corporeæ uoluptati nõ turpiter ſeruiant, & cupiditates ſuas iuſticiæ atque
honeſtatis legibus temperent,nihil ſupra mercedem gloriæ temporalis acquirũt.Et
cum præſentem uitam decenter exornent, æternæ tamen beatitudinis præmiũ non
habent,quia rectas actiones & bona ſtudia ſua non ad eius laudẽ atq; honorẽ refe
D runt,à quo acceperunt,ut in ipſa animali diſcretione ſublimius ſaperent,& excellen-
tius cæteris eniteſcerent. Cum em̃ quidã nõ ſolum ad inſtituta utiliſſimarũ artium
& doctrinas liberaliũ diſciplinarũ,ſed etiã ad inquiſitionẽ ſummi boni aciem men-
tis intenderint,& inuiſibilia dei,per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpexerint, non
agentes gratias tamen deo,nec confitentes illum ſibi eſſe huius facultatis autorem,
ſed dicentes ſe eſſe ſapientes,hoc eſt nõ in deo,ſed in ſemetipſis gloriantes, quaſi ad
ueritatis inſpectionem,ſuis ſtudijs atq; rationibus propinquaſſent, euanuerunt in
cogitationibus ſuis.Et quod illuminante dei gratia inuenerant,obcæcante ſuperbia
perdiderunt, relapſi à ſuperna luce ad tenebras ſuas, hoc eſt ab incõmutabili atque
æterno bono,ad mutabilem corruptibilemq; naturam. Cum ergo tales in amorẽ
ſui recidunt,& ita ſibimet placent,ut totum quod in ſe laudabile iudicant,nõ ad do
na dei referant,ſed ſibi uendicent,& ſtudio propriæ uoluntatis aſcribant, procul ab
illa ſpiritali exulant uoluntate, & nihil in ſe habent quo ad uitã prouehantur æter-
nam, incipientes in ſemetipſis etiam illa temporalia dei dona corrumpere, & à bo-
no eorum uſu in cõſuetudinem innumerabilium tranſire uitiorum. Quamuis enim
Pſal.77. ſcriptum ſit, quod cum diſpertiret excelſus gentes, quemadmodum diſperſit filios
Adam, ſtatuit terminos gentium ſecundum numerum angelorum dei, & facta eſt
portio domini, populus eius Iacob, funiculus hæreditatis eius Iſraël, Et ſcriptum
Leuit.19. ſit dominum dicere ad Iſraël: Eritis mihi ſancti,quia ego ſanctus ſum,dominus de-
us ueſter, qui ſegregaui uos ab omnibus gentibus eſſe mihi, Et quamuis ſcriptum
ſit in libro Heſter, dicente Mardochæo: Gratias tibi domine quoniam feciſti noua
ſigna & prodigia,qualia non ſunt facta in gentibus, diuidens omne ſeculum in ſor
tes duas,elegiſti unam tibi populi tui,relinquens aliam gentibus.Et Paulus & Bar-

A nabas dicant:Et nos mortales ſumus ſimiles uobis homines,annũciantes uobis cõ- Act.14.
uerti ad deum uiuum,qui fecit cœlum & terrã & mare & omnia quæ in eis ſunt, qui
in præteritis generationibus dimiſit oĩes gentes ingredi uias ſuas. Quamuis ergo
hæc & multa ſimilia,ueritatis ſcriptura pronunciet, ſecundũ ipſam tamen credimus
& pijſſime confitemur, ꝙ nunquam uniuerſitati hominũ diuinæ prouidentiæ cura
defuerit. Quæ licet exceptum ſibi populum ſpecialibus ad pietatem direxerit inſti-
tutis,nulli tamẽ nationi hominum bonitatis ſuæ dona ſubtraxit,ut propheticas uo
ces & præcepta legalia conuincerentur in elementorũ obſequijs ac teſtimonijs acce
piſſe. Vnde & inexcuſabiles facti ſunt,quia deos ſibi dei dona fecerunt,& quæ crea-
ta erant ad utendum, uenerati ſunt ad colendũ. In quam impietatem etiã illa gens
quam ſibi ab omnibus gentibus dominus ſegregauit,tota tranſiſſet, niſi miſericor-
diæ ſuæ propoſitum ſuſtentandis electorũ lapſibus prætendiſſet. Nam plenæ ſunt
paginæ ueteris teſtamenti de Iſraëliticæ defectionis relatu,ut aperte appareat diui-
næ ſemper fuiſſe gratiæ,quod non omnis ille populus diſceſſit à domino. Ita huma
na natura in primi hominis præuaricatione uitiata,etiam inter beneficia,inter præ-
cepta & auxilia dei, ſemper in deteriorem eſt procliuior uoluntatem, cui cõmitti nõ
eſt aliud quàm dimitti. Hæc itaque uoluntas uaga,incerta,inſtabilis,imperita,infir-
ma ad efficiendum,facilis ad audendum,in cupiditatibus cæca,in honoribus tumi-
da,curis anxia,ſuſpitionibus inquieta,gloriæ quàm uirtutũ auidior,famæ quàm cõ
ſcientiæ diligentior, & per omnem ſui experientiam miſerior fruendo his quæ con-
cupiuerit,quàm carendo,nihil in ſuis habet uiribus,niſi periculi facilitatem. Quoniã
B uoluntas mutabilis quæ non ab incõmutabili uoluntate regitur,tanto citius propin
quat iniquitati,quanto acrius intenditur actioni. Quandiu ergo homini ea placent,
quæ deo diſplicent,uolũtas eius animalis eſt. Quia etiam ſi in bonis moribus agat,
male adhuc uiuit,ſi non in dei gloriam uiuit. Hoc eſt enim proprium & præcipuum
piorum,ut in domino glorientur,nec ſe niſi in deo diligant. Bene enim ſe amãt,qui
in ſe opera dei amant. Nam & deus hoc amat in nobis quod ipſe fecit,& hoc odit,
quod ipſe non fecit. Si ergo opus dei amamus in nobis, bonam uoluntatem recte
amamus in nobis,quæ utiq; ſi opus dei non eſſet,amanda non eſſet. Quis autẽ ho-
mo (niſi malæ uoluntatis fuerit) bonam in ſe non amat uoluntatẽ, quæ ſuperni agri
colæ prima plantatio eſt. Dicente enim ueritate: Omnis plantatio quam non plan- Matth.15.
tauit pater meus cœleſtis,eradicabitur: Quicquid nõ eſt eradicandum,manifeſtum
eſt,à patre eſſe plantatum. Bona autem uoluntas omnium uirtutũ germen eſt pri-
mum. Quæ innixa origini ſuæ in illa æterna & incõmutabili uoluntate requieſcit,ut
uere ſit ſpiritalis, Quoniam qui adhæret deo,unus ſpiritus eſt,dum per cõmunionẽ 1.Cor.6.
illuminantis & illuminati,iuſtificantis & iuſtificati, regentis & ſubditi, omnis actio
ad unum refertur,& quod ad unũ refertur,utriuſq; eſt. Quia nec à deo alienari po-
teſt quod dedit,nec ab homine quod accepit.

De pulchra ac ſubtili huius quæſtionis tractatione, Vtrum cum bo-
næ uolũtatis homo eſſe incipit,eadem quæ in ipſo erat corrigatur uolun
tas,an alia ei quam nõ habebat,& quæ priori repugnet,detur. Quemad-
modum etiam cum in diuinis ſcripturis ſalus generaliter omnibus homi
nibus promittitur,pro parte hominum omnes homines nominentur.

C

CAPVT TERTIVM.

HIc tractandum uidetur, utrum cum bonæ uoluntatis eſſe homo in-
cipit, eadem quæ in ipſo erat, corrigatur uoluntas, an alia ei quam
non habebat, & quæ priori repugnet, detur. Quod ut euidentius ap-
pareat, altius id nõ pigeat inquirere. Omnes homines in primo homi
ne ſine uitio conditi ſumus, & omnes naturæ noſtræ incolumitatẽ, eiuſdẽ hominis
præuaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis animi
ꝗ corruptio, inde ignorãtia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, ſacrilegi
errores, timor uanus, amor noxius, iniuſta gaudia, pœnitẽda cõſilia, & non minor
miſeriarũ multitudo ꝙ criminũ. His ergo atque alijs malis in naturã humanã irru-
entibus, fide perdita, ſpe relicta, intelligentia obcæcata, uoluntate captiua, nemo in
ſe unde repararetur inuenit: quia etſi fuit qui naturali intellectu conatus ſit uitijs re-
luctari, huius tm̃ temporis uitam ſteriliter ornauit, ad ueras aũt uirtutes æternãꝗ
beatitudinem non profecit. Sine cultu enim ueri dei, etiam quod uirtus uidetur eſſe
peccatũ eſt, nec placere ullus deo ſine deo poteſt. Qui uero deo nõ placet, cui niſi ſi-
bi & diabolo placet? A quo cum homo ſpoliaretur, non uoluntate, ſed uolunta-
tis ſanitate priuatus eſt. Quia nec detrudi ab innocentiæ ſtatu poſſet, niſi uoluntate
peccaret. Quæ ergo natura erat bona, qualitate facta eſt mala. Et ille animi motus
qui nunquam poteſt ſine aliquo eſſe amore, hoc eſt ſine aliqua uoluntate, non per
didit appetitũ, ſed mutauit affectũ, id recipiẽs deſiderio, quod debuit refutare iudi
cio. Cũ igit̃ homo ad pietatẽ redit, de quo ideo dictũ eſt, Spiritus uadẽs & nõ redi-
ens, quia niſi illũ deus cõuerteret, nõ rediret, non fit nouũ figmentũ nouaꝗ creatu-
D ra, nõ alia in eo creat̃ ſubſtãtia, ſed eadem ꝙ fuerat labefactata, reparat̃. Nec aliud
ab eo aufertur niſi uitiũ quod natura nõ habuit. Fuit eñ in Adã natura ſine uitio,
qui per uoluntatis inobedientiã mala multa cõtraxit, & in poſteros magis magiſꝗ
multiplicãda trãſfudit. Quæ ut uincãtur atq; in nihilũ deducant̃, nõ efficit niſi gra
1.Iohan.3 tia ſaluatoris, q opus ſuũ opere ſuo reparat. Sicut eñ dicit Iohannes apoſtolus: In
hoc apparuit filius dei, ut ſoluat opera diaboli. Et ſicut rũpit uincula captiui, ſic ue-
ſtit nuditatẽ ſpoliati, ſic ſanat uulnera ſauciati, ut quod in ipſo agit, etiam per ipſũ
geratur. Cui utiꝗ cõtra hoſtẽ ſuũ non expedit ſine protectore cõfligere. Cum illo
eñ habet certamẽ, à quo aliquãdo ſuperatus eſt. Nõ ergo fidat de uiribus ſuis, quæ
etiã cum eſſent integræ, nõ ſteterunt, ſed per illũ quærat uictoriã, qui ſolus nõ eſt ui
ctus & omnibus uicit. Etſi quærit, non dubitet quærendi affectum ab illo ſe accepiſ
ſe quem quærit. Nec quia ſpiritu dei agitur, ideo ſe putet liberũ arbitriũ non habe-
re, quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo uoluntate ſe dedit, à quo iudi-
cium uolũtatis deprauatum eſt, nõ ablatum. Quod ergo nõ interfectũ eſt per uul
nerantẽ, non tollitur per medentem, uulnus ſanatur, non natura remouet̃. Sed qd̃
Hiere.31 in natura perijt, nõ reſtituit̃ niſi ab autore naturæ. Dicit dñus: Et diſponã domui
Iſrael, & domui Iudæ teſtamẽtũ nouũ, nõ ſecundũ teſtamentũ quod diſpoſui pa
tribus eorũ in die qua apprehẽdi manũ eorũ, ut educerẽ illos de terra Ægypti, quia
ipſi nõ perſeuerauerũt in teſtamẽto meo, & ego eos neglexi, dicit dominus, Quia
hoc eſt teſtamẽtũ quod diſpoſui domui Iſrael poſt dies illos, dicit dominus: Dabo
leges meas in ſenſu ipſorum, & in corde ipſorum ſcribam eas, & ero illis in deum, &
ipſi erũt mihi in populũ. Et non docebit unuſquiſꝗ proximũ ſuũ, & unuſquiſq; fra

trem

A trem ſuum dicens: Cognoſce dominũ, quia omnes cognoſcent me à puſillo eorum
uſq; ad magnum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorũ eorum me-
mor non ero. Et dabo illis uiam alteram & cor aliud, ut me timeant omnes dies in
bonum ipſis & filijs eorũ poſt eos, & conſtituam illis teſtamentum æternum quod
non auertam poſt eos, & timorem meum dabo in cor eorũ ne diſcedant à me, & ui
ſitabo eos ut bonos eos faciam. Per Eſaiam quoque de gratia ſua dominus qua ex
omnibus hominibus nouam creaturam facit, eadem prænũciat dicens: Ecce faciam Eſa.43.
noua quæ nunc orientur, & cognoſcetis ea, & faciam in deſerto uiam, & in ſicca ter-
ra flumina. Benedicent me beſtiæ agri, ſirenæ & filiæ ſtrutionũ quod dederim in de
ſerto aquam & flumina in ſicca terra ad potandum genus meum electum, populũ
meum quem mihi acquiſiui ut enarrent uirtutes meas. Et iterum: Per meipſum iu- Eſa.45.
ro, niſi exibit de ore meo iuſticia, & uerba mea non auertentur, quia mihi flectetur
omne genu, & confitebitur omnis lingua deo. Si ergo impoſſibile eſt iſta non fieri,
quia nec incerta præſcientia dei eſt, nec mutabile conſilium, nec inefficax uoluntas,
nec falſa promiſſio, omnes iſti de quibus hæc prædicta ſunt, ſine cuiuſquam exce-
ptione ſaluantur. Dat enim leges ſuas in ſenſum ipſorum, easq; in cordibus eorum
digito ſuo ſcribit, ut agnitionem dei non doctrinæ humanæ opere, ſed magiſterio
ſummi eruditoris accipiant. Quia neq; qui plantat, neque qui rigat eſt aliquid, ſed 1.Cor.3.
qui incrementũ dat deus. Omnes hi à puſillo uſque ad magnum cognoſcunt deum,
quia ut uenirent ad Chriſtum, à patre audierunt atq; didicerunt, omnes educti ab
errore diriguntur in uiam uitæ, omnibus corde mutato recta ſapere & recta uelle
B donatur, omnibus timor quo in mandatis dei erudiantur, inſeritur. Fit in deſerto
uia. & terra arida fluminibus irrigatur, ut qui prius ad confitendum deum, os non
aperiebant, & uelut muta atque irrationabilia animalia in feritatem tranſierant be-
ſtiarum, diuinorum eloquiorum fontibus mundati benedicant & laudent deum,
enarrantes uirtutes & mirabilia miſericordiæ eius qui elegit eos & in filios adopta-
uit, ac noui teſtamenti fecit hæredes. Si autem (ut apoſtolus loquitur) hominis con Heb.9.
firmatum teſtamentũ nemo ſpernit aut ſuperordinat, quomodo fieri poteſt, ut ex
ulla parte diuina promiſſio reſoluatur? Manet prorſus & quotidie impletur quod
Abrahæ dominus ſine conditione promiſit, ſine lege donauit, Quia etſi quidã qui-
bus hæc prædicata ſunt, non crediderunt, incredulitas eorum fidem dei non euacua
uit. Eſt enim deus uerax, omnis autẽ homo mendax. Et illi quidem qui audito euan Rom.3.
gelio credere noluerunt, inexcuſabiliores facti ſunt, quàm ſi nullum præconium ue-
ritatis audiſſent. Sed certum eſt eos apud præſcientiã dei, Abrahæ filios nõ fuiſſe,
nec in illorũ ſorte numeratos, de quibus dictum eſt: Benedicentur in ſemine tuo o- Gen.26.
mnes tribus terræ. Crediturос enim promiſit qui dixit: Et non docebit unuſquiſq; Hiere.31.
proximũ ſuum, & unuſquiſq; fratrem ſuum, dicens: Cognoſce dominũ, quia omnes
cognoſcent me à puſillo eorum uſq; ad magnũ. Reconciliandos promiſit qui dixit:
Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorũ eorum memor non ero. Obeditu-
ros promiſit qui dixit: Dabo illis uiam alteram & cor aliud ut timeant me omnes
dies. Perſeueraturos promiſit qui dixit: Timorem meum dabo in cor eorũ ne diſce-
dant à me, & uiſitabo eos, ut bonos eos faciã. Poſtremo om̃es ſine cuiuſq; exceptio
ne promiſit qui dixit: Per memetipſum iuro niſi exibit de ore meo iuſticia, & uerba Eſa.45.
mea nõ auertentur, quia mihi flectetur omne genu, & cõfitebitur om̃is lingua deo.

a 4 Hic

C Hic ſi dicamus non fieri quod deus iurauit eſſe faciendũ,falſitatem deo(quod abſit)
& mendacium aſcribimus ueritati.Si autem ut pietas fidesq́ꝫ perſuadent,dei uerba
non excidunt,& fit omnino quod ſtatuit,quomodo nobis ueracis promiſſionis fir-
mitas apparebit,cum multa adhuc hominũ milia dæmonijs ſeruiant,& idolis genu
flectant, niſi huiuſmodi denunciationes dei ſecundũ illam incõmutabilem ſcientiã
æditas nouerimus, in qua apud illum iam uniuerſitas humana diſcreta eſt, & ſiue
de bonis ſiue de malis loquatur,ita unius partis meminit, quaſi neminem hominũ
2.Cor.5. prætermittat.Nam cum dicit Apoſtolus: Vetera tranſierunt,ecce facta ſunt omnia
Col.1. noua,nunquid nõ omnes homines uidetur dixiſſe renouatos? Aut cum dicit:Quia
in ipſo complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipſum reconciliari omnia
in ipſo, Nunquid non ita loquitur quaſi neminem uelit exortem huius reconcilia-
Heb.1. tionis intelligi? Aut cum ait:Nouiſſimis iſtis diebus locutus eſt nobis in filio,quem
conſtituit hæredem uniuerſorum, Nunquid aliud ſonat forma ſententiæ,quàm o-
mnes homines in Chriſti hæreditate à patre eſſe tranſcriptos,ſecundum prophetiã
Pſal.2. Dauid dicentis:Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionẽ
Ioan.12. tuã terminos terræ? Dicente enim domino:Si exaltatus fuero à terra,omnia trahã
ad me,Nõnne uniuerſorũ uidetur promiſſa cõuerſio? Aut cum de eccleſia prophe
Eſa.40. tatur & dicitur:Omnis uallis replebitur,& om̃is mons & collis humiliabitur,& erũt
praua in directa,& aſpera in uias planas: Nunquid ullus hominũ uidetur omiſſus,
Eſa.66. qui non ſignificatus ſit Chriſto eſſe ſubdendus? Quid cum dicitur:Et ueniet omnis
caro in conſpectu meo ut adorent in Hieruſalem,dicit dominus, Aut illud:Et erit in
D diebus illis:Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem? Aut illud: Alleuat do
Pſal.144. minus omnes qui corruunt,& erigit omnes eliſos,Nunquid non ita pronunciatum
eſt quaſi ab hoc dei munere nemo diſcretus ſit? Habet ergo populus dei plenitudi
nem ſuam,& quamuis magna pars hominũ,ſaluantis gratiam aut repellat aut ne-
gligat, in electis tamen & præſcitis atqꝫ ab omnium generalitate diſcretis, ſpecialis
quædam cenſetur uniuerſitas,ut de toto mũdo totus mundus liberatus,& de omni
bus hominibus omnes homines uideantur aſſumpti. Sicut etiã cum de impijs ſer-
mo eſt,ita locutionem ſuam diuinus ſtilus ordinat,ut ea quæ de quadam parte di-
cuntur,ad omnes homines pertinere uideantur. Veluti eſt illud quod ait Iohannes
Ioan.3. baptiſta:Qui de cœlo uenit,ſuper omnes eſt, quod uidit & audiuit,teſtificatur & te
Philip.2. ſtimonium eius nemo accipit. Aut illud Apoſtoli: Omnes quæ ſua ſunt quærunt,
Pſal.13. non quæ Ieſu Chriſti.Aut illud quod pſalmus Dauidicus canit: Dominus de cœlo
proſpexit ſuper filios hominum, ut uideat ſi eſt intelligens aut requirens deum. O-
mnes declinauerunt,ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum non eſt uſqꝫ
ad unum. His igitur & alijs documentis quæ poſſunt ab inquirentibus numeroſio
ra proferri,non dubie demonſtratur,interdum & pro parte terræ, omnem terram,
& pro parte mundi totum mundum,& pro parte hominum omnẽs homines no-
minari,quorum tamẽ diſcretionem plerunqꝫ ſcriptura cito aperit, ut ſenſus legentis
ab uniuerſitatis appellatione ad partem quæ intelligenda eſt transferatur.Sicut eſt
1.Cor.1 illud Apoſtoli dicentis:Prædicamus Ieſum Chriſtũ crucifixũ,Iudæis quidem ſcan-
dalum,gentibus aũt ſtultitiã.Ipſis uero uocatis Iudæis atqꝫ Græcis Chriſtũ dei uir
tutem & dei ſapientiam. Nunquid ipſis Chriſtus uirtus quibus ſcandalũ, aut ipſis
ſapientia quibus ſtultitia? Sed quoniã quidam ex eiſdem iuſtificabuntur fide, qui-
dam

A dam autem ſua impietate obdurabuntur, unum credentium & non credentium ge
nus ſub uocatorũ appellatione diſcreuit,ut quos à fide ſignificabat alienos,eos quã-
uis audiſſent euangelium,oſtenderet uocationis extraneos. Hac regula per Eſaiam
promittit ſermo diuinus dicens:Educam cæcos in uiam quam nõ nouerunt,& ſemi Eſa.42.
tas quas neſciunt calcabũt.Et faciam illis tenebras illuceſcere, & praua in directum
Hæc uerba faciam,& non derelinquam eos. Sed quod ſequitur,Ipſi autem conuer-
ſi ſunt retro, ad partem quandam generis ipſorum referendum eſt, non ad eos qui
bus ait: Non derelinquam eos.Iterum dicit dominus ad Iacob:Noli metuere,quia Eſa.43.
tecum ſum. Ab oriente adducam ſemen tuũ,& ab occaſu colligam te.Dicam Aqui
loni adduc & Aphrico,noli uetare,adduc filios meos de terra longinqua,& filias me
as à ſummo terræ, omnes in quibus uocatum eſt nomen meum , In gloriam enim
meam paraui illum,& finxi & feci illum.Quod autem ſequitur,Et produxi plebem
cæcam,& oculi eorum ſunt cæci, & ſurdas aures habent, non poteſt eis ulla ratione
congruere, quos in gloriam ſuam paraſſe ſe dicit. In his quippe omnibus uerbis
quæ de uno hominum genere dicuntur, alijs perſonis priora,alijs poſteriora conue
niunt.Apud Apoſtolũ quoq; quod in parte populi agitur,ſub totius populi nun-
cupatione narratur, & in reliquis plenitudo cenſetur. Cum em̃ de Iudæorũ obcæca
tione diſſereret,& quoſdam ex ipſis gratia ſaluos fieri demonſtraret,Dico ergo,in-
quit,nunquid repulit deus populũ ſuũ? Abſit. Nam & ego Iſraëlita ſum ex ſemine Rom.11.
Abrahã de tribu Beniamin,non repulit deus plebem ſuam quã præſciuit. Plebs er
go præſcita,plebs nõ repulſa,hi ſunt qui in Chriſto iuſtificati ſunt.Et quod de omni
B Iſraële dici uidetur,in his tantũ quos ſibi gratiæ electio reliquos fecit oſtenditur,ſi-
cut ſequentia apoſtolici ſermonis enarrãt.Adiungit enim & dicit: An neſcitis in He
lia quid dicit ſcriptura,quemadmodũ interpellat deũ aduerſus Iſraël? Domine pro
phetas tuos occiderũt,altaria tua ſuffoderunt,& ego relictus ſum ſolus, & quærunt
animã meam.Sed quid dicit illi reſponſum diuinũ? Reliqui mihi ſeptem milia uiro
rum qui non curuauerũt genu Baal. Sic ergo,inquit,& in hoc tempore reliquiæ per
electionẽ gratiæ ſaluæ factæ ſunt.Si aũt gratia,iam non ex operibus,alioquin gra-
tia iam nõ eſt gratia. Non ergo omnis Iſraël reprobatus, nec omnis electus eſt,ſed
partem cæcitas uoluntaria auertit,partem ſibi illuminatio gratuita reſeruauit, & ta-
men ita de eis ſermo habetur, ut & in his qui pereunt, & in his qui ſalui fiunt,nulla
totius generis uideatur facta diſcretio.Nam cum legitur:Secundũ euangeliũ quidẽ
inimici propter uos, ſecundũ electionẽ autem dilecti propter patres, ita locutio ſo-
nat,tanquã eoſdem dicat dilectos quos dixit inimicos.Sed hanc caliginẽ apoſtolus
ipſe deterſit dicendo: Quia cæcitas ex parte in Iſraël contigit,ut unũ genus in duas
ſpecies intelligeremus eſſe diuiſum,& omnem hominẽ,omnem plenitudinẽ, omnẽ
Iſraëlem,non ſemper ad uniuerſitatem,ſed plerunq; ad partem eſſe referendum.In
ter has autem formulas locutionũ,etiam illam in ſcripturis dictionem debemus ad
uertere, qua id quod ad diuerſorum temporum homines pertinet, ita promittitur
quaſi de una eiuſdem ætatis generatione dicatur. Sicut eſt quod ſanctus Petrus a-
poſtolus ſcribens ſui & futuri temporis gentibus ait: Vos autem genus electum,re 1.Petri.2.
gale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, ut uirtutes annuncietis eius
qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen ſuum, qui aliquando non popu-
lus,nunc autẽ populus dei,qui nõ conſecuti miſericordiã,nunc aũt miſericordiã con

ſecuti.

C ſecuti. Nunquid cum prædicarentur hæc, adhuc illi homines permanebant, quos o/
mnes deus in præteritis generationibus dimiſerat ingredi uias ſuas, & ijdem ipſi ꝗ
prius traditi fuerant uoluntatibus ſuis, nunc de tenebris in lumen admirabile uoca
bantur? Nonne illi iam defecerant, iam in hoc mundo non erant, nec ab errore ad
ueritatem reditus olim mortuis ſuppetebat? Et tamen quod poſt multa ſecula gra
tia in poſteris impiorum ſit, loquendi conſuetudo perſtrinxit, ut ipſi uideãtur nũc
eligi, qui prius fuerant derelicti. Pertinent autem hæc non ad eoſdem homines ſed
ad eiuſdem gentis homines, & uocatio quæ illuxit prope mundi finem, ad præteri/
tam non recurrit ætatem: Ita modo quodam & ipſi & non ipſi ſunt, de quibus &
quibus iſta dicuntur, dum in aliquo ſpeciali à generalibus non diuiduntur, in ali/
quo uero à communibus ſeparantur.

De ſolutione calumnioſæ obiectionis qua quidã dicunt autorẽ per ſuperius dicta contradicere apoſtolo diffiniẽti, Quod deus uelit omnes homines ſaluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire. Et quod profunditas diuinorum myſteriorum atque iudiciorum à nobis non ſit perquirenda. Caput IIII.

SED cum legerint hæc uel audierint, qui amant calumnioſa certamina,
dicent nos per huiuſmodi diſputationes apoſtolo contradicere diffi/
nienti: Quod deus omnes homines uelit ſaluos fieri, & in agnitionem
1. Timoth. 2. ueritatis uenire. Quam particulam uerborum apoſtoli ita nos integre
pleneq; ſuſcipimus, ut nihil ei de præcedentibus ſiue ſubiectis quæ ad ipſã pertinẽt
D ſubtrahamus. Quoniã ut cætera diuinorũ eloquiorũ teſtimonia ſequeſtremus, hic
locus ſufficit ad euacuandum quod calumnioſe obijciunt, & ad defendendũ quod
impie diffitentur. Scribens itaq; ad Timotheum Paulus Apoſtolus ait: Obſecro i/
gitur primo omnium, fieri obſecrationes, poſtulationes, gratiarumactiones pro o/
mnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in ſublimitate ſunt, ut quietam &
tranquillam uitam agamus in omni pietate & caſtitate. Hoc enim bonum eſt & ac
ceptum coram ſalutari noſtro deo, qui omnes homines uult ſaluos fieri, & in agni/
tionem ueritatis uenire. Vnus enim deus & unus mediator dei & hominũ homo
Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. De hac ergo
doctrinæ apoſtolicæ regula qua eccleſia uniuerſalis imbuitur, ne in diuerſum intel
lectum noſtro euagemur arbitrio, quid in ipſa uniuerſalis eccleſia ſentiat requira/
mus, quia nihil dubium eſſe poterit in præcepto, ſi obedientia concordet in ſtudio.
Præcepit itaque apoſtolus, imò per apoſtolum dominus qui loquebatur in apo/
ſtolo: fieri obſecrationes & poſtulationes, gratiarumactiones pro omnibus homi/
nibus, pro regibus, ac pro his qui in ſublimitate ſunt. Quam legem ſupplicationis,
ita omnium ſacerdotũ, & omniũ fidelium deuotio concorditer tenet, ut nulla pars
mundi ſit, in qua huiuſmodi orationes non celebrentur à populis Chriſtianis. Sup
plicat ergo ubiq; eccleſia deo, non ſolum pro ſanctis & in Chriſto iam regeneratis,
ſed etiam pro omnibus infidelibus & inimicis crucis Chriſti, pro omnibus idolorũ
cultoribus, pro omnibus qui Chriſtũ in membris ipſius perſequuntur, pro Iudæis
quorum cæcitati lumen euangelij nõ refulget, pro hæreticis & ſchiſmaticis qui ab
unitate fidei & charitatis alieni ſunt. Quid autem pro iſtis petit, niſi ut relictis erro/
ribus

A ribus ſuis conuertantur ad deum,accipiant fidem,accipiant charitatem, & de igno-
rantiæ tenebris liberati,in agnitiõem ueniãt ueritatis? Quod quia ipſi præſtare ſibi
nequeunt,malæ conſuetudinis pondere oppreſſi & diaboli uinculis alligati , neque
deceptiones ſuas euincere ualent, quibus tam pertinaciter inhæſerunt , ut quantum
amanda eſt ueritas,tantum diligant falſitatem,miſericors & iuſtus dominus pro o-
mnibus ſibi uult hominibus ſupplicari : ut cũ uidemus de tã profundis malis innu-
meros erui , nõ ambigamus deũ præſtitiſſe, qđ ut præſtaret , oratus eſt , & gratias
agentes pro his qui ſalui facti ſunt,ſperemus etiam eos qui nondũ illuminati ſunt,
eodem diuinæ gratiæ opere eximendos de poteſtate tenebrarum,ut in regnum dei
priuſquam de hac uita exeant transferantur,Quod ſi aliquos ſicut uidemus accide-
re,ſaluantis gratia præterierit,& pro eis oratio eccleſiæ recepta non fuerit,ad occulta
diuinæ iuſticiæ iudicia referendũ. Et agnoſcendum eſt ſecreti huius profunditatem
nobis in hac uita patere nõ poſſe.Ex parte enim ſcimus & ex parte prophetamus, 1. Cor. 13.
& uidemus nunc per ſpeculum in ænigmate.Nec ſapientiores aut ſcientiores beatiſ-
ſimo apoſtolo ſumus,qui cum de gratiæ potentia diſputaret,magnorum myſterio
rum ingreſſus arcanum,ijs quæ impoſſibile erat enarrare,ſuccubuit. Cum enim di-
xiſſet, Nolo uos ignorare fratres myſterium hoc,ut non ſitis uobiſipſis ſapientes, Roma. 11.
quia cæcitas ex parte in Iſraël contigit,donec plenitudo gẽtium intraret, & ſic om̃is
Iſrael ſaluus fieret,ſicut ſcriptũ eſt: Veniet ex Syon q eruat & auertat impietates ab
Iacob,& hoc illis à me teſtamentũ,cũ abſtulero peccata eorũ.Secundum euangeliũ
quidem inimici propter uos,ſecundum electionem uero dilecti propter patres.Sine
B pœnitentia enim ſunt dona & uocatio dei.Sicut enim aliquando & uos non credi-
diſtis deo,nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter illorum incredulitatẽ;
ita & iſti nunc non crediderunt in ueſtra miſericordia,ut & ipſi miſericordiam conſe
quantur.Concluſit enim deus omnia in incredulitate,ut omnium miſereatur. Cum
ergo hæc diuinorum operum myſteria ſupra menſuras humanæ intelligẽtiæ excel-
lentia, quodam mẽtis ſuæ profudiſſet exceſſu,totam expoſitionis rationem trãſtu
lit ad ſtuporem,& admirator eorũ quæ protulerat exclamauit & dixit: O altitudo
diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei,quàm incomprehẽſibilia ſunt iudicia eius,& in-
ueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? aut quis cõſiliarius eius
fuit? aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniã ex ipſo & per ipſum & in ipſo
ſunt omnia.Ipſi gloria in ſecula ſeculorum,Amen.

Cur anterioribus ſeculis dimiſſæ ſint omnes gentes ingredi uias ſuas , uno tantum
Iſraële excepto, & ad cognitionem ueritatis electo.Et quare deus
uni homini det gratiam,alteri autem deneget. Ca. V.

PRAEMISSA enim docentis aſſertio locum dabat multimodæ quæſti-
oni, ut uariatæ per tot populos ac tempora gratiæ dei cauſa quæreret.
Cur ſcilicet anterioribus ſeculis dimiſſæ eſſent oẽs gentes ingredi uias
ſuas,uno tantũ Iſraële qui diuinis eloquijs erudiretur,excepto,& ad co
gnitionem ueritatis electo, cuius infidelitas locum tandem ſaluandis gentibus fece-
rit,tanquam ſi unus populus in fide ſui generis permaneret,miſericordia dei cæteris
ſe nationibus præſtare non poſſet. Cur denique ipſi quorum diminutio ſalus gen
tibus eſt,ab obcæcatione ſua non liberentur priuſquam ingrediatur gentium pleni
tudo, quaſi illuminari cum omnibus nequeant, qui omnes facta omnium gentiũ
adoptione

C adoptione ſaluandi ſunt. Aut quomodo omnis Iſraël ſublata obcæcatione ſaluandus ſit, cuius innumerabilis multitudo in ſua infidelitate deficiens, ad tempora ſaluandis promiſſa non peruenit. Vel quomodo ipſarum gentium, quarum prius nō eſt facta uocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo, cum tanta promiſcuæ ætatis & conditionis hominum milia in omnibus nationibus quæ ſunt ſub cœlo, ſine Chriſti iuſtificatione moriantur. Sed horum myſteriorum iudiciorumcꝫ cauſas pius & doctus magiſter maluit ad altitudinem diuitiarum ſapientiæ dei ſcientiæcꝫ ſuſpendere, quàm iuſtiſſimæ ueritatis & miſericordiſſimæ bonitatis ſubtractum ab humana cognitione ſecretum temeraria inquiſitione diſcutere, nihil omittens de his quæ non oportet ignorari, nihil contrectans de his quæ non licet ſciri. Multa enim ſunt in diſpenſatione operum diuinorum, quorum cauſis latentibus ſoli monſtrantur effectus, ut cum pateat quod geritur, non pateat cur geratur, negocio in medium deducto, & in occultum ratione ſubducta, ut in eadem re & de inſcrutabilibus præſumptio comprimatur, & de manifeſtis falſitas refutetur. Necꝫ enim ſi neſcio cur ille græcus creetur, hic barbarus, iſte in diuitijs, ille in egeſtate naſcatur, hunc ualida proceri corporis pulchritudo ſublimet, illum debilium membrorum exilitas contracta deformet, iſte à catholicis æditus in ueritatis cunabulis nutriatur, ille hæreticorum progenies cum ipſo lacte matris hauriat uirus erroris. Si denicꝫ mille alias differentias in habitu corporū, in qualitatibus animorū, in conditione temporū, in more regionum, dijudicare non poſſum, ideo quod omnium horum deus ſit conditor atcꝫ ordinator, ignoro. Qui uticꝫ ſingulorum hominum ita & corpora

D creauit & ſpiritus, ut præter illam ſecuturam ex uniuſcuiuſcꝫ ſtudio uoluntariam diuerſitatem, ipſa conditionis exordia diſſimilima numeroſitate uariaret. Turbarent autem nos & in diuerſum diſtraherent multæ uaniloquorum opiniones, qui de incognoſcibilibus deuenire in inconuenientia præſumpſerunt, & has originales inæqualitates fatis quæ nulla ſunt, & ſyderibus deputarunt, niſi certiſſima noticia teneremus deum creatorem de elementis naturalibus prout uult uas unumquodcꝫ formare, & unam naturam animarum, unam naturam corporum, placitis ſibi temperare menſuris. Quæ uticꝫ opera dei humanæ intelligentiæ cognoſcibilia eſſent ſi innoteſcere debuiſſent, & manifeſtaretur cur ita quidcꝫ fieret, niſi quod ita fieret

Exo. 3 ſcire ſufficeret. Dicit dominus ad Moyſen: Quis dedit os homini, & quis fecit mutum & non audientem, uidentem & cæcum, nónne ego dominus deus? Et per Eſaiam: Nónne ego fœcundum & ſterilem feci dicit dominus? In libro eccleſiaſtico legi

Eccl. 11. tur: Bona & mala, uita & mors, paupertas & honeſtas à deo ſūt. Et Iob dicit: Abun

Iob. 12 dant tabernacula prædonum & audacter prouocant deum, cum ipſe dederit omnia in manibus eorum. Et idem de omnium rerum humanarum profectu & defectu diſputans, omneſcꝫ mutationes ad iudicia dei referens: Apud ipſum eſt inquit ſapientia & fortitudo, ipſe habet conſilium & intelligētiam. Si deſtruxerit, nemo eſt qui ædificet, ſi incluſerit hominem, nullus eſt qui aperiat, ſi cōtinuerit aquas, omnia ſiccabuntur, ſi emiſerit eas, ſubuertēt terram. Apud ipſum eſt fortitudo & ſapientia. ipſe nouit & decipientem & eum qui decipitur, adducit cōſiliarios in ſtultū finem, & iudices in ſtuporem. Balteum regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorum, ducit ſacerdotes inglorioſos, & optimates ſupplantat, cōmutans labium ueracium, & doctrinā ſenū auferens, effundēs deſpectionē ſuper principes, & eos qui

oppreſſi

A oppreſſi fuerāt, releuans, qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis, qui multiplicat gentes & perdet eas, & ſubuerſas in integrū reſtituet. Qui immutat cor principū terræ, & decipit eos, ut fruſtra incedant per inuium, palpabunt quaſi in tenebris & nō in luce, & errare eos faciet quaſi ebrios. Et iterū idem dicens, uoluntatem dei iritam eſſe non poſſe. Ipſe enim, inquit, ſolus eſt, & nemo auertere poteſt cogitationem eius, & anima eius quodcunq; uoluerit, hoc fiet. Liberatur pars hominum parte pereūte, etſi hoc uoluntatum meritis uelimus aſcribere, ut malos neglexiſſe gratia, bonos autem elegiſſe uideatur, reſiſtet nobis innumerabilium cauſa populorum, quibus per tot ſecula nulla cœleſtis doctrinæ annūciatio coruſcauit, nec meliores fuiſſe eorū poſteros, poſſumus dicere, de quibus ſcriptum eſt: Gentium populus qui ſedebat in tenebris lucem uidit magnā, & ſedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta eſt illis. Et ad quos apoſtolus Petrus dicit: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, ut uirtutes annunctietis eius qui de tenebris uos uocauit in tam admirabile lumen ſuum, qui quondam non populus, nunc autem populus dei, quorum aliquando non eſt miſertus, nunc autem miſeretur. Non ergo meritis minorum tribuitur quod nō meruere maiores: par enim impietas, & patres accuſabat & filios, eademq; ignorantiæ cæcitas omnes ſimul in eoſdem mergebat errores. Sed cur illorum non miſertus & horum miſertus ſit deus, quæ ſcientia comprehendere, quæ poteſt inueſtigare ſapientia? Latet diſcretionis iſta ratio, ſed non latet ipſa diſcretio. Non intelligimus iudicantem, ſed uidemus operantem. Quid calumniamur iuſticiæ occultæ, qui gratias

Eſa. 9.

1. Petri. 2.

B debemus miſericordiæ manifeſtæ? Laudemus & ueneremur quod agitur, quia tutum eſt neſcire quod tegitur. Reſpice autem & ad uniuerſalem multitudinem paruulorum, in quibus excepto illo quo in damnationem naſcitur gens humana delicto, nec præterita poſſunt merita nec futura cenſeri. Omnes enim de quibus nūc loquimur, ante ullum intelligentiæ uſum, ante liberum uoluntatis arbitrium, alij ad æternam beatitudinem regenerati, alij ad perpetuam miſeriam tranſeunt non renati. Si originalem culpam fateris, omnis numerus in reatu eſt, ſi moralem innocentiā quæris, omnis ſumma ſine uitio eſt. Non inuenit quod diſcernat humana iuſticia, ſed habet quod eligat inenarrabilis gratia dei. In abſcondito eſt conſilium, ſed non latet donum: opus exerit pietas, cauſam obſcurat poteſtas. Sed tam indubitabile eſt quod non uidetur quàm quod uidetur: quia autori manifeſti operis negari confeſſio etiam incognitæ non poteſt æquitatis. Quod ſi & ad illos dirigas mentis intuitum qui longam agentes in flagitijs & ſceleribus ætatem, ſacramento baptiſmatis Chriſti in ipſo uitæ fine renouantur, & ſine ullo ſuffragio bonorū operum in regni cœleſtis conſortium transferuntur, quo intellectu diuinum iudicium cōprehendes, niſi ut indubitanter agnoſcas gratuita eſſe dei munera? Et ſicut nulla ſunt tam deteſtanda facinora, quæ poſſint gratiæ arcere donum, ita nulla poſſe tam præclara opera exiſtere, quibus hoc quod gratis tribuitur, per retributionis iudicium debeatur. Vileſceret enim redemptio ſanguinis Chriſti, nec miſericordiæ dei humanorū operum prærogatiua ſuccumberet, ſi iuſtificatio quæ fit per gratiam, meritis præcedentibus deberetur, ut non munus largientis, ſed merces eſſet operantis. Vnde aūt poſſet probari, quod ad euacuandum originale peccatum nulla idonea eſſet induſtria, niſi & impij & facinoroſi, per lauacrum Chriſti aſſumerentur in regnum, agno

C ſcerentq; qui in ſua iuſticia gloriantur, quàm nihil dignum agere poſſint adoptio-
ne filiorum dei, ſi ad regenerationis non peruenerint ſacramentum, cum eadem
qua ſceleſtiſſimi peccatores conditione teneantur, pares futuri in ſanctificatione, ſi
affuerit regeneratio, ſimul perituri, ſi ceſſauerit ablutio? Si ergo etiam ex nequiſſi-
mis in ipſo uitæ exitu gratia inuenit quos adoptet, cum tamen multi etiam qui mi-
nus nocentes uidentur, doni huius alieni ſint, quis hoc aut ſine diſpenſatione dei fie
ri aut ſine profunda dicat æquitate decerni? Quod utique non ideo iniquum eſt,
quia occultum eſt, ſed ideo æquum eſt, quia iudiciũ dei eſſe non dubium eſt. Quod
enim ab illius pendet arbitrio, qua ſententia iudicari debeat, priuſquam iudicetur,
incertum eſt. Cum autem res ad finem ſuum uenerit, nemini liberum eſt de exitu
conqueri, quia certiſſimum eſt, nihil aliter deum facere debuiſſe quàm fecerit. Qui
multimodæ uocationis uarietatem ad unam gratiam pertinentem etiam illa regu-
la euangelicæ comparationis aſtruxit, qua oſtendit patremfamiliâs diuerſo tempo
re conducentem operarios uineæ ſub pactione denarij, quo uitæ æternæ ſignifica-
tur æqualitas, ubi ſine dubio hora undecima intromiſſi in uineam, totius diei ope-
rarijs exæquati, iſtorũ, de quibus nunc loquimur, præferunt ſortem, quos ad com-
mendandam gratiæ excellentiam in defectu diei & concluſione uitæ diuina indul-
gentia munerauit, non labori preciũ ſoluens, ſed diuitias bonitatis ſuæ in eos quos
ſine operibus eligit, effundens, ut etiam hi qui in multo labore ſudarunt, nec am-
plius quàm nouiſſimi acceperunt, intelligant donum ſe gratiæ non operum acce-
piſſe mercedem. Vnde ſi & nos aduerſum patremfamiliâs murmuremus, eo quod
D nouiſſime uocati totius diei operarijs coæquentur, nec amplius multa opera quàm
Matth. 20. penè nulla mereantur, dicetur nobis quod uni eorum reſponſum eſt, Amice non fa
cio tibi iniuriam, nônne ex denario conueniſti mecum? Tolle quod tuum eſt & ua-
de, uolo autem & huic nouiſſimo dare ſicut & tibi. Aut non licet mihi de re mea fa-
cere quod uolo? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Certe huic ca-
lumniatori iniuſta uidebatur hæc largitas, & quid eruditionis retulit? quid rationis
accepit? Non eſt ei diſpenſationis huius reuelata iuſticia, nec ad inſpectionem ſe-
creti latentis admiſſus eſt, ſed ut à diſcutiendis dei iudicijs abſtineret, oppoſita eſt
ei bonitas miſerantis, & uolentis poteſtas. Quaſi illi & ab apoſtolo diceretur: O ho
Rom. 9. mo tu quis es qui reſpondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, qua-
re me feciſti ſic? Omnibus ergo hominibus cuiuslibet generis, cuiuslibet conditio-
nis & ætatis cauſa percipiendæ gratiæ uoluntas dei eſt, apud quam ratio electionis
abſcondita eſt, ab ea gratia incipiẽtibus meritis, quam accepere ſine meritis. Quæ ſi
Ioan. 3. poſſent bona eſſe ſine gratia, non diceretur: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiri-
Ioan. 6. tu ſancto, non intrabit in regnum cœlorum. Et niſi manducaueritis carnem filij ho-
minis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis uitam in uobis. Sed diceretur: Ni
ſi quis fuerit iuſtus & bonus, beatus in æternũ eſſe non poterit. Nec opus eſſet per
aquam & ſpiritum renaſci, ſi per mandatum ſufficeret erudiri. Et euacuaretur fides,
quæ credit per baptiſmum omnia peccata dimitti, ſi gratia non malis & impijs, ſed
bonis & rectis doceretur impendi. Origo itaq; ueræ uitæ ueræq; iuſticiæ in regene-
rationis eſt poſita ſacramento, ut ubi homo renaſcitur, ibi etiam ipſarum uirtutum
ueritas oriatur. Et incipiunt ad perpetuam gloriam proficere per fidem, qui uix ad
temporalem uanæ laudis poterant peruenire mercedem. Siue enim Iudæus legis
ſcientia

A ſcientia tumens,ſiue Græcus ſtudio ſapientiæ naturalis inflatus,priuſquam iuſtifi-
cetur per fidem Chriſti,cõcluſus eſt ſub peccato.Etſi in ſua infelicitate perſtiterit,ira
dei manet ſuper eum,illa ſcilicet in Adæ præuaricatione cõtracta, de qua apoſtolus
loquitur dicens: Et uos cum eſſetis mortui delictis & peccatis ueſtris, in quibus ali- Ephe.2.
quando ambulaſtis ſecundum ſeculum mundi huius,ſecundum principem poteſta
tis aëris huius, ſpiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ, in quibus & nos ali-
quando conuerſati ſumus in deſiderijs carnis noſtræ,facientes uoluntatem carnis &
cogitationum,& eramus natura filij iræ,ſicut & cæteri.Et iterum:Qui eratis illo tem
pore ſine Chriſto,alienati à conuerſatione Iſraël. & hoſpites teſtamentorum, pro-
miſſionis ſpem non habentes,& ſine deo in mundo. Et iterum:Eratis aliquando te Ephe.5.
nebræ,nunc autem lux in domino.Et iterum:Gratias agentes patri,qui dignos nos Col.1.
fecit in partem ſortis ſanctotum in lumine, qui eripuit nos de tenebris & poteſtate
tenebrarum,& tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Et iterum: Eramus enim &
nos aliquando inſipientes, increduli,errantes, ſeruientes deſiderijs & uoluptatibus Titum.3.
uarijs,in malicia & inuidia agentes,odibiles,odientes inuicem,Cum autem benigni
tas & humanitas apparuit ſaluatoris noſtri, non ex operibus iuſticiæ quæ fecimus
nos,ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regeneratio-
nis ſpiritus ſancti,quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtum ſaluatorem no
ſtrum,ut iuſtificati gratia ipſius,hæredes ſimus ſecundum ſpem uitæ æternæ.

Qualis ſit natura humana ſine gratia. Cap. VI.

B ET ut breuiſſime pateat, qualis ſit natura humana ſine gratia , dicat Iu-
das apoſtolus,quid agat uel ignorantia imperitorum,uel doctrina ſa-
pientium.Hi autem,inquit,quæcunque quidem ignorant blaſphemant, Iude.1.
quæcunque autem naturaliter ut muta animalia norunt, in his corrum-
puntur. Dicat etiam ſub uerbis Zachariæ euangeliſta Lucas, ante illuminationem
gratiæ in qua humanum genus nocte uerſetur,& de quibus ignorãtiæ tenebris, dei
populus eruatur:Et tu,inquit,puer propheta altiſſimi uocaberis, præibis enim ante Luc.1.
faciem domini parare uias eius,ad dandam ſcientiam ſalutis populo eius,in remiſ-
ſionem peccatorum ipſorum,propter uiſcera miſericordiæ domini,in quibus uiſita-
uit nos oriens ex alto,lucere his qui in tenebris & umbra mortis ſedent,ad dirigen-
dos pedes noſtros in uiam pacis.Hæc autem uiſcera miſericordiæ dominus non ad
unius tantum populi redemptionem,ſed omnium nationum impendit ſalutem,di
cente euangeliſta:Quia Ieſus moriturus erat pro gente,non tantum pro gente, ſed
etiam ut filios dei diſperſos congregaret in unum . Hoc enim agit illa uox domini,
quæ per quandam pietatis tubam toto terrarum orbe reſonantẽ, omnes homines
& inuitat & conuenit. Nam cum dixiſſet:Confitebor tibi pater domine cœli & ter- Matth.11.
ræ,quia abſcondiſti hæc à ſapiẽtibus & prudentibus,& reuelaſti ea paruulis,Ita pa-
ter,quoniã ſic beneplacitũ eſt ante te,addidit:Om̃ia mihi tradita ſunt à patre meo,
& nemo nouit filiũ niſi pater, neque patrem quis nouit niſi filius, & cui uoluerit filius
reuelare.Et deinde adiecit:Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego
uos reficiam. Tollite iugum meum ſuper uos,& diſcite à me, quia mitis ſum & hu-
milis corde,& inuenietis requiem animabus ueſtris. Iugum enim meũ ſuaue eſt,&
onus meum leue eſt.Iohannes uero baptiſta,in euãgelio Iohannis,prophetico ſpi-

C ritu proteſtatur dicens:Qui de cœlo uenit,ſuper omnes eſt,quod uidit & audiuit,te A
Ioan.3. ſtificatur,& teſtimoniũ eius nemo accipit.Qui accipit teſtimoniũ eius,ſignauit,quo
niam deus uerax eſt.Igitur quantũ attinet ad humani generis cæcitatẽ,longa igno
rantiæ & ſuperbiæ nocte cõtractam,uenit in hunc mundũ creator mũdi,& mũdus
eum nõ cognouit.Lux lucet in tenebris,& tenebræ eam non cõprehenderũt.Qui ſu
per omnes eſt,quod uidit & audiuit,teſtificatur,& teſtimonium eius nemo accipit.
Sed quia nõ fruſtra deus dei filius uenit in mundũ,& dedit ſemetipſum pro omni-
bus,mortuusq́ eſt,non tantũ pro gente, ſed etiã ut filios dei diſperſos congregaret
in unum,& uniuerſis dicit:Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,Et ſer
uato ſibi incognoſcibilis electionis arbitrio, dat ſui patriſq́ notitiã quibus eam uo
luerit reuelare,Omnes filij lucis,filij promiſſionis, filij Abraæ,filij dei,genus electũ,
regale ſacerdotiũ,ueri Iſraëlitæ,præcogniti & præordinati in regnũ dei,qui eos uo-
cauit,nõ ſolum ex Iudæis,ſed etiã ex gentibus,teſtimoniũ eius qui de cœlo uenit ac-
cipiunt,ſignificantes quia deus uerax eſt,id eſt, expreſſe ſignificantes in ſui ſaluatio
ne,quoniam deus uerax eſt,Implens & perficiens quod promiſit Abrahæ omnium
gentiũ patri.Qui pollicente deo quod hæres futurus eſſet mũdi,nõ hæſitauit diffi-
dentia,ſed confortatus eſt fide,dans gloriam deo,& pleniſſime ſciens quoniã quod
promiſit,potens eſt & facere.Quis aũt tam alienus eſt à fide Abrahæ,quis tam de-
gener ab uniuerſarũ gentiũ patre,qui promiſſionem dei aut nõ impleri,aut ab alio
præter eum qui promiſit,dicat impleri? Ille quidem erit mendax,deus aũt eſt uerax
Et omnis qui accipit teſtimoniũ eius,hoc ſignat,hoc indicat,quod per lucem illumi-
D nantẽ factus eſt uidens,factus eſt obediens,factus eſt intelligẽs,ſicut Ioãnes euãge
1.Ioan.5. liſta teſtat᷑ dicẽs: Scimus qa mũdus totus in maligno poſitus eſt,& ſcimus qa filius
dei uenit & dedit nobis ſenſũ ut cognoſcamus uerũ deũ,& ſimus in uero filio eius.

Cur ſaluator omnium hominum,nõ omnibus dederit hunc ſenſum
ut cognoſcerent uerum deum. Cur etiam quidam paruuli ſalui fiant re-
nati,alij pereant non renati. Cap. VII.

SI uero quæritur,cur ſaluator omniũ hominũ non omnibus dederit hũc
ſenſum,ut cognoſcerent uerũ deum,& eſſent,id eſt,permanerent in ue-
ro filio eius,quamuis credamus nullis hominibus opem gratiæ in totũ
fuiſſe ſubtractam, De quo plenius in ſequentibus diſſeremus, Tamen
ita forte hoc uelatum ſit,ſicut illud abſconditũ eſt, Cur antea om̃ibus gentibus præ
termiſſis,unũ populũ ſibi quem ad ueritatis cognitionẽ erudiret exceperit. De quo
iudicio dei ſi nõ eſt conquerendũ,multo minus de hoc, quod cum electione omniũ
gentiũ geritur,murmurandũ eſt.Quæ em̃ deus occulta eſſe uoluit,nõ ſunt ſcrutan-
da,quæ aũt manifeſta fecit,nõ ſunt neganda,ne & in illis illicite curioſi,& in iſtis da
mnabiliter inueniamur ingrati.Non aũt ignoramus eſſe quoſdã tam incõſideratæ
præſumptionis,& tam ſuperbæ arrogantiæ,ut quod præcipuus magiſter gentium,
nõ ab hominibus neq́ per hominẽ, ſed diuinitus eruditus , ſupra menſurã ſcientiæ
ſuæ longe & alte remotũ eſſe cõfeſſus eſt,audeant falſi nominis temerare doctrina,
& nihil illic occultum, nihil uelint eſſe ſecretũ,ubi apoſtolus nõ quid ſentiendũ eſſet
aperuit,ſed quid nõ ſcrutandũ eſſet,oſtendit. Nullis etenim(quod ſupra iam dixi-
mus)ſtudijs,nullis ingenijs indagare conceſſum eſt,quo iudicio quóue cõſilio deus
incom

A incommutabiliter bonus,incõmutabiliter iuſtus,ſemper præſcius,ſemper omnipo- Rom.11.
tens,ideo omnia in incredulitate cõcluſerit,ut omniũ miſereatur,& tamen illis ſecu-
lis quibus unum Iſraëlem erudiebat,innumerabiles populos impiorum illuminare
diſtulerit,& nunc eundem Iſraëlem, donec uniuerſitas gentiũ introëat, obcæcatum
eſſe patiatur,pereuntem in tot milibus naſcentium atque morientiũ,& ſaluandum
in eis quos mundi finis inuenerit. Quo myſterio totó ſcripturarũ corpore dilatato,
innotuit quidem nobis quid factum ſit,quid fiat,quid ue faciendum ſit,Sed quare
ita fieri placuerit,ab humanæ intelligentiæ cõtemplatione ſubtractũ eſt. Iſti autem
qui neſcire aliquid erubeſcunt,& per occaſionem obſcuritatis tendunt laqueos dece
ptionis,omnem diſcretionẽ qua deus alios eligit, aliosq́ nõ eligit, Multi enim ſunt Matth.20.
uocati,pauci autem electi, ad merita humanæ referunt uoluntatis, docentes ſcilicet
neminem gratis,ſed ex retributione ſaluari,quia naturaliter omnibus ſit inſitum,ut
ſi uelint,poſſint ueritatis eſſe participes, eisq́ affluere gratiã à quibus fuerit expeti-
ta. Quæ diffinitio ut interim de gratiæ ueritate taceatur,de his uidetur aliquã oſten
tare ratiunculam qui libero utuntur arbitrio. De paruulis uero quibus ſine ullo bo-
næ uoluntatis merito in originali uulnere cum cæteris mortalibus cauſa communis
eſt,nihil poteſt expoſitionis afferri,qua doceatur cur iſti ſalui fiant renati, illi pereãt
non renati, ſub illius prouidentia & omnipotentia in cuius manu eſt anima omnis
uiuẽtis,& ſpiritus uniuerſæ carnis hominis,& cui dicitur:Breues dies hominis ſunt, Iob.14.
numerus dierum eius apud te eſt.Non autem puto iſtos uoluntatũ patronos,ſim-
plicitate illorum tam impudenter uſuros, ut aut fortuitu iſta dicant accidere,aut nõ
B renatos afferant non perire. Aperte enim aut cum paganis conuincerentur ſentire
de fato,aut cum Pelagianis transfuſum in poſteros Adæ negare peccatũ. Fato au-
tem non baptizari paruulos nec Pelagiani potuerunt dicere, ſed quia eos liberos à
peccato auſi ſunt profiteri,meruere damnari.Cum autem de diſcretione omniũ ho
minum quæſtio uentiletur, & ab omnibus hominibus paruuli nequeant ſeparari,
ſimulq́ de totius ætatis hominibus ueritas dixerit:Filius hominis uenit quærere & Luc.19.
ſaluare quod perierat,fruſtra profunditatem inſcrutabilis gratiæ per liberum arbi-
trium conantur aperire,qui cauſam electionis in eorum conſtituunt meritis qui eli-
guntur. Et cum multa de maiorum uoluntate ac iudicio inepta & falſa protulerint,
in paruulorum tamen diſcretione deficiunt, nec poſſunt de eius quæſtionis ratione
reddita gloriari,quæ de omnibus hominibus tractatur,& non de omnibus expedi
tur. Multiformitas autem & magnitudo diuinæ gratiæ,probat iſtos contra ueritа-
tem,etiam quod de maiorum uoluntatibus loquuntur, aſtruere, eorumq́ perſua-
ſioni diuinorum eloquiorum teſtimonia repugnare,Quæ ſi omnia ſermoni noſtro
uelimus annectere,modus nõ erit differendo. Quæ tamẽ ſi ſe recordationi offerũt,
nõ omittantur, ut quantũ ſatis eſt,manifeſtetur omne hominis bonũ meritũ ab in
itio fidei uſque ad perſeuerantiæ conſummationem donum atq; opus eſſe diuinũ.

Fides unde naſcatur,& unde acquiratur. Cap. VIII.

IGITVR fides quæ bonæ uoluntatis & iuſtæ actionis eſt genitrix, quo ipſa fon
te naſcatur, apoſtolus Paulus exponat, qui pro Romanorũ fide deo gratias a- Rom.1.
git dicẽs: Primũ quidem gratias ago deo meo per Ieſum Chriſtum pro omnibus
uobis,quia fides ueſtra annunciatur in uniuerſo mundo.Ad Epheſios quoque ſcri Eph.1.
bens:Propterea,inquit,& ego audita fide ueſtra quæ eſt in domino Ieſu,& dilectio-

C ne in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agens pro uobis, memoriā ueſtri faciens in
orationibus meis,ut deus domini noſtri Ieſu Chriſti,pater gloriæ det uobis ſpiritū
ſapientiæ & reuelationis in agnitionem eius,illuminatos oculos cordis ueſtri,ut ſcia
tis quæ ſit ſpes uocationis eius,quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis. De fi-
Col.1. de etiam Coloſſenſium ſimiliter gratias agens:Gratias agimus,inquit,deo & patri
domini noſtri Ieſu Chriſti,ſemper pro uobis orantes, audientes fidem ueſtram in
Chriſto Ieſu,& dilectionem quam habetis in ſanctos omnes,propter ſpem quæ re
poſita eſt uobis in cœlis. Et ut alia bona ab eodem bonorū autore percipiant, quid
pro eis oret enarrans,Ideo,inquit,& nos ex qua die audiuimus nō ceſſamus pro uo
bis orantes & poſtulantes ut impleamini agnitione uoluntatis eius in omni ſapien
tia & intellectu ſpiritali,ut ambuletis digne deo placentes,in omni opere bono fru-
ctificantes & creſcentes in ſcientia dei,in uirtute confortati ſecundū potentiā clarita-
tis eius in omni patientia & longanimitate cum gaudio.Item ad Theſſalonicenſes,
1.Theſſ.1. qui ſpiritu fidei dilectioniſq; ſeruiebant:Gratias agimus,inquit,deo ſemper pro o-
mnibus uobis,memoriā facientes in orationibus noſtris ſine intermiſſione, memo-
res operis fidei ueſtræ & laboris & charitatis & ſuſtinentiæ ſpei domini noſtri Ieſu
1.Theſſ.2. Chriſti ante deum & patrem noſtrū. Et infra: Ideo & nos gratias agimus deo ſine
intermiſſione,quoniam cum accepiſſetis à nobis uerbum auditu dei,accepiſtis non
ut uerbum hominum ſed ſicut eſt uere uerbum dei,qui operatur in uobis qui credi-
diſtis. Potuit ne plenius aut euidentius demōſtrari dei eſſe donū,credentiū fidem,
quàm ut ideo agerentur gratiæ deo, quoniā hi quibus uerbū dei per homines præ-
D dicabatur,nō quaſi de hominum ſermone dubitarunt,ſed tanquā deo loquenti per
homines crediderūt,qui in ipſis eſt operatus,ut crederent. In ſecūda quoq; ad eoſ-
2.Theſſ.1. dem Theſſ.epiſt.de fide in Chriſto proficientiū ita apoſtolus loquitur:Gratias age
re debemus deo ſemper pro uobis fratres,ita ut dignū eſt, quoniā ſupercreſcit fides
ueſtra,& abundat charitas uniuſcuiuſq; ueſtrū in inuicem, ita ut & noſipſi in uobis
gloriemur in eccleſijs dei pro patientia ueſtra & fide, in om̄ibus perſecutionibus ue
ſtris & tribulationibus quas ſuſtinetis in exemplū iuſti iudicij dei,ut digni habeami
ni in regno dei pro quo & patimini.Petrus quoque apoſtolus ex deo haberi fidem
1.Pet.1. prædicans,ita ſcribit: Scientes quod non corruptibilibus auro & argento redempti
eſtis de uana cōuerſatione ueſtra paternæ traditionis, ſed precioſo ſanguine quaſi
agni incontaminati & immaculati Chriſti Ieſu,præcogniti quidem ante cōſtitutio-
nem mundi,manifeſtati autē nouiſſimis temporibus propter uos qui per ipſum fi-
deles eſtis in deum,qui ſuſcitauit eum à mortuis,& gloriā ei dedit,ut fides ueſtra &
ſpes eſſet in domino.Item idem in ſecūda epiſtola de fidei perceptione ſic loquitur:
2.Pet.1. Simon Petrus ſeruus & apoſtolus Ieſu Chriſti,his qui coæqualē nobis adepti ſunt
fidem per iuſticiam domini & ſaluatoris Ieſu Chriſti. Vnde autē habeatur ſpiritus
1.Ioan.4. fidei,Iohannes apoſtolus manifeſtiſſime docet dicens:Omnis ſpiritus qui cōfitetur
Ieſum in carne ueniſſe,ex deo eſt.Et omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum,ex deo non eſt,
& hic eſt antichriſtus. Item dicit:ab eo recipi euangeliū,in quo eſt ſpiritus ueritatis.
Nos,inquit,ex deo ſumus,qui nouit deum audit nos,qui nō eſt ex deo non nos au
dit.In hoc cognoſcimus ſpiritū ueritatis,& ſpiritū erroris.Item in actibus apoſtolo
Act.3. rum,Petrus apoſtolus fidem eſſe per dominum Ieſum pronuncians:Hunc,inquit,
quem uidetis & noſtis,cōfirmauit nomē eius, & fides quæ per eum eſt dedit integrā

ſanitatem

A ſanitatem iſtam in conſpectu omniũ ueſtrũ. De fide quoq; Lydiæ, cuius inter alias
mulieres quæ euangeliũ pariter audiebant, dominus cor aperuit, ita in eadem narra
tur hiſtoria. Die autem ſabbatorũ egreſſi ſumus extra portam iuxta flumen, ubi ui Act.16.
debatur eſſe oratio, & ſedentes loquebamur mulieribus quæ cõuenerant, & quædã
mulier Lydia purpuraria ciuitatis Thyatirenorũ, colens deum, audiuit, cuius domi
nus cor aperuit ut intenderet his quæ dicebantur à Paulo. Non autem ex humana
ſapientia eſſe fidem, ſed ex inſpiratione diuina, ipſius ueritatis uoce firmatur. Dicen
te enim domino ad diſcipulos ſuos: Vos aũt quem me eſſe dicitis? Reſpondens Si Matth.16.
mon Petrus dixit: Tu es Chriſtus filius dei uiui. Reſpondens autem Ieſus, dixit ei:
Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed pater meus qui
in cœlis eſt. Paulus uero apoſtolus hanc ipſam fidem ſecundũ menſurã dari pro ar
bitrio largientis ita prædicat: Dico enim per gratiã quæ data eſt mihi, omnibus qui Rom.12.
ſunt inter uos, nõ plus ſapere quàm oporteat ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, ſicut
unicuiq; diuiſit deus menſuram fidei. Item idem unitatem rectæ fidei, & conſenſio-
nem in honorem dei à deo eſſe cõmendans, Deus autem, inquit, patientiæ & conſo Rom.15.
lationis det uobis idipſum ſapere in alterutrũ ſecundum Ieſum Chriſtum, ut unani
mes, uno ore honorificetis deum & patrẽ domini noſtri Ieſu Chriſti. Et infra: Deus
autem ſpei repleat uos omni gaudio & pace in credendo, ut abundetis ſpe in uirtu-
te ſpiritus ſancti. Quo teſtimonio nõ ſolum fides, ſed etiam gaudiũ & pax & abun
dantia ſpei docentur, niſi in uirtute ſancti ſpiritus nõ haberi. Ad Epheſios uero ſcri-
bens apoſtolus de diuitijs gratiæ pro malis bona retribuentis, & de fide quæ nõ ex
B nobis, ſed ex dei dono habetur hæc loquitur: Deus autẽ qui diues eſt miſericordia, Eph.2.
propter nimiam ſuam charitatem qua dilexit nos, & cum eſſemus mortui peccatis,
conuiuificauit nos Chriſto, cuius gratia ſalui facti ſumus, & correſuſcitauit & conſi-
dere fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu. Gratia enim eſtis ſaluati per fidem, & hoc
non ex uobis, Dei enim donũ eſt, non ex operibus, ne quis glorietur. Ipſius enim ſu
mus figmentũ, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit deus ut in
illis ambulemus. Propriũ ergo hoc habet noua creatura per gratiã, ut qui figmentũ
dei ſunt, qui natiuitate cœleſti cõduntur in Chriſto, nõ ocio torpeant, nec deſidia re-
ſoluantur, ſed de uirtute in uirtutẽ proficiant, per uiam bonorũ operũ ambulando:
hoc eſt enim fingi, hoc de uetere creatura nouã fieri, hoc de imagine terreni hominis
ad imaginem cœleſtis hominis reformari: quod totũ ſiue palam per cooperatores
gratiæ, ſiue occulte per ſubminiſtrationẽ ſpiritus, ille inchoat, ille auget & perficit, cu
ius agricultura, cuius ædificatio, & cuius figmentum ſumus.

Quod à domino deo omnia uirtutum dona dirigantur & diſponan-
tur. Et quod omnia in manu eius ſint. Quodq; deus ſit autor omnis bo-
ni. Caput IX.

ABVNDE, quantum arbitror, his teſtimonijs (quamuis & alia docu-
menta aggregari potuerint) demonſtratum eſt, fidem qua iuſtifica-
tur impius, niſi ex dei munere non haberi, eámque nullis meritis præ-
cedentibus tribui, ſed ad hoc donari, ut principium poſſit eſſe me-
ritorum, ut cum ipſa data fuerit non petita, ipſius iam petitionibus bona cæ-
tera conſequantur. Vnde itaque quædam de plurimis aſſumenda ſunt teſtimo-

C nia, quæ in diuerſitate donorum oſtendant gratiæ largitatem. Ex deo utique eſſe, ut homo uiam dei eligat, & ut ſurgat à lapſu, pſalmus dauidicus canit dicens:
Pſal. 36. A domino greſſus hominis dirigentur, & uiam eius uolet. Cum ceciderit non collidetur, quia dominus ſupponit manum ſuam. Item idem quod duce deo ueniatur ad deum:
Pſal. 42. Emitte lucem tuam & ueritatem tuam, ipſa me deduxerunt & adduxerunt in montem ſanctum tuum & in tabernacula tua. Item quod in domino ſit
Pſal. 58. hominis fortitudo, & dei uoluntas præueniat liberandum. Fortitudinem, inquit, meam ad te cuſtodiam, quia deus ſuſceptor meus, deus meus, uoluntas eius præ-
Prouerb. 2. ueniet me. In prouerbijs quoque legimus de ſapientia & intellectu. Quoniam dominus dat ſapientiam, & à facie eius ſcientia & intellectus. Item in eodem libro de
Prouerb. 8. diſpenſationibus ſapientiæ dei, ſine qua nullæ rectæ ſunt actiones ita dicitur: Meũ cõſilium & mea tutela, ego prudentia, mea autem uirtus. Per me reges regnant, & tyranni per me obtinent terrã. Itẽ alibi, quod nemo poſſit recte incedere, niſi domi-
Prouer. 20. no dirigente. A domino corriguntur greſſus uiri, mortalis autem quomodo intel-
Prouer. 21. ligit uias ſuas? Item alibi: Omnis uir uidetur ſibi iuſtus, dirigit autem corda dominus. Et infra: Præparatur uoluntas à domino. Item ibidem de cogitatione atq; con
Prouer. 19. ſilio: Multæ cogitationes in corde uiri, conſilium autem domini obtinet. In libro uero eccleſiaſte dicitur, quod & habere neceſſaria, & eis bene uti, donum ſit dei. Non eſt, inquit, bonũ homini niſi quod manducat & bibit, & oſtendit animæ ſuæ bonum in labore ſuo. Et quidem hæc uidi ego, quia à manu dei eſt. Quoniam quis manducabit aut paſcet abſque illo? Item in eodem libro legitur, quod corda & ope-
D ra iuſtorum in manu ſint dei, & tantum in ſtudijs ſuis proficiant, quantum ille donauerit. Quantumcunq; laborauerit homo ut quærat inueniet, & quodcunq; dixerit ſapiens ut ſciat, non poterit inuenire, quia uniuerſum hoc dedi in cor meum, & cor meum uniuerſum hoc uidit, quia & iuſti & ſapientes & operationes eorum in manu dei. In libro autem ſapientiæ de eodem gratiæ opere ita dicitur: Quoniam ipſe & ſapientiæ dux eſt, & ſapientium emendator, in manu enim illius & nos & ſermones noſtri, & omnis ſapientiæ & operum ſcientia & diſciplinæ. De continentia
Sapi. 8. quoq; quod ex dei habeatur munere, eadem ſcriptura ſic loquitur: Vt ſciui quia aliter non poſſum eſſe continens, niſi deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire cuius eſſet hoc donũ. Cui ſententiæ Pauli apoſtoli doctrina concordat, in prima ad Co-
1. Cor. 7. rinthios hæc ſcribentis. Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum, ſed unuſquiſq; propriũ habet donum ex deo, alius ſic, alius uero ſic. Dominus uero in euangelio ſecundum Matthæum hæc de continentiæ dono inſinuaſſe narratur. Dicen-
Matth. 19. tibus nanque diſcipulis ſuis: Si ita eſt cauſa uiri cum uxore, non expedit nubere. Dicit illis Ieſus: Non omnes capiunt uerbum iſtud: ſed quibus datũ eſt à patre meo.
Eccle. 1. De timore dei & ſapientia ita in Eccleſiaſtico legitur: Corona ſapientiæ timor domini, utraque autem dona ſunt dei. Item de eodem: Timor domini ſuper omnia ſe ſuperpoſuit, beatus cui donatum eſt habere timorem domini. Eſaias quoque de diuitijs ſpiritalibus quarum autor eſt dominus, ita loquitur: In theſauris ſalus noſtra aduenit, ſapientia & pietas & diſciplina à domino, hi ſunt theſauri iuſticiæ. Item de altitudine diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, cuius bonitas nullius merito præuenitur, hæc dicit: Qui menſus eſt manu aquam, & cœ-
Eſa. 33. lum palmo, & uniuerſam terram pugillo, qui ſtatuit montes in libra & rupes

in

A in ſtatera. Quis cognouit ſenſum domini,aut quis eius fuit cōſiliarius, qui inſtruat eum,aut quem conſuluit,& inſtruxit eum,uel quis oſtendit ei iudiciū,aut uiam prudentiæ quis oſtendit ei, uel quis prior dedit ei,& retribuetur illi? Vnde & in lib. Iob ſecundū eundem ſenſum leguntur domini uerba dicentis: Quis ante dedit mihi, ut retribuā illi? Om̄ia quæ ſub cœlo ſunt,mea ſunt. Hieremias uero quod à deo ſit homini recta ſapiētia,ſic profatur:Scio domine quia nō eſt in homine uia eius,nec uiri eſt ut dirigat iter ſuū. Item quod ad deum cōuerſio cordis ex deo ſit,per ipſum dominus proteſtatur & dicit: Reſtituam illos in terram iſtam,& reædificabo & nō deſtruam,& plantabo eos & nō euellā,& dabo illis cor ut ſciant me,quia ego ſum dominus,& erunt mihi in populū & ego ero illis in deum, quia conuertentur ad me ex toto corde ſuo. Item idem prædicans,quod ut deus cognoſcatur,ex deo ſit. Et ſcient inquit,quia ego dominus deus illorum,& dabo illis cor cognoſcendi me,& aures audiendi. Quod aūt omne uerbum bonū & omne opus ſanctū ſumminiſtratio ſit ſpiritus ſancti,ſine quo nihil recte agatur, in prima ad Corinthios Paulus apoſtolus docet dicens: Ideo notū uobis facio,quod nemo in ſpiritu dei loquens dicit anathema Ieſu. Et nemo poteſt dicere dominū Ieſum niſi in ſpiritu ſancto. Diuiſiones uero gratiarū ſunt,idem autem ſpiritus,& diuiſiones miniſtrationū ſunt,idem autem dominus. Et diuiſiones operationū ſunt,idem uero deus,qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; aūt datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatē. Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ,alij aūt ſermo ſcientiæ ſecundū eundem ſpiritū, alteri fides in eodem ſpiritu,alij gratia ſanitatū in uno ſpiritu,alij prophetatio,alij diſcretio

Iob.41 | Hiere.10. | Hiere.24. | 1.Cor.12.

B ſpirituū,alij genera linguarū,alij interpretatio ſermonū. Hæc autē omnia operatur unus atq; idem ſpiritus,diuidens ſingulis prout uult. Tantū uero unumquenq; habere gratiæ,quantū dominus donauerit,idem apoſtolus ad Epheſios ait: Vnū corpus & unus ſpiritus , ſicut uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ, unus dominus, una fides,unum baptiſma,unus deus & pater omniū,qui ſuper omnes eſt, & ſuper omnia,& in omnibus nobis. Vnicuiq; aūt noſtrum data eſt gratia ſecundū menſuram donationis Chriſti,propter quod dicit: Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem,dedit dona hominibus. Item idem in ſecūda ad Corinthios dicit,quod ne ad cogitandū quidem quod ſpiritale eſt,idonei ſimus niſi per gratiam dei. Fiduciam autem talem habemus per Chriſtū ad deum,non quod ſufficientes ſimus aliquid cogitare à nobis quaſi ex nobiſmetipſis,ſed ſufficientia nobis ex deo eſt,qui & idoneos fecit nos miniſtros noui teſtamenti,non litera ſed ſpiritu. Litera enim occidit,ſpiritus aūt uiuificat. Et iterū in eadem epiſtola docens bonorū operū affectum & ſufficientiā à dei gratia miniſtrari. Potens eſt aūt,inquit,deus omnē gratiā abundare facere in uobis,ut in omnibus per omnia ſufficientiā habentes abundetis in omne opus bonū, ſicut ſcriptū eſt: Diſperſit dedit pauperibus,iuſticia eius manet in æternum. Qui autem miniſtrat ſemen ſeminanti,& panem ad manducandum præſtabit,& augebit incrementa frugū iuſticiæ ueſtræ,ut in omnibus locupletati abundetis in omnem ſimplicitatem. Ad Epheſios uero ſcribens Apoſtolus docet, quod omnia bona quibus placetur deo, dona ſint dei , & quod ab ipſo peti oporteat , ut ea non habentibus tribuat . Huius rei, inquit, gratia flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti,ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, ut det uobis ſecundū diuitias gloriæ ſuæ,uirtutē,corroborari per ſpiritū eius in inte

Ephe.4. | 2.Cor.3. | 2.Cor.9. | Ephe.3.

C riori homine, habitare Chriſtũ per fidẽ in cordibus ueſtris, in charitate radicati & firmati, ut poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis quæ ſit latitudo & longitudo, ſublimitas & profundum, ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti, ut impleamini in omnem plenitudinem dei. Ei autem qui potens eſt omnia facere ſuperabundantius quàm petimus aut intelligimus, ſecundum uirtutem qua operatur in nobis, Ipſi gloria in eccleſia & in Chriſto Ieſu, in omnia ſecula ſeculorum, amen. Omnis autem boni deum eſſe autorem, cuius dona nec incerta ſint nec mutabilia, ſed ex æterna uoluntate uenientia, Iacobus Apoſtolus ita loquitur: Nolite errare fratres mei dilecti. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio nec uiciſſitudinis obumbratio. Voluntarie enim genuit nos uerbo ueritatis, ut ſimus initiũ aliquod creaturæ eius. Cui & Zacharias propheta concinit dicens: Saluabit dominus in die illo ſicut oues populum ſuum, quoniam lapides uoluuntur ſuper terram ipſius, quia ſi quid bonum, ipſius eſt, etſi quid optimum, ab ipſo eſt. In euangelio uero ſecundum Matthæũ, quod ſcientiæ & intellectus dona ſint dei, quæ quibus uoluerit largiatur, ita dicitur, Tunc accedentes diſcipuli eius dixerunt: Quare in parabolis loqueris ad eos? At ipſe reſpondens ait illis: quia uobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum, illis autem non eſt datum. Iohannes quoque euangeliſta pronunciat, neminem aliquid boni habere niſi quod de ſurſum acceperit dicens: Non poteſt homo accipere quicquam niſi fuerit ei datum de cœlo. In eiuſdem uero euangelio, doctrina eſt ipſius ueritatis, quod nemo ueniat ad filium,

Iacobi. 1.

Zach. 9.

Matth. 13.

D niſi attractus à patre, quia uenturum deus & intelligentem & obedientem facit. Nemo, inquit, poteſt uenire ad me, niſi pater qui miſit me, attraxerit eum, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Scriptum eſt enim in prophetis: Et erunt omnes dociles dei, Omnis qui audiuit à patre, & didicit, uenit ad me. Et infra: Propter hoc dixi uobis, quia nemo poteſt uenire ad me, niſi datum fuerit ei à patre meo. In fide autem & in operibus bonis proficere ac perſeuerare uſque in finem, muneris atque auxilij eſſe diuini ſanctarum ſcripturarũ confirmat autoritas. Etenim ſcribens Paulus apoſtolus Philippenſibus ait: Confidens hoc ipſum quia qui cœpit in nobis opus bonum, perficiet uſque in diem Chriſti Ieſu. Huius autem teſtimonij uirtutẽ quidam uolens ad ſui ſenſus prauitatem conuertere, ita quod dictum eſt: qui cœpit in uobis, nolebat intelligi, quaſi dictum eſſet, qui cœpit ex nobis, ut & initium & conſummatio operis non ad deum, ſed ad hominem referretur, qui & incipere & perficere uoluiſſet, Sed hanc inſaniſſimam ſuperbiam, in eadem epiſtola excellentiſſimus gratiæ prædicator elidit dicens: In nullo terreamini ab aduerſarijs, quæ eſt illis cauſa perditionis, nobis autem ſalutis, & hoc à deo. Quia uobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, ſed etiam ut pro illo patiamini. Et iterum: Cum metu, inquit, & tremore ueſtrã ſalutem operamini, deus eſt enim qui operatur in uobis & uelle & perficere pro bona uoluntate. Item in prima ad Theſſalonicenſes docet, ex deo eſſe principium & profectum cõſummationemq́ue uirtutũ dicẽs: Ipſe autem deus & pater noſter, & dominus Ieſus dirigat uiã noſtrã ad uos, nos autem dominus multiplicet, & abũdare faciat charitatem in inuicem & in oẽs, quẽadmodũ & nos in uos, ad cõfirmanda corda ueſtra ſine querela in ſanctitate uitæ ante deũ & patrẽ noſtrũ in aduẽtu domini noſtri Ieſu Chriſti cũ om̃ibus

Philip. 1.

Philip. 2.

1. Theſſ. 3.

ſanctis

A ſanctis eius. Ad Corinthios quoq; ſcribens, & omnium uirtutum proficientem per
ſeuerantiam dei donum eſſe cõmendans, Gratias, inquit, ago deo meo ſemper pro 1 Cor. 1.
uobis in gratia dei quæ data eſt uobis in Chriſto Ieſu, quia in omnibus diuites fa-
cti eſtis in illo, in omni uerbo & ſapientia, ſicut teſtimonium Chriſti confirmatum
eſt in uobis, ita ut nihil uobis deſit in ulla gratia, expectantibus reuelationem domi
ni Ieſu Chriſti, qui & confirmabit uos uſque ad finem ſine crimine, in diem aduen-
tus domini noſtri Ieſu Chriſti. Item ad Romanos de charitate Chriſti, qua eos
quos diligit, inſeparabiles facit, id eſt, uſque in finem perſeuerantes. Nam quid eſt
aliud perſeuerare, quàm tentatione non uinci? Quis nos, inquit, ſeparabit à charita Rom. 8.
te Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an pe-
riculum? an gladius ſicut ſcriptum eſt: Quia propter te mortificamur tota die, exi-
ſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus per eum qui di-
lexit nos. Item ad Corinthios de uictoria quam perficit Chriſtus. Stimulus, inquit 1 Cor. 15.
mortis peccatum eſt, uirtus uero peccati lex. Deo autem gratias qui dedit nobis ui-
ctoriam per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum. Item ad Theſſalonicenſes de per-
ſeuerantia quam deus tribuit, Ipſe autem, ait, deus pacis ſanctificet nos per omnia, 1 Theſſa. 5.
ut integer ſpiritus ueſter & anima & corpus ſine querela in aduentum domini no-
ſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Fidelis eſt qui uocauit uos, qui etiam faciet. Item ad Theſ-
ſalonicenſes, quod omnia bona noſtra ſiue in operando ſiue in loquendo, & in eis
perſeuerantia, dona ſint dei, ita prædicat dicens: Ipſe autem dominus noſter Ieſus 2. Theſſ. 2.
Chriſtus, & deus & pater noſter qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternã, &
B ſpem bonam in gratia, exhortetur & corda ueſtra, & confirmet in omni opere & ſer-
mone bono. De cætero fratres orate pro nobis, ut ſermo domini currat & clarifice- 2. Theſſ. 3.
tur, ſicut & apud uos, & ut liberemur ab importunis hominibus & malis. Non em̃
omnium eſt fides. Fidelis autem deus eſt qui & confirmabit nos & cuſtodiet à ma-
lo. Petrus quoque apoſtolus unde eſſe uirtutem perſeuerantiæ doceat audiamus:
Deus autem, inquit, omnis gratiæ, qui uocauit nos in æternam ſuam gloriam in 1. Pet. 5.
Chriſto Ieſu, modicum paſſos, ipſe perficiet, confirmabit ſolidabitq́;, cui eſt uirtus &
poteſtas in ſecula ſeculorum. Iohannes uero Apoſtolus quod uictoria ſanctorum
opus dei ſit habitãtis in ſanctis, ita loquitur: Vos ex deo eſtis filioli, & uiciſtis mun 1. Ioan. 4.
dum, quoniam maior eſt qui in uobis eſt quàm qui in mundo. Item idem: Omne 1. Ioan. 5.
quod natum eſt ex deo, uincit mundum, & hæc eſt uictoria quæ uincit mundum, fi-
des noſtra. In euangelio autem ſecundum Lucam, deum dare ut in fide perſeuere-
tur, ita promitur: Dixit autem Ieſus Petro: Simon Simon ecce ſatanas poſtulauit Luc. 22.
ut uos cerneret ſicut triticum. Ego autem rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua,
& tu conuerſus confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tentationem. In euange-
lio quoque Iohannis, de ouibus Chriſti quæ de manu ipſius à nullo rapiuntur, hæc
legimus dicere ueritatẽ: Sed uos non creditis, quia non eſtis de ouibus meis. Oues Ioan. 10.
meæ uocem meam audiunt, & ego noui illas & ſequuntur me, & uitam æternã do il
lis, & non peribunt in æternũ, nec quiſquã rapiet eas de manu mea. Item in eodem
euangelio, de his quos pater dat filio, qui & om̃es ueniũt ad filiũ, & quorũ nullus pe
rit, hæc ipſius domini ore dicũtur: Om̃e quod dat mihi pater, uenit ad me, & eũ qui Ioan. 6.
uenit ad me, nõ eiiciam foras, quia deſcendi de cœlo, nõ ut faciã uoluntatẽ meã, ſed
uoluntatẽ eius qui miſit me patris, ut omne quod dedit mihi, nõ perdam ex eo quic

quam,

C quam,ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Multa ſunt alia in canonicarũ ſerie ſcripturarum,quæ uitandæ prolixitatis ſtudio prætérimus, quoniã quæ aſſumpſimus nec pauca ſunt nec obſcura, nec leuia: quibus pleniſſime declaratur, omnia quæ ad promerendam uitam æternã pertinent,ſine gratia dei nec inchoari nec augeri poſſe nec perfici,& cõtra omnem electionem de libero arbitrio gloriantem,illam inuictiſ-
1 Cor.4. ſime reniti ſententiam dicentis apoſtoli: Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod nõ accepiſti? Si aũt accepiſti,quid gloriaris,quaſi nõ acceperis? Igitur profunditas illius quæſtionis quam ſecundũ admirationem apoſtoli impenetrabilem confitemur,per liberi arbitrij uelle & nolle nõ ſoluitur,quia licet inſit homini bonũ nolle,tamen niſi donatũ non habet bonum uelle,& illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Sed quid illud ſit,quod hæc eadem natura in omnibus hominibus ante reconciliationem mala,in omnibus miſera,non in omnibus iuſtificatur, & à pereuntibus quadam ſui parte diſcernitur,ab eo quod uenit quærere & ſaluare quod perierat,humano ſenſu prorſus non poteſt indagari. Quantũlibet enim impiorũ malignitas accuſetur reſiſtens gratiæ dei, nunquid probabũtur eam, quibus eſt collata,meruiſſe: aut illa uirtus gratiæ quæ ſibi quos uoluit ſubdidit,conuertere eos qui inconuertibiles permanſere, nõ potuit? Tales fuerunt qui ſunt attracti,quales hi qui in ſua duritia ſunt relicti. Sed illis tribuit gratia ſtupenda quod uoluit, iſtis retribuit ueritas iuſta quod debuit, ut iudiciũ dei magis inſcrutabile ſit in electione gratiæ quàm in retributione iuſticiæ. Veruntamen ne illa pars fidei,qua
D pie credimus deum uelle ut omnes homines ueritatis agnitione ſaluentur, per hoc quod de effectibus gratiæ euidenter oſtenditur,infirmata uideatur, annitendũ eſt auxiliante Chriſto ut nobis ſtabilitas huius diffinitionis appareat. Sed quia neceſſariæ inquiſitionis negocium non leuem operam ſibi poſcit impendi,ſecuturam diſputationem ab exordio alterius uoluminis inchoẽmus.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE VOCATIONE OMNIVM GENTIVM.

Quod tria ſint quibus in quæſtione ſuperius diſputata inhæreri debeat. Quódque deus iuſtus ſit ordinator, & quemadmodum ſecundum ea quæ prædicatoribus à domino iuſſa ſunt,nullarum nationum facta ſit diſcretio,nemoq́ ſit exceptus, ſed ad omnes homines miſſum ſit euangelium, & gratia ſalutaris dei omnibus hominibus apparuerit. Et de myſterio eius quod dictum fuit apoſtolis: In uiam gentium ne abieritis &c. ac de occultis dei iudicijs in hominũ uocatione. Cap. I.

Quod ad ipſam cognitionem ueritatis & perceptionem ſalutis,non quiſquam ſuis meritis,ſed ope & opera diuinæ gratiæ perueniat. Cap. II.

De conſideratione differentiarum, quibus diuinæ gratiæ opera, & dona uariata ſunt. Cap. III.

Quod auerſio à deo non ſit diuinæ cõſtitutionis,ſed propriæ uoluntatis. Cap. IIII.

Quod etiam ante aduentum Chriſti nationes quæ alienatæ à conuerſatione Iſraël ſpem non habebant,ob hoc non ſint excuſabiles. Et quomodo propter perſecutiones bonorum Chriſtus populum ſuum auxerit. Cap. V.

Quod Chriſtus pro omnibus impijs & peccatoribus mortuus fuerit. Cap. VI.

Quomodo

A Quomodo myſterium uocationis gentium prophetis fuerit cognitum & apoſtolis. Caput VII.
Quare tanta multitudo non regeneratorum infantium à perpetua alienetur ſalute. Caput VIII.
Quomodo gratia tanquam famulam & receptricem donorũ ſuorum præparet uoluntatem. Cap. IX.
De recapitulatione in hoc ſecundo libro diffinitorũ,& operis concluſione,quemadmodum uidelicet deus omnes homines uelit ſaluos fieri. Cap. X.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANEN. DE VOCATIONE OMNIVM GENTIVM LIBER SECVNDVS.

Quod tria ſint quibus in quæſtione ſuperius diſputata inhæreri debeat, Quodq; deus iuſtus ſit ordinator, & quemadmodũ ſecundum ea quæ prædicatoribus à domino iuſſa ſunt, nullarũ nationum facta ſit diſcretio,nemoq; ſit exceptus,ſed ad omẽs homines miſſum ſit euangeliũ, & gratia ſalutaris dei om̃ibus hominibus apparuerit.Et de myſterio eius quod dictum fuit apoſtolis:In uiam gentium ne abieritis &c.ac de occultis dei iudicijs in hominum uocatione. Caput I.

B REMOTIS abdicatisq; omnibus concertationibus quas intemperantium diſputationum gignit animoſitas,tria eſſe perſpicuum eſt, quibus in hac quæſtione de qua ſecũdum uolumen incipimus, debeat inhæreri. Vnum quod profitendum eſt, deum uelle omnes homines ſaluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire. Alterum quod dubitandum non eſt , ad ipſam cognitionem ueritatis & perceptionem ſalutis,non ſuis quenquam meritis,ſed ope atque opere diuinæ gratiæ peruenire. Tertium quod confitendum eſt,altitudinem iudiciorũ dei, humanæ intelligentiæ,penetrabilem eſſe non poſſe,Et cur non omnes ſaluet,qui omnes uult ſaluos fieri,non oportere diſquiri.Quoniam ſi quod cognoſci nõ poteſt non quæratur, inter primam ac ſecundam diffinitionem non remanebit cauſa certaminis, ſed ſecura ac tranquilla fide utrunq; prædicabitur, utrunque credetur. Deus quippe apud quem non eſt iniquitas,& cuius uniuerſæ uiæ miſericordia & ueritas, omnium hominum bonus conditor, iuſtus eſt ordinator , neminem indebite damnans, neminem debite liberans, noſtra plectens cum punit noxios, ſua tribuens cum facit iuſtos,ut obſtruatur os loquentium iniqua,& iuſtificetur deus in ſermonibus ſuis, & uincat cũ iudicatur: nec damnati iuſta querimonia, nec iuſtificati uerax eſt arrogantia,ſi uel ille dicat nõ meruiſſe ſe pœnam,uel iſte aſſerat meruiſſe ſe gratiam. Sicut autem ea quæ ad manifeſtationem gratiæ ex diuinis proferuntur eloquijs,nulla poſſunt ratione, differendi arte uiolari, ut perſpicue conſonanteſque in tanta numeroſitate ſententiæ ad aliquod prauæ interpretationis trahantur incertum:ita etiam quod de ſaluatione omnium hominum in eodem ſcripturarum cor

C pore reperitur,nulla cõtraria argumentatione temerandũ eſt, ut quanto hoc ipſum
difficiliore intellectu capitur,tanto fide laudabiliore credatur.Magna enim fortitu/
do eſt confeſſionis,cui ad ſequendam ueritatem autoritas ſufficit etiam latente ra/
tione.Proinde uigilanter cõſideremus,prædicatoribus euangelij quid à domino iu/
Matth.28. beatur. Secundũ Matthæum quippe ſic ait: Data eſt mihi poteſtas omnis in cœlo
& in terra. Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & fi
lij & ſpiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunq; mandaui uobis. Et ecce
uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Secundũ Marcũ
Marci.16. uero eiſdem apoſtolis ita dicitur:Ite in orbem uniuerſum,prædicate euangeliũ uni/
uerſæ creaturæ,& qui crediderit,& baptizatus fuerit ipſe ſaluus fiet,qui uero non cre
diderit,damnabitur.Nunquid hac præceptione ullarum nationum ullorumue ho/
minum facta diſcretio eſt? Neminem merito excepit,neminẽ ſeparauit genere,ne/
minem conditione diſtinxit.Ad omnes prorſus homines miſſum eſt euangeliũ cru
cis Chriſti, & ne prædicantium miniſteria humano tantum uiderentur opere pera/
genda:Ecce ego,inquit,uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem
ſeculi.Id eſt,cum ſicut oues introieritis in medio luporũ,nolite de ueſtra infirmitate
trepidare, ſed de mea poteſtate confidite, qui uos uſq; ad conſummationẽ ſeculi in
hoc opere non derelinquã. Non ad hoc ut nihil patiamini,ſed quod multo maius
eſt,præſtiturus ut nulla ſæuientium crudelitate ſuperemini. In mea enim poteſtate
prædicabitis,& per me fiet,ut inter contradicentes, inter furentes,Abrahæ filij de la
pidibus ſuſcitentur.Ego inſinuabo quod docui,ego faciam quod promiſi. Tradent
D enim uos in concilijs,in ſynagogis ſuis flagellabũt uos,& ante reges & præſides ſta
Matth.10. bitis propter me in teſtimoniũ illis & gentibus. Cum autem tradent uos,nolite co/
gitare quomodo aut quid loquamini. Non enim uos eſtis qui loquimini,ſed ſpiri/
tus patris ueſtri qui loquitur in uobis.Tradet enim frater fratrem in mortem,& pa
ter filium,& inſurgent filij in parentes,& morte eos afficient.Et eritis odio omnibus
hominibus propter nomẽ meum. Qui aũt perſeuerauerit uſq; in finem, hic ſaluus
erit.Apparuit ergo(ut apoſtolus ait)gratia ſalutaris dei omnibus hominibus,& ta/
men miniſtri gratiæ odio erant omnibus hominibus: & cum alij eſſent qui oderãt,
alij qui odijs perſequentiũ premebantur, neutra tamen pars nuncupatione omniũ
hominũ priuabatur,habente quidem ſalutis ſuæ damnũ rebelliũ portione,ſed ob/
1.Ioan.2. tinente plenitudinis cenſum fideliũ dignitate.Dicit enim Iohannes apoſtolus: Sed
& ſi quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrẽ Ieſum Chriſtũ iuſtum, & ipſe
eſt propitiatio pro peccatis noſtris,nõ pro noſtris aũt tantum,ſed etiam pro totius
mũdi.Magni aũt & inenarrabilis ſacramẽti myſteriũ eſt,quod prædicatoribus qui
Marci.16. bus dictum eſt:Ite in orbem uniuerſum,& prædicate euangeliũ uniuerſæ creaturæ,
Matth.10. ijſdem prius dictum fuerat:In uiam gentiũ ne abieritis,& in ciuitates Samaritano/
rum ne introieritis,ſed potius ite ad oues quæ perierũt domus Iſraël. Quamuis enĩ
ad omniũ hominũ uocationẽ euangeliũ dirigeretur,omnesq; dominus ſaluos fieri
& in agnitionẽ ueritatis uellet uenire, nõ tamen ſibi diſpenſationũ ſuarũ abſtulerat
poteſtatem,ut aliter quàm occulto iuſtoq; iudicio ſtatuerat,conſilij ſui ordo decur/
reret. Vnde locum nõ habent contumaciũ murmura querelarũ,quia quod deus fie
ri uoluit,conſtat nõ aliter fieri debuiſſe quàm uoluit. Poſteriore uero tempore cum
iam dominus Ieſus in dei patris gloria conſideret,& prædicatores uerbi ſuſcepto ne

gocio

A gocio deſeruirent, uolentes apoſtoli euangelizare uerbũ in Aſia, uetiti ſunt ab ſpiritu ſancto, & diſponentes ire in Bithyniam, prohibiti ſunt ab ſpiritu Ieſu, non utiq; negata illis populis gratia, ſed quantũ aparuit retardata. Nam poſtea etiam apud ipſos fides Chriſtiana conualuit. Quæ autẽ fuerit differendæ uocationis cauſa, non claret, & tamen rei geſtæ docemur exemplo, quod inter generalia uel promiſſa uel opera uel præcepta, quædam deus à cõmunibus excepta cauſis occultiore nouit ordinare ratione, credo ut interpoſitis quibuſdam obumbrationibus ea quæ ſecretius micant, mirabilius innoteſcãt, ne negligentior fiat acies de facilitate cernendi, & quodammodo dormitet aſſuetis, ſi non excitetur inſolitis. Has aũt incognoſcibiles illuminationum dilationes, inter quas utiq; multi in infidelitate deficiunt, nõ ſolum in populis remotioribus impiorũ, ſed etiam in ciuitatibus fidelium per plurimas domos ac familias nouimus fieri, dum Chriſtianæ fidei etiã qui Chriſtiani futuri ſunt aduerſantur. Multi enim quod oderunt, amabunt, quod nõ recipiunt prædicabũt. Et quis inter hæc querulis aut curioſis notum faciet, cur adhuc ſol iuſticiæ quibuſdã gentibus non oriatur, & à tenebroſis cordibus etiam nunc radios ſuos ueritas reuelanda cõtineat? Cur corrigendi tam diu ſinantur errare, & quod ſenibus in fine præſtandum eſt, per tam longam non tribuatur ætatem? Cur filijs iam in Chriſtũ credentibus necdum credant parentes? Et rurſum à religioſis parentibus ſoboles praua diſcordet? Cum tamen deo qui initiorum fidei incrementiq; largitor eſt, ſecundum ipſius præceptũ quotidie pro oĩbus ſupplicetur, ut et ſi exaudit, nota ſit gratia miſerationis, et ſi non exaudit, intelligatur iudicium ueritatis. Sed ne in præteri- Act. 16.

B tis quidẽ ſeculis hæc eadem gratia, quæ poſt domini noſtri Ieſu Chriſti reſurrectionem ubiq; diffuſa eſt, & de qua ſcriptũ eſt: Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ, Pſal. 76.
defuit mundo. Quamuis enim ſpeciali cura atq; indulgentia dei populum Iſraëliticum conſtet electum, omneſq; aliæ nationes ſuas uias ingredi, hoc eſt ſecundũ propriam permiſſæ ſint uiuere uoluntatẽ, non ita ſe tamen æterna creatoris bonitas ab illis hominibus auertit, ut eos ad cognoſcendum ſe atq; metuendum nullis ſignificationibus admoneret. Cœlum quippe ac terra & mare omniſq; creatura quæ uideri atq; intelligi poteſt, ad hanc præcipue diſpoſita eſt humani generis utilitatem, ut natura rationalis de contemplatione tot ſpecierum, de experimentis tot bonorũ, de perceptione tot munerũ, ad cultum & dilectionem ſui imbueretur autoris, implente omnia ſpiritu dei, in quo uiuimus mouemur & ſumus. Quoniam etſi longe eſt à Act. 17.
peccatoribus ſalus, præſentia tamen ſalutis ipſius ac uirtute nihil uacuum eſt. Igitur ſicut dicit propheta: Miſericordia domini plena eſt terra, quæ nullis unquã ſeculis, Pſal. 32.
nullis generationibus defuit, eamq; prouidentiam qua uniuerſitatem rerum adminiſtrat & continet, regendis alendiſq; naturis ſemper impendit, diſpoſitum habens ex incõmutabilis æternitate conſilij, quibus quidq; temporibus diſtribueret, & multiformis gratiæ ſuæ inſcrutabiles inueſtigabileſq; menſuras, per quæ dona ac ſacramenta uariaret. Sicut enim iſta gratiæ largitas quæ in oĩes gentes nouiſſime efflu xit, non euacuat eam quæ ſuper unum Iſraël ſub lege rorauit, nec præſentes diuitiæ fidem præteritæ abrogant parcitati: ita nec de illa cura dei, quæ patriarcharum filijs proprie præſidebat, conijciendũ eſt, gubernacula diuinæ miſericordiæ cæteris hominibus fuiſſe ſubtracta. Qui quidem in comparatione electorum uidentur abiecti, ſed nunquã ſunt manifeſtis occultiſq; beneficijs abdicati. Legimus enim in actibus

C apoſtolorum Paulum & Barnabam apoſtolos Lycaonijs dicere: Viri quid hæc fa-
Act.14. citis? Et nos mortales ſumus ſimiles uobis homines, annunciantes uobis ab his ua-
nis conuerti ad deum uiuum, qui fecit cœlum & terrã & mare, & omnia quæ in eis
ſunt, qui in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi uias ſuas, Et
quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benefaciens de cœlo, dans plu-
uias & tempora fructifera implens cibo & lætitia corda ueſtra. Quod eſt autẽ hoc
teſtimonium quod ſemper domino deſeruiuit, & nunquam de eius bonitate ac po
teſtate conticuit, niſi ipſa totius mundi inenarrabilis pulchritudo & inenarrabilium
beneficiorum eius diues & ordinata largitio, per quæ humanis cordibus quædam
æternæ legis tabulæ præbebantur, ut in paginis elementorũ, ac uoluminibus tempo
rum, cõmunis & publica diuinæ inſtitutionis doctrina legeretur? Cœlum ergo cun
ctaq; cœleſtia, mare & terra, omniaq; quæ in eis ſunt, cõſono ſpeciei ſuæ ordinatio-
niſq; concentu proteſtabantur gloriam dei, & prædicatione perpetua, maieſtatem
ſui loquebantur autoris. Et tamen maximus numerus hominũ qui uias uoluntatis
ſuæ ambulare permiſſus eſt, non intellexit, nec ſecutus hanc legem eſt, & odor uitæ
qui ſpirabat ad uitam, factus eſt ei odor mortis ad mortem, ut etiam in illis uiſibili
bus teſtimonijs diſceretur, quod litera occideret, ſpiritus autem uiuificaret.

Quod ad ipſam cognitionem ueritatis, & perceptionem ſalutis non quiſquã ſuis meritis, ſed ope & opera diuinæ gratiæ perueniat. Cap. II.

QVOD ergo in Iſraël per conſtitutionem legis & prophetica eloquia ge-
D rebatur, hoc in uniuerſis nationibus, totius creaturæ teſtimonia & boni-
tatis dei miracula ſemper egerũt. Sed cum in illo populo cui utraq; eru-
ditio præfuit, nemo niſi gratia iuſtificatus ſit per ſpiritum fidei, quis am-
bigat eos qui de quibuſcunq; nationibus quibuslibet temporibus deo placere po-
tuerunt, ſpiritu gratiæ dei fuiſſe diſcretos? Quæ etſi partior antea atq; occultior fuit,
nullis tamen ſeculis ſe negauit uirtute una, quantitate diuerſa, conſilio incõmutabili,
opere multiformi. Nam & in his diebus quibus totum mundum ineffabiliũ dono-
rum flumina rigant, non idem modus omnibus, nec eadẽ menſura confertur. Quã-
uis enim per miniſtros uerbi & gratiæ dei eadem cunctis ueritas prædicetur, eadem
cohortatio adhibeatur, dei tamen agricultura eſt, dei ædificatio, cuius uirtus inuiſi-
biliter agit, ut incremẽto proficiat quod ædificatur aut colitur. Sicut atteſtatur Pau
1.Cor.3. lus apoſtolus dicens: Quid igitur eſt Apollo? quid uero Paulus? Miniſtri eius cui
credidiſtis, & unicuique ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus
incrementum dedit. Itaq; neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui in-
crementum dat, deus. Qui plantat autem & qui rigat, unum ſunt. Vnuſquiſq; autẽ
propriam mercedem accipiet ſecundũ ſuum laborem. Dei enim ſumus adiutores,
dei agricultura eſtis, dei ædificatio eſtis. Agriculturæ ergo huius atque ædificationis
intantum quiſq; adiutor & operarius ac miniſter eſt, inquantum unicuiq; dominus
dederit. Et hi qui miniſtrorũ labore excoluntur, ad eum proficiũt modum ad quem
illos incrementi autor euexerit. In agro enim domini non uniformis nec una plan-
tatio eſt. Et quamuis in unum decorem totius templi ſtructura conueniat, nõ idem
tamen locus eſt, nec idem uſus omnium lapidum, ſicut & in uno corpore nõ omnia
membra eundem actum habent, dicente apoſtolo: Nunc autem poſuit deus mem
bra

A bra, & unumquodq; eorum ſicut uoluit. Hæc uero membra unde apta, unde utilia, unde ſint pulchra, idem doctor exponit dicens: Ideo notum uobis facio, quod nemo in ſpiritu dei loquens dicit anathema Ieſu. Et nemo poteſt dicere dominũ Ieſum niſi in ſpiritu ſancto. Diuiſiones uero gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem dominus: & diuiſiones operationum ſunt, idem uero deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem, alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, alij operatio uirtutum, alij prophetatio, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonũ, hæc autem omnia operatur unus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult. Hæc magiſtro gentium tanta luce, tanta euidentia prædicante, qua ratione, qua cauſa dubitandum eſt, an omnium nobis uirtutum germen ex deo ſit, uel quis niſi inſipientiſſimus de differentia diuinorum munerum conqueratur, aut imparibus aſcribendum meritis arbitretur, quod non æqualiter de ſuperna liberalitate confertur? Si enim hæc diſtributio ſecundũ præcedentium operum merita proueniret, non ipſorum donorum catalogum tali concluſione apoſtolus terminaret, ut diceret: Hæc autem omnia operatur unus atq; idem ſpiritus diuidens ſingulis prout uult. Vbi utique ſi meritorum cauſas uoluiſſet intelligi, diceret: Diuidens ſingulis prout merentur, ſicut plantatoribus aut rigatoribus præmium deuotionis ſpopondit dicens: Vnuſquiſq; autem propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Datur ergo unicuique ſine merito, 1.Cor.12. 1.Cor.3.

B unde tendat ad meritum, & datur ante ullum laborem, unde quiſque mercedem accipiat ſecundum ſuum laborem. Quod ita eſſe etiam euangelicæ ueritatis teſtimonio agnoſcitur, ubi per comparationem dicitur: Quod homo peregre proficiſcens uocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis ſubſtantiam ſuam, & uni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij uero unum, unicuique ſecundum propriam uirtutem, id eſt, ſecundum propriam & naturalem poſſibilitatem, non autem ſecundum proprium meritum, quia aliud eſt poſſe operari, aliud operari, & aliud eſt poſſe habere charitatem, aliud habere charitatem, & aliud eſt capacem eſſe continentiæ, iuſtitiæ, ſapientiæ, aliud uero eſſe continentem, iuſtum atque ſapientem. Non itaque omnis reparabilis reparatur, nec omnis ſanabilis ſanatus eſt, quia reparabilem & ſanabilem eſſe de natura eſt, reparatum autem & ſanatum eſſe, de gratia eſt. Deniq; iſti quibus ſecundum modulum capacitatis ſuæ quem in eis diſtributor ſubſtantiæ præuidebat, diſpar creditus eſt numerus talentorum, non meriti remunerationem, ſed operis accipere materiam. In qua duorum ſeruorum uigilantiſſima induſtria, non ſolum glorioſis laudibus honeſtatur, ſed etiam in æterna domini ſui gaudia intrare præcipitur. Tertij uero pigrum ocium, & deſidioſa nequitia ſic punitur, ut & uituperationis dedecoretur opprobrio, & portione quam acceperat, exuatur, Dignus enim erat perdere inutilem fidem, qui non exercuerat charitatem. Vnde & in ſubſequenti ſermone quo apertiſſime declaratur futuri forma iudicij, ſedente filio hominis in ſede maieſtatis ſuæ, antequam facta congregatione omnium gentium, alij ducuntur ad dexteram, alij ad ſiniſtram conſtituendi, laudatis dextris de operibus charitatis, nihil aliud ſiniſtris obijcitur quàm mi- Matth.25.

C ſericordiæ beneuolentiæq; neglectus. Acceperant ergo etiam iſti fidem, ſed non ſectati fuerant dilectionem, nec de non ſeruato, ſed de non aucto munere damnabuntur. Quamuis enim omnia bona, dona ſint dei, à deo tamen quædam etiam non petita tribuuntur, ut per ipſa quæ accepta ſunt, ea quæ nondum ſunt donata, quærantur. Semen quippe quod iacitur in terram, non ob hoc ſeritur, ut ipſum ſolum maneat, ſed ut fructum afferendo, multiplex atque numeroſum ſit. Cui quidem profectus ab illo eſt qui dat incrementum, ſed terra uiuens & de gratia iam imbre fœcunda, habet quod ipſa expectetur ad id quod accepit, augendum.

De conſideratione differentiarũ quibus diuinæ gratiæ opera & dona uariata ſunt. Caput III.

HIs recte (ut arbitror) quantum dominus tribuit, pertractatis, ad id unde digreſſa eſt diſputatio, reuertamur, ad conſiderationẽ ſcilicet differentiarũ quibus diuinæ gratiæ opera ac dona uariata ſunt. Altitudo quippe diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, cuius inſcrutabilia ſunt iudicia & inueſtigabiles uiæ, ſic ſemper miſericordiam ſuam & iudicium temperauit, ut ſecretiſſima æterni conſilij uoluntate noluerit in omnibus ſuper omnes generationes aut ſuper omnes homines, æquales donorum ſuorum eſſe menſuras. Si quidem aliter eos iuuerit, quos ad cognoſcendum ſe, cœli & terræ teſtimonijs conueniebat: aliter illos quibus non ſolum elementorum famulatu, ſed etiam do-
D ctrina legis, prophetarum oraculis, miraculorum ſignis, & angelorum cooperationibus conſulebat, Et multo magis aliter miſericordiam ſuam uniuerſis hominibus declarauerit, quando filius dei factus eſt filius hominis, ut inueniretur ab eis qui eum non quærebant, & appareret his qui illum non interrogabant, & non in uno tantum populo Iſraeliticæ ſtirpis excelleret, ſed in omni gente quæ eſt ſub cœlo, multiplicatum Abrahæ ſemen oriretur, in quam hæredum ſucceſſionem nõ filij carnis, ſed filij promiſſionis intrarent, Et quanta in præteritis ſeculis ſuper cæteras nationes, tanta nunc eſſet in gente Iudæa, parcitas gratiæ: Cum tamen introducta plenitudine gentium, etiam ipſorum ariditati earundem rigationum inundatio ſpondeatur. Quæ itaque cauſæ ſint harum ſub eadem gratia diſſimilitudinum, quæue rationes, ſanctis ſcripturis non loquentibus quis loquetur? Et cum in eis ſcientia Pauli Apoſtoli à diſputatione tranſeat ad ſtuporem, cuius erit tanta præſumptio, qui hæc diſſerendo exiſtimet aperienda potius quàm ſilentio miranda? Patienter igitur & æquanimiter ignoretur tam remotũ ab humana cogitatione ſecretum, nec tamen quia nequeunt clauſa penetrari, ideo etiam reſeratorum eſt prætereundus introitus. Manifeſtauerunt enim diuinorum eloquiorum multæ autoritates, & continua omnium ſeculorũ experimenta docuerunt, iuſtam dei miſericordiam, miſericordemq; iuſticiam, nec alendis unquam corporibus ho-
Matth. 5. minum nec docendis iuuandiſq; eorum mentibus defuiſſe. Semper etenim pluit ſuper bonos & malos, ſemper ſolem ſuum oriri fecit ſuper iuſtos & iniuſtos, ſemper uitales auras præbuit, ſemper diei & noctis uiciſſitudines miniſtrauit, ubertatem agris, multiplicationem ſeminibus, fœcũditatem generandis hominibus ſem

per

A per impendit. Et ſi quando aliquid horum minuit, benignis correptionibus auer-
ſionem deſidiámque male utentium caſtigauit, ut miſerationes eius quærerent in
aduerſis, cuius iuſticiam non timuerant in ſecundis. Denique ſi ad ipſa mundi ex
ordia recurramus, inueniemus omnium ſanctorum qui diluuium præceſſerunt, dei
ſpiritum fuiſſe rectorem, propter quod & filij dei nominati ſunt. Quoniam ſi-
cut ait Apoſtolus: Quicunque ſpiritu dei aguntur, hi filij ſunt dei. Et cum ij- Rom.8.
dem neglecta obſeruantia patrum, illicitis ſe reproborum connubijs miſcuiſſent,
atque ob nefariam ſocietatem digni exterminio iudicarentur, dominus ait: Non Gen.6.
permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniam caro ſunt. Vnde appa-
ret quod iſte populus cuius generationes diſcreto ordine cum annorum nume-
ro digeruntur, ſpiritalis antea fuit, ea utique uoluntate cui ſpiritus ſanctus præ
ſidebat, ſic impendens moderaminis ſui regimen, ut declinandi ad uitia non
adimeret poteſtatem, qua poteſtate hic populus ſi non uteretur, non relinque-
ret deum, nec relinqueretur à deo, eſſetq; ille de quo dictum eſt: Felix qui po- Eccle.31.
tuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus. Quandiu ergo apud deum manſit, ea
uoluntate manſit, quam deus inſpirauit & rexit. Præparatur enim ſicut ſcri-
ptum eſt, uoluntas à domino. Sed huius præparationis non unus ſemper pro-
uectus, nec una menſura eſt. Quoniam multis modis & innumerabilibus diffe-
rentijs, gratiæ opera & dona uariantur, inq; ipſis ſingulis generibus munerum, diſ
ſimiles ſunt gradus & impares quantitates. Sicut enim in germinibus herbarum
atque lignorum quæ terra producit, non una ſpecies, nec unum in omnibus ge-
nus eſt, ſed ſingula quæque in ſui ſeminis forma & in ſuæ ſtirpis qualitate gignun-
B tur, plenum autem decorem non ſtatim ut æduntur accipiunt, ſed certis & ordina-
tis prouehuntur augmentis, donec ad perfectam ſui habitus quantitatem per ſuc-
cedentia ſibi incrementa perueniant, Ita & ſemina chariſmatum plantæq; uirtu-
tum non in omni agro cordis humani totum hoc pariter quod ſunt futura naſcun-
tur, nec facile reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Exerit
quidem frequenter potens & miſericors deus mirabiles iſtos ſuæ operationis ef-
fectus, & quibuſdam mentibus non expectata profectuum mora, totum ſimul
quicquid collaturus eſt, inuehit. In Abrahæ lumbis Leui ſanctificatur; & ſimul Hebr.7.
cum eo domus Aaron, & ſacerdotalis ordo benedicitur. In Iſaac de repromiſ-
ſione concepto, & contra ſpem ſterilium ſenum nato, omnium gentium uoca-
tio, & tota Chriſti forma præconditur. Iacob nullo merito ſuffragante dilectus,
priuſquam naſcatur eligitur. Hieremiæ dicitur: Priuſquam te formarem in utero, Hier.1.
noui te, & priuſquam exires de uulua, ſanctificaui te. Iohannes intra Helizabet ma Luc.1.
tris uiſcera ſpiritu ſancto repletus exultat; & ut nullus inter natos mulierum maior
ſit, prius ſentit initia gratiæ quàm naturæ. Sed cum & alia ſimilium documento-
rum exempla non deſint, quæ breuitatis ſtudio præterimus, multo tamen crebrior,
multóque numeroſior pars illa hominum eſt, cui particulatim quicquid ſuperna
largitas donat accreſcit, ut conferendorum munerum cauſæ de his quæ ſunt col-
lata, pariantur. Quidam accepta fide diffidentia non carent, quam utique in-
eſſe ſibi nouerat qui dicebat: Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Mar.9.
Quam nec illi abeſſe penitus à ſuis animis ſentiebant, qui dixerunt: Domine au- Luc.17.

C ge nobis fidem. Quidam quod credunt, non intelligunt, & multi eorum diu in ſuæ ſimplicitatis modulo detinentur. Multi uero cito intellectus lumen accipiunt. Ipſa autem intelligentia non in omnibus eundem habet uigorem, aut ſimilem facultatem, Et plurimi cum & fide & intellectu uideantur ornati, laborant tamen indigentia charitatis: Et his quæ fide & intellectu uident, nequeunt inhærere, quoniam perſeuerari in eo non poteſt, quod non toto corde diligitur. Donum quoque ipſius charitatis non ſemper eiuſmodi eſt, ut quicquid ad plenitudinem ipſius pertinet, ſimul à percipiente ſumatur. Eſt enim amor qui poteſt alio amore ſuperari. Et ſæpe dilectio dei ex mundi dilectione marceſcit, niſi ad eum feruorem ſpirituſancto inflammante profecerit, qui nullo extingui frigore, nullo poſſit tepore languere. Cum itaque in hoc inenarrabili dono dei omnium ſumma donorum, & quædam ſit cunctarum uita uirtutum, ad hoc cætera conferuntur, ut habeat animæ fidelis intentio, per quæ ad perfectam charitatem poſſit eniti. Quæ quoniam non ſolum ex deo, ſed etiam deus eſt, ſtabiles & perſeuerantes atque inſuperabiles facit, quos flumine ſuæ uoluptatis impleuerit. Qui autem iſtarum aquarum dulcedinem neſciunt, & adhuc de mundi huius torrentibus bibunt, aut etiam ſi aliquid primoribus labris de uitæ fonte guſtauerunt, inebriari tamen aureo babylonis calice delectantur, ſuo prorſus decipiuntur arbitrio, ſua uoluntate labuntur, etſi in hac deſidia perſeuerant, ipſi ſe his quæ accepere, diſpoliant. Facile enim quælibet bona ſine charitate poſſunt perire, quæ non poſſunt ſine charitate prodeſſe.

D

Quod auerſio à deo non ſit diuinæ conſtitutionis, ſed propriæ uoluntatis. Caput IIII.

HAEC autem ſummatim breuiterq́ perſtricta ad id ualeant, ut certiſſime nouerimus, nullum fidelium à deo non diſcedentem relinqui, neque cuiuſquam ruinam ex diuina eſſe conſtitutione diſpoſitam, ſed multis qui iam iudicio rationis utuntur, ideo liberum eſſe diſcedere, ut non diſceſſiſſe ſit præmium, & ut quod non poteſt niſi cooperante ſpiritu dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit uoluntate non fieri. Quæ uoluntas in malis actionibus ſola eſſe poteſt, in bonis autem ſola eſſe non poteſt. Quamuis eñ ſecundum naturam ſit homini, ut bonæ ſit uoluntatis, uitium tamen quod per malam uoluntatem irruit in naturam, non naturæ ſuperatur uirtute ſed gratiæ. Regebatur ergo primus ille populus dei, ſpiritu dei, & à maledicti ac prædãnati populi ſocietate ac moribus per eruditionẽ ſanctiſpiritus abſtinebat, cuſtodiẽs diſcretionem ſui à permixtione carnalium, quorũ mala tam diu ſuſtinuit patiẽtia dei, q̃ diu boni per id quod eos non imitabãtur, placere potuerunt. Vbi uero etiam boni malorũ imitatione corrupti ſunt, & per uoluntatis defectum in eãdem nequiciam conſpirauit uniuerſitas, quos excepta Noe domo, una impietas prophanauit, ſententia una deleuit. Bonitas autem dei ne illi quidem parti defuit, quæ in charitate non ſtetit, & ab initio ſui ueneno diabolici liuoris intumuit. Pricipem enim gẽtis impiæ ſancti fratris meritis inuidentem, cædemq́ eius parricidali corde meditantẽ, dignatur dominus paterno mitigare conſilio, dicens ad Cain: Vt quid triſtis factus es

Gen. 4.

ut quid

A ut quid concidit uultus tuus? Nonne ſi recte offeras, recte autem non diuidas pec-
caſti? Quieſce. Ad te enim erit conuerſio eius, & tu dominaberis eius. Depone, in-
quit, ortam de inuidiæ æmulatione triſtitiam, & flammas odij crudelis extingue.
Nihil tibi Abel nocuit, nec mihi placendo te læſit, deſpexi munera tua meo iudi-
cio, non illius uoto. Opus enim bonum negligenter egiſti, recta fuiſſet oblatio
tua, ſi fuiſſet recta diſcretio. Sciens cui offerres, ſcire debueras quid uoueres.
Non digne inter me & te diuiſiſti, quoniam tibi electiora ſeruaſti. Tuus ergo hic er-
ror eſt, tuumq; peccatum, quieſce & noli in inſontem fratrem moueri, ad te potius
tua culpa reuocetur: noli peccato regnũ in te dare, ſed tu potius in ipſum ſume do-
minatũ. Pœnitendo enim nec in maius facinus progredieris, & ab eo in quo te do-
les diſplicuiſſe, mundaberis. Cum ergo talia ad Cain loqueretur deus, nunquid am-
biguum eſt uoluiſſe eum, & quantũ ad medendi modum ſufficiebat egiſſe, ut Cain
ab illo impietatis furore reſipiſceret? Sed malicia pertinax inde facta eſt inexcuſa-
bilior, unde debuit eſſe correctior. Et utique præſciebat deus, ad quem finem inſa-
nientis eſſet progreſſura conceptio. Neque ex eo quod falli ſcientia diuina non po-
terat, neceſſitate peccandi urgebatur facinus uoluntatis, à cuius utique intentione at-
que effectu potuit incolumitas Abel illæſa defendi, niſi placuiſſet deo cum magna
laude patientiæ ſuæ, ut temporalis furor impij, fieret perpetuus honor iuſti. Poſte-
ris uero iſtius fratricidæ, quamuis in progenitoris ſui moribus uiuerent, nunquam
ſe diuinam bonitatem negaſſe, quis non facile aduertat, ſi conſideret quantum eis
prodeſſe potuerit tam longa patientia dei, tam diues bonorum temporalium co-
B pia, & multiplicatæ fœcunditatis tam numeroſa propagatio? quæ beneficia licet ob-
duratis nihil remedij & emendationis attulerint, probant tamẽ auerſionem eorum
non diuinæ fuiſſe conſtitutionis, ſed propriæ uoluntatis. In conſeruatione autem
Noë filiorumq; eius & nuruum in quibus omnium gentium ſeminarium diſpone-
batur, quanta diuinæ gratiæ opera reuelata ſint, ſancta ſcriptura manifeſtat, dum
in illa mirandæ capacitatis arca, uniuerſi generis animalium quantum reparationis
aderat, receptrice, cõgregatura ad ſe omne hominum genus eccleſia figuratur, dum
per lignum & aquam redemptio crucis Chriſti & ablutio regenerationis aperitur.
Dum in his qui ex illa mundi uaſtatione ſaluati ſunt, omnium gentium plenitudo
benedicitur. Dum donum fœcunditatis iteratur, & ſolo eſu ſuffocatorum & ſan-
guinis interdicto, libertas edendi quod placuerit, augetur, ſalutiſq; ſecuritas in te-
ſtimonio uerſicoloris arcus, hoc eſt in ſigno multiformis gratiæ conſecratur. Quæ
utique myſteria atque ſacramenta non unius tantum familiæ pauciſſimos tunc ho-
mines, ſed in ipſis omnes eorum poſteros imbuebant, ut quod eruditioni impen-
debatur parentũ, proficeret ſcientiæ filiorum. Iam uero procurrente humanæ pro-
pagationis augmento, cum ipſa mortalium numeroſitas de ſuis multiplicationi-
bus ſuperbiret, & ſecundum elationis ſuæ altitudinem cœlo cuperet molem immo-
dicæ inſtructionis inſerere, quàm mirabilis erga cohibendam hãc inſolentiam fuit
diuinæ cenſura iuſticiæ? Quæ unam illorum populorum loquelam notis ſibi inui-
cem ſignificationibus conſonantem, ſeptuaginta & duarum linguarum uarietate
confudit, ut & inter diſſonas uoces operantium pereunte concordia, inſanæ mo-
litionis machina ſolueretur, & habitando orbi terrarum daret incolas malæ con-
gregationis opportuna diſperſio. In iſto autem opere prouidentiæ dei præordina-
bantur

C bantur miracula gratiæ Chriſtianæ, quæ omnem hanc diſperſionẽ in illius ædifica-
tionis erat uocatura cõpagem, in qua omne genu flectitur deo, & omnis lingua con
Philip.2. fitetur, quoniam Ieſus in gloria dei patris eſt. Hanc latitudinem gratiæ in plenitudi
ne diſpoſitorum temporum reuelandæ, facta ad Abrahã promiſſio dei ſignis iam
luculentioribus indicabat, quando duplex eius ſucceſſio, filij ſcilicet carnis & filij pro
miſſionis multitudini arenarũ comparabatur & ſiderum, & uir ſenex per annoſam
uxoris ſterilitatẽ ab ſpe iam prolis alienus, credebat laudabili fide per germen uni-
us filij patrem futurum eſſe ſe mundi, proſpiciens illum in ſemine ſuo, imò conſpi-
Ioan.8. ciens qui dixit: Abrahã diem meum uidit, & gauiſus eſt: Qua fide Abrahã cum iu-
ſtificaretur, nondum mandatum circunciſionis acceperat, ſed cum eſſet in præputio
naturali, reputata eſt fides eius ad iuſticiam, & eadem fides ſignaculum circunciſio-
nis acceperat in eo corporis membro, per quod ſemen procreationis peruenturum
erat ad eam carnẽ, in qua ſine carnali ſemine dei filius deus uerbũ caro fieret, ac de
Abrahæ filia Maria uirgine naſceretur aſſumptis oĩbus in huius natiuitatis con-
ſortiũ, qui in Chriſto p ſpiritũ ſanctũ regenerati, qđ Abrahã credidit crediſſent.

Quod etiam ante aduentũ Chriſti nationes quæ alienatæ à cõuerſa
tione Iſraël, ſpem non habebant, ob hoc non ſint excuſabiles. Et quomo
do propter perſecutiones bonorũ Chriſtus populũ ſuũ auxerit. Cap. V.

HAEC autem fides, antequam ueniret, hoc ſemen de quo Abrahæ dictũ
Gen.12. eſt: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ, intra unius ſtirpis
populum continebatur, uigente apud ueros Iſraëlitas ſpe redemptio-
D nis noſtræ, quoniam etſi fuerunt ex alienigenis quos temporibus legis
ueritas illuſtrare dignata ſit, tam pauci fuerunt, ut uix cognoſcantur an fuerint. Ne-
que ob hoc excuſabiles ſint nationes, quæ alienatæ à conuerſatione Iſraël ſpem nõ
habentes, & ſine deo in hoc mundo, ſub ignorantiæ tenebris perierunt, quia hæc
abundantia gratiæ quæ nunc uniuerſum mundum rigat, pari antea largitate non
fluxit. Adhibita enim ſemper eſt uniuerſis hominibus quædam ſupernæ menſura
doctrinæ, quæ etſi parcioris occultioriſq; gratiæ fuit, ſufficit tamen ſicut dominus
iudicauit, quibuſdam ad remedium, omnibus ad teſtimonium, ut non dubie, ſed
euidenter appareat, quod niſi ubi abundauit peccatũ, ſuperabundaret gratia, nunc
quoque uniuerſum genus humanum ſimilis obcæcaret impietas. An forte ut pleri-
que garriunt, meliora quàm ueterum ingenia noſtris ſeculis orta ſunt, & aptiores
diuinis donis animas tempora extrema pepererunt. Quod etiam ſi ita eſſet, ad
bonitatem id referendum eſſet autoris, qui uocandis ad uitam æternam populis,
ea quæ non reniterentur, corda finxiſſet. Sed nihil prorſus nouatum eſt in gene-
ratione carnali, nec generoſior auis minorum orta ſucceſſio eſt, cum potius in ho-
minibus illius temporis, quo mundi redemptor aduenit, quanto erat propago tar-
dior, tanto ſit iniquitas inuenta robuſtior. Probauit hoc Iudaici furoris impie-
tas, Et quam apta euangelio Chriſti fuerit illa generatio, non ſolum populi, ſed
etiam ſcribarum & principum ac ſacerdotum corda docuerunt. Quibus parum
fuit in agnum dei tollentem peccatum mundi, contra teſtificationem legis, con-
tra oracula prophetarum, contra diuinarum experimenta uirtutum, ſeditioni-
bus, contumelijs, ſputis, alapis, colaphis, lapidibus, flagris, & ad poſtremum
crucis

A crucis atrocitate ſæuiſſe, niſi etiam teſtes reſurrectionis eius eadem perſequerentur
inſania: Quā apoſtoli quando à pontificibus flagellati ſunt, oſtenderūt in pſalmo
Dauitico prophetarū dicentes: Domine tu es qui feciſti cœlū & terrā & mare & oia Acto.4.
quæ in eis ſunt, qui ſpiritu ſancto per os patris noſtri Dauid pueri tui dixiſti: Qua-
re fremuerūt gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterūt reges terræ, & princi-
pes cōuenerūt in unum aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius. Cōuene-
rūt enim uere in ciuitate iſta aduerſus ſanctū filium tuum Ieſū quem unxiſti, He-
rodes & Pōtius Pilatus cū gentibus et populis Iſraël, facere quæ manus tua & cō
ſiliū decreuerunt fieri. Igitur ad manifeſtandā gratiā dei quæ ex æterno eius incom
mutabiliq; cōſilio in ſalutē omnium gentiū diſponebatur, non priora quaſi incapa
cia declinata ſunt tēpora, ſed iſta electa, quæ tales populos ædiderūt, quorū ferox &
uoluntaria iniquitas nō conſulendi affectu, ſed intentione ſæuiendi perſiſteret face
re quæ manus dei & conſiliū decreuerunt fieri, ut mirabilior eſſet gratia & potentia
dei, quæ de tā duris animis, tam tenebroſis mentibus, tā inimicis cordibus fecit ſibi
populū fidelem, ſubditum, ſanctum, qui non per ſapientiā huius mundi peruenit
ad lumen ſapientiæ dei, ſed per illius donum de quo teſtatur Iohannes apoſtolus
dicens: Scimus quia filius dei uenit, & dedit nobis ſenſum, ut cognoſcamus uerum 1. Iohan. 5.
deum, & ſimus in uero filio eius. Cui teſtimonio apoſtolus Paulus conſonat dicēs:
Gratias agentes patri qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine, Col. 1.
qui eripuit nos de tenebris, & de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij
dilectionis ſuæ. Et iterum idem: Eramus enim, inquit, aliquando inſipientes, incre- Titum 3.
B duli, errantes, ſeruientes deſiderijs & uoluptatibus uarijs, in malicia & inuidia agē-
tes, odibiles, odientes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit ſal-
uatoris noſtri, non ex operibus iuſticiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſe
ricordiam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis ſpiritusſācti, quem effudit
in nos abunde per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum, ut iuſtificati gratia ipſius
hæredes ſimus ſecundum ſpem uitæ æternæ. Potuitne plenius, luculētius, uerius ex-
plicari, quæ merita hominum Chriſtus inuenerit, & quos ſibi mores ſubiecerit, quæ
ad ſe corda conuerterit, quando uenit mederi non ſanis ſed male habentibus, & uo Matth. 9.
care non iuſtos ſed peccatores, quoniam gentium populus qui ſedebat in tenebris Eſa. 9.
lucem uidit magnā, & ſedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta eſt illis. Fre-
mebant gentes, iraſcebantur populi, ſæuiebant reges, & poteſtates contradice-
bant, ſuperſtitiones & totius mundi reluctabantur errores. Sed de reſiſtenti-
bus, furentibus, perſequentibus, populum ſuum Chriſtus augebat, & per uincu
la ac ſupplicia mortéſque, ſanctorum roborabatur fides, uincebat ueritas, pérque
uniuerſum mundum, dominici agri ſegetis multiplicabatur ubertas. Tanta e-
nim deſuper præbebatur conſtantia fidei, fiducia ſpei, fortitudo tolerantiæ, ut
ille ignis dilectionis, quem in cordibus fidelium ſpiritus ſanctus accenderat, nul
lo modo opprimentibus poſſet extingui. Cum & qui cruciabantur, uehementius
inardeſcerent, & qui ſæuiebant, eandē quam perſequebanē, flammam ſæpe conci-
perēt, qua beatus apoſtolus Paulus ignitus, fidenter feruenterq; dicebat: Iuſtificati Roma. 5.
igitur ex fide pacē habeamus ad dominum noſtrū Ieſum Chriſtum, per quem &
acceſſū habemus fide in gratiā iſtā in qua ſtamus, ſed & gloriamur in ſpe gloriæ fili
orū dei, nō ſolū aūt, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quod tribulatio pa
tientiam

C tientiam operatur, patientia autem probationem,probatio uero ſpem, ſpes autem
non cõfundit,quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum
Rom.8. qui datus eſt nobis.Et iterũ:Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio,an
anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Sicut ſcri
Pſal.43. ptum eſt:Quia propter te mortificamur tota die,exiſtimati ſumus ſicut oues occiſio
nis.Sed in his omnibus ſuperamus,per eum qui dilexit nos.Certus ſum enim,quia
neqꝫ mors,neque uita,neqꝫ angeli,neqꝫ principatus,neqꝫ inſtantia,neque futura,ne
que fortitudo,neqꝫ altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſe-
parare à charitate dei quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro.Hæc charitas diffuſa
per ſpiritum ſanctum fecit,ut mundus fidelium,mundum uinceret impiorum.Hæc
Neronis crudelitatẽ,Domitiani furorem,multorumqꝫ poſt eos principum,glorio-
ſo innumerabilium martyrum fine confudit,donante Chriſto imitatoribus ſuis,de
perſecutionibus regum,æternarum ſtemmata coronarum.

Quod Chriſtus pro omnibus impijs & peccatoribus mortuus fuerit. Caput VI.

NVLLA igitur ratio dubitandi eſt, Ieſum Chriſtum dominum noſtrum
pro impijs & peccatoribus mortuum,à quorum numero liber inuentus
eſt. Nõne eſt pro om̃ibus mortuus Chriſtus? Sed prorſus pro om̃ibus
mortuus eſt Chriſtus.Nemo ergo omnium hominum ante reconcilia-
tionem quæ per Chriſti ſanguinem facta eſt, non aut peccator aut impius fuit,di-
D cente apoſtolo:Si enim Chriſtus cum adhuc infirmi eſſemus, iuxta tempus pro im
pijs mortuus eſt, uix enim pro iuſto quis moritur, nam pro bono forſitan quis au-
deat mori. Commendat autem ſuam charitatem deus in nobis, Quoniam ſi cum
adhuc peccatores eſſemus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt, multo magis iuſtificati
ſanguine ipſius ſalui erimus ab ira per ipſum.Si enim cum inimici eſſemus,reconci
liati ſumus deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati ſalui erimus in uita
2.Cor.5. ipſius.Idem autem apoſtolus in ſecunda ad Corinthios ait:Charitas enim Chriſti
urget nos iudicantes hoc,quoniam ſi unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes
mortui ſunt,& pro omnibus mortuus eſt,ut & qui uiuunt,iam non ſibi uiuant, ſed
ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit.De ſeipſo uero quid pronũciat audiamus.
1.Timoth.1 Fidelis inquit ſermo & omni acceptione dignus,Quia Chriſtus uenit in hunc mun-
dum peccatores ſaluos facere,quorum primus ego ſum.Sed ideo miſericordiã con-
ſecutus ſum, ut in me primo oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patientiã, ad infor-
mationem eorum qui credituri ſunt illi in uitam æternam.Siue ergo circunciſio ſiue
præputium, peccato uniuerſaliter concludebatur, unusqꝫ omnes reatus obſtrinxe-
rat, & inter magis minusqꝫ impios nemo erat qui poſſet abſqꝫ Chriſti redemptio-
ne ſaluari, quæ redemptio uniuerſo ſeſe intulit mundo, & omnibus hominibus in-
differenter innotuit:quandoquidem in die quinquageſimo ab illo paſcha in quo ſe
hoſtiam deo uerus agnus obtulerat,cum apoſtoli & qui cum eis unanimes erant,re
pleti ſpiritu ſancto linguis omnium gentium loquerentur,conueniebat excita mira
culo diuerſi generis hominum multitudo, ut euãgelium Chriſti in eis qui aderant,
Act.2. totus mundus audiret.Confluxerant autem(ſicut ſcriptum eſt)Parthi & Medi,Ela
mitæ & qui inhabitãt Meſopotamiã, Iudæam & Cappadociam, Pontũ & Aſiam.

A Phrygiam & Pamphyliam, Ægyptum & partes Lybiæ, quæ eſt circa Cyrenen: & aduenæ Romani, Iudæi quoq; & Proſelyti, Cretes & Arabes, audientes eorum linguis prædicari magnalia dei, quorum teſtificatio etiam in eas gentes quæ remotiores ſunt, longe lateq; procurreret. Ad cuius rei effectum credimus prouidentia dei Romani regni latitudinem præparatam, ut nationes uocandæ ad unitatem corporis Chriſti, prius iure unius conſociarentur imperatis. Quamuis gratia Chriſtiana non cõtenta ſit eoſdem limites habere quos Roma, multosq; iam populorum ſceptro crucis Chriſti illa ſubdiderit, quos armis ſuis iſta nõ domuit. Quæ tamen per Apoſtolici ſacerdocij principatum amplior facta eſt arce religionis q̃ ſolio poteſtatis. Quod ſi forte, quemadmodum quaſdam gẽtes, quod non uolunt, in conſortium filiorum dei nouimus adoptatas, ita etiam nunc in extremis mundi partibus ſunt aliquæ nationes, quibus nondum gratia ſaluatoris illuxit: non ambigimus etiam circa illas occulto iudicio dei tempus uocationis eſſe diſpoſitum, quo euangelium quod nondum uiderunt, audiant atq; ſuſcipiant. Quibus tamen illa menſura generalis auxilij quæ deſuper omnibus ſemper hominibus eſt præbita, non negat̃. Quamuis tam acerbo natura humana uulnere ſauciata ſit, ut ad cognitionem dei neminem contemplatio ſpontanea plene ualeat erudire, niſi obumbrationem cordis uera lux diſcuſſerit, quam inſcrutabili iudicio deus iuſtus & bonus non ita præteritis ſeculis quemadmodum in nouiſſimis diebus effudit. Vnde & beatus Apoſtolus Paulus ſcribens Coloſſenſibus ait: Myſterium quod abſconditum fuit à ſeculis & generationibus, nunc autem manifeſtatum eſt ſanctis eius, quibus uoluit de- *Col. 1.*
B us notas facere diuitias gloriæ ſacramenti huius in gentibus, quod eſt Chriſtus in nobis.

Quomodo myſterium uocationis gentium prophetis fuerit cognitum & apoſtolis. Cap. VII.

NVNQVID hoc myſterium etiam prophetis incognitũ fuit? & illi per quos ſpiritusſanctus loquebatur, ea quorum ab ipſis fiebant denunciationes, neſciebant? Non ita planè intelligendum puto, ſed ipſis gentibus abſconditum fuiſſe myſterium, quod dominus quando uoluit, & quibus uoluit reuelauit. Nam de uocatione gentium quæ non erãt populus dei, & quibus prius non miſertus eſt, nunc autem miſeretur, In Deuteronomio ita dicitur: Et uidit dominus & zelauit, & iratus eſt propter iram filiorum ſuorum & filiarum, & dixit: Auertam faciem meam ab eis, & oſtendam quid erit in nouiſſimo, q̃a generatio peruerſa eſt filijs, in quibus non eſt fides in illis. Ipſi in zelum compulerunt me in hoc quod non eſt deus, irritauerunt me in idolis ſuis. Et ego in zelum incitabo eos in eis qui non erat gens, ſuper gente inſipiente irritabo eos. Et Dauid hæc de adoraturis deum omnibus gentibus præcinit: Omnes gentes quaſcunq; feciſti, uenient & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum. Et iterum idem: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei. Et iterum: Benedicentur in ipſo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. Eſaias quoq; ſimilia annunciat dicens: Quoniam erit in nouiſſimis diebus manifeſtus mons domini, & domus dei in cacumine montium, & exaltabitur ſuper colles, & uenient ad eum omnes gentes. Et iterum idem: Et faciet, inquit, dñs ſabaoth

Deu. 32. *Psal. 85.* *Psal. 71.* *Esa. 2.*

C omnibus gentibus, in monte iſto bibent in iocunditate uinum, ungentur unguento in monte iſto, tradet hæc omnia gentibus, hoc enim conſilium ſuper omnes gentes. Et iterum idem: Et reuelabit dominus brachium ſuum ſanctum in conſpectu omnium gentium, & uidebunt omnes gentes terræ ſalutem quæ à domino eſt. Et iterum: Ecce aduenæ ad te per me accedent, & ad te fugient. Et infra: Gentes quæ te non cognouerunt, inuocabunt te, & populi qui te neſciunt, ad te confugient.

Oſee.1. Oſee quoq; paria prophetat dicens: Et erit in loco in quo dictum eſt eis: Non populus meus uos, ibi uocabuntur filij dei uiui, & congregabuntur filij Iudæ, & filij Iſraël in idipſum. Et iterum: Miſerebor non dilectæ, & dicam non populo meo: populus meus es tu, & ipſe dicet: deus meus es tu. Sub Apoſtolis uero cum ij qui in Chriſtum ex circunciſione crediderant, eos qui gentiles erant, dicebanturq; præputium, iuſtificationum gratiæ arbitrarentur participes eſſe non poſſe: docet beatus Apoſtolus Petrus quàm indiſcretus apud deum uterque ſit populus, ſi

Act.11. in unitatem fidei ambo conuenerint. Cum autem, inquit, cœpiſſem loqui, decidit ſpiritusſanctus ſuper eos, ſicut & in nos in initio. Recordatus ſum autem uerbi domini, ſicut dicebat: Iohannes quidem baptizauit aqua, uos autem baptizabimini ſpiritu ſancto. Si ergo eandem gratiam dedit illis deus ſicut & nobis, qui credidimus in dominum Ieſum Chriſtum, ego quis eram qui poſſem prohibere deum? His auditis, tacuerunt & glorificauerunt deum dicentes: Ergo & gentibus deus pœnitentiam ad uitam dedit. Iacobus quoq; Apoſtolus de hac uocatione

Act.15. gentium dicit. Viri fratres audite me: Simon narrauit quemadmodum primum

D deus uiſitauit ſumere ex gentibus populum nomini ſuo, & huic concordant uerba

Amos.9 prophetarum, ſicut ſcriptum eſt: Poſt hæc reuertar, & reædificabo tabernaculum Dauid, quod cecidit, & diruta eius ædificabo, & erigam illud, ut requirant cæteri hominum dominum, & omnes gentes ſuper quas inuocatum eſt nomen me-

Luc.2. um, dicit dominus faciens hæc, notum à ſeculo eſt domino opus ſuum. Symeon quoq; ille cui reſponſum erat à ſpiritu ſancto non eum uiſurum mortem priuſquam uideret Chriſtum domini, de ſalute omnium gentium quæ in Chriſto reuelabatur, hæc dixit: Nunc dimitte ſeruum tuum domine ſecundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum. Quod paraſti, ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſraël. His & alijs teſtimonijs ſcripturarum, non dubie demonſtratur, iſtam ditiſſimam, potentiſſimam, benigniſſimam gratiam qua in nouiſſimo mundi tempore omnes gentes in regnum Chriſti uocantur prioribus ſeculis in occulto dei abſconditam fuiſſe conſilio: Et cur hac manifeſtatione qua nunc uniuerſis nationibus innoteſcit, antea reuelata non fuerit, nullam poſſe ſcientiam comprehendere, nullam intelligentiam penetrare: cum tamen illud quod de bonitate dei pijſſime creditur, quia omnes homines uelit ſaluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire, non oporteat niſi perpetuum æternumq; ſentiri, ſecundum eas menſuras, quibus deus dona generalia ſpecialibus nouit cumulare muneribus: ut & qui exortes gratiæ fuerint, de ſua nequitia redarguantur, & qui eius lumine enituerint, non in ſuo merito, ſed in domino glorientur. In hoc ſanè anguſto quidem, ſed tamen recto intelligentiæ tramite non parum difficultatis opponit conſideratio paruulorum, qui nullo iudicio

A dicio rationis utuntur,quo autoris ſui beneficia ſentientes, ad agnitionem ualeant
ueritatis accedere, nec uidentur de neglectu opitulantis gratiæ iuſte argui, in illa
ignorantia naturaliter conſtituti,quam dubium non eſt,nullam recipere ſcientiam,
nullam ſentire doctrinam.

Quare tanta multitudo non regeneratorum infantium à perpetua alienetur ſalute. Caput. VIII.

VNDE cum omnes homines uelit deus ſaluos fieri,quid eſt quod alie-
natur à ſalute perpetua tanta infantium multitudo,totq; in his æta-
tibus hominum milia extra uitam relinquuntur æternam : quaſi ad
hoc tantum conditi ſint ab eo, qui neminem odiens creauit, ut quia
in hunc mundum cum peccati carne uenerunt, inſolubilis culpæ uincula ſine reatu
propriæ actionis inciderent:quid hoc profundius,quid mirabilius eſſe poteſt? Ne
que credi fas eſt,eos qui regenerationis non adepti ſunt ſacramentum,ad ullum be
atorum pertinere conſortium. Et magis ſtupendum,magisq; ſit mirum,quod ubi
actio non offendit, ubi arbitrium non reſiſtit, ubi eadem miſeria, ſimilis imbe-
cillitas,cauſa communis eſt,non unum eſſe de tanta parilitate iudicem,& quales re
probat abdicatio, tales adoptat electio. Veruntamen de hac altitudine diſcretio-
nis dei non conturbabitur cor noſtrum, ſi firma & ſtabili fide omne iudicium dei
iuſtum eſſe credamus, nec appetamus habere cognitum,quod uoluit eſſe ſecre-
tum,ut ubi inueſtigari nõ poteſt,quare ita iudicet,ſufficiat ſcire quis iudicet.Quan
B quam non ita incognoſcibilis iſta ſit quæſtio, ut nihil ſit, quod de ea eruditionis
poſſimus acquirere, ſi ad contemplandum id quod uideri poteſt, tranquillus ſo-
brij cordis adhibeatur intuitus. Cum enim conſideramus inter paganos, inter Iu-
dæos,inter hæreticos,inter ipſos catholicos Chriſtianos quàm multiplex pereat nu
merus paruulorum,quos quantum ad proprias pertinet uoluntates, neq; bonum
aliquid,neq; malum conſtat egiſſe, diſcimus ſuper eos illam manere ſententiam,
quam humanum genus præuaricatione primi parentis excepit, cuius ſententiæ ri-
gor dum etiam circa tales non reſoluitur, quàm magnum illud peccatum fuerit de
monſtratur.Nemo autem putaretur non innocens naſci,niſi etiam talibus eſſet no
xium non renaſci. De immaturitate uero mortis non eſt ratio conquerendi, cum
ſemel in naturam noſtram per peccatum ingreſſa mortalitas obnoxium ſibi om-
nem uitæ noſtræ fecerit diem. Eſſet enim, quoniam ſecundum aliquem modum
immortalis dici homo poſſet,ſi eſſet tempus intra quod mori omnino non poſſet.
Sed nunquam corruptio ita incorruptionis eſt particeps, ut nõ ſemper obnoxium
ſit defectioni,quod debetur occaſui. Vitæ huius principium, mortis exordium eſt,
nec prius incipit augeri ætas noſtra quàm minui. Cui ſi quid adijcitur ſpacij tem-
poralis,non ad hoc accedit ut maneat,ſed in hoc tranſit ut pereat. Quod ergo ab
initij ſui die mortale eſt,qualibet occidat die,non contra legem mortalitatis occum
bit,Nec unquam ei uicinius eſt poſſe uiuere,quàm poſſe deficere.Quamuis autem
ex una cauſa omnium hominum ſit orta mortalitas, non in unam tamen, ſed in
multiplicem imbecillitatem corruptibilis natura diſtrahitur.Et ſiue morbis ſiue de-
bilitatibus ſiue uulneribus,non ſolum anni aut menſes uel dies ætatis humanæ,ſed

C & omnes horæ omniaq; momenta ſubiecta ſunt. Nec eſt aliquod mortis genus aut ullus obeundi modus, qui non intra uniuerſitatem mortalium in aliquam incidat portionem. Manet enim graue iugum ſuper filios Adam, à die exitus de uentre matris eorum, in diem ſepulturæ in matrem omnium. Sed huius aſperrimi iugi pondera non ita in Adæ filios irruerunt, ut diuina iuſtitia nihil eis ſuæ dimenſionis adhiberet, quæ defectionum legibus ita defectura ſubiecit, ut ab eis moderationum ſuarum non auerteret poteſtatem. Ideo omnia omnes inciderent mala, quia per communem conditionem omnes omnibus ſubiacerent, ſed ut generali neceſſitate uariata, cauſas ſibi dominus indulgentiæ correptionisq; ſeruaret, eſſetq; in uno omnium debito, quod & miſericors remitteret & iuſtus exigeret. Cum igitur iuſta & omnipotens prouidentia dei inceſſabiliter uniuerſa diiudicet, & nemo in hunc mundum ueniat, neq; ab hoc mundo exeat, niſi eo ortu atq; deceſſu quem rerum arbiter ſecundum altiſſimam ſcientiam ſuam ſapientiamq; decernit, ſicut ſcri-
Iob.12. ptum eſt in libro Iob: Quis ignorat quod omnia hæc manus domini fecerit, in cuius manu anima omnis uiuentis, & ſpiritus uniuerſæ carnis hominis? Et iterum:
Iob.14 Breues dies hominis ſunt, & numerus dierum eius apud te eſt. Quis audeat cauſas operum & conſiliorum eius inquirere? Inſcrutabile enim eſt ualdeq; ſecretum: cur tantis differentijs conditio humana uariata ſit. Illum ab infantia uſque in ſenectutem longæua carpit infirmitas, nec inter perſeuerantes dolores ſtatutæ deficit tempus ætatis. Illum integris ualentem uiribus annoſiſſimus uigor uegetat. Huic in pueritia finis eſt, illi in adoleſcentia. Huic ultra iuuentutem non licet progredi: illi im
D poſſibile eſt uſque ad loquendi rudimenta grandeſcere. Quas uitæ metas multiformiter inæquales minus acerbas experiretur caduca mortalitas, ſi præſentis tantum ſeculi detrimenta pateretur, & non in æternas miſerias caderent, qui hinc ſine lauacro regenerationis exiſſent. Sed cum inſcrutabilis ſit cauſa donorum quæ gratia tribuit, quàm miſeriarum quas natura promeruit, ipſa nos intelligentiæ difficultas ad noſtrum remittit autorem. Et cum quærimus, quomodo omnes homines ſaluos fieri uelit, qui non omnibus illud tempus impertit, in quo per uoluntariam fidem percipiendæ gratiæ ſint capaces, non irreligioſe arbitror credi, neque inconuenienter intelligi, quod iſti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiæ partem, quæ ſemper uniuerſis eſt impenſa nationibus, qua utiq; ſi bene eorum uterentur parentes, etiam ipſi per eoſdem iuuarentur. Omnium nanq; exordia paruulorum totaq; illa principia necdum rationalis infantiæ, ſub arbitrio iacent uoluntatis alienæ, nec ullo modo eis niſi per alios conſuli poteſt, & conſequens eſt illos ad eorum pertinere conſortium, quorum uel recto uel prauo aguntur affectu. Sicut enim ex aliena confeſſione credunt, ita ex aliena infidelitate aut diſſimulatione non credunt. Et cum ipſi nec præſentis uitæ deſiderium habuerunt, nec futuræ, quàm ipſorum factum eſt naſci, tam ipſorum efficitur non renaſci. Sicut autem circa maiores præter illam generalem gratiam parcius atque occultius omnium hominum corda pulſantem, excellẽtiore opere, largiore munere, potentiore uirtute uocatio ſpecialis exercitur, ita etiam circa innumeros paruulos eadem manifeſtatur electio, quæ quidem nec illis qui renati non ſunt, in parentibus defuit, ſed ijs qui renati ſunt, præ parentibus affuit: Ita ut multis ſæpe quos ſuorum impietas deſeruit, alienorum

cura

A cura ſeruierit, & ad regenerationem uenerint per extraneos, quæ eis non erat prouidenda per proximos. In quo opere gratiæ, quis niſi arrogantiſſimus atq; uaniſſimus de diuina iuſticia conqueratur, quod non omnibus paruulis ſimilis prouidentia conſulat, omniaq; pericula quæ moriturorum regenerationem prohibere poſſunt, aut poteſtate ſubmoueat, aut miſeratione præueniat? Quod utique erga omnes ita fieret, ſi ita fieri omnino deberet. Non autem latet quantum cordibus fidelium deſidiæ gigneretur, ſi in baptizandis paruulis nihil de cuiuſquam negligentia, nihil de ipſorum eſſet mortalitate metuendum. Quandoquidem ut tales baptiſmo fraudarentur, nullo modo poſſet accidere. Hac uero tam inamiſſibili felicitate infantium uehementiſſime opinio illius roboraretur erroris, qui gratiam dei ſecundum merita hominum dari audet contra fidem catholicam prædicare. Videretur quippe inculpabili innocentiæ hoc tota æquitate deberi, ut neminem eorum adoptio præteriret, quos nullus reatus perſtringeret: nec impie à quodam de paruulorum baptiſmo dictum fuiſſet, Habet gratia quod adoptet, non habet unda quod diluat. Sed hoc deteſtabiliter prædicatum omnes diſcipuli ueritatis intelligunt: & inde manifeſtum eſt eos qui ſalui fiunt, non merito, ſed gratia liberari, quia ſine baptiſmo mortuos periſſe non dubium eſt. Qui utiq; niſi grauiſſimi peccati eſſent participes, non perirent. Nunc autem occulta quidem dei diſcretione, ſed iuſta ſic oſtenditur, & quid conferat gratia, & quid præuaricatrix mereatur natura: ut nec contra donum eleuetur ſuperbia, nec contra periculum ceſſet induſtria. Siue igitur nouiſſima contemplentur ſecula, ſeu prima, ſeu media, rationabiliter & pię

B creditur omnes homines ſaluos fieri deum uelle, ſemperq; uoluiſſe: & hoc non aliunde monſtratur quàm de ijs beneficijs, eaq; prouidentia dei quam uniuerſis generationibus communiter atque indifferenter impendit. Fuerunt enim ac ſunt huiuſmodi dona ita generalia, ut per ipſorum teſtimonia ad quærendum uerum deum poſſent homines adiuuari, quibus donis autorem ſuum per omnia ſecula proteſtantibus, ſpecialis gratiæ largitas ſuperfuſa eſt. Quæ licet copioſius nunc quàm ante præſtetur, cauſas tamen diſtributionum ſuarum dominus apud ſcientiam ſuam tenuit, & intra ſecretum potentiſſimæ uoluntatis occuluit, quæ ſi omnibus uniformiter affluerent, non laterent. Et quàm nulla eſt ambiguitas de benignitate generali, tam de ſpeciali miſericordia nihil quod ſtupendum eſſet exiſteret, ac perinde illa eſſet gratia, iſta non eſſet. Deo autem placuit & hanc multis tribuere, & illam à nemine ſubmouere, ut ex utraq; appareat non negatum uniuerſitati, quod collatum eſt portioni: ſed in alijs præualuiſſe gratiam, in alijs reſiluiſſe naturã. Hãc quippe abundantiorem gratiam ita credimus atq; experimur potentiam, ut nullo modo arbitremur eſſe uiolentam, quo quicquid in ſaluandis hominibus agitur, ex ſola dei uoluntate peragatur, Cum etiam ipſis paruulis per alienæ uoluntatis ſubueniatur obſequium.

Quomodo gratia tanquam famulam & receptricem donorum ſuorum præparet uoluntatem. Ca. IX.

GRATIA quidem dei in omnibus iuſtificationibus principaliter præeminet; ſuadendo exhortationibus, monẽdo exemplis, terrendo periculis, in-

C citando miraculis, dando intellectum, inſpirãdo conſilium, corq́ ipſum illuminan do & fidei affectionibus imbuendo. Sed etiam uoluntas hominis ſubiungitur ei, atq́ coniungitur, quæ ad hoc prædictis eſt excitata præſidijs, ut diuino in ſe coope retur operi, & incipiat exercere ad meritum quod ſuperno ſemine concepit ad ſtu- dium, de ſua habens mutabilitate ſi deficit, de gratiæ opitulatione ſi proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos ſiue occultos ſiue manifeſtos omnibus adhibe- tur, & quod à multis refutatur, ipſorum eſt nequitiæ: quod autem à multis ſuſcipi- tur, & gratiæ eſt diuinæ & uoluntatis humanæ. Siue igitur initia, ſiue profectus fi- delium, ſiue uſq́ in finem perſeuerantium cogitemus genus, nulla ſpecies cuiuſquã uirtutis occurrit, quæ uel ſine dono diuinæ gratiæ, uel ſine conſenſu noſtræ uolunta tis habeatur. Ipſa enim gratia hoc omni genere medendi atq́ auxiliandi agit, ut in eo quem uocat, primam ſibi receptricem & famulam donorum ſuorum præparet uoluntatem. Nam uirtus nolentium nulla eſt, nec poteſt aſſeri uel fidem, uel ſpem, uel charitatem eis ineſſe, quorum ab his bonis conſenſus alienus eſt. Hunc aũt con ſenſum non ſolum cohortatio prædicantium & incitamenta doctrinæ, ſed & me- tus gignit, propter quod ſcriptum eſt: Principium ſapientiæ timor domini. Qui quantiſlibet terroribus inferatur, non aliud agit, quàm ut quem fecerit timentem, faciat & uolentem, nec ſolum uolentem, ſed etiam ſapientem. Vnde & illud ſcriptũ eſt: Beatus cui donatum eſt habere timorem dei. Quid eñ tam beatificum quàm hic timor, qui genitor eruditorq́ ſapientiæ eſt? In cuius utique deuotione deuota eſt & uoluntas, quæ autore gratiæ eodem proficit timore quo cœpit. Cum ergo hic timor etiam per quandam uim magni terroris immittitur, non ibi ratio extingui- tur, nec intellectus aufertur, ſed illa potius quæ mentem premebat, caligo diſcuti- tur, ut uolũtas deprauata prius atq́ captiua, recta efficiat & libera. Vnde ſicut aius nihil uirtutis capit, niſi radium ueri acceperit luminis, ita gratia nihil ei quem uocat, confert, niſi oculos in eo aperuerit uoluntatis. Quæ in pleriſq́ (ſicut ſuperius diſpu- tatum eſt) ab ipſo initio ſui ardentiſſima citis & magnis ditatur augmentis, in ple- riſq́ autem tarde cunctanterq́ proficiens, uix ad ea incrementa prouehitur, quæ idoneam ad perſeuerandum habeant firmitatem. Dicit quidem dominus: Nemo uenit ad me, niſi pater qui miſit me, attraxerit eum. Sed hoc ideo dictum eſt, ut il- lam fidem, ſine qua nemo ad Chriſtum uenit, ex patris haberi munere nouerimus, ſecundum illud quod Apoſtolo dicitur: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſan guis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Qui in cordibus trahendo- rum hoc egit ut crederent, hoc effecit ut uellent. Non enim eſſet unde traherentur, ſi ſequaces fide & uoluntate non eſſent, quoniam qui non credunt, nec trahuntur o- mnino, nec ueniunt, neq́ accedunt qui diſſentiunt, ſed recedunt. Qui ergo ueniunt, amore ducuntur, dilecti enim ſunt, & dilexerunt: quæſiti ſunt, & quæſierũt: & quod eos uoluit deus uelle, uoluerunt, qui ad obediendum ſibi ipſum uelle ſic do- nat, ut etiam à perſeueraturis illam mutabilitatem quæ poteſt nolle, non auferat. Alioquin nemo unquam fidelium receſſiſſet à fide. Neminem concupiſcentia uin- ceret, neminem triſticia elideret, neminem iracundia debellaret, nullius charitas re- frigeſceret, nullius patientia frangeretur, & collatam ſibi gratiam nemo negligeret. Sed quia hæc poſſunt fieri, & in conſenſum talium tentationum facilis nimium procli-

Prouer. 9. · Eccl. 25. · D · Ioh. 6. · Matt. 16

A procliuiſq́; deſcenſio eſt, nunquam debet in auribus fidelium uox illa domini non ſonare, qua Apoſtolis dicitur: Vigilate & orate ne intretis in tentationem. Vbi Matt.26. ſi de uigilando tantum, non etiam de orando diſcipulos admoneret, ſolas liberi arbitrij uires uideretur hortatus. Sed cum addidit: Et orate, ſatis docuit ſuperni futurum muneris, ut eos etiam uigilantes tentationis procella non uinceret. Tale eſt & illud quod ait: Simon Simon, ecce ſathanas expoſtulauit, ut uos cerneret uelut triticum, ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua, & tu tandem conuerſus, confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tentationem. Si ergo defectura erat fides tanti Apoſtoli, niſi pro eo Chriſtus oraret, inerat ei proculdubio mutabilitas quæ poſſet in tentatione nutare, & non ita iam perſeuerantiæ fuerat uirtute ſolidatus, ut nullis periculis eſſet obnoxius. Siquidem tam grauis eum perturbatio etiam poſt iſta concuſſerit, ut in Caiphæ domo unius ancillæ interrogatione pauefactus, uſque ad trinam negationem Chriſti cui moriturum ſe ſpoponderat, conſtantia deficiente perductus ſit. Qui ergo tunc conturbatum cor Apoſtoli, non humanis, ſed diuinis conuenit oculis, & ad largos pœnitudinis fletus potenti incitauit aſpectu, potuit hanc firmitatem animi præcipuo conferre diſcipulo, ut ſicut ipſum dominum nihil ab explendæ paſſionis propoſito deterrebat, ita nec beatum Petrum ulla tunc formido ſuperaret. Sed hæc ſtabilitas illius tantummodo propria fuit, qui ſolus uere potenterq́; dicebat: Poteſtatem habeo ponere animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſu Ioh.10. mere eam. In cæteris uero hominibus, donec caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, & donec ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma, incommutabilis animi formido non poteſt reperiri, quoniam non huius, ſed alterius uitæ eſt uere perfecta & ſecura felicitas. In præſentis autem agonis incerto, ubi tota uita tentatio eſt, & ab inſidianti ſuperbia nec ipſa eſt tuta uictoria, mutabilitatis periculo non caretur. Et licet innumeris ſanctis ſuis donet uirtutem perſeuerandi uſque in finem diuina protectio, à nullis tamen aufert quod ipſis repugnat ex ipſis, ut in omnibus ſtudijs eorum atque conatibus ſemper inter ſe uelle & nolle decertet. Quam compugnantiam idem beatiſſimus Petrus etiam in ipſa palmarum omnium conſummatione perpeſſus eſt. Siquidem hoc ipſe dominus proteſtetur & dicat: Amen amen dico tibi, quando Ioh.21 iuuenis eras, præcingebas te, & ambulabas ubi uolebas: cum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te præcinget, & ducet quò tu non uis. Hoc autem dixit ſignificans qua morte glorificaturus eſſet deum. Quis ergo ambigat, quis ignoret hanc fortiſſimam petram quæ ab illa principali petra communionem & uirtutis ſumpſit & nominis, hoc deſiderium ſemper habuiſſe, ut ei moriendi pro Chriſto conſtantia donaretur? Veruntamen ita ineuitabilis erat obluctatio trepidationis, ut uir martyrij auidiſſimus, adepturus quidem denunciaretur uictoriam paſſionis, ſed non ſine tentatione formidinis. Merito igitur non ſolum ab incipientibus, uerumetiam à prouectiſſimis ſanctis uniformiter domino ſupplicatur & dicitur: Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Vniuer- Matt.6. ſis enim qui in fide & dilectione permanent, ab ipſo donatur, ne in tentatione ſuperentur, ut qui gloriatur, in domino glorietur: Ipſamq́; gloriam ijſdem qui- 1.Cor.1.

B

C bus eam impertit aſcribit. Vt q̄uis auxilio dei ſteterint, tamen quia in ſe habebant
unde caderent, ipſorum ſit meritum quod ſteterunt. Igitur ſicut qui crediderunt, iu-
uantur ut in fide maneant: ſic & qui nondum crediderunt, iuuantur ut credant. Et
quemadmodum illi in ſua habent poteſtate ut exeant: ita & iſti in ſua habent po-
teſtate ne ueniant. Fitq; manifeſtum, quod diuerſis atq; innumeris modis omnes
homines uult deus ſaluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire. Sed qui ueniunt,
dei auxilio diriguntur, qui non ueniunt, ſua pertinacia reluctantur. Quamuis au-
tem multi amantes tenebras ſuas, ſplendorem non recipiant ueritatis, & multi qui
illuminati fuerant, tenebreſcant, uerbum tamen dei manet in æternum, & de pro-
miſſionis ueritate nihil excidit. Intrat quotidie præſcita & promiſſa gentium ple-
nitudo, & in Abraæ ſemine omnis gens, omnis tribus, omnis lingua benedicitur.
Quod enim pater filio dedit, filius non amittit, neque quiſquam poteſt de manu
eius eripere quod accepit. Firmum fundamentum dei ſtat, & manſuri in æternum
templi ædificatio non uacillat, prætenta ſuper omnes ueritate & miſericordia dei, à
quo quod & nemini negatur & nulli debetur, in ijs quos promiſit, efficitur. Ipſe eñ
Pſal. 24. operatur omnia in omnibus. Sed omnia proculdubio iuſta & bona. Vniuerſæ eñ
uiæ domini miſericordia & ueritas, Qui ſicut præſciuit ante ſecula, quanta totius
mundi hominum multitudo, uel communibus uſa donis uel ſpecialibus adiuta
præſidijs, declinans tamen ab itinere ueritatis & uitæ ingreſſura eſſet latitudinem
erroris & mortis: ita ſemper præcognitum habuit, quantus piorum numerus per
opem gratiæ, & per ſeruitutem obedientiæ ad æternam beatitudinem pertineret:
ut nullo excidente de plenitudine promiſſorum, qui nec prouectu erat fallendus,
D nec auxilio defuturus, eos glorificaret præ omnibus quos eligit ex omnibus. Vni-
uerſitati quippe hominum, quod abunde probauimus, ita multiplex atq; ineffabi-
lis bonitas dei conſuluit ſemper & conſulit, ut neq; ulli pereuntium excuſatio ſup-
petat de abnegato ſibi lumine ueritatis, neq; cuiquam ſit liberum de ſua iuſticia glo-
riari, cum & illos propria nequicia demergat ad pœnam, & iſtos dei gratia perdu-
cat ad gloriam.

De recapitulatione in hoc ſecundo libro diffinitorum & operis con-
cluſione, quemadmodum uidelicet deus omnes homines uelit ſaluos
fieri. Caput. X.

QVOD itaq; in principio ſecundi huius uoluminis inſinuauimus, hoc
nunc iterum commendamus, ut cum de gratiæ profunditate & altitu-
dine diſputatur, tribus illis ſaluberrimis & ueraciſſimis diffinitionibus
ſimus innixi. Quarum una profitetur æternum & proprium diuinæ
eſſe bonitatis, ut omnes homines ſaluos fieri uelit, & in agnitionem ueritatis ueni-
re. Alia ſimul prædicat omnem hominem qui ſaluus fit, quiq; in agnitionem ueri-
tatis uenit, dei auxilio iuuari & regi, utq; in fide quæ per dilectionem operatur, per-
maneat cuſtodiri. Tertia uero temperâter & ſobrie proteſtatur, non omnem uolun-
tatis dei comprehendi poſſe rationem, & multas diuinorum operum cauſas ab hu-
mana intelligentia eſſe ſubductas. Vt cum in temporibus, in nationibus, in fami-
lijs, in paruulis, in nondum natis & genitis quædam, aut uarie aut inſigniter geſta
noſcun

A noſcuntur, non ambigimus ea ex illis eſſe quæ iuſtus & miſericors deus in hoc tranſituro ſeculo noluit ſciri. Quod quidem ad utilitatem noſtram diſpoſitum ſentiendum eſt, ut quoniam ſalui facti ſumus, cui præparauit deus quod oculis non uidit nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, ſicut conſtanter credimus uidendum quod nondum uidemus, ita patienter expectemus intelligendum quod nondum intelligimus. Si ergo ceſſet inſidioſa malignitas, ſi inſolens præſumptio conquieſcat, his recte, ut arbitror, pertractatis, nullius ſupereſt cauſa certaminis, neque ultra neceſſe eſt nos interminabilibus quæſtionibus occupari. Elaboratum eſt enim quantum dominus adiuuit, ut non ſolum in nouiſſimis diebus, ſed etiam in cunctis retro ſeculis probaretur, gratiam dei omnibus hominibus affuiſſe, prouidentia quidem pari & bonitate generali, ſed multimodo opere diuerſaque menſura. Quoniam ſiue occulte ſiue manifeſte, ipſe eſt, ut apoſtolus ait, ſaluator omnium hominum maxime fidelium. Quæ ſententia ſubtiliſſimæ breuitatis & ualidiſſimi roboris, ſi tranquillo conſideretur intuitu, totam hanc de qua egimus, controuerſiam dirimit. Dicendo enim qui eſt ſaluator omnium hominum, confirmauit bonitatem dei ſuper uniuerſos homines eſſe generalem. Adijciendo autem maxime fidelium, oſtendit eſſe partem generis humani, quæ merito fidei diuinitus inſpiratæ, ad ſummam atque æternam ſalutem ſpecialibus beneficijs prouehatur, quod utique nulla iniquitate agitur iuſtiſſimi & miſericordiſſimi dei, cuius iudicium in his diſpenſationibus non cum arrogantia diſcutiẽdum, ſed cum tremore laudandum eſt. Siquidem in ipſis quoque fidelium populis quod iam ſuperius oſtenſum eſt, non eadem omnibus nec paria conferantur, & ante ulla humanorum ponB dera meritorum, diſſimillima diuinorum menſura ſit munerum. Si enim de parentum carnalium iudicijs conqueri non audemus, cum aliquos filios ſuos ante ulla morum examina, ante aliqua pietatis obſequia, indulgentiore amplectuntur affectu, In dominis quoque erga famulos libera eſt diſpoſitio, nec iuſte à quoquam reprehenditur, qui de unius conditionis familia quoſdam ſibi quos benignius honeſtaret, & quos liberius erudiret elegit: nunqd de ſummi patris & ueri domini beniuolentiſſima æquitate cauſandum eſt, quod in magna domo eius innumeris differentijs uniuerſa uariantur? Cumque nemo aliquid boni habeat quod non ille donauerit, non omnes tamen iiſdem uirtutibus micant, aut eadem chariſmatum dote ditantur. Nec poſſumus hanc diuerſitatem graduum cauſis aptare meritorum, cũ totius boni meriti principalis cauſa ſit gratia, de cuius opibus ſumitur quicquid in ſingulis probabile reperitur. Sicut ergo de iis quæ intra ecceſiam multiformiter ſpiritusſanctus operatur, impium eſt ullam querelam corde concipere, ita etiam de illa prouidentia quæ infidelibus præſidet, nullatenus murmurandum eſt. Quoniam & iuſtus & bonus arbiter nec uoluntatis iniquæ eſt, nec diſcretionis incertæ, ut ſub immenſa omnipotentis dei miſericordia atque iuſticia putemus quod quiſquã pereat qui perire non debeat. Nulla pars mundi ab Euangelio uacat Chriſti, & licet illa generalis uocatio non quieſcat, tamen etiam iſta ſpecialis iam uniuerſis eſt & facta communis. Ex omni gente, ex omni conditione adaptãtur quotidie milia ſenum, milia iuuenum, milia paruulorum, & effectibus gratiæ Chriſtianæ etiam ipſa quibus mundus atteritur, arma famulantur. Quàm multos enim qui

C qui in tranquillitate pacis, ſacramentum baptiſmatis ſuſcipere differebant, ad aquã regenerationis confugere, inſtantis periculi metus impulit, & lentis tepidiſq; animis quod diu cohortatio quieta non ſuaſit, minax ſubito terror extorſit. Quidam eccleſiæ filij ab hoſtibus capti dominos ſuos Chriſti euangelio manciparunt, & quibus conditione bellica ſeruiebant, eiſdem fidei magiſterio præfuerunt. At alij barbari dum Romanis auxiliantur, quod in ſuis locis noſſe non poterant, in noſtris didicere regionibus, & ad ſedes ſuas cum Chriſtianæ religionis inſtitutione remearunt. Ita nihil obſiſtere diuinæ gratiæ poteſt, quo minus id quod uoluerit, impleatur, dum etiam diſcordiæ ad unitatem trahunt, & plagæ in remedia uertuntur, ut eccleſia unde metuit periculum, inde ſumat augmentum. Ad quoſlibet igitur rerum humanarum exitus ſe noſtra conuertat inſpectio, nulla ſecula, nulla negocia, nullos generationum ortus atq; deceſſus ab æternis & inſcrutabilibus iudicijs dei uacare reperiet. Omnes uarietatum compugnantiæ, & uniuerſæ diſſimilium prouentuum cauſæ, quas inueſtigare & diſcernere non ualemus, in illa æterna ſcientia ſimul notæ, ſimulq; diuiſæ ſunt. Et nihil ibi inordinatum eſt, etiam de necdum exiſtentium qualitatibus actionum. Quoniam non eſt in deo accidens motus, aut noua uoluntas, aut temporale conſilium, nec cogitatio eius cum rerum mutabilium inæqualitate uariatur, ſed cuncta pariter tempora & temporalia, ſempiterno ac ſtabili comprehendit intuitu, & omnibus omnia iam retribuit, qui quæ ſunt futura, iam fecit. Hinc illud eſt beati Pauli Apoſtoli ſcribentis ad Epheſios: Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus in Chriſto: Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate. Qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, ſecundum propoſitum uoluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ. Et cætera quæ ſub eiuſdem ſenſus prædicatione connectit, docens donum atq; opus gratiæ in æterno ſemper dei manſiſſe conſilio, omneſq; adoptionis filios, non ſolum in eo tempore quo iam exiſtentes uocati ſunt, ſed etiam priuſquam mundus conderetur, electos. In qua electione quicquid hominum in Chriſto præcognitum non eſt, nulla eidem ratione ſociabitur. Omnes enim qui in regnum dei de cuiuſlibet temporis uocatione uenturi ſunt, in iſta quæ ſecula cuncta præceſſit, adoptione ſignati ſunt. Et ſicut nullus infidelium in hac ſorte numeratus, ita nullus piorum ab hac ſorte diſcretus eſt. De plenitudine quippe membrorum corporis Chriſti, præſcientia dei quæ falli non poteſt, nihil perdit, & nullo detrimẽto minui poteſt, ſumma præcognita atq; in Chriſto ante ſecula æterna prælecta, ſicut ad Timotheum ſcribens Apoſtolus dicit: Collabora Euangelio ſecundum uirtutem dei, qui nos liberauit & uocauit uocatione ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum ſuum propoſitum & gratiam quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora æterna. Contra hanc inuictæ ueritatis ſplendidiſſimam lucem ſolent quidam non ſobrie dicere, ſuperfluo ad acquirenda bonorum operum merita laborari, fruſtra etiam orõnibus quibus deus exorandus ſperatur, inſiſti, ſi ex incõmutabili propoſito eius Chriſtianæ gratiæ ſubſiſtit electio, nec aliter quicq; procedere põt q̃ oipotentis uoluntate diſpoſitũ eſt. Sed q ſe ingenioſe hoc arbitrant̃ opponere, nõ intelligũt ſcien

tiam

Ephe.1.

D

2.Tim.6

A tiam dei,quæ & præterita & præſentia & futura complectitur,tempore non teneri. Et tam in conſpectu eius aſtare ea quæ gerenda ſunt, quàm illa quæ aut geruntur, aut geſta ſunt. Quod cum ueriſſimum ſit,non indiget mora cernendi & diſcernendi illa uirtus,quæ perpetuo ueroq; contuitu creata & creanda, orta & oritura, acta & agenda,ſimul aſpicit:& quicquid in uniuerſitate rerum per ſecula præfinita euoluitur, ac multimodis uarietatibus explicatur, id totum in eo iam ordine comprehendit,quem ex ipſius ſummo illo perfectoq; iudicio mundi huius finis accipiet. Hæc autem æterna & ſemper tranquilla cognitio nulla nos urget neceſſitate peccandi:nec inde manat iniquitas,unde iuſticia. Quia cum bonus deus omnia bona fecerit,& mali nulla ſit omnino natura, à liberis uoluntatibus, quas utique bonum fuit liberas fieri, ſpontanea eſt orta tranſgreſſio, & natura mutabilis, cuius incolumitas ab incommutabili pendebat eſſentia, à ſummo ſe bono dum proprio peruerſe delectatur abrupit, cui nunc ruinæ medetur gratia dei. Et propterea Ieſus Chriſtus uenit in hunc mundum ,ut ſoluat opera diaboli, quæ utique ſic ſoluuntur,ut in deſtructione eorum,etiam ab ijs quibus ſuccurritur, laboretur, quoniam & hoc à ſaluante donatur. Ideo beatus Apoſtolus:Non ſolum autem,inquit,ſed Rom.5. & gloriamur in tribulationibus,ſcientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem ſpem, ſpes autem non confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritumſanctum qui datus eſt nobis. Itemq; idem ad Epheſios: Gratia,inquit,ſaluati eſtis per fidem,& hoc non Ephe.2 ex uobis,dei enim donum eſt,non ex operibus, ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus figmentum,creati in Chriſto in operibus bonis,quæ præparauit deus ut in illis

B ambulemus. Deus ergo his quos eligit ſine meritis, dat unde omentur & meritis.Et fruſtra dicitur quod ratio operandi non ſit in electis,cum etiam ad hoc operentur,ut electi ſint. Virtutum quippe munera ocioſa eſſe non poſſunt, quoniam ſicut ueritas ait: Omni habenti dabitur, non habenti autem etiam quod habet au Matt.25. feretur ab eo. Non igitur ad hoc datur continentia, ut concupiſcentijs non repugnet,nec ideo cuiquam tribuitur ſapientia & intellectus, ut non die ac nocte in domini lege meditetur. Quid agit donum dilectionis, ſi beneuolentiæ ſollicitudo non uigilat? Quis fructus eſt patientiæ, ſi non habet fortitudo quod toleret? Aut quomodo in Chriſto pie uiuere oſtenditur, qui nulla perſecutione pulſatur? Vel pax quæ eſt à deo & cum deo,nunqnid bene quieta eſt, ſi non diſcordat à mundo? Aut amor dei poterit ſine diaboli inimicitijs obtineri? Neminem prorſus dei gratia intentabilem facit, neq; ob hoc cœleſtium armorum præſidio à dextris & ſiniſtris inſtruitur Chriſtiana militia, ut nullo cum hoſte confligat, cum laudabilius ſit atq; felicius pugnantem non potuiſſe uinci, quàm deſidem non potuiſſe tentari. Orationum uero ſollicitudinem diuinæ electionis propoſito non reſolui, uno teſtimonio euidenter probabo, ut cætera ſtudio breuitatis omittam. In libro igit̃ Tobiæ ad filiũ eius Tobiam Raphaël angelus dicit:Memor eſto mandatorũ Tobi.6. patris tui, q̃m præcepit tibi accipere debere uxorẽ de genere patris tui. Et nunc audi me frater,noli cõputare dæmoniũ illud, ſed poſtula eam. Et ſcito q̃m dabit̃ tibi hac nocte uxor,& cum intraueris in cubiculum, tolle de iecore piſcis illius, & impone ſuper carbones, & odor manabit, & odorabitur illud dæmonium, & fugiet, & non

C non apparebit circa illam omnino in perpetuum. Et cum cœperis uelle eſſe cum illa, ſurgite primum ambo, & deprecamini dominum cœli, ut detut uobis miſericordia & ſanitas. Et nolite timere, tibi enim deſtinata eſt ante ſecula, & tu eam ſanabis. Quamuis ergo quod ſtatuit deus, nulla poſſit ratione non fieri, ſtudia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propoſitum, liberi arbitrij deuotio relaxatur. Cum implendæ uoluntatis dei ita ſit præordinatus effectus, ut per laborem operum, per inſtantiam ſupplicationum, per exercitia uirtutum, fiant incrementa meritorum, Et qui bona geſſerint, non ſolum ſecundum propoſitum dei, ſed etiam ſecundum ſua merita coronentur. Ob hoc enim in remotiſſimo ab humana cognitione ſecreto, præfinitio huius electionis abſcondita eſt, & de nullo ante ipſius finē pronunciari poteſt, quod in electorum gloria ſit futurus, ut perſeuerantem humilitatem utilis metus ſeruet, & qui ſtat, uideat ne cadat: Et ſi forte aliqua uictus tentatione corruerit, non abſorbeatur triſticia, nec de eius miſeratione diffidat, qui alleuat omnes qui ruunt, & erigit omnes eliſos. Dum enim in hoc corpore uiuitur, nullius eſt negligenda correctio, nullius eſt deſperanda reparatio. Oret itaque ſancta eccleſia, & pro ijs qui crediderunt gratias agens, proficientem eis perſeuerantiam petat. Pro ijs autem qui extra fidem ſunt, poſcat ut credant. Nec ideo ab obſecrationibus ceſſet, ſi pro aliquibus exaudita non fuerit. Deus enim qui omnes uult ad agnitionem ueritatis uenire, non poteſt quenquam ſine iuſticia refutare.

FINIS.

CAPITA LIBRI PRIMI DE FIDE.

Expoſitio fidei noſtræ.	Caput. I.
De uno deo.	Caput. II.
Expoſitio dogmatis Ariani.	Caput. III.
Non eſſe diſſimilem patri filium dei.	Caput. IIII.
De ſempiterno dei filio.	Caput. V.
Non eſſe creaturam dei filium.	Caput. VI.
Quod facturam uel creaturam dei filium dicant Ariani.	Caput. VII.
Definitio patrum de fide.	Caput. VIII.

A AMBROSIO RELIGIOSO SACERDOTI omnipotentis Dei Gratianus Auguſtus.

CVPIO ualde quem recordor abſentem, ut cum quo mente ſum, cum eo etiam corpore ſim præſenti. Feſtina igitur ad me religioſe dei ſacerdos, ut doceas doctrinam ueram credentem, Non quo cõtentioni ſtudeam, aut uelim deum uerbis magis quàm mente cõplecti, ſed ut magis aperto pectori reuelatio diuinitatis inſidat. Docebit enim me ille quem non nego, quem fateor deum ac dominum eſſe meum, non ei obÿciens quam in me uideo creaturam, quia Chriſto nihil me addere poſſe confiteor. Velle tamen ut etiam patri me commendem filium prædicando. Non ego in deo uerebor inuidiam, nõ me talem laudatorem putabo, qui diuinitatem uerbis augeam. Ego infirmus & fragilis, quantum poſſum prædico, non quantum eſt ipſa diuinitas. Rogo te ut mihi dés ipſum tractatum quem dederas, augendo illic de ſpiritu ſancto fidelem diſputationẽ, ſcripturis atque argumentis deum eſſe cõuince. Diuinitas te ſeruet per multos annos, parens & cultor dei æterni, quem colimus Ieſum Chriſtum.

DIVI AMBROSII EPISCO
B PI MEDIOLANEN. DE FIDE AD GRATIANVM AVGVSTVM LIBER PRIMVS.

PROLOGVS.

REGINA auſtri uenit audire ſapientiam Salomonis, ut in libro regnorũ legimus. Hiram quoq; rex ad Salomonem 3.Reg.10.
miſit ut cognoſceret eũ. Tu quoq; ſancte imperator Gratiane, ueteris imitator hiſtoriæ, fidem meam audire uoluiſti. Sed non ego Salomon cuius mireris ſapientiam, neq; tu unius gẽtis, ſed totius orbis Auguſtus, fidem libello exprimi cenſuiſti, nõ ut diſceres, ſed ut probares. Quid enim diſcas imperator Auguſte, cum ab ipſis cunabulis pio fuiſti ſemper affectu? Priuſquam te, inquit, formarem in utero matris tui noui te, & Eſa.1.
priuſquam exires de uulua ſanctificaui te. Sanctificatio ergo nõ traditur, ſed infunditur, & ideo diuina dona cuſtodi. Quod enim nemo te docuit, utiq; deus autor infudit. Petis à me fidei libellum, ſancte Imperator, profecturus ad prælium. Noſti enim fide magis Imperatores, quàm uirtute militum quæri ſolere uictoriam. Nam & Abraham trecentos decem & octo duxit ad bellum, & ex inimicis trophæa hoſti Gen.14.
bus reportauit, ſignoq; dominicæ crucis & nominis, quinq; regum uictriciumq; turmarum ſubacto robore, & ultus eſt proximum, & filium meruit & triumphum. Ieſus quoq; filius Naue, hoſtes quos totius exercitus manu ualida ſuperare non po Ioſue.6.
terat, ſeptem tubarum ſacerdotaliũ ſono uicit, ubi ducem militiæ cœleſtis agnouit. Ergo & tu uincere paras qui Chriſtum adoras, uincere paras qui fidem uendicas,

C cuius à me libellum petiſti. Mallem quidem cohortandi ad fidem ſubire officium,
quàm de fide diſceptandi. In altero enim religioſa cõfeſſio eſt, in altero incauta præ-
ſumptio. Sed quoniam neq; tu cohortatione indiges, neq; ego excuſandi liber ubi
pietatis officium eſt, audax negociũ uerecunda occaſione ſuſcipiam, ut de fide pau-
ca diſceptem, de teſtimoniis plura cõtexam. De conciliis id potiſſimũ ſequar, quod
trecenti decem & octo ſacerdotes, tanquã Abrahæ electi iudicio, conſona fidei uir-
tute uictores, uelut trophæum toto orbe ſubactis perfidis extulerũt, ut mihi uidea-
tur hoc eſſe diuinũ, quod eodem numero in conciliis fidei habemus oraculum, quo
in hiſtoria pietatis exemplum.

Expoſitio fidei noſtræ. Caput I.

ASSERTIO autem noſtræ fidei hæc eſt, ut unum deum eſſe dicamus.
Neq; ut gentes filium ſeparemus. Neq; ut Iudæi natum ex patre ante
tempora & ex uirgine poſtea æditũ denegemus. Neq; ut Sabellius pa-
trem cõfundamus & uerbum, ut eundem patrem aſſeramus & filium.
Neq; ut Fotinus initium filii ex uirgine diſputemus. Neq; ut Arrius plures creden-
do & diſſimiles poteſtates, plures deos gentili errore faciamus, quia ſcriptũ eſt: Au-
Deut.6. di Iſraël, dominus deus tuus deus unus eſt. Deus enim & dominus nomẽ magnifi-
Eſa.42. centiæ, nomen eſt poteſtatis ſicut ipſe dicit: Dominus nomen mihi eſt. Et ſicut alibi
Exodi.15. propheta aſſerit: Dominus omnipotens nomen eſt ei. Dñs ergo & deus, uel quod
dominetur oĩbus, uel quod ſpectet omnia, & timeatur à cunctis. Si ergo unus de-
Matth.28. us, unũ nomẽ, una poteſtas, una eſt trinitas. Deniq; ipſe dicit: Ite baptizate gentes
D in nomie patris & filii & ſpiritus ſancti. In nomine utiq; nõ in nominibus. Ipſe etiã
Ioan.10. dicit: Ego & pater unũ ſumus. Vnum dixit, ne fiat diſcretio poteſtatis. Sumus addi-
dit, ut patrem filiumq; cognoſcas, quo perfectus pater, perfectũ filium genuiſſe cre-
datur, & pater & filius unum ſint, non confuſione, ſed unitate naturæ.

De deo uno. Cap. II.

VNVM ergo deum non duos aut tres deos dicimus, ut impia Arrianorũ
hæreſis dum criminatur incurrit. Tres enim deos dicit qui diuinitatẽ ſe-
parat trinitatis, cum dñs dicendo: Ite baptizate gentes in nomine patris
& filii & ſpiritus ſancti, unius eſſe trinitatem poteſtatis oſtenderit. Nos
patrẽ & filium & ſpiritũ ſanctũ confitemur, ita ut in trinitate perfecta & plenitudo
Matth.12. ſit diuinitatis & unitas poteſtatis. Omne regnũ in ſeipſo diuiſum facile deſtruetur:
Dñs hoc dicit. Non ergo diuiſum eſt regnũ trinitatis. Si diuiſum nõ eſt, unũ eſt, q̃d
aũt unũ non eſt, diuiſum eſt. Tale ergo regnũ eſſe cupiũt trinitatis, quod diuiſione
ſui facile deſtruat. Imò quia nõ poteſt deſtrui, cõſtat nõ eſſe diuiſum. Non enim di-
Matth.7. uiditur unitas nec ſcinditur, & ideo nec corruptelæ ſubditur nec ætati. Non quicũq;,
inquit, qui dicit mihi dñe dñe, intrabit in regnũ cœlorũ. Nõ ergo perfunctoria fides
Pſal.68. debet eſſe, Imperator Auguſte. Scriptũ eſt eñ: Zelus domus tuæ comedit me. Ita-
que fideli ſpiritu & mente deuota Ieſum dñm inuocemus, deũ eſſe credamus, ut in
nomine eius quicquid à patre petimus impetremus. Pater enim ſe per filium uult ro-
gari, Filius uult rogari patrẽ. Concordat pietatis gratia, nec uirtutis facta diſcordãt.
Ioan.8. Quæcunq; enim pater facit, eadem & filius facit ſimiliter. Et ſimiliter facit & eadem
facit filius, ſed uult rogari patrẽ in eo quod ipſe facturus eſt, ut non impoſſibilitatis
indiciũ, ſed unitatẽ poteſtatis agnoſcas. Iure igitur adorandus atq; uenerandus eſt

A dei filius,qui mundũ diuinitate ſua condidit,& noſtrũ pietate ſua informauit affe-
ctum.Et ideo bonũ deum,ſempiternũ,perfectum, omnipotentẽ uerũ debemus cre
dere,ut in lege accepimus & prophetis,ſcripturiſq; diuinis cæteris, quia ſine his de-
us nõ eſt.Non poteſt eñ bonus nõ eſſe qui deus eſt,cũ in natura dei plenitudo bo
nitatis ſit. Neq; ex tẽpore deus poteſt eſſe,qui fecit tẽpora, neq; poteſt impfectus
deus eſſe.Qui eñ minor eſt,imperfectus utiq; eſt,cui deſit aliquid quo maiorẽ poſ
ſit æquare.Hæc igitur fidei noſtræ prædicatio. Deus malus non eſt,deo impoſſibile
nihil eſt,deus tẽporalis nõ eſt,deus minor nõ eſt. Si fallor redarguant. Quia igitur
deus Chriſtus, & bonus utiq; & omnipotẽs & ſempiternus & pfectus & uerus eſt.
Hæc enim in natura diuinitatis ſunt. Aut igitur negẽt naturã diuinitatis in Chriſto
aut quæ diuinæ naturæ ſunt deo negare non poſſunt. Certe ne quis poſſit errare,ſe
quatur ea qbus ſcriptura ſancta ut intelligere poſſumus filiũ ſignificauit. Verbũ dici
tur,filius dicitur,dei uirtus dicitur,dicitur dei ſapiẽtia. Verbũ,quia immaculatus,uir
tus quia perfectus,filius quia genitus ex patre,ſapiẽtia,quia unũ cũ patre,unũ æter
nitate,unũ diuinitate. Non eñ pater ipſe qui filius,ſed inter patrẽ & filiũ generatio
nis expreſſa diſtinctio eſt,ut ex deo deus, ex manẽte manẽs,plenus è pleno ſit. Nõ
ſunt igitur hæc nuda nõia,ſed operatricis uirtutis indicia. Eſt enim plenitudo diuini
tatis in patre,eſt plenitudo diuinitatis in filio, ſed nõ diſcrepans, ſed una diuinitas.
Nec cõfuſum,quod unũ eſt,nec multiplex quod indifferens. Etenĩ ſi omniũ creden Act.4.
tium ſicut ſcriptũ eſt,erat anima una & cor unum, Si omnis qui adhæret dño unus 1.Cor.6.
ſpiritus eſt, ut apoſtolus dixit, Si uir & uxor in carne una ſunt, Si omnes homines
B quantũ ad naturã pertinet unius ſubſtantiæ ſumus:Si hoc de humanis ſcriptura di
cit,quia multi unũ ſunt quorũ nulla poteſt eſſe cum diuinis cõparatio, quãtomagis
pater & filius in diuinitate unum ſunt,ubi nec ſubſtãtiæ nec uolũtatis ulla eſt diffe-
rentia. Nanq; aliter quõ unũ deum dicimus? Diuerſitas plures facit ,unitas poteſta
tis excludit numeri quãtitatẽ,quia unitas numerus nõ eſt,ſed hæc omniũ ipſa prin-
cipiũ eſt. Quantã uero ſcriptura diuina patris & filij ſecundũ diuinitatẽ expreſſerit
unitatẽ, pphetica teſtanẽ oracula. Sic eñ dicit dñs ſabaoth: Labor Ægypti & mer- Eſa.45.
catus Æthiopum & Sabain,uiri excelſi ad te tranſibunt,& tui erũt ſerui,& poſt te ſe
quentẽ alligati uinculis,& adorabũt te,& in te deprecabũtur,quoniã in te eſt deus,et
nõ eſt deus præter te. Tu eñ es deus,& neſciebamus deus Iſraẽl. Audis propheticã
uocẽ. In te,inquit,eſt deus, & nõ eſt deus præter te. Quomõ hoc ſecundũ Arrianos
cõuenit? Neceſſe eſt negent aut patris aut filij diuinitatẽ,niſi eiuſdẽ diuinitatis credi
derint unitatẽ. In te,inquit,eſt deus,quoniã in filio pater. Scriptũ eſt eñ: Pater qui Ioan.5.
in me manet ipſe loquitur,& opa quæ ego facio & ipſe facit. Sed & alibi in patre fi-
lius eſt,quia dicit: Ego in patre & pater in me eſt. Diſſoluãt ſi poſſunt hanc naturæ Ioan.14.
proprietatẽ & operis unitatẽ. Deus igitur in deo eſt,ſed non duo dij. Scriptũ eſt eñ:
quia unus deus,& dñs in dño,ſed nõ duo dñi,quia æque ſcriptũ eſt: Nolite duobus
dominis ſeruire. Et lex dicit: Audi Iſraẽl,dñs deus tuus,deus unus eſt. Et utiq; in eo- Deut.6.
dem eſt teſtamẽto. Pluit dñs à dño. Dñs inquit à dño pluit. Sic & in Geneſi habes:
Et dixit dñs,& fecit deus. Et infra: Et fecit deus hominẽ ad imaginem dei, ſed tamẽ Gen.1.
nõ duo dij,ſed unus deus fecit. Vtrobiq; igitur unitas operationis ſeruatur & nomi
nis. Nam utique cũ legimus,deus ex deo, nõ duos deos dicimus. Denique habes in
pſal. xliiij. q; & deũ patrẽ dicit ppheta,& deũ filiũ declarauit dicens: Sedes tua deus

C in ſeculum ſeculi. Et infra: Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ cõſortibus tuis.
Deus eſt qui ungit, & deus qui ſecundũ carnẽ ungitur dei filius. Denicꝫ quos habet
unctionis ſuæ Chriſtus niſi in carne conſortes. Vides igitur qa deus à deo unctus,
ſed in aſſumptione naturæ unctus humanæ dei filius deſignať, nec legis forma uio
latur. Et hic ergo cũ dicitur: Pluit dñs à dño, unitatẽ diuinitatis agnoſce. Operatiõis
Iohā.10. em̃ unitas nõ facit pluralẽ diuinitatẽ, ſicut ipſe dñs oſtendit dicẽs: Credite mihi quia
ego in patre & pater in me, alioqn uel propter opera ipſa credite. Et hic aduertimus
quod unitatẽ diuinitatis, per unitatem operũ deſignauerit. Vt aũt una deitas & pa
tris & filij & una dominatio probaretur, ne gentilis aut Iudaicæ impietatis incurre
1. Cor. 8. remus errorẽ, prouidens apoſtolus quid ſequi deberemus oſtẽdit dicẽs: Vnus deus
pater ex quo om̃ia & nos in ipſo, & unus dñs Ieſus Chriſtus per quẽ omnia & nos
per ipſum. Sicut em̃ unũ dicendo dñm Ieſum Chriſtũ, patrẽ dñm non negauit, Ita
unũ dicendo deum patrẽ, æque à deitatis ueritate nec filiũ ſeparauit. Vnde nec plu
ralitatem diuinitatis, ſed unitatẽ poteſtatis oſtendit. Quia & in dominatione diuini
Pſal. 99. tas, & in diuinitate dominatus eſt: ſicut ſcriptũ eſt: Scitote quoniã dñs ipſe eſt deus,
ipſe fecit nos & nõ ipſi nos. In te igiť eſt deus per unitatẽ naturæ, & nõ eſt deus præ
ter te, per proprietatẽ ſubſtantiæ, repulſam differentiæ. Et in Hieremiæ quocꝫ libro
Baruch. 3. unũ deũ ſcriptura dicit, & tamẽ & patrẽ & filiũ cõfitetur. Itaqꝫ ſic habes: Hic eſt de-
us noſter & nõ æſtimabiť alius ad eum, qui adinuenit omnẽ uiã diſciplinæ, & dedit
eam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc in terris uiſus eſt, & cũ homini
bus cõuerſatus eſt, De filio dicit: Ipſe enim eſt cũ hoibus cõuerſatus. Et dicit: Hic eſt
D deus noſter, nõ æſtimabiť alius ad eum. Quid diſcutimus eũ, de quo tãtus dicit pro
pheta? Sanctus ſpũs dicit ꝙ ad eũ nõ poſſit alius æſtimari, Quæ em̃ poteſt eſſe alia
æſtimatio, ubi diuinitatis unitas eſt? Confitebať hoc populus in periculis conſtitu-
tus. Neſciebat quærere quæſtionẽ, qa religionẽ timebat. Adeſto ſancte ſpũs ꝓphe
Eſa. 55. tis tuis qbus ieſſe cõſtituiſti, quibus credimus. Si prophetis nõ credimus, ſapiẽtibus
credo huius mũdi? Sed ubi ſapiens, ubi ſcriba? Ruſticus noſter cũ ficus inſereret, in
1. Cor. 1. uenit quod philoſophus ignorauit. Quæ ſtulta ſunt em̃ huius mũdi elegit deus, ut
cõfundat quæ ſunt fortia. Credimus Iudæis, qa notus aliqñ in Iudæa deus, ſed hoc
ipſum negãt, propter qđ credimus, quia nõ nouerũt patrẽ, qui filiũ negauerũt. Vnũ
deũ cõmunis natura teſtatur, quia unus eſt mũdus, unũ deũ fides ſignificat, qa una
fides noui & ueteris teſtamenti. Vnũ ſpiritũ ſanctũ teſtificatur gratia, quia unũ ba-
ptiſma in noie trinitatis eſt. Vnũ deũ ꝓphetæ dicũt, apoſtoli audiũt. Vnũ deũ ma-
gi crediderũt, & aurũ thus & myrrhã ſupplices ad Chriſti cunabula detulerũt, Au-
ro regẽ fatentes, ut deũ thure uenerãtes. Theſaurus em̃ regni, ſacrificiũ dei, myrrha
eſt ſepulturæ. Quid igitur uoluerũt ſibi myſtica munera inter abiecta præſepia, niſi
ut intelligeremus in Chriſto differentiã diuinitatis & carnis? Vt homo cernitur, ut
dñs adoratur, latet in pannis, ſed fulget in ſtellis. Cunæ naſcentẽ indicãt, & ſtellæ do
minantẽ. Caro eſt quæ inuoluitur, diuinitas cui ab angelis miniſtrať. Ita nec digni-
tas naturalis maieſtatis amittitur, & aſſumptæ carnis ueritas cõprobatur. Hæc eſt fi
des noſtra. Sic ſe deus cognoſci uoluit ab hominibus, ſic tres pueri crediderũt nec in
cendia circũiecta ſenſerũt, cũ infidos noxius ignis exureret, & fideles innoxia flãma
roraret, quibus aliorũ incendia refrigerabãt, quia merito fidei perdiderat ſuã pœna
naturã. Aderat em̃ in ſpecie angeli qui monebat, ut in numero trinitatis, unius eſſet
laudatio

A laudatiò poteſtatis. Benedicebatur deus, uidebatur in angelo dei filius, ſancta & ſpi
ritalis in pueris gratia loquebatur.

Expoſitio dogmatis Arriani. Caput III.

NVNC cōſideremus quas Arriani dei filio inferant quæſtiones. Diſſimilē
patri dicūt eſſe dei filiū. Hoc ſi homini obijciatur, iniuria eſt. Ex tempore
cœpiſſe dicūt dei filiū, cum cōditor ipſe ſit temporū. Homines ſumus &
eſſe nolumus tēporales. Ex tempore cœpimus & ſine tempore futuros
eſſe nos credimus, & fieri nos optamus æternos. Et quomodo negare poſſumus
dei filiū ſempiternū, quē ſempiternū docet atq; demōſtrat natura non gratia. Crea
tum dicūt. Quis autorē inter opera ſua deputet ut uideat̃ id eſſe quod fecit? Bonū
negant. Sacrilega uox ipſa ſe dānat, ut indulgentiā ſperare nō poſſit. Negant uerū
dei filiū, negāt omnipotentē, cū fateantur om̄ia facta per filiū, omnia creata per dei
eſſe uirtutē. Quid eſt em̄ uirtus, niſi perfecta natura? Negāt etiā diuinitate unū eſſe
cū patre. Deleant ergo euangeliū, deleant Christi uocē. Ipſe em̄ dixit: Ego & pater Ioan. 10.
unū ſumus. Nō ego hoc dico, Chriſtus dixit. Nunquid fallax ut mentiretur? Nun-
quid impius, ut qđ nō erat uſurparet? Sed ſingula ſuis locis plenius digerent̃. Nūc
quoniā hæreticus dicit eſſe diſſimilē, idq; uerſutis diſputationibus aſtruere nititur,
dicendū eſt nobis qđ ſcriptū eſt: Cauete ne quis uos deprædet̃ per philoſophiā & Col. 2.
inanē ſeductionē ſecundū traditionē hominū, & ſecūdū elemēta huius mūdi, & nō
ſecūdū Chriſtū, quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corpaliter. Omnē
em̄ uim uenenorū ſuorū in dialectica diſputatiōe cōſtituūt, quæ philoſophorū ſen
B tentia definit̃, nō aſtruendi uim habere ſed ſtudiū deſtruendi. Sed nō in dialectica 1. Cor. 4.
cōplacuit deo ſaluū facere populū ſuū. Regnū em̄ dei in ſimplicitate fidei eſt, nō in
cōtentione ſermonis.

Non eſſe diſſimilē patri filiū dei. Cap. IIII.

DIſſimilē igitur dicūt eſſe. Nos negamus, imò potius horremus hanc uo-
cem. Sed nolo argumēto credas, ſancte Imperator, & noſtræ diſputatio
ni, ſcripturas interrogemus. Interrogemus apoſtolos, interrogemus pro
phetas, interrogemus Chriſtū. Quid multa, patrē interrogemus, cuius
honori ſtudere ſe dicūt, ſi filius degener indicet̃. Sed nō eſt honorificentia boni pa-
tris filij iniuria. Non poteſt bono patri placere, ſi filius degeneraſſe potius à patre q̃
patrē æquaſſe credatur. Da ueniā ſancte Imperator, ſi ad ipſos pauliſper uerba con
uerto. Sed quē potiſſimū legā Eudoxiū Eunomiūue, an Arriū uel Ætiū eius magi-
ſtros? Plura em̄ noia ſed una pfidia, impietate nō diſſonās, cōmunione diſcordās,
nō diſſimilis fraude ſed cogitatione diſcreta. Cur em̄ ſecū nolint cōuenire, nō intel-
ligo. Eunomij pſonā diffugiūt Arriani, ſed eius perfidiā aſſerūt, impietatē exequun
tur. Aiūt eū prodidiſſe effuſius, quæ Arrius ſcripſerat. Magna cæcitatis effuſio. Au-
torem probāt, executorē refutāt. Itaq; nūc in plures ſeſe diuiſere formas, Alij Eudo-
xium, alij Eunomiū uel Ætiū, alij Palladiū uel Demophilū atq; Auxentiū, uel per-
fidiæ eius hæreſes ſequunt̃, alij diuerſos. Nunquid diuiſus eſt Chriſtus? Sed qui eū 1. Cor. 1.
à patre diuidunt, ipſi ſe ſcindūt, & ideo quoniā cōmuniter aduerſus eccleſiā dei qui-
bus inter ſeipſos nō cōuenit cōſpirarūt, cōmuni noie hæreticos quibus reſpōdendū
ē nomiabo. Hæreſis em̄, uelut quædā hydra fabularū, uulneribus ſuis creuit. Et dū
ſæpe recidit̃ pullulauit, igni debita incendioq; peritura. Aut uelut quædā mōſtruo-
ſi ſcylla portēti in uarias formas diſtincta perfidiæ, uelut ſupne uacuū Chriſtianæ

C ſectæ nomē obtēdit. Sed quos in illo impietatis ſuæ freto miſeros inter naufragia ſi
dei reppererit fluctuātes, beluinis ſuccincta prodigijs tetri dogmatis ſæuo dēte dila
cerat. Cuius ſpeluncā ſancte imperator ut ferunt nautæ, cæcis latebris inhorrentē, o-
mnēq; eius uiciniā ceruleis canibus inter perfidiæ ſaxa reſonātē, clauſa quodāmodo
Eccle. 28. præterire aure debemus. Scriptum eſt enī. Sepi aures tuas ſpinis. Et alibi: Videte ca
Philip. 3. nes, uidete malos operarios Et iterum: Hæreticū poſt primā correptionē deuita, ſci-
Titū. 3. ens quia ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt, & deliquit cū ſit ꝓprio iudicio dānatus. Ita-
q; tanq̄ boni gubernatores quo tutius prætermeare poſſimus, fidei uela tendamus,
ſcripturarūq; relegamus ordinē. Apoſtolus dicit: imaginē patris, Chriſtum eſſe: ait
enī ꝙ ipſe ſit imago dei inuiſibilis, primogenitus uniuerſæ creaturæ. Primogēitus in
Col. 1. quit, nō primo creatus, ut & genitus ꝓ natura, & primus ꝓ perpetuitate credat̄. Ali
Heb. 1. bi q̊q; Apoſtolus aſſeruit, ꝙ ipſū poſuit hæredē omniū per quē fecit & ſecula, qui ē
ſplēdor gloriæ & character ſubſtātiæ eius. Imaginē Apoſtolus dicit, & Arrius dicit
eſſe diſſimilē. Cur imago ſi ſimilitudinē nō habet? In picturis hoies nolūt eſſe diſſi-
miles, & Arrius diſſimilē patrē cōtēdit in filio, & uult ut pater diſſimilē genuerit ſui,
quaſi ipotēs qui generare ſimilē nō potuerit. Prophetæ dicūt. In lumine tuo uidebi
Pſal. 35. mus lumē. Prophetæ dicūt: Splēdor eſt enī lucis æternæ, & ſpeculū ſine macula dei
Sap. 7. maieſtatis & imago bonitatis illius. Vide quāta dicāt. Splēdor, ꝙ claritas paternæ
lucis in filio ſit. Speculū ſine macula, quod pater uideat̄ i filio. Imago bonitatis, qđ
non corpus in corpore, ſed uirtus in filio tota cernat̄. Imago docet nō eſſe diſſimilē,
character expreſſū eſſe ſignificat, ſplēdor ſignat æternū. Imago itaq; nō uultus ē cor
D poralis, nō fucis cōpoſita, nō cæris, ſed ſimplex de deo, egreſſa de patre, expreſſa de
Iohan. 14. fōte. Per hāc imaginē Philippo patrē dn̄s demōſtrauit dicēs. Philippe qui me uidet
uidet & patrē. Et quō tu dicis, oſtēde nobis patrē? Nō credis, quia ego in patre & pa
ter in me eſt? Videt enī in imagine patrē, qui uidet i filio. Vides quā imaginē dicat.
Imago iſta ueritas eſt, imago iſta iuſticia ē, imago iſta dei uirtus eſt, non muta quia
uerbū eſt, nō inſenſibilis q̄a ſapiētia eſt, nō inanis q̄a uirtus ē, nō uacua q̄a uita eſt,
nō mortua quia reſurrectio eſt. Vides ergo, quia dū imago dicit̄, patrē ſignificat eſ-
ſe cuius imago ſit filius, quia nemo poteſt ipſe ſibi imago ſua eſſe. Plura poſſim de
filio teſtimonia dicere, ſed ne forte ipſe ſibi nimium fauiſſe dicat̄, patrem interroge
Gen. 1. mus. Nempe ipſe dixit: Faciamus hominem ad imaginē & ſimilitudinē noſtrā. Pa-
ter filio dicit: Ad ſimilitudinem noſtrā, & tu diſſimilem filiū dei dicis? Iohānes dicit
1. Iohan. 3. Dilecti filij dei ſumus, & nondū apparet quid erimus, ſcimus quia ſi reuelatū fuerit,
ſimiles ei erimus. O improuida amētia. O impudens peruicacia, homines ſumus, &
in quo poſſumus ad ſimilitudinē dei erimus, & ſimilem audemus dei filiū denega-
re? Ergo pater dicit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrā. In
principio ipſius mundi patrem & filium eſſe audio & unum opus cerno. Audio lo-
quentem, agnoſco facientem, ſed & patris & filij unam imaginem, unam ſimilitudi
nem lego. Similitudo hæc non diuerſitatis ſed unitatis eſt. Quod igit̄ tibi uſurpas
filio dei derogas, cū utiq; niſi per imaginem dei, ad imaginem dei eſſe nō poſſis.

De ſempiterno dei filio. Caput V.

CLARET igitur non eſſe diſſimilem, & ideo proclinior uia eſt, ut etiam ſem
piternum eſſe fateamur, cū ſimilis ſempiterno utiq; ſempiternus ſit. Si au-
tem patrem ſempiternū dicimus, & hoc idē filiū denegamus, dicimus eſſe

diſſi-

A diſſimilē.Sempiterno eñ tēporale diſſimile eſt. Clamat propheta ſempiternū,Cla
mat & apoſtolus ſempiternū. Plenū eſt uetus teſtamentū teſtimonijs filij ſempiter
ni,plenū eſt nouū. Ordinem ergo teneamus.Scriptū eſt in ueteri teſtamēto, ut uel
unū è pluribus dicā:Ante me nō fuit alius deus,& poſt me nō erit.Nihil ergo argu
mentabor,teipſum interrogo.Quis hoc dicit,pater an filius? Vtrū dixeris,eo te con
uinci intelliges,uel ſi credas doceri. Quis ergo hoc dicit,pater an filius? Si filius,ante
me,inqt,nō fuit alius deus:ſi pater,poſt me, inquit,nō erit:hic priorē, ille poſteriorē
non habet,inuicē in ſe & pater in filio,& filius in patre cognoſcit̃. Cū eñ patrē dixe
ris,eius etiā filiū deſignaſti,qa nemo ipſe ſibi pater eſt. Cū filiū nominas,etiā patrē
eius fateris,quia nemo ipſe ſibi filius eſt. Itaq; nec filius ſine patre, nec pater poteſt
eſſe ſine filio.Semp igitur pater,ſemp & filius. In principio eñ erat uerbū,& uerbū Ioan.1.
erat apud deū,& deus erat uerbū,hoc erat in principio apud deū.Erat,inquit,apud
deū,Erat,erat,erat,erat,ecce quater erat,Vbi impius inuenit q̄ nō erat? Alibi quoq;
Ioannes in epiſt.ſua dicit,quod erat in principio,indefinite tenditur erat. Quicquid
excogitaueris;erat filius,Om̃es aūt hæreſes hoc capitulo breui,piſcator noſter exclu
ſit.Quod eñ erat in principio nō includit̃ tēpore,nō principio præuenit̃,Ergo Ar-
rius cōticeſcat.Quod aūt erat apud deū,nō cōmixtione cōfundit̃,ſed manētis uerbi
apud patrē ſolida pfectione diſtinguitur,ut Sabellius obmuteſcat.Et deus erat uer
bum,Nō ergo in prolatione ſermonis hoc uerbū eſt,ſed in illa cœleſtis deſignatio-
ne uirtutis,ut confitet̃ Fotinus. Quod uero erat in principio apud deū,ſempiternæ
diuinitatis in patre & filio inſeparabilis unitas edocet̃,ut erubeſcat Eudoxius & Eu
B nomius.Poſtremo cum om̃ia per ipſum facta dicant̃,ipſe cōditor noui utiq; teſta-
menti & ueteris deſignat̃,ut Manichæus locū tentationis habere nō poſſit.Ita piſca
tor bonus intra unū om̃es rete cōcluſit,ut faceret inhabiles fraudi,quāuis eſſent inu
tiles captioni.Dic mihi hæretice, dat eñ ueniā clementiſſimus Imperator,ut te non
obloquendi ſtudio,nec audiēdi cupiditate, ſed exponēdi gratia pauliſper alloquar,
Dic mihi inquā,Fuit ne aliquādo tēpus quo om̃ipotens deus pater nō erat,& deus
erat? Tempus inquis nō aſtruo.Bene & argute.Si eñ tēpus dixeris,teipſum cōuin-
ces,quia neceſſe eſt aſſeras fuiſſe tēpus ante filiū, cū filius temporis autor ſit & crea-
tor. Non poteſt eñ poſt opus ſuū ipſe cœpiſſe. Neceſſe eſt igitur autorē operis ſui
eſſe fatearis. Ante tēpora,inquis,nō nego filiū. Sed cū filiū dico,oſtendo priorē pa-
trem,quia pater inquis filio prior eſt. Quid eſt hoc? Negas eſſe tempus ante filiū,&
tamen neſcio quid ante filiū uis præceſſiſſe quod temporis ſit,& oſtendis media ne
ſcio quæ molimina fuiſſe generandi, in quo generationē patris ſignificas tempora-
lem. Nam ſi pater eſſe cœpit, deus ergo primo erat, poſtea pater factus eſt, Quo-
modo ergo immutabilis deus? Si enim ante deus,poſtea pater, utiq; generationis
acceſſione mutatus eſt.Sed auertat deus hanc amentiā.Nos eñ ad impietatē eorū
redarguendā, hanc retulimus quæſtionem ,quia pia mens generationem ſine tem-
pore aſſerit,ut & ſempiternū patrem cum filio dicat,nec aliquādo aſſerat eſſe muta
tum.Iungat igitur honorificentia patri filium quem diuinitas iunxit, nō ſeparet im
pietas,quem generationis proprietas copulauit. Honorificemus filium,ut honorifi
cemus & patrem, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt . Sempiternitas filij,paternæ maie
ſtatis inſigne eſt. Si iſte non ſemper fuit, ergo ille mutatus eſt, ſed ſi ſemper fuit fi-
lius, ergo nec pater aliquando mutatus eſt, qui immutabilis ſemper eſt . Itaque

C uidemus quod illi qui uolunt negare filiũ ſempiternum, nolunt patrem docere eſſe
mutatum. Accipe aliud quo clareat filium ſempiternũ. Apoſtolus dicit: Quod dei
Roma.1. ſempiterna uirtus ſit atque diuinitas. Virtus autem dei Chriſtus eſt. Scriptum eſt
1.Cor.1. enim, Chriſtum eſſe dei uirtutem & dei ſapientiam. Ergo ſi Chriſtus dei uirtus, q̃
uirtus dei ſempiterna, ſempiternus igitur & Chriſtus. Non; ergo ex uſu generatio-
nis humanæ calumniam hæretici inſtruas, neq; ex noſtro ſermone componas. Ne
que enim anguſtis ſermonibus noſtris, immenſæ magnitudinem poſſumus diuini
tatis includere, cuius magnitudinis non eſt finis. Nanque hominis generationem ſi
definire contendas, tẽpus oſtendis. Generatio aũt diuina ſupra omnia eſt. Late pa-
tet, ſupra omnes cogitationes aſcẽdit & ſenſus. Scriptum eſt enim: Nemo uenit ad
patrem niſi per me. Quicquid igit̃ de patre cogitaueris quamlibet eius æternitatem
nõ potes de eo aliquid niſi per filiũ cogitare, nec poteſt ullus ad patrem niſi per filiũ
Matth. 17. trãſire ſenſus. Hic eſt, inquit, filius meus dilectiſſimus. Eſt, inquit, quod indeſinenter
Pſal.118. eſt. Vnde & Dauid dicit, In æternũ, inquit, domine permanet uerbũ tuum in cœlo.
Quod enim manet, nec ſubſtantia nec æternitate deficit. Quæris à me, quomodo ſi
filius ſit, non priorẽ habeat patrẽ, quæro itẽ abs te, qñ aut quomodo filiũ putes eſſe
generatũ? Mihi em̃ impoſſibile eſt, generationis ſcire ſecretum. Mens deficit, uox ſi
let, nõ mea tantũ ſed angelorũ. Supra poteſtates, ſupra angelos, ſupra cherubin, ſu
Philip.4. pra ſeraphin, ſupra omnẽ ſẽſum eſt, quia ſcriptũ eſt: Pax aũt Chriſti quæ eſt ſupra
omnẽ ſenſum. Si pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt, quẽadmodũ non eſt ſuper
omnem ſenſum tanta generatio? Tu quoq; manũ ori admoue, ſcrutari non licet ſu
D perna myſteria. Licet ſcire quod natus ſit, non licet diſcutere quẽadmodũ natus ſit.
Illud negare mihi nõ licet, hoc quærere metus eſt. Nam ſi Paulus ea quæ audiuit ra
2.Cor, 12. ptus in tertium cœlum ineffabilia dicit, quomodo nos exprimere poſſumus pater-
næ generationis arcanũ, quod nec ſentire potuimus nec audire? Verũ ſi me ad con-
ſuetudinem trahis generationis humanæ ut patrẽ dicas priorem, uide utrũ ad ge-
nerationẽ dei, terrenæ generationis exempla cõueniant. Si ſecundũ hominẽ loqua
mur, negare nõ poteris, priores eſſe inter homines patris q̃ filij paſſiones. Prior cre
uit, prior ſenuit, prior doluit, prior fleuit. Si igit̃ hic tẽpore minor, ille antiquior paſ-
ſione. Si hic generationis incurrit ætatẽ, nec ille generãdi euaſit pudorẽ. Quid te iſta
quæſtionũ tormẽta delectãt? Audis dei filiũ, aut dele nomẽ, aut agnoſce naturam.
Audis uterũ, agnoſce generatiõis perſpicuæ ueritatẽ. Audis cor, uerbũ intellige. Au
dis dexteram, cognoſce uirtutẽ. Audis os, cognoſce ſapientiam. Nõ hæc ſunt in deo
corporaliter æſtimãda. Incõprehenſibiliter generat̃ filius. Impaſſibiliter generat pa
ter, & tamen ex ſe generauit, & ante omnẽ intellectũ generauit deus uerus deũ ue-
rum. Pater diligit & tu diſcutis, pater cõplacet, & tu cum Iudæis inuides, pater ho-
norificat, & tu cum gentibus conuitiaris? Quæris à me, utrum prior non poſſit eſ
ſe qui pater eſt, Quæro à te ut doceas, quando pater fuerit prior, aut teſtimonijs
aut argumentis collige ueritatem. Si teſtimonijs, accepiſti utique ſempiternam
Pſal.80. dei eſſe uirtutem. Legiſti etiam dicentem: Iſrael ſi me audieris non erit in te deus re
cens, neq; adorabis deum alienum. Aliud horum æternitatem, aliud proprietatem
ſubſtantiæ indifferentis ſignificat, ut neque poſteriorem neque alterius diuinitatis
filium eſſe credamus. Nam ſi poſterior eſt, recẽs eſt, & ſi unius non eſt diuinitatis,
Roma.9. alienus ẽ. Sed nec poſterior, quia recẽs nõ eſt, nec alienus quia ex patre natus, quia
ſupra

A ſupra omia eſt deus bñdictus in ſecula,ſicut ſcriptũ eſt.Sed ſi alienũ putãt,cur adorant eũ cũ ſcriptũ ſit:Necp adorabis deũ alienũ?Aut ſi nõ adorãt,fateantur,& finis eſt,ne quẽ ſub religioſi nois profeſſione decipiant.Hæc nempe ſunt teſtimonia ſcripturarũ.Aut ſi habes aliud,proferre debebis.Supeſt ut & argumẽtis ueritas colligatur.Quanq̃ etiã humanis teſtimonijs argumẽta cedere ſoleant,argumentare tamẽ hæretice ut uoles.Vſu,inquis,accipiemus eo qui naſcit́ priorẽ eſſe quĩ generat. Perſequere igitur omia ueſtigia cõſuetudinis,& ſi cætera couenīunt,nõ obſiſto,quin & iſtud requiras.Si aũt nulla cõcordant,quemadmodũ cũ deſint cætera,hoc ſolũ exigis?Ergo quia uſum requiris, quãdo generatus eſt ex patre paruulus fuit,uidiſti in cunis infantulũ uagientẽ?Proceſſus aliquos accepit ætatis?Si em̃ infirmitatẽ generationis habuit,neceſſe eſt ut nõ ſolũ naſcendi ſed etiã uiuendi inciderit infirmitatẽ. Si fortaſſe eò prolaberis amentiæ,ut de dei filio iſta nõ abnuas,qui eũ ex infirmitate metiris humana: quid ſi deũ negare nõ potes nomine, infirmitate tamẽ hominẽ uis probare?Quid ſi dum filiũ diſcutis,patrẽ arguis,& dum Chriſto præiudicas,pãtrem adiudicas?Nam ſi diuina generatio ſubiecta tempori fuit,& id ex uſu generationis uſurpatur humanæ,ergo & pater corporali utero portauit filiũ,decem menſium curriculis,onus uexit?Sed quomodo ſine ſexu altero generatiõis uſus?Vides ſolennem generationis ſeriem nõ cœpiſſe, & tu partus cuiuſdã corporei neceſſitates putas fuiſſe ſolennes.Tu uſum quæris,ego ſexũ.Tu tempus exigis,ego ordinẽ.Tu finem diſcutis,ego quæro principiũ.Nempe finis ex principio,nõ principiũ pendet ex fine. Omne,inquis,quod natũ eſt,principiũ habet,Et ideo quia filius eſt,princi-

B pium habet & ex tempore eſſe cœpit,quod ipſorũ ore ſit dictũ.Ego aũt filium natum eſſe profiteor,quod reliquũ eſt impietatis horreſco.Deũ confiteris homo,& tali circũſcribis calumnia?Deus hanc auertat amentiã. Rurſus obijciũt:Ergo nõ eſt filius ſi nõ habet quæ habent filij. Ignoſcat mihi pater, ignoſcat mihi filius,ignoſcat ſpiritus ſanctus,quæſtionẽ proprietate referre cupienti.Eſt certe pater & manet ſemper,ſunt etiã creaturæ pro diſpoſitione diuina.Eſt ergo aliquid eorũ quod nõ ſubiectum ſit,aut locis,aut temporibus,aut creationi,aut cauſæ alicui uel autori?Profecto nihil.Quid ergo dicitis?Eſt horũ aliquid quo egeat pater?impiũ eſt dicere. Ergo aut definite quæ creaturarũ ſunt aptare diuinitati,aut ſi cõparare cõtenditis,conſiderate quò ueſtra procedat impietas,quod abſit uel in ſenſus noſtros aliquãdo ueniat.Nos em̃ piam reſponſionẽ tenemus.Nanq; omnipotens deus eſt,& ideo nullo eorũ pater indiget,qa non habet mutationẽ ſui aliquã uel profectũ quo nos egemus,quorũ infirmitas ex huiuſmodi rebus pfectũ accipit.Qui aũt omipotens eſt, utiq; nõ creatus & ſine loco & ſupra tẽpora eſt. Nihil em̃ ante deũ, imò hoc ipſum uerbũ ante deũ dicere eſſe aliqd graue.Ergo ſi ita eſt,qa nihil horũ eſt in deo patre quæ pfectũ ſignificẽt qa deus eſt,nihil horũ aptare etiã poteſt dei filio ut uel initiũ accipiat uel pfectũ,qa deus uerus ex deo uero eſt,Ergo quia uſitatũ nõ repimus ordinẽ,acqeſce Arriane pcipuã filij generationẽ fuiſſe,Acqeſce,inquã,& ſi mihi nõ credis,erubeſce uel dei uocẽ dicẽtis:Cui me ſimilẽ exiſtimatis.Et iterũ:Quia nõ ſicut homo ita & deus.Etem̃ ſi operatio dei præcipua eſt,qa nõ manibus operat́ aliqd,non labore cõficit,nõ diebus abſoluit,Ipſe em̃ dixit & facta ſunt,ipſe mandauit & creata ſunt: cur nõ credam⁹ pcipuã generationẽ eſſe eius in filio,cuius pcipuã opationẽ in opibus eius agnoſcim⁹?dignũ certe eſt ut ſpecialiter & pcipue uideat́ generaſſe filiũ Numeri.23. Pſal.148.

Habeat

C Habeat generationis inuſitatæ gloriã, qui habet poteſtatis inuſitatæ gratiã. Nõ ſo-
lum admirabilis ex patre generatio Chriſti, ſed admirabilis etiã ipſa generatio eius
ex uirgine. Tu illam dicis noſtræ ſimilẽ conceptionis, & ego probo iſtã noſtræ eſſe
diſſimilem, immo te ipſum cogam fateri. Dic quẽadmodũ ſit natus ex Maria, quo
uſu uterus eũ habuerit uirginalis, quõ ſine ſemine uiri partus, unde uirgo prægnãs,
quẽadmodũ puella mater ante fœta, q̃ copulã uxoris experta? cauſa deerat & gene
rabatur filius. Vnde ergo legis nouatæ partus? Si igitur in uirgine uſus defuit ge
nerationis humanæ, quemadmodũ in deo patre proprie generationis uſum requi
ris? Certe uſus in ſexu eſt, quia ſexus in carne eſt. Vbi ergo caro non eſt, quẽadmo-
dũ carnis infirmitatẽ exigis? Nemo meliorẽ diſcutit. Credere tibi iuſſum eſt, & nõ
Gen.15. diſcutere permiſſum eſt. Scriptũ eſt enim. Credidit Abraã deo. Nec ſolum in gene
Pſal.32. ratione filij ſermo defecit, ſed etiam in operibus dei. Scriptũ eſt enim: Omnia ope-
ra eius in fide. Opera ergo eius in fide, generatio ſine fide? Et diſcutimus quæ nõ ui
demus, qui iubemur credere magis q̃ diſcutere quæ uidemus? Dicet aliqs: Quomo
do generatus eſt filius quaſi ſempiternus, quaſi uerbum, quaſi ſplendor lucis æter-
næ, quia ſimul ſplendor operatur ut naſcitur? Apoſtoli iſtud exemplum eſt nõ me-
um. Noli ergo credere quod fuerit uel momentum aliquod quo fuerit ſine ſapiẽtia
deus, aut ſine ſplẽdore lux. Noli Arriane ex noſtris æſtimare diuina, ſed diuina cre
de ubi humana non inuenis. Rex gentilis in igne cum tribus pueris Hebræis, quar
ti quaſi angeli uidit figuram. Et quia præſtare putabat angelis dei filium, quem nõ
legit ſed credi iudicauit. Abraam quoq; tres uidit, & unũ adorauit. Petrus in mon-
D te Moyſen & Heliam cum filio dei uidit, nec errauit in natura, nec errauit in gloria.
Deniq; quid facere deberet, non illos ſed Chriſtũ interrogauit. Nam & ſi tribus pa
rabat obſequium, unius tamen expectabat imperium. Sed quoniam uel taberna-
culorum numerum deferendum tribus ſimpliciter æſtimauit, emendatur dei patris
autoritate dicentis: Hic eſt filius meus dilectiſſimus, ipſum audite, id eſt, quid con-
Matth.17. ſeruos tuos cum domino ſocias tuo? Hic eſt filius meus, non Moyſes filius, nõ He-
lias filius, ſed hic filius. Senſit emendationem apoſtolus, procidit in faciem conſter
natus patris uoce & filij claritate. Sed eleuatur à filio qui iacentes erigere conſueuit.
Vnum uidit, ſolum uidit dei filium. Receſſerũt enim ſeruuli, ut ſolus dominus qui
ſolus deſignabatur, filius uideretur. Quid igitur ſibi uult illa uiſio, non æqualitatem
Chriſti ſeruorum ſignificans, ſed myſterium ſignans, niſi ut appareret nobis quod
lex & prophetæ cum euangelio congruentes ſempiternum dei filium quem annun-
ciauerant reuelarent. Ergo & nos cum audimus ex utero filium, ex corde uerbũ cre
damus, quia non plaſmatus manibus ſed ex patre natus: nõ artificis opus, ſed pro
genies ẽ patris. Et ideo qui dicit: Hic eſt filius meus, non dixit: hic eſt temporalis,
non dixit, hæc eſt creatura mea, hæc factura mea, hic ſeruus meus. Sed hic filius me
Exo.5. us quem uidetis in gloria. Hic eſt deus Abraam, deus Iſaac, deus Iacob, qui appa-
ruit in rubo Moyſi, de quo Moyſes ait: Qui eſt miſit me. Nõ pater in rubo, non pa
ter in heremo, ſed filius Moyſi locutus eſt. Denique de ipſo Stephanus dixit: Hic
eſt q fuit in eccleſia in heremo. Hic eſt ergo qui legẽ dedit, ipſe q locutus ẽ Moyſi di-
cẽs: Ego ſũ deus Abraã, deus Iſaac, deus Iacob. Hic ẽ deus patriarcharũ, hic ẽ deus
ꝓphetarũ. Filiũ ergo legimus, mẽs tua ꝑcipit lectionẽ, ædat lĩgua cõfeſſionẽ. Aufer
hic argumẽta ubi fides q̃rit, in ipſis gymnaſijs ſuis iam dialectica taceat. Nõ quæro
quid

A quid loquãtut philoſophi,requiro quid faciãt,ſoli in ſuis gymnaſijs remanſerũt. Vi
de ꝗ fides argumentis præponderet.Illi quotidie à ſuis cõſortibus deſerunt qui co
pioſe diſputãt,iſti quotidie creſcũt qui ſimpliciter credũt. Non credit philoſophis,
creditur piſcatoribus,nõ creditur dialecticis,creditur publicanis. Illi uoluptatibus &
delitijs orbem ligarũt,iſti ieiunijs & doloribus exuerũt.Plures itaq; iam cœpit illice
re iniuria ꝗ uoluptas.Nũc uideamus,quo diſtant à gentilibus Arriani.Illi deos ap
pellant diſpares ſexu,diſſimiles poteſtate,iſti trinitatẽ aſſerũt differentis diuinitatis
& diſſimilis poteſtatis.Illi deorũ ſuorũ principiũ aſſerũt tẽporale,& iſti Chriſtũ cœ
piſſe ex tẽpore mentiũtur.Nõnne ex philoſophia omnẽ impietatis ſuæ traxerũt co
lorem.Illi tamen quod uenerantur amplificant,iſti dei filiũ creaturã aſſerũt eſſe qui
deus eſt.

Non eſſe creaturã dei filiũ. Cap. VI.

PATVIT ut arbitror,ſancte Imperator,neq; diſſimilẽ eſſe patris,neque
ex tempore eſſe dñm Ieſum.Reſtat ut illud quoq; ſacrilegiũ redargua
tur,& probemus creaturã nõ eſſe dei filiũ,in quo nobis præſentis oracu
lum lectionis aſpirat.Audiuimus em̃ legi dicẽte dño:Ite in orbem uni- *Marci.16.*
uerſum,& prædicate euãgeliũ uniuerſæ creaturæ.Qui uniuerſam creaturã dicit,nul-
lam excipit.Et ideo ubi ſunt qui creaturã Chriſtũ appellant? Nam ſi creatura eſſet,
nunqd ipſe ſibi mãdaret euãgeliũ prædicari? Nõ igitur creatura eſt ſed creator qui
docẽdæ creaturæ diſcipulis ſuis mãdat officiũ.Nõ ergo creatura Chriſtus. Vanitati *Rom.8.*
em̃ creatura ſubiecta eſt,ſicut apoſtolus dixit. Nunqd ergo Chriſtus ſubiectus eſt
uanitati? Rurſus iuxta eundẽ apoſtolũ,Creatura cõgemiſcit & cõparturit uſq; nũc
B Nũquid ergo Chriſtus cõgemiſcit & cõparturit qui noſtros à morte gemitus libera
uit? Creatura,inqt, liberabit à ſeruitute corruptionis. Videmus igitur magnã inter
creaturã & dñm eſſe diſtantiã,quia ſeruitus creatura eſt,dñs aũt ſpiritus eſt,ubi aũt *2.Cor.3.*
ſpiritus dñi eſt,ibi libertas. Quis hunc induxit errorẽ,ut eum qui creauit omnia,qui
fecit om̃ia,diceret creaturã? Num ipſe dñs ſe creauit? Si enim lectum eſt,quod per
ipſum om̃ia facta ſunt,& ſine ipſo factũ eſt nihil,nunquid ipſe ſe fecit? Si lectũ eſt
quod negari nõ poteſt,quia deus in ſapientia fecit omnia, nũquid ueriſimile uideri
poteſt,quia à ſeipſa eſt facta ſapiẽtia? Legimus genitũ quia pater dixit:Ego ex ute- *Pſal.109.*
ro ante luciferũ genui te. Legimus primogenitũ filiũ,legimus unigenitũ. Primoge-
nitum,quia nemo ante ipſum. Vnigenitũ,quia nemo poſt ipſum. Legimus etiã:Ge
nerationẽ eius quis enarrabit? Generationẽ,inquit,nõ creationẽ. Quid his tantis ac *Eſa.53.*
talibus cõferri poteſt? Oſtendit etiam dei filius diſtantiã generationis & gratiæ di-
cens:Aſcendo ad patrem meum & patrẽ ueſtrum,deum meũ & deum ueſtrũ. Non
dixit:Aſcendo ad patrẽ noſtrũ,ſed aſcendo ad patrem meũ & patrem ueſtrũ. Sepa *Ioan.20.*
ratio iſta diuerſitatẽ oſtendit,quod illius genitor,noſter creator ſit. Et addidit:Deũ
meũ & deum ueſtrũ.Quia licet ipſe & pater unũ ſint,& illi pater ſit proprietate natu
ræ,nobis deus pater cœperit eſſe per filiũ, nõ naturæ iure ſed gratiæ,tamen utranq;
naturã hic ſignificare uidetur in Chriſto,& diuinitatis & carnis.Diuinitatis ex patre
carnis ex matre.Illamq; ante omnia,iſtamq; ex uirgine.Deniq; ante patrẽ ut filius
nominauit,deum poſtea ut homo nũcupauit. Vbiq; aũt deum ſuum,quod ex per
ſona dicat hominis,teſtimonia docent.Deus deus meus reſpice in me,quare me de *Pſal.21.*
reliquiſti? Et alibi: De uentre matris meæ, deus meus es tu. Et ſupra quaſi homo
patitur,& infra,homo eſt qui ex matris uentre iactatur. Itaq; cum dicit: De uentre
matris

C matris meæ deus meus es tu,ſignificat eum qui pater ſemper erat, ex illo deum ſibi
eſſe ex quo de uentre matris iactatus eſt. Cum igitur in Euangelio,in Apoſtolo,in
prophetis generationem Chriſti legerimus,unde audent dicere creatum eſſe uel fa-
ctum? Et quidem in quo creatum legerint,in quo factum cõſiderare deberent? Edo
ctum eſt enim dei filium de deo eſſe genitum, de deo natum. Factũ autem in quo
legerint diligenter aduertãt. Non enim deus factus,ſed deus dei filius natus eſt. Po
ſtea autem ſecundum carnem homo factus ex Maria eſt. Si mihi non credunt,cre-
Gal.4. dant apoſtolo dicenti: Poſtquam uero uenit plenitudo temporis, miſit deus filium
ſuum factum ex muliere factum ſub lege. Filium,inquit,ſuum,non unum de multis
non cõmunem ſed ſuum. Suum cum dicit,generationis æternæ proprietatem ſigna
uit. Hunc poſtea factum ex muliere aſſeruit, ut factura nõ diuinitati ſed aſſumptio
ni corpotis aſcriberetur. Factum ex muliere per carnis ſuſceptionem. Factum ſub le
ge per obſeruantiã legis. Generatio autem illa cœleſtis ante legem,iſta poſt legem.

Quod facturam uel creatutam dei filium dicant Arriani. Cap. VII.

VNDE & illud uane iactare conſuerunt quod ſcriptum eſt: Et deum eum
& Chriſtum fecit deus, Imperiti legant totum & intelligant. Sic enim
ſcriptũ eſt: Et deum eum,& Chriſtum fecit deus,hunc Ieſum quem uos
crucifixiſtis,non diuinitas crucifixa ſed caro eſt. Hoc utique fieri potuit
quod potuit crucifigi. Non ergo factura dei filius. Faceſſat igitur & illud de quo ca-
lumniari ſolent,& diſcant quemadmodum dictum ſit: Dominus creauit me,nõ di-
D xit pater creauit,ſed dominus creauit me. Cato dominũ cognoſcit. Gloria patrem ſi
gnificat. Creatura noſtra dominum confitetur. Charitas patrem nouit. Itaque quis
ignoret,quia ob cauſam incorporationis hoc dicitur. In eo igitur ſe creatum dicit,in
Ioan.7. quo & hominem teſtificatur dicens: Quid me quæritis occidere hominem? In quo
& crucifixus eſt,mortuus & ſepultus eſt. Nec dubitandum quod præteritum poſuit
quod erat futurum. Hæc enim cõſuetudo eſt prophetiæ,ut quæ futura ſunt uel qua-
ſi præſentia uel quaſi facta dicantur. Deniq; in pſal.xxi.legiſti: Tauri pingues obſe-
derunt me. Legiſti etiam: Diuiſerũt ſibi ueſtimenta mea. Quod euangeliſta de tem
pore paſſionis prophetatũ eſſe ſignificat. Deo enim quæ ſunt futura præſentia ſunt
& ei cui præcognita ſunt omnia,uentura pro factis ſunt. Sicut ſcriptum eſt: Qui fecit
quæ uentura ſunt. Nec mirum ſi ante ſecula fundatũ ſe eſſe dicit, cum legeris præde
ſtinatum ante tempora ſecularia. Quàm uerum de incarnatione id uideatur expreſ
Prouerb.9. ſum,declarant ſequentia. Sapientia,inquit,ædificauit ſibi domum & ſubdidit colu-
mnas ſeptem, & inter duas hoſtias miſcuit in cratere uinum ſuum, & parauit ſuam
menſam,& miſit ſuos ſeruos conuocans cum altiſſima prædicatione dicens: Qui eſt
inſipiens declinet ad me. Nõnne in euangelio poſt incarnationem hæc omnia uide
mus eſſe completa? Quod ſacri conuiuij celebrauit myſteria, quod apoſtolos miſit,
Ioan.7. uoce clamauit dicens: Si quis ſitit ueniat ad me & bibat. Ergo ſequentia reſpondent
prioribus, & totius curſum incarnationis uidemus prophetiæ expoſitione digeſtũ.
Multa alia documenta præſto eſſe poſſunt,huiuſmodi de incarnatione dicta uide-
ri. Sed non me inuoluo libris,ne tractatus uideatur eſſe diffuſior. Nunc ipſos Ar-
rianos interrogo,utrum idem putent eſſe genitum quod creatum? Si enim idem di
cunt,nihil utiq; diſtat inter generare & creare. Ergo quoniam & nos creati ſumus,in

A ter nos & Chriſtum,inter Chriſtum & elementa, nulla diſtantia eſt. Sed quamuis
amentes ſint,id tamen non audebunt dicere.Poſtremo ut inſipientiæ eorum quod
uerum non eſt,indulgeam,Si nihil,ut putant,diſtat in uerbo, cur nõ eum quem co
lunt,meliore appellent nomine? Cur uerbo non utuntur patris? Cur abijciũt quod
honorificentiæ,aſſumunt quod iniuriæ? Si aũt diſtat inter creatum & genitum, ut
ego arbitror,cum legerimus genitum, non utiq; idem & genitũ intelligemus & cre
atum. Dicãt igitur generatum ex patre,ex uirgine procreatũ:aut dicant:quõ dei fi-
lius & genitus & creatus,una natura,& maxime deus diuerſitatẽ nõ recipit.Certe fa
ceſſet noſtra ſententia.Paulum interrogemus , qui ſpiritu dei plenus,has præuidẽs
quæſtiões,generaliter cõtra gentes,ſpecialiter cõtra Arrianos locutus ait:diuino iu
dicio eos eſſe damnatos qui ſeruirent creaturæ potius quàm creatori.Deniq; ſic ha
bes: Tradidit illos deus in deſideria cordis eorum,ut contumelijs afficiant corpora Rom.1.
ſua inter ſemetipſos,qui commutauerunt ueritatem dei in mendacium,& coluerũt
& ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori,qui eſt deus benedictus in ſecula.Pro-
hibuit itaq; me Paulus creaturæ ſeruire,ſed Chriſto admonet ſeruiendum.Non er
go creatura Chriſtus.Paulus inquit ſeruus Ieſu Chriſti:Bonus ſeruus qui dominũ
recognoſcit , ipſe creaturæ ſeruire nos prohibet. Quemadmodũ ergo Chriſto ipſe
ſeruiret,ſi creaturam Chriſtum putaret? Aut igitur deſinãt colere quem creaturam
appellant,aut deſinant quem colere ſe ſimulant,dicere creaturã , ne ſub appellatiõe
cultorũ,ſacrilegia grauiora cõmittant.Deteſtabilior eñ domeſticus hoſtis q̃ extra
neus,& grauius ſcelus aduerſus Chriſtũ,cum abutant̃ Chriſti nomine.Quem igit̃
B meliorem interpretẽ quærimus ſcripturarũ,q̃ illum doctorẽ gentium,uas electio-
nis,electum de perſecutoribus,qui Ieſum quẽ perſecutus fuerat,fatet̃.Legerat utiq;
Salomonẽ plus q̃ Arrius,& erat peritus in lege, & ideo quia legerat,non creatum
Chriſtum dicit eſſe,ſed genitũ.Legerat eñ: Ipſe dixit & facta ſunt,ipſe mãdauit & Pſal.148.
creata ſunt.Nunqd dicto factus eſt Chriſtus? Nunquid mãdato creatus eſt Chri-
ſtus? Quõ aũt creatura in deo eſſe põt? Etenĩ deus naturæ ſimplicis eſt,non coniun-
ctæ atq; cõpoſitæ,cui nihil accidat , ſed ſolũ quod diuinũ eſt in natura habeat ſua ,
Complens omnia,nuſquã ipſe cõfuſus, Penetrans omnia,nuſquã ipſe penetrãdus,
Vbiq; totus,eodemq; tpe uel in cœlo uel in terris,uel in nouiſſimo maris p̃ſens. Vi
ſu incõprehenſibilis,factu interpretabilis,ſenſu inæſtimabilis,fide ſequẽdus,religio
ne uenerandus,ut quicquid religioſius ſentiri poteſt, quicquid præſtantius ad deco
rem,quicquid ſublimius ad poteſtatem,hoc deo intelligas conuenire.Ergo quia in
filio complacet pater,crede quia dignus patre filius. Crede quia à deo exiuit filius,
ut ipſe teſtatur dicens:Ex deo proceſſi & ueni.Et alibi: Adeo exiui. Qui ex deo pro Ioh.8.
ceſſit,& à deo exiuit:nihil aliud poteſt habere,niſi quod dei eſt . Vnde non ſolum Ioh.16
deus,ſed etiam uerus deus. Verus è uero, & adeo uerus,ut ipſe ſit ueritas. Itaque ſi
nomẽ quærimus,ueritas eſt.Si maieſtatem quærimus naturalem, eòuſq; filius dei
uerus eſt.Et ut proprius.Scriptum eſt enim: Qui filio proprio nõ pepercit,ſed pro Roma.8.
nobis omnibus tradidit eum. Tradidit utiq; ſecundum carnem. Proprietas diuini-
tatis eſt,ueritas proprietatis,miſericordia pietatis,oblatio ſecuritatis.Sed ne calum
niarentur quia ſcriptum eſt: Tradidit eum pater,ipſe Apoſtolus alibi dixit: Pax à Gal.1.
deo patre,& domino noſtro Ieſu Chriſto,qui ſe dedit pro peccatis noſtris. Et ali- Ephe.5
bi: Sicut Chriſtus dilexit nos,& tradidit ſemetipſum pro nobis.Si ergo & traditus

C eſt à patre,& ipſe ſe tradidit,apparet unam eſſe operationem,unam eſſe patris & fi
lij uoluntatem.Si naturalem ergo maieſtatem quærimus: Genitus eſt. Qui genitũ
inficiatur,proprium negat.Qui proprium abnuit,communem cæteris arbitratur.
Sin uero generationis ipſius proprietatem requirimus, ex deo exiuit. Nam cum in
uſu noſtro id ſit exire quod iam ſit,& ex interioribus ſecretis prodire uideať quod
exire perhibetur,anguſtis licet ſermonibus proprietatem diuinæ generationis ad/
uertamus,ut non ex loco aliquo uideatur exiſſe,ſed ut deus ex deo, filius ex patre.
Nec uideatur cœpiſſe ex tempore qui ex patre naſcẽdo prodijt, ut dixit ipſe qui na
Eccl.24. tus eſt:Ex ore altiſſimi prodij.Sed ſi naturam non agnoſcunt, ſi nõ credunt ſcriptu
ris,uel operibus credant.Cui dicit pater:Faciamus hominem niſi ei quem uerum fi/
lium ſciret? In quo niſi in uno ſuam imaginem recognoſceret? Non eſt unum ado/
ptiuus & uerus,nec filius diceret, Vnum ſumus, ſi ſe cum uno qui uerus non erat
ipſe cõferret.Faciamus ergo dicit pater, qui dixit uerus eſt. Poteſt ne ergo uerus nõ
eſſe ille qui fecit:& quod dicẽti defertur,facienti negatur? Quomodo autem niſi ue/
rum filium ſciret,committeret ei uolũtatis ſuæ unitatem & operis ueritatem? Cum
enim eadem faciat filius opera quæ pater facit,& quos uult uiuificet filius, ſicut ſcri/
ptum eſt, nec indifferens poteſtate & liber eſt uolũtate: ita unitas ſeruatur, quia &
uirtus dei in diuinitatis proprietate eſt,& libertas non in aliqua differentia,ſed uni/
tate eſt uoluntatis. Turbati in freto Apoſtoli licet adhuc non credentes corde, ubi
primum ſub pedibus domini ludere aquas & inquieto maris æſtu deambulantis
domini ſuper aquas intrepida uidere ueſtigia,ſubitoq́ꝫ naui quæ fluctibus turbare
D tur,ubi eam tamen Chriſtus aſcendit, placida æquora & elemẽta conſpexere famu
Matt.14. lantia,uerum dei filium crediderunt dicentes: Vere dei filius eſt.Hoc idem centurio
cum alijs qui ſecum erant,tremefactis mundi cardinibus,in paſſione domini confi
Matt.27. tetur,& tu hæretice negas.Centurio dicit: Vere filius dei erat iſte.Erat,inquit,centu/
rio,& Arrianus dicit non erat. Ille ergo generationis & ueritatem & æternitatem
aſſeruit,manu cruentus, ſed mente deuotus.Tu hæretice ueritatem generationis ne
gas,tempus aſſcribis,utinam manus potius quàm animũ cruentaſſes.Sed nec ma/
nu innocens,& mente feralis,quantum in te eſt mortem infers qui infirmum opina
ris.Immo quod grauius eſt,& ſi diuinitas uulnus ſentire non poſſit, quod in te ta/
men eſt maieſtatem ſuam in Chriſto non corpus interficere conaris. Verum igitur
deum dubitare non poſſumus, quem uerum dei filium & carnifices crediderunt &
dæmones fatebantur:quorum nunc non teſtimonia requiruntur,ſed tuis tamen ſa
crilegijs præferuntur.Illos nominauimus ut erubeſceres,diuina quoq; reſponſa ad
Eſa.65. hibuimus ut crederes. Clamat dominus per Eſaiam: Seruientibus mihi uocabitur
nomẽ nouũ,quod benediceť ſuper terrã, & benedicent deum uerum, & qui iurant
ſuper terram iurabunt per deum uerum. Hæc dixit Eſaias, quando uidit maieſta/
tem eius.Hoc in euangelio deſignatur,quod maieſtatem uiderit Chriſti & locutus
ſit de eo.Accipe tamen quod etiam ſcripſerit Euangeliſta Iohannes in epiſtola di/
1.Ioh.5. cens: Scimus quoniam filius dei apparuit & dedit nobis ſenſum ut cognoſcamus
patrem & ſimus in uero filio eius Ieſu Chriſto. Hic eſt uerus deus & uita æterna.
Verum Iohannes filium dei, & uerum deum dicit. Ergo ſi uerus deus, utiq; non
creatus, nihil fallax habens atq; fucatum,nihil confuſum atq; diſſimile.

A Definitio patrum de fide. Cap. VIII.

DEVS igitur ex deo,lumen de lumine,uerus deus de deo uero, ex patre natus non factus,unius ſubſtantiæ cum patre.Sic nempe noſtri ſecundum ſcripturas dixerunt patres,qui etiam ſacrilega dogmata ideo ſuis inſerenda putauere decretis,ut Arrij perfidia ipſa ſe proderet,ne quaſi fucis quibuſdam & coloribus illita uelaretur.Fucum enim faciunt qui non audent explicare quod ſentiunt cenſorie. Itaq; impietas Arriana, non expoſitione reſeratur,ſed damnatiõe detegitur.Vt qui curioſe geſtit audire,prius damnatam cognoſceret ne laberetur quam expoſitam audiret ut crederet.

Expoſitio quæ Arrij perfidiam damnat. Cap. IX.

NOS, inquit,qui dicunt: Erat quando non erat, & antequam naſceretur non erat,& qui ex nihilo factum, aut ex alia ſubſtantia uel uſia dicunt eſſe,aut mutabilem & conuertibilem dei filium,anathematizat catholica & apoſtolica eccleſia.Accepiſti ſancte imperator eos qui talia aſſerunt iure damnatos,non humana induſtria,non compoſitione aliqua, ſed trecenti decem & octo,ut ſupra dixi,epiſcopi ad concilium conuenerunt. Sed ut in numero eorum per ſignum ſuæ paſſionis & nominis dominus Ieſus,ſuo probaret ſe adeſſe concilio,crux in trecentis,Ieſu nomẽ in decẽ & octo eſt ſacerdotibus.Hoc & in Ariminenſi concilio habuit prima confeſſio, & poſt Ariminenſe concilium ſecũda correctio,epiſtola ad imperatorem Conſtantium miſſa teſtatur correctionem, ſecuta

B concilia confitentur. Arrius ergo dicit:Erat quando nõ erat,ſed ſcriptura dicit:erat, non dicit:non erat.Deniq; Iohannes ſcripſit: In principio erat uerbum,& uerbum erat apud deum,& deus erat uerbum,hoc erat in principio apud deum. Ecce quotiens erat,& nuſquam dixit quod non erat. Cui ergo credimus: Iohanni in Chriſti pectore recumbenti,an Arrio inter effuſa ſe ſua uiſcera uolutanti,ut agnoſceremus ſimilem Iudæ proditoris Arrij quoq; fuiſſe perfidiam,quem ſimilis pœna damnauit,effuſa ſunt enim & Arrij uiſcera.Pudet dicere ubi, atq; ita crepuit medius proſtratus in faciem, ea quibus Chriſtum negauerat fœda ora pollutus.Crepuit enim ſicut etiam de Iuda Petrus apoſtolus dixit, quia poſſedit agrum de mercede iniuſticiæ,& in faciem proſtratus crepuit medius,& effuſa ſunt omnia uiſcera eius. Nõ eſt fortuita mors ubi in ſacrilegio pari pœnæ parile proceſſit exemplum, ut idem ſubirent ſupplicium qui eundem dominum negauerunt,& qui eundem dominum prodiderunt. Veniamus ad alia. Arrius dicit:Anteq; naſceretur nõ erat,ſed ſcriptura dicit omnia eſſe per filium.Quomodo ergo alijs dedit eſſe,qui nõ erat? Cum autem dicit impius,quando & ante,hæc utiq; duo uerba tempus oſtendunt.Quomõ ergo negant tempus ante filium, & uolunt prius fuiſſe quæ temporis ſunt, cum id ipſum quando & ante & aliquando non fuiſſe ſit temporis? Arrius dicit ex nihilo dei filium,quomodo ergo dei filius? Quomodo paterno generatus ex utero? Quo modo eructuatum ex corde uerbũ legitur, niſi ut ex intimo & inæſtimabili patris intelligatur,ut ſcriptum eſt, prodiſſe ſecreto? Filius enim aut per adoptionem, aut per naturam eſt.Per adoptionem nos filij dicimur,ille per ueritatẽ naturæ eſt.Quo modo ergo ex nihilo ille,qui ex nihilo fecit omnia? Non habet filium qui neſcit unde ſit. Deniq; nec Iudæi habebant filium,quia unde eſſet neſciebant. Et ideo dixit

Ioh.1.

Act.1.

C his dominus: Neſcitis unde ueni. Et infra: Neq; me noſcitis, neque patrem meum
Ioh.8. ſcitis. Qui enim negat ex patre filium, nec patrem ex quo eſt filius nouit, neq; filiũ
nouit qui patrem neſcit. Arrius dicit: Ex alia ſubſtantia. Quæ igitur alia ſubſtantia
æquatur dei filio, ut ex ipſa dei filius ſit? Aut quomodo reprehendunt, quia nos in
deo aut uſian græce, aut latine ſubſtantiam dicimus, cum ex alia dicendo ſubſtan-
tia deum eſſe filium, etiam ipſi ſubſtantiam dei eſſe confirment? Sed ſi de nomine
ſubſtantiæ aut naturæ diuinæ uoluerint dicere, facile reuincunt, quia & uſian græce
& latine ſubſtantiam frequenter ſcriptura memorauit. Et Petrus uult nos, ut legi-
mus, diuinæ cõſortes fieri naturæ. Quod ſi ex alia ſubſtantia filium dicent, ipſi ſe re-
uincunt, & uerbum ſubſtantiæ quod metuunt cõfitendo, & filium creaturis quibus
præferre ſe ſimulant coæquabunt. Arrius dicit creaturam dei filium, non ſicut cæte-
ras creaturas. Quæ enim creatura non ſicut alia creatura eſt? Homo non ut ange-
lus? terra non ut cœlum? ſol non ut aqua? lumen nõ ut tenebræ? Nihil ergo præ-
ferendo donauit, ſed ad ſimplices accipiendos, miſero colore fraudem ſuæ impieta
tis obduxit. Arrius dicit mutabilem & conuertibilem dei filium. Quomodo ergo
Malach.3. deus ſit mutabilis, cum ipſe dixerit: Ego ſum, ego ſum, & non ſum mutatus? Vere
nunc mihi propheticum illud eſt confitendum, quod prophetaturus de dño præ-
Eſa.6. mittit Eſaias dicens: O miſer ego & compuncto corde, qui cum immunda labia ha-
beam, in medio quoq; populi inhabitem immunda labia habentis, uidi dñm ſa-
baoth. Ergo ſi Eſaias miſerum ſe dicit, qui uidit dominũ ſabaoth, quid ego de me
dicam, qui cum immunda labia habeam, cogor de dei generatione tractare? Quid
D igitur de his quæ metuo locuturus erumpo, cum Dauid de his quæ ſciat ori ſuo cu-
ſtodiam petat? O ſi mihi quoq; unum de ſeraphin candentẽ illum carbonem quẽ
de altari diuino ſumpſit, utriuſq; forcipe deferens teſtamenti, immunda adurat la-
bia. Aut quia tunc ſeraphin deſcendit in figura ad prophetam, tu autem domine
reuelato myſterio ad nos in carne ueniſti, non per legatum, neq; per nuncium, ſed
ipſe per te, ab occultis meis conſcientiam meam mundes, ut ego quoq; dudum im-
mundus, ſed iam per tuam miſericordiam fide mũdus, illud Dauidicum canam di
Pſal.70. cens: Pſallam tibi in cithara deus Iſraël. gaudebunt labia mea dum cantauero tibi,
& anima mea quam redemiſti. Itaq; dñe calumniatores tuos & hoſtes relinquens,
confer te ad nos, & ſanctifica aures principis Gratiani, omniumq; præterea quorũ
in manibus hic libellus uenerit, uacuas mihi præſta, nec ibi auditæ perfidiæ ſordes
reſidant. Emunda ergo, emunda autem, non fontanis poculis, nec fluuiali hauſtu,
nec ſuſurro prætermeantis riuuli, ſed ſermonibus ad uicem aquarum operantibus,
ſupra nitorem aquarum perſpicuis, & omni purioribus niue. Illis utiq; ſermonibus
Eſa.1. quibus dixiſti per Eſaiam: Si fuerint peccata ueſtra ſicut phœnicium, ut niuẽ dealba
bo. Eſt etiam poculum quo ſecreta mentis mundare conſueſti. Poculum non natu-
ræ ueteris, nec ex uite ſolenni, ſed poculum nouũ de cœlo delatũ, in terra expreſſum
ex illo botrione peregrino, qui ſicut uua de uite, ita ille in carne crucis pependit è li-
gno. Ex hoc ergo botrione, eſt poculum quod lætificat cor hominis, ſobrietatem in
ebriat, crapulam fidei & ueræ religionis exhalat, crapulã caſtitatis infundit. Hoc igi-
tur poculo domine meus, domini aures Auguſti mentis emũda, ut ſicut poculo na
turali homines inebriati quietem diligunt, timorem mortis expellunt, iniurias non
ſentiunt, aliena non quærunt, ſuorum obliuiſcuntur, Ita etiam poculo tuo crapula-
tus

A tus pacem diligat,& fidei exultatione ſecurus,mortem infidelitatis ignoret,patientiam charitatis exhibeat:Sacrilegia aliena nõ teneat. Fidem etiam pignoribus ſuis præferat,ſecundum quod ſcriptũ eſt:Relinque omnia tua & ueni ſequere me.Hoc poculo domine Ieſu,ſenſus etiam noſtros dilue,ut te adoremus, te colamus uiſibilium & inuiſibilium creatorem.Non potes ergo inuiſibilis aut bonus non eſſe, qui id etiam tuis operibus contuliſti. Matt.19.

FINIS.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE FIDE.

Quod Arriani bonum dei filium negent.	Cap. I.
De uero & bono dei filio.	Cap. II.
De omnipotenti dei filio.	Cap. III.
De domino maieſtatis dei filio.	Cap. IIII.

DIVI AMBROSII ME

DIOLANENSIS EPISCOPI DE FIDE AD Gratianum Auguſtum, Liber Secundus.

PROLOGVS.

B SATIS, ut arbitror,libro ſuperiore ſancte imperator edoctum eſt, ſempiternum eſſe deum dei filium. Non diſſimilem patri,genitum non creatum. Deum quoq; uerum dei filium ſcripturarum lectionibus approbauimus,& apertis maieſtatis ſuæ indicijs deſignatũ. Itaq; quamuis iſta ad fidem copioſe redundantia ſint, quod à fontis meatu magnitudo plerunq; decurrentis fluminis æſtimatur, tamen quo purius niteat fides,tripartita uideatur deriuanda diſtinctio.Sunt enim euidentia indicia quæ proprietatem deitatis oſtendũt,Sunt quæ ſimilitudinem patris & filij, Sunt etiam quæ perſpicuam diuinæ maieſtatis exprimunt unitatem.Proprietatis itaq; ſunt generatio,deus, filius,uerbum.Similitudinis,ſplendor,character,ſpeculum,imago. Vnitatis æternæ, ſapientia,uirtus,ueritas,uita.Hæc indicia ita dei filium ſignant, ut ex his & ſempiternum patrem eſſe cognoſcas,nec ab eo filium diſcrepãtem, Ex eo enim qui eſt generatio ex ſempiterno deus:Ex patre filius,ex deo uerbum,ſplendor gloriæ,character ſubſtantiæ,ſpeculum dei,maieſtatis imago,de bono bonitas, de ſapiente ſapientia,de forti uirtus,de uero ueritas,de uiuente uita.Concordant igitur patris & filij indicia,quibus non diſcrepare inter ſe,ſed unius maieſtatis eſſe nemo dubitauerit. Quorum ſingulorum proferremus exempla nominum, niſi coartãdi ſermonis ſtudio teneremur.His duodecim tanq̃ lapidibus precioſis, ſidei columna conſurgit. Hi ſunt eñ precioſi illi lapides,ſardius,iaſpis,ſmaragdus,chryſolithus,& cæteri,quibus ſancti Aaron illius utiq; qui figuram geſſit Chriſti ueri,ſcilicet ueſtimen-

C tum ſacerdotis intexitur. Circundati auro lapides & ſculpti de nominibus filiorum
Iſraël, duodecim lapides ſibi inuicem cohærentes. Nam ſi eos aliquis ſeparet aut ſe
cernat, omnis fidei ſtructura diſſoluitur. Itaq; principiũ fidei noſtræ eſt, ſcire quod
genitus eſt dei filius. Si genitus non eſt, nec filius eſt. Nec ſatis eſt dixiſſe filium, ni-
ſi & unigenitum filium deſignaueris. Si creatura eſt, deus non eſt: ſi deus non eſt,
nec uita eſt: ſi non eſt uita, nec ueritas eſt. Ergo tria illa, id eſt, generatio, filius, unige
nitus, principaliter & proprie indicant ex deo filium. Tria ſequentia, id eſt, deus, ui-
ta, ueritas, uirtutem eius manifeſtant, qua condidit & fecit ſubſiſtere creaturam. In
ipſo enim uiuimus, mouemur & ſumus, ſicut ait Paulus. Et ideo in illis tribus pro-
prietas filij, in iſtis alijs paternæ ac filij operationis unitas declaratur. Imago quoq;
& ſplendor & character dicitur dei filius, quia hæc incomprehenſibilem & inueſti-
gabilem paternæ diuinitatem maieſtatis in filio, & expreſſam ſimilitudinẽ reuela-
runt. Hæc quoq; tria uidemus ad ſimilitudinem pertinere. Reliquum eſt uirtus, ſa-
pientia, iuſticia, ut his ſingulis operationibus æternitas probaretur. Hoc igitur eſt
illud ueſtimentum precioſis lapidibus adornatum, hic ueri amictus eſt ſacerdotis,
hæc ueſtis nuptialis, hic textus propheticus qui bene nouerit iſta contexere. Neque
uilis iſta textura eſt, de qua dominus dicit per prophetam; Quis dedit mulieribus
texturæ ſapientiam? Nec communes iſti lapides, ut legimus ſupplementi. Omnis
enim in eo perfectio eſt, ſi nihil deſit lapidis compoſiti & circundati auro, intelligi-
bili ſcilicet natura. Si eos bene mens noſtra cõponat naturaliſq; ſenſus probabili
ratione compaginet. Deniq; quàm non mediocres lapides ſint lectio docet. Quod
cum alij alia uiliora deferrent, iſtos tamẽ lapides ſuper humeros ſuos religioſi prin
D cipes attulerunt, ex quibus fecerunt rationale opus textile. Textile enim opus eſt
quando fidei facta concordant. Nec me aliquis errare putet, quia ſupra triparti-
tam de quaternis, ſubter uero quadripartitam de ternis feci diſtinctionẽ, boni ope-
ris gratia, per diuerſas plus placet formas. Bona enim & illa quæ textrinum indu-
menti ſacerdotalis oſtendit, uel lex ſcilicet, uel eccleſia, quæ binas ueſtes fecit uiro
ſuo, ſicut ſcriptum eſt, unam operis, alteram mentis fidei intexens, factorumq; ue-
lamina. Itaq; alibi ſicut legimus: Aurum prætexit, & poſtea hyacinthum ac purpu
ram cum cocco ſubiungit & byſſo. Rurſus alibi ex hyacintho & cæteris, prius floſcu
los format, aurumq; ſubnectit, & unus eſt habitus ſacerdotis, ut iiſdem coloribus
micans, gratiæ decoriſq; diuerſitas, ordinis diuerſitate reſplendeat. Itaque ut etiam
rationis typicæ ſeries deſignatur, auro & argento probabili non eſt dubium elo-
quia domini deſignari, quibus fides conſtat. Scriptum eſt enim: Eloquia domini
eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum, terræ purgatum ſeptuplum.
Hyacinthus autem aëris habet ſimilitudinem, quem ſpiramus, & cuius carpimus
flatum. Purpura quoq; ſpeciem aquarum exprimit, Per coccum ignis intelligitur,
Terra per byſſum, hæc enim ex terra gignitur. Ex his autem quatuor elementis,
corpus ſubſiſtit humanum. Siue ergo mentis fidei præcedente conſcientia, corpo-
ris facta ſubnectas, ſiue facta præcedant, & fides aſtipuletur comes religioſa fa-
ctorum, hic religioſi ornatus antiſtitis, hoc uelamen eſt ſacerdotis, Bona ergo fi-
des, cum pulchro operum reniret ornatu. De qua ut ad ſummam loquar definitio-
nes iſtæ ſunt, quæ non queunt ſolui. Si ex nihilo eſt, non eſt filius. Si creatura eſt,
non eſt creator, Si factura eſt, non eſt omnium factor, Si diſcens, non præcogni-
tor.

A tor. Si accipiens non eſt perfectus. Si proficiens non eſt deus. Si diſſimilis non ima
go. Si per gratiam, non per naturam. Si bonitatis expers, autor maliciæ. Nemo bo
nus niſi unus deus.

Quod Arriani bonum filium dei negent. Caput I.

STVPEO itaq; ad reliqua ſancte imperator & toto corpore animóque
deficio, eſſe aliquos homines, uel potius nõ homines, ſed humana ado-
ptos ſpecie, intus aũt demẽtiæ beſtialis, qui poſt tãta domini & tam di
uina beneficia bonũ negent eſſe autorẽ bonorũ. Scriptũ eſt inquiunt:
Nemo bonus niſi unus deus. Scriptũ eſt, agnoſco, ſed litera errorẽ nõ habet, utinã Marci 10.
Arriana interpretatio non haberet. Apices ſine crimine ſunt, ſenſus in crimine. Di
ctum domini ſaluatoris agnoſco. Sed conſideremus, quando dicat, cui dicat, qua
circumſpectione dicat. Dicit utique in hominis forma dei filius, & dicit ſcribæ, ci ſci-
licet qui magiſtrum bonum dei filium nominaret, deum negaret, quod ille noncre
didit, Chriſtus adiungit ut dei filium, nõ ut bonum magiſtrum, ſed ut bonum deũ
credat. Nam ſi ubi unus deus dicitur, nequaquam tamen dei filius à diuinitatis ple
nitudine ſeparatur, quomodo ubi unus deus bonus nũcupatur, à plenitudine diui
næ poteſtatis unigenitus excluditur? Neceſſe eſt igitur, aut deum negent dei filiũ,
aut deum bonum eſſe fateantur. Et ideo circumſpectione cœleſti non dixit: Nemo
bonus niſi unus pater. Sed nemo bonus niſi unus deus. Pater enim proprium ge-
nerantis eſt nomen, deus autem unus eſt, nequaquam deitatem trinitatis excludit,
B & ideo natura laudatur. Bonitas ergo in natura eſt dei, & in natura dei etiam dei fi
lius. Et ideo non quod ſingularitatis, ſed quod trinitatis eſt prædicatur. Nõ igitur à
domino bonitas negat', ſed talis diſcipulus refutat'. Nam cũ ſcriba dixiſſet: Magi-
ſter bone. Reſpondit dñs: Quid me dicis bonũ, id eſt quem deũ non credis? Nõ eſt
ſatis ut bonũ dicas, nõ tales ego quæro diſcipulos qui me magis ſecũdũ hominem
magiſtrũ bonũ quàm ſecundum diuinitatem deum bonũ credant. Sed nolo præ-
rogatiua naturæ ſuæ & priuilegio poteſtatis utat'. Nõ dicatur bonus, ſi nõ meret', à
nobis. Si hoc nõ meret' operibus, ſi beneficijs non meret'. Abdicet' ſuæ iure naturæ,
ſubdatur noſtro iudicio. Qui iudicat' de nobis eſt, nõ dedignat' iudicari, ut iuſtifice-
tur in ſermonibus ſuis, & uincat cũ iudicat'. Hiccine ergo nõ bonus, qui bona tribuit
mihi? Hiccine non bonus, qui cum ſexcenta milia populi Iudeorũ perſecutoribus
ſuis cederent, dehiſcentẽ ſubito rubri maris æſtum indiuidua aquarũ mole diuiſit,
ut fideles circũfuſa unda muniret, infidos refuſa demergeret? Hiccine nõ bonus, cu-
ius imperio maria ſolidata fugientibus, ſaxa humefacta ſitientibus, ut opus ueri a-
gnoſceretur autoris, cum humor rigeſceret, petra inundaret? Quod ut agnoſceres
opus Chriſti, Apoſtolus dixit: Petra autem erat Chriſtus. Hiccine non bonus, qui 1. Cor. 10.
tam innumera populi milia, ne qua inceſſeret fames in deſerto pauit pane cœleſti,
ſine uſu laboris, cum fructu quietis, ita ut eorum per quadraginta annos nec ue-
ſtimenta ueteraſcerent, nec calciamenta tererentur. Inſtar infidelibus futuræ reſur
rectionis oſtendẽs, quod nec factorum decora ſplendidorum, nec circumfuſæ uir-
tutis nitor, nec uitæ curſus periret humanæ. Hiccine non bonus, qui nobis cœ-
lum fecit eſſe quod terra eſt, ut ſicut in cœlo quaſi in ſpeculo quodam, ſtellarum lu
centium refulgent globi, Ita etiam Apoſtolorum & martyrum & ſacerdotum uice

C ſtellarum ſplendentium toto illuceſcerent chori mundo? Ergo non ſolũ bonus, ſed
etiam paſtor bonus, hoc eſt, non ſibi tantum, ſed etiam ouibus ſuis bonus. Bonus
Ioh.10 enim paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis. Poſuit planè animã ſuam ut no
ſtram leuaret. Sed pro diuinitatis poteſtate poſuit & ſumpſit, ſicut ſcriptum eſt: Po
teſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo ſumendi eam. Nul
lus eam tollit à me, ſed ego à memetipſo pono eam. Vides bonitatem, quia ſpon-
te poſuit: uides poteſtatem, quia ſumpſit. Et tu bonũ negas, cum ipſe de ſe in euan-
Matt.20 gelio dixerit: Si ego bonus, quare oculus tuus nequam? Ingrate quid agis? Bonum
negas? per quem bona ſperas, ſi tamen credas. Bonum negas qui dedit nobis quæ
oculus non uidit, nec auris audiuit. Nec in bonum credam? Bonum eſt enim confi
Pſal.117 teri domino. Mihi expedit ut domino confitear. Scriptum eſt enim: Cõfitemini do
mino quoniam bonus. Mihi expedit, ut iudicem meũ bonum arbitrer. Dominus
eñ bonus iudex domui Iſraël. Ergo ſi iudex, dei filius utiq;. Quoniam iudex dñs
& deus bonus eſt. Iudex autem dei filius eſt, & deus bonus iudex dei filius. Si for-
Pſal.44. taſſe non credas alijs, non credas filio, audi patrem dicentem: Eructauit cor meum
Ioh.1. uerbum bonum. Bonum ergo uerbum eſt, uerbum hoc de quo ſcriptum eſt: Et uer
bum erat apud deum, & deus erat uerbum. Ergo ſi uerbum bonũ eſt, filius autem
dei uerbum eſt, Bonus utiq; deus eſt dei filius, etiam ſi non placeat Arrianis. Eru-
beſcant aliquando. Iudæi dicebant: Bonus eſt, & ſi alij dicebant: nõ eſt, alij dicebãt
tamen bonus eſt, & uos omnes bonum negatis. Bonus eſt qui peccatum mũdi ab-
ſtulit. De ipſo eñ dictum eſt: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatũ mundi. Sed qđ
D dubitamus? Credidit iam eccleſia bonum, & confeſſa eſt dicendo: Oſculetur me ab
Cant.1. oſculo oris ſui, qñ bona ubera tua ſuper uinum. Et alibi: Et fauces tuæ tanq; uinũ
Cant.7. optimũ. Bonus ergo ille nos legis & gratiæ nutriuit uberibus, cœleſti cura hominũ
prædicatione demulcens. Et nos bonum negamus, cum ſit imago bonitatis, expri-
mens æternæ in ſeſe bonitatis effigiem? Sicut & ſupra oſtendimus ſcriptum, quia
ipſe eſt ſpeculum ſine macula & imago bonitatis illius.

De uero & bono deo dei filio. Cap. II.

SED quid uobis uidetur, quid bonum & uerum deum dei filium denega-
1.Cor.8. tis, cum ſcriptum ſit, q; nullus deus niſi unus. Nam & ſi ſunt qui dicantur
dij, an inter eos Chriſtum annumeratis qui dicuntur & non ſunt? Cum
ſpeciale ſit eius, ut ſemper ſit, & præter ipſum bonus & uerus alius deus non ſit, qñ
in ipſo eſt deus, ſpeciale aũt etiam patris ſit, ut poſt ipſum uerus alius deus non ſit,
quia unus deus. Nec iuxta Sabellianos patrem filiumq; confundens, nec iuxta Ar
rianos patrem filiumq; ſecernens. Pater enim & filius diſtinctionem habent, ut pa
ter & filius ſeparationem diuinitatis non habent.

De omnipotente dei filio. Cap. III.

ITAQVE cũ uerus & bonus dei filius, utiq; omnipotens deus dei filius,
Num hinc quoq; dubitari põt? Supra diximus lectũ, quia deus omni-
potens nomen eſt ei. Ergo quia filius dñs, dñs autẽ omnipotens, omni-
potens dei filius. Sed accipe etiam eam, de qua dubitare nequeas lectio
nem. Ecce uenit, inquit, cũ nubibus, & uidebit eum omnis oculus, & qui eum com-
punxerunt

A punxerunt, & plangẽt ſe ſuper eum omnes tribus terræ, etiã amen. Ego ſum alpha
& o dicit dominus Ieſus, qui eſt & qui erat & qui uenturus eſt omnipotens. Quem
igitur cõpunxerunt, & quem ſperamus eſſe uenturum, niſi filium dei? Ergo omni-
potens dominus & deus etiam Chriſtus eſt. Accipe aliud ſancte imperator, accipe
Chriſtum loquentẽ. Hæc dicit dominus omnipotens. Poſt honorẽ miſit me ſuper Zacha. 2.
gentes quæ deprædauerũt uos, qm̃ qui tãgit uos, quaſi qui tãgit pupillã oculi eius.
Quia ecce ego iniĳcio manũ meã ſup eos qui dep̃dauerunt uos, & erũt in prædã qui
prædauerũt eos, & ſciẽt quia dominus omnipotens miſit me. Vtiq; qui dicit, domi
nũs eſt omnipotẽs, & qui miſit dominus ẽ omnipotens. Ergo & patris & filĳ omni
põtẽtia, ſed tñ deus unus omnipotẽs, quia unitas poteſtatis eſt. Atq; ut ſcias impe-
rator auguſte Chriſtũ eſſe qui locutus eſt & in ꝓphetis & in euangelio, tanquã in
prædeſtinatione euãgelĳ per Eſaiã dicit: Ipſe qui loquebar aſſum, hoc eſt, aſſum in Eſa. 52.
euãgelio qui loquebar in lege. Deĩde alibi: Omnia quæ pater habet mea ſunt. Quæ Iohan. 16.
ſunt omnia? Nõ utiq; locutus eſt de creatis, hæc em̃ omnia facta ſunt per filiũ. Sed
ea quæ pater habet, id eſt, æternitatẽ, maieſtatẽ diuinitatẽq; naſcẽdo poſſidet. Ergo
eũ q oĩa habet q̃ pater habet, Scriptũ eſt em̃: Oĩa quæ pater habet mea ſũt, omni-
potẽtẽ eſſe dubitare nõ poſſumus. Nec uereor, quia ſcriptũ eſt de deo: Beatus & ſo 1. Timoth. 6.
lus potens, ab eo dei filius ſeparetur, cũ ſcriptura deum ſolum potentem dixerit, nõ
patrẽ ſolũ, Et ipſe de Chriſto deus pater aſſerat per prophetã: Poſui adiutoriũ ſu Pſal. 88.
p̃ potentẽ. Nõ ergo pater ſolus potẽs, ſed potẽs etiã dei filius, In patre em̃ laudatur
filius, Certe oſtendat aliquis quid ſit quod non poſſit dei filius. Quis ei adiutor cũ
B cœlum fecerit, fuit? Quis adiutor cum conderet mundum? An qui in conſtitutio-
ne angelorum & dominationum adiutore non eguit, eguit ut hominem liberaret?
Scriptum eſt inquiunt, Pater ſi poſſibile eſt tranſfer à me calicem hunc. Et ideo ſi o- Matth. 26.
mnipotens eſt quomodo de poſſibilitate ambigit? Ergo quia omnipotentem pro
baui, probaui utique ambigere eum de poſſibilitate non poſſe. Verba inquis Chri
ſti ſunt. Verum dicis. Sed quando & in qua forma loquatur aduerte. Hominis ſub
ſtantiam gerit, hominis aſſumpſit affectum. Denique ſupra habes: Quia progreſ-
ſus puſillũ procidit in faciem ſuam orans & dicens: Pater ſi poſſibile eſt tranſeat à
me calix iſte. Non ergo quaſi deus, ſed quaſi homo loquitur. Deus enim poſſibi-
le aliquid aut impoſſibile neſciebat? Aut aliquid impoſſibile deo, cum ſcriptum ſit:
Impoſſibile enim tibi nihil eſt. De quo autem dubitat, de ſe, an de patre? De eo
utique qui dicit, tranſfer, dubitat hominis affectu. Ergo propheta non putat ali-
quid impoſſibile deo. Propheta non dubitat, & filium dubitare tu credis? Num
intra homines conſtitues deum? Et dubitat de patre deus & de morte formidat?
Timet ergo Chriſtus, & dum Petrus non timeat, Chriſtus timet? Petrus dicit. A- Iohan. 13.
nimam meam pro te ponam, Chriſtus dicit, Anima mea turbatur. Vtrunq; ue-
rum eſt, & plenum utrunque rationis, quod & ille qui eſt inferior non timet, & ille
qui ſuperior eſt gerit timentis affectum: Ille enim quaſi homo uim mortis igno-
rat, iſte quaſi deus in corpore conſtitutus, fragilitatem carnis exponit, ut eorum q
ſacramentum incarnationis abiurant excluderetur impietas. Denique & hæc dixit,
& Manichæus non credidit, Valentinus negauit, Marcion phantaſma iudicauit.
Eo uſq; aũt hominem quem in ueritate corporis demonſtrabat, æquabat affectu
ut diceret, Sed tamẽ non ſicut ego uolo ſed ſic tu uis, Cum utiq; ſimiliter ſit Chriſti Matth. 26.

uelle

C uelle quod pater uult,cuius ſimiliter eſt facere quod pater facit. Quo loco etiam illa
ueſtra quæſtio conticeſcit, quam ſoletis obijcere, quia dixit dominus: Non ſicut
Ioh.6. ego uolo,ſed ſicut tu uis. Et alibi: Adhoc deſcendi de cœlo, non ut faciam uolunta-
tem meam, ſed uoluntatem eius qui me miſit. Ergo ut quaſi interpoſitis plenioris
expoſitionis pauliſper inducijs, cur dixerit ſi poſſibile eſt, uoluntatis interim liberæ
dominum fuiſſe doceamus, Intantum proceſſiſtis impietatis, ut negetis quod filius
dei liberæ uolũtatis ſit. Ac certe ſoletis etiam ſanctoſpiritui derogare, & negare nõ
Iohan.3. poteſtis ſcriptum eſſe: Spiritus ubi uult ſpirat. Vbi uult, inquit, non ubi iubetur. Er-
go ſi ſpiritus ubi uult ſpitat, filius quod uult nõ agit? Et certe idem dei filius in euan
gelio ſuo dicit: ubi uelit ſpirandi ſuppetere ſpiritui facultatem. Nunquid ergo ſupe
1.Cor.12 riorem fatetur, quia illi licet quod ſibi non licet? Apoſtolus quoq; dicit, quia omnia
operatur unus atq; idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult. Prout uult, inquit,
hoc eſt, pro liberæ uoluntatis arbitrio, non pro neceſſitatis obſequio. Et diuidit ſpi-
ritus non mediocria, ſed quæ deus conſueuit operari, gratiam curationum, & opera
tionem uirtutum. Ergo diuidit ſpiritus prout uult, filius dei non liberat quem uult?
Pſal.39. Sed audi etiam ipſum agere quod uult. Dixit enim: Vt faciam uoluntatem tuam
Pſal.53. deus meus uolui. Et alibi: Voluntarie ſacrificabo tibi. Sciuit ſanctus apoſtolus Pe-
trus Ieſum in poteſtate habere quæ uellet, & ideo cũ uideret ambulare eum ſupra
Matt.14. mare ait: Domine ſi tu es, iube me uenire ad te ſuper aquam. Petrus credidit, quia ſi
Chriſtus iubeat, naturæ poſſit conditio mutari, ut humanis ſe ſubijciat unda ueſti-
gijs, & diſcrepantium naturarũ poſſit conuenire concordia. Petrus poſcit ut iubeat
D non ut roget Chriſtus: Chriſtus non rogauit, ſed iuſſit & factum eſt, & Arrius con
tradicit? Quid eſt tamen quod pater uelit, & filius nolit: aut filius uelit, & pater no
Ioh.5. lit? Pater quos uult uiuificat, & filius quos uult uiuificat, ſicut ſcriptum eſt. Dic nũc
quos uiuificauerit filius, & pater uiuificare noluerit? Cum autẽ filius quos uelit ui-
uificet, & operatio una ſit, uides quia non ſolum filius uoluntatem patris, ſed etiam
pater filij faciat uoluntatem. Quid eſt aũt uiuificare niſi per filij paſſionem? Paſſio
autem Chriſti, uoluntas eſt patris. Quos ergo filius uiuificat, per patris uiuificat uo
luntatem, Vna igitur eſt uoluntas. Quæ autem uolũtas patris: niſi ut ueniret Ieſus
Matt.8. in hunc mundum, & nos mundaret à uitijs? Audi leproſum dicentem: Si uis potes
me mundare. Reſpondit Chriſtus: Volo, & ſtatim ſecutus eſt effectus ſanitatis, Vi
des quia filius arbiter ſuæ uoluntatis eſt, & Chriſti uoluntas eadẽ quæ paterna eſt,
quanquam cũ dixerit: Omnia quæ pater habet mea ſunt, ſine dubio quia nihil ex-
cipitur, quam pater habet, eandem habet & filius uoluntatem. Vna ergo uoluntas,
ubi una operatio. In deo enim una uoluntatis ſeries, operationis effectus eſt. Sed
alia uoluntas hominis, alia dei. Deniq; ut ſcias uitam in uoluntate eſſe hominis qa
mortem timemus, paſſionem autem Chriſti in uoluntate diuina ut pateretur pro
Matt.16. nobis, cum Petrus dominum uellet à paſſione reuocare, dominus ait: Non ſapis ea
quæ dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum. Suſcepit ergo uoluntatem meam, ſuſcepit tri
ſticiam meam. Confidenter triſticiam nomino, quia crucem prædico. Mea eſt uo-
luntas quam ſuam dixit, quia ut homo ſuſcepit triſticiam meam, ut homo locutus
Matt.26. eſt. Ideo ait: Non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis. Mea eſt triſticia, quam meo ſuſce-
pit affectu. Nemo enim moriturus exultat: Mihi compatitur, mihi triſtis eſt, mi-
hi dolet, Ergo pro me & in me doluit, qui pro ſe nihil habuit quod doleret. Do-

les

A les igitur domine Ieſu, non tua ſed mea uulnera, non tuam mortem ſed noſtram
infirmitatē, ſicut ait propheta: Quia pro nobis dolet. Et nos domine æſtimauimus
te eſſe in doloribus, cum tu non pro te ſed pro me doleres. Et quid mirum ſi pro o-
mnibus doluit, qui pro uno fleuit? Quid mirū ſi moriturus pro omnibus tædeat,
qui Lazarum reſuſcitaturus illachrymat? Verum & ibi piæ ſororis lachrymis com
mouetur, quia mētem humanā tangebat, & hic alto operatur effectu, ut ſicut mors
eius mortem abſtulit, liuor eius ulcera noſtra curauit, ita etiam mœrorem noſtrum,
mœror eius aboleret. Vt homo ergo dubitat, ut homo turbatur. Non turbatur uir
tus, non turbatur eius diuinitas, ſed turbatur anima, turbatur ſecundum huma-
næ fragilitatis aſſumptionem. Et ideo quia ſuſcepit animam, ſuſcepit & ani-
mæ paſſiones. Non enim eo quod deus erat, aut turbari aut mori poſſet. Deniq; *Pſal. 21.*
deus deus, inquit, meus, quare me dereliquiſti? Vt homo ergo loquitur, meos circū
ferens metus, quod in periculis poſiti à domino deſeri nos putamus. Vt homo tur
batur, ut homo flet, ut homo crucifigit̄. Sic enim & apoſtolus Paulus dixit: Quia
Chriſti carnem crucifixerunt. Et alibi apoſtolus Petrus ait: Chriſto paſſo ſecundū
carnem, Caro igitur eſt paſſa, diuinitas autem mortis libera, paſſioni corpus, natu- *1. Pet. 4.*
ræ humanæ legi cōceſſit. An uero mori diuinitas poteſt, cū anima non poſſit? No
lite, inquit, timere eos qui corpus poſſunt occidere, animam autem non poſſunt. Si *Matth. 10.*
ergo anima occidi non poteſt, quomodo diuinitas poteſt?

De domino maieſtatis dei filio. Caput IIII.

VNDE illud quod lectum eſt, Dominum maieſtatis crucifixum eſſe, nō
B quaſi in maieſtate ſua crucifixum putemus ſed quia idem deus, idē ho-
mo, per diuinitatem deus, per ſuſceptionē carnis homo Ieſus Chriſtus
Dominus maieſtatis dicitur crucifixus, quia cōſors utriuſq; naturæ, id
eſt humanæ atq; diuinæ, in natura hominis ſubijt paſſionem, ut indiſcrete & domi
nus maieſtatis dicatur eſſe qui paſſus eſt, & filius hominis, ſicut ſcriptū eſt, qui de-
ſcēdit de cœlo. Per naturā igitur hominis & dubitauit & teduit & reſurrexit. Quod
enim cecidit, hoc reſurrexit per naturam hominis. Dicit etiam illud de quo calumni
ari ſolent, quia dictum eſt: Vado ad patrem, quoniam pater maior me eſt. Quomo *Iohan. 14.*
do uadit niſi per mortem, & uenit niſi per reſurrectionem? Deniq; addidit ut de aſ
ſumptione ſe dixiſſe ſignaret. Propterea dixi uobis priuſquam fiat, ut cum factum
fuerit credatis. Loquebatur enim paſſionem ſui corporis & reſurrectionē per quam
credere cœperant qui ante dubitabant. Neq; enim deus de loco ad locum tranſit,
qui ubiq; ſemper eſt, ut homo eſt qui uadit, ipſe eſt qui uenit. Denique & alibi dicit:
Surgite eamus, inquit. In eo ergo uadit & uenit, quod eſt commune nobiſcū. Nā
quomodo poteſt minor eſſe deus cum deus perfectus & plenus ſit? Sed minor in
natura hominis, & miraris ſi ex perſona hominis patrē dixit maiorem, qui in per-
ſona hominis ſe uermem dixit eſſe non hominem. Dixit enim: Ego autem ſum uer *Pſal. 21.*
mis & nō homo. Et alibi: Sicut ouis ad occiſionē ductus eſt, Si in hoc minorem di- *Eſa. 53.*
cis negare non poſſum. Sed ut uerbo utar ſcripturæ, non minor natus, ſed mino
ratus eſt, hoc eſt minor factus eſt. Quomodo autem minor factus, niſi quia cum *Philip. 2.*
in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualē deo, ſed ſemetipſum
exinaniuit? Non amittens utique quod erat, ſed aſſumens quod non erat, quia for-

mam

C mam ſerui accepit. Deniq; ut ſciremus per ſuſceptionem corporis minoratũ, de ho
Pſal. 8. mine Dauid prophetauit dicẽs: Quid eſt homo quod memor es eius, aut filius ho
minis, niſi quia uiſitas eum? Minoraſti eum paulominus ab angelis. Hocipſum in-
Heb. 2. terpretatus Apoſtolus ait: Nam paulominus minoratum ab angelis uidemus Ie-
ſum propter paſſionem mortis, gloria & honore coronatum, ut ſine deo pro omni
bus guſtaret mortem. Non ſolum ergo à patre, ſed etiam ab angelis minor filius
dei factus eſt. Et ſi hoc ad præiudicium trahis: Num ergo filius in natura dei mi-
nor eſt quàm ſui angeli qui ei ſeruiunt & miniſtrant? Ita dum minorem uultis aſſe
rere, impietatem incurritis, ut angelorum naturam dei filio præferatis. Sed non eſt
ſeruus ſuper dominum ſuum. Deniq; & in carne conſtituto angeli miniſtrabant,
ut nihil ei agnoſcas per naturam corporis imminutum. Neq; em̃ deus ſui pati po-
tuit detrimentum, cum id quod aſſumpſit ex uirgine, nec acceſſio diuinæ, nec dimi-
nutio poteſtatis ſit. Non eſt ergo ſecundum diuinitatem minor, qui plenitudinem
habet diuinitatis & gloriæ. Maior enim & minor in his quæ corporalia ſunt diſtin
gui ſolent: Aut ſtatu maior, aut plenitudine, aut certe ætate: uacãt enim iſta, ubi de
diuinis tractatus inducitur. Maior etiam uulgo dici ſolet, qui aliquem inſtituit &
informat. In dei autem ſapientia non cadit, ut inſtituta ſit alterius diſciplinis, cum
ipſa diſciplinarum omnium tradiderit inſtitutum. Quàm bene autem poſuit Apo
ſtolus, quod ſine deo pro omnibus guſtauerit mortem, ne diuinitatis illam paſſio-
nem putaremus fuiſſe non carnis. Ergo ſi non inuenerunt quemadmodũ poſſent
probare maiorem, non uerbis calumnientur, ſed uerborum rationem requirant.
D Ego illos interrogo: quo putent eſſe maiorem, ſi quia pater eſt eo maiorem putant.
Sed non hic ætas & tempus, neque canities patris, & filij pueritia eſt. Hæc enim
maiorem ſolent facere patrem. Cæterum pater & filius, generantis & nati nomina
ſunt, quæ non uidentur ſeparare, ſed iungere. Non enim pietas naturæ detrimen-
tum eſt. Nanq; homines ſibi inuicem conciliat neceſſitudo non ſeparat. Itaq; ſi nec
de natura afferre poſſunt aliquam quæſtionem, uel teſtimonijs credant. Deniq; fi-
lium nõ eſſe eo minorem, quia filius eſt, Euangeliſta teſtatur, & æqualem eſſe, quia
Iohan. 5. filius eſt, ipſe ſignificat dicens: Propterea enim uolebant eum occidere Iudæi, quia
non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem proprium dicebat deum, æqualem ſe
faciens deo. Non Iudæi hoc dicunt, ſed Euangeliſta teſtatur, quod æqualem ſe faci
ebat deo, proprium ſe filium dei dicens. Non enim ſcriptum eſt ex perſona Iudæo
rum dicentium: Propterea uolebant eum Iudæi occidere. Sed Euãgeliſta ex ſua per
ſona dicit: Propterea enim uolebant illum Iudæi occidere. Et interpretatus eſt cau-
ſam, ideo Iudæos ad necem eius eſſe commotos, quod cum & ſabbatum quaſi de-
us ſolueret, & deum patrem ſibi proprium uendicaret, non ſolum in ſolutione ſab
bati maieſtatem diuinæ poteſtatis, ſed etiam in patris proprij nomen eius ſibi æter
næ æqualitatis aſſiſceret. Quibus aptiſſime reſpondit dei filius, ut & dei ſe filium,
& æqualem probaret: Quæcunq;, inquit, pater fecerit, eadem & filius facit ſimiliter.
Filius igitur patri & dicitur & probatur æqualis. Bona æqualitas, quæ & differen-
tiam diuinitatis excludit, & cum filio patrem ſignat, cui filius ſit æqualis. Non eſt
enim diuerſa nec ſingularis æqualitas, quia nemo æqualis ipſe ſibi ſolus eſt. Ergo
Euangeliſta interpretatus eſt quid ſit proprium filium dei ſe dicere, hoc eſt, æqua-
Phil. 2. lem ſe facere deo. Vnde id ſecutus Apoſtolus dixit: Non rapinam arbitratus eſt
eſſe

A eſſe ſe æqualem deo. Quod enim quis non habet, rapere conatur. Ergo nō quaſi ra-
pinam habebat æqualitatem cum patre quam in natura ſui tanquam deus & do-
minus poſſidebat. Vnde addidit: Formam ſerui accepit. Contrarius utique ſeruus
æquali. Aequalis ergo in dei forma, minor in ſuſceptione carnis & hominis paſſio-
ne. Nam quomodo eadem poſſet minor eſſe æqualisq; natura? Quomodo autem
ſi minor eſt, eadem ſimiliter facit quæ pater facit? Nam quemadmodū eadem ope-
ratio diuerſæ eſſet poteſtatis? Nunquid ſic poteſt minor quemadmodū maior ope
rari, aut una operatio poteſt eſſe ubi diuerſa ſubſtantia eſt? Itaq; accipe Chriſtum
ſecundum diuinitatem minorem non poſſe dici. Ipſe loquitur ad Abrahā: Per me Gen. 22.
ipſum iuraui. Oſtendit autem apoſtolus eum qui iurauit per ſe, minorem eſſe non
poſſe. Itaq; ſic ait: Abrahæ cum repromiſiſſet deus, quoniam nullum alium maiorē Heb. 6.
habebat, iurauit per ſeipſum dicens: Niſi benedicendo benedixero te & multiplican
do multiplicauero te. Ergo maiorem non habuit Chriſtus, & ideo per ſe iurauit. Et
bene addidit: Homines enim per maiorem iurant, quia homines maiorem habent,
deus non habet. Aut ſi uolunt de patre dictum uideri, reliqua non cohærent. Neq;
enim pater uiſus eſt Abrahæ, & deo patri pedes lauit, ſed in eo futuri hominis eſt fi
gura. Denique dei filius dicit: Abraham diem meum uidit & gauiſus eſt. Ipſe eſt er Ioan. 8.
go qui per ſe iurauit, quem Abraham uidit. Et reuera quomodo maiorem habet,
qui diuinitate cum patre unum eſt? Quod enim unum eſt, diſſimile non eſt. Inter
maiorem autem minoremq; diſcretio eſt. Ergo de filio & de patre præſentis docet
lectionis exemplum, quia nec pater minorem habet, nec maiorem dei filius, cum in
B patre & filio nulla diſtantia diuinitatis ſit, ſed una maieſtas. Nec illud ſanè metuo
quod ſolent obtendere minorem eſſe, quia miſſus eſt. Si enim & minor non doce-
tur, & honorificentiæ docetur æqualitas, cum ita omnes honorificent filium ſicut ho
norificant patrem, conſtat eo minorem non eſſe qui miſſus eſt. Non ergo humani
ſermonis anguſtias, ſed uerborum charitatem intuere, operibus crede. Conſidera
quia dominus noſter Ieſus Chriſtus in Eſaia locutus eſt, ab ſpiritu ſancto eſſe ſe
miſſum. Nunquid ergo ſpiritu minor filius, quia miſſus ab ſpiritu eſt? Habes igi-
tur ſcriptum, quod filius à patre & ſpiritu eius dicat eſſe ſe miſſum. Ego ſum, inquit Eſa. 48.
primus, & ego in æternum, & manus mea fundauit terrā, dextera mea ſolidauit cœ
lum. Et infra: Ego locutus ſum, ego uocaui, ego adduxi eum, & proſperum iter eius
feci. Accedite ad me & audite hæc, nō in occulto ab initio locutus ſum. Cum fierent
illic eram, & nunc dominus miſit me & ſpiritus eius. Vtiq; qui cœlum fecit & terram
ipſe dicit à domino & ſpiritu eius eſſe ſe miſſum. Videte ergo quod ſimplicitas ſer-
monis, non iniuria miſſionis ſit. Ipſe igitur miſſus à patre, ipſe eſt miſſus ab ſpiritu.
Et ut agnoſcas nullam maieſtatis eſſe diſtantiam, etiam filius ſpiritum mittit, ſicut
ipſe dixit: Cum uenerit autem paracletus quem ego mittam uobis à patre meo, ſpi Ioan. 15.
ritum ueritatis qui à patre meo procedit. Hunc eundem paracletum & à patre eſſe
mittendum, ſupra poſuit dicens: Paracletus autem ſpiritus ille ſanctus, quem mit- Ioan. 14.
tet pater in nomine meo. Vide unitatē, quia quem deus pater mittit, mittit & filius.
Et quem mittit pater, mittit & ſpiritus. Aut ſi uolunt filium miſſum, quia dexteram
patris filium legimus, ipſi de patre quod de filio abnuunt, fatebuntur. Niſi forte aut
alterū ſibi patrē, aut alterū ſibi filium inueniant Arriani. Sileant igitur inanes de ſer
monibus quæſtiones, quia regnū dei, ſicut ſcriptū eſt, non in perſuaſione uerbi eſt, 1. Cor. 2.

g ſed

C ſed in oſtenſione uirtutis. Seruemus diſtinctionē diuinitatis & carnis, unus in utra-
que loquitur dei filius, quia in eodem utraque natura eſt. Et ſi idem loquitur, non
uno ſemper loquitur modo. Intende in eo nunc gloriā dei, nunc hominis paſſiones,
quia quaſi deus loquitur quæ ſunt diuina, quia uerbum eſt: quaſi homo dicit quæ
ſunt humana, quia in mea ſubſtantia loquebatur. Hic eſt panis uiuus qui deſcendit
Ioan.6. de cœlo. Panis hic caro eſt, ſicut ipſe dixit: Hic panis quē ego dabo caro mea eſt. Hic
eſt qui deſcendit, hic eſt quem pater ſanctificauit & miſit in hunc mundū. Hæc ipſa
litera nos docet, ſanctificatione nō diuinitatem eguiſſe ſed carnem. Deniq; ipſe do-
minus dixit: Et ego memetipſum ſanctifico pro ipſis, ut agnoſcas quod & ſanctifica
Gal.4. tur in carne pro nobis, & diuinitate ſanctificat. Hic idem eſt quem pater miſit, ſed
Luc.4. factum ex muliere, factum ſub lege, ut apoſtolus dixit. Hic eſt qui ait: Spiritus do-
mini ſuper me propter quod unxit me, euangelizare pauperibus miſit me. Hic eſt
qui dicit: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui me miſit. Si quis uoluerit uolunta
tem eius facere, cognoſcet de doctrina utrum ex deo eſt, an ego à meipſo loquar.
Alia ergo ex deo doctrina, alia ex homine. Itaque Iudæi cum doctrinam eius ſe-
cundum hominem quærerent & dicerent, quomodo hic literas nouit, cum non di-
Ioan.7. dicerit: reſpondit Ieſus & dixit: Mea doctrina non eſt mea. Nam cum ſine eruditio
ne literarum doceat, non quaſi homo, ſed potius ut deus uidetur docere qui doctri-
nam non didicerit ſed inuenerit. Adinuenit enim omnem uiam diſciplinæ, ut ſu-
Baruch.3. pra lectum eſt. Nam utique de filio dei dictum eſt: Hic eſt deus noſter & non æſti-
mabitur alius ad eum, qui adinuenit omnem uiam diſciplinæ. Poſt hæc in terris ui-
D ſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Quomodo ergo ſecundum diuinitatem
doctrinam ſuam non habet, qui adinuenit omnem uiam diſciplinæ antequam ui-
deretur in terris? Aut quomodo minor, de quo dictum eſt: Non æſtimabitur alius
ad eum? Vtique incomparabilis dicitur ad quem nemo alius æſtimari poteſt. Sed
ita incomparabilis, ut & patri nequeat anteferri. Quod ſi de patre dictum putant,
impietatem Sabellij non euadent, ut patri ſuſceptionem humanæ carnis attribu-
Ioan.7. ant. Proſequamur ſequentia. Qui à ſemetipſo, inquit, loquitur, gloriā ſuam quæ
rit. Vide unitatem quæ & patrem ſignat & filium. Non poteſt non eſſe qui loqui-
tur, ſed non poteſt à ſemetipſo eſſe quod loquitur, in quo naturaliter ex patre ſunt
omnia. Quid eſt autem, Gloriam ſuam quærit? Hoc eſt, non diuiſam à patre glo
riam. Nam utique & uerbum deus habet gloriam. Denique dicit: Vt uideant glo-
riam meam. Sed illa uerbi gloria eadem patris gloria eſt, ſicut ſcriptum eſt: Domi
Philip.2. nus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Ita igitur ſecundum diuinitatem dei fili-
us ſuam gloriam habet, ut patris & filij una ſit gloria. Non eſt ergo minor in clari-
tate, quia una gloria. Non minor diuinitate, quia plenitudo diuinitatis in Chriſto
Col.2. eſt. Et quomodo inquit ſcriptum eſt: Pater uenit hora, clarifica filium tuum? Qui
Ioan.17. hoc dicit, clarificatione, inquit, indiget. Hucuſque oculos habes, quod reliquum eſt
non legiſti. Sequitur enim: Vt filius tuus clarificet te: nunquid & pater indiget, quia
clarificandus à filio eſt? Pari modo obedientiam filio obijcere ſolent, quia ſcriptum
Philip.2. eſt: Et ſpecie inuentus ut homo, humiliauit ſemetipſum factus obediens uſque ad
mortem, Et hominem præmiſit, & uſque ad mortem dixit, ut intelligeremus obe-
dientiam mortis non diuinitatis fuiſſe ſed incarnationis, in qua & officia noſtra ſu-
ſcepit & nomina. Didicimus itaque unam eſſe potentiam trinitatis, quam nos in

ipſa

A ipſa quoq; docuit paſſione. Filius enim patitur, In manus patris cõmendatur ſpiri-
tus. Deus quoq; pater maxima uoce atque poſt ipſam docuit paſſionem. Filius eñ
patitur per corporis ſacramentum, apoſtolis ſpiritus ſanctus infunditur, pater quo-
que maxima uoce ſignatur. Didicimus unam patris & filij eſſe imaginem, unam ſi-
militudinem, unam ſanctificationẽ. Didicimus unam eſſe operationẽ, unam gloriã
unam quoque diuinitatem. Vnus ergo & ſolus deus, quia ſcriptum eſt: Dominum Math. 4.
deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies. Vnus deus non ut ipſe ſit pater, & filius, ſicut
impius Sabellius aſſerit, ſed quia patris & filij ſpiritusq; ſancti una diuinitas ſit, ubi
autem una diuinitas, una uoluntas & una præceptio. Denicp ut ſcias & patrem eſſe,
& filium eſſe, & unum opus patris & filij eſſe, Apoſtolũ ſequere qui dixit: Ipſe autẽ 1. Theſ. 3.
deus & pater noſter & dominus Ieſus dirigat uiam noſtram ad uos. Et patrem lo-
quitur, & filium loquitur, ſed unitas directionis eſt, quia unitas poteſtatis eſt. Sic &
alibi habes: Ipſe autem dominus noſter Ieſus Chriſtus & deus & pater noſter qui 2. Theſ. 2.
dilexit nos. & dedit conſolationem æternã, & ſpem bonam in gratia, conſoletur cor-
da ueſtra & confirmet. Quantam unitatem oſtendit, ut conſolationis unitas nõ plu
ralitas ſit? Conticeſcat ergo perfidia, aut ſi ratione non uincitur, morali humanitate
flectatur. Conſideremus quàm moraliter egerit dominus, ut nos non ſolum fidem
ſed etiam mores doceret. Nanq; in forma hominis conſtitutus, ſubditus erat Io-
ſeph & Mariæ. Nunquid ergo minor & hominibus, quia ſubditus? Aliud pietatis,
aliud poteſtatis eſt, ſed non præiudicat pietas poteſtati. In eo ergo legis ſubditum
patri, in corpore ſcilicet, in quo erat ſubditus matri. Agamus & nos moraliter, per-
B ſuadeamus illis quod ſibi proſit, obſecremus & ploremus ante dominum qui fecit
nos. Non enim uincere uolumus ſed ſanare, non inſidioſe agimus, ſed religioſe mo
nemus. Sæpe flectit humanitas, quos nec uirtus potuerit ſuperare nec ratio. Deni-
que dominus illum hominem qui ex Hiericho deſcendens incidit in latrones, quem
non aſperioribus legis medicamentis, non prophetico rigore curauerat, oleo cura-
uit & uino. Veniant ergo adhũc omnes qui ſanari uolunt, accipiant medicamentũ
quod & à patre detulit & præparauit in cœlo, ex illis confectum immortalibus ſu-
cis, hoc ex terra non pullulat. Expers enim omnis natura huius confectionis. Diui-
no enim conſilio ſuſcepit hanc carnem, ut oſtenderet legem carnis legi eſſe ſubdi-
tam mentis. Suſcepit carnem ut quaſi homo uinceret qui homines erudiret. Quid
mihi prodeſſet, ſi quaſi deus exerta poteſtate diuinitatem ſuam tantũmodo inuio-
labilem demonſtraſſet? Aut cur ſuſciperet carnem, niſi ut tentari ſe naturæ atque in
firmitatis meæ conditione pateretur? Tentari debuit, compati mihi debuit, ut ſci-
rem quemadmodum tentatus uincerem, compaſſus euaderem. Vicit per continen-
tiam, uicit per contemptum diuitiarum, uicit per fidem, calcauit ambitionem, fuga-
uit intemperantiam, laſciuiam relegauit. Hoc medicamentum Petrus uidit, & retia
ſua inſtrumenta uidelicet quæſtus & ſubſidia dereliquit, Renuncians carnis concu-
piſcentiæ tanquã corruptæ naui, in quam quaſi ſentina quædam multarum ingre-
ditur paſſionum. Magnum ergo medicamentum, quod non ſolum cicatricem ue-
tuſti uulneris amputauit, ſed etiam cauſam paſſionis incidit. O fides theſauris o-
mnibus opulentior: O fides uulnerum noſtrorum peccatorũq; medicina præſtan-
tior. Conſideremus, quia nobis prodeſt bene credere. Mihi enim prodeſt ſcire, quia
propter me Chriſtus ſuſcepit meas infirmitates, mei corporis ſubijt paſſiones, pro

C me peccatum, hoc eſt pro omni homine, pro me maledictum factus eſt, & pro me atque in me ſubditus atq; ſubiectus, pro me agnus, pro me uitis, pro me lapis, pro me ſeruus, pro me filius ancillæ, pro me diē iudicij ignorans, pro me neſciens diem aut horam. Nam quomodo poſſet diem neſcire, qui dies fecit & tempora? Quomodo poſſet diem ignorare iudicij, qui & horam iudicij futuri expreſſit & cauſam? Factus ergo maledictum non ſecundum diuinitatem, ſed ſecundum carnem. Scriptū

Deut. 21. eſt enim: Maledictus omnis qui pendet in ligno. Secundum carnem utique pependit, & ideo maledictum, quia noſtra maledicta ſuſcepit. Ille fleuit, ne tu homo diu fleres. Ille iniurias paſſus eſt, ne tu iniuriam tuam doleres. Grande remedium, ſolatium habere de Chriſto. Ille enim pro nobis hæc patientius tulit, & ſumus qui patienter hæc pro illius nomine ferre nequeamus. Quis appetitus non diſcat ignoſcere, quando pro perſecutoribus ſuis Chriſtus & crucifixus orabat? Vides ne illas quas tu putas Chriſti infirmitates, tuas eſſe uirtutes? Cur de remedijs noſtris ei quæſtionem mouemus? Lachrymæ illæ nos lauant. Fletus illi nos abluunt, ac dubitatio illa nos firmat, ne tu ſi cœperis dubitare deſperes. Quanto maior eſt iniuria tanto uberior debetur gratia. Sed & in ipſis iniurijs cognoſce diuinitatem. In cruce pendebat, & elementa ei omnia ſeruiebant. Sol refugit, dies occidit, Obfuſæ & circūfuſæ tenebræ, Terra tremuit, non tremuit qui pependit. Quid aliud hæc quàm autoris reuerentiam ſignant? Quia in cruce eſt uides, quia regnum dei donat non uides, quia mortem guſtauit legis, quia latronem quoque ad paradiſum inuitauit nō legis? Mulieres flentes intueris ad tumulum, non intueris angelos excubantes?

D Quid dixerit legis, quid geſſerit non legis? Dicis Chananeæ mulieri dixiſſe domi-

Matth. 15. num: Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël, Non dicis, quoniam id quod ab ea rogatus eſt fecit. Vnde intelligere te conuenit, quia miſſus non id ſignificat quod alieno ſit coactus imperio, ſed quod uoluntario functus ſit arbitratu, alioquin contemptum oſtendis patris. Si enim ut tu interpretaris paternorum famulus præceptorum Chriſtus uenerat in Iudæam, ut ſolis eius incolis mederetur, & Chananeæ prius filiam ut legimus liberauit, non utique alieni fuit executor imperij, ſed uoluntarij liberi arbitrij. Vbi autem libertas uoluntatis, ibi nulla præuaricatio miſſionis. Nec uereare ne diſpliceat patri quod fecit filius, cum ipſe dicat:

Ioan. 8. Quæcunque placita ſunt ei facio ſemper. Et alibi: Opera quæ ego facio, ipſe facit.

Ioan. 14. Quomodo ergo patri potuit diſplicere quod ipſe fecit per filium? Vnus enim deus

Rom. 3. ſicut ſcriptum eſt, qui iuſtificauit circunciſionem ex fide, & præputium per fidem. Omnia lege, omnia diligenter aduerte, inuenies ſic demonſtraſſe ſe Chriſtum, ut deus in homine cerneretur. Nec malicioſe accipias de patre filium gloriantem, cum audias patrem in filio complacentem. Sed ſi moralibus flecti non queunt, prouocemus ad iudicem. Ad quem tandem ibimus? Nempe ad eum qui iudiciū habet,

Ioan. 5. Nunquid ad patrem? Sed pater non iudicat quenquam. Omne enim iudicium dedit filio. Dedit utique generando, non largiendo. Vide quàm te noluerit filio ſuo derogare, ut tibi ipſum iudicem daret. Videamus ergo ante iudicium quis cauſam meliorem habeat, ego an tu. Nempe prudentis actoris eſt, prius conciliare ſibi iudicem. Hominem honoras, deum non honoras? Quid ergo conciliat cognitorem, honorificentia, an iniuria? Pone me peccaſſe quod non eſt, Num offenditur honore ſuo Chriſtus? Peccamus omnes, Quis ergo ueniam promerebitur, qui defert

hono

A honorificentiã,aut qui irrogat contumeliam? Aut ſi te ratio non mouet, ſpecies ſal
tem iudicij ipſa commoueat. Attolle oculos ad iudicem tuos, intuere qui ſedeat,
cum quo ſedeat, ubi ſedeat. Sedet Chriſtus ad dexteram patris. Aut ſi oculis hoc
non potes comprehendere, audi dicentem prophetam: Dixit dominus domino Pſal.109.
meo, ſede ad dexteram meam. Sedet ergo ad dexteram patris filius. Dic nunc qui
de ſecularibus arbitraris æſtimanda diuina, Num tibi uideatur inferior qui ad de-
xteram ſedet? Num iniuriam patris, qui ad ſiniſtram ſedet? Pater honorat,& tu
iniuriam putas? Pater mauult id eſſe pietatis exemplum, & tu putas præceptionis
imperium? De morte ſurrexit & ad dexteram dei ſedet. Sed dixit inquis pater. Ac
cipe etiam ubi non dicit pater & prædicit filius. Amodo uidebitis filium hominis Matth.26.
ſedentem ad dexteram uirtutis. Et hoc de aſſumptione corporis dicit. Hinc dicit:
Sede ad dexteram meam. Nam ſi de æterna ſede diuinitatis quæris,interrogatus à
Pilato ſi ipſe eſſet rex Iudæorum, ait: In hoc ſum natus. Vnde & Apoſtolus mo- Ioan.18.
net, hoc eſſe nobis utile, ſi Chriſtum non ex præcepto neq; ex gratia, ſed quaſi dile
ctiſſimum filium ad dexteram dei ſedere credamus. Sic enim habes: Quæ ſurſum Col.3.
ſunt quærite ubi Chriſtus eſt ad dexteram dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapite. Hoc
eſt enim ſuperiora ſapere & credere,quia Chriſtus ut ſedeat, non quaſi iuſſus obſe-
quitur, ſed quaſi filius dilectiſſimus honoratur. Propter rationem ergo corporis di Pſal.109.
cit: Sede ad dexterã meam,donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ.
Quod ſi & hoc ad calumniam trahis, quia pater ad filium dicit: Ponam inimicos
tuos,etiã pater trahit ad filiũ quos filius ſuſcitet atq; uiuificet. Nemo enim, inquit,
B poteſt uenire ad me,niſi pater qui miſit me attraxerit eum, & ego reſuſcitabo eum
in nouiſſimo die. Et tu filium dei pro infirmitate dicis eſſe ſubiectum, cui pater at-
trahit, quos ille in nouiſſimo die ſuſcitet? Hæccine tibi uidetur eſſe ſubiectio,in qua
regnum patri paratur,cum pater ad filium trahat,& calumniæ locus nõ ſit cum pa-
tri regnũ filius tradat, nec aliquid præferatur? Hæc enim documenta pietatis ſunt,
quod & pater filio & filius patri tradat. Ita enim ſibi tradunt, ut neque ille qui acci-
pit quaſi alienum acquirat, nec qui tradit amittat. Ad dexteram quoque ſedere nul
la prælatio eſt, neq; ad ſiniſtram iniuria. Diuinitas enim gradum neſcit,nec loco ali
quo circumſcribitur, nec temporibus definitur. Anguſtis animis homines iſta pen-
ſamus. Nulla differentia charitatis, nullum diſcrimen eſt unitatis. Sed cur longius
euagamur? Circumſpectaſti omnia, uidiſti iudicem, aduertiſti angelos prædican-
tes. Illi laudant & tu uituperas? Dominationes & poteſtates uenerantur, & tu calu
mniaris? Adorant omnes ſancti eius,non adorat dei filius,non adorat ſpiritus ſan
ctus. Seraphin dicunt: Sanctus,ſanctus,ſanctus. Quid ſibi uult ſub uno nomine
ſanctitatis,trina repetitio? Si trina repetitio, cur una laudatio? Si una laudatio,cur
trina repetitio? Trina repetitio cur niſi quia pater & filius & ſpiritus ſanctus ſancti
tate unum ſunt? Non dixit ſemel,ne filium ſequeſtraret, non bis,ne ſpiritum præ-
teriret,non quater, ne creaturam ſibi coniungeret. Et ut oſtenderet trinitatis unam
eſſe deitatem,cum tertio dixiſſet: Sanctus ſanctus ſanctus,addidit ſingulariter: Do
minus deus ſabaoth. Sanctus igitur pater,ſanctus filius,ſanctus & dei ſpiritus. Ad
oratur igitur trinitas,non adorat. Laudatur trinitas non laudat. Ego malo ſicut Se
raphin credere,& ſicut omnes poteſtates uirtutesq; cœleſtes adorare. Igitur proſe-

C cutionem tuam uideamus, quemadmodum roncilies tibi iudicem. Dic ſanè, dic in-
quam, ego te Chtiſte puto eſſe diſſimilem patri. Reſpondebit & ille: Diſceme ſi po
tes, Diſcerne, inquam, quo putes eſſe diſſimilem? Dic aliud: Creaturam inquies te
arbitror. Reſpondebit & Chriſtus: Si duorum hominum teſtimoniũ uerum eſt, tu
nec mihi nec patri ſaltem credere debuiſti, qui genitũ nominauit? Bonum inquir ne
go. Dicet & ille: Fiat tibi ſecundum fidem tuam, ut tibi bonus non ſim. Omnipo-
tentem non arbitror. Reſpondebit & ipſe: Non poſſum ergo tibi tua peccata do-
nare. Subiectum dico. Referet ad hoc: Cur igitur libertatem ac ueniam ab eo pe-
tis quem putas pro ſeruitio eſſe ſubiectum? Video hærere proſecutionem tuam,
non urgeo, quia peccatorum meorum ipſe ſnm conſcius, non innideo neniam, quia
ipſe opto indulgentiam, uotum tuum ſcire deſidero. En allego apnd iudicem deſi-
deria tua non prodo crimina. Seriem tuorum expecto uotorũ. Dic utique ea quæ
in communi uoto ſunt. Dic inquam: Domine fac me ad imaginem dei. Reſponde
bit & ille: Ad quam imaginem, quam negaſti? Dic, fac me incorruptibilem. Refe-
ret utique, Quomodo te inrorruptibilem farere poſſum, quem tu creaturam dicen
do, capacem corruptibilitatis eſſe uoluiſti? Mortui reſurgent incorrupti, & tu corru-
ptibilem dicis quem deum cernis? Dic bonus eſto mihi. Diret tibi: Quid poſtulas
Leuit. 19. quod negaſti? Ego te bonnm nolni. Ego dixi: Eſtote ſancti, quoniam ego ſanctus
ſum, Er tu mihi id negare contendis? Tu expectas ueniam peccatorum? Sed ne-
mo poteſt donare peccata niſi ſolus deus. Itaque cum nerus & ſolus tibi deus non
ſim, non poſſum utique tua peccata donare. Hæc Arrianns dicit. Et Fotinianus:
D Nego te, inqnit, deum. Reſpondebit & dominus: Dixit inſipiens in corde ſuo, nõ
eſt deus. De quo dictum putas, de Iudæo, de gentili an de diabolo? De qno nis di
ctum ſit Fotiniane, tolerabilior eſt ille qui tacuit. Tu uero & uoce auſus es dicere, ut
Pſal. 81. inſipienre inſipientior probareris. Negas ergo inqnit deum, cum ego dixerim: Dij
eſtis & filij excelſi omnes. Et tu deum negas, cuius opera diuina circumſpicis? Di-
cat & Sabellianus: Ego teipſum patrem & filium & ſpiritum ſanctum arbitror. Re
ſpondebit & dominus: Non audis patrem, non audis filinm? Nunquid hic ulla
confuſio eſt? Scriptura ipſa te docet, patrem eſſe qui detulit indicium, filium eſſe
Ioan. 8. qui iudicat. Non audiſti me dicentem: Solus non ſum, ſed ego & qui miſit me pa-
ter? Dicet & Manichæus: Ego autorem carnis noſtræ diabolum credo. Reſpon-
debit ei: Ergo quid facies in cœleſtibus? Vade ad autorem tuum. Ego eos uolo me-
cum eſſe quos dedit mihi pater. Tu te à diabolo creatum Manichæe arbitraris, ad
illins ergo feſtina ſedem, ubi ignis & ſulphur, ubi non reſtinguitur eius incendium,
nec nnquam pœna morietur. Omitto alia hæreticorum portenta, non nomina,
qui dicunt: Qui dies erit iudicij, quæ erit forma ſententiæ? Reſpondebit his omni-
Michee. 6. bus & ille moraliter: Populus meus quid feci tibi aut quid contriſtaui te? Nónne
ex Ægypto ednxi te, & ex domo ſeruitutis liberaui te? Sed parum eſt ex Ægypto
liberaſſe, & ex domo ſeruitutis eripuiſſe, plns eſt teipſum dediſſe pro nobis. Di-
ces: Nónne ueſtras omnes ſuſcepi iniurias? Nónne corpus meum pro nobis ob-
tuli? Nónne mortem appetiui, quod non erat dininitatis meæ ſed ueſtræ redem-
ptionis. Hæccine referũtur gratiæ, hoc profecit ſauguis meus, ſicut in propheta ipſe
Pſal. 20. iam dixit: Quæ utilitas in ſanguine meo, quia deſcendi in corruptionem? Hor er-
go pro

A go profecit ut me impie negaretis, pro quibus iſta ſuſtinui. Ego uero tunc domi-ne Ieſu & ſi grauium peccatorum mihi ipſe ſim conſcius, dicam tamen, non te ne-gaui, habes quod ignoſcas fragilitati carnis. Delictum fateor, peccatum nõ abnuo. Si uis potes me ſaluare, quia hoc qui dixit, & meruit. ne quæſo in iudicium intres cũ ſeruo tuo. Non quæro ut iudices ſed ignoſcas. Quid putamus Chriſtum iudicatu-rum? Ego ſcio, iudicaturum dico, immò iam iudicauit. Tenemus eius ſententiam, ut omñes inquit honorificent filium, ſicut honorificant patrem: Qui non honorificat fi-lium, non honorificat patrem qui miſit illum. Si diſplicet ſentẽtia, appella ad patrẽ, reſcinde iudicium quod pater attulit. Dic quia diſſimilem habet filium. Reſponde-bit tibi: Ergo mentitus ſum, qui dixi filio: Faciamus hominem ad imaginem & ſimi-litudinem noſtram. Dic quia creauit. Reſpondebit tibi: cur ergo adoraſti, quem cre-aturam putaſti? Dic quia minorem generauit filium. Reſpondebit, metire, uidea-mus. Dic quia ei nõ debuiſti credere. Referet ad hoc: Non tibi dixeram: Hic eſt fili-us meus dilectiſſimus in quo conplacui, ipſum audite? Quid eſt, ipſum audite? Di-centem utiq; omnia quæ pater habet mea ſunt. Hoc audierunt Apoſtoli, ſicut ſcri-ptum eſt: & ceciderunt in faciem ſuam & timuerunt ualde. Si ceciderunt qui con-feſſi ſunt, quid facient qui negarunt? Si illos Ieſus tetigit & leuauit, uos iacere pa-tietur, ne uideatis gloriam quam negaſtis. Videamus ergo quoniam quem filius damnat & pater damnat. Et ideo honorificemus filium ſicut honorificamus patrẽ, ut per filium ad patrem peruenire poſſimus. Hæc ergo Imperator Auguſte car-ptim ac breuiter impoſita magis propoſui quàm enodata digeſſi. Quod ſi qua Ar-

Ioan. 5. Gen. 1. Matth. 17.

B riani inconſummata arbitrantur, ego uix fateor inchoata. Si qua adhucupereſſe opinantur, ego propè omnia. Infidelibus enim totum deeſt, ſed abundat fideli-bus. Denique una confeſſio Petri, abundauit ad fidem Chriſto: Tu es Chriſtus filius dei uiui. Sat eſt enim generationem ſcire diuinam, non diuiſam, non dimi-nutam, non diriuatoriam, non creatam. Hoc etiam totis ſcripturarum exponi-tur libris. Nec adhuc ab impijs creditur. Incraſſatum eſt enim, ut ſcriptum eſt, cor eorum, & auribus ſuis grauiter audierunt, & oculos ſuos grauauerunt: nequan-do oculis ſuis uideant, & auribus audiant, & corde intelligant. Nanque more Iu daico aures ſuas Arriani claudere ſolent, aut ſerere tumultum, quotienſcunque uerbum ſalutis auditur. Et quid mirum ſi humanis uocibus credere non ſolent in-fideles, qui non credunt diuinis? Filius dei dicebat, ſicut habes in Euangelio: Pa-ter clarifica nomen tuum. Vox patris de cœlo audita eſt dicentis: Et clarificaui & iterum clarificabo. Infideles hæc audiebant, ſed non credebant. Dicebat filius, reſpondebat pater. Dicebant Iudæi: Tonitruum factum eſt illi: alij dicebant, an-gelus locutus eſt ei. Paulus quoque ſicut ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum, cum uoce Chriſti uocaretur ad gratiam, pluresque comites pariter incederent, ſo-lus uocem Chriſti audiſſe ſe dixit. Ideo ſancte Imperator, qui credit audit, & au-dit ut credat. Qui non credit non audit, ſed nec uult nec poteſt audire ne credat. Atque utinam quod in me eſt audire uellent ut crederent, audire cum bona manſuetudine ut uerum quærentes, non ueritatem impugnantes. Scriptum eſt enim, ut non intendamus fabulis & genealogijs interminabilibus, quæ quæſtio-nes magis præſtant quàm ædificationem dei quæ in fide eſt. Finis autem præ-cepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta. A qui-

Matth. 16. Eſa. 6. Ioan. 12. Act. 9. Titum. 3. 1. Tim. 1.

C bus quidam aberrantes conuerſi ſunt in uaniloquium, uolentes eſſe legiſdoctores, non intelligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Alibi quo-
2.Timoth.2. que idem Apoſtolus dicit: Stultas autem & ſine diſciplina quæſtiões deuita. Tales deferendos Apoſtolus dicit: Qui quæſtiones afferant hos eſſe hæreticos. De qui-
1.Timoth.4. bus alibi dicit, quod diſcedent quidam à fide intẽdentes ſpiritibus erroris & doctri nis dæmoniorum. Et Iohannes dicit, hæreticos eſſe antichriſtos, Arrianos utiq; deſignans, Hæc enim hæreſis poſt omnes hæreſes cœpit, & ex omni hæreſi neneria col
Apoc.13. legit. Sicut enim de antichriſto ſcriptum eſt. Quia aperuit os ſuum in blaſphemia ad deum, blaſphemare nomen eius & bellum facere cum ſanctis eius, Ita & iſti filio dei derogant, nec martyribus pepercerunt, & quod fortaſſe ille non faciet, ſcripturas falſauere diuinas. Itaque qui dicit: Qnia Ieſus non eſt Chriſtus, hic eſt antichriſtus. Qui negat ſaluatorem mundi, negat Ieſum, qui negat filium, negat & patrem, qnia ſcriptum eſt: Omnis qui negat filium, negat & patrem. Neque uero te imperator pluribus tenere debeo bello intentum, & nictricia de barbaris trophæa meditantem. Progredere plane ſcuto fidei ſeptus & gladium ſpiritus habens, progredere ad uictoriam ſuperioribus promiſſam temporibus & diuinis oraculis prophetatam. Nanque & futuram noſtri depopulationem & bella Gothorum Ezechiel illo iam tempore prophetauit. Sic enim habes: Propterea prophetiza fili ho-
Ezech.38. minis & dic o Gog hæc dicit dominus: In die illa cum conſtituetur habitare populus meus Iſraël in pace, ſurges & nenies de loco tuo ab extremo aquilonis, & gentes tecum multæ, ſeſſores equorum, omnis congregatio multa & magna & uirtus
D copioſa, & deſcendet ad populum meum Iſraël, ut nubes operiet terram in nouiſſimis diebus, &c. Gog iſte Gothus eſt, qnem iam uidemus exiſſe, de quo promittitur nobis futura nictoria dicente domino: Et deprædabunt eos qui deprædati eos fuerant, & deſpoliabunt eos qui ſibi ſpolia detraxerunt dicit dominus. Eritq; in die illa, dabo Gog, hoc eſt Gothis locum nominatum monumẽtum in Iſraël multorũ uirorum congeſtũ, qui ſuperuenerunt ad mare, & per circuitũ ſtruet has ualles, iſtũ & eos, & obruet illic Gog & totam multitudinem eius, & nocabitur gepoliandrium Gog, & obruet eos domus Iſraël ut purgetur terra. Nec ambiguum ſancte imperator, quod qui perfidiæ alienæ pngnam excepimus, fidei catholicæ in te uigẽtis, habituri ſumns auxilium. Euidens enim antehac dininæ indignationis cauſa præceſſit, ut ibi primum fides Romano imperio frangeretur, ubi fracta eſt deo. Non libet confeſſorum neces, tormenta, exilia recordari, piorum ſacerdotia, proditorum munera. Nónne de Thraciæ partibus per ripenſem Daciã & Myſiã omnémque Valeriam Pannoniorũ, totum illum limitem ſacrilegis pariter uocibus & barbaricis motibus audiuimus inhorrẽtem? Quid poterat nobis uicinia tam feralis inuehere? Aut quemadmodũ res Romana tali tuta poterat eſſe cuſtodia? Sed iam ſatis ſupérque omnipotens deus noſtro exilio, noſtróque ſanguine, confeſſorum neces, exilia ſacerdotum, & nefas tantæ impietatis eluimus, ſatis claruit eos qui uiolauerunt fidem, tutos eſſe non poſſe. Conuertere domine, fideiq; tuæ attolle nexilla. Non hic aquilæ militares, neque uolatus auium exercitum ducunt, ſed tuum domine Ieſu nomen & cultus. Non hic infidelis aliqua regio, ſed ea quæ confeſſores mittere ſolet Italia, aliquãdo tentata, mntata nunquam: quam dudum ab hoſte barbaro defendiſti, nunc etiã uindicaſti. Nõ hic imperatoris mẽs lubrica,

ſed fides

A ſed fides fixa. Oſtende nunc euidens tuæ maieſtatis indicium, ut is qui te uerum uirtutum dominum & cœleſtis militiæ ducem, is qui te ueram dei uirtutem credit eſſe atque ſapientiam, non temporalem utique nec creatam ſed ſempiternam, ſicut ſcriptum eſt, dei uirtutem & diuinitatem, tuæ maieſtatis fultus auxilio, fidei ſuæ trophæa mereatur. 1.Cor.1.

CAPITA LIBRI TERTII.

Qua ratione autor ea quæ in ſuperioribus libellis breuiter digeſta ſunt, in hoc libro latius exequi curauerit. Cur etiam illicitum putari non debeat quod ad informationem uitæ humanæ comparationem à poëticis fabulis deriuatam induxerit. Caput I.

Quod nos magis quàm poëtæ illecebram ſecularis laſciuiæ pernicioſam debeamus iudicare, Quodq́ noſtræ ſalutis gratia Chriſtus corporis infirmitates ſuſceperit licet ſecũdum diuinitatem æqualis ſit patri in altitudine & immortalitate. Quod præterea (contra hæreticorum inſaniam) cum de deo dicitur, ſolus, non ſeparetur filius. Caput II.

Quomodo filius factus intelligatur. Quemadmodum etiam omnia per ipſum facta ſint, cum diuerſorum hæreticorum confutatione. Caput III.

Quid ſignificet quod de incarnatione domini ſcriptum eſt: Deus creauit me principium uiarum ſuarum. Et quod Chriſtus dicatur principium, non ſolum per relationem ad diuinitatem, ſed etiam ad documenta uirtutum. Quomodo etiam intelligatur id quod ſcriptum legitur: Puer natus eſt nobis &c. quo multæ hæreſes B extinguũtur. De ſolutione quoq́ dubitationis, quomodo de incarnatione Chriſti dictũ ſit: Dominus creauit me &c. cum ante incarnationẽ eius creatura mundi fuerit. Caput IIII.

De ſolutione obiectionis ſumptæ ex eo quod ſcriptũ eſt: Poſt me uenit uir qui ante me factus eſt, cum confutatione erroris Arrianorum. Et quomodo iuxta myſticam intelligentiam hiſtoriæ de Booz & Ruth deſignatus fuerit Chriſtus, qui eccleſiam ſibi copulauit. Quomodo etiam ſæpe ad cauſam pertineat cum Chriſtus dicitur factus. Quomodo denique ipſe idem ſacerdos ſit & hoſtia. Cap. V.

Quod patris & filij unum ſit regnum & non diuiſum, ſicut Arriana ſæuitas aſſeruit. Caput VI.

Quod una ſit maieſtas & una gloria, una quoque ſubſtantia patris & filij, cum redargutione Arrianorum, & quemadmodũ fraudem eorum cauere debeamus. Caput VII.

C DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANEN. DE FIDE AD GRATIANVM AVGVSTVM LIBER TERTIVS.

Qua ratione autor ea quæ in ſuperioribus libellis breuiter digeſta ſunt,in hoc libro latius exequi curauerit,Cur etiam illicitũ putari non debeat quod ad informationem uitæ humanæ comparationem à poëticis fabulis deriuatam induxerit. Caput I.

QVONIAM demẽtiſſime Imperator,inſtruendi tui gratia,
aliqua de fide mihi ſcribenda mandaueras,& uerecundan
tem,coram etiã ipſe fueras adhortatus, ideo quaſi in pro-
cinctu poſitus,duos tantũ ſcripſi libellos,quibus uias quaſ
dam fidei & ſemitas demonſtrarem. Sed quoniam mens
praua quorundam,ſerendis intenta quæſtionibus,ſtilo la
ceſſit uberiore confligi, tuæ quoq; pia me cura clementiæ
ad interna uocat, uolens in pluribus experiri quem in pau
cis probaſti, ea quæ perpaucis ſuperius digeſta ſunt, placuit paulo latius exequi, ne
ea quaſi diffidentia aſſertionis deſeruiſſe potius quàm ſecuritate fiduciæ propoſuiſ-
ſe uideamur. Et quod hydræ numinis & ſcyllei littoris comparationẽ induximus,
ut oſtenderemus uel rediuiua plantaria cauenda perfidiæ, uel famoſa naufragia, ſi
D quis cõtra licitũ putat callorem diſputationis eiuſmodi à poeticis fabulis deriuatũ,
& cum in fide nihil quod uituperare poſſit inuenerit, aliquid in ſermone reprehen-
dit,agnoſcat nõ ſolum ſententias,ſed etiam uerſiculos poëtarũ ſcripturis inſertos di
Act.17. uinis. Vnde em̃ illud:Huius & genus ſumus, quod Paulus uſu prophetico doctus
uſurpat? Nam & gigantes & uallem Titanum prophetici ſermonis ſeries non refu
git. Et Eſaias ſirenas & filias paſſerũ dixit, Et Hieremias de Babylone memorauit,
quod habitabunt in ea filiæ ſirenum,ut oſtenderet Babylonis,hoc eſt ſecularis con-
fuſionis illecebras,uetuſtis laſciuiæ fabulis comparandas,quæ uelut ſcopuli in iſtius
uitæ littore,dulcem ſonare quandam cantilenam ad capiendos animos adoleſcen-
tium uiderentur.Quam ſapiens etiam ab ipſo poëta græco inducir,ut quaſi quibuſ
dam prudentiæ ſuæ circundatus uinculis præteriſſe uideatur. Ita non difficile iudi-
catũ eſt ante aduentũ Chriſti etiã fortiores poſſe capi ſpecioſæ delitijs uoluptatis.

Quod nos magis quàm poëtæ illecebram ſecularis laſciuiæ pernicioſam debeamus iudicare. Quodq; noſtræ ſalutis gratia, Chriſtus corporis infirmitates ſuſceperit, licet ſecundum diuinitatem æqualis ſit patri in altitudine & immortalitate,Quod præterea (cõtra hæreticorum inſaniã) cum de deo dicitur,ſolus,non ſeparetur filius. Caput II.

QVOD ſi poëta ille,pernitioſam mentibus hominum, & ſubeundis ob-
noxiã naufragijs, laſciuiæ ſecularis illecebram iudicauit, quid nos æſti-
Rom.13. mare oportet,quibus ſcriptum eſt:Carnis curam ne feceritis in concupi
1.Cor.9. ſcentijs.Et alibi:Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redigo,ne alijs
prædicans

A prædicans ipſe reprobus efficiar? Non enim per luxuriam nobis Chriſtus, ſed per
ieiunium ſalutem attulit. Neque ille emerendæ gratiæ ſuæ cauſa, ſed noſtræ erudi-
tionis gratia ieiunauit. Neque infirmitate corporis uictus eſt ut eſuriret, ſed eſurien
do ſuſcepti corporis fidem præſtitit, ut non ſolum corpus, ſed etiam infirmitates no
ſtri corporis doceret à ſe eſſe ſuſceptas. Sicut ſcriptum eſt: Quoniam infirmitates ac Eſa.53.
cepit, & ægritudines noſtras portauit. Corporis eſt igitur, hoc eſt, noſtrũ eſt quod
eſurijt, noſtrum eſt quod fleuit, quod triſtis fuit uſque ad mortem. Cur ad diuini-
tatem quæ ſunt noſtra referunt? Corporis eſt quod etiam factus aſſeritur. Deniq;
ſic habes: Mater Syon dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam Pſal.86.
altiſſimus. Homo, inquit factus eſt, non deus factus eſt. Qui autẽ idem altiſſimus, 1.Timoth.2.
idem homo, niſi mediator dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, qui dedit ſemet
ipſum redemptionem pro nobis? Et hoc utiq; ad incarnationem pertinet. Redem
ptio enim noſtra per ſanguinem, remiſſio per poteſtatem, uita per gratiam. Quaſi
deus donat, quaſi homo precatur. Aliud creatoris, aliud redemptoris eſt. Diſtin-
cta licet, unius tamen autoris beneficia ſunt, decuit enĩ ut ille nos redimeret qui crea
uit. Quis autem neget Chriſtum eſſe altiſſimum ſignificatum? Nam qui aliter ſen-
tit, deo patri ſacramentũ incarnationis aſcribit. Sed hinc dubitari non poteſt quod Pſal.17.
altiſſimus Chriſtus ſit, cum etiam alibi dixerit de myſterio paſſionis: Dedit uocem Luc.1.
ſuam altiſſimus, & mota eſt terra. Et in euangelio habes: Et tu puer propheta altiſſi
mi uocaberis, præibis enim ante faciem domini parare uias eius. Ergo quod altiſſi-
mus deus eſt & Chriſtus. Et ſolus utiq; cum dicitur deus, non ſeparatur etiam dei fi
B lius. Qui enim altiſſimus ſolus ſicut ſcriptũ eſt: Cognoſcant quoniam dominus no
men eſt tibi, tu ſolus altiſſimus ſuper omnem terrã. Vnde etiam illud exploſum eſt 1.Timoth.6.
quod ſolent ad calumniam deriuare, quod de deo ſcriptum eſt: Qui ſolus habet im
mortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilẽ. De deo enim ſcriptũ eſt, quod eſt com
mune nomẽ patri & filio. Nam ſi ubicunq; deũ legunt, negant etiam filiũ deſignari,
& impij ſunt diuinitatis potentiã filio denegando, & incarnatũ patrem Sabelliana
impietate aſtruere uidebunt. Dicant enĩ quomodo illud nõ impie de patre intellige
re poſſint, quod apoſtolus ait: In quo & cõſurrexiſtis per fidem operationis, qui ſu- Col.2.
ſcitauit illum à mortuis. Et aduertant de ſequentibus quid incurrat. Sequitur enim:
Et cum mortui eſſetis delictis & præputio carnis ueſtræ, uiuificauit nos cum illo, do-
nans nobis delicta, delens quod aduerſum nos erat chirographũ decreti, quod erat
contrarium nobis, & ipſum tulit de medio affigens illud cruci, exuens ſe carnem. Er
go non deus pater ſolus intelligendus eſt qui ſuſcitauit carnem, & non etiam filius
cuius templum reſuſcitatum eſt. Qui ſuſcitauit utique & uiuificauit. Qui uiuificauit
& delicta donauit. Qui chirographum tulit, affixit illud cruci. Qui affixit illud cru
ci, carnem ſe exuit. Sed pater non ſe exuit carnem. Non enim pater caro factus eſt;
ſed uerbum, ſicut legimus, caro factum eſt. Videtis ergo quod Arriani dum ſepa-
rant à patre filium, in id periculum incidũt ut patrem paſſum eſſe commemorent.
Nos autem facile docemus de filij dictum operatione. Nam & ipſe corpus ſuum
reſuſcitauit, ſicut ipſe dixit: Soluite templum hoc, & in triduo reſuſcitabo illud, Et Ioan.2.
ipſe uiuificat nos cum ſuo corpore. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat; Ioan.5.
ſic & filius quos uult uiuificat. Et ipſe delicta donauit dicens: Dimiſſa ſunt ti-
bi peccata tua. Et ipſe chirographum affixit cruci, qui crucifixus eſt per corporis

paſſio

C paſſionem. Nec alius ſe carnem exuit, niſi dei filius qui carnem ſe induit. Ipſe ergo ſi gnificatur deus, qui opus noſtræ reſurrectionis operatus eſt. Ergo cum legis deum, non ſepares patrem, non ſepares filium, quia diuinitas patris & filij, una eademq; eſt. Et ideo nec ibi ſepares ubi legis, quod beatus & ſolus potens. De eo enim dictũ
1.Thim.6. eſt, ſicut habes: Præcipio coram deo qui uiuificauit omnia, ſed etiam Chriſtus uiui- ficat. Conuenit & patri & filio dei nomen, quando cõuenit & operationis effectus. Proſequamur & cætera. Præcipio, inquit, coram deo qui uiuificat omnia & Chriſto
Pſal.55. Ieſu in deo. Hic etiam uerbum eſt, ſicut ſcriptum eſt: In deo laudabo uerbũ, in deo ſempiterna ſua uirtus eſt Ieſus. In deo igitur unitatem diuinitatis, in Chriſto autẽ incarnationis teſtificatus eſt ſacramentum. Deniq; ut de incarnatione Chriſti ſe di
1.Timoth.6. xiſſe oſtenderet, ſubdidit: Qui teſtimoniũ reddidit ſub Pontio Pilato bonam con- feſſionem, ut ſerues mandatum ſine macula uſque in aduentum domini noſtri Ie- ſu Chriſti, Quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, & rex regum & dominus dominantium. Qui ſolus habet immortalitatẽ, & lucem habitat inacceſſi bilem. Quem uidit hominum nemo, ſed nec uidere poteſt. Ergo de deo hæc ſcripta ſunt, cuius nominis & dignitas & ueritas communis eſt filio. Cur igitur hoc loco fi- lius ſeparatur, cum etiam filio hæc cuncta conueniant? Aut ſi non conueniunt, nega- dum ut neges quæ deo ſunt conuenientia. Beatus negari non poteſt, qui beatitudi
Pſal 31. nes donat. Beati eñ quibus remiſſæ ſunt iniquitates. Beatus negari non poteſt, qui ſanam doctrinam tribuit, ſicut ſcriptum eſt, quæ eſt ſecundum euangelium clarita-
Pſal.88. tis. Beatus dei potens abnui non poteſt, de quo pater dicit: Poſui adiutorium ſuper
D potentem. Immortalitatem autem eius quis audeat diffiteri, cum etiã alijs immor-
Sap.8. talitatem ipſe largitus ſit, ſicut ſcriptum eſt de ſapientia dei: Per hanc habeo immor talitatem. Sed alia immortalitas ſuæ naturæ, alia noſtræ eſt. Non ſunt fragilia com paranda diuinis, una ſola ſubſtantia diuinitatis quæ mori neſcit. Vnde & Apoſto- lus cum ſciret animam & angelos immortales, quod ſolus deus immortalitatem ha
Ezech.18. beat prædicauit. Nam & anima moritur. Anima enim quæ peccauerit ipſa morie- tur. Nec & angelus immortalis eſt naturaliter, cuius immortalitas in uoluntate eſt creatoris. Neq; ad præiudicium trahas, quod non moritur Gabriel, nõ moritur Ra- phael, non moritur Vrihel. Et in ipſis enim naturæ capacitas uitio obnoxia, ſed nõ obnoxia diſciplina. Omnis eñ rationalis creatura accidentia recipit, & ſubiecta iu- dicio eſt. In accidentibus autem & pœna iudicij & corruptela eſt & profectus. Vn-
Eccle.11. de & Eccleſiaſtes ait: Quoniã omne opus ſuum deus adducet in iudicium. Ergo cor ruptelæ & mortis etiam ſi nõ moriatur aut peccet, capax tamen omnis eſt creatura. Nec ex immortali natura habet, ſed ex diſciplina uel gratia, ſi ſe in aliquibus ad ui- tia nõ mutat. Alia ergo immortalitas quæ donat, alia quæ ſine capacitate mutabi- litatis eſt ſemper. An negatur immortalis diuinitas Chriſti, quia in carne pro omni bus mortem guſtauit? Iam ergo melior Gabriel quàm Chriſtus, quia ille nõ eſt de functus, hic mortuus eſt. Sed non eſt ſeruus ſupra dominum, alia enim carnis infir mitas, alia diuinitatis æternitas. Mors carnis eſt, immortalitas poteſtatis. Quod ſi diuinitas fecit ne caro uideret corruptionem, quæ utiq; corruptelæ erat obnoxia per naturam, quomodo mori poſſet ipſa diuinitas? Quomodo autem lucem inacceſſi bilem nõ habitat filius, cum in ſinu patris filius ſit? Lux autem pater, lux etiam ipſe ſit filius, quia deus lux eſt. Aut ſi aliam lucem inacceſſibilẽ niſi diuinitatis putamus,

nunquid

A nunquid melior patre lux eſt,ut non ſit in luce,quia ſicut ſcriptum eſt: Et apud pa/
trem eſt & in patre? Non ergo ſeparent filium cum legũt ſolum deum,nec patrem
ſeparent cum legunt filium ſolum in terris.Si filius ſine patre nõ eſt, & putas quod
pater ſine filio ſit in cœlo,In carne eſt filius,cum dico in carne eſt uel in terris, ſecun/
dum carnem non iam nouimus Chriſtum.Ergo in carne eſt filius, & ſolus non eſt,
ſecundum quod ſcriptum eſt:Et non ſum ſolus quia pater mecum eſt,& putas qđ
ſit pater ſolus in luce? An ne hoc argumentum putes,accipe etiam teſtimoniũ:De/ *Ioh.1.*
um,inquit,nemo uidit unquam,niſi unigenitus filius qui eſt in ſinu patris,ipſe enar
rauit.Quomodo ſolus pater,ſi in ſinu patris filius eſt? quomodo enarrat quem nõ
uidet?Non ergo ſolus pater.Accipe nunc & ſolum patrem,& ſolum filium. Solus
pater,quod alius pater non eſt.Solus filius,quod alius filius nõ eſt.Solus deus,qđ
una diuinitas trinitatis eſt.

Quomodo filius factus intelligatur. Quemadmodum etiam omnia per ipſum facta ſint, cum diuerſorum hæreticorum confutatione. Caput. III.

SATIS ergo daret,& ſolum deum non eſſe patrem ſine filio, & ſolum
deum nõ intelligi filium ſine patre.In quo autem factus ſit,per os ſan
cti patriarchæ locutus aſſeruit dicens: Quia repleta eſt malis anima *Pſal.87.*
mea & uita mea in inferno appropinquauit:Æſtimatus ſum cum de-
ſcendẽtibus in lacum,factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Et
B hic ſicut homo inquit,non ſicut deus,factus ſum. Et repleta eſt malis anima mea.
Anima utiq; non diuinitas.Factus eſt in eo in quo erat infernus debitus,factus eſt
in eo in quo cum aliјs æſtimatur,diuinitas enim ſimilitudinem collationis abiurat,
& tamen in ipſa carne morti obnoxia maieſtatem aduerte diuinitatis in Chriſto.
Et ſi factus eſt ſicut homo & ſicut caro factus eſt,tamẽ inter mortuos liber, & liber
ſine adiutorio.Sed quomodo hic ſine adiutorio fuiſſe ſe filius dicit, cum ſupra di/
ctum ſit:Poſui adiutorium ſuper potentem? Ergo & hic diſtingue naturas. Adiu/ *Pſal.88.*
torium caro habet,diuinitas nõ habet. Liber igitur eſt qui mortis uincula neſciuit,
non captus ab inferis,ſed qui operatus ſit in infernis,ſed ſine adiutorio eſt,quod nõ
per nũcium,neq; legatum,ſed ipſe per ſe dñs ſaluum fecit populum ſuum.Quomo
do ergo potuit adiutorium ſui corporis quærere ſuſcitandi,qui alios ſuſcitauit? Ac
licet homines quoque reſuſcitauerint mortuum,non in ſua tamen uirtute fecerunt,
ſed in Chriſti nomine.Aliud eſt rogare,aliud imperare,aliud mereri, aliud donare.
Helias ergo ſuſcitauit,ſed orauit,non imperauit. Heliſæus ſuſcitauit configuratus
mortuo,ſuſcitauit etiam ipſius mortui corporis tactus,ut eſſet typus uenturum cũ
qui miſſus in ſimilitudine carnis humanæ etiam ſepultus mortuos ſuſcitaret. Pe/
trus quoq; cũ Æneam curaret,ait:In nomine Ieſu nazareni ſurge & ambula. Non *Act.9.*
in ſuo ait,ſed in Chriſti nomine.Surge autem uerbum eſt imperãtis, ſed fiducia de
merito eſt,non præſumptio de poteſtate,& de nominis operatione,non de ſua uir
tute præceptionis autoritas.Quid igitur Arriani dicunt? In nomine Chriſti & Pe/
trus imperat,& illi nolũt imperaſſe dei filium,ſed rogaſſe. Sed lectum eſt quod ro
gauit.Diſce diſtantiã:Rogat quaſi filius hominis,Imperat quaſi dei filius. An non
defertis hoc dei filio, quod etiam diabolus detulit?Et uos maiore ſacrilegio dero/

C gatis. Ille dicit: Si filius dei es, dic lapidi huic ut fiat panis. Ille dicit impera, uos dici-
Luc. 4. tis obſecra. Ille credit quod iubente dei filio elementorum rerumq; in aduerſum natura uertatur, uos creditis quod niſi roget dei filius, nec uoluntas ipſius impleatur. Et diabolus ex poteſtate æſtimandum putat dei filium, uos de infirmitate. Tolerabiliora ſunt tentamenta diaboli, quàm argumēta ſint Arrij. Nec moueat quod potentem filium dixit hominis, cum dominum maieſtatis legeris crucifixum. Quæ autem maior potentia, quàm ſupra cœleſtes poteſtates habere dominatum? Habebat autem qui thronis, dominationibus, angelis imperabat. Nam & ſi erat inter beſtias, ſicut ſcriptum eſt, tamen angeli miniſtrabant. Et ut agnoſcas aliud incarnationis eſſe, aliud poteſtatis, ſecundum carnem itaque tentatur à beſtijs, ſecundum dignitatem ab angelis adoratur. Dicimus igitur factum eſſe hominem, & ad ho-
Rom. 1. minem hoc eſſe referendum. Deniq; & alibi habet: Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid, ſecundum carnem utiq; ex ſemine Dauid factus eſt. Deus autem ante ſecula ex deo natus eſt. Nec ſemper tamen factum eſſe ad creationem refertur. Scriptum
Pſal. 89. eſt enim: Domine refugium factus es nobis. Factus es mihi in ſalutem. Non utiq; creationis diffinitio uel æditio declaratur. Sed refugium factus mihi, & conuerſus
1. Cor. 1. mihi dicitur ad ſalutem, ſicut & Apoſtolus dixit: Qui factus eſt nobis ſapientia à deo, & iuſticia, & ſanctificatio, & redemptio. Nobis factum, non creatum ex patre dixit. Deniq; quomodo dicat factum nobis eſſe ſapientiam, in poſterioribus expo-
1. Cor. 2. ſuit dicens: Sed loquimur dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quā prædeſtinauit deus ante tempora ſecularia in gloriam noſtram, quam nemo princi-
D pum huius ſeculi cognouit. Si cognouiſſent, nunquam dominum maieſtatis crucifixiſſent. Vbi myſterium paſſionis exprimitur, nō utiq; generationis æternæ ſeries declaratur. Sapiētia igitur mea, crux domini eſt: redemptio mea, mors domini eſt.
1. Petri. 1. Sanguine enim precioſo redempti ſumus, ut Apoſtolus Petrus dixit. Sanguine igitur ſuo quaſi homo, dominus nos redemit, idemq; quaſi deus peccata donauit. Non ergo in uerbis quaſdam conſtituamus inſidias, & uerborum tendiculas aucupemur, ut quod & aliud ſecundum impios ſignificare reputatur ſermo qui legitur, non id quod ſenſus exprimat, ſed quod litera oſtendat, interpretemur. Sic perierunt Iudæi dum ſenſuum profunda deſpiciunt, & ſequuntur nuda uerborum. Litera enim occidit, ſpiritus autem uiuificat. Et tamen inter duo grauia ſacrilegia fortaſſe deteſtabilius ſit ad diuinitatem referre quæ carnis ſunt, quàm ad literam referre quæ ſpiritus ſunt. Illi timuerunt in deo carnem credere, & ideo redemptionis gratiam perdiderunt, quia cauſam ſalutis abiurant. Iſti diuinitatis maieſtatem ad carnis infirma deducunt. Deteſtandi Iudæi qui carnem domini crucifixerunt, deteſtabiliores tamē eos arbitror, qui diuinitatem Chriſti cruci ſubditam crediderunt.
Titum. 3. Deniq; qui cum Iudæis ſæpe tractabat, hæreticum inquit poſt unam correptionem deuita. Nec tamē ſine iniuria patris factum nobis eſſe ſapientiam, ad illam inenarrabilem nec ullis temporibus momentiſq; obnoxiam Chriſti generationem ſacrilega interpretatione deriuant. Nam præter id quod filij iniuria patris eſt con-
Rom. 3. tumelia, etiam in patrē ſacrilegia iſta procedunt. De quo ſcriptum eſt: Eſt autem deus uerax, omnis autem homo mendax. Aut ſi de filio putant dictum, generationi quidem non præiudicant, quia deum uerum huius lectionis autoritate quod abnuunt confitentur. Prolixum eſt ſi uelim ſingula recenſere quotiens factum legerimus,

A mus,nō utiq; per naturam,ſed per gratiam.Nam & Moyſes dicit: Adiutor & pro Exo.15.
tector factus eſt mihi in ſalutem.Et Dauid dicit: Eſto mihi in deum protectorem Pſal.30.
& in domum refugij,ut ſaluū me facias.Et Eſaias dicit:Factus es omni ciuitati hu-
mili adiutor. Non utiq; ſancti deo dicunt:creatus es, ſed protector & adiutor per
gratiam tuam factus es nobis. Vnde nec illud uerendum eſt quod ſolent Arriani
ſæua interpretatione componere dicētes, factum eſſe dei uerbum : Quia ſcriptum
eſt inquiunt:Quod factum eſt in ipſo uita erat.Primum intelligant, ſi ad ſubſtan- Ioh.1.
tiam diuinam referant,quod factum eſt,Manichæorum ſe quæſtionibus implica-
ri.Obijciunt enim Manichæi: Si quod in ipſo factum eſt,uita eſt,eſt ergo aliquid
quod in ipſo factum non ſit,& mors ſit,ut duo impie inducant principia. Sed hoc
damnat eccleſia.Deinde unde poſſunt docere ſic pronunciaſſe euangeliſtam. Ple-
riq; enim docti & fideles ſic pronunciant:Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo
factum eſt nihil quod factum eſt.Alij ſic:Omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo
factum eſt nihil. Deinde:Quod factum eſt,pronūciant , & ſubiungūt:In ipſo,hoc
eſt,quicquid autem factum,eſt in ipſo. Quid eſt,in ipſo? Apoſtolus docet dicens:
In ipſo ſumus & uiuimus & mouemur. Tamen ſi quemadmodum uelint pronun
cient,non poſſunt hinc calumniari deo uerbo,ſi ad ſubſtantiam eius uelint referre,
quod factum eſt,quin & calumnientur & patri deo,de quo ſcriptum eſt: Qui autē Iohan.3.
facit ueritatem uenit ad lucem,ut manifeſtētur opera eius quod in deo ſunt facta.
Ecce hic opera hominis in deo facta legimus,& ad ſubſtantiam tamen diuinam re-
ferre non poſſumus.Sed aut per ipſum facta cognoſcimus, ut eſt illud apoſtolicū,
B quod omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt , & ipſe eſt ante omnes , & omnia in Col.1.
ipſo conſtant. Aut ut docet præſentis lectio teſtimonij, uirtutes quibus uitæ æter-
næ fructus acquirit̕, in deo facta æſtimare debemus,charitatem,pietatem,religio-
nem,fidem,& alia huiuſmodi,quæ in uoluntate dei facta ſunt. Ergo ſicut in dei pa
tris,ita etiam in Chriſti uolūtate & uirtute facta ſunt,ſicut legimus: Creati in Chri Ephe.2.
ſto in operibus bonis.Et in Pſalmo:Fiat pax in uirtute tua.Et alibi:Omnia in ſapi- Pſal.121.
entia feciſti.In ſapientia inquit feciſti,nō ſapientiam feciſti.Nam cum omnia in ſa Pſal.103.
pientia facta ſint, Chriſtus autē dei ſapientia ſit, non accedens utiq;,ſed ſubſiſtens
& permanens in æternum,ſi facta eſt ſapientia,iam deteriore conditione facta eſt,
quàm omnia,eo quod ſapientia fieri per ſeipſam non potuit. Ergo ſi factū eſſe fre
quenter ad aliud, nō ad naturam refertur, etiam creatū eſſe ad cauſam refertur.

Quid ſignificet quod de incarnatione domini ſcriptum eſt:Deus crea
uit me principium uiarum ſuarum. Et quod Chriſtus dicatur principi-
um,non ſolum per relationem ad diuinitatem, ſed etiam ad documen-
ta uirtutum.Quomodo etiam intelligatur id quod ſcriptum legitur: Pu
er natus eſt nobis,&c. quo multæ hæreſes extinguuntur. De ſolutione
quoq; dubitationis,quomodo de incarnatione Chriſti dictum ſit: Dn̄s
creauit me &c. cū ante incarnationē eius creatura mūdi fuerit. Ca. IIII.

VNDE intelligimus illud quod de incarnatione domini ſcriptū eſt: Do
minus creauit me principium uiarum ſuarum in opera ſua,id ſignifica Prouer.8.
re quod ad redimenda opera patris dominus Ieſus ex uirgine ſit crea
tus.Neq; enim dubitari poteſt de incarnatiōis dictum eſſe myſterio,

C cum propter opera ſua corruptelæ ſeruitio liberãda dominus ſuſceperit carnem, ut illum qui imperium habebat mortis,per ſui corporis deſtrueret paſſionẽ.Caro eñ Chriſti propter opera,diuinitas ante opera,quia ipſe ante omnia,& omnia in ipſo conſtant.Non ergo diuinitas propter opera,ſed ꝓpter diuinitatẽ opera,ſicut Apo
Heb.2. ſtolus declarauit dicens,ꝙ propter filiũ dei omnia.Sic eñ habes: Decebat autẽ eũ per quẽ omnia,& propter quẽ omnia multis filijs in gloriam adductis, ducẽ ſalutis eorum per paſſionẽ cõſummari.Nõnne euidenter expoſuit ꝙ dei filius qui propter diuinitatem ſuã omnia creauit,is poſtea propter populi ſalutẽ & carnis ſuſceptionẽ & mortis aſſumpſerit paſſionẽ? Propter quæ autẽ opera ſit creatus ex uirgine,ipſe
Ioh.9. dominus cũ illũ cæcũ curaret,oſtendit dicẽs:In illo me oportet operari opera eius q miſit me.Et addidit,ut de incarnatione dictũ crederemus:Cum in hoc mũdo ſum, lux ſum huius mundi.Etem quaſi hõ in hoc mũdo pro tempore eſt, nã quaſi deus
Matt.28. ſemp eſt.Deniq; alibi ait:Ecce uobiſcũ ſum uſq; ad conſummationẽ mũdi.Nec de principio reſidet aliquid quæſtionis,cũ interrogatus in carne:Tu quis es? Reſpõde
Ioh.8. rit:Principium,qui & loquor uobis.Quod nõ ſolũ ad diuinitatis æternitatem refer tur,ſed etiã ad documẽta uirtutũ.Ex hoc eñ & deũ ſe probauit æternum,quia oĩm ipſe principiũ eſt,& uniuſcuiuſq; uirtutis autor eſt,quia eccleſiæ caput eſt,ſicut ſcri
Col.1. ptũ eſt:Quia ipſe caput corpis eccleſiæ,qui eſt principiũ primogenitus ex mortuis. Liquet igit̃ & de incarnatione dictum eſſe principium uiarum ſuarũ,quod ad ſacra mentum ſuſcepti corporis uidet̃ eſſe referendum.Deniq; ut ſcias ꝙ uias ſuas oĩpo
Zacha.3. tens pater ſecũdum incarnationẽ præſcripſerit filio, habes in Zacharia: Ieſum in
D dutum ueſtimenta ſordida, Ab angelo dictum,Hæc dicit dominus omnipotẽs: Si in uijs meis ambulaueris,& præcepta mea cuſtodieris.Quod eſt ueſtimẽtum illud ſordidum,niſi carnis aſſumptio? Viæ igitur dñi uelut quidam tramites bonæ uitæ
Ioh.14. ſunt,qui diriguntur à Chriſto,qui ait:Ego ſum uia & ueritas & uita.Via ergo ſuper na eſt dei uirtus.Chriſtus enim nobis uia eſt, & bona uia quæ credentibus cœli re
Pſal.15. gna patefecit.Viæ autẽ dñi uiæ rectæ ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Vias tuas dñe notas fac mihi.Via caſtitas,uia fides,uia abſtinentia.Eſt nãq; uia uirtutis,eſt & uia iniqui
Pſal.138. tatis.Scriptũ eſt enim: Et uide,ſi eſt uia iniquitatis in me. Principium itaq; noſtræ uirtutis eſt Chriſtus.Principium integritatis,qui docuit uirgines nõ uiriles expecta re concubitus,ſed integritate mentis & corporis,ſancto magis dicare ſpiritui ꝙ̃ ma
1.Petri,2. rito.Principium parſimoniæ Chriſtus,qui pauper factus eſt cum eſſet diues.Prin cipium patientiæ Chriſtus,qui cum malediceretur,non maledixit,cum percuteret̃, non repercuſſit.Principium humilitatis Chriſtus,qui formam ſerui accepit,cum pa trem deum maieſtate uirtutis æquaret.Ex illo enim accepit uirtus unaquæq; princi pium.Et ideo ut hæc uirtutum genera diſceremus:Filius datus eſt nobis,cuius prin cipium ſuper humeros eius.Principium illud crux dñi eſt, principium fortitudinis, quo uia ſanctis eſt reſerata martyribus ad ſacri certaminis paſſionẽ.Vidit hoc prin
Eſa.9. cipium Eſaias,& ideo ait:Puer natus eſt nobis,filius datus eſt nobis.Viderunt ma gi,& ideo cum paruulum in præſepi cernerent,adorauerunt dicẽtes:Puer natus eſt nobis.Cum ſtellam conſpicerent prædicantes,filius datus eſt nobis.Aliud munus eſt terris,aliud munus eſt cœlo,& utrunq; unus in utroq; perfectus,& ſine mutabi litate diuinitatis,& ſine humanæ imminutiõe naturæ. Vnũ adorauerunt,eidemq; munera obtulerunt, ut oſtenderẽt ipſum eſſe cœli dominum qui in præſepibus ui deretur.

A deretur. Diſtingue ſingulorum momēta uerborum: Puer natus eſt nobis, filius eſt nobis. Et ſi ex patre natus, non tamen nobis natus, quia non filius propter nos, ſed nos propter filium. Neq; enim nobis natus eſt, qui & ante nos natus eſt, & totius eſt conditor creaturæ. Neq; nunc primum naſcitur qui erat ſemper, & erat in principio, ſed illud quod nō erat nobis naſcitur, hoc eſt puer ex uirgine, corpus ex Maria. Hoc enim poſt nos, illud ante nos. Alij ſic habēt: Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis. Qui datus ſit, audi prophetam dicentem: Et ſalutare tuum da nobis. Qđ enim ſupra nos eſt datur, quod de cœlo eſt datur. Sicut etiam alibi de ſpiritu legimus, quod charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritū ſanctum qui datus eſt nobis. Sed uide quemadmodum hic locus multas hæreſes extinguat. Puer natus eſt nobis, non Iudæis: nobis, non Manichæis: nobis, non Marcionitis. Propheta dicit: Nobis, hoc eſt credentibus, non incredulis. Et ille quidem miſericordia ſua omnibus natus eſt, Nam & lumen diei oriri iubetur ſuper bonos & malos: ſed oriri non uidentibus nō uidetur. Si ergo puer nō omnibus natus eſt, ſed fidelibus, ſic filius nō infidelibus datus eſt, ſed fidelibus nobis datus eſt, nō Fotinianis. Illi eṁ non datum nobis dei filium dicunt eſſe, ſed ab initio inter nos natum. Nobis, non Sabellianis. Illi enim nolunt filium datum, eundem aſſerentes patrem eſſe quem filium. Nobis, non Arrianis, & ipſi eṁ non habent filium pro ſalute datum, ſed pro infirmitate tranſmiſſum. Non habēt cōſiliarium quem putant futura neſciſſe, non habent filium, quem ſempiternum nō putant, cum ſcriptum ſit de uerbo dei, q̄ erat in principio. Et alibi: In principio erat uerbū. Deniq; ut ad propoſitū reuertamur *Roma. 5.*

B exemplum. In principio, inquit, anteq̄ terram faceret, & anteq̄ produceret fontes aquarū, ante omnes colles genuit me. Fortaſſe dices, quomō de incarnatione Chriſti dictum eſſe memorauerim: Dn̄s creauit me, cū ante incarnationem Chriſti creatura ſit mundi? Sed cōſidera quod moris eſt ſcripturis diuinis, & futura pro præteritis dicere, & geminam in Chriſto ſignificare ſubſtantiā, diuinitatis & carnis, ne q̄s aut diuinitatem neget eius aut carnem. Nam ſicut in Eſaia habes: Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis, ita hic quoq; ante præmiſit creaturam carnis, & ſubtexuit aſſertionem diuinitatis, ut ſcires non duos Chriſtos, ſed unum eſſe, quod & ante ſecula generatus ſit ex patre, & ultimis tēporibus creatus ex uirgine, hoc eſt: Ego ſum ille creatus ex homine, creatus ad cauſam, qui ſum generatus ante ſecula. Deniq; dicturus: Dn̄s creauit me, præmiſit, cōmemorabo quæ à ſeculo ſūt. Dicturus genuit, præmiſit in principio anteq̄ terram faceret. Ante omnes colles genuit me. Ante, cū dicitur, in infinitum retro ſine aliqua diffinitione porrigitur. Deniq; ante Abraam inquit, ego ſum, non utiq; poſt Adam, & ante luciferum, non utiq; poſt angelos. Sed ante, cum dicit, nō ſe intra aliquem, ſed omnia intra ſe dicit. Sic enim moris eſt æternitatem dei, ſcripturis ſignificare diuinis. Deniq; alibi habes: Priuſquam montes fierent aut formaretur orbis terræ, à ſeculo & uſq; in ſeculum tu es. Ante omnia ergo generatio, inter omnia & propter omnia creatura. Natus ex patre ſupra legē, factus ex Maria ſub lege. *Pſal. 89.*

De ſolutione obiectionis ſumptæ ex eo quod ſcriptum eſt: Poſt me uenit uir qui ante me factus eſt, cum confutatione erroris Arrianorum. Et quomodo iuxta myſticam intelligentiam hiſtoriæ de Booz & Ruth deſignatus fuerit Chriſtus, qui eccleſiā ſibi copulauit. Quomodo etiam

C ſæpe ad cauſam pertineat cum Chriſtus dicit factus. Quomodo deniq; ipſe idem ſacerdos ſit & hoſtia. Cap. V.

SED ſcriptum eſt: Poſt me uenit uir qui ante me factus eſt, quia prior me erat. Vnde dicũt: Ecce qui erat, factus eſt. Ipſa uerba perpendamus: poſt me inquit uir. Vir ergo qui uenit ipſe qui factus eſt, uir autem nomen eſt ſexus. Sexus autem non utiq; diuinitati ſed naturæ deputatur humanæ. Poſſem ergo dicere: Erat in præcogitatione quidem corporis, ſed æternitate uirtutis. Nam & eccleſia erat, & ſancti erant prædeſtinati ante ſecula. Sed non id loco hoc dico, ſed illud aſſero, factum eſſe, non ad diuinitatem, ſed ad incarnationis pertinere naturam, Sicut ipſe Iohannes dixit: Hic eſt de quo dixi: Poſt me uenit uir qui ante me factus eſt. Itaq; cum ibi geminam, ſicut ſupra dixi, in Chriſto ſubſtantiam propoſuit, ut utrunq; intelligas & diuinitatis & carnis, hoc loco cœpit à carne. Eſt enim ſcripturis promiſcua conſuetudo diuinis, ut interdum à diuinitate Chriſti incipiãt, & ad incarnationis ſacramenta deſcendant. Interdum ab humilitate incarnationis exordium ſumant, & ad gloriam diuinitatis aſſurgant, ut in prophetis, euangeliſtis, frequenter & in Paulo. Ergo & hic iuxta memoratam conſuetudinem ab incarnatione domini cœpit de eius diuinitate dicturus, ut non cõfunderet humana atq; diuina, ſed ut diſtingueret. Verum Arriani uelut Iudaici caupones, miſcent aquã cum uino, quia diuinam generationem humanamq; confundunt, ad diuinitatem referentes quod de carne ſit dictum. Nec metuo quod obiecturi uidentur, quod in ſuperioribus non habet uirum. Sic enim habet: Qui poſt me uenit. Sed uide,
D ante ibi quid præmiſerit: Verbum, inquit, caro factum eſt. Et ideo non addidit uirum, quia carnem dixerat. Per carnem autem uirum intelligimus, & per uirum carnem. Ergo quod dixerat: Verbum caro factum eſt, uirum hoc loco nominare ſuperfluum fuit, quem iam carnis expreſſione ſignificauerat. Quo exemplo in poſterioribus quoq; & agnum præmiſit qui tolleret peccatum mundi. Et ut incarnatum intelligeres quem ante memorauit, ait: Hic eſt de quo ante dixi, qui ante me factus eſt, hoc eſt, uirum dixi, non deum factum. Sed ut ipſum incarnatum declararet eſſe, qui ante ſecula erat, ne duos filios crederemus, ait: Quia prior me erat. Nam ſi, factus eſt, ad diuinam generationem retuliſſet, quid opus fuerat ut adhuc adderet tertium, atque iteraret quod ſupra dixerat? Sed quod ante de incarnatione tantum dixerat: Poſt me uenit uir qui ante me factus eſt, ideo addidit: Quia prior me erat, quoniam diuinitatis æternitas fuerat exprimenda. Et hæc eſt cauſa prælationis, ut merito antelatus uideatur, qui proprij patris ſempiterna uirtus eſt. Dat tamen intellectus ſpiritalis ubertas, ut excurrere & euagari ad concludendos libeat Arrianos, qui uolunt factum hoc loco non ad uirum, ſed ad diuinitatem referre. Quid eſt enim tenere quod poſuit, cum dixerit baptiſta: Poſt me uenit qui ante me factus eſt, hoc eſt ſupra meritum meum factus, ſupra meam gratiam, tempore carnis poſterior, diuinitatis honore uenerabilis. Poſt me enim uenit, temporis eſt: prior me erat, æternitatis: ante me factus eſt, honoris eſt, quod etiam incarnationis myſterium ſupra humanam eſt gratiam. Deniq; in inferioribus quid ſupra contexuiſſet expreſſit dicens: Poſt me uenit uir, cuius non ſum dignus calciamenta portare, Præſtantiam utiq; dignitatis non æternitatem diuinæ generationis exponens. Quod eo uſq; ad incarnationem pertinet, ut typum in hominibus

A minibus myſtice calciamenta ante præmiſerit. Lege enim proximo defuncti, uel fratri copula deferebatur eius uxoris, ut ſemen fratris uel proximi reſuſcitaret. Vnde quod Ruth licet ipſa alienigena, tamen quia maritũ habuerat ex Iudæis qui reliquerat ſuperſtitem proximum, eamq́ꝫ colligentem manipulos ſuæ meſſis, quibus alebat & ſocrum, Booz uidit & amauit, non aliter eam accepit uxorem, niſi calciamentum eius ante ſoluiſſet, cui uxor debebatur ex lege. Hiſtoria ſimplex ſed alta myſteria, aliud enim gerebatur, aliud figurabatur. Nam ſi ſecundum literam ſenſum torqueamus, prope quidam pudor eſt, & horror in uerbo eſt, ſi ad commixtionis corporeæ conſuetudinẽ ſententiam intellectúmque referamus. Deſignabatur autem futurus ex Iudæis, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui proximi ſui, hoc eſt populi mortui ſemen, doctrinæ cœleſtis ſemine reſuſcitaret, cui calciamentum nuptiale eccleſiæ copulandæ præſcripta legis ſpiritalia deferebant. Non Moyſes ſponſus. Illi enim dicitur: Solue calciamentum pedum tuorũ, ut domino ſuo cedat. Non Ieſus Naue filius ſpõſus. Nam & ipſi dicitur: Solue calciamentum pedũ tuorum, ne ex ſimilitudine nominis ſponſus eccleſiæ crederetur. Non alius ſponſus ſed ſolus Chriſtus, & ſponſus de quo dixit Iohannes: Qui habet ſponſam ſponſus eſt. Illis etiam calciamentũ ſoluitur, huic ſolui non poteſt. ſicut dixit Iohannes: Nõ ſum dignus ſoluere corrigiã calciamenti eius. Solus ergo Chriſtus eſt ſponſus, cui illa ueniens ex gentibus ſpõſa, ante inops atq; ieiuna, ſed iam Chriſti meſſe diues, nubat, quæ manipulos fœcundæ ſegetis uerbi quæ reliquias gremio legat mẽtis interno, ut exhauſtam illam uiduã morte filij, atq; inopem defuncti populi matrẽ,

B nouis paſcat alimentis, non relinquens deſtitutam uiduam & nouos quærens. Solus ergo Chriſtus eſt ſponſus, qui nec ſynagogæ ipſi manipulos ſuæ meſſis inuidebat. Vtinam ſeipſam non excluderet. Habuit quos per ſe colligeret, ſed quia ſponſus eius eſt mortuus, quaſi filio egeno defuncto, per eccleſiam manipulos quibus uiueret colligebat, quos uenientes in exultatione portabunt, ſicut ſcriptum eſt: Venientes autem uenient in exultatione, tollentes manipulos ſuos. Quis enim ſibi alius ſponſam audeat eccleſiã uendicare, quàm à libano unus & ſolus uocauit dicens: Ades huc à libano? Aut de quo alio potuit eccleſia dicere: Fauces eius dulcedines & totus deſiderium? Et quia de calciamento pedum tractatum ſumpſimus, cui alij niſi uerbo dei incarnato conuenit dici: Crura eius columnæ marmoreæ fundatæ ſuper baſes aureas. Solus enim Chriſtus inambulat animis, & graditur in monte ſanctorum, in quibus uelut aureis baſibus fundamentisq́ꝫ precioſis, ſolidata ueſtigia uerbi cœleſtis hæſerunt. Claret igitur hinc & typum ad incarnationis ſpectare myſteriũ, non ad ſubſtantiã diuinitatis, ſed ad incarnationem. Sæpe nõnunquam etiam ad cauſam pertinet, cum dicitur factus. Nam ſi ad diuinitatem refers, ergo & in opprobriũ deus factus eſt. Sic enim habes: Tu autem repuliſti & ad nihilũ redegiſti, diſpuliſti Chriſtum tuum. Et infra: Factus eſt in opprobrium uicinis ſuis. Et uicinis inquit, non ciuibus, non domeſticis, nõ adhærentibus. Quoniam qui adhæret domino, unus ſpiritus eſt. Qui uicinus eſt, non adhæret, factus eſt in opprobriũ, quia crux domini Iudæis ſcandalũ, Græcis ſtulticia. Nam ſapiẽtibus per eandẽ crucẽ excelſior factus eſt cœlis, excelſior angelis, & melioris teſtamẽti factus eſt ſpõſor, ipſe qui erat prioris. Vide q̃ nõ refugiã iſta, ut etiã congerã. Sed quomodo factus ſit cõſidera: primũ ꝙ purificatione facta cõſedit in dextra magnitudinis in excelſis, tãto

Marginal references: Ruth. 2. — Exod. 3. — Ioſue 5. — Iohan. 3. — Iohan. 1. — Pſal. 125. — Canti. 4. — Canti. 5. — Pſal. 88. — 1. Cor. 6.

C melior factus angelis:ubi purificatio hoſtia,ubi hoſtia corpus, ubi corpus oblatio,
ubi munus oblationis,ibi ſacrificium paſſionis. Deinde ſponſor melioris teſtamen
Heb.7 ti:ubi teſtamentum,mors neceſſe eſt præcedat teſtatoris, ſicut ſubter eſt ſcriptum.
Mors autem nou ad diuinitatis æternitatem,ſed ad fragilitatem refertur humanã.
Excelſior quoq; cœlis factus,quomodo ſit oſtẽditur. Immaculatus,inquit, ſegrega
tus à peccatoribus & excelſior cœlis factus,qui non habet quotidie neceſſitatem, ſi-
cut ſacerdotes prius pro ſuis delictis hoſtiam offerre,deinde pro populi. Hoc enim
fecit ſemel ſe offerendo ſicut ſcriptum eſt. Nemo excelſior factus dicitur, niſi qui in
aliquo fuerit humiliot. In eo igitur excellentior factus eſt,ſedendo ad dexteram pa
tris,in quo ſe minor angelis factus obtulit paſſioni. Poſtremo ipſe Apoſtolus ad
Phil.2. Philippenſes ait:quod in ſimilitudinem hominis factus eſt, ſpecie inuentus ut hõ,
humiliauit ſemetipſum,factus obediens uſq; ad mortem. Vide ubi factus ſic: in ſi-
militudine inquit homiuis,non iu poteſtate dei. Et factus obediens uſq; ad mortẽ,
ut obedientiã quidem hominis habuerit, reguum diuiuitatis. Quãtis igitur adhuc
utemur exemplis ad incarnationẽ,uel aliquid referẽdum eſſe quod factus eſt. Qđ
autem & factum eſt,idem eſt & creatum. Dixit enim & facta ſunt, mãdauit & crea
ta ſunt. Creatum quoq; ſupra oſtendimus in libro primo de incarnatione dictũ ui
deri. Ipſe etiam Apoſtolus aſſerendo ſeruiendum non eſſe creaturæ,ſignificauit ex
deo filium nõ creatum eſſe,ſed genitum, tamen etiam alibi ut manifeſtaret quõ in
Prou.8. Salomone ſit lectum: Dominus creauit me,quid in Chriſto creatum eſſet oſtendit.
Itaq; totius ſeriem capitis recẽſeamus. Sic eñ habes: Ergo quia filij participes ſunt
D ſanguinis & carnis,& ipſe ſimiliter particeps factus eſt eoruudem,ut per mortẽ de-
ſtrueret hũc,qui mortis habebat imperiũ. Quis ergo eſt qui nos participes ſuæ uo-
luit eſſe carnis & ſanguinis? Vtiq; dei filius. Quomõ niſi per carnẽ particeps factus
eſt noſter,aut per quam niſi per corporis mortem,mortis uincula diſſoluit? Morti
eñ mors facta eſt ſuſceptio mortis in Chriſto. Ergo de incarnatiõe propoſuit. Vi-
deamus ſequentia. Nec eñ ſtatim angelos,inquit,aſſumpſit,ſed ſemen Abraæ,un-
de habuit per omnia fratribus ſimilari,ut miſericors fieret & fidelis particeps ſacer-
dos à deo ut expiaret peccata populi. In quo eñ paſſus eſt ipſe & teutatus, põt &
tentatos iuuare. Propter quod fratres ſanctiſſimi uocationis cœleſtis participes in-
tuemini apoſtolũ & principem ſacerdotũ confeſſionis noſtræ Ieſum fidelẽ eſſe crea
tori ſuo,ſicut Moyſes in domo eius aſſerit. Hæc nẽpe uerba ſunt Apoſtoli. Videtis
in quo creatum dicat,in quo aſſumpſit,inquit,ſemen Abraæ,corporalẽ utiq; gene-
rationem aſſerit. In quo aũt niſi in corpore expiauit populi peccata. In quo paſſus
eſt niſi in corpore,ſicut & ſupra diximus: Chriſto paſſo ſecundum carnẽ. In quo ſa-
cerdos niſi in eo qđ ſacerdotali aſſumpſit ex genere? Et ſacerdos eñ aliqd debet of
ferre & ſecũdum legẽ in ſancta intrare. Per ſanguinẽ ergo,quia ſanguinẽ taurorum
hircorumq; tepudiauerat deus,hunc utiq; ſacerdotem per ſuũ ſanguinẽ,ſicut legi-
ſti,in ſancta ſanctorũ cœli ſumma penetrantẽ oportebat intrare, ut æterna noſtro
rum eſſet ablutio peccatorũ. Idem ergo ſacerdos,idẽ & hoſtia,& ſacerdotiũ tñ & ſa
crificiũ humanæ cõditionis officiũ eſt. Nã & agnus ad immolandũ ductus eſt,& ſa
cerdos erat ſecundũ ordinem Melchiſedech. Nemo igiť ubi ordinẽ cernit humanæ
conditiõis,ibi ius diuinitatis aſſcribat. Nã & illũ Melchiſedech ꝑ quẽ Abraã hoſti-
as ſuas obtulit,nõ angelũ utiq; ſecundũ Iudaica ludibria intelligit eccleſia,ſed uirũ
ſauctum

A ſanctum ac ſacerdotem dei, qui typum gerens domini, & ſine patre & ſine matre, &
ſine generationis enarratione, & ſine initio & ſine fine deſcribitur, ut oſtẽderet ſem
piternum filium dei in hunc mundum eſſe uenturum, qui & ſine patre ſecundũ in-
carnationem natus eſt, & ſine matre ſecundũ diuinã generationẽ, & ſine enarratiõe
generationis, quia ſcriptũ eſt: Generationem aũt eius quis enarrabit? Ergo illũ Mel Eſa. 55.
chiſedech in Chriſti typo ſacerdotẽ dei accipimus. Sed illũ in typo, hũc in ueritate,
typus aũt umbra eſt ueritatis. Illũ in nomine unius ciuitatis, hũc regem in reconcili
ationẽ totius mundi. Quia ſcriptum eſt: Deus erat in Chriſto mundũ reconcilians 2. Cor. 5.
ſibi, hoc eſt ſempiterna diuinitas. Aut ſi pater in filio, ſicut filius in patre, & ſubſtan
tiæ utiq; & operationis unitas non negatur. Quomodo autem negare merito poſ-
ſunt etiam ſi uelint, cum ſcriptum ſit: Pater autem in me manens ipſe loquitur, & o- Iohan. 14.
pera quæ ego facio ipſe facit. Non dixit, & ipſe facit, ne ſimilitudinem magis quàm
unitatem operis æſtimares. Sed dicendo, quæ ego facio ipſe facit, manifeſtum reli-
quit quod unum opus patris & filij credere debeamus. Deniq; ut ſimilitudinẽ ope-
rum non unitatem uoluit intelligi. Qui credit, inquit, in me, opera quæ ego facio &
ipſe faciet. Bene hic interponẽdo, &, ſimilitudinem nobis donauit, ubi unitatẽ natu
ralem negauit. Vnum eſt igitur opus patris & filij, etiam ſi non placet Arrianis.

Quod patris & filij unum ſit regnum & non diuiſum, ſicut Arria- na ſæuitas aſſeruit. Caput VI.

QVAERO autem quomodo regnũ uelint patris & filij eſſe diuiſum, cũ
B dominus dixerit, ut ſupra oſtẽdimus, Omne regnũ inter ſe diuiſum, fa- Matth. 12.
cile deſtruetur. Et ideo ad excludendum Arrianæ ſacrilegiũ ſæuitatis, u-
num imperium patris & filij, etiam Petrus ſanctus aſſeruit dicens: Qua 2. Pet. 1.
propter ſatis agite fratres, certam uocationem & collectionem facere. Hæc enim fa-
cientes non errabitis. Sic enim abundantius miniſtrabitur introitus in æternũ im
perium dei & domini noſtri conſeruatoris Ieſu Chriſti. Aut ſi quis de Chriſti tan-
tũ imperio dictum putat, & ideo ſic accipit ut patrem filiumq; poteſtate ſecernat, is
tamẽ & regnũ filij fatebitur & æternũ. Itaq; non ſolũ duo inducent regna diuiſa ut
obnoxia ſint defectui, ſed etiam cũ regna cõparabilia nulla ſint dei regno, quod filij
eſſe etiam ſi uelint negare non poſſunt, aut contra ſuam ſententiam ridebunt, ut i-
dem patris & filij regnum eſſe fateantur. Aut quod ſacrilegium eſt dicere, ius patri
regni minoris aſcribent. Aut, quod contrariũ eſt, quem minorem diuinitate impie
memorant, eius regnum fatebuntur æquale. Sed hoc non quadrat, non congruit,
non cohæret. Dicant igitur unum eſſe regnum, ſicut nos dicimus & probamus. Pro
bamus aũt non noſtris ſed cœleſtibus teſtimonijs. Primũ eñ etiã alijs exemplis di
ſce regnũ cœlorũ, regnũ filij eſſe. Ipſe eñ dixit: Amen amẽ dico uobis, qñ ſunt ali-
qui de iſtis aſtãtibus qui nõ guſtabũt mortẽ, donec uideãt filiũ hominis ueniẽtẽ in
regnum ſuũ. Dubitari ergo non poteſt quod ſit regnũ filij dei, ſed accipe ipſum eſſe
regnũ filij quod patris eſt. Amen dico uobis quod ſunt quidã circunſtantiũ qui nõ Marci 9.
guſtabunt mortem donec uideant regnum dei uenientis in uirtute. Eo enim uſque
regnum eſt, ut unum ſempiternum. Idem hæres, eadem merita: Idem ſponſor, quo
modo nõ idẽ regnũ cũ præſertim ipſe de ſe filius dixerit: Tunc iuſti fulgebunt ſicut Matth. 13.
ſol in regno patris ſui? Quod enim patris eſt per maieſtatis proprietatem, id etiam
filij

C filij eſt per eiuſdẽ claritudinis unitatem. Ergo & patris regnum ſcriptura dixit, & fi-
lij. Accipe nunc quod ubi regnum dei dicit, nec patris, nec filij ſeparat poteſtatem,
quia & patris unum & filij regnum uno dei nomine comprehẽdit. Sicut habes: Cũ
uideris Abraam, Iſaac & Iacob, & omnes prophetas in regno dei. An negamus in
regno dei prophetas eſſe, cum & latroni dicenti: Memento mei cum ueneris in re-
gnum tuum, reſponderit dominus: Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in pa-
radiſo? Aut quid eſt eſſe in regno dei, niſi æternam neſcire mortem? Qui autem ne-
ſciunt æternam mortem, uident filium hominis uenientem in regnum ſuum. Quo
Matt.16. modo ergo poteſt nõ in poteſtate habere qđ donat, dicẽs: Tibi dabo claues regni
cœlorum? Et uideto diſtantiam. Seruus aperit, dominus largitur. Iſte per ſe, ille per
Chriſtum. Famulus claues accipit, dñs ordinat poteſtates. Aliud ius donãtis, aliud
diſpenſantis obſequium eſt. Vnum igitur patris & filij regnũ euidenter eſt declarã
Ephe.5 tum. Sic & Apoſtolus Paulus aſſeruit dicens: Hoc autẽ ſcitote, ꝙ omnis impudicus
aut immundus, aut auarus, quod eſt idolatria, non habet hæreditatẽ in regno Chri
ſti & dei. Ergo unum regnũ & una diuinitas. Vnam diuinitatem lex probauit, quæ
Col.2. dicit unum deum. Probauit & Apoſtolus dicendo de Chriſto: In quo habitat om
nis plenitudo diuinitatis corporaliter. Si eñ iuxta Apoſtolũ, plenitudo omnis cor
poraliter diuinitatis in Chriſto eſt, aut unius diuinitatis patrem & filium fatebun-
tur, aut ſi patris & filij diuinitatẽ cupiunt ſeparare, cum omniũ plenitudinem diuini
tatis corporaliter filius habeat, quid eſt quod patri æſtimãt amplius aſſcribendũ,
cum amplius nihil ſit plenitudine, & plenitudo perfectio ſit? Ergo una diuinitas.

D Quod una ſit maieſtas & una gloria, una quoq; ſubſtantia patris & fi-
lij, cum redargutione Arrianorum: Et quemadmodum fraudem eorum
cauere debeamus. Cap. VII.

IMAGINEM autẽ unam & ſimilitudinem unã ſupra diximus: Super-
eſt ut unius quoq; maieſtatis patrẽ filiumq; doceamus. Nec longe abe
Matt.25 rit. Cum eñ ipſe dixerit de ſe filius: Cum autẽ uenerit filius hominis in
maieſtate ſua, & oẽs angeli cũ eo, tunc ſedebit ſup ſedẽ maieſtatis ſuæ,
Ecce filij expreſſa eſt maieſtas. Accipiant nunc ut dubitare nõ poſſint, ꝙ patris & fi
Luc.9. lij una maieſtas ſit. Ipſe eñ dñs dixit: Nã qui me erubuerit & meos ſermones, hũc
filius hominis erubeſcet cum uenerit in maieſtate ſua & patris, & ſanctorũ angelo-
rum. Quid eſt: Et ſanctorum angelorũ, niſi ꝙ honorãt & ſerui dñi dignitatem ſuã?
Ergo ad filium & patrem retulit, nõ ut angeli habeant cũ patre & filio æquale con-
ſortium, ſed ut præminentem gloriam dei cernant. Neq; enim ſuam maieſtatem
angeli habent, ſicut lectum eſt de filio: Cum ſederit in ſede maieſtatis ſuæ, ſed aſſi-
ſtunt ut patris & filij gloriam uideãt, quibus aut poſſunt aut merent̃ aſpectibus.
Deniq; ipſa ſe explanãt uerba diuina, ut intelligas illam gloriam & patris & filij cũ
angelis non eſſe communem. Sic enim habes: Cum aut uenerit filius hominis in
maieſtate, & omnes angeli cum eo. Et ut doceret unam maieſtatem & unam glori-
am eſſe patris & ſuam. Ipſe in alio libro ait: Et filius confundet eum cum uenerit in
gloria patris ſui cum angelis ſanctis. Illi in obſequio, hic in gloria. Illi in comita-
tu, iſte in ſuggeſtu. Illi ſtant, hic ſedet. Vt uerbo tamen uſus utamur humani, hic
iudicat, hi miniſtrant. Diuine autem non præmiſit maieſtatem patris, & ſub-
didit

A didit ſuam & angelorum, ne de ſuperioribus ad inferiora feciſſe graduum quen-
dam ordinem uideretur. Sed quod pater inferior uideri non poterit, præmi-
ſit maieſtatem ſuam, & addidit patris & angelorum, ne ſe medium inter pa-
trem & angelos nominando, ut ab angelis ad patrem, per ſui quoq; incrementa
feciſſe quendam uideretur aſcenſum, aut à patre rurſus ad angelos per ordinem
cum ſui etiam diminutione crederetur fuiſſe deſcenſum. Nam nos qui unam di-
uinitatem patris confitemur, diuerſum, ut Arriani, non putamus. De ſubſtantia
autem imperator Auguſte quid loquar? Vnius filium cum patre eſſe ſubſtantiæ,
cum imaginem paternæ ſubſtantiæ filium legerimus, ut in nullo ſecundum diuini-
tatem à patre intelligas diſcrepare. Iuxta hanc imaginẽ dixit: Omnia quæ pater ha Ioh. 16
bet mea ſunt, ergo nec ſubſtantiã in deo poſſumus denegare. Neq; eñ inſubſtãti-
uus eſt quod alijs dedit habere ſubſtantiam, licet alia ſit ſubſtantia dei, alia creatu-
ræ. Nõ poteſt inſubſtantiuus filius dei eſſe, per quem cũcta ſubſiſtunt. Et ideo ait:
Non eſt abſcõditum os meum quæ feciſti in abſcondito, & ſubſtantia mea in infe Pſal. 138
rioribus terræ. Virtuti eñ & diuinitati, ea quæ ante cõſtitutionem mundi, uel inper
ſpicabili maieſtate ſunt geſta, abſcondita eſſe non poterãt. Legimus ergo ſubſtan-
tiam. Sed dices de incarnatione dictam eſſe ſubſtantiam. Interim nomen ſubſtan-
tiæ lectum probaui, & lectum non pro patrimonio ut dicitis. Iam ſi placet accipia-
mus ſecundum myſteriũ in inferioribus Chriſti fuiſſe ſubſtantiam. Etẽi ut defun
ctorum animas in ſui corporis anima liberaret, uincula mortis ſolueret, peccata do
naret, operatus eſt in inferno, & tamẽ quid obſtat, quo minus illã diuinã intelligas
B ſubſtantiã, cum deus ita ubiq; ſit ut ei dictum ſit: Si aſcẽdero in cœlum, tu illic es: ſi
deſcendero ad infernum, ades. Deniq; ad ſubſtantiã diuinã deriuandã eſſe intelle-
ctum, ſequẽtibus declarauit dicens: Inoperatũ meum uiderũt oculi tui, eo quod nõ
in operis factura ſit filius, ſed uerbũ genitũ poteſtatis æternæ. ἀκατέργαστον eñ di-
xit, hoc eſt, inoperatum atq; increatum uerbũ ſine alicuius creaturæ teſtimonio ex
patre natum, & tamẽ abundantius alijs ad ſubſtantiã teſtimonijs. Sit iſta hoc loco
ſubſtantia corporalis, dummõ nõ opus dei filiũ ſed inoperatũ eius diuinitatem &
ipſe fatearis. Scio autẽ aliquos dicere inoperatũ eſſe etiã incarnationis myſterium,
quod nõ ſit uirilis copulæ uſu operatũ, quod partus eſt uirginis. Si ergo pleriq; hoc
loco, nec Mariæ partũ opus eſſe dixerũt, tu Arriane opus putas eſſe dei uerbũ? At
hic tñ ſubſtantiã legimus. Nõne & alibi: Portæ effractæ ſunt, mõtes ceciderũt, & re
uelata eſt ſubſtãtia, nunquid hic & creatura ſignificat? Solẽt eñ aliqui dicere pecu
niariam eſſe ſubſtantiam. Ergo ſi ad hunc ſenſum refers, ideo ceciderunt mõtes, ut
pecuniarum patrimonium cerneretur. Sed ſi meminerimus qui montes ceciderunt,
illi utiq; de quibus dictum eſt: Si habueritis fidem ſicut granũ ſynapis, dicetis huic Matt. 21.
monti, tollere & iactare in mare, Montes ergo ſunt altitudines ſe extollentes. De-
niq; in græco: regna ceciderunt, habetur. Quæ regna, niſi ſathanæ, de quo dixit do-
minus: Quomodo ſtabit regnum ipſius? Ipſos ergo legimus montes, quæ regna Matt. 12.
ſunt diaboli. Ideoq; iſtis cadentibus regnis de corde fidelium, reuelatum eſt pa-
ternæ dei filium Chriſtum eſſe ſubſtantiæ. Qui ſunt etiam uel illi & ipſi montes
ærei, de quorum medio quatuor currus procedunt? Aduertimus altitudinem il-
lam & extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei, uerbo domini corruiſſe, cum di-
ceret dei filius: Obmuteſce, & exi immunde ſpiritus, De quo & in Propheta Mar. 1.
dixit;

C dixit:Ecce ego ad te mons corrupte. Iſti ergo ceciderunt montes,& reuelatum eſt q̄ eſſet in Chriſto diuina ſubſtantia, dicentibus his qui uiderunt: Vere filius dei eſt. Non enim humana ſed diuina poteſtate dæmonijs imperabat. Hieremias quoq; dicit:Super montes accipite luctum,& ſuper ſemitas deſertas planctum, quia defe‑
Hiere.9. cerunt eo quod non ſint homines,non acceperunt uocem ſubſtantiæ, à uolatilibus uſq; ad iumenta expauerunt & perierunt. Nec præterit etiam alibi cum fragilitates exponeret conditionis humanæ,ut ſuſceptam à ſe infirmitatem carnis, & affectum
Pſal.88. noſtræ mentis oſtenderet,dixiſſe domino per prophetam: Memento domine quæ eſt ſubſtantia mea. Quod in natura fragilitatis humanæ dei filius loquebatur, de quo ſupra,ut incarnationis myſterium reuelaret, ait: Tu uero repuliſti domino, & pro nihilo diſpuliſti Chriſtum tuum,euertiſti teſtamentum ſerui tui, prophanaſti in terra ſanctitatem eius.In quo utiq; ſeruum dixit niſi in carne,quod nō rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo,ſed ſemetipſum exinaniuit ſerui formam accipi‑ ens,in ſimilitudinem hominum factus,ſpecie inuentus ut homo? Mea ergo ſuſce‑ ptione ſeruus,ſua dominus poteſtate eſt.Quid illud quod habes:Quoniā qui ſte‑
Hiere.23. tit in ſubſtantia domini.Et alibi:Et ſi ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & audiſſent uer‑ ba mea,& ſi docuiſſent uerba mea,& ſi docuiſſent plebem meam, auertiſſem eos à nequitijs & conuentionibus ſuis? Quomodo negant dei eſſe ſubſtantiam, quomo do uerbum ſubſtantiæ,quod crebertimum in ſcripturis eſt,putant eſſe uitam, cum in deo eſſe non abnuant? Non igitur uerbum,ſed uim uerbi fugiunt,quod nolunt uerum eſſe dei filium. Nam licet humano uerbo non poſſit diuinæ generationis ſe ries comprehendi,tamen indicarunt patres fidem ſuam tali proprie & ἐπιούσιον ſer
D mone ſignandam,autoritatem ſecuti prophetæ qui ait:Qui ſtetit in ſubſtantia dei, & uidit uerbum eius. Secundum impietatem igitur ſuam propoſitum ſubſtantiæ uerbum recipiunt Arriani.Secundum pietatem autem fidelium, comprobatum re pudiant & refutāt.Nam quid eſt aliud,cur homouſion patri nolint filium dici, niſi quia nolunt iterum dei filium confiteri? Sicut autor ipſorum Euſebius Nicome‑ dienſis epiſtola ſua prodidit dicens:Si uerum,inquit,dei filiū & increatum dicimus homouſion cum patre incipimus confiteri.Hæc cum lecta eſſet epiſtola in concilio Niceno,hoc uerbum in tractatu fidei poſuerunt patres,quod uiderunt aduerſarijs eſſe formidini,ut tanquam euaginato ab ipſis gladio, ipſorum nefandæ caput hæ‑ reſis amputarent. Fruſtra aūt uerbum iſtud propter Sabellianos declinare ſe dicūt, & in eo ſuam imperitiam produnt.Homouſion enim aliud alij,nō ipſum eſſe ſibi. Recte ergo homouſion patri filium dicimus,quia uerbo eo & perſonarum diſtin‑ ctio, & naturæ unitas ſignificatur. An negare poſſunt uſian lectam, cum panem ἐπιούσιον dn̄s dixerit.Et Moyſes ſcripſerit. ὑμᾶς ἔσεσθέ μοι λαὸς περιούσιος. Aut quid eſt uſia uel unde dicta, niſi uſia quod ſemper maneat? Cui enim eſſe eſt,ſemper deus eſt,& ideo manens ſemper uſia dicitur diuina,& propterea ἐπιούσιος panis,quod ex uerbis ſubſtantia,ſubſtātiam manentis cordi & animæ ſubminiſtret. Scriptum eſt enim: Et panis cōfirmat cor hominis.Seruemus igitur præcepta maiorum, nec hæ reditaria ſignacula auſi rudis temeritate uiolemus.Librum ſignatum illum prophe ticum non ſeniores,non poteſtates,non angeli,non archangeli aperire auſi ſunt, ſo li Chriſto explanandi eius prærogatiua eſt ſeruata. Librum ſacerdotalem quis no ſtrum deſignare audeat,ſignatū à cōfeſſoribus,& multorū iam martyrio conſecra‑ tum?

A tum? Quem igitur deſignare conati ſunt, poſtea tamen damnata fraude ſignarunt. Qui uiolare nõ auſi ſunt, confeſſores & martyres extiterunt. Quomodo fidem eorũ poſſumus denegare, quorum uictoriam prædicamus? Nemo metuat, nemo formidet, plus confert fidelibus qui minatur. Venenatæ ſunt blanditiæ perfidorũ tunc cauendæ, cum id quod negant prædicare ſe ſimulant. Sic decepti ſunt & ante qui facile crediderunt, ut ibi perfidiæ laqueos inciderent, ubi fidem eſſe credebant. Qui dicit, inquit, Chriſtũ creaturam ſecundũ cæteras creaturas, anathema ſit. Audierunt ſimplices & crediderunt. Innocens enim, ſicut ſcriptum eſt, credit omni uerbo. Audierũt ergo & crediderunt, primi decepti ſomno ac uelut aues intenti ad eſcam fidei, extentũ ſibi laqueum non cauerunt. Ita dum fidem ſequuntur hamum nefandæ fraudis attrectauerunt. Et ideo: Eſtote, inquit, aſtuti ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ, præmittitur aſtutia ut ſit tuta ſimplicitas. Sunt enim ſerpentes euangelici, qui exuũt ueterem uſum ut induant nouos mores, ſicut ſcriptum eſt: Expoliantes ueterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum ſecundum imaginem eius qui creauit eum. Diſcamus ergo depoſitis uetuſti hominis exuuijs angelicorũ ſerpentium uias, ut more ſerpentium ſeruare caput, fraudem cauere nouerimus. Satis fuerat dicere, qui dicit creaturam Chriſtum anathema ſit. Cur bonæ confeſſioni Arriane uenena permiſces, ut totum corpus contamines? Addendo enim ſecundum cæteras creaturas, non creaturam Chriſtum negas, ſed creaturam dicis eſſe. Diſſimilem creaturã enim dicis, & ſi præſtantiorem cæteris aſſeras creaturis. Denique Arrius huius impietatis magiſter, dei filium creaturam dixit eſſe perfectam. Sed non ſicut cæteras

Prouerb. 14. *Matth. 10.* *Col. 3.*

B creaturas. Vides igitur hæreditario patris ueſtri uos uſos eſſe ſermone. Sat eſt creaturam negare, quid opus fuit addere, ſed non ſicut cæteras creaturas? Decide quod putruit, ne ſerpat cõtagio, uenenum habet, mortem affert. Deinde dicis interdũ deũ Chriſtum, ſed ita dic deum, ut deum uerum, ut plenitudinem ei paternæ diuinitatis aſſignes. Sunt enim qui dicantur dij, ſiue in cœlo ſiue in terra. Non enim perfunctorie nuncupandus deus, ſed ita ut eandem diuinitatẽ prædices in filio quam pater habet. Sicut ſcriptum eſt: Sicut enim pater uitã habet in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitã habere in ſemetipſo. Dedit utiq; quaſi filio per generationẽ, non quaſi inopi per gratiam & poteſtatẽ. Dedit ei iudiciũ facere, quia filius hominis eſt. Vide quid addidit, ne tu calumnieris ex uerbo. Filium hominis legis, & accipientẽ arguis. Negas ergo deum, ſi nõ omnia filio quæ dei ſunt deferuntur. Cum enim dixerit: Omnia quæ pater habet mea ſunt, cur tu non omnia quæ diuinæ naturæ ſunt etiam in filio confiteris? Nam qui dicit: Omnia quæ pater habet mea ſunt, quid excipit quod nõ habet? Quid eſt quod ἐμφαλῶς quàm fideli magis ſermone cõmemores, quod mortuos reſuſcitauerit, maria pede tranſierit, infirmitates hominũ curauerit? Hæc etiã ſeruulis ſuis præſtitit. Plus iſta miror quod tantam dederit poteſtatem hominibus. Aliquid de Chriſto audire deſidero, quod ſpeciale ſit Chriſti, quod cum his quæ creata ſunt, nõ poſſit eſſe cõmune. Quia genitus qui unicus eſt dei filius, quod deus uerus, quod deus ex deo uero qui ad dexterã patris ſedet, ubiq; lego conſeſſum patris & filij, ſemper ad dexterã filius ſedet, Nunquid melior filius patre? Non hoc dicimus. Sed charitas dei ignorat, humana iniquitas derogat. Sciuit pater ferendas eſſe de filio quæſtiones, præbuit nobis quod ſequeremur pietatis exemplũ, ne filio derogemus. Vno tamen loco ſtantem ad dexterã dei Ieſum, Stephanus uidiſſe dixit. Et hoc dixit, ne

1. Cor. 8. *Ioannis. 5.* *Ioan. 16.*

C quam hic moueas quæſtionē. Cur enim ubiq; ad dexterā ſedere oſtenditur, uno legitur in loco ſtare? Sedet quaſi iudex uiuorū & mortuorū, ſtat quaſi aduocatus ſuorum. Stabat ergo quaſi ſacerdos, quādo patri hoſtiam boni martyris offerebat, ſtabat quaſi bono luctatori brauiū tanti præſul certaminis redditurus. Accipe & tu ſpiritum dei, ut iſta diſtinguas, ſicut accepit & Stephanus, & dicas ſicut dixit & Martyr:

Act. 7. Ecce uideo cœlos apertos & filium hominis ſtantem ad dexteram dei. Qui cœlos apertos habet, Ieſum ad dexteram dei cernit. Qui clauſos oculos habet mētis, Ieſum ad dexteram dei non uidet. Confiteamur ergo Ieſum ad dexteram, ut cœlum & nobis aperiatur. Claudunt ſibi cœlū qui aliter cōfitentur. Quod ſi qui obijciunt quod filius ſtabat, oſtendant hoc loco quod pater ſedebat. Nam licet filium hominis ſtare dixerit, tamen hoc loco nec patrem ſedere memorauit. Vt autem euidentius cognoſceretur, nulla eſſe ſtātis iniuria ſed poteſtas, filiū Stephanus obſecrat, ut ſe amplius cōmendaret patri, dicens: Domine Ieſu recipe ſpiritum meum. Et ut eandem patris & filij poteſtatē eſſe oſtenderet, repetiuit dicēs: Domine ne ſtatuas illis hoc peccatū. Hoc dominus in paſſione propria quaſi filius hominis patri dicit. Hoc & Stephanus filium dei in ſuo martyrio deprecatur: cum eadem gratia à patre filioq; depoſcitur, eadem potentia declaratur. Aut ſi uolunt Stephanum patri dixiſſe, uideant quid propria teſtificatione ſignificent, licet nos iſta non moueant, aduertant tamen qui totum in littera conſtituunt, & in ordine, quod filius prius rogatur. Nos autē & ſecundum eorum interpretationē oſtendimus unitatem paternæ maieſtatis & filij. Nam cum & pater rogatur & filius, æqualitas precationis, operationis indicat unitatem. Si

D autem illis nō placet filium dictum: Domine, uidemus quod etiam dn̄m eum negare conantur. Sed iam quod martyris tanti corona proceſſit, ſtudia certaminis relaxemus, ferias hodierni ſermonis habeamus. Proſequamur ſanctum martyrem laudibus, ſicut poſt magna decebat certamina, uulneribus quidem aduerſarij cruētatum, ſed Chriſti præmijs coronatum.

CAPITA LIBRI QVARTI.

Quod nō mirum uideatur quod humanum genus errauerit de filio dei, cum & Angeli non potuerint myſterium domini Ieſu Chriſti cognoſcere niſi per reuelationem, ut ex hoc oſtenditur, quod dum domino cœlos aſcendente, multitudo Angelorum triumphali agmine præcurrerent: Tollite portas principes ueſtras. &c. alij ſtupentes dixerūt: Quis eſt iſte rex gloriæ? Et quomodo nos cœlum aſcendere poſſimus. Quomodo etiam portas noſtras Chriſto aperire debeamus. Cap. I

De confutatione Arrianorum ex ſolutione quæſtionum quas faciunt ex illis uerbis apoſtoli: Omnis uiri caput Chriſtus eſt &c. Et iſtis: Qui autem plantat & qui rigat unum ſunt. Cap. II.

De ſolutione obiectionis Arrianorū ſumptæ ex uerbis domini dicētis: Amen amē dico uobis non poteſt filius facere à ſe quicquā niſi quod uiderit patrē facientem, cum euidenti & multiplici eorum redargutione. Cap. III.

De ſolutione obiectionum quibus impij hæretici inæqualitatem patris & filij probare contendunt. Cap. IIII.

De ſolutione quæſtionis quam pleriq; faciunt ex eo quod ſcriptum eſt: Sicut me mi

ſit

A ſit uiuens pater & ego uiuo propter patrē, Et qui manducat me & ipſe uiuit propter me. Caput V.

De ſolutione obiectionis quam Arriani ſumunt ex hoc quod dominus dixit: Hæc infirmitas non eſt ad mortem. Caput VI.

De diſſolutione obiectionis quam Arriani ex hoc faciunt quod à domino dictum legitur: Ego ſum uitis uera & pater meus agricola eſt. Caput VII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANEN. DE FIDE AD GRATIANVM AVGVSTVM LIBER QVARTVS.

Quod non mirum uideatur quod humanum genus errauerit de filio dei, cum & angeli non potuerint myſteriū domini Ieſu Chriſti cognoſcere niſi per reuelationem, ut ex hoc oſtenditur quod dum domino cœlos aſcendente multitudo angelorum triumphali agmine præcurrerent. Tollite portas principes ueſtras &c. alij ſtupentes dixerunt: Quis eſt iſte rex gloriæ. Et quomodo nos cœlum aſcendere poſſimus, Quomodo etiā portas noſtras Chriſto aperire debeamus. Caput I.

CONSIDERANTI Imperator Auguſte, quā ratione ſic errauerit humanum genus de dei filio, pleriqueue in diuer-
B ſa ſequerentur, nequaquam ſatis mirum uidetur, quod errauit humana ſcientia de ſupernis, ſed quod ſcripturis nō detulit obedientiam. Quid enim mirum ſi myſteriū dei patris & domini Ieſu Chriſti in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, per ſapientiam mundi nō potuerunt homines comprehendere, quod nec angeli cognoſcere niſi ex reuelatione potuerūt? Quis enim potuit opinione magis quàm fide ſequi dominū Ieſum, nunc de cœli altiſſimis inferna penetrantem, nunc ab inferis ad cœleſtia reſurgentem, ſubito exinanitum ut habitaret in nobis, nec unquam imminutum, cum ſemper filius in patre & in filio pater eſſet? Dubitauit in eo ipſe prænuncius, licet per ſynagogam & typum. Et dubitauit ipſe ante domini faciē deſtinatus. Denique miſſis diſcipulis interrogat: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Matth. 11.
Obſtupuerūt & angeli cœleſte myſterium, unde cum reſurgeret dominus, atque illū quem dudum ſecundum carnem anguſtus ſepulchri locus texerat, reſurgentem ab inferis, cœli alta ſuſtinere non poſſent, hæſerunt etiā cœleſtia opinionis incerto. Veniebat em̄ nouis uictor redimitus exuuijs, dominus in templo ſancto ſuo, præibant angeli & archangeli, mirantes ſpolium ex morte quæſitum. Et quamuis ſcirent nihil deo accedere externe potuiſſe, quia infra deum omnia ſunt, tamen trophæa crucis, cuius principium ſuper humeros eius, & triumphatoris æterni manubias intuentes, quaſi eum quem emiſerant, cœli portæ capere non poſſent, licet nunquam eius capiant maieſtatem, maiorē uiam quærebant aliquā reuertenti, adeo nihil exinanitus amiſerat, debuit tamē nouo uictori nouū iter parari. Semper em̄ uictor & præcelſior æſtimatur. Sed quia æternæ ſunt iuſticiæ portæ, eædemque noui & ueteris te-

C ſtamenti quibus cœlum aperitur, nõ mutantur utique ſed eleuantur, quia nõ unus homo, ſed totus in omni redemptore mundus intrabat. Translatus erat Enoch, raptus Helias. Sed nõ eſt ſeruus ſupra dominũ. Nullus enim aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo. Nam & Moyſen, licet corpus eius non apparuit in terris, nuſquam tamen in gloria cœleſti legimus, niſi poſteaquã dominus reſurrectionis ſuæ pignore uincula ſoluit inferni, & piorum animas eleuauit. Translatus ergo Enoch, raptus Helias, ambo famuli, ambo cũ corpore, ſed non poſt reſurrectionẽ, nõ cum manubijs mortis & triumpho crucis, uiderant illos angeli. Et ideo dominũ omniũ primũ & ſolum de morte triumphantẽ uenire cernẽtes, tolli portas principibus im-

Pſal. 23. perabãt cũ admiratione dicẽtes: Tollite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Erãt tamẽ & in cœleſtibus qui ſtuperent, qui admirarent nouã pompã nouã gloriã, & ideo requirebãt: quis eſt iſte rex gloriæ? Sed quod & angeli proceſſus habent ſcientiæ, & capacitatem profectus habent, habent utiq; diſcretionem uirtutis atq; prudentiæ. Solus ſine proceſſu deus & in omni perfectione ſemper æternus eſt. Dicebant alij, illi utiq; qui affuerant reſurgenti, illi qui uiderant uel iam cognouerant: Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Iterũ multitudo angelorũ triumphali agmine præcinebant: Tollite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Rurſus alij ſtupentes dicebant: Quis eſt iſte rex gloriæ? Vidimus eum nõ habentem ſpeciem atq; decorem. Si ergo ipſe nõ eſt, Quis eſt iſte rex gloriæ? Reſpõdetur à ſcientibus: Dñs uirtutũ, ipſe eſt rex gloriæ. Ergo dñs uirtutũ ipſe eſt filius. Et quomodo infirmũ Ar-

D riani dicunt, quem dñm uirtutũ ſicut & patrẽ credimus? Quomodo Arriani diſcretionem faciunt poteſtatis, cũ dñm ſabaoth patrẽ, dominũ ſabaoth filiũ legerimus? Nam & hoc ſic poſitũ pleriq; codices habent, quod dñs ſabaoth ipſe ſit rex gloriæ. Sabaoth autẽ interpretes alicubi dñm uirtutũ, alicubi regem, alicubi omnipotentẽ interpretati ſunt. Ergo quoniã qui aſcendit filius eſt, qui aſcendit autẽ dominus eſt ſabaoth omipotẽs, utiq; dei filius eſt. Quæ igitur agemus? quomodo aſcendemus ad cœlũ? Sunt illic diſpoſitæ poteſtates, ordinati principes, qui cœli ianuas ſeruant, qui aſcendentẽ interrogant. Quis me admittet niſi omnipotentẽ annunciem Chriſtum? clauſæ ſunt portæ, nõ cuicunq; aperiunt, nõ quicũq; uult niſi qui fideliter credit ingreditur, cuſtodit aula imperialis. Sed eſto, indignus obrepſerit, latuerit principes portarũ cœleſtiũ, diſcubuerit in cœna domini: ingreſſus dñs cõuiuij, uidens non indutũ nuptiale fidei ueſtimentũ, projciet eũ in tenebras exteriores, ibi ſit fletus & ſtridor dentiũ, ſi fidem pacemq; non ſeruet. Seruemus igitur nuptiale quod accepimus ueſtimentũ, nec Chriſto propria denegemus, quẽ omipotentẽ annunciant angeli, prophetæ ſignificãt, apoſtoli teſtificant, ſicut iam ſupra oſtendimus. Et fortaſſe nõ de iſtius tantũmodo cœli portis propheta dixerit quod prætetibit, & alios eñ

Heb. 4 cœlos dei uerbũ penetrat, de quibus dictum eſt: Habemus enim ſacerdotẽ magnũ, principem ſacerdotũ qui penetrauit cœlos Ieſum filiũ dei. Qui ſunt iſti cœli, nõ niſi

Pſal. 18. & hi de quibus dicit propheta: Cœli enarrant gloriã dei? Stat enim Chriſtus ad ia-

Apoc. 3. nuam mentis tuæ. Audi tu dicentẽ: Ecce ſto ad ianuã & pulſo, Si quis mihi aperue-

Cant. 5. rit ingrediar ad illũ, & cœnabo cũ eo & ipſe mecũ. Et eccleſia dño dicit: Vox fratris mei pulſat ad ianuã. Ergo ſecundũ ſuperius exemplũ nõ ſolus ſtat, ſed præcedũt eũ angeli qui dicũt: Tollite portas principes ueſtras. Quas portas? Illas utiq; de qbus

& alibi

A & alibi dicit: Aperite mihi portas iuſticiæ. Aperi ergo Chriſto portas tuas ut ingre- Pſal.117.
diatur in te, aperi portas iuſticiæ, aperi portas pudicitiæ, aperi portas fortitudinis
atqꝫ ſapientiæ. Crede angelis dicẽtibus: Et eleuamini portæ æternales, ut introẽat in Pſal.23.
te rex gloriæ, dñs ſabaoth. Porta tua uocis fidelis canora confeſſio eſt, porta tua o-
ſtium uerbi eſt, quã ſibi apoſtolus optat aperiri dicens: Vt aperiat᷑ mihi oſtiũ uerbi Col.4.
ad eloquendũ myſteriũ Chriſti. Aperiatur igitur Chriſto porta tua, nec ſolũ aperia
tur ſed etiã eleuetur, ſi tamẽ æternalis eſt nõ caduca. Scriptũ eſt enim: Et eleuamini
portæ æternales. Eleuatũ eſt ſuper limen Eſaiæ, quãdo Seraphin labia eius tetigit, Eſa.6.
& uidit regẽ dñm ſabaoth. Tũc ergo portæ eleuabunt᷑, ſi ſempiternũ, ſi omĩpotentẽ
ſi inæſtimabilẽ, ſi incõprehenſibilem, ſi eũ qui & præterita om̃ia & futura omnia no
uerit, filiũ dei credas. Quod ſi præfinitæ poteſtatis & ſciẽtiæ, ſubiectũqꝫ opinere, nõ
eleuas portas æternales. Eleuent᷑ ergo portæ tuæ, ut nõ Arriano ſenſu paruulus, nõ
puſillus, nõ ſubditus, ad te Chriſtus introẽat, ſed intret in dei forma, intret cũ patre,
intret talis qualis eſt & cœlũ & om̃ia ſupergreſſus, & mittat tibi ſpiritũ ſanctũ. Expe
dit tibi ut credas quod aſcendit & ſedet ad dexterã patris. Nam ſi eũ inter creaturas
& terrena impia cogitatione detineas, ſi nõ tibi abeat, non tibi aſcendat, nec parade
tus ad te ueniet, ſicut ipſe dixit: Nam ſi ego nõ abiero, paracletus nõ ueniet ad uos, Ioan.16.
ſi aũt abiero mittã illũ ad uos. Quod ſi inter terrena eum requiras, ſicut Maria Ma-
gdalene requirebat, caue ne & tibi dicat: Noli me tangere, nondũ em̃ aſcendi ad pa Ioan.20.
trem meũ. Portæ em̃ tuæ anguſtæ ſunt, capere me nõ queunt, eleuari nõ queunt, in-
trare nõ poſſum. Vade ergo ad fratres meos, hoc eſt ad alias portas æternales, quæ
B cum Ieſum uiderint eleuant᷑. Aeternalis porta eſt Petrus, cui portæ inferi nõ præua
lebũt. Aeternales portæ, Ioannes & Iacobus, ut portæ filij tonitrui. Aeternales por-
tæ ſunt eccleſiæ, ubi laudes Chriſti annũciare propheta deſiderans dicit: Vt annun- Pſal.72.
ciem om̃es laudationes tuas in portis filiæ Syon. Grãde ergo myſteriũ Chriſti qđ
ſtupuerũt & angeli. Et ideo uenerari debes & dñi famulos, derogare nõ debes, igno
rare nõ licet, & propterea em̃ deſcendit ut credas. Si nõ credis nõ deſcendit tibi, nõ ti
bi paſſus eſt. Si nõ uiniſſem, inqt, & locutus fuiſſem his, peccatũ nõ haberent. Nunc Ioan.15.
aũt excuſationẽ nõ habent de peccato ſuo. Qui me odit & patrẽ meũ odit. Quis igi-
tur odit Chriſtũ niſi qui derogat? Sicut em̃ amoris eſt deferre, ita odij eſt deroga-
re: qui odit, quæſtiones mouet, qui amat, reuerentiam defert.

De confutatione Arrianorũ ex ſolutione quæſtionũ quas faciunt ex illis uerbis apoſtoli: Omnis uiri caput Chriſtus eſt &c. Et iſtis: Qui autẽ plantat & qui rigat unum ſunt. Caput II.

ITAQVE diſcutiamus eorum alias quæſtiones. Scriptum eſt, inquiũt:
Omnis uiri caput Chriſtus eſt, caput aũt mulieris uir, caput aũt Chriſti 1.Cor.11.
deus. Qua in quæſtione dicant, uelint utrũ cõiungere, aut diuidere hæc
quatuor uelint. Si em̃ coniungere atqꝫ ut ita dicant deũ caput eſſe Chri
ſti, ſicut uir eſt mulieris caput, uidete quid incidant. Nam ſi hæc tanquã ex paribus
ſumpta eſt cõparatio, & hæc quatuor, id eſt mulier, uir, Chriſtus & deus, quaſi ex u-
nius atqꝫ eiuſdẽ naturæ ſimilitudine cõparant᷑, ergo mulier & deus unius incipient
eſſe naturæ. Quod ſi hoc diſplicet (quod ſacrilegũ eſt dicere ut nolũt) diuidant. Itaqꝫ
Chriſtũ apud deũ patrẽ ita uolũt eſſe, ſicut eſt mulier apud uirũ. Vnius utiqꝫ Chri-
ſtũ & deũ dicũt eſſe ſubſtãtiæ, quoniã mulier & uir unũ ſunt in carne naturæ. Nam

C qui diſtat, in ſexu eſt. Cũ uero inter Chriſtũ & deũ patrẽ ſexus nõ interueniat, qđ
unũ inter filiũ & patrẽ in natura eſt, fatebuntur, quod diuerſum in ſexu eſt, denega
bunt. Placet ne iſta diuiſio, an mulierẽ, uirũ & Chriſtũ unius uolũt eſſe ſubſtantiæ,
& patrẽ ſeparãt? Hæccine igitur diuiſio placet? Si ita eſt, uidete qđ incidant. Aut eñ
nõ ſolũ Arrianos & Fotinianos ſe neceſſe eſt cõfiteant, ꝙ Chriſtũ hoiem tantũ fa
tent quẽ hũanæ tm̃modo naturæ æſtimãt copulãdũ, aut uel inuitos acqeſcere par
eſt noſtræ ſentẽtiæ, per quã id qđ impie cogitarũt, pie religioſeq; defendimus, ut ſit
Chriſtus quidẽ ſecũdũ generationẽ diuinã dei uirtus, ſecũdũ aſſumptionẽ aũt car
nis, unius cũ om̃ibus homibus in carne ſubſtãtiæ, ſalua tamẽ incarnationis ſuæ glo
ria, q autoritatẽ ſuſcepit nõ imaginẽ carnis. Si ergo iuxta humanã cõditionẽ caput
Chriſti deus, Nõ eñ dixit caput Chriſti pater, ſed caput Chriſti deus, qa diuinitas
ut pote creatrix caput eſt creaturæ. Et bene dixit, caput Chriſti deus, ut & diuinitatẽ
Chriſti ſignificaret & carnẽ, hoc eſt incarnationẽ in Chriſti noie, in deo autẽ unitatẽ
diuinitatis & magnitudinẽ poteſtatis. Eouſq; aũt caput Chriſti deus ſecundũ incar
nationẽ dictum eſt, ut & caput uiri Chriſtus ſecũdum incarnationẽ uerbi dictũ ſit.
Ephe. 5. Quod alibi apoſtolus euidẽter expoſuit dicẽs: Quoniã uir caput eſt mulieris, ſicut
& Chriſtus eccleſiæ. Et in cõſequentibus addidit: Qui ſe tradidit pro ea. Secundũ in
carnationẽ igitur caput uiri Chriſtus, quia ſecundũ incarnationẽ facta traditio eſt.
Eſt ergo uiri caput Chriſtus, caput Chriſti deus, ubi ſerui, hoc eſt hominis, non dei
forma tractat. Sed nihil præiudicat dei filio, ſi ſecundũ carnis ueritatẽ ſimilis ſit ho
minibus, qui diuinitate cũ patre unũ eſt. Nõ eñ poteſtas hac interp̃tatione minuit
D ſi miſericordia prædicatur. Quis aũt unã diuinitatẽ patris & filij pie abneget, cũ ipſe
Ioan. 17. dñs cõſummaturus p̃cepta diſcipulis ſuis dixerit, ut ſint unũ ſicut & nos unũ ſumus.
Pro teſtimonio eñ fidei poſitũ eſt, licet ab Arrianis ad argumentũ perfidiæ deriue
tur. Etenim quoniã toties lectã negare nõ queũt, unitatẽ extenuare conant, ut talis
uideat diuinitatis unitas inter patrẽ & filiũ, qualis eſt inter hoies unitas deuotiõis
& fidei, licet etiã inter ipſos homines unitas naturæ ſit ex cõmunitate naturæ. Vn
de & illud aptiſſime ſoluit, quod ad extenuationẽ dominicæ unitatis obijcere con
1. Cor. 3. ſuerũt, quia ſcriptũ eſt: Qui aũt plantat & qui rigat unũ ſunt. Hoc Arriani ſi ſaperẽt
nõ obijcerẽt, quõ negare conant, quod pater & filius unũ ſunt, cũ Paulus & Apollo
& natura unũ ſint & fide? Sed tamẽ per om̃ia unũ eſſe nõ poſſunt, & nequeũt com
parari humana diuinis. Inſeparabilis ergo deus pater uerbo, inſepabilis uirtute, inſe
parabilis ſapiẽtiæ per diuinæ unitatẽ ſubſtãtiæ, & eſt in filio, ſicut frequenter ſcriptũ
eſt. Eſt uero, nõ ut egentẽ ſignificãs, nec ut uacuũ implens, quia nõ uacua dei uirtus.
Nec eñ uirtus uirtute auget, quia nõ duæ uirtutes ſed una uirtus. Nec diuinitas di
uinitatẽ accipit, qa nõ duæ diuinitates ſed una diuinitas. Nos autẽ per acceptã & in
habitantẽ in nobis uirtutẽ, unũ erimus in Chriſto. Cõmunis ergo litera, ſed diſcre
pans diuina humanaq; ſubſtãtia. Nos unũ erimus, pater & filius unũ ſunt. Nos ſe
cundũ gratiã, filius ſecũdũ ſubſtantiã. Alia aũt per cõiunctionẽ, alia per naturã uni
tas. Deniq; uide quid ante p̃miſerit, ut om̃es unũ ſint, ſicut tu pater in me & ego in
te. Cõſidera ergo ꝙ nõ dixit: Tu in nobis & nos in te, ſed tu in me & ego in te, ut ſe
à creaturis ſepararet. Et addidit: Et iſti in nobis, ut etiã hic ſuã potentiã & patris à no
bis ſecerneret: ut quod nos in patre & filio ſumus, non naturæ uideatur eſſe ſed gra
tiæ, Quod aũt filius & pater unũ ſunt, nõ hoc filius accepiſſe per gratiã, ſed naturali
ter ut filius poſſidere credatur.

De

A De ſolutione obiectionis Arrianorũ ſumptæ ex uerbis domini dicen-
tis: Amen amen dico uobis, non poteſt filius facere à ſe quicꝗ niſi quod
uiderit patrẽ facientẽ,cũ euidenti & multiplici eorũ redargutione. C.III.

ALIVD rurſus obijciunt, aſſerentes unam atq; eandem poteſtatẽ filij &
patris eſſe non poſſe,quia ipſe dixit:Amen amen dico uobis, nõ poteſt Ioan. 5.
filius facere à ſe quicquã,niſi quod uiderit patrẽ facientem.Itaq; nihil fe-
ciſſe filium dicunt,nec facere poſſe,niſi quod uiderit facientem patrem.
O præſcia ſapientia infideliũ argumentorũ,quæ ſubiecit quod ſolueret quæſtionẽ,
addendo quod ſequitur.Quia quæcunq; ille fecerit,eadẽ & filius facit ſimiliter.Hoc
nempe ſequitur. Cur ergo ſcriptum eſt? Eadem facit filius,& nõ talia,niſi ut in filio
unitatem non imitationẽ paterni operis æſtimares.Sed tamen ut illorum quoq; ar-
gumenta diſcutiamus, quæro ut reſpondeant, Vtrum uideat filius opera patris,ui-
det itaq; an non? Si uidet,ergo & facit,ſi facit,deſinant omnipotentẽ negare,quem
omnia poſſe facere quæ patrem facientem uiderit confitentur. Quid eſt autem,ui-
derit? Corporaliũ ne aliquis uſus oculorum eſt? Sed ſi hoc de filio uelint dicere,cor-
poralis etiam in patre uſum operationis oſtendit,ut facientem uideat quod ipſe fa-
cturus eſt.Quid eſt autem:Non poteſt filius facere à ſe quicquã,hoc interrogemus,
hoc conſideremus. Eſt ergo aliud impoſſibile dei uirtuti atq; ſapientiæ, hoc eſt dei
filius qui alienam utiq; non accipit fortitudinem,ſed quemadmodum uita eſt,non
alia uiuificatione ſubnixus,ſed alios uiuificans,quia ipſe uita eſt,ita etiam ſapientia
eſt, non quaſi inſipiens accipiens ſapientiam, ſed qui de ſuo alios faciat eſſe ſapien-
B tes. Ita etiam uirtus eſt,non quaſi per infirmitatem conſecutus incrementa uirtutis,
ſed ipſe uirtus qui uirtutem fortibus largitur.Quomodo ergo uirtus quaſi cum iu-
riſiurandi atteſtatione dicit:Amen amen dico uobis,quod eſt fideliter, fideliter di-
co. Fideliter ergo dicis deum,& cum ſacramenti quadã repetitione confirmas quod
nihil facere potes,niſi quod facientem patrem uideris.Feciſti mundũ,Nunquid al-
terum mundum pater tuus fecit, quem quaſi ad exemplarem acceperis? Ergo ne-
ceſſe eſt fateantur impij, aut duos aut certe multos eſſe mundos, quod philoſophi
aſſerunt,ut ſe etiam in hoc errore gentilitatis inuoluant.Aut ſi uelint uerũ ſequi,di-
cant ſine exemplari te feciſſe quod feceris.Dic mihi domine,quãdo in mari patrem
incarnatũ uideris ambulantẽ? Ego enim neſcio, ego hoc de patre credere ſacrilegũ
puto,qui te ſolum carnem aſſumpſiſſe cognoui.Quando uideris in nuptijs patrem
aquam in uina uertentẽ? Sed ſolum te unigenitũ filium legi ex patre natum, ſolum
te ex ſpiritu ſancto accepi & uirgine ſecundũ incarnationis ſacramenta generatum.
Ergo iſta quæ memorauimus à te geſta,non fecit pater,ſed ſine exemplo paterni o-
peris ad redimendã tuo ſanguine ſalutem mũdi, immaculatus ex aluo uirginis pro
ceſſiſti. An ne forte incarnationis tantũmodo putent ſequeſtrandũ eſſe myſteriũ,
licet cum dicant:Non poteſt filius à ſe facere quicquã,nihil excipiant,ita ut quidam
impius dixerit, nec culicem facere poteſt, tam temerario auſu petulantiq; ſermone
maieſtatem ſupernæ uirtutis irridens. Dic domine Ieſu quando terram ſine te pa-
ter fecerit? Cœlum enim ſine te non fecit,quia ſcriptum eſt:Verbo domini cœli fir- Pſal. 32.
mati ſunt. Sed nec terram ſine te fecit, quia ſcriptum eſt: Omnia per ipſum fa- Ioan. 1.
cta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Nam ſi aliquid ſine te deo uerbo pater fecit:
Non ergo omnia facta per uerbum, & euãgeliſta mentitur. Quod ſi omnia facta

C per uerbũ,& om̃ia per te cœperũt eſſe quæ nõ erant,utiq; quæ nõ uidiſti à patre fa
cta,à te ipſe feciſti.Niſi forte philoſophicas tibi Idæas,Platonica illa diſputatione
præſtituũt,quas ab ipſis tamẽ philoſophis ſcimus irriſas.Si aũt ex te ipſe feciſti,ua
na eſt aſſertio perfidorũ,quæ autori omniũ cui ſuppetit ex ſe faciendi magiſter tri
buit diſcendi profectũ, Quod ſi per te negant cœlũ eſſe factũ uel terrã,conſiderent
Hier.10. impij quò ſe ſuo furore præcipitẽt,cũ ſcriptũ ſit:Dij qui nõ fecerũt cœlũ & terrã pe
reant.Peribit ergo ò Arriane,qui quod perierat & reperit & redemit? Sed ad ꝓpo
ſita reuertamur:Quomodo nõ poteſt filius facere à ſe quicq̃.Quæremus quid ſit qđ
facere nõ poſſit.Multæ ſunt impoſſibilitatũ differentiæ.Eſt aliqd natura impoſſibi
le.Et eſt aliquid qđ eſt poſſibile per corporis & aníæ firmitatẽ, impoſſibile per im
peritiã aut impotentiã.Eſt etiã quod per definitionẽ immutabilis propoſiti & con
ſtantis perſeuerantiã uolũtatis atq; amicitiæ fidẽ,ſit impoſſibile mutari.Sed hæc ut
euidenter poſſimus aduertere, per exẽpla nobis diſputatio dirigat'. Impoſſibile eſt
ut auis ſapientiæ diſciplinã aliquã aſſequat' ut artem. Impoſſibile eſt & lapidẽ pro
dire quoq;.Impoſſibile eſt em̃ lapidẽ moueri,niſi motu moueatur alterius.Non po
teſt ergo lapis per ſeipſum moueri & tranſire de loco.Non poteſt etiam aquila hu
manis imbui diſciplinis.Habes unam ſpeciem,cũ impoſſibilitatis cauſa natura eſt.
Impoſſibile eſt & debili facere opa robuſti.Sed huic alia impoſſibilitatis cauſa eſt.
Quod em̃ facere poteſt per naturã,per infirmitatẽ nõ poteſt.Cauſa igitur huic quo
que impoſſibilitatis infirmitas. Alia ergo impoſſibilitatis hæc ſpecies, quoniã à fa
ciendi poſſibilitate,corpis infirmitate reuocat'.Tertia quoq; impoſſibilitatis eſt cau
D ſa,quia etiã ſi per naturã quis & firmitatẽ corpis facere aliqd poſſit, nõ poteſt tamẽ
facere per imperitiã uel impotẽtiã,ut aut indoctus aut ſeruus. Quas igit' harũ quas
enumerauimus impoſſibilitatũ cauſas(ut quartã interim ſequeſtremus)filio dei exi
ſtimas cõuenire,nũquid inſenſibilis ꝑ naturã,& immobilis ſicut lapis? Lapis quidẽ
eſt impijs in ruinã,fidelibus angularis. Sed non inſenſibilis ſupra quẽ ſenſibiliũ po
1.Cor.10 pulorũ fideles ædificant' affectus,nõ immobilis petra.Bibebant em̃ ex conſequenti
petra,petra aũt erat Chriſtus.Nõ ergo paternũ opus per naturæ diſtantiã impoſſi
bile Chriſto.Nunquid forte per debilitatẽ impoſſibile ei aliquid æſtimemus? Sed
nõ ille debilis qui aliorũ debilitates imperiali ſermone ſanabat.An debilis uidebat'
Mar.2. cũ paralytico præcipiens:Tolle grabatũ tuũ & ambula:ſanitatis iam mandabat of
ficium,cum adhuc ille remediũ debilitatis oraret? Num debilis dñs uirtutũ,cum il
luminaret cæcos,inclinatos erigeret,mortuos ſuſcitaret,uotis noſtris medicinæ præ
curreret effectus,orans curaret,& fimbria mundaret & tactus? Niſi forte debilitatẽ
illam impij putabatis,quando uulnera uidebatis.Erant quidem illa corporis uulne
ra,ſed non erat uulneris illius ulla debilitas ex quo omniũ uita profluebat. Vnde &
Eſa.53. propheta dixit: Liuore eius nos ſanati ſumus. An qui in uulnere debilis non erat,
erat in maieſtate? Quomodo quæro,cum dæmonijs imperaret & reis peccata di
mitteret,aut cum rogaret patrem? Quo loco fortaſſe dicant, quomodo pater & fi
lius unũ ſunt,ſi filius nunc imperat, nunc precatur.Et unum ſunt, & imperat & pre
Ioan.5. catur.Sed neq; cũ imperat ſolus, nec cum precatur infirmus. Solus nõ eſt,quia quæ
cunq; filius facit,pater facit.Infirmus nõ eſt, quia & ſi in carne infirmatus eſt ꝓpter
peccata noſtra.tamen illud noſtræ erat in eo pacis eruditio,ſicut ſcriptũ eſt,non ſuæ
maieſtatis infirmitas. Deniq; ut ſcias quod ſecundũ hominẽ rogat, & diuinitatem

imperat

A imperat,habes in euangelio,quod & Petro dixit:Rogaui pro te ut nō deficiat fides *Lucæ 22.*
tua.Eidem autem ſupra dicenti:Tu es Chriſtus filius dei uiui, Reſpōdit: Tu es pe- *Matth. 16.*
trus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam , & tibi dabo claues regni cœ-
lorum. Ergo cui propria autoritate regnum dabat,huius fidē firmare non poterat,
quē cū petrā dicit,firmamentū eccleſiæ iudicauit? Quãdo igit' roget,quãdo imperet
cōſidera.Rogat quando paſſurus oſtēdit'.Imperat quãdo filius dei creditur. Duas
igit' ſpecies impoſſibilitatis uacare iā cernimus , quod neq; inſenſibilis neq; infirma
poteſt eſſe dei uirtus.Nūquid tertiū profertis in mediū,ꝙ quaſi imperitus ſine ma-
giſtro facere nihil poſſit,aut ſeruus ſine dn̄o?Ergo mētitus es domine Ieſu,qui te &
magiſtrū & dn̄m ipſe dixiſti,& fefelliſti diſcipulos tuos dicēs: Vos uocatis me ma- *Iohan. 13.*
giſter & dn̄e,& bene dicitis,ſum em̄.Sed nō falleres ueritas,eos præſertim quos ami
cos uocaſti.Tamen ſi ut imperitū te ab artifice uiderint, ut tibi, hoc eſt dei ſapiētiæ
dicant peritiam defuiſſe , unitatem tamen ſubſtantiæ inter te & patrē ſeparare non
poſſunt.Artificem nanq; ab imperito imprudētia nō natura ſecernit.Sed nō in pa
tre artificium, neq; in te inſipientia. Non eſt enim inſipiens ſapientia. Ergo ſi neq;
inſenſibilis in filio natura,neque debilitas,neq; imperitia, neq; ſeruitus poteſt eſſe,
conſiderent quod & per naturam & maieſtatem unum ſit cū patre filius, & per ope
rationē non diſcrepet à patre uirtus,cū omnia quæ pater fecerit, eadē & filius faciat *Iohan. 5.*
ſimiliter.Neq; enim ſimiliter poteſt quiſquam facere idē opus quod alius fecerit,ni-
ſi qui & inæqualitatē non habeat operationis,& naturæ eiuſdem habeat unitatem.
Adhuc tamen requiro, quid ſit quod non poſſit facere à ſe filius niſi uiderit facien-
B tem patrem?Et inſipienter aliqua de uilioribus exempla propono.Factus ſum em̄ *2. Cor. 12.*
inſipiens, uos me coegiſtis. Nam quid inſipientius q̃ de maieſtate dei argumenta
diſcutere , quæ quæſtiones magis præſtāt quàm ædificationem dei quæ eſt in fide? *1. Timoth. 1.*
Sed argumentis argumenta reſpondeāt . Illis uerba, nobis charitas quæ in deo eſt
de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta . Ergo ad infirmationem tam
ineptæ propoſitionis, non piget &iam ridicula deriuare. Quomodo ergo uidet fi-
lius patrem ? Videt equus picturam quam per naturam imitari non poteſt . Non
utique ſic uidet filius. Videt paruulus uiri opera maioris,ſed imitari nō poteſt.Nec
utique ſic uidet filius.Ergo ſi filius & per eiuſdem cum patre arcanum commune na
turæ inuiſibiliter & uidere & facere poteſt,& per plenitudinem diuinitatis quod uo
luerit exequi,quid ſupereſt niſi ut per unitatem inſeparabilem poteſtatis, nihil cre-
damus filium facere,niſi quod uiderit patrem facientem , quia per inſeparabilē uni-
tatem nihil à ſe facit filius,quoniam nihil uult quod pater nolit?Quod utiq; nō in-
firmitatis ſed unitatis eſt. Ergo nec cōtumax filius , ut etiam de quarta propoſitio-
ne dicamus. Nihil enim conſiliarius filius facit,quod cum patris non cōueniat uo
luntate.Deniq; uidit pater quod fecit filius,& probauit quod bona ualde.Sic enim
habes in Geneſi:Et dixit deus:Fiat lux,& facta eſt lux, & uidit deus lucem quod bo- *Gene. 1.*
na eſt.Nūquid hic dixit pater:Fiat talis lux qualem ipſe feci?Sed fiat lux quæ ante
non fuerat . Aut filius qualem faceret interrogauit ? ſed fecit ut uoluit,qualem pa-
ter uſque eo uoluit & probauit.Ergo nouum opus filij eſt. Denique ſi reprehendi-
tur in filio ſecūdum interpretationes Arrianorum, quod quæ uiderit facit,qui utiq;
ſecundum ſcripturas quod non uidit & fecit,& dedit eſſe quæ nō erant,Quid dicūt
de patre , qui quod uiderat prædicauit , quaſi ea quæ facienda forent non potuerit
præuidere?

C præuidere: Similiter ergo uidet filius patris opus, ſicut pater opus filij. Nec quaſi a-
Ioan. 5. lienum laudat, ſed quaſi proprium recognoſcit. Quæcunq; enim pater fecerit, eadem
& filius facit ſimiliter, ut idem opus patris filijq; ſentires. Nihil ergo facit filius niſi
quod pater probet, pater laudet, pater uelit, quia ex patre totus eſt, non ut creatura,
quæ multa committit dum ſtudio lapſuq; peccati uoluntatem frequenter offendit
autoris. Nihil ergo filius facit niſi quod placeat patri, quia una uoluntas, una ſen-
tentia eſt, una eſt uera charitas, unus operationis effectus. Denique ut ſcias charitatis
eſſe, quia nõ poteſt filius à ſe facere quicquam niſi quod uiderit facientem patrem,
cum præmiſiſſet, Quæcunq; enim ille fecerit, eadem & filius facit ſimiliter, ſubiecit:
Pater enim diligit filium. Ergo quod dixit ſcriptura, quia non poteſt, ad inſeparabi
lis & indiuiduæ charitatis retulit unitatem. Quod ſi naturaliter eſt & uere eſt inſepa
rabilis charitas, inſeparabilis utique eſt etiam operatio naturaliter, & impoſſibile ut
opus filij cum patria non conueniat uoluntate, quãdo id quod filius operatur, ope-
ratur & pater, & quod pater operatur, operatur & filius, & quod loquitur filius, lo-
Ioan. 14. quitur & pater, ſicut ſcriptum eſt: Pater meus qui in me manet, ipſe loquitur, & ope-
ra quæ ego facio, & ipſe facit. Nihil enim pater ſine uirtute atq; ſapientia ſua condi-
Pſal. 103. dit, qui omnia in ſapientia fecit, ſicut ſcriptum eſt: Omnia in ſapientia feciſti. Nihil
etiam deus uerbum ſine patre fecit. Non operatur ſine patre. Non ſine patria uo-
luntate ſacroſanctæ illi ſe obtulit ſalutaris mundi totius hoſtia paſſioni. Non ſine
patria uoluntate mortuos ſuſcitauit. Denique Lazarum ſuſcitaturus leuauit oculos
Ioan. 11. ſurſum & dixit: Pater gratias ago tibi quia audiſti me, & ego ſciebam quia ſemper
D me audis, ſed propter turbã quæ circũſtat dixi, ut credat quia tu me miſiſti. Vt quã-
uis ex perſona hominis in carnis ſuſceptione loqueretur, unitatem tamen paternæ
uoluntatis & operationis exprimeret, quia pater oĩa audit, omnia uidet quæ uult
filius. Videt ergo & pater facientem filium, audit uoluntatem. Denique non rogauit,
& exauditum ſe eſſe dixit. Nec æſtimari poteſt quod non audit pater quod uelit fi-
lius, & ut ſcias quia ſemp auditur à patre, nec quaſi propheta ſed quaſi filius, Et ego
inquit, ſciebam quia ſemper me audis, ſed propter turbam quæ circumſtat dixi, ut
credant quia tu me miſiſti. Propter nos igitur gratias egit. Nec eundem patrẽ eun-
demq; filium eſſe credamus, cum idem opus patris audimus & filij. Nam ut cogno
ſceres non quaſi infirmum gratias egiſſe, ſed quaſi dei filium, ſemper ſibi diuinã po
tentiam uendicare, clamauit: Lazare ueni foras. Imperantis utique uox iſta eſt, non
precantis. Sed ad ſuperiora redeamus, & propoſita concludamus, facit quaſi uerbũ
filius uoluntatem patris. Verbum hoc noſtrum uniq; prolatiuum eſt, ſyllabæ ſunt,
ſonus eſt, & tamen à ſenſu noſtro & mente non diſcrepat, & quæ interiori tenemus
affectu, ea tanquam operantis uerbi teſtificatione ſignamus. Sed nõ ſermo noſter
operatur, ſolum eſt uerbũ dei quod nec prolatiuũ eſt, nec ἐνδιάθετον dicunt, ſed quod
Hebr. 4. operatur & uiuit & ſanat. Vis ſcire quale uerbum, audi dicentem: Viuum eſt eñ uer
bum dei & ualidum atq; operatoriũ & acutum, & omni gladio acutiſſimum pene-
trans uſq; ad diuiſionem animæ & ſpiritus artuumq; & medullarum. Verbum igi-
tur audis dei filium, & à patria uoluntate & poteſtate ſecernis. Audis quod uiuit, au
dis quod ſanat, noli ergo noſtro comparare uerbo. Si enim uerbum noſtrum quis
non obtutu uiderit, non auditu audierit loqui, & loquitur tamen cognita per quæ-
dam naturæ humanæ interna myſteria: quomodo non impius qui ſecundum di-
uinitatem

A uinitatem in dei uerbo & obtutum quendam corporeum exigit,& auditum,& putet quod non poſſit à ſe quicquam facere filius niſi quod patrem facientem uiderit, cum per unitatem ut diximus eiuſdem ſubſtantiæ,idem uelle atq; idem nolle & idẽ poſſe,& in patre ſit & in filio & in ſpirituſancto? Quod ſi homines plerũq; ſenſuũ qualitate diſcreti,tamen unius propoſiti intentione cõcordant, quid de patre nos & de filio congruit æſtimare,niſi id quod humana imitatur charitas, ſubſtãtia diuina poſſideat? Ponamus tamen ſicut ipſi uolunt quod quaſi in exemplari,quod uiderit patrem facientem filius faciat.Et hoc utiq; eiuſdem ſubſtãtiæ eſt.Nullus eñ poteſt alterius imitationem operationis implere,niſi qui eiuſdem naturæ habeat unitatẽ.

De ſolutione obiectionum quibus impij hæretici inæqualitatem patris & filij probare contendunt. Cap. IIII.

IMPERATOR Auguſte, quidã hoc etiã ad inæqualitatẽ dei patris obijciendã uſurpare conſuerunt,quia dicãt omnipotentẽ patrẽ eſſe quod genuit filiũ,negẽt aũt omnipotẽtẽ filiũ dicẽtes qđ generare nõ potuit. Sed uide queãdmodũ ſæua impietas,ut dialectica philoſophorũ ſeipſã conuincat. Hac eñ quæſtiõe,aut coæternũ patri filium eſſe ſua uoce fateãtur,aut ſi principiũ tẽporis filio aliquod aſcribũt, principiũ potentiæ,neceſſe eſt tribuant etiã patri. Ita cum omnipotentem filium negant, incipiunt,quod nefas dictu eſt,aſſerere per filium patrẽ omnipotẽtem eſſe cœpiſſe. Nã ſi per generationem omnipotẽs pater,utiq; aut coæternus patri filius eſt, quia ſemper omnipotens pater, ſempiter-

B nus & filius:aut ſi fuit quando non erat filius ſempiternus, fuit ergo quãdo nõ erat omnipotẽs pater.Nam cũ uolunt filiũ dicere aliquãdo cœpiſſe,in illud recidũt,ut & patris potentiã dicant nõ ſemper fuiſſe,ſed ex filij generatione cœpiſſe. Ita dũ filio dei cupiunt derogare,plus tribuunt,ut cõtra fas omne autorẽ paternæ potentiæ declinate uideantur,cum filius dicat: Omnia quæ pater habet mea ſunt, hoc eſt, non quæ patri ipſe tradiderit,ſed quæ à patre iure generationis acceperit.Et ideo filium eſſe ſempiternam didicimus uirtutem.Si ergo ſempiterna eius uirtus atque diuinitas,utiq; & potentia eius ſempiterna. Filio igitur qui derogat, patri derogat,pietatem offendit, uiolat charitatem. Nos honorificemus filium in quo pater cõplacet. Placet enim patri ut laudetur filius in quo ipſe complacuit. Reſpondeamus tamen intentioni eorum, ne epilogo quodam inuidiam quæſtionis declinaſſe uideamur. Generauit inquiunt pater, non generauit filius. Quod hic argumentum eſt inæqualitatis? Generatio enim paternæ proprietatis eſt,non potẽtiæ,& pietas æquat non ſeparat. Denique in ipſo uſu noſtræ infirmitatis, frequenter euenire cognoſcimus, ut & infirmi filios habeãt,& non habeant fortiores,habeant ſerui & nõ habeant domini,habeant inopes,non habeant qui potentes ſunt. Sed hoc dicunt & infirmitatis eſſe quod homines uolunt filios habere nec poſſunt, quamuis humana non ſint cõferenda diuinis,tamen intelligãt inter ipſos quoq; homines nõ potentiæ eſſe ſed paternæ proprietatis habere filios uel non habere,Nec in poteſtate noſtræ uoluntatis eſſe generare,ſed in corporis qualitate. Nam ſi eſſet potentiæ, utiq; potentior multos haberet,ergo non eſt potentia habere filios uel non habere. Nunquid naturæ eſt? Si naturæ infirmitatem putatis, & ad humana confertis exempla, eadem patris eſt natura quæ filij eſt: itaque aut uerum filium dicitis, & patri in

Iohan.16.

C tri in filio derogatis per unitaté eiuſdem naturæ. Sicut enim pater natura deus, ita
& filius. Deos auté, ait Apoſtolus, non natura deos eſſe ſed dici. Aut ſi negatis eſſe
Gal.4. uerum filium, hoc eſt eiuſdem naturæ, non eſt ergo generatus, ſi non eſt generatus
filius, non generauit pater. Colligitur itaque iuxta ſententiam ueſtram, ut non ſit o/
mnipotens deus pater, quia generare non potuit ſi non generauit filiũ ſed creauit.
Sed quia omnipotens pater cum iuxta ſententiam neſtram ſolus generator omni
potens ſit, generauit utique filium non creauit. Verum ipſi magis quàm uobis cre/
dendum eſt. Ille ait: Genui, & frequenter ait, generationis ſuæ teſtis. Nõ eſt ergo na
turæ, nõ eſt potẽtiæ in Chriſto aliqua quod nõ generauit infirmitas, quia generatio
ſicut ſæpe iã diximus, nõ ad ſubtilitaté potentiæ ſed ad proprietaté refert naturæ.
Nam ſi ideo omnipotens pater quia filium habet, omnipotentior ergo eſſe potuit
ſi plures haberet. An uero potẽtia eius in una generatione deficit? At ego oſtendã
& Chriſtum habere filios, quos quotidie generat, ſed ea generatione uel potius re/
generatione quæ poteſtatis eſt, nõ naturæ. Adoptio enim poteſtatis eſt, generatio
Iohan.1. proprietatis. Quod ipſa ſcriptura nos docuit. Dicit eñ Iohannes: Quia in hoc mũ/
do erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit, & ſui eum
nõ receperunt. Quotquot autem receperunt dedit eis poteſtatem filios dei fieri, his
qui credunt in nomine eius. Didicimus enim poteſtatis eſſe quod nos filios dei fe/
cit, proprietatis autem generationes eſſe oracula diuina declarant. Dicit enim ſapi/
Eccle.24. entia dei: Ex ore altiſſimi prodiui, hoc eſt, non coacta ſed libera, nõ poteſtati obno/
xia, ſed nata generationis arcano, priuilegio dominationis & iure poteſtatis. Deni/
D que de eadem ſapientia, hoc eſt de domino Ieſu, alibi pater dicit: Ex utero ante luci
ferum genui te, quod utiq; ideo dixit, non ut corporalem aluũ declararet, ſed ut pro
prietatem ueræ generationis oſtenderet. Nam ſi ad corporalia referas, ergo omni
potens pater cum dolore & conceptione generauit. Sed abſit, ut deum ex infirmi/
tate corporis metiamur. Eſt quidam uterus paternæ arcanum ſubſtantiæ, interiúſ/
que ſecretum, quod non angeli, non archangeli, non poteſtates, non dominatio/
nes, non aliqua creaturarum potuit penetrare natura. Cum patre enim ſemper
& in patre ſemper eſt filius. Cum patre per diſtinctionem indiſſociabilem trinita/
tis æternæ. In patre per diuinam unitatem naturæ. Quis igitur hic arbiter diuini/
tatis? Quis diſcutiat patrem ac filium, ille quare regenerauerit, iſte cur genuerit?
Seruulum ſuum aut ancillam, cur non genuerit nemo condemnat, iſti condemnãt,
cur non generauerit Chriſtus. Condemnant enim ſua opinione cum derogãt. Nec
coniugibus inter ſe cur non generauerit, aut charitas minuitur aut meritum deroga
tur: iſti quia nõ generauit, Chriſti minuũt poteſtaté. Cur inquiunt, filius pater non
eſt, quod & pater filius non eſt? Cur non iſte non generauit, cum nec ille generatus
eſt? Nec ideo minus habet filius quod pater non eſt, nec pater minus habet qui fili
Iohan.16. us non eſt. Dixit enim filius: Omnia quæ pater habet mea ſunt. Adeo generatio in
paterna proprietate, non iure eſt poteſtatis. Eſt quædam indiſtincta diſtincte in/
comprehenſibilis & inenarrabilis ſubſtantia trinitatis. Diſtinctionem etenim acce
pimus & filij & ſpiritusſancti non confuſionem, diſtinctionem non ſeparationem,
diſtinctionem non pluralitatem. Diuino itaque admirandóque myſterio, manen/
tem ſemper accepimus patrem, ſemper filium, ſemper ſpiritum ſanctum. Nõ duos
1. Cor.8. patres, non duos filios, non duos ſpiritus, Vnus enim deus pater, ex quo omnis,
& nos

A & nos in ipſo. Et unus dn̄s Ieſus per quem omnia & nos per ipſum. Vnus natus ex
patre dn̄s Ieſus, & ideo unigenitus. Vnus & ſpūſſanctus, ut idē apoſtolus dixit. Sic
accepimus, ſic legimus, ſic tenemus, diſtinctionē neſcimus, ſecreta neſcimus, cauſas
non diſcutimus, ſecreta ſeruamus, Facinus indignū, ut qui generatiōis ſuæ facultatē
nō habent, diuinæ generationis examen ſibi arrogent, uendicent poteſtatem. Ne-
gent ergo æqualem patri filium, quod non generauit filius. Negent æqualem patri
filium quod patrem habet. Hoc ſi de hominibus dicerent, quorum aliqui uolunt
filios habere nec poſſunt, iniuriam putaremus. Sic etiam ſi inter duos honore pa-
res, habenti filios, qui nō habet negaret͛ æqualis. Et ideo hoc inquam graue & de
ipſis hominibus uidetur, nè quis minor putetur ꝙ patrē habet. Niſi forte tanꝗ cō
ſtitutum in familia, putēt Chriſtum dolere quod emancipatus à patre nō ſit, & ad-
miniſtrandi patrimonij nō habet facultatē. Sed nō Chriſtus in ſacris qui ſacra uni-
uerſa diſtinxit. Quō tn̄ reſpōdeāt, uera ne generatio ſit, & uerus filius ex deo patre
natus, hoc eſt, ex ſubſtantia patris? An ex alia natus ſubſtantia? Si enim dicunt ex
patre, hoc eſt ex dei ſubſtantia, cōuenit quod ex ſubſtantia patris filium dicāt. Ergo
quia unius ſubſtantiæ, unius utiq; potentiæ. Si uero ex alia ſubſtantia filius eſt, quō
omnipotens filius eſt, & omnipotens filius nō eſt? Quid enim præſtātius ſi ex alia
ſubſtantia filium deus fecit, cum utiq; & filius ex alia nos ſubſtantia filios dei fece-
rit? Ergo aut unius ſubſtātiæ filius cum patre, aut unius potentiæ. Friget igitur eo-
rum quæſtio quod de Chriſto iudicare nō poſſunt, immo quod uincit ille cum iu-
dicatur. Digni tamen ſunt iſti iudicio ſuo, qui hanc obijciunt quæſtionem. Si enim
B ideo æqualis patri filius nō eſt, quia nō generauit filiū, & iſti utiq; fateant͛ ſi nō ha-
bent filios, qui ferunt hmōi quæſtiones, ſuos ſibi etiam ſeruulos præferēdos, eo qd͛
habentibus filios æquales eſſe nō poſſunt. Si aūt filios nō putent ſibi merito, ſed fi-
liorum iure deferri, nō conſiſtit igit͛ hæc quæſtio, quod æqualis filius patri ideo eſſe
nō poſſit, quod pater generauit filium, filius nullum ex ſeipſo generauerit. Nam &
fons fluuium generat, & fluuius fontem ex ſeipſo nō generat. Et lux ſplendorē ge-
nerat, nō ſplendor lucem, & una natura eſt ſplēdoris & lucis. Vnde cum æqualē ex
generationis obiectu probare nō potuerint, intelligant etiam illam diuulgantē ſuæ
calumniam quæſtionis exploſam. Solēt enim opponere, quō æqualis poteſt eſſe fi-
lius patri. Nam ſi filius eſt, anteꝗ generaretur non erat, aut ſi erat, cur natus eſt? Et
Arrianos ſe negare conſuerunt, qui ꝓponunt Arrij quæſtiones. Itaq; exigunt à no-
bis reſpōſionē, ut ſi dixerimus, quod anteꝗ generaretur erat, aſtute referant, Ergo
anteꝗ generaretur creatus eſt, & nō differt à cæteris creaturis, quia prius cœpit crea
tura eſſe ꝗ filius. Et adijciunt, cur quod natus eſt? An quod imperfectus erat, ut
& poſtea perfectior fieret? Si autē reſponderimus quod nō erat, obijciunt ſtatim ei:
ergo generatio contulit ut eſſet quod non erat anteꝗ naſceretur, ut hinc colligant:
Erat ergo quando nō erat filius. Sed quia hoc proponunt & obſcuritate uolunt in-
uoluere ueritatē, dicant ipſi, utrum tēporaliter generet pater, an intēporaliter? Si em̄
temporaliter dixerint, quod filio obijciunt, patri aſcribent, ut uideat͛ pater cœpiſſe
eſſe quod nō erat. Si intēporaliter, quid ſupereſt niſi ut ipſi ſoluant quā propoſue-
rint quæſtionē, ut cum generationē patris abnuāt tēporalem, generationē quoq;
filij temporalē nō eſſe fateant͛? Si ergo nō eſt generatio eius ex tpe, æſtimari datur
quod nihil ꝓceſſerit ante filium qui nō ſit ex tēpore. Si em̄ aliud ante filiū, iam non

C ſunt in ipſo creata oia q̃ uel in cœlo ſunt uel in terris. Et Apoſtolus redarguitur qui
hoc in epiſtola ſua ſcripſit. Quod ſi nihil añ generationẽ, non aduerto cur poſterior
aſſerat' quẽ nemo p̃ceſſit. Cõnectenda eſt alia eorũ plena impietatis obiectio, quæ
latentem habeat dolum, quo ſenſus facilium menteſq; perſtringant. Interrogant
enim utrum quod finẽ habet, aliq̃n cœperit? Et ſi acceperint hmõi reſponſionẽ, qa
quod finem habet cœpit aliq̃n, referunt utrum pater deſierit generare filium? Qd'
cum tenuerint, noſtro aſpitante cõnſenſu contexunt, cœpit ergo generatio. Id ſi nõ
abnuas, conſequi uidetur, ut ſi cœpit generatio, uideatur in eo cœpta qui natus eſt,
ut natus eſſe dicatur, qui ante non fuerit, unde diffiniãr, aliq̃n ergo filius non fuit.
Adijciunt alias ineptias loquacitatis ſuæ dicẽtes: Si uerbum patris filius eſt, & ideo
genitus dicitur quia uerbũ eſt, opus non eſt, multifatiam locutus eſt pater, multos
ergo generauit filios, ſi non operatus eſt ſed locutus eſt uerbum. Amẽtes homines
quaſi nõ intelligant quid interſit inter prolatiuum ſermonẽ & in æternũ permanẽs
dei uerbum ex patre natũ, natum utiq; nõ prolatum, in quo non cõpoſita ſyllaba,
ſed plenitudo diuinitatis æternæ eſt, & uita ſine fine. Subtexunt aliã impietatẽ, pro
ponentes utrũ uolẽs an inuitus generauerit pater, ut ſi dixerimus uolentẽ, antiquio
rem generatione uoluntatem uideamur fateri, & referant quod nõ ſit filius coæter-
nus patri, quẽ aliquid anteceſſit, aut q; & ipſe ſit creatura, quia ſcriptum eſt: Omnia
quæ uoluit ipſe fecit, Cum hoc ipſum nõ de patre & filio, ſed de his quas filius fecit
dictum ſit creaturis: Sin aũt inuitum patrẽ generaſſe reſponderimus, inualidũ pa-
trem dixiſſe uideamur. Sed nihil in ſempiterna generatione præcedit, nec uelle nec
D nolle, ergo nec inuitum dixerim, nec uolentẽ, quia generatio nõ in uoluntatis poſſi-
bilitate eſt, ſed in iure quodam & proprietate paterni uidet' eſſe ſecreti. Nam ſicut
bonus pater nõ aut ex uoluntate eſt, aut neceſſitate, ſed per naturã, ita non generat
ex uoluntate aut neceſſitate pater. Eſto tñ, ſit generatio in uoluntate generantis, q̃n
hanc uoluntatem fuiſſe dicunt? Si in principio, utiq; ſi ſempiterna uoluntas, ſempi-
ternus & filius. Si cœpit uolũtas, diſplicuit igitur ſibi quod erat deus pater, ut muta
ret ſtatũ. Diſplicuit ergo ſibi ſine fine, placere cœpit in filio. Iam illa conſequentia ut
dicamus: Si ſtudium generandi noſtro more aſſumpſit, ergo & cætera quæ genera
tionem præcedere ſolent noſtro more aſſumpſit, noſtro aũt uſu generationis uotũ
eſt nõ uoluntas. Produnt igitur impietatem ſuam qui uolũt generationem cœpiſſe
Chriſti, ut uideatur nõ generatio illa uerbi manẽtis, ſed prolatio fluentis eſſe ſermo
nis: Deinde multos inducendo filios, negẽt in Chriſto diuinæ proprietatẽ naturæ,
ut nec unigenitus nec primogenitus æſtimetur: Poſtremo ut ſi principiũ eſſe creda-
tur accepiſſe, etiã finem uideat' habiturus. Sed neq; principiũ aſſumpſit aliq̃n dei fi
lius qui erat in principio, neq; finẽ qui eſt principium uniuerſitatis & finis. Nam cũ
ſit principium, quõ quod habeat accepit, aut quõ ſui finem habebit, cũ omniũ ipſe
ſit finis, ut in illo fine, ſine fine maneamus? Dei em̃ generatio cum temporalis non
ſit, nec ante ſe nec in ſe tẽpus inuenit. Frigida igit' eorum & uana quæſtio, & in crea
turis ipſis non habet locum. Ipſa etem̃ quæ temporalia ſunt, diſcretionẽ in quibuſ-
dam habere temporis nõ uidentur. Lux nempe ſplendorem generat, nec cõprehen
di põt quod ſplendor luce poſterior ſit, aut lux ſplendore antiquior, quia ubi lumẽ
& ſplendor eſt, & ubi ſplendor & lumen eſt. Itaq; nec ſine ſplendore lumẽ, nec ſplen
dor põt eſſe ſine lumine, quia in ſplẽdore lumẽ, & ſplendor in lumine eſt. Vnde &
Apoſto

A Apoſtolus ſplendorem paternæ gloriæ filium dicit,quia ſplendor paternæ lucis eſt Heb.1.
filius:coæternus,propter uirtutis æternitatẽ: inſeparabilis,propter claritudinis unitatem. Ergo ſi temporalia hæc & aëria hic cõprehendere & ſeparare nõ poſſumus quæ uidemus,deum quem non uidemus,qui ſuper oẽm eſt creaturã, in ipſo ſuæ generationis arcano poſſumus comprehendere, poſſumus eum à filio tempore ſeparare,cum omne tempus opus filij ſit? Deſinãt ergo dicere:& anteq̃ generaretur nõ erat. Ante enim temporis eſt, generatio ante tpa, & ideo quod poſterius eſt, prius non eſt,nec opus ante autorem poteſt eſſe,cum opera principiũ de operatione ſua ſumant. Nam quomõ ante operationem ſuam uſus operis æſtimatur,cum omne tempus opus ſit ei,omne opus de operatore ſuo ut eſſet,accepit? Experiri igitur adhuc iſtos uolo qui ſibi uidentur aſtuti,ut de noſtris reſpondeant qui calumniantur diuinis, longeq́ refugiunt ab inſcrutabili ſupernæ generationis exemplo. De filio dei dicunt quod antequam generaretur non erat,hoc eſt de dei ſapientia,de uirtute dei,de dei uerbo,cuius generatio nihil ante ſe nouit: quia ſi aliqñ, ut uolunt, non fuit(quod nefas dictu eſt) non fuit ergo in deo perfectionis aliquãdo plenitudo diuinæ,ſi poſtea proceſſum generationis accepit. Tamen ut ſciant q̃ uana ſit & ſolubilis eorum quæſtio, licet nihil in eo humanis diuiniſue commune, tamen docebo homines antequam naſcerentur, fuiſſe. Aut negent Iacob ſanctum fuiſſe priuſquam naſceretur,qui fratrem ſupplantauit in materni adhuc uteri poſitus arcano. Negent Hieremiam antequam naſceretur ſanctum fuiſſe, cui dicitur: Priuſquam Hiere.1.
te formarem in utero matris tuæ noui te,& priuſquam exires de uulua ſanctificaui
B te,& prophetam in gentibus poſui te. Quid hoc euidentius tanti exemplo prophetæ,qui ſanctificatus eſt antequam natus, & anteq̃ formaretur eſt cognitus? Quid etiam de Iohanne loquar,de quo mater religioſa teſtatur,quod inter materna ſitus adhuc uiſcera,præſentiam domini ſpiritu cognouit, exultatione ſignauit,ſicut ſcriptum meminimus matre dicente: Ecce enim ut facta eſt in auribus meis uox ſaluta Luc.1.
tionis tuæ,exultauit in gaudio infans in utero meo. Erat igitur qui prophetabat,an non erat? At certe erat. Erat enim qui uenerabatur autorem,erat qui loquebatur in matre. Deniq; Helizabet filij ſpiritu replebatur, mater filij ſpiritu ſanctificabatur. ſic enim habes,quod exultauit infans in utero eius,& repleta eſt ſpiritu ſancto. Vide ſingulorum uerborũ proprietates. Vocem quidem Mariæ prior Helizabet audiuit, Sed Iohannes prior domini gratiam ſenſit,pulchre ſibi conueniunt, oracula oraculis,fœmina mulieri,& pignus pignori. Iſtæ gratiam loquuntur, illi intus operantur,pietatiſq́ myſterium maternis adoriunť profectibus,dupliciq́ miraculo licet honore diuerſo,prophetant matres ſpiritu paruulorum. Quis igitur autor huius miraculi,nõnne dei filius qui fecit eſſe non natos? De rebus humanis quæſtio noſtra non poteſt conuenire. Poteſt ne de diuinis conuenire ſecretis, ut qui anteq̃ generaretur non erat? Nunquid pater aliqua tempora conceptionis accepit,ut filiũ tempora præuenirent? Aut fœmineæ more naturæ generationis ſuæ molitus eſt partum,ut molitio ipſa filio eſſet antiquior? Quid eſt hoc? cur diuina ſcriptura diſcutimus proprietatem legi diuinæ generationis, non qualitatem? Facinus indignum,ut ex ſe quidam cœleſtia metiantur,qui tanquam unum de ſpadonibus putant Chriſtum non naſci potuiſſe,ſed fieri. Aut tanquam unum de ſpadonibus patrem,qui filium quem generare non potuerit adoptauerit.

C De ſolutione quæſtionis quam pleriq; faciunt, ex eo quod ſcriptũ eſt: Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me, & ipſe uiuit propter me. Cap. V.

PLERIQVE etiam hinc faciunt quæſtionem, quia ſcriptũ eſt: Sicut mi-
ſit me uiuus pater, & ego uiuo propter patrẽ, & qui manducat me, ipſe
uiuit propter me, dicentes. Quomodo æqualis eſt patri filius qui dixit,
quod propter patrem uiuit? Qui hoc proponunt, primũ reſpondeant
cuiuſmodi uita ſit filij, utrum ea quam pater largitus ſit non habenti? Sed quomo-
Ioh. 14. do uitam aliquando potuit non habere, cum ipſe ſit uita, ſicut ait: Ego ſum uia ue-
ritas & uita? Vita utiq; ſempiterna ſicut uirtus eſt ſapientiæ. Aliquãdo ergo, ut ſic
loquar, ſi uitam non habuit, conſiderate quid lectum ſit hodie de domino Ieſu, qđ
mortuus eſt pro nobis, ut ſiue uigilemus ſiue dormiamus, ſimul cum illo uiuamus.
Cuius mors uita eſt, huius diuinitas uita nõ eſt, cum diuinitas uita ſit ſempiterna?
An uero uita eius in patris poteſtate? Sed nec corporis quidẽ ſui uitam in alterius
Ioh. 10. fuiſſe poteſtate memorauit, ſicut ſcriptum eſt: Ego pono animã meam & iterum ſu-
mam illam: Nemo tollit illam à me, ſed ego pono eã à meipſo: Poteſtatem habeo
ponendi animam meã, & iterum poteſtatem habeo ſumẽdi eam, hoc mandatum
accepi à patre meo. Eius ergo uita ſecundum diuinitatem in alterius poteſtate iudi
catur, cuius uita ſecundum corpus alienæ nõ erat ſubdita poteſtati? Aliena eñ po-
teſtas erit, ſi non erat unitas poteſtatis. Sed ſicut poteſtatis ſuæ eſſe ſignificat pone
re animam & liberæ uoluntatis, ita etiã quod ſecũdum mandatũ depoſuit patris,
D ſuæ ac paternæ uoluntatis ſignificar unitatem. Ergo ſi uitam filius neq; aliquo ac-
cepit ex tempore, neq; alienæ habet poteſtati ſubditam, uideamus qua ratione di-
xerit: Sicut miſit me uiuus pater, & ego uiuo propter patrem: Ita & qui manducat
me, ipſe uiuit propter me. Si primam eligunt, hoc ſignificat ꝙ ſicut miſſus ſum à pa
tre & deſcendi à patre, ita uiuo propter patrem. Quis autem miſſus eſt atq; deſcen
dit, niſi filius hominis, ſicut ipſe ſupra ſapientia dixit: Nemo aſcendit in cœlum niſi
qui de cœlo deſcẽdit filius hominis. Ergo ſi quaſi filius hominis miſſus eſt atq; de-
ſcendit: Ita quaſi filius hominis uiuit propter patrem. Deniq; & qui mãducat quaſi
filium hominis. Actum ergo incarnationis ſuæ aduentui cõparauit. Quod ſi ſecun
da complacuit, nónne & æqualitatem filij cum patre, & ſimilitudinem eius cum ho
mine manifeſta diſtinctione colligimus? Nam quid eſt: ſicut ipſe uiuit propter pa
trem, & nos uiuimus propter ipſum: niſi quod uiuificat filius hominis, ſicut pater
in filio carnem uiuificauit humanã? Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat,
ſic & filius quos uult uiuificat, ut ipſe dominus ſupra dixit. Æqualitas ergo filij ad
patrem, per unitatem quoq; uiuificationis aſtruitur, quãdo ſic uiuificat filius ut pa-
ter. Agnoſce ergo eius uitam & potentiam ſempiternam Similitudo etiam noſtra
ad filium, & quædam ſecundũ carnem unitas declaratur, quoniam quẽadmodum
filius à patre, ſicut homo eſt uiuificat' in carne. Sic eñ ſcriptum eſt: Quod ſicut dñs
Ieſum Chriſtũ à mortuis ſuſcitauit, ita etiã nos quaſi homines uiuificamur à deo.
Secundũ hanc ergo expoſitionẽ humanã non ſolũ ad conditionẽ humanã deriua
tur gratia largitatis, ſed etiã diuinitatis æternitas prædicat'. Diuinitatis ꝙ ipſa uiuifi
cat, humanæ aũt cõditionis ꝙ uiuificata eſt & in Chriſto. Quod ſi quis utrunq; ad
Chriſti refert diuinitatẽ, ergo filius dei hoĩbus comparatur, ut ita filius propter pa-
trem

A trem uiuat,ſicut nos propter filiũ dei uiuimus. Sed filius dei uitam largitur æternã,
nos aũt largiti nequimus,ergo noſtri cõparatione nec ille largitur. Habent igit̃ Ar-
riani fidei ſuæ præmium ne uitã æternam adipiſcant̃ à filio. Libet iam ulterius pro-
gredi. Nam ſi illis placet hunc locum ad diuinæ perpetuitatem referre ſubſtãtiæ, ac-
cipiant tertiam expoſitionem. Nónne euidẽter uidetur dicere: Quod ſicut uiuus pa-
ter eſt, ita uiuit & filius. Quod utiq; quis nõ aduertat ad unitatẽ uitæ, quod eadem
patris & filij uita ſit, eſſe referẽdum. Sicut em̃ pater uitam habet in ſemetipſo, ſic de-
dit filio uitam habere in ſemetipſo. Dedit per unitatem, dedit nõ ut auferat, ſed ut
clarificet̃ in filio: Dedit ut cõplaceat: Dedit nõ ut pater cuſtodiret, ſed ut filius poſſi-
deret. Sed obijciendum putant q dixit: Ego uiuo propter patrem. Vtiq; ſi ad diui-
nitatem referunt: propter patrem uiuit filius, quod ex patre filius eſt: propter patrẽ,
quod unius ſubſtantiæ cũ patre: propter patrem, q eructuatum eſt uerbum ex pa-
tris corde, quod à patre proceſſit, qd' ex paterno generatus eſt utero, quod fons pa-
ter filij eſt, quod radix pater filij eſt. Sed dicunt fortaſſe: Si unitatẽ putas patris ac fi-
lij uitæ eſſe, cum filius dixerit: Et ego uiuo propter patrem, Nunquid unitas eſt filij
uitæ atq; hominũ, cum dixerit filius: Qui mãducat me & ipſe uiuit propter me? Im-
mo planè, ſicut uniuerſitatẽ fateor eſſe uitæ cœleſtis in patre & filio per diuinæ uni-
tatem ſubſtãtiæ, ita uel diuinæ naturæ uel dñicæ incarnationis, excepto priuilegio,
ſocietatẽ nobiſcum uitæ ſpiritalis in filio eſſe profiteor per humanæ unitatẽ natu-
ræ. Qualis em̃ cœleſtis, tales & cœleſtes. Deniq; ſicut in illo ſedemus ad dexterã pa- 1.Cor.15.
tris, nõ q cum ipſo ſedemus, ſed quod ſedemus in Chriſti corpore, de quo poſtea
B dicemus plenius: ſicut, inquã, ſedemus in Chriſto p corporis unitatẽ, ita & in Chri-
ſto uiuimus per corporis unitatem. Non ſolum aũt non uereor quod ſcriptum eſt:
Et ego uiuo propter patrem, ſed etiam, ſi per patrem dixiſſet, non uererer.

De ſolutione obiectionis quam Arriani ſumunt ex hoc quod dominus dixit: Hæc infirmitas non eſt ad mortem. Cap. VI.

SOLENT enim etiam illud obijcere quod hæc dixit: Hæc infirmitas nõ Ioan.11.
eſt ad mortẽ, ſed pro claritate dei, ut clarificet̃ filius eius per ipſum. Nõ
ſolum em̃ per patrem, & à patre filius clarificatur, quod ſcriptũ eſt: Cla-
rifica me pater, Et alibi: Nũc clarificatus eſt filius hominis, & deus clari-
ficatus eſt in eo, & deus clarificauit eum, ſed etiam per filium & à filio clarificat̃ pa-
ter, quia ueritas dixit: Ego te clarificaui ſuper terram. Sicut ergo clarificatur per pa-
trem, ita etiam propter patrẽ uiuit. Vnde & quidam opinionẽ magis putauerunt
eſſe q̃ gloriam, & ideo ſic interpretati ſunt: Ego te clarificaui ſuper terrã, opus con-
ſummaui quod dediſti mihi, & nũc clarifica me pater, hoc eſt, δόξασον, ut ſit hic ſen-
ſus, opinionẽ de te hominibus hm̃oi infudi, ut cognoſcant te uerũ deum, & tu hãc
de me confirma illis opinionẽ, ut credant me tuum filiũ & deum uerum. Iam illud
ridiculum eſt, quod quidam ex illo apoſtolico, diſcretionem inter patrẽ & filium fa-
ciunt poteſtatis, quod ſcriptum eſt: Nobis tñ unus deus pater, deus ex quo omnia 1.Cor.8.
& nos in ipſum, & unus dñs Ieſus per quẽ omnia & nos per ipſum. Aiunt em̃ non
mediocrẽ diuinæ maieſtatis eſſe diſtantiã, quod dictũ eſt: ex illo omnia, & per hũc
omnia. Nihil aũt expreſſius q̃ quod hoc loco omnipotẽs filius euidenti rõne ſigna-
tur. Nã ut ex illo omnia, ita per hũc omnia. Inter omnia pater nõ eſt, cui dictũ eſt:

C Quoniam uniuerſa ſeruiunt tibi. Inter omnia filius non eſt, quia omnia per ipſum
facta ſunt, & omnia in ipſo conſtant: & ipſe eſt ſuper omnes cœlos. Non ergo inter
omnia filius, ſed ſuper omnia, quod ſecundũ carnem quidem eſt ex familia Iudæo
rum, idem tamẽ ſuper omnia deus benedictus in ſecula, cuius eſt nomẽ ſuper om̃e
Pſal.8. nomen. Et de quo dicitur: Omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Subijciẽdo aũt omnia
nihil reliquit ei non ſubiectum, ſicut Apoſtolus dixit: Quod ſi hoc etiã ſecundum
incarnationis locutus eſt ſacramentum, quẽadmodum poſſumus de ſupernæ gene
rationis incõparabili maieſtate dubitare? Nihil igitur poteſtatis inter patrem & fi
lium certũ eſt intereſſe. Deniq; eouſq; nihil intereſt poteſtatis, ut idem Apoſtolus
Rom.11. ex eo dixerit eſſe omnia, per quẽ omnia, ſicut habes: Quoniã ex ipſo, & per ipſum,
& in ipſo ſunt omnia. Si igitur pater ſicut putant tantummodo ſignatur, nõ poteſt
idem omnipotens eſſe, quia ex ipſo omnia, & omnipotens nõ eſſe, quia per ipſum
omnia. Aut igitur inualidum nec omnipotentẽ patrẽ ſua aſſertione memorabunt,
aut certe omnipotentẽ etiam filiũ inuiti uoce propria fatebunt̃. Eligãt tamẽ utrum
hic patrem declaratum putẽt. Si patrẽ, ergo & per ipſum omnia. Si filium, ergo &
ex ipſo omnia. Si autẽ & per patrẽ omnia, nihil utiq; filio derogandum. Etſi ex filio
omnia, ſimiliter & filio deferendum. At ne inſidiari nos unius arbitrent̃ obreptiõe
uerſiculi, totum capitulũ recẽſeamus. O altitudo, inquit, diuitiarũ ſapientiæ & ſcien-
tiæ dei, q̃ inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Quis em̃ cogno
uit ſenſum dñi? aut quis conſiliarius eius fuit? aut qnis prior dedit illi & retribuet̃
ei? Qm̃ ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula. De quo igi-
D tur dictum putant, de patre an de filio? Si de patre, ſed nõ eſt ſapiẽtia dei pater, qa
Sap.7. ſapientia dei filius eſt. Quid eſt autẽ qđ non poſſit ſapientia, de qua ſcriptũ eſt: Cũ
ſit una omnipotens & pmanens, in ſe omnia innouat? Nõ ergo accedentẽ legimus
ſed permanentẽ. Habes ergo iuxta Salomonẽ, omnipotentẽ & permanentẽ ſapi-
entiam. Habes ergo etiam bonã, quia ſcriptũ eſt: Sapientiã aũt non nincit malicia.
Sed ad propoſitum reuertamur. Q̃ inſcrutabilia ſunt, inquit, indicia eius. Si igitur
omne iudicium pater dedit filio, filius uidetur declarare qui iudicat. Deniq; ut ſcias
quod nõ de patre, ſed de filio dicit, addidit: Quis prior, inquit, dedit illi. Dedit etiã
pater filio, ſed dedit iure generationis, nõ munere largitatis. Et ideo qđ negari non
Matt.11. poteſt, à patre accepiſſe filiũ, ſecũdum quod ſcriptum eſt: Omnia mihi tradita ſunt
à patre meo. Dicendo tñ, quis prior dedit illi, nõ accepiſſe per naturã à patre filium
denegauit, ſed priorem nõ poſſe dici inter patrẽ & filium declarauit, quia & ſi pater
dedit filio, nõ tamen quaſi poſteriori dedit, quia increata & inæſtimabilis trinitas,
quæ unius eſt æternitatis & gloriæ, nec tempus nec gradum uel poſterioris recipit
uel prioris. Quod ſi græcos magis codices ſequendos putamus, quia habent
τίς προέδω uides quoniam cui nihil addi poteſt, non diſpar à pleno eſt. Ergo
κεν αὐτῷ. ſi filio magis conuenit hoc totum apoſtolicum capitulũ, uidemus & de filio eſſe cre
Sic habet lo- dendum, quia ex ipſo omnia, ſicut ſcriptum eſt: Quoniã ex ipſo, & per ipſum, & in
cus apud Eſai ipſo ſunt omnia. Eſto tñ de patre dictum putent. Itaq; meminerimus qđ ſicut ex
am Cap. 40. ipſo legimus omnia, ita etiã per ipſum omnia, in uniuerſitatẽ quippe totius creatu
& item apud ræ patris & filij profutura autoritas. At licet ſuperius omnipotentẽ filium paterno
Paulum. Am- pbauerimus exẽplo, tñ quod illis derogare ſtudiũ eſt, cõſiderent quod & patri de-
broſius tamẽ rogent. Si em̃ infirmus filius, qa p ipſum omnia, nunquid & infirmus pater, quia &
legiſſe uide-

per

A per patrem omnia? Sed ut agnoſcāt nullam diſcretionem inter hæc eſſe, uerum de-
monſtrabo, eiuſdem eſſe ex quo aliquid, & per quem aliquid, & oſtendam utrunq;
de patre lectum. Sic enim habemus: Fidelis deus per quem uocati eſtis in cōmunio
nem filij eius. Quid Apoſtoli dixerint, cōſiderent. Per patrem uocamur, & nihil eſt
quæſtionis. Per filium creamur, & hoc uilius æſtimabimus. Patrem in communio-
nem filij uocauit, & religioſe hoc ſicut debemus accipimus: filius omnia creauit, &
putant nō liberæ eſſe poteſtatis arbitrium, ſed coactæ atque ſeruilis operationis ob
ſequium. Vt autem agnoſcas plenius nihil diſtare inter patris & filij poteſtatem,
cum per patrem in communionem filij eius uocemur, ex filio ipſa eſt communio, ſi
cut ſcriptū eſt: Quoniā de plenitudine eius nos omnes accepimus, licet ſecundū græ
cum euangelium, ex plenitudine eius & intelligere debeamus. Ecce & per patrem cō
munio, & ex filio communio, ſed non diſcrepans, ſed una communio. Sicut idē Io-
annes in epiſtola ſua dixit: Et cōmunicatio ſit cum patre & cum filio eius Ieſu Chri
ſto. Accipite etiam quod non ſolum ex patre & filio, ſed etiam ex ſpirituſancto unā
nobis cōmunionem ſcriptura memorauit. Gratia, inquit, domini noſtri Ieſu Chri
ſti & charitas dei, & communicatio ſanctiſpiritus cum omnibus uobis. Quæro au-
tem in quo minor uideatur is per quem omnia, quàm is ex quo omnia? an quod o-
perator aſſeritur? Sed operatur & pater, quia uerus eſt qui dixit: Pater meus uſque
modo operatur, & ego operor. Sicut igitur pater operatur, operatur & filius. Non
ergo operator infirmus aut uilis eſt, quoniam operatur & pater, & ideo quod com-
mune eſt filio cum patre, uel propter patrem inferiore loco accipi nō oportet, ne pa
B tri potius in filio ab hæreticis derogetur. Nec mediocre illud quod alibi etiam idem
ſanctus Ioannes ad refellēdas Arrianæ perfidiæ quæſtiones ait: Scitis quoniam iu *1. Ioan. 3.*
ſtus eſt, ſcitote quoniam qui fecit iuſticiam ex ipſo natus eſt. Iuſtus autem quis niſi
dominus qui iuſticias dilexit, aut quem ſicut ſuperiora indicāt repromiſſionem ui-
tæ habemus? Si igitur filius dei uitam nobis promiſit æternam, & ipſe iuſtus eſt, &
ex ipſo utique nati ſumus: Aut ſi ex filio nos per gratiam natos negant, nec iuſtum
filiū confitent͛. Credas igitur neceſſe eſt etiam ex dei filio omnia, quia omnium ſicut
deus pater, ita & filius & autor eſt & creator. Videmus ergo inanē eſſe hāc quæſtio
nē, cū & de filio credi cōueniat, qm̄ ex ipſo, & per ipſū, & in ipſo ſunt oīa. Diximus *Roma. 11.*
ꝙꝗ ex ipſo, quō etiā per ipſum. In ipſo aūt oīa eſſe qs dubiter, cū alibi ſcriptū ſit:
Qm̄ in ipſo cōdita ſunt oīa in cœlis, & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt an̄ oēs, & o- *Col. 1.*
m̄ia i ipſo cōſtāt, Habes ergo ex ipſo gratiā, ipſū opatorē, in ipſo oīū firmamētū.

tur κοινωνίαν quā dicit, cui nihil addi poteſt. Et eandē lectionē indicabāt quaſi acūq; ueſtigia græcorū elemētorū. Quā ꝗ quod nobis tradidit ædítio Aldina, nec conſentit cū eo qđ uertit Hiero. nec cū eo qđ æditū eſt, nomine S.pt. Latine.

De diſſolutione obiectionis quam ex hoc faciunt quod à dn̄o dictū legit͛,
Ego ſum uitis uera, & pater meus agricola eſt. Cap. VII.

ILLVD ꝙꝗ ad ſeparandā patris & filij diuinitatē obijcere cōſueuerūt, qđ
dn̄s dixit in euāgelio: Ego ſū uitis uera, & pater meus agricola eſt, agricolā *Ioan. 15.*
& uitē diuerſæ dicētes eſſe naturæ, & uitē eſſe in agricolæ poteſtate, Sic er-
go uultis eſſe filiū ſecūdū diuinitatē, ſicut uitis ē, ut ſine cultore nihil ualeat, ꝙ poſſit
deſeri uel recidi, et ex litera calūniā cōpatis, ꝙ dn̄s uitē ſe eſſe dixit, incarnatiōis ſuæ ſi
gnificās ſacramētū. Tn̄ ſi placet ut ex litera argumētemur, fateor & ego, imo ꝓfiteor
ꝙ uitē ſe filius noīauit, Væ.n. mihi ſi ſacramētū ſalutis publice derogauero. Quō er
go uultis accipe ꝙ ſe uitē dei filius noīauit? Si ſecūdū diuinā ſubſtātiā dictū accipi
tis, & ſicut inter agricolā & uitē, ita etiā inter patrē & filium diuinitatis creditis eſſe

C diſtantiam,geminam filio,geminam patri facitis iniuriam Filio, quia ſi ſecundum diuinitatem inferiot eſt ꝙ agricola,inferiot etiam Paulo Apoſtolo,noſtra aſſertio ne neceſſe eſt æſtimetur,quia Paulus agricolam ſe eſſe dixit,ſicut habes:Ego plan/ taui,Apollo rigauit,deus aũt incrementum dedit. Num ergo uultis,ut Paulus me/ lior ſit dei filio? Habetis unam iniuriam. Alteram,quia ſecundũ ſubſtantiam gene rationis æternæ uitis eſt filius,cum dixerit: Ego ſum uitis, uos palmites eſtis,unius nobiſcum etiam illa diuina generatio uidebit' eſſe ſubſtãtiæ. Sed quis ſimilis tui in
Pſal.88. dijs dñe,ſicut ſcriptum eſt.Et rurſus in pſalmo:Quoniam quis in nubibus æquabi tur domino? aut quis ſimilis erit domino inter filios dei? Nec tamen ſoli filio dero gatis,ſed etiam patri. Nam ſi in agricolæ nomine omnis paternæ prærogatiua eſt poteſtatis, cum etiam Paulus agricola ſit, patri utiq; (cui filium negatis æqualem)
1.Cor.3. apoſtolũ cõparatis. Deniq; cum ſcriptum ſit: Sed neq; qui plantat eſt quicquam, neq; qui rigat, ſed qui dat incremẽtum deus, in eo nomine uos ſummam paternæ maieſtatis locabitis,quod uidetis infirmum. Si enim qui plantat & qui rigat nihil eſt, ſed qui dat incrementum deus: uidete quid ueſtra aſſerere moliatur impietas, ut & pater nomine ſit contemnendus agricolæ, & deus incrementum paterno ope ri qui tribuat requirendus. Impie igitur ex nomine agricolæ dei patris præferendã æſtimant poteſtatem,in quo ſit patri deo cum homine appellationis cõmune con ſortium.Quid autem egregium ſi ei, ut uultis hæretici, filio præferat',cuius diuina ſubſtantia ab humana conditione non diſcrepet? Nam ſi uitem filium ſecundum
D diuinam ſubſtantiam appellatum putatis, nõ ſolum corruptelæ incertiſq; elemen torum obnoxium iudicatis,ſed etiam humanæ tantummodo conſortem naturæ,ſi cut uites & palmites,ut non per incarnationis ſacramentũ dei filius aſſumpſiſſe ui/ deatur,ſed principium ſumpſiſſe de carne.Ego autem dicam planè, carnem eius li/ cet nouo generationis myſterio,unius tamen naturæ fuiſſe nobiſcum,& hoc ſalutis ſacramentum eſſe,non diuinæ generationis exordium. Vitis enim eſt qui meas ſu/ ſtinet paſſiones,quandoquidem in illo nixa fragilis prius humana conditio ſecun/ dis rediuiuæ fructibus pietatis adoleuit. Veruntamen ſi te pompa delectat agrico
Hiere.11. læ, dicas uelim quis ille ſit qui locutus ſit in propheta: Domine notum mihi fac ut ſciam,tunc uidi cogitationes eorum.Ego ut agnus ductus ſum innocens ad immo landum & neſciebam, aduerſum me cogitauerunt conſilium dicentes: Venite mit/ tamus lignum in panem eius. Si enim filius incarnationis futuræ loquitur ſacra/ mentum,quod impium eſt ut de patre credas,filius eſt utiq; qui dixit: Ego planta/ ui te uitem fructiferam,quomodo conuerſa es in amaritudinem uitis alienæ. Itaq; & filium uides eſſe agricolam,unius nominis cum patre,unius operis, unius digni/ tatis atq; ſubſtantiæ.Ergo ſi agricola & uitis eſt filius,uitem utiq; ſecundum incar/ nationis accepimus ſacramentum.Sed non ſolum ſe eſſe uitem dixit,ſed etiam bo/ trionem uoce prophetica nuncupauit,tunc quando ad uallem botrionis explorato res Moyſes iuſſu dñi direxit.Quæ eſt illa uallis niſi humilitas incarnationis & fœ/ cunditas paſſionis Et puto botrionem ideo dictum,quia ex uinea illa tranſlata ex Ægypto,hoc eſt,ex familia Iudæorum,utilis mundo fructus emicuit. Nemo certe botrionem poteſt ad generationem referre diuinam,aut qui refert aliud nihil telin quit,niſi ut botrionem illum natum ex uite credamus.Itaq; aſcribit inſipiens patri, quod reprehẽdit in filio. Verũ ſi iam dubitari non põt ꝙ uitis ſecundũ incarnatio
nem

A nem dei filius nominatus ſit, uidetis ſecundum quod ad ſacramentum dominus ſit locutus, quoniam pater maior eſt me. Nam cũ hoc in ſuperioribus dixerit, cõtinuo ſubiecit: Ego ſum uitis uera, & pater meus agricola eſt, ut agnoſceres ſecundũ id patrem eſſe maiorẽ, quia ſicut agricola uiti, ita pater dominicæ carnis eſt cultor, quæ & augeri potuit per pietatem, & paſſionem recidi, ut omne genus ab æſtu ſecularium noxio uoluptatum, diffuſæ ſalutaribus brachijs crucis umbra uelaret. Ioan.14.

CAPITA LIBRI QVINTI.

De intentione autoris & tranſitu ad hunc quintum librũ. Et qua ratione quinq; libros de patris ac filij & ſpiritusſancti inſeparabili diuinitate digeſſerit. De poſtulatione quoq; ueniæ ſi quos prolixitas huiuſce ſermonis offenderit, cum excuſatione ſui, & miniſtrorum dei inæqualitate atq; commendatione. Caput I.

De ampla ac diſerta cõfutatione impiorũ Arrianorum dicentiũ Chriſtum à ſolo & uero deo ſeparatum, per rationes & teſtimonia ſcripturarum, quibus euidẽter cõprobatur quod cũ de deo ſolus legitur, nequaq̃ à patre filius ſepareẽ. Cap. II.

De ſolutione obiectiõis qua argui poteſt inæqualitas patris & filij ex hoc quod filius deũ patrem adorare legitur. De ſolutione quoq; atq; cõfutatione obiectionis Arrianorum qua probare conantur diſſimilitudinẽ patris & filij ex reſponſione eiuſdem filij data ad ea quæ mater filiorum Zebedæi poſtulabat. Caput III.

De redargutione eorum qui unitatem in diuinitate negare cupiẽtes, extenuare ſtudent patris & filij charitatẽ ex hoc quod ſcriptũ eſt: Et dilexiſti eos, ſicut & me dilexiſti. Quomodo etiam intelligẽdum ſit quod filius miſſus dicitur, & quemadmo
B dum dominum dicat, quem patrem nouit cum diuerſorum hæreticorum condemnatione qui ex falſa ſuperiorum intelligentia errauerunt. Caput IIII.

De confutatione Arrianorũ qui ideo aliam patris, aliam filij, aliam ſpiritusſancti dicunt eſſe poteſtatem, quia ſcriptũ ſit: Ite docete omnes gentes baptizãtes eos in nomine patris & filij & ſpiritusſancti, ex uerborum ordine differentiam diuinæ poteſtatis facientes. Qui præterea idcirco negant in Chriſtũ eſſe credendum quod ſcriptum ſit: Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui me miſit. Cap. V.

Quod non debeamus deducere filiũ in hanc humilitatẽ, ut niſi quæ audierit, facere aut loqui neſciat, cũ Arrianorũ confutatione. Et unde maxime unitatẽ diuinæ maieſtatis intelligere poſſimus. Quibus etiã rationibus dei filius creatura dici non poſſit. Caput VI.

Quemadmodum intelligere debeamus filiũ eſſe ſubiectũ patri, cũ hæreticorum condemnatione. Quomodo etiam non ſolus deus pater filio, ſed & filius ipſe ſibi ſubiecerit omnia. Et qua de cauſa filius ſubiectus ſit in nobis. Quodq; eadẽ ſit charitas dei patris & Chriſti. Quod præterea nihil ſit quod diuinitas ſempiterna non poſſit, nihil quod lateat ueritatem, fallat iuſticiam, prætereat ſapientiã. Caput VII.

De condemnatione execrabilium Arrianorum dicẽtium quod dei filius neſciat tempora & annos, argumentorumq; ſuorum deſtructione, cum finali & cõcluſiua cõfutatione erroris eorundem, quo aſſerũt filiũ eſſe minorem patre. Cap. VIII.

De humili ac deuota autoris ad deũ patrẽ cõuerſione rectaq; fidei cõfeſſione, cũ diſertiſſima huius operis cõcluſione, ad laudẽ & gloriã inæſtimabilis, inenarrabilis, incircũſcriptæ & immenſæ ac ſanctiſſimæ trinitatis, perfidiſſimorũq; Arrianorũ confuſionem & damnationem. Cap. IX.

Diui

C

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE FIDE AD Gratianum Auguſtum. Liber Quintus.

De intentione autoris & tranſitu ad hunc quintum librum. Et qua ratione quinq; libros de patris & filij & ſpiritusſancti inſeparabili diuinitate digeſſerit. De poſtulatione quoq; ueniæ ſi quos prolixitas huiuſce ſermonis offenderit, cum excuſatione ſui & miniſtrorum dei inæqualitate atq; commendatione. Caput. I.

Matt. 24. QVIS nam eſt fidelis ſeruus & prudēs quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, ut det illis in tempore cibū? Beatus ille ſeruus quem ueniens dominus eius inuenerit ſic faciētem, Non uilis hic ſeruus eſt. Magnus aliquis eſſe debet. Quis ſit iſte cōſideremus. Eſt Petrus ipſius domini ad paſcendum gregem electus iudicio, qui tertio mere-
Ioh. 21 tur audire: Paſce agniculos meos, paſce agnos, paſce ouiculas meas. Itaq; paſcendo bene cibo fidei gregem Chriſti, culpam lapſus prioris aboleuit. Et ideo tertio admonetur ut paſcat, tertio utrū dominum diligat, interrogatur, ut quem tertio ante crucem negauerat, tertio fate-
D retur. Beatus & ille ſeruus qui poteſt dicere: Lac nobis potum dedi non eſcam, nondum enim poteratis. Nouit enim quos quēadmodum paſcat. Quis enim noſtrum
1. Cor. 9. hoc facere poteſt? Quis noſtrum poteſt uere dicere: Factus ſum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifaciam? Et tamen ille tātus ad curam gregis electus à Chriſto, qui ſanaret infirmos, curaret inualidos, hæreticum à cōmiſſo ſibi ouili ſtatim poſt unā correptionem repellit, ne unius erraticæ ouis ſcabies ſerpenti ulcere totum gregem contaminet: Iubet præterea ſtultas quæſtiones & contentiones eſſe uitandas. Quid igitur nos agemus, inter meſſis antiquæ noua zizania, imprudentes accolæ conſtituti? Si taceamus, credere uidebimur. Si cōtendamus, uerendum eſt ne nos quoq; iudicemur eſſe carnales. Scriptum eſt em̄ de hmōi quæſtionibus, quod generant li-
2. Tim. 2. tes. Seruum autem domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes, do-
1. Cor. 11. cibilem, patientem, cum modeſtia docentē eos qui reſiſtunt. Et alibi: Siquis contentioſus eſt, nos talem conſuetudinem non habemus, neq; eccleſia dei. Eoq; ſcribere aliquid ſententiæ fuit, ut ſine ſtrepitu aliquo impietati hæreticorum per noſtra ſcripta reſpondeamus. Quintum itaq; imperator Auguſte hunc librum paramus ordiri. Nam & quartum librum oportuit in illa nitis diſputatiōe finiri, ne coaceruaſſe magis librum eundem quodam uideremur quæſtionum tumultu, q̄ fructu ſpiritalis uineæ repleuiſſe, nec inconſummatā fidei uindemiam tantis adhuc ſuperfluentibus diſputationibus decuit derelinqui. Quinq; igitur libros de patris ac filij & ſpiritusſancti inſeparabili diuinitate digerimus, ſequeſtrata interim pleniore diſputatione de ſpirituſancto, prouocati magiſterio euangelicæ lectionis, ut credita nobis quinq; fidei talenta quaſi quadam horum quinq; ſorte librorum humanis fœneremur affectibus, ne forte cum uenerit dominus, & inuenerit in terram abſconditam

pecuniam

A pecuniam ſuam, dicat mihi: Serue male & piger, ſciebas quod meto ubi non ſemi-
no, & congrego ubi non ſparſi, oportuit ergo te committere pecuniam meam num
mularijs, & ueniens ego recepiſſem quod meum eſt. Aut quemadmodum in alio
libro eſt: Et ego, inquit, ueniẽs cum uſuris utiq; exegiſſem. Date ergo ueniã ſi quos *Luc.19.*
prolixioris huiuſce ſermonis offendit audacia. Officij contemplatio cogit credere
quod accepimus. Diſpenſatores ſumus myſteriorum cœleſtium. Miniſtri ſumus,
non ex æquo omnes, ſed unicuiq;, inquit, ſicut dominus dedit. Ego plãtaui, Apollo *1.Cor.3.*
rigauit, ſed dominus incrementum dedit. Vnuſquiſq; igitur enitatur ut mercedem
poſſit accipere ſecundum ſuum laborem. Dei enim ſumus, ut Apoſtolus ait, coope
rarij, dei cultura, dei ædificatio. Beatus itaq; ille qui tales fœnoris ſui cernit uſuras.
Beatus & ille qui fructus ſui operis intuetur. Beatus quoq; qui ſuperædificat ſupra
fundamentum fidei aurum, argentum, lapides precioſos. Vos nobis eſtis omnia
qui hæc auditis & legitis. Vos fœneratores uſuræ, nerbi uſuræ, non pecuniæ. Vos
agricolæ reditus. Vos ædificatores, aurum, argentum, lapideſq; precioſos ſuper-
ædificantes. In ueſtris meritis ſacerdotalis ſumma laboris eſt. In ueſtris animis fru-
ctus epiſcopalis operis eniteſcit. In ueſtris profectibus, aurũ domini refulget, mul-
tiplicatur argentum, ſi eloquia diuina teneamus. Eloquia enim domini eloquia ca- *Pſal.11.*
ſta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum. Vos ergo
facietis fœneratorem diuitem, agricolam fructuoſum. Vos peritum probabitis ar-
chitectum. Non arroganter dico quod tam mea ſunt quàm ueſtra quæ uoueo. O
ſi mihi liceat ſecure de uobis tunc temporis dicere: Domine quinq; talenta mihi de *Matt.25.*
B diſti, ecce alia quinq; lucratus ſum, & oſtendere ueſtratum talenta precioſa nirtutũ.
Habemus enim theſaurum in uaſis fictilibus. Hæc ſunt talenta quæ habet domi- *2.Cor.4.*
nus ſpiritaliter fœnerati. Aut duo æra noui & ueteris teſtamenti, quæ ſpoliato illi à *Luc.10.*
latronibus ſamaritanus ille euangelicus ad curanda uulnera dereliquit. Neq; ergo
fratres noti auarus ideo opto hæc, ut ſuper multa conſtituar. Satis eſt mihi præ-
mium de ueſtro prouentu. Vtinam non indignus eo inueniar quod accepi, ea quæ
ſunt me maiora melioribus tribuendo, non exigo. Licet ſoleas domine dicere: Vo- *Matt.20*
lo autem & huic nouiſſimo dare ſicut & tibi. Accipiat poteſtatem ſupra decem ciui-
tates qui meretur. Sit ille talis qualis Moyſes qui legis decem nerba conſumpſit.
Sit ille Ieſus Naue, qui ſubegit quinq; reges, & ciuitates in deditionem accepit, ut *Ioſue.10.*
eſſet typus uenturum eius nominis uirum, cuius imperio corporales delitiæ uince-
rentur, conuerterentur gentes, ut fidem Ieſu Chriſti magis quàm priſtina ſtudia
ſua & uota ſequerentur. Sit ille Dauid, cui occurrerunt pſallentes iuuenculæ, dicen-
tes: Saul triumphauit in milibus, Dauid in decem milibus. Mihi ſatis eſt, ſi non in *1.Reg.18.*
exteriores tenebras extrudar, quemadmodum ille qui commiſſum ſibi talentum
in terra quadam ſuæ carnis abſcondit: Sicut principes ſynagogæ cæteriq; principes
Iudæorum. Qui credita ſibi eloquia dei, humo quadam ſui corporis occuparunt,
delitijſq; carnis intenti, quaſi in quandã exaltati cordis foueã fœnus cœleſte merſe
rũt. Nos igitur nõ intra latibula carnis abſconditã dñi teneamus pecuniã uel mnam
illam, ſed tanq; boni in ſudario reponamus nummularij, cum ſudore quodã mẽtis
& corporis æquo & parato ſemp librẽmur affectu, ut prope ſit uerbũ in ore tuo &
in corde tuo. Hoc nerbũ dei precioſum eſt talentũ quo redimeris. Hæc eſt pecunia
pro menſis animarum ſæpe cernenda, ut frequenter agitando in omnẽ terram, bo-
norum

C norum ſonus factus ſit exire nummorũ,per quam uita partitur æterna. Hæc eſt autem uita æterna quam largiris omnipotẽs pater, ut cognoſcamus te ſolum uerum deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

De ampla ac diſerta confutatione impiorum Arrianorum dicentium Chriſtum à ſolo & uero deo ſeparatum, per rationes & teſtimonia ſcripturarum,quibus euidenter comprobatur, quod cum de deo ſolus legitur,nequaquam à patre filius ſeparetur. Cap. II.

VNDE aduertãt Arriani quàm impij ſint qui de ſpe noſtra & uoto nobis faciunt quæſtiones. Et qm̃ hic præ cæteris uociferari ſolent dicẽtes: ſeparatum à ſolo & uero deo Chriſtũ, intellectus impios pro noſtris uiribus confutemus.Hoc em̃ loco magis intelligere debent, quod hæc utilitas,hæc merces eſt perfectæ uirtutis,hoc diuinum & incõparabile munus,ut cognoſcamus cum patre Chriſtũ,nec ſeparemus à patre filium, ſicut ſcriptura non ſeparat.Nanq; hoc magis ad unitatem, q̃ ad diſtantiam diuinæ proficit poteſtatis: Quod idem præmium unum honorẽ nobis dat patris filijq; cognitio. Qm̃ mercedem habere non poterit,niſi qui & patrem cognouerit & filium.Sicut em̃ patris,ita filij cognitio uitam acquirit æternam.Itaq; ſicut in principio ſtatim uerbum cũ deo
Ioh.1. patre pia confeſſione iũxit euangeliſta dicẽs:Et uerbum erat apud deum, ita & hic
Ioh.17 ſcribendo uerba dñi: Vt cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Cõiunctione illa,patrẽ utiq; copulauit & filium, ut Chriſtũ uerũ deum
D à maieſtate patris nemo ſecernat.Nunq̃ em̃ coniunctio ſeparat.Et ideo dicẽdo: Vt cognoſcãt te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, & Sabellianos interfecit,& Iudæos excluſit:Eos utiq; qui audirent loquentem:Ne aut illi eundem patrem putarent eſſe quem filium,ſi non addidiſſet: et Chriſtum, aut iſti in patre filium ſepararent. Quæro aũt cur non ſic putent ſubaudiendum,& ex ſuperioribus colligendum,ut quod præmiſit, ſolum uerum deum patrem, ſubaudiamus etiam Ieſum Chriſtum ſolum uerum deum.Exprimendum enim alterũ non fuit,ne duos deos dicere uideretur. Nam neq; duos dicimus deos, & eiuſdẽ cũ patre diuinitatis filiũ confitemur.Itaq; quæramus qua rõne diuinitatis hic putẽt factam eſſe diſtantiam,utrum deũ negent Chriſtum?Sed negare non poſſunt.An uerum deum negent Chriſtũ?Sed dicãt,ſi uerũ negant,utrũ falſum an nuncupatiuum deũ iudicẽt. Nã ſecundũ ſcripturas,aut uerus deus eſt,aut tantũmodo nũcupatiuus, aut falſus. Verus ut pater,nuncupatiuus ut ſancti, falſus ut dæmones atq; ſimulacra. Dicant igit̃ qui filiũ dei confeſſione deſignent,utrũ falſo præreptũ dei nomẽ,an uero,quaſi nũcupatiuo,inſpiratiõe tm̃ diuinitatis nomẽ eſſe arbitremur?Falſo p̃reptum nomẽ nõ puto q; dicãt,ut apertiore ſe crimine impietatis inuoluant, ne ut dæmonijs & ſimulacris,ita etiã Chriſto falſo dei inditum nomẽ inſinuando ſe prodant. Si autẽ ideo dictũ putant deũ,q; inſpirationẽ diuinitatis habuit,ſicut & ſancti dei multi uiri,eos enim ſcriptura deos dixit,ad quos ſermo fiebat dei: Ergo nõ ultra hoĩes deũ præferunt,ſed cõparandum hominibus arbitrant̃,ut hoc eũ putẽt eſſe quod homi
Exo.7. nibus ipſe donauit,dicẽs ad Moyſen:Poſui te in deum Pharaoni. Vñ & in pſalmo
Pſal.81. dictum eſt:Ego dixi dij eſtis. Et hãc tm̃ ſacrilegorũ opinionẽ Paulus excludit q ait:
1.Cor.8. Nam & ſi ſunt qui dicant̃ dij,ſiue in cœlo ſiue in terra. Non dixit ſunt dij, ſed ſunt qui

A qui dicantur. Chriſtus aũt ſicut ſcriptum eſt, heri & hodie ipſe eſt. Eſt, inquit, nõ ſo Heb. 13
lum nomine, hoc eſt, ſed etiam ueritate. Et bene ſcriptum eſt: heri & hodie ipſe eſt,
ut Arrij impietas aſtruendi ſacrilegij locum inuenire nõ poſſet. Qui cum legeret in
pſalmo ſecundo, dicentem filio patrẽ: Filius meus es tu, ego hodie genui te, adnota-
uit hodie non heri, ad æternitatẽ diuinæ generationis referẽs, quod de carnis aſſum
ptione memoratum eſt. Sancto igitur ſpiritu repletus Apoſtolus, ut illam elideret
ſæuitatem, ait: Heri & hodie ipſe eſt, & in ſecula. Heri propter æternitatem, hodie
propter corporis ſuſceptionẽ. Eſt ergo Chriſtus, & eſt ſemper. Qui em̃ ſemper eſt,
eſt, Chriſtus aũt ſemper eſt, de quo dicit Moyſes: Qui eſt miſit me. Erat utiq; Ga- Exo. 3.
briel, erat Raphael, erant angeli, ſed ſemper eſſe qui aliquando non fuerint, nequa-
quam pari ratione dicũtur. In Chriſto autem ſicut legimus non fuit eſt, & non, ſed
eſt in illo fuit, unde uere dei ſolius eſt eſſe, qui ſemper eſt. Ergo & ſi nuncupatũ de-
um non audent dicere, & falſum eum dicere maioris eſt impietatis, reſtat ut deus ue
rus ſit, ueri patris, nõ diſſimilis, ſed æqualis. Qui cum & iuſtificet & ſanctificet quos
uelit, non foris aſſumens, ſed in ſe habens ſanctificandi poteſtatem, quomodo nõ
eſt uerus deus? Nam & Apoſtolus cum utiq; uerum deum dixit, qui naturaliter ue
rus deus eſſet, ſicut habes: Quia tunc, inquit, neſcientes deum, ſeruiſtis his qui natu Gal. 4.
ra non erant dij, hoc eſt, qui ueri dij eſſe non poterant, quibus hoc naturaliter mini
me ſuppetebat. Verum copioſe iam uerum deum Chriſtum in ſuperioribus libris
ſcripturarum lectionibus approbauimus. Ergo ſi Chriſtus, ut edoctum eſt, deus
uerus eſt, quæramus qua ratione, cum ſolum uerum deum patrem legunt, à patre
B filium cupiunt ſeparare? Si dicunt quod uerus ſolus deus pater eſt, negare nõ poſ-
ſunt, quod & filius ſolus deus ueritas eſt, & quod Chriſtus ueritas eſt. Nunquid ue
ritas uero minor eſt, cum ſecũdum appellationem nominum, uerus plerunq; à ue-
ritate dicatur, ſapiens à ſapientia, iuſtus à iuſticia? Hoc nos inter patrem nõ ſenti-
mus & filium, quodq; patri nihil deeſt, quod pater eſt uerax, & filius quod ueritas
eſt, æqualis eſt uero. Vt ſciant aũt cum ſolum legunt nequaq; eſſe à patre filium ſe-
parandum, meminerint in prophetis à deo dictum: Ego extendi cœlum ſolus. Et
utiq; non extendit ſine filio pater. Ipſe enim filius qui ſapientia dei eſt dicit: Quan Prouer. 8.
do parabat cœlum, cum ipſo aderam. Et Paulus de filio dictum eſſe confirmat: Ini- Heb. 1.
tio terram tu fundaſti domine, & opera manuum tuarum ſunt cœli. Siue ergo filius
cœlum fecit, ſicut & Apoſtolus uoluit intelligi, & ipſe utiq; non ſine patre cœlum ſo
lus extendit. Siue ut in Prouerbijs habes: Deus in ſapientia fundauit terram, para Prou. 3.
uit autem cœlos in intellectu, oſtenditur quod nec pater ſolus ſine filio cœlos fecit,
nec ſine patre filius, & tamẽ qui cœlum extendit ſolus deus eſt. Quàm uero & de fi
lio aperte intelligendum ſit, quod ſolus appelletur, & ſi nunquã inſcio patre aliquid
feciſſe credatur, etiã alibi habes ubi ſcriptum eſt: Extendens cœlum ſolus, & ambu- Iob. 9.
lans quaſi in pauimẽto ſuper mare. Nãq; euangelium dñi docuit nos, quod in ma
ri non pater, ſed filius ambulauit, quãdo Petrus rogauit eum dicens: Domine iube Matt. 14.
me uenire ad te. Sed etiã prophetia ipſa documento eſt. Sanctus em̃ Iob aduentũ
domini prophetabat, de quo uere dixit, quod magnũ cetum erat debellaturus, &
factum eſt. Nam feralem illum cetum, zabulum ſcilicet ultimis temporibus uenera
bilis corporis ſui paſſiõe proſtratum perculit & afflixit. Eſt ergo ſolus & uere dei fi
lius. Hæc em̃ & filio prærogatiua defertur. De nullo em̃ qui creatus eſt, proprie dici

C poteſt quod ſolus. Nam cui ineſt cõmunitas creaturæ, quemadmodum quaſi ſolus poteſt à cæteris ſeparari? Itaq; hõ rationabilis uidet inter omnia terrena animantia, ſed tñ non eſt ſolus rationabilis. Scimus eñ rationabilia eſſe & cœleſtia opera dei, angelos & archangelos rationabiles cõfitemur. Si ergo angeli rationabiles, nõ utiq; ſolus rationabilis homo dicitur. Sed dicunt ſolum dici poſſe ſolem, quia ſol alter non eſt. Sed & ipſe ſol habet cõmunia multa cum ſtellis, quod percurrit cœlum, quod æthereæ illius cœleſtiſq; ſubſtãtiæ eſt, quod creatura eſt, quod in omnia dei opera cõputatur, quod cũ omnibus deo ſeruit, cum omnibus benedicit deum, cum omnibus laudat. Non ergo ſolus proprie dicitur, quod nec à cæteris ſeparatur. Itaq; cũ patris & filij ſpiritusq; ſancti diuinitati, quæ ſola non inter omnia, ſed ſuper omnia eſt, nulla poſſit creatura conferri (ut de ſpiritu interim aſſertio reſeruetur) ſicut pater dicitur ſolus deus uerus, cui nihil cõmune cum cæteris, ita etiã ſolus eſt filius imago ueri dei, ſolus dextra patris, ſolus uirtus dei atq; ſapiẽtia. Solus ergo filius facit

Ioan. 14. ſicut & pater, quia ſcriptum eſt: Quæcunq; facio ipſe facit. Cum eñ unum opus ſit patris & filij, bene de patre & filio dicitur, quod deus ſolus operatus eſt, unde etiam cum creatorem dicimus & patrem & filium confitemur. Nam utiq; cum Paulus diceret: Qui ſeruierunt creaturæ potius quam creatori, nec patrem creatorem negauit ex quo omnia, nec filium per quẽ omnia. A quo alienum utiq; non uidetur, quod ſcri

1. Tim. 6. ptum eſt: Quod ſolus habet immortalitatem. Quomodo eñ immortalitatẽ nõ habet, qui uitam habet in ſemetipſo? Habet utiq; in natura, habet in ſubſtãtia, & habet nõ per gratiam temporalem, ſed per ſempiternam diuinitatem, habet nõ ex dono quaſi ſeruus, ſed ex generatiõis proprietate quaſi filius coæternus. Et habet ſicut

D pater. Sicut enim pater habet uitam in ſemetipſo, ita & filio dedit uitam habere in ſemetipſo, ſicut habet, inquit, ſic dedit. Didiciſti ſupra quẽadmodum dederit, ne putares eſſe gratiæ largitatem, ubi generationis arcanum eſt. Cum ergo inter patrem & filium uitæ nulla diſtãtia ſit, quemadmodum quod immortalitatẽ ſolus habeat pater, filius non habeat, æſtimari poteſt? Vnde intelligant ne hoc loco à ſolo uero deo patre filium ſeparandũ, quia probare nõ poſſunt, quod ſolus & uerus dei filius nõ ſit, cum præſertim & hic aut ſubaudiatur ut diximus, & Chriſtum ſolum uerũ deũ eſſe. Aut certe aliud ad diuinitatem patris & filij, aliud ad incarnationem Chriſti relatum intelligendum ſit, quia nõ eſt perfecta cognitio niſi eius qui & ſecundũ æternitatem unigenitum deum uerum dei filium Ieſum Chriſtum, & ſecundũ carnẽ generatum ex uirgine confitetur. Quod alibi hic ipſe euangeliſta nos docuit dicens:

1. Ioan. 4. Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe, de deo eſt. Deniq; quam non alienum ſit etiam incarnationis hoc loco intelligere ſacramentũ, docet nos

Ioan. 17. ipſius ſeries lectionis. Sic eñ habes: Pater uenit hora, clarifica filium tuũ, utiq; cum & horam ueniſſe cõmemoret, & clarificari petat, quomõ niſi ſecũdum carnis aſſumptionem locutum eum cõuenit æſtimari? Nam nec ulla ſibi temporum præſcripta momenta diuinitatis habet, nec clarificatione indiget lumẽ æternũ. Ergo in ſolo uero deo patre, & filium dei ſolum uerum ſecundũ diuinitatis intelligimus unitatẽ, & in Ieſu Chriſti nomine, quod ex uirgine natus accepit, incarnationis agnoſcimus ſacramentum. Quod ſi cũ ſolum deum legunt patrem, filium cupiunt ſeparare, ergo cum de filij incarnatione legunt: Hic eſt lapis qui reprobatus eſt à uobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli, Et infra: Non eſt aliud nomẽ ſub cœlo datũ ho

minibus

A minibus,in quo oportet uos ſaluos fieri, patrem æſtimant ab impertiendæ uobis
ſalutis beneficio ſeparandum.Sed neq; ſine patre ſalus,neq; uita æterna ſine filio.
Sed aſſerunt Arriani ſolum uerum deum ſicut patrem,ita & filium dicitis,& unius
ſubſtantiæ patrem & filium confitemini: non unum deum,ſed duos deos induci-
tis,quia qui unius ſubſtantiæ ſunt,non unus deus, ſed duo dij uidentur, ſicut duo
homines,aut duæ oues pluresúe dicuntur,homo autem & ouis, nec duo homines
dicuntur,nec duæ oues,ſed unus homo & una ouis. Hæc Arriani dicunt,& hac di-
ſputatione uerſuta ſimpliciores capere nituntur. Tamen ſi legimus ſcripturas diui-
nas,inueniemus pluralitatem in ea cadere,quæ diuerſæ diſcretæq; ſubſtantiæ ſunt,
hoc eſt, ἑτερούσια. Idq; in Salomonis libris habemus expreſſum, eo loco ſcilicet in
quo dicit tria ſunt impoſſibilia intelligere,& quartum non agnoſco. Veſtigia aqui- Prouer.30.
læ uolantis,& uiam ſerpentis ſupra petram,& ſemitas nauis nauigantis,& uias ui-
ri in iuuentute. Vtiq; aquila & nauis & ſerpens unius non ſunt generis atq; natu-
ræ,ſed differentis diſcretæq; ſubſtātiæ, & tamen tria ſunt. Contra ſe igitur ſua eſſe
intelligant argumenta teſtimonijs ſcripturarum. Itaq; dicendo,patris & filij diſcre-
tam eſſe ſubſtantiam,differentemq; deitatem, duos utiq; ipſi deos aſſerunt. Nos
autem cum patrem confitemur, & filium aſſerendo: tamen unius eſſe diuinitatis,
non duos deos,ſed unum deum dicimus.Et hoc dominicis eloquijs approbamus,
quia ibi plures ſunt, ubi aut naturæ aut uoluntatum & operationum eſt differen-
tia. Deniq; ut ſuis ſibi teſtimonijs reuincantur, duo homines dicuntur, quia licet
unius naturæ ſint iure naſcendi, tamen & tempore & cogitatione & opere & loco
B diſtāt,& ideo non poteſt unus homo dici in ſignificatione & numero dierum,quia
non eſt unitas,ubi eſt diuerſitas,unus autem deus dicitur, & patris & filij ac ſpiri-
tusſancti gloria & plenitudo ſignatur. Deniq; tanta ueritas unitatis eſt, ut etiam
quando natura ſola generationis aut carnis ſignificatur humanæ, & unus homo
de multis dicatur, ſic habes: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi Pſal.117.
homo,id eſt,non una perſona hominis,ſed una caro & una fragilitas generationis
humanæ.Et addidit:Bonum eſt ſperare in domino quàm ſperare in homine.Nec
hic utiq; ſpecialem hominem,ſed generalem conditionem deſignauit. Deniq; ſta-
tim ſubiecit de pluribus: Bonum eſt confidere in domino, quàm confidere in prin
cipibus.Sed ubi homo dicitur,naturæ interdum,ut ſupra diximus, communis in-
ter omnes unitas ſignificatur,ubi principes uariarum quædam differentia poteſta
tum eſt.Sed inter homines aut in hominibus unius alicuius rei unitas eſt,aut chari
tatis,aut cupiditatis,aut carnis,aut deuotionis & fidei. Generalis autem unitas, &
quæ in ſe ſecundum diuinitatis gloriam complectatur omnia, ſolius eſt patris & fi
lij & ſpiritusſancti. Vnde & dominus cum diuerſitatem inter ſe hominum deſigna
ret,quod nihil habent inter ſe quod poſſit ad unitatem indiuiduæ ſubſtantiæ per-
tinere: In lege ueſtra, inquit, ſcriptum eſt, quod duorum hominum teſtimonium Ioan. 8
uerum eſt.Et cum præmiſiſſet,duorum teſtimonium uerum eſt,ubi uenit ad ſuum
& patris teſtimonium,non dixit, uerum eſt teſtimonium noſtrum, quod duorum
deorum teſtimonium eſt,ſed ego,inquit,ſum qui teſtimoniū perhibeo de meipſo,
& teſtimonium perhibet de me qui miſit me pater. Supra quoq; ſimiliter ait: Et ſi
iudico ego,iudicium meum iuſtum eſt,quia ſolus non ſum,ſed ego & qui miſit me
pater.Itaq; & infra & ſupra patrem ſignauit & filium,& pluralitatē non admiſcuit.

C nec diuinæ unitatem ſubſtantiæ ſeparauit. Euidens igitur, quia quod unius ſub-
ſtantiæ, ſeparari non poteſt, & ſi non ſit ſingularitatis, ſed unitatis. Singularitatem
hanc dico, quæ græce μονότης dicitur. Singularitas ad perſonam pertinet, unitas
ad naturam. Ea uero quæ diuerſæ ſubſtantiæ ſunt, non ſolum unum, ſed etiam per
plura dici ſolere, licet etiam ex prophetico daruerit teſtimonio, expreſſius tamen
1.Cor.8. ipſe Apoſtolus declarauit dicens: Nam & ſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cœlo ſiue
in terra. Vides igitur quod hi qui ex diuerſis ſubſtantijs ſunt, & non ex unius ueri-
tate naturæ, dij appellantur. Pater autem & filius quia unius ſubſtantiæ ſunt, non
duo dij, ſed unus deus. Pater ex quo omnia, & unus dominus Ieſus Chriſtus per
quem omnia. Vnus, inquit, deus pater & unus dominus Ieſus. Et ſupra: Vnus de-
us non duo. Et infra: Vnus dominus & non duo, pluralitas ergo excluditur non
unitas ſequeſtratur. Sed quemadmodum cum legimus dominum Ieſum, nec pa-
trem, ut ſupra diximus, à dominationis iure ſecernimus, quod ei cõmune cum filio
eſt: ita dum legimus ſolum uerum deum patrem, nec filium à ſolius ueri dei poſſu
mus ſeparare, quod ei commune cum patre eſt: Aut dicant quid aliud ſentiant,
quidúe arbitrentur, cum legimus: Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſer-
uies, utrum Chriſtum non adorandum, & Chriſto non æſtiment ſeruiendum?
Quod ſi illa quæ adorauit eum Chananæa impetrare meruit, quod popoſcit, Et
Paulus Apoſtolus, q ſeruũ ſe Chriſti prima ſcriptorum ſuorum præfatione profi
tetur, apoſtolus eſſe meruit, non ab hominibus neq; per hominem, ſed per Ieſum
Chriſtum: dicant quod arbitrentur ſequendum: utrum cum Arrio malint ſibi ſo-
cietatem eſſe perfidiæ, ut ſolum & uerum deum Chriſtum negando oſtendant,
D quod nec adorandum eum, nec ſeruiendum ei iudicent: An uero conſortium ma-
lint habere cum Paulo, qui ſeruiendo atq; adorando etiam Chriſtum, utiq; ſolum
uerum deum uoce affectuq; non diffitebatur, quem pio ſeruitio fatebatur.

De ſolutione obiectionis qua argui poteſt inæqualitas patris & filij
ex hoc quod filius deum patrem adorare legitur. De ſolutione quoq;
atq; confutatione obiectionis Arrianorum qua probare conantur diſſi-
militudinem patris & filij ex reſponſione eiuſdem filij data ad ea quæ
mater filiorum Zebedæi poſtulabat. Caput. III.

QVOD ſi quis dicat: Quoniam deum patrem adoret & filius, quia ſcri-
Ioan.4 ptum eſt: Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus,
conſideret quando & apud quem & cuius ſuſcepto loquatur affectu.
Deniq; & in ſuperioribus non immerito præmiſſum eſt, quod Ieſus
fatigatus ex itinere ſedebat & à Samaritana bibere poſtulabat, quod ſecundum
carnem hominis loquebatur. Nam ſecundum diuinitatem nec fatigari poterat nec
ſitire. Deinde eũ Samaritana quaſi Iudæũ appellaret, & prophetã putaret, quaſi iu
dæus qui ſpiritaliter myſteria legis doceret, reſpondit dicens: Vos adoratis quod
neſcitis, nos adoramus quod ſcimus. Et ut oſtenderet quod ſecundum incarnatio-
nem reſponderat, addidit: Quod ſalus ex Iudæis eſt. Sed ſtatim poſt hoc ſeque-
ſtrauit hominis affectum, dicens: Veniet, inquit, hora & nunc eſt, quando ueri ado
ratores adorabunt patrem. Non dixit adorabimus. Quod utiq; dixiſſet ſi conſor-
tium noſtri ſubiret obſequij. Verũ cum legerimus, quod Maria adorauit eũ, intelli-

gere

A gere debemus quod non poteſt per eandem naturam & adorare quaſi ſeruus, & adorari quaſi dominus, ſed potius quod ut homo inter homines adorare dicitur, & quaſi dominus & filius adoratur. Multa ergo ſecundum incarnationis legimus & credimus ſacramentum. Sed in ipſa naturæ humanæ affectione, maieſtatem licet ſpectare diuinam. Fatigatur ex itinere Ieſus, ut reficiat fatigatos. Petit bibere, ſitientibus potum ſpiritalem daturus. Eſurit, cibos eſurientibus ſalutis traditurus, moritur uiuificaturus, ſepelitur reſurrecturus. Tremulo pendet in ligno, confirmaturus trementes. Cœlum caligine obducit, ut illuminet. Terras tremefacit, ut ſolidet. Maria conturbat, ut mitiget. Reſerat tumulos mortuorum, ut oſtendat domicilia eſſe uiuorum. Creatur ex uirgine, ut ex deo natus eſſe credatur. Neſcire ſe ſimulat, ut ſcire faciat neſcientes. Adorare quaſi iudeus dicitur, ut quaſi uerus dei filius adoretur. Quomodo, inquiunt, filius dei, ſolus uerus deus poteſt eſſe ſimilis patri, cum ipſe dixerit filijs Zebedæi: Calicem quidem meum bibetis, ſedere autem ad dexteram meam uel ad ſiniſtram, non eſt meum dare uobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo? Hoc igitur ueſtræ differentiæ, ut uultis, non æqualitatis eſt argumentum, cum in eo magis uenerari domini clementiam, adorare gratiam deberetis, ſi tamen uirtutis atque ſapientiæ dei profunda ſecreta poſſetis aduertere. Conſiderate enim quæ cum filijs petat, mater eſt utique, cui pro filiorum honore ſollicitæ immoderatior quidem, ſed tamen ignoſcenda menſura uotorum eſt. Atque mater ætate longæua, ſtudio religioſa, ſolatio deſtituta, quæ tunc temporis quando uel iuuanda uel alenda foret ualidæ prolis auxilio, abeſſe ſibi liberos patiebatur, & uo-
B luptati ſuæ, mercedem ſequentium Chriſtum prætulerat filiorum. Qui prima uoce uocati à domino, ut legimus, relictis retibus & patre ſequuti ſunt eum. Hæc igitur ſtudio maternæ ſedulitatis indulgentior, obſecrabat ſaluatorem dicens: Vt ſedeant hi duo filij mei, unus ad dexteram tuam, & alius ad ſiniſtram tuam in regno tuo. *Matt. 20* Etſi error, pietatis tamē error eſt, Neſciunt enim materna uiſcera patientiam: & ſi uoti auara, tamen uenerabilis cupiditas, quæ non pecuniæ eſt auida, ſed gratiæ. Nec inuerecunda petitio, quæ non ſibi, ſed liberis conſulebat. Matrem conſiderate, matrem cogitate. Sed nihil mirum ſi uilis uobis uidetur circa filios affectus parentum, quia etiam omnipotentis patris uilem putatis eſſe circa unigenitum filium charitatem. Dominus cœli atque terrarum uerecundabatur (ut ſecundum aſſumptionem carnis & uirtutes animæ loquar) uerecundabatur inquam, & ut ipſius uerbo utar, confundebatur, matri pro filijs poſtulanti etiam ſuæ ſedis conſortium denegare. Vos æterni dei filium proprium, interdum pro miniſterio ſtare contenditis, interdum famulatorium, hoc eſt, non ex maieſtatis unitate, ſed ex patris præceptione uultis eius eſſe conſeſſum, & negatis hoc deo uero dei filio, quod ille hominibus aperte noluit denegare. Conſiderabat enim matris dilectionem, quæ filiorū mercede grandæuam ſolabatur ſenectam, & deſiderijs feſſa maternis, chariſſimorum pignorum tolerabat abſentiam. Conſiderate etiam fœminam, hoc eſt ſexum fragiliorem, quem dominus propria nondum confirmauerat paſſione. Conſiderate inquam Euæ illius primæ mulieris hæreditatem tranſfuſam, in omnes immoderatæ cupiditatis ſucceſſionem labentem, quam dominus adhuc proprio ſanguine non redemerat, nondum inolitam affectibus omnem immodici contra fas honoris appetentiam, ſuo Chriſtus cruore diluerat. Hæreditario igitur mulier delin-

C quebat errore. Et quid mirum ſi mater pro filiorũ ſuorum (quod eſt tolerabilius ꝙ
ſi ipſi) quãdo etiam apoſtoli ipſi inter ſe, ſicut legimus, de ſui prælatione certabant?
Nõ debuit igitur medicus omniũ deſtitutã matrem, & ægram adhuc mentẽ, pudo
ris cõuitio ſauciare, ne poſtulato ſibi ſuperius denegato quaſi immoderatæ petitio
nis damnata, mœreret. Deniqꝫ dñs qui honorandã ſciret eſſe pietatẽ, nõ mulieri ſed
filijs eius reſpõdit dicens: Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum. Dicenti
bus autẽ illis: Poſſumus. Ait illis Ieſus: Calicem quidẽ meum bibetis, ſedere autẽ ad
dexteram meã uel ad ſiniſtram nõ eſt meum dare uobis, ſed quibus paratum eſt à
patre meo. Quàm patiens & clemẽs dominus, ꝙ alta ſapiẽtia & bona charitas. Vo
lens eñ oſtendere quod nõ perfunctoriam rem aliquam diſcipuli poſtularent, ſed
etiam quã impetrare nõ poſſent, prærogatiuã eius paternæ honorificentiæ reſerua
Phil. 2. uit, nõ metuens, ne quid iuri proprio derogaret, qui nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe
Ioan. 13 æqualem deo: ſimul diligens diſcipulos, quod ſic habes: Vſqꝫ in finẽ dilexit eos, no-
luit his quos diligeret uideri quod peterent denegaſſe ſanctus & bonus dñs, quod
mallet aliquid diſſimulare de iure q̄ de charitate deponere. Charitas eñ patiẽs eſt,
benigna eſt, non æmulatur, nõ inflatur, non quærit quæ ſua ſunt. Deniqꝫ ut agno
Marc. 10. ſcatis, non infirmitatis ſed indulgentiæ eſſe quod dixit: Non eſt meũ dare uobis,
ubi ſine matre filij Zebedæi rogant, nihil de patre dixit. Sic eñ habes: Nõ eſt meũ
dare uobis, ſed quibus paratũ eſt. Ita Marcus Euangeliſta poſuit. Vbi uero mater
Matt. 20. pro filijs rogat, hoc eſt ſecundum Matthæum: Non eſt, inquit, meum dare uobis,
ſed quibus paratum eſt à patre meo. Hic addidit, à patre meo, quia maiorem in-
D dulgentiam maternus poſcebat affectus. Quod ſi putant, dicẽdo quibus paratum
eſt à patre meo, quod aut patri plus tribuit, aut ſibi aliquid irrogauit, dicãt utrum
Ioan. 5. & illic putent patri aliquid derogatum, quia dixit in euãgelio filius de patre: Pater
non iudicat quenquã Quod ſi ſacrilegum putamus dicere quod pater ita iudicium
detulit filio, ut ipſe non habeat. Habet eñ, nec poteſt amittere quod habet natura
liter diuina maieſtas: ſacrilegum utiqꝫ æſtimare debemus, quod nõ poteſt filius da
re quicquã, quod aut homines mereri poſſunt, aut quæuis accipere creatura, præſer
tim cum ipſe dixerit: Ego ad patrem uado, & quodcũqꝫ ab eo petieritis in nomine
meo, hoc faciam. Si eñ quod pater dare poteſt, filius non poteſt, mentita eſt ergo
ueritas. Non eñ poteſt facere quicquam quod in nomine eius pater fuerit obſecra
tus. Nec enim ideo dixit: Quibus paratum eſt à patre meo, ut tantũmodo à patre
poſcant. Nam omnia quæcunqꝫ à patre fuerint poſtulata ſe donare memorauit.
Deniqꝫ nõ dixit: Quodcunqꝫ à me petieritis hoc faciam, ſed quodcunqꝫ ab eo pe-
tieritis in nomine meo, hoc faciam. Quæro nunc, utrum poſſibile aliquid humanæ
conditioni, aut alicui creaturæ, aut impoſſibile putent à Zebedæi cõiuge & filijs po
ſtulatum? Si poſſibile, quomodo ad ſiniſtram ſuam uel ad dexteram impertiendæ
apoſtolis ſedis nõ habuit poteſtatẽ, qui omnia fecit eſſe cum non erant? Aut quo-
modo non poterat iudicare de meritis hominum, cui pater dedit omne iudicium?
Notum eſt quemadmodum dederit. Nam quomodo quaſi indigens accepit filius
qui omnia creauit ex nihilo? quorum igitur naturas fecerat, eorum iudicium nõ ha
beat? dedit autem filio pater omne iudicium, ut omnes, inquit, honorificẽt filium,
ſicut honorificant patrem. Non igitur potentia filij, ſed cognitio noſtra proficit.
Neqꝫ aliquid ad ſubſtantiam eius accedit, ſed ad noſtram utilitatem quod à no-
bis

A bis cognoſcitur,ut cognoſcendo dei filiũ, uitam habeamus æternã. Cum aũt in co/
gnitione filij dei honor illius,noſter nõ illius ſit profectus,ſi quis putat quod dei uir
tus illo honore cumulatur,neceſſe etiã deũ patrẽ credat poſſe cumulari,quod & ipſe
per cognitionem noſtrã clarificatur ſicut filius,Iuxta quod ſcriptum eſt,dicẽte filio:
Ego te clarificaui ſuper terram.Ergo ſi poſſibile aliquid erat,quod petebatur,in po *Iohan. 17.*
teſtate utiq; filij fuit.Sed tamen oſtendãt qui poſſibile putant, quid de hominibus
aut cæteris creaturis,aut ad dexteram aut ad ſiniſtrã dei ſedeat. Pater enim dicit fi/
lio:Sede ad dexteram meã,Itaq; ſi quis ad dexteram filio ſedet,inter ipſum utique
& patrem,ut humano uſu loquamur,filius medius repetitur.Nõ ergo poſſibile ho
mini aliquid petebat͛,ſed noluit dicere, cũ homines ſedere ſecũ non poſſent. Siqui/
dem diuinam ſuam gloriam celare prinſq̃ reſurgeret nõ diuulgare cupiebat . Nam
cum ſupra inter famulos ſuos Moyſen & Heliam apparuiſſet in gloria, monuerat
diſcipulos ne cui dicerent quod uidiſſent . Itaq; ſi poſſibile non hominibus erat uel
creaturis cæteris hoc mereri,nõ debet uideri filius minus poſſe quod nõ dedit apo
ſtolis,quod nec pater hominibus uel creaturis dedit.Aut dicant cui horum dederat
pater? Nõ utiq; angelis,de quibus ſcriptura dicit: Quod omnes angeli ſtabãt in cir *Apoca.7.*
cuitu ſedis.Deniq; & Gabriel ſe ſtare dixit, ſicut habes:Ego ſum Gabriel qui aſto *Luc.1.*
ante deũ:nõ ergo angelis,nõ ſenioribus qui adorãt ſedentẽ,Illi enim nõ ſupra ſedẽ
maieſtatis ſedẽt,ſed ut dixit ſcriptura,in circuitu ſedis. Sedes eñ àliæ uiginti & qua
tuor ſunt, ut habes in Apocalypſi Iohannis:Et ſupra ſedem uiginti quatuor ſenio/ *Apoca.4.*
res ſedentes.In Euangelio quoq; ipſe dominus dicit:Cum ſederit filius hominis in *Matth.19.*
B ſede maieſtatis ſuæ,ſedebitis & ipſi ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tri
bus Iſraël.Non ergo ſedis ſuæ dixit Apoſtolis dari poſſe cõſortium , ſed alias illas
ſedes eſſe duodecim,quas tameñ non corporali conſeſſu,ſed pro ſucceſſu ſpiritalis
gratiæ æſtimare debemus.Deniq; in libro Regnorũ dixit Micheas propheta: Vi/ *3.Reg. 22.*
di dominum deum Iſraël ſedẽtem ſuper thronũ ſuum,& omnis militia cœli ſtabat
circa eum ad dexteram eius & ad ſiniſtram. Quomodo igitur ſtantibus angelis ad
dexteram uel ad ſiniſtram domini dei,ſtante omni militia cœli, ſedebunt homines
ad dexteram dei uel ad ſiniſtram, quibus pro uirtutibus præmia angelorum ſimili
tudo promittitur : ſicut dominus dicit:Eritis ſicut angeli in cœlo? Sicut angeli,inqt, *Matt.22.*
non plus quàm angeli. Si ergo nihil plus dedit pater quàm filius, nihil utique mi/
nus dedit filius quàm pater, nihil igitur minus filius poteſt quàm pater. Poſito ta/
men poſſibili impetratu hominibus quod poſceret͛, Quid eſt quod ait: Sedere aũt
ad dexteram meam uel ad ſiniſtram, non eſt meum dare uobis? Quid eſt meum?
Supra dixit:Calicem quidem meum bibetis,& infra poſuit:non eſt meum dare uo/ *Matth. 20.*
bis,& ſupra meum,& infra meũ dixit, non immutauit.Ergo ſuperiora docent pro
pter quod dixerit.Rogatus enim à muliere quaſi homo, ut ad dexteram uel ad ſini
ſtram ſuam filios eius ſedere pateretur , quia illa quaſi hominem rogauerat, & do/
minus quaſi tantummodo homo de ſua paſſione reſpõdit: Poteſtis bibere calicem
quem ego bibiturus ſum.Itaq; quod ſecũdum carnẽ de paſſione ſui corporis loqne
bat͛,demonſtrare uoluit,quod ſecundũ carnẽ ſubeundæ paſſionis nobis exẽplũ ac
ſimilitudinẽ derelinqueret, ſecundũ humanã aũt conditionem ſedis ſupernæ cõſor
tia nõ donaret.Hoc eñ quod dixit,non eſt meum,Sicut alibi:Mea doctrina nõ eſt *Ioan. 7.*
mea:nõ eſt eñ inquit ſecundũ carnẽ meã,qa quæ diuina ſunt,nõ ſicut carnis eloqa.

C Indulgentiam aũt ſuam circa diſcipulos quos diligeret,quæ expreſſe reuelauit præmittens: Calicem quidem meum bibetis. Etenim quod non debebat id dare quod petierant,alind propoſuit ut prius cõmemoraret quid ijs tribueret, quàm quid negaret,quo magis æquitatem ſibi petitionis quàm ſtudium dominicæ libertatis intelligerent defuiſſe. Calicem quidem meũ bibetis, hoc eſt, paſſionem quidem quæ carnis meæ eſt non negabo. Quod eñ humanæ aſſumptionis habeo,poteſtis imitari,donaui uobis uictoriam paſſionis,hæreditatem crucis,ſedere autem ad dexteram meam uel ſiniſtram,non eſt meum dare uobis. Non dixit, non eſt meum dare,ſed non eſt meum dare uobis,hoc eſt,nõ ſibi poteſtatem deeſſe aſſerens,ſed meritum creatoris. Accipe aliter: Non eſt meũ dare uobis. Quid eſt,non eſt meũ? qui ueni humilitatem docere, non eſt meum , qui ueni non miniſtrari , ſed miniſtrare, non eſt meum,qui iuſticiam ſeruo,non gratiam . Deniq; ad patrem referens,addi

Act.10. dit: Quibus paratum eſt,ut oſtenderent patrem quoq; nõ petitionibus deferre ſolere,non meritis, quia deus perſonarum acceptor non eſt. Vnde & Apoſtolus ait:

Roma.8. Quos præſciuit & prædeſtinauit. Iure igitur reprehenditur mulier, quæ & impoſſibilia & ſpeciali quodam priuilegio ab eo domino poſtulauit , quia ea quæ ſanctis iudicauit eſſe donanda,non duobus apoſtolis, ſed omnibus diſcipulis , etiam ſine

Matt.19 cuiuſquam precatione, noluntaria ſui largitate contulerit,ſicut ſcriptum eſt : Duodecim uos ſedebitis ſuper ſedes iudicantes duodecim tribus Iſraël. Ergo etiã ſi poſſibile putemus poſtulatum fuiſſe,calumniæ locus non eſt,tamen cum legerim ſeraphin ſtare,quomodo poſſum quod homines ad dexteram uel ſiniſtram filio dei ſe

D deant arbitrari? Supra cherubin dominus ſedet,ſicut habes: Qui ſedes ſuper cherubin appare. Quomodo apoſtoli ſuper cherubin ſedebunt? Et hoc tamen colligo non ex meo ingenio,ſed ex dominicæ uocis oraculo. Ipſe enim dominus in poſte

Ioan.17. rioribus apoſtolos commendãs,patri ait: Pater quos dediſti mihi,uolo ut ubi ego ſum,& illi ſint mecum. Vtiq; ſi iudicaſſet quod diuinã ſedem pater hominibus daret,dixiſſet: Volo ubi ego ſedeo & illi ſedeant mecum. Sed uolo,inquit, ut ſint mecum,non ſedeant mecum,& ubi ego, non quomodo ego. Deinde ſequitur: Vt ni

Pſal.26. deant claritatem meam, non ut habeant,ſed ut uideant. Seruus enim uidet,dominus poſſidet. Sicut & Dauid docuit dicens: Vt uideam uoluntatem domini. Et ipſe

Matt.5. dominus in euangelio reuelauit dicens: Beati mundo corde: Ipſi enim deum uidebunt. Videbunt,inquit,non ſuper cherubin cum deo ſedebunt. Deſinant ergo uiliora ſecũdum diuinitatem æſtimare de dei filio,ne uiliora quoq; de patre æſtimẽt. Qui enim male crediderit de dei filio,nõ poteſt bene ſentire de patre. De patre qui male crediderit,& de ſpiritu,non poteſt bene ſentire de filio. Eorum eñ una dignitas,una gloria,una charitas,una maieſtas eſt. In commune derogatur quicquid in aliquo putaueris derogandum. Iam enim non erit plenitudo quam diſcernas & diuidas in aliquas portiones.

De redargutione eorum qui unitatem in diuinitate negare cupientes, extenuare ſtudent patris & filij charitatem ex hoc quod ſcriptum eſt: Et dilexiſti eos ſicut & me dilexiſti. Quomodo etiam intelligendũ ſit, quod filius miſſus dicitur,& quemadmodum dominum dicat, quem patrem nouit, cum diuerſorum hæreticorum condemnatione qui ex falſa ſuperiorum intelligentia errauerunt.

Cap.

A

CAPVT QVARTVM.

EXISTVNT tamen imperator Auguſte qui in hac diuinitate unita-
tem ſubſtantiæ negare cupientes, extenuare ſtudeant patris & filij chari
tatem, quia ſcriptum eſt: Et dilexiſti eos, ſicut & me dilexiſti. Quod cum Ioan. 17.
dicunt, quid aliud agunt, niſi inter dei filiũ & homines æqualitatem quã
dam cõparationis inducunt? Nunquid ſic diligi poſſunt à deo homines quemad-
modum filius, in quo complacuit pater? Ille per ſe cõplacet, nos per ipſum. In qui-
bus enim deus filium ſuum ad imaginem ſuam cernit, eos per filium ſuum aſſciſcit
in gratiam filiorum, ut quemadmodum per imaginem ad imaginem ſumus, ſic per
generationem filij in adoptionẽ uocemur. Alius igitur naturæ amor ſempiternus,
alius gratiæ. Aut ſi ex uerbis faciunt quæſtionem, quia ſcriptum eſt: Et dilexiſti eos
ſicut me dilexiſti, & comparationem factam putant: ergo & illud in comparatione
dictum putant, Eſtote ergo miſericordes ſicut & pater ueſter qui in cœlis eſt. Et Ali Luc. 6.
bi: Eſtote perfecti, ſicut & pater meus qui in cœlis eſt perfectus eſt. Quia ille ſecun Matth. 5.
dum plenitudinem maieſtatis ſuæ perfectus eſt. Nos autem perfecti ſecundũ uir-
tutis accidentis profectum. Sic etiam filius diligit̃ à patre, ſecundũ ſemper manẽtis
plenitudinẽ charitatis, In nobis aũt charitatem dei, uirtutis emeretur profectus. Vi
des igitur quam gratiam deus dederit hominibus, & tu patris & filij uis diſſoluere
naturalem & indiuiduam charitatem: & tu uerba adhuc diſcutis, ubi unitatem ma-
ieſtatis aduertis. Video totum hunc locum, ex cuius affectu loquatur. Habes enim
dicentem ipſum: Clarifica me pater claritate ea quam habui priuſquam mũdus eſ Ioan. 17.
ſet apud te, & tamen ut ſcires magnũ deum & ſalutarem, & omnipotentem dei fi-
B lium, indiciũ ſuæ maieſtatis admiſcuit dicendo: Et mea omnia tua ſunt, & tua mea.
Omnia habet, & tu miſſum eſſe ad iniuriã deriuas, qui ſecũdũ carnẽ nõ accipis miſ
ſum? Apoſtolus dixit, & ex uerbo ſimplici præiudiciũ ſtruis, quo dicas inferiores à
ſuperioribus mitti ſolere. Quid ad illa reſpõdes, quod filius ad hoĩes miſſus eſt?
Num minorem putas eũ qui mittitur, eo uidelicet à quo mittit̃? Diſce quod & mi
nor maiorẽ miſit, & maiores ad minores miſſi ſunt. Nã & Tobias Raphael angelũ
miſit. Et angelus ad Balaã miſſus eſt, & dei filius ad Iudæos. Nunquid ergo minor Tobie. 9. Num. 22.
etiam Iudæis dei filius ad quos mittebatur? De ipſo enim ſcriptum eſt: Nouiſſime Matth. 21.
autẽ miſit eis filiũ ſuum unicũ. Et uide quod ante ſeruos, poſtea filium nominauit,
ut ſcias quod dei filius unigenitus ſecundũ diuinitatis potentiam, nec nomẽ habet,
nec cõſortium cõmune cum ſeruis, reuerendus mittitur, nõ cum famulis reuerẽdus.
Et bene addidit, meũ, ut non unus de multis, nec degeneris naturæ, aut minoris ali-
cuius poteſtatis, ſed uerus à uero, paternæ imago ueniſſe ſubſtantiæ crederet̃. Eſto
tamen, minor ſit qui mittitur eo à quo mittitur, ergo & Pilato minor Chriſtus, quo
niam Pilatus miſit eũ ad Herodẽ. Sed præiudicat poteſtati ſcriptura, quæ miſſum
à patre dicit, miſſum dicit à præſide. Vnde ſi ſobrie de dei filio quæ digna ſunt opi-
nemur, ideo miſſum intelligere debemus, quod ex illo incõprehenſibili inenarrabili
q; ſecreto maieſtatis profundæ, dedit ſe cõprehendendũ pro captu noſtro, menti-
bus noſtris dei uerbum, non ſolum cum ſe exinaniret, ſed etiam cũ habitaret in no
bis, ſicut ſcriptum eſt: Quoniã inhabitabo in illis. Deniq; & alibi habes quod deus
dixit: Venite deſcendamus & confundamus linguas eorum. Non enim deus de lo
co aliquãdo decidit, qui ait: Ego cœlum & terram cõpleo, ſed dico deſcendere uide-
tur,

C tur,ſi noſtros dei uerbum penetret affectus, ſicut dixit propheta: Parate uiam do mino,rectas facite ſemitas eius, nt quemadmodum ipſe promiſit ueniens cum pa tre,apud nos faciat manſionem. Euidens eſt igitur quomodo ueniat. Vnde & euidens eſt quomodo dñm dicat,quem patrem nouit. Ait enim: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ.Ante patrem dixit ſapiētia ſuum, poſtea creaturæ dominum nuncupauit.Itaq; dominatum nō eſſe ubi uera progenies eſt, ipſe dominus oſten

Matt.22. dit in Euangelio ſuo dicens: Quid uobis uidetur de Chriſto,cuius filius eſt? Dicunt ei:Dauid.Ait illis Ieſus:Quomodo ergo Dauid in ſpiritu uocat eum domi

Pſal.109. num dicens: Dixit dominus domino meo,ſede à dextris meis? Et addidit:Si ergo Dauid in ſpiritu uocat eum dominnm,quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere uerbum. O qnàm caute propter Arrianos etiam in hoc teſtimonio dominus fidei proſpexit. Non enim dixit, Vocat eum ſpiritus dominum, ſed quod Dauid dixit in ſpiritu,ut cuius ſecundum carnem filius eſt Dauid ſcilicet,eius etiam ſecundum diuinitatem & dominus & deus crederetur. Vides igitur qnod no men pietatis & domini ſecretum eſt.Et bene dominus ſuum quidem patrem,cœli autem & terræ dominum prædicauit,ut tu cum legis & patrem & dominum,intelligas patrem filij,& dominum creaturæ.In alio prærogatina naturæ eſt, in alio autoritas poteſtatis.Formam enim ſerui accipiens,eo utiq; dominum uocat, quo ſer uientem ſuſcepit,æqualis in dei forma,ſeruus in corporis, ſeruitus enim carnis,dominatus autem diuinitatis eſt. Vnde & Apoſtolus ait: Deus domini noſtri Ieſu Chriſti pater gloriæ,hoc eſt,deum aſſumptionis humanæ aſſerens,patrem autem

D gloriæ.Num enim duos filios habuit deus, Chriſtum & gloriam? Minime. Ergo ſi unus dei filius Chriſtus,utiq; Chriſtus eſt gloria.Quid autem ei derogas qui pa tris gloria eſt?Si ergo & filius gloria eſt,& pater gloria,quia pater gloriæ, non poteſt aliud eſſe quàm gloria,nòn diuiſio gloriarum,ſed una eſt gloria: Itaq; ad proprietatem naturæ gloria refertur,dominatus ad ſuſcepti corporis ſeruitutem. Si e

1.Cor.9. nim caro etiam iuſti animæ ſubdita eſt,ſicut ſcriptum eſt: Caſtigo corpus meum

Pſal. 118 & ſeruituti redigo,quanto magis ſubiecta eſt diuinitati,de qua dicitur: Quoniam nniuerſa ſeruiunt ei? Vna autem quæſtione & Sabellianos & Fotinianos & Arrianos dominus excluſit. Nam cum dominum cum domino dicit, Sabellius excluditur: qui eundem patrem uult eſſe quem filium.Excluditur Fotinus, qui ſecundum carnem iudicat,quod dominus Dauid regis non poterat eſſe,niſi qui deus eſt.Scri

Matt.4. ptum eſt enim: Dominum deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies. Nunquid con tra legem propheta ſentiret, qui ſub lege regnaret? Excluditur Arrius,quod filium ſedere audit ad dextram patris,ut ſi ex uſu argumentetur humano,ipſe ſe perimat, & uenenum ſacrilegæ diſputationis ſuæ in ſe refundat,ut dum inæqualitatem pa tris & filij ex conſuetudine hominum interpretatur, in utroq; à uero deuius, eum præferat cui derogat,confeſſurum priorem quem audit ad dextram.Excluditur etiam Manichæus.Non enim negat eſſe ſe Dauid filium ſecundum carnem, utpote

Matt.20. qui clamantibus cæcis:Ieſu fili Dauid miſerere nobis,& delectatus eſt fide, & ſtetit & curauit eos:Sed negat nos eſſe æternitatis,ſi Dauid ſolius filius à perfidis nominetur.Nam filius eſt cōtra Hebionem.Filius Dauid eſt contra Manichæos. Filius dei eſt contra Fotinum. Filius Dauid eſt contra Marcionem. Filius dei eſt contra Paulum Samoſatenum.Filius Dauid eſt contra Valentinum. Filius dei eſt contra

Arrium

A Arrium atq; Sabellium gentilis erroris hæredes. Dominus Dauid eſt contra Iu-
dæos. Qui dei filium in carne cernentes, hominem tantummodo impio furore cre-
debant. Sed eccleſiaſtica fide & dei patris & Dauid idem unus atque idem filius.
Quod incarnationis dei myſterium uniuerſæ ſalus eſt creaturæ, ſecundum quod
ſcriptum eſt: Vt ſine deo pro omnibus guſtaret mortem: Id eſt, quod creatura o-
mnis ſine paſſione aliqua diuinitatis, dominici ſanguinis redimenda ſit precio, ſicut
habes: Omnis creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis. Aliud eſt igitur ſecun
dum diuinam ſubſtantiam, aliud ſecundum ſuſceptionem carnis filium nominari.
Nam & ſecundum generationem diuinam, deo patri æqualis eſt filius, & ſecũdum
ſuſceptionem corporis deo patri ſeruus eſt. Quod formam ſerui, inquit, accepit, u-
nus tamen atq; idem eſt filius. Contra autem ſancto patriarchæ Dauid ſecundum
gloriam ſuam dominus eſt, ſecundum corporalis ſucceſſionis ſeriem filius eſt, non
deficiens à ſe, ſed noſtræ ſibi adoptionis gratia acquirens. Nõ ſolum ex genere Da
uid ſeruus eſt, ſed etiam ex nomine, ſicut habes: Inueni Dauid ſeruum meum. Ser- Pſal. 88.
uus eſt in quo unctus eſt. Seruus eſt in quo ſanctificatus eſt. Seruus eſt in quo crea
tus eſt. Et ut de compendio dicam, ſeruus eſt in quo matrem habet, ſicut ſcriptum
eſt: O domine ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Nam ſecundum diuinam ge-
nerationem, non matrem habet, ſed patrem, nec corporalis eſt uentris fructus, ſed
ſempiterna dei uirtus. Ergo etiam cum legimus quod dixit dominus: Tempus me- Ioan. 7.
um nondum impletum eſt. Et: Adhuc modicum tempus uobiſcum ſum: Et uado
ad eum qui me miſit: Et clarificatus eſt filius hominis, ad incarnationis ſacramen- Ioan. 13
B tum referre debemus. Cum autem legimus: Et deus clarificatus eſt in eo: Et deus
clarificauit eum, quid ibi eſt quæſtionis, ubi & filius clarificatur à patre, & pater cla-
rificatur à filio? Denique ut fidem unitatis aperiret, etiam ſpiritu clarificandum eſſe
dixit, ſicut habes: Ille de meo accipiet & clarificabit me. Clarificat ergo dei filium eti-
am ſpiritusſanctus. Quomodo igitur ipſe dixit: Si ego clarificauero meipſum, cla-
ritas mea nihil eſt? Ergo nihil claritas filij. Sacrilegum eſt dicere niſi referas ad car-
nem, quod ex perſona hominis filius loquebatur, eo quod comparatione diuinita-
tis nulla eſt carnis claritas. Deſinant igitur impie obijcere, quod in ſuam perfidiam
retorquetur. Scriptum eſt enim: Non nego: Nunc clarificatus eſt filius hominis.
Sed uideant quod ſubiectum ſit: Clarificatus eſt filius hominis. Videant etiam
quod ſequatur: Et deus clarificatus eſt in eo. Ego excuſationem habeo de filio ho-
minis, Ille de patre non habet, quia pater non ſuſcepit carnem: excuſationem ha-
beo, non utor: ille non habet, & calumniatur. Aut ſimpliciter me patiatur intellige-
re, aut ad carnem referre quæ carnis ſunt. Pia mens, quæ leguntur, ſecundum car-
nem diuinitatemq; diſtinguit, Sacrilega confundit, & ad diuinitatis retorquet iniu
riam, quicquid ſecundum humilitatem carnis eſt dictum.

De confutatione Arrianorum qui ideo aliam patris, aliam filij, aliam ſpiritusſancti dicunt eſſe poteſtatem, quia ſcriptum ſit: Ite docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritusſancti, ex uerborum ordine differentiam diuinæ poteſtatis facientes. Qui præterea idcirco negãt in Chriſtum eſſe credendum quod ſcriptum ſit: Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui me miſit.

Cap. V

C

Caput. V.

QVID quod etiam more Iudaico falſi & impudentes interpretes Arria
ni,uerborum ſunt diuinorum,dicentes:uſq; adeo aliam patris,aliam fi
Matt.28. lij,aliam ſpiritusſancti eſſe poteſtatem,ut ſcriptum ſit: Ite docete om̃es
gentes,baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpũſſancti,& ex uer-
borum ordine differentiam diuinæ faciunt poteſtatis? Ego autẽ licet hoc ipſum te-
ſtimonium in ſuperioribus libris pro unitate aſſeruerim maieſtatis ac nominis, ta
men ſi hic faciũt quæſtionem,poſſum teſtimonijs aſſerere ſcripturarum, in pleriſq;
locis prius filium nominatum,poſtea patrem dictum. Nunquid igitur filij ſanctifi
catio ante præmiſſa eſt,uerborum, ut Arriani uolunt,præiudicio,pater ſecundus à
filio eſt? Abſit inquam abſit. Neſcit hunc ordinem fides, neſcit diſcretum patris
& filij honorem. Non legi,non audiui,nec aliquem in deo inuenio gradum. Nuſq;
ſecundum nuſquam tertium deum legi,primum legi,primum ac ſolum audiui. Si
ordinis exigimus ſuperſtitionem,nec ad dexteram patris ſedere filius debet,nec pri
mum ſe & principium debuit dicere. Male ergo euangeliſta quod prius à uerbo q̃
Ioh.1. à deo cœpit dicens: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum. Etenim
iuxta humani ritus ordinem prius patrem debuit nominare. Neſciuit etiam Apo-
Rom.1. ſtolus ordinem qui ait: Paulus ſeruulus Chriſti Ieſu uocatus Apoſtolus,ſegregatus
2.Cor.13. in euangelio dei. Et alibi: Gratia dñi noſtri Ieſu Chriſti,& charitas dei,& cõmunica
tio ſpiritusſancti. Si uerborum ſequamur ordinem,in primo filium poſuit,in ſecun
do patrem. Sed uerborum ordo ſæpe mutatur, & ideo non debes uel de ordine uel
D de gradu,patri deo & filio eius facere quæſtionem,cum ſecundum diuinitatem di-
uiſio nulla ſit unitatis. Ad extremum ut Chriſtianos ſe non eſſe manifeſtent,negãt
Ioh.12 in Chriſtum eſſe credendum,dicentes ſcriptum eſſe: Qui in me credit,non credit in
me,ſed in eum qui me miſit. Hanc ergo expectabam confeſſionẽ, quid me quibuſ-
dam ambagibus ludebatis,ſciam mihi aduerſum gentiles eſſe contentionem, ſed
conuertuntur,uos non couertimini. Illi ſe credant,ſaluum eſt ſacramentum,uos per
didiſtis acceptum: Et ne cœptum fortaſſe,ſed factum. Scriptum eſt inquiunt: Qui
in me credit,non in me credit,ſed in eum qui me miſit. Sed uidete quid ſequatur, &
uidete ſic quemadmodum ſe dei filius uult uideri. Sequitur enim: Et qui uidet me,
uidet eum qui me miſit, hoc eſt,quod pater uidetur in filio. Expoſuit igitur id qđ
ante præmiſit: Quia credit in filium,qui cõfitetur & patrem. Nam qui filium neſcit,
nec patrem nouit. Omnis enim qui negat filium,nec patrem habet. Qui confitetur
filium,& filium & patrem habet. Quid eſt ergo: Non credit in me? Non in id quod
corporaliter cernitis, non in hominem tantummodo quem uidetis. Non enim in
hominem tantummodo credendum aſſeruit,ut credas quia Ieſus Chriſtus, ipſe
Ioh.8. eſt & dei filius & homo. Propter quod & utrunq; ait: A meipſo non ueni. Et alibi:
Ego ſum principium qui & loquor nobis. Quaſi homo à ſe non uenit. Quaſi dei fi
lius non ex homine principium habet. Sed ſum, inquit,ipſe principium qui loquor
uobis. Neq; humana ſed diuina ſunt quæ locutus ſum. Neq; enĩ fas eſt credere, ꝗ
negauerit in ſe eſſe credendum,cum ipſe dixerit: Vt omnis qui credit in me,in tene
Ioh.6. bris non maneat. Et alibi: Hæc eſt enĩ uoluntas patris mei qui me miſit,ut omnis q
uidet filium & credit in eum,habeat uitam æternam. Et alibi: Credite in deum & in
me credite. Nemo ergo filium ſine patre accipiat, qđ filiũ legimus. Habet patrem

filius

A filius,ſed non temporalem,non ex paſſione,non ex conceptione,non ex gratia.Generationem legi,non legi conceptionem.Et pater dicit:Genui,non dicit creaui.Et filius non creatorem ſuum deum ſecundum æternitatem diuinæ generationis, ſed patrem nominat. Se quoque nunc ex perſona hominis, nunc in dei maieſtate ſignificat: nunc unitatem ſibi diuinitatis cum deo patre uendicans, nunc fragilitatem humanæ carnis aſſumens: nunc doctrinam ſuam non habere, nunc uoluntatem ſuam ſe non quærere, nunc teſtimonium ſuum uerum non eſſe, nunc uerum eſſe ſignificans. Nam ipſe dixit: Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum non eſt uerum. Et ipſe in poſterioribus ait: Et ſi ego teſtimonium perhibeo de me, uerum eſt teſtimonium meum. Quomodo igitur non eſt uerum teſtimonium tuum domine Ieſu, cui qui credit, in cruce licet poſitus, & inter confeſſi ſceleris ſupplicia conſtitutus,merita latronis exuit,præmia innocentis meruit? Deceptus eſt ergo Paulus,qui ideo recepit oculos, quia credidit, quos amiſerat antequam crederet? Errauit ne etiam Ieſus Naue, qui ducem militiæ cœleſtis agnouit,ſed poſtea quàm credidit ſtatim uicit, dignus qui fidei prælio triumpharet? Deniq; non æratas acies in bella produxit, nec ariete cæteriſq; tormentorum machinis,ſed tubarum ſeptem ſacerdotalium ſono,murorum hoſtilium ſepta depoſuit.Ita bellum immane cõfecit tubæ clangor,& inſula ſacerdotis. Vidit hoc meretrix,& quæ in excidio ciuitatis remedia deſperaret ſalutis, quod fides uicerat, ſigna fidei atq; uexilla dominicæ paſſiõis attollens,coccum in feneſtra ligauit, ut ſpecies cruoris myſtici quæ foret mundum redemptura uernaret. Ita foris Ieſus nomen fuit præliantibus ad uictoriam,intùs ſpecies dominicæ paſſionis periclitantibus ad ſalutem. Vnde quod intellexit Raab cœleſte myſterium, dicit dominus in pſalmo: Memor ero Raab & Babylonis ſcientibus me. Quomodo ergo non eſt uerum teſtimonium tuum domine, niſi ſecundum fragilitatem hominum? Omnis enim homo mendax.Deniq; ut ſecundum hominem dixiſſe ſe demonſtraret, ait: Qui miſit me pater,ipſe teſtimonium perhibet de me. Verum autem eſt teſtimonium ſecundum diuinitatem, ſicut ipſe ait: Et uerum eſt teſtimonium meum, quia ſcio unde uenio, aut quò uado, uos autem neſcitis unde uenio & quò uado, uos ſecundum carnem iudicatis. Non ergo ſecundum diuinitatem, ſed ſecundum hominem iudicant, qui putant Chriſto teſtificandi ſcientiam defuiſſe. Ergo cum audis: Qui credit in me,non credit in me: Et qui miſit me pater ipſe mihi mandatum dedit, didiciſti quò id putes eſſe referendum. Deniq; mandatum quod eſſet oſtendit dicens: Pono animam meam, & iterum ſumam eam. Nemo tollit eam à me,ſed ego pono eam à meipſo. Vides ideo dictum,ut oſtenderet ſibi ponendæ ac reſumendæ animæ poteſtatem,ſicut ipſe dixit: Poteſtatem habeo ponendi animam meam,& poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc mandatum accepi à patre meo. Siue igitur mandatum, ſiue ut aliqui latini habent præceptum, non utiq; ſecundum diuinitatem,ſed ſecundum incarnationem datur,ad ſubeundæ uictoriam paſſionis.

Ioan.5. Ioan.8 Act.9. Ioſue.5. B Pſal.86. Ioan.10.

Quod non debeamus deducere filium in hanc humilitatem, ut niſi quæ audierit,facere aut loqui neſciat, cum Arrianorum confutatione. Et unde maxime unitatem diuinæ maieſtatis intelligere poſſimus. Quibus etiam rationibus dei filius creatura dici non poſſit.

C

CAPVT SEXTVM.

HAVD uero in hanc humilitatem dei filium deducemus, ut niſi quæ au
dierit facere aut loqui neſciat, & præſcriptam agendi loquendiq́ꝫ ei po
Ioan.12. temus eſſe menſuram, quia ſcriptum eſt: Ex meipſo non ſum locutus:
Et infra: Sicut dixit mihi pater ita loquor, ſed ad obedientiam carnis,
ut ad fidem unitatis iſta referantur. Pleriq́ꝫ etiam doctiores & audire filium & di-
cere aliquid filio patrem accipiunt per unitatem naturæ. Quod enim per unitatem
uoluntatis nouit filius, patrem uelle uidetur audiſſe. Vnde non officium corpora-
le, ſed arbitrium indiſſociabile cooperationis declaratur. Neq́ꝫ enim uerborum hic
aliquem ſignificat auditum, ſed unitatem uoluntatis atq́ꝫ uirtutis, quæ & in patre
eſt & in filio. Quam etiam & in ſpirituſancto eſſe memorauit alio loco dicẽs: Non
Ioan.16. enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæ audit loquetur, ut aduerteremus quod quic-
quid ſpiritus loquitur, loquitur & filius, & quicquid loquitur filius, loquitur & pa-
ter, quia una ſententia & operatio trinitatis. Sicut enim pater uidetur in filio, non
utiq́ꝫ ſpecie corporali, ſed unitate diuinitatis, Ita etiam pater loquitur in filio, non
Ioan.14. temporali uoce, nec corporali ſono, ſed operis unitate. Deniq́ꝫ cum dixiſſet: Et pa-
ter qui in me manet ipſe loquitur, & opera quæ ego facio ipſe facit, addidit: Credi-
te mihi, quia ego in patre & pater in me eſt. Alioquin propter opera ipſa credite.
Hic intellectus eſſe uidetur ſecundum diuinarum ſeriem ſcripturarum. Arriani au
tem qui nolunt de deo æſtimare quæ digna ſunt, uel apto ſuis meritis confutentur
exemplo, nec totum carnaliter credant, cum ipſi patris ſui diaboli opera incorpora-
liter uideant. Sicut de eorum conſortibus Iudæis dominus declarauit dicens: Vos
D quod uidiſtis patrem ueſtrum facientem facitis, cum utiq́ꝫ non quod diabolum
operantem uiderint, ſed quod arbitraria eius fecerint arguantur, inuiſibiliter in his
ſecundum iniquitatem ſuam diabolo operante peccatum. Hoc ſecundum Apoſto
lum propter inſipientiam poſuimus perfidorum. Cæterum ſatis probatum eſt ſcri
pturarum exemplis, ad unitatem maieſtatis pertinere diuinæ, quod & pater mane-
at in filio, & ea quæ loquitur filius à patre uideatur audiſſe. Vnitatem autem maie
ſtatis quibus alijs poſſumus intelligere, quàm quod eadem patri & filio deferun-
tur? Nam quid præcellentius poteſt dici, quàm quod Apoſtolus dixit dominum
maieſtatis crucifixum? Filius ergo eſt, & deus maieſtatis, & dominus maieſtatis,
ſed non creaturis ſubiecta maieſtas: Non ergo creatura filius. Filius paternæ eſt
imago ſubſtantiæ. Non ergo creatura filius. Omnis autem creatura diſſimilis ſu-
pernæ ſubſtantiæ, ſed non diſſimilis dei patris filius. Non ergo creatura filius. Fi-
lius nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed nulla creatura æqualis deo.
Æqualis autem filius, non ergo creatura dei filius. Omnis creatura mutabilis, ſed
non mutabilis dei filius. Non ergo creatura dei filius. Omnis creatura accidentia
boni & mali recipit ſuæ capacitate naturæ, eademq́ꝫ deceſſionem ſentit: Dei autem
filio nihil poteſt ex eius diuinitate uel decedere uel accedere: Non ergo creatura dei
Eccl.12. filius. Omne opus ſuum adducet deus in iudicium, ſed dei filius non adducitur in
iudicium, quod ipſe iudicat: Non ergo creatura dei filius. Poſtremo ut unitatem in
telligas, de ouibus dicens ſaluator: Nullus, inquit, rapit eas de manu mea. Pater
quod dedit mihi maius omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu patris mei.
Ego & pater unum ſumus. Sic uiuificat filius ut pater. Sicut enim pater ſuſcitat
mortuos

A mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Sic ſuſcitat filius ut pater. Sic conſeruat filius ut pater. Qui non impar eſt gratia, quomodo impar eſt poteſtate? Sic etiam non perdit filius ut pater. Et ideo ne quis uel duos deos crederet, uel diſcretionem poteſtatis induceret: unum ſe eſſe cum patre dixit. Id quemadmodum poteſt dicere creatura? Non ergo creatura dei filius eſt. Non idem eſt regnare & ſeruire: Chriſtus autem & rex eſt & filius regis: Non ergo ſeruus eſt dei filius. Omnis autem creatura ſeruit, ſed non ſeruit dei filius, qui ex ſeruis filios dei facit: Non ergo creatura dei filius. Diuine utiq; illam parabolam induxit diuitis qui in regionem longinquam profectus eſt accipere regnum & reuerti, ſeipſum ſecundum ſubſtantiam diuinitatis incorporationiſq; deſcribens. Ipſe enim diues ſecundum plenitudinem diuinitatis, qui pro nobis pauper factus eſt, cum diues eſſet. Et rex æternus, & æterno rege progenitus, peregre profectus ſecũdum corporis ſuſceptionem, quia uias hominis tanquam iter ingreſſus alienum, in hunc mundum uenit ut regnum ſibi pararet ex nobis. Venit ergo Ieſus in hunc mundum regnum accipere de nobis, quibus ait: Regnum dei intra uos eſt. Hoc eſt regnum dei quod Chriſtus accepit, hoc eſt quod patri tradidit. Nam quomodo regnum accepit, qui rex erat ſempiternus? Venit ergo filius hominis accipere regnum & reuerti. Noluerũt eum ſuſcipere Iudæi, de quibus ait: Illi qui noluerunt me regnare ſuper ſe, adducite & interficite eos. Sequamur ſcripturarum ordinem. Ille qui uenit regnum deo patri tradet, & cum tradiderit regnum, tunc & ipſe ſubiectus erit ei qui ſibi ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus. Sicut filius hominis, regnum accepit dei filius: ut *Luc.17.* *Luc.19* *1.Cor.15.*

B filius utiq; hominis etiam traditurus eſt quod accepit: Sicut filius hominis tradit, ergo & ut filius hominis ſubiectionem utiq; per conditionem carnis, nõ per maieſtatem diuinitatis agnoſceret. Et tu ad contumeliam obijcis, quod ei ſubiecerit omnia deus, cum audias quod regnum filius hominis deo tradat. Et ut in ſuperioribus diximus libris, legeris: Nemo uenit ad me niſi pater attraxerit eũ, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Si literam ſequamur, uide magis atq; aduerte unitatem honorificentiæ, & pater ſubiecit filio, & filius patri tradet. Dic quid ſit amplius, trahere an reſuſcitare? Nõnne ſecundum morem hominum, miniſterium trahentis poteſtas eſt reſuſcitantis? Sed & filius ad patrem trahit, & pater ad filium trahit, & filius ſuſcitat, & pater ſuſcitat. Faceſſant ſacrilegæ commenta diſcretionis, ubi unitas poteſtatis eſt. Tradat igitur patri regnum ſuum filius, non deperit Chriſto quod tradit, ſed proficit. Nos ſumus regnum, & nobis dictum eſt: Regnum dei intra uos eſt. Et ſumus regnum Chriſti ante, poſtea patris, quia ſcriptum eſt: Nemo uenit ad patrem niſi per me. Cum in uia ſum, Chriſti ſum: cum peruenero patris ſum, ſed ubiq; per Chriſtum, & ubiq; ſub Chriſto. Bonum eſt in regno Chriſti eſſe, ut Chriſtus nobiſcum ſit, ſicut ipſe ait: Ecce ego uobiſcum ſum uſq; ad conſummationem mundi. Sed melius eſt eſſe cum Chriſto. Diſſolui enim & cum Chriſto eſſe multo melius, cum in hoc mundo ſub peccato ſimus. Chriſtus nobiſcum eſt, ut per unius obedientiam iuſti conſtituantur multi. Et ſi peccatum huius mundi euaſero, incipiam eſſe cum Chriſto. Deniq; ait: Veniam iterum, & aſſumam uos ad me. Et infra: Volo ut ubi ego ſum, & iſti ſint mecum. Ergo nunc ſub regno Chriſti ſumus, dum in corpore uerſamur, & nondum forma exuimur ſerui, quam ille cum ſe exinaniuiſſet accepit: cum uero gloriam eius uiderimus quam habuit priuſquam *Matt.28*

C mundus eſſet,erimus in regno dei,in quo patriarchæ ſunt & prophetæ. De quibus
Luc.13. ſcriptum eſt: Cum uideritis Abraam Iſaac & Iacob,& omnes prophetas in regno dei,ut iam pleniore cognitione potiamur.Sed in filij regno & pater regnat,& in regno patris filius regnat,quia pater in filio,& in patre filius,& in quo habitat pater,
Ioan.14 habitat filius.Sicut ipſe ait:Ego & pater ueniemus,& apud eum manſionem faciemus.Ergo ſicut una domus,ita & unum regnum.Eouſq; autem unum patris & filij regnum eſt,ut quod filius tradit,pater accipiat:& quod pater accipit, filius non amittat.Ergo in uno regno unitas poteſtatis eſt.Nemo igitur diuinitatem inter patrem filiumq; ſecernat.

Quemadmodum intelligere debeamus filium eſſe ſubiectum patri,cum hæreticorum condemnatione.Quomodo etiam non ſolum deus pater filio,ſed & filius ipſe ſibi ſubiecerit omnia. Et qua de cauſa filius ſubiectus ſit in nobis. Quodq; eadem ſit charitas dei patris & Chriſti. Quod præterea nihil ſit quod diuinitas ſempiterna nõ poſſit,nihil quod lateat ueritatem,fallat iuſticiam,prætereat ſapientiam. Cap. VII.

QVOD ſi patri & filio unum dei nomen & ius eſt,cum deus uerus & ſempiternus ſit etiam dei filius,ſubiectum itaq; imperator Auguſte quemadmodum debeamus accipere,conſideremus.Quomodo enim ſubiectus dei filius ut creatura uanitati? Sed impium eſt de diuinitatis ſubſtantia,tale aliquid æſtimare.An quemadmodum creatura omnis dei filio, quod
Pſal.8. æque ſcriptum eſt:Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius? Sed non Chriſtus ipſe ſibi
D ſubiectus eſt. An quemadmodum mulier uiro, ſicut legimus: Mulieres uiris ſuis
Ephe.5. ſubiectæ ſint.Et alibi: Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione? Sed sacrile-
1.Tim.2. gum eſt,uel patri uirum,uel dei filio mulierem comparare.An quemadmodum Pe
1.Petri.2. trus dixit: Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ? Nec ſic itaq; Chriſtus. Vel quemadmodum Paulus ſcripſit:Patri & deo, ſubiecti inuicem, in timore Chriſti? Sed neq; in ſuo,neq; in alterius Chriſti timore ſubiectus eſt filius, quia unus eſt Chriſtus.Quorum uerborum uim conſiderate,quia patri ſubiecti ſumus,dum etiam Chriſtum ueremur.Quomodo ergo ſubiectum intelligimus. Totum Apoſto
1.Cor.15. licum capitulum recenſeamus,ut nihil uideatur fraude ſubtractum , aut obreptione præſtrictum. Si in hac uita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium.Videtis quoniam de reſurrectione Chriſti tractata eſt diſputatio. Quoniam ſicut per unum hominem,inquit,mors,& per hominẽ reſurrectio mortuorum.Sicut enim in Adam omnes moriuntur,ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur,unuſquiſq; autẽ in ſuo ordine,primitiæ Chriſtus,deinde hi qui ſunt Chriſti,qui in aduentum eius crediderũt,deinde finis,cum tradiderit regnum deo & patri,cum euacuauerit omnem principatum & poteſtatem & uirtutem. Oportet eñ illum regnare donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius.Nouiſſime autẽ inimica deſtruetur mors.Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius.Cum autem dicat: Omnia ſubiecta ſunt ei,ſine dubio præter eum qui ſubiecit ei omnia. Cum autem ſubiecta illi fuerint omnia,tunc & ipſe filius ſubiectus erit illi, qui ſibi ſubiecit omnia,ut ſit deus omnia in omnibus,Quod etiã ad Hebræos Apoſtolus dixit: Nunc

A autem nondũ uidemus omnia illi eſſe ſubiecta, accipimus apoſtolicæ ſeriē lectio-
nis. Quomodo igitur ſubiectum dicemus? Sabelliani & Marcionitæ dicunt, quod
hæc futura ſit Chriſti ad deum patrem ſubiectio, ut in patrem filius refundatur. Si
ergo ea erit uerbi ſubiectio, ut reſoluatur in patre deus uerbum, ergo & quæcunq;
patri filioq; ſubiecta ſunt, in patrem & filiũ reſoluentur, ut ſit deus omnia & in om
nibus creaturis. Sed abſurdum eſt dicere: Non igitur per refuſionem ſubiectio. Alia
ſunt enim quæ ſubijciuntur, ea utiq; quæ creata ſunt, & alius cui ſit ſubiectio. Conti
ceſcant itaq; ſæuæ refuſionis interpretes, atq; utinam & illi tacerēt, qui quoniam re
ſolubile dei uerbum, deiq; ſapientiam probare non poſſunt, infirmitatem diuinita
tis ſubiectioni aſcribunt, dicentes quod ſcriptum eſt: Cum autem ſubiecta illi fue-
rint omnia, tunc & ipſe ſubiectus erit. Videmus igitur quod nondum ſubiectum,
ſed ſubijciendum eſſe ſcriptura commemorat. Ergo nunc non eſt ſubiectus deo pa
tri filius. In quo igitur filium ſubiectum fore dicitis? Si in diuinitate, nec inobediēs
eſt, quia non eſt patri diſcors. Nec ſubiectus, quia nō eſt ſeruus, ſed unicus proprio
patri filius. Deniq; cum cœlum crearet, & terram conderet, & poteſtatem exercebat
& charitatem. Nulla igitur ſeruilis in Chriſti diuinitate ſubiectio. Si autē nulla ſub
iectio, uoluntas libera eſt. Quod ſi etiam ſubiectionem putant filij, quia cum eius
uoluntate omnia faciat, diſcant hoc ipſum eſſe indiuiduæ poteſtatis argumentum,
quod unitas uoluntatis eſt, quæ non cœpit ex tempore, ſed erat ſemper, ubi autem
unitas perpetuæ uoluntatis, non utiq; temporalis ſubiectionis infirmitas. Si enim
per naturam ſubijceretur, ſemper ſubiectus maneret. Cum uero ſubijciendus dica-
B tur in tempore diſpenſationis, ergo ſuſceptæ non perpetuæ infirmitatis erit illa ſub
iectio, maxime cum ſempiterna dei uirtus non poſſit ſtatum mutare pro tempore,
nec deo patri ex tempore ius poteſtatis accedere. Nam ſi filius aliquando mutabi-
tur, ut ſecundum diuinitatem ſubijciatur, ergo & deus pater aliquando plus pote-
rit, ut ſecundum diuinitatem habeat filium, nũc interim minus poſſe ſecundum in-
terpretationem ueſtram, neceſſe eſt æſtimetur. Quid autem culpæ cōmeruit filius,
ut poſtea ſecundum diuinitatem ſubijci poſſe credatur? Nunquid ſecundum diui-
nitatem ad dexteram patris ſedere præripuit, & inuito patre ſibi prærogatiuam pa
terni ſolij uendicauit? Sed ipſe ait: Omnia quæ placita ſunt ei facio ſemper. Ergo ſi *Ioan. 8*
in omnibus patri complaceat filius, cur ſubijcietur qui ante ſubiectus non erat? Vi
deamus itaq; ne nō diuinitatis illa ſed noſtra fiat in Chriſti timore ſubiectio, ple-
na gratia, & plena myſterij. Itaq; rurſus apoſtolica uerba pandamus. Cum autem *1. Cor. 15.*
ſubiecta, inquit, illi fuerint omnia, tunc & ipſe ſubiectus erit ei qui ſibi ſubiecit om-
nia, ut ſit deus omnia in omnibus. Ergo quid dicis? Nunc ſubiecta non ſunt ei om
nia? Non ſubiecti ſanctorum chori, non angeli qui in terris poſito miniſtrabant,
non archangeli qui etiam ad Mariam aduentus dominici prænuncij mittebantur,
non omnis militia cœleſtis, non cherubin & ſeraphin, non throni & dominationes
& poteſtates quæ uenerantur & laudant? Quomodo ergo ſubiecta erũt? Sic utiq;
quemadmodum ipſe dominus dixit: Tollite iugum meum ſuper uos. Non enim *Matt. 11.*
indomiti iugum portāt, ſed humiles atq; manſueti. Nec eſt planè angelis nec ipſis
hominibus uilis, ſed glorioſa ſubiectio, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur cœ
leſtium, terreſtriũ, & infernorũ, & omnis lingua cōfiteatur, quia dominus Ieſus in
gloria eſt dei patris. Ideo autē ante ſubiecta non erant omnia, quia nondum rece-

m 3 perant

C perant ſapientiam dei, nondũ habile iugum uerbi mentis quadam ceruice porta-
bant. Quotquot autẽ, ſicut ſcriptum eſt, receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios
dei fieri. Dicet aliquis: Ergo iã ſubiectus eſt Chriſtus, quia plurimi crediderunt? Mi
nime: Quia nõ in paucis eſt Chriſti ſubiectio, ſed in omnibus. Sicut enĩ ſi in me cõ
cupiſcat adhuc caro aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem, nec uideor
eſſe ſubiectus, & ſi ex parte ſim ſubditus, ita qa omnis eccleſia unũ corpus eſt Chri-
ſti, quãdiu genus diſſenſit humanum, Chriſtum diuidimus. Nõdum ergo ſubiectus
eſt Chriſtus, cuius non ſunt adhuc membra ſubiecta. Cum autẽ fuerimus nõ mul-
ta membra, ſed unus ſpiritus, tunc & ipſe ſubiectus erit, ut per ipſius ſubiectionem,
ſit deus omnia in omnibus. Sicut autẽ nondum ſubiectus eſt Chriſtus, ita nõdum
Ioan. 4. perfectum eſt opus patris, quia dei filius dixit: Meus cibus eſt ut faciam uoluntatẽ
patris mei qui me miſit, & perficiam opus eius. Quid igitur quæſtionis eſt, quod in
me erit filij ſubiectio, in quo perfectũ eſt opus patris, quia non ſum ipſe perfectus?
Ergo qui imperfectum opus facio patris, ipſe filium facio eſſe ſubiectum? Sed nõ
eſt iniuria iſta ſed gratia, quia in eo quod ſubijcimur, noſter utiq; nõ diuinitatis eſt
pfectus, ut ſubijciamur legi, ſubijciamur gratiæ. Quoniã ante, ſicut ipſe dixit Apo-
Roma. 8. ſtolus, ſapientia erat carnis inimica in deum. Legi enĩ non erat ſubiecta. Nunc autẽ
iã p Chriſti eſt ſubdita paſſionẽ. Et tñ ne quis calumniet, uidete quid diuinitus ſpi-
rãs ſcriptura pcauerit. Oſtẽdit enĩ nobis in q̃ ſubiectus erit deo Chriſtus, dũ docet
in quo ſibi uniuerſa ſubijceret. Ideoq; dicit: Nũc aũt nõ uidemus oĩa ei ſubiecta.
Nã paulominus q̃ angelos minoratũ uidimus Ieſum ppter paſſionẽ mortis. Oſtẽ
D dit itaq; minorẽ factũ propter incarnationẽ. Quid igit impedit quinetiã ſubiectio-
nẽ in carnis ſuſceptiõe ſignificet, p quã ſubijciet ſibi oĩa, dũ in ipſa patri deo eſt ſub-
iectus? Cõſideremus itaq; eius ſubiectionẽ: Pater, inquit, meus ſi uis transfer calicẽ
hunc à me, uerũ nõ mea uolũtas ſed tua fiat. Ergo ſecundũ humanæ naturæ aſſum
ptionẽ erit illa ſubiectio. Quia ſicut legimus: Specie inuẽtus ut homo, humiliauit ſe
Phil. 2. metipſum factus obediens uſq; ad mortẽ. Subiectio utiq; obedientia eſt, obedien
tia mortis, mors aſſumptionis humanæ. Aſſumptionis ergo humanæ erit illa ſub-
iectio. Nequaq̃ igitur diuinitatis infirmitas, ſed diſpẽſatio iſta pietatis eſt. Vide q̃
non timeam eorum paſſiones. Illi obijciunt ſubijciendum patri deo. Ego lego Ma
riæ ſubditum matri, quia ſcriptũ eſt de Ioſeph & Maria: Et erat ſubditus illis. Aut
Luc. 2. ſi hoc putant, dicant quod hominibus erat ſubiecta diuinitas. Non igitur præiudi-
cet quod ſubiectus dicitur, cui non præiudicat quod ſeruus legitur, quod crucifixus
aſſeritur, mortuus prædicatur. Qui cum moreretur uiuebat, cum ſubijceretur regna
bat, cum ſepeliretur reſuſcitabat, ac ſubiectũ ſe poteſtati præbebat humanæ, aliâs
ſe dominũ maieſtatis declarabat æternæ. Erat ſub iudice, & ad dexteram dei ſolius
ubi iudex perpetuus iudicabat. Scriptũ eſt deniq;: Amodo uidebitis filium homi-
Matt. 26. nis ſedentẽ ad dexterã uirtutis: Vapulabat à Iudæis, imperabat angelis. Natus ex
Maria ſub lege erat, ante Abraam ſupra legẽ erat, in cruce uenerandus naturæ. De
niq; ſol refugit, terra contremuit, conticuerunt angeli. Cuius igitur paſſionẽ elemen
ta uidere timuerunt, huius generationem uidere potuerunt. Et in quo ſubiectionẽ
corporis non tulerunt, in eo ſubiectionẽ naturæ uenerabilis ſuſtinebunt? Sed cum
unius naturæ ſint pater & filius & ſpũſſanctus, utiq; nõ erit pater ſibijpſe ſubiectus.
Et ideo nõ erit in eo ſubiectus filius, in quo cum patre unũ eſt, ne per unitatẽ diuini

tatis

A tatis uideať & pater filio eſſe ſubiectus. Ergo ſicut in illa cruce,nõ diuinitatis pleni-
tudo,ſed noſtra fragilitas erat ſubdita,ita etiã poſtea ſubditus erit filius patri,in no
ſtra utiq; participatiõe naturæ, ut ſubiectis carnis illecebris,nõ cupiditas domineť
cordi,nõ ambitio,non uoluptas,ſed oĩa nobis deus ſit,& omnino quantũ capere
poſſumus ad eius imaginẽ ſimilitudinẽq; uiuamus. Ad cõmunitatẽ igiť beneficiũ
trãſiuit à ſpecie,qa i ſua carne naturã totius humanæ carnis edomuit. Et ideo iuxta
apoſtolũ: Sicut portauimus imaginẽ huius terreni, portemus & imaginẽ cœleſtis. 1.Cor.15.
Quod utiq; niſi per interiorẽ hominẽ nõ poteſt euenire. Deponẽtes igiť uniuerſa, Coloſ.3.
hoc eſt illa quæ legimus,irã,animoſitatẽ,blaſphemiã,turpiloquiũ. Et ſicut infra dici
tur, Expoliãtes nos ueterẽ hominẽ cũ actibus ſuis,induamur nouũ q renouať in a-
gnitionẽ ſecũdũ imaginẽ eius qui creauit nos. Et ut ſcires,quod cũ dicit: Vt ſit deus
omnia in omnibus,à deo patre nõ ſeparet Chriſtũ, ipſe ad Coloſſen. dixit. Vbi nõ
maſculus,inqt & fœmina. Iudæus & Græcus,barbarus & ſcytha,ſeruus & liber,ſed
oĩa & in omnibus Chriſtus. Ergo etiã ad Corĩthios dicẽs: Vt ſit deus oĩa in omni 1.Cor.15.
bus, & unitatẽ & æqualitatẽ cũ deo patre cõplexus eſt Chriſti, qa nec à patre filius
ſeparať. Et ſimiliter ſicut pater oĩa in oĩbus,ita oĩa in omnibus etiã Chriſtus
operať. Si ergo Chriſtus ꝗq; in omnibus oĩa operať, nõ utiq; in diuinitatis maie-
ſtate ſubiectus eſt,ſed in nobis. Quõ aũt ſubiectus in nobis,niſi eo modo ꝗ minor
angelis factus eſt,in corporis ſcilicet ſacramento? In eo eñ nondũ ſubiecta ei oĩa
uidebãť,quæ creatori ſuo à principio ſui utiq; ſeruiebãt. Q; ſi quæſieris,quẽadmo
dum ſit ſubiectus in nobis, ipſe oſtẽdit dicẽs: In carcere erã,& ueniſtis ad me. Infir- Matth.25.
B mus erã & uiſitaſtis me. Qđ eñ uni eorũ minimorũ feciſtis, mihi feciſtis. Infirmũ
audis,& nõ moueris,ſubiectũ audis & moueris,cum in eo infirmus in ꝗ ſubiectus,
i ꝗ peccatũ atq; maledictũ ꝓ nobis factus eſt. Sic igiť nõ ꝓpter ſe ſed ꝓ nobis erit
ſubiectus in nobis,nõ in natura ſubiectus æterna,neq; eñ in natura maledictus æ-
terna. Maledictus aũt oĩs q pẽdet i ligno. Maledictus, qa noſtra maledicta ſubiecit. Deu.21.
Subiectus ergo,qa ſubiectionẽ noſtrã ipſe ſubiecit,ſcilicet in ſeruilis formæ aſſum
ptiõe in dei maieſtatẽ,ut dũ ille noſtræ fragilitatis ſe ꝓberet in carne cõſortẽ, nos in
uirtute ſua diuinæ faceret cõſortes naturæ. Nõ ꝗ aut hoc nobiſcũ ſupna Chriſti ge
neratione naturale cõſortiũ,aut diuinitatis in Chriſto ſit illa ſubiectio,ſed ſicut in il
la ꝑ carnẽ illã,ꝗ eſt pignus noſtræ ſalutis, ſedere nos in cœleſtibus,apoſtolus dixit,
utiq; nõ ſedentes,ſic & ille ꝑ noſtræ aſſũptionẽ naturæ dicitur ſubiectus in nobis.
Quis enim tã demens qui putet,ut ſupradiximus,quod ad dexteram dei patris,ſe-
des ſibi uenerabilis nõ debeatur,cũ ſcilicet etiã ſecundũ carnẽ Chriſto ea à patre,ge
nerationis tñ ſupernæ & æqualitatis potẽtia deferať? Angeli adorãt & tu tibi præ- Ephe.2.
ſumptione ſacrilega ſoliũ dei ſternis? Scriptũ eſt inquiũt, qđ cũ mortui eſſetis pec-
catis,cõuiuificauit uos i Chriſto,cuius gratia eſtis ſalui facti,& ſimul ſuſcitauit ſimul
q; facit ſedere in cœleſtibus in Chriſto Ieſu. Agnoſco ſcriptũ. Sed nõ ut homines ſe
dere ad dexterã ſibi patiať deus, ſed ut in Chriſto ſedere, qa ipſe eſt omniũ funda-
mẽtũ,& ipſe eſt caput eccleſiæ,in ꝗ cõmunis ſecũdũ carnem natura,ꝓrogatiuã ſedis
cœleſtis emeruit. In Chriſto eñ deo caro. In carne aũt hũani natura generis omni-
um hominũ particeps honoratur. Sicut nos ergo in illo ſedemus ꝑ corporeæ cõmu
ne naturæ,ita et ille,q ꝑ ſuſceptionẽ noſtræ carnis maledictũ filiũ dei nõ credit,ita et
inquã ille ꝑ obedientiã omniũ erit ſubiectus in nobis,cũ gẽtilis crediderit, cum Iu-

C dæus agnouerit quem crucifixit, cum Manichæus adorauerit quē in carne ueniſſe
non credidit, cum Arrianus omnipotentem confeſſus fuerit quem negauit, cum po
ſtremo in omnibus fuerit ſapiētia dei, iuſticia, pax, charitas, reſurrectio. Per ſua igit̃
opera Chriſtus & genera diuerſa uirtutum erit in nobis patri ſubditus, cum uitijs
abdicatis & feriāte delicto, unus in omnibus deo cœperit in uno ſenſu populorum
omnium ſpiritus adhærere, tunc erit deus omnia & in omnibus. Concluſionem igi
tur totius abſolutionis breuiter colligamus: unitas poteſtatis opinionem iniurioſæ
ſubiectionis excludit: euacuatio poteſtatis, & uictoria de morte quæſita triumpha-
toris utiq; non minuit poteſtatem. Subiectionē operatur obediētia, obedientiam
Chriſtus aſſumpſit, obedientia uſq; ad mortem, crux ad ſalutē. Ergo ubi opus, ibi
& autor eſt operis. Cum igit̃ omnia Chriſto ſubiecta fuerint per obedientiā Chri-
ſti, ut in nomine eius genu flectant, tunc erit ipſe omnia in omnibus. Nunc enim
quia non omnes credunt, non uidentur omnes ſubiecti. Cum omnes ergo credide-
rint, & dei fecerint uoluntatem, erit omnia & in omnibus Chriſtus. Cum Chriſtus
fuerit omnia & in omnibus, erit omnia & in omnibus deus, quia pater manet ſem
per in filio. Quomodo ergo infirmitatis arguitur, qui redemit infirmos? At ne for-
te & illud ad infirmitatem filij referas, quod ſcriptum eſt, quod ſubiecit ei deus om
Phil. 3. nia. Diſce quod omnia ſibi etiam ipſe ſubiecerit. Scriptum eſt enim: Noſtra autem
cōuerſatio in cœlis eſt: Vnde & ſaluatorem expectamus dominū Ieſum, qui tranſ-
figurauit corpus humilitatis noſtræ, conforme ut fiat corpori gloriæ ſuæ ſecundum
operationem qua poſſit etiam ſibi ſubijcere om̄ia. Didiciſti ergo quod omnia poſ-
D ſit ſibi ſubijcere, ſecūdum operationem utiq; diuinitatis. Diſce nunc quod ſecūdum
Ephe. 1. carnem omnia ſubiecta accipiat, ſecundum quod ſcriptum eſt: Qui operatus eſt in
Chriſto, ſuſcitans eum à mortuis, & conſtituens eum ad dexteram ſuam in cœleſti-
bus, ſupra omnem principatum & poteſtatem, & uirtutē, & dominationem, & om
ne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro, & omnia
ſubiecit ſub pedibus eius. Secundum igitur carnem ei omnia ſubiecta traduntur, ſe
cundum quod & à mortuis ſuſcitatus eſt, & ſecūdum animam humanam ac ratio-
Pſal. 61. nabilem ſubiectionem. Diuine pleriq; interpretantur, quod ſcriptum eſt: Nónne
deo ſubiecta erit anima mea? Animam dixit non diuinitatem, animam non maie
ſtatem. Et ut ſciremus quod dominus per prophetam de ſuſceptione naturæ eſt lo
cutus humanæ, addidit: Vſquequo adijcietis ſuper hominem, ſecundum illud qđ
Ioan. 7 ait in euangelio: Quid me quæritis interficere hominem? Et addidit: Veruntamen
precium noluerunt repellere, cucurrerunt in ſitim, ore ſuo benedicebāt, & corde ſuo
maledicebant. Iudæi enim reportante Iuda precium, recipere noluerūt, currentes in
ſitim amentiæ, quia ſpiritalis potus gratiam recuſarunt. Nec eſt piæ ſubiectionis in
terpretatio. Etenim dum dominicæ paſſiōis hoc munus ſit, utiq; in quo paſſus eſt,
in hoc erit ſubiectus in nobis. Quærimus qua cauſa? Vt neq; angeli, neq; uirtutes,
neq; altitudo, neq; profundum, neq; præſentia, neq; futura, neq; creatura alia ſepa
rare nos poſſit à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Videmus itaq; ex his quæ
diximus, nullam exceptam eſſe creaturā, ſed iſtas quas ſupra dixit, omnem, ſi qua
eſt annumeratam eſſe. Simul etiam illud eſt conſiderandum, quod cum in ſuperio
ribus dixerit: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, ſubter poſuit: Neq; mors, neq;
uita, nec alia creatura ſeparare nos poterit à charitate dei quæ eſt in Chriſto Ieſu.

A Videmus ergo eandem charitatem dei eſſe,quæ Chriſti eſt.Deniq; non ocioſe po
ſuit charitatem dei quæ eſt in Chriſto Ieſu,ne ſeparatam dei & Chriſti intelligeres
charitatem. Nihil autem eſt quod charitas diuidat, Nihil quod diuinitas ſempiter
na non poſſit. Nihil quod lateat ueritatem,fallat iuſticiam,prætereat ſapientiam.

De condemnatione execrabilium Arrianorum dicentium quod dei filius neſciat tempora & annos,argumentorumq; ſuorum deſtructione cum finali & concluſiua confutatione erroris eorundem,quo aſſerunt filium eſſe minorem patre. Cap. VIII.

VNDE execrabiles eos, qui iſta commemorant, & à ſpiritu ſancto eſſe
damnatos,ſcire debemus (Quos enim alios niſi ſpecialiter Arrianos,
propheta condemnat) qui dicunt quod dei filius neſciat tempora &
annos? Non enim eſt aliquid quod ignoret deus. Si autem deus &
Chriſtus,& altiſſimus Chriſtus,ipſe eſt enim ſuper omnia deus. Videte quēadmo
dum ſanctus Dauid huiuſcemodi qui dei filio ſcientiam derogēt perhorreſcat.Sic
enim habes: In laboribus hominum non ſunt,& cum hominibus non flagellabun Pſal.71.
tur. Ideo obtinuit eos ſuperbia eorū,cooperti ſunt iniquitate & impietate ſua,pro-
dijt quaſi ex adipe iniquitas eorum,tranſierunt in diſpoſitionem cordis. Vtiq; con-
demnat qui ex diſpoſitione cordis æſtimanda quæ diuina ſunt arbitrantur. Nam
deus nec diſpoſitioni eſt ſubiectus,nec ordini. Quando etiam ipſa quæ ſunt in uſu
hominum,& ſucceſſione generis humani,non ſemper aliqua ſolennis diſpoſitione
B rationis,ſed plerunq; ſecretis latentibusq; decurſa myſterijs,euenire cernamus.Co
gitauerunt,inquit,& locuti ſunt nequitiam,iniquitatem in excelſo locuti ſunt. Po-
ſuerunt in cœlum os ſuum. Videmus itaq; quod impij ſacrilegij reos damnet, qui
ex ſimilitudine humanæ naturæ,diſpoſitionem ſibi arrogent cœleſtis arcani. Et di-
xerunt: Quomodo ſcit deus? & ſi eſt ſcientia omnis in altiſſimo? Nónne hæc quo-
tidie perſtrepunt Arriani,ſcientiam omnem in Chriſto eſſe nō poſſe: Quia ipſe,in-
quiunt,diei & horæ ſe profeſſus eſt eſſe ignarum? Nónne dicunt,quomodo ſciuit,
qui eum non potuiſſe ſcire cōmemorant,niſi quæ audierit & uiderit,& ea quæ ſpe-
ctant ad diuinæ unitatem naturæ,ad infirmitatem quoq; ſacrilega interpretatione
deriuant? Scriptum eſt inquiunt: De die autem illa & hora nemo ſcit, neq; angeli Marc.13.
cœlorum,nec filius,niſi ſolus pater. Primum ueteres nō habent codices græci,quod
nec filius ſcit. Sed nō mirū ſi & hoc falſarunt,quia ſcripturas interpolauere diuinas.
Qua ratione autem uideatur adiectum , proditur dum ad interpretationem tanti
ſacrilegij deriuatur. Pone tamen ab euangeliſtis ſcriptum. Medium itaq; nomē eſt
filij. Nam & filius hominis dicitur,ut ſecundum imprudentiam aſſumptionis no-
ſtræ diem futuri iudicij neſciſſe uideatur. Quomodo enim neſciret diem dei filius,
cum in ipſo ſint theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi? Quæro autem utrum ex
ſubſtantia,an ex accidenti habuerit ſcientiam? Omnis enim ſcientia aut ex natura,
aut ex diſciplina eſt. Ex natura ſuppetit, ut equo currere, piſci natare, hæc enim fa-
ciunt antequam diſcant. Ex diſciplina rurſus ſuppetit,natare homini. Nam niſi
didicerit,ſcire non poterit. Cum ergo multis animantibus ſuppetant ex natura
facere & ſcire quæ non didicerint, Quid cenſes de dei filio, utrum ex inſtitutione,
an ex natura habeat ſcientiam? Si ex inſtitutione, ergo non, eſt natus ſapien-

C tia,& ex proceſſu cœpit eſſe profectus, nec erat ſemper. Quod ſi naturalem ſcien-
tiam habet, utiq; profectus in principio erat, profectus ex patre proceſſit, & ideo
præſcientia non eguit futurorum. Non ergo neſciuit diem. Neque enim ſapien-
tiæ dei eſt ex parte ſcire, & ex parte neſcire. Nam quomodo poteſt neſcire partem,
qui fecit omnia, cum minus ſit ſcire quàm facere? Multa eñ ſcimus quæ facere non
poſſimus, nec eodem modo omnes ſcimus, ſed ex parte cognoſcimus. Nouit enim
uentorum uim ſtellarumq; curſus, aliter ruſticus, aliter ciuitatis incola, aliter guber
nator. Etſi omnes non norunt, omnia tamen noſſe dicuntur. Solus autem planè no
uit ille qui fecit omnia. Nouit gubernator quota uigilia procedat arcturus, quales
ortus præexploret orionis. Non tamen colligationes uigiliarum cæterarumq; ſtel-
larum, aut numerum nouit, aut nomina, ſicut ille qui numerat multitudinem ſtella
rum, & omnibus nomina his uocans, Quem utiq; non fallit operis ſui uirtus. Quo
modo enim uultis hæc feciſſe dei filium? Nunquid quaſi annulum, qui non ſentit,
quod exprimit? Quia omnia in ſapientia pater fecit, id eſt, omnia per filium fecit,
qui eſt uirtus dei & ſapientia. Sapientiæ autem id conuenit, ut ſuorum operum &
uirtutes norit & cauſas, Et ideo non potuit creator omnium ignorare quod fecit,
neſcire quod ille donauit. Nouit ergo diem quem fecit. Sed dicis quod præſentem
nouit, neſcit futurum. Licet inepta ſit propoſitio, tamen ut de ſcripturis ſatiſfaciam
tibi, diſce quod non ſolum præterita fecit, ſed etiam quæ futura ſunt, ſicut ſcriptum
Heb.1. eſt: Qui fecit quæ aduentura ſunt. Et alibi ait ſcriptura: Per quem & facta ſunt ſecu
la, ſplendor eſt gloriæ, & character ſubſtantiæ eius. Secula enim & præterita & præ
D ſentia, & futura ſunt. Quomodo ergo facta ſunt quæ futura ſunt, niſi quia operato
ria uirtus eſt, ſcientia comprehendit numerum omnium ſeculorum? Sicut enim uo
cat quæ non ſunt tanquam quæ ſunt, ſic & fecit quæ futura ſunt tanquam quæ ſint,
quia nõ contingit ut non ſint, ſed neceſſario ſunt futura quæ eſſe præcepit. Ergo qui
fecit quæ futura ſunt, eo genere quo ſunt futura cognouit. Si hoc de ſeculis, multo
magis de iudicij credendum die, eo quod cognitionem eius habeat dei filius tan-
Pſal.118. quam à ſe iam factæ, quia ſcriptum eſt: Diſpoſitione tua permanebit dies. Non ſo
lum permanet dixit, ſed etiam permanebit, ut eius diſpoſitione quæ uentura ſunt
gubernentur. Quæ diſpoſuit ergo, non nouit? Qui plantauit aurem nõ audiet, qui
finxit oculum non conſiderat? Videamus tamen ne quid forte magnum ſit quod
creatorem ſuum potuerit præterire, & negligant utrum quaſi magnum aliquid &
præſtantius putent eſſe quàm cætera: an quaſi minimum atq; ſubiectum, Si mi-
nimum atq; ſubiectum, non eſt iniuria (ut noſtro uſu loquar) uilia & exigua ne-
ſcire. Nam cum potentiæ ſit ſcire quæ maxima ſunt, deſpexiſſe uidetur degeneris
operis uilitatem: Faſtidio igitur abſolutus eſt, non poteſtate fraudatus eſt. Quod
ſi magnum & ſummum arbitrãtur ſcire iudicij diem, dicant quid deo patre maius
Matt.11. aut melius ſit. Patrem igitur deum nouit ut ipſe ait, quod nemo nouit patrem niſi
filius, & cui uoluerit filius reuelare. Patrem, inquit, nouit, & diem neſcit? Sic ergo cre
ditis quod patrem reuelat, & diem non poteſt reuelare? Verum non ſolum ſacrile-
ga iſta, ſed etiam inepta dubitatio. Nunc conſideremus quibus modis ſcientia col-
ligatur, & oſtendamus ipſum filium demonſtraſſe, quod & dicit, ſciret. Quod enim
ſcimus, aut tempore, aut loco, aut ſignis, aut perſonis declaramus, aut ordine. Quo
modo igitur neſciuit iudicij diem, qui & horam iudicij & locum & ſigna expreſſit?
Deniq;

A Deniq; ſic habes: In illa hora qui fuerit in tecto non deſcẽdat tollere uaſa, & qui in Marci 13.
agro ſimiliter non redeat retro. Euſque igitur futurorum norat periculorum euen
tus ut etiam præſidia periclitantibus demonſtraret. An poterat dominus diem i-
gnorare, qui ipſe dixit, quod filius hominis dominus eſt ſabbati? Locum quoque Luc. 6.
etiam alibi deſignauit cum ſibi ſtructuras templi oſtendentibus diſcipulis diceret:
Videtis hæc omnia? Amen dico uobis, non relinquetur lapis ſuper lapidẽ qui non Luce 21.
deſtruatur. De ſigno quoque interrogatus ab apoſtolis dixit: Videte ne ſeducami-
ni. Multi enim uenient in nomine meo dicẽtes, quia ego ſum Chriſtus. Et infra. Ter
ræmotus, inquit, magni erunt per loca ſingula, & fames, & peſtilentia terroresq; de
cœlo, & ſigna magna erunt. Itaque & perſonas expreſſit & ſigna. Quo autem mo-
do, uel circundaturos exercitus Hieruſalem dicat, uel implenda tempora gentium,
& quo ordine, Euãgelicæ utique lectionis atteſtatione referatur. Sciuit ergo omnia.
Sed quærimus qua ratione deſignare momenta noluerit. Si quæramus non igno-
rantiæ inueniemus eſſe, ſed ſapientiæ. Nobis enim ſcire non proderat, ut dum cer-
ta futuri iudicij momenta neſcimus, ſemper tanquam excubijs conſtituti, & in qua
dam uirtutis ſpecula collocati, peccandi conſuetudinem declinemus, ne nos inter ui
tia dies domini deprehendat. Non enim prodeſt ſcire ſed metuere quod futurum
eſt. Scriptum eſt enim: Noli alta ſapere, ſed time. Nam ſi diem deſignaſſet expreſ- Roma. 11.
ſe, uni ætati hominum quæ proxima erat iudicio uideretur diſciplinam præſcripſiſ
ſe uiuẽdi, ſuperioris temporis aut iuſtus eſſet remiſſior, aut peccator ſecurior. Nam
adulter niſi quotidianam pœnam metuat, non poteſt adulterandi cupiditatem de
B ſinere. Nec latro obſeſſorum ſaltuum ſecreta deſerere, niſi ſciat ſibi momentis omni
bus imminere ſupplicium. Plerunque enim quibus incentiuum eſt impunitas, ti-
mor tædium eſt. Ideo ergo dixi quod ſcire non proderat ſed ignorare, ut ignoran-
tes timeremus, ut obſeruantes emẽdaremur, ſicut ipſe dixit: Eſtote parati quia neſci Matth. 24.
tis qua hora filius hominis uenturus eſt. Nanq; miles ſi bellum in manibus eſſe co-
gnoſcat, portendere non nouit in caſtris. Vnde alibi quoque ipſe dominus interro
gatus, ab apoſtolis, inquam, qui utique non ſicut Arrius intelligebãt, ſed filium dei
futura ſcire credebant. Nam niſi hæc credidiſſent nunquam interrogaſſent: Interro
gatus autem quando reſtituerit regnum Iſraël, non ſe neſcire dixit, ſed ait: Non eſt Acto. 1.
ueſtrum ſcire tempora & annos quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Attendite quid
dixerit: Non eſt ueſtrum ſcire. Lege iterum, Non eſt ueſtrum, Veſtrum dixit, non
meum. Iam enim non ſecundum perfectionem ſed ſecundum profectum humani
corporis ac noſtræ animæ loquebatur. Veſtrum ergo dixit, nõ meũ. Quod & apo-
ſtolus ſecutus. De temporibus autem & momentis fratres non habetis, inquit, o- 1. Theſ. 5.
pus ut uobis ſcribamus. Itaque ne apoſtolus quidem ipſe Chriſti ſeruus dixit ſe ne-
ſcire momenta, ſed non opus eſſe edoceri populum qui ſemper ſpiritalibus muni
mentis eſſe debet armatus ut uirtus Chriſti in unoquoq; portendat. Cum autem
dicit dominus, de temporibus quæ pater poſuit in ſua poteſtate, utiq; non poteſt
exors eſſe ſciẽtiæ paternæ, cuius nequaquam exors eſt poteſtatis, cuius poteſtas ex
ſapientia & uirtute gignitur, quod utrunque Chriſtus eſt. Sed quæritis, qua cau-
ſa non ita diſcipulis negauerit, quaſi ſciret & nollet dicere, ſed neque angelos, ne-
que filium ſcire memorauerit? Interrogabo uos & ego, qua cauſa in Geneſi deus
dicat: Deſcendam itaque ut uideam ſecundum clamorem eorum uenientem ad Gen. 18.

C me ſi conſummabũtur: Sin autem ut ſciam? Qua cauſa etiam ſcriptura de deo di-
Gen. 11. cat: Et deſcendit dominus uidere ciuitatem & turrim quam ædificarent filij homi-
Pſal. 52. num? Qua cauſa etiã dicat propheta in pſalterio: Dominus reſpexit ſuper filios ho
minum ſi eſt intelligens aut requirens deum, quaſi & illic ſi non deſcẽderet deus, &
hic ſi nõ proſpiceret dominus, aut opera hominũ ignoraret aut merita? Sed etiam
Luc. 20. in euangelio habes ſecundum Lucam, quia pater dicit: Quid faciam? Mittam filiũ
Matt. 21. meum dilectiſſimum, forſitan hunc uerebuntur. Secundum Matthæum autẽ & ſe-
Mar. 12. cundum Marcum: Quoniam miſit deus unicum filium ſuum dicens: Verebuntur fi
lium meum. In uno libro dicit: Forſitan uerebuntur, & quaſi neſciens dubitat. Nam
hic ſermo dubitantis eſt. In duobus autem alijs libris: Verebuntur, inquit, filium
meum, hoc enim confirmat reuerentiam deferendã. Sed neq; dubitare dei eſt neq;
falli. Dubitat eñ qui ignorat quod futurum eſt, fallitur autem qui aliud prædixit,
& aliud eſt ſecutum. Quid autem euidentius quàm quod ſcriptura habet aliud pa-
trem dixiſſe de filio, & aliud accidiſſe eadem ſcriptura teſtatur? Ille dixit: uerebũtur
filium meum, filius autem uapulauit, illuſus eſt, crucifixus eſt, mortuus eſt, multoq;
illis ſeruis qui prius fuerant deſtinati, grauiora ſecũdum carnem paſſus eſt. Fefellit
igitur pater, aut ignorauit, aut ſibi ſubuenire non potuit? Sed uerus neſcit fallere.
Scriptum eſt eñ: Fidelis deus qui non mentitur. Quomodo autem ignorauit, qui
nouit omnia? Aut quid non potuit, qui omnia poteſt? Tamen ſi aut ignorauit aut
non potuit, facilius eñ acquieſcitis ut dicatis patrem ignoraſſe, quàm confiteami-
ni ſciſſe: uideris quia ex hoc ipſo quod unius ſubſtantiæ eſt filius cum patre, ſic
D quemadmodum pater, ita & filius (ut ſecũdum ueſtram inſipientiã loquar) aut non
omnia nouit, aut non omnia poteſt. Non ſum eñ auarus aut præceps circa filij lau
des, ut plus audeam dicere filium poſſe q̃ patrem, & inter patrem & filium diſcre-
tionem faciam poteſtatis. Sed fortaſſe dicetis: Non ita dixiſſe patrem, ſed de patre
filium nos fefelliſſe. Iam ergo non ſolum infirmitatis filium, ſed etiam iam ſacrilegij
& mendacij coarguitis. Veruntamen ſi non creditis de patre filio, nec de ſe credetis.
Si enim fallere nos uoluit qui dixit dubitaſſe patrem, quia neſciret quod eſſet futu
rum, fallere ergo etiam de ſe nos uoluit, quia futura neſcire ſe dixit, multoq; tolera-
bilius ad pudorem, ſi ignorantiam ante portendit quod de ſe fecit, quàm ſi contra
rio præmiſſis luſus uideatur affectu quod de patre prædicauit. Sed neq; fallitur pa
ter, neq; fallit filius: uerum ea eſt in ſcripturis conſuetudo diuinis, ſicut & ſuperiora
& multa alia exempla teſtantur, ut deus diſſimulet ſe ſcire quod nouit. Et in hoc
ergo unitas diuinitatis, & unitas diſpoſitionis in patre probatur & filio, ſi quemad-
modum deus pater cognita diſſimulat, ita filius etiam in hoc imago dei, quæ ſibi
ſunt nota diſſimulet. Edoctum eſt igitur non ignoraſſe dei filium quæ futura ſunt.
Quod ſi fatentur, & ego ut iam reſpondeam: qua ratione neq; angelos neq; filium
ſed patrem ſcire memorauit, ſolennẽ eius circa diſcipulos charitatem etiã in hoc lo-
co & gratiam recognoſco, q̃d ex frequentia ipſa debet omnibus eſſe iam cognitũ.
Mauult eñ dominus nimio in diſcipulos amore propenſus, pendentibus his quæ
cognitu inutilia iudicaret, uideri ignorare qđ nouerat, q̃ negare. Plusq; amat no-
ſtram utilitatem inſtruere, q̃ ſuam potentiam demonſtrare. Sunt tñ pleriq; nõ ita
timidiores ut ego, Malo enim alta timere q̃ ſapere, Sunt tamen pleriq; eo freti q̃d
ſcriptum eſt: Et Ieſus proficiebat ætate & ſapientia & gratia apud deũ & homines,
qui

A qui dicunt confidenter quod ſecũdum diuinitatem quidem ea quæ futura ſunt igno
rare non potuit, ſed ſecundum noſtræ conditionis aſſumptionem ignorare ſe qua-
ſi filium hominis ante crucem dixit. Etenim cum filium dicit, non quaſi de alio dicit.
Nam ipſe eſt & dominus noſter dei filius, & filius uirginis. Sed medio uerbo no-
ſtrum informat affectum, ut quaſi hominis filius ſecundũ ſuſceptionem noſtræ im-
prudentiæ tibi profectus non plene adhuc ſciſſe omnia crederetur. Non eſt ueſtrum Act.1.
ſcire quæ futura ſunt. Eadem igitur uidetur ignorare conditione qua proficit. Nam
quomodo ſecũdum diuinitatem proficit in quo habitat plenitudo diuinitatis? Aut Col.2.
quid eſt quod neſciat dei filius, qui dicebat: Quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Matth.9.
Quomodo neſciat de quo dicit ſcriptura: Ieſus autem norat cogitationes eorũ. Hæc Luc.6.
tamen alij dicant: Ego aũt ut ad ſuperiora redeam, qui propoſuerim ſcriptum quod
pater dixit: Fortaſſe reuerebuntur filium, Quod utiq; ideo arbitror propoſitum, ut Luc.20.
quod de hominibus loquebatur pater, humano locutus uideatur affectu, Multoma
gis arbitror quod filius qui cum hominibus conuerſatus eſt, & hominem egit & car-
nem ſuſcepit, noſtrũ aſſumpſit affectum, ut noſtra ignorantia neſcire ſe diceret, non
quod aliquid ipſe neſciret. Nam & ſi homo in ueritate ſui corporis uidebatur, erat
tamen uita, erar lux, & uirtus exibat de eo, quæ uulnera ſauciorum, maieſtatis ſui au
toritate ſanabat. Aduertitis ergo quæſtionem nobis eſſe ſublatam, Cum & filij di-
ctum ad ſuſceptionem integræ conditionis referatur humanæ, Et de patre ideo ſcri-
ptum ſit, ut uel ſic calumniari filio deſinatis. Nihil ergo fuit quod ignorauerit dei fi-
lius. Nihil eñ fuit quod ignorauerit pater. Quod ſi nihil filius ignorauit, ut iam con
B dudamus, dicant in quo eum minorem uelint uideri? Si minorem generauit deus fi
lium, minus contulit. Si minus contulit, aut deus minus uoluit, aut minus potuit.
Sed nec infirmus, nec inuidus pater, quia nec uoluntas ante filium nec poteſtas. In
quo minor, qui omnia habet quæ pater habet? Nam & omnia à patre iure genera
tionis accepit, & totum patrem gloria ſuæ maieſtatis expreſſit. Scriptum eſt inqui-
unt: Quoniã pater maior me eſt. Sed ſcriptum eſt: Non rapinam arbitratus eſt ſe eſ Ioan.14.
ſe æqualem deo. Scriptum eſt, quod propterea uolebant illum Iudæi occidere, quia Phil.2.
filium ſe dicebat dei, æqualem ſe faciens deo. Scriptum eſt: Ego & pater unũ ſumus. Ioan.5. Ioan.10.
Vnũ legunt, multa nõ legunt. Nunquid ergo & minor & æqualis per naturã eandẽ
poteſt eſſe? Sed aliud ad diuinitatem refertur, aliud ad carnem. Minorem dicunt:
Quæro, qui menſus ſit, qui tam exaltati cordis, qui uelut ante tribunal patrem deum
& filium conſtituat ut de prælatione dijudicet? Non eſt exaltatum cor meum, ne- Pſal.130.
que inuanum elati ſunt oculi mei, Dauid dicit. Rex Dauid exaltare cor metuit in
rebus humanis, nos exaltamus aduerſus diuina ſecreta? Quis igitur iudicat de dei fi
lio? Throni, dominationes, angeli, poteſtates? ſed famulantur & ſeruiunt. Archan-
geli? ſed miniſtrãt. Cherubin & Seraphin? ſed laudant. Quis igitur iudicat de dei fi
lio, cum legeris quod ipſe pater nouerit filium, non iudicat? Nemo enim nouit filiũ Matth.11.
niſi pater. Nouit inquit, non iudicat. Aliud eſt noſſe, aliud iudicare. Habet pater in
ſe ſcientiam, filius ſupra ſe non habet poteſtatem. Et rurſus: Nemo nouit patrem ni
ſi filius, & ipſe nouit ſicut eum pater nouit. Sed dicis quod minorem ſe dixit, dixit &
lapidem. Plus dicis & impie calumniaris, minus dico & plus aſtruo. Minorem dicis
& ſupra angelos confiteris. Ego minorem angelis dico, & non derogo, quia non di-
uinitatem arguo, ſed miſericordiam prædico.

C De humili ac deuota autoris ad deum patrem conuerſione rectæq;
fidei cõfeſſione,cum diſertiſſima huius operis concluſione,ad laudem &
gloriam inæſtimabilis,inenarrabilis,incircunſcriptæ & immenſæ ac ſan-
ctiſſimæ trinitatis, perfidiſſimorumq; Arrianorum confuſionem & da-
mnationem. Caput IX.

AD te nunc oñipotens pater cum lachrymis uerba conuerto.Ego te qui
dem inacceſſibilem, incomprehenſibilem, inæſtimabilem prompte di
xerim, ſed filium tuum minorem non auſim dicere . Nam cum illum
ſplendorem gloriæ & imaginem ſubſtantiæ tuæ legerim,uereor ne mi-
norem imaginem tuæ dicendo ſubſtantiæ , minorem ſubſtantiam tuam dicere ui-
dear, cuius imago ſit filius,cum plenitudo tuæ diuinitatis omnis in filio ſit.Immen-
ſum te filiumq; tuum & ſpiritum ſanctum, incircũſcriptum,inæſtimabilem, inenar
rabilem legi libenter , credo libenter. Et ideo æſtimare non poſſum , ut examinare
poſſim. Eſto tamen, ſpiritu auſuq; temerario metiri te uelim , Vnde quæſo te me-
tiar? Funiculum agrimeſſorium uidit propheta quo metiebatur angelus Hieruſa-
lem.Metiebatur tamen angelus non Arrius. Metiebatur angelus Hieruſalem non
deum,& fortaſſe non Hieruſalem metiri poterat angelus, Vir enim erat. Denique ſic
Ezech.40. habes:Et alleuaui oculos & uidi,& ecce uir & in manu eius funiculus agrimeſſoris.
Vir erat,quod typus ſuſcipiendi corporis declarabat. Vir erat ille de quo eſt dictũ:
Ioan.1. Poſt me uenit uir, cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius . Ergo
2.Cor.11. Ieſus in typo Hieruſalem metitur, non Arrius deum . Et ſatanas transfigurat ſe in
D angelum lucis: Quid mirum ſi Arrius ſuum imitatur autorem, ut uſurpet illicita,li-
cet quod pater ſuus Zabulus per ſemetipſum non fecit, intolerabiliore iſte ſacrile-
gio diuinorum ſibi ſcientiam ſecretorum & supernæ generationis arcana præſu-
mat? Zabulus enim uerum dei filium fatebatur,Arrius negat. Si ergo metiri te o-
mnipotens pater nõ queo, poſſum ne ſine ſacrilegio de tuæ generationis diſputare
ſecreto ? Poſſum ne dicere quod aliquid inter te & filium tuum plus minuſue ſit, cũ
Ioan.16. ipſe qui natus eſt dixerit:Omnia quæ pater habet mea ſunt? Quis me conſtituit iu
Luc.12. dicem aut diuiſorem de rebus humanis?Hoc filius dicit, & nos inter patrem & fili-
um diuiſorem nobis & iudicium uendicamus? Bona pietas arbitror refugit etiam
in diuiſore patrimonij . Nos ergo erimus arbitri ut inter te & filium tuum increatæ
Lucæ.11. maieſtatem ſubſtantiæ diuidamus ? Generatio inquit hec, generatio nequam eſt:
ſignum quærit & ſignum non dabitur ei,niſi ſignum Ionæ prophetæ. Signum uti-
que datur non diuinitatis,ſed incarnationis.Denique de incarnatione dicturus ait:
Eſa.7. Pete tibi ſignum.Et cum ille dixiſſet, Non petam neq; tentabo dominum, reſpon-
ſum eſt:Ecce uirgo in utero.Ergo ſignum diuinitatis uidere non poſſumus,menſu-
ram quærimus ? Væ miſero mihi impie diſcutere audemus,quem digne rogare nõ
poſſumus. Videro tamen quid faciant Arriani . Ego te pater ſi maiorem omnibus
dixero,iniurioſe te tuis operibus cõparaui.Si maiorem filio,ut Arrius aſſerit,impie
iudicaui:de te prius erit illa ſententia.Nam neq; ulla fieri poteſt niſi ex cõparatione
prælatio,neq; præferri quiſquã niſi prius de quo fuerit iudicatum . Iurare nobis per
cœlũ non licet, iudicare de Dei filio licet?Sed filio tuo ſoli iudiciũ de omnibus detu
Matth.3. liſti. Ioãnes carnẽ dñi baptizare metuebat.Ioannes ꝓhibebat dicẽs:Ego à te debeo
baptizari & tu uenis ad me, & ego Chriſtũ iudicio meo ſubdam? Moyſes excuſat.

Petrus

A Petrus imperatum in miniſterio declinat obſequiũ,Arrius ſcrutatur etiam alta dei.
Sed non Arrius ſpiritus ſanctus.Sed Arrio & hominibus dictum eſt:Altiora te ne Eccle.3.
quæſieris. Moyſes uultum domini prohibetur uidere,Arrius meruit uidere ſecretũ?
Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius.Moyſes qui cum domino apparet in gloria. Pſal 98.
Moyſes ergo illa poſteriora tantummodo dei in typo uidit,Arrius totum deum fa
cie ad faciem comprehendit? Sed nemo,inquit,uidere poteſt faciem meam & uiuit. Exodi.33.
Paulus etiam de inferioribus dicit:Ex parte cognoſcimus & ex parte prophetamus. 1.Cor.13.
Arrius dicit: Ex toto deum non ex parte cognoui. Inferior ergo Paulus quàm Ar-
rius? Et uas electionis ex parte ſcit,uas perditionis totum ſcit? Scio,inquit, hominẽ 2.Cor.12.
ſiue in corpore ſiue extra corpus neſcio,deus ſcit,qui raptus eſt in paradiſum & audi
uit ineffabilia. Paulus raptus uſque ad tertiũ cœlum,ſeipſum neſciuit,Arrius in ſter
core uolutatus,deum ſciuit? Paulus dicit de ſeipſo,deus ſcit.Arrius de deo dicit,Ego
noui. Sed non Arrius raptus in cœlum, quamuis eum ſecutus ſit qui iactatione da-
mnabili diuina præſumeret dicens: Ponam thronũ meum ſuper nubes, & ero ſimi- Eſa.14.
lis altiſſimo.Sicut enim ille dixit:Ero ſimilis altiſſimo,ſic Arrius altiſſimũ dei filium
ſimilem ſui uult uideri,quem non diuinitatis æternæ maieſtate ueneratur,ſed ex car
nis infirmitate metitur.

DIVI AMBROSII EPISCO
PI MEDIOLANEN. IN LIBRVM PRIMVM DE
B SPIRITV SANCTO AD GRATIANVM
AVGVSTVM PROLOGVS.

HIEROBOAL ſub arbore,ut legimus,quercus,tritici meſſem cum uirga
cæderet,accepit oraculum,ut à poteſtate alienigenarũ in libertatem dei
populum uendicaret. Nec mirum ſi eſt electus ad gratiam,cum ſub um
bra iam tum ſacræ crucis & uenerabilis ſapientiæ prædeſtinato incarna
tionis futuræ myſterio cõſtitutus,feracis ſegetis ſenſibilia de latibulis frumenta pro-
duceret,electionemq́ ſanctorum à purgamentis inanis paleæ ſequeſtraret,qui tan-
quam uirga ueritatis exerciti,ſuperflua ueteris hominis cum eius actibus deponen-
tes,quaſi in torculari ita in eccleſia congregantur. Eccleſia enim torcular eſt fontis æ-
terni, in qua cœleſtis uitis fructus exundat. Quo motus oraculo Gedeon, cum au-
diſſet quod deficientibus licet populorum milibus, in uno uiro dominus plebem
ſuam ab hoſtibus liberaret,obtulit hœdum caprarum,cuius carnem ſecundum præ
ceptum angeli & azyma ſupra petram poſuit,& ea iure perfudit,quæ ſimul ut uirgæ
cacumine quam gerebat angelus dei contigit,de petra ignis erupit, atque ita ſacrifi-
cium quod offerebatur abſumptum eſt.Quo indicio declaratum uidetur quod pe-
tra illa typum habuerit corporis Chriſti,quia ſcriptum eſt:Bibebant de conſequen- 1.Cor.10.
ti eos petra,petra autem erat Chriſtus. Quod utiq; non ad diuinitatem eius ſed ad
carnem relatum eſt,quæ ſitientium corda populorum perenni riuo ſui ſanguinis in-
undauit. Iam tunc igitur in myſterio declaratũ eſt,quia dominus Ieſus in carne ſua
totius mundi peccata crucifixus aboleret. Nec ſolum delicta factorum,ſed etiam cu
piditates animorum. Caro enim hœdi ad culpam facti refertur,Ius ad illecebras cu-

C piditatũ, ſicut ſcriptum eſt: Quia concupiuit populus cupiditatem peſſimam, & dixerunt: Quis nos cibabit carne? Quod igitur extendit angelus uirgam & tetigit petram de qua ignis exiuit, oſtendit quod caro domini ſpiritu repleta diuino, peccata omnia humanæ conditionis exureret. Vnde & dominus ait: Ignem ueni mittere in terram. Aduertit igitur uir doctus & præſagus futuri ſuperna myſteria, & ideo ſecũdum oracula occidit uitulum à patre ſuo idolis deputatum, & ipſe ſeptennem aliũ uitulum immolauit deo. Quo facto manifeſtiſſime reuelauit poſt aduentum domini, omnia gentilitatis abolenda ſacrificia, ſolúmque ſacrificium deo dominicæ paſſionis pro redemptione populi deferendũ. Etenim uitulus ille erat in typo Chriſtus, in quo ſeptem ſpiritalium plenitudo uirtutum, ſicut Eſaias dixit, habitabat.

Luc. 12. (margin)

Iohan. 8. Hunc uitulum & Abraam obtulit, quando diem domini uidit, & gauiſus eſt. Hic eſt qui nũc in hœdi typo, nunc in ouis, nunc in uitulo offerebatur. Hœdi quod ſacrificium pro delictis ſit, ouis quod uolũtaria hoſtia, uituli quod immaculata ſit uictima. Præuidit ergo myſterium ſanctus Gedeon. Denique trecentos elegit ad prælium, ut oſtenderet non in numero multitudinis, ſed in ſacramento crucis mundũ ab incurſu grauiorum hoſtium liberandum. Et tamen licet fortis & fidus, pleniora

Iudi. 6. adhuc de domino futuræ uictoriæ documenta quærebat, dicens: Si ſaluas in manu mea Iſraël, quemadmodum locutus es domine. Ecce ego pono lanæ uellus in area, & ſi ros factus fuerit ſuper uellus, & ſuper omnem terram ſiccitas, cognoſcã quia in manu mea ſecundum promiſſa tua populum liberabis. Et ita factũ eſt. Sed

D adiecit poſtea ut rurſum ros proflueret ſuper totam terram, & ſiccitas eſſet in uellere. Quærit fortaſſe aliquis, utrum nam quaſi incredulus eſſe uideatur, qui frequentibus informatus indicijs adhuc plura poſcebat. Sed quemadmodum poterat uideri quaſi ambiguus incertúſque tentaſſe, qui myſteria loquebatur. Non ergo ille ambiguus ſed prouidus ne nos ambigeremus. Nam quomodo ille ambiguus cuius precatio habebat effectum? Vnde autem ſecurus adorſus eſſet prælium, niſi intellexiſſet oraculum? Ros enim in uellere, fides erat in Iudæa, quia ſicut ros dei uerba deſcendunt. Ergo quando totus orbis infructuoſo æſtu gentilis ſuperſtitionis arebat, tunc erat ros ille cœleſtis uiſitationis in uellere. Poſtea uero quàm oues quæ perierunt domus Iſrael, Vnde puto figuram iudaici uelleris adumbratam, Oues inquam illæ fontem aquæ uiuæ negarunt, ros fidei humentis exaruit in pectoribus Iudæorum, meatúſque ſuos fons ille diuinus in corda gentium diriuauit. Inde eſt quod nunc fidei rore totus orbis humeſcit. At uero Iudæi prophetas ſuos & cõſiliarios perdiderunt. Nec mirum ſi perfidiæ ſubeant ſiccitatem, quos do

Eſa. 5. minus deus prophetici imbris ubertate priuauit dicens: Mandabo nubibus meis ne pluãt ſuper uineã iſtam. Eſt enim propheticæ nubis pluuia ſalutaris, ſicut & Da

Pſal. 71. uid dixit: Deſcẽdit ſicut pluuia in uellus, & ſicut ſtillicidia ſtillãtia ſuper terrã. Hanc nobis ſcripturæ diuinæ totius mundi pluuiam pollicebantur, quæ rigaret orbem ſub domini ſalutaris aduentu ſpiritus rore diuini. Venit ergo iam dominus, uenit & pluuia, uenit dominus ſtillicidia ſecum cœleſtia deferens, & ideo iã nos bibimus qui ante ſitiebamus, & diuinũ illũ ſpiritũ hauſtu interiore potamus. Hoc ergo præuidit ſanctus Gedeon, quia uerũ & ſpiritalẽ rorẽ etiã gẽtes nationeſq; erãt fidei perceptione bibituræ, & ideo diligẽtius explorauit. Eſt enĩ neceſſaria cautela ſanctorũ.

Siquidem

A Siquidem etiam Ieſus Naue cum uidiſſet ducem militiæ cœleſtis interrogauit: No/ *Ioſue, 5.*
ſter es an aduerſariorũ? ne forte aliquibus aduerſarij præſtigijs falleretur. Non ta/
men ocioſe uellus nõ in campo poſuit uel in prato, ſed poſuit in area ubi meſſis eſt
tritici. Meſſis enim multa, operarij autem pauci. Eo quod per fidem domini futura *Luce, 10.*
eſſet meſſis fœcunda uirtutũ. Nec illud ocioſum quod exiccauit uellus Iudaicũ, & ro
rem eius miſit in peluem ut repleretur aqua, non tamen ipſe eo rore pedes lauit. Alij
debebatur tanti prærogatiua myſterij, expectabatur ille qui ſordes omniũ ſolus poſ
ſet abluere. Non erat tantus Gedeon, qui hoc ſibi myſteriũ uendicaret. Non eñ Ge
deon, ſed filius hominis uenit non miniſtrari ſed miniſtrare. Itaq; cognoſcamus in
quo hæc myſteria uideantur eſſe completa. Non in ſancto Hieroboal. Adhuc enim
erant illa principia. Ideo gentes uictæ, quia ſiccitas erat adhuc in gentibus. Ideo Iſra
el uicit, quia ros tunc manebat in uellere. Veniamus ad euangelium. Inuenio domi/ *Ioan, 13.*
num ſpoliantem ſe ueſtimenta & præcingentem ſe lintheo, mittentem aquam in pel
uem, lauantem pedes diſcipulorũ. Hæc erat aqua, ros ille cœleſtis, hoc prophetabat
quod illo rore cœleſti diſcipulorũ ſuorum dominus Ieſus pedes lauaret. Et nunc ex
tendantur pedes animorũ noſtrorum, uult dominus Ieſus & noſtros lauare pedes.
Non enim Petro ſoli, ſed unicuiq; dicit fideli: Niſi lauero tibi pedes nõ habebis me/
cum partem. Veni ergo dñe Ieſu, exue te ueſtimenta quæ propter me induiſti, eſto
nudus ut nos miſericordia tua ueſtias. Præcinge te ꝓpter nos lintheo, ut nos tui mu
neris immortalitate præcingas. Mitte aquam in peluem, laua non ſolum pedes ſed
etiam caput. Nec ſolũ corporis noſtri, ſed etiam mentis ueſtigia uolo exuere, oñes
B noſtræ ſordes fragilitatis, ut & ego dicam: Nocte exui tunicã meam quomodo in/ *Cant, 5.*
duam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Quãta iſta maieſtas eſt?
Quaſi miniſter pedes famulorũ tuorũ lauas, quaſi deus rorem mittis è cœlo. Nec ſo
lum pedes lauas, ſed etiã ut tecum recumbamus innitas, & exemplo nos tuæ digna/
tionis hortaris, dicens: Vocatis me dominũ & magiſtrum & bene facitis, ſum enim. *Ioan, 13.*
Si ergo ego laui pedes ueſtros dominus & magiſter, & uos inuicem lauate pedes ue
ſtros. Volo ergo & ego pedes lauare fratrũ meorũ, uolo domini implere mandatũ.
Voluit me non uerecundari, non dedignari quod ipſe prius fecit. Bonum myſteriũ
humilitatis, quia dum alienas ſordes lauo, meas abluo. Sed non hoc omnes haurire
poterant myſteriũ. Lauare noluit quidẽ & Abrahã pedes, ſed hoſpitalitatis affectu.
Volebat & Gedeon lauare pedes angelo domini qui apparuit ſibi, ſed uolebat uni,
uolebat quaſi is qui deferret obſequium, non qui donaret conſortium. Hoc myſte/
rium magnum eſt, quod nemo cognouit. Deniq; Petro dixit: Quod ego facio tu ne
ſcis, cognoſces poſtea. Hoc inquam diuinum myſterium eſt, quod etiam qui lauerũt
requirunt. Non eſt ergo ſimplex aqua cœleſtis myſterij, per quam conſequimur ut
partem cum Chriſto habere mereamur. Eſt & quædã aqua quam mittamus in pel/
uim animæ noſtræ, aqua de uellere in lib. Iudicũ, aqua de libro pſalmorũ. Aqua eſt
ros cœleſtis oraculi. Veniat igitur domine Ieſu hæc aqua in meam animã, in meam
carnem, ut huius humore pluuiæ noſtrarũ conualles mentium atq; intimi cordis ar/
ua uirideſcant. Veniant in me ſtillicidia tua, gratiam immortalitatemq; rorãtia. Di/
lue greſſus mentis meæ, ne iterum peccem. Ablue animi mei calcaneum, ut poſſim
abolere maledictum, ne morſum ſerpentis interiore pede ſentiam, ſed ſicut ipſe iuſſi
ſti ſequentibus te, ut ſerpentes & ſcorpiones illæſo poſſim calcare ueſtigio. Redemi/

C ſti mundum, redime unius animã peccatoris. Hæc eſt ſpecialis tuæ prærogatiua pietatis, qua totum mũdum in ſingulis redemiſti. Helias ad unam miſſus eſt uiduam; Heliſæus mundauit unum, tu nobis domine Ieſu hodie mille mundaſti. Quantos in urbe Roma, quantos Alexandriæ, quantos Antiochiæ, quantos etiam Conſtantinopoli. Nam etiam Conſtantinopolis iam dei uerbũ recepit, & euidentia meruit tui documenta iudicij. Etenim quandiu uenena Arrianorum ſuis fouebat incluſa uiſceribus, bellis finitimis inquieta, murus armis circum ſonabat hoſtilibus. Poſtea uero quàm fidei exules abdicauit, hoſtem ipſum iudicem regum, quem ſemper timere conſueuerat, deditum uidit, ſupplicem recepit, morientem obruit, ſepultum poſſidet. Quantos ergo & Conſtantinopoli, quantos poſtremo toto hodie in orbe mundaſti? Non mundauit Petrus, non mundauit Ambroſius, non mundauit Gregorius. Noſtra enim ſeruitia, ſed tua ſunt ſacramenta. Neq; enim humani operis eſt diuina conferre, tuum domine munus & patris eſt, qui locutus eſt per prophetas dicens: Ef-
Iohel. 2. fundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij & filiæ eorum.
Pſal. 67. Hic eſt in typo ros ille cœleſtis. Hæc pluuia uoluntaria ſicut legimus: Pluuiã uoluntariam ſegregans deus hæreditatis ſuæ.

CAPITA PRIMI LIBRI DE SPIRITV SANCTO.

Non eſſe inter creaturas ſpiritũ ſanctum, nec inter omnia, ſed ſuper omnia. Cap. I.
Non poſſe ad ſpiritum deriuari dei, quia ſcriptum eſt de dei filio: Omnia per ipſum
D facta ſunt, quia ſpiritus dei ſuper omnia, non inter omnia eſt. Cap. II.
Non uideri ſpiritum dei à patris & filij maieſtate ſecerni, quia ſcriptum eſt: Nobis autem unus deus pater ex quo om̃ia & nos in ipſum, & unus dominus Ieſus per quem omnia, de ſpiritu autem nihil dixit. pleriſq; locis & de ſpiritu dixit ſcriptura & filio, & de deo patre eo loco nihil dixit, aut de deo patre dixit & ſpiritu, & de filio nihil dixit. Cap. III.
Quoniam ipſe eſt ſpiritus ſanctus qui eſt ſpiritus dei & ſpiritus Chriſti. Ipſe eſt ſpiritus patris, ipſe paracletus, ipſe ſpiritus ueritatis, ipſe ſpiritus uitæ. Cap. IIII.
Quia ſicut pater ſanctus, ita filius, ita & ſpiritus dicitur ſanctus. Cap. V.
Quia in ſpiritu ſignamur. Cap. VI.
Quia replet omnia ſpiritus dei. Cap. VII.
Quia ſempiternus dei filius. Cap. VIII.
Quia ſpiritus peccata condonat. Cap. IX.
Non de loco ad locum tranſire ſpiritum dei, de quo ſcriptum eſt: Qui à patre procedit, & de quo dicit filius dei: Quem ego mittam nobis. Cap. X.
Quia una pax, una gratia patris & filij & ſpiritus ſancti. Cap. XI.
Quia una charitas patris & filij & ſpiritus ſancti & operatio trinitatis, ut paſſionem corporis dominus Ieſus ſubiret. Cap. XII.
Quia una communicatio patris & filij & ſpiritus ſancti. Cap. XIII.
Quia unum nomen patris & filij & ſpiritus ſancti. Cap. XIIII.
Quia & filius paracletus dicitur ſicut & ſpiritus, & quia beneficij & gratiæ hoc nomẽ non iniuriæ eſt. Cap. XV.
Quia ſicut pater lumen, ita & filius lumen & ſpiritus lumen eſt. Et ſicut patrem ignẽ legimus

A . legimus,ita & filium & ſpiritum ſanctum. Cap. XVI.
Quia lumen uultus dei ſpiritus,& ſpiritus lumen. Cap. XVII.
Quia ſicut pater uita & filius uita & ſpiritus ſanctus uita. Cap. XVIII.
Quia ſicut pater fons uitæ eſt,ita etiam filius,ita & ſpiritus ſanctus. Cap. XIX.
Quia ſicut pater flumen,ita & filius & ſpiritus ſanctus. Cap. XX.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANEN. DE SPIRITV SANCTO AD GRATIANVM AVGVSTVM LIBER PRIMVS.

Non eſſe inter creaturas ſpiritum ſanctum, nec inter omnia,ſed ſuper omnia. Caput I.

NON em̃ ſpiritus ſanctus aut poteſtati alienæ eſt ſubiectus aut iuri,ſed ſuæ libertatis arbiter,omnia pro autoritate propriæ uoluntatis,diuidens,ſicut legimus,ſingulis prout uult. 1.Cor.12.
Non ergo inter om̃ia,ſed ſuper omnia ſpiritus ſanctus eſt.
B Iam enim de eo,quod non ita plene de dei filio,clementiſſime Imperator,inſtructus es ut ipſe iam doceas,cupientē te & exigentem audire aliquid expreſſius,non morabor,Præſertim cum ita te aſſertione iſtiuſmodi teſtificatus ſis proxime delectatū,ut baſilicam eccleſiæ ſine ullo monitore præceperis reformari. Fidei itaq; tuæ gratiam,noſtræ præmiū iam tenemus,Neq; enim aliud poſſumus dicere, niſi ſancti ſpiritus hanc fuiſſe gratiam , quod ignorantibus omnibus ſubito baſilicā reddidiſti.Spiritus inquā ſancti hoc munus,hoc opus eſt, qui à nobis quidem tunc prædicabatur,ſed in te operabatur.Nec ſuperioris tēporis damna deploro,quando quidem ſequeſtratio illa baſilicæ cuiuſdā fœnoris traxit uſuras.Etenim baſilicam ſequeſtraſti,ut fidem probares.Impleuit igitur propoſitū ſuum pietas tua, quæ ſic ſequeſtrauerat ut probaret,ſic probauit ut redderet.Nec fructum amiſi,ſed iudiciū teneo.Patuitq; omnibus in quadam facti diſcretione, diſcretam tibi nunq; fuiſſe ſententiam. Patuit inquā omnibus & tuū nō fuiſſe cum ſequeſtrares,& tuū eſſe cū redderes. Primū igiť ab inferioribus inchoēmus, ut quaſi per gradus quoſdā tractatus noſter aſcendat,quo facilius hi qui fidem nō deſerūt uel ratione flectantur.Poſſunt enim dicere in principio:Nec nos dicimus ſeruire ſpiritū.Sed cū dicant ſeruire Chriſtum,quomodo poſſent negare de ſpiritu? Quod ſi ſecundū carnē in ſerui forma cōſentiunt Chriſtū fuiſſe,conſtat & cōuenit. Ergo ſi ſecundū diuinitatē ſuam Chriſtus nō ſeruit,nō ſeruit etiā ſpiritus. Quod ſi nō ſeruit ſpūs,om̃ia aūt ſeruiūt,ſup omnia igitur ſpūs eſt qui nō ſeruit ſicut om̃ia.Nō eſſe ergo inter creaturas ſpūm ſanctū,nec inter om̃ia ſed ſup om̃ia.Nō em̃ alienæ aut poteſtati aut iuri ſubiectus eſt,ſed ſuæ libertatis eſt arbiter.Siquidem om̃ia pro autoritate propriæ uolūtatis,diuidens ſicut

C ſcriptũ eſt ſingulis prout uult. Nunc idipſum quod diximus teſtimonijs aſtruamus.
Principium diſputationis eſt, quia ſeruiunt omnia. Seruire autem omnia licet, quo-
Pſal. 118. niam ſcriptum eſt: Vniuerſa ſeruiunt tibi. Dixit hoc ſpiritus per prophetam, non di
xit ſeruimus ſed ſeruiunt tibi, ut crederes quod ipſe à ſeruitio ſit exceptus. Ergo cum
uniuerſa ſeruiant, non ſeruiat ſpiritus, utiq; inter uniuerſa non eſt ſpiritus ſanctus.
Nam ſi inter omnia dicimus eſſe ſpiritum ſanctum, utiq; cum legerimus, quia alta
1. Cor. 2. dei ſcrutatur ſpiritus, deum patrem eſſe ſuper omnia denegamus. Etenim cũ ex deo
ſpiritus ſit, & ſpiritus oris eius, quomodo poſſumus inter omnia dicere ſpiritum ſan
ctum, cum ſuper omnia deus ſit cuius eſt ſpiritus, plenæ utique perfectæq; uirtutis?
Ac ne apoſtolum arbitrentur erraſſe, accipiant quem fiduciæ huius ſit ſecutus auto-
Ioan. 15. rem. Dominus enim in euangelio dixit: Cum uenerit paracletus quem ego mittam
uobis à patre meo ſpiritum ueritatis qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibe-
bit de me. Ergo & à patre procedit ſpiritus ſanctus & teſtificatur de filio. Teſtificat
etiam de patre teſtis fidelis & uerus, quo nihil ad expreſſionẽ diuinæ maieſtatis eſt
plenius, nihil ad unitatem diuinæ poteſtatis euidentius, cum idem nouerit ſpiritus
quod & filius, qui paternorum teſtis & conſors indiuiduus ſecretorum eſt. Excluſit
itaq; à cognitione dei ſocietatem & multitudinem creaturæ, non excludendo autem
ſpiritum ſanctum, oſtendit non eſſe ſocium creaturæ. Vnde & illud quod lectum eſt
Ioan. 1. in Euangelio: Quia deum nemo uidit unquã niſi unigenitus filius qui eſt in ſinu pa-
tris ipſe enarrauit, ad exceptionem pertinet ſpiritus ſancti. Quomodo enim deum
non uidet, qui ſcrutatur etiam alta dei? Quomodo deũ non uidet, qui cognouit quæ
D dei ſunt? Quomodo deum nõ uidet, qui cognouit quia ex deo eſt? Ergo cum ita po
ſitum ſit, quia deum nemo uidit unquam, uidit autem ſpiritus, utiq; exceptus eſt ſpi
ritus. Super omnia igitur eſt, qui eſt exceptus ex omnibus.

Non poſſe ad ſpiritũ deriuari dei, quia ſcriptum eſt de dei filio,
Omnia per ipſum facta ſunt, quia ſpiritus dei ſuper omnia, non in
ter omnia eſt. Caput II.

VIDETVR ſancte Imperator plena ratio eſſe pietatis, ſed impijs nõ ui-
detur. Deniq; quid moliãtur aduerte. Solent enim dicere hæretici, ideo
inter omnia ſpiritum ſanctum eſſe numerandum, quia ſcriptum eſt de
Ioan. 1. dei filio: Omnia per ipſum facta ſunt. Quàm male confunditur actio
quæ non tenet ueritatem, & præpoſtero ordine aſſertionis inuoluitur. Hoc enim tũc
ualeret, ut inter omnia dicerent eſſe ſpiritum ſanctũ, ſi factum probarent. Nam o-
mnia per filium ſcriptura dicit eſſe quæ facta ſunt. Cum autem factus nõ doceatur
ſpiritus ſanctus, utiq; nec inter omnia probari poteſt, qui neq; factus eſt ſicut om̃ia
nec creatus. Mihi igitur ad utrũq; hoc proficit teſtimonium, ut & ſuper omnia pro-
betur eſſe qui factus non eſt: & quia ſuper omnia eſt non uideatur factus eſſe, nec in
ter ea quæ ſunt facta numerandus. Quod ſi quis, quia omnia facta per uerbũ euan-
geliſta poſuit, non excipit ſpiritum ſanctum, quanquam in Iohanne locutus ſpiri-
tus dei, omnia per ipſum facta ſunt dixerit, non omnia facta ſunus, Cum utique lo
Matth. 10. qui in euangeliſtis ſpiritum dei ipſe dominus oſtenderit dicens: Non enim uos eſtis
loquentes, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis: Tamen ſi quis, ut dixi, hoc
loco non excipit ſpiritum ſanctum, ſed inter omnia numerat, nec ibi ergo excipit dei
filium

A filium ubi apoſtolus dixit: Nobis tamen unus deus pater ex quo om̃ia & nos in il- 1.Cor.8.
lum. Sed ut ſciat quia inter omnia non eſt filius, legat ſequentia. Nam cum dicit: Et
unus dominus Ieſus per quem omnia, ab omnibus utiqꝫ excepit dei filium, quia ex
cepit & patrem. Eiuſdem autem impietatis eſt, uel patri uel filio uel ſpiritui ſancto
derogare. Non enim credit in patrem qui nõ credit in filium, nec credit in dei filium
qui non credit in ſpiritum, nec poteſt ſine regula ueritatis fides ſtare. Nam qui nega
re cœperit unitatem poteſtatis in patre & filio & in ſpiritu ſancto, non poteſt utiqꝫ
ibi ubi nulla diuiſio eſt fidem probare diuiſam. Ergo quia pietatis unitas bene cre-
dere, etiã unitas impietatis eſt male credere. Itaqꝫ qui putant ſpiritũ inter omnia de
bere numerari, quia omnia legunt facta per filium, etiã filium utiqꝫ inter omnia an-
numerandũ putant, quia legunt ex deo omnia. Conſequenter autem nec patrem ſe
cernunt ab om̃ibus, qui à creaturis omnibus filiũ nõ ſecernũt, quoniã ſicut ex patre
omnia, ita etiã per filiũ omnia. Hoc ipſum ſupra euidenter apoſtolus dixit, ne inter
omnia poſuiſſe filium uel impius uideretur, qui audierat dixiſſe filium: Pater quod
dedit mihi maius omnibus eſt.

Non uideri ſpiritũ dei à patris & filij maieſtate ſecerni, quia ſcriptum
eſt: Nobis autem unus deus pater ex quo om̃ia & nos in ipſum, & unus
dominus Ieſus per quẽ omnia, de ſpiritu autẽ nihil dixit: pleriſqꝫ locis &
de ſpiritu dixit ſcriptura & de filio & de deo patre eo loco nihil dixit, aut
de deo patre dixit & ſpiritu & de dei filio nihil dixit. Cap. III.

B SED fortaſſe aliquis dicat, qua ratione cum dixerit hic ex patre omnia, &
per filium omnia, & de ſpiritu ſancto tacuerit, & hinc cupiat præiudiciũ
comparare. Quod ſi ſic cœperit malicioſe interpretari, quàm multis inue
niet locis prædicatam ſancti ſpiritus poteſtatem, in quibus uel de patre
uel de filio nihil ſcriptura expreſſerit, ſed intelligendũ reliquerit. Nunquid ergo cum
gratia ſpiritus prædicatur, dei patris aut unigeniti filij denegatur? Non ita, quia ſi-
cut pater in filio, & filius in patre, ita etiã diffuſa eſt charitas dei in cordibus noſtris Rom.5.
per ſpũm ſanctũ qui datus eſt nobis. Et ſicut qui benedicit in Chriſto, benedicitur
in nomĩe patris & filij & ſpũs ſancti, qa unũ nomẽ eſt poteſtas una, ita etiã ubi opa
tio aliqua diuina, aut patris, aut filij, aut ſpũs deſignat, nõ ſolũ ad ſanctũ ſpũm; ſed
etiã ad patrẽ refertur & filiũ, nec ſolũ ad patrẽ ſed etiã ad filiũ refertur & ſpũm. De-
niqꝫ & æthiops eunuchus Candacis reginæ baptizatus in Chriſto, plenũ myſteriũ Act.8.
cõſecutus eſt. Et illi qui negauerũt ſe ſcire ſpũm, q̃uis baptizatos ſe dicerent in Ioan Act.19.
nis baptiſmo, baptizati ſunt poſtea, quia Ioãnes in remiſſionẽ peccatorũ, in aduent
entis Ieſu, nõ in ſuo baptizauit noĩe. Et ideo ſpiritũ neſciebant, quia nec baptiſmũ
in Chriſti nomine, ſicut Ioãnes baptizare ſolebat acceperãt. Ioannes em̃ licet nõ ba-
ptizaret in ſpiritu, tamẽ & Chriſtũ prædicabat in ſpiritu. Deniqꝫ cũ interrogaretur
ne forte ipſe eſſet Chriſtus, reſpõdit: Ego uos aqua baptizo, ueniet autẽ fortior me Math.3.
cuius nõ ſum dignus calciamenta portare, ipſe uos baptizabit in ſpũ ſancto & igni.
Ergo iſti, quia nec in Chriſti noĩe, nec cũ fide ſpiritus ſancti baptizati fuerant, nõ po
terant accipere baptiſmatis ſacramentũ. Baptizati ſunt itaqꝫ in nomine Ieſu Chri-
ſti, nec iteratũ eſt in his baptiſma ſed nouatũ. Vnũ enim baptiſma. Vbi aũt nõ eſt
plenũ baptiſmatis ſacramentũ, nec principium uel ſpecies aliqua baptiſmatis æſti-
matur. Plenum autem eſt, ſi patrem & filium ſpiritumqꝫ fatearis. Si unum neges,

totum

C totum ſubrues. Et quemadmodũ ſi unum in ſermone comprehendas, aut patrem,
aut filium, aut ſpiritum ſanctum, fide autem nec patrem nec filium nec ſpiritum ab-
neges, plenum eſt fidei ſacramentum: Ita etiam quamuis & patrem & filium & ſpiri
tum dicas, & aut patris aut filij aut ſpiritus ſancti minuas poteſtatẽ, uacuũ eſt omne
Act. 19. myſterium. Deniq; & illi qui dixerant: Nec ſi ſpiritus ſanctus ſit audiuimus, bapti-
zati ſunt poſtea in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Et hoc abundauit ad gratiã,
qui iam ſpiritum ſanctum Paulo prædicante cognouerant. Nec contrariũ debet ui-
deri, quia quamuis etiam poſtea tacitum ſit de ſpiritu, tamen creditum eſt, & quod
uerbo tacitum fuerat, expreſſum eſt fide. Cum enim dicitur: In nomine domini Ieſu
Chriſti, per unitatem nominis impletum myſteriũ eſt, nec à Chriſti baptiſmate ſpi-
ritus ſeparatur, quia Iohannes in pœnitentiam baptizauit, Chriſtus in ſpiritu. Nunc
conſideremus utrum quemadmodum in Chriſti nomine plenum eſſe legimus ba-
ptiſmatis ſacramentũ, ita etiam ſancto tantum ſpiritu nuncupato, nihil deſit ad my
ſterij plenitudinem. Rationem ſequamur, qui unum dixerit, trinitatem ſignauit. Si
Chriſtum dicas & deum patrem à quo unctus eſt filius, & ipſum qui unctus eſt fi-
Act. 10. lium, & ſpiritum quo unctus eſt deſignaſti. Scriptum eſt enim: Hunc Ieſum à Na-
zareth quem unxit deus ſpiritu ſancto. Et ſi patrem dicas, & filium eius & ſpiritum
oris eius pariter indicaſti. Si tamen id etiam corde comprehendas. Et ſi ſpiritum di-
cas, & deum patrem à quo procedit ſpiritus, & filiũ quia filij quoq; eſt ſpiritus nun-
cupaſti. Vnde ut rationi copulet authoritas, in ſpiritu quoq; recte baptizare nos poſ
Act. 1. ſe ſcriptura indicat dicente domino: Vos autem baptizabimini in ſpiritu ſancto. Et
D alibi apoſtolus ait: Omẽs enim in ipſo corpore in uno ſpiritu baptizati ſumus. Vnũ
opus, quia unum myſterium. Vnum baptiſma, quia mors una pro mundo. Vnitas
ergo operationis, unitas prædicationis, quæ non poteſt ſeparari. Quod ſi hoc loco
ſeparatur ſpiritus ab operatione patris & filij, quia dictũ eſt: Ex deo omnia, & per fi
Rom. 9. lium omnia, ergo & ibi quia apoſtolus de Chriſto dixit: Qui eſt ſuper omnia deus
benedictus in ſecula, non ſolum eum creaturis omnibus, ſed etiam patri quod dictu
nefas eſt prætulit. Sed abſit. Non enim inter omnia pater, non inter plebem quan-
dam creaturarũ ſuarum. Subter creatura omnis, ſupra diuinitas patris & filij & ſpiri
tus ſancti. Illa ſeruit, hæc regnat. Illa ſubiacet, iſta dominatur. Illa opus, hæc autor eſt
operis. Illa adorat omnis, hæc adoratur ab omnibus. Deniq; de filio ſcriptum eſt: Et
Hebr. 1. adorent eum omẽs angeli eius. Non habes adoret ſpiritus ſanctus. Et infra: Ad quẽ
autem angelorum dixit aliquando: Sede ad dexteram meam, donec ponam inimi
cos tuos ſcabellum pedum tuorum? Nónne omnes ſunt, inquit, miniſtri ſpiritus in
miniſterium qui mittuntur? Cum dicit omnes, nunquid & ſpiritum ſanctum com-
prehendit? Non utiq;, quia angeli & cæteræ poteſtates in miniſterium & obſequiũ
dei filio ut ſeruiant deſtinantur. At uero ſpiritus ſanctus, non miniſter, ſed teſtis eſt
Ioan. 15. filij. Quemadmodum de ipſo filius dixit: Ille teſtimoniũ perhibet de me. Teſtis eſt
ergo filij ſpiritus. Qui teſtis eſt nouit omnia. Sicut deus pater teſtis eſt. Sic enim ha-
Heb. 2. bes in poſterioribus, quia confirmata eſt ſalus noſtra teſtificante deo ſignis quoque
& prodigijs & uarijs uirtutibus, & ſpiritus ſancti diuiſionibus. Qui diuidit utique ſu
pra omnia, non inter omnia eſt. Diuidere enim operatoris gratia, non operis eſt ma
teria. Si ſupra omnia filius per quem initiũ ſalus noſtra ut prædicaretur accepit, uti-
que & pater deus qui teſtificatur & aſſeuerat ſignis & prodigijs de ſalute noſtra, ex-

ceptus

A ceptus à cunctis eſt. Similiter autem & ſpiritus qui diuiſionibus ſuis noſtræ teſtimonium fert ſaluti, non eſt in creaturarum plebe numerandus, ſed cum patre æſtimandus & filio, qui nõ per inciſiones ſui diuiditur ipſe cũ diuidit. Indiuiduus enim cũ ſit nihil amittit cum omnibus largitur. Sicut & filius regnum patre accipiente nihil perdit, nec pater filio cum ſua tradit, amittit. Nullũ itaq; damnũ eſſe in diuiſione gratiæ ſpiritalis, dño atteſtante cognouimus. Qui eñ ubi uult ſpirat, ubiq; ſine damno eſt. De quo infra dicemus plenius. Interim nũc quoniã propoſitũ eſt ordine ſuo aſſerere, Non eſſe inter omnia ſpiritũ cõputandũ, ipſum apoſtolũ, de cuius uerbis faciunt quæſtionẽ aſſertionis huius adhibeamus autorẽ. Quæ enim eſſent illa omĩa, ſiue uiſibilia ſiue inuiſibilia, ipſe ſignauit dicens: Quoniã in ipſo cõdita ſunt omĩa in cœlis & in terra. Vides omĩa de his dicta quæ uel in cœlis ſunt uel in terra? Sunt eñ in cœlis etiã inuiſibilia quæ facta ſunt. Tamen ne cui eſſet incognitũ, addidit de quibus diceret: Siue ſedes, inquit, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. Nunquid ergo hic inter creaturas ſpiritũ ſanctũ cõprehendit? Aut cum dicit, ante omnes dei filiũ, nunquid ante patrẽ dixiſſe æſtimandus eſt? Non utiq;, nam ſicut hic per filiũ dicit omĩa creata eſſe, & in ipſo omnia cõſtare cœleſtia, ita etiã in ſpiritu ſancto uires habere uniuerſa cœleſtia dubitari nõ poteſt, quãdo lectũ eſt: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorũ. Super omnia eſt igitur de quo eſt omnis cœleſtiũ & terreſtriũ uirtus. Qui igitur ſuper omĩa eſt, utiq; non ſeruit, qui nõ ſeruit liber eſt, qui liber eſt habet iura dominatus. Hoc ſi à principio dicerẽ negaret᷑. Sed quemadmodũ illi minora negant ne maiora credant᷑, ita & nos minora præmittamus, ut aut perfidiã ſuã etiã in minoribus prodant: aut ſi uel minoribus cõſentiũt maiora de minoribus colligamus. Arbitror, clementiſſime Imperator, pleniſſime cõfuſos eos qui audent inter omĩa ſpiritũ ſanctũ cõputare. Sed tamẽ ut ſciant ſe nõ tantũ apoſtolicis teſtimonijs ſed etiã dominicis perurgeri, quõ audent inter omnia numerare ſpiritũ ſanctũ quando ipſe dñs dixerit: Qui blaſphemauerit in filiũ hominis remittetur ei, qui aũt blaſphemauerit in ſpiritũ ſanctũ, nec hic nec in futurũ remittet᷑ ei. Quomõ igitur inter creaturas audet quiſquã ſpũm cõputare? Aut qui ſic ſe obligat, ut ſi creaturæ derogauerit, nõ putet ſibi hoc aliqua uenia relaxandũ? Nam ſi Iudæi, quia adorauerunt militiã cœli diuino præſidio deſtituti ſunt, qui autem adorat & confitetur ſpiritũ ſanctum acceptus eſt deo, qui non confitetur ſacrilegij reus ſine uenia damnatur, utique hinc æſtimari poteſt, nõ inter omnia ſed ſuper omnia eſſe ſpiritũ ſanctum, cuius iniuria æternis ſupplicijs expiatur. Cur aũt dixerit dominus: Qui blaſphemauerit in filium hominis remittetur ei, qui autem blaſphemauerit in ſpiritũ ſanctum, nec hic nec in futurũ remittetur ei, diligenter aduerte. Nunquid alia eſt offenſa filij, alia ſpiritus ſancti? Sicut enim una diuinitas, ſic una iniuria. Sed ſi qui corporis ſpecie deceptus humani, remiſſius aliquid ſentit de Chriſti carne quàm dignum eſt (Neque enim uilis nobis debet uideri, quæ aula uirtutis fructus eſt uirginis) habet culpam, non eſt tamen excluſus à uenia, quam fide poſſit aſſciſcere. Si qui uero ſancti ſpiritus dignitatem, maieſtatẽ & poteſtatem abneget ſempiternam, & putet non in ſpiritu dei eijci dæmonia, ſed in Beelzebub, non poteſt ibi exoratio eſſe ueniæ, ubi ſacrilegij plenitudo eſt. Quia qui ſpiritũ negauit, & deum patrem negauit & filium, quoniam idem eſt ſpi

Marginal notes: Col. 1. — Pſal. 32. — Matth. 12.
B (section letter beside "pio dicerẽ negaret᷑")

ritus

C ritus dei qui ſpiritus Chriſti eſt. Vnum autem eſſe ſpiritum nemo dubitauerit, & ſi
de uno deo plerique dubitarint. Alium enim dixerunt pleriq; hæretici deum ucte-
Heb.1. ris,alij noui teſtamenti.Sed ſicut unus pater qui & olim locutus eſt,ut legimus, pa-
tribus in prophetis,& in nouiſſimis diebus nobis locutus eſt in filio,Et ſicut unus fi
lius qui iuxta ueteris ſeriem teſtamenti ab Adam offenſus,ab Abraham uiſus,à Ia-
cob adoratus eſt,Ita etiam ſpiritus ſanctus unus eſt,qui efferbuit in prophetis,inſuf
flatus eſt apoſtolis,copulatus eſt patri & filio in baptiſmatis ſacramẽto.De ipſo em̃
Pſal.50. dicit Dauid: Et ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. De ipſo etiam alibi dicit:
Pſal.138. Quó ibo à ſpiritu tuo.

Quoniã ipſe eſt ſpiritus ſanctus qui eſt ſpiritus dei & ſpiritus Chriſti, ipſe paracletus,ipſe ſpiritus ueritatis,ipſe ſpiritus uitæ. Cap. IIII.

ET ſcias quia idem ſpiritus dei eſt,qui eſt ſpiritus ſanctus,ſicut & in Apo
1.Cor.12. ſtolo legimus:Nemo in ſpiritu dei loquens dicit anathema Ieſu.Et ne-
mo dicit dominum Ieſum niſi in ſpiritu ſancto.Ipſum apoſtolus ſpiri-
tum dei dixit,Ipſum etiam ſpiritũ Chriſti appellauit, ſicut habes: Vos
Rom.8. autem in carne non eſtis,ſed in ſpiritu,ſi tamen ſpiritus dei habitat in uobis. Si quis
autem ſpiritum Chriſti non habet hic nõ eſt eius. Et infra: Quod ſi ſpiritus eius qui
ſuſcitauit Ieſum à mortuis habitat in uobis. Ipſe eſt ergo ſpiritus dei qui ſpũs Chri-
ſti.Ipſe eſt ſpiritus uitæ,ſicut ait apoſtolus.Lex enim ſpiritus uitæ in Chriſto Ieſu li-
berauit me à lege peccati & mortis. Quem ergo ſpiritũ uitæ Apoſtolus dixit,ipſum
D dominus in euangelio paracletum nominat,ipſum ſpiritum ueritatis,ſicut habes:Et
Ioan.14. rogabo patrem & alium paracletum dabit uobis ut uobiſcum ſit in æternum ſpiritũ
ueritatis,quem hic mundus non poteſt accipere,quia nõ uidit eum nec cognoſcit eũ.
Habes ergo & paracletum ſpiritum,eundem & ſpiritum ueritatis,& ſpiritum inuiſi-
bilem deſignatum.Quomodo igitur ſecũdum diuinitatem quidam filium uiſibilem
putant,cum etiam ſpiritũ mundus uidere non poſſit? Accipe nunc eiuſdem uoce do
mini quod ipſe ſit ſpiritus ſanctus,qui & ſpiritus ueritatis.Habes enim in ultimo li-
bri huius:Accipite ſpiritum ſanctum.Ipſum quoq; eſſe ſpiritũ ſanctum qui eſt ſpiri
Act.5. tus domini Petrus docet dicẽs: Ananias quid tibi uiſum eſt mentiri ſpiritui ſancto?
Et ſtatim ad uxorem Ananiæ idem ait: Quid uobis uiſum eſt tentare ſpiritum do-
mini? Cũ dicit,uobis,oſtendit de eo dictum ſpiritu de quo Ananiæ dixerat.Ipſe eſt
ergo ſpiritus domini,qui ſpiritus ſanctus. Ipſum etiam ſpiritum ſanctum qui ſpiri-
tus patris eſt, declarauit dominus dicens ſecundum Matthæum in perſecutione nõ
Matth.10. eſſe cogitandum quid loquamur.Non enim uos eſtis qui loquimini ſed ſpiritus pa
Luc.12. tris ueſtri qui loquitur in uobis.Idem autem ſecundũ Lucam ait: Nolite ſolliciti eſſe
qualiter reſpondeatis aut dicatis,Spiritus enim ſanctus dei docebit uos in ipſa hora
quæ oporteat dicere.Ergo quamuis multi dicantur ſpiritus,quia lectum eſt: Qui fa-
Pſal.103. cit angelos ſuos ſpiritus,Vnus tamen eſt dei ſpiritus. Ipſum igitur unum ſpiritũ &
apoſtoli & prophetæ ſunt ſecuti. Sicut etiã uas electionis, doctor gentiũ dicit: quia
unum ſpiritum potauimus,quaſi eum qui non queat ſcindi, ſed infunditur animis,
& ſenſibus illabitur,ut ſecularis ſitis reſtinguat ardorem. Non ergo ſanctus ſpiritus
de ſubſtantia corporalium, Hic enim corporalibus incorpoream infundit gratiam:
ſed nec de ſubſtantia inuiſibilium creaturarum eſt, nam & illi ſanctificationẽ huius

A accipiunt,& per hunc reliquis mundi operibus antecellũt,ſiue angelos dicas ſiue do
minationes ſiue poteſtates,omnis creatura expectat ſancti ſpiritus gratiã.Sicut em̃
nos per ſpiritũ liberi, quia miſit deus ſpiritũ filij ſui in corda noſtra clamantẽ, abba Gal.4.
pater,itaq; iam nõ eſt ſeruus ſed filius, Ita etiã omnis creatura reuelationẽ filiorum
dei expectat,quos utique ſancti ſpiritus gratia filios dei fecit.Ergo & creatura ipſa
ſpiritalis gratiæ reuelatione mutatur,& liberabitur à ſeruitute corruptionis,in liber-
tatem gloriæ filiorũ dei.Omnis ergo creatura mutabilis, non ſolũ ea quæ iam pec-
cato aliquo aut elementorũ conditione mutata eſt,uerũ etiam quæ corruptelæ po-
teſt eſſe obnoxia uitio naturæ,etſi nondũ eſt ſtudio diſciplinæ.Nam ut in ſuperiori
bus libris docuimus & angelorũ naturã liquet potuiſſe mutari.Vtiq; æſtimare con
uenit qualis unius natura,talis & cæterorũ. Mutabilis ergo & reliquorũ natura, ſed
melior diſciplina.

Qnod ſicut pater ſanctns,ita filius,ita & ſpiritus dicitur ſanctus. Cap. V.

ERGO omnis mutabilis creatura,ſed nõ mutabilis ſpiritus ſanctus.Ne
que enim aliquo uirio mutari poteſt,qui omnium abolet uitia,peccata
cõdonat. Quomodo ergo mutabilis qui ſanctificando alios mutat ad
gratiam, non ipſe mutatur? Quomodo mutabilis,qui bonus ſemper
eſt?Neq; unquã malus ſpiritus ſanctus,per quem nobis quæ bona ſunt miniſtran
tur.Vnde euãgeliſtæ duo,in uno eodemq; loco,diuerſis quidem inter ſe nerbis ſed
eadem deſignarunt.Habes enim in Matthæo:Si nos cum ſitis mali noſtis bona da Matth.7.
B ta dare filijs ueſtris,quãtomagis pater ueſter qui in cœlis eſt dabit bona petentibus
ſe.Secũdum Lucam autem inuenies ita ſcriptum:Quantomagis pater ueſter de cœ-
lo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe.Aduertimus ergo bonum eſſe ſpiritum ſan
ctum domini iudicio,euangeliſtarũ teſtimonio,quando alius pro ſancto ſpiritu bo
na,alius pro bonis ſanctnm ſpiritũ nominauit.Si igitur quod bonũ eſt,hoc eſt ſpi-
ritus ſanctus,quomodo bonus non eſt? Nec fallit, quod nonnulli codices habent
etiam ſecundũ Lucam:Quantomagis pater ueſter de cœlo dabit bonũ datum pe- Luc.11.
tentibus ſe.Hoc bonum datum gratia ſpiritalis eſt,quod dominus Ieſus effudit de
cœlo poſtq; patibulo crucis fixus triumphales reuehens euacuatæ mortis exuuias,
uictor mortis à mortuis reſurrexit. Sicut habes: Aſcendens in altum captiuã duxit Pſal.67.
captiuitatẽ,dedit dona hominibus.Et bene ait data.Sicut enim filius datus,de quo
ſcriptum eſt:Puer natus eſt nobis,filius datus eſt nobis,data eſt & gratia ſpiritalis. Eſa.9.
Quid autem dubitem dicere quia datus eſt & ſpiritus ſanctus,cum ſcriptũ ſit:Gra-
tia dei effuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctum qui datus eſt nobis? Quẽ
utiq; quoniã pectora recipere captiua nõ poterant, prius dominus Ieſus captiuam
duxit captiuitatẽ,ut liberis affectibus gratiæ diuinæ munus infunderet.Pulchre aũt
duxit captiuam captiuitatẽ.Chriſti enim uictoria,uictoria libertatis eſt,quæ om̃es
gratiæ uendicauit,nullum aſtrinxit iniuriæ. Ergo in omninm abſolutione,nemo ca
ptiuus eſt.Et quia dominicæ tẽpore paſſionis, ſola feriabatur iniuria quæ captiuos
omnes amiſerat quos tenebat, in ſe recurrens captiua facta eſt ipſa captiuitas, iam
non Belial addicta,ſed Chriſto,cui ſeruire libertas eſt. Qui enim in domino uoca- 1.Cor.7.
tus eſt ſeruus,libertus eſt domini. Sed nt ad propoſita reuertamur:Omnes,inquit, Pſal.13.
declinauerunt ſimul inutiles facti ſunt,nõ eſt qui faciat bonũ, non eſt uſq; ad unũ.

C Si excipiunt ſpiritũ ſanctum, etiam ipſi eum nõ eſſe inter omnia confitentur. Si nõ
excipiunt, ergo & ipſum inter omnia declinaſſe fateantur. Sed uideamus utrum bo
nitatem habeat, cum fons ſit principiũq; bonitatis. Nam ſicut pater bonitatem ha-
bet & filius habet, ita etiam bonitatẽ habet ſpiritus ſanctus. Quod etiã apoſtolus
Gal. 5. docuit dicens: Fructus aũt ſpiritus, pax, charitas, gaudium, patientia, bonitas. Quis
Matth. 7. autem dubitet quod bonus ſit, cuius fructus eſt bonitas? Arbor enim bona bonos
fructus facit. Itaq; ſi bonus deus, quomodo non bonus qui oris eius eſt ſpiritus, qui
ſcrutatur etiam alta dei? An in alta dei contagio mali poſſit intrare? Vnde & illud
intelligitur, quàm amentes ſint, qui bonum filium dei abnegant, cum bonum ſpiri-
Ioan. 16. tum Chriſti negare non poſſint. De quo ait dei filius: Propterea dixi de meo acci-
piet. An non bonus ſpiritus qui bonos de peſſimis facit, peccatum abluit, malũ de-
let, crimen excludit, bonum munus infundit, de perſecutoribus apoſtolos facit, de
Eph. 5. peccatoribus ſacerdotes? Eratis inquit aliquando tenebræ, nunc autem lux in domi
no. Sed quid differimus eos? Nam ſi uerba exigunt, cum facta non abnuant, acci-
Pſal. 142. piant bonum ſcriptũ. Dixit enim Dauid: Spiritus tuus bonus deducet me in uiam
rectam. Quid eſt enim ſpiritus, niſi plenus bonitatis? qui cum ſit inacceſſibilis natu-
ra, receptabilis tamen propter bonitatem ſuam nobis eſt, complens uirtute omnia,
ſed qui ſolis participatur iuſtis, ſimplex ſubſtantia, opulens uirtutibus, unicuiq; præ
Matth. 28 ſens, diuidens de ſuo ſingulis, & ubiq; totus. Meritoq; filius dixit: Ite baptizate gen
tes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, non dedignatus ſpiritus ſancti ſocieta
tem. Cur igitur quod dominus non dedignatus eſt in baptiſmatis ſacramento, mo
D leſte ferunt aliqui filio uel patri ſpiritum noſtra deuotione coniungi? Bonus ergo
ſpiritus. Bonus autem nõ quaſi acquirens, ſed quaſi impartiens bonus eſt. Non enĩ
accipit à creaturis, ſed accipitur ſpiritus ſanctus, ſicut non ſanctificatur ſed ipſe ſan-
ctificat. Creatura enim ſanctificatur. Sanctificat autem ſpiritus ſanctus, in quo licet
uerbi cõmunio, diſcretio tamen naturæ eſt. Sanctus enim dicitur homo qui accipit,
Leuit. 19. & deus qui tribuit ſanctitatem, quia legimus: Eſtote ſancti, quoniam ego ſanctus
ſum. Non ergo poteſt ſanctificatio & corruptela unius eſſe naturæ. Et ideo non po
teſt gratia ſancti ſpiritus & creatura unius eſſe ſubſtantiæ. Itaq; cum omnis inuiſi-
bilis præter trinitatem reliqua natura, cuius rationabilem & incorpoream iure qui-
dam ſubſtantiam putant, non impertiat ſpiritalem gratiam ſed acquirat, nec parti-
cipet ſed aſſumat, ſeparanda utiq; eſt à ſocietate ſpiritus ſancti cõmunitas creaturæ
Credant igitur, quia creatura nõ eſt ſpiritus ſanctus. Aut ſi creaturã putant, cur aſſo
ciant patri? Si creaturam, cur filio dei iungunt? Quod ſi à patre & filio dei nõ exiſti
mant ſeparandũ, non æſtiment creaturã, quia ubi una ſanctificatio, una natura eſt.

Quia in ſpiritu ſignamur. Cap, VI.

SVNT tamẽ pleriq; qui eo quod in aqua baptizamur & ſpiritu, non pu-
tent aquæ & ſpũs diſtare naturã. Nec aduertũt quia in illo aquarũ ſepe
limur elemento, ut renouati per ſpiritũ reſurgamus. In aqua enĩ imago
mortis, in ſpũ pignus eſt uitæ, ut ꝑ aquã moriat corpus peccati, quæ qua
ſi q̃dã tumulo corpus includit, & ꝑ uirtutẽ ſpũs renouemur à morte peccati. Et ideo
hi tres teſtes unũ ſunt, ſicut Ioãnes dixit: Aqua, ſanguis & ſpũs. Vnũ in myſterio nõ
1. Ioan. 5. in natura. Aqua igitur teſtis eſt ſepulturæ, ſanguis teſtis eſt mortis, ſpiritus teſtis eſt
uitæ.

A uitæ. Si qua ergo in aqua gratia, nõ ex natura aquæ ſed ex præſentia eſt ſpiritusſan
cti. Nũquid in aqua uiuimus ſicut in ſpiritu? Nũquid in aqua ſignamur ſicut in ſpi
ritu? In ipſo eñi uiuimus, & ipſe eſt pignus hæreditatis noſtræ. Sicut & Apoſtolus
ſcribens ad Epheſios ait: In quo credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto. Ephe. 1.
Sancto igitur ſpiritu ſignati ſumus, non natura, ſed à deo, quod ſcriptum eſt: Qui
unxit nos deus, & qui ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Si- 2.Cor. 1.
gnati ergo ſpiritu à deo ſumus. Sicut enim in Chriſto morimur ut renaſcamur, ita
etiam ſpiritu ſignamur ut ſplendorem atq; imaginẽ eius & gratiã tenere poſſimus,
quod eſt utiq; ſpiritale ſignaculũ. Nam & ſi ſpiritu ſignemur in corpore, ueritate ta
men in corde ſignamur, ut ſpiritusſanctus exprimat in nobis imaginis cœleſtis effi
giem. Quis igitur audeat dicere diſcretum à deo patre & Chriſto eſſe ſpiritumſan-
ctum, cum per ipſum ad imaginem & ſimilitudinẽ dei eſſe mereamur, & per ipſum
fiat, quemadmodum Petrus apoſtolus dixit, ut diuinæ ſimus cõſortes naturæ? In 2.Petri 1.
quo utiq; non carnalis ſucceſſionis hæreditas, ſed adoptionis gratiæ ſpiritale cõmer
tium eſt. Atq; ut ſciamus cordis noſtri magis hoc quàm corporis ſignaculum, docet
propheta qui dicit: Signatum eſt in nobis lumen uultus tui domine, dediſti læti- Pſal. 4.
tiam in corde meo.

Quia replet omnia ſpiritus dei. Caput VII.

CVM igitur omnis creatura, certis naturæ ſuæ ſit circumſcripta limitibus, ſi-
quidem & illa inuiſibilia opera quæ non queũt locis & finibus compre-
B hendi, ſubſtãtiæ ſuæ tamen proprietate clauduntur, quomodo quis au-
deat creaturam appellare ſpiritumſanctũ, qui non habeat circũſcriptam
determinatamq; uirtutem? Quia & in omnibus & ubiq; ſemper eſt, quod utiq; di-
uinitatis & dominationis eſt propriũ, Domini enim eſt terra & plenitudo eius. Et Pſal. 23.
ideo cum dominus ſeruulos ſuos apoſtolos deſtinaret: ut agnoſceremus aliud crea
turam eſſe, aliud gratiam ſpiritalem, alios aliò deſtinabat, quia omnes ſimul ubiq;
eſſe non poterant. Dedit autem omnibus ſpiritumſanctum, qui licet ſeparatis apo
ſtolis, ſic inſeparabilis gratiæ munus infunderet. Erant igitur diuerſæ perſonæ, ſed
unus in omnibus operationis effectus, q̃a unus eſt ſpiritusſanctus, de quo ait: Acci Acto. 1.
pietis uirtutem ueniente ſpiritusſancto in uos, & eritis mihi teſtes in Hieruſalem &
in omni Iudæa & Samaria uſq; in fines terræ. Incircũſcriptus igitur & infinitus ſpi-
ritusſanctus, qui ſe diſcipulorum ſenſibus per ſeparatarum diuortia diſcreta regio-
num ſemotoſq; fines totius orbis infudit, quem nihil poteſt præterire uel fallere. Et
ideo ſanctus ait: Quò ibo à ſpiritu tuo, aut quò à facie tua fugiam? De quo hoc an Pſal. 138.
gelo ſcriptura dicit? De qua dominatione? de qua poteſtate? Cuius inuenimus
angeli uirtutem per plurimos eſſe diffuſam? Angeli enim ad paucos mitteban-
tur, ſpiritus autem ſanctus populis infundebatur. Quis igitur dubitet quin diui-
num ſit, quod infunditur ſimul pluribus nec uidetur? Corporeum autem quod
uidetur à ſingulis & tenetur. Sed quemadmodum ſanctificans Apoſtolos ſpiritus
non eſt humanæ conſors naturæ, Ita etiam ſanctificãs Angelos dominationes &
poteſtates, non habeat conſortium creaturæ. Si qui autem putant non eſſe ſpirita
lem in Angelis ſanctitatem, ſed aliam quandam gratiam ſuæ proprietate naturæ,
hi inferiores profecto angelos hominibus iudicabunt. Cum enim & ipſi fateantur

C quod ſpiritui ſancto angelos conferre non audeant, nec poſſent uetare quod hominibus infundatur ſpiritusſanctus. Sanctificatio enim ſpiritus, donum munusq; diuinum ſit. Inuenientur utiq; homines qui meliorem ſanctificationem habẽt angelis præferendi. Sed cum angeli hominibus in adiumento deſcendant, intelligẽdum eſt quod creatura quidẽ ſuperior angelorũ ſit quæ plus recipit gratiæ ſpiritalis. Eiuſdem tamẽ & erga nos & illos munus autoris ſit. Quãta aũt gratia quæ præmijs angelorũ etiam inferiorẽ creaturam humanæ cõditionis exæquet? ſicut dominus ipſe

Matth. 22. promiſit dicẽs: Eritis ſicut angeli in cœlo. Nec difficile. Qui enim illos angelos fecit in ſpiritu, homines quoq; per eandem gratiam ſimiles faciet angelorũ. De qua aũt

Iohel. 2. creatura dici poteſt, quia replet omnia ſpiritus, quod ſcriptũ de ſpiritu ſancto: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem? non de angelo dici poteſt. Deniq; Ga-

Luc. 1. briel ipſe miſſus ad Mariam. Aue, inquit, gratia plena. Spiritalem utiq; in ea declarans gratiã, quod in eã ſanctusſpiritus ſuperueniret, & plenum gratiæ uterũ uerbo

Hiere. 23. eſſet habitura cœleſtis. Domini enim eſt omnia complere qui dicit: Ego cœlũ & terram cõpleo. Si ergo dominus eſt qui cœlum cõplet & terram, quis poteſt ſpiritum ſanctum iudicare dominationis & diuinæ poteſtatis exortem, qui repleuit orbem, & quod ultra totum orbem eſt repleuit Ieſum mundi totius redemptorem? Scriptum eſt enim: Ieſus autem plenus ſpiritu ſancto regreſſus eſt ab Iordane. Quis igitur alius, niſi qui eiuſdem plenitudinis, complentem omnia poſſet implere? Sed ne hoc ſecundum carnem dictum obijciant, quanquam plus unus ille quàm omnes, de cuius carne exibat uirtus ut uſque ſanaret omnes. Tamẽ ſicut dominus complet

D omnia: ita etiam de ſpiritu lectũ eſt: Quoniam ſpiritus domini repleuit orbem terrarum. Habes etiam de omnibus qui conuenerant cum apoſtolis dictum, quia re-

Acto. 4. pleti ſanctoſpiritu loquebantur uerbum dei cum fiducia. Vides quia & plenitudinem & fiduciam dat ſpiritus, cuius operationem archangelus nunciat Mariæ dicẽs:

Luc. 1. Spiritusſanctus ſuperueniet in te. Habes etiam in Euangelio, quia angelus ſecundum tempus deſcendebat in natatoria & mouebatur aqua, & qui prior deſcendiſ-

Iohan. 5. ſet in natatoria ſanus fiebat. Quid in hoc typo angelus, niſi deſcenſionẽ ſanctiſpiritus nunciabat, quæ noſtris futura temporibus aquas ſacerdotalibus inuocata precibus conſecraret? Ille ergo angelus ſanctiſpiritus erat nuncius, eo quod per gratiã ſpiritalem medicina noſtris eſſet animi ac mentis languoribus deferenda. Eoſdem ergo & ſpiritus habet quos deus pater & Chriſtus miniſtros. Sic omnia poſſidet, ſic omnia operatur in omnibus, quemadmodũ & deus pater operat' & filius. Quid igitur ſanctiſpiritus operatione diuinius, cũ etiam benedictionũ ſuarũ præſulẽ ſpi-

Eſa. 44. ritũ, deus ipſe teſtet' dicẽs: Ponã ſpiritũ meũ ſupra ſemẽ tuũ & benedictiones meas ſuper filios tuos? Nulla eñ poteſt eſſe plena benedictio, niſi per infuſionẽ ſpiritusſancti. Vnde & apoſtolus, nihil melius hoc nobis quod optaret inuenit. Sicut ipſe

Coloſ. 1. dixit: Nõ deficimus pro uobis orãtes & obſecrãtes, ut repleamini cognitione uoluntatis eius, in omni ſapientia & intellectu ſpiritali ambulantes digne deo. Hanc igit' dei eſſe docuit uoluntatem, ut magis in bonis operibus & ſermonibus & ſenſibus ambulantes repleamur uoluntate dei qui ponit in cordibus noſtris ſpiritũſanctũ. Ergo ſi is qui habet ſpiritũſanctũ dei repletus eſt uolũtate, utiq; inter patrẽ & ſpiritũ nulla diſtãtia uolũtatis eſt. Simul illud aduerte, q̃a deus dat ſpiritũ ſanctũ. Nõ eñ humanũ hoc opus, neq; ab homie dat', ſed inuocatus à ſacerdote, à deo tradit',

in quo

A in quo dei munus miniſterium ſacerdotis eſt. Nam ſi Paulus apoſtolus indicauit,
quod ipſe donare ſpiritũ ſanctum,ſua autoritate non poſſit,& intantũ ſe huic offi-
cio imparem credidit,ut à deo nos ſpiritu optaret impleri,quis tantus eſt qui huius
traditionem muneris ſibi audeat arrogare? Itaq; apoſtolus uotũ precatione detulit
non ius autoritate aliqua uendicauit. Impetrare optauit, nõ imperare præſumpſit.
Petrus quoq; ait,quia nõ erat idoneus qui poſſet ſpiritũ ſanctum uel cogere uel ar-
cere.Sic enim dixit:Ergo ſi eandem gratiã conceſſit illis deus ſicut & nobis,ego quis Act.11.
eram qui poſſem prohibere deum? Sed fortaſſe apoſtolicis non moueantur exem
plis,& ideo diuinis utamur oraculis.Scriptum eſt enim:Iacob puer meus ſuſcipiam
eum.Iſraël dilectus meus ſuſcepit eum anima mea, dedi ſpiritum meum in ipſum,
Dominus quoq; per Eſaiã dixit:Spiritus domini ſuper me propter quod unxit me. Eſa.61.
Quis ergo audeat dicere creaturã ſpiritus ſancti eſſe ſubſtantiã,qui cum illuxerit in
cordibus noſtris,diuinæ cernimus pulchritudinem ueritatis,& diſtantiam creaturæ
diuinitatisq; cognoſcimus, ut opus ſegreget ab autore? Aut de qua creatura deus
ita locutus eſt, quod aut dominationes aut poteſtates effundat aut angelos? Sed
de ſpiritu inquit meo effundam.Non ſpiritum ait,ſed de ſpiritu.Neq; enim nos ca
pere poſſumus plenitudinem ſpiritus ſancti, ſed tantum accipimus quãtum de ſuo
arbiter noſtri pro ſua uoluntate diuiſerit.Sicut enim dei filius non rapinam arbitra Phil.2.
tus eſt eſſe ſe æqualem deo,ſed ſemetipſum exinaniuit, ut nos eum noſtris animis
percipere poſſemus,Exinaniuit autem nõ quod ipſe eſſet uacuus ſuæ plenitudinis,
ſed quo mihi qui plenitudinem eius ſuſtinere non poſſem,pro eo quod capere poſ
B ſem infunderetur,Ita etiam de ſpiritu ſancto pater ſe dicit effundere ſuper omnem
carnem. Non enim totũ effudit,ſed quod effudit omnibus abundauit. Supra nos
ergo effuſum eſt de ſpiritu.At uero ſupra dominum Ieſum cum in forma eſſet ho-
minis manebat ſpiritus,ſicut ſcriptum eſt;Super quem uideris ſpiritum deſcenden- Ioan.1.
tem de cœlo & manentẽ ſuper eum,hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Circa nos
ex affluenti commodo liberalitas largientis eſt,in illo totius manet in æternum ſpi
ritus plenitudo.Quod igitur nobis ſatis eſſe iudicauit,effudit,& quod effuſum eſt,
non ſeparatum eſt nec inciſum ſecũdum quod unitatem habebat plenitudinis,quæ
aciem noſtri cordis illuminet pro noſtræ poſſibilitate uirtutis.Denique tantum ca-
pimus,quantum profectus noſtræ mentis acquirit. Inſeparabilis eſt enim plenitu-
do gratiæ ſpiritalis,ſed nobis pro noſtræ participatur facultate naturæ. Effudit er-
go deus de ſpiritu. Effunditur etiam charitas dei per ſpiritum, quo loco unitatem
debemus agnoſcere operationis & gratiæ. Sicut enim de ſpiritu ſancto deus effu- Rom.5.
dit,ita etiam charitas dei effuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum,ut in-
telligamus nõ eſſe opus ſanctum ſpiritum qui diuinæ arbiter & fons profluus cha-
ritatis eſt.Similiter autem ut credas id quod effunditur cum creaturis non poſſe eſ-
ſe commune,ſed ſpeciale diuinitatis,etiam & filij nomen effunditur ſicut habes, Vn Cant.1.
guentum effuſum eſt nomen tuum. Cuius uirtute ſermonis, nihil poteſt eſſe præ-
ſtantius.Nam ſicut incluſum in uaſe aliquo unguentum cohibet odorem ſuum,qui
odor quandiu uaſis illius anguſtijs cohercetur,& ſi ad plures non poteſt peruenire,
tamen uim ſuam ſeruat: cum uero de uaſe illo quo claudebatur unguentum fuerit
effuſum,longe lateq; diffuſum ducitur, Ita & Chriſti nomen ante eius aduentum
in Iſraël populo quaſi in uaſe aliquo Iudæorum mentibus claudebatur: Notus eñ Pſal.75.

C in Iudæa deus, in Iſraël magnũ nomen eius. Hoc utiq; nomẽ quod uaſa Iudæorũ
anguſtijs ſuis cohercitũ continebant. Magnũ quidem & tunc nomen, cum infirmo
rum atq; paucorũ hæreret anguſtijs, ſed magnitudinẽ ſui nondũ per corda gentiũ
& in fines totius orbis effuderat. Poſtea uero quàm per omnem mundũ ſuo illuxit
aduentu, per omnẽ utiq; creaturã, diuinũ illud ſuũ nomen extendit, nõ repletum ex
ceſſione aliqua. plenitudo enim neſcit augmentũ, ſed replens uacua, ut eſſet admi-
rabile nomen eius in uniuerſa terra. Huius igitur effuſio nominis, abundantẽ quan
dam exuberantiã gratiarũ bonorũq; cœleſtiũ ſignificat largitatẽ. Ex abũdanti eñ
ſuperfluit quicquid effunditur. Itaq; ſicut creatura non poteſt dici ſapientia quæ ex
ore dei procedit, nec uerbum quod eructuatur ex corde, nec uirtus in qua plenitudo
maieſtatis æternæ eſt: Ita etiã creatus nõ poteſt ſpiritus æſtimari qui ex ore dei fun-
ditur, cum ipſe deus tantã oſtenderit unitatem, ut effundere ſe de ſpititu ſuo dicat.
Quo intelligamus, quia etiam dei patris eadem gratia ſit, quæ ſpiritus ſancti eſt, &
quod ſine inciſione ac detrimento aliq̃ diuidat̃ mentibus ſingulorũ. Quod ergo de
ſpũ effundit̃ nec inciditur, nec partibus aliq̃bus corp̃alibus cõprehendit̃ aut ſecat̃.

Quia ſempiternus dei ſpiritus. Cap. VIII.

1. Ioan. 3. QVOMODO eñ credibile eſt, quod ſpiritus ſectilibus aliquibus diuida-
tur? Dicit enim Ioánes de deo: Ex hoc cognoſcimus, quia manet in no-
bis de ſpiritu quem dedit nobis. Quod aũt manet, ſemper utiq; eſt nec
mutatur. Ergo ſi mutationẽ nõ habet, æternitatẽ habet. Et ideo ſpiritus
ſanctus ſempiternus eſt, creatura aũt obnoxia uitio, ideoq; mutabilis. Quod autẽ
D mutabile eſt, eſſe nõ poteſt ſempiternũ, & ideo nõ poteſt conſortium eſſe creaturæ
ſpiritus ſanctus, quia ſempiternus eſt ſpiritus, creatura autẽ omnis in tempore eſt.
Hebr. 9. Sempiternũ aũt ſpũm, etiã apoſtolus oſtendit: Si eñ ſanguis hircorũ & taurorũ &
cinis uitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad carnẽ emundandã, quãtomagis ſan
guis Chriſti qui per ſpũm ſempiternũ ſe obtulit immaculatũ deo? Pleriq; arbitra-
ti ſunt unguentũ Chriſti eſſe ſpũm ſanctũ. Et bene unguentũ, q̃a oleũ lætitiæ nun-
cupatũ eſt, quo plurimarũ redolent epulæ gratiarũ. Verũ illũ deus omnipotens pa
ter unxit principẽ ſacerdotũ, qui non ut alij in typo unctus ex lege, ſed & ſecundũ le
gem unctus in corpore & in ueritate ſupra legẽ uirtute ſancti ſpũs ex patre plenus
Pſal. 44. eſt. Hoc eſt oleũ lætitiæ, de quo dicit propheta: Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ
Act. 10. præ cõſortibus tuis. Deniq; Petrus unctũ ſpiritu dicit Chriſtũ, ſicut habes: Vos ſci-
tis quod factũ eſt uerbũ per totã Iudæam, incipiens à Galilæa poſt baptiſmũ, q̃d
prædicauit Ioannes Ieſum à Nazareth quõ unxit eum deus ſpiritu ſancto. Oleum
igitur lætitiæ ſpũs ſanctus eſt. Et pulchre oleũ lætitiæ dixit, ne creaturã putares. Olei
enim huiuſmodi natura eſt, ut nequaq; naturæ alterius humidæ miſceatur. Lætitia
Pſal. 4 quoq; nõ corpus ungit, ſed intima cordis illuminat. Sicut ꝓpheta dixit: Dediſti læti
tiam in corde meo. Ergo cũ laudat operã qui oleũ uelit cum creatura humidiore cõ
fundere, quia cum oleũ leuior natura ſit cæteris, reſidentibus alijs eleuatũ ſecernitur.
Quomodo putant iſti deterrimi caupones, oleũ lætitiæ cũ cæteris creaturis ſua poſ-
ſe fraude cõfundi, cũ utiq; nõ queant incorporeis corporea, increatis creata miſceri?
Et bene oleũ lætitiæ dicitur quo unctus eſt Chriſtus. Neq; eñ uſitatũ fuit ei oleũ &
cõmune quærendũ, quo aut uulnera curantur, aut æſtus leuatur, cũ fomentũ uulne-
rum ſuorũ ſalus mundana nõ quæreret, nec refectionẽ corporis fatigati uirtus ſem-
piterna

A piterna depoſceret. Nec mirũ ſi habet oleũ lætitiæ, qui facit exultare morituros, tri-
ſtitia mundũ exuit, maieſtate fœtorem mortis aboleuit. Et ideo apoſtolus ait: Chri 2. Cor 2.
ſti em̃ bonus odor ſumus deo, Vtiq; de ſpiritalibus ſignificans ſe locutũ, Sed & cũ
ipſe filius dei dicit: Spiritus dñi ſuper me propter quod unxit me, ſpiritale ſignificat Luce. 4.
unguentũ. Ergo unguentũ Chriſti eſt ſpũs. Aut ſi quod unguentũ exinanitũ eſt in
nomine dñi Ieſu Chriſti, ipſum intelligere uolũt unguenti expreſſum nomine, non
ſpiritũ Chriſti, utiq; cum unctũ ſpiritu ſancto dñm Ieſum Petrus apoſtolus dixerit
licet ſine dubio quod unguentũ dicatur & ſpũs. Sed quid mirũ cũ & pater & filius
ſpiritus eſſe dicat͂? De quo quidẽ dicemus plenius, cũ de unitate nominis dicere cœ
perimus. Tamẽ quia hic quoq; incidit pulcherrimus locus, ne ſine corolario eũ præ-
terire uideamur, accipiant quia & pater dicitur ſpiritus, ſicut in euangelio dñs locu-
tus eſt, Quoniã ſpiritus eſt deus: & Chriſtus ſpũs dicitur, quia Hieremias dixit: Spi- Ioan. 4.
ritus ante faciem noſtrã Chriſtus dñs. Et pater ergo ſpiritus, & filius ſpiritus. Quod Thren. 4.
nõ eſt creaturæ corpus, hoc ſpiritus eſt. Sed nõ cõfuſus cũ patre & filio ſpiritus ſan-
ctus, uerũ & à patre diſtinctus & filio. Non enim ſpiritus ſanctus eſt mortuus qui
mori nõ potuit, qui carnẽ nõ ſuſcepit, nec mortis capax eſſe potuit ſempiterna diui-
nitas, ſed mortuus ſecundũ carnem Chriſtus. In eo utiq; mortuus quod ſuſcepit ex
uirgine, non in eo quod habebat ex patre. In eo enim mortuus in quo crucifixus eſt
Chriſtus. Spiritus aũt ſanctus non potuit crucifigi, qui carnem & oſſa non habuit,
ſed crucifixus eſt dei filius qui carnẽ & oſſa ſuſcepit, ut in illa cruce noſtræ carnis ten
tamenta morerent͂, Suſcepit enim quod nõ erat, ut celaret quod erat. Celauit quod
B erat, ut tentaretur in eo, & redimeretur quod non erat, ut ad id quod erat, per id qđ
non erat nos uocaret. O diuinũ crucis illius ſacramentũ in qua hæret infirmitas, uir-
tus libera eſt: affiguntur uitia, eriguntur trophæa. Vnde quidã ſanctus ait: Confi- Pſal. 118.
ge clauis à timore tuo carnes meas, non ferreis clauis, ſed timoris & fidei. Vehemen-
tior eſt enim uirtutis ſtrictura quàm pœnæ. Deniq; Petrus cum uſque in atriũ prin
cipis ſacerdotũ dominũ ſequeretur, quem nemo ligauerat, fides uinxerat, & quem fi
des uinxit, pœna nõ ſoluit. Rurſus cum ligaretur à Iudæis deuotio ſoluit, pœna nõ
tenuit, quia nõ ſeceſſit à Chriſto. Ergo & tu crucifige peccatum, ut moriare peccato.
Qui enim peccato moritur, deo uiuit. Viuamus ei qui filio proprio non pepercit, ut
in illius corpore noſtras crucifigeret paſſiones. Pro nobis em̃ mortuus eſt Chriſtus,
ut nos in illius rediuiuo corpore uiueremus. Mortua eſt ergo in illo nõ uita noſtra,
ſed culpa. Qui peccata, inquit, noſtra pertulit corpore ſuo ſuper lignum, ut à pecca- 1. Pet. 2.
tis noſtris ſeparati cum iuſticia uiuamus, cuius uulnere plagarum ſanati ſumus. Li-
gnum igitur illud crucis, uelut quædam noſtræ nauis ſalutis uectura, non pœna eſt.
Alia enim ſalus non eſt niſi uectura ſalutis æternæ, dum mortem expetendo non
ſentio, dum pœnam cõtemnendo non patior, dum metum neſcio negligendo. Qui
eſt igitur cuius uulnere plagarũ ſanati ſumus niſi Chriſtus dominus? De quo idem
prophetauit Eſaias, quia plaga eius noſtra medicina eſt. Et de quo Paulus apoſto-
lus in epiſtolis ſuis ſcripſit: Qui peccatũ non cognouit ſed pro nobis peccatũ factus 2. Cor. 5.
eſt. Hoc quippe diuinũ in eo, quia caro peccatũ non fecit, nec in eo ſuſcepti corporis
natura peccauit. Nam quid mirum ſi non peccauit ſola diuinitas, cũ peccandi incen-
tiua non habeat? Si autem ſolus exors peccati deus, omnis utiq; creatura per natu-
ram ſui, ut diximus, obnoxia poteſt eſſe peccato.

C

Quia ſpiritus peccata condonat. Cap. IX.

Dic igitur quicũq; ſpiritus ſancti diuinitatem negas. Spiritus autem obnoxius non potuit eſſe peccato, qui magis peccata cõdonat? Nunquid angelus donat? Nunquid archangelus? Non utiq;. Sed donat ſolus pater, ſolus filius, ſolus ſpiritus ſanctus. Nemo autem quod nõ poteſt do-

Eſa. 6. nare, non poteſt uitare. Sed fortaſſe dicit aliquis, quia & Seraphin dixit Eſaiæ: Ecce tetigit hoc labia tua, & abſtulit iniquitates tuas & peccata tua circũpurgauit. Abſtulit inquit & circũpurgauit. Non ego abſtuli ſed ignis de altare dei, hoc eſt gratia ſpiritalis. Quid enim aliud pie intelligere poſſumus in altare dei eſſe, niſi ſpiritus gratiam? Non utiq; lignum ſyluarũ, nec fuliginem atq; carbonem. Aut quid tam piũ quàm ut ſecundum myſterium intelligamus, quia reuelabatur in ore Eſaiæ, omnes homines per paſſionem Chriſti eſſe purgandos? Quia uelut carbo ſecundum car-

Zach. 3. nem exuſſit noſtra peccata, ſicut in Zacharia habes. Nõne hic titio eiectus ab igni? Et ille erat Ieſus indutus ueſtimenta ſordida. Deniq; ut ſciamus communis hoc redemptionis myſterium per prophetas euidentiſſime reuelatum, etiam hoc loco habes ab illo dictũ: Ecce abſtuli peccata tua, nõ quo Chriſtus peccata ſua deponeret, qui peccatum non fecit, ſed quod in carne Chriſti oẽe à peccatis ſuis genus abſolueretur humanum. Sed etiam ſi Seraphin abſtuliſſet peccatũ, quaſi unum utiq; de miniſtris dei, ad hoc eſſet miniſterium deſtinatum. Sic enim dixit Eſaias, Quia miſſum eſt ad me unum de Seraphin.

D

Non de loco ad locum tranſire ſpiritum dei de quo ſcriptum eſt: Qui à patre procedit, & de quo dicit filius dei: Quẽ ego mittã uobis. Cap. X.

Et ſpiritus quidem miſſus dicitur, ſed Seraphin ad unum, ſpiritus ad omnes. Seraphin mittitur in miniſterium, ſpiritus operatur myſterium. Seraphin quod iubetur exequit', ſpiritus quod uult diuidit. Seraphin de loco ad locum tranſit, non enim complet omnia, ſed ipſum repletur ab ſpiritu. Seraphin deſcendit cum aliquo ſecundũ naturam ſuã tranſitu. At uero

Ioan. 15. de ſpiritu ſancto hoc nõ poſſumus æſtimare. De quo dicit filius dei: Cum uenerit inquit paracletus ſpiritus ueritatis, quem ego mitto uobis qui à patre procedit. Etenim ſi de loco procedit ſpiritus & ad locũ tranſit, & ipſe pater in loco inuenitur & filius. Si de loco exit quem pater mittit, aut filius, utiq; de loco tranſiens ſpiritus atq; progrediens, & patrem ſicut corpus ſecundum impias interpretationes relinquere uidetur & filium. Hoc ſecundum eos loquor qui putant quod habeat ſpiritus deſcenſorium motum. Sed neq; in loco aliquo pater circumſcribitur qui eſt ſuper omnia, non ſolum corporeæ naturæ, ſed etiam inuiſibilis creaturæ. Neq; filius ſuorum operum locis temporibuſq; cõduditur, qui ſuper omnem eſt creaturam, totius opifex creaturæ. Neq; ſpiritus ueritatis utpote dei ſpiritus circũſcribitur aliquibus finibus corporalibus, qui cum creaturæ inenarrabili diuinitatis plenitudine ſupereminet, ſpirandi ubi uelit, & inſpirandi quomodo uelit, habens ſuper omnia poteſtatem. Nõ ergo quaſi ex loco mittitur ſpiritus, aut quaſi ex loco procedit quando procedit ex

Ioan. 16. filio, ſicut ipſe filius cum dicit: De patre proceſſi & ueni. Omnes interficit opiniones quæ ex loco ad locum poſſunt, ſicut in aliquibus corporalibus æſtimari. Similiter cum aut intus aut foris legimus deum eſſe, nõ utiq; deum aut intra aliquod corpus

A includimus,aut àb aliquo corpore ſeparamus: ſed alta hoc & inenarrabili æſtimatione penſantes diuinæ naturæ intelligimus arcanũ. Denicꝫ ita ſapientia ex ore altiſſimi prodiſſe ſe dicit,ut nõ extra patrem ſit,ſed apud patrẽ,quia uerbũ erat apud deum.Nec ſolum apud patrem, ſed etiã in patre. Dicit enim:Ego in patre, & pater in me eſt.Sed necꝫ cum de patre exit,de loco recedit,aut quaſi corpus à corpore ſeparatur.Necꝫ cum patre eſt quaſi in corpore tancꝫ corpus includitur. Spiritus quoque ſanctus cũ procedit à patre & filio,non ſeparatur à patre, non ſeparatur à filio. Quemadmodũ enim ſeparari poteſt à patre qui ſpiritus oris eius eſt? Quod utique & æternitatis indicium,& diuinitatis exprimit unitatem. Eſt ergo & manet ſemper qui oris eſt ſpiritus. Sed deſcendere uidetur etiam, cum illũ recipimus ut habitet in nobis, ne nos ſimus à gratia eius alieni. Nobis deſcendere uidetur,non quo ille deſcendat,ſed quo ad illũ animus noſter aſcendat. De quo plenius diceremus,niſi meminiſſemus in libris iam ſuperioribus poſitũ quod & pater dixerit: Deſcendamus Gen.11. & confundamus linguas eorũ.Et filius dixerit:Qui diligit me,ſermonem meum ſer Ioan.14. uabit,& pater meus diliget eum,& ad eum ueniemus & manſionem apud eum faciemus.Sic igitur uenit ſpiritus,quemadmodũ uenit pater, quia ubi pater eſt ibi eſt & filius,& ubi filius eſt,ibi eſt & ſpiritus ſanctus. Non ergo diſcrete uenire æſtimandus eſt ſpiritus ſanctus. Venit autem non de loco ad locum, ſed à diſpoſitione conſtitutionis ad ſalutem redemptionis, à gratia uiuificationis ad gratiã ſanctificationis,ut de terris ad cœlum, de iniuria ad gloriam, de ſeruitio ad regnum transferat. Sic ergo uenit ſpiritus,quemadmodum uenit pater. Dixit enim filius:Ego & pater

B ueniemus & manſionem apud eum faciemus. Nunquid corporaliter pater uenit? Sic ergo ſpiritus uenit,in quo cũ uenit & patris & filij plena præſentia eſt. Quis autem poteſt à patre & filio ſpiritum ſanctum ſeparare, cum uel appellare patrem & filium ſine ſpiritu nõ queamus? Nemo enim dicit dominũ Ieſum,niſi in ſpiritu ſancto.Ergo ſi appellare dominum Ieſum ſine ſpiritu non poſſumus, ſine ſpiritu prædicare non poſſumus.Si autem & angeli prædicant dominum Ieſum quem nemo poteſt ſine ſpiritu prædicare,& in ipſis ergo ſpiritus ſanctus operatur. Probauimus igitur unam præſentiam eſſe,unam gratiam eſſe patris & filij & ſpiritus ſancti,quæ tam cœleſtis atcꝫ diuina eſt,ut pro ea agat gratias patri filius dicens:Confiteor tibi domine pater cœli & terræ quod abſcõdiſti hæc à ſapientibus & prudentibus & reuelaſti ea paruulis.Ergo cum una uocatio ſit,una etiam gratia eſt. 1.Cor.12. Matth.11.

Quia una pax,una gratia patris & filij & ſpiritus ſancti. Cap. XI.

DENIQVE ſcriptũ eſt: Gratia uobis & pax à deo patre noſtro & dño Ieſu Chriſto.Ecce habemus,quia patris & filij una eſt gratia,& patris & filij una eſt pax,ſed & gratia & pax fructus eſt ſpiritus,ſicut ipſe apoſtolus docuit dicens:Fructus autẽ ſpiritus,charitas,gaudium, pax, patientia.Et bona pax & neceſſaria, ut nemo à diſputationũ turbetur incertis,necꝫ paſſionum corporaliũ tempeſtate quatiatur,ſed in ſimplicitate fidei & tranquillitate mentis quietus circa dei cultum perſeueret affectus.De pace probauimus. De gratia autem propheta Zacharias dicit:Quia promiſit deus effundere in Hieruſalem ſpiritum gratiæ & miſericordiæ. Et Apoſtolus Petrus dicit: Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſcꝫ ueſtrum in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti in remiſſionem Gal.1. Gal.5. Act.2.

peccatorũ,

C peccatorum,& accipietis gratiam ſpiritus ſancti. Ergo ſicut patris & filij,ita & ſpiritus ſancti gratia eſt.Quomodo enim ſine ſpiritu poteſt eſſe gratia,cum gratia diuina omnis in ſpiritu ſit? Nec ſolum pacem & gratiam legimus patris & filij & ſpiritus ſancti, ſed etiam charitatem & cõmunionem fidelis Auguſte. De charitate em̃ dictum eſt:Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti & charitas dei.

Quia una charitas patris & filij & ſpiritus ſancti & operatio trinitatis,ut paſſionem corporis dominus Ieſus ſubiret. Cap. XII.

ACCIPIAMVS charitatem patris.Eadem charitas quæ patris,etiam filij eſt.Ipſe enim dixit:Qui me diligit,diligetur à patre meo, & ego diligam eum. Quæ eſt enim charitas filij, niſi quia ſe pro nobis obtulit, & ſuo ſanguine nos redemit? Eadem autem charitas & in patre eſt, quia
Ioan.14.
Ioan.3. ſcriptum eſt:Sic enim dilexit deus mundum ut filium proprium daret. Tradidit ergo pater filium,& filius ipſe ſe tradidit.Seruatur charitas,nec læditur pietas. Nulla eſt em̃ pietatis iniuria, ubi nulla eſt traditionis ærumna.Tradidit uolentem,tradidit offerentem, non utiq; ad pœnam pater filium, ſed ad gratiam.Si diſcutis ſacramentum,interroga pietatis uocabulum.Vas electionis unitatem hanc diuinæ charitatis euidenter oſtendit,quia & pater tradidit filium,& filius ipſe ſe tradidit.Pater tradidit,quia filio proprio non pepercit,ſed pro nobis omnibus tradidit illum. De filio quoq; dicit:Qui ſe tradidit pro me. Tradidit inquit. Si gratiæ quid arguo? Si iniuriæ plus debeo. Sed ſicut pater tradidit filiũ, & filius ipſe ſe tradidit, accipe quod
Rom.8.
Gal.2.
D & ſpiritus eum tradidit.Scriptum eſt enim:Tunc Ieſus ductus eſt in deſertũ ab ſpiritu,ut tentaretur à diabolo.Ergo & ſpiritus diligens tradidit dei filium.Sicut enim una eſt charitas patris & filij,ita hanc charitatem dei ſupra effundi per ſpiritum ſanctum,& fructum eſſe ſancti ſpiritus declarauimus:quia fructus eſt ſpiritus,charitas gaudium,pax,patientia.
Gal.5.

Quia una cõmunicatio patris & filij & ſpiritus ſancti. Cap. XIII.

COMMVNICATIONEM autem & patris & filij eſſe manifeſtum eſt, quia ſcriptum eſt:Et cõmunicatio noſtra cum patre & cum filio eius Ieſu Chriſto.Et alibi:Cõmunicatio ſpiritus ſancti cum omnibus uobis.Si igitur una pax,una gratia,una charitas,una cõmunicatio eſt patris & filij & ſpiritus ſancti,una certe operatio eſt. Et ubi una operatio eſt,utiq; non poteſt uirtus eſſe diuiſa & diſcreta ſubſtantia. Nam quomodo operationis eiuſdem gratia conueniret?

Quia unum nomen patris & filij & ſpiritus ſancti. Cap. XIIII.

QVIS igitur unitatem ſeparare audeat nominis,cum operationis uideat unitatem?Sed quid ego unitatem nominis argumẽtis aſtruo,cum diuinæ uocis euidens teſtimonium ſit, unum nomen eſſe patris & filij & ſpiritus ſancti?Scriptum eſt enim:Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti.In nomine dixit,non in nominibus. Non ergo aliud nomen patris,aliud nomen filij,aliud nomen ſpiritus ſancti,quia unus deus:non plura nomina,quia non duo dij,non tres dij.Et ut aperiret quia una diuinitas,una maieſtas
Math.28.

A ieſtas eſt, quia unum nomen patris & filij & ſpiritusſancti, non in alio nomine ueneri filius, in alio nomine ſpiritusſanctus, ait ipſe dominus: Ego ueni in nomine patris mei & non accepiſtis me, ſi alius uenerit in nomine ſuo illum accipietis. Quod autem nomen patris eſt, hoc idem filij ſcriptura declarat, quia in Exodo dixit dominus: Ego antecedo in nomine meo & uocabo te nomine meo dominum in conſpectu tuo. Dominus ergo dixit, quia in nomine ſuo uocauit dominum. Dominus ergo & patris eſt nomen & filij. Cum autem unum nomen ſit patris & filij, accipe quod & ſpiritusſancti idem nomen ſit, quoniam & ſpiritusſanctus in nomine filij uenit: ſicut ſcriptum eſt. Paracletus autem ille ſpiritusſanctus quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia. Qui autem uenit in nomine filij, utiq; etiā in nomine patris uenit, quia unum nomē patris & filij eſt. Sic fit ut unum & patris & filij nomen ſit & ſpiritusſancti. Nec enim eſt aliud nomen ſub cœlo ullum in quo oporteat ſaluos fieri. Simul docuit unitatem diuini nominis eſſe credēdum, non diſparilitatem, quoniam in unitate nominis uenit Christus. In ſuo autem nomine uēturus antichriſtus eſt, ſicut ſcriptum eſt: Ego ueni in nomine patris mei & non accepiſtis me, ſi alius uenerit in nomine ſuo, illum accipietis. Edoctū eſt igitur ex his non eſſe in patre & filio & ſpiritu paracleto nominis diuerſitatem. Et quod nomē eſt patris, id eſſe etiam filij nomen, ſimiliter quod nomen eſt filij, eſſe id etiam ſpiritusſancti. Quādoq; etiam paracletus filius dicitur, ſicut & ſpiritusſanctus. Et ideo ait in euangelio dominus Ieſus: Rogabo patrē meū & alium paracletum dabit uobis qui uobiſcū ſit inæternū ſpiritū ueritatis. Et bene dixit alium, ne ipſum filiū ipſum ſpiritū intelligeres. Vnitas em̄ nominis eſt nō filij ſpiritus, quæ eſt Sabelliana cōfuſio.

Iohan. 5. *Iohan. 14.* *Acto. 4.* *Iohan. 5.*

B

Quia & filius paracletus dicitur ſicut & ſpiritus, & quia beneficij & gratiæ hoc nomē, nō iniuriæ eſt. Cap. XV.

ITAQVE alius paracletus eſt filius, alius paracletus ſpiritusſanctus. Filium enim paracletū dixit etiam Ioannes, ſicut habes: Si quis peccauerit paracletum habemus apud patrem Ieſum Christum. Itaq; quemadmodum unitas nominis, ita etiam unitas poteſtatis eſt. Vbi enim paracletus ſpiritus, ibi etiam filius. Nam ſicut hic inæternum dominus futurum cum fidelibus ſpiritum dicit, ita etiam de ſe alibi oſtendit, quod inæternum cum apoſtolis ſit futurus dicens: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad cōſummationem mundi. Vnum ſunt ergo filius & ſpiritus, unum nomen eſt trinitatis & una inſeparabiliſq; præſentia. Sicut autem oſtendimus paracletum filium nominatū, ita etiā oſtendimus ueritatē ſpiritum nuncupatum. Veritas Christus, ueritas ſpiritus. Habes enim in epiſtola Iohannis: Quoniam ſpiritus eſt ueritas. Non ſolum ergo ueritatis, ſed etiam ueritas dicitur ſpiritus, ſicut & ueritas filius prædicatur qui ait: Ego ſum uia ueritas & uita.

1. Iohan. 2. *Matth. 28.* *Ioan. 14.*

Quia ſicut pater lumen, ita & filius lumen, & ſpiritus lumen eſt. Et ſicut patrē ignem legimus, ita & filium & ſpiritū ſanctū. Cap. XVI.

QVID autem aſtruam, quod ſicut pater lumen, ita etiam filius lumē, & ſpiritusſanctus lumen eſt. Quod utiq; diuinæ potētiæ eſt. Deus em̄ lux eſt, ſicut dixit Ioānes. Quia deus lux eſt & tenebræ i eo nō ſunt: lux aūt & filius, *1. Ioan. 1.*

quia

C quia uita erat lux hominũ. Et ut oſtenderet ſe de dei filio euangeliſta dixiſſe, ait de
Ioan.1. Ioanne baptiſta: Non erat ille lux, ſed ut teſtimoniũ perhiberet de lumine. Erat lux
uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mũdum. Ergo quia deus
lux eſt, lux autem uera eſt dei filius, Sine dubio deus uerus eſt dei filius. Habes & ali
Eſa.9. bi, quia filius dei lux eſt: Populus qui ſedebat in tenebris & in umbra mortis lucem
Pſal.35. uiderunt magnam. Quid autem hoc euidentius quod ait: Quoniã apud te eſt fons
uitæ & in lumine tuo uidebimus lumen, hoc eſt quod apud te deus omnipotens pa
ter, qui fons uitæ es, in lumine tuo filio, lumen uidebimus ſpiritus ſancti. Sicut ipſe
Ioan.20. dominus oſtendit dicẽs: Accipite ſpiritum ſanctum. Et alibi: Et uirtus exibat de eo.
Luc.6. Ipſum autem patrem quis dubitet lucem eſſe, cum lectũ ſit de filio eius, quia ſplen-
Hebr.1. dor ſit lucis æternæ? Cuius enim niſi patris ſplendor eſt filius, qui & cũ patre ſemper
eſt, nec diſſimilis, ſed eadem claritate ſemper fulget? Et Eſaias ſignificat, non ſolum
Eſa.10. lucem, ſed etiam ignem ſpiritum ſanctum, dicens: Et erit lux Iſraël in igne. Itaq; pro
phetat eum ignem ardentem, quia in tribus iſtis generibus propenſius maieſtatem
diuinitatis aduertimus. Quoniam & ſanctificare diuinitatis eſſe aduertimus, & illu-
minare ignis & lucis eſt proprium, & ſpecie ignis exprimi uel uideri, diuinæ eſt con-
Deut.4. ſuetudinis. Deus enim eſt ignis cõſumens, ſicut Moyſes dicit. Vidit enim ipſe in ru-
bo ignem, & audierat deum tũc quando uox facta eſt de flamma ignis ad eum di-
Exo.3. cens: Ego ſum deus Abraham & deus Iſaac, & deus Iacob. Vox ergo de flamma &
in rubo flamma & flamma non noxia. Vrebatur enim rubus & nõ exurebatur, eo
quod illo myſterio dñs figuraret, quia illuminaturus ſpinas noſtri corporis adueni-
D ret, nec conſumpturus ærumnoſos ſed mitigaturus ærumnas, qui baptizaret in ſpi-
ritu ſancto & igni, ut gratiã tribueret, peccata conſumeret. Ergo in ſpecie ignis deus
ſeruato propoſito. In actibus quoq; apoſtolorũ cum ſupra fideles ſpiritus ſanctus
Act.2. deſcendiſſet, ignis ſpecies uidebatur. Sic enim habes: Et factus eſt ſubito de cœlo ſo
nus tanq̃ ui magna ſpiritus ferretur, & repleuit totam domum ubi erant ſedentes.
Iudic.7. & uiſæ ſunt illis diſperſæ linguæ tanquam ignis. Vnde & illud: Quãdo Gedeon ſu-
peraturus Madian, trecentos uiros iuſſit hydrias ſumere, & in hydrijs faces accen-
ſas habere, & in dextris tenere tubas, Ita noſtri acceptũ ab apoſtolis ſeruauere ma-
iores, quod hydriæ ſint corpora noſtra figurata de limo, quæ timere non norunt, ſi
feruore gratiæ ſpiritalis igneſcant, & Ieſu domini paſſionem canoræ uocis cõfeſſio-
ne teſtentur. Quis igitur de diuinitate ſancti ſpiritus dubitet, cum ubi ſpiritus gratia
ſit, ibi ſpecies diuinitatis appareat? Quo teſtimonio, nõ diuerſitatem ſed unitatem
diuinæ collegimus poteſtatis. Nam quemadmodum poteſt eſſe diſcretio poteſta-
tis, ubi unius in omnibus operationis effectus eſt? Neq; uero poteſt eſſe gratia ſa-
cramentorum, niſi ubi fuerit uenia peccatorum. Quis eſt igitur iſte ignis? Non utiq;
uirgultis uilibus concretus, aut ſtipula ſyluarum fragoſus incendijs, ſed ignis ille qui
ut aurum bona facta meliorat, & ut ſtipulã peccata conſumit. Hic eſt utiq; ſpiritus
ſanctus, qui dominici uultus & ignis appellatur & lumen.

Quia lumen uultus dei ſpiritus, & ſpiritus lumen. Cap. XVII.

Pſal.4. SICVT ſupra diximus: Signatũ eſt in nobis lumen uultus tui domine.
Quod eſt ergo lumen ſignatum, niſi illius ſignaculi ſpiritalis, in quo cre-
Eph.1. dentes ſignati ſunt? Signati inquit eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto. Et
ſicut lumẽ eſt uultus diuini, ita etiam ignis emicat ex dei uultu, quia ſcri-

ptum

A ptum eſt:Ignis in cōſpectu eius ardebit.Præfulget enim gratiā diei iudicij,ut ſequa- Pſal.49.
tur abſolutio quæ ſanctorū remuneratur obſequiū.O magna abundantia ſcriptu-
rarum,quā nemo poſſit humano ingenio comprehendere. O maximū diuinæ uni
tatis indicium.His enim duobus uerſiculis quàm multa ſignantur.

Quia ſicut pater uita & filius uita & ſpiritus ſanctus uita. Cap. XVIII.

DIXIMVS,quia lux eſt pater,lux filius,lux ſpiritus ſanctus, accipiamus etiam quia uita eſt pater,uita filius,uita ſpiritus ſanctus.Et quia ſicut pater uita, ita & filius uita, & ſpiritus ſanctus eſt uita. Dixit enim Iohannes:Quod erat ab initio quod audiuimus & quod uidimus & oculis no 1.Ioan.1.
ſtris perſpeximus,& manus noſtræ ſcrutatæ ſunt de uerbo uitæ, & uita apparuit & uidimus & teſtamur & annūciamus uobis de uita quæ erat apud patrem. Et uerbū uitæ dixit & uitam,ut & patrem uitam ſignificaret & filium.Quid enim eſt uitæ uerbum niſi dei uerbum?Ac per hoc & deus uerbum dei uita eſt. Et ſicut uerbum uitæ dicitur,ita & ſpiritus uitæ.Scriptum eſt enim:Et ſpiritus uitæ erat in rotis.Itaq; ſicut Ezech.1.
uerbum uitæ uita eſt,ita & uitæ ſpiritus,uita eſt.

Quia ſicut pater fons uitæ eſt,ita etiam filius,ita & ſpiritus ſanctus. Caput XIX.

ACCIPE nunc,quia ſicut pater fons uitæ eſt,ita etiam filium pleriq; fontem uitæ memorarunt ſignificatum, eo quod apud te inquit deus omni
B potens,filius tuus fons uitæ ſit,hoc eſt fons ſpiritus ſancti,quia ſpūs uita eſt,ſicut dominus ait:Verba quæ ego locutus ſum uobis, ſpiritus & Ioan.6.
uita ſunt.Quia ubi ſpiritus & uita,& ubi uita,etiam ſpiritus ſanctus.Pleriq; tamen hoc loco patrem uolunt tantūmodo fontem ſignificatum, quanquā uideant quod ſcriptura memorauerit,quia ſicut pater fons uitæ,ita & filius uita & ſpiritus, & ſicut pater flumen,ita & filius & ſpiritus ſanctus. Apud te inquit fons uitæ,hoc eſt apud Pſal.35.
patrem filius, quoniam uerbum apud deum, quod erat in principio & erat apud deum. Sed ſiue patrem quis hoc loco,ſiue filium intelligat fontem, fontem utiq; intelligimus,non aquæ iſtius quæ creata eſt,ſed diuinæ illius gratiæ,hoc eſt ſpūs ſancti. Ipſe eſt enim aqua uiua, propterea dominus dicit:Si ſcires donū dei, & quis eſt Ioan.4.
qui dicit tibi, da mihi bibere, tu petiſſes ab eo & dediſſet tibi aquam uiuam. Hanc aquam ſitiuit anima Dauid.Harum fontem aquarum deſiderat ceruus,non ſitiens uenena ſerpentum. Viua eſt enim gratia ſpiritalis, eo quod mentis interna purificet,& omne animi peccatum abluat,occultorumq; mundet errorem.

Quia ſicut pater flumen,ita & filius ita & ſpiritus ſanctus. Cap. XX.

SED ne quis forte tanquam puſillitatem ſpiritus redarguat, & hinc uelit quandam facere diſtantiam magnitudinis, quod aqua portio uideatur eſſe fontis exigua, quanquam creaturarum exempla minime diuinitati aptanda uideantur, tamen ne quid ex hac quoq; creaturæ comparatione præiudicent,diſcant non ſolum aquam ſed etiam flumen dictum ſpiritū ſanctum,ſecundū quod lectum eſt:Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.Hoc au- Ioan.7.
tem dicebat de ſpiritu ſancto quem accepturi erant qui credituri erant in eo. Ergo

C flumen eſt ſpiritus ſanctus, & flumen maximum quod ſecũdum Hebræos de Ieſu fluxit in terris, ut ore ſæpe accepimus prophetarũ. Magnum hoc flumẽ quod fluit ſemper & nunquam deficit. Nec ſolum flumẽ, ſed etiam profuſi impetus & magni- Pſal. 45. tudinis redundantis, ſicut etiam Dauid dixit: Quia fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Neq; enim ciuitas dei illa Hieruſalem meatu alicuius fluuij terreſtris ablui tur, ſed ille ex uitæ fonte procedens ſpiritus ſanctus, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cœleſtibus thronis, dominationibus & poteſtatibus, angelis & archangelis redundantius uidetur effluere pleno ſeptem uirtutũ ſpiritalium feruens meatu. Si enim fluuius riparum editis ſuperfuſus exundat, quanto magis ſpiritus omnem ſupereminens creaturam, cum reliqua tanquam inferiora noſtræ mentis arua perſtringat, cœleſtem illam creaturarum naturam effuſiore quadam ſanctificationis ubertate lætificat? Nec moueat quod uel hic dixit, flumina, uel alibi ſeptem ſpiritus, his enim ſanctificationibus ſeptem ſpiritalium, ſicut Eſaias dixit, ſignificatur pleni- Eſa. 11. tudo uirtutum. Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij atque uirtutis, ſpiritus cognitionis atq; pietatis, ſpiritus timoris dei. Vnum ergo flumen, ſed multi ſpiritalium donorum meatus. Hoc igitur flumen exit ex fonte uitæ. Nec hic rurſus ſenſum tuum ad inferiora detorqueas, quia quædã diuerſitas uidetur eſſe fontis & fluminis, & tamen ad omnia proſpexit ſcriptura diuina, ne infirmitas humani caperetur ingenij uilitate ſermonum. Proponas tibi licet quoduis flumen è fonte, eſt unius tamen naturæ, unius ſplendoris & gratiæ. Dic ſanè & tu ſpiritũ ſanctum unius cum filio dei & deo patre eſſe ſubſtantiæ, unius claritatis & gloriæ. Capiam fidele com- D pendium de unitate uirtutis, nec uerebor aliquam de diuerſitate magnitudinis quæ- Ioan. 4. ſtionem. Nam etiam in hoc nobis ſcriptura proſpexit. Dicit enim dei filius: Qui biberit de aqua quam dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Hic fons utique gratia ſpiritalis eſt. Fluuius ex uiuo fonte procedens. Fons igitur uitæ etiam ſpiritus ſanctus eſt. Aduertis etiam ex uerbis ipſius, diuinæ ſignificari magnitudinis unitatem. Nec poſſe Chriſtum etiam à perfidis fontem negari, cum fons di- Eſa. 66. catur & ſpiritus. Et ſicut flumen dicitur ſpiritus, ita & pater dixit: Ecce ego decurram in uos ſicut fluuius pacis, & ſicut torrens inundans gloriam gentium. Quis autem dubitet flumen eſſe dei filium, de quo æternæ uitæ flumina profluebant? Bona ergo aqua ſpiritalis gratia. Quis hunc fontem dabit pectori meo? in me ſaliat, in me fluat uitæ largitor æternæ. Superfluat in nobis fons iſte, non effluat. Dicit enim ſa- Prouerb. 5. pientia: Bibe aquam de tuis uaſis & de puteorũ tuorum fontibus, inq; plateis tuis ſuperfluant aquæ tuæ. Quomodo hanc aquam tenebo ne effluat, ne labatur? Quo modo uas meum conſeruabo ne qua penetrans rima peccati, æternæ uitæ diſtillet humorem? Doce nos domine Ieſu, doce ſicut docuiſti Apoſtolos tuos dicens: Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra ubi erugo & tinea exterminat, & ubi fures effodiunt & furantur. Furem uidelicet immũdum ſpiritum eſſe ſignificat, qui in bonorum operum luce gradientibus non poſſet obrepere. In tenebris autem ſecularium cupiditatum, & inter oblectamenta terreſtrium ſi quem ceperit uoluptatum, omni uirtutis æternæ flore diſpoliar. Et ideo dominus dicit: Theſaurizate uobis theſaurum in cœlo, ubi neque erugo neque tinea exterminat, & ubi fures non effodiunt & furantur. Vbi enim fuerit theſaurus tuus ibi erit & cor tuum. Erugo noſtra laſciuia eſt, Erugo noſtra libido eſt, Erugo noſtra luxuria eſt, quæ flagitiorũ ſordibus aciem mentis

A mentis obducunt. Tinea rurſus noſtra Arrius eſt, Tinea noſtra Fotinus eſt, qui ſan
ctum eccleſiæ ueſtimentum impietate ſua ſcindunt, & unitatem diuinæ poteſtatis
indiuiduam ſeparare cupientes, ſacrilego morſu precioſum fidei uelamen obrodũt.
Funditur aqua ſi Arrius dentem impreſſerit. Effluit ſi aculeum ſuũ in alicuius uas
Fotinus infixerit. Vile figmentum ſumus, cito uitia ſentimus. Sed nemo dicit figu/
lo quid me feciſti ſic. Nam & ſi uile uas noſtrum, aliud tamen in honore, aliud in
contumelia eſt. Noli ergo aperire lacum tuum, noli fodere uitijs atque criminibus.
Ne quis dicat: Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam operatus Pſal.7.
eſt. Si Ieſum quæritis contritos lacus deſerite. Chriſtus enim non ad lacum ſed ad
puteum ſedere conſueuit. Ibi cum Samaritana illa quæ credidit, illa quæ aquã hau
rire cupiebat, inuenit. Quamuis mane uenire debueris, tamen etiam ſi ſerius uene/
ris, etiam ſexta hora Ieſum fatigatũ ex itinere inuenies. Fatigatus eſt, ſed in te, quia
diu te quæſiuit, tua illum tandiu incredulitas fatigauit. Non offenditur tamen ſi
modo uenias, petit bibere, daturus. Bibit autem non aquam prætermeantis riuuli,
ſed ſalutem tuam, bibit affectum tuum, bibit calicem, hoc eſt, paſſionem illam tuo
rum criminum redemptricem, ut tu ſitim iſtius mũdi ſacri potus cruore reſtinguas.
Sic Abraham deum poſteaquã puteum fodit emeruit. Sic Iſaac dum ad puteum
deambulat uenientem illam in typo eccleſiæ accepit uxorem. Fidelis ad puteum, in/
fidelis ad lacum. Denique & Rebecca, ſicut legimus petitorem inuenit ad fontem, &
meretrices in lacu Iezabel ſe cruore lauerunt.

B DIVI AMBROSII EPISCO PI MEDIOLANEN. IN LIBRVM SECVNDVM DE SPIRITV SANCTO AD GRATIA/ NVM AVGVSTVM PROLOGVS.

ETSI in libro primo ueteris hiſtoriæ lectione patefactũ ſit, & in ipſis iu/
dicibus Iudæorum ueterum ſpiritalem gratiam refulſiſſe, & per ſpiritũ
ſanctum cœleſtium ſacramentorum reuelata myſteria quem Moyſes
non ignorauit æternum, Deniq; ſtatim in principio mundi, immo ante
principium eum deo iunxit, quem ante mundi principium ſempiternum eſſe cogno
uit. Nanque ſi quis diligenter aduertat & patrem in principio & filium, cognoſcet
& ſpiritum. De patre enim ſcriptum eſt: In principio fecit deus cœlum & terrã. De Gen.1.
ſpiritu dictum eſt: Spiritus ſuperferebatur ſuper aquas. Et bene in exordio creatu/
ræ baptiſmi figura ſignatur, per quod habuit creatura mundari. Lectum etiam de
filio quod ipſe eſt qui diſcreuit inter medium lucis & tenebras. Vnus eſt enim deus
pater qui dicit, & unus dominus Ieſus qui facit. Sed ne rurſus aut arrogans putes
dicentis imperium, aut uile facientis obſequium, æqualem ſibi pater filium confite/
tur operis unitate dicens: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem no/
ſtram. Et imago enim & operatio & ſimilitudo communis, quid aliud niſi maieſta/
tis eiuſdem ſignificat unitatem? Tamẽ ut æqualitatem plenius patris filijq; cogno/
ſcas, ſicut dixit pater & filius fecit, ita & pater operatur, & filius dicit: Pater operatur,

C ſicut ſcriptum eſt. Pater meus uſquemodo operatur. Filius dicit, ſicut habes dictum
ad filium. Dic uerbo & ſanabitur. Et filius dicit patri: Volo ut ubi ego ſum & iſti ſint
Ioan. 17. mecum. Fecit pater quod filius dixit. Sed nec Abraam ignorauit ſpiritum ſanctum.
Deniq; tres uidit & unum adorauit, quia unus deus, unus dominus & unus ſpiritus.
Et ideo unitas honoris, quia unitas poteſtatis. Et quid de ſingulis loquar? Samſon
Iudic. 13. diuina promiſſione generatus, ſpiritū comitantē habebat. Sic enim legimus. Quia
benedixit eum dominus, & cœpit ſpiritus domini comitari cum eo in caſtra. Et ideo
Iudic. 14. futurum præuidens ſacramentum ex alienigenis poſcebat uxorem, quod pater eius
ac mater ut ſcriptum eſt ignorabant quoniam a domino eſt. Meritoq; fortior cæte-
ris habebatur quia eum ſpiritus domini dirigebat, quo duce ſolus nunc alienigena-
rum fugabat populos, nunc leonem morſu inuiolabilis, fortitudine inſuperabilis di
ſcerptum manibus diuidebat. Vtinam tam cautus ad ſeruandā gratiam quàm for-
tis ad ſuperandam beſtiam. Et fortaſſe hoc non ſolum uirtutis miraculū, ſed etiam
ſapientiæ myſterium, prophetiæ oraculū fuit. Neq; enim ocioſum uidetur quod cū
tenderet ad myſterium nuptiarū, leo occurrit ei quem manibus ille diſcerpſit, in cu-
ius corpore connubia petiturus optata cōgregationem apum repperit & mel ſuſtu-
lit de ore eius, quod patri tribuit edendum & matri. Habebat gentiū populus mel-
la qui credidit: qui corpus feritatis erat ante, nunc Chriſti eſt. Nec ipſa quæſtio ua-
cat à ſacramentis quā propoſuit ſodalibus ſuis dicens. De edente exiuit eſca, & de
potente exiuit dulce. Deniq; eo uſq; myſtica, ut tribus diebus eius reuelatio quærere
tur, quæ nō potuit niſi per fidem eccleſiæ, die ſeptima completo legis tempore poſt
Ioan. 7. D paſſionem domini reuelari. Sic enim habes, quia & apoſtoli ideo non intelligebant
quia Ieſus nondum fuerat glorificatus. Quid, inquit, dulcius melle, quid fortius leo-
Iudic. 14. ne? Ad quæ ille reſpondit: Si non domuiſſetis uitulam meam non inueniſſetis quæ
ſtionem meam. O diuinum myſterium. O euidens ſacramentū, euaſimus interem-
ptorem, potentem uicimus. Ibi nunc cibus uitæ eſt, ubi erant antea miſeriæ, fames,
mortes. In ſalutem pericula: in ſuauitatem amaritudo conuertitur. Gratia ex offen-
ſione proceſſit, potentia ex infirmitate, uita de morte. Sunt tamen qui econtrario pu
tant fundari non potuiſſe coniugium niſi occiſo leone de tribu iudæ. Et ideo in cor-
pore eius, hoc eſt, eccleſia apes repertas quæ condunt mella ſapientiæ, quia poſt do-
mini paſſionem magis apoſtoli crediderunt. Hunc igitur leonem Samſon quaſi Iu-
dæus occiderit, & in eo mel in figura redimendæ hæreditatis inuenerit, ut reliquiæ
ſaluæ fierent ſecundum electionem gratiæ. Et decidit, inquit, ſuper eum ſpiritus do-
mini, & deſcendit in Aſcalonē & percuſſit inde triginta uiros. Neq; enim potuerat
uictoriam non tenere qui ſacramenta cernebat. Accipiant itaq; in ſtolis præmium
ſapientiæ, conuerſationis inſigne, qui abſoluunt & renunciant quæſtionem. Rurſus
hic alia oboriuntur myſteria, quod uxor eius aufertur, & ideo uulpes incendunt ma-
nipulos alienigenarum. Eos enim qui aduerſus diuina ſacramenta contendant, deci
Cantic. 2. pere ſua conſueuit aſtutia. Vnde iterum cum dicit in Cāticis canticorū. Prendite no
bis uulpes puſillas exterminantes uineas ut uineæ noſtræ floreant. Bene puſillas
uulpes dixit, quia maiores uineas exterminare non poterant, licet fortibus, & dia-
bolus ſit puſillus. Ergo ille (ut compendiū faciamus hiſtoriæ, Suo enim tempori toti
us lectionis digeſtio reſeruanda eſt) inuictus, quamdiu habuit gratiam ſpiritalem,
ſicut

A ſicut dei populus ille electus à domino, ille Nazareus in lege. Inuictus ergo Samſon atq; ita inſuperabilis ut in maxilla aſinæ uiros mille percuteret: ita plenus gratiæ cœleſtis, ut etiam aquam in maxilla aſini ſitiens reperiret. Siue hoc ad miraculũ conferas ſiue ad myſteriũ uertas, quod in populi foret humilitate gentilis & requies & triumphus. Iuxta quod ſcriptum eſt: Qui te percuſſerit in maxillã, præbe ei & alteram. Per hanc enim iniuriarũ patientiã quã erudiunt ſacramenta baptiſmatis, de quibuſdã ſtimulis iracundiæ triumphamus, ut morte obita reſurrectionis requiem conſequamur. Ille ne ergo Samſon qui funes intextos neruis, qui nouas reſtes ſicut mollia fila diſſoluit, Ille ne Samſon qui crinium ſuorum palo conſtricta defixo uinc la non ſenſit, quandiu habuit gratiam ſpiritalem. Is inquam poſtea quàm ſpiritus dei diſceſſit ab eo, longe mutatus ab illo Samſon qui redit Allophilorũ indutus exuuias, in mulieris genibus uirtutis palpatusq; captus ſacro crine tondetur. Tantum ne ergo momenti crines habuere capitis ut manentibus his uirtus inuicta duraret, tonſo autem capite fortitudo omnis uiri ſubito ſolueretur? Non ita eſt ut tantam uim corporalium capillorum putemus. Sunt quidam crines religionis & fidei, crines Nazarei in lege perfecti, in parſimonia & abſtinentia cõſecrati, quibus illa in typo eccleſiæ quæ domini pedes oleo perfuderat, uerbi cœleſtis ueſtigia detergebat. Tunc enim & ſecundum carnem noueramus Chriſtum. Iſti uidelicet crines de quibus dicitur: Capillatura tua ut greges caprarum, ex illo capite pullulantes, de quo dictum eſt: Caput autem uiri Chriſtus. Et alibi: Caput eius aurum cephas & crines eius abietes nigræ. Et bonæ abietes, naues Tharſis, quæ fluctibus ſupernatant mun *Cant. 4.* *Cant. 5.*
B di, & tutum remigium ſalutis exhibeant. Vnde & in euangelio dominus noſter uiſibiles capitis & intelligibiles capillos quoſdam eſſe ſignificans ait: Sed & capilli capitis ueſtri omnes numerati ſunt, ſpiritalium uidelicet ſignificans facta uirtutũ. Neque enim de capillis noſtris cura eſt deo. Quanquam & illud nõ abſurdum ſit æſtimare, quia pro maieſtate diuina eum latere nihil poſſit. Sed quid mihi prodeſt, ſi deus ipſe omnes meos nouit capillos. Illud mihi redundat & proficit, ſi bonorũ operum peruigil teſtis, remunerationem gloriæ donet æternæ. Deniq; & ipſe Samſon nõ corporales ſed intelligibiles hos capillos eſſe declarans ait: Si tonſus fuero diſcedet à me uirtus mea. Hoc de myſterio.

CAPITA SECVNDI LIBRI DE SPIRITV SANCTO.

Quia dominus ſpiritus, quia uirtus ſpiritus, ſicut pater uirtus & filius uirtus. Cap. I.
Quia unum conſilium eſt patris & filij & ſpiritus ſancti. Cap. II.
Quia ſicut uita eſt cognoſcere patrem & filium, ita uita eſt cognoſcere ſpiritum dei. Caput III.
Quia ſicut pater uiuificat, ita filius, ita & ſpiritus ſanctus. Cap. IIII.
Quia ſicut pater creator eſt omnium, ita & filius, ita & ſpiritus ſanctus. Cap. V.
Quia ſicut patri & filio, ita etiam ſpiritui ſancto ſeruiendũ eſt. Cap. VI.
De eo quod ſcriptum eſt: Ecce ego firmans tonitrua & creans ſpiritũ. Cap. VII.
Creat pater dominicæ incarnationis ſacramentum, creat & ſpiritus, creat & filius. Caput VIII.
Quia ſicut pater & filius, ita & ſpiritus ſanctus regenerat. Cap. IX.

C Quia eadem uerba quibus ſpiritum inferiorem uideri uolunt, præeminentiam oſtendunt patris & filij. Cap. X.
Quia una uoluntas, una uocatio patris & filij & ſpiritus ſancti. Cap. XI.
Quia ſicut pater nouit filium & filius patrem, ſic ſpiritus patrem & filium. Et ſicut pater reuelat nobis quæ ſua ſunt, ſic & filius, ſic & ſpiritus ſanctus reuelat nobis. Caput XII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANEN. DE SPIRITV SANCTO AD GRATIANVM AVGVSTVM LIBER SECVNDVS.

Quia dñs ſpiritus, quia uirtus ſpũs, ſicut pater uirtus & filius uirtus. Cap. I.

Iudic.15. NVNC lectionis ſeriem conſideremus. Supra habeſ quia benedixit eum dominus, & cœpit ſpiritus comitari cum eo.
Iudic.14. Infra ait: Et direxit ſuper eum ſpiritus domini. Item ait: Si tonſus fuero diſcedet à me uirtus mea, poſtea quàm tonſus eſt, uide ſcripturã quid dicat: Dominus inquit diſceſſit ab eo. Vides ergo quia ille qui comitabatur ipſe diſceſſit. Idem eſt ergo dominus qui ſpũs domini, hoc eſt, ipſum
D ſpiritũ dei, dominũ nuncupauit, ſicut & apoſtolus ait: Dominus autem ſpiritus eſt, ubi autẽ ſpiritus domini, ibi libertas. Habes ergo dominũ dictum etiam ſpiritũ ſanctum. Non enim unus ſed unũ ſunt ſpiritus ſanctus & filius. Hoc quoq; loco uirtutẽ dixit, & ſpiritũ ſignificauit. Sicut enim pater uirtus, ita
1.Cor.1. & filius uirtus, & ſpiritus ſanctus eſt uirtus. De filio legiſti, Chriſtum dei uirtutem
Matth.26. eſſe atq; ſapientiam. Legimus etiam, quia uirtus eſt pater ſicut ſcriptum eſt: Videbitis filium hominis ad dexterã uirtutis. Hic utiq; uirtutem patrem dixit, cuius ad de-
Pſal.109. xteram filius ſedet, ſicut habes: Dixit dominus domino meo ſede ad dexterã meã. Virtutem etiam ſpiritum ſanctum ipſe dominus nuncupauit dicens: Accipietis uir-
Act.1. tutem aduenientem in uos ſpiritus ſancti. Ipſe enim ſpiritus uirtus eſt.

Quia unum conſilium eſt patris & filij & ſpiritus ſancti. Cap. II.

QVIA legiſti ſpiritus conſilij atq; fortitudinis. Et ſicut filius magni conſilij angelus, ita etiam ſpiritus conſilij eſt, ut unum ſcias patris & filij & ſpiritus ſancti eſſe conſiliũ. Conſiliũ non de rebus incertis aliquibus, ſed præcognitis & ſtatutis. Arbitrum autem diuini conſilij, ſpiritum etiam inde cognoſce. Nam cum ſupra docuerimus arbitrũ baptiſmatis eſſe ſpiritum ſanctum, Baptiſmum aũt dei eſſe conſiliũ legerimus, ſicut habes: Phariſæi aũt conſilium dei ſpreuerunt, non baptizati ab eo. Liquido claret quod ſine ſpiritu baptiſma eſſe non poſſit, ſine ſpiritu quoq; non eſſe conſilium dei. Et ut ſciamus plenius uirtutem eſſe
Iohel.2. ſpiritũ, ſcire debemus ipſum eſſe promiſſum, quando dixit dominus: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Ille enim qui promiſſus eſt nobis, ipſe eſt uirtus,
Luc.24. ſicut etiam in euãgelio idem dei filius declarauit dicens: Et ego mittam promiſſa pa

tris

A tris mei in uos, uos autem ſedete in ciuitate quoadusq; impleamini uirtute ex alto. Eousq; autem uirtutem eſſe ſpiritū ſanctum euangeliſta ſignificat, ut & eum ui magna etiam ſanctus Lucas deſcendiſſe memoraret dicens: Et factus eſt ſubito de cœlo ſonus, tanquā ui magna ſpiritus ferretur. Sed ne rurſus putes ad ſenſibilia & corporalia hoc eſſe uertendum, accipe quia ſic deſcendit & ſpiritus quemadmodū deſcenſurus eſt Chriſtus. Nam & ipſe cum uirtute deſcendet, ſicut habes: Et uidebūt filium hominis uenientē in nubibus cœli in uirtute maxima & maieſtate. Quomodo enim non eſt una uirtus atque eadem poteſtas, cum unum opus, unum iudiciū, unum templum, una uiuificatio, una ſanctificatio, unum etiam regnum ſit patris & filij & ſpiritus ſancti. *Act. 2.* *Matth. 24.*

Quia ſicut uita eſt cognoſcere patrem & filium, ita uita eſt cognoſcere ſpiritum dei. Caput III.

Dicant enim in quo diſſimilitudinem diuini operis arbitrentur. Quandoquidem ſicut uita eſt cognoſcere patrem & filium, quemadmodum ipſe dominus declarauit dicens: Hæc eſt autē uita æterna ut cognoſcant te ſolum uerum deum & quem miſiſti Ieſum Chriſtū, ita etiam uita eſt cognoſcere ſpiritū ſanctum. Dicit enim dominus: Si diligitis me mandata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis ut maneat uobiſcū in æternum, ſpiritum ueritatis quem mundus non poteſt accipere, quia nō uidet eum, nec cognoſcit eū. Vos aūt ſcitis eū, quia apud uos manet & in uobis eſt. Ergo mundus non habebat uitam æternam, quia non acceperat ſpiritum. Vbi autem ſpiritus ibi uita æterna. Ipſe eſt enim ſpiritus uitæ operator æternæ. Vnde miror, cur de ſolo & uero deo Arriani moueant quæſtionem. Sicut enim uita æterna eſt cognoſcere ſolum & uerum deum, ita uita æterna eſt cognoſcere Ieſum Chriſtum, ita uita æterna eſt cognoſcere ſpiritum ſanctum, quem ſic non uidet mundus, quemadmodum patrem, ſic non ſcit quemadmodum filium. Qui autem de hoc mundo nō eſt, habet uitam æternam, & cum ipſo manet ſpiritus in æternum, qui eſt lumen uitæ æternæ. Ergo ſi hoc confert cognitio ſoli ueri dei, quod confert filij ſpiritusq; cognitio, cur filium & ſpiritū à ueri dei honore ſecernis, cum à magnitudine beneficij non ſecernas? Aut enim credas neceſſe eſt, ſolius ueræ diuinitatis eſſe hoc maximū munus, & ſolam & ueram diuinitatem, ſicut patris, ita & filij & ſpiritus confitebere: aut ſi deus ex æquo uitam poteſt æternam conferre qui uerus deus nō ſit, incides ut patri magis derogare uidearis, cuius opus non poteſt ſolius ueræ diuinitatis eſſe præcipuum, ſed creaturæ operibus conferendum. *Ioan. 17.* B

Quia ſicut pater uiuificat, ita filius, ita & ſpiritus ſanctus. Cap. IIII.

Qvid autem mirū ſi ſpiritus operator eſt uitæ qui uiuificat ſicut pater, uiuificat ſicut filius? Viuificare autem quis abnuat eſſe maieſtatis æternæ? Scriptū eſt enim: Viuifica ſeruū tuum. Viuificatur ergo qui ſeruus eſt hoc eſt homo, qui uitam ante nō habuit, ſed ut haberet accepit. Videamus igitur, utrū uiuificet ſpūs, an ipſe uiuificet. Sed ſcriptū eſt: Litera occidit, ſpiritus aūt uiuificat. Ergo uiuificat ſpūs. Sed ut intelligas patris & filij & ſpūs ſancti uiuificationē nō eſſe diuiſam, accipe qa uiuificationis quoq; unitas ſit, quādo ipſe per *Pſal. 118.* *2. Cor. 3.*

C ſpiritum uiuificat deus. Dixit enim Paulus: Qui ſuſcitauit Chriſtum ex mortuis,ui
Rom.8. uificabit & mortalia corpora ueſtra propter inhabitantem ſpiritum eius in uobis.

Quia ſicut pater creator eſt omniū,ita & filius,ita & ſpiritus ſanctus. Cap.V.

QVIS uero dubitare poteſt,quia uiuificet omnia ſpiritus ſanctus,quan-do & ipſe ſicut pater & filius creator eſt omniū. Nec quicquā niſi cū ſpi-ritu ſancto deus omnipotens pater intelligatur operatus. Quandoqui-dem & in principio creaturæ ſpiritus ſuperferebatur ſuper aquam. Ita-que cum ſuperfertur ſpiritus,nulla erat gratia creaturæ. Poſtea uero quàm operatio-nem ſpiritus,etiam creatura mūdi iſtius ſuſcepit,omnem hanc gratiæ meruit uenu-ſtatem qua mundus illuxit. Deniq; ſine ſpiritu ſancto uniuerſitatis gratiam mane-
Pſal.103 re non poſſe,propheta declarauit dicens: Auferes ſpiritum eorum & deficient, & in puluerem ſuum conuertentur. Emitte ſpiritum tuum & creabuntur,& innouabis o-mnem faciem terræ. Non ſolum igitur ſine ſpiritu docuit omnem creaturā ſtare nō poſſe,ſed etiam creatorem totius eſſe ſpiritum creaturæ. Et quis neget opus eſſe ſpi-ritus ſancti quod creata eſt terra cuius opus eſt quod nouatur? Nam ſi negare cu-piant quod per ſpiritum ſit creata, cum per ſpiritum nouandā negare non poſſint, meliorem ergo operationem ſpiritus ſancti quàm patris & filij qui cupiunt ſepara-re defendent,quod abhorret à uero. Neq; enim dubium eſt,quod nouata terra me-lior quàm creata ſit,aut ſi primo ſine operatione ſpiritus ſancti,terram pater fecit & filius,poſtea uero ſpiritus ſancti operatio copulabitur,uidebitur id quod factū eſt, eius quod acceſſit eguiſſe præſidio. Sed abſit ut hoc quiſquam æſtimet, ut operatio
D diuina uarietatem creatoris quam Manichæus inducit habere credatur. An uero ſi-ne opere ſpūs ſancti ſubſtantiā putamus eſſe terrarū, ſine cuius opere nec cœli cõue-
Pſal.32. xa ſubſiſtūt? Scriptū eſt enim: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Aduerte quid dicat. Omnem inquit uirtutem cœlorū ad ſpiri-tum eſſe referendam. Qui enim ſuperferebatur antequā terra fieret,quomodo cum terra fieret non ferebatur? Gentiles homines per umbram quandam noſtros ſecu-ti,quia ueritatem ſpiritus haurire non poterant, quod cœlum ac terras lunæ quoq; ſtellarumq; micantium globos ſpiritus intus alat,ſuis uerſibus indiderunt. Ergo illi per ſpiritū nō negant uirtutē ſubſiſtere creaturæ, Nos qui legimus denegamus. Sed flatilem putatis ab illis ſpiritū deſignatū. Sed illi autorem omniū flatilem ſpiritū declararunt,nos dubitamus ſpiritum dei eſſe omnium creatorem? Sed quid alienis immoror? Accipiant documentum euidens, nihil poſſe eſſe quod ſpiritus negetur operatus,nec de angelis,nec de archangelis,nec de thronis, nec de dominationibus poſſe dubitari quod eius operatione ſubſiſtant. Quandoquidem ipſe ſecundū car-nem dominus cui angeli ſeruiebāt,ſpiritu in uirgine ſuperueniente generatus ſit. Si-
Matth.1. cut & ſecundum Matthæum,ad Ioſeph angelus dixit: Ioſeph fili Dauid noli time-re accipere Mariam coniugem tuam,quod enim ex ea naſcetur de ſpiritu ſancto eſt.
Luc.1. Et ſecundum Lucam dixit ad Mariam: Spiritus ſanctus ueniet in te. Opus ergo ſpi-ritus,uirginis partus eſt. Opus ſpiritus,fructus eſt uentris,ſecundum quod ſcriptū eſt: Benedicta tu inter mulieres,& benedictus fructus uētris tui. Opus ſpiritus,flos
Eſa.11. radicis eſt. Ille inquam flos,de quo bene eſt prophetatū: Exiet uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Radix Ieſſe patriarchæ familia Iudæorū, uirga Ma-ria,

A ria, flos Mariæ Chriſtus, qui bonum odorem fidei toto ſparſurus orbe uirginali ex
utero germinauit, ſicut ipſe dixit: Ego flos campi & lilium conuallium. Flos odorẽ Cant. 2.
ſuum ſucciſus reſeruat, & cõtritus accumulat, nec auulſus amittit. Ita & dominus
Ieſus in illo patibulo crucis, nec contritus emarcuit, nec auulſus euanuit, ſed illa lan
ceæ punctione ſucciſus, ſacro ſpecioſior fuſi coloris cruore uernauit, Mori ipſe neſci
us & mortuis æternæ uitæ munus exhalans. In hoc igit̃ ſpiritusſanctus uirgæ re-
galis flore requieuit. Bona uirga ut quidam putant, & caro domini, quæ de radice
terrena ad ſuperna ſe ſubrigens, odoriferos ſacræ fructus religionis circumtulit mũ
do, myſteria diuinæ reuelationis & gratiam cœleſtibus altaribus ſupereffundens.
Dubitare ergo nõ poſſumus ſpm̃ creatorẽ, quẽ dominicæ cognoſcimus incarnatio
nis autorem. Quis em̃ dubitet cum in principio euangelij habeas, quia Chriſti ge-
neratio ſic erat: Cum deſponſata eſſet Maria Ioſeph, antequam conuenirent inuẽ- Matth. 1.
ta eſt in utero habens de ſpiritu ſancto. Nam licet pleriq; habeant, de ſpiritu, Græ
cus tamen unde tranſtulerũt latini, ἐκ πνεύματοσ ἁγίυ dixit, hoc eſt, ex ſpiritusſancto.
Quod ergo ex aliquo eſt, aut ex ſubſtantia eſt, aut ex poteſtate eius. Ex ſubſtantia,
ſicut filius qui ait: Ex ore altiſſimi prodiui, ſicut ſpiritus qui à patre procedit. De quo Eccle. 24.
dicit filius: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Ex poteſtate autem, ſicut illud Ioan. 16.
eſt: Vnus deus pater ex quo omnia. Quomodo ergo in utero habuit Maria ex ſpi 1. Corinth. 8.
ritusſancto? Si quaſi ex ſubſtantia: Ergo ſpiritus in carnẽ & oſſa conuerſus eſt. Nõ
utique. Si quaſi ex operatione & poteſtate eius uirgo concepit, quis neget ſpiritum
creatorem? Quid quod etiam Iob creatorem ſuum euidenter oſtendit dicens: ſpi-
B ritus diuinus qui fecit me? Et diuinũ utiq; & creatorem, uno uerſiculo demõſtrauit.

Quia ſicut patri & filio, ita etiam ſpiritusſancto ſer-
uiendum eſt. Caput VI.

S i igitur creator eſt ſpiritus, non eſt utique creatura. Creaturam enim a-
poſtolus creatoremque diuiſit dicens: Seruierunt creaturæ potius quàm Rom. 1.
creatori. Simul creatori admonet ſeruiendum, damnando eos qui ſerui
unt creaturæ, cum creatori ſeruitium debeamus. Et quoniam creatorem
ſpiritum nouerat, docet eidem ſeruiendum dicens: Videte canes, uidete malos ope Philip. 3.
rarios, uidete conciſionem. Nos enim ſumus circunciſio qui ſpiritui deo ſeruimus.
Quod ſi quis de latinorum codicum uarietate contendit, quorum aliquos perfidi
falſauerunt, Græcos inſpiciant codices, & aduertet quia ſcriptum eſt, οἱ πνεύματι θεῷ
λατρεύοντες. Quod interpretatur, qui ſpiritui deo ſeruimus. Ergo ſi ſeruiendum dicat
ſpiritui, idem apoſtolus qui non creaturæ ſed creatori aſſerit ſeruiendum, euidenter
utique ipſe ſanctum oſtendit ſpiritum creatorem, & in æternæ diuinitatis honore
uenerandum, quia ſcriptum eſt: Dominum deum tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies. Matth. 4.

De eo quod ſcriptum eſt: Ecce ego firmans tonitrua &
creans ſpiritum. Caput VII.

N e c præterijt hæreticos obiectare conſueſſe, Ideo uideri creatum ſpiritum
ſanctum, quia plerique eorum ad argumenta aſtruenda ſuæ impietatis
aſſciſcũt illud quod Amos de flatu uentorũ locutus eſt, ut ipſe ꝓpheticus
ſermo

C ſermo declarat. Sic enim habes: Ecce ego firmans tonitrua & creans ſpiritum, & nuncians in homines Chriſtum ſuum, faciens lucem & nebulam, & aſcēdens ſuper excelſa, dominus deus omnipotens nomen eſt ei. Si hinc faciunt quæſtionem de eo quod ſcriptum eſt: Ecce ego firmans tonitruum & creans ſpiritum, quod creatum ſpiritum dixit, quia creatur ſpiritus, Heſdras nos docuit dicens in tertio libro: Et in die ſecundo iterum creaſti ſpiritum firmamenti. Tamen ut propoſitis inhæreamus, his uidelicet quæ Amos dixit, nónne euidenter dictorum teſtificatur ſeries de iſtius creatura mundi locutū prophetā? Deniq; ita cœpit: Ego dominus firmās tonitruum & creans ſpiritum. Ipſe ordo nos doceat. Nam ſi de ſpirituſancto dicere uoluiſſet, non de tonitruo utiq; præmiſiſſet. Neq; enim antiquiora tonitrua ſunt, q̄ ſpirituſſanctus. Quamuis impij ſint, tamen id nō audeant dicere. Deinde cum ſubiectū uideamus eſſe de luce & nebula, nónne manifeſtū eſt quod de creatura mūdi dictum intelligendum ſit? Cum enim ſint aliquæ tempeſtates iſtius mundi, præcedere tonitrua, ſequi uentorum flatus, cœlum nebulis caligari, lucem fundi ex tenebris, ipſo uſu quotidiano exemploq; cognoſcimus. Nā etiam flatus uentorum ſpi-
Pſal. 10. ritus dicitur, ſicut ſcriptum eſt: Ignis & ſulphur & ſpiritus procellæ. Et ut ſcires, quia hunc ſpiritum dixit, ait: Firmās tonitrua & creans ſpiritum, quia frequenter creātur iſta cum fiunt. Spiritus autem ſanctus æternus eſt, quem ſi quis audet dicere creatum, non poteſt tamen dicere quod quotidie creatur ſicut flabra uētorum. Deniq; ipſa ſapientia ſecundum ſuſcepti locuta corporis ſacramentū ait. Dominus creauit me. Quāuis uentura prophetaret, tamen quia prædeſtinatus erat domini ſaluatoris aduentus, nō dixit creat me, ſed creauit me, ne frequēter ſed ſemel crederēt ex uir-
D gine Maria Ieſu corpus eſſe generādum. Ex hoc igitur quod uelut quotidianā operationē dei in tonitruum firmamento, & in ſpiritus creatione propheta declarauit, intelligere nefas eſt, ut de ſpiritu ſancto tale aliquid æſtimemus, quē ipſi impij ante ſecula eſſe negare nō poſſunt, unde & ſemper eū eſſe & ſemper manere, pia aſſertione teſtamur: Neq; enim qui ante mundum ſuperferebatur ſuper aquas, poteſt uideri creati poſſe poſt mundum, aut multos ſpirituſſanctos æſtimari fas eſt, qui ueluti quotidiana generatione generentur. Abſit ut ſe quiſquā tali impietate contaminet, ut dicat frequenter creari, aut unquam creari ſpiritumſanctum. Cur enim frequenter creari uideatur non intelligo, niſi forte & mori eum credant frequenter, & frequēter recreari. Sed quemadmodum mori poteſt ſpiritus uitæ? Ergo ſi mori nō poteſt, cauſam non habet cur ſæpius ſit creandus. Aut qui aliter putant, in illud ſacrilegium incidunt ut non diſtinguant ſpiritumſanctum qui prolatiuum uerbum putant in patrem redire, prolatiuum ſpiritum in deum refundi, ut unius refuſio ſit & quædam uiciſſitudo, in uarias formas ſeſe permutantis, cum patris & filij & ſpirituſſancti manens ſemper immutabiliſque diſtinctio unitatem ſuæ teneat poteſtatis. Si quis tamen propheticum dictum ideo deriuandum putat ad interpretationem ſpirituſſancti, quia habet: Annuncians in homines Chriſtum ſuum, is ad incarnationis dominicæ myſteria dictum facilius deriuabit. Nam ſi te mouet quia ſpiritum dixit, & ideo hoc non putas deriuandum ad myſteria aſſumptionis humanæ, proſequere ſcripturas, & inuenies optime congruere de Chriſto, de quo bene conuenit æſtimari, quia firmauit tonitrua aduentu ſuo, uim uidelicet

& ſonum

A & ſonum cœleſtium ſcripturarum, quarum uelut quodam tonitruo mentes noſtræ redduntur attonitæ ut timere diſcamus, & reuerentiam cœleſtibus deferamus oraculis. Deniq; in euangelio fratres domini, filij tonitrui dicebantur. Et cum uox pa- *Marci.3.*
tris facta eſſet dicentis ad filium: Et honorificaui & iterum honorificabo, Iudæi di- *Ioan.12.*
cebant tonitruum factum eſt illi. Nam licet gratiam ueritatis haurire non poſſent, tamen confitebantur inuiti, & ignari myſterium loquebantur, eo quod magnũ pa-
tris de filio teſtimonium reſultabat. In Iob quoq; libro ſcriptura dicit: Firmamen- *Iob.26.*
tum quoq; tonitrui ſui quis ſcit quando fiet? Vtique ſi ad hæc cõmotionum cœleſtium tonitrua pertinerent, non futura eorum firmamenta, ſed facta dixiſſet. Ergo
tonitrua ad ſermones domini retulit, quorum in omnem terram exiuit ſonus. Spi- *Pſal.18.*
ritum autem hoc loco animam quam ſuſcepit rationabilem atq; perfectam intelligimus, quia ſcriptura frequenter & animam hominis ſpiritus uocabulo deſignauit. Sicut habes: Qui creauit ſpiritum hominis in ipſo. Vnde & dominus animã ſuam ſpiritus appellatione ſignificans ait: In manus tuas commendo ſpiritum meum. Et ut ſcires, quia Ieſu domini deſcenſionem memorauit, addidit, quod nunciaret in homines Chriſtum ſuum. Annunciauit enim in baptiſmate dicens: Hic eſt filius meus dilectus in quo bene complacui. Annunciauit in monte dicens: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Annunciauit in paſſione, cum ſol receſſit maria terræq; tremuerunt. Annunciauit in centurione, qui ait: Vere dei filius erat iſte. Totum igitur hunc locum aut ad ſimplicem intellectũ iſtius flatus qui uiuendo hauritur, aut ad myſterium dominici corporis referre debemus. Nam ſi hic creatum dixiſſet ſpiritũ
B ſanctum, utiq; & alibi idem ſcriptura declarare potuiſſet, ſicut de filio dei frequenter legimus, quia ſecundum carnem & factus eſt & creatus. Cuius tamen maieſtatem in eo ipſo quod carnem pro nobis ſuſcepit conſiderare nos conuenit, ut diuinã potentiam in ipſa corporis aſſumptione uideamus.

Creat pater dominicæ incarnationis ſacramentum, creat & ſpiritus, creat & filius. Cap. VIII.

ETENIM ſicut legimus, quia creauit pater dominicæ incarnationis ſacramentum, creauit & ſpiritus: Ita etiam legimus, quod & ſuum corpus Chriſtus creauit. Creauit enim pater, ſecundum quod ſcriptũ eſt:
Dominus creauit me. Et alibi: Miſit deus filiũ ſuum factũ ex muliere *Gal.4.*
factum ſub lege. Creauit & ſpiritus, & illud omne myſterium, ſecundum quod le-
gimus: Quia inuenta eſt Maria in utero habens de ſpiritu ſancto. Habes quia crea- *Matth.1.*
uit pater, creauit & ſpiritus ſanctus. Accipe quia creauit & filius dei, dicente Salo-
mone: Sapientia fecit ſibi domum. Ergo ſpiritus ſanctus qui creauit dominicæ in- *Prouerb.9.*
carnationis ſacramentum quod ſuper omnes eſt creaturas, quomodo eſſe poterat creatura? De generalitate autem ſupra oſtendimus, quia ſecundum carnem creator eſt noſter ſpiritus ſanctus in homine exteriore. Nunc oſtendamus quia creator eſt noſter, etiam ſecundum gratiæ ſacramentum. Et ſicut creat pater, ita creat & fi-
lius, ita creat & ſpiritus ſanctus. Sicut legimus dicente Paulo: Dei enim donum eſt *Eph.2.*
non ex operibus, ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto in operibus bonis.

Quia

C Quia ſicut pater & filius, ita & ſpiritus ſanctus regenerat. Cap. IX.

Ioan. 1. ERGO creat pater in operibus bonis, creat & filius, qa ſcriptũ eſt: Quot quot aũt eum receperũt, dedit eis poteſtatem filios dei fieri his qui credunt in nomine eius, qui nõ ex ſanguinibus neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uolũtate uiri, ſed ex deo nati ſunt. Similiter ex ſpiritu ſecundũ gratiam nos renaſci, dominus ipſe teſtatur dicens: Quod natũ eſt ex carne caro eſt, quia de carne natũ eſt. Et quod natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt, quia deus ſpũs eſt. Nolite mirari, quia dixi, oportet uos naſci denuo. Spiritus ubi uult ſpirat & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat aut quò uadat, ſic eſt omnis qui natus eſt de ſpũ. Claret igitur ſpiritalis quoq; generationis autorem eſſe ſpiritũ ſanctũ, qua ſecũdũ deum creamur, ut filij dei ſimus. Ergo cum ille nos in regnũ ſuum per adoptionẽ ſacræ regenerationis aſſumpſerit, nos ei quod ſuũ eſt denegamus. Ille nos ſupernæ regenerationis fecit hæredes, nos hæreditatem uendicamus, refutamus autorem. Sed non poteſt manere beneficiũ, cum autor excluditur. Nec autor ſine munere, nec munus ſine autore. Munus ſi uendicas gratiæ, crede potentiam. Si refutas potentiã, gratiam ne requiras. Qui Chriſtũ negauit, ſtatim amiſit & nomen. Nam ſi autor uilis, quomodo dona precioſa? Cur noſtris ipſi muneribus inuidemus, ſpem imminuimus, dignitatem repudiamus, conſolatorem negamus? Sed illum negare non poſſumus. Sed abſit ut negemus quod maximũ eſt, cum apoſtolus dicat: Vos autem fratres ſecundũ Iſaac promiſſionis filij eſtis, ſed ſicut tunc qui ſecundum carnem natus eſt perſequebatur eum qui ſecundũ ſpiritum. Iterum utiq; ſubauditur de ſuperioribus, qui ſecundũ ſpiritum natus eſt. Qui ergo ſecundũ ſpiritum naſcitur, ſecundum deum naſcitur. Renaſcimur autem quando in interiore renouamur affectu, &
D
Eph. 4. exterioris hominis uetuſtatem deponimus. Et ideo ait iterum apoſtolus: Renouamini ſpiritu mentis ueſtræ & induite nouũ hominem qui ſecundum deum creatus eſt in ueritate & iuſticia & ſanctitate. Audiant quemadmodũ unitatem diuinæ operationis ſcriptura ſignauerit. Qui renouatur ſpiritu mentis induit nouum hominẽ qui ſecundum deum creatus eſt. Sancti igitur ſpiritus opus eſt regeneratio iſta præſtantior, & noui huius hominis qui creatus eſt ad imaginem dei autor eſt ſpiritus. Quem utiq; meliorem hoc exteriore eſſe noſtro homine nemo dubitauerit. Siqui
1. Cor. 15. dem cœleſtem alterum, terrenum alterum apoſtolus ſignificauit dicens: Qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. Ergo cum cœleſtem faciat gratia ſpiritalis, quid terrenũ creare poſſit, etiam ſenſu debemus aduertere, licet credamus exemplis. Dicit enim alibi ſan
Iob. 27. ctus Iob: Viuit dominus qui ſic me iudicat, & omnipotens qui ad amaritudinem perduxit animam meam, ſpiritus autem diuinus qui eſt in naribus meis. Non utiq; ſpiritum hic auram uitalem hanc & ſpiramentum corporeum deſignauit, ſed nares hic interioris ſui hominis ſignificat, quibus uitæ odorem carpebat æternæ, & gratiã cœleſtis unguenti, geminis quibuſdam ſenſibus hauriebat. Sunt enim nares ſpirita
Can. 7. les, ut legimus, quas habet ſponſa uerbi cui dicitur: Et odor naris tuæ. Et alibi: Odo
Gen. 8. ratus eſt dominus deus odorem ſuauitatis. Sunt enim quædam interioris membra hominis, cuius manus in actu, aures in auditu, pedes in proceſſu quodam boni operis æſtimantur. Itaque ex officijs, ueluti quaſdam colligimus membrorum figuras. Neque enim in interiore homine ſecundum carnalia aliquid nos conuenit opinari.

Quia

A Quia eadem uerba quibus ſpiritum inferiorem uideri uolunt, præemi nentiam oſtendunt patris & filij. Cap. x.

ET ſunt quidam qui corporaliter deum putant eſſe formandum, cum legunt aut manum eius aut digitum. Nec aduertunt quod hæc non propter formam ſcripta ſint corporis, quia in diuinitate nec membra nec partes ſunt, ſed propter unitatem diuinitatis expreſſam, ut credamus quia impoſſibile eſt à patre deo uel filium uel ſpiritum ſanctum ſeparari, cum plenitudo diuinitatis uelut corporaliter habitet in ſubſtantia trinitatis. Ideo igitur & filius, patris dextera nuncupatur, ſicut lectum eſt: Dextera dñi fecit uirtutem, dexte *Pſal. 117.*
ra dñi exaltauit me. Sed quid mirum ſi de uerbis amētes homines faciunt quæſtionem, cum faciant & de ſyllabis. Sunt enim qui hinc putēt faciendam eſſe diſtantiā, quo dicant in ſpiritu deum, non cum ſpiritu prædicādum, & ex una ſyllaba uel uſu quodam diuinitatis æſtimandum putent eſſe momentum, argumentantes, quod ſi in ſpiritu deum prædicandum putent, miniſterium ſancti ſpiritus ſignare uideantur. Si uero cum ſpiritu dicant dei uel uirtutem eſſe uel gloriam, ſocietatem quandā & communionem patris & filij & ſpiritusſancti deſignare uideātur. Sed quis ſeparet quod nō poteſt ſeparari? Quis diuidat ſocietatem quam indiuiduam Chriſtus
oſtendit? Ite, inquit, baptizate omnes gentes in nomine patris & filij & ſpiritusſan *Matt. 28*
cti. Nūquid hic circa patrem uel filium uel ſpiritumſanctum, aut uerbum mutauit aut ſyllabam? Non utiq;, ſed in nomine, inquit, patris & filij & ſpiritusſancti, idem de ſpiritu quod de patre & de ſe ſonat. Vnde nullū ſpiritusſancti miniſterium, ſed
B conſortium magis honoris aut operis, cum in ſpiritu dicatur æſtimatur: conſidera & hic, quia ad patrem & filium hoc opinionis ueſtræ præiudicium deriuatur, quia hic non dixit, cū patris & filij & ſpiritusſancti nomine, ſed in nomine, & tamen non miniſterium aliquod trinitatis hac ſyllaba exprimitur, ſed poteſtas. Deniq; ut ſcias quia fidei non præiudicat ſyllaba, ſed conuincat fides ſyllabam, & Paulus loquitur in Chriſto. Nec ideo minor Chriſtus eſt, quia Paulus locutus in Chriſto eſt, ſi
cut habes: Coram deo in Chriſto loquimur. Quemadmodum igitur Apoſtolus di *2. Cor. 2.*
cit, quia in Chriſto loquimur, ita illud eſt: quia loquimur ſpiritu, ſicut ipſe Apoſto
lus dixit: Quia nemo dicit dominū Ieſum niſi in ſpiritusancto. Nō ſubiectio itaq; *1. Cor. 12.*
hoc loco ſpiritusſancti, ſed gratiæ copula deſignatur. Et ut ſcias diſcretionem non
eſſe de ſyllaba, alibi quoq; ait: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctifica *1. Cor. 6.*
ti eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Ieſu Chriſti & in ſpiritu dei noſtri. Quàm multa poſſum hinc exempla proferre. Scriptū eſt enim: Omnes uos unū eſtis in Chri
ſto Ieſu. Et alibi: Sanctificatos in Chriſto Ieſu. Et iterum: Vt nos eſſemus iuſticia *Gal. 3.*
dei in ipſo. Et alio loco: Vt excidant à fide quæ eſt in Chriſto Ieſu. Verū quid ago? Dum enim ſimiliter dico ſcriptum eſſe de filio, quemadmodum de ſpiritu ſcriptum eſt, magis illud incurro, ut non quia de filio ſcriptum eſt, religioſe dictum uideatur eſſe de ſpiritu, ſed quia idem de ſpiritu ſcriptum eſt, etiam de filio propter ſpiritum obijciant derogatum. Dicunt enim: Nunquid de deo patre ſcriptum eſt? Sed acci
piant etiam de deo patre dictum: In deo laudabo ſermones, in deo laudabo uer *Pſal. 55.*
bum. Et alibi: In deo faciemus uirtutem: Et in te commemoratio mea ſemper: Et in *Pſal. 59.*
tuo nomine exultabimus. Et iterum alibi: Vt manifeſtētur opera eius, quia in deo ſunt facta. Et Paulus: In deo qui omnia creauit. Et iterū: Paulus & Syluanus & Ti-

C motheus eccleſiæ Theſſalonicenſium in deo patre & dño Ieſu Chriſto. Et in Euan
Ioan.14. gelio: Ego in patre & pater in me, & pater in me manet. Scriptũ eſt etiã. Qui gloria
2. Cor.10 tur, in dño glorietur. Et alibi: Vita autẽ noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo.
Col.3. Nunquid hic plus filio q̃ patri detulit, ut in deo nos diceret eſſe cum Chriſto? Aut nunquid plus noſtra conditio q̃ ſpiritus gratia ſibi uendicat, ut nos poſſimus eſſe cum Chriſto, ſpũſſanctus eſſe non poſſit? Aut cum Chriſtus uelit eſſe nobiſcum, ſi
Ioan.17. cut ipſe dixit: Pater quos dediſti mihi uolo ut ubi ego ſum & iſti ſint mecum, dedignetur eſſe cum ſpiritu? Scriptum eſt etiam: Conuenientibus uobis & meo ſpiritu cum uirtute domini Ieſu. Ergo nos cum uirtute domini cõuenimus & audemus dicere quod nolit dominus Ieſus cum ſpiritu cõuenire, qui non dedignatur cõuenire nobiſcum? Nullam igitur diſtantiã putat Apoſtolus, hac an illa ſyllaba utaris. Syllaba enim coniunctionis eſt, coniunctio autem ſeiunctionem nõ facit. Neq; enim ſi diuideret, coniunctio diceretur. Quid igitur te mouet ut dicas, quia gloria eſt deo patri uel Chriſto eius, uita, uirtus, magnificentia, poteſtas in ſpiritu ſancto, & nolis dicere cum ſpiritu ſancto? An quia times ne ſpiritum cũ patre & filio ſociare uidea-
Rom.8 ris? Sed audi & de ſpiritu ſcriptum: Lex enim ſpiritus uitæ in Chriſto Ieſu. Et alibi deus pater dicit: Et adorabunt te, & in te deprecabũtur. In Chriſto orare nos debere deus pater dicit, & tu putas ſpiritui derogari, ſi in eo gloria Chriſti eſſe dicatur? Audi quod times de ſpiritu confiteri, non timuiſſe de ſe ſibi Apoſtolum uẽdicare.
Phil.1. Ait enim: Cupio diſſolui & cũ Chriſto eſſe multo melius. Cum quo igitur eſt Apoſtolus cum eo negas eſſe ſpiritum, per quem Apoſtolus meruit eſſe cum Chriſto?
D Quæ igitur ratio eſt, ut in ſpiritu mauis dicere q̃ cum ſpiritu gloriã dei eſſe uel Chriſti? An quia ſi dicas in ſpiritu, minor Chriſtus ſpiritu declaret̃? Quãuis hoc refutabile ſit, ut maiorem dñm facias & minorem, tñ cum lectum ſit: Quia pro nobis peccatũ factus eſt Chriſtus, ut nos eſſemus iuſticia dei in ipſo, ille inuenit̃ potiſſimus,
Col.1. in quo ſumus nos infimi. Sic & alibi habes: Quia omnia in ipſo cõſtant, hoc eſt, in eius uirtute. Nec cõparari poſſunt illi quæ in eo conſtant, quia ex uirtute eius ut cõſtent ſubſtantiã conſequunt̃. Nunquid igitur ſic deum regnare uultis in ſpiritu, ut uirtus ſpũs regnãdi deo principium quaſi fons quidã ſubſtantiæ largiat̃? Sed hoc impium eſt. Et ideo ut unam patris & filij & ſpũſſancti maiores noſtri dicerent poteſtatem, cum ſpiritu gloriã Chriſti eſſe memorabant, quo indiuiduam copulã declararent. Quomõ enim ſeparatur ſpirituſſanctus à filio, cum ipſe ſpiritus teſtimonium reddat ſpiritui noſtro quod ſumus filij dei? Si autẽ filij & hæredes, hæredes quidem dei, cohæredes autẽ Chriſti. Quis igitur tam amens qui coniunctionẽ ſpiritus & Chriſti diſſociet ſempiternam, cum ſpũs etiam diſiuncta cõnectat, per quem Chriſti efficimur cohæredes? Si tamen, inquit, compatimur ut glorificemur. Si nos ergo conglorificabimur cum Chriſto per ſpiritum, quomodo & ipſum cõglorificare Chriſto ſpiritum recuſamus, diſſociamus uitam Chriſti & ſpũſſancti, cum ſpiritus dicat, quod ſimul uicturi ſumus cum dei filio? Dicit enĩ Apoſtolus: Si aũt mortui ſumus cum Chriſto, credimus quod etiam ſimul uiuemus cum illo. Deinde ali-
2.Tim.2. bi: Si enim compatimur, inquit, & cõuiuemus, nec ſolum conuiuemus, ſed etiã conglorificabimur, nec ſolum conglorificabimur, ſed etiam conregnabimus. Non eſt igitur in ſyllabis iſtis ulla diſcretio, utraq; enĩ ſyllaba cõiunctionis eſt. Deniq; ſæpe reperimus in ſcripturis alteram interpoſitã, & alteram intellectam, ſicut ſcriptũ eſt:

Introibo

A Introibo in domum tuam in holocauſtis, hoc eſt cum holocauſtis. Et alibi: Eduxit Pſal. 104.
eos in argento & auro, hoceſt, cum argẽto & auro. Et alibi quoq; ait: Nõ egredieris Pſal. 43.
in uirtutibus nobiſcum, quod eſt cum uirtutibus. Ergo cum & in uſu ſermonis calumnia eſſe non poſſit, & ex ſermone calumnia diuinitati nõ debeat excitari, opus eſt ut ad iuſticiam corde credatur, & ex fide cordis fiat ad ſalutẽ in ore cõfeſſio. Sed qui corde nõ credunt calumnias ſtruunt uerbis. Deniq; ſimile illud eſt quod aiunt diſcretionẽ eſſe, quia ſcriptum eſt: Nobis aũt unus deus pater ex quo omnia & nos 1. Cor. 8.
in illum, & unus dñs Ieſus Chriſtus per quẽ omnia & nos per ipſum. Volunt enim cum dicit́, ex illo, materiã deſignari. Cum dicit́ per illum, quoddam uel inſtrumentum operis uel miniſterium declarari. Cum dicit́ autẽ, in illo, quod aut locus ſignificetur aut tẽpus, in quo omnia facta uideant́. Ita igit́ diſtantiã quandã ſubſtantiæ probare deſiderant, tanq; inſtrumentum ab autore, & tanq; tẽpus aut locum ab inſtrumento dirigere geſtientes. Nunquid ergo alienus ſecundum naturã filius à patre, quia alienũ inſtrumẽtum ab operatore proprio uel autore? Aut nunquid alienus filius ab ſpiritu, quia ab inſtrumẽti genere aut locus ſeparat́ aut tempus? Compara nunc aſſertiones noſtras. Illi uolunt ex deo tanq̃ ex natura dei eſſe materiam, ut ſi dicas ex ligno arcam eſſe factã, ex lapide ſtatuã, ita ex deo materiã proceſſiſſe, & eandẽ materiam tanq; per inſtrumentũ aliquod factam eſſe per filium, ut nõ tã operatorẽ filium q̃ inſtrumentum operis eſſe declarent, & omnia ita facta in ſpiritu tanq; in aliquo loco facta uel tẽpore, ſingula ſingulis tribuunt, in cõmune omnia negant. Verum nos oſtẽdimus ita ex deo patre eſſe omnia ut nec amiſerit deus pa-
B ter q̃d uel per ipſum & in ipſo omnia ſint, nec tanq; ex materia ex ipſo omnia ſint. Ita quoq; per dñm filium eſſe omnia, ut non priuatus ſit, eo ꝙ ex filio ſint omnia. Ita omnia eſſe in ſpiritu, ut doceamus omnia eſſe per ſpiritum, & omnia eſſe de ſpiritu. Nam iſtæ ſyllabæ ſicut ille de quibus ſuperius diximus, ſe inuicem ſignant. Nõ enim ita dixit Apoſtolus, ex deo omnia & per filium omnia, ut ſeparabilẽ ſubſtantiam patris filijq; ſignaret. Sed ut inconfuſibili diſtinctiõe, ꝙ alius ſit pater, alius ſit filius doceret. Non igit́ tanq; cõpugnantes ſyllabæ iſtæ, ſed tanq; ſociæ atq; cõcordes ſunt, ut etiam uni ſæpe cõueniant, ſicut ſcriptum eſt: Quia ex ipſo & per ipſum & in ipſo omnia ſunt. Quod ſi uere conſideres unde tranſlatum ſit, de filio dictum eſſe non ambiges. Dicit enim Apoſtolus ſecundum prophetiã Eſaiæ: Quis cognouit ſenſum dñi, aut quis cõſiliarius ei fuit? Et addidit: Quia ex ipſo & per ipſum & in ipſo omnia. Quod Eſaias de operatore omnium dixit, ſicut habet: Quis menſus Eſa. 40.
eſt manu aquam & cœlum palmo, & uniuerſam terram clauſa manu? Quis ſtatuit mõtes in libram, & rupes in ſtatera? Quis cognouit ſenſum dñi, aut quis cõſiliarius eius fuit? Et addidit Apoſtolus: Qm̃ ex ipſo & per ipſum & in ipſo omnia. Quid eſt ex ipſo? Quod ex ipſius uoluntate natura ſit omnium, & ipſe ſit autor omnium quæ eſſe cœperunt. Per ipſum quid eſt? Quia per ipſum conſtitutio & perſeuerantia omnibus impartita uideat́. In ipſo quid eſt? Quia omnia admirabili quodam deſiderio & inenarrabili amore autorẽ uitæ & miniſtratorẽ gratiæ ſuæ ac muneris intuentur, ſecundum quod ſcriptum eſt: Oculi omnium in te ſperant, & aperies ma- Pſal. 144.
num tuam, & implebis oẽm animã bona uolũtate. De patre quoq; ſi dicas: Ideo ex ipſo, quia ex ipſo operatrix ſapiẽtia, quæ & omnibus ex ſua & patris uoluntate dedit eſſe quæ nõ erant: Per ipſum, quia per ſapientiã eius facta ſunt omnia: In ipſo,

C quia in ipſo eſt uiuificatoriæ fons ſubſtātiæ,in q̄ uiuimus & ſumus & mouemur.Ex
ſpū quoq; per ipſum formati, in ipſo roborati uitæ capimus munus æternæ.Cum
hæc igit̃ uel patri uel filio uel ſpirituiſancto cōuenire uideant̃,nihil utiq; humile in
his certū eſt declarari,cū & ex filio dicamus eſſe pleraq;,& multa per patrē, ſicut ha
Ephe.4. bes de filio dictum: Vt augeamur in ipſo per omnia qui eſt caput Chriſtus,ex quo
totū inquit corpus cōpactum & cōnexum per oēm iuncturā miniſtrationis in men
ſuram uniuſcuiuſq; partis,augmentū corporis facit in ædificationē ſui in charitate.
Et iterum ad Coloſſenſes de his qui nō haberēt cognitionē unigeniti filij dei:Quia
non tenent,inquit,caput ex quo omne corpus per cōpaginationes & colligationes
ſubminiſtratū & copulatum creſcit in incrementū dei.Caput em̄ Chriſtū eſſe eccle-
ſiæ ſupra diximus.Et alibi habes:Quia de plenitudine eius nos oēs accepimus. Et
Ioan.16. ipſe dn̄s dixit:De meo accipiet & annunciabit uobis.Et ſupra ait: Cognoui uirtutē
Luc.8. exiſſe ex me.Similiter ut cognoſcas unitatē,etiā de ſpū dicitur:Quia qui ſeminat in
ſpiritu,de ſpiritu metet uitā æternam.Et Iohannes ait:Ex hoc cognoſcimus quia in
Luc.1. nobis eſt,qm̄ de ſpiritu ſuo dedit nobis.Et angelus dicit: Quod enim ex ea naſcet̃
Ioan.5. de ſpiritusancto eſt.Et dn̄s ait:Quia q̊d natum eſt de ſpiritu ſpiritus eſt.Ergo ſicut
ex patre legimus eſſe omnia,ita ex filio poſſe dici omnia,per quē omnia ſunt, & ex
ſpū eſſe omnia,in quo omnia ſunt,teſtimonijs edocet̃.Nunc cōſideremus,utrū per
patrē eſſe aliquid docere poſſimus. Sed ſcriptum eſt: Paulus ſeruus Chriſti per uo
luntatē dei. Et alibi: Iam nō ſeruus ſed filius,ſi autē filius & hæres per deū.Et alibi:
Sicut reſurrexit Chriſtus per gloriam patris.Et alibi deus pater ad filium dixit:Ecce
D proſelyti ueniunt ad te per me.Multa reperies alia,ſi quæras, per patrē facta.Nun
quid ideo minor pater,quia ex filio pleraq; eſſe legimus,& per patrem facta uel di
cta plurima in ſcripturis cœleſtibus reperimus?Sed etiā ſimiliter legimus facta ple
raq; per ſpūm,ſicut habes:Nobis autem reuelauit deus per ſpm̄ ſuum.Et alibi:Bo
num depoſitum cuſtodi per ſpm̄ſanctum. Et ad Epheſios:Confortari per ſpiritum
Roma.8. eius.Et ad Corinthios:Alij enim datur per ſpiritum ſermo ſapiētiæ.Et alibi:Si autē
per ſpiritum facta carnis mortificaueritis,uiuetis.Et ſupra:Qui ſuſcitauit Chriſtum
ex mortuis,uiuificabit & mortalia corpora ueſtra propter inhabitātem ſpiritū eius
in uobis.Sed fortaſſe dicat:Oſtēde mihi ſpecialiter lectum,quia ex filio omnia uel
ex ſpiritu omnia?At ego refero,ut & illi mihi lectum eſſe oſtēdant, quia p̧ patrem
omnia.Sed cum hæc uel patri probauerimus uel filio uel ſpūiſancto conuenire,nec
ullam ex hmōi ſyllabis naſci poſſe diuinæ diſtantiā poteſtatis,non eſt dubiū, quia
per quē omnia ex eo omnia,& ex quo omnia per eum omnia,et in quo omnia,per
eum uel ex eo omnia eſſe intelligere debemus.

Quia una uoluntas,una uocatio patris et filij et ſpiritusſancti. Ca. XI.

OMNIS enim creatura & ex uoluntate & per operationē & in uirtute eſt tri
nitatis,ſicut ſcriptū eſt:Faciamus hominē ad imaginē & ſimilitudinē no-
Pſal.32. ſtram.Et alibi: Verbo domini cœli formati ſunt & ſpiritu oris eius omnis
uirtus eorū.Nec ſolum una operatio eſt ubiq; patris & filij & ſpūſancti,ſed etiam
una atq; eadē uolūtas,una uocatio,una præceptio, qd' liquet in illo magno ac ſalu
tari eccleſiæ ſpectare myſterio. Sicut enim pater uocauit gētes ad eccleſiam dicens:
Vocabo nō plebem meā,plebem meam:& nō dilectam,dilectam.Et alibi: Domus
mea

A mea domus orationis uocabitur omnibus gentibus. Ita etiam dñs Ieſus ad uocandam & cógregandam eccleſiam, Paulum à ſe dicit electum, ſicut habes ad Ananiã dictum à dño Ieſu: Vade quoniã uas electionis eſt mihi hic ad ſufferendũ nomen meum coram gentibus. Sicut ergo pater deus uocauit eccleſiam, ita uocauit & Chriſtus. Et quemadmodum Chriſtus uocauit, ita uocauit & ſpiritus dicens: Separate mihi Paulum & Barnaban in opus quo uocaui eos. Tunc ieiunãtes, inquit, & orantes impoſuerunt eis manus & dimiſerunt eos. Ipſi autẽ præmiſſi ab ſpiritu ſancto deuenerunt in Seleuciam. Ergo nõ ſolum Chriſti ſed etiã ſpũſſancti imperio apoſtolatum Paulus accepit, & ad cógregationem gentiũ feſtinauit. Nec ſolus Paulus, ſed etiam Petrus, ſicut legimus in Actibus Apoſtolorũ. Nam cum in oratione uidiſſet cœlum apertum & quatuor initijs ligatum uas quoddam tanquã linteamen in quo erant omnia genera quadrupedum & ferarũ & uolucrum cœli, facta eſt uox ad eum: Surge occide & mãduca. Et Petrus dixit: Abſit dñe, nunquam manducaui cõmune & immundũ. Et uox rurſus ad eum: Quæ deus mũdauit tu cõmune ne dixeris. Hoc autẽ factum eſt per ter & receptum eſt uas in cœlo. Ergo cũ hoc ſecum Petrus tacite cogitaret, & ueniſſent ad eum Cornelij ſeruuli ab angelo deſtinati, ait illi ſpiritus: Ecce uiri quærunt te, ſurge itaque & deſcende & uade cũ eis, ne dubitaueris, quoniã ego miſi illos. Quàm euidẽter expreſſit ſuam ſanctuſſpiritus poteſtatẽ: Primo omniũ, quia aſpirauit oranti, affuit deprecanti. Deinde quoniã uocatus Petrus reſpondit, dñe, Et ideo ſecundo euidẽtius meruit oraculum, quia cõfeſſus eſt dñm. Sed quis iſte ſit dñs ſcriptura declarat. Reſpõdenti enim is utique cui reſponderat lo-

B quebatur. Spiritum autẽ oſtendunt ſequẽtia declaratum, quia ipſe qui myſterium figurabat, myſterium reuelabat. Simul illud aduerte, quia tertio repetita figura myſterij, operationem trinitatis expreſſit. Et ideo in myſterijs interrogatio trina defertur, & cõfirmatio trina celebratur. Nec poteſt quis niſi trina cõfeſſione purgari. Vnde ipſe Petrus in Euãgelio tertio interrogatus, utrum diligat dñm, ut trina reſponſione uincula quæ dñm negando ligauit, abſolueret. Tunc deinde quia ad Cornelium angelus mittitur, Petrum ſpirituſſanctus alloquitur. Oculi enim dñi ſuper fideles terræ. Nec illud ocioſum, ut cum in ſuperioribus præmiſiſſet, quod deus mundauit, tu ne cõmune dixeris, ſubito decidit ſuper gẽtes ut mundaret eos ſpirituſſanctus. Vnde oſtenditur operatio ſpiritus, operationem eſſe diuinam. Petrus autem miſſus ab ſpiritu, nõ expectauit imperium dei patris, ſed ipſius quoque ſpiritus illud cõfeſſus oraculum, ipſius ſpiritus gratiam eſſe teſtatur dicens: Si ergo eandem gratiam illis conceſſit deus, ſicut & nobis, ego quis eram qui prohiberẽ deum? Spiritus ergo ſanctus eſt qui nos ab illa gentili colluuione mũdauit. In illis enim generibus quadrupedum & ferarum & uolucrum, figura erat conditionis humanæ, quæ ferarum modo beſtiali uidetur induta ſæuitia, niſi ſpiritus ſanctificatione miteſcat. Bona ergo gratia quæ ferinam rabiem, ſpiritali ſimplicitate cõmutat. Eramus enim & nos aliquãdo inſipientes, increduli, errantes, ſeruiẽtes deſiderijs & uoluptatibus uarijs. Nunc autem per renouationem ſpiritus hæredes Chriſti, angelorum cœpimus eſſe cohæredes. Itaque ſpiritu uidẽs Dauid ſanctus propheta ex feris nos ſimiles futuros eſſe cœleſtium ait: Increpa feras ſyluæ, ſyluam uidelicet ſignificans non ferarum fragoſam curſibus, nec beſtiarum gemitibus inhorrẽtem, ſed illam ſyluam de qua ſcriptum eſt: Inuenimus eam in campis ſyluæ. In qua ſicut dixit prophetia: Iu-

Act. 11.
Ephe. 2.
Pſal. 67.

C ſtus ut palma florebit,& uelut cedrus quæ in Libano eſt multiplicabitur. Illa ſylua quæ uerbi cœleſtis alimoniam propheticarum uirtutibus arborum concuſſa deflu xit. Illa ſylua ad quam Paulus lupus quidem raptor introiuit, ſed paſtor exiuit. In omnem enim terram exiuit ſonus eorum. Eramus ergo feræ,& ideo dicit dominus:
Matt. 7. Attendite uobis à falſis prophetis qui ueniunt in ueſtitu ouium, intus autem ſunt lupi rapaces. Sed per ſpiritum ſanctum iam leonum ſæuitia, pardorum uarietas, ti grium aſtutia, luporum rapacitas de noſtris exoleuit affectibus. Magna igitur gra tia, quæ cœlo terras mutauit, ut conuerſatio noſtra, ſicut Apoſtolus dixit, in cœlis ſit, qui ante ſicut feræ errabamus in ſyluis. Sed nec hoc loco tantum Petrus apoſto- lus, ſed etiam alibi in eodem libro ſpiritu ſancto ædificatam eccleſiam demonſtra
Act. 15. uit. Habes enim dixiſſe eum: Deus qui nouit corda hominum teſtimonium perhi- buit dans his ſpiritum ſanctũ ſicut & nobis,& nihil diſcreuit inter nos & illos, mun- dans per fidem corda eorum. In quo illud eſt contuendũ, quia ſicut Chriſtus lapis eſt angularis qui unitatem plebis utriuſq; connexuit, ita etiam ſpirituſſanctus non diſcreuit utriuſq; populi corda, ſed iunxit. Non ergo tanquam Iudæus contemnas filium, quem annunciauerunt prophetæ, contemnas etiam ſpiritum ſanctum, con- temnas Hieremiam quem de lacu Iudaicæ domus ille aſſumptus à domino pãnis & funibus eleuauit. Verbum enim propheticum deſpiciẽs in lacum demerſerat po pulus Iudæorũ. Nec quiſq; inuentus eſt de Iudæis qui leuaret prophetã, ſed unus æthiops Abdemelech ſicut ſcriptura teſtat̃. In quo nomine figura pulcherrima eſt, quia ſermonẽ propheticum quẽ Iudæi uelut in cœnum ſuæ mẽtis carniſq; detruſe-
D rant, nos uidelicet ex gẽtibus peccatores, nigri ante delictis & quondam infructuoſi
Psal. 67. eleuauimus de profundo. Scriptum eſt em̃: Æthiopia præleuabit manus ſuas deo.
Cant. 1. In quo ſanctæ eccleſiæ ſpecies ſignificat̃, quæ ait in Canticis canticorũ: Nigra ſum & decora filia Hieruſalem. Nigra per culpam, decora per gratiam, nigra per condi- tionem, decora per redemptionẽ. Aut certe nigra exercitij ſui puluere. Nigra ergo dum præliatur, decora dum uictoriæ ſuæ inſignibus coronatur. Et bene funibus le-
Psal. 15. uatur propheta. Fidelis enim dixit: Funes ceciderũt mihi in præclaris. Bene pannis, quia ipſe dñs excuſantibus his qui primo ad nuptias uocati fuerãt, ad exitus uiarũ miſit, ut quotquot inuenirent̃ & boni & mali ad nuptias uocarent̃. His itaq; pan- nis propheticum uerbum leuauit è cœno.

Quia ſicut pater nouit filiũ & filius patrẽ, ſic ſpũs patrem & filiũ. Et ſicut pa ter reuelat nobis quæ ſua ſunt, ſic & filius, ſic & ſpũs reuelat nobis. Ca. XII.

ERIS ergo & tu Abdemelech, hoc eſt aſſumptus à dño ſi de ꝓfundo gen tilis imprudentiæ leuaueris dei uerbum, ſi credideris quia non fallitur, nõ præteritur dei filius, non ignorat quæ futura ſunt, non fallitur etiam ſpiri tus ſanctus, de quo dicit dominus: Cum uenerit autẽ ille ſpiritus ueritatis deducet
Ioan. 16. uos in omnẽ ueritatem. Qui dicit oẽm, nihil præterit, non diem, nõ horam, nõ præ- terita, nõ futura. Et ut ſcias, quia omnia nouit,& futura annũciat,& unius eſt ſciẽtiæ cum patre & filio, audi qd dicat de eo dei ueritas: Non em̃ loquit̃ à ſemetipſo, ſed quæ audit loquit̃,& quæ euenient annunciabit uobis. Itaq; ut aduertas quia nouit omnia, cum diceret filius: De die aũt illa & hora nemo nouit, neq; angeli cœlorum, excepit ſpiritum ſanctum. Si autem exceptus eſt ſpirituſſanctus ab ignorãtia, quõ

non

A nõ exceptus eſt dei filius? Sed dicis: Quia cũ angelis annumerauit & dei filiũ. An-
numerauit quidem filium, ſed non annumerauit ſpiritum. Aut fatere igitur potiorẽ
eſſe ſpiritũ dei filio, ut iam nõ quaſi ſolũ Arrianus, ſed etiã quaſi Fotinianus loqua-
ris: aut agnoſce quò referre debeas qđ neſcire filiũ dixit. Etenim quaſi homo annu-
merari creaturis potuit qui creator eſt? Quod ſi uis dicere, quia nouit omnia, & præ
ſcientiã habet omniũ dei filius futurorũ, quæ filio incognita putas, ea de filio ſpiri-
tuſſanctus accepit. Accepit aũt per unitatẽ ſubſtantiæ, ſicut accepit à patre filius. Ille
inquit me clarificabit, quia de meo accipiet & annunciabit uobis. Omnia quæcũq; *Iohan. 16.*
habet pater mea ſunt, propterea dixi, de meo accipiet & annunciabit uobis. Quid
igitur hac euidentius unitate, quæ habet pater filij ſunt, quæ habet filius accepit
& ſpiritus. Accipe tamen, quia nouit iudicij diem filius, Lectum eſt in Zacharia: *Zach. 14.*
Et ueniet dominus deus meus & omnes ſancti cum eo. In illa die non erit lumen
ſed frigus & gelu: Et erit dies una, & dies illa nota domino. Hæc igitur dies nota
domino, qua uenit cum ſanctis ſuis, ſecundo nos illuminaturus aduentu. Sed qđ
orſi ſumus de ſpiritu proſequamur. Habes enim in eo quod prætulimus exemplo,
quia filius dicit de ſpiritu: Ille me clarificabit. Clarificat ergo & ſpiritus filium, ſicut
clarificat pater, ſed etiam ſpiritum clarificat dei filius, ſicut ſupra diximus. Non eſt
ergo infirmus qui redimit claritatem per unitatẽ lucis æternæ. Nec inferior ſancto-
ſpiritu, cuius hoc ipſum eſt quod clarificat̃ ab ſpũ. Aſſumeris ergo & tu ſi credas,
quia hoc locutus eſt ſpiritus, quod locutus eſt pater, quod locutus eſt filius. Deniq;
Paulus ideo aſſumptus eſt, quia ſic credidit ſic docuit, quia quod oculus non uidit
B nec auris audiuit quæ præparauit deus diligentibus ſe, nobis reuelauit per ſpiritum
ſuum, ſicut ſcriptum eſt. Et ideo reuelationis ſpiritus dicitur, ſicut habes: Dat enim
deus ſic præparantibus ſe ſpiritum ſapientiæ & reuelationis in cognitiõe eius. Vni-
tas igit̃ eſt ſcientiæ, quando ſicut pater reuelat qui dat ſpiritum reuelationis, ſic reue
lat & filius, quia ſcriptum eſt: Nemo nouit filium niſi pater. Neq; patrẽ quis nouit *Matth. 11.*
niſi filius & cui uoluerit filius reuelare. Plus dixit de filio, nõ qđ plus habeat quàm
pater, ſed ne minus habere credat̃. Nec immerito ſic reuelat patrẽ qui ſic nouit pa-
trem, quemadmodũ filiũ pater nouit. Accipe nunc quia deũ patrem nouit & ſpiri-
tus. Scriptum eſt enim: Quia ſicut ea quæ hominis ſunt nemo nouit niſi ſpiritus *1. Cor. 2.*
qui in ipſo eſt, ſic & quæ dei ſunt nemo cognouit niſi ſpiritus dei. Nemo inquit co-
gnouit niſi ſpiritus dei. Nunquid excluſus eſt dei filius? Non utiq;, quia nec ſpiritus
ſanctus excluſus eſt, cum dicitur: Neq; patrem quis nouit niſi filius. Ergo unius &
pater & filius & ſpiritusſanctus & naturæ ſunt & ſcientiæ. Neq; cum omnibus quæ
per filiũ facta ſunt ſanctus annumerandus eſt ſpiritus, cum deum patrem nouerit,
quẽ ſicut ſcriptũ eſt, qs poteſt noſſe niſi filius, ſed & ſpũſſanctus nouit. Quis ergo cũ
dicit̃ uniuerſitas creaturarũ, nõ ſpũſſanctus cõprehẽdit̃? Nũc uelim rñdeãt, qd eſt
in hoĩe qđ cognoſcat quæ ſunt hoĩs? Vtiq; rõnabile qđ cæteris aĩæ uirtutibus ſu-
pereminet qđ præcipue natura hoĩs æſtimat̃. Quid eſt igit̃ ſpũs q alta dei nouit, per
quẽ deus oĩpotens reuelat̃? Nũquid plenitudine diuinitatis inferior eſt, q eiuſdẽ cũ
patre ſubſtãtiæ etiã hoc exẽplo probat̃? Aut aliquid ignorat qui nouit cõſilia dei,
& myſteria eius ab initio abſcondita? Quid eſt quod neſciat, qui nouit omnia quæ
dei ſunt? Spiritus enim etiam alta dei ſcrutat̃. Ac ne putes quod ſcrutet̃ incognita,
& ideo ſcrutet̃ ut diſcat id qđ ignorat: ante præmiſit, quia reuelauit nobis deus p

C ſpiritum ſuum:ſimul ut diſceres,quia nouit ſpiritus quæ nobis per ipſum ſpiritum
reuelãtur, in poſterioribus ait: Quis enim ſcit hominũ quæ hominis ſunt niſi ſpũs
qui in ipſo eſt? Sic & quæ dei ſũt nemo cognouit niſi ſpũs dei. Ergo ſi hois ſpũs no
nit quæ hois ſunt,& antecq̃ ſcrutet᷑ nouit,pót ne aliquid dei eſſe quod ſpũs dei ne-
ſciat? De quo nó ocioſe apoſtolus dixit: Quæ dei ſunt nemo cognouit niſi ſpũs dei,
ut nó ſcrutando cognouerit,ſed nouerit per naturã. Nó ꝙ accidens in eo ſcientia di
uinorũ,ſed cognitio naturalis ſit. Verum ſi te mouet,qnia dixit,ſcrutat᷑, accipe quia
id quoq; de deo ſcriptum eſt,eo ꝙ ſit ſcrutator cordis & renum. Ipſe eñ dixit: Ego
Hiere.17. ſum ſcrutãs corda & renes. Etiam de filio dei habes ad Hebræos: Qui ſcrutator eſt
animi & cogitatiõis. Vnde liquet,quia nemo inferior,ſuperioris ſcrutat᷑ interna. Di
uinæ eñ ſolius eſt poteſtatis,occulta nouiſſe. Similiter ergo ſcrutat᷑ ſpiritusſanctus
nt pater, ſimiliter nt filius ſcrutatur,cuius proprietate ſermonis id exprimitur ut ui-
deat᷑ nihil eſſe quod neſciat quẽ nihil præterit. Deniq; ille electus à Chriſto, inſtru
ctus ab ſpũ eſt. Nam ſicut ipſe teſtat᷑, per ſpm̃ diuini cognitionẽ conſecutus arcani,
oſtendit quia & nouit ſpũs dñi,& ea nobis quæ dei ſunt ſpũs reuelauit,ſicut reuela
1.Cor.2. uit & filius. Et addidit: Nos autẽ nõ ſpm̃ huius mundi accepimus,ſed ſpũm qui ex
deo eſt,ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis,quæ & loquimur,non in ſuaſorijs
humanæ ſapientiæ uerbis,ſed in oſtẽſione ſpũs & uirtute dei. Probatum eſt igitur,
quia ſicut deus nouit quæ ſua ſunt, ita & filius quæ dei ſunt,ita etiam ſpiritus reuela
uit. Ex nno enim ſpiritu per unum filiũ,in unum patrẽ cognitio noſtra procedit. Ex
nno patre per unum filium in unum ſpm̃ ſanctũm. Bonitas & ſanctificatio & impe
riale ius,æternæ tradit᷑ poteſtatis. Vbi ergo oſtẽſio ſpũs, ibi dei nirtus, nec pót eſſe
D diſcretio,ubi opus unum eſt. Et ideo quod loquit᷑ filius,loquitur & pater,& qd᷑ pa-
Ioan.16. ter loquitur,loquit᷑ & filius. Vnde & de ſpũ filius dei dixit: Non enim loquitur à ſe,
hoc eſt nõ ſine mea & patris cõmunione. Neq; enim diuiſns ac ſepartitus eſt ſpũs,
ſed quæ audit loquitur,audit uidelicet per nnitatem ſubſtantiæ & proprietatem ſci
entiæ, Neq; eñ foraminibus aliquibus corporalibus recipit auditum, & quibnſdã
diuina modulis carnalibus uox reſultat,uel audit id quod ignorat, qm̃ in rebus hu
manis ſcientiã plerũq; auditus operatur,& tñ nec in ipſis hominibus ſemper collo-
quium corporale aut carnalis auditus eſt. Qui enim loquitur linguis nõ hominibns
inqnit loquitur,ſed deo. Nemo eñ audit,ſpiritu enim loquit᷑. Ergo ſi in hominibus
nõ ſemper auditus eſt corporalis,in deo tu infirmitatis humanæ ſonitus & quædã
organa exigis carnalis auditus,cum ideo audire dicatur ut ſcire credatur? Nos eñ
id ſcimus quod audierimus,& ante audimus ut ſcire poſſimus: In deo aũt quia no-
uit omnia antecq̃ fiant,ſcientia præcedit auditum. Itaq; ut quod uelit pater filiũ nõ
ignorare dicamns,audiſſe memoramus. Sed in deo non ſonus neq; ſyllaba quæ ſi-
gnificare ſolent indicium noluntatũ , ſed uolũtatis unitas diuinis quidẽ intelligitur
arcanis,noſtris autẽ ſignificat᷑ indicijs. Quid eſt ergo? non eñ à ſe loquitur, hoc eſt
non ſine me loquit᷑,quia loqtnr ueritatẽ,ſapientiã aſpirat. Nõ ſine patre loquit᷑, qa
dei ſpũs eſt,nõ à ſe audit,qm̃ ex deo omnia. Omnia accepit à patre filius,quia ipſe
dixit: Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Omnia patris habet filius,qa iterũ ait:
Oia quæ pater habet mea ſunt. Et quæ accepit ipſe per unitatẽ naturæ, ex ipſo per
eandẽ unitatem accepit ſpũs,ſicut ipſe dominus Ieſus declarat de ſpiritu ſuo dicens
Propterea dixi de meo accipiet & annunciabit uobis . Quod ergo loquitur ſpiritus

filij

A filij eſt,quod dedit filius patris eſt. Ita nihil à ſe aut filius loquitur aut ſpiritus, quia
nihil extra ſe trinitas loquitur. Quod ſi ad infirmitatem ſpiritusſancti & quandam
corporeæ ſimilitudinẽ uilitatis id deriuari cõtendas,etiam ad filij iniuriã deriuabis,
quia & de ſe filius dixit:Sicut audio iudico.Et nõ poteſt aliquid facere filius niſi qđ *Iohan. 5.*
uiderit faciẽtem patrẽ.Si enim uerum eſt,uerum eſt quod dixit filius : Omnia quæ
pater habet mea ſunt,& ſecundũ diuinitatem unũ eſt cum patre filius, unũ per ſub
ſtantiã naturalẽ,non unus ſecundũ Sabellianã ſuperbiã. Quod unum itaq; eſt per
ſubſtãtiæ proprietatẽ nõ poteſt ſeparari,& ideo nõ poteſt filius facere niſi quod au
dierit à patre,quia inæternũ eſt permanẽs dei uerbũ,nec unq̃ pater à filij operatiõe
diuiditur,& quod operaẗ filius ſcit patrẽ uelle,& quod uult pater,filius nouit opera
ri.Deniq; ne uel in tẽpore uel in ordine aliquã inter patrẽ & filiũ putares operis di
ſtãtiam,ſed eiuſdẽ operationis crederes unitatẽ. Et opera,inquit,quæ ego facio ipſe
facit.Et rurſus ne diſcretionẽ aliquã in opis diſtinctiõe ſentires, ſed idẽ uelle idẽ fa-
cere,idẽ poſſe patrẽ & filiũ iudicares,dicit tibi ſapiẽtia de patre.Quæcũq; eñ ille fe-
cerit eadẽ & filius facit ſimiliter.Nõ ergo alicui prior uel ſecũdus eſt actus, ſed idem
unius operatiõis effectus eſt.Et ideo nihil à ſe poſſe facere filius diciẗ, quia à patre
nõ poteſt eius operatio ſeparari.Similiter & ſpiritusſãcti operatio nõ ſecerniẗ. Vñ
etiã ea q̃ loquiẗ audire à patre diciẗ. Quid ſi doceo, quia & pater audit filiũ,ſicut &
filius audit patrẽ? Habes eñ ſcriptũ in euãgelio,quia dicit filius: Pater, gratias tibi *Iohan. 11.*
ago quia audiſti me.Quõ audiuit pater filiũ,cũ filius nihil ad patrẽ in ſuperioribus
de Lazaro ſit locutus? Ac ne putares, quia ſemel à patre auditus eſt filius,addidit:
B Et ego ſciebã, qa ſemp me audis. Ergo nõ ſubiectæ obediẽtiæ ſed unitatis auditus
eſt ſempiternæ.Similiter igiẗ & audire à patre ſpiritus & clarificare filiũ diciẗ:Clari
ficare ideo,qa docuit nos ſpũſſanctus filiũ dei imaginẽ eſſe inuiſibilis dei, & ſplẽdo
rẽ gloriæ,& characterẽ ſubſtãtiæ eius.Spũs eñ & in patriarchis & in pphetis locu
tus eſt & apoſtolis.Deniq; tũc pfectiores eſſe cœperũt,poſteaq̃ ſpm̃ acceperũt.Nul
la ergo diſtãtia diuinæ uirtutis & gratiæ.Nã licet diuiſiões gratiarũ ſint,idẽ tñ ſpũs, *1.cor.12.*
& diuiſiones miſteriorũ ſint,idẽ tñ dñs, & diuiſiones opationũ ſint,idẽ tñ deus qui
operaẗ oia in oñibus.Diuiſiões aũt ſunt munerũ,nõ ſepationes trinitatis. Deniq;
idẽ eſt deus q operaẗ oia in oibus,ut ſcias qa nõ eſt diſcretio operationis inter deũ
patrẽ & ſpm̃ſcm̃,qñ ea q̃ operatur ſpũs,opereẗ & pater deus , qui operaẗ oia in oi-
bus.Nã cũ opereẗ omnia in omnibus,alij tamẽ daẗ per ſpm̃ ſermo ſapiẽtiæ,alij ſer
mo ſciẽtiæ ſecũdũ eũdẽ ſpm̃,alteri fides in eodẽ ſpũ,alij gratia curationũ in uno ſpi
ritu,alij opatio uirtutũ , alij pphetia, alij diſcretio ſpirituũ , alij genera linguarũ , a-
lij interpretatio ſermonũ . Hæc omnia operatur unus atq; idẽ ſpiritus diuidẽs ſin-
gulis prout uult.Nõ eſt ergo dubiũ quin ea quæ operaẗ pater,operetur & ſpiritus.
Nec ex pcepto ſicut qui corporaliter audit ut opereẗ , ſed ex uolũtate q ſui eſt liber
arbitrij,nõ alienæ famulus poteſtatis .Nõ enim quaſi iuſſus obtemperat, ſed quaſi
largitor ſuæ moderator eſt largitatis. Vide nunc interim,utrum omnia operari di-
cas ſpiritum, quæ operaẗ & pater.Negare tamen nõ potes,quia operaẗ pater quæ
ſpiritusſanctus operaẗ,alioquin nõ omnia operatur pater,ſi non operaẗ quæ ope-
ratur & ſpiritus.Quod ſi qua operatur ſpiritus,operatur & pater,cum ſpiritus ope-
rationes ſuas pro uoluntate ſua diuidat, neceſſe eſt id quod diuidit ſpiritus aut in-
uito patre deo dicas eũ ex uolũtate diuidere: aut ſi idem uelle dixeris patrem quod

uult

C uult ſpirituſſanctus, neceſſe eſt ut unitatem uoluntatis operationiſq; diuinæ uel in
uitus, uel ſi nó corde ſaltẽ ore fatearis. Quod ſi & unius uoluntatis & operatiõis eſt
cum patre deo ſpũſſanctus, unius etiam ſubſtãtiæ eſt, q̃m ex operibus ſuis creator
agnoſcit', Idẽ igit' ſpũs, idẽ inq̃t dñs, idẽ inquit deus. Et ſpm̃ ſi dicas ſctm̃, & dñm
ſi dicas, idẽ eſt, & ſi deũ dicas idẽ eſt. Nõ idem ut ipſe pater, ipſe filius, ipſe ſpũſſan
ctus, ſed quia & pater & filius eiuſdẽ eſt poteſtatis. Idẽ ergo eſt per ſubſtantiã atq;
uirtutẽ, quia nõ eſt in diuinitate uel Sabelliana cõfuſio, uel Arriana diſcretio, uel ter
rena corporaliſq; mutatio. Accipe aliud ſancte imperator, in cauſa ualidũ ſed tibi
Heb.1. notum. Multifarie, inquit, & multis modis etiã deus locutus eſt patribus in prophe
tis. Et ſapiẽtia dei dixit: Mittã prophetas & apoſtolos. Et alij dat' ſicut ſcriptũ eſt, p
ſpm̃ ſermo ſapiẽtiæ, alij ſermo ſciẽtiæ ſecundũ eundẽ ſpm̃, alij fides in eodẽ ſpũ, alij
gratia curationũ, alij operatio uirtutis, alij pphetia. Ergo ſecundũ Apoſtolũ nõ ſo
lum per patrẽ & filiũ, ſed etiã per ſpm̃ſctm̃ prophetia & diuinũ munus una eſt gra
Act.15. tia. Habes ergo quia etiã ſpũs autor eſt prophetarũ. Apoſtoli q̃q; dixerũt: Viſum
eſt ſpũiſancto & nobis. Et cũ dicunt, uiſum, nõ ſolũ operatorẽ gratiæ, ſed etiã auto
rem imperatæ executiõis oſtẽdunt. Sicut em̃ de deo legimus, placuit deo, ita etiã cũ
dicit', quia uiſum eſt ſpũiſancto, arbiter ſuæ exprimit' poteſtatis. Et quõ nõ arbiter,
quia ea q̃ uult loquit', q̃ uult mandat? Sicut mãdat pater, mãdat & filius. Sicut em̃
audiuit Paulus uocẽ dicentẽ ſibi: Ego ſum, inquit, Ieſus, quẽ tu perſequeris, ita etiã
ſpũs Paulum & Sylã uetuit ire in Bithiniã. Et ſicut pater locutus eſt per prophetas,
ita etiã de ſpũ Agabus dicit: Hæc dicit ſpũſſanctus, uirum cuius eſt zona hæc ſic alli
gabunt eum in Hieruſalẽ. Et ſicut miſit ſapiẽtia apoſtolos dicẽs: Ite in orbẽ uniuer-
D ſum & p̃dicate euãgelium, ſic & ſpũſſanctus dicit: Separate mihi Paulum & Barna
ban in opus quo uocaui eos. Itaq; permiſſi à ſpũſancto, q̃d infra ſcriptura indicat,
nullam diſcretionem inter cæteros habuerũt apoſtolos, quaſi aliter à patre deo, ali-
ter à ſpiritu mitterentur. Deniq; cum Paulus miſſus eſſet à ſpiritu, & uas electionis
Gal.2. erat Chriſti, & deum in ſe operatum eſſe commemorat dicens: Qui enim operatus
eſt Petro in apoſtolatum circunciſionis, operatus eſt & mihi ad gẽtes. Cum igit' idẽ
ſit operatus in Paulo qui eſt operatus in Petro, hoc utiq; oſtendit' quod ſpiritus ſit
operatus in Paulo quod etiã in Petro ſpũſſanctus operatus ſit. Sed & deum patrẽ
in ſe operatum Petrus ipſe teſtat', ſicut eſt in Actibus apoſtolorũ, quia ſurgens Pe
trus dixit ad eos: Viri fratres, uos ſcitis quia à diebus antiquis in nobis deus elegit
ex ore meo audire nationes uerbum euangelij. Ecce igitur in Petro deus gratiã præ
dicationis operatus eſt. In quo utiq; cum per Chriſtum electus ſit & aſſumptus ad
operationem Chriſti, quis audeat diffiteri cum ipſe dominus dicat: Paſce agnicu-
los meos? Vna igitur operatio patris & filij & ſpirituſſancti. Niſi forte hoc putetis
qui negatis eiuſdem erga apoſtolos operis unitatem, ideo operatum patrem, ideo
operatum ſpiritumſanctum in Petro in quo filius operatus fuerat, quaſi ei filij ope
ratio minime redundaret ad gratiam. Et ideo uelut adiunctis atq; collatis uiribus
patris & filij & ſpirituſſancti operationem fuiſſe multiplicem, ne ad confirman-
dum Petrum Chriſti ſolius operatio uacillaret. Nec ſolum una operatio in Petro
patris & filij & ſpirituſſancti, ſed etiam in omnibus Apoſtolis diuinæ operationis
unitas reuelatur, & quædam ſupernæ conſtitutionis autoritas. Operatio enim di-
uina habet imperium, non habet miniſterium. Neq; enĩ cum operatur deus aut la
bore

A bore aliquo extenditur aut arte,ſed dixit, & facta ſunt. Dixit: Fiat lux,& facta eſt, Gen.1.
lux.In præcepto em̃ dei operationis effectus eſt.Hanc igitur regalē quandã etiam
ſanctoſpũi poteſtatē ſcripturarum teſtificatiõe delatam ſi uelimus aduertere,facile
poſſumus reperire,oēs apoſtolos,nõ ſolũ Chriſti fuiſſe diſcipulos,ſed etiã patris &
filij & ſpiritusſancti miniſtros.Sicut etiã doctor gentium docet dicens:Quoſdã qui 1.Cor.12.
dem poſuit deus in eccleſia,primo Apoſtolos,ſecũdo Prophetas, tertio doctores.
Deinde uirtutes,gratiam curationũ,opitulationes,gubernatores,genera linguarũ,
&c.Ecce deus poſuit Apoſtolos,poſuit prophetas atq; doctores, dedit curationũ
gratiã,quam ſupra habes dari per ſpiritũ ſanctũ,dedit genera linguarũ, ſed tamen
nõ oēs apoſtoli,non oēs prophetæ,nõ oēs doctores.Non oēs,inquit, habēt gratiã
curationũ,neq; oēs,inquit,linguis loquunť.In ſingulis eñ hominibus uniuerſa do
na diuina eſſe non poſſunt,ꝑ captu unuſquiſq; id accipit q̊d aut deſiderat,aut me
retur.Sed non huius infirmitatis ſimilis potētia trinitatis,quæ omniũ munifica gra
tiarũ eſt.Deniq; poſuit apoſtolos deus, Hos quos deus poſuit in eccleſia Chriſtus
elegit,& apoſtolos ordinauit,& in orbē direxit dicēs:Ite in orbē uniuerſum & præ Marc.16.
dicate euangeliũ omni creaturæ,& q crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit.Qui
uero nõ crediderit damnabiť.Signa autē credētes iſta ſequenť.In nomine meo dæ
monia ejicient,linguis loquenť nouis,ſerpētes tollēt.Et ſi mortiferũ quid biberint,
nõ eis nocebit, ſuper ægros manus imponent & bene habebunt.Ecce doctores po
ſuit pater,poſuit etiã Chriſtus in eccleſijs.Et ſicut pater dat gratiã curationũ,ita dat
& filius.Sicut pater dat dona linguarum,ita largiť & filius. Similiter de ſanctoſpũ
B ſupra accepimus,quia eadē gratiarum genera largiať.Dať em̃,inquit,per ſpm̃ alij
gratia curationum,alij gratia linguarũ,alij prophetia.Ergo eadē dat ſpiritus, quæ
dat pater,dat etiam filius.Accipiamus nunc expreſſius q̊d ſuperius prælibauimus,
quia idē quod pater & filius etiã ſpũſſanctus mãdet officium,eoſdemq; cõſtituat.
Dicit em̃ Paulus:Attendite uobis & omni gregi in quo poſuit uos ſpũſſanctus epi Act.20.
ſcopos regere eccleſiam dei.Vnitas igitur imperij,unitas cõſtitutionis,unitas largi
tatis.Nam ſi conſtitutionem ſepares & poteſtatem,quæ erat cauſa ut quos poſue
rat apoſtolos Chriſtus,poneret deus pater,poneret & ſpiritusſanctus, niſi forte ut
homines tanquam in conſortio poſſeſſionis aut iuris præiudicium uerebantur. Et
ideo diuidebatur operatio,deſtruebatur imperium. Hæc inter ipſos homines an
guſta ſunt & minuta,qui plerunq; tamen etiam ſi operatione non congruunt, con
gruunt uoluntate.Vnde quidam interrogatus quid amicus eſſet, alter inquit ego.
Si ergo homo amicum ita definiuit ut alterum ſe eſſe diceret, per unitatem uideli
cet amoris & gratiæ,quanto magis in patre & filio & ſpiritu ſancto unitatem ma
ieſtatis æſtimare debemus,cum per eandem operationem ac diuinitatem uel uni
tas uel certe id quod amplius eſt,ταυτότης ſicut græce dicitur,exprimatur, ταυτὸν em̃
idem ſignificat, eo quod idem habeat & pater & filius & ſpiritusſanctus , ut idem
uelle & idem poſſe nõ ex affectione ſit uoluntaris,ſed in ſubſtantia trinitatis.Hæc
eſt apoſtolicæ fidei & deuotionis hæreditas quam liquet ex ipſorum apoſtolorum
conſiderare actibus.Paruerunt ergo Paulus & Barnabas ſanctoſpiritui imperan
ti.Paruerunt & omnes Apoſtoli,ſtatimq; eos quos ſeparari iuſſerat ſpiritus ordi
nauerunt.Separate,inqt,mihi Paulũ & Barnabã.Videtis iubentis imperiũ,ſpecta Act.13.
te merita ſeruientiũ.Credidit Paulus,& q̃a credidit, ſtudia piſcatoris abiecit,coro

nam

C tiam iuſticiæ reportauit. Credidit ille qui eccleſias deuaſtabat, ſed conuerſus ad fidem prædicabat in ſpiritu, quod ſpiritus imperabat. Vngebat athletam ſuum ſpiritus, & puluere impietatis concuſſo, de bellatore infidelium in eluctatorem uarijs imperiorum congreſſionibus efferebat, atq; ad brauium ſupernæ remunerationis in Chriſto Ieſu diuerſis paſſionibus erudiebat. Barnabas quoq; credidit, & quia credidit paruit. Itaq; ſancti ſpiritus electus imperio, quod ei ad omne redũdat inſigne meritorum, non fuit tãto indignus collegio. Vna enim gratia fulgebat in his quos ſpiritus unus elegerat. Nec Paulus inferior Petro, quamuis ille eccleſiæ fundamentum, & hic ſapiens architectus ſciens ueſtigia credẽtium fundare populorum. Nec Paulus inquam indignus Apoſtolorum collegio, cum primo quoq; facile conferendus, & nulli ſecundus. Nam qui ſe imparem neſcit, facit æqualem.

FINIS.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, IN LIBRVM tertium de Spiritu ſancto ad Gratianum.

PRAEFATIO.

SVPERIORE libro euidẽtibus teſtimonijs ſcripturarum docui-
D mus, Apoſtolos & Prophetas, illos ad prophetandum, hos ad euangelizandum à ſancto ſpiritu, ſicut à patre & filio deſtinatos. Nunc adijcimus quod omnes iure mirẽtur, & dubitare non poſſint, quod ſpiritus ſuper Chriſtum, & quod ſicut ille ſpiritum miſit, ita & filium dei ſpiritus miſit. Dicit enim filius dei: Spiritus do-
Luc. 4. mini ſuper me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus miſit me, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis uiſum: Quod cum de libro Eſaiæ legeret, ait in Euangelio: Hodie cõpleta eſt hæc ſcriptura in auribus ueſtris, ut de ſe dictũ eſſe ſignaret. Ergo mirari poſſumus ſi prophetas & Apoſtolos ſpiritus miſit, cum Chriſtus dixerit: Spiritus domini ſuper me. Et bene, ſuper me dixit, quia quaſi filius hominis loquebatur. Quaſi filius enim hominis & unctus & miſſus eſt ad euangelium prædicandum. Sed ſi non creditur filio, audiant etiam patrem loquentem, quia ſpiritus domini ſuper Chriſtum. Dicit enim Iohanni: Super quem uideris ſpiritũ deſcendentem de cœlo & manẽtem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Dixit hoc deus pater Iohanni. Iohannes & audiuit & uidit & credidit. Audiuit à deo, uidit in domino, credidit quia ſpiritus erat qui deſcendebat de cœlo. Non eñ
Ioan. 1. columba deſcendit, ſed ſicut columba deſcendit. Sic enim ſcriptum eſt: Et uidi ſpiri
Mar. 1. tum dei deſcendentem de cœlo ſicut columbam. Sicut Iohannes uidiſſe ſe dicit, ita
Luc. 3. ſcripſit & Marcus. Lucas autem addidit, quod corporali ſpecie deſcendit ſpiritus ſanctus ſicut columba, ne incarnationem illam putes fuiſſe, ſed ſpeciem. Ideo autem ſpeciem prætendit, ut per ſpeciem crederet qui ſpiritum nõ uidebat, & per ſpeciem declararet unius honoris imperio, unius operationis in myſterio, unius muneris in lauacro cum patre & filio ſibi eſſe cõſortium: niſi forte inualidum credimus, ut in eo bapti-

A baptizetur ſeruulus, in quo baptizatus eſt dominus? Pulchre autem dixit, manentem ſuper eum, quia ad prophetas quotiens uolebat ſpiritus uel inſpirabat uel uerbum fiebat, ſemper autem manebat in Chriſto. Nec rurſum moueat, quod ſup eũ dixit: De filio em̃ hominis loquebatur quod ſicut filius hominis baptizabatur. Nã ſecundũ diuinitatẽ nõ ſuper Chriſtum eſt ſpiritus, ſed in Chriſto, quia ſicut ſcriptũ eſt, pater in filio & filius in patre; ita dei ſpiritus & ſpiritus Chriſti & in patre eſt & in filio, quia oris eius ſpiritus. Manet enim in deo qui ex deo eſt, ſicut ſcriptum eſt: Nos aũt non ſpiritum huius mundi accepimus ſed ſpiritum qui ex deo eſt. Et manet in Chriſto, quia à Chriſto accepit & in Chriſto eſt, quia iterum ſcriptũ eſt: Ille de meo accipiet. Et alibi: Lex enim ſpiritus uitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. Non ergo ſecundum diuinitatẽ Chriſti ſuper Chriſtum eſt, quia non ſuper ſe eſt trinitas ſed ſuper omnia. Supra ſe autem non eſt ſed in ſe eſt. Quis ergo dubitet, quia prophetas & apoſtolos ſpiritus miſit, cum dicat dei filius. Spiritus domini ſuper me? Et alibi: Ego ſum primus, & ego inæternum, & manus mea fundauit terram, & dextera mea ſolidauit cœlum, uocabo eos & aſtabunt ſimul, congregabuntur omnes & audient. Quis illis hæc nunciauit? Diligẽs te feci uoluntatem tuã aduerſus Babylonem, ut tollatur ſemen Chaldæorũ: Ego locutus ſum, & ego uocaui, adduxi eum & proſperum iter eius feci. Accedite ad me & audite hæc: Nonne ab initio locutus ſum, cum fierent illic etiam, & nunc dominus miſit me & ſpiritus eius.

1. Cor. 2. Ioan. 16. Rom. 8. Luc. 4

B

CAPITA TERTII LIBRI DE SPIRITV SANCTO.

Quia ſpũs ſup Chriſtũ, & ſicut filius ſpm̃ miſit, ita & ſpũs filiũ dei miſit. Ca. I.
Quia datus eſt ſpiritus ſicut & filius. Caput II.
Quia digitus dei lectus eſt ſpiritus, quo ſignificatur unitas diuinitatis, non inæqualitas trinitatis. Caput III.
Quia ſicut cooperatus eſt patri & filio ſpiritusſanctus in nube & in mari cũ liberaret populus Iudæorũ, ita & cooperat in myſterio baptiſmatis. Caput IIII.
Quia ſanctificat pater, ſanctificat filius, ſanctificat & ſpiritusſanctus. Cap. V.
Quia eadem ſunt opera manuũ quæ ſunt opera digitorũ. Cap. VI.
Quia ſicut arguit pater, ita arguit filius, ita arguit & ſpũs, & quia iudicat ſpũs. (Ca. VII.
Sicut lectũ eſt quod uerbi gladius ſpiritus ſit, ita lectũ eſt qđ ſpiritusſancti gladius uerbum dei ſit. Caput VIII.
Quia ſimiliter ut pater & filius, ita etiam ſpiritus cõtriſtatus & exaſperatus & tentatus à Iudæis legitur. Caput IX.
Quia deus ſpiritus ſecundum Petri ſententiam in actibus apoſtolorũ. Ca. X.
Quia deus eſt ſpiritus ſecundum euangelium. Caput XI.
Quia adoratur ſpiritusſanctus ſicut pater & filius, & cum patre & filio adoratur in maieſtate dei. Caput XII.
Quia deus ſpiritusſanctus eſt ſecũdum apoſtolum, & quia tẽplum ſumus ſpiritusſancti ſicut & dei patris & domini Ieſu Chriſti. Caput XIII.
Quia non tres dij ſed unus deus. Caput XIIII.
Quia dominus ſpiritusſanctus, ſicut pater & filius. Cap. XV.
Quia bonus ſpiritus dei & ſpũs ueritatis, & omnẽ inſinuat ueritatẽ. Ca. XVI.

r Quia non

C Quia non tres domini ſed unus dominus. Caput XVII.
Quia ſicut pater ſanctus, ita filius ſanctus, ita & ſpūs dei ſanctus. Ca. XVIII.
Collectio, q̃a ſpūs deus quoniã & ſine peccato eſt & peccata donat, & creator eſt & ſeruimus ei & adorat̃. Hæc em̃ oĩa dei ſunt, & q̃a à morte ſuſcitat. Cap. XIX.
Quia ſicut pater & filius, ita & ſpiritusſanctus ſuſcitat mortuos. Cap. XX.
Quia ſpiritus in dei ſede, & unum regnum patris & filij & ſpiritusſancti indiuiſum. Caput XXI.
Quia dominus ſabaoth etiam ſpiritusſanctus. Cap. XXII.
Quia omnipotens etiam ſpiritus dei. Cap. XXIII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI DE SPIRITV SANCTO AD GRATIANVM AVGVSTVM LIBER TERTIVS.

Quia ſpiritus ſuper Chriſtum, & ſicut filius ſpiritum miſit, ita & ſpiritus filium dei miſit. Caput I.

QVIS EST QVI dicit, Miſit me dominus & ſpiritus eius, niſi qui uenit à patre ut ſaluos faceret peccatores? Quẽ cũ audis & ſpūs miſit, ne cũ legis, quia filius ſpiritũ mittit, inferioris eſſe ſpm̃ crederes poteſtatis. Ergo & pater filium
D miſit & ſpūs, ſpiritũ quoq; & pater miſit & filius. Pater miſit, quia ſcriptũ eſt: Paracletus autẽ ille ſpūſſanctus, quem
Ioan. 14. mittet pater in nomine meo. Filius miſit qui dixit: Cum ue-
Ioan. 15. nerit aũt paracletus quem ego mittam uobis à patre meo ſpiritum ueritatis. Si ergo ſe inuicem filius & ſpiritus mittunt, ſicut pater mittit, non ſubiectionis iniuria ſed communitas poteſtatis eſt.

Quia datus eſt ſpiritus ſicut & filius. Caput II.

NEC ſolum miſit pater filium ſed etiã dedit, ſicut ipſe filius ſe dedit. Le-
Galat. 1. ctum eſt enim nobis: Gratia uobis à deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto qui ſe dedit pro peccatis noſtris. Si ſubiectũ in eo putant fuiſſe quia miſſus eſt, gratiæ eſſe negare non poſſunt, quod datus eſt. Da-
Eſa. 9. tus eſt aũt à patre ut Eſaias dixit: Puer natus eſt nobis filius datus eſt nobis. Datus eſt aũt audeo dicere & ab ſpiritu qui miſſus ab ſpũ eſt. Cũ enim nõ definitũ fuerit à quo datus ſit, oſtẽdit datũ gratia trinitatis, cũ aũt ipſe ſe filius dederit, utiq; nõ potuit ipſe ſibi ſecundum diuinitatẽ eſſe ſubiectus. Ergo nõ potuit diuinæ ſubiectiõis
Ioan. 14. eſſe quod datus eſt. Datus eſt aũt et ſpūſſanctus, quia lectũ eſt: Rogabo patrẽ & aliũ paracletũ dabit uobis. Et apoſtolus ait: Quapropter q̃ hæc ſpernit, nõ hominẽ ſpernit ſed deũ qui dedit ſpiritum ſuum in nobis. Eſaias quoque & ſpiritum datũ oſtendit & filium. Sic inquit, dicit dominus qui fecit cœlum & finxit illud, qui ſolidauit terram & quæ in ea ſunt, & dat populo qui eſt ſuper eã ſpm̃ & ſpm̃ calcantibus eam. Et ad filium: Ego dominus deus uocaui te in æquitate & tenebo manum

tuam

A tuam & cõſortabo te,& dedi te in teſtamentum generis mei in lucem gentium, ape-
rire oculos cæcorũ,educere de uinculis alligatos. Cum ergo & filius miſſus & datus
ſit,ſpiritus quoq; miſſus & datus ſit,habent utiq; unitatem diuinitatis qui habẽt o-
peris unitatem. Vnde etiam & digitus dei appellatus eſt ſpiritus, eo quod ſit pa-
tri & filio & ſpirituiſancto indiuidua inſeparabiliſq; cõmunio. Nã ſicut filiũ dei ſcri
ptura dexterã dei dixit,ſicut lectũ eſt: Dextera tua domine glorificata eſt in uirtute, Exo.15.
dextera manus tua domine cõfregit inimicos, Ita ſpiritusſanctus appellatus eſt di-
gitus dei,ſicut ipſe dominus dixit: Quod ſi in digito dei eijcio dæmonia, Hũc enim Luc. 11.
digitũ in alio libro euangelij eodẽ loco dei ſpiritũ nominauit, Sic eñ habes: Quod Matth. 12.
ſi in ſpiritu dei eijcio dæmonia. Quid igitur expreſſius ad ſignificãdã diuinitatis uel
operationis dici potuit unitatem,quæ ſecundũ diuinitatẽ eſt patris uel filij uel ſpiri
tusſancti,quàm ut intelligamus multomagis quàm corpus hoc noſtrũ æternæ ple-
nitudinem diuinitatis ſcindi uideri,ſi quis unitatem ſubſtantiæ ſeparet, multiplicet
poteſtates,cũ una ſit eiuſdem diuinitatis æternitas? Plerũq; enim ex noſtris ſermo
nibus ea quæ ſupra nos ſunt,conuenit æſtimari. Et quia illa uidere nõ poſſumus,ex
his quæ uidere poſſumus colligamus. Inuiſibilia enim eius à creatura mũdi per ea
quæ facta ſunt intellecta cõſpiciũtur, Et ſubdidit: Sempiterna quoq; uirtus eius &
diuinitas. Quorum aliud de filio,aliud de ſpirituſancto dictũ uide: ut quemadmo- Roma.1.
dũ ſempiterna uirtus patris dicitur filius,ita etiã ſpũs qui diuinus eſt,ſempiterna di
uinitas eſſe credatur. Nã & filius quia ſemper uiuit,uita ſempiterna eſt. Hic ergo di-
gitus dei,& ſempiternus eſt & diuinus. Quid enim dei proprium quod non ſempi-
B ternũ ſit & diuinum? Hoc digito ſicut legimus tabulas illas lapideas inſcripſit quas 2.Cor.3.
Moyſes accepit. Non enim carnali digito deus harum literarum quas legimus api-
ces & elementa formauit,ſed ſpiritu ſuo dedit legem. Et ideo apoſtolus dixit: Lex e-
nim ſpiritalis eſt,quæ utiq; nõ atramento inſcripta eſt, ſed ſpiritu dei uiui,nõ in ta-
bulis lapideis ſed in tabulis cordis carnalibus. Nam ſi apoſtoli epiſtola ſcribitur in
ſpiritu,quid obſtat quo minus etiam legem dei non attramento ſed ſpiritu dei de-
ſcriptã credere debeamus,quæ utiq; cordis noſtri mentiſq; ſecreta non maculat ſed
illuminat? Scripta eſt autem in tabulis lapideis,quia in typo ſcripta eſt. Sed tabulæ
fractæ primo ſunt & abiectæ de Moyſi manibus, qa Iudæi à propheticis operibus
exciderũt. Et bene tabulæ fractæ ſunt non ſcriptura deleta. Et tu uide ne frangatur
tabula tua,ne mens tua & animus tuus diuidatur. Nunquid diuiſus eſt Chriſtus?
Non diuiſus eſt, ſed unum eſt cum patre, & nemo te ab eo ſeparet. Si fides defi-
ciat,tabula cordis tui frangitur, Comminuitur animi firmitudo,ſi unitatem diuini-
tatis in trinitate nõ credas. Scripta eſt & fides tua,ſcripta eſt & culpa tua,ſicut Hiere Hier.17.
mias dixit: Scripra eſt Iuda culpa tua graphio ferreo & ungue adamantino. Et ſcri
pta eſt, inquit,in pectore & in corde tuo. Ibi igit̃ culpa eſt ubi gratia. Sed culpa gra
phio ſcribitur,gratia ſpiritu deſignatur. Hoc digito myſtice etiam dominus Ieſus in Ioan.8.
dinato capite ſcribebat in terra, cũ à Iudæis adultera eſſet oblata, ſignificans per fi
guram,quãdo de peccatis alterius iudicamus, noſtri nos debere meminiſſe peccati.
At ne rurſus,quia legem deus ſpirituſancto ſcripſit,inferius aliquid tanquã de mini
ſterio ſpiritus crederemus,uel ex corporis noſtri æſtimatione quandã portionẽ exi-
guã dei ſpiritũ putaremus,ait alibi apoſtolus: Nõ ſe humanæ ſciẽtiæ uerbis loq ſed
doctis ſpiritus,& ſpiritalibus ſpiritalia cõparare: animalẽ autem non percipere quæ

 ſunt

C ſunt ſpiritus dei. Sciebat enim quod is qui diuina carnalibus cõpararet, inter ani/
malia eſſet nõ inter ſpiritales homines comparandus: ſtulticia, inquit, illi eſt. Et ideo
quia ſciebat has futuras eſſe animaliũ hominũ quæſtiões, præſagus futuri ait. Quis
enim cognouit ſenſum domini qui inſtruat eũ? Nos aũt ſenſum Chriſti habemus.

Quia digitus dei lectus eſt ſpiritus, quo ſignificatur unitas diuinitatis non inæqualitas trinitatis. Cap. III.

SED ſi quis adhuc carnalibus inhæret ambiguis & corporalibus uacillat
exemplis, conſideret quia non poteſt bene ſentire de filio, qui poteſt ma
le ſentire de ſpiritu. Nam ſi ideo portionem quandam exiguam putant
eſſe ſpiritum dei, quia digitus dei dicitur, ijdem utiq; & portioné exigu/
am dicunt eſſe in filio dei, quia dextera dei dicitur, ſed filius & dextera & uirtus dici/
tur. Itaq; ſi uerba noſtra pendamus, nulla poteſt ſine uirtute eſſe perfectio, & ideo
caueant ne putent quod nefas dictu eſt, ſemiperfectum in ſua ſubſtantia patrem
perfectionem accipere per filium, & deſinant coæternum filium patri negare. Quan
do enim non fuit dei uirtus? Quod ſi aliquando putant non fuiſſe dei uirtutem, ali
quando plenitudinem in deo patre negabunt fuiſſe, cui putent aliquando defuiſſe
uirtutem. Sed hæc ut dixi ſcripta ſunt, ut ad unitaté diuinitatis iſta referamus, & cre
Col.2. damus quod apoſtolus dixit. Quia plenitudo diuinitatis corporaliter habitat in
Chriſto & habitat in patre & habitat in ſpiritu ſancto.

D

Quia ſicut cooperatus eſt patri & filio ſpirituſſanctus in nube & mari cum liberaretur populus Iudæorum, ita coopetatur in myſterio baptiſmatis. Cap. IIII.

ET quod ſicut unitas diuinitatis, ita unitas operationis ſit. Quod etiam
ex cantico Moyſi colligi poteſt. Ipſe enim cũ per maria traduxiſſet po/
pulum Iudæorum & dei patris operationem & filij eſt confeſſus & ſpi/
ritus dicens. Dextera manus tua domine glorificata eſt in uirtute, dex/
Exo.15. tera manus tua confregit inimicos. Habes quia & filium ſit confeſſus & patrem, cu/
ius eſt dextera. Et infra ait, ne ſanctum ſpiritũ præteriret: Et per ſpiritum iracundiæ
tuæ diuiſa eſt aqua. Quo ſignificatur unitas diuinitatis non inæqualitas trinitatis.
Vides igitur quia ſpirituſſanctus cooperatus patri & filio ſit, & tanquam congela/
ſcentibus fluctibus in medio mari, aquarum quidam murus inſurgeret ad tranſitũ
Iudæorum, & rurſus Ægyptiorum populum per ſpiritum refuſus obrueret. Inde &
columnam nubis pleriq; præceſſiſſe in die populo Iudæorũ, & columnam ignis in
nocte arbitrantur, quo protegeret plebem ſuam gratia ſpiritalis. Hanc autem ope/
rationem dei quã totus orbis iure miratur, ſine ſancti ſpiritus opere nõ fuiſſe, etiam
apoſtolus declarauit, dicens in figura illa præceſſiſſe ſpiritalis myſterij ueritatem, ſic
1.Cor.10. enim habes. Quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt & omnes mare tran/
ſierũt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandé eſcam
ſpiritalem manducauerũt, & omnes eundem potũ ſpiritalem biberũt. Nam quem/
admodũ typus ſacramẽti potuit eſſe ſine operatiõe ſpirituſſãcti, cuius ueritas om̃is
1. Corinth.6. in ſpũ eſt? Qđ & apſs docuit dicés. Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtifica
ti eſtis in noie dñi noſtri Ieſu Chriſti & in ſpũ dei noſtri. Vides igitur, quia & pater

A operatur in filio,& filius operatur in ſpiritu? Et ideo ſecundũ ſeriem ſcripturarũ,no
li dubitare in figura fuiſſe, quod in ueritate eſſe ipſa etiam ueritas declarauit. Quis
enĩ operationẽ eius abnuat in baptiſmo,in quo operationẽ eius ſentimus & gratiã?

Quia ſanctificat pater,ſanctificat filius,ſanctificat ſpiritus ſanctus. Cap. V.

NAM ſicut ſanctificat pater,ita ſanctificat filius,ſanctificat & ſpiritus. San
ctificat pater ſecundũ quod ſcriptum eſt: Deus pacis ſanctificet uos ut 1.Theſ.5.
integer ſpiritus ueſter & anima & corpus ſine querela in die domini no-
ſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Et alibi filius dicit: Pater ſanctifica eos in uerita Ioan.17.
te. De filio autem idem apoſtolus dixit: Qui factus eſt nobis ſapientia à deo & iu- 1.Cor.1.
ſticia & ſanctificatio & redemptio. Vides quia factus eſt ſanctificatio? Sed factus
eſt nobis,non ut ille mutaret quod erat, ſed ut nos ſanctificaret in carne. Spiritum
quoque ſanctum ſanctificare apoſtolus docet. Sic enim dicit: Gratias agere debe- 2.Theſ.2.
mus deo ſemper pro uobis fratres dilectiſſimi à deo,quia elegit nos deus primitias
in ſalutem,in ſanctificatione ſpiritus & fide ueritatis. Ergo ſanctificat pater,ſancti-
ficat filius, ſanctificat ſpiritus,ſed una ſanctificatio,quia unum eſt baptiſma,& una
eſt gratia ſacramenti.

Quia eadem ſunt opera manuũ quæ ſunt opera digitorũ. Cap. VI.

HOC eſt eadem opera filij quæ ſpiritus dei. Sed quid mirum ſi ſanctifi-
cat ſingulos ipſe ſanctificatione non indigens ſed redundans,quando
B tantam ut dixi maieſtatem eius accepimus,ut tanquã digitus à corpo-
re,ita à deo patre inſeparabilis uideatur ſpiritus ſanctus. Quod ſi quis
ad diminutionem nõ ad unitatem poteſtatis putat eſſe referendum, is profecto in
eam amentiam cadet,ut tanquam in unam uelut corporis formam patrem & filiũ
& ſpiritum ſanctum uideatur tres fingere, & tanquam diſtinctiones quaſdam figu
rare membrorum. Sed accipiat ut ſæpius dixi,non inæqualitatem ſed unitatem po
teſtatis hac teſtificatione ſignari,quandoquidẽ quæ opera dei ſunt,eadem ſint ope-
ra manuum. Eadem etiam legimus opera eſſe digitorum. Scriptum eſt enim: Cœli Pſal.18.
enarrant gloriam dei & opera manuum eius annunciat firmamentũ. Et alibi: Initio Pſal.101.
terram tu fundaſti domine & opera manuũ tuarũ ſunt cœli. Eadem igitur ſunt ope
ra manuũ quæ ſunt opera dei. Non ergo aliqua pro membrorũ corporalium quali
tate diſcretio operationis, ſed unitas poteſtatis eſt. Quæ autem opera ſunt manuũ
eadem opera digitorũ,quia æque ſcriptum eſt: Quoniam uidebo cœlos tuos opera Pſal.8.
digitorum tuorum, lunam & ſtellas quæ tu fundaſti. Quid hic igitur digiti minus
quàm manus feciſſe produ͂tur,cum idem fecerint digiti quod manus? Sicut ſcriptũ
eſt: Quoniam delectaſti me domine in factura tua & in operibus manuũ tuarũ de Pſal.91.
lectabor. Et tamen quia manũ legimus filium,ſcriptũ eſt enim: Nónne manus mea
fecit hæc omnia? Et alibi: Poſui manũ meam ſub tegumento petræ,quod ad incar-
nationis myſteriũ ſpectat, quia integumentũ corporis uirtus dei ſempiterna ſuſce-
pit,utiq; liquet manus & de filio dei & ſpiritu ſancto ſcripturam locutam. Et rurſus
quia digitum dei ſpiritũ legimus,ideo appellatos digitos æſtimamus, ut filiũ & ſpi
ritum deſignaret. Deniq; ut filij & ſpiritus ſanctificationem ſe habere memoraret,
ait quidam ſanctus: Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me. Iob.10.

C Quia ſicut arguit pater, ita arguit filius, ita arguit & ſpiritus, & quia iu
dicat ſpiritus. Caput VII.

CVR enim uerborum ſimilitudinem recuſamus, ubi unitatē poteſtatis aſ-
ſerimus, cum eouſq; unitas poteſtatis eſt, ut & arguat ſpiritus ſicut ar-
Pſal.6. guit pater & arguit filius. Sicut enim ſcriptum eſt: Domine ne in ira tua
arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Deinde in. xlix. pſal. ſicut di-
cit dominus: Arguam te & ſtatuam ante faciem tuam peccata tua, ita etiam de ſpi-
ritu ſancto filius dixit: Cum autem abiero mittam paracletū ad uos, & ille ueniens
arguet mundū de peccato & de iuſticia & de iudicio. Sed quo nos perfidorū homi-
num deducit amentia, ut quæ ſunt quaſi de ambiguo quod ſpiritus ſanctus arguat
3.Reg.3. uideamur aſtruere, cum iudices ipſi nō queant niſi per ſpiritū iudicare? Deniq; no-
bile illud Salomonis iudiciū, quod inter dubia certantiū, cū una oppreſſo paruulo
quē ipſa ſuſceperat, uendicare ſibi uellet alienū, altera propriū filium defenſaret, &
fraudem in ipſis cogitationibus occultis, & pietatē in maternis uiſceribus deprehen
dit, utiq; per ſpiritus ſancti munus emicuit. Neq; enim latentem conſcientiā fœmi-
narū alia aliqua niſi ſpiritus ſancti machæra penetraſſet, de qua ait dn̄s: Non ueni
Matth.10. pacem mittere ſed machærā. Quia nō ferro ſed ſpiritu mens interna penetrat̃. Pene
trabilis eſt enim ſpūs intelligentiæ, ſpūs unicus, multiplex, ſubtilis, mobilis. Et infra:
Om̄ia proſpiciens. Vides propheta quid dicat, quia omnia proſpicit. Et ideo etiam
Salomon proſpexit, ut machærā illam iuberet afferri, qua ſimulato quod diuidere
uellet infantē, cōſiderauit quod uera mater plus cōſuleret filio quàm ſolatio, & gra-
D tiam iuri, nō gratiæ iura præferret. At uero illa quæ matris ſimularat affectū, uincē-
di ſtudio cæca paruiduceret eius exitiū, in quo neſciret pietatis diſpendiū. Itaq; uir il
le ſpiritalis, qui ut dijudicaret om̄ia, ſpiritalis enim dijudicat om̄ia, naturā in affecti-
bus quæſiuit, quia latebat in uocibus, & pietatē interrogauit ut proderet ueritatem.
Vicit itaq; mater charitatis affectu quæ fructus eſt ſpiritus. Dijudicauit in prophe-
ta, quia per ſpiritū datur ſermo ſapientiæ. Quomodo ergo negatur quod arguere
poſſit ſpiritus ſanctus mundū de iudicio qui iudicij tollit ambiguū, largit̃ euentū?
Daniel quoq; niſi accepiſſet dei ſpūm, nunꝗ̃ potuiſſet deprehendere adulteriū libi
dinis, mendaciū fraudis. Nam cū Suſanna presbyterorū coniurationibus appetita,
inflexā populi mentē uideret cōtemplatione ſeniorū, & om̄ibus deſtituta ſubſidijs,
Daniel.13. ſola inter hoſtes pudicitiæ ſuæ cōſcientia deū arbitrū precaret̃, Exaudiuit inquit do
minus uocē eius cū duceretur ut periret, & excitauit dn̄s ſpiritū ſanctū pueri adole-
ſcentis cui nomē Daniel. Itaq; ſecundū accepti ſpiritus gratiā, uacillantia perfidorū
teſtimonia deprehendit. Deniq; nō alia niſi diuinæ fuit operatio poteſtatis, ut eos
uox ſua proderet, quorū latebat affectus. Percipite igitur ſpiritus ſancti ſacrū & cœ
leſte miraculū, Illa quæ maluit ſibi caſta eſſe ꝗ̃ populo, illa quæ maluit innocentiæ
ſubire periculū quàm pudoris, quæ cū accuſaret̃ tacebat, cum damnaret̃ ſilebat, con
ſcientiæ ſuæ contenta iudicio, quæ reuerentiā pudoris etiā in periculis reſeruabat, ne
extorſiſſe petulantiā uideret̃, qui extorquere nō poterant caſtitatē, ubi dn̄m inuo
cauit, ſpūm meruit, qui latentē presbyterorū cōſcientiā reuelauit. Diſcant pudicæ ca-
lumniā non timere. Nanq; caſtimoniā uitæ prætulit, nec uitæ diſpendiū pertulit, &
gloriam retulit caſtitatis. Sic & Abraham iuſſus adire peregrinā, nec uxore periculo
pudicitiæ, nec mortis propoſitæ terrore auocatus, & uitam ſuam & caſtimoniā ſer-
uauit

A uauit uxoris: nullum itaqꝫ deo credidiſſe pœnituit, & caſtitas deuotioné cumulauit in Sarra,& deuotio caſtitatem. Ac ne quis forte æſtimet,quia dicendo ſcriptura:Ex citauit deus ſpiritũ ſanctum pueri adoleſcentis,ſpiritum in eo putet fuiſſe hominis, non ſpiritum ſanctum,legat in poſterioribus & inueniet quia ſpiritũ ſanctum acce pit Daniel & ideo prophetauit.Deniqꝫ & rex eum prætulit,quia habebat gratiã ſpi ritalem.Sic enim dicit:Tu aũt Daniel potes,quia ſpiritus ſanctus dei in te eſt.Et infra ſcriptura dicit: Et fuit Daniel præpoſitus illius quoniã ſpiritus erat ſuperans in eo. Sed etiam Moyſi ſpiritus iudicaturis diuiſus eſt. Sed quid de cæteris loquamur?Ipſum dominũ Ieſum in ſpiritu non ſolũ iudicare accepimus,ſed etiam uindi care.Neqꝫ enim uindicaret in antichriſtum niſi ante de eius meritis iudicaret,quem ſicut legimus,dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui. 2.Theſ.2.

Sicut lectum eſt quod uerbi gladius ſpiritus ſit,ita lectũ eſt quod ſpiritus ſancti gladius uerbum dei ſit. Caput VIII.

SED hic nõ acquiſita gratia eſt, ſed indiuidua manet unitas, quia neque Chriſtus ſine ſpiritu,neqꝫ ſpũs poteſt eſſe ſine Chriſto.Non enĩ poteſt diuinæ naturæ unitas ſeparari. Et quod in mediũ interuenit exemplum quod dñs Ieſus interficit ſpiritu oris ſui,gladius quidã uerbi ſpũs intelli gitur.Deniqꝫ in euãgelio dicit ipſe dñs Ieſus:Non ueni pacem mittere ſed gladium Venit enim ut ſpiritũ daret,ideo de ore eius gladius bis acutus utiqꝫ gratia ſpiritalis Spiritus ergo uerbi gladius eſt.Et ut ſcias inæqualitaté non eſſe ſed unitatem natu

B ræ,uerbũ quoqꝫ gladius eſt ſpiritus ſancti. Scriptũ eſt enim:Accipientes ſcutum fidei in quo poſſitis omnia tela maligni ignita extinguere,& galeam ſalutis aſſumite & gladiũ ſpiritus quod eſt uerbũ dei. Cum igitur uerbi gladius ſpiritus ſanctus ſit, & ſpiritus ſancti gladius uerbum dei ſit,utiqꝫ unitas eſt potentiæ. Quam unitatem licet alijs ſcripturarum locis conſiderare. Eph.6.

Quia ſimiliter ut pater & filius,ita etiam ſpiritus & contriſtatus & exaſperatus & tentatus à Iudæis legitur. Cao. IX.

NAM cum dicat Ezechiel ad populum Iudæorũ:Et contriſtatis me in omĩ bus his dicit dominus,Paulus nouo populo in epiſtola ſua dicit: Nolite contriſtare ſpiritũ ſanctum dei in quo ſignati eſtis. Rurſus cum Eſaias dicat de ipſis Iudæis:Ipſi autem non crediderunt,ſed exacerbauerũt ſpiritum:Dauid autem de deo dicit: Et exacerbauerunt altiſſimũ in ſiccitate & tentauerunt deum in cordibus ſuis. Accipite etiã quia cum alibi dixerit ſcriptura, tentatum ſpiritũ,tentatum etiam deum, eadem dicat & Chriſtum eſſe tentatum.Habes enim ad Corinthios apoſtolũ:Neqꝫ tentemus Chriſtum ſicut quidam eorum tentauerunt & à ſerpentibus perierunt. Iuſta uindicta, ut aduerſarij uenena ſentirent, qui non uenerabantur autorem. Et bene dominus,æreo ſerpente ſuſpenſo iuſſit cu rari uulnera ſauciorum. Imago enim crucis æreus ſerpens eſt, quoniam & ſi in carne ſua ſuſpenſus eſt Chriſtus, tamen & ipſe crucifixus eſt mundo, & ipſi crucifixus eſt mundus.Mihi enim mũdus crucifixus eſt & ego mundo. Crucifixus eſt ergo in ſuis mũdus illecebris,& ideo nõ uerus ſed æreus ſuſpenſus eſt ſerpẽs,quia in ueritate quidẽ corpis ſed ſine ueritate peccati ſuſcepit dñs ſpeciẽ peccatoris, ut per lubricũ Ephe.4. 1.Cor.10 Gal.6.

C infirmitatis humanæ,ſimulando ſerpentem,depoſitis carnis exuuijs,ueri deſtrueret
ſerpentis aſtutiam. Per crucem itaq; domini quæ in tentationis ultione ſubuenit,of
fenſam in perfidis trinitatis agnoſco, qui medicinam trinitatis accipio. Ergo cũ ha-
beas in libro Moyſi,quia dominus tentatus ſerpentes immiſerit populo Iudæorũ,
neceſſe eſt aut unitatem in maieſtate diuina fatearis,patris & filij & ſpiritus ſancti:
aut certe cum ſpiritum dicat apoſtolica ſcriptura , tentatum,domini nomine ſpũm
utiq; deſignauit. Tentatum autem ſpiritum ſanctum,ad Hebræos ſcribens apoſto
Hebr.3. lus dicit. Sic enim habes: Quia hæc dicit ſpiritus ſanctus: Hodie ſi uocem eius audie
ritis, nolite obdurare corda ueſtra,ſicut in iritatione ſecundum diem tentationis in
deſerto,ubi tentauerunt me patres ueſtri,probauerũt & uiderunt opera mea. Qua-
draginta annis proximus fui generationi huic & dixi ſemper iſti errant , & iſti non
cognouerunt uias meas, ſicut iuraui in ira mea ſi introibũt in requiem meam. Ergo
ſecundum apoſtolum tentatus eſt ſpiritus,ſic & ipſe tentatus eſt,& ipſe utiq; in ter-
ram repromiſſionis Iudæorum populum dirigebat,ſicut ſcriptum eſt: Quia addu-
xit eos per abyſſum ſicut in æquum, per deſertum & non laborauerunt, & ſicut pe-
cora per campũ,deſcendit ſpiritus à domino & direxit eos. Et ipſe utiq; ſerenam cœ
leſtis alimoniæ pluuiam miniſtrabat,ipſe quotidianã meſſem quam terra non par
turierat,agricola non ſeuerat,imbre fertili fœcundabat. Nunc ſpectemus ſingula.
Requiem Iudæis promiſerat deus,eam requiem ſpiritus ſuam dicit. Tentatum ſe à
perfidis deus pater memorat, & tentatũ ab ijſdem ſe dicit & ſpiritus, quia una ten-
tatio eſt qua tentata eſt à ſacrilegis una diuinitas trinitatis. Condemnat deus popu
D lum Iudæorum ut in terram fluentem lac & mel,hoc eſt reſurrectionis requiem per
uenire non poſſit,eadem ſententia condemnat & ſpiritus dicens: Si introibũt in re-
quiem meam. Vnius ergo ſententia uoluntatis,unius excellentia poteſtatis eſt. For-
taſſe tamen aliquis diceret, hoc exemplum non poſſe ad proprietatem ſancti ſpiri-
Act.5. tus deriuari,niſi alio loco etiam Petrus apoſtolus nos docuiſſet,peccatis noſtris etiã
ſpiritũ poſſe tentari. Sic enim habes ad Ananiæ coniugem dictum: Quid utiq; con
uenit uobis tentare ſpiritum domini? Etenim domini ſpiritus ipſe eſt dei ſpiritus,
Rom.8. quia unus ſanctus eſt ſpiritus,ut etiam Paulus apoſtolus docuit dicens: Vos autem
in carne non eſtis ſed in ſpiritu,ſi tamen ſpiritus dei habitat in nobis. Si quis autem
ſpiritum Chriſti non habet,hic non eſt eius: præmiſit ſpiritum dei,& ſtatim ſubdi-
dit eundem eſſe ſpiritũ Chriſti. Et cum dixiſſet de ſpiritu,ut intelligeremus quia ubi
ſpiritus ſanctus,ibi Chriſtus eſt,addidit: Si autem Chriſtus in uobis. Deinde quo
modo hic intelligimus,quia ubi ſpiritus ibi Chriſtus, ita etiam alibi oſtendit, quia
2.Cor.13. ubi Chriſtus ibi etiam ſpiritus ſanctus ſit. Nam cum dixiſſet: Nunquid experimen
1.Cor.7. tum eius quæritis qui in me loquitur Chriſtus: Alibi ait: Puto enim quod & ego ſpi
ritum dei habeo. Inſeparabilis ergo unitas,quia ubi aut pater aut Chriſtus aut ſpi-
ritus ſcriptura teſtificante ſignatur,ibi omnis plenitudo eſt trinitatis.

Quia deus ſpiritus ſecundũ Petri ſententiã in actibus apoſtolorũ. Cap. x.

SED & ipſe Petrus in eo quod propoſuimus exemplo,præmiſit ſpiritum
ſanctum,& poſtea dixit ſpiritum domini. Sic enim habes: Anania cur
Act.5. impleuit ſatanas cor tuum ad mentiendum ſpiritui ſancto, ut fraudem
faceres de precio agri? Nõne manens tibi manebat & uenditum in tua
erat

A erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo hoc ſcelus? Non es hominibus mentitus ſed deo. Subter ad eius uxorem ait: Quid utiq; conuenit uobis tentare ſpiritum domini? Primum intelligimus, quia ſpiritumſanctum, ſpiritum domini dixit. Deinde cum præmiſerit ſpiritum, & addiderit, non es hominibus mentitus ſed deo, neceſſe eſt in ſpirituſancto ut unitatem diuinitatis eſſe intelligas. Quoniam cum ſpiritus tentatur, deus fallitur. Aut ſi unitatem diuinitatis conaris excludere ſecundũ ſcripturæ uerba, ipſe utiq; ſpiritũ domini credis. Si enim & de ſpiritu expreſſum intelligimus & de patre, in deo utiq; & de patre & ſpirituſancto ueritatis & ſcientiæ aduertimus unitatem, quia ſimiliter à ſanctoſpiritu ſicut à deo patre mendaciũ deprehenditur. Quod ſi utrunq; de ſpiritu accipimus, cur quod legis perfide negare conaris? Aut igitur unitatẽ diuinitatis patris & filij & ſpirituſancti, aut diuinitatẽ ſanctiſpiritus in patre & filio confitere, utrum dixeris in deo, utrunq; dixiſti, quia & unitas diuinitatem aſtruit & diuinitas unitatem.

Quia deus ſpiritus eſt ſecundum euangelium. Caput XI.

NEC ſolum hoc loco euidenter ſanctiſpiritus θεότητα, hoc eſt, diuinitatẽ ſcriptura teſtatur, ſed etiam ipſe dominus dixit in euangelio: Quoniam deus ſpiritus eſt. Quem locum ita expreſſe Arriani teſtificamini eſſe de ſpiritu, ut eum de ueſtris codicibus auferatis, atq; utinã de ueſtris & nõ etiam de eccleſiæ codicibus tolleretis. Eo enim tempore quo impiæ infidelitatis Auxentius Mediolanẽſem eccleſiam armis exercituq; occupauerat, uel à Valente atq; Vr-
B ſatio nutantibus ſacerdotibus ſuis incurſabatur eccleſia Sirmienſis, falſum hoc & ſacrilegum ſimulacrum tamen in eccleſiaſticis codicibus deprehenſum eſt. Et fortaſſe hoc etiam in oriente feciſtis, & literas quidem potuiſtis abolere, ſed fidem non potuiſtis auferre. Plus uos illa litura prodebat, plus uos illa litura damnabat. Neq; enim uos poteratis oblinire ueritatem, ſed illa litura de libro uitæ nomina ueſtra delebat. Cur auferebatur, quoniam deus ſpiritus eſt, ſi non pertinebat ad ſpiritum? Si enim de deo patre uultis expreſſum, ergo & deum patrem negatis, qui putatis eſſe delendum? Vtrum uultis eligite, in utroq; uos laqueus ueſtræ impietatis aſtringit. Si gentiles uos eſſe fateamini uel patrem deum negando uel ſpiritum: Tenetur igitur ueſtra confeſſio, qua deleſtis oraculum dum formidatis exemplum. Deleſtis quidem in pectoribus animiſq; ueſtris. Cæterum diuinum non deletur oraculum, non deletur ſpirituſſanctus, ſed auerſatur impias mentes, non deletur gratia ſed iniquitas. Quia ſcriptũ eſt. Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas. Deniq; Moyſes pro Eſa.43.
populo petens. Dele, inquit, me de libro tuo ſi non parces huic populo. Nec tamen Exo.32.
deletus eſt, quia nõ habebat iniquitatẽ ſed gratiam profluebat. Veſtra igitur eſtis confeſſione conuicti, quod ſapienter factum non poſſum dicere ſed aſtute. Aſtute enim cognouiſtis loci iſtius uos atteſtatione conuinci, nec argumenta ueſtra aduerſus id poſſe teſtimonium cõuenire. Quò enim poſſit aliò intellectus loci iſtius deriuari, cum ſeries lectionis tota de ſpiritu ſit? Nicodemus quærit de regeneratione, reſpondit dominus: Amen amen dico tibi niſi quis renatus fuerit per aquam & ſpi- Ioan.3.
ritum, non poteſt introire in regnũ dei. Et ut oſtenderet aliam generationẽ ſecũdũ carnem eſſe, aliam ſecundũ ſpiritũ, addidit. Quod natũ eſt de carne caro eſt, quia de carne natũ eſt. Et qđ natũ eſt de ſpũ, ſpũs eſt, quia deus ſpũs eſt. Proſequere ergo totam

C totam ſeriem lectionis, inuenies quod dominus impietatem ueſtram plenitudine
aſſertionis excluſerit. Noli inquit mirari, quia dixi. Oportet uos naſci denuo. Spiri/
tus ubi uult ſpirat, & uocem eius audis ſed neſcis unde ueniat aut quo uadat, ſic eſt
omnis qui natus eſt de ſpiritu. Quis eſt qui naſcitur de ſpiritu, & qui efficitur ſpiritus,
niſi qui renouatur ſpiritu mentis ſuæ? Hic eſt utiq; qui per aquam regeneratur & ſpm̃
ſanctum, quoniã per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritusſancti, ſpem
Acto. 11. uitæ capimus æternæ. Et alibi Petrus apoſtolus ait: Vos autem ſpiritusſancto bapti
zabimini. Quis eſt aũt qui baptizatur ſpiritusſancto, niſi qui renaſcitur per aquã &
Ioan. 3. ſpiritum ſanctum? Ergo de ſanctoſpiritu dominus dixit: Amen amen dico tibi niſi
quis renatus fuerit per aquam & ſpiritum non poteſt introire in regnũ dei. Et ideo
de ipſo naſci nos in poſterioribus definiuit, per quẽ renaſci nos in ſuperioribus eſt
locutus. Hac dominica ſententia & ſcripto nitor, non argumẽto. Quæro tamen cur
ſi non dubitatur per ſpiritumſanctũ nos renaſci, dubitetur de ſpiritusſancto nos na
ſci, cum ipſe dominus Ieſus de ſpiritusſancto & natus ſit & renatus? Quem ſi natum
de ſpiritusſancto cõfitemini, quia non poteſtis negare, renatũ aũt negatis, magna in
ſipientia, ut quod ſingulare dei confitemini, quod cõmune eſt hominũ denegatis. Et
ideo bene uobis dicitur quod Iudæis dictum eſt: Si terrena uobis dixi & nõ creditis,
quomodo ſi dixero uobis cœleſtia credetis? Sed tamen utrũq; locũ ita ſcriptũ inue
nimus in græco, ut non per ſpiritũ dixerit ſed de ſpiritu. Deniq; ſic habet: ἀμὴν ἀμὴν
λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, hoc eſt, de aqua & ſpũ. Ergo cum du/
bitari nõ debeat de ſancto ſcriptũ eſſe ſpiritu, quod natum eſt de ſpiritu, nõ eſt du/
bium, quia deus & ſanctus ſpiritus, ſecundũ quod ſcriptũ eſt, quia deus ſpiritus. Ali
D bi quoq; ut hoc de ſancto ſpiritu ſcripſiſſe ſe idem euãgeliſta referaret, per aquam
1. Ioan. 5. inquit, & ſpiritum uenit Chriſtus Ieſus. Non ſolum in aquam ſed per aquã & ſan/
guinem & ſpiritus teſtimoniũ, q̃m ſpiritus eſt ueritatis, quia tres ſunt teſtes, ſpiritus
aqua & ſanguis, & hi tres unum ſunt in Chriſto Ieſu. Audi quomodo teſtis ſpiritus
mentem renouat, aqua proficit ad lauacrum, ſanguis ſpectat ad preciũ. Spiritus em̃
nos per adoptionẽ filios dei fecit, ſacri fontis unda nos abluit, ſanguis domini nos
redemit. Alterũ igitur inuiſibile, alterũ uiſibile teſtimoniũ ſacramento cõſeq̃mur ſpi
ritali, quia ſpiritus teſtimoniũ reddit ſpiritui noſtro, Et ſi in utroq; plenitudo ſit ſa/
cramenti, diſtinctio tamen muneris eſt. Ergo ubi diſtinctio muneris, non eſt utique
teſtificationis æqualitas.

Quia adoratur ſpiritusſanctus ſicut pater & filius, & cũ patre & fi/ lio adoratur in maieſtate dei. Cap. XII.

SED fortaſſe referatur, quia in poſterioribus iſtius libri iterũ dominus deũ
ſpiritum dixit & de patre deo ſenſit. Sic enim habes in euangelio: Nũc eſt
quando ueri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & ueritate. Nam &
Ioan. 4. pater tales quærit, qui adorẽt eũ. Spiritus aũt eſt deus, & eos qui adorant eũ in ſpiri
tu & ueritate oportet adorare: Non ſolũ enim hoc exemplo diuinitatem ſanctiſpi/
ritus uultis negare, ſed etiã in ſpiritu adorare deũ, tanquam ad ſubiectionẽ ſpiritus
deriuatis. Cui loco reſpõdebo breuiter, quia ſpiritus plerũq; ponitur pro gratia ſpi/
ritali, ſicut & apoſtolus dixit: Quia ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus ine/
narrabilibus, hoc eſt gratia ſpiritalis, niſi forte gemitus uos ſancti ſpiritus audire po
tuiſtis.

A tuiſtis. Ergo & hic adoratur deus, nõ in malicia cordis, ſed in gratia ſpititali. In ani/
mam eñ maleuolã non intrat ſapientia, quia nemo poteſt dicere dominũ Ieſũ niſi *Sapien. 1.*
in ſpirituſancto. Statimq́; ſubdidit: Diuiſiones ueto gratiarũ ſunt. Nõ igiť hoc ad *1. Cor. 12.*
plenitudinẽ nec ad portionẽ ſpiritus poteſt pertinere, quia neq; humana mẽs eius
plenitudinem capit, neq; in ullas ſui diuiditur ſectiones, ſed donum gratiæ ſpirita/
lis infundit, in quo adorať deus ſicut adorať etiã in ueritate. Non enim adorat, niſi
qui ueritatẽ diuinitatis eius pio hauriat affectu. Nec utiq; uelut perſonaliter Chri-
ſtum, aut ſanctum perſonaliter ſpm̃ cõprehendit, aut putat quod uelut perſonali/
ter dictũ de ſpũ uideať & de Chriſto. Ergo deus ſimiliter adoratur in ueritate, ſicut
adorať in ſpiritu. Aut ſimilis igiť ſubiectio quod abſit ut credas & nec filius adora/
tur, aut quod uerũ eſt, ſimilis unitatis gratia & ſpũs adorať. Colligamus hinc ergo
& concludamus Arrianorũ impias quæſtiones. Si eñ ideo negant adorandũ ſpm̃,
quia deus adoratur in ſpũ, negent ergo adorandã ueritatẽ, quia deus adorať in ue
ritate. Nã licet plurimæ ueritates ſint, q̃a ſcriptũ eſt: Diminutæ ſunt ueritates à filijs *Pſal. 11.*
hoĩm, donatæ tñ ſunt à ueritate diuina qđ eſt Chriſtus, qui ait: Ego sũ uia, ueritas,
& uita. Ergo ſi hoc loco ueritatẽ ex uſu intelligũt, intelligãt etiã gratiã ſpiritalẽ, & ni *Ioan. 14.*
hil eſt offenſiõis, aut ſi ueritatẽ Chriſtũ accipiũt, adorãdũ negẽt. Sed refellũť factis
piorũ, ſerie ſcripturarũ. Adorauit eñ Chriſtũ Maria, & ideo prænũcia reſurrectiõis
ad apoſtolos deſtinať, ſoluens hæreditariũ nexũ & fœminei generis immane de/
lictum. Hoc enim operatus eſt in myſterio dominus, ut ubi ſuperabũdauerat deli/
ctum, ſuperabundaret & gratia. Meritoq́; ad uiros fœmina deſtinatur, ut quæ cul/
B pã uiro prima nunciauerat, prima domini gratiã nunciaret. Adorauerũt & apoſto/
li, Et ideo quia detulerunt fidei teſtimonium, acceperunt fidei magiſteriũ. Adora/
uerunt & angeli, de quibus ſcriptũ eſt: Et adorẽt eũ omnes angeli eius. Adotãt aũt
nõ ſolũ diuinitatem eius, ſed etiã ſcabellũ pedũ eius, quia ſcriptũ eſt: Et adorate ſca
bellum pedũ eius, quoniã ſanctũ eſt. Aut ſi negant quia in Chriſto etiã incarnati/
onis adorãda myſteria ſint, in quibus uelut ueſtigia quædã diuinitatis expreſſa &
uias quaſdã uerbi cœleſtis aduertimus, legant q̃a & apoſtoli adorabant eum in car
nis gloria reſurgentem. Ergo ſi nihil derogat quod deus adoratur in Chriſto, quia
adoratur & Chriſtus, nihil utiq; derogat etiam ſpiritui quia deus adoratur in ſpiri/
tu, quia adoratur & ſpiritus, ſicut apoſtolus dixit: Spiritui dei ſeruimus, Qui enim
ſeruit & adorat, ſicut ſupra dictũ eſt: Dñm deũ tuũ adorabis & illi ſoli ſeruies. Sed *Matt. 4.*
ne forte propoſitũ aliquos prætерfugere uideatur exẽplum, qua ratione ad incarna/
tiõis dominicæ ſacramentum ſpectare uideať quod ait propheta: Adorate ſcabel/
lũ pedũ eius, conſideremus. Non enim ex uſu hominũ æſtimare debemus ſcabel-
lũ. Neq; enim corporalis deus, aut non immenſus, ut tanquam fulcrũ pedibus eius
ſcabellũ ſubiectũ putemus. Neq; adorãdũ q̃cq̃ præter deũ legimus, quia ſcriptum
eſt, Dominũ deũ tuum adorabis & ipſi ſoli ſeruies. Quomodo ergo aduerſus legẽ
propheta præciperet ſub lege nutritus & eruditus in lege? Nõ mediocris igiť quæ/
ſtio, & ideo diligẽtius cõſideremus quid ſit ſcabellum. Legimus enim alibi: Cœlum
mihi thronus, terra autem ſcabellum pedũ meorum. Sed nec terra adoranda no-
bis, quia creatura eſt dei. Videamus tamen ne terram illã dicat adorandã prophe-
ta quam dominus Ieſus in carnis aſſumptione ſuſcepit. Itaq; per ſcabellum terra in
telligať, per terrã aũt caro Chriſti, quã hodie quoq; in myſterijs adoramus, & quã
apoſtoli

C apoſtoli in domino Ieſu, ut ſupra diximus adorarũt, Neq; enim diuiſns Chriſtus ſed unus. Neq; cum adoraretur tãquam dei filius, natus ex uirgine negabatᷓ. Cnm igitur incarnationis adorandum ſit ſacramentum, incarnatio aũt opus ſpiritus ſit,
Luc.1. ſicut ſcriptum eſt: Spiritusſanctus ſuperueniet in te & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi, & quod naſcetᷓ ex te ſanctũ uocabitᷓ filius dei, haud dubie etiã ſanctusſpũs adorãdus eſt, quãdo adoratᷓ ille qui ſecundũ carnẽ natus ex ſpũ eſt. Ac ne quis hoc deriuet ad uirginẽ Mariã, erat templũ dei, nõ deus tẽpli. Et ideo ille ſolus adorãdus qui operabatᷓ in templo. Nihil ergo officit quod deus adoratᷓ in ſpiritu, quia & ſpiritus adoratᷓ, quanq̃ ſi ipſa uerba conſideremus, quid aliud in patre & filio & ſpiritusancto niſi eiuſdem poteſtatis unitatem intelligere debemus? Quid eſt enim in ſpiritu & ueritate adorare oportet? niſi ut hoc nunquam ad gratiam ſpiritalem referas, nec ad ueræ conſcientiæ fidem, ſed ut diximus perſonaliter, ſi tamen dignũ hoc uerbum eſt maieſtatis expreſſione diuinæ, de Chriſto accipias & de ſpiritu. Quid eſt ergo adoratur in Chriſto pater, niſi quod eſt in Chriſto pater, & loquitᷓ in Chriſto pater, & manet in Chriſto pater? Nõ utiq; quaſi corpus in corpore. Non eñ deus corpus, nec quaſi cõfuſus in confuſo, ſed quaſi uerus in uero, deus in deo, lumẽ in lumine, quaſi pater ſempiternus in filio coæterno. Nõ ergo inſertio corporalis intelligitᷓ, ſed unitas poteſtatis. Ergo per nnitatẽ poteſtatis coadoratᷓ in patre Chriſtus, cũ deus pater adoratᷓ in Chriſto. Similiter ita & per unitatẽ poteſtatis eiuſdẽ coadoratᷓ in deo ſpiritus, dũ deus adoratᷓ in ſpiritu. Adhuc uerbi iſtius uim atq; ſermo-
Pſal. 103. nis diligẽtius pertractemus, & proprietatem eius ex alijs colligamus. Omnia, inqt, in ſapiẽtia feciſti. Quid igitur intelligimus exortem factorum eſſe ſapientiam? Sed
D omnia per ipſum facta ſunt. Et Dauid ait: Verbo domini cœli firmati ſunt. Ergo ipſe quidem filiũ etiam cœleſtium dicit autorem. Ita utiq; dixit: In filio facta ſunt omnia, ut in operum inſtauratione filium à patre minime ſepararet, ſed patri innge-
Col.1. ret. Paulus quoq; ait: Quoniã in ipſo cõdita ſunt omnia in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia. Nunquid cũ dicit, in ipſo, neganit per ipſum. Nõ negauit utiq; ſed aſſeruit. Deniq; & alibi dixit: Vnus dominus Ieſus per quem omnia. Ergo cũ dicit per ipſum, negauit in ipſo cõdita eſſe omnia per quẽ dicit eſſe oia? Hãc nim habent uerba hæc in ipſo & cũ ipſo, ut unũ in his atq; cõſimile nõ cõtrariũ intelligatᷓ. Quod etiã in inferioribus manifeſtauit dicẽs: Om̃ia per ipſum & in ipſo creata ſunt. Hæc enim tria in Chriſto unum eſſe, cũ ipſo & per ipſum & in ipſo, ſicut ſupra diximus ſcriptura teſtatᷓ. Habes eñ per ipſum & in ipſo cõdita eſſe omnia. Accipe etiã, quia cũ ipſo pater & ipſe cum patre, cum omnia conderentᷓ. Sapientia dicit: Cũ pararet cœlũ cũ ipſo erã, cum faceret fontes aquarũ. Et in ueteri teſtamẽto dicendo pater, faciamus, oſtendit filiũ ſecum adorãdum quaſi omnium cõditorẽ. Sicut ergo in filio creatura diſcutitᷓ, qnorũ filius creator accipitᷓ, ita etiã cũ in ueritate adorari deus dicitur uerbi ipſius proprietate in eundem modum frequenrer expreſſa debet intelligi, quod & filius adoretur. Similiter itaq; adoratur & ſpiritus, quia deus adoratᷓ in ſpiritu. Ergo pater & cũ filio adoratur & cũ ſpiritu, quia trinitas adoratur. An uero negat aliquis adorandã diuinitatem trinitatis æternæ, cum & ſcripturæ diuinæ inexplicabilem maieſtatem exprimant trinitatis? Sicut alibi ipſe apoſtolus dicit: Quoniam deus qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis dei in faciem Chriſti Ieſu. Nempe hãc claritatem uiderunt

A derunt apoſtoli,cum dñs Ieſus diuinitatis ſuæ luce in monte fulgeret: uiderunt,in-
quit,apoſtoli & in faciem prociderunt. Putas ne illos uel cum prociderẽt, adoraſſe,
cum fulgorẽ diuini luminis corporalibus oculis ſuſtinere non poſſent, & ſplendor
lucis æternæ aciem uiſus mortalis obduceret? Aut quid aliud tunc tẽporis dixerunt
illi uidentes gloriam eius,niſi uenite adoremus & procidamus ante eum?

Quia deus ſpirituſſanctus eſt ſecundum apoſtolum,& quia templum
ſumus ſpirituſſancti ſicut & dei patris & dñi Ieſu Chriſti. Cap. XIII.

ILLVXIT enim deus in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ
claritatis dei in faciem Chriſti Ieſu. Quis eſt ergo qui illuxit,ut cogno
ſcamus deum in faciẽ Chriſti Ieſu? Dixit enim, illuxit deus ut cogno-
ſcatur claritas dei in faciem Chriſti Ieſu: quem putamus alium præter
ſpiritum declaratum? Aut quis eſt alius præter ſpiritum ſanctũ cui diuinitatis po-
tentia deferatur? Qui enim ſpiritum excludunt, neceſſe eſt inducant alium qui
cum patre & filio gloriam diuinitatis accipiat. Eadem igitur uerba repetamus: De-
us eſt qui illuxit ad illuminationem claritatis dei in faciem Chriſti Ieſu. Habes
Chriſtum euidenter expreſſum. Cuius ergo claritas illuminare dicitur niſi ſpiritus?
Ipſum ergo deum expreſſit qui claritatem dei dixit. Si patris ſupereſt qui dixit de
tenebris lumen ſplendeſcere,& illuxit in cordibus noſtris,ſpirituſſanctus intelliga-
tur. Alium enim non poſſumus cum patre filioq; uenerari. Si igitur ſpiritum intel-
ligis,hunc Apoſtolus deum dixit. Neceſſe eſt igitur deitatem ſpiritus etiam uos fa
B teamini qui negatis. Sed quàm impudenter negatis, cum legeritis quia templum
habet ſpiritus? Scriptum eſt enim: Templum dei uos eſtis & ſpirituſſanctus ha- 1.Cor.3.
bitat in uobis. Deus ergo templum habet, creatura templum non habet uerum,
ſpiritus autem habet templum qui habitat in nobis. Nam ſcriptum eſt: Quia mem 1.Cor.6.
bra ueſtra templum eſt ſpirituſſancti. In templo autem non quaſi ſacerdos nec
quaſi miniſter,ſed quaſi deus inhabitat,quoniam ipſe dominus Ieſus dixit: Inha-
bitabo in illis & inter eos ambulabo, & ero illorum deus, & ipſi erunt mihi popu-
lus. Et Dauid dicit: Dominus in templo ſancto ſuo. Ergo ſpiritus habitat in tem- Pſal.10.
plo ſãcto ſuo, ſicut habitat pater,habitat & filius qui ait: Ego & pater ueniemus &
manſionem apud eum faciemus. Manet autem in nobis pater per ſpiritum quem
dedit nobis. Quomodo igitur poteſt ſimul diſpar manere natura? Vtiq; non po-
teſt. Manet autem cum patre & filio ſpiritus ſanctus. Vnde & Apoſtolus cum gra
tia Ieſu Chriſti & charitate dei communicationem ſancti ſpiritus copulauit di-
cens: Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti & charitas dei & communicatio ſpirituſſan
cti cum omnibus uobis. Aduertimus igitur quod pater & filius & ſpiritus ſanctus
in uno eodemq; per naturæ eiuſdem maneant unitatem. Ergo diuinæ eſt poteſta-
tis qui habitat in templo. Sicut enim patris & filij,ita & ſpirituſſancti ſumus tem-
plum,non multa templa,ſed unum templum,quia unius templum eſt poteſtatis.

Quia non tres dij ſed unus deus. Caput. XIIII.

SED quid ueremini,an illud quod oblatrare conſueſtis, ne tres faciatis
deos? Abſit. Vbi enim una deitas intelligitur,unus deus dicitur. Neq;
enim cum filium deum dicimus,duos deos dicimus. Nam ſi cum dei-
tatem ſpiritus confitemur, putatis nos tres deos dicere: Ergo & cum

C deitatem filij dicitis,quia non poteſtis eam negare,duos inducitis deos.Neceſſe eſt igitur iuxta ſententiam ueſtram ſi deum perſonæ unius non unius naturæ nomen putatis,aut duos deos dicatis,aut deum filium denegetis.Sed excuſemus uos ab inſcientia, & ſi non excuſamus à culpa. Etenim ſecundum noſtram ſententiam, quia unus deus,una diuinitas,& unitas intelligitur poteſtatis. Sicut unũ deum dicimus & patrem uerum deitatis nomine confitentes,nec filium denegantes,ita etiam ſpiritum ſanctum à deitatis non excludimus unitate, & tres deos non aſſerimus ſed negamus,quia pluralitatem non unitas facit, ſed diuiſio poteſtatis.Quomodo eñ pluralitatem recipit unitas diuinitatis,cum pluralitas numeri ſit, numerum autem non recipiat diuina natura?

Quia dominus ſpiritus ſanctus,ſicut pater & filius. Cap. XV.

VNUS ergo deus,ſalua maieſtate trinitatis æternæ, ſicut propoſito declaratur exemplo. Nec eo tamen ſolo loco trinitatem uidemus nomine diuinitatis expreſſam, ſed cum pleriſq; locis,ſicut & ſupra diximus, tum maxime in his epiſtolis quas ad Theſſalonicẽſes Apoſtolus ſcripſit,diuinitatem atq; dominatum patris & filij & ſpiritus ſancti euidentiſſime de-
1.Theſ.3. clarauit.Sic enim habes: Vos autem dominus multiplicet & abundare faciat charitate in inuicem & in omnes,ſicut & nos in uobis ad confirmanda corda ueſtra ſine querela in ſanctificatione coram deo & patre noſtro in aduentu domini Ieſu.Quis eſt igitur dominus, qui multiplicet nos & abundare faciat coram deo & patre noſtro in aduentu domini Ieſu? Patrem dixit,filium dixit,quem ergo cum patre & fi-
D lio præter ſpiritum iunxit? Quis eſt dominus qui corda noſtra in ſanctificatione confirmet? Sanctificatio enim gratia ſpiritalis eſt,ſicut & infra dixit: In ſanctificatione ſpiritus & fide ueritatis.Quem putatis ergo hic dominũ,præter ſpiritum nun
Ioan.1. cupatum? Nec deus pater docere uos potuit,qui ait: Super quem uideris ſpiritum deſcendentem & manentẽ ſuper eum,hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Deſcendit enim ſpiritus in ſpecie columbæ,ut & ſapientiæ teſtimonium ferret,& ſacramentum lauacri ſpiritalis impleret,& unius ſe cum patre & filio operationis oſtenderet Ac ne per imprudentiam aliquid excidiſſe Apoſtolo iudicetis,ſed ſcientem prudentemq; & ſancto infuſum ſpiritu ſignificaſſe deum quem dominũ ſentiebat, etiam in ſecunda ad Theſſalonicenſes epiſtola hoc idem repetiuit dicens: Dominus autẽ dirigat corda ueſtra in dilectione dei & patientia Chriſti. Quod ſi dilectio dei eſt, dominus qui dirigat debet oſtendi,ſi directionem ſancti ſpiritus denegamus.Sed
Ioan.16. negare non poſſumus, quoniam de ipſo dominus dixit: Adhuc multa habeo uobis dicere,ſed non poteſtis illa portare modo. Cum enim uenerit ſpiritus ille ueritatis,deducet uos in omnem ueritatem.

Quia bonus ſpiritus dei & ſpiritus ueritatis & omnem inſinuat ueritatem. Caput. XVI.

Pſal.142. ET Dauid de ipſo dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in uiam rectam. Vide quid de ſpiritu ſancto uox dominica reſultet. Filius dei uenit,& quia nondum infuderat ſpiritum,paruulos quoſdam nos degere ſine ſpiritu declarauit, Spiritum dixit eſſe uenturum, qui faceret ex

paruulis

A paruulis fortiores, incremento uidelicet ſpiritalis ætatis. Quod ideo poſuit, non quo uirtutem ſpiritus anteferret, ſed ut in cognitione trinitatis oſtenderet plenitudinem eſſe uirtutis. Neceſſe eſt igitur aut quartum aliquem dicatis quem ſentire præter ſpiritum debeatis, aut certe non alium dominum iudicetis niſi ſpiritum deſignatum. Quod ſi euidentem cōceptionem uerborum exigitis, quibus dominum ſpiritum ſcriptura memorauerat, nec id latere uos potuit, quia ſcriptum eſt: Dominus autem ſpiritus eſt, quod utiq; dictum eſſe de ſpiritu ſancto, totius ſeries lectionis oſtendit. Et ideo Apoſtolica conſideremus eloquia. Quotiens legitur Moyſes, inquit, uelamen poſitum eſt ſupra cor eorum. Cum uero conuerſi fuerint ad dominum auferetur uelamen. Dominus autem ſpiritus eſt: Vbi autem ſpiritus domini, ibi libertas. Non ſolum itaq; ſpiritum dominum dixit, ſed etiam addidit: Vbi autem ſpiritus domini, ibi libertas. Nos itaq; omnes reuelata facie gloriam domini ſpeculantes, ad eandem imaginem reformamur à gloria in gloriam, ſicut à domini ſpiritu, hoc eſt qui ad dominum ſumus ante conuerſi ut ſpiritali intellectu quaſi in quodam ſpeculo ſcripturarum domini gloriam uideremus, nūc ab hac gloria quæ nos conuertit ad dominum, in illam cœleſtem gloriam reformamur. Ergo cum dominus ſit ad quem conuertimur, domini autem ſpiritus ſit à quo reformamur, qui conuerſi ad dominum ſumus, dominus utiq; ſpiritus ſanctus eſt deſignatus. Ipſe enim conuerſos ſuſcepit qui reformat, Nam quomodo quos non ſuſceperat reformet? Quid expreſſionem quærimus uocis ubi expreſſionem cernimus unitatis? Nam & ſi dominum ſpiritumq; diſtinguas, negare tamen non potes, quia ubi do- *2.Cor.3.*

B minus ibi ſpiritus. Et qui fuerit conuerſus ad dominum, erit conuerſus ad ſpiritum. Si literam calumniaris, unitatem non inficiaris. Si unitatem uis ſecernere, poteſtatis dominum ipſum ſpiritum confiteris.

Quia non tres domini ſed unus dominus. Caput. XVII.

SED fortaſſis iterum dicas: Si dominum ſpiritum dixero, tres dominos declarabo. Nunquid cum dominum filium dicis, aut filium negas, aut duos dominos confiteris? Abſit. Ipſe enim filius dixit: Nolite duobus dominis ſeruire. Sed non utiq; aut ſe, aut patrem dominum denegauit. Nam & patrem dominum dixit, ſicut habes: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ. Et ſe memorauit dominum, ſicut in Euangelio legimus: Vocatis me dominum & magiſtrum & bene facitis, ſum etenim. Sed non duos dominos dixit, immo oſtendit ſe non duos dominos dixiſſe, cum præmonet: Nolite duobus dominis ſeruire. Non ſunt enim duo domini ubi dominatus unus eſt, quia pater in filio, filius in patre, & ideo dominus unus. Sic & lex docuit: Audi Iſraël, dominus deus tuus unus eſt, hoc eſt, immutabilis ſemper, unitate permanens poteſtatis, ſemper idem nulla acceſſione, nulla diminutione mutatur. Ergo unum dixit Moyſes, & idem tamen dominum à domino pluiſſe memorauit. Apoſtolus quoque: Det, inquit, dominus miſericordiam inuenire à domino. Dominus pluit à domino, dominus dat à domino miſericordiam, dominus nec ibi diſcernitur ubi pluit, nec ſeparatur ubi miſeretur à domino, ſed utroq; in loco unitas dominationis exprimitur. In Pſal. quoq; habes: Dixit dominus domino meo. Nec ideo

Marc.6. *Matt.11.* *Ioan.13.* *Deu.6*

C patrem ſuum dominum denegauit,quia filium dominũ ſuum eſſe memorauit,ſed
ideo filium dominum ſuũ dixit, ne crederes filium prophetæ fuiſſe ſed dominum,
Matt.22. quod in Euangelio ipſe dominus manifeſtauit dicens:Si enim Dauid in ſpiritu uo
cat eum dominum,quomodo filius eius eſt? In ſpiritu dicit Dauid dominum, nõ
ſpiritus dicit. Aut ſi hinc calumniantur,quia dominum ſpiritus dixit, neceſſe eſt pa-
ri ſacrilegio filium dei etiam ſpiritus ſancti filium uideantur aſſerere. Ergo quemad
modum duos non dicimus dominos,cum & patrem & filium deſignamus, ita nec
tres dominos dicimus cum dominum ſpiritum confitemur. Sicut enim tres ſacrile-
gum eſſe dominos aut deos dicere,ita etiam hoc plenum ſacrilegij eſt,duos domi-
nos aut deos dicere. Quia unus deus,unus eſt dominus, unus eſt ſpiritus ſanctus,
& qui deus dominus,& qui dominus deus, quia & in dominatione diuinitas,& in
diuinitate dominatus eſt. Deniq; & dominum & deum legiſti patrem: Domine de
us meus clamabo ad te exaudi me. Et dominum & deum habes filium, ſicut in eu-
Ioan.20. angelio legiſti,quia cum tetigiſſet Thomas latus Chriſti ait: Dominus meus & de-
us meus. Ergo ſicut pater deus et filius dominus,ita & filius deus et pater dominus:
alternatur pia ſignificatio, non alternatur diuina natura, ſed immutabilis manet
gratia. Nõ enim largitatis collatiua ſed naturalis placita charitatis ſunt,quia & uni-
tas proprietatem habet & proprietas unitatem.

Quia ſicut pater ſanctus,ita filius ſanctus,ita & ſpiritus dei ſanctus. Cap. XVIII.

D ERGO ſanctus pater,ſanctus filius,ſanctus & ſpiritus, ſed non tres ſan-
cti,qa unus eſt deus ſanctus,unus eſt dominus. Vna eſt ergo uera ſan
ctitas,ſicut una uera eſt diuinitas,una illa ſanctitas naturalis. Ideo om
nia hæc quæ ſancta nos credimus,illam ſolam prædicant ſanctitatem:
cherubin & ſeraphin indefeſſis uocibus laudãt & dicunt: Sanctus,ſanctus,ſanctus
dominus deus ſabaoth. Non ſemel dicunt,ne ſingularitatem credas. Non bis di-
cunt,ne ſpiritum excludas. Non ſanctos dicunt,ne pluralitatem æſtimes. Sed ter re
petunt & idem dicunt,ut etiam in unum diſtinctionem trinitatis & diuinitatis in-
telligas unitatem:hoc cum dicunt deum prædicant. Nos quoq; nihil precioſius in-
uenimus quo deum prædicare poſſimus niſi ut ſanctum appellemus. Quodlibet
aliud inferius deo,inferius eſt domino. Ergo hinc quoq; conſiderate,utrum aliquid
ſancto ſpiritui derogandum ſit,cuius nomen dei laus eſt. Sic enim laudatur pater,
ſic laudatur & filius,quemadmodum ſpiritus nominatur. Et laudat ſeraphin,lau-
dat omnis beatorum chorus,ut ſanctum deum dicat,ſanctum filium,ſanctum ſpi
ritum. Quomodo igitur non omnia habet quæ dei ſunt, qui cum patre & filio à ſa
cerdotibus in baptiſmate nominatur,& in oblationibus inuocatur,cum patre & fi-
lio à ſeraphin in cœleſtibus prædicatur,cum patre & filio habitat in ſanctis, infun-
ditur iuſtis,inſpiratur prophetis? Vnde & ſcriptura diuina θεόπνευστος dicitur, quod
deum inſpiret,quam locutus eſt ſpiritus. Aut ſi nolunt omnia habere quæ dei ſunt,
& poſſe omnia ſpiritum ſanctum,dicant quid non habeat,quidúe nõ poſſit. Nam
ſicut omnia habet filius,nec inuidet pater quin minus omnia naturaliter daret filio
qui dedit quod maius eſt omnibus,quemadmodum ſcriptura teſtatur dicens,Pa-
ter quod dedit mihi maius eſt omnibus : ita etiam ſpiritus Chriſti habet q̃d maius
eſt

A eſt omnibus,quia iuſticia neſcit inuidiam. Itaq; ſi diligenter aduertamus etiam hic diuinæ poteſtatis comprehendimus unitatem: Pater,inquit,dedit mihi quod maius omnibus eſt,& nemo poteſt rapere ea de manu patris mei. Ego & pater unum ſumus. Nam ſi recte ſupra oſtendimus manum eſſe dei ſpiritum ſanctum, eadem utiq; manus patris eſt quæ filij eſt manus, quoniam idem ſpiritus patris qui ſpiritus filij eſt. Ideo ſicut non rapitur patri,ita non rapitur filio, ita non rapitur & ſpiritui. Quicunq; de nobis in hoc nomine trinitatis uitam accipit æternam, ex ipſo utiq; quod & dediſſe filio pater, accepiſſe à filio ſpiritus dicitur, quia ſcriptum eſt: Ille me clarificabit,quia de meo accipiet & annũciabit uobis, Quod de munere magis diſpenſationis uidetur quàm de poteſtatis diuinæ iure dixiſſe, quia quos filius redimit,ſpiritus quoq; ſanctificaturus accipit: Ex iſtis ipſis inquam uerbis de quibus calumniam ſtruunt,unitas diuinitatis aduertitur non indigentia largitatis. Dedit pater per generationem non per adoptionem,dedit quaſi id quod eſſet in ipſo diuinæ iure naturæ,nõ quaſi liberalitatis gratia q̃d deeſſet. Et ideo quia ſic acquirit filius populos ut pater,ſic uiuificat filius ut pater,æqualitatem ſuam ad patrem unitatem poteſtatis expreſſit,dicens. Ego & pater unum ſumus. Cum enim dicit, ego & pater,reuelatur æqualitas. Cum dicit,unum ſumus,unitas declaratur. Æqualitas confuſionem excludit,unitas ſeparationem,æqualitas patrem filiumq; diſtinguit, unitas patrem filiumq; non ſeparat. Ergo cum dicit:Ego & pater, Sabellianum repellit,quia alium ſe,alium patrem dixit. Repellit Fotinianum, quia ſe cum deo patre iunxit. Illos ſuperioribus repellit,quia dixit:ego & pater. Inferioribus Arrianos, Ioan.10. Ioan.16.

B quia dicit:unum ſumus,tamen & in ſuperioribus & inferioribus hæreticam iugulat ſæuitatem:Sabellianorum,quia unum dixit ſumus,nõ unus ſumus, Arrianorum, quia ego & pater,non pater & ego dixit. Quod utiq; non contumaciæ, ſed pietatis & præſcientiæ fuit,ne nos errorem in ordine putaremus. Neſcit enim unitas ordinem. Gradum neſcit æqualitas,nec cadit in dei filium ut per contumaciam pietatẽ læderet magiſter ipſe pietatis. Refert itaq; aduertere quo loci hæc dominus diſputauerit. Frequenter enim eius oracula ex locorum in quibus diuerſatus eſt qualitatibus æſtimamus. Ieiunaturus ab ſpiritu, ſicut legimus, ducitur in deſertum, ut euacuaret diaboli tentamenta. Nam & ſi in abundantia copiarum continenter uixiſſe laudandum eſt,tamen in diuitijs & amœnitatibus frequẽtior tentationis illecebra eſt. Deniq; tentator ut tentet copias pollicetur. Et dominus ut uincat,famẽ nutrit. Nec ego diffiteor in diuitijs eſſe poſſe continentiam. Sed & qui mare nauigat frequenter euadit, magis tñ obnoxius eſt periculo quàm qui nauigare noluerit. Videamus cætera. Promiſſurus regnum cœlorum Ieſus montem aſcendit: Alibi per ſata ducit diſcipulos,ſeminaturus in eorum affectibus cœleſtium ſegetem præceptorum, ut meſſis animorum fœcunda flaueſceret. Conſummaturus ſuſceptæ carnis officia, cum perfectionem in diſcipulis iam uideret,quos uerborum ſuorum radice fundauerat,hortum ingreditur,ut olearum nouellas in domo domini plãtaret, & iuſtum palmæ florẽtem modo uitemq; fœcundam riuo ſui ſanguinis irrigaret. Hoc quoque loco in porticu Salomonis deambulat, dedicationis ut legimus die, hoc eſt in pectore ſapientis atque pacifici deambulat Chriſtus, eius ſibi dedicaturus affectum. Quæ iſta porticus ſit, docet propheta dicens: Deambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ. Habemus ergo in nobis domum dei. Habemus Pſal.100.

C atria, habemus & porticus, qui habemus & plateas, quia ſcriptum eſt: Inq; plateis
Prou.5. tuis ſuperfluant aquæ tuæ. Dilata ergo hanc porticum tui cordis porticu dei uerbo
Pſal.80. qui dicit: Dilata os tuum & adimplebo illud. Ergo deambulās in corde ſapientis
Ioan.10. atq; pacifici dei uerbum, audiamus quid loquatur: Ego & pater unum ſumus. Nō
1.Cor.2. dicit hoc in pectore perturbatoris & ſtulti, quia animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus dei, ſtulticia enim illi eſt. Non capiunt fidei magnitudinem anguſta impiorum pectora. Deniq; Iudæi audientes, Ego & pater unum ſumus, tulerunt lapides ut lapidarent eum. Qui hoc audire non poteſt, Iudæus eſt, qui hoc audire non poteſt, lapidat Chriſtum aſperioribus omni caute perfidiæ ſuæ ſaxis. Et ſi mihi creditis uulnerat Chriſtum. Nam & ſi ille iam uulnus ſentire non poſſit, nunc enim ſecundum carnem iam non nouimus Chriſtum, tamen Arrianorum impietate lapidatur, qui eccleſiæ pietate lætatur. Bonum mihi eſt domine lex oris tui, ſeruo præceptum tuum. Vnum te eſſe cum patre ipſe dixiſti, quia hoc credidit Petrus, claues regni cœlorum accepit, & ſui ſecurus peccata donauit. Quia hoc non credidit Iudas, impietatis ſuæ ſe laqueo ſtrangulauit. O dura infidelium ſaxa uerborum, O informem laqueum proditoris, ſed deformius precium Iudæorum, argentum improbum, quo aut emitur ad necem iuſtus aut uenditur. Ioſeph uenditus, emptus Chriſtus, alter ad ſeruitutem, alter ad mortem. Deteſtabilis hæreditas, feralis auctio, quæ aut fratrem uendit iniuriæ, aut dominum licitatur exitio, ſalutis omnium redemptorem. Duo igitur quæ præſtantiora ſunt omnibus, Iudæa uiolauit, fidem atq; pietatem, ſed in utroq; Chriſtum fidei & pietatis autorem. Nam & in patriarcha Ioſeph typus Chriſti fuit, & in ueritate ſui corporis Chriſtus: Qui nō

D rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed formam ſerui accepit. Propter lapſus uidelicet noſtros ſuſcipiens ſeruitutem, nec refugiens paſſionem, alibi uiginti aureis emitur, alibi triginta. Quomodo enim poterat uerum eius precium comprehendi, cuius non poteſt meritum definiri? Erratur in precio, quia erratur in ſtudio. Viginti aureis in ueteri teſtamento uenditur, triginta in Euāgelio. Precioſior enim typo ueritas, largior gratia quàm diſciplina. Opimior lege præſentia, quia lex promiſit aduentum, legem aduentus impleuit. Viginti aureis emunt Iſmaelitæ, triginta Iudæi. Nec hic figura mediocris. Ad ſacrilegium perfidi largiores quàm ad ſalutem fideles ſunt. Tamen utriuſq; contractus conſiderari conuenit qualitatem. Viginti aurei precium ſeruitutis, triginta aurei crucis ſunt. Quamuis enim ſimili modo aſſumptionis & paſſionis ſint admiranda myſteria, plenitudo tamen fidei in ſacramento eſt paſſionis. Non minoris quidem æſtimo ſanctæ uirginis partum, ſed gratius benedicti corporis ſacramentum. Quid clementius quàm quod mihi ſuas donauit iniurias? Plenius tamen eſt, quod tantum contulit nobis, ut qui moriturus non erat, quia deus erat, noſtra ille morte moreretur, ut nos eius ſpiritu uiueremus. Deniq; non ocioſe & Iudas Scarioth unguentum illud trecentis denarijs æſtimauit, quod utiq; ipſius precij definitione crucem uideretur domini declarare. Vnde & dominus ait: Hæc enim mittens hoc unguētum in corpus meum ad
Matt.26. ſepeliendum me fecit. Cur igitur Iudas hoc carius æſtimauit? Quia peccatoribus pluris conſtat remiſſio peccatorum, & indulgentia uidetur eſſe precioſior. Deniq;
Luc.7. habes ſcriptum: Quia cui multum dimittitur plus diligit. Ergo & ipſi peccatores, domi-

A dominicæ paſſionis quam perdiderunt gratiam confitentur, & teſtimonium fe-
runt Chriſto, qui Chriſtum ſunt perſecuti. Aut quia in maleuolam animam non
intrat ſapientia, etiam hoc loquebatur proditoris affectu, carius æſtimabat domi
nici corporis paſſionem, ut omnes à fide precij enormitate reuocaret. Ideóque do-
minus gratis ſe obtulit, ne quem reuocaret à Chriſto paupertatis neceſſitas. Patri
archæ eum uili uendiderunt ut omnes emerent. Eſaias dixit: Quicunque non ha- Eſa.55.
betis argentum, uenite emite & bibite. Et manducauerunt & ſaciati ſunt in deſerto
ut eum acquireret qui non habebat argentum. O Iuda proditor, unguentum paſ-
ſionis eius trecẽtis denarijs æſtimas, & paſſionem eius triginta denarijs uendis. Di
nes in æſtimatione, uilis in ſcelere. Ergo non omnes eodem precio emunt Chriſtũ.
Alio emit Fotinus qui ad mortem emit, alio Arrianus qui emit ad iniuriam, alio
catholicus qui emit ad gloriam. Sed emit ſine precio, ſecũdum quod ſcriptum eſt:
Qui non habet pecuniam emat ſine precio. Non omnes inquit, qui dicunt mihi do Math.7.
mine domine intrabunt in regnum cœlorum. Et ſi multi ſe nominent Chriſtianos,
nomen uſurpant, non omnes mercedem habent. Et Cain obtulit ſacrificium, & Iu Luc.22.
das accepit oſculum, ſed audiuit, Iuda oſculo filium hominis tradis? hoc eſt amo-
ris pignore ſcelus imples, & pacis inſtrumento odia feris, & charitatis officio mortẽ
irrogas. Ergo nec Arriani ſibi uſurpato nomine blandiantur, quia chriſtianos ſe eſ-
ſe dicunt. Reſpondebit eis dominus: Nomen meum prætenditis & ſubſtãtiam de
negatis, ſed non agnoſco nomen meũ ubi non eſt mea ſempiterna diuinitas. Non
eſt nomen meum quod à patre diuiditur, ab ſpiritu ſeparatur, nõ agnoſco nomẽ
B meum ubi non agnoſco doctrinam meam, non agnoſco nomen meum, ubi non
agnoſco ſpiritum meum. Neſcit enim ſe ſpiritus patris comparare ſeruitijs quæ cre
auit. De quo multa diximus.

Collectio, quia ſpiritus deus, quoniam & ſine peccato eſt & peccata do-
nat, & creator eſt & ſeruimus ei & adoratur. Hæc enim o-
mnia dei ſunt, & quia à morte ſu-
ſcitat. Caput XIX.

ASSVMAM tamen, ut in fine quæ diſperſe dicta ſunt expreſſius colliga
mus, cum ex cæteris, tum ex quatuor iſtis præ cæteris manifeſta diuini-
tatis gloria cõprobatur. Deus enim ex eo cognoſcitur, aut quia ſine pec-
cato eſt, aut quia peccata condonat, aut quia creatura non eſt, ſed creator
eſt, aut quia non adorat ſed adoratur. Sine peccato itaq; nemo eſt, quia nemo ſine
peccato niſi unus deus. Peccata quoq; nemo cõdonat, niſi unus deus, quia æque ſcri
ptum eſt: Quis poteſt peccata donare niſi ſolus deus? Creator quoque omnium Luc.5.
non poteſt eſſe niſi qui creatura nõ eſt, qui creatura autem non eſt, ſine dubio deus
eſt, quia ſcriptũ eſt: Seruierũt creaturæ potius q̃ creatori, qui eſt deus benedictus in Roma.1.
ſecula. Deus quoq; non adorat ſed adorat, quia ſcriptũ eſt: Dñm deũ tuum adora
bis & illi ſoli ſeruies. Conſideremus ergo utrũ horũ aliquid habeat ſpiritusſanctus
quæ teſtimonium afferant diuinitatis. Primum igitur de eo tractemus, quia ne-
mo ſine peccato niſi unus deus. Exigamus ut doceant quod peccatũ habeat ſpiritusſ

C ſanctus. Sed docere non poſſunt, & autoritatem requirunt, ut lectione doceamus, quia non peccauit ſpiritus ſanctus ſicut de filio lectum eſt, quia peccatum non fe
Sap.7. cit. Et hoc accipiant ſcripturarum autoritate nos docere. Scriptum eſt enim: Quia in ſapientia eſt ſpiritus intelligentiæ, ſpiritus unicus, multiplex, ſubtilis, bene mobilis, difertus, immaculatus. Immaculatus dicit ſcriptura: Nunquid mentita eſt de filio, ut de ſpiritu credas eſſe mentitam? Dixit enim Propheta in eodem loco de ſapiẽtia, quia nihil maculoſum in illam incurrit. Ipſa immaculata eſt, & immaculatus eius eſt ſpiritus. Ergo ſi peccatum non habet ſpiritus, deus eſt. Sed quomodo reus poteſt eſſe peccati qui donat ipſa peccata, & peccatum non fecit? Et quia ſine peccato eſt, creatura non eſt. Omnis enim creatura peccatorum capacitati obnoxia eſt, ſola autem eſt à peccato immunis & immaculata ſempiterna diuinitas. Nunc uideamus utrum peccata donet ſpiritus. Sed hinc dubitari nõ poteſt, cum ipſe dominus
Ioan.20. dixerit: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remiſſa erunt. Ecce quia per ſpiritum ſanctum peccata donantur. Homines autem in remiſſionem peccatorum miniſterium ſuum exhibent, non ius alicuius poteſtatis exercent. Neque enim in ſuo ſed in patris & filij & ſpiritus ſancti nomine peccata dimittũtur. Iſti rogant, diuinitas donat: humanum enim obſequium, ſed munificentia ſupernæ eſt poteſtatis. In baptiſmo quoq; peccata donari non eſt ambiguum. In baptiſmo autem operatio patris & filij & ſpiritus ſancti eſt. Ergo ſi peccatum non habet ſpiri
Mar.2. tus, cum ſcriptum ſit: Quis poteſt dimittere peccata niſi unus deus, utiq; qui nõ poteſt ab unitate naturalis nominis ſeparari, non poteſt etiam à dei poteſtate ſecerni.
D Si autem à dei non ſecernitur poteſtate, quomodo à dei appellatione ſecernitur? Videamus nunc utrum creatura ſit an creator. Sed cum ſupra creatorem euidentiſſime probauerimus, quia ſcriptum eſt: Spiritus diuinus qui fecit me, & innouari faciem terræ per ſpiritum, & ſine ſpiritu faceſſere omnia declaratum ſit, apparet ſpiritum eſſe creatorem. Sed quis hoc dubitet, quando ſicut ſupra oſtendimus, ne domini quidem ex uirgine aſſumpta generatio, quæ præſtantior omnibus creaturis eſt, operationis exors ſit ſpiritalis? Non ergo creatura ſpiritus, ſed creator eſt, qui autem creator, nõ utiq; creatura. Et quia creatura non eſt, ſine dubio creator eſt omnium qui patri & filio cooperator eſt in omnibus. Si autem creator, utiq; dicendo Apoſtolus, in condemnationem gẽtilitatis, quia ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori qui eſt deus benedictus in ſecula, ſuadendo quoq; ut ſupra docuimus ſeruiendum eſſe ſpiritui ſancto, & creatorem oſtendit, & quia creator eſt deum appellari debere monſtrauit. Quod etiam in epiſtola quæ ad Hebræos ſcripta eſt com
Heb.3. prehendit dicens: Quoniam qui omnia creauit deus eſt. Aut dicant igitur quid ſit quod ſine patre & filio & ſpiritu ſit creatum, aut ſpiritum quoq; unius cum patre & filio deitatis eſſe fateantur. Adorandum quoq; docuit, quem dominum & deum dixit. Qui enim deus uniuerſitatis & dominus, utiq; ab omnibus adorãdus eſt. Sic
Matt.4. enim ſcriptum eſt: Dominum deum tuum adorabis & ipſi ſoli ſeruies. Aut dicant
Heb.1. ubi legerint, quia adorat ſpiritus. Dictum eſt enim de dei filio: Adorent eum omnes angeli eius. Non lectum eſt adoret ſpiritus. Quomodo enim poteſt adorare, qui non inter famulos & miniſtros eſt? Sed cum patre & filio ſeruitia habet ſubie
Phil.3. cta iuſtorum, quia ſcriptum eſt: Spiritui dei ſeruimus. Adorandus igitur eſt nobis, cui ſeruiendum à nobis Apoſtolus docuit. Cui autem ſeruimus hunc & adoramus.

A mus. Iuxta quod ſcriptum eſt, ut eadem ſæpe repetamus, Dominum deum tuũ a-
dorabis, & illi ſoli ſeruies, quanquam & hoc non prætermiſerit apoſtolus, quin &
ſpiritum diceret adorandũ. Cum enim docuerimus quia ſpiritus in prophetis eſt,
nec hoc quiſquam poſſit ambigere, quia per ſpiritum prophetia datur, utique cum
adoratur qui in prophetis eſt, idem ſpiritus adoratur. Itaq; ſic habes: Si conueniat 1. Cor. 14.
uniuerſa eccleſia in unum & omnes linguis loquantur, intret aũt idiota aut infide-
lis, nónne dicent quod inſanitis? Sin aũt prophetent oẽs, intret aũt quis idiota aut
infidelis, conuincit́ ab omnibus, dijudicat́ ab omnibus. Occulta etiã cordis eius ma
nifeſta fiunt, & ita cadẽs in faciẽ adorabit deũ pronunciãs quod uere deus ſit in uo
bis. Deus eſt ergo qui adorat́, deus qui manet & qui loquit́ in ꝓphetis, manet aũt
& loquit́ ſpũs. Ergo & ſpiritus adorat́. Itaq; ſicut pater & filius unũ ſunt, quia filius
oĩa habet quæ pater habet, Ita & ſpũs unũ eſt cũ patre & filio, quia & ipſe oĩa dei
nouit. Nó eñ extorſit ne ſit amittẽtis iniuria, nó rapuit ne dãnũ ſit eius cui uidetur
ereptũ. Neq; eñ aut per indigentiã rapuit, aut per excellentiã uirtutis ualidioris ex
torſit, ſed per unitatẽ poſſidet poteſtatis. Ergo ſi hæc omnia operat́, quia omnia o-
peratur unus atq; idem ſpiritus, quõ non deus, quia omnia habet quæ deus habet?
Aut cõſideremus quid habeat deus qď nó habeat ſpirituſſanctus. Habet deus pa-
ter diuinitatẽ, habet & filius, in quo habitat plenitudo diuinitatis, habet ſpũs, quia
ſcriptum eſt: Spiritus diuinus qui eſt in naribus meis. Habet deus ut ſcrutetur cor- Iob. 27.
da & renes, habet & filius qui dicebat: Quid cogitatis in cordibus ueſtris mala. Sci Matth. 9.
ebat enim Ieſus cogitationes eorum. Habet & ſpiritus, qui etiam prophetis alieni
B cordis occulta manifeſtat, ſicut ſupra diximus, quia occulta cordis manifeſta fiant.
Et quid miramur ſi hominum ſcrutatur occulta, qui ſcrutatur etiam alta dei? Habet
deus ut uerax ſit, quia ſcriptum eſt: Sit autem deus uerax, omnis autem homo mẽ- Roma. 3.
dax. Et alibi ſcriptũ eſt: Fidelis deus qui non mentitur. Nunquid mentitur ſpiritus,
qui eſt ſpiritus ueritatis, immo quem docuimus ueritatẽ dictum, quia & ipſum Io-
annes ueritatem ſicut filium nuncupauit. Et in pſalmo ait Dauid: Emitte lucem tu-
am & ueritatẽ tuam, ipſa me deduxerunt & adduxerunt in montem ſanctum tuũ Pſal. 42.
& in tabernacula tua. Si lucem hic filium putas, ergo ſpiritus ueritas eſt. Aut ſi fili-
um putas ueritatẽ, ergo ſpiritus lux eſt. Habet deus nomen ſuper omne nomen, &
dedit filio nomen, ſicut legimus, ut omnes in nomine Ieſu genu flectant. Hoc no-
men utrum habeat ſpiritus cõſideremus. Sed ſcriptum eſt: Ite baptizate gẽtes in Philip. 2.
nomine patris & filij & ſpirituſſancti. Habet ergo nomẽ ſuper omne nomẽ. Quod
ergo habet pater & filius, habet & ſpiritus per naturalis nominis unitatem.

Quia ſicut pater & filius, ita & ſpirituſſanctus ſuſcitat mor
tuos. Caput XX.

HABES quod ſuſcitat mortuos. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & ui-
uificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Suſcitat autem etiam ſpiritus per
quem deus ſuſcitat, quia ſcriptũ eſt: Viuificabit & mortalia corpora ue- Roma. 8.
ſtra propter inhabitantem ſpiritũ eius in uobis. Tamen ne infirmã gra
tiã putes, audi quia & ſpiritus ſuſcitat. Dicit enim propheta Ezechiel. Veni ſpũs &
inſuffla in mortuos iſtos & uiuent, & prophetaui ſicut mãdauit mihi, & intrauit in Ezech. 37.
eos ſpũs uitæ, & uixerũt & ſteterũt in pedibus ſuis cõgregatio nimis multa. Et infra
deus

C deus dicit: Scietis quod ego ſum dominus cũ aperiam ſepulchra ueſtra. & educam
de ſepulchris populum meum, & dabo ſpiritum meum in uos & uiuetis. Vtique
cum ſpiritum ſuum dixerit, nunquid alium præter ſpiritum ſanctum nuncupauit?
Neq; enim flatilem ſpiritum ſuum diceret, nec hic ſpiritus à quatuor mundi poſſet
uenire cardinibus, quia uentorum flatus hic quem uidemus, partis non uniuerſita-
tis eſt. Et hic ſpiritus quo uiuimus, ſingulorum non uniuerſorum eſt. Spiritus au-
tem ſanctus eſt, ut & ſuper omnes & in omnibus ſit. Itaque ex uerbis propheti-
cis ſpectare licet, quemadmodum oſſa dudum reſolutorum membrorum com-
page diſperſa in formam rediuiui corporis uiuificante ſpiritu reuertantur, & in ſu-
os artus fauilla concreſcat, ſenſu prius animata coëundi, quàm ſpecie reformata ui-
uendi. Nónne in facti ſimilitudine, unitatem diuinæ recognoſcimus poteſtatis?
Sic ſuſcitat ſpiritus ſicut & dominus in paſſione propria ſuſcitauit, cum ſubito in
momento oculi defunctorum ſepulchra patuerunt, & rediuiua corpora ſurrexe-
re de tumulis mortis, quæ fœtore deterſo ac uitæ odore reparato expirantium fa-
uillæ ſpirantium faciem receperunt: Habet ergo ſpiritus quod habet Chriſtus.
Habet igitur quod habet deus. Omnia quæ habet pater, habet filius. Ideoq; dixit:
Ioan.16. Omnia quæ habet pater mea ſunt.

Quia ſpiritus in dei ſede, & unum regnum patris & filij & ſpiritusſan- cti indiuiſum. Cap. XXI.

NEc illud mediocre, quod de throno dei exire fluuium legimus. Sic em̃
Apo.22 habes dicente Iohanne Euangeliſta: Et oſtendit mihi flumen aquæ
D uiuæ, ſplendidum tanquam cryſtallum procedens de ſede dei & agni,
in medio plateæ eius & ex utraq; parte lignum uitæ, faciens fructus
duodecim, per ſingulos menſes reddens fructum ſuum, & folia ligni ad medicinam
omnium gentium. Hic eſt utiq; fluuius de dei ſede procedens, hoc eſt ſpiritusſan-
Ioan.7 ctus quem bibit qui credit in Chriſtum, ſicut ipſe ait: Qui ſitit ueniat ad me & bi-
bat: qui credit in me ſicut dicit ſcriptura, Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.
Hoc autem dicebat de ſpiritu, Ergo flumen eſt ſpiritus. Hic igitur eſt in dei ſede.
Neq; enim aqua abluit dei ſedem. Deniq; Dauid non ſupra ſedem dei dixit, ſed
Pſal.148. ſupra cœlos eſſe, quamlibet illam intelligas aquam. Quia ſcriptũ eſt: Et aquæ quæ
ſuper cœlos ſunt laudent nomen domini. Laudent dixit, non laudet. Nam ſi aquæ
elementum uoluiſſet intelligi, laudet utiq; dixiſſet. Dicendo autem pluraliter, uirtu
tes uoluit æſtimari. Et quid mirum ſi in ſede dei ſpiritus ſanctus eſt, cum ipſum re-
Roma.14 gnum dei operatio ſpiritus ſit. Sicut ſcriptum eſt: Quia non eſt regnum dei eſca &
potus, ſed iuſticia & pax & gaudium in ſpiritu ſancto. Et ipſe cum dicit ſaluator:
Luc.11. Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſtruetur: Deinde ſubijciendo: Quod ſi in ſpi
ritu dei eijcio dæmonia, profecto peruenit in uos regnum dei, Oſtendit regnum ſi
bi indiuiſum eſſe cum ſpiritu. Quid autem dementius quàm ut neget quiſquam
Chriſto conregnare ſpiritum ſanctum, cum etiam nos in Chriſti regno conregna-
2.Tim.2. turos Chriſto Apoſtolus dicat? Si enim commortui ſumus, & conuiuemus, ſi ſu-
ſtinemus, & conregnabimus. Sed nos per adoptionem, ille per poteſtatem, nos gra
tia, ille natura. Habet igitur conſortium regni cum patre & filio etiam ſpiritus ſan-
ctus, qui unius naturæ, unius dominationis, unius etiam poteſtatis eſt.

Quia

A

Quia dominus ſabaoth etiam ſpirituſſanctus.
Caput. XXII.

ITAQVE cum habeat conſortium regni, quid obſtat quo minus ſpiri-
tum ſanctum intelligamus, à quo Eſaias miſſus eſt? Neq; enim Paulo
poſſumus autore dubitare, cuius ſententiā in Actibus Apoſtolorū Lu
cas euangeliſta ſic probauit ut ſcriberet. Deniq; ſic habes dicēte Paulo: Act.28
Bene locutus eſt ſpiritus per Eſaiam ad patres noſtros dicēs: Vade ad plebē iſtam
& dic: Aure audietis & nō intelligetis, & uidētes uidebitis, & nō aſpicietis. Spūs er-
go eſt qui miſit Eſaiam. Si ſpūs miſit, ſpūs eſt utiq; quem mortuo Ozia rege uidit Eſa.6.
Eſaias quādo dixit: Vidi dn̄m ſedentē ſuper thronum excelſum & eleuatum, & ple
na erat domus maieſtatis eius, & ſeraphin ſtabant in circuitu eius, ſex alæ uni & ſex
alæ alteri, & duabus uelabant pedes, & duabus uelabāt faciē, & duabus uolabāt &
clamabant alter ad alterū & dicebāt: Sanctus, ſanctus, ſanctus, dn̄s deus ſabaoth,
plena eſt uniuerſa terra maieſtate eius. Si ſtabant ſeraphin, quō uolabant? Si uola
bant, quō ſtabant? Si hoc nō poſſumus cōprehendere, quō deum comprehendere
uolumus quē non uidemus? Sed ſicut rotā intra rotam uidit propheta currentem,
quod utiq; nō ad corporalis refertur ſpeciem uiſionis, ſed ad utriuſq; gratiam teſta
menti, eo ꝙ teres uita ſanctorum ſit, & ita ſibi concinens, ut ſuperioribus poſteriora
reſpondeant. Rota igitur intra rotam eſt uita ſub lege, uita ſub gratia, eo quod Iu-
dæa intra eccleſiam ſit, lex intra gratiam. Nam intra eccleſiam eſt, qui Iudæus eſt in
B occulto, & circunciſio cordis intra eccleſiæ ſacramentum eſt. Sed illa Iudæa intra ec- Pſal.75.
cleſiam, de qua ſcriptum eſt: Notus in Iudæa deus. Ergo ſicut rota intra rotam cur-
rit, ſimiliter alæ ſtabant & alæ uolabant. Similiter & ſeraphin duabus alis faciem,
& duabus alis pedes uelabant, & duabus uolabant. Nam hic quoq; ſpiritalis ſapi-
entiæ ſacramentum eſt. Stabant tempora, uolabant tempora. Stant præterita, uo-
lant futura, Et quaſi alæ ſeraphin, ita faciem dei uel pedes uelant, eo quod in deo
qui nec principium nec finem habet, omnis ab hac cognitione principij eius & finis
curſus temporum feriatur. Stant ergo præterita uel futura, præſentia uolant. Ne
quære principij eius uel finis arcana quæ non ſunt. Habes præſentia, ſed laudato,
non diſcute. Seraphin indefeſſis uocibus laudant, & tu diſcutis? Quod utiq; cum
faciunt oſtendunt nobis non aliquando diſcutiendum deum, ſed ſemper eſſe lau-
dandum. Ergo dominus ſabaoth, & ſpirituſſanctus eſt.

Quia omnipotens etiam ſpiritus dei.
Caput XXIII.

NISI forte diſplicet impijs doctor quem Chriſtus elegit, aut dominum
uirtutum negare poſſunt ſpiritumſanctum, qui donet quas uoluerit
ipſe uirtutes. Nunc unitatem maieſtatis licet in patre filioq; & ſancto
ſpiritu cognoſcere. Nam pleriq; dicūt patrem deum ab Eſaia hoc tem
pore uiſum. Paulus ſpūm dixit, Lucas ꝓbauit, Iohānes euangeliſta ad filiū retulit.
Sic enī ſcriptū eſt de filio: Hæc locutus eſt Ieſus & abijt & abſcondit ſe ab his. Cum Ioan.12.
aūt tanta ſigna feciſſet corā eis non credebant in eum, ut ſermo Eſaiæ impleret̄ quē
dixit: Dn̄e quis credidit auditui noſtro & brachiū dn̄i cui reuelatū eſt? Propterea Eſa.53.
non

C non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorum & indurauit cor eorum, ut non uideant oculis & corde intelligant & conuertantur, & ſanem eos. Hæc dixit Eſaias, quando uidit maieſtatem eius, & locutus eſt de eo. Ipſa uerba dixit Iohannes dixiſſe Eſaiam, & maieſtatem ei filij apparuiſſe euidentiſſime reuelauit. Paulus autem ſpiritum hæc dixiſſe memorauit. Vnde igitur iſta diuerſitas? Diuerſitas quidem uerborum non ſenſuum eſt. Nam licet diuerſa dixerint, Ioan. 14. nullus errauit, quia & pater uidetur in filio qui dixit: Qui me uidet, uidet & patrem. 1. Cor. 12. Et filius uidetur in ſpiritu, quia ſicut nemo dicit dominum Ieſum niſi in ſpiritu ſancto, ita non carnali oculo, ſed ſpiritali gratia Chriſtus uidetur. Vnde & ſcriptura ait: Surge qui dormis & exurge à mortuis & illuceſcet tibi Chriſtus. Et Paulus cum oculos perdidiſſet, quomodo niſi in ſpiritu Chriſtum uidebat? Vnde & dominus ait: Ad hoc enim tibi uiſus ſum ut conſtituerem te miniſtrum & teſtem quibus uidiſti me & in quibus uiſurus es. Nam & prophetæ ſpiritum accipiebant, & Chriſtum uidebant. Vna igitur uiſio, una præceptio, una maieſtas. An negas etiam dominum maieſtatis eſſe ſpiritum ſanctum, cum dominus maieſtatis ſit crucifixus, quia natus eſt de ſpiritu ſancto & uirgine Maria, quia non alter Chriſtus, ſed unus eſt, & ante ſecula ex patre, ut dei filius ſit natus in ſeculum, ut homo carnis aſſumptione generatus. Quid autem dicam, quia ſicut pater & filius, ita etiam ſpiritus immaculatus eſt & omnipotens, quia omnipotens ſpiritus dei, quia græce παντοδύναμον, πᾶν ἐπίσκοπον, Salomon dixit, eo quod omnipotens & ſpeculator ſit omnium, ſicut lectum eſt in libro Sapientiæ, ſupra eſt demonſtratum. Ergo & ſpiritus in honore eſt & in maieſtate. D Intuere nunc, ne quid eum forte non deceat, aut ſi tibi diſplicet Arriane, detrahe eum de patris filijque conſortio. Sed ſi detrahere uolueris, cœlum ſupra te uerti uidebis, quia uirtus eorum omnis ab ſpiritu eſt. Si detrahere uolueris, in deum tibi prius mittenda eſt manus, quia deus ſpiritus. Sed quomodo detrahes eum, qui alta ſcrutatur dei?

FINIS.

CAPITA LIBRI DE FIDE ORTHODOXA CONTRA ARRIANOS.

Quod nihil periculoſius ijs hæreticis eſſe poſſit, quibus multa nobiſcũ paria ſunt, qui cum integre per omnia decurrere uideantur, uno tamen uerbo meram ac ſimplicem fidem inficiunt. Quodque ſublato nomine ſubſtantiæ quod iſti de Euangelica & Apoſtolica fide patrumque traditione auferre uolunt, ſubtiliter Arriana hæreſis intromittatur. Et qua ratione iſtud nomen tollere laborauerint. Caput. I.

De confutatione hæreſis Arrianorum per firmiſſimas rationes & euidentia ſacræ ſcripturæ teſtimonia, eo quod ita deum filium de deo ponant, ut ex deo factus ſit, non ex deo natus, & quod homouſion, id eſt, unius ſubſtantiæ uocabulum auferant, illamque ſapientiam quæ dei filius eſt creaturam intelligant. Caput. II.

De deſtructione rationum, quibus Arriani errorẽ ſuũ defendere conãtur præcipue

A pue dicentes ideo homouſion nominari non oportere, quia in ſcripturis diui-
nis non contineatur. Cap. III.

Qno argumento Arriani deum non eſſe ſubſtantiam probare contendant, & de ſubtili illius diſſolutione. Ca. IIII.

Quod cum unitas ſubſtantiæ in patre & filio non ſolum prophetica, ſed & euangelica autoritate comprobetur, non poſſit dici in ſcripturis diuinis homouſion non inueniri. Et quæ ſit ratio nominis. Quod præterea ſi ad aliquam ſimilitudinem nelit Arrianus in deo comparationem facere, nō poſſit expreſſius comparatum diffinire, niſi cum dicat lumen ex lumine. Cap. V.

Quid ſit deus, & utrum ei aliquid poſſit comparari. Quemadmodum etiam ratio quædam ſit quæ apud græcos logos nominatur, quæ inter patrem & filium perſonas uel uocabula diſtinguit. Et quod illa ratio multis nominibus appelletur, ac qua de cauſa ſingula de filio dicantur. Cap. VI.

De remotione occaſionis erroris quam hæreticus Arrianus ex hoc ſapere poſſet, quod duo nomina uel duæ perſonæ, id eſt patris & filij ſtatuuntur, quaſi duo dij dicantur. Cap. VII.

De apertione totius myſterij hæreſis Arrianæ cur noluerit filium de ſubſtantia patris credi, & de reſponſione ad motiua Arrianorum, quodq́ multum interſit inter ea quæ facta ſunt, & eum qui omnia fecit. Et quemadmodum in multis ac uarijs figuris deus ſe patribus præoſtenderit, qui tamen ſecundum deitatem uideri non potuit. Cap. VIII.

B

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, DE FIDE ORTHODOXA CONTRA ARRIANOS.

LIBER VNVS.

Quod nihil periculoſius ijs hæreticis eſſe poſſit, quibus multa nobiſcū paria ſunt, qui cum integre per omnia decurrere uideantur, uno tamen uerbo meram ac ſimplicem fidem inficiūt. Quodq́ ſublato nomine ſubſtantiæ quod iſti de euāgelica & apoſtolica fide patrumq́ traditione auferre uolunt, ſubtiliter Arriana hæreſis intromittatur. Et qua ratiōe iſtud nomen tollere laborauerint. Caput. I.

MVLTAS quidem & graues hæreſes nouimus à plurimis ebulli-re & ueneni uice ad intimum pectus, canceris ſui uirus infundere. Sed uinci illi uel facile poſſunt, uel facile uitari, quorum prima propoſitione omne conſilium pectoris proditur. At uero hi quibus multa nobiſcum paria ſunt, facile poſſunt innoxias mentes & ſoli deo deditas, fraudulenta ſocietate percutere, dum malo-

C rum ſuorum uirus per bona noſtra defendunt. Nihil enim periculoſius his hæreticis eſſe poteſt, quàm qui cum integre per omnia decurrant, uno tamen uerbo, ac ſi ueneni gutta meram illam ac ſimplicem fidem dominicæ & exinde apoſtolicæ traditionis inficiant. Vnde uehementer nobis cauendum eſt, ne ſe uel ſenſibus uel auribus noſtris huiuſmodi aliquid latenter inſinuet, Quia nihil tam cogit in mortem quàm ſub obtentu fidei fidem uiolare. Vt enim gypſum aqua permixtum, lac colore mẽtitur, ita hic per ueriſimilem confeſſionem traditio inimica ſuggeritur. Qua de re non ſimilitudo cõfeſſionis, ſed ſenſus mentis eſt ponderandus quo confeſſio ipſa firmatur. Deniqꝫ ſi diligentius & accuratius attendatis, cur uoluerint de euangelica & apoſtolica fide & de patrum traditione ſubſtantiæ nomen auferri, proculdubio probatis hæreſim Arrianam ſubtili compendio breuiatam, ſublato hoc nomine intromiſſam. Nec hoc quidem ego ſuſpicione aut opinione collectum affirmo, Nec uti ipſi putant Academicus diſputator aſſiſto, ut ſimplices ſenſus uerborum ſubtilitate contorqueam, ſed ut contortos & prauos tenui argumento compoſitos in lucem cognitionis exponam, quo facilius poſſit cognita & comperta iniquitas ab hominibus euitari. Quæ etenim cauſa, quæ úe ratio extitit, ut quod docendum & quod credendum cunctis eccleſijs fuerat traditum, quodqꝫ patres noſtri apoſtolici uiri contra uniuerſas hæreſes, & maxime Arrianam, quaſi quendam obicem ueritatis, quo omnes aditus peſtiferæ doctrinæ obſtruerẽt, ſancto ſpiritu mundati, catholica ratione poſuerũt, non ſine magno niſu ab his q̃ tũc elogio Arrianæ labis addicti ſunt, laboretur auferri, niſi ut filium dei mutabilem & conuertibilem,
D utpote non de propria patris ſubſtantia cõſtitiſſe confingant: cui & initium ex tempore, & ortum ex nihilo, nomen ex altero, ut ſemper docuerunt, propter quod & ſæpe damnati ſunt, nunc iam libere & ſecure incunctanterqꝫ eccleſijs tradere & inſinuare poſſint.

De confutatione hæreſis Arrianorum per firmiſſimas rationes & euidentia ſacræ ſcripturæ teſtimonia, eo quod ita deum filium de deo ponant, ut ex deo factus ſit, non ex deo natus. Et quod homouſion, id eſt, unius ſubſtantiæ uocabulum auferant, illamqꝫ ſapientiam quæ dei filius eſt creaturam intelligant. Cap. II.

VIDETIS ergo omnia eos in tractatu ipſorum, non euangelica fide, ſed ſubdola malignitate ad ſeducendos ſimplices quoſqꝫ poſuiſſe. Non iam tam ſuſpectum quàm manifeſtum omnibus eſſe debet, ita eos deum de deo poſuiſſe, ut Arrius tradere ſolebat, ut ex deo factus ſit, non ex deo natus. Qui ſi natus eſt, unius ſubſtantiæ eſt, Si factus eſt, uerus filius non eſt. Et ſi uerus filius non eſt, nec uerus deus eſt. Aut ſi uerus deus eſt, & de patre non eſt, duo ſunt habentes ſinguli & uoluntates proprias & imperia diuerſa: Vel ſi concordia tantum & ſocietate unum ſunt, non tamen & ſubſtantia, uerus, ut iam dixi, deus non eſt. Sic erit deus ut Moyſes Pharaoni, poteſtate, non genere. Fi-
Eſa.1. lius quoqꝫ ita credendus erit ut per Eſaiam populo dictum eſt: Filios genui & exal-
Pſal.81. taui. Et alibi: Dij eſtis & filij altiſſimi omnes. Sed & primogenitus ita habebitur, quomodo & Iſraël à deo primogenitus filius appellatus eſt. Necnon & primoge-

nitus

A nitus totius creaturæ,quaſi in ordine factorum primogenitus habeatur,ut ex eo ſe-
riem quandam creandis mundi rebus aſſignent.Deniq; ſublato homouſion, id eſt
unius ſubſtantiæ uocabulo,ſimilem geſtori ſuo poſuerunt,cum aliud ſit ſimilitudo,
aliud ueritas. Nam & homo ad imaginem & ſimilitudinem dei factus eſt,Nec ta-
men deus eſt.Nec quod deus eſt,homo extitiſſe credendus eſt: Ita & filium dei ſi-
milem uolunt,ut eum aliunde ſimilem non de ipſa una ſancta & beata patris ſub-
ſtantia dicant.Qui ſi de patris ſubſtantia non eſt,ἐξ οὐκ ὄντων eſt,id eſt de nullis ex
tantibus ut idem Arrius tradidit. Sublato enim,uel id quod pater eſt, undecunq;
fuerit filius,neceſſe eſt ut & initium ex nihilo & ortum ex tempore habeat. Nihil
eñ ſine initio niſi ſolus deus. Vnde & filius ſiue ipſe dominus ait:Ego & pater unũ *Ioan.10.*
ſumus.Qđ ideo dixit,ut duarum perſonarum uocabula in unius deitatis maieſta
te monſtraret.Sicut & Propheta ex uoce dei: Eructauit,inquit,cor meum uerbum *Pſal.44.*
bonum,dico ego opera mea regi. Vides ergo hoc uerbum bonum filium dei eſſe,
quem non aliunde niſi de paterno pectore (& ut ita dixerim) de utero cordis dei
credimus natum.Et proinde eum regem appellat, quia ipſe eſt rex regum. Deum *1.Tim.6.*
dominum cui omnia diuina opera ſuccumbunt, qui dixit: Omnia quæ pater ha- *Ioan.16.*
bet mea ſunt. De hoc & Euangeliſta: In principio inquit erat uerbum, & uerbum *Ioan.1.*
erat apud deum & deus erat uerbum.Omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo fa-
ctum eſt nihil.Igitur quod in principio erat, ſemper fuiſſe credendum eſt. Sed nec
aliunde eſſe quàm ex eo qui principium nõ habet,id eſt de corde patris, qui eructa
uit,inquit,cor meum uerbum bonum.Non enim dixit: In principio factum eſt uer
B bum, ſed in principio, inquit, erat uerbum. Quodcunque principium uerbi aſſi-
gnare uolueris, præiudicatum habebis, quia in principio inquit erat. Non quod
duo principia ex rerum diuerſitate dicamus, ſed quia ſermo filius ſemper cum pa-
tre eſt,& de patre natus eſt.Ac proinde cuius origo principium non habet, ſempi-
ternus cum patre credendus eſt,quia nec pater poteſt unquam ſine filio nominari,
nec filius ſine patre uocari, ac per hoc ſemper filius, quia ſemper pater. Et deus in-
quit erat uerbum.Quod deus eſt ſemper eſt, ne ſi ſemper nõ fuerit,uerus deus ſem
per eſſe non poſſit.Sicuti & in ſophiæ nomine,quia ſecundum Apoſtolum ipſe eſt
ſapientia patris, Ego,inquit,ex ore altiſſimi prodiui.Nõ ergo aliunde quàm de pa *Eccl.24.*
tre,quia ſemper cum patre.Et ideo ſapientia dei appellatur,ut nunquam pater ſine
ſapientia,hoc eſt ſine filio ſuo fuiſſe credatur. Hæc eſt illa ſapientia ineffabilis quæ
initio uiarum dei apud Salomonem uel condita uel genita uel creata deſcribitur,
quam tamen ſic conditam dicit ut ſemper eam cum deo fuiſſe oſtendat. Quid eñ
deo dabis,ut initium poſſis ſapientiæ ipſius conſignare? Non enim ita deus ſapien
tiam ſuam cõdidit quaſi aliquando ſine ſapiẽtia fuerit.Sed cum initio uiarum ſua-
rum dicat,initium motus operis alicuius oſtendit, ut hoc initium habeat ſapientia
dei,quod de deo proceſſit ad creanda omnia,tam cœleſtia quàm terreſtria,nõ quo
cœperit eſſe in deo. Creata eſt ergo ſapientia, immo genita,non ſibi quæ ſemper
erat,ſed his quæ ab ea fieri oportebat,ut quia quanta & qualis eſſet ſciri non pote-
rat,de effectu operum ſuorum uirtus eius & potentia noſceretur,ut quod de con-
ditis æſtimamus,tunc magis timeremus cum facta miramur.Cæterum ſi tu ita crea
tam ſapientiam dicas,ut filium dei creaturã intelligas,occurrit tibi Apoſtolus, con-

C demnans eos qui creaturam colunt dicens: Propter quod tradidit illos deus in de-
Rom. 1 ſiderium cordis eorum in immundiciam, ut contumelijs afficiant corpora ſua in ſe
metipſis. Qui commutauerunt ueritatem dei in mendacium, & coluerunt & ſeruie-
runt creaturæ potius ꝙ creatori, qui eſt benedictus deus in ſecula. Hæc eſt inquam
illa ſapientia dei quæ dicit: Ego ex ore altiſſimi prodiui, uniuerſitatis conditrix & ef-
fectrix, id eſt filius dei per quem omnia, & in quo omnia, quia ut Apoſtolus dixit:
In ipſo conſtituta ſunt uniuerſa in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue throni
ſiue dominationes, ſiue uirtutes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum
& in ipſo condita ſunt, & ipſe eſt ante omnia, & omnia in ipſo conſtant. Hæc & Sa-
Sap. 7. lomon: Cum ſit, inquit, una, omnia potens & permanens in ſe, omnia innouat &
per nationes in animas ſanctas ſe transfert. Quod confirmans Apoſtolus ait, in in
teriore homine habitare Chriſtum, ut per quem à principio omnia facta ſunt, per
ipſum & in fine cuncta ſaluentur.

De deſtructione rationum, quibus Arriani errorem ſuum defendere conantur, præcipue dicentes ideo homouſion nominari non oportere, quia in ſcripturis diuinis non contineatur. Cap. III.

SED dicis mihi, homouſion unius ſubſtantiæ nomẽ ob hoc potius ado
Phil. 2. rent quàm creatorem ſeruientes. Eadem utiqꝫ Apoſtolus qui dixit: Ut
in nomine Ieſu omnes genu flectant, cœleſtium, terreſtrium, & inferno
rum, & omnis lingua confiteatur. Et Moyſes: Adorent, inquit, eum om
Pſal. 71. nes angeli dei. Et Dauid: Omnes reges adorabunt eum. Quod quidem in ſcri-
D pturis non diceretur, ſed quia ipſe eſt ſermo filius omnium opifex. Sed dicis ho-
mouſion nominari non oportere, quia in ſcripturis diuinis non contineatur. Quæ-
ro & ego homo qui hoc prohibes, ſi ideo nominari non debet, quia ſcriptum non
eſt, an quia ita credi non liceat? Quod ſi ita credendum eſt, cur nõ ita profitendum?
Roma. 10. Corde enim, inquit, Apoſtolus creditur ad iuſticiam, ore autem confeſſio fit ad ſa-
lutem. Aut ſi ideo nominandum non eſt, quia nec ita credendum, obtinuit Arria-
næ labis aſſertio, quæ ideo patrem & filium unius ſubſtãtiæ denegauit, quia filium
dei, modo ex nihilo, modo ex patre, ſed ab alia ſubſtantia quando uoluit, & quo-
modo uoluit, & unde uoluit factum inducit, dummodo aliunde eum, & non de eo
quod pater eſt extitiſſe cõfingat. Quem & ſi natum dicit, ſed hoc dicto genus quia
rurſum omne quod natum eſt factum intelligit, eo quod & nos à deo geniti appel
lemur, quos conſtat eſſe facturam. Vel ſi Arrianus non es, & uerum filium de uero
patre natum non factum agnoſcis, cur non eum cum patre unam ſubſtantiam di-
cis? Fruſtra times homo profiteri quod credis, & fruſtra credis ſi ita non credis, &
merito hæreticus denotaris. Et quanquam immutaueris dictum, quo putaris pro-
hibuiſſe dei filium nuncupari facturam, ſed cum ſubiũgis ſicuti aliquid horum qd
factum eſt, ex aperto oſtendis, nõ ob hoc facturam dici noluiſſe, quaſi non debeat
factus intelligi, ſed non ita factum uis ſicut aliquid horum quod factum eſt, ſed ta
men factum. Aliter enim dicis factum, utpote perfectam creaturam, per quem fa-
cta ſunt omnia, dummodo & ipſum factum intelligas, licet non ita ut cætera. Sed
ut ad id reuertar, quod dicis in ſcripturis diuinis homouſion, id eſt, unius ſubſtãtiæ
uocabu-

A uocabulum non inueniri, finge hoc interim ſic ſit, eo quod ubicunq; ſubſtantia le-
gitur, res dei non deus accipiatur, quanquam & aliud quod ſcriptum non eſt, pari-
ter profitearis, id eſt deum ex deo, lumen ex lumine, quid ad hæc dicis? Aut to-
tum mecum tene, aut totum omitte. Si enim unius ſubſtantiæ uocabulum inde ti-
mes dicere, quia ſcriptum non eſt, timere identidem debes deum ex deo, & lumen
ex lumine profiteri. Sed ego probo deum de deo, & lumen de lumine, & unius ſub
ſtantiæ uocabulum in diuinis ſcripturis contineri. Cum enim ipſe dei filius qui de-
us eſt, in Euangelio ſuo dicat: Ego de patre exiui, iure & merito deum de deo profi Ioan.16.
temur, quia de deo patre filium dei, deum uerum de deo uero natum eſſe cognoſci-
mus. Sed non eo genere ut nos dij ſumus appellati, uel ut Moyſes Pharaonis de-
us eſt dictus. Sed quia uerus eſt filius, de uero patre natus eſt, uere & confidenter
deus de deo dicendus eſt, ſic & lumen ex lumine. Quod ſcriptum non eſt, mecum
quidem dicis, ſed mecum omnino non ſentis, ut quia ſcriptum eſt de patre: Deus 1.Ioan.1.
lux eſt, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, Et lux lucet Ioan.1.
in tenebris, id eſt Chriſtus in cœlo, & tenebræ eam non ſunt aſſecutæ. Hi ſcilicet ho-
mines quorum cor ignorantiæ tenebris obcæcatum eſt, Chriſtum uerum deum &
uerum dei filium non agnouerunt, ſed ipſe dominus: Ego ſum, inquit, lux mundi, Ioan.8.
qui me ſecutus fuerit non ibit in tenebris, ſed habebit lumen uitæ. Ergo quia lu-
men pater & lux filius, recte lumen de lumine. Sed lumẽ ex lumine ita aſſeris, qua-
ſi à patre qui uerum lumen eſt, aliud lumen ſit factum, quod de ipſa patris ſubſtan-
tia non ſit, ſed ſicuti aliud quodlibet lumen, quanquam à deo ſit factum, longe ta-
B men aliud ſit ab eo qui fecerit, & ideo lumen ex lumine non de lumine dicis. Cum
ergo hæc prælocutus ſum, licet mecum non intelligas, tamen quomodocunq; ipſa
pronuncias, cum ſcripta non ſint: An non & unius ſubſtantiæ uocabulum, quod in
ſcripturis non putas contineri mecum pariter profiteris, niſi quia illic habuiſti quo-
modo malignos ſenſus tuos occulta fraude in utroq; contegeres, ſed mecum hoc
ipſum ſono uocis exprimeres, ſed tamen longe dicti intelligentiam ſepares. Si-
cuti & illi hæretici qui reſurrectionem carnis negant ad decipiendas animas ſimpli-
cium, dicunt his quia in carne non reſurgant. Sed ſi diſcutias eos cur hoc dixerint,
cum ſcias illos carnis reſurrectionem omnino negare, dicent tibi: Vtiq; ille erit qui
in carne baptizatus non fuerit, ut anima ipſius dum in corpore eſt de morte deli-
ctorum ſuorum, & de ſepulchro criminum per baptiſma in eadem reſurgat. So-
lius enim animæ per lauacri uitalis gratiam reſurrectionem in carne defendent,
nam & ipſius carnis ſalutem excludunt. Et hi per ueriſimilem confeſſionem inno-
centium mentes occulta fraude ſeducunt, Et ut ſolet letale poculum mellis dulce-
dine temperatum ſuauitate fallente perimere, Sic & hoc malum per blandimen-
tum aurium audientium ſenſus quadam labe contaminans contagione uitij ad-
hærentis inficit.

Quo argumento Arriani deum non eſſe ſubſtantiam probare con-
tendant, & de ſubtili illius diſſolutione. Cap. IIII.

DENIQVE & nunc poſſent homouſion ſicuti & cætera uerbotenus no-
minare, ſi haberent quomodo illud ad aliam intelligentiam ſæuo ſenſu

C peruerterent. Sed cum uiderint ſe in hoc uerbo concludi, nullā omnino mentionem
huius fieri uoluerunt, ne aut profitendo hoc crederent, aut credentes profeſſi uide-
rentur, ſubtili ingenio excuſantes, quod aut ſcriptum nō eſſet, aut deum in ſubſtan-
tia dici nō oportere, ne corporeus uideretur. Deus etenim, inquiunt, efficit ut ſit ſub
ſtantia, non tamen ut ipſe deus in ſubſtantia deputetur, quippe aiunt cum omnis
ſubſtantia contraria recipiat, deus uero qui nihil diuerſum admittere poteſt, in ſub-
ſtantia dici non debet. Ignoſcerem tibi ſi hoc ſimpliciter diceres, ſi rationem rei uel-
les ſcire, ſi rudis ad hanc quæſtionē accederes, ſi non ipſe eſſes qui ſemper uel de alia
ſubſtantia uel de nullis extantibus dei filium aſſerebas. At cum idem ipſe ſis, qui
hinc ſæpe conuictus, ſæpe confeſſus, ſæpe negaſti, ſæpe aliter immutando damna-
tus es, qui etiam nunc in ambitione exagitans turbas omnia, quomodo putas me
ignoſcere tibi poſſe freqnētius eadem retractanti? Sed ne uideatur hæc peruerſitas
præiudicata magis quàm examinata damnari, breuiter tibi de hac oppoſitione re-
ſpondeam. Prohibes itaq; ideo ſubſtantiam nominari, quia omne qnod ſubſtan-
tia dicitur, rés ipſa unius generis habeatur. An ignoras aliter cœleſtia, aliter terrena
conſtare, ſed & in ipſis cœleſtibus rebus atq; mundanis magnam differentiam in-
tereſſe? Aliter enim angeli, aliter ſingulæ uirtutes conſtitutionum ſuarum ſubſtan-
1. Cor. 15. tias acceperunt, ſicuti Apoſtolus ait: Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, alia claritas
ſtellarum. Sic & in hoc mundo, ut diuerſa genera rerum, ita & diuerſa corpora ani-
mantium, & omnibus ſui cuiuſq; generis ſubſtantia, ſicut Apoſtolus dicit: Non om
nis caro eadem caro. Si ergo ea quæ à deo facta ſunt diuerſas qualitates ſubſtan-
D tiarum ſuarum habent, tu putas in deo talem eſſe ſubſtantiam, qualem habet ali-
quid horum quod factum eſt, ut poſſit cōtraria recipere? Abſit. Quæ eſt enim ſub-
ſtantia dei? Ipſum quod deus eſt ſimplex, ſingulare, purum, nulla concretione per-
mixtum, lympidum, bonum, perfectum, beatum, integrum, ſanctum, totum. An
tu putas inane aliquid eſſe & uacuum quod eſt deus? Hoc enī dici blaſphemia eſt,
ut inane putetur per quem cuncta conſtiterunt, qui omnia uerbo edidit, ratione cō
poſuit, uirtute profecit, cuius nutu & imperio uniuerſa reguntur, cuncta deſeruiunt.
Exo. 3. Et bene quod de deo legis ſcriptum: Ego ſum qui ſum, & qui eſt miſit me. Et ipſe
Ioan. 17. ſaluator dominus: Hæc eſt, inquit, uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum de-
um, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Eſt ergo in ſubſtantia eſſentia ſua deus, cu-
ius cognitio uita æterna eſt, qui & tantus eſt quantum dici non poteſt. Qui tunc di-
gne æſtimatur cum inæſtimabilis dicitur, utiq; uelis an nolis. Ergo ipſum quod
eſt, hoc eſt ſubſtantiæ huius rei quæ eſſe defenditur, quod tamen iam dictum eſt,
quantum & quale ſit, nec mente concipi, nec ſenſu æſtimari, nec animo definiri po-
teſt, dummodo conſtet eſſe quod eſſe creditur, ut de eo ipſo quod deus eſt, inde ſit
filius, ut uerus ſit filius, & uerus ſit pater in filio, & filius in patre. Hoc erit homou-
Ioan. 14. ſion, id eſt, unius ſubſtantiæ cum patre. Sicut ipſe dominus ait: Ego in patre & pa-
Ioan. 10. ter in me. Ego & pater unum ſumus: Et ego de patre exiui: Et qui me uidet, uidet
& patrem. Non immerito, quia filius dei de deo patre natus eſt, & ideo de unitatē
ſubſtantiæ, & de maieſtate deitatis unum ſunt. Sicuti & Hieremias propheta-
uit: Quis ſtabit in ſubſtantia domini, & uidebit uerbum domini? Et iterum: Si ſte
tiſſent

A tiſſent in ſubſtantia mea, & ſi audiſſent uerba mea, auertiſſem eos ab ſtudijs eorum peſſimis. Et apud Salomonem: Subſtantia mea dulcedo mea eſt.

Quod cum unitas ſubſtantiæ in patre & filio non ſolum prophetica ſed & euangelica autoritate comprobetur, non poſſit dici in ſcripturis diuinis homouſion non inueniri. Et quæ ſit ratio nominis. Quod preterea ſi ad aliquam ſimilitudinem uelit Arrianus in deo comparationem facere, non poſſit expreſſius cõparatum definire, niſi cum dicat, lumen ex lumine. Caput V.

Cum ergo hanc unitatem ſubſtantiæ in patre & filio non ſolum prophetica ſed & euangelica autoritate cognoſcas, quomodo dicis in ſcripturis diuinis homouſion non inueniri, quaſi aliud ſit homouſion quàm qd' dicit: Ego de deo patre exiui: Et ego & pater unũ ſumus: Vel quod prophetæ ex aperto ſubſtantiam dei intimabunt? Hæc eſt autem nominis ratio, ut in patre & in filio unitatẽ ſubſtantiæ credas, licet rem ipſam quæ eſt inenarrabilis definire non poſſis, ut ſiue lumen de lumine dicas, ſiue uerbum de uerbo, ſiue ſpiritum de ſpiritu, ſiue dominum de domino, quodcunq; de eo dixeris, unius tamen eſſentiæ patrem & filium credas, & de eo ipſo quod pater eſt filium intelligas. Nam ſi aliquam cõparationem de rebus his quæ uidentur in eo facias, ipſa diſſimilitudine rerum non rationem oſtẽdes, ſed altercationem diſputationis induces, ut cuius uoce deſcriptum eſt, Cui me cõparabitis: ac proinde deus cui aſſimilari nihil poteſt, ſufficiat credi quod ipſe ſentitur, quem ipſe credi ſe uoluit, nõ indicari. Deniq; ſi de

B hoc ipſo quod mecum profiteris ad aliquam ſimilitudinem uelis in deo conferre, neſcio an quod comparaueris poſſis expreſſius definire: ut puta cum dicis lumẽ ex lumine, ſi ad explanãdum illud ſcrupuloſa narratione cogaris, quæro quomodo lumen ex lumine credas? Vtrum quaſi lucernam ex lucerna, uel quaſi ſolem ex ſole, ut aut duas lucernas, aut duos ſoles quaſi duos deos ſub hoc exemplo inducas: Aut ſplendorem luminis eiuſdem lucernæ uel claritatem ſolis de eodem ſole fulgẽte, lumen de lumine conſignes, ut in matricem luminis patris figuram aſſimiles, filium uero in ſplendorem claritatis oſtendas, quod de eo propheta dixit: Apud te eſt fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. Vel Salomon cum dicit: Candor eſt lucis æternæ & ſpeculum ſine macula dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. Vel apoſtolus hic prædicauerit, ſaluatorem noſtrum imaginem eſſe inuiſibilis dei, eo quod imago lux ſua ſit quæ de eodem ſole procedit. Sed quanta ad hæc reſponderi poſſunt, quæ lites generant, quod Apoſtolus prohibet, longum eſt dicere: Quippe cum conſtet lumen illud quod deus eſt æſtimari, comprehendi & definiri non poſſe. Nec uere aliquid ex his quæ in hoc mundo ſunt maieſtati diuinæ comparari, quia nihil de omnibus iſtis quæ uidẽtur aut dicuntur ſecundum id qd' deus eſt cõdigna ſimilitudine æſtimari poteſt, quippe cum ipſis intellectibus & ſenſibus maior ſit. Idẽ præmonuit ut diuinitatem ſubſtantiæ crederes, & uerum filium de uero patre cognoſceres. De qualitate autem rei requirere non deberes, quia quale aut quantum ſit, ſcire non poſſis. Hoc enim prophetæ, hoc apoſtoli prædicarunt.

Pſal. 35. Sap. 7. Col. 1.

C Quid ſit deus,& utrum ei aliquid poſſit comparari. Quemadmodum etiam ratio quædam ſit quæ apud græcos logos nominatur, quæ inter patrem & filiũ perſonas uel uocabula diſtinguit. Et quod illa ratio multis nominibus appelletur, ac qua de cauſa ſingula de filio dicantur. Ca. VI.

DENIQVE pro captu,pro uiribus,pro fide noſtra intueamur, deus qd ſit,& uideamus an ei aliquid poſſit comparari. Certe hic eſt de quo & cum dicitur,non poteſt dici. Cum æſtimatur,nõ poteſt æſtimari. Cum comparatur,non poteſt comparari. Cum definitur, ipſa ſua diffinitione creſcit. Qui cœlum manu ſua operit, pugno omnem ambitum mundi claudit. Quem totum omnia neſciunt, & metuendo ſciunt. Cuius nomini & uirtuti famulatur hic orbis. Et ipſa elementorum ſibi ſuccedentium momentanea uiciſſitudo teſtatur. Vide ergo ſi poteſt aliquid eſſe quo poſſit pater comparari & filius, quia talis eſt filius qualis & pater. Non enim ipſe ſe unum cum patre diceret,niſi talem ſe qualis eſt pater ſciret. Ratio quædam eſt quæ apud græcos logos nuncupatur,quæ inter patrem & filium perſonas uel uocabula diſtinguit, quia & ipſe filius ratio dicitur. Quæ tamen ratio multis nominibus appellatur, Modo uerbum,modo uirtus,modo ſapientia,modo dextera,modo brachium,modo margarita, modo theſaurus,modo retia,modo aratrum,modo fons,modo petra, modo agnus, modo homo,modo uitulus,modo aquila,modo leo,modo uia, modo ueritas. Et ita cum ſit deus omnia in omnibus,ut per hæc uocabula diuinarum diſpoſitionum myſteria cognoſcantur,non ut ipſa maieſtas filij dei proprie definita monſtretur.

D Quid eſt enim filius de eo quod pater eſt? Alius idem. Nam & hoc uerbum nuncupatur,quia ex proprio diuino ore proceſſit,& nihil pater ſine eo aut iuſſit aut fecit. Virtus dicitur,quia uere de deo & ſemper cum deo eſt,& omnis poteſtas patris in eo conſiſtit. Sapiẽtia appellatur,quia de corde patris aduenienς,arcana cœleſtia credentibus reſerauit. Dextera nuncupatur,quia per eum omnia opera diuina perfecta ſunt. Brachium dicitur,quia ab ipſo omnia continentur. Margarita appellatur,ut nihil illo precioſius habeatur. Theſaurus dicitur,ut in ipſo omnes opes & diuitiæ regnorum cœleſtium conditæ agnoſcantur. Retia dicitur, quia per ipſum & in ipſo de mari ſeculi diuerſa gentium multitudo ſicut piſcium per aquã baptiſmatis in eccleſia congregatur,ubi bonorum malorumq; diſcrimẽ agnoſcitur. Aratrum nuncupatur,quia ſigno crucis ſuæ dura pectora ſubijciuntur,ut neceſſariora in ipſa præparentur. Fons aquæ uiuæ appellatur, quia ex eo ſitientia corda cœleſtis aquæ gratia irrigantur. Petra dicitur,quia credentibus fortitudinem,incredulis duriciam præſtat. Lapis angularis dicitur, quia utroſq; parietes noui & ueteris teſtamenti unus & mediator in ſemetipſo continens copulauit. Agnus dicitur, ut innocentia Chriſti & paſſio demonſtretur. Homo dicitur,quia ſecundum carnem propter nos homines naſci dignatus eſt. Vitulus dicitur,quia propter noſtram ſalutem pati ſuſtinuit. Aquila dicitur,quia poſt uenerabilem reſurrectionem,ut rex altam ad patris peruolat ſedem. Leo dictus eſt, quia ipſe eſt rex regum, qui mortem ac zabulum uirtutis ſuæ poteſtate comminuit. Via eſt,quia per ipſum aſcenſus eſt. Veritas,quia mendacium neſcit, Vita eſt,quia ipſe uniuerſa uiuificat. Vides ergo, per hæc uocabula ſignificationes diſpoſitionum & operum diuinorum præoſtenſas

non

A non tamen ipſum deum proprie definitum. Eſt ergo pater deus immenſus, æter-
nus, incomprehenſibilis, inæſtimabilis. Eſt & filius eius deus & dominus noſter,
tantus quantus eſt & pater, ſed non aliunde quàm de patre, quia ego inquit de pa-
tre exiui, hoc eſt lumen de lumine. Ioan. 16.

De remotione occaſionis erroris quam hæreticus ex hoc ſapere poſſet,
quod duo nomina uel duæ perſonæ, id eſt patris & filij ſtatu-
unt̃, quaſi duo dij dicantur. Caput VII.

SED nec ex eo occaſionem aliquam hæreticus ſapiat, cum duo nomina uel
duas perſonas, id eſt patris & filij ſtatuo, quaſi duos deos dicã, ut illi du
os ex diuerſitate confingunt: Nos autem patrem & filium ita nomina-
mus unum deum, ut in his perſonis & nominibus conſignemus. Vide-
rint philoſophi, uiderint hæretici diſcipuli eorum qui poteſtatum diuerſitate uari-
antur. Nobis tamen unus deus eſt pater, ut apoſtolus dixit, ex quo omnia & nos 1. Cor. 8.
ex ipſo, & unus dominus Ieſus Chriſtus deus dei filius per quẽ omnia & nos per
ipſum. Nam duo, quid aliud intelligatur quàm duorum per partes diuiſa ſubſtã-
tia, & cum omnibus ipſi diſſociata natura agendi ac iubendi tam uoluntas quàm
imperia diuiſa? Porro pater ac filius & ſi duæ perſonæ creduntur, ratione tamen &
ſubſtantia unius ſunt. Nam inæqualium ſocietas, melioris offenſa eſt, & in iniuri-
am eius qui uerus deus eſt, non uerus alius comparatur. Cum autem ego patrem
& filium ſtatuo, unitatem generis aſſigno. Etſi illam in perſonis diuido, diſcretio-
nis tamen perſonarum rurſus eadem nomina in unitate ſui naturali legis fœdere
B conſignãt. Vnde & tantus eſt filius quantus uidebitur pater, totus de toto, integer
de integro, perfectus de perfecta conſummaráque uirtute, ſicut apoſtolus dicit: In
quo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Nam & Hieremias receptiſ- Col. 2.
ſimus prophetarum, hanc unitatem diuinitatis in patre & filio ſciens ait: Hic eſt de
us noſter & non deputabitur alius abſq; illo, qui inuenit omnem uiam prudentiæ Baruch. 3.
& dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc in terris uiſus eſt, & cũ
hominibus cõuerſatus eſt. Et Eſaias hoc ipſum prædicat dicẽs: Hæc dicit dominus Eſa. 45.
deus: Fatigata eſt Ægyptus & negociatio Æthiopũ & Sabain uiri excelſi ad te tran
ſient, tui erunt ſerui & poſt te ambulabunt uincti compedibus & te deprecabuntur
quoniam in te deus eſt & non eſt alius deus præter te, tu es enim deus. Quod ne pu
tes me eo ſupercilio dixiſſe quo Sabellius fertur, qui ipſum patrem ipſum filiũ pro-
fitetur, non ita nos totum in unam ſententiam cogimus, ut aliorum hæreticorum
fraude capiamur. Sed quia in ipſo nomine perſonarum autoritas indiſcreta cogno
ſcitur, & filius non genere ſed perſonaliter à patre nominatur, proinde totum pa-
tri aſcribimus quod eſt filius, & totũ filio quod pater eſt. Nihil non uidebitur patris
q đ iudicabit̃ filij, nec filij quod defendit̃ patri, quia unitas maieſtatis nõ ſinit deos
plurali uocabulo appellari, quippe cum conſtet patrem & filiũ unius eſſe ſubſtãtiæ,
unde uterq; unus deus eſt dictus, Illud ante cuncta metuentes, quod ubi pater & fi
lius unum non ſint, inuidia recurrat autoris interpolata natiuitas. Hoc enim placu-
it hæreticis, ut deus ille oĩpotẽs inuiſibilis immenſus degeneraret in filio. Nõ mõ po
teſt eſſe de cõditione mutata quaſi nõ potuerit pater de ſemetipſo talẽ habere q̃lis
& ipſe eſt. Proide nos uerũ filiũ de uero patre q ſp̃ fuit, & eſt unius ſubſtãtiæ cũ pa
tre

C tre defendimus. Et hoc eſt quod græci homouſion appellant, id eſt, cum uno aliud ipſum, ut perſonæ audientis nominatim fierent, non ut ſubſtantiam uocabula ſeparent.

De apertione totius myſterij hæreſis Arrianæ, cur noluerit filium de ſubſtantia patris credi, & de reſpōſione ad motiua Arrianorum, quodq; multum interſit inter ea quæ facta ſunt, & eum qui omnia fecit. Et quem admodum in multis ac uarijs figuris deus ſe patribus præoſtenderit, qui tamen ſecundum deitatem uideri non potuit. Cap. VIII.

SED ut omne myſterium hæreſis Arrianæ traducam, cur nolint filium de patris ſubſtantia credi, breuiter intimabo. Aiunt enim: Cum ſit deus pater omnipotens, inuiſibilis, inconuertibilis, immutabilis, perfectus, ſemper idem, æternus, Filius uero uiſibilis, quia ſæpe patribus uiſus, & conuertibilis atq; mutabilis, quia in uarijs figuris quibuſcq; ſeſe monſtrauit. Qui ſi de patris, inquiunt, eſſet ſubſtantia, nunquam fieri poſſet ut ante carnis aſſumptionem aut uiſibilis aut mutabilis cerneretur, quin potius in æqualitate qua pater eſt permanſiſſet, ex cuius ſubſtātia erat, quia quod de patre eſt nec uideri nec mutari nec conuerti poſſe credendum eſt. Accedit ad cauſam, cum illapſus eſt in Mariam, cum uirginis uterum oppleuit, aliud utiq; ex illa quàm quod uenerat natum eſt. Vnde iam inquiunt corrupta ſubſtantia ſtatim uertit ordinem, perdit continuo immutationem, ipſa formando de deo in hominem, de ſpiritu in carnem. Et D utiq; tranſlatio omnis interemptio eſt priſtini. Ac per hoc aiunt: Si filius de patris ſubſtantia eſſet, iam & pater minor uideri ſubſtantiæ ſuæ uel traditione uel fine, & proinde filium ex alia ſubſtantia credere maluerunt, quod conuerti & mutari & uideri poſſit, quia hoc de patris ſubſtantia credi non liceat. Hæc eſt cauſa erroris, hæc origo hæreſis Arrianæ, dum non intelligunt uirtutem dei, neq; tanti ſacramenti diſpoſitionem agnoſcunt, cur deum humanis conditionibus comparent. Quibus primo reſpondendum. In loco filium dei non ita uiſum ut deus erat, ſed ut homo capere poterat de deo. Deinde uarijs figuris non immutabilē & conuertibilem ipſum eſſe, ſed hoc eſſe potentiæ dei, ut cum ſe ſingulis pro ut uult reuelare dignatur, habitum mutet non ſubſtantiam uertat, nec proprietatem qualitatis amittat, ſed iuxta meritum uidentis temperamentum maieſtatis adhibeat, ipſe tamen idem ut ſemper eſt in ſubſtantiæ ſuæ proprietate permaneat. Sicut ſcriptum eſt: Mutabis eos
Pſal. 101. & mutabuntur, tu autem idem ipſe es & anni tui non deficient. Nam & ſi multa ſunt ex his quæ in hoc mundo uidentur quæ ex alio conuertantur in aliud ut deſinant eſſe quod erant, & hoc ſint quod retro non fuerāt, ut limus cum in hominem figuratur, limus eſſe iam deſinit, aut piſces aut aues cum de aqua procedunt ex eo iam non aqua, quia aliud, ut lutum figuli cum ſolidatur in teſtam, ut lapis cum diſſoluitur decoctus in calcem, ut arena cum mutatur in uitrum & cætera, quæ lōgum eſt recenſere. Sed multum intereſt ſtulte hæretice inter ea quæ facta ſunt & eum qui oia quemadmodū uoluit fecit. Quæ facta ſunt, aſcriptæ conditioni deſeruiunt, qui uero fecit ſuæ uolūtatis & proprij iuris eſt. Neq; pōt in aliud q̄ quod eſt aliquo cogente mutari, ſed prout uult & cui uult ſe demonſtrat. Nam ſi angeli in figura hominum

A minum ſæpe ſunt uiſi, & tamen aliud non ſunt quàm quod ſe eſſe norunt, neque ſubſtantiam mutant cum formam humani corporis ſumũt, quanto magis ipſe dominus noſter qui omnia fecit, qui ipſis angelis ut hoc poſſent ſua inſtitutione conceſſit? Huc accedit quod ſic filium dei ut iam dictum eſt uiſum à patribus approbamus, ut non totum in illo quod deus eſt uideretur, ſed diſpoſitiones rerum futurarum, quæ ſuis quibuſq; temporibus complenda erant, in illo per imaginem cernerentur. Nam quis filium dei uidere potuit antequam conſpicabilem materiam ſicut ei placuit aſſumpſit, uel ipſum hominem induere dignatus eſt? Qui & ſi Abrææ uiſus eſt, ſed in forma humani corporis uiſus eſt, quo ſcilicet poſtremis temporibus in homine uenturus eſſe demonſtraretur. Iacob etiam alibi in angelo, alibi æque uidetur in homine. Qui ideo ſe in angelo demonſtrauit, ut nuncium ſe magni conſilij indicaret. In homine uero cum quo & colluctatus fuiſſe deſcribitur, ut imaginem futuræ colluctationis quam cum Iſraël habiturus erat, cum ſecundum hominem adueniſſet indicaret. Sed ut dominum crederet cum quo tanto certamine ſub figura hominis luctabatur Iſraël, id eſt homo uidens deum, nomen accepit. Vidi, inquit, deum facie ad faciem & ſalua facta eſt anima mea: Et ut qui figuram Gen.32. hominis uiderat quam deus dei filius induerat. Moyſi in rubo in flamma ignis apparuit ut lumen credentibus, incredulis iudicium demonſtraret, quia Chriſtus credentibus ſalus eſt, non credentibus pœna, ut Apoſtolus ait: Alijs odor eius uitæ in 2.Cor.2. uitam, alijs odor mortis in mortem. Populum Iſraël in columna nubis per diem & Exo.13 per noctem in columna ignis quaſi dux itineris præcedebat, ut baptiſmi gratiam

B per nubem & donum ſancti ſpiritus per ignem oſtenderet. Quia Apoſtolus Paulus in nube patres baptizatos ſcribit. Et ſpiritum ſicut ignẽ eſſe, apoſtolorum Acta declarant. Vides ergo per omnia hæretice characteres diuinarum ſcripturarum in honore dei patribus præoſtenſos, non tamen ipſum deum, ut eſt, proprie reuelatum. Deniq; dum Moyſes oraret ut faciem dei pure uideret, quid ad illum continuo deus? Non poteris, inquit, uidere faciem meam. Non enim uidebit homo fa- Exo.33. ciem meam & uiuet. Hoc ipſo quod negatur aſpectus, claritas aſſignatur, quæ ſcilicet tanta eſt quanta credenda eſt quæ inuiſibilis indicatur. Cum ergo Moyſes & ſitum cœli & ordines mundi, & elementorum uices, totius deniq; orbis ornamenta digeſſerit, indicarit, expreſſerit, cui ipſe dominus teſtimonium perhibuit dicens: Nemo erit ex Prophetis, ut ſeruus meus Moyſes, cui facie ad faciem, ore ad os lo- Nume.12. cutus ſum, Deũ tamen pure uidere non potuit. Merito quidem prophetia omnium dignus, ſed non uſq; adeo ut intueri deum ualeret, quia homo tantummodo eſſet. Et utiq; hæc omnia filij uerba defendimus, quem in monte Syna cum Moyſe locutum eſſe ſcimus, qui agendis explicandiſq; rebus à patre aduenerat, quia omnia à principio per ipſum & ordinari & explicari & manere conuenerat. ut habendi filij hæc præcipua ratio conſtaret. Et tamen ſic uiſus accipitur, ut alicuius conſpicabilis ut dixi materiæ diſpoſitione aſſumpta uideretur, ſalua ſcilicet inuiſibilitate eius, quam à conſpectu omnium maieſtas interfuſa ſepoſuit. Non enim ſic humanis aſpectibus reuelatus eſt, ut tota in illo deitas appareret, ſed ad uicẽ ſpeculi cum conceptos intra lucem ſuam uultus quaſi ad plenam effigiem hominis includit, ita maieſtas eius præeunte fulgore intra id uiſum eſſet, quod imaginem ueritatis non

ipſum

C ipſum deum proprie demonſtraret. Sic & cum hominem induere dignatus eſt, non labem æternitati intulit, ut ſpiritum in carnem mutaret, ſed ut ſuſcepto homini immortalitatem atque æternitatem cœleſtis uitæ præſtaret. Nam & ſi Apoſtolus ſemetipſum exinaniſſe dicit, formam ſerui ſuſcipiendo, non utique ſic exinanitum accipimus ut aliud quàm fuerat idem ſpiritus fieret, ſed ut ſepoſito interim maieſtatis ſuæ honore humanum corpus indueret, quo ſuſcepto ſalus gentium fieret. Vt enim ſol cum nube tegitur, claritas eius comprimitur non tacetur, & lumen illud quod toto orbe diffuſum claro ſplendore cuncta perfundit, paruo admodum obſtaculo nubis induditur, non aufertur: ſic & homo ille quem dominus Ieſus ſaluatorque noſter, id eſt deus deique filius induit, deum tamen in illo non intercepit, ſed abſcondit. Denique cum ſe in monte paululum extra ipſum hominem extuliſſet, fulgore luminis eius penè obcæcati Apoſtoli, in terram quippe homines ceciderunt, periclitati uitam niſi eis dominus compreſſo rurſum maieſtatis ſuæ honore ut miſericors ſubueniſſet, ſecundum illam ſententiam: Nemo uidit deum & uixit. Vt ergo

Ioan. 1. claritas ſolis cum uſque ad noſtros emicat uiſus ſibi ſalua eſt, quia quod non uidetur infirmitatis eſt noſtræ quorum oculos nubium texit obſcuritas, probat ſe non ſuo detrimento proprij latuiſſe fulgoris, ſed carnis ut dixi beneficio, cuius cauſa filij dei, filius hominis eſſe ſuſtinuit. Nempe enim de ſpiritu dei uirgo concepit, & quod concepit hoc peperit, id eſt deum homini ſuo, ut iam dixi ſociatum, ſicut ipſe dixit:

Ioan. 3. Quod naſcitur de carne caro eſt, & quod naſcitur de ſpiritu, ſpiritus eſt, quia deus

Luc. 1. ſpiritus eſt, & de deo natus eſt. Sicut & angelus ad Mariam uirginem dicit: Spiri-

D tus dei ueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit te. Propterea quod naſcetur ex te ſanctum uocabitur filius dei. Vides ergo ipſum ſpiritum, id eſt filium dei ueniſſe ad uirginem, & inde dei & hominis filium proceſſiſſe. Nec tamen ipſo indumento carnis dei filium eſſe mutatum, ſed eundem ipſum eſſe in homine qui fuerat ante mundum cum patre, per quem facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil, ſicut euangeliſta ait: Mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. Cæterum amentis eſt credere ab eo poſſe liberari, qui ut liberaret amiſſus eſt, ut naſceretur oppreſſus eſt, ut immortalitatem redigeret tranſiuit ad mortem. Sed abſit hæretice ut ſenſus tuæ iniquitatis à catholicis admittatur. Nos enim credimus immutabilem & inconuertibilem, uerbum & ſpiritum, id eſt filium dei, qui cum hominem induit non ſtatum uertit, non ordinem perdidit, non ſubſtantiam immutauit, ſed illuuias eiuſdem corporis æterno claritatis ſuæ lumine illuſtrauit, ut ad nos per tramitem corporis eius lux ſancti ſpiritus & æternæ uitæ gratia redundaret. Quem & ſi paſſum credimus & ſepultum, ſed homo ille paſſus eſt quem filius dei ſuſcepit, quem induit, quem portauit. Sed quia totum ad autorem referebatur quicquid homo ille patiebatur, ideo mors & paſſio domini iudicatur. Nam conſtat immortale eſſe quod dei eſt, hominis quod caducum. Tertia quoque die reſurrexit, non deus in hominem, ſed homo potius in deum. Aſcendit in cœlos, obtulit patri ſuo hominem illum gratiſſimum munus, conſedit ad dexteram patris, ſecundum

Pſal. 109. quod ſcriptum eſt: Dixit dominus domino meo ſede ad dexteram meam. Miſit nobis ſpiritum ſanctum de propria ſua & ipſa una ſubſtantia ſua protectorem, ſanctificatorem, & deductorem in uitam æternam, ſicut ſcriptum eſt ex uoce dei:

Effundam

A Effundam de ſpiritu meo ſuper ſeruos meos & ancillas meas. Et iterum: Spiritus ex me prodijt. Et ipſe dominus ſaluatorq́ noſter: De meo inquit accipiet. Et ex eo utiq́ quod eſt filius, quia & filius de eo quod pater eſt. Exinde præfinito tempore uenturus uiuos mortuosq́ iudicaturus, ut reddat credentibus præmia, non credētibus uero, ſupplicia. Cuius regnum æternum, immortale, nec initium habet nec terminum, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Iohel.2.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE INCARNATIONIS DOminicæ Sacramento.

De introductione oblationis Cain & Abel ad hæreticorum confutationem. Et qd' ſententia qua ad Cain dictum eſt: Si recte offeras, non autem recte diuidas, peccaſti, quieſce, generaliter in omnes extra eccleſiā conſtitutos ſit lata. Ca. I.

De enumeratione hæreticorum in quos ſuperior generalis ſententia comprobatur eſſe lata, cum admonitione ut nos caueamus, ne & alicui noſtrum dicatur: Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccaſti, quieſce. Cap. II.

De comprobatione ueritatis in ſuperiori capitulo aſſertæ, per teſtimonium Iohannis piſcatoris, & de reprehenſione eorum qui recuſant audire quæ dicuntur, & intelligere quæ leguntur. Quidq́ cauendum & quid credendum ſit, circa incarnati uerbi naturam. Cap. III.

B De confutatione diuerſorum hæreticorum non diſtinguentium naturam diuinitatis & corporis Chriſti, quos ſuperius commemorata ſententia comprehendit, cum confirmatione ex confeſſione Petri, ac teſtimonio Moyſi & Heliæ. Caput. IIII.

Quod confeſſio Petri non unam tantum, ſed omnes hæreſes excluſerit. Et de myſterijs incarnationis, paſſionis, mortis, ſepulturæ & reſurrectiōis Chriſti, cum redargutione hæreticorum erumnas & cætera quæ corporis uel animæ ſunt diuinitati attribuentium. Cap. V.

De illorum qui Chriſtum in phantaſmate ueniſſe & paſſum eſſe prædicant, diuerſorumq́ aliorum hæreticorum condemnatione, ampliori tamen atq́ grauiori eorum qui diuinitatem & carnem domini unius eſſe naturæ aſſerunt, cum argumentorum ſuorum diſſolutione. Cap. VI.

De autoris excuſatione, ac reſponſione ad obiectionem qua ſibi dici poſſet, quod de patris & filij diuinitate quinq́ illis libris quos ſcripſerat, cōcluſorem ſe eſſe promiſerit, cum confutatione erroris eorum, qui animam putant à domino Ieſu non eſſe ſuſceptam, pulcherrimaq́ declaratione aſſumptionis humanæ naturæ. Et quomodo intelligendum ſit quod ſcriptum eſt: Ieſus proficiebat ætate & ſapientia. Cap. VII.

De ampliori redargutione eorum qui autorem dicūt ea uſurpare quæ ſcripta non ſint, & dei eſſe ſubſtantiam atque naturam, ſcriptum non eſſe affirmant. Caput. VIII.

De confutatione & deſtructione obiectionis præmemoratorum hæreticorum,

C quo arguunt quod non poſſint ingenitus & genitus unius eſſe naturæ atq;
ſubſtantiæ, & de exemplari approbatione, cum dicitur genitum, non proprie-
tatem naturæ, ſed ſignificationem generationis exprimi. Quodq; appellatio-
ne ingeniti & geniti ſpecies uideatur eſſe diuerſa, ſed tamen indiſtincta diui-
nitas. Cap. IX.

De diſputatione contra quoſdam ſuperiorem ſectam ſequentes, diſputationis ta-
men genere diſcordare ſe putantes, qui filium ſimilem dicunt, ſed non unius
ſubſtantiæ cum patre, & quod cum ſit unius naturæ filius cum patre, etiã uni-
us ſit potentiæ, & ita omnipotens ſicut & pater, quemadmodum etiam ſpiri-
tumſanctum omnipotentem ſcriptura teſtatur. Caput. X.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, LIBER DE INCARNATIONIS DOM. SACRAMENTO.

De introductione oblationis Cain & Abel ad hæreticorum confuta-
tionem. Et quod ſententia qua ad Cain dictum eſt: Si recte offeras, nõ
D autem recte diuidas, peccaſti, quieſce, generaliter in omnes extra eccleſi-
am conſtitutos ſit lata. Caput. I.

DEBITVM fratres cupio ſoluendum, ſed heſternos meos
non inuenio creditores, niſi forte improuiſo conuentu pu-
tauerint nos eſſe turbandos, ſed nunquam fides uera tur-
batur. Itaq; dum illi forſitan ueniunt, ad iſtos qui pro-
poſiti ſunt deflectamus agricolas, quorum alter, hoc eſt
Cain à fructibus terræ, alter autem Abel uidelicet ex pri-
mitiuis ouium ſuarum hoſtiam domino obtulit. Nihil in-
uenio quod in ſpecie munerum reprehendam, niſi quod
& Cain munera ſua diſplicuiſſe cognouit, & dominus dixit: Si recte òfferas, recte
autem non diuidas, peccaſti. Vbi igitur eſt crimen, ubi culpa? Nõ in oblatione mu-
neris, ſed in oblationis affectu. Sunt quidem qui recte arbitrentur, quia alius quæ
offerret elegerat, alius quæ uiliora habuit offerebat. Sed non eſt ita inops ſpirituali-
um ſenſus in nobis, ut putemus quia dominus corporale ſacrificium, non ſpiritale
quærebat. Et ideo addidit: Quieſce, tolerabilius ſignificans abſtinere à muneribus
deferendis, quàm infideli ſtudio munus offerre. Qui enim neſcit diuidere, neſcit di-
Cor. 2. iudicare. Spiritalis autem dijudicat omnia. Et ideo Abraam ſacrificium quod offe-
rebat diuiſit. Sciuit etiam Abel diuidere qui ex primitiuis ouiũ obtulit ſacrificium,
docens non terræ munera placitura deo, quæ degenerauerant in peccatores, ſed ea
in quibus diuini gratia myſterij refulgeret. Prophetauit itaq; nos per paſſionẽ do-

A mini à culpa eſſe redimendos, de quo ſcriptum eſt: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mũdi. Vnde & de primitiuis obtulit, ut primogenitum deſignaret. Oſtendit ergo uerum dei ſacrificium nos futuros. De quibus propheta ait: Afferte domino filios arietum. Meritoq́ dei iudicio comprobatur, quam puto generalem in omnes extra eccleſiam conſtitutos latam eſſe ſententiam. Multorum enim hic figuram certo populorum, quos diuina ſententia comprehendit, quorum in illo Cain iam tũc munera refutauit.

De enumeratione hæreticorum in quos ſuperior generalis ſententia comprobatur eſſe lata, cum admonitiõe ut nos caueamus ne & alicui noſtrum dicatur: Si recte offeras, recte autem nõ diuidas, peccaſti, quieſce. Caput. II.

GENERALIS enim hæc in impios omnes ſententia eſt. Itaq; ſi Iudæus offerat, qui filiũ uirginis Mariæ à patre deo ſeparat, dicitur ei: Si recte offeras, non autem recte diuidas, peccaſti, quieſce. Si offerat Eunomianus, qui ex impietatis Arrianæ fonte progrediens, redundanti perfidiæ ſuæ labitur cœno, generationem tamen Chriſti quæ ſuper omnia eſt aſſerens ex philoſophiæ traditionibus colligẽdam, cum utiq; alia creaturarum ſit ratio, alia ſecretorum potentia diuinorum: & ipſi dicitur: Si recte offeras, non recte autem diuidas, peccaſti, quieſce. Gen. 4. Dicitur hoc Sabelliano, qui patrem filiumq́ confundit. Dicitur hoc Marcionitæ, qui alium putat deum noui, alium ueteris teſtamenti. Dicit̃
B hoc Manichæo, & Valentino, qui non putauerunt ueritatẽ carnis humanæ à Chriſto eſſe ſuſceptam. Paulus quoq; Samoſatenus & Baſilides in eadem ſententiæ ſorte numerantur. Similiter quoq; eiuſdem ſententiæ autoritate damnantur, qui diuinitatem ſancti ſpiritus negauerunt. Alij enim quidam uel Arrianorũ Iudæi uel Arriani ſunt Iudæorum, quia ſicut illi filium à patre, ita & iſti ſpiritum à deo patre & filio dei ſeparant. Nouato quoq; & Donato & omnibus qui ſcindere corpus eccleſiæ geſtierunt uiritim dicitur: Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccaſti. Eccleſiæ enim ſacrificium eſt quod offertur deo, ad quam Paulus dixit: Obſecro autẽ Rom. 12. uos fratres per miſericordiam dei, exhibere corpora ueſtra hoſtiam uiuam, ſanctã, deo placentem. Male ergo ſacrificiũ diuiſerunt, eccleſiæ mẽbra lacerãdo. Illos quoq; percellit iſta ſententia qui animã rationalẽ ab incarnationis dominicæ ſegregant ſacramento, naturam hominis ab homine ſeparare cupiẽtes. Et iſti fortaſſe recte offerunt trinitati, ſed rationem neſciũt naturæ humanæ diuinæq; diſtinguere. Dei eñ ſimplex natura eſt, homo ex anima rationali conſtat & corpore. Si alterum tollas, totam naturam hominis ſuſtuliſti. Aduerſus omnes igit̃ hæreſes iſta ſententia eſt, quæ fraterno nomine, non fraterne eccleſiam perſequuntur. Siquidem ſub optione nominis Chriſtiani, & quadam nuncupatiua fidei germanitate, parricidalibus gladijs nos cupiunt uulnerare, quia conuerſio noſtra à deo eſt, & dominatur nobis in ſeculo peccatores. Peccator enim dominatur in ſeculo, iuſtus in dei regno. Caueamus igitur ne quis nos à cubiculo regis æterni, & à ſecreto matris eccleſiæ ſeparare conetur, ad quod illa anima in Canticis canticorum uerbũ dei ſe introduxiſſe ſignificat. Caueamus ne à ſinu patris & quodã utero paterno arcanæq; naturæ, ſubſtantiam unigeniti filij ſeparemus, uerbiſq; his quibus ueritas ſuſceptæ incarnationis

C aſtruitur, diuinæ generationi præiudicia inferre meditemur, ne & noſtrũ alicui dicatur: Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccaſti, quieſce. Hoc eſt, ſi neſciamus quæ propria ſunt diuinitatis æternæ incarnationisq́ꝫ diſtinguere, ſi creatorem cum ſuis operibus cõferamus, ſi autorem temporum dicamus cœpiſſe poſt tempora. Neqꝫ enim poteſt fieri ut per quem ſunt omnia, ſit unus ex omnibus.

De comprobatione ueritatis in ſuperiori capitulo aſſertæ, per teſtimonium Iohannis piſcatoris, & de reprehenſione eorum qui recuſant audire quæ dicuntur, & intelligere quæ leguntur. Quidq́ꝫ cauendum & quid credendum ſit circa incarnati uerbi naturam. Cap. III.

NOLO nobis credatur, ſcriptura recitetur. Non ego dico à me, quia in Ioan. 1. principio erat uerbum, ſed audio, non ego effingo, ſed lego, quod omnes legimus, ſed non omnes intelligimus. Et cum legitur audimus omnes, & non audiunt omnes. Incraſſatum eſt enim cor quorundam, & aures eorum grauiter audierunt, aures ſcilicet interioris affectus. Non enim caro peccat quæ ſuum ſeruat officium & recipit auditum, ſed animus puri auditus prauus interpres, qui recuſat audire quæ dicuntur, intelligere quæ leguntur. Quid aures tanquam cera & plumbo clauditis, & tamen dominica beneficia & officia naturæ non poteſtis excludere? Auditis inuiti, auditis faſtidientes, auditis ne quod non audieritis excuſare poſſitis. Auditis ergo cum legitur: In principio erat uerbum. Quis hoc dicit? Iohannes utiqꝫ ille piſcator, ſed non quaſi piſcator hoc dicit, ſed D quaſi humani piſcator affectus, qui iam non piſces caperet, ſed homines uiuificaret. Non ſuum eſt quod dicit, ſed eius qui uiuificandi ei tribuit poteſtatem. Piſcator enim ipſis quos ante capiebat piſcibus, taciturnior erat, & circa diuina myſteria magis mutus qui uocis ſuæ neſciebat autorem, ſed uiuificatus à Chriſto uocem audiuit in Iohanne, uerbum agnouit in Chriſto: & ideo plenus ſpiritu ſancto, qui ſciret principium non temporis eſſe, ſed ſupra tempora, reliquit ſecula & aſcendens ſpiritu ſuper omne principium ait: In principio erat uerbum, hoc eſt remaneat cœlum. Nondum enim erat quando in principio erat uerbum. Nam & ſi cœlum habet principium, deus non habet. Deniqꝫ in principio fecit deus cœlum & terram. Aliud eſt fecit, aliud eſt erat. Quod fit incipit, quod erat, principium non accepit, ſed præuenit. Remaneant etiam tempora, quia poſt cœlum tempora. Remaneant etiam angeli & archangeli, & ſi principium eorum non inuenio, erat tamen quando non erãt. Non erant enim qui aliquando cœperunt. Si ergo principium eorum inuenire non poſſum quos certum eſt habere principium, quomodo poſſum uerbi inuenire principium, à quo omne principium non ſolum creaturarum, ſed etiam cogitationum noſtrarum omnium præuenitur? Aperte itaqꝫ ſempiternam diuinitatem eius expreſſerat. Sed tamen ne quis à patre diuideret uerbi æternitatem, ut Ioan. 1. eandem crederemus uerbi eſſe quæ patris eſt, bonus ille piſcator adiunxit: Et uerbum erat apud deum, hoc eſt quod dixerat, ſic æſtimandum eſt. Erat uerbum quomodo erat pater, quoniam cum patre erat & in patre erat, & apud patrem erat ſemper. Nempe quomodo de patre legimus erat, ita & de uerbo legimus erat. Quid diſcernis intellectum, qui non diſcernis auditum? Vbi eſſe apud patrem eſt, patris eſſe cum uerbo eſt. Legimus enim, quia uerbum erat apud deum. Itaqꝫ ſi ſecundum

A dum tuam opinionem aliquando non erat, ergo ſecundum tuam opinionem & is in principio non erat apud quem erat uerbum. Per uerbum enim audio, per uerbum intelligo, quia deus erat. Nam ſi ſempiternum uerbum eſſe credidero, quod credo, non poſſum de patris æternitate dubitare, cuius æternus eſt filius. Si temporalem generationem eius exiſtimo, incipit communitatem habere nobiſcum, ut uideatur pater eſſe cœpiſſe. Sed ſi de patre non ambigis, quia incipere eſſe dei non eſt, quia dei eſt ſempiternam habere perfectionem, ne forte uſu ſermonis laberetis humani dum uerbum dicis & filium, ideo addidit: Et deus erat uerbum: habes utique quod pater quia deus erat. Quomodo huius negas æternitatem, cui unū cum patre dei nomen eſt? Non te ſonus capiat, ſimilitudoq; ſermonis. Aliud uerbum eſt quod tempora habet, quod ſyllabis colligitur, literiſq; componitur, non tale uerbum filius, quia non talis eſt pater uerbi. Cauendum ergo ne tibi quæſtionem uocis corporalis uideamur ingerere, incorporeus eſt deus. Vocem utiq; incorporeus corporalem non habet. Si uox corporalis non eſt in patre, nec filius uerbum eſt corporale. Si corpus in patre non eſt, nec tempus in patre eſt. Si tempus in patrē non eſt, utiq; nec in uerbo eſt. Quod ſi nullum principij tempus in uerbo, nec numerus utiq; nec gradus uerbi eſt. Quia ſi numerus in uerbo, ergo multa uerba. Si multa uerba, multi & filij. Sed unum uerbum eſt, quod & gradum excludit & numerum, unum ſecundum naturam. Ne quærite huiuſmodi naturam, neſcio multo melius hoc quàm ſcio. Hoc ſolum bene ſcio, quod neſcio quæ ſcire non poſſum. Quod uidimus, inquit, & quod audiuimus, Iohānes dicit, hoc ſolum bene ſcire ſe dixit quod 1. Ioan. 1.
B audiuit & quod uidit, qui in Chriſti pectore recumbebat. Ergo illi ſatis eſt audiſſe, mihi non eſt ſatis? Sed quod ille audiuit hoc mihi dixit, & quod audiuit à Chriſto, hoccine ego poſſum negare uerum eſſe de Chriſto? Ergo quod audiuit audiui, & quod uidit audiui. Ille enim uidit quod uidit, non utiq; diuinitatem quæ ſecūdum naturam ſuam uideri non poteſt. Sed quia ſecundum naturam ſuam eum uidere non poterat, ſuſcepit quod erat præter naturam diuinitatis, ut ſecundum naturam corporis uideretur. Deniq; ſpiritus ſanctus in ſpecie uiſus eſt ſicut columba, quia uideri diuinitas in ſuæ claritatis ueritate non poterat. Luc. 3.

De confutatione diuerſorum hæreticorum non diſtinguentium naturam diuinitatis, & corporis Chriſti, quos ſuperius commemorata ſententia comprehendit, cum confirmatione ex confeſſione Petri, ac teſtimonio Moyſi & Heliæ. Cap. IIII.

NOLI igitur & tu ſecundum naturam interpretari, quod præter diuinitatis naturam eſt. Nam & ſi credas à Chriſto carnem eſſe ſuſceptam, & offeras transfigurandum corpus altaribus, non diſtinguas tamen naturam diuinitatis & corporis, & tibi dicitur: Si rectè offeras, non rectè autem diuidas, peccaſti, quieſce. Diuide enim quod meum, diuide quod ſuū uerbi eſt. ego quod erat illius non habebam, & ille quod meum non eſt habebat. Suſcepit quod meum eſt, ut impartiret quod ſuum eſt. Suſcepit non ut cōfunderet, ſed ut repleret. Si credas ſuſceptionem, affingas confuſionem, Manichæus eſſe deſiſti, nec tamen eccleſiæ filius eſſe cœpiſti. Si credas ſuſceptionem corporis, adiungas diuinitatis compaſſionem, portionem utiq; perfidiæ, nō perfidiam declinaſti. Credis enim

C quod tibi prodeſſe præſumis, nõ credis quod deo dignũ eſt. Rurſus ſi credas quia
idẽ deus & noui & ueteris teſtamẽti eſt, tp̃a aũt uerbo eius & mom̃eta p̃mittas, tole
rabilior Valẽtinus eſt, q̃ nõ ſecula ante deũ, ſed deos putat eſſe q̃d ſecula ſunt. Mi-
noris em̃ ſacrilegij eſt, copulari diuinitati ſecula q̃ præferri. Si credas iterũ quia Chri
ſtus principiũ nõ ſumpſit ex uirgine, ſed tñ aliquod ante Chriſtũ æſtimes eſſe prin
cipiũ, in tẽpore diſtãtia, de impietate cõtentio eſt. Virginis em̃ ſupparẽ negaſti eſſe
non tẽporis. Ego aũt & ſupparẽ uirginis ſecundũ ſuſceptionẽ corporis nõ negabo,
& creatorẽ tẽporis cõfitebor. Quid em̃ proficis ſi dicas, quia Chriſtus hæc an illa ſit
creatura? Creatura mutat̃, diuinitas adorat̃. Noluit ſe ſic Chriſtus agnoſci, nec his
Matt. 16. tantũ quæ ſupra hominẽ ſunt meritis æſtimari. Deniq; cum interrogaſſet, quẽ me
dicũt eſſe homines, cũ alij dicerẽt Heliã, alij Hieremiã, aut unũ ex prophetis, nullius
ſententiã p̃dicauit. Cum Petrus dixiſſet: Tu es filius dei uiui, hũc ſolũ nõ immerito
laudauit. Ergo Ioannes dicit, Petrus dicit, Chriſtus p̃bauit, & tu nõ probas Arria-
ne? Nec Iohãni & Petro putas eſſe credendum, quos uel ſolos pro teſtimonio glo
riæ ſuæ dñs noſter Ieſus Chriſtus ad omniũ fidẽ credidit abundare? Deniq; quaſi
ad teſtimonium ueteris & noui teſtamẽti, Moyſes cũ Helia aſſciſcit̃. Cum Iohãne
Petrus frequenter adhibet̃. Petrus dicit: Tu es, nõ dicit, tu eſſe cœpiſti. Petrus dicit:
Tu es filius dei, non dicit, tu es creatura. Dixit hoc Iohãnes. Si adhuc nõ credidiſti
quia non intellexiſti myſteriũ ſupra ſapientiã recumbẽtis, repetiuit Petrus. Cõmen
dauit utrũq; Chriſtus, alterũ iudicio, alterũ myſterio: id eſſe addidit, ut legeres q̃ in
Chriſti pectore recumbebat, & intelligeres q̃ eius caput in quo principale omnium
D ſenſuũ eſt, arcano quodã ſapiẽtiæ replebat̃. Sed ſi nõ putas intelligendum eſſe my
ſterium, ſaltẽ noli impugnare iudiciũ. Laudat̃ Petrus, quia dei filiũ credidit quem
uidebat, quia ſe ab imperitæ plebis rudibus adhuc opinionibus ſeparabat. Deniq;
cum interrogaſſet dñs, quid homines de filio hominis æſtimarẽt, cum diceret̃ uul-
gi ſententia, Petrus tacebat. Taces ergo Simon, & reſpondẽtibus alijs adhuc taces,
cum ipſe ſis primus, qui etiã nõ interrogatus interrogas, nec times ne reprehẽdaris
à dño, quia nõ reſpondes interrogãti. Ideo, inquit, nõ reſpõdeo, quia nõ interrogor
Pſal. 16. meam ſed alienã ſententiã. Legi em̃: Vt nõ loquat̃ os meũ opera hominum. Opus
aũt eſt perfidorũ, perfidias prædicare. Ergo taceo adhuc, quia nõdum id q̃d ſentio
interrogor, nõ proferã labijs quod animus non probauit. Erit tẽpus q̃n reſpondeã,
interrogabor & ipſe quid ſentiã, tunc demũ reſpõdebo quod meũ eſt. Meũ eſt em̃
fidem loqui, pietatẽ aſſerere, gratiã prædicare. Non igit̃ quaſi pigrior ſenſu, uoce tar
dior tacet, nec quaſi faſtidioſus differt uocis obſequiũ, ſed quaſi cautus periculũ uul
garis opinionis euitat, qui periculũ nõ euitabat ſalutis. Deniq; in poſterioribus ha
bes, q̃a exiliuit è naui ut occurreret dño, nõ gloriæ cupidus, ſed obediẽtiæ præmatu
rus, Hic ergo qui ante reticebat, ut doceret nos q̃ impiorũ nec uerbũ debeamus ite-
rare. Hic, inquã, ubi audiuit, Vos aũt q̃d me dicitis, ſtatim loci nõ immemor ſui pri
matum egit. Primatũ cõfeſſionis utiq; nõ honoris, primatũ fidei nõ ordinis, hoc eſt
dicere: Nunc nemo me uincat, nunc meæ partes ſunt, debeo cõpenſare quod tacui,
debet prodeſſe quod ſilui. Lingua mea nõ habet ſpinas, ſine impedimẽto fides de-
bet exire. Dum alij cœnũ, alienæ licet, prolatæ tñ impietatis euacuant, quia aut He-
liam aut Hieremiã aut unũ ex prophetis Chriſtũ eſſe dixerunt, habuit iſta uox cœ
num, habuit iſta uox ſpinas. Dũ alij in hoc labãt cœnũ, dũ in alijs enodant̃ ſpinæ,

A uox noſtra filiũ dei Chriſtũ reſultet,mihi purus eſt ſermo, cui nullas ſpinas expreſſa reliquit impietas.Hic eſt ergo Petrus qui reſpondit præ cæteris apoſtolis, immo pro cæteris,& ideo fundamentum dicitur,quia nouit non ſolum proprium,ſed etiã commune ſeruare, Huic aſtipulatus eſt Chriſtus, reuelauit pater. Nam qui uerã generationem loquitur patris,à patre aſſumpſit,ex carne non ſumpſit.

Quod confeſſio Petri non unam tantum ſed omnes hæreſes excluſerit. Et de myſterijs incarnationis, paſſionis, mortis,ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti,cum redargutione hæreticorum erumnas & cætera quæ corporis uel animæ ſunt diuinitati attribuentium. Caput V.

FIDES ergo eſt eccleſiæ fundamentum. Non enim de carne Petri, ſed de fide dictum eſt, quia portæ mortis ei non præualebunt,ſed confeſſio uicit infernum. Et hæc confeſſio non unam hæreſim excludit. Nam cum eccleſia multis tanquam bona nauis fluctibus ſæpe tundatur,aduerſus omnes hæreſes debet ualere eccleſiæ fundamentum. Dies enim me citius defecerit, quàm nomina hæreticorum diuerſarumq; ſectarum . Aduerſus omnes tamẽ generalis iſta eſt fides,quia Chriſtus eſt dei filius & ſempiternus ex patre & natus ex uirgine. Quem quaſi gigantem ſanctus Dauid propheta deſcribit , eo quod *Pſal.18.* biformis geminæq; naturæ unus ſit conſors diuinitatis & corporis,qui tanquã ſpõſus procedẽs de thalamo ſuo,exultauit tanquam gigas ad currendam uiam. Sponſus animæ ſecundum uerbum,gigas terræ,quia uſus noſtri officia percurrens, cum B deus ſemper eſſet æternus,incarnationis ſacramẽta ſuſcepit, nõ diuiduus ſed unus, quia utrunq; unus,& unus in utroq;,hoc eſt uel diuinitate uel corpore. Non enim alter ex patre, alter ex uirgine,ſed idẽ aliter ex patre aliter ex uirgine. Generatio generationi non præiudicat, nec caro diuinitati , quia nec pignus patri nec uoluntas paſſioni,nec paſſio uoluntati . Idem enim patiebatur & non patiebatur, moriebatur & non moriebatur , ſepeliebatur & non ſepeliebatur , reſurgebat & non reſurgebat, quia corpus proprium ſuſcitabat, quia quod cecidit hoc reſurgit, quod non cecidit non reſurgit . Reſurgebat igitur ſecundum carnem quæ mortua reſurrexit. Non reſurgebat ſecũdum uerbum,quod non reſolutum fuerat in terram, ſed apud deum ſemper manebat. Ergo & moriebatur ſecundum noſtræ ſuſceptionem naturæ,& non moriebatur ſecundum æternæ ſubſtantiam uitæ:& patiebatur ſecundum corporis ſuſceptionem,,ut ſuſcepti corporis ueritas crederetur, & non patiebatur ſecundum uerbi impaſſibilem diuinitatem quo totius exors doloris eſt. Deniq; idẽ dicebat:Deus deus meus reſpice in me,quare me dereliquiſti, quia ſecundum carnẽ *Pſal.21.* relictus eſt,qui ſecundum diuinitatẽ nec deſeri potuit nec relinqui . Idem etiã dicit: Longe à ſalute mea,uerba delictorum meorum , hoc eſt , non capiatur qui audit, quare me dereliquiſti,ſed intelligat quod ſecundum carnem iſta dicantur, quæ longe à plenitudine diuinitatis aliena ſunt. Aliena ſunt enim à deo uerba delictorum, quia aliena ſunt & delicta uerborũ. Sed qm̃ delicta aliena ſuſcepi,etiã delictorũ alienorum uerba ſuſcepi,ut derelictũ me à patre deo eſſe dicã,qui apud deum ſemper ſum. Erat igitur immortalis in morte,impaſſibilis in paſſione. Etenim quaſi deũ nõ cepit mortis erumna,& eundem quaſi hominẽ inferna uiderunt. Deniq; emiſit ſpm̃, *Matth.27.* & tamen quaſi arbiter exuendi ſuſcipiendiq; corporis,emiſit ſpiritum, non amiſit,

C pendebat in cruce & omnia commouebat. Tremebat in ligno, quem totus treme-
bat hic mundus. Erat inter ſupplicia, excipiebat uulnera, & regnum cœleſte dona-
bat. Peccatum omnium factus, peccata generis abluebat humani. Poſtremo mor-
tuus eſt. Et ſecundo & tertio exultans atq; ouans dico: mortuus eſt, ut illius mors
uita fieret mortuorum. Sed nec ſepulchrum quidē eius miraculo caret. Nam cum
eſſet unctus à Ioſeph & iu eius monumēto ſepultus, uouo opere quodam ipſe de-
functus defuuctorum ſepulchra reſerabat. Et corpus quidem eius iacebat in tumu-
lo, ipſe autem inter mortuos liber, remiſſionem in inferno poſitis, ſoluta mortis lege
donabat. Erat enim caro eius in monumento, ſed uirtus eius operabatur è cœlo.
Oſtendebatur omnibus per corporis ueritatem, quia non caro erat uerbum, ſed ca
ro erat uerbi. Caro quidem guſtauit mortem, ſed impaſſibilis dei uirtus, & ſi exuit
corpus, uullum tamen de corpore deo damuum. Cur diuinitati attribuis erumuas
corporis, & infirmum doloris humani diuinæ connectis naturæ? Nunc anima, in-
quit, mea turbata eſt, nō ſapientia. Immutabilis eñ manebat ſapientia, & ſi circun
daretur amictu carnis. Nam in illa ſerui forma erat ueri luminis plenitudo, & cum
Ioan. 12 ſe exinaniuit lumen erat. Deniq; dicebat: Ambulate dum lumen habetis. Et quan-
do in morte fuit, in umbra nō erat. Deniq; etiam in inferno poſitis, uitæ lumē fun-
debat æternæ. Radiabat etiam illic lux uera ſapientiæ, illuminabat infernum, ſed in
inferno non claudebatur. Quis enim locus eſt ſapiētiæ? Deniq; dicit iuſtus: Sapien
tia autem unde inuenta eſt. Quis autē locus eſt diſciplinæ? Neſcit homo uiam eius
nec inuenta eſt inter homines. Ergo nec in tempore, nec in loco ſapiētia eſt, unde &
D tempus eſſe ſignificat. Sed quomodo in tēpore, quæ in priucipio erat? quomodo
iu loco quæ apud deum erat? Vnigenitus filius ſi quæritur, in ſinu patris euāgelico
ſpiritu reperitur. Nunquid ſinum patris locum putatis? Et quæritis quomodo nata
ſit, cum dicat propheticus uir: Neſcit homo uiam eius? Et ſecūdum hominis ortum
Iob, 28 eius æſtimatis, cum Iob dicat, quod inter homines non ſit inuenta. Et mortē tribui-
tis ſapientiæ. De qua abyſſus dicit: Nou eſt in me. Mare dicit: Non eſt mecum. Nō
dicit cœlum: non eſt in me, ſed abyſſus dicit, nou eſt in me. Nō enim abyſſo ſed pa
Luc. 23. tri dixit: Iu manus tuas commendo ſpiritum meum. Ipſa anima & ſi fuit in abyſſo,
Pſal. 15. iam non eſt, quia ſcriptum eſt. Quoniam nou relinques auimam meā iu inferno,
nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Mare ergo dicit: nou eſt mecū, hoc
eſt uita noſtra dicit fluctibus ſeculi inquieta. Nou eſt eñ inter homines caro eius,
quia ſecundum carnem iam uon nouimus Chriſtum. Terra dicit, uon eſt mecum,
Luc. 24. quia reſurrexit. Deniq; angelus ait: Quid quæritis uiuētem cum mortuis? Et bene
Matt. 14 mare dixit: non eſt mecum, quia ſuper mare erat. Deniq; iu mari & corpore in ueſti
gijs ambulabat, quando & ſubiectum mari ſuper mare Petrum ambulare præce-
pit, qui licet titubauerit, titubauit tamen uon per imbecillitatem iubentis, ſed per in
firmitatem obedientis. Ergo ſplendori gloriæ, uon permiſceas noſtræ attramen-
tum naturæ, non luci nebulam humani carnis infundas. Rurſus paſſionem prædi-
cans, ſi nequaq̄ id quod eſt paſſibile recognoſcas, pietatem dñi reſelliſti, ſalutē tuā
uegaſti. Vnde amentes eos æſtimare debemus, qui audientes dicentē dei filiū: quid
Ioan. 18. me cædis, ſecundū naturā diuiuitatis ſubiectum iniuriæ putauerūt. Dixit eñ: Quid
Eſa. 50 me cædis, ſed cædē diuina natura nō ſenſit. Dixit: Dorſum meū dedi in flagella &
maxillas meas in palmas, uultū aūt meū nō auerti à cōfuſiōe ſputorū. Sed dorſum

&

A &maxillas dixit & uultũ,hoc eſt humani corporis portiones, Quod enim caro uer bi patiebatur,uel manens in carne dei uerbum,patiebatur carne,ſicut ſcriptum eſt, Chriſto in carne paſſo:in ſe utiq; pro corporis aſſumptiõe referebat, ut quæ noſtra ſunt ipſe ſuſciperet & ſuis circunueſtiret humana.Recte igitur ſecundum naturam ſuam,& caro paſſa eſt,nec ea corporis paſſione uerbi natura mutata eſt.In ueritate enim noſtra eſt reſurrectio , & ideo in ueritate Chriſti paſſio prædicatur. 1. Pet. 4

De illorum qui Chriſtum in phantaſmate ueniſſe & paſſum eſſe prædicant,diuerſorumq; aliorum hæreticorum condemnatione, ampliori tamen atque grauiori eorum qui diuinitatem & carnem domini unius eſſe naturæ aſſerunt,cum argumentorum ſuorum diſſolutione.Ca. VI.

NEQVE enim quod quidam dicũt,in phantaſmate paſſus eſt , quia nec in phantaſmate ſuper mare ambulauit,quod diſcipuli in euãgelio opinati eſſe produntur,ſed excuſantur , quia nõdum erat ſpiritus datus, nõdũ eñ Ieſus fuerat honorificatus . Nobis iã crucifixus eſt Chriſtus & reſurrexit, nobis iam ſpiritus datus eſt, qui aſſertor eſt ueritatis. Et diſcipuli quidem aliquando errauerunt, ne nos poſtea errare poſſemus. Ergo illorum error nobis proficit. Quaſi homines errarunt,quaſi diſcipuli crediderunt.Et hos igitur qui in phantaſmate ueniſſe Ieſum prædicant , & illos condemnare debemus qui aduerſa erroris linea, non unum eundemq; filium dei dicunt,ſed alium eſſe qui ex deo patre natus ſit,alium qui ſit generatus ex uirgine,cum euangeliſta dicat : Quia uerbũ Matth. 14. Ioan. 7. Ioan. 1.
B caro factum eſt, ut unum dominum Ieſum, non duos crederes.Nonnulli etiam aliud dei uerbum,alium uerum dei filium crediderunt,cum ipſum qui in principio erat uerbum apud deum patrem,in ſua propria ueniſſe euangeliſta teſtet̃.Sunt aũt qui tanquam ad unum prophetarum, ita ad Chriſtum factum eſſe uerbũ arbitrati ſunt,non ipſum eſſe dei uerbum . Sed de nullo prophetarũ dictum eſt,quia uerbum caro factum eſt,nullus prophetarum abſtulit peccata mũdi.De nullo alio dictum eſt:Hic eſt filius meus dilectus in quo complacui . De nullo prophetarum legimus quod ſit dominus maieſtatis,quod de Chriſto apoſtolus dixit:Quia Iudæi dominum maieſtatis crucifixerunt. Sed dum hos redarguimus, emergunt alij qui carnem domini dicãt & diuinitatẽ unius eſſe naturæ. Quæ tantũ ſacrilegiũ inferna uomuerũt?Iam tolerabiliores ſunt Arriani,quorum per iſtos perfidiæ robur adoleſcit,ut maiore cõtẽtione aſſerãt patrẽ & filiũ & ſpiritũſanctũ unius nõ eſſe ſubſtãtiæ,quia iſti diuinitatẽ dñi & carnẽ ſubſtãtiæ unius dicere tẽtauerũt . Deinde cũ iſti dicãt,qa uerbũ in carnẽ,capillos ſanguinẽ & oſſa cõuerſum eſt , & à natura mutatũ eſt,proprie dat̃ illis locus ut infirmitatẽ carnis ad infirmitatẽ diuinitatis quadã facta diuinæ naturæ mutatione detorqueanr.Sunt etiã qui in tantũ impietatis prodierit,ut putent quia diuinitas dñi circũciſa eſt,& impfecta de pfecta facta eſt,& in ligno nõ caro ſe illa operatrix oĩm ſubſtãtia diuina,in carnis ſpecie coagulata pẽdebat.Quis aũt nõ horreſcat?qs audiat qa nõ ex Maria uirgine,ſed ex diuina ſubſtãtia paſſibilẽ ſibi carnẽ fecerit dei uerbũ?Quod aſſerẽdo eò prolabuntur, ut nõ ex tẽpore corpus dñi eſſe ſuſceptũ ſed coæternũ dei uerbo ſẽp fuiſſe cõtẽdãt. Horũ oĩm autores ſunt , qui diuinitatem & carnem domini unius naturæ fuiſſe dixerunt .Legi enim quod nõ crederem niſi ipſe legiſſem.Legi inquam in cuiuſdam libris ſic poſitum. Matth. 3. 1.Cor. 2.

C ſitum: Et organum & eum à quo mouebatur organum, unius in Chriſto fuiſſe naturæ. Quod ideo poſui, ut ex ſcripturis nomen deprehẽdatur autoris, & aduertant, quamuis exquiſitiſſimis argumẽtis, & phaleratis ſermonibus, nõ poſſe uim ueritatis obduci. Et hic mihi frequenter Niceni concilij tractatum ſe tenere cõmemorat. Sed in illo tractatu patres noſtri, non carnem, ſed dei uerbum unius ſubſtantiæ cũ patre eſſe dixerunt. Et uerbum quidem ex paterna proceſſiſſe ſubſtantia, carnẽ autem ex uirgine eſſe confeſſi ſunt. Quomodo igitur Niceni concilij nomen obtenditur, & noua inducuntur quæ nunquam noſtri ſenſere maiores? Cum utiq; ſcripturæ dicant, quia Chriſtus ſecundum carnem paſſus eſt, non ſecundum diuinitatem.
Eſa. 7. Scripturæ dicant, quia uirgo in utero accipiet & pariet filium? Accepit enim uirtutem & peperit filium, quem & ipſa ſuſcepit. Deniq; hoc etiam Gabriel proprio ſer
Luc. 1. mone declarat dicens: Et quod naſcetur ex te ſanctum uocabitur dei filius. Ex te, inquit, ut ſecundum hominem quod ex ipſa naſceretur aduerteres. Ex ſe enim generauit, Maria, ut quod generatur ex ipſa, in eo ſalua generationis dominicæ prærogati
Roma. 1. ua, corporis eſſet uera natura. Sed & Paulus dicit ſe prædeſtinatum eſſe in Euangelium dei, quod ante, inquit, promiſerat per prophetas de filio ſuo, qui factus eſt ex
Gal. 4. ſemine Dauid ſecundum carnem. Et ad Galatas: Poſtquam autem uenit plenitu
2. Tim. 2. do temporis miſit deus filium ſuum factũ ex muliere. Et ad Timotheum dixit: Memor eſto Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine Dauid. Ergo ex nobis accepit, quod proprium offerret pro nobis, ut nos redimeret ex noſtro, & quod noſtrum non erat, ex ſuo nobis diuina ſua largitate conferret. Secundum naturam igi
D tur ſe obtulit noſtram, ut ultra noſtrã operaret naturam. De noſtro ſacrificium, de ſuo præmium eſt. Multaq; in eodem & ſecundũ naturam inuenies, & ultra naturã. Secundum conditionẽ etenim corporis in utero fuit, natus eſt, lactatus eſt, in præſepi eſt collocatus. Sed ſupra conditionem uirgo cõcepit, uirgo generauit, ut crederes quia deus erat qui innouabat naturam, & homo erat qui ſecundũ naturam naſcebatur ex homine. Neq; enim, ut quidam interpretati ſunt, natura ipſa mutata uer
Malach. 3. bi eſt, quæ immutabilis ſemper eſt, ſicut ipſe dixit: Videte uidete me, quia ego ſum
Heb. 2. & non ſum mutatus. Sed etiam Paulus dixit, quia Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe eſt & in ſecula, hoc eſt, quia non ſecundum naturam mutatus eſt carnis, ſed immutabilis etiam in ipſa mutabili conditionis humanæ qualitate permanſit. Didiciſtis igitur, quia ſacrificium de noſtro obtulit. Nam quæ erat cauſa incarnationis, niſi ut caro quæ peccauerat per ſe redimeretur? Quod peccauerat igitur hoc redemptum eſt. Non eſt ergo immolata diuinitas uerbi, quia non peccauerat diuinitas uerbi, & ideo non eſt uerbi natura in carnis conuerſa naturam, quia immunis peccati diuinitas, pro peccato quod non fecerat ſe non debebat offerre. Hoc enim in ſe obtulit Chriſtus quod induit. Induit quod ante non habuit. Non igitur diuinitatis ſuæ diuinitatem induit, in quo erat plenitudo diuinitatis æternæ. Sed carnem aſſumpſit, ut ſpolium carnis exueret, atq; in ſemetipſo & manubias diaboli crucifigeret, & trophæa uirtutis erigeret. Ergo ſi caro omi & i Chriſto ſubiacuit iniuriæ, quõ unius illã cum diuinitate dicitis eſſe ſubſtantiæ uerbũ? Si enim unius ſubſtantiæ uerbũ & caro, quæ de terra habet naturã, cur unius ſubſtãtiæ aſſerat uerbũ atq; anima, quã perfectam naturæ ſuſcepit humanæ? Vnius autem ſubſtãtiæ eſt uerbum cum deo ſecundum paternam profeſſionem, & ipſius domini aſſertionem qui ait: Ego & pater

A pater unum ſumus. Vnius ergo ſubſtantiæ pater cum terreno corpore prædicatur? Et adhuc indignamini Arrianis, quia hi dicunt filium dei creaturam eſſe, cum ipſi dicatis patrem unius cum creaturis eſſe ſubſtantiæ? Quid autem aliud agitis iſta dicendo, niſi ut aut limum Adæ, terramq́ꝫ noſtram diuinæ ſubſtantiæ comparetis, aut certe diuinitatem in terrenæ corruptelæ iniuriam transferatis? Dicendo enim quod uerbum, caro & oſſa factum eſt, in terram utiq́ꝫ dicitis eſſe conuerſum, quoniam caro & oſſa de terris ſunt. Scriptum eſt, inquiunt, quia uerbum caro factum eſt. Scriptum eſt, non nego, ſed conſidera quid ſequatur. Sequitur enim: Et habitauit in nobis, hoc eſt, illud uerbum, quod carnem ſuſcepit, hoc habitauit in nobis, hoc eſt, in carne habitauit humana, & ideo emanuel dictus eſt, hoc eſt, nobiſcũ deus. Hoc ergo uerbum caro factum eſt, pro eo quod eſt, homo factus eſt. Sicut etiam Iohel dixit: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Non enim ſuper irrationabilem carnem, ſed in homines futura promittitur gratiæ ſpiritalis effuſio. *Iohel.2.* Quod ſi ſecundum literam uos tenetis, ut putetis ex eo quod ſcriptum eſt, q̃d uerbum caro factum eſt, uerbum dei in carnem eſſe conuerſum, nunquid negatis ſcriptum eſſe de domino, quia peccatum non fecit, ſed peccatum factus eſt? Ergo in peccatum conuerſus eſt dominus? Non ita, ſed quia peccata noſtra ſuſcepit, peccatum dictus eſt. Nam & maledictum dictus eſt dominus, non quia in maledictum conuerſus eſt dominus, ſed quia noſtrum ſuſcepit ipſe maledictum. Maledictus *Deu.21.* enim inquit qui pendet in ligno. Miraris ergo, quia ſcriptum eſt: Verbum caro factum eſt, *Iohan.1.* cum caro aſſumpta ſit à dei uerbo, quando de peccato quod non habuit
B ſcriptum eſt, Quia peccatum factus eſt? Hoc eſt non naturam operationemq́ꝫ peccati, utpote in ſimilitudinem carnis peccati factus, ſed ut peccatum noſtrum in ſua carne crucifigeret, ſuſceptionem pro nobis, infirmitatem obnoxij iam corporis peccati carnalis aſſumpſit. Deſinant ergo dicere naturam uerbi, in corporis naturam eſſe mutatam, ne pari interpretatione uideatur natura uerbi, in contagium mutata peccati. Aliud eſt enim quod aſſumpſit, & aliud quod aſſumptum eſt. Virtus uenit in uirginem, ſicut & angelus ad eam dixit: Quia uirtus altiſſimi obumbrabit te. Sed *Luc.1.* natum eſt corpus ex uirgine, & ideo cœleſtis quidem deſcenſio, ſed humana conceptio eſt. Non ergo eadem carnis potuit eſſe diuinitatisq́ꝫ natura.

De autoris excuſatione ac reſponſione ad obiectionem qua ſibi dici poſſet, quod de patris & filij diuinitate quinq́ꝫ illis libris quos ſcripſerat, concluſorem ſe eſſe promiſerit, cum confutatione erroris eorum, qui animam putant à domino Ieſu non eſſe ſuſceptam, pulcherrimaq́ꝫ declaratione aſſumptionis humanæ naturæ. Et quomodo intelligendum ſit q̃d ſcriptum eſt: Ieſus proficiebat ætate & ſapientia. Cap. VII.

POSSEM latius proſequi, ſed uereor ne hæc ipſa aliquibus aut ſuperflua aut prolixa uideantur, Fortaſſis enim dicat aliquis: Nónne de patris & filij diuinitate quinq́ꝫ illis quos ſcripſiſti libris, cõcluſorem te eſſe promiſeras? Sed quid faciã cum quotidie nouas ſeminẽt quæſtiones? Non p̃terit ſponſio, ſed aſtringit obiectio. Nã quẽadmodũ põt finis eſſe reſpõſi, ſi mod, nullus obiecti ſit? Et tñ de patris & filij diuinitate cõſũmaturũ m̃ſionẽ in ſuperioribus

C perioribus me ſpoponderam. Hoc autem libro de incarnationis dominicæ ſacra-
mento, plenior ſicut debuit facta digeſtio eſt. Nam cũ illud quod ait dominus: Tri
Matt. 26. ſtis eſt anima mea uſq; ad mortẽ. Et infra: Pater meus ſi poſſibile eſt, transfer à me
calicem hunc, ſed tamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis: non ad ſpiritus ſancti
compaſſionem, ſed ad rationabilis aſſumptionem animæ & naturæ humanæ refer
tur affectum, conſequens eſt, ut per aſſertionem dominici ſacramenti & plenitudi-
nem naturæ humanæ fuiſſe aſtruamus in Chriſto, & ab infirmitatis præiudicio ſpi
ritum ſanctum ſeparemus. Non eſt enim obnoxius infirmitati, qui non eſt obno-
xius paſſioni. Quæro igitur qua ratione animam putent quidam à domino Ieſu
non eſſe ſuſceptam, an quia metus eſt ne ſenſu Chriſtus laberetur humano? Dicũt
quippe quia concupiſcentia carnis legi mentis repugnet. Sed qui hoc ait, tantum
abeſt ut Chriſtum putauerit lege carnis in peccati uincula fuiſſe deducendũ, ut ipſe
in æſtu poſitus fragilitatis humanæ, per Chriſtum ſibi ſubueniri poſſe crediderit
Rom. 7. dicens: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei
per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Qui ergo alios à carnis lubrico uindica-
bat, nunquid formidare poterat? Nec etiam ipſe dominatu quodam carnis iſtius
ſicut uolunt formidabat illecebras. Ergo & carnis ſuſceptionem declinare debuerat,
ne ad lubricum traheretur erroris. Sed quomodo lubricum poterat timere peccati,
qui peccatum remiſſurus aduenerat? Et ideo cum ſuſceperit carnem hominis, conſe
quens eſt ut perfectionem incarnationis plenitudinemq́; ſuſceperit, nihil enim in
Chriſto imperfectum. Suſcepit itaq; carnem, ut reſuſcitaret. Aſſumpſit animã, ſed
D animam perfectam, rationabilem, humanã aſſumpſit atq; ſuſcepit. Nam quis po-
Ioan. 10. teſt negare quod ſuſceperit animam, cum ipſe dicat: Animam meam pono pro oui
bus meis? Et iterum: Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, ut
iterum ſumam illam. Non per parabolam hoc dicitur, nec perfunctoria ſignificatio
Eſa. 1. ne, in qua aliud dicitur & aliud intelligitur. Sicut illud: Neomenias & ſabbata ue-
ſtra odit anima mea. Licet illud etiam ad Chriſti animam poſſit referri, quæ ideo
poſita eſt ut aboleret iudaicæ ſuperſtitionis errorem, & unius ſacrificij inſtitueret ue
ritatem. Sed de hoc dubitent prophetico, euangelicum hoc refutare nõ poſſunt de
animæ proprietate dictum, cum de morte domini & reſurrectione ſit dictum. De-
niq; addit: Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo: poteſtatem habeo
ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Eandem igi-
tur ponit quam ſuſcepit. Suſcepit dico. Non enim uerbum ipſum dei uiuum in ſua
carne ad noſtræ animæ uicem factum eſt, ſed ſicut carnem noſtram, ita & animam
noſtram perfectam naturæ humanæ aſſumptione ſuſcepit. Aſſumpſit inquam ani
mam, ut incarnationis ſuæ benediceret ſacramento ſuſcepto. ſuſcepit affectum me-
um ut emendaret. Quid autem opus fuit carnem ſuſcipere ſine anima, cum utiq; in
ſenſibilis caro & irrationabilis anima nec peccato ſit obnoxia nec digna præmio? Il
lud ergo pro nobis ſuſcepit, quod in nobis amplius periclitabatur. Quid autem mi-
Ioan. 7 hi prodeſt, ſi totum me nõ redemit? Sed totum me redemit qui ait: Mihi indigna-
mini qui totum hominem ſanũ feci in ſabbato. Totum redemit quia in uirum per-
fectum fidelis non ex parte ſed totus reſurgit. Deſinant ergo iſti miſericordes ti-
mere, ne Chriſtus carnem ſuam uel animam perfectam ſenſumq́; hominis non

poterit

A potuerit gubernare,qui etiam illum aſinæ pullum quem ante nemo ſederat guber nauit.Qui plantauit aurem,non audiet? Qui alios regebat,ſe regere ipſe non pote rat? Qui peccata donabat, peccatum ipſe faciebat? Deſinant nimium ſolliciti iſti tanquam pædagogi Chriſti uereri, ne etiam in ipſo concupiſcentia carnis legem mentis oppreſſerit, quæ non oppreſſit in Paulo, ſed tantummodo repugnauit. Athleta Chriſti uictorias mentis numerat ſuæ.Hi trepidant ne caro titubauerit in domino,quæ uicit in ſeruulo. Non uult pro ſe timere nos Chriſtus, Non uult pro ſe flere nos dominus.Deniq; dicit:Filiæ Hieruſalem nolite me flere,uos ipſas flete. Et iſtis dicit,nolite mihi timere,uobis timete.An nō audiſtis dicentem Dauid: Do minus illuminatio mea & ſalus mea,quem timebo? Dominus defenſor uitæ meæ,à quo trepidabo? Et alibi: Non timebo quid faciat mihi homo.Et alibi: Non time bo quid faciat mihi caro. Ergo lapſum naturæ humanæ timere potuit, quem ho mo ipſe non timuit? Deus igitur ante carnem,deus in carne, perfectionem naturæ aſſumpſi humanæ,ſuſcepi ſenſum hominis,ſed non ſenſu carnis inflatus.Senſu ho minis,animam meam dixi eſſe turbatam,ſenſu hominis eſuriui, ſenſu hominis ro gaui,qui rogantes exaudire conſueui. Senſu hominis profeci, ſicut ſcriptum eſt: Et Ieſus proficiebat ætate & ſapientia & gratia apud deum & homines. Quomodo proficiebat ſapientia dei? Doceat te ordo uerborum. Profectus ætatis, & profe ctus ſapientiæ,ſed humanæ eſt.Ideo ætatem ante præmiſit,ut ſecundum homines crederes dictum. Ætas enim non diuinitatis ſed corporis eſt. Ergo ſi proficiebat ætate hominis,proficiebat ſapientia hominis.Sapientia autem ſenſu proficit, quia

Pſal.93. *Luc.23.* *Pſal.26.* *Pſal.55.* *Luc.2*

B à ſenſu ſapientia. Ieſus autem proficiebat ætate & ſapientia. Quis ſenſus proficie bat? Si humanus,ergo ipſe ſuſceptus eſt.Si diuinus,ergo mutabilis per profectum Quod enim proficit,utiq; mutatur in melius.Sed quod diuinum eſt non mutatur. Quod ergo mutatur non utiq; diuinum. Senſus igitur proficiebat humanus, ſen ſum ergo ſuſcepit humanum.Et ut ſciamus quia ſecundum hominem loquebatur, præmiſit dicens: Puer autem confortabatur & creſcebat & implebatur ſapientia,& gratia dei erat cum illo.Et puer noſtræ nomen ætatis eſt,nec confortari uirtus po terat dei,nec creſcere deus,nec altitudo ſapientiæ dei, nec plenitudo diuinitatis im pleri.Quæ igitur implebatur,erat non dei ſed noſtra ſapientia.Nam quomodo im plebatur,qui ut omnia impleret deſcendit? Per quem autem ſenſum Eſaias dixit: Patrem puer neſciebat aut matrem? Scriptum eſt enim: Priuſquam ſciat puer pa trem aut matrem,accipiet uirtutem Damaſci & ſpolia Samariæ.Sapientiam enim dei futura & occulta non fallunt.Expers autem agnitionis infantia per humanam utiq; imprudentiam quod adhuc non didicit,ignorat. Sed uerendum eſt inquam, ne ſi duos principales ſenſus aut geminam ſapientiam Chriſto tribuimus, Chri ſtum diuidamus. Nunquid cum & diuinitatem eius adoramus & carnem, Chri ſtum diuidimus? Nunquid cum in eo imaginem dei crucemq; ueneramur,diuidi mus eum? Apoſtolus certe quid de eo dixit? Quoniam & ſi crucifixus eſt, inquit, ex infirmitate noſtra,uiuit tamen ex uirtute dei.Ipſe dixit,quia nō diuiſus eſt Chri ſtus.Nunquid etiam cum dicimus,quia animam rationabilem & intellectus noſtri ſuſcepit capacem,diuidimus eum? Non enim ipſe deus uerbum, pro anima ratio nabili & intellectus capaci in carne ſua fuit,ſed animam rationabilem & intellectus

Eſa.7. *2.Cor.13.* *1.Cor.1.*

C capacem,& ipſam humanam , & eiuſdem ſubſtantiæ cuius noſtræ ſunt animæ, &
carnem noſtræ ſimilem eiuſdemq́ꝫ cuius caro eſt noſtra ſubſtantiæ ſuſcipiens deus
2.Cor.5. uerbum, perfectus etiam homo fuit,ſine ulla tamen labe peccati, quia peccatũ ipſe
non fecit,ſed pro nobis peccatum factus eſt,ut nos eſſemus iuſticia dei in ipſo. Ca-
ro ergo ipſius & anima,eiuſdem cuius animæ noſtræ carniſq́ꝫ ſubſtantiæ. Nec ti-
meo ne tetrada uidear inducere.Nos enim uere ſolam qui hoc aſſerimus, colimus
trinitatem. Non enim Chriſtum diuido, cum carnis eius diuinitatiſq́ꝫ diſtinguo
ſubſtantiam,ſed unum Chriſtum cum patre & ſpiritu dei prædico, & illos magis
qui carnem Chriſti unius cum diuinitate eius dicunt eſſe ſubſtantiæ tetrada indu-
cere demonſtrabo.Non enim quod eiuſdem ſubſtantiæ eſt unus, ſed unum eſt.
Nam utiq́ꝫ filium eiuſdem cum patre ſubſtantiæ confitentes in tractatu concilij
Niceni,non unam perſonam,ſed unam diuinitatem in patre & filio crediderunt.
Ergo cum dicunt eiuſdem carnem,cuius & filius dei erat,fuiſſe ſubſtãtiæ, ipſi quod
nobis obijciunt ineptius uanæ aſſertionis incurrunt,ut diuidant Chriſtum. Itaque
quartum increatum quod adoremus inducunt, cum ſola increata ſit diuinitas tri-
nitatis.

De ampliori redargutione eorum qui autorem dicunt ea uſurpare
quæ ſcripta non ſint, & dei eſſe ſubſtantiam atq́ꝫ natu
tam,ſcriptum non eſſe affirmant. Ca. VIII.

CONCLVSERAM librum, ſed religionis fuit ne prætergredi uidere-
D mur,quod ſoluere nequiremus . Nam cum dudum audierint quidam
dicentibus nobis, Filium dei qui generatus ſit,patri qui generauit inæ-
qualem eſſe non poſſe,quamuis ille generatus ſit,iſte generauerit, quia
generatio non poteſtatis eſt,ſed naturæ. aduerſus illam quidem quæſtionem uo-
cem ſibi arbitrantur occluſam, ſed tergiuerſatione damnabili in eodem loco ueſti-
gium uertunt,ut putent mutationem fieri quæſtionis mutatione ſermonis , dicen-
tes, Quomodo poſſunt ingenitus & genitus eſſe unius naturæ atq́ꝫ ſubſtantiæ?
Ergo ut reſpondeam, clementiſſime imperator parce mihi, propoſitæ quæſtioni,
primum omnium ingenitum in ſcripturis diuinis nuſquam inuenio. Non legi, nõ
audiui.Cuius igitur mutabilitatis ſint homines iſtiuſmodi, ut nos dicant ea uſur-
pare quæ non ſunt ſcripta,cum ea quæ ſunt ſcripta dicamus, & ipſi obijciant quod
ſcriptum nõ ſit:nónne ipſi ſibi aduerſantur,& autoritati calumniæ ſuæ derogant?
Dicunt enim non eſſe ſcriptum,dei eſſe ſubſtantiam atq́ꝫ naturam, cum utiq́ꝫ fili-
um dei patris eſſe ſplendorem gloriæ & characterẽ ſubſtantiæ eius,ſcriptura teſte-
tur,& multos alios de diuina dixiſſe ſubſtantia , in alio libro pleniſſime oſtenderi-
mus.Naturam quoq́ꝫ diuinam quis abnuat,cum Petrus Apoſtolus in epiſtola ſua
2.Petri.1. ſcripſerit,id operatam domini miſericordiam per paſſionem crucis, ut nos, inquit,
Gal.4. faceret diuinæ conſortes naturæ.Sed etiam alibi Paulus ſcripſit: Sed tunc quidem
ignorantes deum,his qui natura non ſunt dij,ſeruiſtis. Ita enim & in græcis codi-
cibus inuenimus,quorum potior autoritas eſt. Quid igitur agunt qui negant natu
ram eſſe diuinam,niſi ut iam non ſolum filio calumnientur,ſed etiam patri? Si enĩ
negatur natura deus eſſe, ergo per gratiam eſt ut homines,aut certe falſo creditur,
ut

A ut dæmones,quorum ſimulacra dei appellatione donantur. Sed Apoſtolicam autoritatem ſequamur,ut dicamus in ſimulachris naturam non eſſe diuinam.Si ergo in ſimulachris non eſt,non eſt in dæmonijs,ſupereſt ut in deo diuina ſit natura atque ſubſtãtia.Docuimus igitur apoſtolica autoritate recte de deo patre dici,quod natura ſit deus. Accipiant nunc quod eadem dei patris ſit natura quæ filij eſt, eadem ſit & ſpiritus ſancti, ne forte idem dicant, Naturam quidem legimus eſſe diuinam,naturæ autem diuinæ nõ legimus unitatem.Sed cum ipſe filius dixerit:Ego Ioan.10.
& pater unum ſumus,unitatem diuinitatis probauit.Cum dixerit:Omnia quæ pa Ioan.16.
ter habet mea ſunt. Et infra: Pater omnia mea tua ſunt,& tua mea,aſſeruit unita Ioan.17.
tem.Cum dixerit: Pater qui in me manet ipſe loquitur,& opera quæ ego facio ipſe Ioan.14.
facit,unitatem euidentiſſime declarauit. Deinde Petrus unam naturam oſtendit eſſe diuinam.Potuit enim ſic dicere,ſi aliter æſtimaſſet,potuit inquam ſic dicere,Vt nos faceret diuinarum conſortes naturarum,maxime cum per filium in naturæ diuinæ conſortium tranſeamus.Nunquid poteſt donare quod non habet? Ergo nõ eſt dubium,quia de eo quod habet donat,& ideo habet naturam diuinam, qui cõſortia diuinæ donat naturæ. Apoſtolus quoq; Paulus dicendo: Qui natura non ſunt dij,oſtendit unam ueri dei eſſe naturam.Namq; & ipſe potuit dicere: Qui na Gal.4
turis non ſunt dij,ſi ſciret pluralitatem diuinæ eſſe naturæ,ut alia eſſet in patre, alia in filio,alia in ſpiritu ſancto.Dicendo ergo: Natura non ſunt dij, unitatem naturæ expreſſit diuinæ.Quid eſt autem natura deum eſſe,niſi uerum deum eſſe? Sicut ad Theſſalonicenſes dicit:Quomodo cõuerſi eſtis ad deum à ſimulachris ſeruire deo 1.Theſ.1.
B uiuo & uero? Illi enim dij eſſe ſimulantur, natura autem deus uiuus & uerus eſt. Nam & in ipſo uſu noſtro eſt adoptiuus filius & uerus filius. Adoptiuum filium non dicimus filium eſſe natura,ſed eum dicimus natura eſſe qui uerus eſt filius.Ergo & naturam & ſubſtantiam eſſe diuinam probauimus lectione. Vnitatem quoque non pluralitatem diuinæ eſſe naturæ,apoſtolica autoritas demonſtrauit.

De confutatione & deſtructione obiectionis præmemoratorum hæreticorum,quo arguunt quod nõ poſſint ingenitus & genitus unius eſſe naturæ atq; ſubſtantiæ,& de exemplari approbatione,cum dicitur genitum, non proprietatem naturæ, ſed ſignificationem generationis exprimi.Quodq; appellatione ingeniti & geniti ſpecies uideatur eſſe diuerſa, ſed tamen indiſtincta diuinitas. Cap. IX.

NVNC illic aſſerant,ubi ingenitum patrem legerint.Sed ſi dialectico more concedi ſibi id poſtulant,ut quod lectum nõ ſit, pro lecto uſurpent, produnt ſe contentionis ſtudio differre,non cognitionem quærere ueritatis.Namq; in ipſa dialectica ſi non concedatur quod concedi ſibi poſtulant,qui aditum contentionis inuenire deſiderant, principium inuenire non queunt diſputandi,& hoc ibi,ubi contentio eſt magis de diſputationis argutijs, quàm de examine ueritatis.Hæc eſt enim dialecticorum gloria ſi uideantur expugnare uerbis & refellere ueritatem. Contra definitio fidei eſt, ut ueritas non uerba pandantur. Deniq; uerba philoſophorum excludit ſimplex ueritas piſcatorum. Quæ igitur iſta aſſertio eſt, ubi ſi non donauero eis uerbum ingeniti, aſſertionis

C principium inuenire non poſſunt? Vbi ergo legerint demonſtrent. Exciderat animo. Nunc redeo in memoriam. Lectum eſt inquiũt. Nam Arrius dixit ingenitum patrem, & genitũ & creatũ filium. Quo autore, cõtra apoſtolica ſcripta contendãt? Cõtendant tamẽ ſi modo Arrij ſe diſcipulos eſſe fateantur. Nam quõ negant magiſtrum, cuius inuentum ſequuntur? Sed ſi illi hoc dicunt quod Arrius, iuſtius ego debeo dicere quod Apoſtolus dixit. Patrem enim dixit, non ingenitum nominauit, filium dixit, & genitum filium nominauit. Quod legi, non nego, immo libenter uſurpo, quod non legi uſurpare non debeo. Sed tamen quod in dialectica non faceremus uſurpent, ne forte dicant, quia genitum non legimus patrem ſicut filium, ideo ingenitum æſtimare debemus. Intelligitur hoc, ergo non legitur. Sed ſi intelligitur, nec ſpiritum ſanctum genitum legi. Ergo & ſpiritus quia genitus non eſt, ingenitus utiq; ſecundum ueſtram alibi ſententiam nominandus eſt. Si igitur ingenitum dicitis & genitum non poſſe unius eſſe ſubſtantiæ, ſupereſt ut de patre & ſpiritu ſancto, quia nec patrem genitum legimus nec ſpiritum ſanctum, unitatem diuinæ naturæ & ſubſtantiæ non negetis. Si enim in eo eſt uis omnis ueſtræ diſputationis, quod ingenitus & genitus non poſſunt eſſe unius naturæ, ergo qui nõ eſt genitus, cum eo qui non ſit genitus unius naturæ atq; ſubſtantiæ eſt. Et ſi ideo putatis patrem maiorem eſſe, quia genitus non eſt, nunquid & ſpiritus ſanctus maior eſt filio? Multa poſſunt & innumera exempla ſuppetere, ut de eo quod genitum non ſit, dicatur ingenitum. Nam & mundum pleriq; ingenitum eſſe dixerunt, & materiam rerum omnium quam græci hylen dicunt, quaſi ſyluam materialem ingenitam eſſe memorarunt.

D Videtur igitur in hoc uerbo prærogatiuam quandam poteſtatis eſſe non poſſe, niſi forte hoc uerbo ſibi honorare deum uideantur, quo philoſophi mundum putauerunt eſſe donandum. Nunquid ergo ſic ingenitus pater ſicut mundus? Abſit. Aut hic ſolus deum decet ſermo, cum deus ultra ſermonum omnium ſit ambitum? Nihil igitur precioſum deo in eo ſermone, qui communis poſſit eſſe cum cæteris. Sed tamen quemadmodum uultis, inæſtimabilis ſit huius prærogatiua ſermonis, quæ non autoritate aliqua deſignatur, ſed ueſtro æſtimatur arbitrio. Quò igitur hoc proficit, ut ex uerbo uelitis facere inter patrem & filium diſtantiam naturæ, diſtantiam poteſtatis? Ingenitus, inquit, & genitus non poſſunt unius eſſe naturæ atq; ſubſtantiæ, ut quemadmodum interdum dicunt, inoperatus & factus, non ſunt unius naturæ. Neq; enim diſcretionem faciunt ingeniti & inoperati, neq; diſtantiam uolunt eſſe inter genitum uel creatum, modo ut creaturam filium dicant. Ergo quia pater omnem cauſam, hoc eſt, αἰτίαν ſicut græci dicunt ſupergreſſus, cum ex alio creatus non ſit filius utiq; ſubſtantia ſit, non aliunde principium habens & cauſam ex qua ſit. Et ideo inquiunt alia talis ſubſtantia eſſe non poteſt, quia omnia ex patre deo habent ſubſiſtendi cauſam. Vnde nõ eſſe uerisimile dicunt, ut filius quia ex patre eſt, & ex ſe cauſam non habet ut ſit, ſed ex patre, ſimilis ſit patri. Cum pater ex alio cauſam non habeat, filius autem ut ipſi allegant eſſe non potuerit, niſi hoc ipſum ex patre ut eſſet acceperit. Ideoq; ingenitum & genitum dicũt eſſe diſſimilem, quaſi uero quod alibi ſæpe iam dixi, generatio poteſtatis ſit non naturæ. Cum enim dico genitum, non proprietatem naturæ, ſed ſignificationem generationis expreſſi. Hoc exemplis euidentioribus approbabo.

Nam

A Nam ſi generaliter dicam filium, nec addam cuius, poteſt intelligi & filius hominis & filius iniquitatis & filius peſtilentiæ, & filius diaboli, ſicut de Iudæis ſcriptura teſtatur, & quod in uſu eſt, & fœtus pecudis, & pulli columbarum. Et ideo in appellatione filiorum non eſt expreſſio ſignificata naturæ. At uero ſi naturam deſignare deſidero, aut hominem nuncupabo, aut equum nominabo, aut auem dicam, ut natura poſſit intelligi. Ita ergo ſi naturam cupio deſignare diuinam, deum uerum debeo nominare. Cum autem filium dico, generatum ſignifico. Cum patrem quoq; dico, generaſſe declaro. Non ergo hinc naturæ diſcretionem facias, cum ſit hoc ſignificatorium generantis & geniti. Significatoria autem huiuſmodi, exprimunt ſubſtantiæ qualitatem. Multi enim ut dixi filij, ſed diuerſitas filiorum. Alius per naturam, alius per gratiam. Multæ creaturæ inuiſibiles & uiſibiles. Inuiſibiles, ut principatus & poteſtates, throni & dominationes. Viſibiles, ut ſol, luna, ſtellæ, homo, terra. Ergo diuerſæ ſpecies & diuerſæ creaturarum ſubſtātiæ ſunt. Itaq; ſi uelis proprietatem creaturæ alicuius exprimere, aut ſolem aut lunam nominabis aut ſtellas. Et ſic intelligitur quid ſit quod ſignificandum putaueris. Cæterum ſi factum dicas aut creatum, quod interdum filium dicunt, quia multa facta & creata ſunt, non proprietatem ſubſtātiæ uideris ſignificaſſe, ſed ſpeciem qualitatis. Aliud enim ſubſtantia, aliud qualitas eſt. Deniq; ut diximus & alibi, uſian ita interpretatos latinos, ut ſubſtantiam dicerent. Vſia autem dei cum dicatur, quid aliud ſignificatur, niſi deum ſemper eſſe? Quod literæ ipſæ exprimunt, quamuis diuina uſai, hoc eſt, cum ſit ſemper uſia dicitur, unius literæ mutato ordine propter ſonum & compendium

B decoremq; ſermonis. Ergo uſia quod ſemper ſit deus ſignificat. Ingeniti autem ut tu uis uel geniti appellatio quid ſit declarat, hoc eſt quod non ex alio ſit pater, nec ex ſe filius. Species hic uidetur eſſe diuerſa. Species utiq; diſtincta, ſed indiſtincta diuinitas. Quæris quomodo hoc probari poſſit? Etiam in creaturis oſtendam diuerſam ſpeciem, diuerſa initia in pleriſq;, & unam eſſe ſubſtantiam, & de ſcripturis exempla proferam. Itaq; ſi in his quæ mortalia ſunt hoc poteſt conuenire, quemadmodum patris & filij & ſpiritus diuinitati legem cuiuſdam neceſſitatis imponunt? Omnia nempe uolatilia quæ eiuſdem generis uidentur, eiuſdem utiq; & naturæ ſunt, ut aquilarum unum genus & una natura eſt, uulturum ſimiliter, & cæterorum ſecundum genus ſuum uolatilium. Quemadmodum autem cœperint eſſe uolatilia, tres ſpecies reperimus, & ortus eorum cauſas legimus eſſe diuerſas. Scriptum eſt enim dixiſſe deum: Producant aquæ repentia animarum uiuentium & uolatilia uolantium. Et paulo poſt cum paradiſum feciſſet deus & poſuiſſet in eo hominem, ſcriptum eſt: Quia figurauit deus de terra beſtias agri & uolatilia cœli. Signiſicantur ergo uolatilia hoc loco figurata de terra. Supra quoq; legiſti, quia dixit deus auibus: Creſcite & multiplicamini. Vtiq; ex coitu maris & fœminæ generationis incrementa præcipiens. Itaq; aduertimus etiam quæ unius generis ſunt diuerſo modo eſſe cœpiſſe, alia de aquis, alia de terra, alia de maris & fœminæ generatione, & unius tamen hæc eſſe naturæ, diſſimilitudinemq; ſubſtantiæ non habere. Quid uero tam unius naturæ quàm caro noſtra cum dominici corporis ueritate? Diuerſis tamen utraq; ducta cauſis, orta principijs eſt. Caro enim domini ſpiritu in uirginē ſuperueniente generata, non expectauit uirilis fœmineiq; coitus ſolenne com

Gen. 1. Gen. 2.

C mercium. Caro uero noſtra, niſi uirilis iuxta fœmineusq́ʒ ſexus, genitalia ſulcis na-
turalibus obducat ſemina, intra uiſcera neſcit materna formari, & tamen cum gene
ratiõis fuerit cauſa diuerſa. carnis tamen in Chriſto cum hominibus omnibus una
natura eſt. Partus enim uirginis, non naturam mutauit, ſed generandi uſum noua
uit. Deniqʒ caro de carne nata eſt. Habuit ergo de ſuo uirgo quod traderet. Non
enim alienum dedit mater, ſed proprium è uiſceribus ſuis contulit, inuſitato modo,
ſed uſitato munere. Habuit igitur carnem uirgo quam naturæ ſolennis iure tran-
ſcripſit in fœtum. Eadem igitur ſecundum carnem generantis Mariæ, genitiqʒ natu
Heb. 2. ra, nec diſſimilis fratribus, quia dicit ſcriptura, ut per omnia ſimilis fratribus fieret.
Similis utiqʒ dei filius noſtri, non ſecundum diuinitatis plenitudinem, ſed ſecun-
dum animæ rationalis, & ut expreſſius dicamus, humanæ noſtriq́ʒ corporis uerita
tem. Quid autem de ipſo loquamur Adam, qui cum ſit formatus è limo terræ, ge-
nerauit utiqʒ filios ſuæ conſortes naturæ, participes generis, ſucceſſionis hæredes?
Diuerſa quidem in filijs & parente principia, ſed humanæ conditionis una natura.
Nec tamen diſſimilitudo ortus, ſimilitudini ſubſtantiæ præiudicauit. Similis ergo
filius patri etiam in his quæ propter humanæ conditionis fragilitatem ſimilitudi-
nis plenitudinẽ habere non poſſent. Quomõ ergo dei patris diſſimilis filius uerus?

De diſputatione contra quoſdam ſuperiorem ſectam ſequentes, di-
ſputationis tamen genere diſcordare ſe putantes, qui filium ſimilem di-
cunt, ſed non unius ſubſtantiæ cum patre, & quod cum ſit unius naturæ
filius cum patre, etiam unius ſit potentiæ, & ita omnipotens ſicut & pa-
D ter, quẽadmodũ etiã ſpm̃ ſanctũ omnipotentẽ ſcriptura teſtat᷑. Ca. X.

SED pleriqʒ eandem ſectam ſequentes, diſputationis genere diſcorda
re ſe putant, ab his qui diſſimilem patri per omnia filium dicunt. Ideo
horum quoqʒ qui ſimilem dicunt filium, ſed non unius ſubſtantiæ cũ
patre, ineptias diſcutiamus. Quæ non unius naturæ ſunt, diuerſæ ſunt
utiqʒ atqʒ diſtantis, & quæ diſtantis naturæ, conſequens eſt ut ſimilia eſſe non poſ-
ſint, niſi forte ſecundum ſpeciem ſimilia dicas, diſſimilia ſecũdum ueritatem. Nam
& lactis & niuis & cygni albentis, concolor ſpecies eſt, ſed diſcrepantiam ſeruat di-
ſtantis naturæ, nec differẽtia naturarum ſpecierum ſimilitudine coloratur. Quomõ
ergo iſti ſimilem dicunt patrem & filium, qui unitatem ſubſtãtiæ negant? An ſecun
dum formam & figuram colorem ſimilem putant? Sed hæc corporis ſunt, hæc com
poſitionem quandam indicant. Quomodo autem inuiſibili ſimilitudinẽ ſecundum
colorem aptamus aut formã? Aut quomodo creatura poteſt eſſe ſimilis increato?
Quomõ ſplendor gloriæ & character ſubſtantiæ eius, ſi diuerſa gloria, ut illi dicunt
diuerſa ſubſtantia eſt? Secundum gloriam inquiunt & operationem ſimilis eſt, &
propterea imago dei dicitur filius. Ergo ſi per aliqua nõ per omnia ſimilis, pro par
te ſimilis, pro parte diſſimilis. Huic autem propoſitioni conſequens eſt, ut ſi ex parte
ſimilis ꝓ parte diſſimilis, nõ in toto eſt, pro parte ſit dei imago cõpoſita, ac per hoc
ſequitur, ut & ipſe cõpoſitus uideat᷑, cuius ſit imago cõpoſita. Cõpoſita aũt ſi ex par
te ſimilitudinem ſeruet, imago eius ex parte ſimilis eſſe non poſſit. Sed qui ſimilem
ſecundum unitatem naturæ negant, ſimilem cæteris arbitrãtur. Solent enim dicere,

A Cur putatis,quia multum dedit ſcriptura filio,quia imaginem dixit, cum ipſe deus dixerit hominibus:Eſtote ſancti quoniam ego ſanctus ſum.Et filius dixerit:Eſtote perfecti,ſicut & pater ueſter qui in cœlis eſt perfectus eſt.Nec intelligunt eo ipſo a/ ſtrui,quia non ſecundum partem ſed ſecundū plenitudinem diuinitatis & perfecti/ onem ſimilis ſit filius patri.Denicꝙ ſi multi ſimiles,cur ſolus filius imago inuiſibilis dei dicitur,& character ſubſtantiæ eius,niſi quia in eo naturæ eiuſdē unitas, & eius maieſtatis expreſſio eſt? Alia enim ſecundū imitationem ſimilitudo, alia ſecundū naturam, quod propoſitorum exemplorum etiam uerba indicant. Dicit enim ſcri/ ptura:Eſtote ſancti,ut fiant id per imitationem homines.Ergo dicit,eſtote,quia nō ſunt.De ſe aūt dicit deus,quia ſanctus ſum,nō utiꝗ proficiente proceſſu, ſed manē te natura.Deinde ait ſapientia:Eſtote perfecti,ut incipiant habere quod nō habēt. De patre autē dicit: Sicut pater ueſter qui in cœlis eſt perfectus eſt.Eſt ergo perfe/ ctus pater, qui eſt,ſemper eſt.Ideo uel uſia Græce quod ſit ſemper, uel latine quod in ſuo maneat,nec ope ſubſiſtat aliena,appellatur ſubſtantia. Sanctus ergo pater & perfectus pater.Sāctus etiam & perfectus filius,quaſi imago dei. Imago autem dei,quia omnia quæ ſunt dei uidentur in filio,id eſt ſempiterna diuinitas,omnipo/ tentia atꝗ maieſtas.Talis ergo qualis eſt deus,ſua uidetur imagine.Vnde oportet ut imaginem eius talem credas,qualis eſt deus.Nam ſi imagini detrahas,& utique ei cuius imago eſt uidebitur eſſe detractum. Si minorem imaginem credas, minor deus apparebit imagine.Qualem enim æſtimaueris imaginem,talis tibi uidebitur hic,cuius inuiſibilis eſt imago. Dixit em̄ imago,q me uidet,uidet & patrē.At qualē Ioan.14.

B æſtimaueris eū cuius imaginē eſſe filiū credis, talis tibi neceſſario filius æſtimādus eſt.Vnde quia increatus pater,increatus & filius,quia non minor pater,nō minor fi lius,quia omnipotēs pater,omnipotēs & filius.Dictū eſt igit, etiā ſi uſurpēt quod nō legunt,ut ingenitū dicant, uerbo tn̄ nihil impediri quo minus unius naturæ at/ ꝗ ſubſtantiæ Chriſtum cū patre eſſe credamus. Quod ſi unius naturæ,utiꝗ unius potētiæ.Qui quidem locus haud difficilior eſt ad refellenda ſtudia perfidorū.Quō enim negant omnipotentem Chriſtū,quod ſcriptum eſt,qui uolūt uſurpare quod non docent ſcriptum? Omnipotentem etenim Chriſtum ſupra docuimus, & in Io annis Euangeliſtæ apocalypſi,& in Zachariæ prophetia, & in euangelio ſignifica/ tum.Quæ ſi quis recenſenda putat,ſuperiora reuoluat & repetat. Tamē quod ibi propter congeſtionem teſtimoniorum penè prætcrij,dicant de quo putēt dictum quod Amos prophetauit? Sic enim ſcriptum eſt: Dominus qui attigit terram & Amos,9. mouet eam,& lugebunt omnes commorantes in ea,& aſcendet ſicut flumen Ægy pti.Qui ædificat ſuper cœlū aſcenſionē ſuam & repromiſſionē ſuam ſuper terram confirmat,qui aduocat aquam maris & effundit eam ſuper faciem terræ, dominus omnipotens nomen eſt ei.Nōnne hæc omnia in filium intelligant conuenire? Qui terrā deſcendēs tetigit,in paſſione cōmouit,de terris aſcēdit in cœlum,& ſuper terrā deſcendit è cœlo,ſicut ipſe promiſerat.Sed quid de filio laboro,cum etiam ſpiritum omnipotentem ſcriptura teſtetur? Scriptum eſt enim: Verbo domini cœli firmati Pſal.32. ſunt & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorū.Et de ſapientia ſcriptum eſt:Quia habe/ at in ſe omnipotentem ſpiritum. Dicit enim Salomon, quia omnium artifex do/ Sap.7. cuit me ſapientia, Eſt enim in ea ſpiritus intelligentiæ, ſanctus, unicus, multi/

C plex,ſubtilis,bonus, mobilis, diſertus, immaculatus, manifeſtus, inuiolabilis, bonum amans,acutus,prouidens,poſſibilis,munificus, benignus, ſtabilis,integer, ſine ſollicitudine, qui omnia poteſt, omnia ſpectat, & per omnia penetrans ſpirituum intelligibilium.

FINIS.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, DE MYSTERIO PASCHAE. LIBER VNVS.

Vnde ſacrum nomen paſchæ deſcenderit, & qua ratione Chriſtus ſe in paſſionem paſchæ myſterio conſecrauerit. Caput. I.

PASCHAE myſterium de fide omnibus credentibus in
in Chriſto renatis, recidiuatum fidei annuæ felicitatis
gaudium & gloriam ſubminiſtrat. Quod quidem ſa-
D crum nomen ab ipſius domini paſſione deſcendit. Pa-
1.Cor.5. ſcha enim paſſio eſt ſaluatoris, ſicuti beatus Apoſtolus
dicit: Paſcha enim noſtrũ immolatus eſt Chriſtus. Ad
hoc enim humanum corpus Chriſtus accipiens, ſe in
paſſionem paſchæ myſterio cõſecrauit, ut quiſq; huius
muneris per fidem, participationem eſſet indeptus, con
ſortio dominicæ felicitatis dignus merito cenſeretur.

De commendatione paſchalis temporis, ab ijs quæ eo tempore facta commemorantur. Cap. II.

EST enim paſcha uere anni principium, primi mẽſis exordium, nouella germinum reparatio, ac tetræ hyemis nocte diſcuſſa, primi ueris reſtituta iocunditas. Hoc inquam tempore uiſibilium & inuiſibilium conditor deus, defixo humo cœli machinam ſuſpendens, diem ſolis ardore radiauit, ſplendorem lunæ ſolatio noctis attribuit, pendentem cœli cameram ſplendentium ſyderum decorauit ornatu, mare certis littorum finibus coërcens, concauæ ac ſtridentis undæ æſtũ metas ſtatuti limitis haud iuſſit excedere. Et ut plana mundi facies oculorum eminus ſubtraheretur aſpectui, ad hoc in ornatum mundialis fabricæ, nemoroſi colles atq; excelſi conſtituti ſunt montes, ut iterum mortalibus campeſtris ornatus iocundior adueniret.

Qua ratione homo terreſtris creaturæ factus ſit dominus, & quomodo gratiam creatoris amiſerit ac mortis ſentẽtiam incurrerit. Quodq; ita

diabolus

A diabolus mortis ſortitus ſit imperium,& omnes à deo deuiantes tartari clauſos ergaſtulo poſſederit. Caput III.

Ipse qve homo diuini opificij dignatiõe formatus, ad hoc terreſtris creaturæ effectus eſt dominus, ut diuinis inſtitutionibus parens, eius tantum & uoluntatem ſeruaret, qui ſe in tantis rebus dominum præfeciſſet ex nihilo. Qui in ipſo exordio, nõ neſcius deprauatus inuidia, dũ ſuper indultum dei opificiũ cupit fieri, quod natura nõ dederat, amiſit gratiam quã creatoris pietas attribuerat: continuo ob concupiſcentiam diabolicæ deceptionis, ſententiam mortis præuaricator incurrens, etiam adfuturæ ex ſe ſtirpis originem ꝓpagauit, ut diuina hoc loco recte ſentẽtia complectetur. Inuidia diaboli, mors introiuit in orbem terrarum. Ita per occaſionem delicti, in uniuerſis peccatoribus diabolus mortis eſt ſortitus imperium, atq; omnes à deo deuiãtes, peccati uinculo obſtrictos, ſqualentis tartari clauſos ergaſtulo poſſidebat. Sap. 2.

Quomodo deus humanam carnem aſſumens & corpus conditioni mortis addicẽs, ad tartara deſcenderit, & ſeras inferni ianuaſq; cõfringẽs, uinctos è diaboli faucibus reuocauerit. Caput IIII.

Svorvm interitum dolens diuina cenſura, non per ſeruum uatem, nec per angelum inuiſibilem, ſed ad hoc per ſubſtãtiam humanæ carnis, in homine deus ueniens habitauit, ut honeſtam uiuendi formam mortalibus daret, & temporarijs æternam in ſe credentibus uitam, exemplo

B ſuæ mortis ac reſurrectionis aperiret. Vt enim incredulitas & ſimulachrorum cultus, cœli aditum clauſerat, ita inferni baratrum præuaricatoribus perfidia procurarat. In quorum ſupplicijs uſq; ad aduentum ſaluatoris domini Ieſu Chriſti, diabolus per mortem regnauit, donec humanæ carnis ad deum attemperata ſubſtãntia, immaculatum corpus conditioni mortis addicit. Expers peccati Chriſtus, cũ ad tartari ima deſcenderet, ſeras inferni ianuáſque confringens, uinctás peccato animas mortis dominatione deſtructa, è diaboli faucibus reuocauit ad uitam, atq; ita diuinum triumphum æternis characteribus eſt conſcriptum, dum dicit: Vbi eſt mors aculeus tuus? Vbi eſt mors uictoria tua? Quam felicitatẽ reparatæ ſalutis, Paulus 1. Cor. 15. recolens clamat: Sicuti per Adam mors intrauit in hunc mundum, ita & per Chriſtum ſalus reſtituta eſt mundo. Et iterum: Primus homo de terra terrenus, ſecũdus homo de cœlo cœleſtis. Et adijciens ait: Sicut portauimus imaginem terreni, id eſt ueteris hominis in crimine, ſic portemus imaginem cœleſtis, id eſt ſuſcepti, redempti, reparati, ac purificati hominis ſalutem, teneamus in Chriſto. Quia idem ipſe apoſtolus ait: Initium Chriſtus, id eſt autor reſurrectionis & uitæ, deinde hi q ſunt Chriſti, id eſt qui in forma puritatis eius uiuentes, de ſpe reſurrectionis eius ſecuri erunt, cum ipſo cœleſtis promiſſi gloriã poſſeſſuri. Sicut ipſe dominus in euangelio ait: Qui inquit me ſecutus fuerit non periet, ſed tranſiet de morte ad uitã. Ita Ioan. 5. ſaluatoris paſſio uitæ humanæ ſalus eſt. Ad hoc enĩ pro nobis mori uoluit, ut nos in eum credentes perpetuo uiueremus. Voluit pro tempore fieri quod nos ſumus, ut nos æternitatis eius promiſſionem indepti, cũ eodem perpetuo uiueremus.

De in-

C

De ingentibus paſchalis myſterij, dieiq; illius præconijs.

CAPVT QVINTVM.

HAEC inquam illa eſt cœleſtium myſteriorum gratia, hoc paſchæ do/num, hæc optabilis anni feſtiuitas, hæc exordia gignentium rerum. Hinc uitalis lauacri ſacræ eccleſiæ æditi puerperio infantes paruulorũ ſimplicitate renati, baratro innocentis perſtrepunt conſcientiæ. Hinc caſti patres, pudicæ etiam matres, nouellam per fidem ſtirpem proſequuntur innumeram. Hinc ſub fidei arbore ab utero fontis innocui cæreorum ſplendet ornatus. Hinc cœleſtis meriti ſanctificantur munere, & ſacramenti ſpiritalis celebri myſterio ſaginantur. Hinc unius plebis gremio beatæ eccleſiæ nutrita fraternitas, unicæ diuinitatis ſubſtantiam, ac uirtutis trinum nomen adorantes, pſalmum annuæ feſti/

Pſal.117. uitatis cum propheta concelebrant. Hic eſt dies quem fecit dominus, exultemus & lætemur in eo. Quis inquam dies? Nempe ille qui attribuit uiuendi principium, lucis exordium, autor luminis, id eſt ipſe dominus Ieſus Chriſtus qui de ſemetipſo

Ioan.11. ait: Ego ſum inquit dies, qui per diem ambulat non offendit, id eſt qui Chriſtum in omnibus ſequitur, per eius ueſtigia uſq; ad æternæ lucis ſolium tranſmeabit, ſi/

Ioan.17. cut ipſe patrem pro nobis adhuc in corpore conſtitutus, orat dicens: Pater, uolo ut ubi ego ſum, ibi ſint & hi qui in me crediderunt, ut ſicut tu in me & ego in te, ita & illi maneant in nobis. Hic inquã exultationis & lætitiæ dies eſt, in quo promiſſum perfectæ gloriæ cõſecuti, recte plebs ſancta ad inſtar angelorum futuræ laudis myſterium, adhuc in hoc ſeculo conſtituti, domino cum propheta cantamus: Hic eſt

D dies quem fecit dominus, exultemus & lætemur in eo, id eſt autor inſtitutionis, redemptionis & uitæ perpetuæ, dominus Ieſus Chriſtus, qui eſt rex regum & dominus dominorum abſq; initio, ſine fine in patre regnans cum ſpiritu ſancto, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum Amen.

Operum Diui Ambroſij Secundi Tomi Finis.

1.007.100

